00036623

NOT TO BE ISSUED
OUT OF THE LIBRARY.

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 22 February, 2020

IOAN. PETRI MAFFEII, BERGOMATIS, E SOCIETATE IESV, HISTORIARVM INDICARVM LIBRI XVI.

SELECTARVM, ITEM, EX INDIA EPISTOLARVM LIBRI IV.

Acceſsit IGNATII LOIOL[illegible] *[illegible]ita.*

Omnis ab Auctore recognita, & emendata.

In ſingula copioſiſs. Index.

[redacted]23

a 36623.

COLONIAE AGRIPPINAE [illegible]
[illegible] Officina Birckmannica, [illegible] Arnoldi Mylij.
[illegible] M. D. [illegible]
Cum gratia [illegible] [illegible]am [illegible] Maieſtatis.

WV. j 23 ZE

0
954
Maf/Ioa
36623
00036623

PHILIPPO REGI CATHOLICO.

SVPERIORIBVS annis, ùm ad componendas Luſitaniæ res, Oliſiponem ipſe veniſſes, Catholice Rex, hortata me tua eſt Maieſtas, vt inchoatam Henrici Regis nomine auunculi tui rerum Indicarum hiſtoriam, pari alacritate ſtudioque perſequerer. Feci quod iuſſeras: totumque contextum narrationis, à primo nauigationum exordio, ad vſque Soceri tui oannis eo nomine tertij Regis obitum, ro mea tenuitate perduxi. Quò longius e progrederer, annaliū exinde ſeries, t infantis & rerum motibus, & locorū nteruallis, partim interciſa, partim etm neglecta, prohibuit. Neque verò hi diutius deliberandū fuit, cuinam us hoc qualecunque, recepta iam

conſuetudine, deſtinarem. Debebat hoc tuis erga ſe meritis noſtra Societas vniuerſa. Idipſum nominatim à me tua de me iudicia, meaque ſumma in te pietas exigebant. Poſtremò res loquebatur ipſa, ęquum eſſe, vt cuius in primis virtute opibuſque Chriſtiana res nititur, huic potiſſimum, explorati pijs felicibuſque maiorum ſuorum armis Oceani; aditarum quæ auditæ non erant, gentium; propagatæ vnà cum imperio in vltima loca rectæ in Deum fidei, ſi minus facunda ſplendidave; certè, quoad eius fieri potuit, ſyncera atque accurata explicatio dicaretur. Quæ me, Rex Optime & Maxime, perpulerunt cauſæ, vti præ cæteris offerre tibi mearum lucubrationum fœtus auderem; eædem, opinor, Clementiam iſtam faſtigio tam excelſo parem adducent, vt eos in lucem, ſub Auguſti nominis tui præſidio tutelaque prodijſſe patiare. Quod reliquum eſt, Maieſtatem tuam Deus immortalis ad ſui nominis gloriam, & Eccleſiæ catholicæ firmamentum, quàm diutiſſimè tueatur incolumem.

C C M

COMPENDIOSVS INDEX, IN QVO, SI QVIS SCIRE VELIT, QVID IN QVAque Prouincia ordine contigit, inueniet.

(.·.)

De Abaßinis 38. & ſeq. 220. 234. & ſe. 315. & ſe. 318. 385. 511. & ſeq. 515. & ſeq. 518. & ſeq. 738. & ſeq. 748. & ſeq. 753. & ſeq.

Aceno regno 181. 306. & ſeq. 325. 365.

[illegible]*amino* pido 39. 110. & ſeq.

Lauren[illegible]9. 203. 229. & ſeq. 232. 281. & ſeq. 287. 430. & ſeq. 295. & ſeq. 714.

Aegypto 111. & ſeq. 156. & ſe. 279. & ſeq. 494. & ſe. 714. & ſeq. 743.

Aethiopia 15. & ſeq. 36. vide *Abaßinis & Congo.*

Amboino inſula 224. 226.

America 734. & ſeq.

Ammonitis Arabiæ populis 663. & ſeq.

Anchedina inſula 65. 78. 95. & ſeq. 116. 123. & ſeq. 168. 197.

Anglia 677.

Arabia Felice 36. & ſeq. 314. & ſeq.

Annuzia 110. 139. & ſeq. 144. & ſeq. 149. & ſeq. 153. & ſeq. 167. 188. 241. & ſeq. 244. & ſeq. 319. 340. 343. & ſeq. 349. & ſeq. 352. & ſeq. 357. & ſeq. 414. 419. & ſeq. 422. 509. & ſeq. 625. 642. & ſeq. 645. & ſequ. 650. & ſeq. 655. & ſeq. 659. & ſeq. 664. & ſe. 695. 715. & ſeq.

Baciano inſula 360.

Bahareno inſula 155. 343. & ſeq. 348. 353.

Banda inſula 37. 214. 224.

Baticala 177. 188. 302. 547.

Batochina inſula 226.

Bengala regno 37.

Bintano inſula 212. 223. 237. 325. 392. & ſeq. 397. & ſeq.

S. Blaſij aquatione. 47. & ſeq. 66.

Bonæ Spei promontorio 35. & ſeq. 66. 77. 83. 115. 177. 187. 301. 313. 332. 390.

Braſilia 69. & ſeq. 72. & ſeq. 75. & ſeq. 678. & ſeq. 682. & ſeq. 686. & ſeq. 734. & ſeq. 737. & ſeq.

Braua 100. 126. & ſeq.
Cafribus Africæ populis 36.118.
Cairo 112.157.284.
Calecuto 55.et ſe.58.et ſe. 62.et ſe.78.et ſe. 92.97.et ſe.108. & ſeq.111.121.130. 134. & ſeq.137.& ſeq. 178. & ſeq. 219.233.375. & ſeq.378.& ſeq.381. & ſeq. 414. & ſeq. 424 & ſeq. 429.475. 487. & ſeq. 506.691.
Camarano inſula 230. & ſeq. 282.285. & ſeq.316. 495.
Cambaia 156. & ſe. 414.424. 426. & ſeq. 470. & ſeq. 475. & ſe.478. & ſeq. 483. & ſeq 492.498. & ſe.505. & ſeq.550.579 & ſeq. 583. & ſeq.586. & ſeq. 618.718.
Cananore 81. & ſeq.84. & ſeq. 91.117.123.130 & ſeq. 133. & ſeq. 373. 387. 400. 419.
Canarijs inſulis 33.328.
Caſtellanis 327. & ſeq. 331. & ſeq.406. & ſeq.432. & ſe. 434 & ſeq. 440. & ſeq.
Catiſa oppido 348.653. & ſeq.
Ceilano inſula 37. 124. & ſeq. 180.298. & ſeq. 333. & ſeq. 574.712. & ſeq. 714.
Cherſoneſo aurea 37.124. 180. 327. 399.
Ciampæ regno 37.
Ciaulo 159. & ſeq 162. & ſeq 176. 232. 350. 416. & ſeq. 426. & ſeq 470. 477. 733.
Cocino 80. & ſeq.83. & ſeq 90. & ſeq.93. & ſeq.97. & ſeq. 100. & ſe. 104. & ſeq.1 117.136.177.217. & ſeq.3 373.399.419.486.522.57 574.721.758. & ſeq.
Colano 81. & ſeq. 100.116. & ſeq.399.549.574.
Concano 321. 365.
Conceptionis B. Mariæ inſula 83.
Congi regno 13. & ſeq.17. & ſe. 19. & ſe.23. & ſe. 201.220. 689. & ſeq. 691.
Cori Promontorio 37. 124. 180. 190.219.399.403.
Coromandeli regno 85. 88. *vide Meliapore.*
Cranganore 85.88.108.
Curia Muria inſula 94.
Dabulo oppido 170. & ſeq.188. 312.351.388. & ſeq. 61
Dio 159.172. & ſeq.17 232.241.279. & ſeq.337. ſeq.341. & ſeq.349. & ſeq. 414. 416. & ſeq. 474. & ſe.484.et ſe.488. & ſe.490. 498. & ſeq. 505. 579. & ſeq. 586. & ſeq.590. & ſeq. 595. & ſeq.601. et ſeq. 605. & ſeq.609. & ſeq.613. & ſeq. 615. & ſeq. 717.
Gidda Arabiæ vrbe 279. 283. 285. 314. 495.
Goa 187. & ſeq.191. & ſe.196. & ſeq.200. & ſeq.202. & ſeq.214. & ſeq. 217. & ſeq. 229. 233. 240. & ſeq. 245. 288. & ſeq.291. & ſeq.312. 319.350.372.385.389.400. 415.419.467. & ſeq.470. 475.

.479.492.520. & ſeq.
& ſeq.547.550.& ſeq.
.& ſeq 575 & ſeq.617.
& ſeq.623.& ſe.625.641.
671.& ſeq.676. & ſe.695.
699.709. & ſeq. 719. 733.
751.761.
uinea 9.& ſeq.36.58 640.
eſperidibus inſulis 66.68.
15.332.
aponia inſula 37.553.& ſe.557.
& ſeq.561. & ſeq. 563. &
ſeq.566.& ſeq. 569. 624.
631.& ſeq.635. & ſeq. 637.
& ſeq.696.& ſeq 707.&
ſeq.711.& ſeq.759. & ſeq.
Iaua maiore 37. 222. 398. &
ſeq.462.
Iaua minore 37.222.
Laurentij inſula vide Madagaſ-
care.
Lequijs 37.110.
Lingua regno 237. & ſeq. 384.
uſitania 113. & ſeq. 234. &
ſeq.523.& ſeq. 738. & ſeq.
762. & ſeq.
acazare 462.& ſeq.541.&
ſeq.543.& ſeq.546.
adagaſcare 36.126.390.
gadaxo 66.118.
laca 37.110.181.et ſe.184.et
ſe.187.204. et ſe.207.et ſe.
216.221.et ſe.236.et ſe.292
& ſeq.297.& ſeq.303.&
ſeq.325.369.& ſeq.383.&
ſeq.391.& ſe.399.413.441.
454.479.548.630.699.
701.& ſeq. 707.776.
Maldiuis inſulis 124.219. et ſe.
309.& ſeq.404.678.
Maſcato Armuziæ oppido 141.
353.642.718.
Mazua inſula 316.384.511.
Meca 84.108.113.245.279.
714.718.
Meliapore 85.& ſeq.88.& ſeq.
363.& ſeq.576. & ſeq.755.
Melinde 40.54.& ſeq.66.78.
83.100. & ſeq.126. 420.
536.
Memphi 39.112.
Molucis inſulis 37.124.223. et
ſeq.228.& ſeq. 325.& ſeq.
332.360.& ſeq.370.& ſe.
404 & ſe.432.& ſe.437.
& ſe.446.& ſeq.457.461.
& ſe.506.& ſeq. 570.576.
691 & ſeq.761. & ſeq.
Membaza 52.& ſe.82.100.&
ſe.116 313.& ſe. 359.420.
Moro 447.& ſe.451.& ſe.
Moſambico 36.66.78. 91. 314.
359.535.640.731.751.
Narſinga 198.241.429. & ſe.
667.& ſe.
Oliſipone 4.47.66. & ſe.68.
91.100.102.109.114. & ſe.
420.486.504.529. & ſe.
532.616.622.639.697.731.
Onore 187.& ſe.198.
Paceno 204.236.306. & ſe.
319.324.365. & ſeq.
Panane 61.92.136. & ſe.373.
Parauis 124.321.& ſeq. 540.
573.624. & ſeq 666. & ſe.
668 & ſeq 719.& ſeq.

Pegu 37. 302. & ſeq. 755. & ſeq. 358. & ſeq.
Perſide 139. & ſeq. 149. & ſeq. 243. & ſe. 646. & ſe. 660. & ſeq. 716. & ſeq.
Peru 70. 327.
Querimba inſula 359. & ſeq.
Quexome 155. 358. 716.
Quiloa 40. 49. & ſeq. 78. 84. 91. & ſeq. 115. & ſeq. 313.
Roma 2. 233. & ſeq. 525. & ſeq. 697. 739. & ſeq. 743. & ſeq. 760.
Sanga regno 480. & ſeq.
Siani regno 543. & ſeq.
Sinis 37. 85. 110. 247. & ſeq. toto libro ſexto. 369. & ſeq. 554. 697. & ſeq. 703. & ſeq. 754. 759.
Sionis regno 181. & ſe. 213. 229. 139. 155. 180. 202. 229. 536. 573.
Socotora inſula 85. 127. & ſeq.
Sofala 40. 48. 78. 117. & ſeq.
Somatra inſula 37. 180. & ſe. 204. 216. 222. 236. 306. & ſeq. 319. 324. 365. & ſe. 368. & ſeq.
Suezio vrbe 38. 112. 157. 279. 430. 494. 510. 714.
Supano regno 541. & ſeq. 546. & ſeq.
Tanore 108. 670. & ſeq. 675. & ſeq.
Taprobana 37. 124. & ſeq.
Ternate 226. 360. & ſeq. 371. vide Molucis.
Tertijs inſulis 66. 187.
Tidori 226. 360. & ſeq. vide Molucis.
Zanzibare 66. 100.
Zeila 287. 512. & ſeq.

IN HISTORIAS INDICAS RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ABaſſia à Zeilæ tyranno vaſtatur 511. in eam Patriarcha & epiſcopi à Summo Pontifice miſſi 739. & ſeq. in ea D. Antonij cœnobia. 317.

Abaſſini Alexandrino Patriarchæ parent 738. Chriſtiani ſunt 38. equis non vtuntur 4. à Romano Pontifice diſſidentes 38. 738.

Abaſſinorum in religione errores confutantur 750. gaudium ob Luſitanorũ aduentum 316. monachi à Luſitanis quomodo excepti 317. rex fœdus cũ Luſitanis inire expetit. 220. eius ad Luſitaniç regem legatio 385. obſequium Papç defertur ibi.

Abdala vide Antonius Fernandus.

Abdala Camparis dynaſta Malacæ prçturam ambit 236. à Linguæ rege obſeſſus 237. & ſeq. à Luſitanis obſidione exempt⁹ 239. Malacæ prætor ibi. falſis calumnijs impetitus ibid. eius iniuſta cædes ibid. 292. laus 239.

Abduti Brachmanorum ſecta 57.

Abrahamus Acenorum tyrannus 325. Somatræ totius imperium affectat. 365. Pedirenſem regulũ regno exigit ibid. Aruanum regem 369. Daianũ dynaſtam euertit 365. Pacenum vrbem capit 366. arcem oppugnat ibid. & ſeq. deſertam capit 368. Luſitanis etiam formidabilis 369. eius bellicus apparatus 366. in parentem impietas 365. cum Georgio Britto pugna 325.

Abrahamus Fartaci regis nomine Socotoræ arcis præfect⁹ interficitur. 128. & ſeq.

Abrahamus Patriarcha cur è patria à Deo euocat⁹ 2.

Abrahamus Purpurat⁹ claſſem ad Suezium ædificat 494.

Abrahamus Quiloæ tyrannus 49.

49.78.84.118.ſtipendiari⁹ fit Luſitano 84. vectigal renuēs regno pulſus 115. eius primū vectigal qua pōpa in Luſitania receptū 91.& ſe. ex eo pixis in vsū S.Euchariſtiæ fabricata ibid.

Abuna Aegyptius Antiſtes in Abaſſiam Alexandria miſſus 750.eius in contēnendis catholicis ſuperbia ibid. & ſeq.

Academiæ in Iapone 562.

Acenum oppidum 325.365. 702.eius rex fœdus cum Luſitanis init 181. in eos iniurioſus 306.à Patieco infeſtatur 307.

Adamas Abaſſiæ rex Abaſſinos catholicos vexat. 753. & ſequen. Apoſtata & Apoſtolicæ ſedis hoſtis ibid. à Turcis fuſus & fugatus 754.

Adenum Arabiæ oppidum munitiſſimū 39.110.139. 203.229.281.473.510.qua fraude à Turcis captum & direptum 495. & ſeq. à Luſitanis oppugnatum 230. à Turcis 281. & ſeq. 430. eius deditio à Luſitanis imprudenter repudiata 284.& ſe. deſcriptio 229. incolæ olim Maddena gens 39.incolarum ob Albuquercij aduentum metus 229. rex qua conditione Luſitano ſtipendiarius 431. fidem perfidè violat ibid. & ſe. Luſitanos aliquot captos interficit 432. à Turcis captus ſuſpenditur 496. ſitus 39.110.229.

Aegidius Annius Heſperiā Aethiopiam primus detegit 8. & ſeq.

Aegidius Fernandus Caruallius Parauanis ſuccurrit 720.eius de Malabaribus victoria ibi.laus 721.

Aegyptij Sultani opes vnde 38.

Aegyptius Patriarcha ſchiſmaticus 743.

Aegyptiorum literæ quales 558.

Aeri⁹ Caciles Ternatis rex 449.455.507. Boleifis ex pellice filius 449. Goam vinctus defertur 570. à Prætore benignè ſuſceptus,& in regnum reſtitutus ibid.eius mater præcipitatur 449.eum Ternatenſes regem auerſantur 459.& ſeq.

Aethiopes Eoi qui 36. Heſperij qui ibid.eorum gaza quæ 16.

in Aethiopia Heſperia quādo primæ Miſſę celebratæ 11.

Aethna Siciliæ mons 181.

Africæ

Africæ pars magna veteribus ignota 5.
Agacinum Goa vetus. 619.
Agacinum Iauæ Inſulę oppidum 223.
Agazinum Cambaiæ oppidum vaſtatur. 428.
Ageſymba priſcis noti orbis terminus 36.
Agnes Gaſparis Berzei mater 639.
Agrippæ columnæ Romæ in omnium Deorum tẽplo 57.
Aialus Boleiſis Ternatis regis filius 371. 459. in arcem à Britto abductus 371. Ternatis rex 435. matri reſtituitur 446. regno pulſus 447. in prælio cõtra Luſitanos occumbit 456. & ſeq.
Aitan rei bellicæ apud Sinas præpoſitus 263.
Alcoceris portus à Luſitanis incenſus 511.
Alexander Abaſſinorum rex 41.
Alexander VI. Papa 34. 113. limites nauigationum inter Caſtellanos & Luſitanos definit 34. ad cũ Cãpſonis AEgypti Sultani minaces litteræ. 113.
Alexandria Aegypti vrbs 38. 280. 743. eius Patriarchę Abaſſini parent 738.
Alexius Ferreria Xauerij ad Sinas comes 703.
Alexius Meneſius Malacã venit 295. diſcordiam Luſitanorum tollit ibid.
Almanſor Tidoris rex 226. 360. & ſeq. 370. & ſeq. ad deducendos ad ſe Luſitanos naues mittit 226. Luſitanis arcem in ſuo regno ædificandi facultatẽ dat 360. pacem qua conditione à Luſitanis impetrat 404. veneno à Luſitanis ſublatus 405. eius filia Boleiſi Ternatis regi nupta 360. in Luſitanos beneuolentia 361. ei à Luſitanis pace violata bellum iniuſtè illatum 405.
Almerinum Luſitaniæ oppidum 575.
Alodinus Mamudij Malacæ regis filius 207. bellũ cum Albuquercio ſuadet ibid. in Bintanum inſulam fugit 212. 306. 325. Bintani rex 305. Bintanũ munit 325. 392. Geinalem ad Pacenum regnum occupandum iuuat 319. ad Malacæ regnum iterum aſpirat 295. Malacam infeſtat 302. 325. 369. 384. Malacæ arcem per fraudem occupare tẽtat 223. oppugnat 297. pacẽ à Luſitanis fraudulenter

lenter petit 296. impetrat 223. Pagum oppidum munit 305. à Panenſi regulo opem contra Luſitanos implorat 392. eius caſtra à Luſitanis expugnata 298. clades 306. exercitus à Luſitanis fuſus & fugatus 384. capto Bintano fuga 397. in Botelliũ inſidiæ 240. mors 397. cum Luſitanis ſecũda prælia 369. pugna 306.

Aloyſius Luſitanus 499.

Aloyſius Mendius ſocietatis Ieſu presbyter Parauanis præfectus 700. eius martyrium ibid.

Alphonſus Albuquercius 294. 465. 499. 549. Adenum venit 229. oppugnat 230. apud Almeidam à nauarchis falsò accuſatus 155. Antonij Noroniæ mortem ægrè fert 197. in Arabiam iubetur proficiſci 203. in eam tẽdens tempeſtate impeditur ibid. ad Armuzianũ bellum ſe parat 187. Armuziam claſſe petit 242. Armuziam venit 143. & ſeq. obſidet 153. & ſeq. à ſuis deſertus obſidionem ſoluere coactus 155. Armuzianorum naues incendit 147. cum ijs pacẽ qua conditione init 148 & ſeq. arcem à ſe conditam deſerit 152. Armuziam repetit 167. Calaiatum veniens benignè ſuſcipitur 140. capit, diripit, & incendit 167. Calecutanis iniuriam à ſuis factã negligit 101. Calecutanũ regnum vaſtat 99. Calecutum incendit 178. ad Camaranum inſulam venit 230. Cananorẽ venit 167. 197. Cocinũ 98. 217. Cocini tumultum ſedat 198. cum Colanis fœdus init 100. Curiatum diripit & incendit 140. & ſeq. Goam venit 218. 233. ſibi deditam qua pompa ingreſſus 189. & ſeq. Goæ ſtatum firmat 190. 200. Goæ ab Idalcane obſeſſus 193. & ſeq. vrbe relicta in arcem fugit ibid. de arce deſerenda conſultat 194. eam deſerit 195. Goam claſſe repetit 198. capit 199. Goæ D. Mariæ Virginis templum exſtruxit 230. in Indiam miſſus 126. Indiæ prætor 178. inuidorum calumnijs petitus 245. Iſmaelis Perſarũ regis legatos qua pompa excepit 244. Magnus dictus 99. maieſtatis oſtentator 203.

Ma-

Malacam petit 204. venit ibid. incendit 206. oppugnat 209. & ſeq. expugnat & diripit 212. & ſe. Malacæ ſtatum compoſuit 213. Maſcatum veniẽs benignè ſuſceptus 141. expugnat, diripit & incendit 142. & ſeq. Nabandem oppidum capit & incendit 167. naues aliquot expugnat 204. Oliſiponem redit 102. Orfaſanum ab incolis relictum diripit 143. Perſico & Arabico oceano præfectus 129. 139. ad Perſici ſinus oſtia tendit 140. Quexomem inſulã vaſtat 155. Socotorã venit 229. arci ſuccurrit 155. vulneratur 179. Xoarem vrbẽ in fidẽ ſuſcipit 143.

Alphonſi Albuquercij ætatis anni 245. animi moderatio 400. cõtentio de prætura cũ Almeida 168. 177. cõſultatio cũ ſuis de bello Goenſi 189. crudelitas in Luſitanos apoſtatas 219. curæ & ſolicitudines 202. acris denuntiatio ad Armuziæ regẽ ... exequiæ & ſepultura 245. & ſeq. expeditio Arabica 229. facinus crudele in nautas Armuzienſes 153. laudabile 200. duo facinora glorioſa dudũ cogitata, morte impedita 245. laus ibid. legatio ad Cambaiæ regem 241. ad Iſmaelem Perſarum regẽ 244. ad Sionis regẽ 213. magnanimitas 194. monita à Triſtano Acunia neglecta 126. mors 245. munera ad Iſmaelẽ Perſarum regẽ 244 nauarchi & ſocij de eo queruntur 150. arcem Armuzianam deſerendam ſuadent & quare ibid. libellum ſupplicem ei offerunt ibid. naufragiũ 217. 230. nautæ & fabri ad Armuzianos trãsfugiunt 149. oratio ad crucem 231. ad ſocios 152. periculum vitæ 154. 179. 195. 211. 217. 218. pericula & incõmoda varia ad Goã 195. & ſe. pietas 201. prelium cum Armuzianis nauale 145. & ſeq. reſponſum ad Armuziæ regis legationẽ 148. ad Malacæ regis 206. ad Perſarum regis 150.

Alphonſo Albuquercio Armuzia dedita 243. Crucis purpureæ ſignum in cælo apparet 231. ad eum variæ diuerſorũ regum legationes 203. 213. 220. Iſmaelis Perſarum regis 243. & ſeq.

Alphon-

Alphōſus Albuquercij fili⁹ 245. D. Virginis templū Goæ auxit 246. eius ætatis anni ibid. mors ibi.

Alphōſus Alēcaſtrius Luſitaniæ ad Papam legatus 677.

Alphonſus Cyprianus Caſtellanus in D. Thomæ Coloniam miſſus 625. 755.

Alphōſus Emmanuelis regis filius Cardinalis 454 eius Eccleſiaſticæ conſtitutiones ibid.

Alphonſus Ioannis I. Congi regis filius 21. 690. baptiſatur 21. à patre exhæredatus 24. in gratiam redit 25. idola per totum regnum habere prohibet ibi. Ambaſiem ingreditur 26. Rex ſalutatur 27. fratrem miraculose ſuperat ibi. & ſeq. quot annos regnauit 29. Henricum filium Romam mittit 220. eius in conſeruāda & propaganda religione ardor 22. & ſeq. 25. 201. ad populum oratio 26. & ſeq. mors 689.

Alphōſus Lupius Coſta Luſitanus 141.

Alphonſus Lupius Societatis Ieſu presbyter in ignota inſula fame perit. 752.

Alphonſus Meneſius Baticalæ regulum ad fidem redigit 302.

Alphonſus Mexias Goæ regius quæſtor 385. magnos motus in India facit 389. & ſeq. eius de Maſcareniæ prætura conſultatio 386. in Maſcareniam iniuriæ 399 & ſeq.

Alphōſus Noronia Indiæ prætor 691. 732. Ceilanū venit 691. Socotoræ arcis præfectus 129.

Alphōſus Paiua ad Aethiopiam & Indiam explorandam miſſus 39. eius mors ibid.

Alphonſus Perſona Malacēſis regius quæſtor 223. eius virtute Malacenſis arx conſeruata ibi. mors ibid.

Alphonſus V. Luſitaniæ rex 9. bellis implicitus ibid. claſſes ad quærēdas terras mittit ibid. cum Aethiopib. occiduis mercimonia inſtituit ibid. caſtella in Guinea exſtruxit 11. moritur ibid. eius pater 9.

A[illegible]rus Acunia Dienſi arci ſubſidio miſſus 610. circa Dium aliquot Arabas naues expugnat ibi.

Aluarus Brittus à Mahometanis interfectus 413.

Aluári

Aluari Camignæ forte facinus 621.
Aluarus Caſtrius Ioannis Caſtrij Indiæ prætoris filius 608. Dienſi arci cum claſſe ſubſidio miſſ⁹ 606 eius fortitudo & facinus inſigne 621. vitæ periculum 609.
Aluarus Dominicanus Ioannis II. Luſitaniæ regis confeſſarius 31. in Ialophorum regnum mittitur. ibid.
Aluari Gammæ virile facinus 621.
Alucan Mamudij Cābaiæ regis tutor 492. Dux exercitus contra Luſitanos 493. Luſitanos infeſtat ibid. Dienſis arcis obſidionem ſoluit 498.
Amacanum Sinarum emporium 554. 754.
Amangutiū Iaponiæ vrbs 633. 635, 696. 759. flammis euerſa 633. eius bellum ciuile 711. incolæ Xauerium exſibilant. 634. eorum primus quomodo cōuerſus 638 rex cū filijs interfect⁹ 711. regis in Xaueriū benignitas 636. ſitus 633. in ea Xauerius euangeliū prędicat 634. & ſeq. 636. & ſeq.
Amazones 480.
Ambaſſe Congi vrbs regia 18. in ea Luſitanus legat⁹ quomodo exceptus 19.
Amboinus inſula 224. 226. 262. 576. à quo primum detecta 224. Luſitano ſtipendiaria 462.
America 69. & ſeq.
Americus Veſputius Braſiliam explorat ibid.
Amida Iaponiorū De⁹ 565.
Amirianus Abaſſinus Adeni rex 229. 281. à Saracenis puer captus 229. Adenū Luſitanis dedit 284. reficit 285. fidem Luſitanis fallit 287. eius ab Albuquercio poſtulata 230.
Amis Armuzienſis adoleſcens interficitur 154. eius in Albuquercium ingratitudo ibid.
Ammonitæ Arabiæ Felicis populi 663. primi à Mahomete ſeducti ibidem. Chriſtianam fidem expetunt ibid. eorum origo antiquiſſima ibid.
Amoci Nairum ſecta 59. quomodo ſe ſuaque deuouent ibid. & ſeq.
Ananazes palmæ genus in Braſilia 71.
Anathema non contemnēdum exemplum inſigne 231. & ſeq.
Anchaſius iuri dicundo apud Sinas præpoſitus. 263.

Anchediua inſula 65.78.98. 123.& ſeq.168.197. piſce abundat 65. eius ſitus 78. in ea arx ædificata 116. ab Abdala oppugnata 123. & ſeq deſtructa 124.

Anconinus Mombazæ rex interſectus 313.

Ancoſtan Pondæ pro Idalcane præfectus 288. Calderiam transfugam benignè ſuſcipit ibi. Ioannem Gometium obtruncat 289. Goam obſidet 291.

Andreas Amaralius Luſitanus Rhodię militiæ princeps 157. eius cum Mammalucis prælium nauale & victoria ibid. 177.

Andreas Fernandus ſocietatis Ieſu presbyter in Luſitaniam ex India remiſſus 700.

Andreas Ouiedus Caſtellanus ſocietatis Ieſu preſbyter 739. collegio ſocietatis Neapolitano præfectus ibid. Hierapolitanus Epiſcopus in Abaſſiam 740. Goā venit 752. Goa in Abaſſiam miſſus 753. à Turcis captus 754. eius laus 739. mors 754.

Andreas Portuenſis ſpeculator nauis Laurentij Almeidæ 165. honore & ſtipendijs auctus 166. eius forte facinus ibid.

Andreas Vaſcus Emmanuelis Soſæ nauis magiſter 725.730.

Angerus Iaponius 62[illegible]. Malacam ad Xauerium profectus ibi. Goamà Xauerio miſſus 625. baptizatur ibi. Pauli nomen accipit ibi, eius patria 624. 630. vide Paulus Iaponius.

Annibal Siciliam Italię cōiunctam credidit 180.

Annus Chriſti 1410.7.1420. 8.1491.17.1497.47.1499. 66. 1500. 68. 1503. 100. 1505. 115. 1508. 156. 1509. 168.1518.301 1520.314.1521. 332.1522.362.1526.383.1535 484.1537.456. 1540.508. 1541. 502.1542. 536. 569. 1546. 575. 1549. 630.1551. 678.1552. 706. 1553. 701.

Anta animal in Braſilia 72.

Antarcticæ plagæ frigora 530.

D. Antonius S. Pauli Eremitæ tunica in celeberrimis ceremonijs vſus 708. eius cænobia in Abaſſia 317. Saxa in Arabia vicus vnde dicta 315.

Antonius Abreus pontem Malacæ oppugnat 211. ad Molucas inſulas miſſus 214. Agacinum, Amboinum, & ad Bandam inſulam

ſulam venit 223. & ſeq. fœdus cum Bandæ incolis init 224. Malacam redit 225. eius mors ibid.

Antonius Abulæus ſcriba in Baharenum miſſus. 348.

Antonius Blaſcus Caſtellanus ſocietatis Ieſu preſbyter in Braſiliam 734.

Antonius Brittus Bacianũ inſulam vaſtat 360. Bintanum infeliciter oppugnat 326. Malacam venit 325. Molucas inſulas petit 326. Tidorem venit 360. Tidoris regi infenſus 361. in Ternati inſula arcem ſtruit ibid. arcis præfectus 362. Boahatem Ternatis regem cum fratribus in arcem aſportat 371.

Antonius Calderia 727.

Antonius Campenſis 141.

Antonius Caſalius Franciſcanus 613. in arce Dienſi ſacrificat ibid. Luſitanos ad prælium animat ibid. ijs in prælio crucem pręfert 614. 620.

Antonius Correa ad Baharenũ oppugnandũ miſſ⁹ 344. oppugnat 345. & ſe. Armuziã redit, & quo honore exceptus 348. Dienſem arcem cuſtodit 612. 615. Malacam commeatu reficit 304. Pagunã oppidum expugnat 305. in regnum Pegu miſſus 302. fœdus cum Peguſiorum rege init 303. & ſeq. fœderis ceremoniæ ibid. eius in fœdere ſanciendo fallacia 304. magnanimitas 346. cum Mocrino Arabe pugna 346. & ſeq. de Alodino victoria 306.

Antonius Criminalis Parmẽſis ſocietatis Ieſu preſbyter in Indiam venit 570. martyr ibid. 677. Parauanis Chriſtianis præpoſitus 625. 629. 666. eius laus 668. martyrium 669 ſepultura ibid.

Antonius Emmanuelis Cõgi regis patrui filius chriſtianus fit 17.

Antonius Fernandus Luſitanus exul Quiloç à Caprale relictus 123. ad Sabaium Decaniorum tyrannum ſe confert ibid. fidem abiurat ibid. Abdalam ſe vocat ibid. Anchediuam Luſitanorum arcem oppugnat 124. fugit ibid.

Antonius Fernandus 417.

Antonius Galuanus 453. 541. Molucarum præfectus 453. Malacam venit 454. qua lætitia Ternati

exceptus ibid. Tidorem expugnat 455.& ſeq. Ternatenſem arcem auget 461.ſeminarium Ternati inſtituit 464. librum de inuentoribus noui orbis conſcripſit 569. eius laus 453.& ſeq. pater ibid. res præclaræ geſtæ 461. & ſeq. ſedulitas in propagāda religione 520.victoriȩ 456.& ſeq.ei Ternatis regnum offertur 460.

Antonius Galuanus Macazoris incola Chriſtianus fit 463. incolas ſuos conuertit ibid.legatus ad Luſitanos ibid.

Antonius Galuanus Siligani rex 464.

Antonius Goanus baptizatus 641.

Antonius Gomeſius in Indiam miſſus 639.

Antonius Laurerius Franciſcanus ad Bazainum rē Chriſtianam egregiè adminiſtrat 695. in Socotora inſula 129. Indiam petens naufragio facto capitur 180. ob ſanctitatē & fidem ſeruatam dimiſſus Cocinum venit 217. eius laus ibid.

Antonius Lemius Columbanæ arci ſuccurrit 336.

Antonius Miranda Azeuedius ad Erythræa oſtia obſidenda miſſus 404. aliquot naues capit 414. Armuziā venit ibid. Goæ præfectus 415. Malabaricæ oræ 424. maritimæ rei ad Ceilanam 301. Calecutanam nauem expugnat 425. Cocinum venit ibidem, Pacenēſi arci ſerò ſuccurrit 368. & ſeq. eius ſocij aliquot à Dienſibus capti 414. victoriæ de Calecutanis 425.

Antonius Mota inuentȩ Iaponiæ clarus 569.

Antonius Noronia Albuquercij ſororis filius 189. ſucceſſor Albuquercio in Indiæ Prȩtura deſignatus 197. duo caſtella ad Goā expugnat 189. eius laus 197. mors ibid.

Antonius Noronia Armuziæ ſubſidio miſſus 717. arcis præfectus ibid. Peribecum Turcam fugientē inſequitur ibid.

Antonius Paiua ad Macazares miſſus 541. Sianium & Supanum reges cōuertit & baptizat 546. eius cum Supano colloquia 541.& ſeq. cum Sianio familiaritas & colloquia 543.& ſeq.

Antonius Paſſanius Alanquerianus ad Peguſiorū regem legatus 302. & ſe. 307.

307. turri in obſidione Di enſi præpoſitus 595. eam egregiè tutatus 602. ea ſubditis ignibus procidit 605. eius forte & egregiũ facinus 308. & ſeq.
Antonius Patiecus maritimæ rei ad Malacam præfectus 293. à Nonnio Vaſæo captus 294. à Somatranis 307. eius cum Nõnio de Malacenſis arcis præfectura ſimultas 294.
Antonius Pauli Iaponij famulus baptizatur 625.
Antonij Perſonæ fortitudo 621. villa ad Goã 974.
Antonius Petronius Franciſcanus 470.
Antonius Pexotus Iaponiæ iuuentæ celebris 569.
Antonius Pireus Societatis Ieſu presbyter in Braſiliam miſſus 679.
Antonius Quadrius Luſitanus ſocietatis Ieſu presbyter 755.
Antonius Saldania è Luſitania Goam venit 292. ad Cambaiam vaſtandam miſſus 475. Gogam oppidum euertit ibid.
Antonius Sina à Sancta Fide Xauerij ad Sinas comes 703. in Goano ſeminario educatus ibid.
Antonius Soſa Ciauli præfectus 584.
Antonius Sylueria Agaziãnum oppidum capit 428 in Bombainam inſulã ſe recipit ibid. ad Cambaiã vaſtandam miſſus 426. Ciaulum venit ibidem. Damanum oppidum capit 428. Dienſis arcis præfectus 492. & ſequ. 587. eam contra Turcas & Cambaianos egregiè tuetur 497. & ſeq. Maſcareniã capit 400. & ſeq. 426. Rainelum petit 426. captum diripit 428. Surratum incendit 427. eius imaginem præſtantium virorum tabulis inſerendam Franciſcus Galliæ rex petit 503. contra obſidionem diligens cura 493. & ſeq. ad ſuos oratio 496. & ſeq.
Antonius Syluius Calecutanæ arci ſubſidio miſſus 381.
Antonius Veranus Portuẽſis 307. eius forte & inſigne facinus 308.
Aqua luſtrali miracula fiũt in Iaponia 711.
Ara Arabiæ Felicis vicus 315. Soarij ad eum naufragium ibid. D. Antonij Saxa appellatus & vnde ibi.
Arabes Perſas præfectos ægrè ferũt 348. mercatores è Calecutano regno

migrant 108. eorum naues à Luſitanis captæ & incenſæ 109.
Arabia Felix 36. eius ſitus 37.
Arabs quidam in Molucis è Caciziorũ ordine Chriſtianus fit 507. ex Mahometis ſtirpe ortus ibid.
Arel Porci oppidi dynaſta 415. à Luſitanis ad Calecutanos deficit ibid. eius vxor & ſoror à Luſitanis captæ 416.
Argenteus Braſiliæ fluuius 70. 735.
Argenti Sinæ auidiſſimi 249. auro præferunt ibi. vide Sinæ.
Argo nauis celebris 487.
Arius Correa Antonij frater 346. eius cum Mocrino Arabe pugna ibid. mors ibid.
Armenius Patriarcha Neſtorianus 88.
Armuzia inſulæ Geru vrbs 110. 139. & ſeq. 188. 241. 284. 319. 343. 358. 510. 625. 639. & ſeq 695. 715. à Luſitanis obſeſſa 153. & ſeq. per octo dies quaſſata ibid. ijs dedita 243. ijs ſtipendiaria 148. à Mocrino Arabe infeſtata 343. à Toro rege incenſa 357. à Turcis direpta 716.
armuziæ arx ab Albuquercio cõſtructa 149. à Toro rege obſeſſa 353. & ſe. 356. & ſeq. oppugnata 356. arcis mænia & templum à quo inſtaurata 419. luxus 645. motus & ſeditio 154. 241. 351 & ſe. 356. obſidio ſoluta 155. opulentia 716. rex in Chriſtianam fidem propenſus 655. & ſeq. Gaſparem Berzeum quo honore proſecutus ibid. reges 30. excæcati Goam miſſi 243. ſitus 110.
Armuzienſes pacem à Luſitanis petunt 147. in patriã pace facta redeunt 358. & ſeq. eorum fames 154. cũ Luſitanis nauale prelium 355. & ſe. de ijs querelę 351. in eos cõſpiratio 152. 352. detecta 152. metus ob Turcarum aduentum 715. ad regem iratæ preces 154. apud armuzienſes ignominiæ nota quæ 355.
Aroezius Ternatis regis tutor 432. Boahatem regẽ veneno tollit 435. ad Brittum deducendum Tidorem venit 361. à Luſitanis abalienatus 436. & ſeq. ab ijſdem captus & ſecuri percuſſus 440. ad Maquienium inſulam miſſus 481. Mariacum Tidoris inſulæ caput captum incendit 371. Meneſio in

ſenſus 436. reginæ & proceribus odioſus 370. eius apud Luſitanos auctoritas 409. in Luſitanos & Caſtellanos cum Catabruno coniuratio 440. ei Tidorenſis regis filia in matrimonium offertur 404.
aromata promontorium 36 94. 314. 431. nunc Guardafu 36.
arquicum Abaſſiæ oppidū 316 & ſeq. 749. eius Præfecti ad Soariū legatio 316. ei à Soario vexillum cruce inſignitū miſſum ibi.
arrianus quidam res Indicas grecè ſcripſit 60.
arſinarium promontorium 29 à quo detectum 9. Viride caput appellatur ibi.
Aruanus regulus ab Abrahamo Acenorum tyranno regno pulſus 369. Georgio Albuquercio in expellendo è Paceno Geinale præſto eſt 324. Luſitanis in Pacenenſi arce obſeſſis ſerò ſuccurrit. 368.
ax ad Anchediuā 116. 124. ad Armuziam 149. 167. 243. 356. ad Calecutum 219. 233. 375. & ſeq. 383. ad Cananorē 116. 131. & ſe. ad Ceilanum 298. & ſeq. 333. ad Cialem 475. ad Ciaulum 350. 416. ad Cocinū 98. 103. ad Colanum 549. ad Dium 484. ad Goam 189. 194. ad Malacam 213. 223. 297. ad Maldiuas 311. ad Pacenum 324. 367. ad Quiloam 116. ad Socotoram 128. 155. ad Sofalam 118. ad Ternatem 361.
aſnafaſagar Abaſſinus rex 511. auxilium contra Turcas à Luſitanis petit ibid.
aſpis Arabiæ vrbs à Luſitanis incenſa ibid.
aſtrolabium ad rei maritimæ vſum à quibus translatum 12.
atar Eunuchus Zeifadini II. armuziæ regis tutor 140. pacem cum Albuquercio init 148. & ſeq. eius ad Albuquercij denunciationem reſponſum 145. aduerſus eūdem bellicus apparatus 143. cum eodē prælium nauale 145. & ſe. pugna pro aquatione 154 ad eum pro pace legatio 147. in eum & Luſitanos inſidiæ detectæ 152. exercitus 144. ſuperbia & tyrannis 140. mors 241.
Athanaſius Frerius Goanus çiuis à Mamudio Cābaiæ rege iugulatus 616.
atiua Amboini inſulæ oppidum 462. Chriſtiana ſacra ſuſcipit ibid.

Atlantis radices nauigationis terminus olim Hiſpanis 5.7.

Aualites Africæ emporium 287. à Luſitanis deletum ibid. hodiè Zeila ibid.

Auaritiæ malum 459.

Aurolole Guineę populi 36.

Azedecan vide Zufolarinus

B.

Babylon vrbs nunc Cairum 112. eius ſitus ibid.

Bacanoris fluminis oſtia à Luſitanis expugnata 387. & ſeq.

Bacianum Moluca inſula 360. ab Antonio Britto vaſtata ibi. eius rex à Galuano ad ſingulare certamē prouocatur 460. Luſitanis fauet 433. cum ijs bellum gerit 460. pacem init ibid. ab ea Luſitani arcentur 406.

Bactianus regulus 405. Chriſtianus fit 761. & ſe.

Badagæ Narſingæ populi 667. Remanacarem Parauanæ vicum inuadunt ibid. & ſeq. Antonium Criminalem è ſocietate Ieſu interficiunt 669.

Baduini Arabiæ populi 279.

Badurius Sultanus Cābaiæ rex 476. 579. bellis implicitus 476. & ſeq. Citorem vrbem obſidet 482. expugnat 483. à Luſitanis interfectus 489. & ſeq. pacem petit 480. ijs Bazainum donat ibid. arcem ad Dium conſtruēdi qua conditione facultatem dedit 484. in eos Calecuti regem incitat 488. ad Mandoum bis profligatus Dium fugit 483. Nonnium prætorem inuiſit 488. à Solimano Turca opem petit 483. eius in Luſitanos inſidiæ 488. mors ſuis grata 491. cōtra Sangæ reginā exercitus bellicuſq; apparatus 481. ad Solimanum legatio & munera 483. tyrannis 491. vita fœda, moreſque profligati ibi. vxor ad Ottomanum profuga 494.

Bætis Hiſpaniæ fluuius 328.

Baharenum Perſici ſinus inſula & vrbs 155. 343. 420. Armuziæ regi ſubiecta 343. 348. Ichara olim dicta 343. à Luſitanis oppugnata 345. & ſequ. ijs dedita 348. eius arx ab ijſdem fruſtra oppugnata 421. & ſequ. fertilitas 343. ſitus ibid. in eo Luſitani interempti 353.

Balaluanus Somatræ mons flammas euomens 181.

Balo-

Balochij Perſæ prædones 351.
Balthaſar Gagus in Iaponiã miſſus 700.
Bancones apud Sinas naues 258.
Banda inſula 37. 407. 432. 462. à quo primùm detecta 224. eius amænitas ibi. deſcriptio ibi. fertilitas 214. incolæ 224. & ſe. longitudo & latitudo ib. religio 225. ſitus 224. & ſeq.
Bandonius Malacæ regis ad Albuquerciũ legat⁹ 205.
Bandora Cambaiæ oppidum à Luſitanis dirutum 476.
Barbaræ Luſitanæ feminæ conſtantia & pietas 499. & ſequ. filij duo eodem tempore interfecti ibid.
Bardodinus Bahareni inſulæ dynaſta 348. tributarius Armuziæ regis ibid. ab eo deficit 420. à Luſitanis fruſtra oppugnatus 422.
Bardeſiana portoria Luſitanis ab Idalcane attributa 552. à Zufolarino 466. ab Idalcane bello repetita 617. ex ijs Idolorum cultus iubetur à Luſitaniæ rege euelli 575.
Bardeſium ad Goam caſtellum à Luſitanis expugnatum 189. 196. 199. ab ijſdem deſertum 294.
Bardor fœminarum Dijs conſecratarum domicilium 466.
Barnagazius Aethiopiæ regis præfectus maximus 315. 512 & ſeq. Arquicum venit 317. fœdus regis ſui nomine cum Luſitanis init 318. opem eorum contra Turcas implorat 511. Gammæ in auxilium venit 516. eius cum Sequeria colloquiũ 318. pietas ibid.
Baroa Abaſſię vrbs 512. & ſe. ei⁹ opulentia ib. ſitus ibi. Luſitani in ea quomodo excepti ibid.
Barocũ Cambaiæ vrbs 618.
D. Barptolemęi templum Cocini à Luſitanis conſtructum 99.
Barptolemæus Diazius Bonæ Spei promontorium primus flectit 35. inſulam S. Crucis ad Bonæ ſpei inuenit ibi. eius mors 77.
Baticala oppidum 188. 708. à Luſitanis captum & in cenſum 547. eius agri vaſtati 548. regulus ſtipẽdiarius fit Luſitano 177. ſtipendium negans ad fidẽ à Luſitanis redactus 302. ſic & regina domita 547. & ſeq. ſitus 177.

Batochina inſula Maurica dicta 227. caryophylli ſeu claui feraciſſima ibi. eius fertilitas ibid.

Bazainum Cambaiæ oppidum 418. 584. 606. 622. 678. 695. 700. à Dienſi dynaſta munitum 477. à Luſitanis oppugnatum ibid. & ſeq. captum 424. 478. incenſum 424. dirutum 479. Luſitanis à Cãbaiæ rege attributũ 480. ad id recuperandum ſuos, mittit 506. in eo apparatꝰ bellicus inuentus 478. tẽplum D. Ioſepho Luſitaniæ rex extrui iubet 572.

Bazora Perſici ſinus vrbs. 717.

de Beatitudine cæleſti quid ſentiant Mahometani 661.

Bezi Macazarum ſacrificuli 545. inter ſe nubunt ibid. Sionium regem à fide deterrent ibid. eorum mores & ſuperſtitio ibid. ijs feminam attigiſſe capitale eſt ibid.

Bemoinus Ialophorum rex 29. ad fidem ſuſcipiendã à Ioanne Luſitaniæ rege inuitatur ibid. à ſuis regno pulſus in Luſitaniam fugit 30. baptizatus Ioannis nomen aſſumit. ibid. Papæ obedientiam defert ibid. in regnum à Luſitanis reducitur 31. à Luſitanicæ claſſis præfecto interficitur ibid.

S. Benedictus Abbas 232.

Beneſtarinum caſtellũ prope Goam 229. 551. à quibus conditum 214. à Luſitanis oppugnatum 218. qua conditione ijs deditum 219.

Bengala regnum 492. eius ſitus 37.

Bengalanus quidam 335. annos natus 492. eius filius nonagenarius ibid.

Benienſiũ regulus Aethiops Chriſtiana ſacra expetit. 29.

Beninus Socotoræ inſulæ portus 128. à Fartacum rege occupatus ibid. in eo arx conſtructa ibid. à Luſitanis capta 129.

Bernardinus Soſa Geilolij arcem capit 694.

Bernardus Iaponius Romã miſſus 697. 700. in ſocietatem à Loiola receptus 697. Conimbricæ in reditu moritur ibid.

Betele inſula 471. & ſeq. 475. à Cambaiæ rege munita 471. eius ſitus ibid. arx in ea à Turcis conſtructa ib. à Luſitanis expugnata 472. incenſa & deſtructa 437. in ea Turcæ forte facinus

facinus 472.
Bethlehem templū in Olyſiponēſi portu 67.92.à quo primùm conſtructū 47. 67.à quo auctum 67.eius præſides Hieronymiani monachi ibid. eius miniſterio Saracenorum pueri capti à Gamma dicati 84.ei pixis aurea in vſum S.Euchariſtiæ ex Quiloæ vectigale donata 92.
Bilganum Cambaiæ vrbs 550. ab Idalcane capta & direpta 552.
Bintanum inſula & oppidū 212. 325.391.ab Alodino munitum 325.à Luſitanis oppugnatum 326. 392.& ſeq. captum & direptum 397. & ſe.eius dynaſta ab Alodino pulſus 398.reſtitutus ſtipendiarius Luſitano ibid ſitus 325.396.
Biſnagenſe regnum 667.
S.Blaſij Aquatio 47. 66.
Blaſius Sodreus naufragio perit 94.
Boahates Boleiſis Ternatis regis filius 361. Ternatis rex 371.in arcem à Britto abductus ibid. moritur. 435.
Bœtica Americæ inuentionem ſibi vindicat 3.
Boius Ternatenſis dynaſta à Luſitanis capt⁹ 440.ei⁹ in Luſitanos coniuratio ibi.
Boleiſes Ternatis rex 432. 449.Luſitanos ad ſe claſſe deducit 226. eos ſummo in honore habet ibi. eius filius 361. ad Indiæ prætorem legatio ibid.in Luſitanos amor 360. & ſeq. de retinenda Luſitanorum ſocietate morientis ad ſuos monita 361. mors ibid. vxor ibid.
Bombainum inſula 428.
Bombainus ſinus 417. in eo Luſitanorum cum Dienſibus prælium ibid.& ſeq.
Bombardæ deſcriptio 50.
Bonæ pacis aquatio 48. Regum flumen dicitur ibid.
Bonæ ſpei promontorium 66.76.83.115.177.187. 301. 313.332.390.486. 530. 640. 721.732. à quo detectum 35. cur ſic appellatum 36. eius deſcriptio 35.& ſeq.
Bona ſigna africę flumē 49.
Bononia Italiæ ciuitas 385. in ea Carolus V. Cæſar coronatus ibid.
Bonzij Iaponiorum ſacrifici 562.564.566. 632. 635. & ſeq. Xauerio initio fauent 632.Cangoximæ regem in eum incitant 633. eorum doctrina 564. mores 561.
Borba Luſitaniæ oppidum 504.
Borneum inſula & vrbs 37. 406.

406.441.454.eius incolę, opulentia, & ſitus 441.
Botellius vide Iacobus.
Boues ab Indis religioſè coluntur 57. in eas defunctorum animas immigrare volunt ibid.
Brachmanæ Indorum ſacerdotes 56. & ſeq. 524. 538.571.641.667.670.quãto apud ſuos in honore 56. in varias ſectas diuiſi ibid.terna fila è collo gerunt & quare 57. eorum Dij ibid. libri de ſuis ſuperſtitionib. ibi.& ſe.placita & ſuperſtitiones à Brachmana detecta in Luſitanam linguam cõuerſa 58.
Brachmana primarius Goæ qua lætitia baptizat⁹ 641.
Braſilia 328.cur ſic dicta 69. à quo primùm inuenta 69. & ſeq. Crucis regio primùm appellata ibid. à Bonæ ſpei promontorio quantum diſtat 76.ſaccari ferax 70. eius deſcriptio 69 & ſeq.animalia,feræ,arbores,plantæ, fertilitas,fructus 70. & ſe.motus compoſiti 734. in ea Frãciſcani fratres 678.Ieſu ſocietatis presbyteri 679.734. eorum labores 680.& ſe.679.Luſitanorũ coloniæ 679.Miſſæ ſacrificium primum 69. Prætor Luſitanus prim⁹ quis 679.Saluatoris oppidum conditum 680.
Braſilienſes augurijs dediti 74. caros quomodo excipiunt ibid. chriſtiani fiunt 687.& ſe. centũ baptizati 688.faciem quomodo exornant 74. Franciſcanos monachos interficiunt 679. humanas carnes edunt 75.683. & ſeq. literas ignorant 74. literis tribus ex alphabeto carent 76.diuinitus id factum,& quare ibidem.in Luſitanos quomodo irritati 684. natandi arte præcellunt 75. nudi incedunt 74. in oppida & vicos contributi 689.
Braſilienſium arma 75. belli gerandi ratio ibid. feminæ ſine dolore pariunt 74. liberi à Societatis Ieſu patribus inſtituuntur 688 lingua facilis & vna 76.mores 74. & ſeq. 679. 682. peregrinationes 74. ſepeliendi ritus 75. ſimplicitas ibidem. victus ibidem.
Braua libera ciuitas ſtipendiaria fit Luſitano 100. ſtipẽdium renuens à Triſtano Acunia capta & direpta 126.

Britannia 677.

Bucatus Arabs Catifæ oppido præfectus, 348.

Bũgi regnum in Iapone 553. 658. 696. eius rex Chriſtianus fit 696. regis in Luſitanos beneuolentia & humanitas ibidem. in Melchiorem Nonnium 759. in Xauerium 696. literæ & dona ad Indiæ prætorem ibid.

Butuanius rex Chriſtianus fit 464.

Byzantium Thraciæ vrbs 159. 579.

C.

CABIS Sionij animalis oſſa ſanguini ſiſtendo 204.

Caciles Rades Tidorenſis regis frater 458. pacem cũ Luſitanis ſuadet ibid.

Cacizij Mahometanorum antiſtites 662. Armuziæ ſupplicationes obeunt 657. ab Armuzię rege aliquot in exilium eiecti 656. Molucenſes in Luſitanos incitant 506. & ſeq.

Cacizius quidã Arabs Ternati Chriſtianus fit. 507.

Cærulei fratres in Congũ miſſi 201.

Cafres Africæ populi 36. 118. 721. 725.

Caimales Malabarici regni ſatrapæ 56. ex ijs quidam Chriſtianus fit 670.

Cairum vrbs Aegypti 112. 157. 284. olim Babylõ 112. eius ſitus ibid.

Cairum in vſum anchoralium ex palma 310.

Caiuſia Braſiliç pira 71.

Calacinum, Chriſtophorus Soſa inuadens malè accepṫus 312. & ſeq.

Calaiatum Armuziæ vrbs 140. 319. ab Albuquercio capta, direpta & incenſa 167. eius incolæ eundem benignè ſuſcipiunt 140.

Calaluzium Indici nauigij genus 393.

Calamata à Luſitanis capta 453.

Calamina vrbs 88.

Calapore S. Crucis ædes 574.

Calderia Albuquercij alumnus 288. ad Ancoſtan Pōdæ præfectum fugit ibi. à Gometio interfectus 289. eius cum Goæ præfecto ſimultas 288. (720.

Calecares Parauanæ vicus

Calecutum Malabarici regni caput 37. 62. 78. 121. 374. 429. 475. 549. emporiũ olim celebre 37. incensũ ab Albuquercio 178. à Iacobo Sylueria 429. à Capra li tormẽtis quaſſatur 80.

Calecuti arx à Luſitanis cõſtructa

ſtructa 233. deſtructa 383. à Zamorino obſeſſa & oppugnata 376. & ſe. 380. arcis obſidio ſoluta 382. ſitus 376. in eam cõmeatus importatur 382. bellũ cum Ceilanijs 506. cum Cocinenſibus 487. cum Luſitanis 373. & ſeq. claſſis fuſa & fugata 487. 506. regnum à Luſitanis vaſtatur 691. rex claſſem reparat 402. de Luſitanorum inter ſe factione gaudet ibid. pacem cum ijs quibus conditionib. init 99. vide Zamorinus.

Calecutienſes in Cocinum irrumpere conantes repreſſi 487. eorum clades 123. 375. 425. 506.

Callaica Hiſpaniæ pars 569.

Callaica Luſitana nauis 504

Callenſis regulus ſocietatẽ cum Luſitanis init 298.

Calles Ceilani inſulæ portus 125.

Caluarius mons in Braſilia 681.

Camalcan Idalcanis exercitus dux 190. Goam exercitu petit 191. oppugnat ibid. & ſeq.

Camaranũ Rubri maris inſula 230. 285. 316. 453. 495. olim celebris 230. eius amænitas ib. arx à Solimano exſtrui cępta 282. à Luſitanis diruta 286. incolæ Luſitanorũ aduentu diffugiunt 230. Luſitanorũ ad eam naufragium 285.

Cambaia Indiæ regnũ 156. 470. 479. 485. 492. & ſeq. 499. 550. 581. 583. 714. eius agri à Luſitanis vaſtati 422. 426. & ſeq. 475. & ſeq. 480. 611. 619. à Miramudio Mogorum rege 480. incolæ mercaturæ dediti 156. rex Betelem inſulam munit 471. regis in Luſitanos captos ſæuitia 414. vexillum à Luſitanis captum 616.

Cambalanus vicus incenditur 98.

Camboiæ regnum 37.

Camiguinus rex Chriſtianus fit 464.

Camis Dij minores Iaponiorum 565.

Campſon Sultanus Aegypti, Arabiæ, ac Syriæ rex 111. claſſem in Ciliciam ad materiam nouę claſſis deſtinat 157. in Indiam ad expellendos Luſitanos mittit 158. 281. ad Sueziũ reparat 280. contra Luſitanos bellum rumoribus diſſipat 112. Mahometici dogmatis aſſertor 111. Mecanæ domus tutor 112 à Selymo victus occumbit 282. eius ad Papam mi-

nacęs

naces literæ 113. vexilla tria capta in Luſitaniam miſſa 176. ei Luſitanos ex India, pellere cogitanti quæ obſunt 112. ad eum Calecutana legatio 111.
Canacapoli in ora Piſcariæ hypodidaſcali 539.
Cananor Malabarica vrbs 37. 81. 83 & ſeq. 91. 116. 373. 400. 415. eius ędificia 82. animalia 81. & ſeq. arx à Luſitanis conſtructa 116. à Cananorenſibus & Calecutanis oppugnata, à Luſitanis defenſa 131. & ſeq. 135. arcis mænia refecta 419. arcis templum D. Mariæ Victrici conſecratum 123. 133. ex arce Luſitanorum eruptiones 133. in ea eorundē fames ibi. mores 82. opulentia 81. rex pacem cum Calecutanis ægrè fert, & quare 233. regis ad Capralem legatio 81. ad regem Luſitaniæ 82. ſitus 81.
Cananorēſes à Luſitanis exacerbantur 130. & ſe.
Canariæ inſulæ 33. 328.
Canarini à Luſitanis cæſi 468. in Luſitano exercitu 470. 619.
Cangoxima Iaponiæ vrbs 624. 630. & ſeq. eius incolæ aliquot Chriſtiani fiūt 632. & ſeq. rex Chriſti & D. Virginis imaginem veneratus 631. in ea Euāgelium prædicatur 632.
Cantonia Sinarum prouincia 276.
Canton Sinarum vrbs 697. 705.
Capocate Calecutanus portus 61.
Capralis vide Petrus Aluarus.
Caput Non 5.
Caracora nauis genus 407.
Caramanſa regulus AEthiops 11.
Carauela nauis 312.
Carigij Americę populi 735. Braſiliam baptiſmi gratia petunt 736. in Chriſtianā religionem quàm propēſi ibid. duos Patres ſocietatis Ieſu interficiūt 737. à Tupinaquinis aliquot interfecti 736. eorum ad interfectores oratio ibid.
Carmania regio 479.
Carnabacus Turca Aſiaticus 469. ad recuperanda Salſetana portoria ab Azedecane miſſus ibid. in p̄lio cum Luſitanis occiſus ibid. eius clades ibid.
Carnis humanæ eſus 683. & ſeq.
Carolus V. Cæſar 561. Caſtellæ rex 327. quinque naues ad Molucas inſulas luſtrandas mittit 328.
Bono-

Bononiæ coronatur 385. eius Tunetana expeditio. 622.
Carolus VIII. Galliæ rex 34. eius cum Fernando Caſtellæ rege fœdus ibid.
Caryophylli ſeu claui deſcriptio 227. eius in Molucis copia ibid.
Caſia aromatis genus 181.
Caſtanerianus comes 529. & ſeq. eius de Franciſco Xauerio iudicium 531.
Caſtellani aliquot in America à Tupinaquinis interfecti 736. ad Molucas inſulas ab occidente perueniunt 331. 406. cum Tidoris rege ſocietatem ineunt 331. Tidorem reficiunt 432 è Tidori diſcedunt 435. eorũ de Molucis inſulis cum Luſitanis ſimultas 406.
Caſtellani cuiuſdam in Braſilia in patres Societatis Ieſu ingratitudo 737.
Catabrunus Geilolij regni procurator 433. Caſtellanis & Tidorẽlib⁹ fauet ib. Geilolij regẽ veneno tollit, regnumque inuadit 451. Mauricas inſulas vaſtat 434. 451. Momodianos neophitos à fide deducit ibid. ad ſingulare certamen à Galuano prouocatur 460. pacem cum Luſitanis init ibid. eius in Luſitanos & Caſtellanos cum Aroezio cõiuratio 440. in eum Luſitanorũ expeditio. 438.
Catharina Ioan. III. Luſitaniæ regis vxor 539. 677. eius laus. 539.
Catharina Perſæ Cacizij filia chriſtiana fit 660. baptizatur 662. Luſitano nubit 663.
D. Catharinæ promontorium detegitur 9.
D. Catharinæ reliquiæ vbi 112.
Catiſa Bahareni inſulæ oppidum Luſitanis deditum 348. ab ijſdem captum & direptum 654. 695.
Catua oræ Malabaricæ flumen 414. & ſeq. ad eius oſtia Luſitanorum naufragium ibid.
Catua vicus à Luſitanis vaſtatur 415.
Caucaſus 37.
Caucincina ora ibid.
Cazican Perſarum regis exercitus præfectus 509. nauale ſubſidium à Luſitanis petit ibid. Reixelum obſidet ibid. Luſitanorum opera capit 510.
Ceilanius regius adoleſcens Goam ad baptiſmũ ſe confert 573. & ſeq. ad Luſitaniam

taniæ regem ſcribit 574. lautè iubetur à rege tractari. ibid.
Ceilanum inſula 37.124.180 298.333.& ſe.540.678.691. 712. à quo primũ detecta 124. primorũ parẽtum ſedes fuiſſe perhibetur ibi. in quot ſatrapias diuiditur 125. Taprobana quibuſdam 37.124. eius deſcriptio, fertilitas, mõtes 124. & ſeq. rex à Calecutano bello preſſus 506. regis in Chriſtianos ſęuitia 574. in ea Eunuchus Candaces Aethiopum reginę colitur 125.
Ceilifus Arabiæ vicus 286.
Ceitauaca vrbs Ceilani à Madunio munita 714. à Luſitanis capta & diruta ibid.
Celabatecan Turca interfectus 621.
Celebes populi 384. 463. ad Chriſtum adiunguntur 463. & ſeq. 506.
Cerdonis hæreſis 661.
Cerigo bellua Braſilica 74. & ſeq.
Cetiganum Celebiorum inſula 463. incolę Chriſtiani fiunt ibid. & ſeq.
Cetus ingentis magnitudinis Rhoterici Vaſęi nauem inuadit 323. & ſe. exorciſmis delinitus diſcedit 324.
Chalcedonenſis Synodus 744.
Chaunariæ extremæ promontorium 5. caput Nõ à nautis appellatũ, & quare ib. ſyrtibus infame ib.
Cherſoneſus aurea 37.124. 180. 327. 399.
Chia potionis genus in oriente 248. 557.
Chinacutiales Calecutanæ claſſis præfectus à Luſitanis captus, magno precio redemptus 413.
Chiriuaipinus vicus à Luſitanis incenditur 98.
Chriſtiana. doctrina 540. 544.
Chriſtiana myſteria barbaris non ſtatim impertienda exemplum 330.
Chriſtiani in India à D. Thoma Apoſtolo conuerſi 88. 572. ab Armenio Patriarcha Epiſcopos accipere ſoliti 88. Dominicã in Albis præcipuè celebrant, & quare 89. à Mahometanis & ethnicis vexati in fide ſtabiles ibid. eorum ceremoniæ, morés & ritus 88. & ſeq.
Chriſtianiſmi veſtigia Goæ reperta 200.
Chriſtianorum praua vita euangelio apud gentes quantum obeſt 276. 682.

Chri-

Chriſti ordo in Luſitania 6. ſepulchrum ſe euerſurũ minatur Campſon Aegypti Sultanus 113. de Chriſto quid ſentiant Mahometani 661.

Chriſtophorus Columbus Ligur ad quærendas in occidente terras operam ſuam Luſitano offert 33. ab eo reiectus Caſtellæ regi ſidem ſuadet ibidem. Principes inſulas inuenit ibid.

Chriſtophorus Gamma Stephani frater 511. Aethiopiæ regi contra Turcas ſubſidio miſſus ibid. ab Abaſſinis quomodo exceptus 512. Abaſſiæ reginam qua pompa excepit 514. vulneratus fugit 517. è fuga retractus virgis cæſus 518. obtruncatur ibid. eius caput Solimano Ottomano pro munere miſſum ibid. ad Abaſſiæ reginam literæ 514. cum eadem colloquium ibid. & ſeq. de bello gerendo cõſultatio 513. pietas ibid. pugna cum Zeilano 515. & ſeq. victoria 516. clades 517. & ſeq.

Chriſtophorus Iuſartes Calecutanæ arci ſubſidio miſſus 378. eius audax facinus 379.

Chriſtophorus Luſitanus in arce Diēſi interfect⁹ 499. & ſe. eius cum matre triſte colloquium 500. pietas ibid.

Chriſtophorus Mellus Calecutanam nauem expugnat 424. & ſeq.

Chriſtophorus Riberus ſocietatis Ieſu presbyter in Congo rem Chriſtianã egregiè adminiſtrat 689. & ſeq.

Chriſtophorus Soſa Calacinum inuadit 312. Canarini maris præfectus ibid. Ciaulum tendit 313. Querimbam expugnat 359. eius clades & vitæ periculum 313.

Ciales flumen & oppidum 424. 475. 670. eius arx à Luſitanis conſtructa 475. regulus in ſocietatem à Luſitanis receptus 476. eius ſitus 475. Cialenſib. Chriſtianis quæ à Ioan. Luſitaniæ rege donata 572. Cialenſis reguli prefectus, Chriſtianus fit. 670.

Ciamaius lacus 756.

Ciampe regnum 37.

Ciaulum Indiæ fluuius 169. capax omnis generis nauium ibid.

Ciaulum vrbs 159. 176. 232. 312. 350. & ſeq. 414. 416. 426.

426.428.470.477.484. 584.588.596.733.eius agri vaſtantur 428. arx 733. à Luſitanis conſtructa 350. à Vaſæo munita 419. arcis periculum 416. ſitus 160.
Cides Mercar Saracen⁹ Goã à Narſingano rege miſſus 320. ab Idalcane interficitur ibid.
Ciembe inſula 691. Malabarium latronum receptaculum 714. à Luſitanis capta ibid.
Cilicia minoris Aſiæ regio 157.
Cinceus portus 698.
Cindiſcanis Cambaiæ regulus 718.
Cingalæ Ceilani inſulæ populi 333. & ſeq. arcem Columbanam Luſitanorũ obſident 335. oppugnant 336. eorum in balliſtis vtendis dexteritas 335. de Luſitanis querelæ 333. & ſeq.
Cioranum inſula 521. 574.
Ciribiges Raia Alodini Bintani regis claſſis præfectus 295. Malacenſe littus infeſtat ibid.
Citor vrbs 481. & ſeq. à Badurio capta 483. eius incolæ ſeipſos incendio ꝑdunt ibid. ſitus 482.
Claudius Abaſſiæ rex 739. 748. ſchiſmaticus 753. & ſeq. eius inconſtãtia 749. & ſeq. legatio ad Stephanum Gammam 511. mors 753. pietas 519. de Gradaa mete victoria ibid. ad eũ Loiolæ literæ 740. & ſeq.
Clemens VII. Papa Carolũ V. Cæſarem Bononiæ coronat 385. eius Abaſſiæ regis obſequium defertur ibidem.
Cocinum Indiæ vrbs 37. 80. 84. 93. 117. 180. 399. 454. 470. 486. 522. 532. 538. 548 572. 625. 630. 678. 691. 699. 714. à Calecutanis incenſum 97.
Cocini arx à Luſitanis conſtructa 98. & ſeq. à Patieco inſtaurata 103. quot vno tempore Chriſtiani facti 218. Iudæorũ atrox facinus 758. & ſeq. Luſitana ciuitas quando condita 218. mænia ad mare à quo conſtructa 419. motus ab Albuquercio ſedatus 198. opulentia 80. rex pacem inter Luſitanos & Calecutanos ægrè fert 233. ſitus 80. ſupplicatio prima ſolennis 99. templum paræciale imbrib⁹ peruium à Luſitaniæ rege iubetur refici 574.
Cocinenſium cum Calecutanis

tanis bellum 487. ob eorum aduentum terror & fuga 93. & ſeq. in piperis venditione ritus 572. ijs ſubſidiū à Luſitanis miſſum 487. (& ſeq.
Cocus ſeu nux Indica 309.
Coieſalles Mahometanus machinarum bellicarū peritus 104. eius ad Luſitanos oppugnādos machinæ 105.
Colanum vrbs & regnum 85. 100. 116. 399. 549. eius arx à Luſitanis condita 549. Chriſtiani Thomiſtæ 100. ijs in fœdere à Luſitanis maximè cautum ibid. fanum à Luſitanis ſpoliatum 549. rex fœdus & ſocietatem cum Luſitanis init 100. regis ad Albuquercium legatio ibidem. ad Capralem 81. ſitus 100. templum imbribus peruium iubetur à Luſitaniæ rege refici 574.
Colanus Sabia Ternatenſis regis conſiliarius baptizatur 507.
Colonia Agrippina 653.
Columbum Ceilani inſulæ oppidum 334. 712. & ſeq. à Luſitanis captum 334. eius arx Luſitanorū ab incolis obſeſſa ib. & ſeq. oppugnata 335. rex 298. Luſitanos è regno arcere conatur 299. pacē petit 337. Luſitano ſtipendiarius 301. à cognatis interfectus 712. eius cum Soario fœdus 301. ſucceſſori puero à Luſitanis ſubuentum 713.
Columnæ lapideæ cum Regum Luſitaniæ inſignibus diuerſis in locis erectæ 13. & ſeq.
Cometes 76.
Commagene Syriæ pars 38.
Comorini promontorium vide Cori.
Compoſtelanum D. Iacobi templum in Callaica 201 ei quæ ab Albuquercio pietatis cauſſa conſecrata ibid. (524.
Complutum Hiſpanię vrbs
Concani regni Decani præfectus Rhoterici Melli opem contra Ginos implorat 321. eiuſdem in regem fraus ibid. & ſeq.
Concanum Luſitani fraudulenter occupant 322. ex eo ab Idalcane rurſum pulſi 365.
Conceptionis B. Mariæ inſula à quo inuenta 83.
Concilia quid de principatu Romanæ Eccleſiæ ſtatuunt 744.
Confirmationis ſacramentum Indis primum quando

do collatum 465. Tanoris regi 676.
Congi regnum 201. 689. à quo primùm inuentum 13. & ſeq. eius fines à Mũdequetis vaſtantur 21. incolæ quales 13. fidẽ ſummopere expetunt 16. & ſeq. in eo patres Societatis Ieſu 689. templum cõſtruitur 20.
Conimbriga Luſitaniç vrbs 524. 639. 689. 697. 763. ei' Academia 524. ſitus ibid.
Conſaluus Coelius ſex nauibus in Braſiliam profectus 84. ei' naufragiũ ibi.
Conſaluus Nonnius in prima Indica nauigatione nauarchus 46.
Conſaluus Pereria Ternatenſis arcis prçfectus 441. cum Bornei regulo pacẽ init ibidem. Ternatem venit ibidem. Meneſium vinctum in Indiã remittit ibi. odium ſuorum incurrit 442. à ſuis apud Ternatiş reginam accuſatur 443. interficitur. 445.
Cõſaluus Soſa Luſitaniç regis ad Congi regẽ legatus 16. eius mors ibid.
Cõſaluus Sylueria ſocietatis Ieſu Goæ cõcionatur 759. eius laus ibid. martyrium 758.
Cõſaluus Veloſus Momoiç dynaſtã cõuertit 447 & ſ.
Cõſtantienſe conciliũ 744.
Cõſtantinus Brigãtiç ducis frater Io. III. Luſitaniç regis cubiculi p̃fectus 762. Indiæ prorex 364. 762. Goç D. Thomæ templũ conſtruxit 364. eius laus 762.
Cõſtantinus Mag. Imp. 125.
Copaibæ plantç Braſilicæ humorem balſamo ſimilem ſtillantes 70. & ſeq.
Coranũ Mahometis tẽplũ Armuziæ 655. ei' ianuç à regẽ obſtructç 658. in eo Mahometanorũ ſupplicationes 657. Cruces à Berzço poſitæ ibid.
Cori promontorium hodie Comorini caput 37. 124. 180. 190. 219. 399. 403. 432. 521. 540. 625. 719.
Coromandelis Indiç regnũ 85. D. Thomæ Apoſt. martyrio clarũ 88. eius p̃cipua ciuitas quæ 85. littus importuoſum 549.
Coruis quomodo Sinæ piſcãtur 260. (Goç 520. 670.
Coſm' Anni' regius Scriba
Coſmi emporium in Peguſiano regno 755. 757. (615.
Coſmus Paiua interficitur
Coſmus Turrianus Hiſpanus Xauerij in Iaponiam ſocius 630. 633. 708. Amãgutij Chriſtianis præpoſitus 696. 700. Bungi

759. Firandi 633.
Cotia animal Braſilicũ 72.
Cotta vrbs Ceilani à Madunio obſeſſa 713.
Couletum Calecuti emporium 374. 487. à Mahometanis munitum 374. à Luſitanis expugnatũ 375. incenſum 691.
Cranganor Indiæ vrbs 84. à Luſitanis incenſa 108. ad eam Zamorinus delectum habet ibid.
Cranganorenſes Chriſtiani Thomiſtæ Emmanueli Luſitaniæ regi ſe ſubmittunt 89. Gammæ ſceptrũ argenteum ſignum deditionis offerunt ibid. eorum ad Gammam legatio 84. 89.
Crementina Sangæ regina 480. bellicoſa ibid. vectigal Badurio pendere renuit 481. à Badurio in Citore obſeſſa fugit 482.
Criſnaraus Narſingæ rex 291. Idalcanem prælio ſuperat 321. Raciolum vrbem obſidet ibidem. capit ibid. iterum bello victus amittit 322.
Crudelitatis inſigne exemplum 439.
S. Crux Goæ in ruinis reperta 200. ſolenni pompa in templum illata ibid. in Luſitaniam miſſa ibidẽ. Meliapore à D. Thomã Apoſtolo defixa 86. alia ſanguineis guttis cõſperſa inuenta 577. ſanguinẽ quotannis exſudat ibi. & ſeq. eius veræ fragmentũ ab rege Abaſſiæ in Luſitaniam 220. 235. qua ſolemnitate ab Emmanuele acceptum 235. ſignum purpureũ Luſitanis in cælo apparet 231. ſigno Piratiningæ Braſilieſes populi muniti, hoſtes ſuperant 735. vexillum à Papa conſecratum in Congũ miſſum 20.
S. Crucis inſula ad fauces Arabici ſinus 232. Mehum olim dicta ibid.
S. Crucis inſula ad Bonæ ſpei promõtorium à quo primùm inuenta 35.
Cuama Africæ fluuius 20.
Cubus Iaponiæ dynaſta. 568.
Curia Muria inſula 94.
Curiatum Armuziæ oppidum 140. ab Albuquercio direptum & incensũ 141. incolarũ ferocia 140. in eo Luſitani interfecti 353.
Cutiales Calecutanæ claſſis præfectus 414. eius cũ Luſitanis prælium nauale 415. clades ibid.

D.DABV-

D.

DABVLVM regni Decani oppidum 170. 188. 312.331 388 486.munitum 174.expugnatum 171.incenſum 172. 619. Luſitano tributarium 351. eius opulentia 170. ſitus ibid. 351.

Dæmones apud Sinas coluntur 271.

Daian⁹ in Somatra dynaſta ab Acenorum rege domi nio pellitur 365. ad Aruanum regem fugit 369. in Pacenam arcem ad Luſitanos 365.

Dairi ſummæ dignitatis nomen apud Iaponios 568.

Dalaca inſula Luſitano ſtipendiaria 384.

Damanum Cambaiæ oppidum ab incolis deſertum 470. 479. vaſtatur 428. eius arx à Luſitanis capta & diruta 480. ſitus 479. in eo ſolemne Miſſæ ſacrificium 470.

Damianus Goeſius Luſitaniç regis chronographus 101.278.

David Abaſſinorũ Aethiopum rex 220.315.738.745. Crucis Chriſti fragmẽtũ Emmanueli Luſitaniæ regi dono mittit 220. Papæ obedientiam defert 738. 745. eius ad Luſitaniæ regem legatio 220. literæ 235. munera ibid.

Decimæ D. Thomæ Apoſtolo ab Sagamo rege decretæ 363.

Declinationum tabulæ à quibus inuentæ 12. earum vſus & vtilitas ibid.

Deus adorandus, non inueſtigandus 1. quem ordinẽ in ſuis operibus conſeruat ibid. & ſeq.

Didacus Iacobæus ſocietatis Ieſu presbyter in Braſilia 679. in Vincentianã coloniam miſſus 681.

Didacus Lupius Sequeria Armuziã venit 319. 343. Ciaulum petit 349. arcẽ eius conſtruit 350. Cocinum venit 180.301.350. Dij benignè ab Iazio dynaſta exceptus 338. Dium repetit ibid. 349. Giddam petit 315. Goam venit 339. Goæ D. Franciſci templũ & cænobium exſtruxit 350. Indiæ prætor 301. 309. in Luſitaniam redit 187. Malacam venit 181. ludens per inſidias pęne interfectus 185. & ſeq. Mazuam inſulam luſtrat 316. Somatram inſulam primus detegit 180. eius Arabica expeditio 314. & ſeq. colloquium cum Barnagazio Aethiopiæ præfe-

cto 518. ad Dienſe bellum apparatus 339. & ſequ. de Dio oppugnando cōſultatio 341. & ſeq. fœdus cū Barnagazio initum 318. cum Pedirenſi & Acenorum regulis 181. naufragium 515. ad nauarchos oratio 342.
Didaci Meſquitæ in fide cō ſtantia 414.
Didacus Noronia Perſici ſinus fauces cuſtodit 717.
Didacus Pacenſis Beianus ad Dium à Prætore relictus 342. eius naues à Diēſibus oppugnatæ 349.
Didacus Pereria 697. 761. à Sinis Malacam petit 698. & ſe. legatus ad Sinarum regem 700. in Malacæ portu iniuſtè detentus 702. Xauerij corpus honorificè ſepelit 707
Didacus Soueralius ſocietatis Ieſu in Cōgum miſſus 689. ludum literariū aperit 690.
Didacus Sylueria orę Malabaricæ præfectus 426.
Dionyſius Luſitaniæ rex Oliſipone gymnaſium inſtituit 524.
Dioſcori hæreſis in Aethiopia 718.
Diuar inſula 521.
Diuitias malè quęſitas cito perire exempla 322.
Dium Cambaiæ oppidū 158. 232. 279. 337. 582. & ſe. deditum Alucani 494. Luſitanis 491. incenſum à Turcis 503. inſtauratum 159. munitum 339. 473. fruſtra à Luſitanis oppugnatum 474. Saracenorum receptaculū 337. eius arx à Luſitanis conſtructa 484. defenſa 598. & ſequ. munita 492. 497. 589. oppugnata & obſeſſa à Mamudio Cambaiæ rege 593. & ſequ. à Rumecane 598. & ſequ. 602. à Sofare 493. 598. & ſequ. 592. & ſequ. à Turcis 497. & ſeq. 500. & ſeq. arcis præſidium 473. ſitus 484. Luſitanorum in ea periculum 606. ex ea eruptio 614. port' ab Almeida oppugnatur 173. & ſe. ſitus 159. ei ſubſidiū cōtra Luſitanos aduenit 473.
Dienſium cū Luſitanis bellum 350. 493. & ſeq. 587. & ſe. clades 417. & ſe. pauor 418. prælium nauale 417. ijs quale detrimentum à Luſitanis illatum 476. in eos Luſitanorum expeditio 470. & ſequ. cum ijs pax inita 505.
Dobriga Gallorū nauis 481.
Doceres vrbs 483.
Dodra Sionis vrbs 569.

Dofar Arabiæ vrbs à Luſitanis direpta 384.

Dominica in Albis à Chriſtianis Indis præcipuè colitur, & quarè 89.

Dominicani in Congo 16. Goæ 190. 623. 629. 761. in Ialophorum regno 31. Moſambici 641. eorum templum Goæ 623.

Dorotheus Tyri epiſcopus 125. quo tempore floruit ibi. de Eunucho Cãdaces Aethiopum reginæ quæ ſcripſit ibid.

Driacã Mamudij Cambaiæ regis tutor 492.

Dulcinda Indiæ regnũ 156.

E.

EBora Hiſpaniæ Bæticæ oppidum 43. eius academia 623.

Eccleſiæ Catholicæ auctoritas 747. vnitas 744.

Edeſſa Meſopotamiæ vrbs reliquijs D. Thomæ Apoſtoli clara 88.

Eduardus Acoſta Braſiliæ prætor 734.

Eduardus Barbutus ſignifer in Dienſi prælio 615.

Eduardus Britanniæ rex VI. 6.

Eduardus Coelius 399. Bintanum inſulam ſpeculatur 392. Hudiam venit, & fœdus cum rege renouat 295. & ſeq. Panenſis reguli claſsẽ Alodino ſuccurrentem diſſipat 393. & ſe. à Panenſi regulo benignè exceptus 296. Serrano ferè oppreſſo ſuccurrit 395. ad Sionis regẽ legatꝰ 295. eius naufragium 296.

Eduardus Fonſeca Calecutanæ arci ſubſidio miſſus 378. Cocinum redit 381.

Eduardus Galuanus ad Aethiopiæ regem legatus 316. eius filius 453. mors 316. 453.

Eduardus Ioannis I. filius Luſitaniæ rex 6. 9. eius filius 9.

Eduardus Mellus Pagum oppidum expugnat 306.

Eduardus Meneſius Indiæ prætor 350. 357. 362. 371.

Eduardus Patiecus 487. Cocinẽſibus ſubſidio ab Albuquercijs relictus 102. Repelini vada munit 103. Cocinenſem arcem inſtaurat ibid. à Trimumpara rege qua lætitia victor exceptus 107. in Luſitaniã redit 109. quo honore à rege exceptus ib. eius fortitudo 107. machinæ bellicæ Calecutanis oppoſitæ 105. prælium nauale ibi. & ſequ. ſtupenda victoria 106 Deo adſcribenda 107. ei inſidię à Calecutano ſtructæ 104.

Eduardus Syluius in Iaponem miſſus 700.
Elach vrbs Adeni regni caput 281.
Elana vrbs hodie Torus, trāſitu Hebrçorum celebris 39.511. à Luſitanis incenſa 511.
Eleonora Garziæ Salæ Prætoris filia 725. Emmanueli Soſçnupta 721 eius animi magnitudo 726. 730. mors miſerāda 730. & ſe.
Eleonora Ioannis I. Congi regis vxor baptizatur 21.
Eleonora Ioannis II. Luſitaniæ regis vxor 16.
Elephantes religioſè ab Indis coluntur 57.
Elephas turritus Papæ ab Emmanuele Luſitaniæ rege dono miſſus 234.
Eliſabetha Aethiopiæ regina 511.513. à Gamma qua pompa excepta 514. eius cum Gamma colloquiū 515. fuga 517. pietas ibid.
Eliſabetha Brachmanæ vxor Goæ baptiſatur 641.
Emmanuelis Cernicij fortitudo 379.
Emmanuel Fernandus ſacerdos in Abaſſiam miſſus 753. à Turcis captus 754.
Emmanuel Frias Coromādelicæ oræ præfect⁹ 363. & ſeq. D. Thomæ Apoſtoli reliquias quærit ibi. inuenit 364. arca argentea includit ibid.
Emmanuel Galuanus Ternatēſis regis conſiliárius Chriſtianus fit 507.
Emmanuel Ioannis I. Congi regis patru⁹ Luſitanos benignè ſuſcipit 17. prim⁹ in Congo baptiſatus ibi. idola vndique conquiſita publicè cōburit 18. eius pietas 17. & ſeq.
Emmanuel Luſitaniæ rex 42. Abaſſini regis legatos qua pompa excepit 235. de Aegyptia claſſe fit certior 284. Cambaiæ regis amicitiam expetit 176. de Indica nauigatione cum ſuis conſultat 43. & ſeq. in Indiam naues mittit 46. & ſeq. 67. & ſeq. 83 84. 108. Ioannis II. mortem iniquè tulit 42. ei ex teſtamento ſuccedit ib. maritimos quęſtus ab Aegypto & Syria in Luſitaniā trāſferre cogitat 110. regnum quo ætatis anno inijt 42. ſupplicationes per regnū indicit 67. 233. eius ætatis anni 362. regni ibidē. iuſta funebria ibidem. ad Papam legatio & munera 233. ad eundem literæ de rebus geſtis Patecci 109. mors 362. eam

reges lugent ibid. munificentia in Gammam & ſocios 66. pater 42. reſponſum ad minacia Cãpſonis Sultani poſtulata 114. ſoror 42.
Emmanuel Nobrega ſocietatis Ieſu in Braſilia 679. 686.
Emmanuel Paſſanius Anchediuę arcis pſect⁹ 124. eam egregiè tutatur ibi. eius monita à Cotinio ſpreta 180. patria 124.
Emmanuel Paticcus Somatræ littora infeſtat 307.
Emmanuel Soſa ad Armuziã mari præfectus 351. eius cum Armuzienſib⁹ nauale prœlium 356. & ſe. mors 489.
Emmanuel Soſa Sepulueda Dienſis arcis pfectus 583. 721. arcis foſsã ampliauit 589. Luſitaniam repetit 721. ſuos conſolatur 724 & ſeq. eius naufragium 722. & ſe. peregrinatio & vitæ pericula 725. & ſe. vxor 721. mors miſeranda 731.
Emmanuel Vaſconcellius Cocinum tuetur 109.
Epiſcopus Indiæ prim⁹ 465.
Equitũ ſacer ordo in Luſitania cõtra barbaros à quo inſtitutus 6.
Erythrææ fauces 94. 230. 384. 404.
Eugenius IV. Papa 744.
Eunuchus Cãdaces Aethiopum reginæ in Ceilano inſula à barbaris colitur 125. in quibus locis Euangelium prædicauit ibid.
Eutichetis hæreſis in Aethiopia 738.
Excommunicationem non contemnendam exemplum inſigne 231. & ſeq.
Exorciſmum efficacem eſſe exemplum 324.

F.

FAMES in Albuquercij claſſe ad Goam 195. Armuzię 154. in Cananorẽſi arce 133. Goæ 215. 292. in Soarij claſſe 286.
Fartaces in Badurij exercitu 481. è Socotora inſula pulſi 129. Socotorenſes in Luſitanos incitant 155.
Faxiba tyrannus in Iapone 569.
Fernandi Aluari Capralis naufragium 731. & ſeq.
Fernandus Caruallius marino caſtello in arce Diẽſi præfectus 588. 592.
Fernandus Caſtellæ rex 33. 114. nouas terras per ſuos quærit 33. eius de inſulis nouis inuentis cum Luſitaniæ rege ſimultas ibi. & ſeq. per Papam ſublata 34. fœ-

84. fœdus cũ Carolo Galliæ rege ibid. legatio ad Luſitanum ibi. ab eo Saracenos è Bætica pulſos Campſon Aegypti Sultanus ægrè fert 113.

Fernandus Caſtrius Dienſi arci ſubſidio miſſus 592. S. Ioannis caſtello in ea præfectus 602 eius mors 605. 610.

Fernandus Cotinius in Indiam mittitur 177. ſimultatem inter Albuquerciũ & Almeidam tollit ibid. Calecutum captum diripiens interfectus 179. eius ambitio ibid. & ſeq.

Fernandus Deza Bazainum oppugnat 477. & ſeq

Fernandus Emmanuelis Luſitaniæ regis pater 42.

Fernandus Franciſcanus primus Indiæ Epiſcopus 465. eius mors 504.

Fernandus Lemius ad Perſarum regẽ legatus 244.

Fernandus Lupius Hiſtoricus 418.

Fernandus Lupius proepiſcopus Ternatenſis 442.

Fernandus Magalianes Luſitanus ad Caroli V. Caſtellæ regis aulam ſe confert 327. ad Molucas inſulas ab occidente quærendas ab eo miſſus 328. S. Iuliani flumeq detegit ibid. Magallanicum fretũ inuenit 329. inſulas aliquot deſertas Italiæ oppoſitas ibid. Subum inſulam ibi. benignè à Subi regulo exceptus ibid. eius cum Mathani rege pugna 330. mors ibid. ſocij ad Molucas perueniũt 331. cum Tidoris rege ſocietatem ineunt ibidem. aliquot orbem totum nauigatione circumeunt 332. ad Heſperidas inſulas in vincula à Luſitanis coniecti ibid.

Fernandus Martinius Vaſci Gammæ interpres 49.

Fernandus Monroius Pondam inuadit 289. & ſe. ei⁹ ſtolidum facinus ibid. vitæ periculum 290.

Fernandus Petreius Andradius Sincapurano mari præfectus 216. 294. in Sinas miſſus 246. 284. Cantonẽ venit 277. Malacam redit 295. eius æquitas à Sinis laudata 277.

Fernãdus Rhoterigius Goæ quæſtor 520.

Fernandus Soſa ad Abaſſiæ regem legatus 748. eius mors 752. & ſeq.

Fernandus Turrianus Caſtellanorum dux in Molucis 408. Luſitanis bellũ infert ibid.

Fernan

Fernandus Vinagrius ſacerdos rem Chriſtianam in Mauricis inſulis amplificat 491. & ſe.ci⁹ in archipiratam quendã expeditio ibid. victoria ibid.

Figenoiama Iaponiæ mons 554.

Figenſe Iaponiæ regnũ 632.

Firandum Iaponiæ oppidum ibid.

Florentinum Concilium 744. eius de Romani Põtificis primatu decretum ibid.

Fluenta Africæ promontorium 48. & ſeq.

Formoſus mons 425.

Fotoques primæ notæ numina apud Iaponios 565.

Franciſcani in Braſilia 678. & ſe. Goæ 350. 629. 761. in India 68 115. 520 in Peguſiano regno 755.

D. Franciſci templum & cœnobium Goæ à quo co[n]ditum 350. nouo tegulo opertum 419.

Franciſcus Albuquercius Trimumparam Cocini regem in regnum reſtituit 98. rebellium agros vaſtat ibi. oppida expugnat & incendit ibi. arcem ad Cocinum conſtruit ibidem. & ſeq. eius mors 102.

Franciſcus Almeida 188. cũ Albuquercio in gratiam redit 177. ad Anchediuã arcem ſtruit 116. Anchediuam claſſe petit 168. Cananore arcem ædificat 116. Cocinum venit 117. 139. 177. Cocini regẽ Naubeadoram in regno confirmat 117. Dabulum oppidũ expugnat & incẽdit 171. & ſeq. Dij portum oppugnat 173. filij mortẽ ſapienter fert 166. ad eam vlciſcendam ſe parat ibi. præclarè vltus 176. in Indiam mittitur 115. in Luſitaniam reuocatur 177. Mombazam capit & incendit 116. Pananem portum oppugnat 137. & ſequ. Quiloæ regem regno pellit 115. arcem ſtruit 116. eius cum Albuquercio ſimultas 167. & ſeq. 177. claſſis quàm magna 115. ad milites concio 168. & ſeq. prælium naualc 173. & ſequ. de Turcis victoria 175. mors & cædes miſeranda 178.

Franciſci Almeidæ Scalabitani facinus militare 548.

Franciſcus Aluarus ſacerdos cum Lima ad Aethiopiæ regem miſſus 318. Aethiopicam peregrinationem Luſitanicè ſcripſit ibid. in Luſitaniam redit 385.

585. Abaſſini regis obſequi um Papæ defert ibid.
Franciſcus Aluarus ſacerdos Chriſtianã rem Momoiæ amplificat 448. Ternatẽ fugit 451. eius vitæ periculum. ibid.
Franciſcus Aluarus Prætori Indiæ à ſecretis 675.
Franciſcus Barretus Indiæ prætor 733. eius audax facinus. 734.
Franciſc⁹ Barrius Paiua 417.
Franciſcus Bungi rex chriſtianus fit 696. eius in Patres ſocietatis Ieſu humanitas ibid. ad Papã legatio 697.
Franciſcus Camiguinus regulus chriſtianus fit 464.
Franciſcus Caſtrius 411. ad Macazares Ternate miſſus 463. Cetegani regulũ conuertit. ibid. Siligani 464. Ternatem redit ibid.
Franciſcus Cetigani regulus baptizatur ibid.
Franciſcus Correa Cocinenſi apothecæ prſectus 101. Calecutanam nauem perfidè capit ibid.
Franciſcus Galliæ rex I. 486. 503.
Franciſcus Gaſparis Berzei pater 639.
Franciſci Goucani forte facinus 499.
Franciſci Gramaxij memorabile facinus 307. & ſeq.
Franciſcus Henricus ſacerdos Cocini chriſtianis præfectus 700.
Franciſcus Lima Goæ præfectus 674 qua pompa Tanoris regem excepit ibid.
Franciſcus Maldiuarum princeps Oliſipone perimitur 678.
Franciſcus Manſilia Luſitanus Xauerij comes in Indiam 530. Moſambici in Noſocomio relictus 536. Goam venit ibid. Piſcariam petit, 538.
Franciſci Melli prælium nauale 240. victoria ibid.
Franciſcus Meneſius Dienſi arci ſubſidio miſſus 606. eius mors 609.
Franciſcus monachus demortuum excommunicatum expiat 232.
Franciſcus Patiecus Rumæo caſtello præfectus 494. caſtellum Turcis dedit 501. eius mors 502.
Franciſcus Pereria Ciauli præfectus 416. præfectura à Prætore cur deiectus. 428. & ſeq.
Franciſcus Sala Sundæ dynaſtæ ſubſidio miſſus 398. re infecta Malacã redit. 399.
Franciſcus Serranus Antonij Abrei ſocius 225. à Rucutellanis benignè ſuſceptus 226. Ternatem adductus

ſummo in honore habitus ibid. eius de Molucis inſulis literæ 327. mors 360. naufragum, 225.

Franciſcus Serranus Eborenſis Bintani oppugnat 392. & ſeq. vulneratur 395. eius nauis fere à Bintanijs expugnata ibid. ni Petrus Maſcarenias ſuccurrit. ibid & ſeq.

Franciſci Syluij fortitudo 621

Franciſcus Xauerius Aſpilcota Nauarrus ſocietatis Ieſu presbyter 526. 570. 573 Amangutium venit 636. à Goano epiſcopo quomodo exceptus 537. à Luſitaniæ rege 529. Firandum venit 633. 636. Goam 576. 625 Molucas inſulas petit 576. Nuntius Apoſtolicus Indiæ 530. 536. Oliſiponem venit 529. paupertatis ſingularis amator 530. & ſeq.

Franciſci Xauerij acta Amangutij 634. & ſeq. 637. & ſe. Bungi 696. Cangoximæ 630. & ſeq. Firandi 633. Goæ 536. & ſeq. 625. & ſeq. in Macoa 540. Malacæ 624 & ſeq. Meaci 635. Moſambici 535. Oliſipone 529. & ſeq. in Paraua 538. & ſeq. charitas in duos Mahomeanos nautas 698. & ſeq. conciones 537. 631. corpus defunctũ viuacalce operum integrum miraculoſe manet 706. & ſeq. Malacã defertur 707. Goæ qua feſtiuitate exceptum 709. & ſeq. in D. Pauli ſacello ibidem conſeruatur ibid. laudes 710. literæ ad Luſitaniæ reginam 539. miracula 699. 701. 708. ea Ioannes Luſitaniæ Rex iubet indagari 763. mores 527. & ſe. mors 706. oratio pia 626. & ſeq peregrinatio in Iaponiam 630. in Indiam 531. & ſeq. 535. & ſeq. in Luſitaniã 527. & ſe. ad Malacam 698. & ſeq. Meacum 634. ad Sinas 697. 703. & ſeq. reſponſum Caſtaneriano comiti datum 531. ei in Iaponem iter diſſuadetur 626. ad Sinas. 704.

Franciſcus Zeimotus inuentæ Iaponiæ clarus 569.

Fratris flumen in Braſilia 679.

Fullorum rex Aethiops 32.

G.

S. Gabriel primæ Indicæ nauigationis prętoria nauis 46.

Galli aliquot in Indiam 481.

Galuanus vide Antonius.

S. Gamaliel occultus Chriſti diſcipulus 672.

Gambea fluuius 29. Stachirim priſci vocarunt ibid.

Ganaria promontorium à quo

quo primùm detectum 8
Gangaridum gens 492.
Ganges Indiæ fluuius 37
Garzias Caſtrius Goæ præfectus. 550.
Garzias Henricus Ternarenſis arcis præfectus 404. pacem Tidorenſi regulo datam iniuſtè violat 405 Tidorem diripit & incendit 406. contra Meneſiū à ſuis incitatur 410.&ſeq. cum in carcerem conijcit 412. perduellionis ab eo condemnatus 413. cum eo in gratiam redit 410. fugit 413. eius cum eodē ſimultas 407.& ſeq. iurgium 408.
Garzias Noronia Indiæ prętor 504. 510. 622. in Indiam venit 504. pacem cum Cambaiæ rege init 505. eius mors. 508
Garzias Sala Indiæ prætor 620 Malacæ præfectus 307. eius mors 678. res prę claræ geſtæ ibid.
Gaſpar Barzeus ſocietatis Ieſu presbyter Armuziam miſſus 625. 639. ab Armuziæ rege qualis habitus 655.& ſe. à Mahometanis Ioannes Baptiſta dictus ibid. Iogues Armuziæ cōuertit 665.& ſequ. eius acta Armuziæ 642. & ſeq. 645. & ſequ. 648. & ſeq. 653. 652. & ſequ. 657. & ſequ. Goæ 641. in Indico itinere 639.& ſeq. Maſcati 642 Moſambici 640.& ſequ. colloquia cum Armuziæ rege 655. & ſequ. conciones 643. diſputatio de fide cum Perſa 661.& ſequ. miracula 647.& ſeq. 650. & ſeq. 657. obitus 710. & ſequ. parentes 639. patria 625. 639. peregrinatio Armuziam 642. Goam 695. & ſequ. in Indiam 639. & ſequ. prophetiæ 647. 653. ſtudia 639. zelus 657. & ſequ. 663.& ſequ.
Gaſpar Lemius de Braſilia inuenta in Luſitaniam re miſſus 69.
Gaſpar Nonnius interpres Tidoris regis 675
Gatis iuga 55. à Gini gente vaſtata 321. circa ea mira cæli varietas 55.
Gedroſij Indiæ populi 156.
Geilolius rex 433. 451. 458. 460 507. 692. veneno ſublatus 451. 694.
Geinal tyrannus Pacenum regnum inuadit 319. à Georgio Albuquercio interfectus. 324.
Genne Aethyopiæ Heſperię ciuitas celebris. 10.
Genua Italiæ vrbs. 124.
Georgiani ſchiſmatici

Georgij inſula 50. 53.
Georgius Albuquercius 360 Bintanum infeliciter oppugnat 326. 369. ad Geinalem è Diacceno regno pellendum mittitur 314. Geinalem interficit 329. Goã venit 314. in Indiam Oliſipone tendit 313. Malacam venit 325. Malacę prefectus 236. & ſeq. 292. Pacenorum regi contra rebelles ſuccurrit 236. cum in regnum reſtituit 324. ad Somatram venit 236. 324 eius in nauigando infortunium. 313.
Georgius Barretus Caſtrius puteos Armuzienſiũ opplet 153.
Georgius Brittus Indiam petit 323. Molucas inſulas 325. interficitur ibidem. 365.
Georgius Brittus Malacæ præfectus 292. eius in Malacenſes tyrannis ibid. & ſeq. mors 293.
Georgius Botellius ad Abdalam Camparis dynaſtam aduchendum Malaca miſſus 237. ad reconciliandas circa Malacam nationes 240. Malacam redit ibid. eius cum Linguæ rege prelium nauale 238. & ſe. victoria ibid. vitæ periculum 240. in [illegible] Alodini Bintani regis inſidiæ ibid.
Georgius Capralius Bazaini oppidi præfectus 678. Malacæ 391. Indiæ prætor 678. Ciembem inſulam circumſedet 691. 714. eius res pręclaræ geſtæ. 691.
Georgius Caſtrius ad Bandam miſſus 432. Ternatis arcis præfectus. 508.
Georgius Meneſius Ternatis præfectus 406. à Garzia in vincula coniectus 412. Garziam perduellionis condemnat 413. Tidorem diripit & incẽdit 434. vinctus in Indiam remiſſus 441. eius cum Garzia iurgium 408. cum Aroezio & Ternatenſibus ſimultates 436. & ſeq. cum Garzia 407. & ſequ. cum ſocijs 438. in Tabonæ præſidem crudele ſupplicium 439. ei Tidoris Caſtellanorum arx quo pacto dedita. 435.
Georgius Vaſæus ſocietatis Ieſu in Congum miſſus 689. chriſtianam rem egregiè adminiſtrat 690. quot templa in Congo conſtruxit ibid. in Luſitaniam redit ibid.
Geru inſula 110. Ogyrim olim fuiſſe quidam volunt

ſunt ibid.

Gicum caſtellum à Luſitanis captum. 453.

Gidda Arabiæ vrbs 279. 283. 285.314. 495. à Campſone Sultano deficit 279 ab Hoceno Perſa munita 280. ab incolis metu Turcarũ relicta 495. à Soario tentata 285.& ſeq. eius ſitus 286. ad eam Turcarum claſſis reparata 314

Gini Decani regni gens ab Idalcane deficit 321.

Goa vrbs 37.123.177.187. 229. 233.288.466.487.536.548.576 617.621.625. Albuquercio dedita 189. ab eodem capta 199. Indici imperij ſedes deſtinata 190. obſidione liberata 219. ab Idalcane obſeſſa 192.& ſeq. 214. & ſeq.291.& ſeq. à Luſitanis deſerta 193. & ſeq.

Goæ Archiepiſcopus ſucceſſiones Prætorum conſeruat 372. bellicus apparatus repertus 190. chriſtianæ religionis incrementũ 761. cænobium Dominicanorum conditũ 623. D. Franciſci à quo 350. nouo tegulo opertum 419. incolæ 191. eorum motus & ſeditio ibid. & ſeq. in Luſitanos perfidia ibid. principes capti & ſupplicio affecti 192. mænia verſus mare à quo conſtructa 419. opulentia 187. D. Pauli collegium 709. ſacellum 761. in ea Xauerij corpus conſeruatur 789. ſummũ periculum 291. Quæſtor Prætorum ſucceſſiones conſeruare ſolitus 372. ſitus 187. 191. ſupplicatio ob pulſos hoſtes decreta 219 templum. D. Dominici 623. D Franciſci à quo conditum 350. D. Mariæ virginis Vada Luiana à quo 230. 751. maximum à quo abſolutum 419. D. Thomæ 364. Tidoris rex qua pompa exceptus 673 & ſeq. valetudinariũ publicum inſtitutum 219.

Goam D. Thomæ reliquiæ Meliapore tranſlata 364.

Goga Cambaiæ oppidum deſtructum 475.

Gogalia prope Dium oppidum à quo conditum 159 Rumepolis dictum ibid.

Gometius Sequeria ignoti nominis inſulam inuenit 384.

Gomezius Arius Ternatenſi arci præfectus 434. ad conquirenda cibaria miſſus 438. & ſeq. malè acceptus in arcem redit 439.

Goterrius Monroius Goæ præfectus 288. Goæ ſtaitum

tum perturbat ibid. & ſe. eius cum Calderia ſimultas ibid.
Gotum, Iaponiæ inſula 554.
Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrānus 511. Abaſſiam vaſtat ibid. Gammam obtruncat 518. Solimani Turcę ſtipendiarius 511. eius cum Luſitanis prælium 515. & ſequ. clades 516. 518. fuga 516. victoria de Luſitanis 517. mors 518
Græci in Florentino concilio Primatū Romani Pontificis agnouêre 744.
Gregorius Serranus è ſocietate Ieſu in Braſiliam 734
Gregorius XIII. papa 696. ei à Iaponiæ regibus obſequiuum defertur ibid.
Guadalaiaræ Caſtellani ex arce Cananorenſi felix eruptio 133.
Guardafu olim Aromata promontorium 36. Africi littoris in orientem limes ibid.
Guetaria Vardulorum oppidum 332.
Guinea Aethiopiæ Heſperię regio 640. quando inuenta 10. vnde nomen habet ibid. eius incolæ ibi. eorum prima cum Luſitanis commercia ibi. victus ibid. ſitus ibid. eam cur priſci deſertam putarunt ibid.
Guzarates Cambaiæ populi 156. 505. 588. 613. eorum mores 156.
Gymnoſophiſtæ Græcorū 56.

H.

Hales Armuziæ dynaſta 241.
Hali Bazaini oppidi præfectus 423. & ſe. Dieſis claſſis 416. cū Luſitanis prælium 417. & ſeq. 424. fuga 418.
Hamedes Armuziæ dynaſta interemptus 243. eius dominandi libido 241. & ſeq.
Hametes Mocrini dynaſtæ cognatus Bahareno inſula excedit 348.
Hector Sylueria 416. & ſeq. Adenum venit 431. cum Adeni rege quale fœdus inijt ibid. ad Arabicum mare cuſtodiendum mittitur 426. Bazainum oppidum capit & incendit 423. & ſeq. Cambaianos agros vaſtat 422. Dofarē diripit 384. Erythreis faucibus præeſt ibid. Mazuā & Daleeam inſulas Luſitano regi ſubijcit ibid.
Helena Dauidis Abaſſinorum regis auia 220. eius ad Luſitaniæ regem literæ 235.

S.Helenæ inſula 486. à quo inuenta 83. eius ſitus ibi.
Henricus Pacenæ arcis pręfectus arcem fœdè deſerit 367. & ſeq.
Henricus Alphonſi Congi regis filius 220. Romam miſſus ibid.
Henricus Cardinalis Luſitaniæ Eborenſem academiam condidit 623.
Henricus Franciſcanus in Indiam cũ Caprale miſſus 68. Septæ vrbis epiſcopus ibid. eius vitæ periculum 79.
Henricus Henricius è ſocietate Ieſu Parauanis præfectus 719. à Malabaribus captus ibid. è vinclis ereptus 720.
Henricus Ioãnis Luſitaniæ regis filius 6. equitum ordini præeſt ibid. extimos Africæ tractus luſtrat 7. & ſeq. D. Virginis templum in Oliſiponenſi portu conſtruxit 47. eius caſtitas & pietas 6.
Henricus Meneſius Arabũ aliquot naues capit 373. Calecutanæ arci ſubſidia mittit 378. arcis obſidionem ſoluit 382. arcẽ deſtruit 383. in Calecuti portu naues incendit 374. Cocinum venit 373. 375. 383. Couletum Calecuti oppidum expugnat 374. & ſeq. Goæ præfectus 372. Indiæ prætor ibid. & ſeq. 385. Pananem incendit 373. eius de Calecutanis victoria 382. mors 383.
Heroum vrbs Suezium 38.
Heſperides inſulæ 66. 11[illegible] 313.
apud Heſperios nauigandi inſcitia ante hoc ſeculũ 5.
Hetruriæ diſciplina auguralis 58.
Hieronymiani monachi Olyſipone 67. ad Aquas Lupias 219. ab Emmanuele rege præcipuè culti 67.
Hieronymus Meneſius Bazaini præfectus 584.
Hieronymus Oſorius Luſitaniæ regis chronographus 101. 278. 322.
Hieronymus Texeria ad Malacæ regem legatus 181. fœdus cum eodem init 182.
Hieroſolymæ captæ à Turcis effigies in vexillo depicta in Luſitania conſeruatur 176.
Hocenus Perſa Mir Amiraſen dictus 281. primæ Aegyptiæ claſſis in Indiam præfectus 158. ſecundæ legatus 281. in Camarano arcem exſtruere tentat 282. Diuum venit 158.

Giddam munit 280.
Laurentium Almeidam inopinato opprimit 161. à Solimano interficitur 284. eius ad Campſonem literæ 280. ad milites oratio 282. & ſe. cum Franciſco Almeida pugna naualis 173. & ſeq cum Laurentio 162. clades 175. ad Cambaiæ regem fuga. 174. 279.
Bxiones Sinarum ſacerdotes. 270. 273.
Idia vrbs Sionis regni caput 295. & ſeq.
Hiems in India Maio menſe incipit 193.

I.

Iacaparinus fluuius 307.
Iacobitarum hæreſis in Aethiopia 127.
Iacobus Apoſtolus Hiſpaniæ præſes 200. 542. à Luſitanis in prælio inuocatur 209. 542. 600. & ſe. 620. ijs opitulatur 200. & ſeq. 542.
Iacobi arx ad Quiloam à quo conſtructa 116. Cõpoſtellano templo quæ ab Albuquercio conſecrata 201. inſignia ibid. propugnaculum in arce Dienſi 593. tormentario puluere diſiectum 605.
Iacobus Almeida 618. eius forte facinus 621.
Iacobus Bermudius Caſtellanus Dominicanus in Indiam venit 623.
Iacobus Borbanus Ioannis Albuquercij Goæ Epiſcopi comes 504. 520.
Iacobus Botellius exul in India 485. & ſe parua biremi Luſitaniã petit 486.
Iacobus Canus Africæ littora luſtrat 13. Congi regnum primus detegit ib. & ſequ. in Luſitaniam redit 14. iterum in Congũ delat⁹ vlteriora luſtrat ib. & ſe. Congi regem adit, eique fidem ſuſcipiendã ſuadet 15.
Iacobus Cõgi rex 689. & ſe.
Iacobus Diazius in Abaſſiã miſſus 748.
Iacobus Diazius è Societate Ieſu in Congum miſſus 689. & ſeq.
Iacobus Fernandus Pacenſis Beianus 203. Socotoræ arcem diruit ibid.
Iacobus Gnaia 593.
Iacobus Lacteus Cambaicam oram ad Dium tuetur 588. eius forte facinus 590. & ſeq.
Iacobus Lupius Azeuedius Molucenſi mari præfectus 462. eius res præclarè geſtæ ibid.
Iacobus Lupius Soſa Dieñſis

arcis præfectus 505.
Iacobus Ortizius Viſenſis epiſcopus Parieci res geſtas pro concione laudat 109
Iacobus Sylueria Bandorā diruit 476. Bazainum capit 478. Calecutum incendit 429. Cambaiæ oræ præfectus 475. 477. eam vaſtat 476.478. Māgalorem expugnat 429. incendit 430. delet 476. Patem & Patanem oppida diripit ibid. Tanahenſem dynaſtam pellit ibi. eius cum Cambaianis prælium 478. victoria ibid.
Iaſanapatani Ceilaniæ tyrannus in Manarenſem eccleſiam ſæuit 540.
Ialophi Aethiopiæ occiduæ populi 29. & ſeq. deſultoria arte & agitandi peritia inſignes 30.
Iaponia inſula 37.553.& ſeq. à quibus inuenta 569. eius aër ſalubris 554. animalia 555.arbores ibi. deſcriptio 553.& ſeq. ad fidē conuerſio prima 624. & ſeq. longitudo & latitudo 553. & ſe. montes 554. palatini ſeu pręfecti 560. & ſequ. ſacerdotes 561. 564 ſatrapiæ 553. ſitus ibi. & ſeq. ſterilitas 554.
Iaponij armis dediti 558. Europæis in moribus planè contrarij 559. & ſequ. eorum ædificia 557. arma 558. Chia potus 557. cænobia ibi. conuiuiorum ratio 556. Dij 565. forenſis res 568. hoſpitalitas 556. Imperator 468. literæ 558. mores 555. & ſequent. 562. & ſequent. reges fœdus cum Luſitanis expetunt 711. regibus demortuis diuini honores tribuuntur 565. rei quomodo plectūtur 567. religio 564. & ſeq. ſermo 558. templa 557. tyrannis 566. veſtitus 558. & ſequ. virtutes 562. & ſequen. vitia 564. & ſequ. ijs quæ pretioſa 557. 636.
Iaua maior inſula 37. 222. eius fertilitas 222. incolarum ingenia ibid.
Iaua minor inſula 37. 222.
Iazius Sarmata Dienſis dynaſta 158.337. à Turcis infans in ſeruitutem abductus 158. Albuquercium benignè excipit 232. ab Almeida pacem petit 176 ad Cambaiæ regem fugit 340. Dium inſulam & vrbem à Cambaiæ rege iure beneficiario accipit 159. munit ibid. 339. Hocenum Aegyptiæ claſ-

ſis præfectum benignè excipit 159. cum eo contra Luſitanos ſe coniungit 183. Melicus dict⁹ 158. Rumepolim condit 159. eius cõtra Luſitanos bellicus apparatus 339. in eos fraudulenta beneuolentia 338. odium 241. 338. nauis inexpugnabilis 174. prælíũ cum Luſitanis 163. & ſequen. 173. & ſequen. ſagittandi peritia 158.
Ibiragiari Americæ populi Christiana ſacra expetunt 735 & ſeq.
Ichara in Perſico ſinu inſula & vrbs 343. & ſeq. nũc Baharenum ibid. (36.
Ichthyophagi Africę populi
Idalcan Decanij rex 123. 188. 241 ab Albuquercio æquis conditionibus pacẽ impetrat 220. Bardeſiana & Salſetana portoria repetit 617. & ſeq. Ciaulanos agros vaſtat 428. Concanũ recuperat 365. Goam exercitu petit 190 recuperare tentat 214. ob ſidet 193. 291. & ſe. cũ Luſitanis pacem init 292. ad Taracolũ tuendã pro fectus 198. eius bellum cum Narſingæ rege 214. 319. & ſe. cũ Nizamaluco 428. clades 321. induciæ cũ Narſingano 321. pater 123.
Ignatius Loiola Cantaber 700. 739. Societatem Ieſu inſtituit 525. eius ad Abaſſiæ regẽ epiſtola 740. & ſe. obitus 760.
Illeos Braſiliæ colonia 679.
Illyrici duo Christiani deſerta fide ad Calecutanos transfugiunt 93. tormentariam fabricam illos docent ibid. pœnas perfidiæ morte luunt ibid.
Imaginum vſus quàm antiquus in eccleſia 200.
India 37. equis caret 190.
Indorum promiſcua coniugia 60. hæreditariæ ſucceſſiones ibid. & ſeq.
Indus fluuius 37. 156.
Innocentius VIII. Papa 20. crucis vexillum conſecratum Luſitaniæ regi mittit ibid.
Inſubres duo trãsfugę Calecutanis tormentariam fabricam produnt 93.
Inſulæ aliquot deſertæ Italiæ oppoſitæ à Magaliane inuentæ 329.
D. Ioannis propugnaculum in arce Dienſi 601. & ſeq. tormentario puluere diſiectum 603. & ſeq.
Ioannes Albuquercius Frãciſcanus Goæ Epiſcopus 504. 536. Xauerium benignè

gnè excipit 537. eius mors 754.
Ioannis Almeidæ Quintelani facinus audax 307. & ſ.
Ioannis Araidij facinus egregium 621.
Ioannes Azpilcueta Nauarrus è ſocietate Ieſu in Braſiliam miſſus 679. rem Chriſtianam egregiè adminiſtrat 683. eius mors 735.
D. Ioannis Baptiſtæ feſtum celebre 362. templum in Congo à quo conditum 690.
Ioannes Barrius hiſtoricus 37. 94. 101. 124. 278. 322. 332.
Ioannes Beira è ſocietate Ieſu in Indiã miſſus 569. in Molucas 625. Chriſtianam rem in Mauricis egregiè adminiſtrat 694. eius patria 569.
Ioannes Butuanius rex baptizatur 464.
Ioannes Caſtrius Indiæ prętor 569. Aerium Ternatis regem benignè excipit 570. Cambaiam vaſtat 618. & ſe. Dabulum incẽdit 619. Dienſi arci ſubſidium mittit 592. 606. ſuccurrit 611. & ſ. Goam triũphans ingreditur 621. Patanem & Patem vrbes incendit 619. Pondam euertit 618. Prorex Indiæ fit 622. Rumecanis caſtra expugnat 614. eius laus 622. libri & opera ibid. & ſequen. magnanimitas 610. mors 622. 625. pietas 623. prælium cum Idalcanis exercitu 620. & ſequent. victoria 617. 621. vitæ deſcriptio 622. & ſequen. ad eum Ioannis Luſitaniç regis literę 570. & ſe.
Ioannes Carriagius Goanus ciuis interficitur 621.
Ioannes Colonienſis pro cõfeſſione fidei Catholicæ occiſus 653. & ſequent. eius caput Armuziam delatum honorificè ſepultum 654. ad Gaſparẽ Berzeum literæ 653. & ſeq.
Ioannes Congi rex I. baptizatur 21. Luſitaniæ regis legatos benignè excipit 15. 19. in vitia relapſus Chriſtianam religionem peſſundat 23. & ſe. eius ad Luſitaniæ regem legatio & munera 15. & ſeq. liberi 21. vxor ibi. mors 26.
Ioannes Conimbricenſis nauclerus S. Raphaelis 46.
Ioannes Conſaluus Materiam inſulam inuenit 8.
Ioannes Conſaluus Societatis Ieſu in Braſiliã miſſus 734.
Ioannes Cruccius Parauas con

conuertit 521. & ſeq.
Ioannes Deza Malabaricæ oræ præfectus 404. eius de Calecutanis victoriæ 413.
Ioannes Fernandus Correa Remanaceris præfectus 668.
Ioannes Fernandus Xauerij in Iaponiã comes 630. 633. & ſe. 636. Amangutij Chriſtianis præeſt 696. 700. concionatur 637. eius patientia ibid.
Ioannes Focatia ad Papuas inſulas miſſus 462.
Ioannes Gometius Calderiam per inſidias interficit 289. ab Ancoſtane ob truncatur ibid.
Ioannes Gometius ad Maldiuæ regem legatus 311. pacẽ & fœdus cum rege init ibi. arcẽ exſtruit ibi. ob tyrannidem interficitur 312.
Ioannes Homo Luſitanus vitæ periculum miraculosè euadit 117.
Ioannes Lima Calecutanæ arcis præfectus 376. arcem cõtra Calecutanos fortiter defendit 377. 378 & ſeq. ex arce erũpit 377. Malacæ regiam oppugnat 209. & ſe. eius audacia & periculum ibi. 377.
Ioannes Lupius è Societate Ieſu ad S. Thomæ coloniam miſſus 700.
Ioannes Lupus ad Tanoris regem Goam deducendum miſſus 672.
Ioãnes Luſitaniç rex I. 5. Septam vrbem capit ibid. & ſeq. vxor & liberi 6.
Ioannes Luſitaniæ rex II. 11. cum Aethiopiæ Heſperiç regulis ſocietatem init ibid. Bemoinum Ialophorum regem in regnũ reſtituit 31. ad Indiam & Aethiopiam explorandã varios mittit 39. eius in Fernãdi regis legatos iocus 34. legatio ad Congi regem 16. mors 42. vxor 16. 42. inter eum & Fernãdũ Caſtellæ regẽ de inſulis nouis inuẽtis ſimultas 33. & ſeq. per Papam quomodo ſublata 34.
Ioannes Luſitaniæ rex III. 362. 460. 466. 480. 504. 521. 529. 549. 617. 621. 677. 689. 700. 738. 748. 762. in cultũ diuinum propẽſus 362. regnũ quo anno inijt ibid. eius ætatis anni 763. edictum de caryophyllis emptione à Luſitanis cõtemptum 407. de Indiæ prætura 403. legatio ad Abaſſiæ regem 748. literæ ad Goæ queſtorẽ magnos motus faciunt 389.

ad Indiæ prætorem 570. & ſequ. mors 763. vxor 539. ei corona aurea ex Adeni vectigali Armuziæ fabricatur 431. obſequium à ſtipendiarijs regibus offertur 362.
Ioannes Machiadus Luſitanus exul 193. ad Albuquercium à Camalcane legatus ibid. Goam deſerendam ſuadet ibid. ad Luſitanos Goæ obſeſſos tranſit 255 & ſeq. maritimę ad Goam oræ præfectus 229 eius apud barbaros auctoritas 215. conſilium prudens ſpretum 289. fortitudo 290. in liberos miſerã dum facinus 215. ad Luſitanos apoſtatas exhortatio ibi & ſe. ad Fernandũ Monroium oratio 290. mors ibid. pius zelus 215.
Ioannes Marianus in Congum miſſus 201.
Ioannes Maſcarenias Dienſis arcis præfectus 581. arcem munit 584. 588. & ſeq. egregiè tuetur 590. & ſeq. 594. & ſeq. Indiæ prætor nominatus 623. eius ex arce eruptio 608. 614. & ſequent. in Cambaianos ſæuitia 616. ad ſuos oratio 587. & ſeq. 608. ad Soſarem literæ 585. ad eiuſdem poſtulata reſponſum 586. & ſeq. ad eum Soſaris literæ 582. & ſeq.
Ioannes Mendoza Indiam petit 639. eius liberalitas 640.
Ioannes Meſquita Goam venit 752. & ſeq.
Ioannes Momoiæ dynaſta Chriſtianus fit 448. vxorem & liberos interficit 451. eius in fide conſtantia 452.
Ioannes Nonnius Barretus ſocietatis Ieſu presbyter 739 patriarcha Aethiopię ibi. Goam venit 752. & ſe. Goæ epiſcopatum oblatum reſpuit 754.
Ioannes Noua Callecus Indiam petit 83. Conceptionis B. Mariæ inſulam inuenit ibid. S. Helenæ inſulã ibid. eius cum Calecutanis nauale prælium ibid.
Ioannes Oliſiponenſis Maſcati præfectus 715. Maſcatum Turcis dedit ibid. in vincula coniectus ibi.
Ioannes Pauli Iaponij famulus baptizatur 625.
Ioannes Pereria Goæ præfectus 467. Racioli arci ſuccurrit ibid. ad milites oratio ibid. & ſequ. prælium cum Cambaianis 468. victoria ibid. & ſeq.
Ioannes Petreij in cruce extollenda præclarũ facinus 501.

501. mors ibid.
Ioannes Pimilaranus rex bap tiſatur 464.
Ioannes Sebaſtianus Canus totum orbem circumna uigat 332. eius patria ibid.
Ioānes Serranus Magalianis ſocius 238. à ſocijs in Subo inſula deſtitutus 330. & ſequ.
Ioānes Sianius rex Chriſtianus fit 543. & ſeq. baptiſatur 546.
Ioannes Sylueria Quiloa Goam venit 292. Columbanæ arcis præfectus 301. 333. ſocietatem cum Maldiuano rege init 311.
Ioannes Tanoris rex Chriſtianus fit 670. Goę quomodo exceptus 674. & ſeq. confirmatur 676. in patriam redit 677.
Iogues Brachmanæ in India 56. & ſeq. 125. Armuzię ad fidem conuerſi 664. & ſeq. eorum mores & inſtituta 56. & ſequ. 664. & ſeq.
Iordanus Freita Luſitanus 468.
Iordanus Ternatis præfectus Aërium regem vinctum Goam mittit 570.
Ioſephus Anchieta Cantaber è ſocietate Ieſu in Braſiliā miſſus 734.
Ioſephus mathematicus Ioā. II. Luſitaniæ regis medicus 12.
Iſmael Sophus Perſarum rex 139 eius ad Albuquercium legatio 243. & ſeq. ad Armuziæ regem 149. ei tormenta bellica ab Albuquercio miſſa 244.
Iſufus Sofalæ prætor Luſitanos benignè ſuſcipit 118. eius mors 120.
Itamaraca Luſitanorum in Braſilia colonia 679.
S. Iuliani fluuius in America 328. à quo inuentus ibid. eius ſitus ibid. incolæ circa eum gigantes & feri ibid.
Iulij II. Papæ mors 233.
Iulius III. Papa 739.
Iuncus quale nauis genus 187 259.
Iuſarcanis Abaſſinæ legioni ad Dium pręfectus 594.
Iuſiurandum etiam ethnicis ſeruandum 304.

L.

Lacerti in Cananoris regno ad crocodili effigiem 82.
Lacſamana Mamudianæ Malacenſis claſſis præfectus 222. 295.
Lacus interioris Aethiopiæ trium Africę amnium fons 20.
Lamenſis regulus Luſitano ſtipendiarius 126.
Lanciara nauis genus 393.

Lantea apud Sinas nauis 258.
Laqueximena Bintani præfectus Serrani nauem oppugnat 395.
Lara Carmaniæ vrbs 155.
Larecij Regis exercitus ab Albuquercio fuſus ibid.
Laudinus Baciani inſulæ dynaſta 360.
Laurentiana Philippi Catholici regis bibliotheca 256.
Laurentius Almeida Franciſci filius Aegyptios Arabaſque negotiatores intercipit 121. Cananoris portum victor introit 123. Ceilanum inſulam detegit 124. ſocietatem cum eiuſdem regulo init 125. & ſequ. 298. ad Ciaulum ab Aegyptia claſſe oppreſſus 161. rumoribus de claſſe cur non credit 160. Cocinum venit 123 126. Colanum cum claſſe mittitur 117. Malabaricum mare cuſtodit 156. ad Maldiuas miſſus 124. Mariæ virgini templũ vouet 122. Pananem oppugnat 137. eius corpus ad ſepulturam à Mahometanis quæſitum dignoſci nequit 166. fortitudo 138. magnanimitas 163. & ſequ. mors 165. nauis in ſaxa impingit 163. à Diensibus & Aegyptijs expugnata 165. prælium nauale 122. vitæ periculum 138.
Laurentius Brittus Cananorenſis arcis præfectus 131. arcem egregiè contra Calecutanos & Cananorenſes tutatur ibidem & ſequ. ex ea erumpens hoſtes fugat. 132.
Laurentij Frerij Cati facinus inſigne 165. mors ibidem.
Laurentius Marcheſius 727.
Laurentius Morenus Luſitanus Repelini vada contra Calecutanos cuſtodit 95.
Laurentius Syluius Caſtellanus Turumbacum Armuzienſium aquationem cuſtodit 154.
Leæna Africæ mõs à quo primùm detectus 8.
Leo X. Papa 233. ad eum Emmanuelis Luſitaniæ regis legatio & munera ibidem & ſequen.
Lequij populi 37. 110.
Leuca quale menſuræ genus 8.
Li Sinarum menſura 257.
Linguæ rex Abdalam Camparis dynaſtam bello premit 237.
Longum oppidum à Luſitanis incenſum 413.
Loytiæ Sinarum iuris periti 262. 267.
Lucopinæ inſulæ 225. ad eas Franciſci Serrani naufragium

gium ibid.
Ludouicus Meneſius Armuziam miſſus 358.
Ludouicus Piræus nauarchus irrita Indica nauigatione Oliſiponem redit. 68.
Ludouicus Romanus Patricius in India 121.
Luianus ſinus 230. in eo Albuquercij naufragium ibidem.
Luitiſius rei bellicæ apud Sinas præfectus 263.
Lupus Azeuedius Pacenenſi arci ſuccurrere tentat 368.
Lupus Brittus in Ceilanum miſſus 333. arcem Columbanam munit ibidem. Columbum oppidum inuadit 334. in arce obſeſſus 335. & ſequent. ex ea erumpit 336. eius prudens factum 334. cum Cingalis pugna 336. & ſequent. victoria 337.
Lupus Soarius Aluarenga Adenum venit 284. 287. eius deditionem repudiat 285. eius portu excluſus 287. Arabum naues capit & diripit 109. Calecutanos fundit, fugatque 108. ad Camaranum venit 285. & ſequent. arcem ab AEgyptijs inceptam demolitur 286. Ceilanum inſulam claſſe petit 298. Columbanum regem ſtipendiarium facit 301. in eius regno arcem exſtruit 300. Cranganorem incendit 108. Cocinum venit 246. 301. Giddam petit 285. & ſequent. Indiæ prętor 246. 284. 295. Zeilam Africæ emporium delet 287. eius claſſis 284. cum Columbano rege fœdus 301.
Lupus Vaſæus à S. Pelagio Bacanoris fluminis oſtiũ expugnat 387. & ſequent. Calecutanum littus vaſtat 415. claſſem inſtruit 419. Cocini præfectus 386. ad Dabuli excidium tendens à præfecto mitigatur 388. imperij cupidus 404. Indiæ prætor cum conditione 386. iterum ex diplomatibus 391. Mahometanas naues diripit & incendit 388. Maſcareniam in vincula conijcit 401. Porcam oppidum capit & diripit 415. Sampaius dictus 386. Termapatanum Calecuti portum petit 415. eius per Indiam ædificia 419. de prætura cum Maſcarenia diſceptatio 400. & ſequent. prælium nauale 415. 417. victoria 417. & ſequent.

Luſitani cuiuſdam captiui egregium fidei ſpecimen & mors 221.

Luſitani cuiuſdam peditis facinus forte 422. & ſeq.

Luſitani 17. ab Aegyptijs capti Selymo Turcarum imperatori donati 286. 70. Apoſtatæ 215. in Luſitaniam remiſſi 219. in eos ſeuera Albuquercij animaduerſio ibid. cum Caſtellanis in quærendo nouas terras certant 34. à Dienſibus capti Cambaiano regi donati 414. in duas factiones in India diuiſi 402. interempti ad Armuziã 352. ad Colanũ 116. & ſe. à nauigandi peritia per Europam celebres 32.

Luſitanorum de Albuquercio querelæ 150. & ſe. 191. & ſe. ardor in Dienſis portus oppugnatione 173. & ſeq. cędes 414. 432. clades ad Acenum 325. ad Armuziam 352. ad Bintanũ 326. ad Bonæ ſpei promontorium 178. ad Calacinum 312. & ſe. ad Calecutum 179. ad Ciaulũ 165. ad Malacam 186. ad Matuam 314. ad Pondam vicum 290. & ſe. ad Quiloã 314. à Sinis 370. in Columbana arce periculum 535. apud Malacenſes inuidia 239. & ſeq. modernorum luxus 175. naues quatuor ſubmerſæ 77. naufragium ad Catuæ flumen 414. nauigationis limites quæ 36. & ſeq. nomẽ in oriente celebre 303. pugnandi mos qualis 345. & ſeq. quinque fortitudo, & ſtupenda victoria 307. & ſequ. rapacitas & crudelitas ad Brauam vrbem diuinitus vlta 127. in Sinas iniuriæ 277. & ſeq. in Ternate inter ſe diſſidia 407. & ſeq.

Lutherianæ hæreſis quiddã ſimile apud Iaponios 565.

M.

Macazar inſula 462. & ſeq. 541. eius incolæ fidem expetunt 541.

Macis aromatum genus in Banda inſula 224.

Madaba regni Cãbaiæ vrbs regia 338.

Madagaſcar nũc S. Laurentij inſula 36. 126. 390. à Triſtano Acunia exploratur 126 fertilitas ibid. incolæ ibid.

Maddena gens. 39.

Madraſaba Cambaiæ portus ab Iazio Dienſi dynaſta munitus 349.

Madafraxaus Cambaiæ rex 158.

158. Mamudij pater ibid. augurijs deditus ibid.
Madremalucus Mamudij Cābajæ regis tutor 492.
Magadaxus Saracenorum vrbs 66. 118. à Gamma quaſſata 66.
S. Magi tres à S. Thoma Apoſtolo conuerſi 88. (329
Magallanici freti inuentio
Mahometanorum in Chriſtianos odium 50. & ſeq. 64 111.
Mahometes Anconin⁹ Quiloæ rex 115.
Mahometis templum in vrbe Maſcato deſtructum 143.
Maimames Mahometanus Calecutani regis ad Cāpſonem Aegypti legatus 111. 158. claſſem Campſonis Diū adducit 158. orans globo diſcerptus 162. inter Diuos à ſuis relatus 166. eius ad Campſonem oratio 111.
Mainum flumen 417. & ſe.
Malabarici regni ædificia 61. cæli mira variatio 55. Dij 57. incolę in quatuor ordines diſtributi 56. & ſeq. littus quārum à Melinde diſtat 55. ſitus ibid. ſuburbia qualia 61.
Malaca Indiæ vrbs 37. 110. 180. & ſeq. 202. ab Albuquercio oppugnata 208. & ſeq. 211. & ſeq. expugnata & direpta 212. incenſa 206. eius arx à Luſitanis conſtructa 213. ab Alodino oppugnata 297. per fraudem pæne capta 223. deſcriptio 208. incolæ bellicoſi ibid. motus 221. 293. opulentia 213. ſitus 110. 208. templum Salutationis Angelicæ 213.
Maldiuæ inſulæ 124. 309. & ſeq. 404. earum fertilitas 309. & ſeq. incolæ 311. rex ſtipendiarius fit Luſitano 219. & ſeq. ſitus 309. in ijs palma fructifera arbor ibid. & ſeq.
Maldiua inſula 311. in ea arx à Luſitanis cōſtructa ibi. à rege, Luſitanis interfectis capta 312.
Mammaluci milites Aegypti robora 157. in Indiam ad expellēdos Luſitanos miſſi 158. eorum ad Diū cædes 175.
Mamudius Armuziæ rex Zeifadini filius 358. pacē cum Luſitanis init ibid.
Mamudius Cambaiæ rex 156. 180. 279. 340. 342. à Calecutano in Luſitanos incitatur 156. ab Aegyptio Campſone auxilia per legatos petit 157. Mahometanus eſt ibid. ad Giddam muniēdam pecuniam

cuniam contribuit 280. eius pater 158. ad eum Albuquercij legatio & munera 241.
Mamudius alter Cambaiæ rex 492. 592. & ſeq.
Mamudius Malacæ rex Arabs 181. 204. à Sionis rege deficit 181. fœdus cũ Luſitanis init, & perfidè violat 182. & ſ. Luſitanos captos Albuquercio reſtituit 206. ei⁹ bellic⁹ apparatus 204. & ſ. de bello cõſultatio 207. fraudes 205 & ſe. fuga 212. inſidiæ in Luſitanos 183. & ſeq. 210. mors 212. prælium cum Albuquercio 209. & ſeq. vitæ periculum ibid.
Manar inſula 521. incolæ ob fidem vexantur 540.
Mandarinum Sinarum prçcipua lingua 256.
Mandingæ rex 32.
Mãdioca farina Braſilica 75.
Mandoa Indiæ regnũ 156.
Mandous dynaſta 480.
Mangalor Cambaiæ oppidum deletum 476.
Mangalor Narſingæ emporium à Luſitanis expugnatum 429. direptũ & incenſum 430. eius dynaſta interficitur ibid. dynaſtæ fraus 430.
Mangatis fluuius 80.
Mantelum Amboini oppidum Chriſtiana ſacra ſuſcipit 462.
Maquienum inſula 371. 411. & ſeq. 435.
Mariacum oppidum Tidoris inſulæ caput à Ternatenſibus captum & incẽſum 371.
D. Mariæ virginis imago apud Sinas colitur 270. tẽplum ad Aquas Lupias in Luſitania 218. Cananore 123. Goæ 219. 230. 245. Malacæ 213. in Mazuæ inſula 316. in Socotora 129.
Martabanum Peguſiorum emporium 302.
Martinus Alphonſus Carualialius Perſam in bello adiuuat 509.
Martinus Alphonſus Mellus à Sinis oppreſſus malè mulctatus elapſus 370. eius in ſocios Sinarum ſæuitia ibid.
Martinus Alphonſus Soſa Indiæ prætor nominatus 509. Indici maris præfectus 479. eius laus 509.
Martinus Bohemus mathematicus Ioannis Monteregij alumnus 12.
Martinus Correa Longum oppidum capit & incendit 413.
Martinus Ignatius Carquicianus Cantaber ad Mo-
lucas

lucas cum Caſtellanis venit 406. Tidorem inſulā munit ibi. eius mors 408.
Martinus Villanouanus comes 235.
Martinus V. Papa 9.
Martius menſis Luſitanis ad iter Indicum aptus 68.
Martyrium Antonij Crimi-nalis 669. Carigiorum 736. Chriſtophori Gammæ 518. Cōſalui Sylueriæ 758. Ioannis Colonienſis 654. Ioannis Petreij 501. Ioannis Soſæ 737. Manarenſium 540. Petri Correæ 737. Rotherici Boti 353. D. Thomę Apoſtoli 87.
Maſcatum Armuziæ oppidum 141. à Luſitanis direptum & incenſum 143. eius præfectus Luſitanos benignè excipit 141. in fide permanet 535.
Maſſagetę africi populi 247
Materia inſula à quibus inuenta 8.
Mathani rex Magalianem ex inſidijs interficit 330. eius cum Subi inſuſæ regulo bellum 329. pax qua conditione inita 330.
Matthæus Armenius Abaſſini regis legatus ad Luſitanum 220. qua pompa Goæ exceptus ibidem, ab Emmanuele in Luſitania 235. à nauarchis Luſitanis diuexatus 234. 316. & ſeq. in patriam redit ibid. ob eius reditum Abaſſinorum gaudium ibid.
Matua Mombazæ vicus 313. eius incolæ aliquot Luſitanos interficiunt 314.
Mauricæ inſulæ in Molucis 434. earum fertilitas ibid. de ijs Molucæ reges inter ſe contendunt ibid.
Mauritania Africæ pars 36. eius fertilitas 43.
Maurus monachus Hiſpanus Sinai montis antiſtes 112. à Campſone Aegypti Sultano ad Pontificem maximum miſſus 113.
Maxelizius Bengalenſis arcem Malacēſem per fraudem capere tentat 223.
Mazua Arabiæ inſula 316. Luſitanis ſubiecta 384. Ptolemais olim 316. eius deſcriptio ibid. (& ſeq.
Meacum Iaponiæ vrbs 634.
Mealis exulis conatus irriti 550. & ſeq. 733. eius filia conuertitur. 761.
Meca Arabiæ ciuitas Mahometis ſepulchro nobilis 84. 108. 113. 245. 279. 424. 429.
Mehum inſula 232. S. Crucis à Luſitanis dicta ibid. eius ſitus ibid.
Melch. Carneri᷒ è ſocietate

I. ſu

Ieſu Nicenus Epiſcopus 739. & ſeq. 754. rem Chriſtianam apud Sinas adminiſtrat 754. & ſeq.
Melchior Caruallius ad Peguſiorum regem legatus 302. & ſeq.
Melchior Nonnius ſocietatis Ieſu presbyter in Bazainum miſſus 700. linteo in quo Xauerij corpus inuolutum fuerat, in ceremonijs ſolemnibus vtitur 707. & ſequ. in Iaponiam tendit 711.
Meliapor Coromandelis regni caput 85. 363. nunc S. Thomæ colonia 85. vetuſtate belliſque diruta à Luſitanis reſtaurata ibi. in ea à D. Thoma Apoſtolo templum conſtructum 85. & ſeq. 363. à Luſitanis renouatum 363. ei decimæ attributæ ibi. D. Thomæ reliquiæ in eo inuentæ 364.
Melinde oppidum 40. 54. 66. 78. 83. eius littus importuoſum 420. regis in Luſitanos benignitas 54. legatus ad Luſitaniæ Regem 66. in patriam redit 78. ei à Mombazæ rege oppreſſę à Luſitanis ſuccurritur 100. & ſeq.
Memphis Aegypti vrbs 39. & ſeq. 112.
Mendacium quid 545.
Mendius Aloyſius è ſocietate Ieſu, Parauanis præpoſitus 700. ejus martyrium ibid.
Mengus Muſafus Iſufi Sofalæ prætoris gener 118. Sofalæ præturam ambit 121.
Mens malè conſcia ſuſpicax 648.
Merganum vicus 619.
Meſquitæ Pereſtrellij naufragium 732.
Mete Africæ vicus 315.
Michael Ferreria Ceilani regi in auxiliũ miſſus 506. eius de Calecutanis victoria ibid.
Michael Ind' è Iogue Chriſtianus 80. legatus à Caprali ad Cocini regẽ 81.
Michael Macazaris inſulæ incola baptizatur 463. optimè de Chriſtiana re meritus ibid.
Michael Vaſæus Indiæ vicarius generalis 520. de Chriſtiana re bene meritus 572.
Mincimbus è Papuis inſulis regulus 450.
Mindanaum inſula 449. 464.
Miracenus Goæ princeps 192. ab Albuquercio captus, & ſupplicio affectus ibid.

Mira-

Miraculum 27. 86. 107. 117. 127. 143. 148. 175. 200. & ſeq. 231. & ſeq. 302. 577. & ſeq. 619. 627. 651. 665. 711.

Miramudius Mogorũ Rex Cambaiæ regnum vaſtat 480.

Miſericordiæ ſodalitium Goæ 789.

Miſſæ ſacrificium ſanat ægrotos 651.

Mocondes Cafer dynaſta arcem Luſitanorum ad Sofalam oppugnat 119. & ſeq. Sofala direpta in patriam redit 120.

Mocrinus Arabs Bahareni inſulæ dynaſta 343. ab Armuziæ Rege deficit, Armuziamque infeſtat ibid. eius cum Correa pugna 345. & ſeq. mors 347. cadauer interceptũ 348.

Mogaſtane Armuziæ oppidum 715.

Mogores Schytica gens Cãbaiæ regnum vaſtat 480.

Molana Mahometicus Paceni Califa 319. opem Soarij implorat ibid. Paceni reguli tutor 324.

Molucæ inſulæ 37. 124. 226. 325. 370. & ſeq. 404. an ad Caſtellæ regnum pertineant diſceptatio 327. 332. ab occidente à quo primùm quæſitæ 328. inuentæ 331. veteribus ignotæ 228. earum amœnitas, fertilitas, 224. incolarum ingenia, mores, & victus 228. in fide progreſſus 506. 761. & ſequ. regum inter ſe diſcordia 433. ſitus 224. in ijs caryophylli copia 227. Luſitanorum tyrannis 404. & ſequ. difficultates 432. & ſeq.

Mombaza vrbs & inſula 116. 313. à Luſitanis direpta 420. incenſa 116. eius rex Querimbam à iuſto domino auertit 359. tormenta bellica à Luſitanis ſubmerſa expiſcatur 82. Regis in Gammam inſidiæ 53 quomodo detectæ ibid. cum Melindis rege bellum 100 & ſeq.

Momoia vrbs in Moro 447 Chriſtianam religionẽ ſuſcipit 448. à Luſitanis munita ibid. eius dynaſta baptizatur ibid. dynaſtæ in fide conſtantia 451.

Monaianum Armuziæ caſtellum à Perſis captum 646. ab Armuzianis recuperatum 648.

Monda flumen 524.

Monomotapæ rex 118.

Mons maior Luſitaniæ oppidum 46.

Monzaida Tunetenſis mercator inſidias à Saracenis in Gammam ſtructás detegit 64.& ſeq.
Mortuorum inſula 611.
Morum inſula 447. 451 in ea Simon Vaſæus interficitur ibid.
Moſambicum inſulæ Praſię oppidum 36.49. 66. 78. 91.314.359. Quiloæ regi paret 49 eius incolæ Caprale benignè ſuſcipiunt 78.bombardis à Gamma terrentur 50. & ſeq. ſitus 49.
Moſcum odoramenti genus 249.
Moſes Africę populi 32.chriſtianos ritus in multis ſectantur ibid. nomina ab Apoſtolis mutuantur ibidem.
Motiones indicæ quid & vnde dictæ 126. 186.
Muaris fluuius 222. 295. 305.
Mudofat Armuziæ dynaſta 241.
Mulieris cuiuſdam egregia fortitudo 499. & ſe.
Mundequeti Aethiopiæ populi Congi regnum vaſtant 20.& ſeq.fuſi fugatique 21.
Mures & putria animalia in vſum cibi 195.
Mures à Chriſtianorum prædijs in agros ethnicorum mirabiliter fugati 694.
Muſtafæ Mammaluco Zebitum oppidum à Solimano Peloponneſo natum 495.
Muſtafa Solimanum Aegypti præfectum interficit 430.Adenum obſidet ib Dium venit 473.ad Cambaiæ Regem profectu 476.Turcarum in Badrij expeditione præfect 481.

N.

Nabandes Armuziæ oppidum, ab Albuquercio captum & incenſum 167.
Nagotan fluuius 418.422.
Nahu Abaſſiæ rex 41. 220.
Naires Indorum nobiles 58. rei bellicæ præſunt 58. in armis quomodo exercētur ibid.eorum in armis dexteritas 59. ſuperbia 60.
Naiteæ Mahometani 426.
Neodabegueæ Malacenſis in Sequeriam conſpiratio 204.
Naramuinus Trimumparæ Cocini Regis ſororis filius regni hæres 95.Repelini vada contra Calecutanos egregiè tutatur 96. occiditur ibid.

Narſin-

Narſingæ rex Taracolum Idalcanis vrbem oppugnat 198. eius cum Luſitanis fœdus 241.
[illegible]ittus 732.
Naua[illegible]æi gentium in India [illegible]onuerſio[illegible]m præcipuè ſibi vendicant 683.
[illegible]beadarinus Zamorini ſororis filius Calecuranũ regnum init 233. Cocinẽ[illegible]us bellum inferendũ [illegible]uadet 92. Luſitanorũ ſtudioſus 233. ijs ſtipendiarius ibid. eius exercitus fuſus & fugatus 108.
Naubeadora Trimumparæ ſororis minor filius Cocini rex 117. 198. 218.
Naufragia horrenda 721. & ſeq. 731. & ſeq.
Nauigationis Iaponicæ difficultas 626. Indicæ 532.
Nauraci Indiæ populi 156.
Naxac Peguſianorum infernus 756. & ſeq.
Neſtorianus pſeudoepiſcopus in D. Thomæ colonia 754.
Niba animarum receptaculum Peguſianis 757. quid ſignificat ibid.
Nicenus epiſcopus in Abaſſiam miſſus 740. 754.
Nicodemus Phariſæ⁹ occultus Chriſti diſcipu[illegible] 672.
Nico[illegible]us C[illegible]us nauarchus in prima [illegible]dica nauigatione 46.
Nicolaus Conſaluus Rum[illegible]canis caſtra oppugnat 614. & ſeq.
Nicolaus Lancilotus Italus ſocietatis Ieſu presbyter in Indiam miſſus 570. ei⁹ patria ibid.
Nicolaus Nonnius ſocietatis Ieſu presbyter in Molucas miſſus 625.
Nilus Africæ fluuius 20. 112 157. 245. eius ortus veteribus ignotus 20. cum in Arabicum ſinum deducere Albuquercium ſtatuiſſe 245.
Ninachetus Malacæ prætor 213. 236. & ſeq. Luſitanorum ſtudioſus 237. prætura ſpoliatus 239. eius ad Malacenſes de ſuis in Luſitanos beneficijs oratio ibidem. voluntaria mors ibid.
Ninacunapanus maritimæ rei ad Somatram præfectus 324.
Ninaraus Dienſis vrbis prefectus 487.
Nizamalucus Ciauli dynaſta 160. 232. 349. & ſe. 428. Luſitanis tributarius 177. eos benignè excipit 160. eius in regem Decani pfidia 160. 170. cum Idalcane bellum 349. 428.
Nocoda Hamedius Turca

Zebiti vrbis dynaſta 495. à Solimano Peloponneſio capite plectitur ibid.
Nomades pabuli ratione ſedes mutant 679.
Nonnius Acunia Indię prętor 420.426. Armuziam venit 420. Melindem ibi. Mombazam diripit ibid. Betelem capit 471. & ſeq. Bazainum expugnat 477. & ſeq. eius Dienſis expeditio 470. & ſeq. in Badurium Sultanum inſidiæ 488. & ſeq. mors 505.
Nonnius Barretus Aethiopiæ patriarcha 739. vide Ioannes.
Nonnius Vaſæus Pereria nauarchus prætoriam Hoceni nauem inuadit 173. & ſeq. eius guttur ſagitta confixum ibid. mors ibi. nauis pertuſa miraculoſè aquas non admittit 175.
Nonnius Vaſæus Pereria Malacæ vrbis præfectus 293. arcis eiuſdem præfectus fit ibid. eius cum Patieco ſimultas de arcis præfectura ibid. & ſeq.
Nonnij Vaſci fortitudo 138. vitæ periculum 122.
Nordinus Armuziæ vrbis præfectus 241. Zeifadinũ regem veneno tollit ibi.
Noroa vicus 574. in eo templum D. Thomæ extrui iubet Luſitaniæ rex ibid.
Nubunanga Iaponiæ tyrannus Meaci rex 569. Bonziorum cænobia euertit 557. & ſeq. eius mors [illegible]
Nuciuele Am[illegible] oppidu[illegible] chriſtiana ſacra ſuſcipit 462.
Numidæ agilitate corpori inſignes 30.
Nunnus Riberius ſocietatis Ieſu presbyter in Molucas miſſus 625.
Nuntius Apoſtolicus Indiæ 530. 536.
Nux myriſtica in Molucis 224.

O.

OBij Africæ populi 36.
Oia vrbs 126. eius dynaſta Melindis regi infeſtus, à Luſitanis occiſus ibid.
Oliſipo vrbs 91. 100. 115. Luſitaniæ regum ſedes 4. ei⁹ ſitus ibid.
Olla aurea è Colani fano à Luſitanis ſublata Ioanni regi dono miſſa 549. ab rege remiſſa, in eodem fano repoſita ibid.
Ollę incendiariæ deſcriptio 380.
Onor emporium 188. 198.
Onoris regnum 187.
Onuzius [illegible]cerus Iauæ [illegible]maio

maioris dynaſta 222. eius cum Luſitanis nauale p̄lium ibid. clades ibid.
Opificum & agricolarum in India miſera conditio 9.
Orbis diuiſio 4. maxima pars veteribus ignota 5.
S. Ordinis ſacramentum in India adminiſtrari cæptum 465.
Orfazanum Armuziæ oppidum 143. ab incolis deſertum à Luſitanis direptum ibid.
Ortizius Viſenſis epiſcopus 109.
Oryza ſemitoſta Iaponijs auela 634.
Oſorius Luſitaniæ regis chronographus 101. 278. 322.
Ouiedus Caſtellanus Hierapolitanus Epiſcopus 739.

P.

PAca animal Braſilicum 72.
Pacenſis Beanus ad Dium cum claſſe relictus 342.
Pacenum vrbs ab Abrahamo Acenorum tyranno capta 366. eius arx à Luſitanis conſtructa 324. ab Abrahamo obſeſſa 366. oppugnata, & fœdè à Luſitanis deſerta ibi. & ſeq. regulus cū Luſitanis fœdus init 204. à Patieco infeſtatus pacē petit 307. interfectus 319. reguli in Luſitanos iniuriæ 306. filius Soarij opem implorat 319. in regnum reſtitutus tributarius Luſitano 324. Malacæ exulat 369. regulo contra rebelles Georgius Albuquercius opem fert 236.
Pæni ad Capuam effeminati 175.
Pagelungi Africæ populi æquatori ſubiecti 36.
Pagus ſeu Pagodes ad Malacam oppidum 297. 325. ab Alodino munitum, à Luſitanis expugnatum & incenſum 305. & ſeq. eius ſitus ibid.
Paiua Sianium & Supanum reges conuertit 546. vide Antonius.
Paleacates Sinarum emporium 364.
Palmæ indicæ deſcriptio 309. & ſeq. vtilitas ibid.
Palmulanum Iacobeæ militiæ contubernium 201. ei quæ ab Albuquercio donata ibid.
Panane Calecutanum oppidum ibid. 61. 92. à Zamorino munitum 137. à Luſitanis captum & incenſum ibid. & ſeq. 373. ad id Zamorinus exercitum cogit

cogit 92.

Pandarane oppidũ 109. in eius portu Arabum naues Luſitani expugnant ibid.

Panenſiũ regulus 205. 296. bellum cum Albuquercio Malacenſibus ſuadet 207. in patriam Malaca fugit 210. Luſitanos naufragos benignè excipit 296. Luſitano tributarius ibid. eius claſſis Alodino in Bintano obſeſſo ſuccurrit 393. à Coëlio diſſipata ibid. & ſeq ei Mamudij Malacæ regis filia deſponſata 205.

Panginum ad Goam caſtellum 189. à Luſitanis expugnatum ibid. 196. 199. deſertum 194.

Panſus Aquitimus Ioannis Congi regis filius 21. fidei reſiſtit 24 ad regnum aſpirat ib. & ſeq. à fratre prælio miraculosè ſuperatus, capitur 27. & ſequ. moritur 28. eius exercitus dux miraculosè conuertitur ibid.

Pantaleon Sala ad Monaianum recuperandum miſſus 647. eius clades ibid.

Pantaleõ Sala ex India Luſitaniã petit 721. eius naufragiũ ib. & ſ. peregrinatio 725. & ſeq mors 731.

Panthera è Perſide Leoni X. Papæ ab Emmanuele Luſitaniæ Rege dono miſſa 234. priſcis R[...]ludis ex[...]ita ibid.

Papuæ [...]læ 450. e[...]um reges in Luſitanos conſpirant ib. ſocietatem cum iiſdem ineunt 462.

Parabramma Indorum Deus 57.

Paracates Mecanæ ædis præſul 283. ſimultatẽ inter Solimanum & Hocenũ tollit ibid.

Paragaius Braſiliæ fluuius 735.

Parauæ populi ad fidẽ conuerſi 521. & ſeq. eorũ mores & inſtituta ib. ijs Euãgelium Xauerius prædicat 538. ſubſidio contra Mahometanos Luſitani veniũt 522. eos iniuria afficiunt Luſitani 573.

Pardaus nũmus aureus 350.

Pariſij Galliæ regis ſedes 524 in eius Academia Luſitani ibid.

Paſchalius & duo alij è Societate Ieſu famæ pereunt. 752.

Paſſanius Alanquerianus ad Peg[...]ſios legatus 302. & ſeq. vi[...] Antonius.

Paſ-

Paſſanij nobiles ab Genua vrbe oriundi 124.
Patalena regio 158.
Patangatini Parauanorum decuriones 522.
[illegible]ius rex 583.
[illegible]ate & Pa[illegible]e emporia capta, & direpta 476.
Pate[illegible]rcar Calecutanę claſſis præfectus 506. eius caput abſciſſū Ceilanio Regi pro munere miſſum ibid. clades ibid.
Patiacus Vtimutis Malacæ principis filius 184. eius cum Luſitanis amicitia ib. in Sequeriam inſidiæ 185. & ſe. mors 214.
Patieci de Calecutanis ſtupenda victoria 105. vide Eduardus.
Patiecus Rumæi caſtelli prępoſitus 501. caſtellum Turcis dedit ibidem. eius mors 502.
Patriarcha Aethiopiæ 739. vide Ioannes Nōnius Barretus.
Paulus Camertes è ſocietate Ieſu in Luſitaniam miſſus 526. 529. Moſambici in noſocomio à Xauerio relictus 536. D. Pauli collegio Goæ præpoſitus. 538.
D. Paulus Eremita S. Antonij tunica in ſ[illegible]lemnibus ceremonijs [illegible]ſus 707.
Paulus Gamma Vaſci frater 46. 61. Raphaeli naui in prima Indica nauigatione præfectus ibi. ei' pater ibid. mors 66.
D. Pauli Goæ collegium 538 eius reditus 575. & ſeq.
Paulus Iaponius Goæ baptiſatur 625. in Iaponem redit 630. chriſtianam rē egregiè adminiſtrat 632. Cangoximæ Chriſtianis præeſt 633. vxorem & filiam conuertit 632.
Paulus Iouius hiſtoricus 176. de rebus Aethiopicis ſcripſit 318.
Paulus Papa III. 525. 536.
Pax cum Abaſſinis inita 318. cū Armuzianis 148. & ſe. 358. cum Calecutienſibus 99. cum Cananorenſibus 136.
Pedirenſis in Somatra regulus 181. fœdus cum Luſitanis init ibid. 204. regno ab Abrahamo Acenorū rege pulſus 365. in Pacenam arcem ad Luſitanos fugit 366. ad Aruanum regem ſupplex ſe confert 369.
Pegu regnum & vrbs 302. & ſe. olim Ophir ac Tharſis 37. eius regulus fœdus cū Luſitanis init 303. & ſeq. fœderis ceremoniæ ibid. ſitus 302. & ſeq. 755. & ſeq.

in eo euangelium prædicatur 755. & ſeq.
Peguſianorum Dij 756. mores & inſtituta ibidem. origo 755. ſuperſtitiones & errores 756.
Pelagius Soſa trierarchus 163.
Peluſium Aegypti oppidũ 157.
Pembæ regulus Luſitano ſtipendiarius 319.
Pereria Luſitaniæ regis ad Sinas legatus 698. & ſeq. vide Didacus.
Peribecus Turcicæ claſſis p̃fectus 714. Armuziam ab incolis deſertam diripit 716. Maſcatum oppidum deditione capit 715. Mecam redit 717. 719. capite à Solimano plectitur 719.
Pernambucum Braſiliæ colonia 679.
Perſæ cuiuſdam cum Gaſpare Berzæo de religione diſputatio 659. & ſequ. vxor & filia chriſtianæ fiũt 660.
Perſarũ regis ad Albuquerciũ legatio 243. & ſ. ad Armuziç regem ad vectigal exigendum 149. ei tormẽta bellica ab Albuquercio miſſa 244. ſubſidio contra hoſtes Luſitani veniunt 509. & ſeq.
Peruana regna 70. 327.
Petreius ad Sinæ regem legatus captus 278. vide Thomas.
Petreus Andradius ad Sinas miſſus 246. 284. vide Fernandus.
Petrus Alanquer[illegible] riæ nauis [illegible] prima Indica nauigatione præfectus 46.
Petrus Alcaceua ſocietatis Ieſu presbyter in Iaponiã miſſus 700. è Iapone Malacam delatus, corpus Xauerij Goam aſportat 708.
Petrus Aluarus Capralis ſecundæ Indicæ claſſis p̃fectus 68. Braſiliam inuenit 69. & ſ. ad Primas inſulas venit 78. Moſambicum, Quiloam, Melindem ibi. ad Anchediuam ibi. Calecutum ibidem. fœdus cum Calecutano init ibi. fœdere violato cum eodem bellum gerit 79. & ſeque. Cocini benignè à rege ſuſceptus 81. Cananorem adit ibi. & ſeq. Oliſiponem redit 82. eius claſſis tempeſtate diſiecta 68. naues quatuor ſubmerſæ 77. ei quæ à rege mandata 68.
Petrus Annius Gallus in Indiã miſſus [illegible] d S. Laurentij inſulam naufragio perit ibi[illegible]

Petrus Ataidius nauarchus 95. 98.
Petrus Caſtrius in Indiam miſſus 359. Querimbam inſulam & oppidum expugnatum incendit ibid. & ſeq.
Petrus Correa ſocietatis Ieſu presbyter in Braſilia 736. ad Tupinaquinos miſſus ibid. duos Caſtellanos è vinculis eximit ibid. Carigios conuertit ibid. eius martyrium 737.
Petrus Couillanius ad Indiam & Aethiopiam explorandam mittitur 39. Africæ orientalis littora luſtrat 40. in Aethiopiā tendit 41. à rege benignè ſuſcipitur ibid. in ea detentus pro mortuo habetur ibid. Bonæ ſpei promontorium circumnauigari poſſe certo comperit 40. Indiæ ſitum & cōmercia deſcribit 39. ad Luſitaniæ regem de ſua peregrinatiōe ſcribit 40. Memphim redit ibid.
Petrus Dia nauarchus in Luſitaniam inuitus redit 78.
Petrus Faria Luſitanus Mealem reducendum Prætori diſſuadet 551.
Petrus Gnaſa Caſtellanus Sofalam venit 117. benignè ſuſceptus arcem conſtruit 118. prætorem Iſuſum interficit 120. eius arx ab incolis & vicinis oppugnatur 119. & ſeq. ſocij grauitate aëris febrib. vexantur ibid.
Petrus Maſcarenias Bintanum excindere parat 391. claſſe petit 392. oppugnat ibid. & ſeq. capit 397. Cananorem venit 400. Cocinum 399. Colani prætor ſalutatur ibid. Goæ vrbis præfectus 229. Goa excluſus 400. gratioſus apud omnes 385. Indiæ prætor è codicillis declaratur ibid. Indiam Malaca petit 391. 399. pæne ſub merſus Malacam redire coactus 391. in Luſitaniā remiſſus 403. Malacæ præfectus 385. Serrano pæne oppreſſo ſuccurrit 395. Simoni Meneſio in vincula coniectus adſeruandus traditur 400. & ſequ. eius ſumma animi moderatio 401. laus 385. de prætura cum Lupo Vaſco ſimultas 386. 389. & ſequē. 399. & ſeq. ei iniuriæ factæ 399. 403.
Petrus Maſcarenias Luſitaniæ regis ad Papam legatus 525. Franciſcum Xauerium in Luſitaniam ducit 527. 732. Indiæ prætor

tor rei Chriſtianæ ſtudioſus 732. eius in prætura res geſtæ 732. mors ibid.
Petrus Nonnius inſignis mathematicus 622.
Petrus Vaſæus Biſacut⁹ Luſitanicæ claſſis pręfectus 31. regem Ialophorum in regnum reductum interficit ibid.
Petrus Vaſæus initi fœderis cum Abaſſinis nunci⁹ in Luſitaniã miſſus 319.
Petrus Vaſæus Igæditanus epiſcopus 235.
Philippa Alencaſtria Ioannis I. Luſitaniæ regis vxor 6.
Philippus rex Catholicus 256. 697. Iaponiorum ad Papam legatos benignè excipit 697.
Philoteræ portus Arabici maris, hodie Alcoceris 511 à Luſitanis incẽditur ibi.
Pigritia animal Braſilicum, 73. cur ſic dicta ibid. eius victus ibid.
Pimilaranus Mindanai inſulæ regulus baptiſatur 464. Frãciſc⁹ dictus ib.
Pinda Congani regni emporium 689.
Piper oblongum 181.
Piratininga Braſiliæ pagus 734. in eo patres ſocietatis Ieſu ibid.
Piratiningani Braſilię populi crucis ſigno muniti hoſtes ſuperant 735.
Pirimal Ceilani rex vnus ex tribus Magis 88.
Piſcandi genus apud Sinas 260.
Piſcarium littus 124. 521. ... ſitus 5.. & ſe. incolę Chriſtiani fiunt 522. vide Paraue
Planæ inſulæ 48.
Pompelonis fines 528.
Ponchaſius fiſci regij apud Sinas præfectus 262. eius munia 263.
Ponda vicus & portus prope Goam 290. & ſe. à Luſitanis vaſtatur 290.
Porca oppidum captum & direptum 415. & ſeq.
Portus Securus in Braſilia 69.
Poſſeſſiones malè quæſitas cito perire exempla 321. & ſeq.
Prælium nauale 105. & ſequ. 122. & ſequen. 145. & ſeq. 162. & ſequen. 173. & ſeq. 222. 238. & ſequent. 308. 355. & ſequent. 374. 379. 388. 393. 415. 424. & ſeq.
Prælium terreſtre 209. & ſequent. 305. & ſequ. 336. 346. & ſequen. 359. 423. & ſeq. 427.
Prætores Braſilię I. Thomas Soſa .79. II. Edu... Acoſta ...

Pr...

Prætores Indiæ I. Frāciſcus Almeida 117. II. Alphōſus Albuquercius 177. III. Lupus Soari' 246. IV. Didacus Lupi' Sequeria 301. V. [illegible]ardus Meneſius 350. [illegible] Vaſ[illegible] Gamma 371. VII. Henri[illegible]s Meneſius 372. VIII. Lupus Vaſæus à Sancto Pelagio 386. IX. Nonnius Acunia 420. X. Garzias Noronia 504. XI. Stephanus Gamma 509. XII. Martinus Alphonſus Soſa 534. XIII. Ioannes Caſtrius 569. prorex 622. XIIII. Garzias Sala 623. XV. Georgius Capralius 678. XVI. Alphonſus Noronia 691. XVII. Petrus Maſcarenias 732. XVIII. Franciſcus Barretus 733. XIX. Conſtantinus Brigantius 762.

Prætoris in India ſubſtituēdi ratio 372.

Praſia inſula 49.

Praſum promontorium 5. 36. 40. nunc Moſambicum 36.

Preteciannes Abaſſinorū rex 32.

Primæ inſulæ 78.

[illegible]pes inſulę à quo inuē[illegible] 32. in ijs auri[illegible]odinæ ibid.

Propertius 466.

Prophetia Abaſſiæ monachorum 317. Franciſci Xauerij 699 Gaſparis Berzei 647. 653. D. Thomæ Apoſtoli 86.

Ptolemais ferarum inſula, nunc Mazua 316. eius deſcriptio & ſitus ibi. vide Mazua.

Ptolemeus in multis hallucinatus 5.

Pudicitiæ exemplum 730.

Pueri Malabares inter ſupplicia Chriſtum profitētur 720.

Pulopuaris inſula 391. Maſcareniæ ad eā naufragiū ib.

Pu menſuræ genus apud Sinas 257.

Punicale Parauanorum oppidum à Malabaribus & Turcis captum 719. à Luſitanis receptum 720.

Puteolana vel potius porcellana vaſa 249. & ſeq.

Pyrenæi montes 528.

Pythagoræ de tranſmigratione animorum placita apud Sinas ſeruantur 270.

Q.

QVERIMBA inſula & oppidum à Luſitanis captum & incenſum 359. eius amœnitas & opulentia ibid.

Quexo-

Quexomes inſula 155.357.ab Albuquercio vaſtata 155. à Turcis 716.
Quibibius in Papuis inſulis regulus 450.
Quiloa vrbs 40.49. & ſequ. 78 84 116.313. olim Rapta 40. ſtipendiaria Luſitano 84. eius arx à Luſitanis conſtructa 116.
Quitirius Malacenſis Vtimutis Raiæ filiam ducit 221. bellum cum Luſitanis gerit ibid. & ſeq.

R.

RAciolum arx à Luſitanis conſtructa 466.
Raciolũ regni Decani vrbs 320. à Narſingano rege obſeſſa 321. ei dedita ibi.
Rades Caciles Tidoris regis tutor 432.
Rafus Zeifodini Armuziæ regis tutor in vincula cõ ijcitur 420.
Raia Nara Alodini Bintani regis gener 384. eius exercitus Linguam obſidens à Luſitanis fuſus ibid.
Raia Sudamicinus Pacenorum præfectus 307. eius cum Luſitanis pugna ib. & ſeq.
Rainelum Cambaiæ oppidum captum & incensũ 426. & ſeq. eius fertilitas, opulentia, incolæ & ſitus ibid.
S. Raphael primæ Indicæ claſſis nauis 46.
S. Raphaelis columna ad flumen Bona ſigna poſita 49.
Raphael Pereſtrellius [illegible] laboranti ſuccurrit [illegible]
Raptus fluuius hodie Sengus 40.
Raulinus Peguſiorum regis ad Corream legatus 303. & ſeq.
Regum flumen 48.
Reixelum oppidum à Perſis captum 509. & ſeq.
Reliquiæ Sanctorum ſedãt tempeſtatem 701.
Repelinenſis ager à Luſitanis vaſtatur 99.
Repelini vada 95. à Cocinẽſibus contra Calecutanos cuſtodita 96.103. à Patieco munita ibid.
Resbuti populi 479.
Rhabarbarũ apud Sinas 249
Rhinoceros ab Emmanuele Luſitaniæ rege Leoni X. papæ dono miſſus 234. in itinere naufragio perit ibid.
Rhinocerotis cum elephante inimicitiæ ibid.
Rhotericus Botus in Bahарenum miſſus 348. eius martyrium 353.
Rhotericus Fernandus ad Cambaiæ regem legatus 342.34[illegible]

Rho-

Rotericus Dominicanus Colani rem Chriſtianam adminiſtrat 100.

Rotericus Iuſartes Concani præfectus 322.

Rotericus Lima ad Aethiopum regem legatus 316. 318. ex Aethiopia redit 384.

Rotericus Mathematicus Ioannis II. Luſitaniæ regis medicus 12.

Rotericus Mellus Goæ præfectus 319. Concanũ per fraudẽ occupat 322.

Rotericus Patalinus Malacæ præfectus 213. 239. 294.

Rotericus Pereria Beneſtarino caſtello præfectus 229.

Rotericus Soarius duas triremes Hoceni capit 174.

Rotericus Soſa ad Congi regem legatus 16. quomodo exceptus 17. & ſe. in Luſitaniam redit 22.

Rotericus Vaſæus Pereria Indiam petit 323. eius nauem cetus inuadit ibid.

Roma orbis caput 2.

Roſalgates promontorium olim Siagrum 140.

Rumacanes Beneſtarini caſtelli præfectus 219. Luſitanis caſtellum dedit ibid.

Rubrum mare 157.

Ruacaſſum ... oini inſulæ emporium 226. eius cum Veranola ciuitate inimicitiæ ibid. in eo Luſitani quomodo excepti ibid.

Rumecan Soſaris filius Diũ obſidet 598. & ſequ. eius mors 616.

Rumepolis prope Dium oppidum à quo conditum 159. Turcis deditum 501.

Rumes Turcæ qui 159.

Rupes inexpugnabilis 513. & ſeq.

S.

SAbaius Decaniorum tyrannus 123. 169. 188. 191. Halcanis pater 123. Luſitanos ex Anchediua pellere tentat ibid. & ſe. 170. eius bellicus apparatus 188. in Decanium regem perfidia 170. in Luſitanos odium 188. eius mors ibid.

Saca Iazij Dienſis dynaſtæ filius 340. Didaci Pacenſis naues oppugnat 349. eius ad Sequeriæ poſtula ta reſponſum 340. & ſeq.

Saccarum Braſilicum 70.

Sacrum promontorium 7.

Sadradinus Armuzian⁹ Mocrini Bahareni dynaſtæ corpus intercipit 348.

Sagamus Coromãdelis rex 85. à S. Thoma Apoſtolo conuertitur 87. eius reli

quiæ-

quiæ Meliapore Luſitanis inuentæ 364. arca argentea incluſæ ibid.
Sagum cibi & potus genus in Molucis 228.
Salſetanæ inſulæ ad Bazainum 480.
Salſetani agri Luſitanis attributi 466.
Samibeleganus Peguſiorũ regis ad Corream legatus. 303.
Sanaia Malacenſium præfectus 396. (la 697.
Sanctianum Sinarum inſu-
Sandalum album 181.
Sanga Indiæ regnum 156.
Saraceni in ſuis occultãdis, in alienis explorandis cõſilijs ſagaces 110. ſe non niſi victores prelio exceſſuros diris deuouent 472 Gammæ inſidias ſtruunt 64. Mamudio Malacæ regi fœdus cũ Luſitanis initum diſſuadent 182.
Securus Braſiliæ portus 69.
Selymus Ottomanus Turcarũ Imperator 282. 284. 286. Campſonis Aegyptij Sultani imperium delet 282.
Senex trecẽtos trigintaquinque annos natus 492.
Sengus fluuius olim Raptus 40.
Septa Africæ vrbs 5. à Luſitanis capta ibid.
Sequeria vide Didac' Lupi'
Sericum vel Eoũ mare 247
Serpentes in Cananoris regno afflatu homines necant 82.
Serſadeneghil Abaſſinus rex 41.
Siacanus dynaſta Alodini Bintani regis ſtipendiarius 240. eius in Botelliũ inſidiæ ibid.
Siagrum promontoriũ hodie Roſalgatum 140.
Siani rex in Macazaribus baptizatur 346.
Siculus architectus perfuga apud Calecutanos 376. eius bellicæ machinæ ibi. 381. mors 382.
Siliganum oppidum 464.
Simia pro Deo apud Indos colitur 57. eius templum in regno Malabarico inſigne ibid.
Simon Acunia Bardadinũ Bahareni inſulæ dynaſtã fruſtra oppugnat 421. & ſeq. eius mors 422.
Simon Andradius Ciaulanæ arcis præfect' 350. Dabulum oppidum tributarium facit 351. duas Turcarum triremes capit ibi.
Simon Correa 360. eius ſocij aliquot ad Bacianum interempti ibi.
Simon Mellus 414. ad Maldiuas inſulas miſſus 104
Maſca-

Maſcareniam capit 400.
Simō Meneſius Cananoris arcis præfectus ibi. Couletum Calecuti emporiū expugnat 374. & ſeq.
Simon Vaſæꝰ ſacerdos Mo... Chriſtianam rem amplificat 44..
Sina Arabię mons D. Catharinæ reliquijs nobilis 112.
Sina Indiæ regnum 37. Cina vulgo dictum, 247. ciꝰ ædificia & domus 251. fertilitas, opulentia 247. & ſeq. murus inſanæ magnitudinis 266. ſatrapiæ quot 247. ſitus ibidem. ſuburbia 252. templa ibidem. vrbes quot 249. quàm munitæ 250. vrbium amænitas, ſitus & deſcriptio 249. & ſeq.
Sinæ Indiæ populi 85. 110. 247. argenti auidiſſimi 249. Deos contemnunt 252. 270. & ſequent. 273. gentes reliquas deſpectui habent 275. D. Mariæ virginis imaginem venerantur. 270 pigritiam publicis legibus plectunt 248. 257. religionem negligunt 270. ſagis vtuntur 252.
Sinarū adulterij pœnæ 254. ægrotātium ratio 257. ærea tormenta 256. armarum copia 259. & ſequen. belligerandi ratio 266. & ſequent. ad calores æſtate leniendos mirum inuentum 253. capillamenti ratio 252. carcer 265. color 252. comediæ 254. conuiuia ibid. & ſequen. corporis conſtitutio 252. Dij 270. & ſeq. Doctores quomodo creantur 262. exequiæ mortuorum 272. fœneratorum pœna 258. gymnaſia 261. inſignia 263. iura & leges 260. & ſequent. 274 Kalendarium 254. libandi mos 272. libido 274. linguæ variæ 256. literæ ibidem 261. luctus 272. & ſequen. in Luſitanos ſæuitia 370. mechanicæ artes 255. magiſtratus 262. & ſequen. mandarinum præcipua lingua 256. menſurarum & itinerū ratio 257. mercatura ibid. & ſe. moneta ibid. mulierum ornatus 253. de mundi & hominū creatione opinio 270. & ſe. naues 258 & ſe. nuptiæ 254. piſcandi ratio 260. rei quomodo puniuntur 264. & ſ. 274 religio 270. & ſe. Rex 267. & ſe. legatos aliorū regū quomodo excipit 275. tributa & vectigalia ſolus imperat 269. regis diplomata 268

 filij quo-

quomodo cuſtodiuntur ibid. nomen tabula inſcriptum adoratur à præfectis ibid. tituli 275. vectigalia annua quam magna 269. vxores 267. regũ ſucceſſio 268. ſalutandi ritus 255. ſatrapæ qua põpa in publicum prodeũt 265. ſcribendi ratio 256. ſortes ridiculę 272. ſuperſtitiones & errores 270. & ſeq. typographia 256. veſtes 253.
ſinis Euangelium prædicare quàm difficile 270. mũdus ex aqua conditus 270. & ſeq. ſuis regnis excedere interdictum 247.
ſinas olim lati⁹ imperaſſe ib.
ſincapuranum fretum 110. 204. 216.
ſionis ſeu Sabanni rex 181. fœdus cum Albuquercio init 213. 295. ad eum Luſitaniæ regis legatus 295. & ſeq.
Siriagum inſula 449.
ad Soarẽ Armuziæ oppidũ Luſitaniæ interfecti 353.
Soarius vide Lupus
Societatis Ieſu labores 753. & ſeq. origo 525. progreſſus in Aethiopiam 749. Armuziam 625. in Braſiliã 67. 679. in Congum 689. & ſeq. in Iaponem 697. Malacam 576. in Molucas ib. in Sinas 697.
ſocotora Arabici maris inſula 85. 127. & ſeq. 139. 180. 202. 229.
ſocotorę arx à Fartacis cõdita, à Luſitanis expugnata 128. & ſeq ab incolis obſeſſa 155. à Luſitanis diruta 203. incolæ Thomiſtæ Chriſtiani 127 à Fartacis Mahometanis diuexati 129. eorum mores vitæ genus 127. & ſeq. ijs ab Albuquercio ob rebellionẽ grauius vectigal impoſitum. 155.
ſofala 40. 49. 78. 117. aurifodinis nobilis 40. 49. eius incolæ Saraceni 118. Quiloæ regi ſubiecti ibid. ab eo deficiunt ibid. prætoris in Luſitanos fraus 118. & ſeq. in ea arx à Luſitanis conſtructa 119.
Sofar Chius AEgypti quæſtor Solimanum interficit 430. Adenum oppugnat ibid. Dium 589. & ſe. interficitur. 598.
Sol apud Sinas colitur 271.
Solimanus Iſufi Sofalæ prętoris filius ad Luſitanos fugit 121. rex Sofalæ ab ijs declaratus ibid.
Solimanus Mitylenæus AEgypti claſſis præfectus 281. 285. Adenum oppug-

ĝnat 281. in Camarano arcem exſtruere tentat 282. Zebitum capit ibid. Giddam ab Hoceno deſertus redit 283. Hocenũ interficit 284. cum Selymo Turcarum Imper. in gratiam redit ibid. Cairi p̃fectus ib. eius mors 430

Solimanus Peloponneſius Aegyptię claſſis præfect⁹ 494. Adenum fraudulẽter capit 495. Dium obſidet 496. & ſeq.

Solimanus Selymi fili⁹ Turcarum Imp. 284. Rhodũ expugnauit 376 claſſes in Indiam mittit 494. 714.

Soloris rex baptizatur 762.

Somatra inſula 37. 204. 222 236. 365. à quo primũ detecta 180. auri ferax ibid. peninſula olim credita, & quare ibi. eius ſitus ib. incolarum mores, religio, victus 181. ex ea Luſitani exacti 369.

Sonum Congi regni maritima pars 17. eius princeps cum filio baptiſatur ibi.

S. ſpiritus fluuius 726.

Stachiris fluuius 29.

Stephanus Gamma Vaſci pater 46.

Stephanus Gãma Vaſci filius Malacæ p̃fectus 479 Indiæ prætor 509. eius Arabica expeditio 510.

Strabo de coco ſeu nuce Indica quæ 310.

Suaquenum vrbs à Luſitanis incenſa 511.

Subum inſula à quo detecta 329. eius regul⁹ chriſtian⁹ fit ibi. Apoſtata Magalianis aliquot ſocios trucidat 330.

Succeſſionũ in Prætura Indiæ ratio 372.

Suilla caro Sinis valde expetita 255.

Suezium Heroum vrbs 38. 112. 157. 279. & ſeq.

Sunda Iauæ maioris oppidum 398. captum & munitum 173. eius opulentia ibid. præfectus opem Maſcareniæ contra hoſtes implorat ibid. ei ſerò auxiliũ miſſum ib. & ſeq.

Supæ rex baptizatur 546.

Surratum Cambaiæ oppidum 180. incenſum 427.

T.

TAbaria Boleiſis Ternatis regis filius in arcem à Britto abduct⁹ 371. Ternatis rex 447. in Indiam ad prętorem vinctus miſſus 449. Chriſtianus fit ibid. eius mors ibid.

Tabona Ternatis inſulæ vicus 438. eius p̃fidis horrendum ſupplicium 439. Luſitani eam populantes malè ab incolis excepti 438. & ſeq.

Tagus Luſitaniæ fluuius 43.
Tamaranus Ternatenſis rei maritimæ præfectus à Luſitanis captus 440.
Tamendoa animal in Braſilia 73.
Tampoi factitij vini genus in Borneo inſula 441.
Tamum Sinarũ inſula 277. Luſitanorũ in eius incolas iniuriæ ib. in ea caſtellũ ab ijſdem extructũ ib.
Tanaha oppidum 418. eius dynaſta ſtipendiarius Luſitano 424. 428.
Tanoris rex auxilium à Luſitanis petit & impetrat 108. ſtipendiarius Luſitano ibid. baptizatur 670. Goæ quomodo exceptus 674. & ſeq.
Taprobana 37. 124. & ſeq. in ea tempore Apoſtolorũ Euangelium promulgatum 125.
Taracolũ vrbs 198. à Narſingæ rege oppugnata ibid.
Tatuſia Braſilicũ animal 72.
Tempeſtas fœda 68. 77.
Templũ Armuzianæ arcis à quo inſtauratum 419. D. Barptolemæi Cocini 99. Chriſti ad Nabãtiã in Luſitania 176. S. virg. Mariæ Cananore 133. Goæ 219. 230. Malacæ 213. in Mazua inſula 316. in Socotora 129. D. Thomæ Apoſt. Goæ 364. Meliapore 363.
Tenſa Iaponiæ pars 369.
Termapatanus Calecuti portus 415.
Ternate Moluca inſula 226. 360. & ſe. 405. eius incolarum mores 228. victus ibid. in ea arx à Luſitanis ædificata 362. pæne à Ternatenſib. capta 445. in ea motus 371. 407. & ſequ. 437. & ſeq.
Ternatenſes à Luſitanis abalienati 436. & ſeq. 440. cum Tidorenſibus bellũ gerunt 371.
Tertiæ inſulæ 66. 187.
Terzanabalis oppidum à quo & vbi conditum 7.
Themiſtoclis dictum 382.
S. Thomas Apoſtolus Indiæ euangelizauit 85. in Luſitanorum prælijs quando primum inuocatus 620. tres Magos conuertit 88. Meliapore templum conſtruxit 363. & ſeq. puerum reſuſcitat 86 & ſeq. Sinis prædicauit 270. eius martyrium 87. miracula 86. & ſequ. peregrinationes per Indiam 85. prophetia 86. reliquiæ Meliapore inuẽtæ 364. in arca argentea incluſæ ibi. Goam tranſlatæ ibid. Edeſſam Meſopotamiæ. tranſlatas quidam volunt 88. 363. ſepulchrum

chrum Meliapore 363. ei Goæ à Conſtantino Brigãtio prorege templum conſtructum 364.
Thomas Fernandus Luſitanus architectus 131.
Thomas Nonnius Antoniũ Paticcum in arcem Malacenſem rapit 294.
Thomas Perſarum rex 656.
Thomas Petreius ad Sinarũ regem legatus 246. 369. Cantonem venit 277. à Sinis captus 278. ei⁹ miſeranda mors ibid.
Thomas Soſa primus Braſiliæ prætor 679.
Ticuarinum inſula 187.
Tidoris Moluca inſula & vrbs 226.360. & ſeq. 405. à Luſitanis direpta & incenſa 406.434. à Caſtellanis refecta & munita 406.432. eius rex pacem à Luſitanis qua conditione impetrat 404. 435. tributarius Luſitano 435. ex ea Caſtellani quo pacto diſceſſerunt ibi.
Tidorenſium cum Ternatẽſibus prælia 371.406.
Tigres Braſilicæ famelicæ veloces, paſtę ignauę 72.
Timoia pirata 188.198. Goanis infenſus, Luſitanorũ ſtudioſus 188. Goenſe bellum Albuquerſio ſuadet ibid. duo ad Goam caſtella expugnat 189. ad conſcribendos milites mittitur ibid. 198. Goam in auxilium Luſitanis ſerò venit 199.
Tolocum ad Ternatem vicus 411.440.
Tolum oppidum 692.
Tormentariæ fabricæ artificium 50. barbaris proditur 93.
Torum vrbs 39.
Torus Armuziæ rex 241. 340.343.421. ab Albuquerꝫcio è ſeruitute domeſticorũ liberat⁹ 242. Armuziẽſẽ arcẽ oppugnat 357. Armuzia incenſa fugit ib. Luſitanorũ iugum excutere conatur 351. & ſeq. Sequeriæ opem contra rebelles implorat 344. Zeifadini frater 241. eius de Luſitanorum internecione decretum 352. mors 358. vectigalia à q̃ſtoribus ſuis interuertuntur 349.
Tranſtaganum Luſitaniæ oppidum 46. Mons maior appellatur ibid.
Trauancoris regnum 540.
Tremelanum delubrũ 548.
Trichinamalius princeps baptizatur 677. & ſeq.
Triglypton regni Peguenſis quondam caput 302.
Trimũpara Cocini rex 80. Calecutano regi cur infe-

ſenſus ibi. ab eo ad Luſitanos prodendos ſollicitatur 90. ab eodem vict⁹ fugit 97. contra eundem ab Albuquercio auxiliũ petit 102. Capralem benignè excipit 81. à Luſitanis in regnum reſtituitur 98. in ſolitudinem depoſito gubernaculo ſe recipit 117. eius bellum cum Calecutanis 95. 303. & ſe. fides & conſtantia 90. 93. 97. literæ de Patieci rebus geſtis ad Luſitaniæ regẽ 109. ad Luſitanos conſolatoria oratio 95. in eos amor ibid. liberalitas 98.

Triſtanus Acunia Brauam vrbẽ capit & diripit 126. & ſeq. Cananore Luſitanis obſeſſis ſuccurrit 136. Cocinum venit ib. in Indiam tendit 126. 129. ad Leonem X. Papam legatus 233. & ſe. in Luſitaniã redit 139. Madagaſcarem inſulam explorat 126. Melindem venit ibi. Oienſẽ dynaſtam interficit ibid. Pananem portum oppugnat 137. & ſeq. Socotorã arcem expugnat 128. eius incolas Chriſtianos in fidem ſuſcipit 129.

Triſtanus Ataidius Ternatẽſis arcis p̃fectus 447. & ſe.

Triſtanus Caſtrius 345.

Triſtanus Vaſæus Materiã inſulam inuenit 8.

Triſtanus Vaſæus Vega Armuzienſi arci ſuccurrit 353. eius præclarum facinus 354. & ſeq.

Tuaca Molucis potus gen⁹ (228.

Tunguputi rex 32.

Tupinaquini gens in Braſilia interiori 736.

Turcæ duplicis generis apud Indos 159.

Turoto ad Ternatem vicus 440. in cũ Ternatis regina cum proceribus ſeceſſit ibid.

Turumbacum Armuzienſium aquatio à Luſitanis oppleta 153. & ſeq.

Tutan Sinarum prorex 262. eius munia ibid.

V.

Vada Luiana B. Mariæ virginis templum Goç à quo conditũ 230. 245. Albuquercius in eo ſepultus 245.

Viacus Caciles Ternatenſis Luſitanis car⁹ 436. ſeipsũ præcipitat ibi. eius mortẽ Luſitani indignè ferũt ib.

Vaidua Caciles Mahumetanorum antiſtes 437. in vincula à Luſitanis coniectus ibi. liberatus in voluntarium exilium abit ibid. Ternatenſes in Luſitanos incitat 438.

Vai-

Vaigamanum inſula 450.
Vaigeum inſula ibid.
Vaipinũ inſula 97. eius dynaſtæ in Trimumparam Cocini regẽ fidelitas ibi. in eam Trimumpara victus fugit ibid.
Valetudinarium Goæ 219. Moſambici 535. 641.
Variuenes Cambaiæ pagus & arx à Luſitanis capta 485. Badurio reſtituta ib.
Vaſæus Fernandus interficitur 615.
Vaſcus Deza Cocinenſis arcis præfectus 389. eius ꝓ Maſcarenia de Indiæ prętura oratio ibid. & ſeq.
Vaſcus Gamma 182 383. primæ Indicæ claſſis præfectus 46. 371. qua pompa è Luſitania diſceſſit 47. ad S. Blaſij aquationem venit ibid. 66. ad Planas inſulas 48. ad Zanguebaris oram ibid. ad regum flumen ibid ad Bona ſigna flumen 49. ad Moſambicum ibid. Mombazam 52. & ſeq. Melindem 54. 66. Calecutum 55. 62. ad Anchediuam 65. in Luſitaniam redit 66. iterum in Indiã profectus Quiloam venit 84. Cananorem ibid. Cocinum ibi. in Luſitaniam redit 90. tertiò in Indiam Cocinum venit 372. à Calecuti rege quomodo exceptus 62. & ſeq. ab Emmanuele in Luſitaniam rediens quomodo 66. 91. à Melindis Rege quàm benignè 54. fœdus cum Cananoris rege renouat 84. Indiæ prætor 371. naues Calecutanas capit 91. Saracenorum 51. 84. Quiloæ regem ſtipendiariũ facit 84. eius claſſis terræ motu tremefacta 372. iuramentum fidelitatis regi præſtitũ 47. mors 372. vitæ periculum 53. ad eũ Cranganorenſium Chriſtianorum legatio 84. 89. in eum Arabum & Saracenorũ inſidiæ 64. Mozãbiquẽſis nauarchæ 51. & ſ.
Vaſcus Laurentius ad explorandam Borneum inſulam miſſus 407.
Vaſcus Petreius à S. Pelagio Variuenem capit 485.
Vaticanum Romæ ſacrariũ 234. eius inſigne o[illegible]mẽtum ab Emmanuele Luſitaniæ rege donatum ibi. in eo Sinarum liber 256.
Venefici apud Braſilios 686
Venereæ conchæ in Maldiuis inſulis 311.
Veranula Batochinæ Muaris inſulę ciuitas 226. eius cum Rucutellanis inimicitiæ

citiæ ibid.
Verberati inſulæ 51.
Veriſſimus Patiecus Antonij frater Goã venit 295. eius mors 300.
Veſpaſianus Imperator pecuniẹ diligētiſſimus 269.
Veſpertiliones in Cananoris regno quales 82.
Vetus villa in Braſilia locus 680.682.
Vexilla tria à Turcis capta in Luſitaniam miſſa 176.
Vgētana vrbs & regnū 479.
Vicetinus quidam Magalianis ſocius orbe toto nauigatione circumacto in Italiam redit 332.
Victoria Caſtellana nauis totum orbem ciruumnauigat ibid.
Victoriæ Luſitanorum inſignes de Alodino Bintani rege 240.305. & ſe.384 392.& ſeq. 147. & ſe. 356. Armuzianis 120. Cafribus 80. Calecutanis 83. 91.99.& ſeq.104. & ſeq. 1[illegible]22.135. & ſeq. 373. & ſeq.382. 388. 413. & ſeq. 425.Cābaianis 424.426. 428.468.476. Cananorēſibus 136.Colanis 117.Dabulenſibus 172. Diēſibus 418.Farracis 128 Goanis 199.Iauis 222.Linguæ rege 238.& ſequ. Mammalucis 157.175. Moluccenſibus 461.Narſinganis 430 Pacenis 308. & ſeq. Panēſibus 393. & ſequ. Turcis 174.
Villa infantis oppidū à quo & vbi conditum 7.
S. Vincentij Braſiliæ colonia 679.681.in eam ſocietatis Ieſu patres miſſi 681
Vincētius Franciſcanus Ioannis Albuquercij Goæ ēpi comes 504.670. & ſe.
Vincentius Fonſeca ſeditioſus 442. in vincula coniectus ib. Ternatis præfectus 446. Aialum regem regno pellit 447. odium ſuorum incurrit ib.apud Indiæ prætorem accuſatus 446.
Vincentius Rhoterigius Luſitanus è Societate Ieſu in Braſiliam miſſus 679.
Vincentius Sodreus Indico mari à Gamma præfect⁹ 90. Concinum venit 93. Trimumparæ auxilium denegat 94. ad Erythræas fauces obſidendas tendit ibid. ad Curiam Muriam naufragio perit ibi.
Vincentius Viega ſacerdos Malacenſi eccleſiæ præpoſitus 625.
Viride caput inuentum 9.
Viſapor Cambaiæ vrbs 552.
Viſionis monaſteriū in Abaſſia 317.

Voſuquis Iaponiæ vrbs 553
Vtimutis Raia Malacenſis princeps 184. pacē ab Albuquercio clā petit 208. Malacæ iuri dicundo inter Mahometanos præpoſitus. 213. ob perfidiam ſecuri percuſſus 214. eius vxor mortem vlciſci parat 221.

X.

XArafus Armuzianæ claſſis præfectus 344. ad Baharenum oppugnandū miſſus ibid. Torum Armuziæ regem in Luſitanos incitat 351. interficit 358. eius apud Armuzianos auctoritas 391. in Correā perfidia 345. & ſ.
Xauerius vide Franciſcus.
Xebādara Armuzianæ claſſis præfectus triremem Luſitanam capit 352.
Xeques Arabib. prætor 49.
Xicocū Iaponiæ inſula 553.
Ximum Iaponiæ inſula ibi.
Xiphias piſcis 301.
Xoar Armuzianæ ditionis Albuquercio dedita 143.

Y.

YChan menſuræ genus apud Siñas 257.

Z.

ZAbucales Braſiliæ arbores 7.
Zacuta Congi regis ad Luſitaniæ regem legatus 15. & ſe. baptiſatus Ioannes appellatus 16. in Congū rite in fide inſtructus remittitur ibid.
Zagazabus Abaſſini regis ad Luſitaniæ regem legatus 385.
Zaires fluuius 13. 20. à quo primum inuentus 13. columna in eius oſtio poſita ibid.
Zala in cæleſtibus relatus Mahometanis 166.
Zamaſum Mauricæ oppidum 435.
Zamorinus Malabarici regni imperator 56. 117. ab Albuquercio pacem petit 219. cum eo iniuriam ſibi à Luſitanis factam expoſtulat 101. à Campſone Aegyptio auxilia petit 157. Cananoris regem ad ſe ſolicitat 130 Capralem benignè excipit 78. fruſtra claſſe inſecutus 82. Cocinum incendit 97. ad Deos placādos ſecedit 107 Gāmæ inſidias ſtruit 90. & ſe. cum qua pompa excepit 62. & ſe. inſequitur 90. & ſeq. cum Luſitanis pacem init 78. 99. Patieci naues oppugnat 105. reges vicinos ad arma contra

tra Luſitanos infligat 1[illegible]. Repelini vada inuadit 96 103. & ſeq. tormenta bellica conflat 98. Trimumparam in Luſitanos ſolicitat 90. 97. eius bellicæ machinæ 105. bellum cũ, Luſitanis 102. & ſeq. 108. 130. clades 80. 83. 103. & ſeq. 123. claſſis 121. conſultatio de bello Trimumparæ inferendo 92. exercitus 102. legatio ad Aegypti Campſonem 111. ad Luſitanos 99. literę ad Luſitanię regem 65. mors 233. prælium nauale cum Almeida 122. reſponſum ad Luſitaniæ legationem 63.

Zanaga fluuius 10. 29. Daratum priſcis 29.

Zanguebaris ora littus natale cur dictum 48.

Zancibar inſula 66. eius amænitas ibid. rex ſtipendiarius Luſitano 100.

Zebitum felicis Arabiæ oppidum 516. Muſtafæ Maluco donatum 495. à Solimano Mitylenęo captum 282. eius amænitas & opulentia ibid. præfectus auxilium Gradaameti in Aethiopiam contra Luſitanos mittit 516.

Zeifadinus II. Armuziæ rex 139. Iſmaelis Sophi Perſarum regis ſtipendiarius 139. 420. Luſitaniæ regis 148. veneno ſublatus 241.

Zeila Africæ emporium 511. a Luſitanis deletum 287.

Zenzibaris regulus Luſitano ſtipendiarius 359.

Zufolarinus Idalcanis exercitus dux 193. 291. Azedecan dictus 465. Goam obſidet 291. & ſeq. 465. Luſitanos in Idalcanem incitat 550. cum ijs occultum fœdus init 466. ijs Bardeſiana & Salſetana portoria cedit ibid. armis repetit 469. Pondam muro cingit 465. 618. eius cum Idalcane ſimultas 455. 550. eius mors 552.

FINIS.

IOANNIS PETRI MAFFEII,

HISTORIARVM INDICARVM LIBER PRIMVS.

AETERNAE mentis numen, atq; conſilium, quo ab ipſis mũdi primordijs vniuerſa pariter & ſingula gubernantur; fide potius & ſilentio venerandum, quàm argumentis ac diſputationibus indagandum, iure præcipiunt ſapientes viri. Nihil eſt enim, cœleſti rerum omnium diſpenſatione, vel propter ipſius vim atq; conſtantiam illuſtrius, vel propter humani luminis imbecillitatem obſcurius. Veruntamen, quoad homini ſpeculari fas eſt, quantumque valet mortalis tarditas ex ipſis duntaxat rerum euẽtis exiſtimare; Diuinæ prouidentiæ ratio videtur eiuſmodi, vt ingentium operum quæ molitur, multo ante fundamenta iaciat; eaque per occultas cauſas, & incrementa latentia, ſenſim ad tectum faſtigiumque perducat. Id adeo, ſi quis animum aduertat, iam inde ex vltima veterum annalium memoria facilè intelliget. Poſt diram illam totius orbis terrarum eluuionem, cùm denuò genus humanum in omne ſcelus atque fla-

gitium rueret; vniuſque veri Dei cultum cum dæmonum ſeruitute commutaret; ne paulatim vniuerſa interiret pietas, peculiarem ſibi populum diuinę legis cuſtodem, religionis adminiſtrum, oraculorum interpretem Deus immortalis tempore definito condendum eſſe decreuerat. Quot ante ſeculis, eam vnam in rem, eximia fide ac ſanctitate virum, Abrahamum, ex hominum fæce ſeuocauit, & propria inuſtum nota ipſum, & prolem eius, tanquam generoſi armenti ſobolem, & quidem præclara cum teſtificatione, ſepoſuit! Rurſus, hoc ipſo populo per ſummam impietatem atque perfidiam rebellanté, lucem veritatis, procurationem ſacrorum, & ipſamet adoptionis iura Deus aliò transferre ſtatuerat. Quàm multis ante annis vrbem Romam exſurgere, & à paruis initijs ad ſummum in terris imperium euehi paſſus eſt! Nimirum, vt Eccleſię principatum, ac religionis domicilium ibi aliquando locaret; atque, vt vnde omnes populi, & nationes tum iura ciuilia, tum nefarios ritus ac ſuperſtitiones paulo ante petijſſét; inde in omnia regna prouinciaſque ſine vllo erroris metu, ſacroſancta Pontificum ſcita, & caſtiſſimæ cæremoniæ, & bene beateque viuendi veriſſima præcepta manarent. Denique, ſuperiore memoria, cùm ex eadem Vrbe ſalutarem Chriſti doctrinam in remotiſſimas nationes propagare vellet; quæ lumen Euangelij vel antea nunquam acceperant, vel acceptum, incuria ſeu longinquitate reſtinxerant; quàm pridem fortium & experiétium virorum excitauit ingenia, vt ignotas ad id tempus terras, ignotiora maria, tum ad ortum ſolis, tum ad occaſum, per ſummam animi contentionem, perque ſummá pericula & difficultates

perti-

pertinaci ſtudio exquirerent! Videlicet, quo per mutua commercia, dum peregrini cum incolis vel terra nata, vel manu facta, vel alia quælibet in vſum vitæ, pro locorum & regionũ varietate, permutant; interea occaſionem nacti ſacerdotes & vitæ innocentia, & Chriſtianæ facundiæ laude præſtantes, ex auctoritate Romani Pontificis, verbum Dei longè lateque diſſeminarent; errantesq́; mortalium greges, ab infelicibus vepretis ac ſaltibus, ad læta Domini paſcua caulasq́; traducerent. Cuius tam glorioſi facinoris, tamq́ue longinquæ nauigationis (ad quam neque fabuloſi illi Argonautæ, neque in cæleſtium numerum falsò relati Bacchi, Herculeſve vnquam adſpirarunt) quoniam decus ac titulos partim Luſitania, partim Luſitaniæ finitima Bœtica ſibi iure quidem optimo vindicat; quæ à Bœticis ad ſolem occidentem præclarè geſta ſunt, ſcriptores alij perſequentur. Nos, quoniam cuncta complecti pæne infinitum eſſet, Luſitanicæ tantùm conquiſitionis, præſertim verò promulgati ad meridiem & orientem Euangelij initia progreſſusq́; (quando ita iubemur ab ijs, quorum à nutu diſcedere eſt nefas) in vnius Dei gloriam, & ſolatiũ Eccleſiæ Chriſti vniuerſæ, latinis maximè litteris conſignare decreuimus. Quæ cognitio piorum animos variè, ni fallor, afficiet: lætabuntur haud dubiè, tanta iam ex parte væſanis gentium ritibus, ac deteſtabili Deorum inanium cultu ſublato. punget eos rurſum atq; adeo terrebit, improborum ſcelere, & prauis dogmatibus agitata, ex orbe noſtro ad inſulas longè, vt inquit Eſaias, atq; ad vltimas terras tanquã indignabunda propalã migrans Chriſtiana religio: vt vel Deo vindice regnũ à nobis item auferri; vel, collu

ſtrato lucis Euangelicæ radijs toto propemodum orbe terrarum, ex diuinis oraculis, effœtæ iam ac ſeneſcēti naturæ finis propediem adeſſe videatur. Verùm hæc ſummus ipſe rerũ arbiter, pro ſua infinita bonitate ac ſapiētia moderabitur. Nobis, rem tantam, parendi magis alacritate, quàm perficiendi facultate ſuſcipientibus, illud in primis veniebat in mentem vereri: ne, quoniam permulta cùm ſacris, tum prophanis in rebus ſupra naturæ vim atque ordinem facta ſubinde exponentur, narratio noſtra plus fortaſſe admirationis apud quoſdam ſit habitura, quàm fidei. Quocirca denuntio profiteorq́; iam nunc, me nihil in medium eſſe allaturum, niſi quod è publicis tabularijs, aut probatis auctoribus, quiúe interfuêre ipſimet rebus gerēdis, accepero. Quę mihi copia quò promptior & expeditior eſſet, non ſubterfugi quominus Oliſiponem vſque, commorandi cauſa contenderem. qua ex vrbe, quòd in Oceani velut imperium peropportuno imminet loco, atque ob id ipſum antiqua regum Luſitaniæ ſedes eſt; omnia ferme Indicarum expeditionum conſilia atque acta manarunt. Neque nobis veritate quicquam omnino antiquius vel fuit, vel eſſe debuit. Nam alioqui, neq; Deus immortalis, cui noſtra omnis vni deſudat induſtria, commentis, ac mendacijs delectatur; & me ipſum mortalibus rebus iampridē valere iuſſis; fingendi vel adulandi cauſas omnes procul habere par eſt. Sed iam ad inſtitutum aggredior.

ORBEM terræ vniuerſum tres in partes diuiſit antiquitas. inuēti demum hi noui tractus quartam adiecêre; ſi quarta appellanda eſt, quę vna reliquis omnibus magnitudine ferme par eſt. Neque tamē hæc recentiora tantummodo, ſed veterum quoq;

finium

ſinium haud exigua ſpatia priſci homines ignorarunt. Siquidem & in multis regionibus deſcribendis Ptolemeus, vir cæteroqui ſummus, & alij Geographi inſignes hallucinati ſunt;& Africæ terræ quicquid à Praſo Promontorio, & interiore Aethiopia, & Lunæ montibus in Auſtrum extenditur, multęque & ingentes tum Africo, tum Indico littori obiacentes inſulæ, quamuis accuratam eorum diligentiam, notitiamq; ſubterfugêre. Nauigandi verò, ante centeſimum annum, vel apud Heſperios populos tanta fuit inſcitia, maritimo videlicet vſu aſtrolabij nondum excogitato, vt ab ora diſcedere, & alto Oceano ſe committere nequaquam auderent: ſed littora cautè legentes, vbi æſtus maris, aut breuia periculoſa peruenerāt, quaſi repagulis quibuſdam à natura ſeu numine obiectis, reciperent illicò ſeſe, & longius tendere quodammodo nefas arbitrarentur. Itaq, promontorium ad Atlantis radices, & aquarum impetu & ſyrtibus vicinis infame, cui nomen olim fuit extremæ Chaunariæ, rudi ſanè vocabulo, caput Non, ea tempeſtate vulgus nautarum appellare ſolitum eſt, propterea quod ſi quis id promontorium ſuperare malè ſano conatu eſſet auſus, eū ad ſuos extra eſſe rediturum negarent. Hæc igitur loca gentesque lingua, moribus, ſuperſtitionibus adeo diſſitæ, vti Luſitanorum armis tandem apertæ, & Chriſti Euangelio colluſtratæ ſint, quò clarius pateat, paulo mihi altius ordienda tota res eſt. In ijs Luſitaniæ Regibus, qui proſpero euētu rem & ſuā, & Chriſtianam auxêre, præcipua celebritate eſt Ioannes eo nomine primus, qui, tranſmiſſo in Africam exercitu, Septam vrbem (quam Procopius Græcè, Septon, alij ſeptem fratrum ciuitatem ap-

pellant) de Mauris cepit inſigni victoria. Huic è Philippa Alencaſtria, Eduardi ſexti Britanniæ regis nepte, filij fuêre quinque: è quibus, tertio, vel, vt alij affirmant, quarto loco natum Henricum, ſcriptores meritò in cælum vſque laudibus ferũt, quando præter bellicam virtutem, quam in eius vrbis expugnatione cunctis admirantibus explicauit, ea fuit ſanctimonia vitæ, eaque in Deum & ſuperos omnes, ac beatam præcipuè Dei matrem obſeruantia; vt in ſumma corporis firmitate ſummaque licentia, illibatum virginitatis florem ad extremum vſque ſpiritum retinuiſſe credatur. Is; Ioanne patre, poſt fractam Maurorum audaciam, vita functo, licet perfidum & cõſceleratum genus hominum porrò inſectari, nec tantùm è Mauritania, ſed ex Africa tota exterminare percuperet; tamen, quod ad hæredem regni Eduardũ fratrẽ natu maximũ eiuſmodi expeditio pertineret; ipſe interim ad alia nõ minus præclara ſeſe conuertit, quæ ſuis & auſpicijs aggredi, & ſumptibus tolerare ſe poſſe confideret. præerat quippe nobiliſſimorum equitum ordini, quem Dionyſius tritauus Chriſti nomine contra barbaros inſtituerat: ex eoque magiſtratu non exiguos annuos reditus, & vectigalia capiebat. Hæc illi dies noctesque apud animum ſuum agitanti, nihil omnino vel ad nominis Luſitani famã illuſtrius, vel immortali Deo gratius viſum eſt, quàm incognita ſcrutari maria, nouas in Oceanum claſſes mittere, & rectam religionem in omnes partes, quoad eius fieri poſſet, extendere. Cuius rei perficiendæ, eò maiorem veniebat in ſpem, quò ſe acrioribus quotidie ſtimulis in hanc mentem ſentiebat impelli: & per eos fortè dies allatum erat, quoſdam è Britannia, & Gallia mer-

catores vi tempeſtatum ad noua loca delatos, quæ à feris & barbaris dœmonum cultoribus tenerentur. Hæc igitur maximè ſententia Henrici animo inſedit. quare confeſtim adhibitis mathematicis, multa de ſitu orbis, deq́ue cæli plagis exquirere, multa etiam, vt erat acri & ſolerti ingenio, partim legere, partim commentari ipſe per ſe; multa præterea de captiuis Tingitanis, & accolis interioris libyæ ſciſcitari. Denique, dum cuncta circumſpicit, reiq́ue magnitudinem ac difficultatem apud ſe diligenter expendit, intentus interim oppido nouo ad Sacrum promontorium condendo Terçanabali, (quam deinde villam infantis dixêre) fama eſt, per quietem cæleſti monito clementer increpitum, quod cogitata conquiſitione tam diu ſuperſederet, remq́; adeo piam & laudabilem vltra differret. Itaque manè vt primùm euigilauit, ſine vlla dubitatione duas in præſentia naues omnibus rebus ornari celeriter imperat: precatuſq́ue cæli Reginam, vti volens ac propitia cœptis adeſſet, curſumq́ue dirigeret, lectiſſimos è copia Turdetana magiſtros vtrique præponit, & ingentibus oneratos promiſſis, quàm longiſſimè prouehi, & extimos Africæ tractus, ac gentes accuratè explorare iubet. Ij, licet laboris & periculi magnitudinem animo cernerent; tamen principis auctoritate, & inſita Luſitanis gloriæ cupiditate permoti (agebatur autem tum annus à Chriſto nato ſupra milleſimum quadringenteſimus decimus) rem alacres fidenteſq́ue ſuſcipiunt. Itaque populo fauſtis ominibus, & acclamationibus proſequente, cùm in Auſtrum vela dediſſent, vltra Atlantis radices, quem terminum nauigationis ad eam diem fuiſſe diximus, leucas cir-

cas circiter ſexaginta (recentioris menſuræ nomen id eſt, quattuor fere millia paſſuum ſingulæ continent) ad Ganariam promontorium deuenêre: quò ne longius tenderent, partim nouis aquarum æſtibus vadiſque, partim etiam procurrentis promontorij longitudine deterriti ſunt. Eadem cauſa decennium ferme totum alios deinceps aliòſque prohibuit, quominus è ſententia nauigarent. Sed nequaquam idcirco Henricus à ſuſcepto conſilio deſtitit: quippe, tum ex Afrorum ſermone, tum ex mathematica ratione certiſsimis compererat argumentis, ab ora Mauritaniȩ, continentes ac perpetuas regiones vltra ȩquatorem extendi: quæ ſi pedibus peragrari, ardores aut ſolitudines vetuiſſent; mari certè, modò perſeuerantia nō deeſſet, adiri, cognoſcique poſſe confideret. Nec eum ſpes fefellit. Siquidem anno demum à partu Virginis milleſimo quadringenteſimo vigeſimo, cùm ſeſe intrepidè nauarchi alto mandaſſent, multis, & periculoſis iactati procellis, varias primùm inſulas, ac deinde remotiora in ſingulos annos Africæ littora, ad vſque Leænam (id monti nomen eſt, leucis à Ganaria trecentis & ſexaginta) ſingulari Dei beneficio cognouêre. Quorum è numero viri tres prȩcipuè meriti felicitate virtuteq; ſunt, vt eorum nomina litteræ omnes ab interitu vindicarent. Fuêre autem Ioannes Conſaluus, & Triſtanus Vaſæus, qui omnium primi longè à continenti recedere, & vaſto ac furenti Oceano ſeſe credere minimè dubitarunt: ac partim ventis ablati, partim animi robore conſilioque prouecti; inſulas aliquot, in ijs vnam hodie nobiliſsimam, ditiſſimamque, cui à materia nomē eſt, ad Luſitanicum imperium adiunxêre: itemque Aegidius Annius, qui

qui Syrtibus euitatis, & accuratè obſeruatò maris æſtu, receſſuque, Ganariam promōtorium eximia nauigandi arte ac ſcientia denique flexit; & Chriſtianæ fidei ad Heſperios Aethiopas aliaſq; inacceſſas antea nationes aditum aperuit. Hos autem, Henricus, & qui deinceps eorum induſtriam ſubſequuti ſunt, pro cuiuſque meritis, ac laboribus amplè remuneratus eſt: ac, ne conquirendi ardor in poſteris refrigeſceret, à Martino V. Pontifice Maximo impetrauit (quod ipſum ab alijs deinde Pontificibus confirmatum eſt) vti quicquid à Ganaria ad vltimam vſq; Indiam pateſieret, id quàm optimo iure & conditione Luſitanicæ ditionis eſſet. Quinquaginta circiter annos prima illa nauigatio tenuit: quibus demum exactis, Hēricus cùm aliquot locis templa conſtruxiſſet, ac varias in regiones munijſſet viam Euangelio, plenus gloria, & rectè factis migrauit in cælum. Huius animi magnitudinem imitatus Alphonſus quintus, vt primùm regni potēs fuit (nam Eduardus pater ei maturè deceſſerat, fuitq; ſub tutoribus ad ſeptimum vſque decimum ætatis annum) quamquam finitimis, ac domeſticis implicitus bellis, in eandem tamen laudem acerrimè incubuit; perque ſtrenuos duces & gubernatores ab Leæna monte ad Arſinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vſque Diuæ Catharinæ promontorium (is locus eſt vltra æquatorem gradus parteſve duas & ſemis, hoc eſt leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæū, & arma Luſitanica protulit. Multæ etiam inſulæ per idem tempus inuentæ, quas commemorare hoc loco nō eſt operæ pretium; & commercia varijs cum nationibus inſtituta; ſed cum Aethiopibus præcipuè occiduis,

 quam

quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Genne, ad quã ingenti fluuio Zanagæ poſitam, loci opportunitate illecti olim negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guinea latiſsimè: & quamquam zonæ mediæ ferme ſubiecta flagrantiſsimo ſole torretur; non tamen idcirco (vt falsò priſci putarunt) ab incolis eſt deſerta: quinimmo plurimos numerat populos: è quibus maritimi piſce; mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus, partim, vbi cælum fauit, nonnullis frugibus & lacte veſcuntur: mutantque ſubinde loca, non per vicos aut oppida, ſed per familias plerunque diſperſi: eæq; familiæ ſæpe inter ſe propter inopiam, de aquatione ac paſtione decertant: infelix genus hominũ, ac ſeruituti natum, & cùm alijs nominibus, tum vnius veri Dei præſertim ignoratione miſerandum. Cum ijs igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Luſitanis. & quamquam initio propter ſuſpiciones mutuas, vt in re tam ſubita, ac noua, turbatum eſt; atq; etiam ex inſidijs Chriſtiani aliquot interempti; tamẽ cognita mox Luſitaniæ Regum iuſtitia, & noſtrorum comitate ac beneficijs deliniti barbari metum poſuêre: & commeandi contrahendiq; libera poteſtate facta, cum veſte varij generis, & varijs domeſtici vſus inſtrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabãnt, nullius aut ementiũ aut vendentium æquè bona conditione, atq; ipſorum qui venum dabantur. quippe ex Aethiopiæ ſabuletis in opima Luſitani regni arua, & ex tugurijs, & mapalibus Oliſiponem claſſe tranſlati, vel ipſa vrbis frequẽtia rerumq; omnium copia paulatim ad manſuetudinẽ, & humanitatem erudiebãtur: &, quod longè præ-

ſtantius

ſtitius eſt, miſterijs Chriſtianæ religionis poſtmodum imbuti, & cæleſti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonũ ſeruis, hominumq́; mancipijs, Angelorum ciues, & domeſtici Dei repente euadebant. Hiſce reb⁹ ita inſtitutis, admodũ expedire viſum, ad mercimonia tuenda, atq; ad retinendã cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis caſtella excitare. Quæ dum ſumma Aethiopũ volũtate extruuntur, interea morbo, laboribuſq́; cõfectus Alphonſus emoritur. Dein regni gubernacula ſuſcepit Ioannes eo nomine II. lætis admodũ auſpicijs: quãdo per idem tempus in Aethiopia Chriſtiano primũ ritu litatũ eſt; barbaris ad noua ſacra cæremoniaſq́; ſtupore defixis: Luſitanis verò inter ipsã diuinã rem gaudio lacrymantibus, quòd ſua potiſſimum opera verus Dei cultus in longinquas adeo mundi partes gradũ feciſſet: nempe vt impuris fœdatæ victimis loca purgaret: breuiq; ingẽtem animorũ vim à poſſeſſoribus iniquis in Chriſti libertatẽ aſſereret. Quo nuntio magnã in ſpem erectus Ioannes, vt erat generoſi maximè ſpiritus animiq́; Rex, nõ modò parta retinere, ſed etiã omni ratione amplificare cõſtituit. atq; illud præſertim ſummo conatu perueſtigare; num quis ab Atlãtico in Eoum Oceanum vel mari vel terra trãſitus foret. quippe, iam tum, præter acerrimum propagandæ Chriſtianæ fidei ſtudiũ, ad beatas etiã Arabiæ gazas, & Indici littoris opulenta commercia mẽtem & cogitationẽ adiecerat. Quam ad rem in primis idoneũ ratus, cogniti iam littoris dynaſtas amicitia comprehẽdere, haud ita difficili negotio id eſt conſequutus; pacemq́; & ſocietatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramanſa, Baio Samano, alijſque regulis: dein, ad vlteriora exquirenda,

proba-

probatæ virtutis fideiq; homines familiares ſuos dimiſit. atque id quò libentius facerét; ac minore cum erroris periculo ſeſe vaſtum in Oceanum darent; peritiſsimis ea tẽpeſtate mathematicis Rhoterico & Ioſepho medicis ſuis, itemque Martino Bohemo, qui ſe Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid communi conſilio excogitarent, ad curſum nauiũ in pelago, quamuis ignoto, regendũ: vt vel abductus à conſpectu familiarium ſibi ſyderũ nauta, quam tamen cæli plagã, quàm remota ab orbe noſtro loca teneret, aliqua poſſet ratione conijcere. ij, quàm acerrimo ſtudio re diu multumque agitata, aſtrolabium denique inſtrumentum, quod antea ad colligendos ſtellarum motus duntaxat aſtronomi adhibere conſueuerant, præclaro ſanè inuento ad vſum rei maritimæ tranſtulerunt: ac pari ſolertia declinationum tabulas cõfecêre, quibus hodiè naucleri ad explorandam locorum (quemadmodum coſmographi appellant) latitudinem vtũtur: vt non parum, hoc etiã nomine, tota Europa Luſitaniæ debeat. Quod ſi vt latitudinis, ita etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulam prodidiſſent; nullo propemodum errore perpetuum maris ac terræ cingulum continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occaſum, vel contra, ab occaſu in ortũ nihil eſt in perpetua cęli conuerſione certũ ac ſtabile, quo dirigere curſum, acceſſuſve aut receſſus emetiri poſsimus (namq; illa ex errantium ſyderum oppoſitu ſubtilis ac perobſcura collectio, nequaquã eſt ad hãc quotidiani vſus rationem accommodata) iccirco nulli dum longitudinis gradus notari, neque planè perſpecta potuit eſſe ratio itineris. in quo nauium rectores periculoſiſsimè

loſiſsimè ſæpe falluntur. credo equidem, in hoc, vt pleriſque alijs humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam induſtriam, vel coercendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interpoſita. Veruntamen eius inſtrumenti beneficio mirum quanta nauticæ rei acceſſio facta ſit. quinetiam ex eo tempore Chriſti diſciplina manare longius cępit: plures quippe iam viri, & prudentiæ & pietatis laude præſtantes, certatim ad huiuſmodi expeditiones vltro ſemet regi offerebãt: è quibus Iacobi Cani conſtantia & virtus in primis enituit. Is, acceptis ab rege nauibus, vltra metas Alphonſi proceſsit ad oſtium ingẽtis fluuij, qui ex ipſis Nili fontibus originẽ trahẽs, Zaires ab incolis dicitur: ac tanta aquarũ vi, pręſertim hyeme, ſeſe in Oceanum infert, vt prodatur in octoginta millia paſſuũ ab eo vinci mare. quod ex dulci nimirum hauſtu præternauigantes intelligunt. Columnas aliquot, Ioannis iuſſu, è Luſitania ſecum aduexerat Canus: quibus præter Crucis figuram, & regij ſtemmatis inſignia, Latinis & Luſitanicis verbis erat inſcriptum, quo quęque terrarum ſpatia rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis vnam, ditionis Luſitanicæ teſtem, in oſtio collocat: dein aduerſo flumine ſubuectus, errantes paſſim Aethiopum greges videt, atro colore vibratoque capillo, vt cæteros, veruntamen, vt vberiore ſolo, ſic etiam ingenio moribuſq; longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munuſculis, & benigno vultu inuitati, ſeſe aduenis tanta ſecuritate credebant, vt eorum quoque nauigia, ſine vllo metu vel ſuſpicione, inuiſendi gratia conſcenderent. Veteres amicos vel conſanguineos diceres, ſi communio intercederet linguæ. ſed è multis ac varijs interpre-

terpretibus inuentus eſt nemo, qui ſermonem gen tis teneret. nutibus ergo agebatur. quibus haud ægrè cognitum eſt, præpotentem regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrſum abeſſe. Quo audito Canus aliquot è ſuorum numero ad ſingula propius exploranda incolis ducibus mittit in regiam: ijſque obſidum loco relictis, præcipuæ indolis quattuor ipſe viciſſim Aethiopas in Luſitaniam aſportat, perſanctè pollicitus, quintadecima Luna (quæ temporum ibi momenta obſeruantur) ſeſe illos incolumes patrio redditurum ſolo. ij porrò, inter nauigãdum, & Cani cura, & ſua ipſi docilitate, Luſitanici ſermonis conſuetudinem nacti, de Congi regno (ſic enim appellari deniq; patuit) deq́; eius opibus, ritibus, inſtitutis cuncta poſtmodum ex fide atq; ordine retulerunt. Eorum aduentu Ioannes mirè lætatus: &, collaudata Cani prudentia, nouos iubet hoſpites in primis benignè & copiosè tractari. cumq́; ex ijs multa per otium quæſijſſet; veritus ne longior mora Luſitanis obſidibus aliquid afferret incommodi; mãdat Cano, Aethiopas quàm optimè rurſum acceptos quamprimũ in patriam reportet, ſuoſque recipiat: tum, vbi vlteriora luſtrarit, in reditu, ad Congi regẽ adeat ipſemet; eumq́; omni ratione ad Chriſtũ allicere ſtudeat. Nec mora: tempeſtatem idoneam nactus Canus, peregrinos, Congum relatos, cum obſidibus bona fide permutat: ac, ne temporibus excluderetur, cõtinuato in pręſentia curſu, leucas vltra id regnum ducentas prouehitur: & cuius dixi formæ columnas duas duobus ponit locis: quarum alteri à S. Auguſtino (cuius in diem natalem appulſus inciderat) alteri ab ipſomet lapide nomen inditum eſt. Inde Congum reuectus

mira

mira gentis gratulatione ad regẽ ipſe cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à ſuis audierat, ſumma cum honoris & mutuæ beneuolẽtiæ ſignificatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus, quemadmodum in mandatis habebat, ex occaſione ſermonem de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt, ſpretis inanibus Dijs, vnũ Deum cæli terræque conditorem agnoſceret. Atque hoc loco vel maximè patuit ad conuertendos animos, quanto plus in perſpecta caritate, quàm in verborum apparatu momenti ſit. Militaris homo erat Canus, & ferro potius quàm litteris innutritus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs noſtrorum ante captus, ad ſtudium veræ pietatis adeo exarſit, vt aures ad Canum ſemper ſitientes afferret, ac multa ipſemet vltro de religione quotidie quæreret. Quinimo in eũdem animi ſenſum familiares quoque ſuos, & regni proceres, apertè monendo hortandoq́ue pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, internus auræ cæleſtis afflatus, qui mentes Aethiopum cæcas ad rectum ſalutis iter occultis motibus prouehebat. Iamq́ue agro ad Euangelij ſemen accipiendum ſubacto, Cani reuerſionis tempus inſtabat. Quem Rex tametſi aduocatum ſibi in Luſitania videbat fore; tamẽ pro inſtituta conſuetudine perinuitus dimiſit: deditq; pro ſciſcenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex ijs, qui nuper in Luſitania fuerant. huic etiam atq; etiam mandat primùm vti ſuo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in ſe promeritis, gratias agat ingẽtes; deinde vt ab eodem ſuppliciter petat, ipſum oratorẽ & pueros cæleſti lauacro

expia-

expiatós,& Chriſtianis præceptionibus probè inſtitutos, cum pijs aliquot ſummi Dei ſacerdotibus Congum remittere ne grauetur. vehementer optare ſe, cum liberis, & propinquis, & regno ſi fieri poſsit vniuerſo, Chriſtiana ſacra ſuſcipere. Addit legationi munera, magnam eboris vim, veſtemque permultam (hæc Aethiopum gaza eſt) è palmarum folijs admodum ſcitè atque artificiosè contextam. Ea verò legatione Ioãnes, vt erat egregiè pius, maximo gaudio cumulatus eſt, cùm tantam pandi portam Euãgelio cerneret. Ergo, ſimul atque maturum eſt viſum, feſto ornatu & ſolenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zãcutam; pueros alios alij principes viri vetere Eccleſiæ inſtituto luſtralibus aquis gratulabundi admouêre. & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris verò, ſponſoris cuique ſui nomen impoſitum. Baptiſmo peracto, confeſtim idoneis traditi præceptoribus, totum biennium ſumma cum diligentia Chriſtianis moribus & myſterijs imbuuntur. Ac tum denique perhonorifica legatio in Cógum decreta cum regalibus donis, & ſacrorum apparatu magnifico. neque neophyti modò ad ſuos remiſſi, verùm etiam è ſanctiſsima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atque doctrinæ delecti, qui apud eoſdem Aethiopas & docendi & initiandi munere fungerentur. acceſsêre ad hos, etiam architecti cum fabris ad templa vero Deo in illis regionibus exſtruenda. Princeps legationis fuit è præcipua nobilitate vir, Conſaluus Soſa. Huic inter nauigandum peſtilentia abſumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate ſufficitur. Magna interim apud Aethiopas erat expectatio nouæ religionis. & cùm cęteri ferme ſummi atque infimi Chriſtianorum

ſtianorum aduentum valdè expetebant: tum verò auidiſſimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is, vt primùm naues ad littus applicitas audiuit; ingenti ſtipatus frequẽtia, magnoq́; cymbalorum ac tubarum ſtrepitu, deſcendentibus noſtris obuiam prodijt, vix præ gaudio ſui compos. Et quoniam exacta iam ætate erat, ne oblatam ſibi diuinitus occaſionem fruſtra elabi ſineret, baptizari ſe ſtatim voluit vnà cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem ſibi conſulere nondum poſſet: alterum iam adultum, quamquam eodem ſtudio vehementer incenſum, & obſecrantem etiam atque etiam, ne ſe cæleſtis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen & obſeruantiæ cauſa, Regi, Regiſque liberis in tanto myſterio anteuertere non eſt paſſus. Tẽporario igitur templo è frõdibus ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Chriſtiano more adornantur. ac ſacris rite perfectis, primus ex omni memoria baptiſmus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus eſt anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo. Patrẽ nouo nomine Emmanuelem; filium vocari Antonium placuit. Nec modò vultu ac veneratione conceptã religionem ac fidem præ ſe tulit ſenex: ſed etiam aduocata concione ipſemet è ſuperiore loco in ſimulacra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeò acerbè inuectus, & præteriti tẽporis errata & flagitia tam grauiter ac dolenter eſt deteſtatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneres. ijs rebus cognitis, maiorem in modum lætatus eſt Congi rex: perque eam gratulationem ad patrui ditionẽ ac fines muB nificè

nificè adiecit agri, quod leucas in lógum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de ſe Regis iudicio magis magiſque animatus Emmanuel, ad ſuperiora Chriſtiani animi documenta non minus præclarum adiunxit aliud. ſiquidem graui edicto conquiſita vndique idola, quamquam multis id ægrè ferentibus, & in cumulum congeſta, publicè concremauit. Præterea, Chriſti ſacerdotes, quãdiu ibi ſubſtitêre, tanquam è cælo delapſos, omni officio proſequi, & caritate complecti: de fidei myſterijs, deque varijs virtutum generibus aſſiduè percunctari: Deum verò ſuppliciter obſecrare, vt quando multo maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu poſuiſſet miſer, quantulumcunq; ſupererat temporis, totum id in Chriſti Domini cultu, & in vera pietate cõſumere ſibi liceret. Iam, rei diuinæ quãto cum ſilentio, vel tremore potius intereſſet, ex eo patuit, quod iuueniliter interea ſtrepitum cientes ad ianuam templi honorariós ephœbos principum filios, illicò mactari imperauit: indignum facinus ratus, auguſtiſſimũ illud ſacrificium, in quo pro ſalute hominũ Deus ipſe immolatur, ab hominib⁹ negligi. Itaq; dubio procul adoleſcentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipſo luiſſent; ni ætatẽ ac genus miſerati, ac diuinæ inſuper clementiæ memores Luſitani vehemẽtius obſtitiſſent. Iamq; ab Congi Rege nuntij aderãt, legatum orantes, ne aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Ambaſſe nomen, patrui baptiſmo & cõuerſione lætiſſimum, feſtos agitare dies: nihilq; illi eſſe longius, quàm, vt elutis toto animo ſordibus, ad filiorum Dei cœtum vnà cum cęteris aggregetur. Hoc nuntio accepto, moræ nihil interponẽdum eſt viſum.

naui-

nauibus modico relicto præſidio, Soſa comiteſq; ſeſe in viam dedêre. Quibus, in digreſſu, præter cæteram bènignitatem, ducentos etiam ſtipatores Emmanuel tribuit: itemq; ad onera ſubeunda, vim hominum ingentem, quis potiſſimum ſacram ſuppellectilem baiularet, admirabili quadam alacritate certantium. Vbi ad medium ferme iter ventum eſt; Præfectus Regius vnus, ac poſtmodum alter, officij cauſſa noſtris occurrit. Ad vrbem verò appropinquantibus oppidani tripartito agmine obuiam prodiêre de more gẽtis armati, Luſitaniæ laudes, & præclara in ſe beneficia carmine concinentes: ita ſtructis ordinibus, & eiuſmodi gradu, ac ſymphoniæ genere, vt ſupplicantium apud nos pompæ ſpeciem quandam exhiberent. Modos inibant pauci, tum cæteri ſequebantur: ac ſubinde vniuerſi pleniſſimo ſonitu elatis in ſpatia certa vocibus æthera feriebant. Hi noſtros ingenti gaudio in medium acceptos, eodem ordine ad regiam vſque perducunt, tanto populi concurſu, ac turba tã conferta, vt noſtris aditus ad regem vix atque ægrè patuerit. is, in edito ſuggeſtu, vt ex omni parte conſpici poſſet, eburneæ ſellæ inſidebat mitratus infula è palmæ folijs opere ſubtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubẽ nudus; cætera ad pedes vſque, veſtis bombycina contegebat; læuum brachiũ armilla ex orichalco adornabat; equina cauda pendebat ex humero. id ſolis regibus datũ. Deniq; introductus legatus, quàm honorificentiſſimè excipitur. ſalutatione peracta, expoſitiſq; ſui regis mãdatis, illicò ꝑ ſacerdotes adſtantes, dona, veſtẽ pretioſam, tabulas pictas, aurea vaſa & argẽtea, & omne Chriſtiani ritus inſtrumẽtum in conſpectu populi totius, petente id ipſũ rege, proferri iubet;

tum rex perattentè ſingula contẽplari: quem quæque in vſum, quidúe ſignificent, curioſius quęrere. In ijs pręfulgidum erat Crucis vexillum, quod ſolenni precatione conſecratum Innocentius VIII. Pontifex maximus Luſitano Regi ex vrbe Roma tranſmiſerat Eo explicando confeſtim rex & concio tota venerabũda procubuit: namq; inter illam ſacrorum expoſitionem Aethiopes adeo intentis oculis geſtus motuſque ſacerdotum obſeruabant, vt eodem pęne quo Luſitani momento capita ſubmitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo ſpectaculo noſtri in hoſpitia benignè diuiſi. tũ de regis & reginæ baptiſmate ſedulò agi cæptum. Id quò maiore apparatu, ac cæremonia fieret, templum Chriſtiano more prius ædificari placuit. opus erat ſanè difficile, tum alias ob cauſas, tum quod lapides & cæmenta longè admodum petenda forent. ſed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique neceſſarijs, vrgente atque inſtante rege, multis ſtructoribus agi res cœpta ſit. Cruci dicanda erat ædes: quare primus lapis eſt poſitus V. Nonas Maias: quo die Eccleſia ſalutaris ligni inuentionem anniuerſaria gratulatione concelebrat. Dum hęc maximè fiunt, ecce tibi à regni finibus trepidi nũtij; vaſtari agros, tecta inflammari, hominum ac pecudum prædas abigi. Lacus in interiore Aethiopia eſt ingens, ad inſtar pelagi, prorſus vt leucas centum in longitudinem patere dicatur: ex quo tres nobiliſſimi totius Africæ amnes, Nilus (cuius ortum tanto ſtudio fruſtra peruestigauit antiquitas) in mare internum, Cuama, & is, de quo ſupra dixi, Zaires in externũ effluunt. in eo lacu aliquot viſuntur inſulæ; & ex ijs quædã tantæ magnitudinis atque frequentiæ, vt triginta homi-

hominum millia in bellum cogant. Sed præcipua celebritate populi Mundequeti ſunt, qui per eos fortè dies ad arma conſternati ab Congi rege defecerant, magnaque manû incurſiones in regni extrema faciebant. Aduerſus id malum, quoniam & celeritate, & ipſiuſmet regis præſentia opus erat; ne quid ſibi interim aduerſi eueniret, occupat rex baptiſmi ſacramento æternæ ſaluti conſulere. Nec regina rem longius diſtulit. atque ad indicandum in Luſitaniæ reges grati animi obſequium, ille Ioannis, hæc Eleonoræ ſibi nomen deſumpſit. Ingens Æthiopum multitudo ad ſpectaculum vndique affluxerant. Ex ijs, proceres aliquot, regis exemplo & prædicatorum adhortationibus incitati, ſe per idem tempus ad Chriſtum adiunxêre. nam è duobus regis filijs alter ad omnem virtutem, ac pietatem propenſus, natu maior, ad regni fines tutãdos feſtinè præceſſerat: iunior alter, Panſus Aquitimus nomine, nimirum vt eſſet qui pios poſtmodû exerceret, à nefaria ſuperſtitione, & auitis moribus nullo pacto abduci ſe paſſus eſt. Sub hæc, raptim coacto exercitu rex, admiſtis Luſitanis aliquot, in hoſtes tendit. Abeunti, Soſa Crucis vexillum de manu porrexit; hortatus pergeret in dimicationem alacer: ſigni eius beneficio (tantùm fiducia ne deeſſet) hoſtibus vtique ſuperiorem futurum. Nec vana fuêre promiſſa: prælata Cruce fuſis fugatiſque rebellibus, paulo poſt victor Ioannes in patriam redijt. Quantem natu maior filius eſt ſecutus: qui cùm Chriſtianæ doctrinæ diligentem in primis operam dediſſet, perducto iam ad faſtigium templo, ſumma populi celebritate baptiſmo luſtratus eſt, Alphonſumq; appellari ſe voluit; quo nomine Ioannis Luſitaniæ Regis filium

vocari didicerat. Ac ne quid ad lætitiam deeſſet, baptizati cum eodem inſignes viri permulti. Inde profectus in Iſundos, quibus populis iam tum ex parentis auctoritate imperabat, Apoſtolico apud eos munere ipſemet fungi cœpit; ac veritatis lucem admirabili ſtudio promiſcuè omnibus impertire. Quo tanto Chriſtianæ rei incremento admodum lætus in Luſitaniam reuertit Soſa, relictis in Congo ſacerdotibus ad cæpta promouenda. Verùm ij partim inſolitis caloribus, & cæli grauitate conſumpti; partim etiam (quæ viciſſitudo eſt rerum) ab incolis aſpera atque acerba multa, abſente præſertim Alphonſo, perpeſſi ſunt. Etenim quamdiu de eccleſiaſticis cæremonijs, & de myſterijs rectæ in Deum fidei eſt actum, ea tametſi hominis captum infinitis partibus ſuperant; tamen quia ob id ipſum Deo digna, & rationi conſentanea videbantur; haud ita repugnabatur ab ethnicis. Aſt vbi de iuſtitia, temperantia, ſubmiſſione ſeriò præcipi eſt cæptum, & è Chriſtianæ diſciplinæ inſtitutis, abijcienda auguria, malè parta reddenda, condonandæ iniuriæ, aſpernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant; enimuero tum quaſi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illicò ſecerni ab improbis: alteri, vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, ęquitate delectari; ſectari pacē; voluptates repudiare; duces & rectores animorū ſuorum honore & beneuolētia proſequi. alteri denuò dæmonum laqueis irretiti, ad ritus nefarios, atq; ad auaritiā, ac ſuperbiam, & priſtinas turpitudines miſerandū in modū reuolui, & odiſſe lucem, magiſtros auerſari, & à piorū conſuetudine longè refugere. Nec vulgo tantū ſerpebat vitiū: notiſſimus ac ditiſſimus quiſq; arduū

ac diſ-

acdifficile virtutis iter eò magis horrebat, quò maiora ſibi malorum irritaméta,& deliciarũ illecebrę ſuppetebant. Rex demum ipſe, qui tantũ initio ardorem ac firmitatẽ animi præ ſe tuliſſet; vbi à lactis dulcedine ad ſolidos cibos traduci eſt cœptus, deſiderio priſtinæ vitæ paulatim adeo elanguit, vix vt in eo roboris Chriſtiani quicquam agnoſceres. Occurſabãt ſcilicet eius animo priſtina oblectaméta, ludi, cõpotationes, quæq; ebrietatem ſequũtur: offerebant ſeſe identidẽ auſpicia, & ſortes; quibus ad amẽtiam omnis ferme barbaria dedita eſt; titillabat ſensũ, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi ſuauitas. quibus quaſi machinis, urgẽte præſertim dæmone, ſenſim de ſtatu ſuo deiecta mens ita obduruit, vt cũ internas religionis & officij recordationes obſtinatè repudiaret; tum ſalutaria ſacerdotũ hortamenta ac monita, nõ modò ad animũ, ſed iã ne ad aures quidẽ admitteret. Accedebat, ad res profligãdas, acerrimũ dæmonis telũ, muliebris coniuratio. Quippe, vt cæteræ ferme gentes, ita etiã Aethiopes, præter eam, quã iuſtæ vxoris habent loco, ſinguli pellices alere conſueuerant plures paucioréſve pro opibus. Eæ cùm ex inuectis nuper ſanctionib⁹ pelli, aut ablegari ſe à viris quotidie cernerent, vt eſt impotens iracundiæ ſexus, damnũ & ignominiam nõ tulêre: cœtibus habitis conſenſu per ſe, perq; communes amicos cum rege vehementer agere inſiſtunt; aduentitias religiones, durumq; & horridum vitę genus abijciat; præſentibus bonis & copia rerum quoad licet fruatur: neu incertam ſpem futuræ felicitatis, tanto pretio, tantaque commodorum & voluptatum iactura ſibi emẽdam exiſtimet. Hæc & alia eiuſmodi blandimenta cùm neque Rex inuitus

acciperet, & eadem tabe infecti permulti, ac præſertim Regis filius Panſus Aquitimus adiuuaret; breui maximum in diſcrimen adducta. Chriſtiana tota res eſt. Obſtabant ſceleratis conatibus fideles ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præſidio & cauſa longè ſuperiores. Egregium verò ſe pietatis vindicem & aſſertorem præbebat Alphonſus: patriſque miſeratus inſaniam; dictis factiſq; neophytos in fide atque in officio cōtinebat. Ad eum tollendum obicem, proceres aliquot Panſum incenſum iam regnādi cupiditate omni ratione fouere; Alphonſum abſentem varijs criminationibus patri ſuſpectiorem indies reddere inſtituunt. degeneraſſe illum planè in externos mores; nihil iam patriæ vel auitæ conſuetudinis pati: Regem verò ipſum ita vel contemnere, vel odiſſe; vt in eius contumeliam artibus magicis, quas à Chriſtianis nuper acceperit; amnes exſiccet, vitiet fruges, atque adeo regias pellices vltro ad ſe ipſe pelliciat. Eiuſmodi calumnijs atque portentis cùm iuuenis innoxij famam ex compoſito quotidie lacerarent: zelotypum ſenem, & in affecto iam corpore animi quoque viribus defectum, facilè perpulêre, vt Alphonſum omni dignitate, honoribus, vectigalibus per ſummā iniuriam exueret. iacuiſſetque porrò in ſolitudine & ſqualore circumuentus & proditus Dei ſeruus; ni diuino inſtinctu coorti quidam ex optimatibus, regem apertè increpuiſſent, quod hæredem regni deſtinatum, ſtirpis maximum, eximia virtute ac pietate filium indicta cauſſa damnaſſet. Reputaret ſecum illius in arcendis hoſtibus præclara facinora; in tuenda popularium concordia ſtudium; in ipſo Rege colendo pietatem & fidem. dein videret, num tantæ indoli,

indoli, tantiſque laudibus conſentanea eſſent, quę à inimicis ad inuidiam conficta; nimium'patulis auribus in animum demiſiſſet. Quin per idoneos viros in filij vitam & actiones inquireret? ac perſpecta demum & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum, & in accuſatores, pro merito cuiuſque ſtatueret? Hiſce monitis quaſi è veterno excitatus Rex, ac ſe ipſum leuitatis incuſans, per ſummam diſſimulationem quæſitis iis, quæ Alphonſo obiecta erant, cùm prorſus vana & commentitia comperiſſet; maxima bonorum gratulatione inſontem filium in priſtinum dignitatis & honoris ac gratiæ locum extemplò reſtituit; conſceleratos calumniatores, ne quid tale poſtea quiſquam auderet, perpetua notatos infamia ſecuri percuſsit. Cuius tanti tamque inſperati beneficij magnitudinem Deo acceptam referens, vt debebat, Alphonſus, multo etiam ardentius, ac liberius ad Chriſtianam fidem tuendam atque amplificandam incubuit. ac præter cæteras artes exterminandis gentium ritibus ad eam diem adhibitas; regno toto palam capite ſanxit, ne quis inanium Deorum effigiē vllam vel priuatim, vel publicè coleret, haberetue. Quo edicto in rabiem efferati aduerſarij, frequentes in regiam coeunt; ac tumultu per operas excitato, credulũ ac timidum Regem in eam ſententiam adducunt, vt, niſi reuocetur illicò edictum, ingentem ſeditionem adeſſe non dubitet. Hoc ille timore correptus, continuò per celeres nuntios admonet filium, videat etiam atq; etiam quid agat, quò progrediatur: neu peregrina ac noua religione mordicus retinenda, ſe ſuoſque omnes in apertum capitis ac fortunarum diſcrimen obijciat. Cùm ille nihilominus in in-

cepto perſtaret, Deumque multo magis quàm homines metuendos duceret; ira percitus Rex iubet Alphonſum ad ſe quàmprimùm venire. At ille, cùm naſcentis eius Eccleſiæ ſalutem in ſuo capite verti probè intelligeret; pericula belli excuſando, variaſque nectendo moras, tandiu rem diſtulit, quoad letali morbo implicitus parens, cùm ægrum ſpiritum per multas curationes in dies aliquot extraxiſſet; tandē ſuperante medicamenta vi morbi, demortuus eſt. Interea Panſus, & ſua ipſe cupiditate, & improborum ſuaſu, non dubia ſpe regnādi concepta, ſolicitare promiſſis Aethiopas; blandè ſingulos appellare; viuēdi licentiam & libertatem oſtendere; deniq; ad excludendum aperta vi fratrum arma & copias comparare. Quibus de rebus, & de patris obitu, à Regina matre, quę ab eiuſmodi conſilijs abhorrebat, certior factus Alphōſus, quàm maximis itineribus quàm occultiſſimè noctu Ambaſſem vrbem ingreditur: atque vt primùm diluxit, populum magna rerum nouarum exſpectatione ſuſpenſum ad concionem vocat. Ibi orſus à primo Luſitanorum in eas regiones aduentu; commemoratiſque eorum in ſe, parentemque ac totam nationem promeritis; quod tales viros, tamq; ſalutarem ſibi traditam ab ijs doctrinā grato pioq; animo coleret, foueretque; icciro ſe à fratre ſectatoribuſq; ipſius toties inſidijs appetitum, & per falſas criminationes fama, fortuniſq; ſpoliatum fuiſſe conqueſtus eſt. Panſum, viuo & ſpirante etiam tum patre, alienā hæreditatem ſpe, & cupiditate impia deuoraſſe: eodē vita functo, iuſtum hæredem, quando per fas nequeat, per vim ac nefas à patrimonio arcere: ſi quid apud eos gentiū ius, ſi quid vetuſtus regni mos, ſi quid etiam æternæ ſa-

næ ſalutis ratio valeat;ne ſe maiorem natu,Regem legitimæ deſignatũ,pacis ac beatitudinis omnium cupidiſſimum; iuniori fratri conſilijs impiorum deprauato poſthabendũ exiſtiment. Caueant verò etiam atque etiam, ne à veritatis oblata ſibi diuinitus luce ad cæcas iterum tenebras delabantur: neu Panſi minas, paratasque ab eodem copias pertimeſcant: Deum immortalem, cuius in eo negotio agatur cauſſa, pro ſua ſumma iuſtitia & bonitate, rectè ſentientibus affuturum. Hæc, & alia ad tempus accommodata, cùm ingenti ſpiritu perorasset; tantus repentè motus animorum eſt factus, vt incredibili conſenſu Alphonſum protinus Regem æqui pariter & iniqui cõſalutauerint. Quibus rebus confeſtim ad Pansũ in ſuburbana caſtra perlatis; vt quàm minimum ſpatij Alphonſo ad comparandũ relinqueret, cum ijs copijs, quas habebat duplici inſtructa acie continuò infeſtus ad vrbem aduolat. Neq; perterritus ea re Alphonſus; tum armatos, quos circa ſe habebat, pauciores quàm credi poſſit (nõ plus ſex & triginta fuiſſe Rex ipſe per litteras publicas admodũ religiosè teſtatur) tum cæteram imbellem turbam, quæ ad regiam perculſa metu confluxerat; bono ac pręſenti animo iubet eſſe. Deum verum, quem ſpretis falſis dijs venerari inſtituerint, pro ipſis haud dubiè pugnaturũ. Nec vana cecinit. vbi ad teli iactum eſt ventum, Chriſtiani armati, inermeſq; ſublato pariter clamore, IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ex diſciplina Luſitanica ingeminãt. mirum dictu: ad eas voces, tanquam cæleſti fulmine afflata prior acies, cùm aliquandiu attonitæ ſimilis fluctuaſſet, terga poſtmodum vertit: cumq; eandem trepidationem pauoremque ſubſidijs intuliſſet, turbatis eo impetu ordini-

ordinibus, conuerſiſque illicò ſignis, effuſa omnes fuga ſaltus auios & nemora petiêre. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinam, alia non minus admiranda ſubſecuta res eſt. Cippus erat in ſyluis, captandæ cuipiam feræ paratus à venatoribus. in eum cippum curſu præcipiti cùm ſe Panſus per imprudentiam induiſſet; corpore toto grauiter conſauciato ſic hæſit, vt explicare ſe inde nulla vnquam ratione valuerit. Compreheſus, & in cuſtodiam traditus, fruſtra nitente Alphonſo conſeruare germanum fratrem, & ad Chriſtum adiungere; in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miſer animam efflauit. Longè melius & ſaluti, & exiſtimationi ſuæ conſuluit is, qui Panſi ductabat exercitum. ſiquidē è fuga retractus, cùm ſibi necē inſtare minimè ambigeret; miſit qui Regi demiſsè nuntiaret; non deprecari ſe mortem, quam ſuæ temeritati debitam præclarè noſſet. id verò omnibus votis expetere, obteſtarique, ne ſe abſque fidei Chriſtianæ myſterijs ex hac vita excedere pateretur. ipſo congreſſus initio, circa Alphonſum apparuiſſe viros humana ſpecie auguſtiores; ipſius, quam Luſitani adorarent, Crucis nota diſtinctos, clariſsima circunfuſos luce, vultu acerrimo præliantes: eo nimirum viſo Panſi milites ingēti horrore perfuſos, extemplò ſe in fugam dediſſe. Itaque ſibi nō eſſe iam dubium, quin, præter Chriſtianorum Deum, nemo vel in terris, vel in cælo colendus adoranduſque ſit. Neque aſpernatus eſt reſipiſcētem Alphonſus: quin potius clementer accepto, & per baptiſmum in Chriſtianos relato, vitam & incolumitatem ea lege conceſſit; vti purgando in poſterum verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret; & in myſtici

ſpici lauacri vſum, puros latices religioſè conuenheret. Ea victoria magnum rei Christianæ momentum attalit, regni poſſeſsione adita, & barbaris quotquot poſtea ſemet Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore ſuperatis, Alphonſus quinquaginta ipſos annos (tot enim deinde regnauit) hominibus verbo & exemplo ad omnẽ virtutem ac pietatem erudiendis, egregium & paſtorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vſque ſe præſtitit. Per idem tempus, quo Chriſtiana ſacra in Congum perlata ſunt; eadem Regulus quoq; Benienſium, Congo vicinus, ab Ioanne per legatum expetijt, Luſitanicæ magis amicitiæ ac præſidij ſpe, vt euẽtus docuit, ad opes imperiumque firmandum; quàm quò de ſuſcipienda Chriſtiana religione ſeriò cogitaret. Quocirca ſacerdotes ad eum ſumma Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus, ritibuſque ſacrilegis perditum hominem diu multumque reuocare conati, cùm nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Luſitaniam irriti rediêre. Lætioribus initijs, exitu etiam triſtiore fuit alia per eoſdem ferme dies Luſitanorum expeditio. In ijs amnibus, qui Aethiopiam occidentalem influunt, in primis nobiles duo cenſentur, Gambea, & Zanaga, cuius paulo ante meminimus. Stachirim Daratumque priſci dixêre. Intra duo hęc flumina quicquid ſpatij longo procurſu in Arſinarium vſque promontorium deſinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellat. Horũ Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Luſitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntijſq; ad ſtipendia Chriſti ſolicitatus, cùm nihil tale agitaret animo; Luſitani tamẽ Regis optima ſtudia & ſpem varijs promiſſis

miſſis ac fruſtrationibus eludebat: idemq́; Chriſtia-
nos aduenas in primis amicè liberaliterq́; tracta-
bat; quod eorum cōmercijs ac ſocietate ſuas opes
non mediocriter augeri quotidie cerneret. Sed
quod vitæ genus vt ſequeretur, nullis vnquam ra-
tionibus adduci potuit, id ipſum vt vltro exopta-
ret, denique malo miſerijſq́ue coactus eſt. Siquidē
regno pulſus propinquorum inſidijs, cùm illud
fruſtra ſæpe recuperare tentaſſet, victus aliquoties
fugatusq́ue, ad extremum in Luſitaniam exſul cum
paucis perfugit ad expertę virtutis & beneficentię
Regem; ab eoq́ue ſupplex infimis precibus auxili-
um petijt. atque id quò faciliùs impetraret; bapti-
zari cum ſuis (ij erant viri nobiles ad quinque & vi
ginti) & Ioannem de Regis nomine dici ſe voluit.
Celebratum eſt myſterium tertio Nonas Nouem-
bris, anno poſt Chriſtum natū milleſimo quadrin-
genteſimo nonageſimo primo, mira Pontificum
& procerum gratulatione, & frequentia: exhibiti-
q́ue per eos dies publicè ludi, conuiuia, venatio-
nes, & ſpectacula equeſtria: in quibus Ialophi de-
ſultoria arte, & agitandi peritia, ita ſe admirabi-
les præbuêre; vti Numidis ipſis (quorum in celeri-
tate motuq́ue corporis præcipua laus eſt) agilita-
tis palmam omnium iudicio conſenſuq́ue eripue-
rint. ſiquidem tanta erant membrorum vel dexte-
ritate, vel robore, vt equi incitatiſsimi ephippijs
nulla omnino curſus intermiſſione tum recti inſi-
ſterent, corpusq́ue circumagerent; tum repente in-
ſiderent, diſpoſitosq́ue humi lapillos ad vnum in-
de colligerent; tum etiam momento deſilirent, re-
ſilirentque. ſub ea Rex neophytus Romano Ponti-
fici per ſupplices litteras ritè obedientiam detu-
lit: idemq́ue in Luſitaniæ Regis ditionem iure be-
neficia-

neficiario ac voluntaria deditione conceſſit. ac ſi, modò amiſſa reciperet, Luſitanis ad interiores Libyæ Reges, & pretioſa metalla ducem fore profeſſus eſt. Iamq́ue exulis & nota probitas, & afflicta fortuna, Luſitanum Regem & regni principes ad miſericordiam allexerat. quare idoneo ſubſidio adiuuandum hoſpitem ratus Ioannes, & inſuper haud negligenda quæ ab eodem ad gloriam diuitiaſq́ue proponebantur; viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari quàm primùm imperat. In eam claſſem, præter nautas & propugnatores, Euangelici quoque præcones impoſiti, Aluaro Dominicano præfecto, eximiæ virtutis ac ſapientiæ viro, quo rex ipſe ad ſacras confeſſiones vti conſueuerat. additi præterea non modò, vt in ſuperiorem claſſem, fabri, ſed etiam, ne materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis inſtrumento. iam enim Ialophi conſenſu Luſitanus arcem ædemq́ue ſacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas, imponendaſq́ue loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac ſpes non ſine cauſa conceptæ, paulo poſt in irritum cecidêre. Siquidem deducta iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato (cuius etiamnum exſtant veſtigia) Petrus Vaſæus, cognomento Biſacutus, qui claſſi cum imperio præerat; ſine metu verſantem in prætoria naui Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus, vel pertæſus cœli ſoliq́ue: quod ibi paucis diebus complures Luſitani perierant. Regis morte cùm à barbaris, tum à noſtris valdè tumultuatum: ac ne quod grauius acciperetur incommodum, naues non paruo Ioannis dolore in Luſitaniam redu-

reductæ. Ita, maximi compendij rem, quæ & plurimos homines Chriſto conciliatura, & Luſitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyę aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Veruntamen eius claſſis fama, bellicuſque apparatus, & profugi Regis cauſa benignè ſuſcepta, nonparū ad Luſitanici nominis dignitatem & commendationem in ijs regionibus profuêre. quocirca & Chriſtianis deinde negotiatoribus maior honos fideſque haberi cœpta: & à multis dynaſtis ad Ioannem oratores cum muneribus miſſi, fœderis & amicitiæ cauſſa. Itemque ipſe litteras & nuntios deſtinauit cùm ad alios prænobiles Africæ principes, tum verò ad reges Tungubutu, Mandingæ, Fullorum, & earum gentium, quas vulgo Moſes appellant, multis in rebus Chriſtiana inſtituta ſectantium, ac pręſertim in nominum impoſitione, quæ ferme à ſanctis Apoſtolis mutuantur. Nam ad Chriſtianorum Aethiopū ſub Aegypto, ſeu Abaſſinorum Regem, qui Pretejannes dicitur, tenui fama & auditione duntaxat iam ſibi notum, propter peſtilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vaſtas ſolitudines interiacentes, cùm id vel maximè cuperet, ex ea parte adſpirare non potuit. Cæterùm hiſce tam lætis rerum exordijs breui tota pæne Europa vulgatis, Luſitanum nomen magna vbique in admiratione eſſe: celebrari omnium linguis: nauigandi ſcientia & gloria Græcis, Phœnicibus, Carthaginenſibus anteferri. cuius laudis æmulatione incenſus Chriſtophorus Columbus Ligur, ingentis animi vir, & rei nauticæ in primis peritus; ex aſtronomica diſciplina, & nonnullis veterum monumentis, eodem ferè tempore ſtatuit,

trans

trans noti orbis terminos magna terrarum ſpatia etiam in occidentem patere: dein, experiundi & cognoſcendi ſtudio, quod ſine magno apparatu ea res tentari non poſſet; Luſitano ante omnes Regi eam expeditionem ſuaſit; ſuamq; in id operã & induſtriam enixè detulit. A quo reiectus tamquam inania & fabuloſa afferret, ad finitimum Caſtellæ Regem Fernandum eodem conſilio ſeſe contulit. Ibi cùm nihilo magis audiretur; inuicta quadam animi pertinacia, totum ferme ſeptennium, vorando repulſas, vrgendo, inſtandoque per ſe, & per amicos; tandem aliquando peruicit; vt in eam inquiſitionem tria ſibi regio ſumptu adornata nauigia ad Hiſpalim oræ Bæticæ præberentur. Cum ijs in Atlanticum Oceanum egreſſus, Canarias primùm inſulas petijt. Inde cõtinua dierum aliquot velificatione in occaſum prouectus; inſulas aperuit nouas, quas ab re, quòd primæ occurriſſent, Principes nominauit: & expoſito milite nactus aurifodinas, loco idoneo caſtra communijt: relictoque ibi præſidio, incolas ferme duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta ſecum in Hiſpaniam reuexit. Ea res, quò minus erat in ſpe, eò maiorem Fernando Regi, & aulę vniuerſæ attulit voluptatem. Ioãnes contrà, dolorem haud modicum ex eo percepit: vel quòd efforeſcẽti tum maximè ad maritimæ rei gloriã nomini Luſitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quod relicto ſibi à maioribus inclyto nauigationis iure ſpoliari, & vaſti Oceani poſſeſſione pelli quodam modo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus inſulis Bæticos, eaſque in Luſitanam ditionem aſſerendas, de procerum ſententia, claſſem inſtruere quamprimùm aggreſſus eſt. ea re cognita Fer-

nandus mirari magnoperè, cur ab Rege ſocio amico, ignoti maris inueſtigatione, præſertim quam oblatam ille reiecerit, arceatur. cumque ſuper ea re nuntij, & iuris interpretes vltro citroque fruſtra cum litteris commeaſſent, poſtremo Fernandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem legatos viros primarios miſit duos: &, qua erat ſolertia, ſi minus ab incepto abducere illum poſſent, certè per varias cauſſas rem conſultò iuſſit extrahere, dum Columbus, qui in eadem loca maiore cum apparatu renauigauerat; de concepta ſpe auri, argentíque & opum aliarum, certiora & exploratiora perferret. Non fefellit Ioannem aſtus: & dum legati ſedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam neque caput, neque pedes habere dixit: cauillatus oratores ipſos; quorum alter è crure claudicaret; alter, ab inſito faſtu leuior & elatior haberetur. Interea Fernandus magno ſuo compendio fœdus cum Carolo Galliæ Rege pepigerat: ſecundiſque eius rebus commotus Ioannes, omiſſo belli conſilio, non recuſauit quominus diſceptatore totius controuerſiæ vterentur Pontifice Romano, qui tum erat Alexander VI. eo nomine. Is, cognita regum cauſa; ne quando lis ad arma deduceretur; vltra Heſperidum inſulas ad trecenteſimam fere leucam & quadrageſimam ducto à Septentrionibus ad Auſtralem polum circulo; totum terrarum orbem ex ęquo bifariam ſecuit. Quæ pars vergebat in orientem, hanc Ioannes, facta ſibi ob iuris antiquitatem optione, deſumpſit: occidua Fernando relicta. Ex eo tempore in peruestigandis ignotis regionibus ab Luſitano, & Caſtellano mira vtrinque virtute certatum eſt. & Fernandi Caroliq; Cæſaris auſpicijs,

ꝗs, idem Columbus, aliȷ́que deinceps immorta-
litate digniſſimi viri, ad occaſum meridiemq́ue
immania terrarum ſpatia, cum incredibili pro-
uentu auri & argenti, ſubinde patefecère: quo
maximè ſubſidio Caſtella poſtmodum tantos tam
q́ue aſſiduos terra mariq́ue ſumptus prope infi-
nita pecuniarum erogatione ſuſtinuit. At ex Lu-
ſitana parte, ſuperiorum ducum laudem non ad-
æquaſſe modò, verùm etiam ſuperaſſe viſus, è Io-
annis familiaribus egregia fortitudine & conſtan
tia vir, Barptolemæus Diazius. huic, non mo-
dò cum ventis & mari, ſed etiam cum ſocijs na-
ualibus diu lactandum fuit, nauigationis lon-
giſſimæ tædio feſſis, & reueſſionem quotidiano
comitio efflagitantibus. quorum ille cùm fero-
ciam, & expoſtulationes prudentia ac lenitate ſe-
daſſet, Cani columnas longo interuallo tranſ-
greſſus, inſanum terræ proiectum denique patefe-
cit: qui ab interiore Aethiopia per directam lon-
gitudinem leucas amplius ſexcentas in meridiem
excurrit. neque tam portentoſa magnitudine, te-
terrimiſq́ue inſuper tempeſtatibus deterritus eſt,
quominus promontorium flecteret, ac totum ter-
rarum orbem magnanimis & experientibus viris
peruium demonſtraret. Hoc tam felici auſu per-
uentum ad inſulam, quam ſanctæ Crucis à colum-
na ibidem poſita nominarunt, leucas vltra Cani
limites omnino trecentas & quinquaginta. tum,
deficiente iam commeatu; ſexdecim fere menſibus
nauigãdo conſumptis, in Luſitaniam reditum eſt.
cumq́ue in explicando apud regem itineris totius
progreſſu Diazius ad deſcriptionem ingẽtis illius
promontorij deueniſſet (frontem Africę nonnulli
dixère) idq́ue ob atrociſſimas circa ipſum exortas
C 2 tem-

tempeſtates, procelloſum caput iure appellādu affirmaret; quinimo; Bonæ ſpei caput eſto; inqu Rex (quod illi deinde nomen ſtabile firmumq́ permanſit) quippe cùm tanta ab occaſu diſtant ac tam enormi in Auſtrum procurſu, ad optata Orientis opes, & Aſiatica emporia Luſitanis digitum pænę videretur intendere. Sed quoniam commercij orientalis iterum iam incidit mētio, quod Africi maximè & Aſiatici littoris nauigationē cōſtat; locus poſtulare videtur, vt de vtroque littore breuiter, quoad inſtituti operis ratio patitur, explicemus. Ab Oliſipone præter Gaditanū fretum in meridiem nauigantibus, ad læuam eſt Mauritania. inde magno ambitu curuantur littora per Autololas, & Icthyophagos populos (ea regio Guinea eſt) trans Cancri tropicum, ad vſque Pagelungos Aequatori ſubiectos, & Ageſymbam, qui antiquis noti orbis eſt terminus. hoſce vno omnes vocabulo Heſperios Aethiopas, ſicuti Eoos, qui oppoſitam Africæ partem tenent, priſci cognominarunt. Dein, per longiſſima ſpatia, obliquo trans Aequatorem, & Capricornū excurſu, ora vaſtam in prominentiam cuneatur. id Bonę ſpei (quod diximus) caput ſeu promontorium eſt. hinc rurſus in Septentriones longiſſimo tractu per immanes & obſcuri nominis populos Obios, & Cafres, & Madagaſcarem olim, nunc Diui Laurētij inſulam, reflectitur littus ad nota iam antiquis promontoria Praſum, & Aromata: quorum alterum hodie Moſambicum; alterum à Praſo, quingentis leucis & quinquaginta diſiunctum, Guardafu vulgus appellat. is Africi littoris extremus in Orientem eſt limes. inde præter duos inclytos ſinus, Arabicum, & Perſicum, quibus in modū peninſulæ felix Ara-

bia

ingitur, rectus in eam regionem traiectus eſt, ę Indo, & Gange duobus clariſſimis incluſa fluminibus, India nominatur. In hac montes à Caucaſo ad Cori promontorium, quod Comorini caput incolæ vocant, leucas circiter quadringentas perpetuo in Auſtrum iugo porrecti, circunfuſo Oceano ingentes oras efficiunt duas: quarum altera in Occidentem obuerſa, prænobiles vrbes continet, Calecutum Malabarici regni caput, emporiumque nuper omnium frequentiſſimum; itemq; Cocinum, Cananorem, Goam, aliaſque complures: altera in ortum ſpectans, à Comorino tractu per Bẽgalæ fines, qua Ganges in Oceanum influit, perque Peguſia, & eius tractus alia ditiſſima regna (quam terram Ophir, ac Tharſis quidam haud ſanè abſurdis coniecturis exiſtimant) deſinit in Auream Cherſoneſum: qua in regione prędnobile emporium Malaca viſitur hodie. A Cori promontorio, ad Siculi freti ſimilitudinem, exiguo admodum ſpatio auulſa cernitur inſula Ceilanum: quã grauis auctor Ioannes Barrius Luſitanus multis rationibus Taprobanam olim fuiſſe contendit. ab ea obliquus in Auream Cherſoneſum, & Cherſoneſo vicinam ingentem inſulam Somatram curſus eſt; quam geographorum vulgus Taprobanã putat. à Somatra porrò ad nobiliſſimas inſulas plurimaſque, Iauas maiorem & minorem, Borneum, Bandam, & Molucas, & Lequios, & Iaponios tenditur. itemque ad continentem oram Camboiæ, Ciampæ, Caucincinæ, ac Sinarum. vltrà, Luſitanis incõperta nauigatio eſt. Harum autem regionum pleræque, longè alio atque Africa terra ſitu ac feracitate, plurimis riguis, & ſole cæteriſque ſyderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vſus

 deliciaſ-

deliciaſque pro ſua quæque natura va[illegible] metalla, odoramēta, plantas, lapillos, medicam[illegible] prope ad certamen effundunt. quæ paulo ante ha[illegible] memoriam, certis emporijs admodum vili coem[illegible]pta, Mahometani ferme, Iudæive inſtitores, vel ſinu Perſico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad vrbem Heroum Suezium, atq; inde camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis perſoluto portorio: quæ res Memphiticum ærarium magnis quotānis pecuniæ acceſsibus augebat. Hanc adeò quæſtuoſam negotiationem Ioannes, ducum ſuorum peritia & felicitate inuitatus, omni ſpe ſibi enitendum exiſtimauit; vt, ſi qua poſſet continuato per Oceanum curſu, ab Aegypto, Syriaque in Luſitaniam auerteret; non ſolùm vt, ingenti Luſitanicæ rei incremento, Chriſtiani nominis hoſtium vectigalia quàm maximis afficeret detrimentis; ſed multò etiam magis, vt eadem opera pluribus locis Apoſtolicam diſciplinam vel vetuſtate iam obſoletam renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per adminiſtros idoneos inſtitueret. conſtanti quippè didicerat fama, non paucos in Oriente ſupereſſe populos, partim qui ſimulacra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Chriſti nuntijs Euangelium, & ſanctiſſima bene viuendi inſtituta, ſed tempore procedente multis deformata vitijs, vtcunque retinerent. In ijs, Aethiopum Orientalium, ſeu Abaſſinorum, cuius modò meminimus, Regem, Chriſti cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis auctoritate diſiunctum, cùm Eccleſia Catholica in gratiam reducere vehemēter optabat: ſimul etiam

ratus,

[illegible]us, quòd longè lateque imperaret, fore vt eiuſ[illegible] opibus auxilioque aditus ſibi ad Regum In[illegible]rum amicitiam, & expetita commercia patefie[illegible]ret. Hoc ille conſilio certos homines per mare no[illegible]ſtrum ad explorandas Indicas, & Aethiopicas res deſtinauit. qui, ob ſermonis inſcitiam, rei difficul tate deterriti, cùm Hieroſolymis infecto negotio rediiſſent; duos denique Arabicæ linguæ bene peritos, Petrum Couillanium, & Alphõſum Paiuam eiuſdẽ rei cauſa dimiſit, cum eiuſmodi mãdatis ac litteris, vt alter alterius prouinciã, ſi res ita ferret, poſſet accipere. ij, Alexandriam delati, Memphim inde mercatorum habitu petiêre. atque ex eo loco per ſermonis Arabici ſymbola cùm ſe Mahometicis viatorum turmis facilè miſcuiſſent; ad Arabici littoris vrbem Elanam, hodie Torum, tranſitu Hebræi quondam populi inſignem, ac denique Adenum (id oppidũ ſub ipſas Arabici maris fauces eſt munitiſſimum, Maddena gens olim dicta) incolumes peruenêre. Ibi, cùm ad læuam eſſet India, ad dexteram Aethiopia; ſic inter ſe munera partiuntur, vt alter Abaſſinum adeat Regem; alter Indica perluſtret emporia; ac rebus demũ peractis, Memphim rurſus ambo conueniant. hæc inter eos neutro diſcrepante condicta. verùm à digreſſu longè diſpar fuit vtriuſque exitus. Paiua in Abaſſinos profectus, ante quàm regiam attingeret, incertum quo genere leti defunctus eſt. at Couillanius felici nauigatione ad Indos delatus, totam illius commercij rationem probè compertam in commentarios retulit: ipſa verò Indica emporia, Goam, Calecutum, Cocinum, & cætera ſuis quæque locis in hydrographica membrana ex fide adnotauit, quam à Ioanne Rege in id ipſum acceperat.

 inde,

inde, cùm per Arabicum Oceanum in Africanu-
ieciſſet;ab Aromata ad Praſum promontorium,
Rapti hodie Sengi fluminis oſtia, & Melindem, &
Quiloam(cui Raptæ olim nomen) & Sofalam lit-
toribus peragratis, partim ex conſentiente nauta-
rum teſtimonio, partim ex incolarum capillatura
& colore, Heſperiorum Aethiopum haud abſimi-
li, in eam ſententiam eſt adductus, vt oram ad Bo-
næ ſpei promontorium pertinere, & circumnaui-
gari poſſe procul dubio crederet. quibus rebus mi-
rum in modum alacer, & reuiſendi ſocij cupidiſ-
ſimus, cùm ad præfinitum tempus Memphim ſe
contuliſſet; repente ab amicis fit certior, Paiuam
ipſo profectionis initio diē obijſſe. perculſus tam
inopinato nuntio Couillanius, licet in patriam
redire vehementer optaret; tamen, quod præclarè
meminerat quāto Ioannes rerum Aethiopicarum
ſtudio teneretur, ſuas vel rationes, vel deſiderium
regiæ voluntati poſthabere conſtituit. in præſen-
tia ad eum de Paiuæ obitu, deque ſua peregrina-
tione perſcribit: ſe India explorata, littus etiam
Aethiopicum ad Sofalam vſque, aurifodinis præ-
nobilem terram cum cura luſtraſſe: nec ſibi eſſe
dubium, quin ad Bonæ ſpei promontoriū ora con
tinens protēdatur. id adeo, tum ex fama ſermone-
que hominum; tum è coſmographica, & nautica
ratione conſtare. ſibi eſſe in animo, quādoquidem
Paiuam in ipſo rerum aditu mors oppreſſerit, eius
vice in Aethiopiam reuerti, vti, Deo bene iuuāte,
inita cum Abaſſino ſocietate, cognitoq; illius im-
perio & inſtitutis, cuncta poſtmodum certa ipſe-
met in Luſitaniam referat. interea ne deſiſteret Io-
annes cæpta, fidenter, ac ſtrenuè proſequi. nauar-
chos circunuectos iam extremū illud Africæ pro-
monto-

ntorium; haud ita difficili negotio(paululum odò adnitantur) ipſiſmet Quilois vel Melindijs ducibus in Indiam vtique peruenturos. rem eſſe gloriæ pecuniæquè pleniſſimam. Haſce litteras & commentarios, nauticamq́; membranam cùm Hebræis notis è Luſitania mercatoribus, qui Memphi negotiabantur, ad Regem perferendas dediſſet; ipſe confirmato ad rem conficiēdam animo, retro in Aethiopiam iter intendit. Imperabat Abaſſinis tum Alexander, quintus ab Serſadeneghil, qui accíſis à Turca iam opibus, regium nomen ac maieſtatem vix atque ægrè tuetur hoc tempore. is venientem ad ſe Couillanium, quanquam haud planè certus vera ne afferret, magis tamen propenſo ad credendum animo benignè accepit, non mediocriter lætus à tam longinquo ac tam Chriſtiano Rege ſocietatem & amicitiam ſuam per nuntios & per epiſtolas expeti. cumq́ue de Ioanne, deque alijs Europæ Regibus multa didiciſſet, remiſſurus iam cum litteris Couillanium, repēte demoritur. ſucceſſit ei longè alius ingenio moribuſq́ue frater Nahu. is nō modò Luſitanum Regem dignatus reſponſo non eſt, ſed ne ipſum quidem nuntium ad ſuos redire permiſit. ita Couillanius, cùm neq; ex Aethiopia euadendi facultas, neque in Luſitaniam ſcribendi occaſio præberetur; ob diuturnam abſentiam videlicet pro mortuo eſt habitus, quoad alijs demum è Luſitania miſſis eodem legatis (vt in loco dicemus) apparuit. Inter hæc Ioannes occultis virtutum facibus agitari; noctes inquietas exigere; oblatam ſibi laudis æternæ materiem in dies attentius intueri; omnes vias rei perficiendæ conquirere. aſt vbi eorum ſermone, qui ex Aegypto venerant, & Couillanij litteris ac rationibus ani-

mari ſe vidit; tum verò inchoatam nauigation quantouis periculo ſumptuque ad exitum per cere ſine vlla dubitatione decreuit. Iamq; in tale ac tãtam expeditionem, ex ea, quæ tum erat copia clariſſimos deſtinauerat magiſtros ac duces; & cõ tra ſæuientis Oceani ferociam & impetum naues iuſſerat ædificari, vel materiæ firmitate, vel ſtructu ræ genere validiſſimas; cùm tantis interuenit conatibus mors, bonis omnibus, atque ipſi præſertim Emmanueli, quem, Alphonſo filio dudum extincto, Ioannes hæredem inſtituerat, admodũ luctuoſa. duplici quippe cognationis vinculo Ioannem attingebat Emmanuel; quod & Fernando Ioannis patruo natus erat; & ſororem ipſius Eleonoram lectiſſimam fœminam Ioãnes habebat in matrimonio. ſed pręter hanc tantam neceſſitudinem, quod in regia propinquitate perrarum eſt, ipſum, à quo regni hæreditatem ſine controuerſia exſpectabat, ob ſingulares eius virtutes Emmanuel diligebat vnicè: & annos ei quamplurimos, ac lęta pariter omnia precabatur. quo etiam acerbius tulit, multiſq; & veris lacrymis proſecutus eſt patruelis obitum, ac iuſtis demum funebribus illi ex maieſtate regia perſolutis, ad omnem regni adminiſtrationem, ſed ad res præſertim Indicas acriter animum intendit. nam & in ipſo ætatis robore, ſeptimum & vigeſimum agens annum, alacer in primis erat, & vegetus; & in ſtudio laudis ac famæ nulli antecedentium Regum ſecundus; & eo maiore ſtudio inſtitutę conquiſitionis ardebat, quod ſe ad tantorum periculorum, tamque diuturni laboris, ac diligentiæ fructus decerpendos ab omni æternitate diuinitus deſtinatum eſſe propemodum cerneret. Ac nihilominus, ne ſibi præſertim initio regni,

... præſidere videretur, in conſiliũ ſuper tantaq; re proceres, ac ſeniores adhibuit. In eo conuentu ſententijs valde certatum. Erant qui nauigationes longinquas in vniuerſum improbarẽt. ... rem nauticam experiri placeat; ſat ampla & nota in propinquo maria patere: ſin (quod fortè magis è cõmuni re ſit) victui & frumẽtationi conſulere; ex alienis regnis, atq; adeo ex ipſa Germania colonos in Luſitaniam in id ipſum accitos. Quin Curutenſis, & Lauranus ager, ac tota illa inter Eboram, Sagumq; ſpatioſa planicies vel vitibus conſerẽda, vel vbi liceat aratro proſcindẽda plebi deſidioſæ atq; inopi diuidatur? ſin belli gloria ſolicitet animos; hęrere pæne in viſceribus Mauritanã peſtem, ex qua nouæ in ſingulas horas inſidiæ, latrocinia, cædes, calamitates immineant. longè profectò vtilius tutiuſq; in proximos Chriſti hoſtes, quàm in remotos & innoxios populos, certo cum damno, ac periculo, incerto vel exiguo cum emolumento Luſitanica arma poſſe conuerti. octogeſimum iam annum per aſſidua naufragia immaneſque ſumptus tot claſſes in Auſtrum nauigare. quid inde niſi viliſſimos Aethiopas, Luſitaniæ onera verius quàm miniſteria, & ebur inutile, & friuola palmæ folia reportari? Nã quod de aurifodinis fama increbuerit, verba profectò regulos dare: quibus importari nouas opes, & ſolitudines exuſtas, ac totius illius tractus peſtilentiã frequentari vehemẽter expediat. Proinde ad Luſitaniæ decus, & rem tuendam augẽdamque, diſperſas regni vires contrahat; finitima remotis anteferat bella; vel, ſi ad agriculturam domeſtici pœniteat ſoli; præpingues potius Mauritaniæ glebas, & frumentarios cãpos, quàm aut Aſiæ inacceſſa commercia, aut ſterilem inte-

interioris Libyæ arenam, & ſqualent[illegible] ſpiciat. Alij contrà: neque ſuſceptos ad eam di[illegible] labores ac ſumptus, qua dignitatis, qua compē[illegible] nomine, irritos fuiſſe (quod ipſum frequentes a[illegible] ignotis etiam Regibus legationes, & vectigaliu[illegible] incrementa quotidiana teſtentur) & nouam hanc Indiæ conciliãdæ diuinitus oblatam occaſionem, eiuſmodi eſſe, vt non modò ſine magno detrimento, verùm etiam ſine ſummo dedecore omitti non poſſit. ſcilicet diuini ſpiritus virum Henricum illum, tãta animi magnitudine, præclarum hoc iter ingreſſum, ac tanta perſeuerantia ſpretis iniquorum obtrectationibus, tantam gloriæ ſegetem poſteris reliquiſſe; ac deinde Alphonſum, & nouiſſimè Ioannem ipſum, qua virtute, quo conſilio Reges? toto impetu eiſdem inſtitiſſe veſtigijs; vt in ipſo demum Indiæ pæne veſtibulo, Emmanuel ſucceſſor, viris, opibus, ætate florentiſſimus repente deficeret. in magnis arduiſque negotijs nõ eſſe res illicò ad calculos reuocandas: vbi conatus ipſe, vt votis minimè reſpondeat euentus, apud æquos tamen rerum æſtimatores loco ſucceſſus ac præmij ſit. Pergeret porro felix quò numen tantis tamque apertis ſignificationibus duceret. neque à tam laudabili cæpto abduci ſe cuiuſquam ignauia, ſeu cunctatione pateretur. Media fuit multorum ſententia: quibus non tam dimitti contracta iam, & inſtituta commercia, quàm nouis quęrendis inſtituendiſque modum tandem aliquando imponi placebat. Quid enim à tanti Regis tum prudẽtia, tum dignitate magis alienum eſſe, quàm partis iam ita multis, vt conſeruari vix poſſint; incertas captantem ſpes, nouis quotidie ventis, tempeſtatibus, vadis, æſtibus, atque receſſibus bellum indicere? &

inex-

[...]plebiũ curioſitate alias atque alias oras nullo [...]pemodum fructu vel operæpretio perſcrutan[...]em, cum rerum natura pugnare, & ipſa denique [...]undi clauſtra velle perrumpere? Frequẽtes procellas, crebra naufragia, imminutam Luſitaniæ ſobolem, voraces claſſium impenſas, &, ſuper hæc, infinitam itineris lõgitudinem reputaret animo. quæ ipſa vt maximè Deo fauente vincantur, & flabus vndiſque obſecundantibus, perueniatur in [...]ndiam; ecquid tandem ſpei ſit, occupata iam ab [...]ntiquis, ac proximis negotiatoribus mercimo[...]ia, ad ignotos & alienigenas traducendi? Quis porrò præſtet, potentiſſimos Indiæ, Syriæ, Aegy[...]tique (vt de reliquis taceatur) dynaſtas ac reges, [...]bi per aduentitios commeatus portoria ſua, re[...]ituſque imminui ſenſerint, quietem acturos? qui[...]bus, ſi damno vel dolore irritati ad arma conſur[...]gant; vix Europa tota coniunctis viribus, nedum [...]uſitania ſola, poſſit obſiſtere. Nam quod nonnul[...]li maiorum in hoc genere ſtudium & contentio[...]nem opponant; neq; Henricum ad Indiæ regiones [...]aſpiraſſe vnquam, & Ioannem adulatorum blan[...]dimentis potius, quàm ſuopte ingenio, in hæc vi[...]gilantium ſomnia verius, quàm conſilia indu[...]ctum. quæ quoniam intempeſta morte oppreſſerit Deus immortalis; videat Emmanuel ipſe, integris [...]tiam tum viribus, quid agat: neu per inanem fi[...]duciam ea ſuſcipiat, à quibus cum leuitate ac dam[...]no poſtmodum cogatur abſiſtere. Hæc & alia id [...]genus cùm & ij, qui in conſilio aderant, & cæteri, [...]t fit, pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur; plus ta[...]men apud regem & decoris auidum, & fidei pro[...]pagandæ ſtudio incenſum, honeſtas, & pietas, [...]quàm metus aut diffidentia valuêre. Cæſa, &

conue-

conuecta iam ante materia;naues in præſentia d taxat quattuor ad explorandum agiles, ad tol randum firmas, delecto milite, nauta, commea tibus,tormentis inſtrui:&,quantum humano conſilio prouideri poſsit, contra omnes caſus quàm diligentiſsimè optimeq́ue adornari iubet. Prætoriæ inditum eſt nomen à ſancto Gabriele,non ſine cauſa:vt quæ ex orbe noſtro ad antipodas viam euangelio muniebat;ſub tutela præſidioque lateret Archangeli potiſsimum eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum regebat Petrus Alanquerius, qui aperiendo Bonæ ſpei promontorio paulo ante interfuerat. Secundam Archangelo Raphaeli, viatorum duci ac tutori dicarant. Paulus Gamma præerat, nauclerum habebat Ioannem Conimbricenſem. Tertiam Nicolao Coelio nauarcho, Petro ſcholaſtico gubernatore,incertum vnde, Berriū appellabant. Quarta, ſine milite ac ſine nomine, vehendis duntaxat in ſupplementum cibarijs, à Conſaluo Nonnio Gammę domeſtico ducebatur. Propugnatores in vniuerſum & nautæ, centū & ſexaginta non amplius explebant numerum. Ijs omnibus ab Emmanuele præficitur ſumma cum poteſtate Vaſcus Gamma Pauli frater, ſingulari prudentia ac fide, &, quod caput erat, inuicto animi robore vir: cuius patrem Stephanū, nuper vita functum, Ioannes Rex ad munus id ipſum iam ante delegerat. Huic, præter mandata & litteras ad Indiæ reges; Couillanij quoque membrana, & commentarius attributus. Agebat eo tempore Emmanuel in oppido Tranſtagano, quem Mōtem maiorem vocant:huc euocatum Gammam,& ſocios, in magna procerum corona, magnificis promiſſis, & pia in

primis

[illegible]mis & graui oratione, ad talem & tantam expeditionem eſt adhortatus. deinde vexillo Crucis per intimum ſcribam publicè expanſo, nixis genibus Gamma ſolenni ritu in Regis verba iurauit, eodemq́; accepto vexillo, plenus bona ſpe & miro nauandæ Regi operæ ſtudio incenſus, Oliſiponem vnà cum comitibus petijt. ibi in MARIAE Virginis æde, quam ad fauces portus olim Henricus in idipſum exſtruxerat, ſacris omnibus ad propitiandum cæleſte numen ritè procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine ſacerdotum, nauarchi, & cætera turba cum ardentibus cereis, eodem ordine ſupplicantes, nudis pedibus ad ſcaphas vſque deducti. Mœſta cum fletu ſequebatur ciuitas, quaſi tam lecta ciuium manus ad manifeſtum exitium rueret. Ac quandiu lætis de more vocibus, ac vario tympanorum tubarumq́; concentu anchoras moliuntur, rudentes expediunt, & reliqua munera certatim obeũt nautæ; miram hilaritatem vultu præ ſe tulit Gamma, ſocijque. aſt vbi ſolutis anchoris, ac ſublatis iam antennis, vltimũ ſignũ profectionis inſonuit; tum verò mutuo conſpectu partim integratæ, partim coortę omnibꝰ lacrymæ: nec modus fuit, quoad vehemẽtior Boreas naues in altum prouectas ex oculis abſtulit. Id accidit anno poſt Chriſtum natum milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, ad vij. Idus Iulias; anni tempore (vt poſtea compertũ eſt) minimè idoneo. Veruntamen regente curſum Deo, paucis menſibus ipſum Bonæ ſpei promontorium prætervecti, ad aquationem, quæ dicitur Sancti Blaſij, peruenêre. Auctorem habeo, circa id promontorium atrociſſima tempeſtate iactatos nautas reditum in patriam expoſtulaſſe: cùm nihil ſuaden-

ſuadendo, rogandoúe proficerent; de coërce[…] per vim præfecto agitaſſe conſilia. Ea re cogni[…] magiſtris vincula iniecta; Gammam ipſum gu[…]bernatoris officio egregiè functum. Alij mini[…]mè ſpernendi ſcriptores, neque ita periculoſam eam nauigationem fuiſſe referunt; nec vllius in Gammam conſpirationis meminêre. Vtcunque res habeat; ad eum, quem dixi, locum appulſi, vagantes in littore Aethiopas clitellatis inſidentes bobus opimis; & feſtiuo tripudio, & fiſtularum cantu ſe oblectantes vident. Adhibiti confeſtim interpretes, cùm nullum ſermonis commercium reperirent, partim nutibus, partim æreis crepitaculis, vitreis globulis, alijſque id genus crepundijs, quibus mirum in modum capitur gens; ad pecora boueſque inuicem permutandos alliciunt. Quo in negotio cùm ſe admodum difficiles præberent barbari, rixa (vt fit) excitata, ne gentem planè abalienaret Gamma vela fieri ſtatim imperat. Sæua inde procella iactati, vltra Diazij terminos leucas circiter quinque, ad Planas quas vocant inſulas proceſsêre. Ex eo loco, aduerſis æſtibus admodum retardantibus, lente rurſus ad oram Zanguebaris appulêre ipſo Chriſti die natali: ex quo littus id Natale appellatum. Ex eo littore flumen ingens in Oceanum euomit ſe: quod aquandi cauſa ingreſsi feſto Epiphaniæ ſolenni, Regum flumé ex eo dixêre: & quod ab incolis admodum amicè benigneque tractati ſunt, ei Aquationi à Bona pace inditum nomen. Quintum diem Gãma ibi moratus, mira cum barbaris familiaritate contracta, diſceſsit, ac propter concitatiorem æſtum veritus ne qua in vada ferretur; adeo longè à continenti curſum tenuit, vt & Sofalam regionem, & Fluenta

promon-

promontorium noctu per imprudentiam præterierit. Inde reflexo iterum ad continentem itinere, conſpicatus nauigia palmeis velis vaſti amnis oſtium inuehi, ſubſecutus, accolas reperit minus iā atro colore, & cultiore veſtitu, & Arabici ſermonis nonnihil peritos: à quibus, Fernādo Martinio interprete, accepit, haud procul, eiuſdem ferè magnitudinis naues, alboſq; homines commeare ſolitos. quæ res, quod Indiam ſignificare haud dubiè videbantur, ob id loco ac flumini, Bona ſigna, nomen impoſitum: & amicitia cum barbaris inita, ſubductæ naues, & multis locis refectæ. Ibidem columna cū titulo Raphaelis Archangeli de more fixa. Cæterùm, ne nimis læto ſucceſſu Gamma efferretur, multos ibidē ex eius comitatu, gingiuis horrendum in tumorem ac putredinem excreſcentibus, fœda corripuit lues, quoſdam etiam abſumpſit. cuius cauſam tum in cæli grauitatem (quod è crebris æſtuarijs terra valde paluſtris & vliginoſa eſt) tum in corrupta ſalſamenta, quibus iamdiu propter inopiam victitauerant; contulère. Menſe iam ibi per multa pericula exacto, ſolutis anchoris littus legentes, quinto die ad Moſambicum accedunt. Id oppidum inſulæ Praſiæ cum tutiſſimo portu quamquā exiguo, ſitum in ipſo flectētis ſe oræ cubito, à dextra Sofalę aurifodinas, à læua Quiloam vrbem habet inſignem. & quamquam ob circumfuſum æſtuarium, ſterili & inſalubri eſt admodum cælo, tamen in ſatis magnam frequētiam loci opportunitate deductum eſt. Mahometani ferme tum inhabitabant, Abrahemo Quiloæ tyrāno ſubiecti: perque prætorem (xequem Arabes vocant) ab eo regebantur. Aduerſus id oppidum, ad quattuor paſſuum millia, ſunt inſulæ, quæ à columna

ibidem à Vaſco poſita, ſancti Georgij nomina[illegible] ad eas inſulas cùm Luſitani ſtetiſſent, ab ijs, qu[illegible] Moſambico explorandi cauſa prodierant, initi[illegible] pro Turcis vel Saracenis habiti, facilè cum xequ[illegible] per munera & vinum, & ſcitiſsima ſaccari condimenta, quorum auidiſſima gens eſt, pacem, & amicitiam iniêre. atq; etiam duo in Indiam vſque nauium magiſtri mercede ab eodem impetrati, & omnis generis cibaria abũdè ſuppeditabantur. aſt vbi per Abaſſinôs quoſdam Aethiopas, qui pictas Angelorum imagines in Gammæ naui conſpexerant, & cum eo de rebus Abaſſinis, deque religione fuerant collocuti, Europæos & Chriſtianos eſſe vulgatum eſt, confeſtim hoſpitalitas omnis in odium verſa, & noſtri telis, ac ſagittis aquatione prohiberi cępti. ſimul, accepta iam pecunia, perfidi magiſtri clam aufugêre. Nondum apparuerant gentibus ijs, nouæ ſubtilitatis, & operis admirandi balliſtæ, oblongum in tubum, & æqualiter teretem ex ære fuſili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ ſingula mittũt ſpicula; ſed inexcogitata priſcis ratione, ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos cum incremẽto multiplici rapiendos, certo primùm nitrati ac ſulphurei pulueris modulo temperatæ, inſertos dein ore patente ferreos ex arte globos, catenaſque & alia obturamenta, fulminum inſtar flammis eluctantibus, cum horrendo fragore contorquẽt. Eiuſmodi tormenta complura Luſitanus de more diſpoſita, & collibrata ad nauium feneſtellas habebat. ſed ab ijs exercendis, ne perterritos metu incolas abalienaret ab ſe, conſultò abſtinuerat. Verùm vbi fraudem, ac vim, & ſuos pæne circumuentos animaduertit; indignatione commotus, extemplò diſploderent,

rent, magiſtris edixit. Illi ſine mora exſequũtur imperium. ac primò videlicet fumus ater, & fumo intermicantia fulgura, & crebra tonitrua cælo ſereno, attonitos defixoſq; rei nouitate barbaros tenuêre. Aſt vbi ante pedes prætoris ipſius, momento laceri & exanimes quattuor ſimul viri cõſpecti ſunt; enimuero tum, quaſi haud dubiè infenſo infeſtoque numine, correptis vndique ac pæne depreſſis turba nauigijs, lymphati amenteſque in proximam continentem ex inſula ſeſe cuncti proripiunt. Inde prætor, animo vix tandem è ſumma trepidatione collecto, ſupplices ad Gammam oratores placandæ iræ, & ſui purgandi gratia tranſmiſit. ſi quid minus amicè in hoſpites conſultum ſit, id ſuo conſilio nequaquam eſſe factum. magiſtros, qui mercedem fraudulenter abſtulerint, iam non eſſe in ſua poteſtate, quòd alter in auia & interiora ſeſe abdiderit; alter ſubitis machinarum ictibus fœda laceratione diſcerptus, perfidiç pœnas luerit. Sed & integram mercedem ſe Gammæ redditurum, & alium ipſorũ loco magiſtrum ſuffecturum, nauigationis Indicæ peritiſſimũ. Gamma, quod pluribus diſceptandi tempus non erat, remiſſa mercede, magiſtrum accepit, multò etiam prioribus nequiorem: quippe, vt à Moſambico profecti ſunt, ita inſtituit iter, vt nauigia in periculoſas quaſdam ac deſertas impulerit inſulas; facile confiſus, ob natandi peritiã, ſe noctis ſilentio, vt alij duo fecerãt, euaſurum. ſed intentius cuſtoditus, fraude cõperta, vapulauit egregiè. ob id inſulæ Verberati appellatæ. Quo ille ſupplicio magis etiam efferatus, Luſitanos perditũ ire omnino conſtituit. ac per ſummam diſſimulationem, quaſi planè reſipuiſſet, compoſito ad omnẽ æquitatem

ac ſummiſſionem ſermone vultuque, vrbem Quiloam ait eſſe in propinquo, rerum omnium copia refertiſſimam, & Chriſtianis Abaſſinis, atque Indis frequentem. quando ad Moſambicum res non conuenerit; ibi Luſitanis, omnium generum cibaria, merceſq; Indicis haud inferiores, ſumma populi voluntate affatim ſuppeditatum iri: præterea, curſum ex eo loco in Indiam eſſe certiſſimum. Hoc ille artificio mendacijſq́ue Gammam in vltimum exitium pæne impulit. iam enim de ſtrage ad Moſambicum edita Quiloam peruenerat rumor. nec dubium erat, quin ſi eò vētum eſſet, ciuitas armis viriſq́ue potens, ac Mahometicæ ſuperſtitioni addicta, & inſuper damno ad Moſambicũ accepto irritata, communis doloris graues pœnas à Luſitanis exactura eſſet. auxilio fuit vehemētior aquarum impetus, quo præter Quiloam abreptis nauibus portum occupare non licuit. Ea ſpe deiectus Aethiops, tamen à malitia non diſcedit. Cùm noſtros omnium rerum inopia valde laborare intelligeret, quoniam Quiloæ acceſſu prohibiti ſint, Mombazam vrbem docet non longè abeſſe, in qua multi etiam Chriſtiani verſentur, & omnia ad victum cultumq́ue neceſſaria abundè ſuppetant. Si Vaſco placeat; propediē ſe duce naues in optima ſtatione futuras. Nec recuſauit Gamma, partim rectoris ſuaſu, partim etiam vltima pæne iam neceſſitate compulſus. ad vrbem appropinquanti, vt nuper ad Moſambicum, ſic ibidem obuiam proditum à Regis exploratoribus. qui ab inſidioſo curſus rectore clam in noſtros incitati; ſimulata beneuolentia, ad Regem redeunt; ingentis prædæ occaſionem oblatam demonſtrāt, modò intra portum aduenæ perducantur. Haud ſurdis auribus dicta.

omni-

omnibus blandimentis, muneribus etiam, iubet Chriſtianos ad commercium, & hoſpitium benignè inuitari. Paſchalia tum aderant feſta: & paulo ante ad inſulam ſancti Georgij ara excitata Luſitani, expiatis confeſsione criminibus, cæleſti pane ſeſe munierant. quo etiam maiorem in tempore diuinam clementiam opemq́; ſensêre. quippe ipſas iam portus fauces intrantibus, ex vrbe permulti cum ficta gratulatione, & concentu obuiam prodierant; ac ſine armis in naues accepti, ouātes, lætiq́; certo ac præſenti iam lucro, noſtros perfida ſimulatione ad omnem hilaritatem inuitabāt; cùm nouum ſubitò periculum, parato iam exitio nihil tale ſuſpicātes Luſitanos eripuit. Dum enim ad auram excipiendam, Gammæ nauis tardius circumagitur; veritus, ne illam in proxima vada æſtus abriperet, magno repente clamore iaci anchoras iubet. quam ad vocē cùm naualis turba huc illuc præceleri feſtinatione diſcurreret; rati proditores detectas inſidias, vt eſt omnis malitia ſuſpicax & meticuloſa, illico è nauibus in ſubiectas lintres certatim cuncti cū ipſo proditionis magiſtro deſiliunt, & fugam capeſſunt. ac tum demum Luſitanis fraus ac pernicies patuit. Gratiæ ingētes pro tam inſigni beneficio ſuperis actæ. & quoniam reliquum littus ſat frequens vicis & oppidis eſſe dicebatur, Gamma curſu in Septentriones directo, poſtridie Mombazam aduentātia nauigia duo Saracenorum intercipit. è quibus duntaxat tredecim (cùm cæteri ſe in pelagus eieciſſent) in poteſtatem venêre. ij, ne locus iterū dolo daretur, ſeparatim ſinguli interrogati, ſine vlla variatione reſpondēt, in eadem ora celebre oppidū eſſe Melindem, rege in aduenas omnes mirè benefico, in primiſque hoſ-

que hoſpitali. ibi nec inſtrumenta nautica, neque commeatum optimum, neq; duces in Indiam defuturos. His rebus auditis, captiui benignè habiti; iiſdemque regentibus cùm ad Melindis conſpectum vētum eſſet; quidam ex ijs, vt videbatur, auctoritate precellens, munus adeundi regis, & conciliandæ amicitiæ, ſibi depoſcit: & Gammæ permiſſu in vrbem delatus, Luſitanorum probitate moribuſque extollendis, & alijs ad tempus accōmodatis rationibus, regem, ſatis per ſe ad officiū humanitatemq; propenſum, facilè in aduenarum cupiditatem & amorē impellit. Dein, biduo nuntijs & xenijs vltro citroque mittendis inſumpto, Gamma, ne regi diffidere videretur, in portum læto nauium ornatu concinentibus tubis inuehitur. Huic obuiam regis filius natu maximus (nam pater morbo ſenioque implicitus decumbebat) cum honeſtiſsimo comitatu profectus, in ſcaphā, quo Gamma excipiendi eius cauſa deſcenderat, hilari vultu tranſiliens, peregrinum arctiſſimè familiariſſimeque complectitur. inde cùm alter ab altero multa per interpretes amicè admodum quæſijſſent; petere atque orare inſtitit, vt ad parentem iacentem in lectulo adire ne grauaretur. id fore ſeni gratiſſimū. ſe interea apud naues cum paruo filio pro obſide remanſurum. Ad ea cùm reſpondiſſet Gamma, ſui regis mandato prohiberi ſe quominus exſcenderet; nobiles duos è comitatu pro ſe in vrbem miſit: quibus rex cum cæteris valdè ſe comem & honorificum præbuit. Præterea, de perito itineris duce magna regis voluntate impetratum: atque illi viciſſim Gamma tredecim, quos dixi, captiuos benignè donauit. quibus officijs, & mutuæ beneuolentię ſignificationibus, hoſpitij noui iure magis

magisque regiſque firmato, ea denique lege Gamma diſceſſit, vt in reditu polliceretur ſe illac iter eſſe facturum, quò regis Legatos ad Emmanuelem honoris & amicitiæ cauſa tranſueheret. A Melinde ad Malabaricum Indiæ littus leucarum ferme ſeptingentarum traiectus eſt. id ſpatiũ altero & vigeſimo die feliciter emenſi, tanta gratulatione ad Calecuti orã acceſsêre, quaſi tranſactis iam rebus incolumes ad patrios lares & incunabula rediiſſent. Iulio ineunte Oliſipone ſoluerant: menſibus ferme vndecim in itinere insũptis, circa Maij exitum in Indiam deferuntur, perincommodo ſanè tẽpore. etenim in ijs regionibus cũ alia multa admiranda; tum illud in primis omniũ phyſicorum ingenia ſuperat; quod in eadẽ cæli plaga, pari ſolis acceſſu receſſuque ijſdem anni menſibus, ab ortu trans Gatis iuga, quæ recto ad Cori promontoriũ excurſu, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt, totam Malabaris longitudinem interſecant, æſtas ac ſiccitas; ab occaſu cis Gatem hyems, & aſſiduæ pluuiæ ſunt. vt in tanta locorum propinquitate, quod ad rationem tempeſtatum attinet, ijdem pene populi ſibi mutuò antipodes videantur eſſe. Quam diuerſitatem, quæque de æquinoctiali circulo, ac torrida zona antiqui falsò opinati ſunt, & alia eiuſmodi permulta, ſi quis apud ſe diligẽtius reputet; profectò intelliget; omnia quæ in cælo, quæq; in terris fiunt, non ad neceſſitatem fati, vel ad fortunæ temeritatem, verùm ad vnius omnipotentis Dei liberam voluntatem ac prouidentiam eſſe referenda. Quo tempore Gamma ad Calecutanam oram eſt appulſus, in ea Malabaris parte, hyemis erat initium; cùm altera, quę ad ortum eſt, maximis iam tũ caloribus æſtuaret. itaq; licet pe-

riculoſam admodũ in ſalo ſtationem eſſe intelligeret; ſubeundos tamen portus, niſi ex Malabarici Regis auctoritate, nequaquam exiſtimauit. Is Rex in primis Indiæ clarus perhibetur, ac potens: quippe quem cæteri eius tractus Reges principem ac ſuperiorem agnoſcunt, & patrio ſermone Zamorinum, id eſt Imperatorem appellant. is, quattuor ordinum homines habet in ſuo regno. dynaſtas ac ſatrapas, quos vulgo Caimales vocant. ſacrorum antiſtites & procuratores; ij vetuſtiſſimæ originis & nominis Brachmanæ ſunt. rei bellicæ ſtudioſos è nobilitate duntaxat; qui Naires dicuntur. quartum obtinent locum opifices, & agricolæ. reliquum vulgus inſtitorum eſt, magna ex parte Arabum, Perſarumque & Aegyptiorum ex hæreſi Mahometana, & Iudaica; qui pretioſis mercibus admirabili ſolertia & peritia permutandis, ad amplas fermè opes pecuniaſque perueniunt. Cæterùm apud omnes præcipuo in honore Brachmanæ ſunt, patetque ea ſecta latiſſimè. horum ſcitis omnia publica & priuata ſacra ſubiecta ſunt. hi cæremonias & iuſta funebria ſuo arbitratu præſcribunt: ijdemq; magno ſuo quęſtu prodigia, ſortes, auguria, & omina interpretantur. horum diſciplina inſtitutiſque Reges ipſi imbuuntur, omnibus magnis paruiſque in rebus mirandũ in modum illis obnoxij. Sed non vnum eſt Brachmanarum genus. quippe alij liberis operá dant, viuuntque in hominum frequentia. alij cœlibem agunt vitam, quos hodie proprio vocabulo Iogues appellant: Gymnoſophiſtas olim Græci dixêre: ijq; partim longiſſimè peregrinantur, ſtipem emendicantes; & victus veſtituſque aſperitate nacti exiſtimationem ac fidem, credulas hominũ mentes por

tentoſis

tentoſis mendacijs, varijſque ſuperſtitionibus in fraudem impellunt; partim in ſolitudinibus a-ridis, & ſubterraneis ſpecubus duriſſimo vitæ genere, inedia, vigilia, nuditate, frigoris æſtusque pati-entia ſemet ipſi diſcruciant, abſtinentque ab omni corporis voluptate ad certum annorum ſpatium: quo exacto, in Abdutos (id nomen ordini) magna cum gloria referuntur. ij, tamquam humano faſti-gio celſiores, & omnium rerũ licentiã adepti, nul-lis iam tenentur legibus, & in omni ſcelerum & fla gitiorum genere impune volutantur. eſt etiã ſuus Ioguibus rector maximus, qui vectigalia perãpla diſpenſat; vocatosque ad ſe certis temporibus im-poſtores, varias in regiones ad prædicanda impiæ vanitatis deliramenta dimittit. Hoſce omnes, mi-rum quàm denſa in caligine, & quanta in veritatis ignoratione demerſos diabolus teneat. Parabram-mam neſcio quem Deorum antiquiſſimum colũt, & ex eo filios tres: quorum in gratiam terna fila gerunt è collo ſuſpenſa. Multis præterea non homi nibus modò, ſed brutis etiam animãtibus cæleſtes habent honores, & templa ædificãt, quibus in priſ-ca illa Romanæ Vrbis magnificentia vix quicquã ſimile extiterit. ſanè fanum eſt ſimio dicatum: cu-ius duntaxat pecori in victimarũ vſum cuſtodien-do, porticus miram in longitudinem excurrit, co-lumnarum ſeptingentarum è marmore, tantæ ma-gnitudinis, vt Agrippæ columnas, quæ in celeber-rimo quondam omnium Deorum templo Romæ viſuntur, ſine dubio adęquent. Elephantis etiam re ligionem numinis tribuunt: bobus auté, cò maio-rem, quod hominum vita functorũ animos in eam maximè belluã immigrare opinantur. Multos ha-bent ſuarum ſuperſtitionum libros, magno labore

ſtudioſque conſcriptos, quæ nonnihil ad veteris Græciæ fabulas, & auguralem Hetruriæ diſciplinam videntur accedere. Hi libri ne in vulgus prodeant, cauent quàm diligentiſſimè; ſed ex ijs arbitratu ſuo depromunt, quæ ad populum decipiendum in concionibus, vel in priuatis colloquijs, cõtracto ſupercilio, & magna pompa verborum ediſſerant. Quamquam haud pauca ſuperioribus annis à Brachmane quodam apprimè docto, cũ ſe ad Christum aggregaſſet, noſtris hominibus prodita ſunt; inq; Luſitanum ſermonem accuratè cõuerſa, tandem ad me peruenerunt; meræ nugæ, & anilia planè deliramẽta, quæ hoc loco ne leuiter quidem attigiſſe operæpretiũ duxerim. ex quo facile apparet, quantum immortali Deo populi debeãt ij, quibus in tanta aliorum cœcitate, Chriſtianam lucem aſpicere datum eſt. Iam, de ſacrificijs, libationibus, cæteriſque nefarijs ritibus, quibus vel ad placandos commentitios Deos, vel ad expiandos mortuorum manes vtuntur, ſingillatim exponere, vt ſuperuacaneum, ita pænè infinitum ſit. Atque hæc in præſentia de Brachmanibus. Naires autem, penes quos totius rei militaris eſt cura, vt ſeptimum circiter ætatis annum attigêre, teneri corpuſculi neruis diu multũque diſtentis, laxatiſque compagibus, adhibita frequenti vnctione ſeſamini olei, per aliptas peritiſſimos ad agilitatem pęnè incredibilem perducuntur. itaq; velut exoſſes artus omnem in partem arbitratu ſuo torquere ac flectere; ſaltus retrorſum æquè atq; in aduerſum longiſſimos edere; & in lucta varios nexus pariter implicare atq; explicare condiſcũt. Armis verò, à pueritia ad vltimã vſq; ætatẽ, ſumma cura exercẽtur ſinguli fermè ſingulis,
haud

haud abſurda ratione; quod ita perſuaſũ habeant, neminem vnum ſimul pluribus poſſe rebus excellere. arma erãt olim, haſta, ſagittæ, gladius, clypeus: verùm, poſt inuectas illuc recentiores haſce humani ingenij fraudes machinaſque, totam conflandi, temperandi, librãdi rationem ita percalluêre, vt omnibus maioribus minoribusq́; tormentis, igneisq́; miſſilibus admodum ſcienter vtantur: iamque Indici ſclopi, ſeu ferreæ fiſtulæ, & ſulphureus puluis, longo interuallo Luſitanicis antecellant. Nudi, pube tantùm velata, prælium ineunt; neque loricarum aut galearum onera patiuntur. hinc noſtro militi pugna longè ſtabilior: ſuoque & armorum pondere vehementius in hoſtem incumbit. contrà, illis maior in dimicando velocitas & concurſatio. quinimmò plurimum in ipſa fuga præſidij eſt. obuerſantes offerentesq́; vltrò ſeſe, vbi te iã iamque adepturum exiſtimas, momento euaneſcunt. rurſus, cùm procul abeſſe credideris, ab tergo ſe oſtendunt. pari celeritate & ſequũtur, & abeũt: & (quod vel in primis capitale eſt) haud incertiore ictu auerſi, quàm aduerſi iacula dirigunt. Quod ſi ad cominus decertandũ vel neceſſitas cogat, vel inuitet occaſio; cęſim plerunq; feriũt: bracteolis plurimis ad gladij manubriũ annexis, quorũ tinnitu numeroſo ad Martẽ pugnamq́; incitantur: ſeque celeri vel procurſu in hoſtem inferunt; vel recurſu, cùm opus eſt, repentè ſubducunt; factaque teſtudine ita ſub ſcuto ſe totos condunt, vt locus ad plagã nullus omninò pateat. & cùm omnis multitudo Nairum viget in ſtudio rei bellicæ; tum præcipua laus tribuitur certo militũ ordini, quos Amocos vocant. ij diris exſecrationibus caput, familiam, ſtirpemq; deuouẽt, ni illatas cõmilitonibus

nibus iniurias inuicem puniant. Regis verò necem tam obſtinato animi impetu vlciſcũtur, vt per media tela flammasque nullo planè vitæ reſpectu, ad cædem hoſtium ruant lymphati, amenteſquè, atque ob id ipſum vel maximè formidandi. Itaque Indicæ militiæ id robur eſt: & pro Amocorum numero magis minuſve potentes Reges exiſtimantur. longè miſerrima conditio eſt agricolarum, & opificum: ſiquidem pręter quotidianas operas, quibus ægrè ſeſe familiasque ſuſtentant; quod initio quiſque ſortitus eſt vitæ genus, in eo ad mortem vſque perſiſtere cogitur: nec modò ad altiores vnquam gradus euadendi, ſed ne ad alias quidem artes quęſtuſve ſe transferendi ſpes vlla relinquitur. atque id vetus eſſe inſtitutum, patet ex Arriano, qui res item Indicas Græco ſermone conſcripſit. quare adeo contempti abiectique ſunt, vt ſuperiorum ordinum homines ne rectis quidem oculis audeant intueri. quod ſi in turba, vt fit, ad aliquem fortè Nairem propius acceſſerint, malè mulctantur: idque ne accidat, per antecedentes famulos turbam ſubmouent Naires; & cùm alibi, tum præſertim ad viarum flexus, ſe adeſſe clara voce denunciant: tanta Indicæ nobilitati ſuperbia, tam barbarus ineſt faſtus: atque id eſt cauſæ, cur Chriſtianam diſciplinam peſſimè oderint, cuius præcipua laus in hominum caritate, animique moderatione conſiſtit. Quæ Indorum contumacia eò minus videtur ferenda; quò ſibi nobilitatis nomen impudentius arrogant: nam præter alia dedecora quantæuis claritati obſcurandæ; promiſcua etiam inter ſingulos ordines coniugia ſunt, vagique ferarum more concubitus. Incerto omnes patre naſcuntur, & ad ſororum filios, vt minimè dubiæ

cogna-

cognationis, hæreditas peruenit. Aedificia, tẽplis Deorum exceptis, & Regijs ædibus, & quibuſdam pretioſarum merciũ apothecis, lignea, & modicè ab humo exſtantia, palmarum folijs conteguntur: nec vlli omnino, præter dynaſtas, ſumptuoſius habitare conceſſum. Suburbana viſuntur plurima cũ hortis apprimè cultis, quæ fermè incolunt optimates, ne vrbanæ plebis conſuetudine polluantur. ea partim vallum & agger vndique muniunt: partim inflexi enatarum ibidem arborum rami; paſſim interiectis implexiſque mira denſitate viridibus rubis acſentibus, ad introitum, aſpectumque & ignẽ arcendum: tantis præterea recurrentium in ſe viarum anfractibus, vt, inſtar labyrinthi, cœcos errores, & ambages imperitis locorum obijciant: quæ res vel in primis difficilem bellandi rationem hoſtibus reddit. Zamorinus ipſe, quo tempore Luſitani ad Calecutum appulëre, ad Pananem (id maritimo vico nomen) haud ita longè ab vrbe, ſe continebat. Ad eum Gamma cùm in anchoris ſtaret, nuntios de ſuo aduentu præmiſit: ſe, cum Regis Luſitaniæ mandatis ac litteris ex alio penè terrarum orbe adueniſſe; neque tamen iniuſſu è naui egreſſurum. Lætus ea re Calecutanus, magnificeque ſeipſe circumſpiciens, quod ſui nominis gloria excitam ex vltimis ſedibus gentem cerneret; Gammam è periculoſa ſtatione in proximũ portum, cui Capocate nomen eſt, dato in id duce, iubet inuehi. dein poſt biduum mittit qui Gammam honorificè ad ſe deducant. Ille tametſi ignotæ fidei, & vanę ſuperſtitionis homini vitam ſuam credere, comitum, amicorumque monitis ac precibus vetabatur; tamen legationem peragere, & cuncta coram explorare ipſe conſtituit. Paulo fratri

fratri, vicario ſuo mandat, ſcaphas quotidie ad littus paratas habeat; ac ſi quid accidat, quò minus ad naues redire poſſit; ipſe nulla eius rei habita ratione Luſitaniam repetat, & Emmanueli Regi inuentæ iam Indiæ, ac totius itineris rationem diligenter exponat. Tum duodecim ſocijs ex vniuerſo comitatu delectis, quàm ornatiſſimo veſtitu, cùm ſcaphas verſicoloribus vexillis atque tapetibus, & omni tormentorum apparatu adornaſſet, ingenti omnium gratulatione, ſtrepituque feſto ad littus acceſſit. Deſcendenti præſto fuit Catuales vnus ex ijs, qui iuri peregrinis dicundo præſunt, cũ vario cantu, & magna manu militum, baiuliſq; ad ſarcinas conuehendas: nam apud Indos equi, & cætera iumenta per id tempus in vſu non erant. Dein Gãmam tetraphoro impoſitum, ad vrbem Calecutum primùm, inde Pananem deportauit tanto populi concurſu, vt præ turba quidam eliſi, nonnulli etiam è ſpectandi certamine coorta rixa perempti ſint. Vt ad regiam eſt vẽtum; à Caimalibus aliquot Gamma cum ſocijs honorificè primùm excipitur. dein Brachmanarũ antiſtes linteatus obuiam prodijt, ac manu leniter apprehenſum, lõgo cubiculo tum ordine, denis aulicis ad oſtia ſingula ſtationẽ agentibus, in amplũ conclaue perduxit. ſtratũ erat pauimentum ſerico eteromallo viridi: parietes verò bõbycina periſtromata intertexto auro magnificè veſtiebãt: ligneis gradibus affabrè factis in theatri formam circumquaque eminentibus: ea procerum ſubſellia ſunt. Rex in ornatiſſimo lectulo decumbebat, goſſipina candoris niuei tunica indutus, aureis conſperſa roſis, gemmeis fibulis admirabili ſplendore connexa. Caput cum pretioſis inauribus pileus aureus contegebat in tiaram
exſur-

exſurgens, vario gemmarum vnionumq́ue conte-
xtu. brachia cruraque de more gentis nuda, armil-
læ ex auro decorabant, baccis diſtinctæ clariſſimis.
pari fulgore lapilli annulis inſerti complures è pe
dum æquè ac manuum digitis emicabant. Adſta-
bat ex apparitoribus quidam ætate prouectus, in
aureo diſco tenens Malabaricum betel, ſeu Tam-
bul Arabicum: quæ folia principes Indi aſſiduè fe-
re mandunt, commendandi halitus, leuandæ ſitis,
& educendę pituitę gratia. Zamorinus ipſe, quam-
quam colore ſubnigro, tamen & proceritate mem-
brorum, & toto corporis habitu geſtibusq́ue digni
tatem regiam haud dubiè præferebat. Gamma, ſa-
lutatione peracta, conſidere vnà cum comitibus
iuſſus, per interpretem exponit: Emmanuelem Lu
ſitaniæ Regem, Calecutani Regis fama commotũ,
fœdus, & amicitiam ipſius iam pridem expetere.
quando coram congredi, & iungere dextras loco-
rum interualla prohibeant; legatum pro ſe miſiſſe.
Ni rem aſpernetur; confidere ſe eam ſocietatem v-
trique non parum ornamenti, commodiq́ue alla-
turam. Dein prolata munera, & litteræ cùm Arabi-
co, tum Luſitano ſermone conſcriptæ. Ad ea Zamo
rinus breuiter: Emmanuelis fratris voluntatem,
ac propenſionem erga ſe, vel ex eo elucere, quod
ſe tam honorifica legatione, per tot diſcrimina la-
boresq́ue vltro compellandum, & ſalutandum exi
ſtimarit. quod ad fœdus, & commercium attineat,
rem ſine controuerſia conuenturam. ſimul ediſ-
ſerit, quas è ſuo regno merces auehi: quas ad ſe im-
portari viciſſim expediat. Ad hæc, multa de nauiga
tione, deq́ue itinere ſciſcitatus, Gammam, & ſo-
cios in lauta hoſpitia benignè diſtribuit. His reb⁹,
vt fit, extẽplò vulgatis, cùm cęteri mercatores, tũ Sa

raceni

raceni præcipuè atq; Arabes magnopere commo-uentur. ac præter capitale in Chriſtianos odium, rati etiam, quod res erat, quãtum ad Luſitanorum commercia accideret, tantum de ſuis lucris immi-nui; &, ſi prȩualidus manceps in eam negotiationẽ ſe interponeret, nihil ſibi ad quȩſtum, & nauigatio nem loci relictum iri; inſtitutam & coaleſcen-tem nouam ſocietatem omni conatu dirimere in-ſtituũt. Ac primum, varijs criminationibus ac ma-ledictis Gammam apud Regem conſenſu proſcin-dunt; ſpecie legationis explorabundum pira-tam aduenisse; ac, nulla prouocatum iniuria, qua-cunq; iter habuerit, mare infeſtũ reddidiſſe latro-cinijs; emporia cædibus, rapinisq; vaſtaſſe. Quod ſi maximè Luſitaniæ Regis miſſu aduenerit; conſi-derandum tamen Zamorino eſſe, vtrum fideliſsi-mæ, & plurimæ nationes, quæ iam in eius regno ſedes & domicilia fixerint; & præſenti pecunia cer tiſsimisque compendijs Malabaricam in dies au-geant rẽ; peregrinæ genti & toto cælo diſiunctæ, ac proferendi per fas ac nefas imperij cupidiſsimȩ, nullo prȩſertim merito, poſthabẽdȩ ſint. Ad hȩc, ve nales aulicorũ animos, & eorũ præcipuè, qui magi ſtratus gerebant, cùm cæteris artibus, tum effica-ciſſimis omnium ſcelerum & flagitiorum admini-ſtris, argento auroque aggreſſi, haud ita difficili negotio in ſuam ſententiam perduxẽre. In ijs, Ca-tuali ipſi, cui hoſpitum erat cura concredita, faci le perſuaſum, vt Gammȩ, per ſummam officij ſimu lationem, extremam perniciem ſtrueret. Ad quȩ fa cinora, cùm Rex ab inſita barbaris leuitate, ac per-fidia, conniueret; de omnibus cõſilijs, & imminen-te exitio, per Tunetanum quendam Monzaidem, Hiſpanicæ linguæ peritum, cui cum Luſitanis in

Africa

Africa olim conſuetudo interceſſerat, Gamma repente certior fit; eiuſdemque ſuaſu quàm occultiſſimis itineribus ad naues feſtinè ſe proripit, eo maiore euadendi ſpe, quod ab regia claſſe per hyemē ſubducta, nullum in præſentia periculum immineret. Igitur è portu in altum euectus; Indo cuidā litteras ad Zamorinum dat; quibus præter acerbas querimonias de hoſpitio violato, paratiſque ſibi nulla ſua culpa inſidijs, hominem hortatus eſt, vt repudiatis improbis ſuaſoribus, in priſtino conſilio permaneret: ac multo plus ex vnius Luſitaniæ Regis amicitia, quàm ex vniuerſa Mahometana colluuie, fructus, & emolumenti ſibi promitteret. Ad eas querimonias, etiam atque etiam purgare ſe Zamorinus, & omnem culpam in adminiſtros, vetuſto regum more conferre. Quęſiturum ſe de inſidijs, quas Gamma ſibi factas dicat: ac, ſi quem noxium deprehēderit; in eum ita animaduerſurum, vt legationis & hoſpitij ſacroſancta iura eſſe omnes intelligant. Præterea, ad Emmanuelis litteras breue reſponſum dat; ipſius amicitiam, & gentis Luſitanæ commercium fore ſibi pergratum: cum eo tamen, ne quid ob id in ſuo regno turbarum exiſtat: neu qua veteribus amicis, ac ſocijs fiat iniuria. Cum eo reſpōſo Gamma Anchediuam inſulam petijt, leucas à Calecuto circiter quinquaginta, frequentem nemoribus, & piſce omnis generis apprimè abundātem. Ibi refectis è longa iactatione ſocijs, nauibuſque, Deum precatus, vti propitius iterum adeſſet, reducemque ſe optimo Regi, propinquis, ac patriæ ſiſteret; in Europam curſum intendit, atque Indicum & Arabicum Oceanum, propter ventorum inconſtantiam, lentiſsima nauigatione remenſus, ad Aethiopiæ primùm deuenit lit-

nit littora. Hinc Magadaxo vrbe Saracenorum ex itinere diuerberata, Melindem, vti promiſerat, appulit: aſſumptoque Regis legato, Zanzibarem inde petijt inſulã cùm cætera amœnitate inſignem, tum felicibus ſyluis medica omnium generum mala ferentibus. Inde ab regulo perbenignè tractatus, Moſambicum traiecit; fixaque ibi columna, ad Aquationem ſancti Blaſij proceſſit. Ac Bonę ſpei promontorium denique circumuectus, Heſperidas primùm, dein Tertias quas appellant, poſtremò Oliſiponem ſummo Dei beneficio tenuit Septembri menſe anni milleſimi quadringenteſimi nonageſimi noni, plus biennio poſtquàm indidem abierat, socijs fermè centum, in ijs Paulo fratre, morbo & labore conſumptis. reliquos in terram egreſſos circumfuſa illicò turba, concionis inſtar, tanquam reuocatos ab inferis certatim intueri: de itinere toto, deque Indicis rebus ſine ſine perquirere: incolumem aduentum, partamq; gloriam gratulari: denique eiuſdem peregrinationis & laudis cuncti ſtudio, & æmulatione paulatim accendi. Emmanuel, aduenienti Gammæ viros ex vniuerſa nobilitate primarios obuiam miſit honoris cauſa: & quamuis incertam atque infidam ex India pacem afferret; tamen ob ſingularem viri conſtantiam, & animi magnitudinem ab omni poſteritate celebrandam, & exhauſta cum fide mandata, Gammam nouis honorum titulis & vectigalibus auxit: cæteris nauarchis ac ſocijs præmia tantis laboribus, ac tanto Rege digna perſoluit.

Libri primi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM LIBER SECVNDVS.

PAtefacta iam India, & incognitæ ad eam diem nauigationis ratione vtcunque comperta; primùm omnium Emmanuel toto regno ſupplicationes indixit. Populi circa præcipua templa frequentes iêre. Dein, MARIAE Virgini eius nauigationis præſidi extructam olim ab Henrico principe ædiculam in ipſo aditu portus Oliſiponenſis, miram in amplitudinem extulit, auxítque, ac loco in primis illuſtri, vt ab omnibus conſpici poſſet, ipſius Henrici militarem ſtatuam collocauit. Ad eius templi cuſtodiam, & cæremonias, & naualis præſertim turbæ ducumq́; animos ritè expiandos, eximia ſanctitate monachi acciti è Hieronymiana familia: quam Rex præcipua beneuolentia ac veneratione proſequebatur. Locus, deſumpto a Chriſti incunabulis nomine, Bethleem dictus: in primis totius Hiſpaniæ tum ſtructura, tum religione viſendus. Et quoniã Gamme, comitumque fama celebritaſq́; & multiplex Indicarum opum relatum in Luſitaniam ſpecimen, omnium animos in rerum ingentium ſpem, & eiuſdem itineris cupiditatem erexerat; tanti conſenſus ardoriſque bono vtendum ratus Emmanuel; nequaquã vltrà exploratorijs nauigijs, verùm iuſtis iã claſſibus ea maria ſibi ſulcanda conſtituit. Nauibus tredecim, quæ aluei magnitudine, & hominum fre-

quentia,& onerum æſtimatione,haud exiguas Luſitani regni opes, & copias indicarent, Petrus Aluarus Capralis, claro æquè genere ac virtute vir, ſumma cum poteſtate præficitur, Gammæ interim requie ex longa defatigatione conceſſa. Huic ab Rege mandatum in primis, vt Chriſtianam fidem, religionemq́ue in ijs regionibus tum ſerere, tum amplificare omni ſtudio inſiſteret. dein, vt Calecutanum Regem quanta maxima lenitate ac diligentia poſſet, ad firmam pacem, & ſtabile fœdus alliceret: ille ſi durum, & illiberalem, & infidum ſeſe præbere perſeueraſſet; tum verò barbarũ ſcelus, & illatas Vaſco Gammæ iniurias vindicaret; cumq́ue nefarijs Chriſti hoſtibus iuſtum piumq́; ſuſciperet bellum. Idcirco, partim ad prædicandum ethnicis Euangelium, partim ad Chriſtianorum animos procurandos, egregiè pius doctuſq́ue Theologus Hẽricus Frãciſcanus, qui poſtea Septã vrbis fuit Epiſcopus, cum ſacerdotibus aliquot in eandem expeditionem eſt deſtinatus: & prçter vectores, naualemq́ue turbam, ex Luſitana iuuentute delecti mille & quingẽti propugnatores in claſſem impoſiti. Capralis litato profectus, anno milleſimo quingenteſimo à partu Virginis, Martio menſe (quem ad iter Indicum maximè idoneum deinde monſtrauit vſus) ad Heſperidas tertio decimo die proceſſit. circum eas inſulas fœda tempeſtas coorta claſsẽ latè diſiecit. è præfectis vnus Ludouicus Piræus, cum ventis ac mari aliquadiu luctatus, incertum quonam proprio incommodo non tenuit curſum. conuerſis ad extremum velis, Oliſiponem inuitus irrita nauigatione repetijt. Cæteri poſtmodum ex errore ac trepidatione collecti, ac vitandam Guinèæ malaciam, & ſuperandum

randum Bonæ ſpei promontorium, longiore ambitu capto, cùm ſe in altum dediſſent, poſt menſem circiter in telluris conſpectũ ventis ferũtur: quam inſulam initio rati, continuata dies aliquot ſecundum littus nauigatione, continentem ſine dubio eſſe comperiunt. Ibi ex longa iactatione claſſem portus excepit, cui ab egregio ſitu, ac tuta ſtatiõe, Securo nomen impoſitum. Inde ad cognoſcenda loca gentemq́ue, deſcenſum in terram; & Chriſtiano ritu in ara ſubductili ſacrificatum, & concio de rebus diuinis ab Henrico eſt habita: barbaris, cùm nihil planè perciperent, tamen occulto numinis impulſu cœleſtes cæremonias, & ſacram concionem admirabili ſtudio ac veneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaſpare Lemio in Luſitaniam extemplò miſſus, Regem ac cæteros omnes ingenti lætitia atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla, ſolenni ritu & precationibus conſecrata, defixit; à quibus regio ſanctæ Crucis in aliquot annos dicta: ſed à Braſilo rubro ligno, quod tingendis veſtibus inde petitur, ſuperinditum deinde Braſiliæ cognomen, repudiata ſanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi conſenſus, & pertinax conſuetudo retinuit. Eſt autem Braſilia noui orbis pars, quam, paulo poſt Capralis acceſſum, Americus Veſputius Florentinus eiuſdem Emmanuelis auſpicijs accuratiùs explorauit. atque à duobus ab Aequatore gradibus, partibuſve, ad gradus quinque & quadraginta in Auſtrum excurrens, trigoni oblongi ſpeciem refert. cuius baſis in Aequatorem, ac Septentriones obuerſa, ab Oriente in Occidentem rectà protenditur. Angulus extremus ignotas ad meridiem regiones attingit. Latus in

Orientem ſpectans, interpoſito mari Heſperijs Aethiopibus obiacet. alterum latus à prouincia Peruana diſterminant iuga montium adeò celſa, vt ipſos auium volatus fatigare dicantur, vno duntaxat, quod adhuc exploratum ſit, eoque difficillimo tranſitu. Regio fermè tota in primis amœna eſt, cœli admodum iucunda ſalubriſque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodiſſimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempeſtiuè diſijciunt: ſoleſque puriſſimos ac nitidiſſimos reddunt. Scatet ea tota fermè plaga fontibus, ac ſyluis, & amnibus inclytis: è quibus (vt reliquos taceam) is quem Argenteum vocant, leucarum quadraginta oſtio in mare fertur adeo violentus, vt inde nautæ dulces hauriat latices prinſquam tellurem ex alto conſpiciant. Terra partim in planitiem exſpatians, partim in colles clementer aſſurgens, fœlix præpinguibus glebis, & riguo ſolo ſemperq; vernãte, credita ſemina multiplici reddit fœnore: ac ſaccari præſertim eſt ferax; quod cœleſte eſt donum, Attico melli multis partibus præferendum, proceris arundinibus condidit natura: è quibus aquaria mola dulciſſimus humor expreſſus, in ahenis ad purũ excoquitur, tum formis in panes cogitur ad metæ figurã: dein rurſus, vbi libuerit, eliquatus, artifici manu pigmentis ad inſtar ceræ varias in effigies indiſcreta pæne veri ſimilitudine trahitur. Cuius generis officinæ, priſcis ignotę, hodie, qua pręſerim incolunt Luſitani, paſſim exſtructę viſuntur: atque ex ea merce negotiatores vel maximum capiunt emolumentum: ſiquidem nauibus quotannis in Europam euecta, certiſſimo compendio longè lateque diuenditur. Certis etiam è plantis, quas vulgò Copaibas vocant,

cant, inciſo per æſtatem cortice, in modum balſami liquor ſuauiſſimi odoris emanat: cui, cùm ad alios mortalium vſus, tum ad curanda vulnera, & cicatrices tollēdas, mirificam eſſe perhibent vim. ex plantæ cernuntur affrictu animalium attritæ, quæ à ſerpentibus venenatis, aut à feris icta, ad remedium illud ipſo naturæ inſtinctu ſe conferunt. At Zabucales quæ dicuntur, admodum excelſæ, magnos ferunt ſumma duritie calices, ore in terram obuerſo, & quidem admirabili naturæ ſolertia pyramidatim operto, iis calicibus nuces caſtaneæ ſaporis egregij continentur: quæ vbi maturuerint, excuſſo confeſtim operculo, paulatim ipſe per ſe in alimenta incolarum ad vnam è calice defluunt. Sylueſtria etiam ſunt Caiuſia pyra, apprimè ſuccoſa & innoxia, itaque medijs caloribus auidè manducantur: cæterùm in imo pyro faba quædam extuberat cortice amariſſimo, prædulci medulla ſi torreatur. pyro præterea, refrigerandi vis: faba calefacit. Verùm, ex omni genere, palma tribuitur iis, quos vulgus Ananazes appellat. Planta eſt humilis, cuius è ramis veluti pinea nucamenta dependent præmollia: hæc ſuo tempore in fruſta deſecta, gratiſſimo ſimul odore ac ſapore, non recenti duntaxat edulio ſunt; verùm etiam in longum tempus adſeruantur è ſaccaro. Iam verò, illati in eas regiones ex orbe noſtro melo pepones, cucumeres, malogranata, ficus, viteſque biferæ ac triferæ, necnon multiformia mala medica ſuppetunt. Ad hæc, eſt videre complures alias pomiferas arbores, quas percenſere nimis longum ſit; piſceſque, & aues coloris eximij & quadrupedia plurima, ſed fermè ſylueſtria, partim nota nobis, partim ignota, in quibus vtique

apparet quàm miris modis, ac varijs, diuina ſapiẽtia laudat in orbe terrarum. Ex eo numero, vt pauca perſtringam, apri ſunt amphibij, carnibus optimis ac ſaluberrimis. ij, quod priores pedes perbreues habent, poſteriores autem prælongos; tardiore ſunt curſu: itaque deprehenſi à venatoribus, quà proximum eſt, ſeſe aquis immergunt. Antæ ſunt etiam, gentis vocabulo, ad mulæ ſimilitudinem; ſed minores, & roſtro tenuiore, inferiore autem labro tubæ inſtar oblongo, rotundis auribus, breui cauda, reliquum cinereæ corpus. eædem lucifugæ ſunt. non niſi noctu ad pabulum prodeunt: vbi diluxit, in ſua ſeſe condunt latibula. Hujus belluæ carnes guſtatu planè bubulas referunt. Cotias verò nominant, magnitudine, & forma, & ſapore leporum: rufo colore, paruis auribus, cauda fere nulla. Maiores ſunt eiuſdem fere ſpeciei; quas Pacas vocant: roſtro tereti, ad faciem felis, fuſco colore, candidis maculis interſtincto: neque carne tantùm, ſed & corio ipſo prætenero, atque ob id ipſum in delicatiores epulas expetuntur. Cæterùm inſolito ſpectaculo Tatuſiæ ſunt, ad porcelli magnitudinem: corio ſquamatim loricato, ſic, vt equi cataphracti ſpeciem reddant: exeo caput duntaxat, ceu teſtudines exerunt; pedibus contractis: & ſpecubus ferme vti cuniculi ſeſe continent: hæ quoque carnes palato gratiſſimæ. Magna præterea vis tigrium eſt: quæ famelicæ, horribili velocitate ſunt, viribuſque tremendis: eædem paſtæ (quod mirêre) tanta ignauia dicuntur eſſe, vt à gregarijs etiam canibus confeſtim in fugam agantur: adeo, cibi potuſque ſatietas, non homines tantùm, ſed etiã feras hebetes reddit. Illud verò mirum in Cerigonibus (id

animanti

animanti nomen, buxeo colore, vulpeculæ magnitudine) ex eius aluo duæ dependent veluti manticæ: in ijs catulos circumfert, & quidem adeo pertinaciter ſuo quemque vberi affixos, vt à perpetuo ſuctu non auellantur, antequam ad paſtum ipſi per ſe progredi valeant. Valde etiam inuſitata & effigie, & natura eſt animal, quod ab re ipſa Luſitani Pigritiam appellãt, Cerigonum fere magnitudine, ſed roſtro fœdiore ad aſpectum, & vnguibus ad digitorum ſimilitudinem prominentibus. Huic, ex occipitio exiſtens coma ceruicem velat, lentoque ipſa ventris adipe verrit humum; neque vnquam, in pedes exſurgit: denique tam tardè mouetur; vt quindecim ipſis diebus ad lapidis ictum continuo tractu vix prodeat. Victitat arborum folijs, & in earum cacuminibus degit plerunque: quarum in aſcenſu biduum circiter, tantundem in deſcenſu ponit. neque verò adhortationibus tantùm aut minis, ſed ne plagis quidem fuſtibuſve beſtiam vel tantillum de inſita ignauia ac tarditate dimoueas. Mirãdum eſt etiam genus earum, quas Tamendoas vocãt; veruecis altitudine; colore fuſco; prælongo ac tenui rictu; neque eo ad malas diducto, ſed modicè ad imum inciſo. Vnguibus inſtructa eſt quadrupes mirè longis latiſque, nimirum ad victum facilius comparandum: namque formicis alitur, quarum latebras vbi crebro vnguium iniectu ac foſſione detexerit, illicò exertam trium ferme dodrantium linguam immittit exilem, opertãque formicis repente contrahit, glutitq; deceptas. Huic, vti ſciuro, valde promiſſa & ſetoſa cauda pro tegumento eſt. ſub ea quippe ita ſe condit, vt nihil ex reliquo corpore prorſus appareat. Neque hæc tantùm, & alia indi-

dem ſylueſtria, vt dixi, verùm etiam nuper à Luſitanis inuecta pecorum & equorum armenta planè admirabili prouentu fœtificant. quò magis mirum, vberrimo agro, mitiſsimo cœlo, tam fera & acerba eſſe incolarũ ingenia. Nullos omnino colũt Deos. omnibus tantùm, & augurijs ad inſaniã dediti, & ariolis impoſtoribuſque miſerandum in modum quæſtui ſunt. nudi æquè viri ac fœminæ prorſus incedunt, robuſtis lacertis, fluxo à vertice duntaxat capillo; nam cæteras corporis partes identidem expilant: ſimis, vti Sinarum populi, naribus: æneaque ipſi cute, atro inſuper ſucco pomi Genipapi totum ſubinde corpus inficiunt. præterea inſertos habent iam inde à prima ætate deliciarum cauſa quidam inferiore duntaxat labro, quidam etiam facie tota prælongos nullius pretij lapillos, tetro ſanè ſpectaculo. Gregatim peregrinãtur ordine ſimplici, ſilentio miro. virum vxor anteit. Carorum aduentum, circundatis collo brachijs, appreſſo ad pectus capite, cum effuſa côploratione altiſque ſuſpitijs primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda miſerantes: momento dein ſiccant oculos, habentque lacrymas in poteſtate. Grauidis haud ita multus in partu dolor. à puerperio fœta côfeſtim exſurgit, ac domeſtica obit impigrè miniſteria. eius loco (ꝙ vix credat quiſquam) in aliquot dies velut æger decumbit maritus. hic officij cauſa ab amicis ac propinquis inuiſitur, huic ſorbitiunculæ dantur ad refouendas vires. huic, de gentis more, bellaria & delicata munuſcula deferuntur. Numerandi rationem, ac litteras ignorant omnes. tantùm tenui quadam traditione, nonnulla de Noe, deque diluuio à patribus accepiſſe dicuntur: vt valde probabile ſit, poſt

diſsi-

diſſipatos quondam diuino iuſſu mortales, nullũ huic genti cum noſtri orbis hominibus fuiſſe commercium. Vino ac frumento in hæc vſque tempora caruere, ſatiua radice victitantes, in farinam redacta, quam mandiocam appellant. ſub eodem tecto, ad inuerſę modum carinæ prælongo, multę ſimul familiæ degunt, noctu ad noxia vitanda animalia cubantes in retibus à terra ſuſpenſis: viuũt que in diem; & quicquid habent, in communeſidelliſſimè conferunt, nihil in poſterum ſoliciti. Natandi arte ad miraculum vſque præcellunt. ſub aqua totas interdum horas, vbi quippiam ab imo quærendum eſt, patentibus oculis vrinantur. itemque laboris & inediæ patientiſſimi ſunt. triduum ipſum, vbi penuria ciborum ingruerit, ieiuni traducunt: iidem, ſi copia ſuppetat, à primis tenebris ad lucem vſque in conuiuijs & compotatione perſiſtunt. Rectè aut perperam factis, nihil poſt mortem præmij ſupplicijue ſupereſſe arbitrantur. Qui diem ſuũ obiêre, eos perinde ac deceſſerint, vel integro corpore, vel mancos, aut debiles, vulneribuſque confoſſos, deſcendere ad orcum putant. ergo incremata condunt humi cadauera, addito rete, cubandi cauſa, necnõ edulijs per aliquot dies appoſitis; quòd ita perſuaſum habent, & ſomnũ interim capere, & cibo veſci manes mortuorum. captos in prælio hoſtes (crebra aũt inter eos bella excitãtur, ac ſagittis prę ſertim vtuntur egregiè) multorum dierũ cura ſaginatos, ingenti cũ tripudo mactãt; vorátq; toſta verubus membra. eæ optatiſsimæ *Braſilicis* epulæ ſunt. neq; ſi cui hoc leti genere perire contigerit, malè ſecũ actũ exiſtimat: quimmo ad morté pergit alacer ac ſecurus: editiſq; cõtra ipſoſmet percuſſores

faci-

facinoribus, magnificè in ipſo necis articulo glo-riatur. Sparſis domicilijs habitant, nullo magiſtra-tu legibusúe conſtricti. lingua nec difficilis cogni-tu, & vna fermè eſt omnium quotquot adhuc pro-bè noti ſunt, exceptis certarum rerum vocabulis, quæ aliter à viris, aliter à fœminis vſurpãtur. Trium ex alphabeto elementorum F. L. R. nullus apud eam gentem eſt vſus: minimè abſurda quorundam animaduerſione factum id eſſe diuinitus; eò quòd Fide, Lege, Rege, ſicuti dictum eſt, careant: benefici orum acceptorum immemores: æquè iræ ac libidi-nis impotentes: ad pugnas & certamina temerarij præcipitesque: vltionis & humani ſanguinis aui-diſſimi: ad ſummam, belluis quàm hominibus pro piores, qui quidem mores patrios retinent, ac me-diterranea incolunt loca. nam poſt illatum ab So-cietate IESV Euangelium, & liberalium artium diſciplinas; in vicos & oppida contributi, præſer-tim qui mare accolunt, ad humanitatem ac pieta-tem magnis laboribus excoluntur. Verùm hæc ſuo loco fuſius. Capite damnatos viginti homines Ca-pralis è Luſitania ſecum auexerat, pœna mortis in exilium commutata. Ex eo numero duobus ad gen tis mores linguamque diſcendam ibi relictis (quo rum vnus deinde ad illa commercia magno vſui Luſitanis fuit) ipſe, ne fruſtra tempus inſumeret, ventis in Orientem vela permiſit. A Braſilia ad Bo næ ſpei promontorium immani traiectu leucas nu merant fere mille ducentas. Oceani ſæuientis ven torumque furentium ea pręcipuè regna ſunt. In id ſpaciũ audacius quàm felicius ingreſſis Maio men ſe Luſitanis, flammeus Cometes horribili ſpecie in decimum vſque diem continenter apparuit. Iam-que variante ſæpius cœlo pelagoque, atrę ac ſordi

dæ nu-

ctæ nubes ad Septentrionem conglobatæ, omnem in ſe flatum quaſi reciprocando collegerant: mare languidum erat; inſidioſa tranquillitas; nautę locorum ac tempeſtatum ignari, ad auram vndiq; captandam, totos velorum expanderant ſinus; cùm ex ijs, quas dixi, nubibus, vniuerſo repente impetu ſe ſe effundens, Aquilo tranſuerſas quattuor naues, quarum ad contrahendũ minus aptè fuerant armamenta diſpoſita, inſpectantibus cæteris, momento in euertit obruitque, vt è tanto hominum numero nemo prorſus euaſerit. In ijs Barptolæmeus Dias, cuius ſupra meminimus, rei nauticæ gloria inprimis illuſtris, cùm è tot iam, tantiſque periculis antea fuiſſet ereptus; miſerandum in modum interijt. Saluti reliquis fuêre vel demiſſę raptim antennæ, vel, vbi id non licuit, vela ipſa vento diſrupta. Eo tam horrendo ſpectaculo exanimati qui ſuperfuerant, conſanguineos alij, alij caros, amicoſque oculis fruſtra requirere, ad lacrymas, & complorationem proni, vtique, ni mœrorem ex interitu alieno, ſui cuiuſque periculi metus obſtupefaceret: quippe Borea pertinaciter flante, pelagus identidem intumeſcere; fluctus modò ad aſtra ferri, modò ad tartara pænè ima ſubſidere; naues cum extremo ſalutis diſcrimine propemodum inter ſe collidi. Ad hæc, atra caligo, & rudẽtium ſtridor, & diſſonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modò, ſed etiam aurium vſum abſtulerant. Quin, & ſalum ipſum interdiu piceo, noctu igneo colore terrebat. Viginti ipſos dies tempeſtas atrociſſima tenuit. Luſitani millies quotidie morientes, & cœleſtẽ aſſiduè implorantes opẽ, qua maris tulit impetus, hac illacq; diſperſi. Pretoria cũ duabus nauibus Bonæ ſpei promontorium per imprudentiam

dentiam prætervecta, Primas quas hodie vocant, inſulas tenuit. ad eam tres deinceps circa Sofalæ oram adiunctæ. Vna, Petro Dia præfecto, per ſumma pericula & ingentes ærumnas in Luſitaniam redijt. Ita Capralis è tredecim nauium numero, cum ſex dumtaxat, ijſque laceris ac debilitatis ad Moſambicum acceſsit. Incolę, prioris anni clade perterriti, armamenta, commeatus, ac duces itineris benignè admodum præbuêre. Claſſe refecta, ad Quiloam vrbem, atque inde, nequicquam tentata ſuperſtitione Abrahemi & amicitia; Melindem eſt ventum: & magna regis voluntate renouato fœdere, hoſpitioque, & oratore, quem Gamma in Luſitaniam auexerat, in terram expoſito; in Anchediuá inſulam, cuius ante meminimus, Concanio ſeu Canarino Indiæ littori obiectam, ſecunda nauigatione traijciunt. Ibi ritè expiata Luſitanorum crimina, & pane cæleſti omnes refecti. Barbaris Euangelium, quamuis, vt videbantur, ad virtutem ac pietatem propenſis; tamen ob ſermonis inſcitiam promulgari non potuit. Ad Calecutum deinde naues applicitæ. qua re, contra quam plerique putarant, Zamorinus haud mediocrem lætitiam præ ſe tulit: ac petenti Caprali haud grauatè ſe in colloquium dedit. in eo colloquio cùm pax & amicitia certis legibus conueniſſet; ædes in vrbe Luſitanis ad diuerſandum ac negotiãdum benignè attributæ. iamque Luſitana gaza expoſita; & curatoribus ad commutationem rerum à Caprale inſtitutis; admirabili ſecuritate ſacerdotes Euangelio, reliqui mercimonio dabant operam; cùm ab ijſdem Aegyptijs, & Saracenis inſtitoribus, qui ereptam ſibi & quæſtus materiam, & locum apud Regem gratiæ non ferebant; vrbana plebs

varijs artibus & criminationibus nouos in aduenas incitari cœpta. Neque ita multo pòſt, aſsiduis Mahometanorum ſtimulis, & Nairum aliquot ac principum auctoritate compulſa; &, quod caput eſt, præſentis prædæ illecta dulcedine, vel inſcio, vel conſentiente, certè non prohibente Rege, ſubito arreptis armis, Luſitanorum diuerſorium aggreditur. Ibi ingenti clamore ac tumultu excitato, clauſtra conuellere, fores effringere, per vim conatur irrumpere. Noſtri, quamquã improuiſo malo perterriti, è feneſtris tamen tectiſq; fortiter primos barbarorum impetus repulêre: ſed perfoſſo demum, dirutoque pariete, vis ac numerus tanta ſuſtineri non potuit. hoſtium ad quattuor millia telis ac ſagittis inſtructa conuenerat. Luſitani ſeptuaginta non amplius, in hoſpitio verſabantur. ex ijs ad quinquaginta partim capti, partim interfecti, reliqui malè multati, in ijs Henricus antiſtes cum ſodalibus quattuor, multis acceptis vulneribus, ad claſſem vix euaſêre. Fuitque adeò repentina clades, vt antequam è nauibus afferri ſubſidium laborantibus poſſet, cæſo præſidio, expugnata domus, ac momento direpta ſit. Capralis, quã quam tam atroci ac nefario ſcelere, vt æquum erat, valde commotus; animum tamen præclarè vicit, ac ſapienter dolori moderatus eſt, dum aliqua ratione cognoſceret, vtrum ad Calecuti Regem aliqua pars facinoris eiuſmodi pertineret. Aſt vbi ſuper tali tantáque re nihil ſibi neque purgationis, neque ſatisfactionis afferri vidit; procul dubio affinem eius culpæ Zamorinum interpretatus, onerarias decem in ipſo portu, mercibus & annona, refertas, iniectis flammis prorſus incendit; nautis partim igne abſumptis, partim captis,

ptis, & ad claſſis miniſteria diſtributis. cui tanto malo ne ſubuenirent oppidani, horrifica pilarum procella deterriti ſunt. Dein, obuerſis in vrbem maioribus tormentis, ædificia complura diſiecta, mortales multi fœda laceratione diſcerpti. ex ijs Naires vnus Regi acceptiſſimus, cùm ad pedes eius repente cecidiſſet; plenus pauoris in præſens, irarum ac minarum in poſterum Zamorinus illicò ex vrbe ſeceſſit. Capralis verò egregiè vltus ſuorũ cædem, barbaris amplius ſexcentis terra marique peremptis, nauibus hoſtium captis, & in ciuitatis conſpectu combuſtis, quòd profectionis tempus inſtabat, menſe Decembri ad Trimumparam Cocini Regem inde ſe contulit. Cocini regnum à Calecuto leucas ferme triginta in meridiem diſtat. eiuſdem nominis regia vrbs ad oſtium Mangatis fluminis, mari introrſum æſtuante, ad formam peninſulæ cingitur. Aedificia, mores, inſtituta fermè eadem quæ Calecutanis. Indicarum verò frugum, & aromatum, ac piperis præſertim, ager longè fertilior. Rex tum alijs de cauſis Zamorino clam erat infenſus, tum quòd monopolio Calecuti inſtituto, mercaturam ab ſuo cæteriſq; regnis pænè per vim auerteret. Accedebat metus è nimia Zamorini potentia ac propinquitate; cui ſe, & reliquos Malabaricos Reges multis nominibus videbat obnoxios. Atque vt malus amicitiæ fideiq; cuſtos eſt timor; ex ea ſeruitute ac periculis eripi ſe vehementer optabat. Capralis, cùm è regione Cocini iactis anchoris conſtitiſſet, quòd omnis Malabarici nominis fidem iure ſuſpectam habebat; neque ſe, neque ſuorum quemquam incolis credendum exiſtimauit. Michael erat quidam Chriſtianus è Iogue, paucis illis diebus Henrici & ſociorum opera, ad Eccle-

ſiam

ſiam adſcriptus; Indicæ rei bene peritus,& magna apud omnes exiſtimatione. Hunc, tentandi fœderis & amicitiæ cauſa, Capralis ad Trimumparã legat. Rex, qui de Luſitanæ gentis opibus,& rei bellicæ gloria,deque rebus cùm alibi,tum ad Calecutum geſtis multa inaudiſſet;iam ante in eius nationis admirationem ac beneuolẽtiam excitatus;quaſi inopinatam aliquam hæreditatem, ſic oblatam eius amicitiæ facultatem auidè arripuit. Datis vltro obſidibus nobiliſsimis,mira liberalitate de cõmercij legibus cum Caprali decidit;& ſingulari diligentia ac ſedulitate, per impigros adminiſtros, æquo admodum pretio,mercibus Indicis aduenarum naues quàm primùm onerãdas curat: eorumque procuratoribus propriam in ſuo regno ſedẽ, ac domicilium dat. Dum hæc ad Cocinum geruntur,legati à duobus finitimis Regibus, Colani, & Cananoris(regionũ & oppidorũ ea nomina ſunt) Caprali,ſi ad eorum portus commeare vellet;commercium & amicitiam longè optimis cõditionibus detulère.Quas ille conditiones,quòd cum Trimumpara iam bona fide tranſegerat, in præſentia repudiauit:animum & voluntatem accipere ſe, & libenter vtriuſque propenſioni & officio teſtimonium in Luſitania daturum eſſe pollicitus eſt. Cananoris tamen Regem, quòd multò enixius egerat, conſtitutis Cocini rebus,in reditu ſibi adeundum putauit.Ea vrbs abeſt à Cocino leucas in Septentrionem quadraginta; portu in primis capaci tutoque. oryza importata vtuntur incolę:carne,piſce,pomis abundant:ac præterea pipere,cardamomo, gingibere,tamarindis, cinnamo,& myrobalanis:ad easq;digerẽdas merces,nõ exiguo diuinæ bonitatis argumento, tellus pluri-

mis conciſa æſtuarijs, fluminibuſque, nauig.. vſquequaq; facili aditu admittit. ſtagna quoq; paſſim occurrunt ingentia, grandibus plena lacertis ad Crocodili effigiẽ: ij tergoris duritie, conchiliorum inſtar, impenetrabili, enormi capite, duplici dentium ſerie, horrendo prorſus hiatu in hominẽ furenter inuadunt. Eorum halitus oris eſt ſuauiſſimus: at contrà in eadem regione ſerpentium & anguium adeo teter ac noxius, vt afflatu ipſo necare perhibeantur. Veſpertiliones quoque ſunt multi, dentibus & roſtro vulpinis, miluij magnitudine: præcipuo in honore menſarum. Aedificia moreſque cuiuſmodi cæteris Malabaribus. Rex, inanium Deorum ſimulacra colit: Brachmanica diſciplina, & ſacris initiatus, vt reliqui. Ab eo Capralis oratorem ad Emmanuelem accepit, & vſurpandi magis commercij, & amicitiæ cauſa, quàm quòd nouis oneribus multũ loci ſupereſſet; cõplura frugũ Indicarum pondo ibi coemit: inq; Occidentem Ianuario menſe curſum inſtituit. Plenis velis euntẽ, viginti maioris formæ naues, multis refertæ millib' armatorum, Zamorini iuſſu fruſtra inſequutæ. Indico tranſmiſſo Oceano, è ſex onerarijs vna vadis circa Melindem inhæſit. eius armamentis ac ſpolijs ne Saraceni potirentur, cõcrematus alueus, inſtrumenta machinæq; bellicæ conſultò demerſæ: quas tamen Rex Mombazæ deinde expiſcatus, in Chriſtianorum damnum perniciemq; conuertit. Inde Capralis itinere ſolito circũuectus Africam, Iulio denique menſe exeunte miſtum ingenti dolore gaudium in patriam retulit: quando tot vel carorum, vel fortium virorum interitus, quantauis pecunia diuitijsque compenſari minimè poſſe videretur. Eodem anno, incertus quo loco

ſes eſſet Indica, Emmanuel Ioannem Nouam Cal-
læcum, notæ fortitudinis & prudentiæ virum,
cum nauibus quattuor Caprali ſubſidio miſerat.
is, paulò infra Aequatorem primus inſulam in-
uenit, quæ à ſalutari MARIAE Virginis Con-
ceptione denominata eſt. inde nuſquam occur-
rente Caprali, Melindem delatus; deq́ue ipſius in
Luſitaniam reditu, & Calecutana cæde, & inſidijs,
multorum ſermone certior factus; Cananorem
petijt, regemq́ue honorificis verbis Emmanuelis
nomine ſalutauit. Inde præter Calecutanam o-
ram Cocinum proficiſcenti, claſſis ingens na-
uium plus octoginta apparuit: quam Zamori-
nus haud dubia victoriæ ſpe, ad Luſitanos in ip-
ſo Cananoris portu opprimendos, celeriter mi-
ſerat. Neque deterritus tanta multitudine Ioan-
nes, nauibus ad faciliorem circumactum vſum-
que tormentorum, in altum euectis; aſſidua iacu-
latione prælium ad ſolis occaſum præclarè ſuſti-
nuit: neq; vnquam hoſtibus tanto ſuperioribus nu
mero, locum ad conſerendas manus, ſeque circum
ueniendum reliquit. Paronibus nouem, onerarijs
decem depreſſis, epibatis amplius quadringen-
tis deſideratis, Calecutum poſtridie mœſti Ma-
labares, vniuerſa lugente ciuitate, rediêre. Ioan-
nes, egregia parta victoria, gratulantibus regulis,
Cocinum adijt; naues per otium onerauit; feliciq́;
receſſu ouans in Luſitaniam iter intendit. Tranſ-
uectus inde Bonæ ſpei promontorium, aliam in-
ſulam patefecit, quę ſanctæ Helenę, cuius tum dies
natalis agebatur, eſt appellata: modico quidem il-
la circuitu, ſed ſaluberrimo cælo, aquis optimis,
egregia frugum & carnium copia: loco præter-
ea opportuno, vt ad recreandas è longo itinere

Luſitanorum claſſes, diuino conſilio ibidem enata videatur eſſe. Minus è ſententia per idem tempus nauigauit Conſaluus Coelius: qui cum ſex nauibus in Braſiliam deſtinatus, amiſſis locorum ac tẽpeſtatum iniuria quattuor, nil niſi rubrũ lignum, & ſimias, pſittacosq́ue in Luſitaniam retulit. Interea Emmanuel, cognitis rebus in India geſtis, claſſem parauit nauium viginti, rebus omnibus inſtructiſſimam: quæ vel amicis præſidio, vel hoſtibus terrori eſſe poſſet. huic iterum Vaſcus Gamma cum ſummo totius Arabici, Perſici, & Indici maris imperio præfectus, cùm Oliſipone maturè ſoluiſſet, ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emmanueli ſtipendiarium fecit, impoſito annuo tributo, quod duũ millium miticalium, vt ipſi appellant, vel aureorum ſummam haud excederet. Inde cùm in Malabares traieciſſet; ingentem Saracenorum nauem & militibus & omni telorum genere paratiſſimam, Calecuto redeuntem expugnat: in ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pſeudoprophetæ ſepulchrum ſuperſtitionis cauſa peregrinantes. at pueri ex eadem ſecta complures Chriſtianis præceptis imbuti baptizatiq́ue ſunt: quos Gamma Oliſipone poſtea templi Bethleemitici miniſterio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adijt; Regiq́ue & oratorem ſuum, & ab Emmanuele perampla dona cum litteris reddidit. ac renouato fœdere Cocinum tetendit. Ibi dũ ſui Regis negotia conficit; repentè legati affuère à Chriſti cultoribus ijs, qui non longè à Cocino Cranganorẽ habent vrbẽ, è vetuſtiſſima illorum ſtirpe, quos beatus quondã Apoſtolus Thomas ad ſanam religionẽ ac fidem, à Brachmanarum fabulis, & impura ſuperſtitione tradu-

eduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum diſtributione ſortitus, Socotoram inſulam Arabici maris fertur adijſſe primùm: dein, multis ibi factis Chriſtianis, traieciſſe Cranganorem. in ea ciuitate cùm multos item Chriſto filios peperiſſet; Colanum petijt: neque ibi fruſtra diſſeminato Euangelio, trans iuga montium ad oram orientalem ingenti labore contendit: multiſque locis, ac præſertim in Coromandelis regno, Chriſtiana re bene geſta, perrexit in Sinas, quorum ea tempeſtate celeberrimum erat nomen; ac diuini verbi ſemêtem in eo quoque nouali facere inſtituit. Atque haud pœnitenda collecta fruge, templiſque ad Chriſti cultum ædificatis, in Coromandelem ad reuiſendos & confirmandos in fide neophytos redijt. Coromandelis caput ac regia tũ erat vrbs Meliapor; quam vetuſtate belliſque dirutam nuper Luſitani, deducta eò militum emeritorum colonia, frequentârunt, ac mutata appellatione, honoris Apoſtoli cauſa ab ſancto Thoma denominârunt. In ea vrbe ſacram ædem exſtruere aggreſſus Apoſtolus, cùm a dæmonum ſacrificulis, & ab Sagamo rege prohiberetur; res interim inſignis accidiſſe perhibetur ad Chriſti virtutem, & fidem Euangelij comprobandam. Inuſitatę magnitudinis truncum, vt fit, in littus eiecerat mare, quod eo tempore leucas fere decem ab vrbe diſtabat. Eam Rex materiam cùm in vſum ædificij cuiuſdam vehementer expeteret, robuſti primùm homines incaſſum funibus ergatiſque amouere conati. dein adhibiti complures elephanti, cùm toto connixi impetu nihil omnino proficerent; Apoſtolus Regi conditionem tuliſſe fertur, ſi truncum illum ſibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo morta-

lium adiutore, ſeſe protinus eum ad vrbem attra-ctururm. Cùm rex, inſanire videlicet hominem ra-tus, per ludibrium annuiſſet; tum Diuus Thomas zona, qua erat præcinctus, ad prominentem è cau-dice ramuſculum annexa, ſigno tantùm facto Cru-cis, immanem ſtipitem facili ductu ſequentem, v-niuerſa ad ſpectaculum effuſa ciuitate, in ipſo po-mœrio ſtatuit: ibidemq́ue defixa lapidea Cruce; vaticinatus eſt, cùm ad eum lapidem vſq; pertinge ret pelagus: tū Diuino iuſſu è remotiſſimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipſe intuliſſet, ſacra inſtauranda venturos. Neque fefellit prædi-ctio. Siquidem ſub Luſitanorum appulſum, oc-cultis tot annorum acceſſibus locus Oceano de-mum allui cæptus. Verùm ab eo ſigno, cæteriſ-que virtutibus, cùm Thomæ verbis maior in dies accreſceret fides, Brachmanas autem, fuco & falla cijs parta iam auctoritas, iam ſagina deficeret; ac-cenſus rabie quidā ex ijs, fœdum ac ferum facinus mali dęmonis inſtinctu conſciuit. Filio admodum puero ipſemet necē intulit, vt haberet vnde pere grino & inuiſo capiti crimen exitiumq́; conflaret. Citatus ad Regem Thomas, cùm accuſator ab eo per ſummam indignationem & querimoniam pœ-nas filij extincti repeteret; contra, Thomę diſcipu-li, affinem aut omnino conſcium eius culpæ magi-ſtrū negarent; nihil opus eſſe coniecturis & certa-minibus ait Apoſtolus, ab ipſomet qui occiſus di-catur; omniū optimè cognoſci rem poſſe. petit vt eius publicè interrogandi poteſtas fiat. nihil recu-ſatū ab aduerſario: & cunctis tā inauditæ rei exſpe ctatione ſuſpēſis, cadauer in mediū affertur. Tū ad exanimē puerū Thomas placido & ſereno vultu cō uerſus: Agedū, inquit, per Chriſtū, quem ego Deū prædi-

prædico, palã & ſine ambagibus puer prome; quiſnam huiuſce tanti ſceleris autor exſtiterit. Mirum dictu: ad Chriſti nomẽ, frigido & exſangui corpuſculo vitales cõfeſtim rediere ſpiritus: & clara voce, vt omnes exaudirẽt; Thomam certũ ſummi Dei legatũ; & ipſius odio, ad ſtruendam illi calumniã, nefarias à parẽte ſibi manus illatas eſſe confirmat. Hac tã illuſtri tamq; admiranda teſtificatione fractus calũniator obmutuit. Sagamus propenſo iam ante ad credendũ animo, Chriſtianam deinde fidẽ ac religionem ſine vlla dubitatione cõplexus eſt. Regem ex amicis & popularibus imitati cõplures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulſo in exilium parricida, pertinax tamẽ & cæca manſit improbitas, cùm lætos Chriſtianæ rei progreſſus, & neglecta Deorũ ſimulacra ferre nõ poſſent; facta conſpiratione præconem Euangelij è medio tollere omnino conſtituunt. Tumulus erat non procul ab vrbe: quo Thomas idẽtidem, è Chriſti diſciplina, ſecedere propitiandi æterni Regis, & ſui recolligendi gratia, conſueuerat. in eum locum, tempore captato, Brachmanę armati cum ſui ſimilibus impetum dant. ibi Apoſtolus dum ad Crucem, alienato ab ſenſibus animo, Deum pro ſalute hominum, & eius præſertim populi deprecatur; telis primùm ac lapidibus appetitus, dein ab vno è Brachmanis lancea transfoſſus occubuit. venerandum corpus inde ſublatum à diſcipulis, & in templo nuper ędificato conditum eſt. Acceſſit martyrij nomine, & memoriæ cauſa, fragmentum haſtæ, quæ inhæſerat coſtis: & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur: & vrna fictilis ceſpite inferto, nempe qui manantem è ſacris vulneribus cruorem ebiberat.

exinde locus multis miraculis claruit, ac magnus eodem ex omni parte cōcurſus, voti & religionis ergò, fieri cœptus. Hæc ferme Indi ſciſcitantibus Luſitanis, non è fama ſolùm, ſed etiam è veterum annalibus edidêre. quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Chriſti nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decātare mos eſt. Sunt qui cum tribus Magis, qui ad Chriſti liberatoris incunabula cum muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt ferunt) monitu, ſtella duce tetenderant (quo in numero Pirimal Ceilani rex ponitur) Thomam in Oriente congreſſum: deque immani trunco miraculum non Meliapore, ſed Cranganore perpetraſſe dicant, ac poſtremò in Calamina vrbe mactatum regis imperio (qui Sagamo defuncto ſucceſſerat) ac ſacrum deinde corpus Edeſſam Meſopotamiæ tranſlatum à Chriſtianis fuiſſe contendant. Vtcumque res habeat (nam ego meam interponere ſententiam in tali re, tantoq; locorum & temporum interuallo non auſim) ſatis conſtat, Apoſtolum in Coromandelio tractu Gangetici ſinus, palmam tuliſſe martyrij. nec dubium eſt, quin ex diuini viri præceptis atque inſtitutis, ingēs hominum multitudo varijs Indiæ diſperſa regionibus, in hæc vſque tempora, Chriſti nomen fidemque tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Neſtoriani placitis, à quo Epiſcopos paulo ante hanc memoriam accipere cōſueuerant, multis vitijs & erroribus inquinatam. alioquin, Apoſtolicas cæremonias magna ex parte obeunt. altaris myſteria religiosè venerantur; eoque viatico, decedentes è vita, ſe muniūt. Aduentus Domini, & quadraginta dierum ſolenne ieiunium diligenter obſeruant; quotidianæ pſalmodiæ, & ſacris inſiſtunt: & cùm

& cùm alia Chriſti Domini Sanctorumq́; feſta ritè concelebrant, tum verò præcipuè paſchalium feriarum octauam, quam Dominicam in albis vocamus; quòd eo demum die, incredulus antea Sanctus Thomas, indito in Chriſti latus ac vulnera digito, Dominum ſuum, ac Deum ſuum præclara teſtificatione confeſſus eſt. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obſeruant, eo maiore fidei & cóſtantię laude, quòd ob id ipſum non modò à Mahometanis hominibus acerbè vexantur, ſed etiam ab regulis Ethnicis in ſeruitutem redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tùm verò ſedem ac domicilia iniquis penſionibus redimere ſubinde coguntur. ijs, aduentu Luſitanorum, noua diuinitus affulſiſſe lux viſa. Conſilio inter ſe habito qui Cranganoris incolunt fines, ad Gammam in propinquo verſantem, legatos (vti orſus eram dicere) deſtinarunt. quorum ſumma orationis fuit; ſe & vetuſtiſſimos Chriſti famulos eſſe; & hoc ipſo Luſitanici nominis cupidiſſimos: multa ſe à barbaris indigna quotidie pati: petere & orare, vt Emmanuelis Regis nomine ſe ſuaq́; omnia in patrocinium fidemq́ue recipiat. Sub hæc, deditionis inſigne, ſceptrum argento decoratũ Gammæ ſupplices detulêre. Quos ille benigno vultu, comiter & amicè complexus, bono animo eſſe iubet: vel in primis mandatum ſibi ab Rege Luſitaniæ affirmans, vt Chriſti fideles quotquot in ea regione ſuperſint, omni ope atque auxilio ſubleuet: nondum id ſibi per Calecutanorum inſidias, & quotidiana vitę diſcrimina licuiſſe: ac ne tum quidem ob anguſtias temporis, reditu iam. iamq́ue imminente, poſſe illis quam vel maximè cupiat operam ſtudiumq́ue præſtare. Cæ-

terùm, quæ prima ſe occaſio det, enixè curaturum, vt non ſine cauſa Chriſtiani omnes in Regum Luſitaniæ pietate opibuſq́ue, certiſſimum ſuæ ſaluti commodiſq́ue præſidium eſſe conſtitutum intelligant. Intereà, ſi qua neceſſitas incidat grauior, ad Luſitanum confugiant præfectum, quem firmo cum præſidio ſit in India relictus. Is erat Vincentius Sodreus, cui Emmanuelis iuſſu Gamma ſex ornatiſſimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris acceſſu & commercijs prohiberet. Interea Zamorinus varijs artibus atque fallacijs Gammam ad ſe perlicere & circumuenire conatus, cùm nihilci procederet; Trimumparæ per litteras ac nuntios alternis rogando minandoq́ue ſuadere etiam atque etiam inſtitit, Gammam & comites vel ſibi proderet, vel certè è ſuis finibus in perpetuum exterminaret. Cui tam impudenti poſtulato, fortius ac liberius quàm a barbaro exſpectari poſſet, ſemel iterumq́ue reſpondit ille: ſe nullis neque promiſſis, neque terroribus adduci poſſe, tantum vt in ſe facinus admittat, iuſq́ue naturæ ſimul ac gentium violet. Si quid ab ſe petat, quod ſaluo officio præſtare poſſit; id verò ſe libēter ipſius cauſa vel cū damno facturum. Qua viri conſtantia vehementius irritatus Zamorinus, in Luſitanos primùm, deinde in Trimūparam ipſum apertè graſſari conſtituit. Rebus iam tranſactis, Gamma reditum in patriam maturabat. certior ea de re ab exploratoribus factus Zamorinus, ad Calecutanam oram appropinquanti claſſem oppoſuit nauium vndetriginta, eo certiore victoriæ ſpe, quod Luſitanicas naues ipſis oneribus impeditas, prorſus inhabiles ad pugnam putabat fore. Sed

re. Sed eum longè feſellit opinio. Siquidem in barbaras duas reliquum agmen aliquanto ſpatio antegreſſas, Chriſtianæ tres eximia celeritate velis inuectæ, tantũ primo cõgreſſu terrorem intulêre; vt nautæ militesq́; tentata vix pugna illicò ſe in mare deiecerint. quorum ferme trecenti è ſcaphis inter enatandum occiſi: cætera nauigia eodem metu perculſa, qua cuique proximum fuit, turpi fuga littus petiêre. nec fugientibus inſtitit Gamma, propter grauitatem onerum, veritus ne qua in breuia per imprudentiam incurreret. in captiuis duabus haud ſpernẽdæ merces inuentæ, in ijs pretioſa fictilia, & argentea vaſa permulta; itemq́ue ſimulacrum aureum librarum ad ſexaginta, horribili admodum ſpecie: huic, luminum erant vice, duo primæ notæ ſmaragdi: è pectore autem, claritatis eximiæ pyropus, caſtaneæ pæne magnitudine, radiabat. amiculum aureum plurima & varia de more gemma diſtinxerat. rebus hiſce raptim flammæ ſubductis, aluei cum armamentis in conſpectu omnium incenſi. Gamma, rebus terra marique ex animi ſententia confectis, cùm ex itinere Cananoris Regem denuò ſalutaſſet; Moſambicum ad naues reficiendas, atque inde Oliſiponem læto cum reboatu cantuq́ue incolumis appulit. Egredientem in terram, excepêre, Emmanuelis iuſſu, principes nobileſq́ue viri quàm plurimi: qua ille celebritate ac frequentia, cunctis ordinibus maiorem in modum gratulantibus, regiam petijt. Auxêre illius diei lætitiam, cùm naues permultæ varijs è regionibus eodem tempore in portum inuectæ; tum in pompa fauſtis ominibus & magno populi applauſu prælatũ aureũ in argenteo diſco vectigal, quod Abrahem⁹ Quiloę tyrannus eo primum

mũm anno pependerat. Ex ea pecunia Emmanuel auream pyxidem in Sacroſanctæ Euchariſtiæ vſum faciendam locauit: ac mirò artificio perfectam, pretioſiſque ornatam lapillis, in æde Bethleemitica poſuit. At Zamorinus interim aduerſis rerum ſuarum euentibus quotidie magis in rabiem accendi: & quod Calecutanas opes in dies imminui, Cocinenſes maiorem in modum augeri conſpiceret, aſſiduis inuidiæ ſtimulis agitari: Trimumparæ verò libertatem in reſpondendo, pertinaciam in Luſitanis omni ope tuendis, ferre nullo modo poſſe. Quibus rebus per ſe iam ſatis ægrum & exulceratum animum, egregij ſcelerum omnium artifices Mahometani facile perpulêre, vt ipſi Trimumparæ bellum inferret: ac quoniam preces ac minæ parum prodeſſent, vi armiſque ad Luſitanos tradendos hominem cogeret. Qua de re conſilio principum indicto, plerique, vt fit, quò inclinatum Regis animum ſentiēbant; eò præcipitem ſua ſententia impellere nitebantur. vnus Naubeadarinus Zamorini ſororis filius, & ſucceſſor deſignatus, omne conſilium belli ſuſcipiendi gerendique diſcutere fruſtra conatus eſt: quandoquidem Zamorinus nonnihil eius oratione & auctoritate commotus, reliquis tamen inſtigantibus, dolori potius & iracundiæ, quàm rectæ rationi, ac ſalutaribus parere conſilijs, vt plerique mortales, animum induxit. Igitur, vt Luſitanicæ claſſi præſidio Trimumparam exueret, qua illum vna re potiſſimum niti præclarè noſſet; bellum terra maximè ſibi gerendum exiſtimauit. Eoq; cōſilio exercitum omnem ad Pananem, cuius ante meminimus, vicum, ſexdecim à Cocino leucas, coegit. Ea fuêre armatorum ad quinquaginta

gintæ millia. Cuius tantæ molis tantiq́ue apparatus nuntio Cocinum allato; fremere plebs, aduenarum gratia ſe in capitis ac fortunarum diſcrimen impelli : nomen Luſitanum diris omnibus execrari: ipſos ad cædem inquirere, ac ſuſtuliſſet proculdubio, ni Rex eorum vitam firmiſſimo Nairorum præſidio munijſſet. Principes verò ac dynaſtæ eodem perterriti metu, Trimumparam ſupplicis etiam atq; etiam precari hortariq́ue, tempori cederet: Zamorinum placaret: deniq; ignotæ amicitiæ & incertæ diſpendio, regni ſalutiſque aleam ſine cunctatione redimeret. Quibus cùm Trimumpara obfirmata reſiſteret mente, nihilq́ue ſibi tanti eſſe vel vnquam fore affirmaret; vt legationis & hoſpitij violaret ius, fidemq́ue datam Regi Luſitaniæ falleret; dynaſtæ plerique, deſperata Cocinenſi re, ad Zamorinum vnà cum amicis & clientibus transfugêre. Quos imitati poſtmodum Europæi duo, Chriſtiano indigni nomine, quos alij Illyricos, alij Inſubres fuiſſe perhibent; deſerta fide ac religione, tormentariam fabricam, & æris conflandi ſcientiã, cuius erant peritiſſimi, ſanè graui Chriſtianæ rei damno barbaris prodidêre. neque impune ceſſit eis perfidia. ſiquidem poſt annos aliquot, agnoſcentes errorem ac ſcelus, cùm ad Luſitanos reditum pararent, à Malabaribus illicò deprehenſi, & concurſu populi crudeliter interempti ſunt. Dum hæc à Zamorino parâtur, Sodrens, ora Calecutana vaſtata, Cocinũ peropportunè cum ſocijs appulit. Eius aduentu Rex & Luſitani paululum reſpirarunt. Sed, ille ſimul edoctus quanto in periculo res eſſet, ſimul inſtantiis precibus rogatus vt milites in terram exponeret, ſeq́ue cum Trimumparę copijs maturè coniunge-

iungeret; contra omnium exſpectationem animo prorſus obdurato reſpondiſſe traditur: Sibi maris cuſtodiam ab Emmanuele commiſſam. Si maritimum inſtaret bellum, ſe officio preclarè functurū: quandoquidem terra gerenda res foret, Rex cum cum ſuis ipſe ſibi conſuleret. Ab hoc reſponſo, fementibus Luſitanis, perculſo Rege, ad fauces Erythræas obſidendas rectà contendit: Arabumq́; ſex nauibus in itinere captis, præda ditatus ingenti, ad Curiam muriã inſulam haud longè ab Aromata promontorio, quà in Septentriones obuerſa eſt, in anchoris conſtitit. ibi dum in Mahometanos porrò imminet excubatq́ue; Maio menſe ineunte atrocior Boreas vehementi procella naues alliſas ad ſaxa comminuit: ipſeq́ue Sodreus vnà cum Blaſio germano fratre, tum ſpreti Luſitanici ſanguinis, tum deſtituti Regis amiciſſimi ac fideliſſimi, pœnas horribili naufragio, & repentina morte perſoluit. Fertur, antequam id acciderer, ab incolis identidem admonitus, vti ſtatam & anniuerſariam eam tempeſtatem caueret; quamquam obtẽperantibus alijs nauarchis, & in tuta ſecedentibus loca, ipſe tamen contumaci vultu, verbiſq́ue inſuper contumelioſis optima conſilia reſpuiſſe. Hæc ferme de Sodreis fratribus aduerſo rumore vulgata; quamquam eos admodum locuples auctor Ioannes Barrius liberare culpa videtur, affirmans non ab Sodreis deſertum Regem, ſed enixè operã deferentibus, inſtante iam hyeme remiſſum ab Rege. De vtriuſque tamen exitu Barrius idem haud ſanè diſcrepat. Cæteri, qui mutata paulò ante ſtatione periculum euitarant, ad placandas cæleſtes iras Cocinum repetere, & laborantibus ſuis opem ferre ſine mora conſtituunt: ſed incenſæ officio

ficio voluntati haud ita reſpondit euentus. Petro quippe Ataidio duce, cùm Indicum pelagus traiecissent, aduerſis tempeſtatibus ad Anchediuam inſulã hyemare coacti. Interea Luſitani, qui Cocini verſabantur, tum de ſua, tũ de Regis optimi ſalute ſoliciti, ac ſingularem viri conſtantiam atq; animi magnitudinem valde admirantes, ab eo magnopere petiêre, vti ſe ad Cananoris Regem nauigare permitteret. ibi ſine cuiuſquam periculo tutos ad nouæ claſsis aduentum futuros. Quibus ille reſpondit, bono eſſent animo, ac diuinæ prouidentiæ fiderent; quæ bonas cauſas, cùm in extremũ diſcrimen veniſſent; tum maximè ſubleuare conſueſſet: de profectione verò minimè cogitarent. neq; enim ſe permiſſurum, vt quos ſemel in tutelam atque amicitiam recepiſſet, ij, ſe viuo & conſentiente, ad alienam opem ſupplices ac vagi confugerent. Simul ceteros, ne deſpondeant animum, hilari vultu, & accommodata ad tempus oratione adhortatur, ac quanta maxima potuit celeritate, copijs ex vniuerſo regno contractis, opportuna loca præſidijs firmat, foſſas repurgat, nouas circa vrbem munitiones vallumq́ue perducit: in primis verò, quoniam Repelini vada (is locus abeſt à Cocino leucas non amplius quattuor) ad exercitum traducendum hoſti erant petenda; Naramuinum ſororis filium, eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, hæredem regni deſtinatum, ibi cum Nairum quinq; millibus, & quingentis opponit. ad eũ Laurentius Morenus, & aliquot Luſitani ſpectatæ fortitudinis viri vltrò ſe adiungunt. Zamorinus per vates & ſacrificulos ad proficiſcendum ominibus diu captatis, ſigna denique ad Repelinum promouit, ac priuſquàm traijcere conaretur,

noua

noua ferri flammarumque denuntiatione Trimũ-
param aggreditur, ni Luſitanos relinquat. cùm il-
le minas omnes terroremq; præ officio ac fide cõ-
temneret; copiæ traduci à Zamorino, quacunque
vada patebant, illicò cœptæ. Sed reſiſtentibus acri-
ter Nairibus, non ſine magna ſuorum cæde, ſemel
iterumq; repulſus, ab innata mobilitate animi re-
ditum cogitare apud ſe cœpit; atque, vt initia ſeſe
dabãt, rei difficultate deterritus procul dubio ſig-
na retro vertiſſet; ni pertinax Brachmanarum &
Mahometanorum in Trimumparam & Chriſtia-
nos odium acriter obſtitiſſet. Eorum adhortatio-
nibus animatus ad cœpta proſequenda; per oc-
cultos internuntios quæſtorem Trimumparæ in-
gentibus præmijs, promiſsiſq; corrumpit; vt per
occaſionem ſtipendij numerandi, quàmplurimos
è Naramuini præſidio ab ſignis abducat. eam ſibi
ad trãſitum occaſionem fore. ille per ſpeciẽ aduer-
ſę valetudinis in caſtra venire ſe poſſe diſſimulãs,
quamquã ægrè ferente Naramuino, dimidiã ferme
Nairũ partem in vrbẽ euocauit. quos cùm ſub veſ-
perum Naramuinus ea lege miſiſſet, vt ante lucem
caſtra omnino repeterẽt; Quæſtor extracto in mul
tam diem negotio, tota de re Zamorinum per eoſ-
dem nuntios admonet. ille, ne tantam opportuni-
tatem fruſtra elabi pateretur; omnibus connixu
viribus, non ſuſtinente iam impetum Naramuino,
exercitum, ſarcinas, atque tormenta partim ſca-
ctuarijs, partim vado traduxit; ac Naires vigilijs
feſſos, & infrequentes, facta impreſſione in pro-
meta Cocino proxima cõpulit. ibi Naramuinus,
multis acceptis vulneribus, magna viciſſim edita
ſtrage, fortiter dimicans vnà cum duobus alijs re-
gijs iuuenibus cadit: reliqui fuga diſſipati, varijs
itine-

itineribus in regiam conuenêre. Calecutanus, iam ſe intendentibus tenebris, vltrà cedenti hoſti non inſtitit. Poſtridie, tam inſigni parta victoria, Trimumparæ fidem iterum per communes amicos, miſtaſque precibus ac terrore litteras, tentat. ille quámuis è tanta clade, ac præſertim ex amiſſa regia ſobole, inſigni dolore accepto; tamen (quod vix credibile videatur) ſtetit animo; conditiones pacis reiecit, collectis reliquijs Nairum, & omnis generis vndique coacta multitudine, aduentanti Zamorino ſe rurſus obiecit. Ea quoque pugna victus ac profligatus, accepto inſuper vulnere, nihil habuit prius antiquiuſve, quàm vt Luſitanos, eorumq́; res omnes à cædis & direptionis periculo eriperet. Vaipinũ eſt inſula Cocino proxima, ſacri & inuiolati apud barbaros ſoli, ac præterea, ſitu & operibus munitiſſima. in eã inſulã aduenas cũ eorum gaza raptim transferendos curat. dein cum egregia manu armatorum ſubſequutus ipſe celeriter: vt ſi minus loci religione certè munimentis armiſq́; hoſtem arceret. Omnes ferè proceres, vt ſupra dictum eſt, ad hoſtes turpi defectione trãſierant. Vnus Vaipinenſis dynaſta Trimũparæ ſeſe fidum comitem amicumq́; ad finem vſq; fortiter præbuit. At Zamorinus, haud ſegniter vſus victoria, Cocinum penetrat; vrbem flãmis iniectis vniuerſam incendit: Vaipinum contẽpta religione haud ſemel aggreditur; ſed cum ignominia ſemper ac damno prohibitus, aduentante iam hyeme, in proximũ ver diſtulit bellum. interea, ne Trimumpara Cocinum repeteret, caſtella in vrbis ruinis nonnulla excitauit, & cohortes aliquot in eo pręſidio ſtatuit. ipſe tã ſecundis rebus elatus & tumidus, Mahometanis ac Brachmanis effusè

lætantibus, ad gratias inanibus dijs agendas Calecutum reuertit. ibi, æraria officina inſtituta per duos, quos diximus, fidei deſertores, & alios quorum induſtriā magnis præmijs fouebat incitabatque; omnis generis tormenta machinaſq; ad vrbium excidia comparabat; cùm è Luſitania ſubitò, noſtris admodum laborantibus affuit Franciſcus Albuquercius, omnibus belli adiumentis inſtructus. is, Petro Ataidio cum cęteris qui ad Anchediuam hyemauerant, ad ſuas naues adiuncto, Vaipinum rectà contendit, ac Trimūparam Emmanuelis nomine tum verbis amiciſſimis erectum animatumq;, tum ad regiam tuendam perſonam præſenti pecunia ſubleuatum, cæſo & fugato Calecutano pręſidio, in Regnum Cocini ſumma omnium gratulatione reſtituit. Inde, populando vrendoq; perduellium tecta ſataque, non vno loco hoſtes vel inuitos in certamen extraxit; multiſque minutis prælijs exiguo admodum ſuo detrimento cęcidit. poſtremò oppida quoque aggreſſus, primò Chiriuaipinum, dein Cambalanum, tum alios ignobiles vicos, dynaſtis qui ad Zamorinum defecerant, vel interfectis, vel in fugā actis, ingenti ardore militum expugnauit, incenditque. Ab ea expeditione, maximo gaudio & infinita cum actione gratiarum à Trimumpara exceptus, pro amicitia petijt, vt quoniam inter eas nationes adeo infeſta ad eam diem vita Luſitanorum fuiſſet; caſtellum ad eorū corpora & res tuendas ædificare ſibi Cocini liceret. quod Rex adeo prolixè liberaliterque conceſſit; vt è ſuis etiam palmetis, quoniā cæmenta non ſuppeterent; præcipua firmitate materiem in eā ædificationē excidi quamprimum iuſſerit: dein loco in primis idoneo area dimēſa, & inchoato iā opere; dudū expectatus è Luſitania cū iuuentu-

uentuti robore ſuperuenit Franciſci patruelis Alphonſus Albuquercius is, qui rerum deinde geſtarũ gloria Magni cognomen eſt conſecutus. eius acceſſu, Luſitanis Indiſq; certatim inſudantibus, breui cõſummatum caſtellum, & in eo templum Diuo Barptolemęo dicatum eſt: vt magno vtrumq; conſilio ac pietate, ſic modico ſumptu elegantiaq;. Sacrarũ ædiũ & arcium, quæ varijs Indiæ locis per alios alioſq; prefectos deinde ꝑ otiũ abſolutæ ſunt, lignea illa prima ædificia, quaſi typos ac proplaſmata iure quiſpiam dixerit. Eo munimento perfecto, ſupplicatio à Luſitanis habita: ſignũ pendẽtis è Cruce Domini ſub vmbella pretioſa per multas inſtauratæ iam vrbis partes, præcinentibus tubis cũ religioſo tripudio ac feſta ſaltatione prælatũ. pompa ad arcem vſq; perducta, & cùm arx ipſa, tũ in ea templum precatione ſolenni à ſacerdotibus conſecratum eo maiore lætitia, quòd illo primùm die Romana Eccleſia diuinis in rebus, Luſitana gens in humanis, Indię poſſeſſionem adire quodãmodo videretur. Poſt hæc, Albuquercius vterque ad perdomandã *Zamorini* ferociam nouas excurſiones fecêre. vaſtatus in primis Repelinẽſis ager. pagi ac villæ complures inflammatæ ac dirutæ. naugia capta ac direpta permulta. deniq; bello paſſim circumferendo, tantum terrorem omnibus circum populis intulêre; vt Zamorinus ipſe, præſertim ſuadente Naubeadarino eodem, qui bellum antea diſſuaſerat, oratores pacis & commercij petendi ad Luſitanos miſerit. cui conditionibus ijs datum fœdus, vt & cædem Calecuti factam, & direpta mercimonia æquis æſtimationibus compenſaret, itemq; ab laceſſendo armis Trimumpara in poſterum abſtineret. In haſce ferme leges pax cõuenit,

ac rurſus cum Zamorini popularibus amicè agi, & contrahi cæptum. Eadem fama permoti iamdudum tutores Colani Regis (nam ipſe per ætatem potens regni nondum erat) per legatos item fœdus & amicitiam petiêre. Quibuſcum eò libentius iunctæ dexteræ, quò maiores in omnem partem opportunitates habere viſa res eſt. Etenim Colanum vrbs, quattuor & viginti leucas à Cocino in meridiem ſita, in primis totius Indiæ antiqua & opulenta cenſetur. ex ea Calecutum, & aliæ Malabarici ſoli olim ductę colonię. abundat mercibus; portum facili præbet acceſſu. ac præterea, multis familijs veterum Chriſtianorum incolitur: quæ res longè etiam vehementius Luſitanos ad ſocietatem gentis allexit. Igitur illis præcipuè cautum in fœdere: multis & grauib⁹ iniurijs liberati, eorumq; fortunis ac dignitati conſultum. Inſtituta communi conſenſu amicitia, tabuliſq; commercij ritè confectis, domicilium proprium Luſitanis in vrbe Colano attributum. eò confeſtim negotiatores cum ſcribis & cuſtodibus immigrarunt. Acceſſit rei diuinę procurandæ cauſa Rhotericus Dominicanus. is, & morum integritate, & doctrinæ præſtantia paucis diebus multos mortales partim in recta fide confirmauit, excoluitq;: partim ab ſtipendijs dœmonum ad Chriſti ſigna traduxit. Eodem anno quo hæc in India gerebantur (is fuit à milleſimo quingenteſimus tertius) nauarchi aliquot ad commeatus Arabicos prohibendos Oliſipone profecti, Zanzibaris regem malis coactum, ſtipendiarium Emmanuelis fecêre. itemq; Brauæ liberæ ciuitati, leucas cis Melindem centum, annuũ vectigal impoſitum. ipſi verò Melindenſi Regi, cùm à Mõbazæ tyranno valde premeretur, ſanè
oppor-

opportuno tempore latæ ſuppetię. tyrannus ab armis diſcedere, & prope iam victo Melindenſi pacem dare coactus eſt. Cùm terra mariq́ue negotia Luſitanica proſpero admodum procederent curſu, & ſimul in varias regiones aditus Euãgelio pateſieret; tranquillas iam à Calecutano res, vnius hominis cupiditas & amentia perturbauit. is, Cocinenſi apothecæ præpoſitus, cùm nauem Malabaricam pipere onuſtam prętervehi cognouiſſet; repente vel auiditate prædæ, vel priuato in Malabares odio incitatus, mittit qui captã ſine mora Cocinum pertrahant: nautæ cùm ſe Zamorini amicos & populares clamarent; Deumq; & hominum fidem teſtarentur, ſe ipſius miſſu Cranganorem petere; nihilominus Luſitani in incepto perſiſtunt. coorta pugna, ſex Malabres interfecti, complures vulnerati: nec Luſitanis incruentum certamen fuit. Expugnato nauigio, in Cocinenſem apothecã piper omne conuectum. Ea re cognita Zamorinus confeſtim ad Franciſcum Albuquercium mittit, qui tantam iniuriam expoſtulent. ille cùm rẽ negligeret, nec modò ablata reddere, ſed ne factum quidem vlla ratione purgare dignaretur; enimuero Zamorinus continuò exarſit iracundia, coalitamq; recens amicitiam indignabundus abrupit. Hanc ego diremptæ pacis ac ſocietatis cauſam, Damianum Goeſium & Hieronymum Oſorium, ſequutus, in medium attuli, haud ſanè ignarus, in hoc etiam ab ijs diſſentire Barrium: culpamq́ue omnem in Zamorini mobilem animum vtcunque transferre. Sed regijs chronographis à me, præſertim in re tali tantaq́ue, temere fides abroganda nõ fuit. Cæterùm Zamorinus, vti dicere inſtitueram, acri dolore ſuccenſus, primùm edicta omnia de-

36623

cretaq; in rem Luſitanorum facta extemplò reuocat. dein armatos parones ad intercipienda onera circumquaque dimittit, poſtremò ad euertendum Trimumparam, Luſitanoſq́ue ex India pellendos maiore quàm vnquam antea conatu copijſq́ue ſe comparat. Et quamquam inexpiabili in vtroſque odio ferebatur; bellum tamen diſtulit conſultò, quoad Albuquercij fratres onuſtis iam nō vno loco nauibus, ex India abſcederent. Quibus de conſilijs Trimumpara litteris amicorum ac nuntijs maturè certior factus, cum Franciſco (nam is præerat ſummæ rerum) egit etiam atq; etiam, vt adeo difficili ac periculoſo tempore quàm firmiſſimum ſibi ſuiſq́ue præſidium in diſceſſu relinquat. Sed neq; proximæ calamitatis memoria, neq; imminens Luſitanicæ rei diſcrimen, neq; optimi, & conſtantiſſimi Regis obteſtationes preceſq́ue flectere Franciſci animum valuêre, vt naues plus tres cum centum & quinquaginta dumtaxat propugnatoribus daret, præfecto Eduardo Patieco viro fortiſſimo: nimirum, vt in tanta deinde paucitate, cū militum virtus, tum verò diuinæ opis præſentia clarius appareret. Poſt hæc, Albuquercij fratres vterque ſimul, verùm exitu diſpari in Luſitaniam vela dedêre. Franciſcus, incertum qua clade, quoue infortunio, vnà cum ſocijs in itinere perijt. Alphonſus, quamuis magnis iactatus procellis, tamē circa finem Iulij menſis, non minore quæſtu quàm gloria, ſoſpes in vrbem Oliſiponem introijt. Poſt eorum profectionem, ſolutus metu Zamorinus, palam terra mariq́ue bellum ciebat. ducenta amplius nauigia, magnam tormentorum copiam, elephantos complures, armatorum millia circiter ſexaginta contraxerat. Eo terrore Cocinum allato; multi

multi cõfeſtim in Malabaris interiora dilapſi: ac vix capitis pœna propoſita cohiberi populus potuit. Ex reliquis copijs ægrè milites ad millia triginta conſcripti, quorũ tamen paulatim numerus partim tranſitionibus, partim effugijs vix ad decẽ millia redijt, nec ea quidẽ admodum forti animo, vel integra in Trimumparam fide. Ergo tota pæne belli moles in Luſitanos incubuit. Solennes tum fortè agebantur feriæ, quibus cæleſtes iras in omne genus humanum intentas olim ſuo potiſſimum capite Chriſtus excepit. Ea recordatione ad omne decus ac pietatem incenſi Luſitani, viciſſim vitam pro Chriſti nomine effundere geſtiebant. Itaq; tanto inferioribus copijs, nullum periculum recuſare, caput libenter in diſcrimen offerre, & periculoſiſſimas expeditiones certatim ſibi quiſque depoſcere. Eduardus, quoniam multis partibus vno tempore dimicandum fore non dubia coniectura proſpexerat, primùm ad Repelini vada nouas munitiones obiecit: dein Cocinenſi arce multis locis inſtaurata; nouum inſuper propugnaculũ ad portus introitum excitauit. ad hæc, naues & ſcaphas maiores, vt ad ſubita occurrerent, omni genere telorum ac tormentorum inſtruxit. At Zambrinus, vti proximo bello fecerat, Repelini tranſitum, & vado, & actuarijs longo ordine confertis tentauit primùm: dein magna ſuorum cæde bis terue repulſus, cùm in anguſto loco ſe multitudo impediret; & à noſtris in confertam turbam irrita nulla iacula inciderent; Repelinenſis dynaſtę monitũ ad loca minus vadoſa, verùm patentiora deſcendit. ea re cognita Patiecus cũ expeditis celeriter anteuertit: ratusq; paucitatẽ conſilio adiuuandam, noctu ſudes præacutas toto paſſim vado figẽdas curauit;

poſtridie hoſtes magno impetu tranſire conati; partim ſe præuſtis cuſpidibus induerunt; partim accedente æſtu obruti; partim aſſiduis miſſilium nimbis vulnerati, occiſiq;: pars etiam, quæ vel nandi peritia, vel beneficio lintrium in vlteriorem euaſerat ripam, acriter dimicantibus Luſitanis, aut cæſi, aut in flumē detruſi. *Zamorinus*, vbi aperta vi parum proficere ſe intelligit; ad inſidias de more conuerſus, percuſſores, transfugarum ſpecie, in Eduardum occultè ſummittit: hoſce ille diuinitus deprehenſos cōuictóſq; Trimumparæ tradidit, in quos arbitratu ſuo conſuleret. pretio dein conducti, qui veneno inficerent aquas: eo item ſcelere per indices patefacto, excubiæ ad fontes intenta cura diſpoſitæ. Rumor ad hæc de induſtria diſsipatus, Cocinēſe præſidiū cæſum, naues captas & incēſas: ac ſolicitati circa populi, vt in noſtrorū ſtationes, & apothecas impetum facerent, nomenq́; Luſitanum omne delerent. ea quoq; fraus Dei beneficio patuit. Quo tam infelici rerum euentu cùm valde angeretur Zamorinus; tum ad infringendos eius conatus, dira morbi lues acceſſit: qua multi ex ipſius exercitu fœdè abſumpti; multi etiam & contagionis metu, & belli difficultate perterriti, diffugêre. Iamq́ue ſuſceptæ expeditionis auctores exſecrantem, ac deſperatis pæne rebus, de pace ac de reditu cogitantem, iniecta repente ſpes confirmauit expugnandi Luſitanicas in ipſo Cocinenſi portu naues; quo vno ſubſidio, vt ſupra diximus, Trimumparam vel maximè niti non ignorabat. Mahometanus quidam erat, Coieſalles nomine, machinarum peritus. is ad Chriſtianorum nauigia ſuperanda, Malabaricis multo celſiora, eiuſmodi artificium ingenti omnium approbatione com-

commentus eſt. Binis paronibus, valido & à puppi & à prora tigno inter ſe commiſſis, turres erigebat; è quibus deni amplius homines in ſubiectas onerarias tutò eiaculari poſſent. Huiuſce generis machinas octo cùm adornaſſet; Zamorino ignaro talium rerum, & adulatorum turba circumfluēti, tanta victoriæ fiducia ſubito acceſſit; vt Eduardũ ad ſe vinctũ perduci ſine mora imperauerit. Verũ ille per exploratores tota de re præmonitꝰ, nouas viciſſim in onerarijs machinas excitarat. ac quo die commiſſum eſt prælium (is erat in cælũ aſcendenti Chriſto Domino ſacer) nauium puppes, ne à tergo circuiri poſſent, ad littus applicuit: præterea, ad arcendum congreſſum, prominentes à prora malos obiecit: precatuſque immortalem Deum, vt in ea quoque ſibi pugna, ſicut in cæteris propitius adeſſet; inuicto animo, perexigua manu, ducentorũ fermè nauigiorum impetum excepit. Ardentes primùm pyræ ad Chriſtianas naues inflammandas immiſſæ: quibus acceſſu prohibitis, & in cõſpectu omnium fruſtra conſumptis; tũ demum turrita nauigia nequicquam admoueri cæpta. Siquidem præter ipſam machinæ formam, duplici præſertim clauo, ad regendum inhabilem, ęſtus quoq; maris tum fortè rapido accedens tractu, gubernandi arbitriũ nautis ademerat. ergo, & magiſtri gubernacula huc illuc fruſtra torquere; & remiges irrito conatu in aduerſum maris impetum tēdere; & infeſto roſtro in noſtros directa nauigia repente modò in obliquum, modò in contrariũ ſiſti: nihil iam loci conſilio vel arti eſſe: neq; moderatores inter ſe conſtare; nec remigium clauo, neque clauus magiſtris parere: aliò naualis turba, aliò duces & propugnatores vocare, aliò cuncta ſimul æſtus abripere. in

eo tumultu, cùm ſagittarum multitudo cælum pæne inumbraret; & crebris hinc inde fulgetris horribili cum ſtrepitu radiantibus, omnium generum vſquequaque tela volitarent; è turribus octo vix duę ad onerarias ægrè tandem appulſæ, in quas destinato ictu maiores globi à noſtris ſubinde contorti: laxatisque compagibus, partim auulſa è ſuis ſedibus tabulata, cùm ipſis epibatis in aquã magno ſonitu decidêre; partim diſſilientibus vndique fragmentis, conſauciati permulti, ingentem pauorem ac trepidationem cæteris intulêre. Ad eum caſum clamor à noſtris terra marique ſublatus; & integrata pugna tanto militum ardore; vt Caſecutani, multis paſſim occumbentibus, attoniti pauentesque certatim terga conuerterint. neque vllis ducum Regisve ipſius, aut minis aut hortamentis ſiſti fuga potuit. contento curſu remotas Malabaris inſulas, & intima pænitus æſtuaria petiêre. quinque circiter ab initio belli menſes effluxerant. eo toto tempore Zamorini copias valde imminutas eſſe conſtabat. peſtilentia, mortalium ad tredecim millia abſumpſerat: totidem ferme huc illucque diſtulerat metus. varijs præterea certaminibus, magna parte nauium ac tormentorum amiſſa, ex ipſo militum robore millia plus quinque ceciderant. Zamorinus infeliciter iam toties in arma coortus, cùm & hyems immineret, & noua inſuper è Luſitania claſſis adeſſe diceretur; abiectis belli conſilijs, ipſo Diui Ioannis Baptiſtæ natali die vaſa collegit, ac retrò ad Pananem triſtiſſimus abijt. Brachmanæ auguresque, quòd belli ſuaſores & impulſores ſemper fuiſſent, veriti ne in ipſorum caput calamitas verteret; culpam tantæ acceptæ cladis in malè obſeruata auſpicia

ſpicia, neglectas religiones, & vota minus fideli-
ter perſoluta, cuncti ex compoſito reiecēre. Hiſ-
ce artibus mendacijsque ſacrilegi impoſtores e-
xiſtimationem ſuam egregia ſimulatione tutati.
Zamorino, vanis ſuperſtitionibus miſerè obno-
xio, ingens dirarum iniecta formido. regni admi-
niſtratione vicarijs tradita, ipſe interim æger ani-
mi, ac mœrore pæne confectus, in auiam ſoli-
tudinem cum exiguo comitatu, ad placandos com
mentitios Deos, & expianda peccata ſeceſſit. At
Luſitanorum, eo toto bello, cùm omnium; tum ve-
rò Eduardi præcipuè Patieci virtus enituit. Is &
ante prima ſigna fortiter dimicando, & inſidijs
maturè præcauendis; & diſponendo milite, & mu
niendo vbi res poſtularet; & omnia militaria mu-
nera impigrè obeundo; acerrimi ſimul bellato-
ris, & ducis eximij laudem omnium teſtimonio
eſt conſecutus. Quamquam attentius belli pro-
greſſum & euentum æſtimantibus, diuina potius,
quam humana tota res viſa. quādo tam multis Ma-
labaribus ex vtraque parte cadentibus, Luſitanus
tot prælijs deſideratus eſt nemo, ac nauium inſu-
per aluci nō ſemel traiecti ac perforati ſine vllius
dāno feruntur; & fulmineo excuſſæ rotatu ferreæ
pilæ, irrita plaga (quis credat?) obuijs quorundā ex
ceptæ pectoribus. Quas ob res, Chriſto ſalutis hu-
manę parenti, ſupplicationes habitæ, & ſolenni ri
tu pro ea quę tum ſuppetebat copia, ſacrificatū eſt.
Redeuntem è prælio Patiecum Trimumpara per
quàm arctè comiterque complexus, immortales
eius virtuti ac fortitudini gratias egit: nec mo-
dò regnum, ſed vitā ſalutemque Luſitanis haud v-
no iam nomine acceptam ingenuè tulit. Interea
multo-

litteris & nuntijs certior factus Emmanuel, quanto in periculo res Indica verſaretur; Lupum Soarium Aluarengam cum nauibus duodecim ſubſidio ſuis laborãtibus miſerat. is, quamquam ab Eduardo parta iam ante victoria, magnũ tamen ad Cocinenſe regnum & Luſitanica negotia ſtabilienda, momentum attulit. Siquidem Zamorinus & quotidiano matris conuitio, & aſſiduis popularium precibus in patriam reuocatus, bellum eadem qua depoſuerat leuitate, reparare terra mariq; inſtituerat. Iamq; ad Cranganorem oppidum terreſtres naualesq́ue copias intentiore delectu habito contrahebat. Eius rei fama Cocinum allata, Luſitani circiter mille, Naires ad duo millia confeſtim eò profecti, recens ædificata ab hoſte nauigia primùm expugnãt, præfecto rei maritimæ cũ duobus filijs interempto: dein exſcenſione facta, eodẽ impetu Naubeadarini peditatum fundunt fugãtq́ue. tum Cranganori oppido iniectæ flammæ; Chriſtianorum tamen tectis, ac pręcipuè ſacris MARIAE Virginis, & Apoſtolorum ædibus temperatum eſt. Per idem tempus Rex Tanoris (ea quoque Malabarica eſt regio) cùm finitimis bellis admodum premeretur, à Luſitanis auxilium petijt; ſeq;, ni aſpernarentur, Emmanuelis vectigalem fore profeſſus eſt. miſſi extemplò aliquot Luſitani manipuli: quo ille ſubſidio, cùm breui ſuperior hoſtibus euaſiſſet; certis, vti receperat, legibus, in Regis Luſitaniæ ſocietatem, ditionemq́ue conceſſit. Inter hæc, Indico mari ab Luſitanis vehementer infeſto, Calecutana commercia magis in dies imminui. negotiatores & inquilini partim ad ſuos lares, partim in aliena regna migrare. In ijs mercatores Arabes omniũ ditiſſimi, cùm ad Mecam reditum pararent;

pecu-

pecuniam & pretioſiſſima queq; in naues impoſuerant, ſub Luſitanicæ claſſis diſceſſum illicò vela facturi. Non fefellit ea res Aluarengã. Continuò Pandaranæ portũ ſcaphis audacter inuectus, onerarias Arabum ſeptendecim inſtar muri inter ſe colligatas, omni telorum genere ornatiſſimas, & propugnatoribus refertas, vi cepit, ac direptas incendit. Pertinacibus animis vtrinque certatum eſt. è Mahometanis duo millia; è noſtris vigintiquinque, non amplius, interfecti: vulnerati ad centum & triginta. Inde, relicto cum tribus nauibus ad Cocinum tuendum Emmanuele Vaſconcellio, opimis ſpolijs onuſtus Aluarenga Luſitaniam petijt, comite itineris Eduardo Patieco: cuius egregiæ virtuti, immortalibusq́ue erga ſe promeritis, Trimumpara debitum teſtimonium ſcriptis ad regem literis tribuit. Ei teſtimonio cùm aliorum etiam literæ ſermoneſque aſtruerent fidem; Emmanuel talem ac tantam indolem in obſcuro latere nequaquam eſt paſſus. ac præter cæteros honores aduenienti Eduardo publicè priuatimq́ue habitos, præclara quoque viri facinora pro concione diligenter expoſuit ornauitque Regis iuſſu Iacobus Ortizius Viſenſis Epiſcopus: idemq́ue cæteris in oppidis Luſitaniæ factitatum. dein, vt in communi cauſa commune gaudium eſſet; ad Chriſtianos omnes Reges principeſq́ue, ac Romanum pręcipuè Pontificem, Emmanuel in eandem ſententiam accurate perſcripſit. diu celebrati ſermone omnium nationum tam noui tamq́; admirandi rerum euentus; gratiæ vbique ingentes actæ Deo; nec parum inde Luſitanico generi ac nomini dignitatis acceſſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER TERTIVS.

HOC tam ſecundo ſucceſſu rerum, Emmanuel Orientis opes imperiumq́ue animo & ſpe in dies maiore complexus, percunctando à regionum peritis & nauigationis tabulas, quę ex India depictę ſubinde referebantur, attentius cōtemplando, ita comperiebat: Indicæ negotiationis præſidia & quaſi clauſtra præcipua eſſe tria: Adenum Arabiæ, & Armuziam inſulæ Geru (Ogyrim olim fuiſſe quidam haud abſurdè conijciunt) prænobiles vrbes, quarum altera Arabici, altera Perſici ſinus oſtium obſideret: itemq́ue Malacam, Sincapurano impoſitam freto; quò, propter loci opportunitatem, Sinarum, & Lequiorum, & inſularum pęne innumerabilium mercimonia commearent. ergo, ad ea loca vel fœdere ſibi adiungenda; vel armis, vbi res exigeret, occupanda; ſtudium omne cogitationemq́ue conuerterat; ratus, id quod res erat, eam vnam expeditiſsimam rationem eſſe totius maritimi quæſtus ac mercaturæ ab Aegypto, Syriaque in Luſitaniam transferendæ. Non fefellere eiuſmodi conſilia Saracenos, & Arabas viros & in ſuis occultandis voluntatibus, & in alienis odorandis explorandisq́ue admirandæ ſagacitatis. Itaque Zamorino per aulicos & Brachmanas perſuadent, vt quoniam Indicas claſſes Luſitanicis & robore nauium, & armorum apparatu inferiores

tiores tot iam euentus oſtenderint; ab Aegypti, & Arabiæ, ac Syriæ Rege Campſone, quem Sultanum appellabant, aduerſus communem hoſtem auxilia accerſat. Miſſus in eam legationem cum amplis muneribus Maimames, Mahometanæ ſuperſtitionis cultu notiſſimus. is, miſcendo conſilium precibus, modò Campſonem obſecrabat, vt religionis auitæ cauſam ſuſciperet, ac prophetæ ſepulchrum, & populares, amicosque & conſanguineos à quotidianis Luſitanorum iniurijs ac latrocinijs vindicaret: modò ſuadebat, vt ſibi quoque, vectigalibusque ſuis maturè conſuleret. Gentem ab vltimis orbis terræ terminis in partem Indici commercij vix ante quinquēnium precario admiſſam, tantos iam ſibi ſumpſiſſe ſpiritus, vt leges Orienti dare, iura publica inuadere, Aſiaticas opes per ſummam audaciam interuertere, quibus denique viſum ſit, nauigatione ipſa interdicere minimè dubitet. Qui tam longinquis ac periculoſis expeditionibus talia moliantur; quid tandem, ſi domicilium ac ſedem in Aſia fixerint, non auſuros? orientem flammam vel exiguo latice, adultam iam & graſſantem, non niſi ruina opprimi, & extingui. Proinde naſcenti malo pro ſua pietate ac prudentia quàm primùm occurreret. Ad extremum petebat: vt claſſem aduerſus Luſitanos quantam poſſet maximam, remige ac milite inſtructam, ad Indiæ littora mitteret. Calecutanum commeatus, pecuniam, portus, ac cætera neceſſaria affatim præbiturum. In eandem ſententiam orator etiam ab Adeni regulo, vir clarus è pſeudoprophetæ ſtirpe, diſſeruit. Haud vana afferebant. etenim Campſon, & Mahometici dogmatis ſe præcipuum aſſertorem, ac Mecanæ domus, quæ in

quæ in eius erat imperio, præſidem ac tutorem ferebat; vt imminutum eius cultum negligere ſalua dignitate non poſſet: & poſt Luſitanorum in Indiā aduentum, ac merces in Occidentem auerſas, maiora in ſingulos annos rei pecuniariæ damna ſentiebat. Igitur & regum ſociorum ſuaſu, & ſua ipſe volūtate ad pellendos ex India Luſitanos vehementer incubuit. In præſentia, legatos quàm optimè ſperare iuſſos, & promiſſis ingentibus regio more oneratos, dimiſit. Cæterùm mox de apparatu bellico, deque ratione perficiendę rei deliberanti, multa occurrebant, quæ quamuis incitatos hominis impetus admodum retardarent. primùm communis Mars, & incerti bellorum euentus: dein periculum ne Luſitano oppugnando, totius Europæ arma in ſe conciret: poſtremò ædificandę inſtruendæque claſſis difficultas: quòd & materia cædua, cùm in Aegypto non ſuppetat, longiſſimè petenda: & informes triremiū aluei membratim à Cairo ſeu Babilone, quo interfluo Nilo Mempheos obiacet antiquæ ruinis, Suezium vſque rubri maris emporium per ſolitudines arenoſas, & auias tranſuehendi forent, atque ibi demum compactis carinis ornandi deducendique. Quocirca, antequam ancipitem belli ſubiret aleam, ſibi tentandum exiſtimauit, num quid denuntiatione magni alicuius periculi, ac minis apud Chriſtianos proficere poſſet. Primùm igitur, per idoneos homines rumoribus diſſipatis, omnium aures bellicis terroribus complet. dein artificioſè ſubmittit, qui Maurum monachum Hiſpanum, antiſtitem templi eius, quod in Arabiæ monte Sina reliquias Diuæ Catharinæ virginis martyriſque conſeruat, metu, ne quid in ſacram ædem grauius conſulatur, ſuppli-

ſupplicem ad ſe compellant. Hunc ergo, ſimplicitatis antiquæ virum, qui regum ignoraret artes, pauentem ac trementem, Campſon cum minacibus litteris ad Alexandrum eo nomine ſextũ Romanum Pontificem mittit. in quibus erat; ſe à duobus Chriſtianis Regibus Fernando, & Emmanuele iamdudum intolerandis iniurijs affici. ab altero Mahometanos omnes Bæticæ finibus, nulla ipſorũ culpa, per ſummam indignitatem exterminatos. alterum, Africæ, & Arabiæ, & Indiæ oram annuis claſſibus infeſtam habere; nautas & mercatores in ſeruitutem abducere; aditu religioſiſſimæ ædis, quæ ad Mecam ſit, plurimos omnium nationum mortales arcere. quòd hęc Rex vterque, ſocer ac gener, nulla prouocati iniuria, contra ius naturæ ac gentium audeant; ſe quoque viciſſim Chriſtianos quotquot in ſuo imperio ſint, ad Mahometica ſacra metu proſcriptionis & exilij compulſurum: ac præterea antiquiſſimarum religionum Chriſtianas ædes ac monumenta; quæque in Aegypto, & Arabia; quæque in Iudæa ac Syria viſantur, cum ipſo Chriſti ſepulchro euerſurum & concrematurum eſſe. Quæ ſi Pontifex ſalua cupiat, ac ſuorum incolumitatis curam gerat; Regem vtrumque pro ſua poteſtate quàm primùm ab ea mente conſilioque deducat. Has ergo querimonias minaſque Campſon ad Pótificem maximum detulit, haud dubius, eas magni vtique apud Hiſpaniæ Reges fore momenti, quibus prope hæreditario iure nihil Chriſtiana religione prius aut potius eſſe didicerat. Alexander, Senatu ſuper tali tantaq; re habito, monachum ipſum ad Emmanuelem, ex quo coram fuſius cuncta cognoſceret, mittit. Hunc demiſsè precantem, vt ab laceſſendo Aegypti Rege deſiſteret,

ac tot Chriſtianis mercatoribus,tot religioſis hominibus,tam venerandis Chriſti Sanctorumq; reliquijs pro ſua pietate conſultum vellet;bono animo eſſe iubet Emmanuel. neq; enim Campſonem ſtudio Mahometicæ ſuperſtitionis, aut abominandi monumenti cura, ſed imminutis portorijs reditibusque torqueri.quæ detrimenta quando ita vehementer hominem excrucient;nequaquam commiſſurum, vt Chriſtianis negotiatoribus è ſuo regno pellendis,& celeberrimis templis, ad quæ ingens quotannis hominum vis, religionis cauſa, magno cum ipſius emolumento confluat, euertendis ; nouam inſuper iacturam certiſſimi quæſtus & vectigalium faciat. Nam quòd Fernandi ſoceri iniurias , de quibus ad eam diem queſtus non ſit,quartodecimo demum anno(tot enim fermeà pulſis è Bætica Mauris effluxerant)adeò acerbè, tam dolenter ex poſtulet; cui non apparere cauſas quæri accuſationum & criminum ; & ſordidiſſimæ cupiditati auaritiæque inanem ſpeciem caritatis religioniſque prętendi ? Proinde Chriſti famulus poneret metum , nec barbari fremitus irasve tantoperè perhorreſceret. Hiſce verbis confirmatum antiſtitem, pecunijſque ad exornanda Orientis templa,ac pauperes alendos copiosè inſtructum, Rex Luſitanus Romam remittit;ac ſimul ipſum Pontificem Maximum per litteras omni ſolicitudine liberat. Ipſe verò, qua erat prudentia,& animi magnitudine;tã dira Sultani comminatione adeò nõ exterritus eſt,vt magnam etiam voluptatem inde perceperit. præclarũ quippe ſibi Emmanuel ducebat,immanem belluã, quæ ad eam diem Luſitanica arma ſuperbè contẽpſerat, quaſi adactis ad vitalia telis,deniq; commoue-

moueri. Quocirca ad cœpta proſequenda, duplo pæne maiorem, quàm ſuperioribus annis claſſem inſtruxit. eique præfecit Franciſcum Almeidam, virum cùm cætera illuſtrem; tum quòd fortem ac fidelem operam in Bætica expeditione Fernando nauarat. Huic magnopere in diſceſſu præcepit, vt quoniam ad ea, quæ iamdudum agitabat animo, & aſſiduitate copiarum ac ducum, & ſpatio temporis opus eſſet; arces aliquot opportunis Africæ, Aſiæque locis exſtrueret, quæ Luſitanis & facilem in remotas regiones excurſum; & tutum, quotieſcunque res poſtularet, receptum darent. Præfectus, cùm ad VIII. Kalẽd. Aprilis, qui dies cœleſti ad Virginem nuntio eſt ſacer, nauibus duabus & viginti fauſtis ominibus Oliſipone ſoluiſſet anno milleſimo quingenteſimo quinto, Franciſcanis aliquot fratribus, & clericis alijs rei Chriſtianæ cauſa in eam peregrinationem aſſumptis; octauo Idus Aprilis ad Heſperidas proceſſit. inde cùm ad ſuperandum Bonæ ſpei promontorium nauarchi in meridiem curſum extendiſſent; vehementi Aquilone vſque adeò in remotas ab Sole regiones prouecti ſunt; vt claſſiarijs præ nimio frigore manus propemodum obriguerint. Inde ad Orientalem Africæ oram extemplò flexêre, & ſecunda nauigatione paucis diebus Quiloam eſt ventum. ibi Abrahemũ tyrannum callidè tergiuerſantem, & annuum ſtipendium Emmanueli recuſantem pendere; Almeida cum armatis deſcenſione facta, ex vrbe per vim exegit: eiuſque loco Mahometem Anconinum, acceptum incolis virum, & expertæ in Luſitanos fidei, Regem, ſolenni cum apparatu impoſita capiti aurea corona, conſtituit. Dein ſitu ad maritimos aditus æquè ac terreſtres in primis

commodo, arx ædificari cœpta ingenti alacritate nauticorum, & militum. cumque labor in orbem iret, ipſeque Almeida & cæteri principes, ad exemplum, ſuam obirent vicem; nō die non nocte intermiſſum opus, vigeſimo die abſolutum eſt: arcique ab Diuo Iacobo inditum nomen, quod eius Apoſtoli die ipſo natali vrbem expugnaſſent, ac tyrannum inde expuliſſent. Conſtitutis Quiloæ rebus, & firmo præſidio arci impoſito, itemque nauigijs ad oram tutādam relictis, Mombazam petijt claſſis. Ea vrbs in parua eiuſdem nominis inſula, quam æſtuarium efficit, excelſo ad conſpectum tumulo poſita, portū habebat duobus propugnaculis munitum: in quibus tormenta è Luſitanico naufragio nuper extracta, vt ſupra diximus, barbari collocarant. ijs cùm aduentantem claſſem aditu prohibere conarentur; noſtrorum ictibus breui diſiectum vtrumque caſtellum, ac liber introitus Almeidæ patuit. miſſis deinde ad tentandi reguli animum nuntijs, cùm nihil pacati reſponderetur; Almeida trifariam adortus vrbem, Aſſumptę in cœlum MARIAE Virginis die feſto vi cepit, ac direptam incendit. multi ex hoſtibus interempti, multi in ſeruitutem abducti. Regulum, inter ipſam dimicationem deſperata victoria fugientem ſyluæ texêre. Tranſmiſſo inde ſexdecim diebus Oceano, Anchediuam inſulam tenuit claſſis. ea inſula quod in littus imminet Indicum, ac tutam ſtationem nauibus præbet, ibi quoque ex Emmanuelis præſcripto caſtellum excitatum. Hinc Almeida Cànanorem traiecit; ac ſumma Regis voluntate ad tuenda mercimonia optimo loco arcem exſtruxit, præſidioq; communijt. Per idem tempus Luſitani qui ad Colanum agebant, contracta temere cum incolis & Arabibus

rabibus rixa, ad vnum omnes interempti ſunt. Eius rei cognoſcendæ, ac ſedandi tumultus cauſa, Laurentius Almeida Franciſci filius claſſe profectus, cùm ſuperba reſponſa tuliſſet, commiſſo prælio, Arabũ onerarias ad viginti magno ardore militum captas incendit. quo item in prælio illud in primis accidit memorabile. pila è maiore tormento in ſcutum Ioannis Hominis Luſitani contorta, ad ipſius pedes ſine vlla prorſus læſione defluxit. Interea grauis iam ætate Rex Cocini Trimumpara, de gentis more depoſito gubernaculo, ſe in ſolitudinem ad colendas Brachmanarum ſuperſtitiones receperat, ac ſororis filium Naubeadoram natu minorem hęredem reliquerat regni, maiore pręterito, quod nuper in bello Calecutano ad Zamorinum vnà cum alijs principibus defeciſſet. is dolore incenſus amiſſi patrimonij, cùm nouum deinde Regem vexaret, exerceretque, ac popularium ſolicitare animos non deſiſteret; profectus Cocinum Almeida, Trimumparæ iudicium ac voluntatem ratam voluit eſſe: donatum pretioſis muneribus Naubeadoram in fidem recepit, ipſiuſq; patrimonium ac regnum, Emmanuelis auctoritate opibuſque conſtituit. dein impoſitis mercibus naues duodecim anno inſequente in Luſitaniam remiſit: ipſe ad res Indicas adminiſtrandas, regeſque ſocios tuendos (quòd ita in mandatis habebat ab Emmanuele) Cocini permanſit. Plures tum è Luſitania claſſes, nondum exploratis ad plenum tempeſtatibus, eodem anno deinceps, vt quæque parata erat, in varia cogniti nuper Oceani littora mittebantur. Itaque paulo poſt Almeidæ profectionem, vir egregiè fortis, Caſtellano patre natus, Petrus Gnaia, nauibus ſex ad Sofalam venerat, vt ar-

cem in eo tractu, ſi qua poſſet, ædificaret; ac ſimul in auri pretioſa commercia Luſitanos induceret. Tenebant ea loca tum Saraceni ab vrbe Magadaxo primùm, dein à Quiloa profecti: & ingenti lucro cum finitimis Cafribus, qui in Monomotapæ Regis imperio varijs locis aurum effodiunt, Indicas veſtes, & alia mercimonia commutabant. Sed inter Quiloanos tumult' Prętor eò miſſus Izuſus, vir aſtutus & audax, defecerat nuper ab tyranno Abrahemo; perque fraudem in eius terræ poſſeſſionem inuaſerat. Ad hunc, iam ætate confectum, & luminibus captum Gnaia cùm adijſſet; primùm oſtendit, quantum ex Luſitanorum ſocietate & commercio vtilitatis capere poſſet. dein petijt, ob eam ipſam rem, vti ad merces cuſtodiendas caſtellum in ijs finibus ædificare ſibi liceret. id non magis aduenis, quàm incolis præſidio contra finitimorum incurſiones futurum. ac ſimul de Regis Emmanuelis benignitate opibusq́; multa diſſeruit. Ille, nōn tam ratione ſocietatis adductus (quippe qui nec Luſitanorum mercibus indigeret, & graues accolas fore procul dubio cerneret) quàm fama perterritus eorum, quæ ad Quiloam ac Mombazam erant geſta, per honorificè accepit virum, ac poſtulatis in ſpeciem libenter annuit: quamquam acriter obſiſtente Mengo Muſafo genero, viro acri, & bellicoſo: quem ſenex ea potiſſimum ratione lenijt, fore vt Luſitanos inſolita cæli intemperies, & loci grauitas, ac paluſtres humores paulatim abſumerent, vel certè ſic afficerent, vt à paucis armatis deleri ſine periculo poſſent. Gnaia dynaſtam ſpe liberaliorem nactus; locum quà flumen in mare effunditur, ædificationi deſignat. & quòd cæmenta non ſuppeterent, caſas è ro-

buſta materia raptim exſtructas, duplici vallo, & propugnaculis, & foſſa circundat. Neque ita multo poſt, vti prædixerat Izufus, aduerſa valetudine tentari aduenæ cœpti: paucisque diebus adeo peruagata vis febrium eſt, vt ex vniuerſo præſidio vix quadraginta ſupereſſent, ad arma ferenda, & vigilias obeundas idonei. Quam occaſionem ratus Arabs de medio tollendæ inuiſæ nationis, exſtimulante præſertim aſſiduè Muſafo genero; tamen ſuis duntaxat opibus rem aggredi non eſt auſus. Mocondes erat Cafer, vicinis locis pro Monomotapæ Rege præpoſitus. Hunc per nuntios Izufus admonet, Europæos piratas, qui maritimam oram dudum infeſtam habuerint, denique ad ſe delatos; intra lignea ſepta, quæ ſibi ipſimet circundederint, fame & ſqualore pæne confectos teneri. Si in partem prædæ venire animum inducat, ſe rem in eius aduentum integram ſeruaturum. Haud fruſtra miſſa legatio. Mocondes, omnis humani expers iuris, aduentitij lucri nec opinata ſpe illectus, ingentem trahens popularium turbam, celeriter affuit. neque tamen Luſitanos fefellit, ab exſulibus Saracenis tota de re feſtinè præmonitos. itaque & ænea tormenta, ignotum Cafribus ad id tempus machinæ genus, idoneis locis occultè diſpoſita fuerant; & cùm à valentibus intentiore cura excubiæ agitabantur; tum ipſimet ægri, quippe quibus periculum & indignatio præter ſpem adderet vires; ſeſe ad defenſionem forti animo comparauerant. Mocondes, artis bellicæ prorſus ignarus, ac numero maximè fretus (hominum autem ad ſex millia ſecum adduxerat) Arabum ductu monituque faſcibus ſarmentorum ex agro collatis, ad caſtellum

 copias

copias incompoſito agmine admouit: completiſ-
q́ue foſſis, noſtrorum paucitate contempta, Cafres
alij vallum ſcandere, alij conuellere nitebantur;
cùm in confertam multitudinem, ac nihil tale ti-
mentem emiſſa repente ferrea procella, tantam e-
didit ſtragem, vt relicta oppugnatione attoniti, pa
uentesq́ue barbari ſe in proxima nemora confe-
ſtim abdiderint. ac ne ibi quidem tutò eſſe licuit.
ſiquidem continuatis bombardæ ictibus, magno
impetu diſſultantia arborum fragmenta, ſemier-
mes, incautosq́ue miſerè lacerabant. cui tanto ma-
lo cùm nullum, præter fugam, remedium occurre-
ret; rabie ab Luſitanis in Arabas verſa, vulgo fre-
mere quòd ſe fallacibus promiſſis ad bellum cum
ipſis Dijs gerendum euocaſſent. atque, vt eſt rapa-
ciſſima gens, ne prorſus inanes abſcederent, Izuſi
agro vaſtato, & oppido ipſo magna ex parte dire-
pto, in patriam reuertêre. Ac ne Luſitani quidem
inultam paſſi perfidiam. Poſt Cafrum profectiō-
nem, cognito Izuſum eiusq́ue ſatellites, nihil mi-
nus quàm noſtrorum eruptionem timentes, negli-
gentius agere; noctis intempeſtæ ſilentio, Gnaia,
ſtrenuis cum aliquot viris aduerſo flumine in re-
giam ſubuectus, Izuſum ipſum, & paucos familia-
res occidit. dein, priuſquàm populi concurſus in
regiam fieret, inſigni facinore perpetrato, ad ſuos
eadem nocte incolumis redijt. Poſtridie, cùm res
emanaſſet, ira odioq́ue incenſi barbari quàm maxi
ma coacta manu, denuò caſtellū adorti; & eodem
quo nuper euentu, plures & integri à multo pau-
cioribus & imbecillis, cum cæde & ignominia
repulſi. Poſt hæc, inter eos certari de ſucceſ-
ſione cæptum. Cumq́ue Muſafus præpollens vi-
ribus, & popularium gratia; Izuſi liberos pa-
trimo-

patrimonio exturbare niteretur; & ſatis appare-
ret, ius in armis fore; alter ex ijs, nomine Solima-
nus, ad Gnaiam confugit ſalubri vtriſque conſi-
lio: ſiquidem Luſitanorum ope Rex declaratus, fi-
delem ſe viciſſim illis amicum ac ſocium ex eo tē-
pore præbuit. Interea Zamorinus, tametſi cum lę-
tis admodum promiſſis ab Sultàno redierant o-
ratores; tamen, imminente Luſitano veritus ne ſe-
ræ eſſent Aegyptiaca auxilia; contracto ingenti fa-
brum naualium numero, maiorē quàm antea claſ-
ſem omni ſtudio ædificabat, diſpoſitis circa om-
nes portus cuſtodijs, ne quid rumoris de tanto ap-
paratu ad hoſtes efflueret. Namque Laurentium,
diſperſis nauibus Malabarica tenentem littora, &
Aegyptios Arabaſque negotiatores magno inter-
cipientem rei Calecutanæ damno, quàm maximè
incautum & imparatum placuerat adoriri. Verū
ex vrbe Calecuto clam elapſus Ludouicus Patri-
tius Romanus (qui cognoſcendi ſtudio, vt fit, mer-
catoris habitu in Indiam penetrauerat, idemq́ue
hac ipſa deinde litteris conſignauit) Almeidæ v-
trique, & filio & patri cuncta ex fide retulit. Ne-
que ita multò pòſt, è varijs oræ Malabaricæ por-
tubus in vnū coacta Zamorini claſſis ad Laurenti-
um rectà contendit. ea fuiſſe dicitur ceſſarum na-
uium amplius ſexaginta; lemborum, ac paronum,
biremiumq́ue ad centum & triginta, omni telo-
rum genere, & numero militum inſtructiſſima.
Ad eius famam, Laurētius, patris iuſſu naues non
plus vndecim admiſtis triremibus paucis raptim
adornauerat, Luſitanis, prętер nautas, impoſitis o-
ctingentis. Vt ad ictum bombardæ ventum eſt, cō-
ſpicatus Laurentius tantā hoſtium multitudinē;
expiatis de more noxis, primùm omnium ædem

MARIAE Virgini Victrici vouit, ſi ea pugna bar bari fuſi ac fugati eſſent. dein, paucitati ſubuenien dum ratus arte, ne à Malabaribus circumueniri poſſet; tormentis, qua parte viriũ longè præſtabat, eminus rem gerere inſtituit. atque ob id ipſum ex alto directis in prælium nauibus, leni Auſtro flante, ſimul & venti beneficium, & congrediendi arbitrium hoſti præripuit. Ac primo ſtatim certamine, cùm in ſyluam adeo denſam irrita nulla propemodum ab Luſitanis incideret plaga; neque ex tanto interuallo vel tormenta ferrea, quibus tum vtebantur hoſtes, vel ſulphurei pulueris ollę, vel ſagittarum imber noſtros admodum læderẽt; multæ paſſim omnis generis naues hoſtium aut depreſſæ, aut in littus eiectæ. Ac, diſſipatis demum ordinibus, quod antea conſultò vitarat Almeida, pugnam è propinquo conſeruit. Prætoria nauis erat hoſtium, tum aluei magnitudine, tum armatorum frequentia inſignis. In hanc harpagonibus ferreis comprehenſam Almeida cum fortiſſimis aliquot bellatoribus incredibili pęne auſu tranſilijt; tantoq́ue ardore animi & corporis dimicatum eſt; vt è ſexcentis propemodum armatis, quot eam tuebantur, ſuperfuerit nemo, exceptis ijs, qui nandi peritia freti, ſe in pelagus præcipites dederant. Pari conatu, verùm ſucceſſu diſſimili, Nonnius Vaſcus, modica naui, & exigua militum manu, multò maiorem, & propugnatoribus inſtructam fermè quingentis, inuaſerat. cumq́ue pauci à pluribus circumuenti premerentur, extremo iam in diſcrimine laborantib⁹ victor Almeida ſubuenit, nec modò ſuos è periculo eripuit, ſed etiam naui hoſtium, trucidato vel depulſo præſidio, potitus eſt. Inde iam certa victoriæ inclinatio ad Chri-

ſtianos

ſtianos facta, & Laurentius haud cunctanter inſequutus trepidam ac pauentem hoſtiũ claſſem, aliquot inſup naues partim expugnauit, partim tormentorũ ictibus perforatas demerſit; palatæ aliæ contento curſu Calecutum maximè repetentes, cùm longinqua fuga, tum quòd eas terror ipſe longè lateque diſtulerat, ex imminenti clade euaſerunt. Almeida, tribus circiter hoſtium millibus cæſis, ſex tantùm è ſuorum numero deſideratis (quæ res diuinum auxilium ſine vlla dubitatione monſtrauit) captiuas trahens onerarias nouem, ingẽti parta præda ſimul & gloria, Cananoris portum, cuius vrbis in conſpectu res erat geſta, magnacum totius populi, ac Regis ipſius gratulatione, ſoſpes introijt. ac primùm omnium, MARIAE Virgini Victrici, quam initio prælij vouerat ædem, faciendam locauit. deinde Cocinum ad Franciſcum patrem cum alijs nauarchis iter intendit. Per eos dies Sabaius, qui Idalcanem genuit, præcipuus Decaniorum tyrannus, qua in regione Goa vrbs eſt, opportunitatem nactus dum ad Cananorem diſtinetur Almeida, ſexaginta actuarias naues ad Luſitanos ex Anchediua inſula pellendos miſit, præfecto claſſis, & auctore totius conſilij Antonio Fernando Luſitano exſule ex ijs, quos ad cognoſcenda loca genteſque Petrus Aluarus Capralis, vt ſupra dictum eſt, Quiloæ reliquerat. Is, ad ſpem vberioris ſtipendij tranſmiſſo Oceano, cum ſe ad Sabaium contuliſſet, eiurata per ſummum nefas Chriſtiana religione, Abdalæ nomen aſſumpſerat: &, quòd rei maritimæ, & naualis fabricæ peritus eſſet; apud Goanos, talium rerum ad hac rudes, magno in honore habebatur. Igitur ad Anchediuam exſcenſu facto, nuper ædificatam

à Luſi-

à Luſitanis arcē omni conatu oppugnare inſtitit. Præerat arcis præſidio Emmanuel Paſſanius, ſpectata fide ac virtute vir, ex vrbe Italię Genua claro genere oriundus. Hūc, in ſubita re, quamquā ab alijs rebus imparatum, non defecit animus. ac dierū aliquot oppugnationem, cū vrgeretur vndiq; præclarè ſuſtinuit. ac demū Abdala, victricis claſſis iam iamq; aduentantis perterritus fama, quàm celerrimè ſeſe irrito incepto ex Anchediua proripuit. Sed ea poſtmodum arx, quòd valido præſidio propter hoſtium propinquitatem indigeret, ne Luſitanicæ res in tanta paucitate diſtraherentur, ab ipſiſmet Luſitanis eſt diruta. Inde, ad Franciſcum affertur, Saracenos mercatores, à Molucis, & ab áurea Cherſoneſo redeuntes, ne in Luſitanica præſidia inciderent, longiore ambitu capto, per Maldiuas inſulas in Arabiam tendere. Quocirca Laurentium filium ad eos inſectandos proficiſci iubet. Is cū incognita ſulcaret maria, æſtus impetu primus omnium Luſitanorum ad inſulæ Ceilani littora abripitur, quam inſulam, vti ſupra dictum eſt, veterem eſſe Taprobanam Ioānes Barrius multis argumentis affirmat. hæc, ouali maximè figura ducentarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem ſeptuaginta octo patet; in latitudinem, quattuor & quadraginta. atq; à Cori promontorio, vt ſupra diximus, auulſa freto vadoſo, Piſcariæ, quam appellant, oræ prætenditur, ea cæli clementia, ſoli vbertate, & copia fluminum aquarumq; perennium, vt primorum parentum ſedes olim perhibeatur fuiſſe. varia pecorū armenta, necnon elephantos gignit egregiè bellicoſos ac dociles: cæteris metallis caret, ferrū incolæ effodiunt, plurimas fert gemmas, verùm

præ-

præcipua claritate ſapphyros, chryſolithos, pſeudopalos, ac pyropos: itemq́; aromata pretioſa, cinnama, cardamomum, piper, ac palmas eximiæ bonitatis. Ad hæc, vel in primis iucundo ſpectaculo ſyluoſi montes ad effigiem theatralem inflexi, vaſtá planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam & ſubrectam altitudinem pænè ſeptem leucarum exſurgit; habetq́; in ſummo æquatam agri planitiem, ex cuius medio bicubitale ſaxum eminens ad inſtar menſę, veſtigium demonſtrat impreſſum inclyti ſanctitate viri, quem ex Indiæ regno Deli quondam in ea loca veniſſe tradunt, vt gentem ſuperſtitionibus deditam fabuloſis, ad vnius Dei cultum religionemq́ue traduceret. ergo tantæ venerationis eſt locus, vt à leucis amplius mille, omnium ordinum peregrini, ac præſertim Iogues, illuc pietatis cauſa contendant ingenti labore: ſiquidem, præter cæteras itineris difficultates atq; pericula, in eius etiam montis cacumen, non niſi per adactos clauos ferreasq́ue catenas aſcenſus eſt. Haud abſimile vero videtur quod aiunt quidam, in eo, quod dixi, veſtigio, quamquam extincta iam nominis antiqui & peregrini memoria, coli Eunuchum Candaces Aethiopum Reginæ, quem cũ alij ſcriptores, tum verò Dorotheus Tyri Epiſcopus (qui Conſtantino Magno imperante, & ſanctitatis & doctrinæ laude præcelluit) in Arabia Felice, totaq́; Erythra, & in Taprobana, Chriſti Euangelium promulgaſſe teſtatur. Porrò inſula vniuerſa, nouem in Satrapias vel regna diuiditur: eſtq́; ad omne commercium, vel frequentia portuum, vel ipſa loci regione in primis accommodata. Laurentius in Calles portum inuectus, cum regulo per

per legatos inita ſocietate, columnam, cum inſcriptione, teſtem ſui aduentus, in littore poſuit: dein omiſſa propter incommodum anni tempus Maldiuana profectione, cum lętis admodum nuntijs ad parentem reuertit. Inter hæc, Triſtanus Acunia, Alphonſo Albuquercio comite, cum valida claſſe in Indiam deſtinatur: quē ex itinere inuaſit cupido Madagaſcaris inſulæ naturam ac regionē explorandi. itaque vel contra ſententiam Albuquercij (qui, ne temporibus excluderetur, maturandum aiebat) appulſis ad inſulam nauibus, cognitum eſt, maritima fermè ab Saracenis; interiora à Cafribus incoli: terram eſſe gingiberis, cariophylli, & argenti feracem. quæ dum Triſtanus curioſè perquirit, aduerſiſq; ſubinde tempeſtatibus nec opinato ſubſiſtere cogitur; interea (quod Albuquercius præclarè monuerat) idonea tranſmiſſionis Indicæ tempeſtas effluxit. certis enim, & anniuerſarijs fermè flatibus orientalis nauigatur Oceanus, quos hodie vulgus, vt ego quidem interpretor, ab ipſo ventorum impulſu, motiones appellat. Eæ ſi quo caſu præterlabantur, dum denuò recurrant, multorum menſium ſæpè mora cæptis interuenit. Igitur, ne fruſtra interim tempus abſumeretur; à Madagaſcare Melindem eſt ventum: & Oienſis dynaſta Melindio Regi ob Luſitanicam ſocietatem admodum, vt ferebatur, infeſtus, eiuſdem Regis rogatu ab Luſitanis prælio victus, & Oia vrbe pulſus occiditur. quo terrore perculſus Lamenſis finitimus regulus, in Triſtani fidem vltrò conceſſit, & ſtipendiarius Emmanuelis Regis eſt factus. Ex eo loco ad Brauam ciuitatem claſſis acceſſit. ea cùm pactum ſuperioribus annis tributum pendere abnueret, capta eſt à noſtris certami-

ne haud

ne haud leui. Sex armatorum millia barbaris animos fecerant. Verùm vbi deſcenſum à Luſitanis, & collato pede res geri cæpta eſt, ferociam poſuêre. Magna edita cæde fuſi, & fugati plerique. Decurionibus tamen fides in patriam ad extremum vſque ſpiritum egregiè conſtitit. acriter dimicantes in veſtigio cuncti mortem oppetere, quàm occidenti reipub. ſuperſtites eſſe maluerunt. Vrbs deinde congeſtis dudum diuitijs opulenta, à militibus fœdè crudeliterque diripitur. Qua in re vindex rapacitatis atque ſæuitiæ euidenter apparuit numen. auiditate prædæ gregarij milites aliquot, mulierum manus ad armillas annuloſque extrahendos inſcio duce præciderant. ij, dum ſpolijs onuſti ſcapha onerarias repetũt, ad vnum omnes in portu ipſo demerſi, repentina morte crudelitatis & auaritię pœnas dedêre. ſcapha, cùm ſub aquis aliquandiu latuiſſet, quaſi perfuncta debiti ſupplicij miniſterio, rurſum emerſit. Triſtanus & cognitum ſcelus valdè improbauit, & cæteros graui edicto ab eiuſmodi immanitate compeſcuit. A Braua poſt hæc ad Socotorã inſulã maris Erythræi trãſmiſſum eſt. Chriſtiani iam inde ab Apoſtoli Thomæ aduẽtu incolebant: ſed ipſa locorũ aſperitate, & diuturno paſtorũ deſiderio pæne efferati. Subterraneos inhabitant ſpecus: in bello fundis eminus certant, cominus gladijs è mero ferro, quod mortuum vulgus appellat. victitant milio, careoſis, & lacte. cum mercatoribus poma permutant; itemq; cinnabarim, & aloen omniũ laudatiſſimã. Quod ad cultum diuinum attinet, ex Iacobitarũ hæreſi, propter vicinitatẽ Aethiopiæ, vitia multa traxêre. nam & à Romani Põtificis auctoritate ſeiuncti ſunt, & circuncißionẽ, alioſq; ritus Iudaicæ

ſuper-

ſuperſtitionis vſurpant. neque tamen nulla retinent veſtigia ſanæ religionis: nam & ieiunijs anniuerſarijs placant Deum, & precandi ſtata quotidie tempora obſeruant, & ſanctam Crucem eximiè venerantur: huius imagines cuncti gerunt è ceruice ſuſpenſas: huic pro ipſorum tenuitate ſacras ædiculas exſtruunt: quò vbi conuenêre frequentes, Hebraicè cõcepta precationis verba præit vnus; tum inſtar chori cætera turba ſubſequitur. Quo tempore Triſtanus ad eos venit, annis iam ſex & viginti Rex Fartacum ex Arabia miſſis eò militibus mille, Beninum portum per vim occuparat: validaque arce impoſita, Chriſtianos admodum ſæuo premebat imperio. Ad eos liberandos, atque ad Catholicam Eccleſiam adiungendos, ab Emmanuele Rege miſſus Triſtanus, cùm Beninum attigiſſet; Fartacas, qui in eo præſidio erant centum circiter & triginta, comiter ad colloquium euocauit. ij, cùm ab inſita genti ferocia, omnem cum Luſitano pacis conditionem aſpernarentur; ſcapha circumuectus, & contemplatus loci naturam Luſitanus Imperator, duobus locis armatos expoſuit. neque præfecto Abrahemo cum ſuis ad erumpendum defuit animus. Verùm vbi mox inter primores fortiter ciens pugnam ipſe dux cecidit, extemplò fuſa reliqua acies: ac nonnulli ad incolas, è quorum ſtirpe vxores liberoſque ſuſceperant, confugêre: cæteri ad octoginta pernici velocitate arcem adepti, portas occludũt. tum à Luſitanis admotæ certatim ſcalæ: tranſgreſſique mœnia, ex interiore parte clauſtra perfringunt. inde patentibus portis admiſſum agmen, & incluſi intra turrium penetralia Fartaces, nequicquam ad ſpem veniæ ſalutiſque inuitati, cùm pertina-

tinaciſſimè ſe defenderent, omnes, præter vnum, occiſi. è Luſitanis, dumtaxat vnus in ipſo certamine occubuit. ſex poſtmodum è vulneribus periêre. Arce capta, nuntij ad incolas miſſi, qui nouæ claſſis metu in auios montes vnà cum coniugibus liberiſque perfugerant. ij, cognito aduenas Chriſtianos eſſe, ad arcem accurrunt, & Fartacum iniurias grauiter queſti, ad pedes Triſtani cũ lacrymis acciderunt, per Chriſtum IESVM obſecrantes, vt è tam acerba ſeruitute, ijſdem ſacris deditam, eiuſdemq; conſortem ſpei nationem eriperet. Quibus ille, ſe vel ob id ipsũ ab Emmanuele Rege, ſalutis eorũ cupidiſſimo, in ea loca deſtinatum eſſe reſpondit; quamobrem & præſidium ad Mahometanos arcendos, & ſacrorum antiſtitem curandis incolarum animis libentiſſimè relicturum: itáque fano Arabum expiato, & in cultũ Virginis MARIAE conuerſo, arcis cuſtodia cum idonea manu Alphonſo Noroniæ Luſitano concredita eſt: rei verò Chriſtianę prępoſitus eximia ſanctitate vir, Antonius Laurentius Franciſcanus: qui tollendis vitijs, quæ in hominum mores ac religionem irrepſerant, incoliſque ad veram pietatem ac virtutem erudiendis, aliquot annos planè Apoſtolico munere eſt functus. Inter hæc, elapſi è prælio Fartaces, criminando Luſitanos, & imperitum vulgus inſtigando, varios motus ciebant. ad eos comprimendos motus, Arabicumq;, & Perſicũ Oceanum pro Emmanuele obtinendum, Triſtanus, quòd ita in mandatis habebat, Albuquercium cum nauibus dumtaxat ſeptem, propugnatoribus fermè quadringentis & ſeptuaginta, reliquit: ipſe, circiter Idus Auguſti, nactus tempeſtatem idoneam, cum reliqua claſſe in Indiam curſum intẽdit.

Inter hæc vertente iam anno, cùm non optata modò claſſis, ſed nullum prorſus nauigiũ è Luſitania adeſſet; magnus Chriſtianos omnes, qui in India verſabantur, metus inceſſit, mœrorq́ue. Acuebant curas, pæne in religionẽ verſa prodigia, quòd per eosdies & ſol tãta ex parte defecerat, vt circa meridiem ſtellę apparerent; & ingenti motu ex interuallis concuſſa terra tremuerat. Iam Zamorinus, tempus aduenisſe ratus, nominis Luſitani tandem aliquando extinguendi; haud ſegniter inſtaurabat bellum, ſolicitabatq́ue legationibus & promiſſis cùm alios, tum præſertim Cananoris Regem, ſibi priuatim obnoxium; quòd mortuo Rege qui cum Luſitanis pepigerat fœdus, ipſius præcipuè ſtudio & opibus in regno ſucceſſerat. Et per eos fortè dies, odium Indorum in noſtros, temerarium cuiuſdam Luſitani factum vehementer accendit. Aethiopici, Arabiciq́ue, & Indici maris poſſeſſionem, Luſitani adeò pertinacibus animis occuparãt, vt nemini prorſus niſi ex eorũ auctoritate, & quidem patentibus conſignata litteris, ea nauigare liceret maria; duceſq́ue in idipſum diſpoſiti totam eam oram nauium præſidijs tuebantur. Ex ijs vnus, Malabaricum mare pererrans, cùm in Cananorenſem onerariam incidiſſet; Calecutanos eſſe homines, & prolatum à nautis Luſitanicum diploma, nonnullis indicijs falſum & ſurreptitium ſuſpicatus, confeſtim aggreſſus nauem expugnat; nautas, vectoreſq́ue, in ijs vnum è prima nobilitate, in velum inſutos, haud longe à portu Cananoris in mare demergit. verùm diſrupto mox linteo, cùm nota ciuibus corpora ad ipſam vrbem pelagus eieciſſet; tanta ciuitatem repentè comploratio, luctuſq́ue compleuit; tantæ in eius facinoris aucto-

auctores, quos haud leuibus argumentis Luſitanos fuiſſe coniecerant, excitatæ ſunt iræ; vt cuncti conſenſu ad Regem adierint; iamque per ſe inclinatum eius animum perfacili momento ad oppugnationem arcis impulerint. Nec pro tam atroci iniuria ſatisfactionem accipere, quod nauarchum Almeida multis rationibus factum excuſantem, ac deprecantem ignominiam, grauibus verbis increpitum, ac præfectura priuatum, in ordinem redegiſſet. At Laurentius Briteus arci præpoſitus, ex propinquo in omnes barbarorum conatus excubans animo, vbi de eorum conſilijs per exploratores cognouit; illicò ab Almeida ſubſidijs & commeatu accerſito, arcem firmat, intendit vigilias, ſtationesque diſponit. ac præſertim ſpectantia in vrbem propugnacula, nouis inſuper additis munimentis, diligenter inſtaurat. Rex item, foſſa valloque à portu ad apertum mare perducto, oppidum ab arce interſepit, exiguo tranſitu ad procurſationes relicto. Cumque multos iam dies, ſuſpecti inter ſe, vitandis inuicem ac ſtruendis inſidijs exegiſſent; tandem exſpectata ab Calecuto auxilia Cananorem adueniunt, hominum ad viginti millia. Inde nulla oppugnandi mora eſt facta. Puteus inter oppidum arcemq; medio ferè ſpatio intererat: vnica Luſitanorum aquatio. circa eum puteum minuta prælia, prohibentibus aquatores hoſtibus, fieri cœpta. Cumque è Luſitanis aliquot ferme quotidie aut caderent, aut vulnerati diſcederent, & aqua modica ſanguine multo conſtaret; Laurentius, Thomæ Fernandi architecti monitu, ſpecum opere ſubterraneo ad ima putei occultè perduxit; fiſtulaque ac ſtatumine appoſito, locum ita concamerauit,

LIBRARY OF THE

vti ne quid ſupernè latices vlla ratione poſſet inficere. dein per ſpeciem aquandi, eruptione facta, noſtri glebas certatim inijciunt; ac puteum, ne hoſtibus vſui eſſe poſſit, obturant. Cuius rei miraculo attoniti barbari, nouæ ſcaturiginis aliquid intra arcem exſtitiſſe videlicet rati, munitiones aliò tranſtulêre: dein quies vtrinque fuit, dum orbiculari forma ingentes goſſipio ſaccos inferciunt, quibus contra tormẽtorum ictus ante ſe prouolutis, virgultorum faſcibus opplerent foſſas, vallumq; reſcinderent. ea machinatio extremam pæne perniciem obſeſſis attulit. quippe contortos è bombarda globos goſsipinum tomentum excipiebat adeò lentè, vt eorum impetus ipſa mollitie frangeretur. hinc, pone latitantes armati, magno ſublato clamore prope iam ad foſſas læti peruenerant; cùm in obliquum agmen, ex arce, diuino prorſus inſtinctu, directa maiora tormenta, concerptis momento ſaccis, & goſſipium ipſum, & goſſipio fretos Malabares fœda cum laceratione diſijciunt. Simul etiam Brittus cum delecta manu portis erumpens, diſſipato ac territo hoſti acriter inſtitit, magnaque edita ſtrage cæteros in præcipitem fugam auertit. Ex eo barbari ſegniores facti, cùm neque aperta proficeret vis, & in eiuſmodi congreſſibus promptiſſimum quemque, vt fit, è ſuis amitterẽt; omiſſa oppugnatione, operibus & munitionibus claudere noſtros inſiſtunt, eo maiore fiducia, quòd non terra, non mari, noui commeatus in arcem ſubuehi poſſent, clauſis itineribus, & hyeme per eos dies admodum ſæuiente. Interim crebræ à noſtris eruptiones haud exiguo cum hoſtium detrimento fiebant. Quo in genere præcipuum decus tulit omnium conſenſu Guadalaiara,

dalaiara, natione Caſtellanus. is turbidam ac perfrigidam tempeſtatem nactus, cum eximijs centum & quinquaginta viris nocte concubia in hoſtium ſtationes impetu facto, partim ſopitos imbre cadente vigiles, partim algore nocturno torpentes oppreſſit. cęſi in eo tumultu Malabares ferme trecenti; & ferrea aliquot tormenta capta, & commeatus aliquantum. Intẽtiores inde cuſtodiæ haberi ab hoſtibus cæptæ. boues etiam interdum ad obſeſſos in inſidias illiciendos propulſæ, quas felici conatu cæſis inſidiatoribus, cũ in arcem noſtri ſemel iterumque abſtraxiſſent; ea ſpe fruſtrati deluſiq; Malabares artem deſiêre, ne duplici pecorum hominumque iactura, hoſtes inſuper alerent. Ijſdem ferme diebus, per famuli negligentiam accenſa noctu lucerna, caſas aliquot Luſitanorum ex arida materia, folijs, paleiſque momentò combuſſit. eo incendio, multò maxima pars commeatus abſumpta. quæ res tam aſpero ac difficili tempore Brittum grauiter admodum perculit. ac ne cæteri deſponderent animos, omni arte damnum celare conatus eſt: ſed & longè arctior ſolito in diuidendis cibarijs parcimonia, & ob id ipſum crebra ſeruitiorum transfugia, rem & Luſitanis, & hoſtibus prodidêre. Itaque omnibus pæne conſumptis, ad extremam ventum erat inopiam; neque iam muribus fœdiſque alijs animalibus abſtinebatur; cùm diuinitus (vt ſæpe aliás) oblatum nec opinanti Luſitano remedium eſt. Templũ in extrema arce erat Virgini Victrici, vt ſupra diximus, ab Laurentio Almeida exſtructum. Ad id templum, deſperato pæne omni humano ſubſidio, Luſitani quotidie confluebant, opem; cùm à Deo cælitibuſque, tum præſertim ab

ipſa Virgine Dei matre enixè petentes. Ne ſe, in alieno ac barbaro ſolo, tot vndique cinctos anguſtijs, tot preſſos malis; fame ipſa denique enectos, Chriſtianos ipſos, & à Chriſto filio ſibi cõmendatos clementiſſima Regina cæli deſpiceret: ſuis peccatis noxiſq;, quas ipſi innumerabiles faterentur, ab irato Deo veniam & pacem expoſceret: neq; iã de corporis modò, ſed etiam de animorum ſalute periclitantibus, in tempore ſubueniret. Haud incaſſum miſſę preces. Ipſomet feſto Aſſumptionis die, ne quid miraculo rem poſſet eximere, ſolito vehementius intumeſcens pelagus, ingentem locuſtæ numerum ad ipſas templi radices eiecit. quę à Luſitanis gratulabundis auidè collecta, in multos dies abunde ſufficit: nec validos tantùm ſæua fame, verùm etiam (vt ſalubris eſt cibus) ęgros diuturno morbo leuauit. Iamque appetebat ver; nec dubium erat, quin ſuis laborantibus primo quoque tempore ſuppetias laturus eſſet Almeida. quo circa ratus anteuertendum Cananorius, omni conatu rurſus oppugnationem ſimul terra marique experiri conſtituit. & Zamorinus vrgebat aſſiduè, ſegnitiem incuſans, & noua auxilia ſubinde ſubmittens, prorſus, vt Cananore iam ſub ſignis numerarentur militum ad quinquaginta millia. Actuaria etiam facili appulſu coacta ad ducenta, in quibus erant turrica nonnulla, cuiuſmodi nuper aduerſus Patiecum Calecutanus ornauerat: itemque alia inter ſe iuncta, & conſtrata ratibus; quo plures ſimul armatos in terram exponerent. Hæc omnia, vt Luſitanos fallerent, quàm occultiſſimè comparata. & ſtationes interim quietæ erant, quò facilius ad ſocordiam obſeſſos adducerent. Sed è regijs propinquis vnus, æquè acerbo in Zamo-

Zamorinum odio incenſus, ac propenſa in Luſitanos voluntate, quòd eorum opibus ac ſtudio creſcere ſe poſſe confideret; non ſolùm commeatus furtim ex occaſione ſummittebat interdum, verùm etiam per idoneos internuntios circunſeſſis arcana cuncta nudabat. Ab hoc igitur Brittus cognitis opportunè conſilijs hoſtium, pro ea copia, quam habebat, aditus omnes maritimos terreſtreſque ſepſit quàm firmiſſimo præſidio militum, & propugnacula tormentis, & omni genere telorum inſtruxit; nec vigilias cuſtodiaſque remitti per negligentiam vel defatigationem, vnquam eſt paſſus. Ergo vbi deſtinata oppugnationi affuit dies; prima luce Cananorius terreſtribus copijs magno ſublato clamore quàm tumultuoſiſſime vallum aggreditur, haud dubius fore, vt ad eam partem tuendam ex omnibus locis Luſitani concurrerent; ita ex altera parte libero nauium acceſſu expoſitis repente militibus, nullo prope certamine arcem in poteſtatem eſſe venturam. Sed eum longè fefellit opinio. Siquidem vnde victoriæ principium putabat futurum; inde fugæ turpis initium exſtitit. quippe claſſiarij primò audacter ad terram appulſi, vbi ſecus ac promiſſum fuerat, frequentes in portis valloque armatos vidêre; ſubito pauore perterriti, & miſſilium variæ magnitudinis nimbo diſiecti diſſipatique, multis paronibus ac lembis momento dilaceratis aut depreſſis, vix tentata deſcenſione terga verterunt. ac tum denique à Luſitanis ad terreſtres aditus tuendos omni ex parte concurſum eſt. Ibi atrox prælium fuit: ſcandenteſque iam vallum pluribus locis audaciſſimi quique Malabares cominus trucidati; tormentis verò eminus longè

 atrocior

atrocior edita cædes eſt. inde turbati hoſtes: & ne-quicquam increpāte ignauiam Rege ducibuſque, acies vniuerſa fugam arripuit. cæſorum ea pugna hoſtium numerus relatus non eſt: magnum procul dubio fuiſſe conſtat. è Chriſtianis (quod vix credibile videatur) planè deſideratus eſt nemo. Atque is dies vltimus oppugnationis fuit. tentatæ deinde vtrinq; per mutua colloquia voluntates, & de pacis conditionibus agi cæptum: quas Laurentius ipſe ſibi ſuiſque perhonorificas tulit: neque Cananorius reijcere eſt auſus, partim diuturni belli tædio feſſus, partim etiam Triſtani Acuniæ metu perterritus, qui per eos ipſos dies Oceano ſecunda nauigatione tranſmiſſo, Cananorem incolumi claſſe tenuerat. Eius maximè aduentu ſoluta obſidio eſt: cuius ad quattuor menſes forti animo toleratæ, decus eximium Laurentius & commilitones tulēre: quamuis adeò lætos & inſperatos euentus, periti rerum æſtimatores Diuinæ Bonitati ſine vlla dubitatione tribuerent: cuius beneficio & vltimæ inopiæ ſubſidium præter exſpectationem fuiſſet oblatum; & Cananorius princeps tanto ſuo periculo, Regis affinitate poſthabita, contra conſuetudinem gentis, in Chriſtianorum cauſam ac partes planè diuinitus inclinaſſet. Renouato fœdere, obliuio pręteritorum indicta; iunctæq; iterum dextræ, & Malabares in ſuas quiſque domos fremente Zamorino dilapſi. Inde ad Cocinum proceſſit Acunia. eius aduentu Luſitanorum animi confirmati recreatique, & vario aromate ex conuecta iam copia in naues impoſito, infeſtis claſſibus duplicato nauium numero, ab vtroque ſimul imperatore Pananem eſt ventum. In ea tum ſtatione complures onerariæ pre-

pretioſis refertæ mercibus hyemabãt. inſtitores erant Saraceni, furtiuo curſu per intermiſſa cuſtodijs Luſitanorum loca in portũ illapſi. & Zamorinus præparatis iam ante copijs, ſi quid ab Cocino moueretur, locum pręclarè munierat vallo circundato, & duobus ad introitum caſtellis magno cum tormentorum apparatu excitatis. cohortes pręterea quattuor in eo præſidio collocarat. Noſtri ſub veſperam in Pananis conſpectu cùm in anchoris conſtitiſſent; inſolita claſſis magnitudine permoti barbari, totam eam noctem in renouãdis augendiſque munitionibus poſuêre. Delecta verò Saracenorum manus, Mahometis fanum ingreſſi, de gentis more cõiurant, ſe non niſi victores è pręlio redituros. Si ſecus faxint, ſe ſe caputque ſuum diris omnibus deuouent. Vt primùm illuxit, communicato iã ante conſilio Luſitanus Imperator vterque adoleſcentes filios Laurentium, & Nonniũ cùm ſcaphis & actuarijs iubent præcedere, quod ea nauigia, propter humilitatem, minus ad obliquos bombardæ ictus paterent. ipſi mediam aciem cum triremibus aliquot ſibi depoſcunt. agmẽ clauſere onerariæ. Ac iuuenes quidem, obſeruato maris acceſſu, per media tela globoſque inter vtrumque caſtellum audacter inuecti: eo minore detrimento, quòd ex præſcripto milites interim ſtrati iacebant; & librata in excelſas maximè naues Malabarica tormenta irritis ictibus aera feriebant. Vt noſtros iam intra portum illatos videre, deuota præcipuè capita Saraceni, alienatis ab omnis periculi ſenſu animis, certatim in prælium ruunt, ſeq; vltrò in aquas immittunt, ac nauigia maximè ducum conferti circumuenire nituntur. Paululum moræ fuit, dum lymphata cohors, gladijs, contiſ-

que,& incitato remorum pulſu perrumpitur.tum raptim in terram deſcenſum. iamque ſub ipſo vallo varijs locis eò ſæuius pugnabatur, quòd vſum oculorum intermicantibus fulgetris denſus è ſulphureo puluere fumus abſtulerat. diſſoni tantùm clamores,& morientium gemitus paſſim exaudiebantur. Simulatq; euaneſcente atra nebula redijt lux;Luſitanus ſignifer cum ſtrenuis aliquot viris in vallo conſpectus, reliquorum animos ad æmulationem decoris & gloriæ vehementer accendit. & imperatores ambo, teſtes cuiuſque virtutis, & hortatores aderant. cum deuotis maximè Saracenis atrox erat pugna.Ex ijs,vnus,notæ fortitudinis Centurio, Laurentium conſpicatus, & è procera ſtatura,totoq; corporis habitu, ratus, id quod res erat,principem virum eſſe; condito ſubter clypeũ corpore curuus ad eius genua ſuccidenda proſilijt.ille,pedibus leui momento reductis(vt erat in primis exercitatus, & agilis) elatam vtraque manu machæram in hoſtem demiſit ijs viribus,vt barbari caput ad ipſum vſque pectus horrendo prorſus hiatu diffiderit. Inde non dictis magis quàm factis prælium ciens,obuios aliquot ſternit. Nec ſegnius ab Nonnio cæteriſque res geritur. Cùm aliquandiu barbari præter ſolitum reſtitiſſent; victa demum ardore Luſitanico Indorũ pertinacia eſt; nec impreſſionem noſtrorum vltra ſuſtinuêre. A Malabaribus maximè fuga cæpta, cæteros traxit. Deuoti duntaxat Arabes,cùm pauci iam,& vulneribus feſſi trucidarentur;obnixi corporibus (tanta vis eſt nefariæ ſuperſtitionis) ad vnum omnes addictas æternis ignibus animas profudêre. Interim, pari ex alia parte conatu hoſtium naues oppugnabantur. nautæ propugnatoreſque, quandiu

diu ad caſtella æqualibus viribus certatum eſt; egregiè dimicarunt. vbi inclinatam terreſtrem aciem, & incolas fugatos vidêre; ipſi quoque certatim in mare deſiliunt. complures inter enatandum occiſi. Ac tum denique ambo caſtella imperatorum iuſſu diſturbata, & euerſa. nec modò naues cum ipſis oneribus inflammatæ, ſed oppido quoque diuitijs inclyto ſubditæ faces, demirantibus barbaris, tantam tamque paratam opum vim ab hoſte contemni: militibus verò, tot periculorum præmia eripi ſibi, perquàm indignè ferentibus. Verùm Almeida conſultò exercitum à præda continuit, ne in occupatos rapinis palatosque, repentinus aliquis, vt ſæpe contingit, è vicinis locis impetus fieret. Magnus vtrinque eo prælio ſauciorum fuit numerus. deſiderati ex hoſtibus ad quingentos; è noſtris duodeuiginti non amplius. Eius cladis nuntium Zamorinus ægerrimè tulit. Duces Luſitani coniunctis claſſibus Cananorem petiêre. atque ibi demum ingenti cum amoris ac beneuolentiæ ſignificatione degreſſi, Acunia vela fecit in Luſitaniam; Almeida retro vnde venerat Cocinum tetendit. Dum hæc apud Indos geruntur; interim Alphonſus Albuquercius, pacata Socotora, Arabicum & Perſicum Oceanum exigua, vt dictum eſt, obtinebat claſſe. Is ab oppido Adeno, & Arabicis faucibus (nam ea quoque littora explorare placuerat) aduerſa tempeſtate repulſus; ad Armuzianas res diuina magis ope, quàm humanis viribus fretus, animum adiecit. Armuziæ regnabat eo tempore Zeifadinus hoc nomine ſecundus, admodum puer, ſtipendiarius Iſmaelis, cognomento Sophi, Perſarum Regis: eratq; in tutela paterni

manci-

mancipij Ataris Eunuchi, eximia ſagacitate viri: cuius omnia conſilia eò ſpectare videbantur, vt, quoad viueret, penes pupillum diadema & regium nomen; penes vnum ſe arbitrium ac poteſtas rerũ omnium eſſet. iamq; per eam tutelam, cunctis inuiſus, ad intolerandam ſuperbiam, opeſque perue nerat. Hoc tam impotẽti dominatu Albuquercius Regem, & populum liberare; & Emmanueli vel in primis id cupienti, omni ratione conciliare decre uit. Igitur Luſitanorum animis in rerum ingentiũ ſpem & cogitationem erectis, ad oſtia Perſici ſinus iter capeſſit: ac proſperè circumuectus Siagrũ promontorium, quod Roſalgatum hodie vocant; ad Calaiatum nobilẽ vrbem Armuzianæ ditionis applicat naues: miſſoq́ue nuntio, ciues ad colloquium euocat. illi repentino metu compulſi (iam enim inclytum erat apud eas nationes Luſitanorũ nomen) ne quid acerbius paterentur, nõ modò aduenientem Alphonſum benignè excepêre; verùm etiam conſcriptis pacis & amicitiæ conditionibus abeuntem largo commeatu, & omni officij genere proſequuti ſunt. Longè diſſimiles animorum habitus ad Curiatum Luſitanus offendit. incolę, dum hoſtis in vicino moratur, & copijs & operibus ita ſe munierant, vt omnem pacis mentionem ſuperbè reſpuerent; ac propius nihil eſt factum, quàm vt interpretem ab Albuquercio de fœdere ac ſocieta te miſſum, iaculis ac ſagittis obruerent. Ad eam ferociam reprimendam Albuquercius illicò bombardis ignem admoueri, & omnia circa magnis cõcuti fragoribus iubet. Cùm nihil ne eo quidem terrore oppidani commouerentur; poſtridie vrbem iuſta oppugnatione adoriri conſtituit. Tumu lus erat ad inſulæ modum, ex aqua paululum eminens;

nens;qui æſtu recedente adiri ex vrbe pedibus poterat. In eo tumulo barbari tormenta aliquot cum firmo præſidio collocarant, vt in auerſos intẽtoſque in vrbis oppugnationem noſtros impunè iacularentur.Eo periculo animaduerſo Albuquercius Alphonſum Lupium Coſtam, & Antonium Campenſem cum expeditis militibus ad exturbandos inde barbaros celeriter mittit. Neque illi defugêre periculum. ingenti conatu ſtationes aggreſſi; aliquot Mahometanis occiſis, cæteris in oppidum actis,haud tamẽ ſine ſuorum cęde vulneribuſque, locum occupauêre. Tũ verò Albuquercius nequicquam prohibentibus oppidanis,ad littus cum robore copiarum exſcendit.ac valida impreſſione facta,proruto vallo,euulſiſq; cancellis, intra ipſam vrbem prælium intulit. Ac primò, quamquam iniquo iam loco poſitam rem oppidani animo atque audacia ſuſtinebant. dein,cùm acrius vndique Luſitanus inſtaret;non tulêre diutius impetum. effuſa omnes fuga, per auerſam vrbis portam, degentis more ſyluas ac nemora petiêre. Albuquercius, ad aliorum terrorem vrbe direpta & incenſa, Maſcatum octo leucas inde proceſſit. Is locus, quò iam ab Armuzia propius aberat; eò tum operibus firmior,tum viris armiſque erat inſtructior. itaque Albuquercius, magnam videlicet ratus dimicationem inſtare, ſe ſuoſque parabat ad prælium. Cæterùm miſſo ad tentandos animos internuntio, præfectum vrbis vel in primis mitem ac liberalem, contra quàm putârat, expertus eſt. Igitur inſtituta certis legibus amicitia, præfectus magnam pecoris,& oryzæ,& careotæ numerum,tributi quodam modo nomine,in claſſem exhibuit. is commeatus dum in naues imponitur, & ſecuri Luſitani ad littus

tus aquantur; ecce tibi repentinus armorum ſtrepitus, & diſſonæ voces. Pridie ſub noctem Arabes ad duo millia oppidum ingreſſi; præfecto non ſine contumelijs ac probris increpito, quòd locum adeò propinquum regiæ, & opere præſidijſque munitum, per ignauiam ac metum vagis latronibus prodidiſſet, fruſtra nitente eo factum excuſare, populum ad arma conciuerant; atque vbi illuxit, infeſti mari petebant; quò Luſitanos oneribus & aquatione occupatos, in ipſo littore opprimerent. Præfectus, Arabas ab ea mente reuocare conatus, cùm nihil omninò proficeret; Deos, hominesque conteſtans violari ius gentium, vrbique exitium imminere; vt fidem pro virili parte præſtaret, ad littus accurrit, noſtroſque præmonuit, vti ſeſe in naues extemplò reciperent. Vix inde tumultuario conſenſu abduxerant ſcaphas; cùm inſenſi adſunt Arabes, ac miſſilibus primùm è littore noſtros abeuntes laceſſunt: dein è propugnaculo claſſem ipſam tormentis maioribus impetunt. Ad ea vel capienda, vel occæcanda tormenta, miſſi aliquot è claſſe, cùm malè multati redijſſent; poſtridie Albuquercius copias omnes ad vrbem expoſuit. Ibi verò, accenſi ira Luſitani, quòd interpoſita pactione per fraudem oppugnati fuiſſent, ingenti ardore prælium ineunt; perfidos Arabas, ruptores fœderum appellant; magnam vbique edunt cædem; factiſque ſimul ac dictis iniuriam puniũt. Cùm obfirmatus hoſtis aliquandiu reſtitiſſet; ad extremum renouato impetu Luſitani acriter inferunt pedẽ, ac nouas munitiones ea ipſa nocte perductas magno auſu tranſiliunt: cumq; intra mœnia confugeret hoſtis, hærentes in terga prius quàm portas occluderet;

ret, velut vno agmine irrumpunt; turbatamque ac pauentem Arabum aciem toto oppido expellunt. Fuſis fugatisque hoſtibus, ad prædam permiſſu ducis diſcurrit miles. dein ſubditis ignibus, non oppidi tecta modò, ſed naues etiam in portu arsēre complures. In eo tumultu, cum alijs ipſe quoque vrbis præfectus per imprudentiam occiſus. quam rem Albuquercius ægerrimè tulit; & quando viuum pro meritis tueri & ornare nequiuerat; defuncti ædibus cum cura conquiſitis, ne diriperẽtur, cuſtodes appoſuit. Cæterùm vrbis excidium comprobari diuinitus quodammodo viſum eſt. Excelſa Mahometis conſpiciebatur ædes, egregio in primis opere perfecta. Ad eam diſturbandam inflammandamq; immiſſi fabri dum columnas demoliuntur, totum repētè ædificium corruit. Cùm eliſos ruina & pondere nemo non crederet, intacti præter ſpem & incolumes cuncti euasēre. Inde ad Xoarem vrbem eiuſdem oræ progreſſus, incolas alieno doctos malo ſine certamine in fidem ac deditionem accepit. Biduum ibi moratus, cùm ad Orfazanum adijſſet, oppidum incolarum fuga deſertum reperit. Exhauſta inde præda per triduum. ab incendijs, quòd regiæ propinquus admodũ erat locus, honoris cauſa temperatũ eſt. Ex eo loco, claſſe inſtaurata & refecta, ad caput belli Armuziam eſt ventum. Ad famã Luſitanicæ claſſis Atar Eunuchus præter vrbanas copias, magna inſuper auxilia e Perſide Arabiaq; cõtraxerat, & noua exſpectabat in ſingulos dies. Ingentẽ præterea nauium numerũ habebat in portu: minoris formę actuarias amplius ducẽtas, maiores onerarias ad ſexaginta. in ijs duas inuſitatæ magnitudinis; quarum alteram Principem, alteram nomine Merim

voca-

vocabant. octingentas amphoras capiebant ſingulæ. Haſce duas, præter naualem turbam armati mille, cæteram claſſem duo circiter millia tuebantur. Albuquercius tormentorum genere, & virtute militum haud dubiè prçſtabat: cæteris rebus longè erat inferior. verùm ad oſtentandam animi fiduciá, fulgentibus vndequaque vexillis, cum horrifico bombardæ reboatu (ea maritima ſalutatio eſt) portum inuectus, ſub ipſas quas dixi maximas naues iaci anchoras imperat. Ibi cùm aliquandiu fruſtra exſpectaſſet, præter inſitum in Mahometanos odiú inſuper irritatus, quòd nemo ad ſe, vt fit, reſalutandum accederet; Zeifadino puero, tutoribusque palam nuntiari iubet: Emmanueli Regi Luſitaniæ contra nominis Chriſtiani hoſtes, ac Mahometanos prçſertim, funeſtum ac perpetuum bellum hçreditario pæne iure ſuſceptum. id non niſi alterius partis deditio ne poſſe finiri. Si in fidem eius ac poteſtatem venire animum inducant, & vectigal annuum pendere, multorum Africç, Aſiæque Regum exemplo; ſe inde cum bona pace abiturum. ſin iugum recuſent; pro certo habeant, ſecum ad internecionem vſque certandum. tertiam conditionem eſſe nullam. Atar, tam acri denuntiatione ſuſpenſus, tametſi terreſtribus naualibusque copijs abundabat, vt dictum eſt; tamen quò magis ex tuto rem gereret; blandis verbis & callida tergiuerſatione rem extraxit, dum exſpectatç in ſingulas horas nouæ ſociorum cohortes adeſſent. ijs proxima nocte in vrbem admiſſis; tantum ſpei & audaciæ barbaro acceſſit: vt quaſi explorata iam victoria, Luſitanos mox captiuos futuros, ad ſupplementum nautarú & remigum in ſuam ipſe claſſem præpropera gratulatione deſcriberet. itaque ob id ipſum ſuis accura-

curatè præcepit, darent operam, vt quàmplurimi ex hoſtibus viui in poteſtatem venirent. Dein omiſſis ambagibus Albuquercio reſpondit: Armuzianos Reges non pendere aduenis vectigal; ſed ab ijs exigere conſueſſe. Si pari cum cæteris negotiatoribus iure Luſitani eſſe velint; fore illis agendi contrahendiq; in eo portu poteſtatem, & copiam: ſin vim, & iniuriam moliantur; ſenſuros quantum armati Arabes, Perſæque ſeminudis Cafribus, & inconditis Aethiopibus antecellant. Plus viginti hominum millia ſub ſignis habebat Eunuchus. iáque minimè dubius adeſſe certamen, & multo milite inſtruxerat claſſem; & curulia tormenta, ac mercenarias cohortes ad terrorē littore toto prætenderat. oppidani ad ſpectaculum intenti, non mœnia modò turresque in mare verſas, verùm etiam tecta, & feneſtras oppleuerāt. Albuquercius, vbi & ex apparatu hoſtium, & ex Eunuchi nuntio præceptam animo dimicationem inſtare perſpexit; naues primùm ſuas mediocribus interuallis ita diſpoſuit, vt neque circumueniri à pluribus facilè poſſent; & leni circumactu ſingula deinceps tormenta in hoſtes obuerterent. Dein precatus immortalem Deum, vt ſibi pro nominis Chriſtiani gloria prælianti propitius adeſſet; nauarchis iam ſua ſponte ſat incenſis cupiditate victoriæ præcipit; eminus initio bombarda rem gerant; congreſſu abſtineant, quoad ab ſe primùm conſertum ex propinquo prælium ſit. vbi tormentis diſiectam & diſſipatā barbaram claſſem, ac ſe cominus iam dimicantem viderint; tum demum in proximas quiſq; hoſtium naues fidenter inuadant. Sub hæc, ingenti clamore, concrepantibus buccinis, tympaniſque, pugnæ ſignum vtrinque propoſitum: ac

ſimul tormentis paſſim ignes admoti. eodemq́ue pæne momento & aciem oculorum coruſcantes vndique flammæ perſtringunt; & aures exſurdant horrenda tonitrua; & meridianæ luci cæcas tenebras noctemq́ue atra nubes obducit. Necdum caligo euanuerat; cùm ſpeculatoriæ hoſtium naues deſtinato procurſu in noſtros imbrem ſagittarũ effudère: dein, cùm propter agilitatem momento refugerent; ac rurſus incitato remigio interiores telis hoſtium fierent; haud exigua improuiſo malo clades Luſitanis illata, confixiq́ue non pauci. At barbaris læto ſucceſſu, mutuiſq́ue adhortationibus in tantum creuit audacia, vt iam conferre pedem, & naues Chriſtianas certatim ſcandere niterentur. Tum verò ex omni parte contis mucronibusq; repetiti audaciſſimi quiq; præcipitantur in mare; dein minoribus machinis ad libellam aquæ diſpoſitis; nauigia cõplura merguntur. Hunc maximè in modum ea peſtis auerſa. Atar, multitudine maximè fretus, & oculis vtramq; metiens claſſem, primò cõtemptim prælium inierat: & egregiè inſtructo parone ordines interuectus, militẽ ad prędam verius quàm ad pugnã hortabatur. Sed mox volitantiũ pilarum ſtridore perterritus, tuto loco ſe ſe ad littus poſt onerarias abdidit, quò ſimul ſuis, & fugientibus in terrã obſtaret, & noua identidem ſubſidia laborantibus opportunè ſubmitteret. Inter hęc, fumo iã abſcedente, onerarię remulco propter inopiam venti attractæ concurrerant; iniectisq; ferreis manibus, quam quiſque indeptus erat nauẽ, in eã tranſilire, ac nudare propugnatoribus conabatur. Ante alios Albuquercius, Principe naui, itemq; alia crebris ictibus ꝑforata, ac depreſſa, ingentibus animis Merin inuaſerat. Nõ vig

animo-

animorũ,aut corporũ,nec naualis belli ſciẽtia par Luſitano erat Perſa. tãtùm abundante multitudine cùm anceps aliquãdiu ſtetiſſet pugna; tandẽ à noſtris in hoſtilẽ nauem ingenti ardore tranſcenſum eſt: obtinebatq́; iam cædes omnia; cùm deſperatis deniq; rebus barbari, in aquas ex omni parte deſiliũt. Hinc reliquis terror iniectus; vt eximiã armamẽtis, & aluei magnitudine, ac militũ numero nauẽ expugnatam vidêre. fugientesq́; paſſim, ſeq́; in mare mittẽtes, partim è ſcaphis occiſi, partim fluctibus hauſti; multi etiã increpante nequicq̃ Eunucho in terrã euaſêre. Albuquercius victoria vſus, cóplures naues in poteſtatẽ redegit; multis ignes iniecit: quas præciſis anchoralibus vehemẽtior vẽti coorta vis, toto pelago collucentes Carmanicũ ad littus abripuit. Eodẽ impetu naualibus etiã faces illatæ, magno periculo, ne ſuburbana, & ipſam deniq; vrbem, ædesq́ue regias flamma peruaderet. Hiſce tot malis fracta demũ Ataris cõtumacia eſt. ac metu perculſus ancipiti, ne ſimul externã vim, & domeſticã inuidiã ſuſtinere nõ poſſet; oratores pacis veniæq́; petendæ confeſtim ad Albuquerciũ miſit. Parceret iræ; cædibuſq́; & incẽdijs temperaret: ſat iã magnas temeritatis & peruicaciȩ pœnas exactas. quicquid præterea damni Armuzianæ rei intuliſſet, id Luſitanȩ illaturũ, quandoquidem Zeifadinus ſe ſuaq́; omnia in Emmanuelis fidem permittere paratus eſſet. Reſpirandi tantũ daret ſpatium, dũ ſedatur militaris tumultus, dum muliebris ploratus, & pauida cõcurſatio vulgi reprimitur. poſtridie Albuquerciũ ipſum victis quas vellet pacis leges omniũ conſenſu dicturum. Hæc trepidus orator, & ſupplex, per interpretẽ expoſuit. Albuquercius, qui nec in perniciẽ vrbis pugnaret; & mi-

& milites diuturno labore feſſos, quiete reficere cuperet (certamē à meridiano ferme diei tempore in veſperā extenderant) parta iā victoria, receptui canit. Eunucho per eoſdē interpretes renūtiari iubet: ſe, quamuis captā pæne vrbē ſine controuerſia poſſet euertere; tamen Zeifadini gratia, cuius ætatem à culpa abeſſe intelligeret; incitatos Luſitanorum impetus de induſtria reuocaſſe: inſequenti luce Atar ad conditiones pacis adeſſet, fidemque promiſſi præſtaret. in præſentia licere illi ſubditos naualibus ignes extinguere. veruntamen caueret etiam atque etiam, ne fallendo poſtmodum, longè ſæuius in Luſitanorum pectoribus excitaret incendium. nihil eos ęquè ac perfidiam, & fraudem, ac dolos odiſſe. Cum hoc reſponſo oratores dimiſſi; & in ſtationes è prælio reditum eſt. Inter paucas, præcipuè memorabilis hæc fuit victoria. Deſiderati ex hoſtibus mille ſexcenti; è noſtris nō amplius decem. ac præſentis è cœlo ſubſidij haud dubiam fidem cùm alia multa fecère; tū verò fluitantia mox Mahometana cadauera, ſagittis (cùm eo teli genere Chriſtiani carerent) pectore aduerſo transfixa: vt ab illis miſſæ, in ipſoſmet retortæ diuinitus viderentur fuiſſe. Albuquercius, ducibus militibusque pro merito cuiuſque collaudatis, ne quid ea nocte repentini ab vrbe motus exiſteret; acriter intendi vigilias iuſſit. Poſtero die, vti condictum erat, de conditionibus agi cœptum. Pax ita conuenit, vti Zeifadinus, alter eo nomine Armuziæ Rex, in Emmanuelis Luſitaniȩ Regis clientelam, ac ditionem quàm optimo iure concederet: eidemque Emmanueli Serafinum (is nummus aureus eſt) millia quindecim tributi nomine penderet in ſingulos annos. Præterea, locum Albuquercio

quercio ad arcem ædificandam, ipſius Albuquercij arbitratu, aſſignaret; ędificationemq́ue adiuuaret pręſenti pecunia, cæmentis, & operis. denique, dum exſtruitur arx, ędes interim in vrbe Luſitanis ad negotiãdum ac diuerſandum idoneas commodaret. Emmanuel viciſſim Zeifadinum in fidem ac patrocinium benignè ſuſciperet; & vbi neceſſe foret, ab hoſtiũ incurſib⁹ omni ope tueretur. In hæc, ſolenni ritu data fide acceptaque, primùm omniũ locus exædificandæ arci deligitur, ex altera parte in mare verſus, ex altera ad ipſam regiam pertinens; quò ſimul ad maritima ſubſidia libero eſſet aditu, & ipſa propinquitate Regem regiosq́ue in officio cõtineret. Cæterùm, quæ res Luſitanici imperij firmamentum fore videbatur; ea vel in primis omnia labefactauit ac ꝑdidit. Aedificio quippe inchoato, ſuccedentibus inuicem claſſiarijs, cùm Albuquercius parceret nemini, quin etiam ipſe ad cæteros animandos, operi manus interdum admoueret; noſtrorum paucitas, quamquam artificioſè obtegente Albuquercio, facilè patuit. Duo millia bellatorum, vt minimum, eſſe barbari putarant, cùm vix ad quingentos, vt ſupra dictum eſt, ſumma pertingeret: dein, Atare magnis præmijs clam ſolicitante, transfugia maximè fabrum ac nautarum fieri cœpta. quos cùm Albuquercius minaciter ab Eunucho repeteret; ille ſubinde varijs mendacijs, & fruſtrationibus eludebat. Per idem tempus è Perſide legati duo ad Armuziam appulſi, vt ab Zeifadino vectigal annuũ Iſmaelis nomine exigerent. Ea ſeu vera fuit, ſeu ad metum Luſitanis incutiendum, ab Atare in tempus ficta legatio; confeſtim ad Albuquercium à Zeifadino defertur. ille, præſenti animo, & hilari vultu, Re-

gem ſine cura eſſe iubet: ſeſe cũ legatis illicò tranſacturum. dein globis aliquot è ferro liquato, haſtarumque cuſpidibus, & miſſilibus varijs in ferculum impoſitis, cum eo ferculo mittit qui ſuo nomine Perſis apertè denuntient; ab ijs, qui in Emmanuelis fide, & imperio ſint, alienis Regibus, ſi lacceſſant, tributum ex ea moneta perſolui. qua ludificatione vehementer offenſi legati, re infecta, pleni minarum irarumq; in Perſidem rediêre. Interea cùm arx, quamquam acriter inſtante Albuquercio, tamen tardius cupiditate omnium creſceret; Luſitana ipſa pubes atque nobilitas indignari ac fremere; ſe tot iam dies in ſeruili opere detineri; cùm interim Aegyptiæ naues contra Emmanuelis edictum impunè toto ferantur Oceano, quarum opibus ditari omnes nullo negotio poſſint. Nam quod ad ipſam arcem attineat; cui non apparere ludi operam, vel potius prodi ſanguinem Luſitanum? quippe, ſimul atq; ab Armuzia ſoluerit claſſis, metu omni ſublato, & arcem, & præſidium ipſum Perſis, & Arabibus illicò prædæ futurum. Ergo, per tot miſerias & ærumnas id agi; vt, Luſitanorum humeris & ſudore, caſtellũ aduerſum ipſoſmet Luſitanos in barbaro ſolo exſtruatur. Hæc, & alia id genus, quæ in tali re ſegnities & auaritia ſuggerit, occultis primùm inter paucos agitata ſermonibus, paulatim in vniuerſam claſſem manarunt. Nauarchi, qui alienæ leuitati & licentiæ moderari debuerant, vltrò ſe tumultuanti militis, duces, & auctores præbent. Denique, ipſorum nomine, libellus ſingulorum chirographo ſubſcriptus, ad Albuquercium à publico ſcriba defertur: in quo erat; nautas & milites omnes iamdiu profectionem ex eo loco poſtulare. fruſtra ibi teri tépus,

pus, finitimasque nationes, quibus nulla ope reſiſti poſſit; atq; Iſmaelem in primis Perſam, eo facto irritari; cui ad eam diem Armuziani Reges tributa perſoluerint. Qui vt maximè ſileat; & impoſitã ſuis ceruicibus arcem incolæ æquo animo patiantur; minimè tamen expedire, omiſſa Indica nauigatione, marisq; cuſtodia; tenues adeò copias in tot, ac tam lõgè diſiuncta præſidia diſſipari, carpique. Proinde claſſem vel ad Arabicam oram tuendam reduceret; vel in Indiã traijceret ad Prætorem Almeidam adiuuandũ. Id ni faceret; minimè ex Emmanuelis re, & boni ducis officio facturũ videri. Hæc à minoribus præfectis Imperatori propoſita. Verùm ea denuntiatione Albuquercius, & natura minimè blandus aut in milites ambitioſus, & regere non regi, à ſuis prſertim, aſſuetus; adeo deterritus ab incepto non eſt ... ectũ mox libellum in ipſas muri cõpages per ... ptum includi à ſtructore imperauerit. id verò perquàm indignè paſſi Nauarchi: nõ modò nihil ſe tam benemeritos impetraſſe, verùm etiã ludibrio fuiſſe cõſentientem omnium voluntatem atq; iudicium. itaque ipſiſmet ſine intermiſſione inſtigantibus, nautici, rerũ nouarũ cupiditate, plerique, & in Imperatorem odio magis ac magis accendi; paucos ingenita probitas, aut metus, aut verecũdia continebat. cæteri deſidia, negligẽtia, prauitate certare: ſi ad teſſeras & accipienda imperia vocarentur; vix ad nomina reſpondere: ſi maturandum quippiam eſſet; operã conſultò remittere: ſin cautè & cõſideratè agendũ; vniuerſa præcipitare, miſcere, cõfundere: præſentem Albuquercium contracto vultu intueri; abſentẽ exſecrari, & proſcindere maledictis: deniq;, ad apertã pene ſeditionẽ res haud dubia animorũ incli-

 clina-

clinatione ſpectare. Nihil horũ Eunuchus interea neſciebat: quippe, & ab infenſis omnia vulgabantur; & ipſe diſcordiæ ſerendæ alendæque artifex mirus, præfectorum pleroſque donis ac promiſſis priuatim ſibi habebat obnoxios. itaque noſtrorum diſſenſione fretus, iugum excutere, ac bellum reparare ſine mora conſtituit: grauiter ſemetipſum accuſans, quòd Chriſtianis hominibus adeo & numero paucis, & voluntate diſſentientibus, regnum Regemq; pręceleri deſperatione prodidiſſet. Igitur officinis in proximo per transfugas inſtitutis, ænea clam tormenta conflare; noctu armatos in vrbem admittere; naues in tutam ab incendio ſtationem occultè ſubducere; coniunctos arci parietes perfodere pluribus locis, vt in noſtros munientes repente impetum faciat. ijs rebus per Abrahemum quendam Ataris inimicum ad ſe delatis, Albuquercius inteſtinæ prius fraudi, tum externæ obuiam eundum ratus, Nauarchos alloquitur. docet quanto in periculo ipſorum culpa res ſit. Atarem, Chriſtianorum maximè certaminibus odijſque ſubnixum, extremam cunctis moliri perniciem. diſcordiæ mala, ſacramenti religionem, Emmanuelis Regis præcepta commemorat. caueant, ne glorioſam adeo victoriam, ac pæne diuinam, cuius fama iam longè lateq; manauerit, perfidis coitionibus, ac deteſtabili animorum obſtinatione corrumpant. Hiſce caſtigationibus, minisque inſuper exterriti præfecti, cùm ſeſe purgarent, & in officio fore promitterent; Luſitanos quique in vrbe, quique in arce verſarentur; illico in naues cum omni inſtrumento Albuquercius reuocat. Inde patefacta ſua conſilia ſenſit Eunuchus; neque vltrà iam diſtulit bellum. Na

actua

actuariæ carina erat ab Albuquercio in littore poſita: in eam primùm inijcit flāmas: deinde in claſſem noſtram ex vrbe varij generis tela cōtorquet. Albuquercius, nequicquam Rege, regijſq; præmonitis, vt fœderis & iuriſiurandi memores, pacta fidemq; ſeruarent; applicitis ad terram nauibus, vrbē continuis octo diebus pergit quatere. Ea diuerberatione quamquā ciuibus luctuoſa; tamen cùm haud ita multum ad ſummam vniuerſi proficeret belli; ab oppugnanda ad circumſedendā Armuziā vires, & conſilia tranſtulit. Neq; admodum difficilis fore videbatur obſidio vrbis in arido ac ſitiēti ſolo pæne cunctis non modò ad cibum, ſed etiā ad potū importatis vtentis; & vna ſitus opportunitate, vt ſupra dictum eſt, in admirabilē celebritatē, frequentiamq; perductæ. Siquidem, paucis exceptis oleribus, nihil ferme tota inſula ſeritur. Ciſternæ aliquot intra ipſa mœnia cadentē è cælo excipiunt imbrem, idq; perrarò. Ad Turumbacū (quattuor ab vrbe millia paſſuū is abeſt locus) aliquot numerantur putei; cętera mirum in modū ſqualēt, arentq;. Albuquercius Nauarchis ad opportuna loca diſpoſitis, ſcaphas etiā remige ac milite inſtructas inſulam dies noctesque circuire iubet. multa paucis diebus nauigia cum ipſis commeatibus intercepta. nautæ militesq; ad terrorem deciſis naribus, auribus, manibusq; in littore expoſiti. Præterea Turumbacum Georgius Barretus Caſtrius cum expeditis octoginta viris noctu profectus, circa quartam fere vigiliam, quod tēpus altiſſimo ſomno merſos homines tenet, nec opinato aduentu ſopitos palatosq; cuſtodes oppreſſit. ſagittarij ducēti; equites quinque & viginti in eo præſidio erant. cum ipſo præfecto plerique, & cæſorum cor-

 pori-

poribus peditũ equorumq́;,&alia materia oppleti putei.ac, ne aperiri denuò poſſent,cũ delectis non amplius viginti viris in ea ſtatione relictus Laurẽtius Syluius Caſtellanus egregia virtute Cẽturio. Aduerſus eũ manipulũ cohortes aliquot ex vrbe cũ erupiſſent;circumuentos Luſitanos,& in orbẽ pugnantes,ad vltimum iam diſcrimen adduxerant. ac ſuperfuiſſet nemo, ni Albuquercius in omnes hoſtium motus intentus, cũ centum & quinquaginta armatis celeriter affuiſſet. eius aduentu integrata pugna,& ex altera parte Atar, & Rex ipſe hortatores aderant: ex altera, inter primos ordines Albuquercius prælium ciebat acerrimè.ad extremũ, ſuperante hoſtiũ multitudine, pluribus iaculis fruſtra petitus,cũ ictus omnes impenetrabile ſcutum, & egregia lorica reſpueret;haud tamen exiguo cum vitæ diſcrimine,pleriſq; ſuorum ſaucijs, vno tantùm deſiderato,ſeſe ad ſcaphas in proximo ſtantes recepit.Ex hoſtibus cecidêre cõplures. in ijs princeps iuuentutis Amis(qui honoris vocabulo xa dicebatur)manu promptiſſimus,cui nuper ob coniurationis crimen exſulanti,reditum in patriam Albuquercius ipſemet impetrauerat; ac tum ex cataphracto equo in liberatorem ſuum impia tela torquenti,miſſus in incertum è tormento globus femur alterum abſtulit. Acriore inde cuſtodia cùm omnes vndiq; commeatus ab vrbe arcerentur; inopia primùm,dein fame ſitiq́; vrgeri ciuitas cœpta: quæ mala cùm diutius ferri natura ipſa nõ ſineret; concurſus quotidie plebis in regiã fiebat deteſtãtium bellum, ſibiq́;, & vxoribus ,ac paruis liberis alimenta precibus iratis efflagitantium. Atar interea per idoneos viros tumultũ ſedare vix poterat: & incaſſum propinqua Perſarum auxilia, & c[illegible]lo

rata victorię ſpes iactabatur: ingens quippe rerum deſperatio populum ceperat; iamq́; in eo res erat, vt Albuquercius vrbem malo ſubactam rurſus in poteſtatem acciperet, legeſq́; denuò imponeret victis; cùm nihil tale merentem, in ipſo articulo rei ad exitum perducendæ, Nauarchi fere omnes repente deſtituunt; & paſſis velis in Indiam conſenſu tranſmittunt. neq; id modò, verùm etiã ad ſuam ipſi leuandam infamiam, vt fit, inſontẽ Albuquercium fictis criminibus vltrò apud Almeidam Prætorem inſimulant. Ab ijs tali tempore deſertus Albuquercius, Quexomen tamen inſulam ſubita incurſione vaſtauit; ac ſubſidio venientes Armuzianis duos Larecij Regis propinquos cum ſagittarijs quingentis cæcidit; & in conſpectum vrbis cadauera vtriuſq; proiecit. Sub idẽ tempus, è captiuis eſt cognitũ, ab Lara Carmaniæ vrbe, & Bahareno inſula Perſici ſinus, claſſem aduentare nauiũ ſeptuaginta, rebus omnibus ad dimicandum paratã. ac ſimul ab Socotora nuntij triſtes venêre; arcem Luſitanã præſidiumq́; in ſummo verſari periculo. Fartaces, poſt Chriſtianæ claſſis profectionẽ, concitatis denuò ad arma incolis, acriter Luſitanos premebant. Harum rerũ fama permotus Albuquercius, nouis cõmeatibus ex hoſtico duas, quæ ſolæ ſupererant, naues inſtruxit. ac dolore tantæ ad irritum cadentis victoriæ fremens gemenſq́;, Socotorã Ianuario menſe repetijt. Eius aduentu ſoluta ſtatim obſidio eſt; fugati denuò Fartaces; & Socotoranis, quòd iterum defeciſſent, multæ nomine, grauius vectigal impoſitum.

Libri tertij Finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVARTVS.

SEQVITVR annus octauus à ſeſquimilleſimo, inſignis graui clade Luſitanorum, & acerbo Laurentij Almeidæ eximij bellatoris interitu. Is, cùm ad Cocinum è Ceilano inſula reuertiſſet; ad cuſtodiam inde Malabarici maris nauibus octo prodierat. Interea Calecutanus, & Arabs, ſuæ vterque gentis ac ſectæ populos Regesque ad arma inſtigare; accuſantes ignauiã, quod abditi intra mœnia & portus, alienigenas homines, natura, ſermone, legibus, inſtitutis multo magis quàm maris atque terrarum interuallo diſiunctos, tamdiu vagari toto pæne Oriente populabundos, neque claſſes modò, ſed iam, ſi Dijs placeret, colonias quoque in Aſiam arbitratu ſuo mittere paterẽtur. Huiuſmodi caſtigationibus monitiſq; cùm alios principes ac dynaſtas, tum verò Mamudium Cambaiæ Regem, præpollentẽ ea tempeſtate opibus armiſque in cauſam traxerant. Eſt autem Cambaiæ regnum, quà bicornis Indus in mare fertur, ſoli vbertate, finium amplitudine, fluminum, vicorum, vrbiumque frequentia inclytum in primis. Ab Oriente Mandoam terram; ab Occidente Nautacos, ſeu Gedroſios attingit: à Septentrione Sangæ, ac Dulcindæ regnis; à Meridie mari, & limite Decanio terminatur. Ipſa regio, Cambaia: populi, incertum vnde, Guzarates appellantur: ſuperſtitionibus, & mercaturæ apprimè dedita gens, bello admo-

admodum inutilis. itaque externo fere milite Reges vtuntur. Ac Mamudius, quòd erat ex hæreſi Mahometana, Aegyptium Campſonem eiuſdem ſuperſtitionis præſidem per litteras ac legatos vrgere non deſiſtebat, vt promiſſa Zamorino auxilia tandem aliquando ſummitteret. Idipſum Zamorinus, & Aegyptij negotiatores aſſiduè flagitabãt. Hiſce tot ſtimulis actus Campſon, quamquam ſuopte ingenio pacis quã belli cupidior; tamen cognita ex Mauro monacho ferocia Regis Emmanuelis, Chriſtianæ quidem rei in ſuo regno pepercit, quod ita futurum Emmanuel ſagaci coniectura proſpexerat; cęterùm ad exturbandos armis ex India Luſitanos, quando nihil prorſus minæ valuerant, animum & curas intendit. Igitur ad materiam nouæ claſſi petendam, onerariæ quinque & viginti cum valido præſidio Mammalucorum (ea erant Aegypti robora) in Ciliciam deſtinatæ. In eas cum oneribus redeuntes diuinitus factum eſt, ad vniuerſi deinde omen euentus, vt Andreas Amaralius Luſitanus, qui tum erat in principibus Rhodiæ militiæ, cum nauibus egregiè inſtructis decem, incideret. Is audacter commiſſo prælio, Mammalucis ferme trecentis occiſis, onerarias ſex depreſſit, quinque captiuas abduxit; cæteras in fugam actas fœda coorta poſtmodum tempeſtas lacerauit, ac diſtulit: decem tantùm quaſſatæ fluctibus Peluſium tenuêre. inde aduerſo Nilo Cairum ſubuecta materia, & à naualibus fabris particulatim elaborata, tridui itinere camelis Suezium maris rubri deuehebatur. ibi demum intextæ, & compactæ carinæ cum neceſſarijs armamẽtis deductæ ſunt. Eæ fuêre in præſentia triremes tantummodo ſex, celſiores onerariæ quinque; ad quas Calecu-

tanus

tanus orator Maimames, de quo ſupra diximus, Mahometicæ prauitatis antiſtes, cum vna longa naui ſe adiunxit. In eam claſſem, præter nautas remigeſque, Mammaluci mille & quingenti propugnatores impoſiti. Expeditioni præerat Hocenus Perſa, qui patria lingua Mir, hoc eſt dux ſiue præfectus, honoris cauſa fuerat appellatus, rei naualis gloria per id tempus admodum illuſtris. Hunc, Maimames regionum peritus, præter littus Arabicum, ſuperato Perſico ſinu, ad inſulam & oppidum oræ Cambaicæ ſeu Patalenæ Dium adduxit: quam regionem priſcis Carmaniam fuiſſe nõnulli recentiores falsò putarunt. Huic inſulæ imperitabat eo tempore Iazius, natione Sarmata, quem olim finitimi Turcæ, prædam è Chriſtianorum agris agentes, à nutricis vbere auulſum vnà cum alijs infantibus pueriſque in ſeruitutem abduxerant. Mahometanis inde ſacris initiatus, vt erat lacertoſo corpore, ac viuido in primis ingenio, ad ſummam ſagittandi ſcientiam quotidiana exercitatione peruenit: ac per manus, vt fit, alijs alijſque diuenditus dominis, in regnum denique Cambaiæ defertur, & Regi Madraſaxao Mamudij parenti pro amicitia dono datur à mercatoribus. Apud quem, augurijs mirè deditum, cùm ſagittariæ artis egregium ſpecimen præbuiſſet, immunda inter volandum aue deſtinato confixa; ab ea primùm laude commendatus, dein alijs quoque muneribus prudenter ac dexterè obeundis non vulgarem gratiæ locum breui tempore nactus eſt. Cùm in dies familiaritas creſceret, libertate donatum Rex in prætorianorum ordines cum largo ſtipendio adſcribit. dein, virtutis ergò, Melicum vocabulo gentis appellat. poſtremò vicum ei maritimum,

mum, & inſulam, de qua dicebamus, Dium, iure beneficiario attribuit. Eam inſulam, veſtigijs tantùm dirutæ quondam vrbis nobilem, cæterùm eo tempore tectis & incolis infrequentem, Iazius, tum loci opportunitate (quòd medio veluti è ſpatio facilis inde vel in Arabica littora, vel in Decania regna decurſus eſt) tum vigilantia ſolertiaque pelliciendis vndique mercatoribus, ad inſignem celebritatem breui perduxit: ſepſitq́; inſuper mœnibus, & propugnaculis. Ad hæc, trans euripum, ſeu fretum, quod inſulam facit, in orientali continentis plaga oppidum condidit, receptaculum aduenis militibus, maximè Turcis; vt ab Dienſibus freto diuiſi, rixandi cum ijs ac tumultuandi cauſas procul haberent. id oppidum primò Gogala, dein Rumepolis vocitatum ab ipſa re. Duplicis quippe generis Turcæ verſantur apud Indos, militiæ cauſa mercede conducti: Aſiatici, & Europæi: illos æquè Indus ac Luſitanus proprio nomine Turcas; hoſce, quod à Byzantio ferme euocantur, quo trãſlatum ab vrbe Roma quondam imperium eſt; corrupta Græca voce Rumes, quaſi Romæos appellant. huic ergo nationi Iazius, vti dicebam, ſeparatum ab incolis locum ad commorandum attribuit. Tum etiam pecunijs in dies auctus, prædatoriam claſſem haud contemnendam inſtruxit. Hic aduenientem cum exſpectatis iam pridem auxilijs Hocenum gratulabundus accepit, ac ſeſe, quod ita Cambaiæ Regi cordi eſſe intelligeret; adiutorem illi & ſocium ad omnia fore profeſſus eſt. Communicatis inter ſe conſilijs, dum de ratione gerendi belli deliberãt; à ſpeculatoribus aſſertur, Laurentium Almeidam cum paucis nauibus ad Ciaulu ſtare, expoſitis in terram copijs, nihil minus

quàm

quàm de aduentu claſſis Aegyptiæ cogitantem. Vl tra Dium leucas circiter quinquaginta id emporium eſt; duas recedit introrſus à mari. Præterlabitur eiuſdem nominis fluuius, quem, vt cæteros ferme Orientis amnes, longo tractu ęſtuarium influens, capacem ac patientem omnis generis nauium reddit. Ei tum oppido imperitabat Nizamalucus, vnus è Decani regni præfectis, qui Rege in cuſtodiam incluſo, totum eius imperium ſibi nefaria conſpiratione diuiſerant. Quæ portio Nizamaluco obuenit, in eius ora maritima Ciaulú eſt. ipſe mediterraneis maximè ſe regionibus continebat. ac licet ob diuerſitatem religionis, ac generis, Chriſtianos odiſſet; quæſtus tamen, & commercij cauſa, mandauerat præſidibus loci, vt cum aduenis Luſitanis amicè ac liberaliter agerent. Ergo, dum ibi ſecurus moram ducit Almeida, vt Cocinenſibus onerarijs, quæ ad Ciaulum ſtabant, præſidio redeuntibus eſſet; incerto auctore affluxit rumor, Aegyptias naues complures cum egregio militum armorumq; apparatu in Indiam penetraſſe. Primò nihil eiuſmodi ſermonibus commouetur Almeida. increbreſcente dein fama, concilium aduocat. omnibus incredibilis viſa res. quibus enim machinis, naues, maioris formæ præſertim, ab interno in externum mare, tanto continentis terræ ſpatio tranſuehi, aut quomodo nouam in Arabico intimo ſinu claſſem ædificari, ornarive potuiſſe, locis circa ſiticuloſis arentibuſque, nulla ferme cædua ſylua, nulla ferramentorum, nulla fabrum, ac nautarum, aut remigum copia? Scilicet anniuerſarias à Meca naues maiore fortaſſe quàm ſoleant præſidio Dium pulſas. id vulgo cuncta in maius attollenti c...tus

inuſ-

inuſitatæ ſpeciem præbuiſſe. Ad hæc, inanes ſæpe iam ante rumores ad Luſitanos terrendos conſultò diſſipati, & vana ac fallacia incolarum ingenia memorantur. Hiſce alijſq; id genus argumentis eleuata nuntij fides: & Laurentius, de more, certaminibus ludicris militariter tempus terebat; cùm ab ijs, qui carcheſia ſpeculandi cauſa tenebant, aduentans repente conſpicitur claſſis, incerto, propter diſtantiam, numero & genere nauium. Hocenus is erat, dum ſuam Iazius quoque claſſem expedit, ad opprimendum, vel certè diſtinendum Almeidam celeriter antegreſſus. Initio, Albuquercius, quòd ex Arabia dudum exſpectaretur, adeſſe creditus à noſtris. Mox, vbi propinquitas ipſa Mahometanas naues peritis talium rerum aperuit; repente nuntijs alijs ſuper alios miſſis, Almeida vagos in littore præfectos, & milites raptim naues conſcendere, arma capere & aptare ad prælium iubet. Vix dum iuſſa peregerant, cùm Aegyptij demiſſis antennis ad pugnam inſtructi portum inuehebãtur. Trepidos inopinata re Luſitanos, metuq; percuſos, in poteſtatem haud ita magno negotio venturos putauerat barbarus. aſt vbi præſentiore quàm credi poſſet animo frequentes armatos ad margines nauium, & pro tabulatis & caſtellis aſpexit; ex tuto rem aggredi, & Iazium omnino opperiri conſtituit. in agmine tantum eo die leuiter dimicatum eſt, neutris vniuerſi certaminis aleam ſubire auſis. Hocenus, ad vitandum congreſſum ordine ſimplici præteruectus, paulo ſupra noſtrorum ſtationem, ad ripam fluminis loco vadoſo naues applicuit; quòd eæ plano alueo de induſtria fabricatæ, multo minorem quàm Luſitanæ aquarum altitudinem poſtularent. Proxima nox

animando vtrinque milite, & corporibus curandis inſumpta. Poſtridie, ignarus Hoceni conſiliorum Almeida, venturiq́ue mox ab Dio ſubſidij, vltro ſublatis anchoris ad hoſtem ſubit infeſtus. Maxima Luſitano ſpes victoriæ in dextris erat, ſi naues Aegyptias iniectis harpagonibus comprehendere, ac pugnam ex propinquo conſerere potuiſſet. Vbi eos ab exoptato congreſſu natura loci prohibuit; tormentis admoti confeſtim ignes, & miſſilibus vndiq; certari cæptum. Inde laniari ſubito corpora; & nauium latera atq; armamenta perfringi; & horrendo fragore, varijſq; clamoribus, ac miſto vulneratorum & morientium gemitu cuncta perſtrepere. Barbari, & multitudine defenſorum, & omni telorum genere ex præparata in id ipſum copia; & numero ac forma ipſa nauium ſuperabant, quippe, præter quàm quod erant tectæ picatis funibus à puppi ad proram vſque reticulato opere pertinentibus; tanta erat inſuper earum celſitudo, vt in noſtras apertas, libratiora ſupernè iacula, & certiore ictu pleraque inciderent. Verùm iniquitates omnes vincebat audacia Luſitanorum, & inexplebilis quædam gloriæ laudiſque cupiditas. Multi eo die ex vtraq; parte interfecti, plures vario telorum genere ſauciati. Laurentius ipſe, conſpicuo loco prælium ciens, duabus deinceps ſagittis haud ſine acri doloris ſenſu configitur. Sacrificulus quoque Maimames, dum infra puppim, abdito loco Mahometem adorat, miſſo temere globo diſcerptus, obitæ cum tanto labore legationis, & concitati aduerſum Chriſtianos belli præmium egregium tulit. Hoc maximè modo pugna propemodum æquo Marte in veſperam extracta, Iazius cum actuarijs circiter quadragin-

draginta ſuperuenit. Ad eius aduentum index lætitiæ clamor ab hoſte ſublatus: & incerta victoria prælium, laſſitudo, & appetentes iam tenebræ diremerunt. Iazius Luſitanam claſſem perrumpere nequaquam auſus, ad oſtium fluminis anchoras iacit. dein ſilenti nocte diuerſam abradens ripam, quàm longiſſimè à noſtris potuit, ſeſe cum Hoceno coniunxit. Ea re animaduerſa, extemplò ad Almeidam duces Luſitani conueniunt. Sat iam decoris ac laudis ex vtriuſque diei certamine partum demonſtrant. nunc tanto incremento auctis hoſtium copijs, cedendum aiunt tempori; & nulla interpoſita mora naues ex arcto & impedito loco in altum explicandas. Hæc pro ſua quiſque parte ſuadere præfecti. Almeida, vt erat exiſtimationis ac dignitatis nimio plus retinens, nocturnæ fugæ ignominiam veritus, cedendum vtique, ſed ſenſim, & oborta demum luce, reſpondit, neque vllis cuiuſquam obteſtationibus demoueri ſe de ſententia paſſus eſt. Vbi diluxit, accerſitas iam à Ciaulo ſociorum onerarias Luſitanicis intermiſſas, retrorſum æſtu ſecundo iubet ad mare tendere. ipſe, quod periculoſiſſimum erat, antecedentium tuenda terga ſibi deſumpſit. Barbari noſtros conſpicati abeuntes, illicò ſubſequuntur; teliſque ac tormentis morari ac retinere contendunt. In eo tumultu fortè ita accidit, vt inſcijs omnibus, maioris formæ ferrea pila ſub ipſum clauum adacta perincommodo loco nauem Almeidæ perforaret. inde accepta clam aqua paulatim alueum degrauabat: ac tanto denique pondere in piſcatorios cancellos, tranſuerſo amne prætentos, impegit; vt iniectis Pelagio Soſa trierarcho loris, quamquam acerrimè concitato remigio,

migio, nulla inde vi vnquam auelli potuerit. Cùm vndiq; inſtaret hoſtis, & iam progreſſi nauarchi, animaduerſo periculo fruſtra in aduerſum æſtum (& eſt ibi ad inſtar euripi rapidiſſimus) ad opem Almeidæ ferendam toto impetu, niterentur; egregia velocitate lembus à nautis imperatori ad fugã offertur. Hortari omnes, & orare, vt confeſtim illuc è naui deſiliat, ſeq; Franciſco parenti, ciuibuſque, & Emmanueli Regi ſeruet incolumem. At ille, fortibus occulis, Deus, inquit, ac ſuperi omnes, tale flagitium auertant, vt cariſſimos commilitones meos, adeo de me, deq; parente meo, ac de communi patria benemeritos, in extremo diſcrimine derelinquam. Dein, reiecto nauigio, propugnatoribus ad loca idonea diſtributis, qua maximè parte laborari animaduertit, eò celeriter aduolat. Tam inſigni virtutis & caritatis exemplo reliqui mirum in modum animati. Nulla, quamquam in tantis anguſtijs, mentio deditionis, aut pacis. Cuncti ſeſe ad vitam præclaro exitu decorandam intrepidè cõparant. At ex altera parte barbari, in eo verti victoriã rati, ſi duce hoſtium aut viuo aut mortuo potirentur; omiſſis cæteris nauibus, vnam prætoriam circumſiſtunt. neq; tamen ad inuadendum, vel ad rem propius gladio & cuſpide gerendam eſt animus: tantùm ex interuallo incendiarias ollas, & ſagittarum examina, & plumbeam procellam in noſtros effundunt. Cum biremibus maximè iniquum certamen erat. Eæ, ne reſpirandi ſpatium hoſti daretur, prope ad Numidarum equitum ſpeciem in turmas diuiſæ, cùm in orbem pugnæ ſuccederent, agilitate incredibili procurrentes inuicem ac refugientes, immobilem, & hærentem vno loco prætoriam, haud tamen

men impunè eludebant. quippe nō pauci, & prōptiſſimus ferè quiſque, dum incautius ſubeunt, deſtinatis è ſuperiore loco iaculis figebantur. Inter hæc, Laurentio, propter magnitudinem & animi & corporis in primis ad ictum opportuno, excuſſa è tormento pila dimidiatum femur abripuit. Eo vulnere debilitatus, cùm ſeſe ad ſellam malo appoſitam reclinaſſet, ſuos ex eo ipſo loco ad gloriam ac decus intermortuis vocibus adhortanti, ac propoſita morientibus pro Chriſti nomine referenti præmia, globus alter, auulſis à pectore coſtis, fœdo & horribili aſpectu præcordia patefecit. Corpus lacerum, quò minus conſpici poſſet, raptim à ſtipatoribus è ſuperiore loco detractum in tabulata proijcitur. & noſtros iam ſanguis, iam tela defecerant: reliquis ex omni numero dun taxat viginti, & ijs quidem ipſis perpetuo labore ac defatigatione confectis. Tum demum hoſtes ad Prætoriam ſuccedere, in eamque nudatam propugnatoribus tranſilire auſi. Duorum hinc Luſitanorum perditis in rebus facinora memorantur egregia. Vernaculus erat alter Almeidæ, Laurentium Frerium Catum vocabant. Is inter pugnam lumine captus ictu ſagittæ, cùm ab heri ca dauere auelli non poſſet altero cruorem, altero lacrymas oculo ſine fine profundens, ab irruentibus repentè Mahometanis opprimitur. neq; ſe tamen circumuentus abiecit, ſed præſenti ſtrinxit animo ferrum: ingentique edita ſtrage, & hoſtium corporibus domino tumulato, ſuper eam denique ſtragem, præclarè ſeque & Imperatorem vltus occubuit. Speculator & carcheſij cuſtos erat alter, Andreas nomine Portuenſis. hic plūbea glan de ſaucius humerum, & inſuper vſu læuæ manus

 amiſſo,

amiſſo, nihilominus dextra plus biduum ex ipſo carcheſio dimicans, barbaris in tantæ virtutis admirationem adductis, accepta demùm incolumitatis fide ſe dedidit: ac ſuis poſtea reſtitutus, & honore (vti erat æquũ) & ſtipẽdijs auctus eſt. Cæterũ potiti Prætoria Mahometani, traditis in cuſtodiam ijs, quos in poteſtatem viuos acceperant, partam tanto ſudore & ſanguine victoriam inter ſe gratulantur: per eos quippe dies è ſuis omninò ſexcentos amiſerant, cùm è Chriſtianis cecidiſſent haud amplius centum, & quadraginta. ergo ad humandos commilitones de more conuerſi; & Mahometano antiſtiti Maimami, quòd inter adorationem obierat, quam ipſi vulgò *Zalam* appellant, vtpotè ſine controuerſia in cœleſtes relato, fanum cum perpetuis luminibus poſuêre. adeò vel adumbrata virtus, & ficta religio, in admiratione, & honore etiam apud barbaros eſt. Almeidæ corpus, quæſitum ad ſepulturam, quantauis adhibita cura dignoſci non potuit. Luſitanicæ naues, quæ maturè diſcrimen effugerant, cùm in oculis pænè ducem amiſiſſent, opitulandi facultate præciſa; inde ad Cocinum plenæ luctu ac mœſtitia reuertuntur. Cladis eius nuntium Prætor Almeida, vt dignum erat illa perſona, ſapienter tulit: præclarè, vt in malis, cùm Laurentio filio actum affirmans, quòd nulla accepta ignominia, contra nominis Chriſtiani hoſtes egregiè dimicans, extremum obijſſet diem. Simul, cùm inſolita victoria elatos barbaros intelligeret, ad eam ferociam reprimendam, contractis vndique nauibus militibuſque, ſeſe impigrè comparabat. Inter hæc, Albuquercius compoſitis ad Socotoram rebus, nauibus tribus è Luſitania nuper

eò

eò delatis, & epibatis fermè trecentis, Armuziam repetit, inſpiciendi magis cauſſa, quàm quòd tantulis copijs vrbem recipere ſe poſſe conſideret. Calaiatum ex itinere primùm, cuius ante meminimus, Armuzianæ ditionis emporium, quod ab Emmanuele Rege deſciuiſſet, improuiſo aduentu cœpit, ac præda exhauſta, ignem tectis iniecit. Inde prouectus in Armuziæ vrbis conſpectum, haud modico auctam incremento arcem offendit, ac turres ad alteram vſque contignationem Ataris cura perductas. præterea, nouum aggerē, & vallum vrbi circundatum, æneis tormentis ad opportuna loca diſpoſitis, ingentem deniq; commeatus, & aquæ vim, per eos menſes inuectam, Rege regijſque de infeſto Luſitanorum reditu haud ſine cauſa ſolicitis. Albuquercius, nauigijs tantùm aliquot interceptis, ne tentata quidem oppugnatione, ad Nabandem continentis oppidum è regione Armuziæ repente deſcendit. Validum erat ibi Zeifadini præſidium: & locus tortuoſis ad obliquum ictum munitionibus Indico more cinctus. omnia tamen Luſitanus felici conatu perrupit; cæſoque præſidio, oppidū direptum incendit. Vaſtatis dein circa agris, cū litteras ab Emmanuele accepiſſet, quibus iubebatur Almeidæ Prætori in adminiſtratione ſuccedere; Oceano tranſmiſſo Cananorē venit, quo Pretor item paulo ante ſeſe ab Cocino cōtulerat. Ab eo cùm Albuquercius prouinciam ex Emmanuelis decreto repeteret; nondum, ait Almeida, maturū eius rei tempus aduenisse. Pulſis ex India Mammalucis, & pacata prouincia, ſeſe tum deniq; magiſtratu abiturum. Ardebat cupiditate Prætor filij necis, antequam è prouincia diſcederet, vlciſcendæ. præterea, exulcerato fugitiuorum

calumnijs, & criminationibus animo, malè iampridem de Albuquercio ſentiebat. itaq; vt ſunt nimium acuta ad ſuas confirmandas, & fouendas opiniones hominum ingenia; interpretatus, neque è Luſitana re, neque ex Emmanuelis maieſtate eſſe, tantum imperium, temerario, & impotenti, & dubiæ ſanitatis viro committi; nequicquam expoſtulantem Albuquercium, per ſpeciē capiendæ quietis, & relaxandi à tot laboribus animi Cocinū ablegat. ipſe nauibus vndeuiginti, & milite, & inſtrumento bellico præclarè ornatis, Cananore profectus circa initium anni inſequentis (qui fuit ſeculi huiuſce nonus) ad Anchediuam inſulam tenuit. ibi dum nautici aquantur, alloquendos præfectos ac milites ratus, concione aduocata, ita diſſeruit.

" Quando peccatis factum eſt meis, vt mihi, vobiſq; Laurentium & comites ex vniuerſa nobilitate delectos, in medio curſu ætatis, honorumq́ue caſus magis aduerſus (quod ſcitis ipſi) quàm hoſtiū virtus eriperet; non ignoro, fortiſſimi viri, quiddam inſuper à me piaculi contractum eſſe, quod inſolita victoria tandiu exſultare Mahometanum, & nefaria paſſim vexilla gratulabundum explicare ſim paſſus; ac non protinus à triſti nuntio, quãuis parua & ſubitaria manu, ad expetendas ab ijs pœnas, vna fretus immortalis Dei præſentia duxerim. quid enim, tali præſide ac duce, non audendū nobis fuit? Ille, gentem noſtram ex remotiſſimis regionibus, ad Liberi, & Herculis, & Alexandri veſtigia melioribus multo auſpicijs, & fructu longè ſolidiore calcāda, ſubditis æternæ gloriæ facibus incitauit. ille, nobis, aduerſ⁹ impuros nominis Chriſtiani aduerſarios, & pia toties arma induit, & de tot tamq; opulentis nationibus clariſſimas terra

mari-

mariq; victorias peperit. ille, paucitati noſtræ vires atque animos dedit, hoſtium multitudini formidinem ac terrorem iniecit. ille, nobis, in alio pæne terrarum orbe rerum omnium preſſis inopia, diuinitus opem ac ſubſidium tulit: Afrorum, Arabum, Perſarum, Indorumq; tam ſæpe conſpirationes, machinas, apparatus momento diſcuſſit. vt optimo iure, nunc etiam, vel exiguis copijs ad retundendam inſolentis barbari audaciam proficiſcens, vnica numinis diuini fiducia ſecundos mihi rerum euentus non ſine cauſa polliceri potuerim. Quid ergo tã laudabiles impetus, & digna viro cõſilia retardauit? Fatebor ingenuè id quod res eſt, Luſitani, humano quodã timore ſũ veritus, ne ſi ad hoſtes ita multos, & recẽti victoria feroces, nõ prouiſis ante cõmeatibus, nõ euocatis Regũ ſociorum auxilijs, non iuſta claſſe, & inſtructa hoc militum robore, extemplò tetendiſſem; in aliquam fortaſſe reprehenſionem incurrerem, quod iracundia præceps, domeſtici doloris cauſa communem rem in apertum diſcrimen obijcere minimè dubitaſſem. ita, dum ſummam rationum mearum tacitus apud me ſubduco, nimium fortaſſe cautus, quàm parum prudens aut amans reipub. videri hominibus malui. Nunc, quando & Deum ipſum, cuius agitur cauſa, propitium, vt ſpero, & claſſem ita ornata habemus, vt nihil meritò deſiderari à quopiam poſſit; eſt ſanè, cur celſo, & erecto animo ad vleiſcendam Laurentij, & popularium necem ſine mora pergamus. veruntamen, antequam iniuriam hanc bello perſequimur, delenda nobis eſt macula, magno meo cũ dolore iam ante ſuſcepta: quod Sabaium hunc, Decanium tyrannum, tot menſes impunitum eſſe permittimus. Hic, qua impuden-

„ tia atque audacia cum Nizamaluco, & cæteris De„ cani regni præfectis, commiſſum ſibi ab Rege ſuo „ imperium, per ſcelus, fraudemq́; poſſedit; eadem „ & cum hoſtibus Luſitanici nominis conſociauit „ arma, & diſtentis ad Cananorem noſtris, ædifica„ tam hoc ipſo loco à nobis arcem, nequiſſimo trāſ„ fuga duce non dubitauit inuadere. Quas ob res, e„ quidem caput ipſius regni Goam aggredi cogita„ bam. ſed quod ab alto retractior, (vt audio) & ab „ hiſce nouis hoſtibus nimium remotus eſt locus, „ rem in tempus aliud differemus. Dabulum æquè „ nobile eiuſdem ditionis emporium, atque à mari „ & AEgyptijs ſtationibus haud ita ſeiunctum, in „ præſentia petere eſt animus. id vbi prope in cōſpe„ ctu vrbis Dij ceperimus; tum, perculſis recenti pa„ uore barbaris, in Cambaianum, & Aegyptium ſig„ na infeſta vertemus; & glorioſum, Chriſto fauen„ te, de vtriſque agemus triumphum. Quod vt ita fu„ turum eſſe pro certo habeam, cùm alia multa, vt „ dixi; tum veſtra in primis, Luſitani, egregia virtus „ & alacritas facit. cui, quoniam ita de me, deq́; ſan„ guine meo meremini, ego quoque (ſic me deus be„ ne iuuet) pro mea parte non deero. Magno ſilētio, maiore cum aſſenſu auditus eſt Imperator. atq; ad non dubiam victoriæ ſpem incredibilis ex omniū fronte, oculiſque animorum ardor emicuit. Inde magiſtri Dabulum dirigere naues iuſſi. Id oppidū oræ Decanæ, eodem fermè quo Ciaulum ſitu, magnifico impoſitum flumini, duas ferme leucas recedit à mari. ac tum, aſſiduo cōcurſu negotiatorum, & cumulatis longa pace diuitijs erat inſigne. Quocirca Sabaius, præclarè conſcius cuiuſmodi ſe in Luſitanos præbuiſſet, caſtello ad portus aditum exſtructo, vrbem inſuper aggere, & vallo muni-

erat

erat, præſidioque firmarat militum varij generis ſex circiter milliũ, in quibus erant mercenarij Turcæ quingenti. Itaque ex tanto apparatu Saracenus loci præfectus adeò erat animo ſoluto, & ſecuro, vt ad Luſitanicę claſſis rumorẽ, non modò quicquam ex vrbanis apothecis, vt fit, in remotiora loca aſportari vetuerit; ſed etiam oblectationis cauſa, vxorem è villa, fœminaſq; alias nobiles ad ſpectaculum euocarit. Erant in Almeidę claſſe Luſitani bellatores mille, & trecenti: & è ſocijs vrbibus quadringenti Malabares, quorum ſinguli de more ſeruos in armis exercitatos plures pauciores ue pro cenſu in expeditiõnẽ eduxerant. Vt in conſpectum Dabuli ventum eſt, nocte in explorandis vadis inſũpta, poſtridie Almeida triremes ad oppugnandum caſtellum præmiſit. ibi dum tormentis, & iaculis vtrinque certatur, ipſe interim cum cæteris copijs abſque vlla trepidatione in terram egreditur. Ad aggerem ſubeunti, patentibus portis vndique ſe hoſtes effundunt. Quandiu miſſilibus agebatur, æquis viribus dimicatum. deinde cùm ſeſe Luſitani acrius intuliſſent, & collato pede aduerſa corpora gladijs haſtiſque cõfoderent; commota primùm hoſtilis acies; deinde, vincente pudorem metu, in fugam auerſa. Et Luſitanos, præter inſitam virtutem & audaciam, illud etiam non mediocriter iuuit, quod conſerta iam pugna, oppidani è turribus ac propugnaculis tela neceſſariò ſuſtinebant; ne ambiguo ictu in ſuos noſtris permiſtos inciderent. ita, dum intra vrbem ſeſe effuſo curſu barbarus recipit; eodem impetu tergis inſiſtens Luſitanus irrumpit. Ibi verò, quantam vim ad efferandos homines habeat ira, perſpici potuit. Siquidem externi, qui prælio ſuper-

ſuperfuerant, cùm ſe per auerſam oppidi partem, eiecissent, in oppidanos, nullo ſexus vel ętatis diſcrimine, ab Luſitano ſæuitum eſt. dein tectis publicis priuatiſq; ſubditę faces: ac prædæ magna pars raptim ad mare auecta. multo plus tamen voracissimus ignis abſũpſit. & mortales plurimi, cùm ſe metu mortis varias in latebras abdidiſſent; aut ruina oppreſſi, aut enecti fumo, aut ignibus hauſti ſunt. Neque vrbe tantùm ſeſe flamma continuit: naues quoque in portu aliquot eodem incendio conflagrarunt. Ab hoc tam claræ vrbis excidio, cuius fama confeſtim longè lateque manauit, Diũ victrici claſſe prouectus Almeida, ante ipſas portus fauces, parato ad pugnam agmine conſtitit. Hocenus, cùm de hoſtium progreſſu per exploratores in ſingula pæne momenta certior fieret, obuiá ire noſtris, & in alto collatis viribus dimicare decreuerat. Sed Iazij ſuaſu deinde mutato conſilio, intra portum ſeſe continuit, vt vno tempore maritimis, atque terreſtribus auxilijs contra Luſitanum vteretur. Nam præter Aegyptias, & Dienſes naues, & parones ferme octoginta, qui ab Calecuto per eos dies acceſſerant; in muris etiam ac littore toto, varij generis tormenta erant locis idoneis collocata: & Iazius cohibendi à fuga militis, & nouas identidem copias è terra ſubmittendi prouinciam ſibi deſumpſerat. Almeida, vbi pręter opinionem incluſos intra munimenta vidit hoſtes, idipſum victoriæ omen interpretatus, reliquum diem contemplanda natura loci, & conſultando conſumpſit. Hoceni prætoriam ſibimet inuadendam ipſe delegerat. Sed prohibitus conſenſu ducum, quod in eius capite ſalus omnium verteretur, glorioſum facinus nauarcho egregiè forti Nonnio

Vaſço

Vaſæo Pereriæ delegauit. Nocturnum dein tempus, partim ſtationibus ad pugnam diuidẽdis, partim curandis corporibus, &, quod caput erat, animis ritè expiandis eſt datum. Poſtridie, vt maris acceſſus apparuit, & meridianus ventus ex alto vela percuſſit; æſtu ſimul & flatu ſecundo, claſſis inſtructa, portum audacter inuehitur. Agmen præibat Nonnius cũ ducentis fermè propugnatoribus aut vincere paratis, aut mori. tũ cæteri ſingillatim propter anguſtias, & vadi pericula ſequebãtur. Poſtremo loco ſubſtitit Prætor ad hoſtiũ actuaria diſtinenda, ne in noſtros certamine occupatos, repentinis de more incurſionibus ab tergo impetũ facerent. Dein, edito pugnæ ſigno, ſublatus vtrinq; clamor; & buccinarũ cantus, ac tympanorũ ſonitus ex omni parte perſtrepuit; mox tormẽtorum fragor, ædificijs intrementibus, pelagoque vibrante, omnium aures longo remugitu compleuit. Tum, intrepidè procedenti Nonnio, globus ab hoſte contortus, nautas ipſos decem, demittendis antennis intentos, vno impetu lacerauit, ac perdidit. ac nihilo ſegnius ille in medios barbarorum ordines inferre ſeſe, quoad comprehenſa ferreis vncis Hoceni Prætoria, prælium atrox vtrinque commiſſum eſt. nec prohiberi Luſitana vis potuit, quominus in hoſtilem nauem ingenti tranſcenderent ſaltu; diſiectiſque aut ruptis retium tegumentis, cominus haſta gladioque rem gererent. ibi acerrimè dimicanti Nonnio guttur ſagitta confixum, quo ex vulnere poſt triduum perijt. Neque ad caſum ducis, vt fit, perculſi cæteri: quin irritati potius, ardentibus animis integrant pugnam. Pari fortitudine ab cæteris nauarchis vbique certatur. Neque barbarus, miſſilibus quàm gladio melior, fla-

gran-

grantes Luſitanorum vultus, collatumq́; pedem, & micantes vndiq;mucrones ferre diutius valuit. Hocenus ipſe, vt inclinatam haud dubiè pugnam animaduertit,quàm occultiſſimè ſeſe in lembum, tales ad vſus paratum,demiſit, atque vt venalis & fluxa eſt barbaris fides, veritus, ne Chriſtianis ab Iazio poſtmodum proderetur,in terram egreſſus, equos arripuit;ac,ne ſalutato quidem hoſpite cõfeſtim ad ipſum Cambaiæ Regem plenus cladis & ignominiæ peruolauit. Calecutani quoque, cùm depreſſas iam, aut expugnatas aliquot ſociorũ vidiſſent naues, multis etiam ipſi paronibus amiſſis aut laceris;inſulam circumuecti, ex altero euripi oſtio;humilibus tantùm nauigijs propter vada & ſcopulos peruio, Calecutum trepida fuga repetiuêre. Triremes Hoceni duas, in fugam verſas, Rhotericus Soarius inſecutus,epibatis exuit,ac puppi religatas ad Almeidam victor attraxit. iamq́; deſperatis omnino rebus, cùm ſeſe hoſtes paſſim in mare præcipites darẽt, inſtante vndique è ſcaphis ac triremibus Luſitano,cæruleos fluctus atro ſanguine infecerant. ac nequicquam Iazius littoreto to diſcurrens,fugam ſtricto mucrone ſiſtere nitebatur. Vna reſtabat eiuſdem Iazij nauis,& robore, & celſitudine, & numero defenſorum inſtar egregiè muniti caſtelli : tecta inſuper crudo boum corio,ad repellẽda iacula duro, ad fallenda veſtigia lubrico,ad prohibenda incendia madefacto.Ea nauis,cùm auſos non ſemel inuadere Luſitanos, magno ſemper eorum damno ac vulneribus repuliſſet,ad extremum crebris tormentorum ictibus repetita, pluribusq́ue perfracta locis, tandem aliquando ſubſidit. Illud verò non ſine miraculo à peritis animaduerſum. Nonnij nauis, dudũ vetu

ſtate

ſtate fatiſcens, trahensque ſentinam adeo, vt antlias binas pæne ſine intermiſſione requireret; ea tota dimicatione, quæ à meridie in veſperum vſque protracta eſt, haud vno loco pertuſa, nihil tamen aquæ prorſus admiſit. eadem, finito mox prę-lio, multis partibus plures vno tempore vndas accepit. Cæſa eo die feruntur hoſtiũ ad tria millia; & Mammaluci ferè omnes aut capti, aut interfecti. è noſtris duo, & triginta cecidêre: vulnerati, miſſilibus maximè, plus trecẽti. Qua in re durities, & frugalitas eius ætatis Luſitanorum euidenter apparuit. Siquidem ad obligandum Nonnij vulnus, adeò linamenta defuêre; vt in idipſum, è ſuis tunicis vnam (leuis dictu res, cæterùm haud quaquam negligenda) Prætor ipſe protulerit. Vt iã pæne portenti ſimile videatur, adeò maſculum nuper aſperumque in armis genus, ad tantos tam breui deflexiſſe veſtium apparatus, conuiuiorũ elegãtiam, & exquiſitæ ac lautæ ſuppellectilis inſtrumenta. Sed nimirum, quę ſoli vbertas, & affluens copia rerum omnium, ad Capuam Pænos; in Græcia Syriaq; Romanos emollijt; eadem in Oriente, per Indorum, Sinarumq; commercia, varijs captos voluptatum illecebris Luſitanos infregit. ac primò paupertatis contemptus in mores eorum inuectus: inde luxus, otiumq; ſucciſis induſtriæ ac parcimoniæ neruis, priſcam ſeueritatem, & diſciplinam, ingẽti bonorum dolore labefactauit ac ſoluit. Verùm eo quod expoſitum eſt prælio, hoſtiles naues, vt dixi, variæ magnitudinis demerſæ complures. roſtratæ maiores quattuor, onerariæ totidem in poteſtatem venêre. in ijs, præter machinas, & bellicum inſtrumentum, auri, argentique vis ingens, & multum pretioſæ veſtis inuentum: è quibus Almeida

nihil

nihil omnino attigit, militibus ea cuncta largitus eſt. regia tātùm Sultani vexilla tria in Luſitaniam miſſa, & in templo Chriſti ad Nabantiam, ſeu Tomarium, ab Emmanuele Rege ſuſpenſa: quorum in vno, ad contumeliam nominis Chriſtiani, captæ & occupatæ Hieroſolymæ argumento, in modum trophæi depicta, ſacroſancta altaris myſteria videbantur. Ita, Chriſto ſuperisque fauentibus, præclarè demptum cladis proximæ, ſi quod erat, dedecus; & Aegyptijs cum fœnore multo repenſa Laurentij cædes eſt. neq; id optimum eius pugnæ fuit; ſed quòd vna expeditione territis latè nationib', Regibusque, Indici maris imperium in multos deinde annos Luſitano firmatum. Quo magis demiror, inſignem adeò teſtatamque victoriam ſilentio prætermiſſam à Paulo Iouio æquali eorum temporum ſcriptore: præſertim cùm diſertè ipſemet belli huius initia cauſasque tradiderit. Ex eo die Almeida, luctu & ſqualore depoſito, cùm Deo immortali gratias, vti debebat, egiſſet; Iazio quoque erroris veniam ſuppliciter petenti, ſpondentique ſe enixè daturum operam, vt omnes Indiæ ſatrapas, Regesque fide in Emmanuelem & obſequio ſuperaret, pacē dedit ijs legibus, vt naues Aegyptias, quæ prælio ſuperfuerant, traderet cum vniuerſo apparatu, itemque Luſitanos ad Ciaulum captos illicò reſtitueret: poſtremò, vt multiplici cōmeatu Chriſtianam inſtrueret claſſem. omnia ſedulò, & obedienter facta. neque illi quicquam in præſentia grauius imperatum eſt, & ab oppugnanda vrbe Dio, quamuis præclara ſeſe daret occaſio, temperatum à Luſitanis, non tam in Iazij gratiam honoremve, quàm ne Cambaiæ Regem, cuius vel in primis Emmanuel amicitiam expetebat, eo facto la-

cto laceſſerent. Inde ouans Prætor ingenti cum gratulatione Cocinum reuertit: & ex itinere, Nizamalucum ipſum tantæ victoriæ perterritum fama, ad perſoluendum Luſitano Regi annuum vectigal, quod antea ſemper abnuerat, negotio nullo perduxit. Eandem fœderis conditionem, eodem perculſus terrore ſubijt regulus Baticalæ: quod oppidum oræ Canarinæ, vltra Goam eſt leucas quinque circiter, & viginti. Interea Emmanuel ab Andrea Amaralio (cuius virtute redeuntem è Cilicia Sultani claſſem in Rhodio mari fuſam ante docuimus) de hoſtium apparatu, conſilijsque, præmonitus, nondum tamen cognita Laurentij nece, Fernandum Cotinium è prima nobilitate virum, cũ nauibus quindecim, & tribus armatorum millibus, in Indiam deſtinarat, vt pulſis inde Sultani copijs, & remiſſo in Luſitaniam Almeida, ſeſe cum Albuquercio Prætore coniungeret, ipſamque totius belli originem fomitemque Calecutum vrbem inuaderet, deleretque. Cocini tum inter Almeidam, & Albuquercium, inſtigantibus vtrinque peruerſis hominibus, de ſucceſſione fœdè admodum certabatur. Cotinij aduentu ea controuerſia ſtatim ſedata eſt; & Almeida, quippe cui nihil eſſet obſeruantia, & fide in ſuum Regẽ antiquius, depoſito ſine mora magiſtratu, repudiatisq; improbis ſuaſoribus, cum Albuquercio in gratiam redijt. Ducis huiuſce, oppidò miſerandum ſcriptores exitium tradunt. Cùm circiter quadriennium Indiæ præfuiſſet, Luſitaniam repetens, circa Bonę ſpei promontoriũ, ad reficiendos è diuturna iactatione comites, & ſimul aquãdi & petendi cõmeatus cauſa, in terram exſcẽdit. mox, dilapſis ad proxima tuguria Luſitanis, inter emen-

LIBRARY

dum, vt fit, rixa cum incolis, quorundam temeritate cooritur. Ad eum ſedandum tumultum, ſuosq; tuēdos, Almeida, raptis quæ fors obtulerat, armis, cùm aduolaſſet; concurſu repente ex vicinis pagis facto, priuſquam ad naues receptum haberet, præuſta ſude trāsfigitur: nixusq; illicò genibus, manus oculosque in cælum attollens, ingēti omnium dolore exceſſit è vita. Circa eum veterani cōplures, in ijs egregij bello duces duodecim, dum inſtabili veſtigio in arena luctātur, ab hoſtibus mira corporum agilitate, petiti eminus iaculis, eodem leti genere periêre. Ita, clariſſimus Imperator, & vir integerrimus, cùm Europam, Aſiamque victorijs peragraſſet, in Africæ demum ignoto littore, ad ludibrium rerum humanarum, ab nudis ac teterrimis Aethiopibus interfectus, & ſpoliatus, non modò paratis ab Rege præmijs, verùm etiam ſepulturæ honore, & ſupremis exſequijs caruit. Per idem tempus, haud abſimilis caſus ad Calecutum Luſitanos afflixit. Profectus ad excidium eius vrbis triginta nauium claſſe Cotinius, Prætore Albuquercio eiuſdem expeditionis adiutore ſocioque, quāquam acriter obſiſtentibus oppidanis, copias tamen omnes ad littus expoſuit. Inde expugnato caſtello, quod portus faucibꝰ imminebat; Albuquercius ad vrbis incendium, Cotinius ad regiam ipſam occupandam, ac diripiendam præmatura feſtinatione cōtendit. Et Albuquercius quidem, incolis metu perterritis, haud ita difficili negotio tectis ignes iniecit: quorum pars magna (quippe ligno folijsque conſtabant) illicò flammis abſumpta. Cotinius regiam, abſente per eos dies Zamorino, audacter aggreſſus, magna ex parte cæſo præſidio, clauſtrisq; refractis, per vim irrupit.

hoſtes

hoſtes ex cõpoſito ſimulata deſperatione fugáque, ſeſe per poſticũ in ſyluas eijciunt. Cotinius, potitꝰ iã ædibus, quaſi nil vltra periculi ſupereſſet, ex lõga defatigatione, æſtuq́; vehementi, & noctis ꝓxime peruigilio, quietis aliquantulũ capiebat; cũ ſubita cõuerſione rerũ ſors belli immutata eſt. Multa erãt in regijs ędibus diuturna cura ſtudioq́; congeſta, quę, ſubiecta pręſertim oculis, cupiditatẽ incenderent. Ad ea certatim rapienda, ſuisq́; ipſimet humeris auehenda Luſitani, dũ auidè huc illuc, ab re bene geſta ſoluti, palatiq́;, diſcurrũt; interea ſpatiũ datum Nairibus ad auxilia cõuocanda, quę ex vetere gentis diſciplina, ad certas ſignificationes, momẽto conueniũt. dein conglobati, hortatiq́; ſe mutuo ad ſui Regis iniurias fortiter vindicandas, repente in regiã impetum faciunt; noſtrosq́; oneribus impeditos, & deprehẽſos errore viarũ, ſub ſarcinis paſſim obtruncant, iaculisq́; conuulnerant. Cotinius ipſe, dũ ſerò ſuos à pręda reuocat, ab hoſtibus intra ſeptũ regiũ oppreſſus, ac trucidatus, occubuit. Et Albuquercius, ad opẽ laboranti ferendã trepido nuntio excitus, cùm refugientẽ, & confertam in anguſtijs turbã fruſtra perrumpere niteretur, vulneribus duobus acceptis, ad hęc, graui ſaxo in eũ ſupernè deiecto, ſemianimis cadit: ęgreq́; ad naues relatus, ancipiti aliquot dierũ curatione cõualuit. Periêre eo die Luſitani partim hoſtiũ telis petiti, partim in fuga à ſuis obtriti, amplius octoginta: ſauciorũ numerus relatus circiter trecentorũ. Eius cladis culpam ſcriptores in vnũ Cotinium conferunt. quod is palmã euerſi Calecuti cùm intemperantius adamaſſet; non exſpectatis Albuquercij ſubſidijs, quò gloriam rei geſtæ præcerperet, ignoto itinere, caloribus maximis, ad regiã

anteceden s,temere ſeſe in apertum capitis diſcrimen obiecerit; neque Emmanuelem Paſſanium audierit ſpectata æquè prudentia ac fortitudine virum, in ipſo rei gerendæ articulo ſapienter monētem caueret inſidias, militemque à præda & diſcurſu quàm diligentiſſimè contineret. Neque tamen incruenta fuit hoſtibus victoria. Plus mille, vel igne conſumpti, vel in pugna deſiderati. Eadē æſtate, qua hęc ad Calecutum gerebātur, Antonius Laurerius, Franciſcanus, cuius ante meminimus, è Socotora Indiam petens, ad Surratum oræ Cambaicæ facto naufragio, cum aliquot Luſitanis ad Mamudium Regem captiuus abducitur. Et Didacus Lupius Sequeria ad ineundam cum Malacenſibus amicitiam, è Luſitania miſſus, cùm ad Cocinum appuliſſet ſupplemento in naues accepto, in Orientem porrò curſum extendit. ac ſuperato Cori promontorio, præter Gangeticum ſinum alto vectus Oceano, ad Somatram primus (quod quidem exſtet) omnium Luſitanorum acceſſit. Ea inſula, pari ferme ac Ceilanum genere loci, à Septentrione in Auſtrum obliquè porrecta, ab continente, in qua Malaca vrbs eſt, anguſto & periculoſo diuiditur mari. atque ob idipſum peninſula quondam credita eſt, quòd ob frequentia vada, ſyrteſq; nōdum interiore patefacta nauigatione, iſthmo quodam annexa continenti procul intuentibus videretur: cuiuſmodi errore ad Siciliā captus olim eſt Annibal. Sed noſtrorum temporum audacię, vt nihil imperuium; ſic multo plura iam cognita & explorata ſunt. Longitudo inſulæ, ducētas leucas, & viginti; latitudo, qua maximè patet, ſeptuaginta non amplius colligit. Auri eſt apprimè ferax (ex quo Cherſoneſum auream priſci appellarunt) nec

necnon ſtamno, ferro, vitro, ſulphure abũdat, inſignis inſuper fonte perenni, ex quo naphta inſtar olei manat: & excelſo conſpecta monte (Balaluahum incolæ vocant) qui ad ſimilitudinem Sicilienſis Aetnæ, fumum, & flammas horribiles euomit. Regio eſt, ob frequentiam fluminum, ac paludum, nemorumque denſiſſimorum, graui admodum cœlo, ac præſertim aduenis vehementer infeſto. E ſyluis, inter alia, primæ notæ ſandalum album, agallochum, & exſudans in modum reſinæ caphura legitur, quam ignari Arabicæ linguæ camphoram vocant: itemque vulgare piper, & piper oblongum, zingiber, caſſia. ſuper hæc, magnam bombycis quoque, ad veſtes delicatiores, copiam mittit. Incolæ, milio ferme, & oryza, & ſylueſtrib⁹ victitant pomis. Frumentum, & cæteram orbis noſtri ſementem terra non patitur. Interiora, indigenæ tenent dediti ſimulacris: littora, Mahometani: quæ peſtis ante ducenteſimum circiter annũ inuecta, per vim compulſis ad montana incolis, maritimam planitiem, & loca maximè opportuna commercijs, occupauit. Ditio tota, complura in regna tribuitur, quæ recẽſere hoc loco nó eſt operæpretium. Sequeria igitur in ea loca delatus, cum Pedirenſi primùm, dein cum Acenorũ Rege pacem & ſocietatẽ æquis legibus inijt: & eius rei monumento columnam in vtroque littore ſtatuit. Ab Somatra cùm breui traiectu Malacam veniſſet, tentata prius per interpretẽ Mamudij alterius tyrãni voluntate (is erat ex Arabia oriũdus, & ſenſim collectis viribus, à Sionis ſeu Sabanni Rege, qui trans Gangem latiſſimè dominatur, per ſummam fraudem iniuriamq; deſciuerat) Hieronymũ Texeriam ab Emmanuele Rege legatum quàm ornatiſſimo

comitatu in terram expoſuit. Ei frequenter ab au-
licis obuiam itum; & magnificè inſtrato impoſi-
tus elephanto, ad regiam ingenti celebritate dedu-
citur. Dein prolata munera, & litteræ Emmanue-
lis, Arabica lingua cõſcriptæ. Societatem & cómer
cium poſtulabat Emmanuel, & ſibi magnificum
Malacenſis ducebat, ſecum ad Rege tam inclyto,
ex vltimis terrarum finibus experi fœdus. itaque
peracto primæ ſalutationis officio, pax, & amici-
tia, magna partis vtriuſque voluntate conuenit.
Sed hæc tam læta initia eundem videlicet exitum
habuêre, quem Calecutana ſub aduentum Vaſci
Gammæ decem ante annis habuerant. Saraceni, &
Arabes Malacæ negotiabãtur: Luſitanis prę ter cau
ſam religionis, ob accepta inſuper ab eis incom-
moda, & ademptam maris poſſeſſionem, infeſtiſſi
mi, ij, quemadmodum antea Zamorinum, ſic tum
Mamudium hunc, inſigni perfidia ac leuitate vi-
rum ex nefaria pſeudoprophetæ diſciplina, per
coemptos pecunia calũniatores, ac præcipuè præ-
fectum vrbis, quem vocant Bendaram, fictis crimi
nibus in Luſitanos quàm acerrimè concitant. Gen
tem ab extremo Occidente, omnium quæ ſub cælo
ſint, ſæuitia & rapacitate maximè deteſtabilem,
exitio natam Orientis, quocunque ſeſe ſpecie ſo-
cietâtis inſinuent, ibi arce confeſtim ædificata, in-
colis acerbiſſimæ ſeruitutis iugum imponere. Te-
ſtes eius rei Cocinum, Cananorem, Armuziã, Sofa
lam citant. proinde, quod optimum eſt, alienis do
ctus euentis Rex pacem caueat inſidioſam, ac func
ſtam; rebuſque ſuis maturè proſpiciat. non plus
quinque latronum naues, valdè imminuto & nau-
tarum, & militum numero, intra ipſius præſidia
& portum incluſas teneri: ſi paululum modò,
in id

in id quod eſt opus, animum & cogitationem intenderit; nullo prope certamine cunctos ita opprimi ac deleri poſſe, vt ne nuntius quidem cladis vllus omnino ſuperſit. Hiſce igitur, & alijs id genus argumentis, licet ius gentium, & fœderis religio nõ parum obſtaret; tamen improuidum viri fallacis animum, & ſuapte natura Chriſtianis infenſum, Arabes in ſuam ſententiam facile pertrahunt. Infandi ſceleris in præſentia talis ratio initur. Per ſummam officij ſimulationem tyrannus Sequeriam, & præcipuos ex eius comitatu ad conuiuium inuitat; ſuggeſtu pręcelſo ad cænaculi amplitudinem extructo, & pretioſis tapetibus ac periſtromatis adornato regium in morem, & quidẽ in ipſo littore, ſcilicet honoris cauſa, ne Luſitanus dux, in tanta peregrinorum colluuione, longius ab ſuis abſcedere cogeretur. ibi inter epulas incautum hoſpitem, comiteſque propalam trucidare, eodemque momento naues adoriri placuerat. Sequeria, quamuis ad eam diem conſultò pedem è naui non extuliſſet; tamen multis precibus inuitatus, ne fidem hoſpitij ſuſpectam habere videretur; ſe ad feſtas dapes venturũ promiſit. dein; coniurationis indicio ad eũ delato (neque enim in vrbe deerant qui facinus improbarent) ſociorum hortatu, ſub ipſum conuiuij diem per internũtios morbum excuſat. Ea ſpe deluſus Mamudius, aliam fraudem, iiſdem architectis & ſuaſoribus, machinatur. Mos erat Malacę, qui & in alijs emporijs; vt primus quiſq; emptor ad vrbẽ acceſſiſſet; ita eũ ante alios cum oneribus miſſum facere. Ea lex quopiam ſi obſeruaretur, Luſitanis, qui recentes aderant, diutius erat in portu commorandum; oſtendit tyrannus, ſe, cùm Emmanuelis, quem plu

 rimi

rimi faceret; tum ipſius etiam Sequeriæ cauſa, qui ex tam longinqua regione veniſſet; extra ordinem aromata & merces exhibere Luſitanis decreuiſſe; verũtamen, quoniam id periniquo paſſuri ſint animo cæteri negotiatores; qui iam dudum onera præſtolentur; curandũ eſſe vt quamprimũ, & quanta maxima diligentia res tranſigatur. Ad certum diem quattuor ſeorsũ locis quamplurimos Luſitanos cum ſcaphis præſto iubeat eſſe. mandaturum ſe, vt quæ maximè cupiant, ab apothecæ curatoribus nulla mora interpoſita proferãtur. Lætus ea cõditione Sequeria, & gerendi negotij cauſa diſſimulatis ijs quæ de cõſpiratione cognorat; Mamudio, pro tam propenſa in Emmanuelem voluntate, gratias agit ingentes. Inter hæc, à tyranno claſſis lemborum aliquot ſilentio comparatur; & impoſitis ſagittarijs, in occulta ſtatione poſt ſuburbanũ promontorium collocatur. Vtimutis erat ex inſula Iaua, quem honoris vocabulo Raiam appellabant: ſecundum Regem opibus & clientelis longè princeps Malacenſis emporij. Huius filius, Patiacus nomine, cui paucis illis diebus cũ Luſitanis cõtracta familiaritas erat, cõſcendendi ad præfinitũ diem pro amicitia nauem Sequeriæ cum aliquot armatis, & iugulãdi repente ducis negotium ſuſcipit ſtationes præterea armatorũ locis idoneis diſponuntur, vt in Lũſitanos, quique in vrbe verſarentur, quiq; emendi cauſa ſcaphas ad littus appuliſſent, ex omnibus locis impetus fieret. ſimul etiã ſubornati, qui eo die, per ſpeciem vendendi cõmeatus ad Luſitanicas naues accederent; nauiumq; cuſtodes, ignaros imminentis exitij, diſtinerent. Edictum omnibus, vt nihil mouerent, antequam è loco excelſo editum fumo ſignum aſpicerent. Ad

eam verò ſignificationem,& claſſis parata, ſubitò ex inſidijs in ſemiplenas inuaderet Chriſtianorũ naues; & cæteri pro ſua quiſque parte rem terra, marique impigrè gererent. Vbi dicta facinori dies affuit, Sequeria, cui nihil erat longius, quàm vt ad Emmanuelem nuntios aperti Malacenſis commercij perferret; ſcaphas aliquot cum mercaturæ administris ad loca deſtinata dimittit. Ipſe interim oblectandi animi cauſa, vt fit, latrunculorum luſu tempus terebat; cùm Vtimutis Raiæ filius cum aliquot armatis per cauſam ſalutandi ſuperuenit. Aduenienti, cùm omiſſo ludo Sequeria prodiret obuiam officij cauſa; Quin tu, inquit ille, cæpta proſequeris? nam & apud nos quiddam haud abſimile genus oblectamenti eſt;&, quibus potiſſimũ rebus ab iſto veſtro diſcrepet; diſcere vehementer aueo. Cùm Sequeria ad certamen ludicrum, moris amico gerendi cauſa reuertiſſet; interea Patiacus exſpectans quàm mox fumus attolleretur: varia ſciſcitando animum tegere: ac licet ab inſita genti fallacia ſimulationem vultu egregiè ſuſtineret; tamen ſenſibus intimis è concepto ſcelere æſtuabundus, modò reſidere, modò conſurgere, tum ſicæ manubrium identidem ſtringere. & is quidem, quamquam ad cædem paratus, præclarè ſibi temperauit, quò minus præpropere conſilia patefaceret. Non eadem cæteris patientia in præſtolando fuit. Nam & qui venalem annonam ad naues admouerant, & qui in ſcaphas ex vrbe imminebant, per tumultum ac trepidationem, furijs inſtigantibus, non exſpectato ſigno cœpti ante tempus in Luſitanos irruunt: iamque pluribus locis, inſcio Sequeria, cædes fiebat; cùm nauta è ſummo carcheſio & geſtus eorum, qui cum gladijs aderant, ſpeculatus, & rixa

eminus animaduerſa, confeſtim ducem inclamat, Deum, hominesque conteſtans paratam fraudem; mucrones in caput eius inſtare; Luſitanos ad vrbem circumuentos occidi. Ad eas voces quaſi è profundo veterno excitus Sequeria, abiecto alueolo ferrum capit; idem comites, & nautæ faciunt. Sicarij, conſcientia exanimati, in ſubiecta nauigia momento deſiliunt. ille, miſſis properè ad littus armatis; qui ſuos laborantes protegerent, & ad naues feſtinè reciperent; ad omnia prouidenda, quæ in tali re opus eſsẽt, extemplò diſcurrit. Et iam edito ſigno, lembi hoſtium ex alto aderant. id vbi Sequeriæ nuntiatum eſt; ne loco arcto & impedito repente oppreſſus, tormentorum vſum, quibus in tanta militum paucitate maximè nitebatur, amitteret, præciſis raptim anchoralibus, è portu ſe proripit; & obuiam hoſti procedit. dein è tormentis æneis ferrea miſſilia horribili fragore contorquẽs, barbaros ita conterruit, vt nè tentato quidem certamine, velis, remiſq; ſeſe in fugam præcipites dederint. ijs diſſipatis, ad ſuorũ reliquias colligendas in priſtinam ſtationem reuertit. neque auſus deinde quiſquam ei negotium faceſſere. In eo tumultu cæſi Luſitani fermè triginta; paulo plures in vincula abrepti. in quos ne grauius à tyranno conſuleretur; ab vrbe quatienda, & ab incendijs nauium Sequeria ſeſe continuit. Cæterùm temperare non potuit, quominus Mamudio renuntiari iuberet, Luſitanos tam inſignem tamque atrocem iniuriam, fauente Deo fœderum teſte, propediem eſſe vindicaturos. in præſentia, quòd ſtata reuerſionis tempeſtas adeſſet, quæ motio in ijs locis non niſi tertio quoque redit menſe, ne apud cõſceleratos, & perfidos homines diutius ageret; ve-

lis

lis in Occidentem datis, obuios aliquot barbarorum iuncos (onerariæ nauis id genus eſt) pretioſis mercibus refertos expugnat: tum nauibus duabus Cocinum miſsis, quæ de ſtatu rerum Malacenſium Prætorem Luſitanum docerent; ipſe India, & Arabia ad dexteram relicta, Bonæ ſpei promontorium prætcruectus, ingenti labore ad Tertias inſulas, atque inde in Luſitaniam rectà contendit. Et Sequeriæ quidem nauigatio hunc habuit exitum. Albuquerci⁹ interim valetudine recuperata, & refectis è Calecutana clade ſuorum animis; in id maximè operam dabat; vt, quæ contra ipſius exiſtimationem ab iniquis ad Emmanuelem Regem delata eſſent; re ipſa magis & factis, quàm litteris aut oratione refelleret. In primis, ad Armuzianum bellum, quod ille iam diu coquebat; nauales copias, & omnia machinarum genera, quàm acerrimo ſtudio comparabat: ac breui, non die, non nocte intermiſſa cura, nauium vnius & viginti claſſem omnibus rebus inſtruxit. in eas Luſitanorum duo circiter millia, præter auxillares, impoſita. Dein oratoribus principum, & regulorum auditis, qui ad eum initio præturæ officij cauſa confluxerant, cum ijs, quas dixi, copijs in conſpectum oræ Decanæ prouehitur. parantique porrò in Arabiam tendere; nec opinata ſpes commodi propioris affulſit. Goa, eſt vrbs (cuius haud ſemel iã eſt mentio facta) in Ticuarino inſula, quã, & ignobiles alias cõplures, anguſto interfusũ curipo efficit mare: illa quidé, & ſoli vbertate, & egregij portus amplitudine, & ædificiorum, incolarumque frequentia in primis Indiæ totius viſenda. Ab ea non longè diſtat Onoris regnum: cuius regni paruam inſulam, haud contemnenda tum claſſe obtinebat egregius

virtute nauali dux, nomine Timoia. Is, tyranno Sabaio, cuius ante meminimus, & Mahometanis Goæ inquilinis cùm alijs de cauſis erat infenſus, tum ob auocatam illuc ab Onore, & Baticala, inclytis quondam emporijs, mercaturam. itaque & Saracenis, Aegyptijsque negotiatoribus Goam petentibus plurima damna inferebat; & coniuncta cum Luſitanis cauſa, miro quodam ardebat ſtudio de Emman. Rege benemerendi. quocirca iamdudū Franciſco Almeidæ ſuam operam enixè detulerat; & tum ab Albuq. ad colloquium euocatus, confeſtim accurrit; atque inter cætera nuntiat, ab euerſo Dabulo Sabaium prorſus implacabili in Luſitanos ira concepta, naues ædificantem, magnis præmijs veteranos vndique milites contrahentem, ingenti machinarum omnis generis comparato iā numero, cùm bellum primo quoq; tempore Chriſtianis inferre cogitaret; in ipſo conatu rei aggrediendæ letali morbo conſumptum. Eius morte & multos è ſubiectis populis rebellaſſe; & finitimos Reges ad veteres vlciſcendas iniurias repente coortos. hinc, Idalcanem filium, exiguo rerum vſu, vixdum locatum in ſolio, cùm domeſticis, tum externis bellis vehementer implicitum atq; diſtrictum teneri: Goam ciuitatem, magna ex parte dilapſo tyranni exercitu, inteſtinis præterea diſcordijs laborare. Pro certo ſe habere, ſi Albuquercius, omiſſa interim Armuzia, ad Goam rectà contendat; fore, vt opportunam ad omnia inſulam, & vrbem in primis opulētam, aut metu, aut armis in poteſtatem accipiat. Ac ne verbis duntaxat captare gratiam videatur; ſemet, ni Luſitani reijciant, cum ſuis omnibus copijs in partem laboris periculiſque venturum. Albuquercius, collaudata

Timoiæ

Timoiæ fide atque conſtantia, concilium vocat. Nemini ſpernenda res viſa. quippe, Armuzianam expeditionem in alia tempora differri poſſe: Goæ potiundæ, ſi tam commoda præteruolet opportunitas; reuocari non poſſe. Cùm hæc ſententia magno cum aſſenſu pleriſque inſediſſet; Timoia, per ſpeciem Armuziani belli, ad conſcribendos in vicino milites dimiſſus, paulò pòſt cum peditatu, & longis nauibus quattuordecim ornatiſsimis affuit. Sub eius aduentum, Albuquercius, mutata repente nauigatione, Goam peterent, magiſtris edixit. Cùm in ipſo ore portus in anchoris conſtitiſſet, Antonium Noroniam ſororis filium, & Timoiam cum actuarijs præmittit ad oppugnanda caſtella duo, ex vtraque parte aditus poſita. quorum alterum in ipſa inſula Pãginum, alterum in continenti Bardeſium appellabant. ijs felici euentu captis, cæſoque aut fugato præſidio, mittit qui oppidanis denuntient, ſi voluntate vrbem tradere, & Chriſtianam clementiam, quàm vim experiri malint; ſe & legibus ipſorum paſſurum eos viuere; & tertiam partem tributi, quod tyranno pendere ſoleant, remiſſurum. ſin minus; obſidionis mala, & omnem belli cladem exſpectent. Goani, diſſipatis fuga militibus, & abſente Idalcane ad fines regni tuendos, iam antea trepidabant. Tum verò, non modò expugnatis arcibus territi, ſed etiam benignitate promiſſorum illecti, pulſis aduerſæ factionis hominibus, Albuquercium & Luſitanos ingenti gratulatione patentibus portis admittunt; eiq́; deditionis inſigne, claues oppidi, & arcis, in qua erant ædes regiæ, porrigunt. Albuquercius, cataphracto equo ſumma omnium ordinum frequentia vrbem inuectus, Crucis vexillum pietatis cauſa, præ-

ſa, præ-

ſa præferente quodam ex Dominicana familia, pri-
mum omnium, Deo immortali, partam ſine cruo-
re victoriam gratulatus, promiſsi fidem ciuibus e-
gregiè præſtitit: vrbem, & arcem diligenter inſpe-
xit; grauique ante omnia edicto milites à præda,
iniurijſque continuit. In naualibus, partim incho-
atæ, partim abſolutæ varij generis naues inuentæ
non paucæ, armamentarium, telis, tormentis æne-
is, ſulphureo puluere, & omni apparatu bellico re-
fertiſſimũ. & in ſtabulo regio militares equi per-
multi, quos è Perſide aduectos (nam India eiuſmo-
di armentis caret) Malabarici, & Canarini, & Nar-
ſingæ Reges impenſo parant pretio. Ad hęc, locan-
dis publicis vectigalibus, tollendis ex inſula la-
trocinijs, & componẽdo ciuitatis ſtatu, reliquum
æſtatis inſumptum. Iam enim vrbem illam, Al-
buquercius, propter eximiam (vt diximus) agri
bonitatem, & opportunitatem loci, (quod quaſi
cardo inter Cori promontorium, & Cambaiæ lit-
tus interiacet) ad continendas in officio cunctas
eas nationes, caput ac ſedem Indici imperij deſti-
narat. Dum igitur componendis inſiſtit rebus, ac
potiſsimum cõciliandis incolarum animis, haud
ignarus vim ac metum, excluſa beneuolentia, ma-
los diuturnitatis eſſe cuſtodes; interea Idalcan, a-
miſſæ Goæ perculſus nuntio, pacem vel iniquis cõ-
ditionibus cum hoſte interno pariter & externo
componit. dein, auctis maiorem in modum co-
pijs, ad Goam extemplò cõtendit. Ducem habebat
in caſtris, eximia rei militaris peritia, Camalca-
nem nomine. Hunc, ad tentandum æſtuarij tranſi-
tum, quo inſula cingitur, cum expeditis octo mil-
libus peditum, equitibus mille & quingentis præ-
mittit, ipſe cum cætero exercitu (ea erant equitum
quin-

quinque, peditum plus quadraginta millia) tardius propter machinas, & impedimẽta ſubſequitur. Camalcan, celeritate vſus, ad ipsũ littus applicuit caſtra. Eius aduentu, præſertim quod Idalcan cum reliqua copiarum mole propediem affuturus nunciabatur, magnus tota inſula motus animorum eſt factus. Duo incolarum genera Coam habebant. inquilini alteri è ſecta Mahometana, qui dudum ex Arabia profecti, vt ſupra dictum eſt, magnam Africi, & Aſiatici littoris partem inſederant. alteri indigenæ, deorum inanium cultores. Illi, ab inſito in Chriſtianos odio, eiuſdẽ ſuperſtitionis hominem, Sabaij filium, Regem expetebant: hi, metu nededitæ ſine ſanguine vrbis pœnas poſtmodum luerent; eius flagitij turpitudinem & culpam redimere inſigni aliquo promerito nitebantur. Ergo inter ſeſe clam officijs in Camalcanem vtrique certare: omnia Albuquercij conſilia (quoad poſſent) per occultos internuntios patefacere: ad tranſitum hoſtes non hortari modò, ſed etiam in idipſum naues ex occaſione ſummittere: denique nulli rei deeſſe, quæ ad Idalcanis aut placandam iram, aut gratiam ineũdam facere videretur. Neque ad barbaros modò pertinebat hoc malum. ipſos etiam Luſitanos quadam ex parte furor inuaſerat: atque vt ad Armuziam nuper, ſic tum dementiæ & imperitiæ Prætorem accuſabant, quod Idalcanis maximè abſentia fretus, vrbem tot tamque potentibus vndiq; nationibus cinctam, adeò parua manu inuadere eſſet auſus; & inanis gloriæ cupiditate, relictis nõ minus quęſtuoſæ, quàm honoratæ mercaturæ compendijs, Luſitanicas opes, & parta ad eam diem decora in apertum periculum temere coniecisset. Albuquercio, in tantis

rerum

rerum anguſtijs, tamque multiplici diſcrimine, tamen neque animus, neque conſilium ad omnia defuit. Ac Luſitanos quidem, quando animaduertendi non erat locus, admirabili quadam lenitate ac patientia ſuſtentabat. Ex incolis, capita coniurationis, per ſpeciem conſultandi in arcem euocatos (ij fuêre amplius centum) repente vinciri iuſſit. Miracenum è principibus ciuitatis, quem ille demerendi cauſa quadringenariæ cohorti præfecerat; interceptis eius ad Camalcanem litteris, cõtinuò ſtipatoribus ſui corporis tradidit, ſparis haud inuſitato mortis genere, fodiendum. laqueo inſuper, aliquot è turba ſuſpenſi. cæteri ad incertos rerum euentus in vinculis adſeruati. Iam verò, ad arcendum inſula Camalcanem, idoneis locis tormenta cum præſidijs collocata, propter Luſitanorum paucitatem, incolis neceſſario admiſtis, quos quidem Albuquercius minimè infidos aut ab ſe alienos exiſtimauerat. Subductis præterea in tutum leuioribus nauigijs, ne hoſti ad tranſitum vſui forent; nobilibus trierarchis circumeundæ ſine intermiſſione inſulæ negotium eſt datum. Camalcan varijs locis haud ſemel conatus traijcere, cùm tormentis vndique pelleretur; ad extremum ſilentio noctis tempeſtatem nactus turbulentam ac pluuiam, cuiuſmodi multæ per autumnum exiſtunt; ratibus peditatum; vitilibus nauigijs, corio circunſutis, equitatum traijcere inſtituit. neque ita difficilis tranſmiſſio fuit, tenebrarum & imbrium iniuria proſpectus & ignium beneficio Luſitanis adempto. Ac nihilominus inter tumultum aliquot abruptæ rates, cæſique ex hoſtibus, aut demerſi nõ pauci. Sed ingruenti omni ex parte multitudini vltra

obſiſti

obſiſti non potuit. Primi agminis ductor erat *Zu-
ſolarinus*, notæ audaciæ vir. is, cum duobus fermè
partim equitum, partim peditum millibus pri-
mùm in ſicco ſtatuit ſigna: dein, cùm iam diluceſ-
ceret, Camalcan illicò ſubſequutus. iamque paſ-
ſim armati in terram exponebantur: & è ſtationi-
bus incolæ, mutata repentè fide, cùm ſeſe ad ho-
ſtem adiungerent; Luſitani ab ſuis deſerti effuſa fu
ga vrbem vndiq; repetebant. cæterùm ne ibi qui-
dem tuto conſiſtere licuit, oppidani conſpectis
intra inſulā Idalcanis inſignibus, in Luſitanos to-
ta vrbe diſperſos adeò vehementer ſe intulêre; vix
vt illis in arcem confugiendi ſpatium fuerit. eo-
dem ij etiam qui mare tenebant, ſaluis nauibus,
tormentiſque recepêre ſeſe. Interea Camalcan
cum cęteris copijs per otium tranſgreſſus, ad duas
arbores (ita locum appellant) haud longè ab vrbe
conſedit. Atq; vt receptæ Goæ decus Idalcani præ-
riperet; per Luſitanum exulem Ioannem Machia-
dum, qui ſpecie deſertoris apud Idalcanem ſti-
pendia faciebat, Albuquercio pacis conditiones
obtulit; magnoperè ſuadens, vt appropinquante
iam hyeme, tam arctis commeatibus, tanto infe-
rioribus copijs, ante Idalcanis aduentum vrbe ex
cedere, quàm belli fortunā temerario auſu pericli
tari mallet. Haud inania proponebantur: & cùm
aliæ multæ Albuquercium difficultates angebant;
tum nihil magis, quàm hyemis imminentis incom
modum: quod à Maio menſe, qui tum agebatur, ad
vſque Septembrem, in Oceano Indico ſæuiſſimi
turbines, ac fœdiſſimæ exiſtunt procellæ: quarum
impetu fauces Goani portus, aggeſtis arenæ cu-
mulis, per eos dies ita obſtruuntur, vix vt minori-
bus nauigijs, & magno cum labore tranſitus pa-

teat. Ac nihilominus, Albuquercius, cùm tanta rerum ac temporum iniquitate premeretur, exiſtimationis ac dignitatis rationem antiquiſſimam duxit. Idalcanem exſpectare; oppugnationem, quoad poſſet ſuſtinere; & vbi demũ cedere neceſſitas coegiſſet, in ipſo portu inuitis hoſtibus hyemare conſtituit. Camalcan, Albuquerçij pertinaciam demiratus, experiendi magis vires cauſa, quàm certa victoriæ ſpe, machinis nondum aduectis, multifariam Luſitanos aggreditur. à quibus cùm egregiè propugnantibus, haud ſine detrimento recederet; interea cum vniuerſo exercitu bellicoque inſtrumento Idalcan affuit, omnemque latè regionem tabernaculis occupauit. Deſertis propter paucitatem noſtrorum Pagino, & Bardeſto caſtellis, præſidia cum tormentis impoſuit. Dein, cognita Luſitanorum peruicacia, vt rem quàm minimo ſuo damno conficeret; intercluſo vndiq; exitu, veluti indagine cinctos, fame ac deſperatione compellere ad deditionem decreuit. id quò facilius adſequeretur; miſſo caduceatore ſimulatam pacem offerebat obſeſſis. ipſe, dum de conditionibus agitur, paulò infra vrbem, quà in anguſtias cogitur æſtuarium, multa ſaburra grauatam onerariam ad inſtar molis demergit. dein, cùm ad alteram eodem modo ſupprimere maturaſſet, animaduerſo periculo trepidi nautæ rem ad Albuquercium deferunt. conſilium habetur extemplò. neque vlli dubium fuit, quin proxima nocte priuſquam planè interſeptus *euripus* eſſet, ſeſe ex letalibus ijs cancellis eriperent. Igitur, luminibus crebris in ſpeciem relictis, quarta vigilia ex arce ſenſim excedunt. neque tamen licuit fallere intentos ad cuncta oppidanos. fugam

gam ignis maximè prodidit, armamentario in iectus. Ergo confeſtim in abeuntes ex vrbe fit impetus; & Albuquercius cùm agmen cogeret, equo ſuffoſſo vix tutum ad naues receptum habuit: inde ſublatis per magnam trepidationem anchoris, cùm vndique tela volitarent, præmiſſi qui tranſitum diligenter inſpicerent: ac vix iam ſingulas anguſtiæ capiebant naues. itaque ægrè admodum traducta claſſis, remotiorem ab vrbe locum hybernis cepit. Hoc defunctos diſcrimine tam graui, alia deinceps atque alia incommoda Luſitanos excipiunt. primùm ipſa loci natura, multiplici & anguloſo littorum flexu; vt inter nauigandum, quotieſcunque res id exigeret, aperta iaculatoribus identidem præberent latera. dein adempta facultas aquandi, omnibus circa ab hoſte inſeſſis: vt ex ipſo æſtuario, hyemalibus pluuijs non nihil temperata ſalſugine, amaros latices, & lutulentos haurire ſitis intoleranda compelleret. omnis deniq; commeatus tanta paulatim inopia premi cæpti, regijs equis quos in fruſta diſſectos ſale condierant, quamuis accurata diſpenſatione conſumptis; vt vulgò mures, & putria animalia, pro cibo nautis ac militibus eſſent: quidam etiam, detracta ſcrinijs coria, cacabis vtcunq; mollita commanducare niterētur. Inde vagari paſſim morbi: & ſqualletia tabe ac macie corpora, miſerandum in modum abſumi. Sed cùm tot vndiq; inſtarent mala, nihil tamen æquè Luſitanos vrgebat, ac diſpoſita in vtroque caſtello, de quibus antea demonſtrauimus, maiora tormenta: ea cùm à fronte, à latere, à tergo pæne aſſiduè nouos impeterent; maximo incommodo captam relinquere ſtationem, & latebras mutare ſubinde

cogebant. Aduerſus eam perniciem Albuquercius aliquid ex Luſitana cõſuetudine audendum ratus, conſilium cepit prima ſpecie temerarium, & anceps; cæterùm exitu patuit, extremis in rebus fortiſſimos quoſque conatus eſſe tutiſſimos. Valido præſidio Idalcanis ambo caſtella tenebãtur. ſed tanta barbarorum ab ſecundis rebus erat negligentia, quod à Luſitanis fame ac lue dira pæne confectis, deditionem in ſingula momenta exſpectarent, vt non vigiliarum ordo, non ſtationum locus, aut numerus teneretur. Soluti ac ſecuri milites, quaſi nihil omnino timendum eſſet, ſomno & perpotationibus tempus terebant. Ea ſocordia ſatis comperta, Albuquercius, acerrimos viros ex vniuerſa claſſe trecentos deligit. hos, & ſua ſponte incenſos cupiditate vindictæ, & magnis inſuper pollicitationibus incitatos, bifariam diuidit, cumq; egregijs ducibꝰ noctu diuerſos ad vtrumq; caſtellũ dimittit. Profecti ſilenti agmine, cuncta neglecta & ſoluta, cuſtodes ante vallum inermes, ac ſopitos inueniunt. Cum hiſce tam imparatis, ac nihil tale opinantibus, ab Luſitano ex vltima deſperatione feroci, multis ſimul partibus prælium initum. Indi repẽtino tumultu attoniti, & ignari quid eſſet, velut alienata mente paſſim cæduntur: pauci captis armis reſiſtunt. Sed ijs quoq; momento diſſipatis, intra vallum & portas prælium infertur. neq; vltrà ſuſtineri Luſitana vis potuit. in fugam auerſi hoſtes: & memorabili auſu ab obſeſſis ac circunuẽtis vna nocte duo caſtella expugnata. machineq; ac tormenta (quam vnam Luſitani adamàrant prædam) raptim ad naues auecta. Quo tam inſigni facinore ictus Idalcan, veritusq; ne tale quidpiam in ſuum ipſius caput Luſitani conſciſcerent; taberna-

culum

ulum ab vrbe dicitur longius tranſtuliſſe. Poſt hæc, ab hoſte, malleoli, & aridi virgultorum faſces oleo reſinaque perfuſi, ratibus imponuntur, quos igne concepto in Chriſtianam claſſem æſtu ſecundo repente demitterent. Ea re per exploratores cognita, Albuquercius anteuertit; vltroq; ipſe ad eam inflammandam materiam idoneos viros ad vrbem occultè ſummiſit. ſubière quã maximè ſurdo remigio: veruntamen intentioribus iam vigilijs ſenſit aduentum barbarus: & cum aliquot actuarijs confeſtim occurrit. ibi ſæuiſſimo contracto certamine, cùm hoſtis multitudine ſuperaret; Antonio Noronie crus læuũ ſagitta tranſfigitur, quo ex vulnere paucis diebus exſpirauit. Is caſus Albuquercium grauiſſimè perculit; non domeſtici tantùm incommodi cauſa, verùm publici quoque damni, quod eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcentem, ac ſingularibus animi & corporis præditum ornamentis, Emmanuele approbante, ſucceſſorem ſibi in eo imperio deſignauerat. Neq; tamen incruentum fuit hoſtibus prælium: multo plures ex ijs, quam è noſtris deſiderati. & niſi mors Noroniæ interueniſſet, Luſitani egregie vicerant. Inde, vitandis vtrinque inſidijs aliquot dies per ſummas Luſitanorum ærumnas exacti. iamque magno eorum gaudio ver appetebat: marique nondum planè aperto, ſæua neceſſitas, & extrema rerum omnium inopia, noſtros ad profectionem adegit. aliquot nauigia in tranſitu amiſſa. reliqua claſſis cùm denique in altum euaſiſſet; ægri, quorum erat ingẽs multitudo, in Anchediuam inſulam deportati; vt ibi deſiderato cibo, potuq;, & inſuper amœnitate loci, & cæli clementia ſeſe reficerent. Albuquercius Cananorem delatus, inſtaurandæ

inſtitit claſſi: dein Calecutanæ opis fiducia,& ademptiCocinenſis regni dolore tumultuantem denuo Naubeadoræ propinquum: celeriter eò profectus, cæſis aut fugatis Zamorini auxilijs, maturè compeſcuit, Regemq́ue ſocium ſolicitudine liberauit. Per eoſdem dies Narſingæ Rex ingenti exercitu comparato, præcipuam Sabaij ditionis vrbem Taracolum aggreditur. Ad eam tuendam Idalcan ſine mora profectus; armatorum nouem millia Goæ reliquerat; nouis munitionibus, quod mœnium infirmitati diffideret, circa vrbem intenta cura perductis. Et Albuquercio, de Goa repetenda aſſiduè cogitanti, quod in ea re dignitas, & exiſtimatio Luſitanici nominis ageretur, noua claſſis è Luſitania decem nauium cum eximio flore nobilitatis ac iuuentutis in tempore ſuperuenit. His auctus copijs, purgato exercitu miſſione turbulentorum, nauibus triginta quattuor, in quibus erat bellatores egregij Luſitani mille quingenti, & Malabares auxiliares trecenti, magno & erecto animo ad Onorem redijt. ibi cognito rei Goanæ ſtatu ab Timoia, quem propter loci vicinitatem nihil ferme latebat; tres ab illo naues inſuper accipit; eumq́; denuò ad conducendos mercede milites proficiſci iubet. ipſe cum ijs quas habebat copijs interea rem aggredi ſtatuit. omnino ingentis erat audaciæ, non exſpectatis auxilijs, tam exili apparatu vrbem & operibus, & præſidijs adeò munitam inuadere. Sed ſi vnquam aliàs, tum vtiq; fortibus cœptis affuit Deus, quando quidem tantus è prioris belli memoria terror non oppidanos modo, verùm etiam externos inuaſit; vt licet ab omnibus rebus eſſent paratiſſimi, tamen præ metu vix mente animoq; conſtarent. Duo primum

mùm caſtella, ſub ipſum claſſis introitum, à cuſtodibus, Luſitanicum horrentibus ferrum, extemplò deſerta. Inde Albuquercius, directis in frontem ex vrbe tormentis nequaquam exterritus, deſcenſione facta, multis ſimul partibus oppidum oppugnat, neque ita magno certamine ſuperatis munitionibus, cùm intra mœnia ſeſe Mahometani reciperent; permiſſi refugientibus Luſitani pariter irruunt: & omnibus vijs armatos iuxta & inermes cædunt. Atrox maximè prælium ad arcem fuit, dum fideles aliquot ex Idalcanis familia, regias ædes pertinaci tuentur pugna. ſed ijs demum in veſtigio trucidatis, turpem in fugam cæteri omnes effuſi: alij ex muris pauidi ſe ſe præcipitant; alij ad aquas compulſi vel obtrûcantur in littore; vel degrauantibus loricis, vulneribusq; merguntur. maxima pars per agros inſula tota diſperſi. ita Albuquercius incredibili felicitate rurſus vrbe potitur VII. Kal. Decembris, quo die Diuæ Catharinæ ſacra natalitia celebrãtur. Finito iam prælio, cùm tribus peditum millibus Timoia ſuperuenit; ſerius omnino, ſi rem confectam ſpectes; cæterùm ipſius victoriæ celeritas (non plus ſex horis pugnatum eſt) ſocium ab omni vel negligentiæ, vel perfidię crimine vindicauit. quod equidem diuinitus crediderim factum, ne ſcilicet è Chriſtiana victoria, & ſingulari Dei beneficio parta, quicquam ethnicus homo ſibi decerperet. Dimiſſi dein circum inſulam equites, ad Mahometanos è latebris eruẽdos, magnam denuò ſtragem dedêre. Ita, varijs cladibus abſumpta ſeptem circiter hoſtium millia. è Luſitanis, quod credi vix poſſit, deſiderati non amplius quadraginta. Poſt hæc, Albuquercius ad firmandum Emmanuelis nomine imperium to-

to pectore incubuit. ac primùm, defectionis auctoribus, exſilio & bonorum proſcriptione damnatis, perfidæ ciuitati ex ipſamet Idalcanis formula vectigal indixit. dein, ad ſobolem in vſum militiæ propagandam, ſacro fonte expiatas Indicas puellas cum Luſitanis in matrimonio collocabat, fouebatque omni genere caritatis: tum aduerſus imminentis belli pericula refecti celeriter muri turreſque, & arx ipſa nouis propugnaculis aucta. In id opus dum idolorum fana, & ſepulcra ethnicorum, & alia ædificia diruuntur; in domus cuiuſdam parietinis æneum Crucis, pendente Chriſto, ſimulacrum apparuit: euidenti planè argumento, in ijs olim regionibus non modò Chriſtianam fidem, ſed cum ea ſalutarem quoque vſum imaginum (quem recentes iſti ſcilicet pietatis antiquæ aſſertores ac diuinæ voluntatis interpretes funditus extirpare conantur) ex Apoſtolica traditione viguiſſe. magnum verò Albuquercius, & boni omnes inde gaudium percepêre, præſagientibus animis, eam vrbem eccleſiamque principem Indicæ religionis aliquando futuram. itaque ſignum illicò purgatum, nec ſine lacrymis, & cum ſolenni pompa & apparatu, pro ea quæ tum ſuppetebat copia, exſtructo nuper Chriſtianorum templo illatum à ſacerdotibus: atq; ad Emmanuelem deinde, talium rerum plus multo, quàm auri gemmarumque ſitientem, muneris ampliſſimi loco tranſmiſſum eſt. Neque huic tantùm ſigno acceptam eam victoriam Luſitani ferebant; quod eius ope quodammodo introducti in vrbem fuiſſe viderentur; ſed etiam Diui Iacobi Apoſtoli Hiſpaniarum præſidis euidenti auxilio: quod amiſſa iterum Goa barbari ſine fine requirerent, quiſná eſſet egregius

ille dux, punicea cruce, & fulgentibus armis inſignis, qui tantã edidiſſet ſtragem, ac Mahometanas phalanges Chriſtianorũ paucitati cedere coegiſſet. Neq; Albuquercius, cœleſtis promeriti ſeſe immemorẽ oſtendit. ſiquidem, pietatis cauſa, incluſum vermiculati operis auro ſcipionẽ cum capulo ex pyropis & margaritis; & bombycinũ petasũ addito aureo gemmatoq; conchilio; itemq; pertuſos in linea globos aureos (ea peregrinantis olim Apoſtoli inſignia ſunt) in Palmulano Iacobeæ militiæ contubernio (qui locus Oliſiponẽſis agri notiſſimus eſt) poni iuſſit. ac deinde moriens, Cõpoſtellano eiuſdem Apoſtoli templo terræ Callaicę, penſilem ingentis formæ lychnuchum argenteum cum perpetui luminis alimento legauit. Circa id tẽpus, quo hæc in India geſta ſunt, Emmanuel duodecim fratres Cæruleos (vt appellant) è Luſitania in Congum vnà cum architectis, & fabris, & ſplẽdido ſacrorum apparatu, & liberali viatico deſtinauit: vt nouũ templum vero deo exſtruerent, ornarentq;: & erudiendis porrò ad pietatẽ incolis, & augendæ per baptiſmũ Eccleſiæ ſedulò inſiſterent. Princeps eius legationis ex eadẽ familia fuit Ioãnes Marianus, inſigni virtute ac pietate vir. Omnes ab Alphonſo Rege ſanctiſſimo perquàm benignè, & honorificè accepti, Eodemq; Rege vel in primis adiuuãte, per aliquot deinceps annos in catholica religione promouẽda egregiè operam poſuêre. Cumque ex facta diuini verbi ſemente aliæ ſubinde atque aliæ ſegetes ad meſſem inalbeſcerent; ſupplementum in eaſdem regiones ab Emmanuele ſæpius deinde ſubmiſſum eſt.

Libri quarti finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER QVINTVS.

RECEPTA vrbe Goa, prouiſiſq; ijs, quę ad inſulam retinendam maximè neceſſaria videbãtur; Albuquercium, quippe qui ſpe & magnitudine animi plura in dies & maiora cóciperet, variæ ſimul torquebant curæ. Cauendum erat in primis, ne tot vndique circumfuſæ nationes, nimium lætis Chriſtianorum ſucceſſibus, ac tantæ creſcentis in medio molis metu cõpulſæ, poſitis inteſtinis inimicitijs, contra communem hoſtem arma vireſq; coniungerent. Occurrendum Zamorini, & Saracenorum conſilijs artibusque, intento ſemper animo in perniciem Chriſtiani nominis excubantiũ. Conſulendum prætérea Luſitanis ad Socotoram, in agro malè pacato, inter infida ſemper, & effera incolarum ingenia deſtitutis. Pungebat inſuper animum, iniuriæ Malacenſis atrocitas, & popularium ſalus è Sequeriæ comitatu, qui à Mahometanis admodum ſæua cuſtodia tenebantur; erantque nonnulli ex ijs de Albuquercio priuatim optimè meriti. Iam, de Arabico freto obſidendo, ac Mecana, & Aegyptia tollenda nauigatione, haud leuis erat ſolicitudo. ſed ante omnia, ingentis ſpiritus virum Armuziani belli corrupta victoria, & amiſſæ tam opportunę, ac munitæ arcis dolor angebat. Cùm hæc igitur, & alia multa vndiq; inſtarent, in præſentia, contra Calecutanã fraudem, inſidiasq;

Malabaricum littus intentiore cuſtodia, & maioribus copijs placuit obtineri. Porrò ad aliarum gentium vim, & conſilia præcauenda, ac partim conciliandos, partim exterrendos multitudinis animos, Albuquercius, orientalium Regum, aut populorum legatis, qui Goæ bis captæ fama vndique exciti, ad Prætorem, vt fit, ſeu ficté, ſeu ex animo gratulandi cauſa conuenerant: ea grauitate ſimul & moderatione cùm aures, tum reſponſa dedit, haud inepto artificio magnificæ cuiuſdam oſtentationis adhibito; vt incertum in omnium exiſtimatione relinqueret, plus ne Luſitanæ iuſtitiæ fideique, an opibus ac maieſtati iure tribuendum putarent. Adhæc, Iacobo Fernando Pacenſi, quem vulgi ſermone Betanum vocabant, cum nauibus tribus in Socotoram miſſo, arcem ab Acunia conditam, quando ea tanti non eſſet, deducto præſidio diruendam, & ſolo æquandam curauit. Reliqua erat deliberatio: è Malacēſi, Armuziana, & Arabica expeditionibus, quá capeſſeret potiſſimùm ac primum. Ea quoq; dubitatio exempta recẽtibus è Luſitania litteris: quibus apertè iubebatur Albuquercius claſſe in Arabiam proficiſci; & Adeni regulum aut voluntate, aut armis ad Emmanuelem adiungere: id ſi minus proceſſiſſet; tũ idoneo quopiam loco arcem ædificare; quæ Mahometanis claſſibus omnino tranſitum intercluderet. Igitur nauibus viginti tribus celeriter inſtructis, & impoſito milite (ij fuêre Luſitani octingenti, ſexcenti Malabares) mare rubrum, ſicut imperatũ erat ab Rege, petere intendit. Neque ita multum proceſſerat; cùm ab Occidente, & à Septentrionibus aduerſi præter exſpectationem obſtitêre vẽti, quibuſcum aliquandiu fruſtra luctatus Albuquercius,

cius, ad extremum, ne cum aperto ſalutis diſcrimine tempus & operā perderet: de minorum ducum ſententia, quod ijdem flatus in Orientem, ac Meridiem erant ſecundi, ad vlciſcendum Mamudij ſcelus atq; perfidiā, & eripiēdos è ſeruitute Luſitanos, retrò ad Malacā vela fieri iuſsit, & eodem ferme quo Sequeria curſu ad Somatram appulit primùm. Inde renouata cum Pedirenſi, & Paceno regulis amicitia; dum ad Sincapuranum prouehitur fretum; aliquot barbarorum naues haud leui certamine expugnat. Qua in re illud vel in primis accidit memorabile. Vehebatur quadam è nauibus ijs Naodabeguea Malacenſis, vnus ex eorum numero, qui nuper in Sequeriæ exitium conſpirauerant. is in itinere oppreſſus ab Luſitanis, cùm egregiè dimicans aliquandiu reſtitiſſet; multis demùm confoſſus ictibus ita corruit; vt è patulis vulneribus nihil omnino cruoris manaret. Mox, inter ſpoliandum corpus, vt primùm detracta eius brachio eſt aurea armilla; (mirum dictu) tamquam vaſe confracto, ita ſeſe cum anima vniuerſus repente ſanguis effudit: cuius rei ſtupore defixi Luſitani, cùm de captiuis cauſam quæſijſſent; cognouere incluſum eſſe in armilla os animalis cuiuſdā Sionij (Cabim incolæ appellant) cuius, in ſiſtendo ſanguine virtus efficaciſſima ſit. id ipſum os deinde cùm in Luſitaniam deuehēdum eſſet, vnà cum pretioſis alijs rebus naufragio perijt. Atque in hunc modum barbarus ille concepti in Sequeriam facinoris pœnas acerba perſoluit morte. quo quaſi quodam totius belli proludio lætus Albuquercius, Malacam rectà contendit Ad eum rumorem Mamudius armatorum copias, & maximam tormentorum vim, vulgata iam arte, ſummo ſtudio
compa-

comparauerat, mediocris fere magnitudinis: vnū etiam ingentis habebat formæ, ab Zamorino per eos dies dono ſibi tranſmiſſum. Verſabatur eodē tempore Malacæ Panenſium regulus, cui Mamudius filiam paulo ante deſponderat: ædificata in vſum nuptiarum ambulatoria domo perampla, rotis triginta ſubditis, vt in ea elephantis iuncta, & aulæis ac periſtromatis adornata, cum ſolenni tripudio cantibusq́; comeſſabundi principes tota vrbe veherentur. Albuquercius ad Malacam anchoris iactis; primùm omnium inſtitoribus & nauarchis variarum nationum, inſolitæ claſſis metu perterritis, & parantibus fugam, circummiſſo nauigio metum omnem ademit: ſeſe nullius in damnum iniuriamùe, ſed ad ſuorum ſalutem, qui Malacæ vincti per fraudem tenerentur, eò aduenisse. ij ni bona fide ſibi à Mamudio reſtituantur; tum ſuum ius perſecuturum armis: neque ſibi eſſe in animo quenquam eodem illigare bello. ſpectatores duntaxat otioſos alieni periculi ſeſe præberent; ac peracta demum re, virtuti Luſitanicæ teſtimonium apud ſuos quiſque Reges ex fide tribuerent. Hoc officio ac denuntiatione conciliati Luſitanis fere omnium animi eò facilius, quòd præter inſignem inuidiam facinoris in Sequeriam admiſſi, priuatis etiam de cauſis erant infenſi tyranno plerique. Poſtridie Mamudius, ab innata fallacia, per ſpeciem amicitiæ ad Albuquercium mittit Bandonium quendam è proceribus, ſalutandi cauſa, & ſimul quærendi quas potiſſimum merces ex eo emporio cuperet: enixè curaturum Mamudium, vt Luſitani Regis, & procuratorum eius præcipuam ab ſe rationem habitam eſſe appareret. Ad ea Albuquercius; nullas in præſentia merces nomi-

nominatim expetere ſeſe: captiuos tantùm, quæque per fraudem ablata Sequeriæ ſint, à Malacenſi repoſcere. vbi ea ſine dolo malo receperit; tum de commercij conditionibus, ſi ita videatur, acturos. Hoc accepto reſponſo tyrannus, quod eo tempore aberat claſſis, in eius aduentum varijs artibus rem differre decreuit, quò ſimul ab tergo & à fronte, nihil tale ſuſpicantes Luſitanos opprimeret. ita, præteriti ſceleris culpam in alios tráſferendo; captiuos è cuſtodia elapſos cauſando, alijsque ſuper alia mendacijs de more eludebat. inter hæc, Albuquercium, fraudis haud ignarum, anceps cura agitare. nolle impunitam tyranni perfidiam: nolle exacerbatam rurſus amentiam: ne, aut ex dilatione ac lenitate hoſti fiducia creſceret: aut ex damno ac dolore, barbara immanitas in captiuos innoxios, cariſſima ſibi capita, deſæuiret. ſtat ſententia, præſertim id ipſum captiuis clam per codicillos hortantibus; quoniam expoſtulando nihil proficeretur, malitiã ac peruicaciam ferro ignique ſubigere. Nec mora, ducentos fere mittit armatos, qui diuerſis vrbis locis incendium excitét. Eo incendio, nam & ventus, & materia ipſa adiuuabat, tecta oppidi & negotiatorum apothecæ aliquot momento conſumptæ. cúmque porrò vagaretur flama, conſternati ciues, Mamudij opē frequentes implorant. ille metu maloque coactus, extempiò captiuos ad Prætoriam ſiſtit incolumes: tarditatē purgans; oransq; Albuquercium ignes patiatur extingui; & ſecū haud iniquis legibus pacē ac ſocietatem inſtituit. Albuquercius ingenti lætitia ſuos recepit, ex quotidiano mortis metu ac miſerrima ſeruitute, in priſtinā dignitatē ac libertatem aſſertos: & in eorum gratiam, ſæuientes flammas

ab in

ab incolis cohiberi permiſit. dein, quod ad com-
mercium & amicitiam attineret, ita reſpondit: Lo
cum in vrbe confeſtim ſibi Mamudius attribueret
ad ædes, ac diuerſorium firmo opere aduerſus tem
peſtatum, & incolarum iniurias extruendum: cu-
iuſmodi aliquot iã Rex Emmanuel haberet in In-
dia. Ablatas per tumultum Sequeriæ res (ni eæ cõ-
parerent) æquâ æſtimatione rependeret. æquũ præ
tereà cenſebat, impenſas ab eo præſtari, claſſem in
vtramque factas a Luſitanis, quãdoquidem illius
damni & incommodi penes Mamudium ac ſuos
culpa reſideret. Hæ pacis leges ab Albuquercio di-
ctæ: ac, ſi minus placerent, legati vltrà vetiti ad na
ues redire. Mamudius, tam acri denuntiatione
perculſus, concilium cogit. ibi, ſimul ira metuq́ue
ſententias variante, diu multumq́ue certatum eſt.
magna pars, & prudẽtiſſimus fere quiſque, fauere
otio: & palã hortari, ac periculoſi belli aleam quã
uis magno auri pondere redimendam. Alij cõtra,
& Regis Mamudij dignitate, & Malacenſis nomi-
nis gloria indignum affirmare; ſi ad vnius ignoti
aduenæ fremitum, ac tantuli exercitus terrorem,
quantus ea claſſe vehi poſſit; per ſpeciem ſocieta-
tis atque commercij, teterrimæ ſeruitutis iugum
ſcientes ac volẽtes accipiãt. Huius ſententiæ prin-
cipes atque auctores erant, præferuido ingenio a-
doleſcentes regij duo, Panenſis gener, & filius A-
lodinus. atque horum vel auctoritate, vel gratia
res pæne inuito Mamudio ad bellum inclinauit:
intentioreq́ue inde cura ad arcendam vim omnia
apparari à barbaris cœpta. & Albuquercius, cogni
ta re, in diem tertium, qui patrono Hiſpaniarum
Iacobo Apoſtolo erat ſacer, oppugnationem ſu-
am edixit. Malaca vrbs, ad maritimas commo-
dita-

ditates, littore plano, in longitudinem vnius fer-
me leucæ porrigitur. Hanc ſecat amnis ex interio
re Aſia defluens, in quem plus minuſúe, pro varijs
Lunæ momentis, exæſtuat mare. idemque pont
iunctus egregio, vtramque partem oppidi perui
facit. Tecta, Indico more lignea, folijs & frōdibus
arcent pluuias. neq; tum vrbem vlli aut muri, au
foſſæ cingebant. populus ipſe bellica laude, vt a-
pud eas gentes, inſignis (& erat eo tempore ingen
multitudo) ſua latera, more Spartano, pro mœni-
bus ac propugnaculis gloriabatur eſſe. Tātùm Ma
mudius ad loca maximè periculoſa tumultuaria
munitiones raptim obiecerat. & cùm alias vrbi
partes aditusque, tum verò pontem ipſum magn
tormentorum apparatu, præſidijsq; firmarat. Hi
ce ita prouiſis, filio, ac genero, vt omnia circūſpi-
cientes ad ſubita occurrerent, expedita armato-
rum aliquot millia ſub ſignis attribuit. ipſe ſib
cum turritis elephantis, ad hoſtium terrorem, ſu
ſidiarias cohortes, & reliquum robur iuuentu
depoſcit. Vtimutis Raia, licet in ſpeciem tyrann
ſuam operam, & copias enixè deferret; tamen pa
tim occulto in eum incenſus odio, partim in om-
nes rerum euentus incolumitati ſuæ proſpiciens
per fideles internuntios clam ſibi ſuisque pace
ac veniam à Luſitano impetrauit. Albuquercius
non ſine cauſa lætus tanto auxilio in tempore ho
ſtibus dempto, ad contemplandam loci naturam
& exploranda tyranni conſilia totus incubuit. b
uique comperit, maximum vrbis firmamentum i
ipſo ponte cōſtare; quod arcis inſtar, in omnes pa
tes aditum, & proſpectum haberet: eoq; ſi potitu
foret, non modò opportunam ad omnia ſtatio
ibi collocari poſſe; verùm etiam dirimi barb

au

auxilij mutui ſocietatem, qua, vt quiſq; locus maximè premeretur; ex compoſito inter ſe vti decreuerant. Vt igitur Apoſtoli natalis illuxit dies; Luſitani clamore ſublato Sanctum Iacobum ingeminant: ac volitantibus vndique globis, cùm pęne obruerentur; tamẽ talium periculorum aſſuetudine intrepidi bipartitò in terram exſcendũt. Quæ pars vrbis, regiam, & Mahometanum habebat delubrũ, ea cum robuſtis cohortibus Ioanni Limæ expugnanda tribuitur: Albuquercius, frequentiorem alteram vrbis partem ipſe cum ſuis inuaſit; condicto prius, vt hoſtibus vtrinque ſummotis, illicò ad pontem omnes accurrerent. eodem ſcaphas aduerſo flumine cum tormentis militibusque ſubmiſit, vt ſimul omnia circa hoſti infeſta redderent; & ad noſtros, vbi res id exigeret, recipiẽdos præſto eſſent. Lima, deſcenſione facta, dum ad pontem feſtinat, in Alodini copias incidit. vixdum cum ijs initum erat certamẽ; cùm à tergo repente Mamudius inſtitit. is turrito ac phalerato cum propugnatoribus aliquot elephanto in prima acie vehebatur; alij duo eodem ornatu præibant: tum reliquum ſequebatur agmen. Noſtri, ancipiti circumuenti malo, fortem ac præſentem nihilominus animum in re ſubita præſtitère. Lima, iuſſis interim cæteris Alodino reſiſtere, ipſe Mamudio cũ manu fortiſſimorum iuuenum pleno gradu obuiam vadit. & arte contra vim vſus, patefacta repente acie, aduerſos elephantos in medium accipit: ac pilis certatim in eorum latera ac terga coniectis, cùm ex propinquo cuncta inhæſiſſent; conſternatus ante omnes regius elephas rectorem excuſſum proculcat. [illegible]de conuerſi [illegible]teri cur[illegible]u præcipiti in ſuos ru[illegible]; [illegible]ditaque latè ſtrage, non modò turbant or-

dines, verùm etiam in fugam auertũt. Mamudius, periculo animaduerſo, confeſtim è turre deſilijt; acceptoq́ue iam vulnere, ſuorum concurſu, receptus in tutum eſt. neque alterius agminis impreſſionem Alodinus vltra ſuſtinuit; & ex diuerſo iam Albuquercius ingenti certamine pontem occuparat. quò, cùm ex compoſito cuncti aduolaſſent; partem alterã pontis, materia, dolijsq́;, & aggere muniũt: alteram cùm peræquè firmare niterentur, venenatis è proximo ſagittis, & aſſiduo barbarorũ incurſu prohibiti ſunt. iamq́ue longa inedia, & laſſitudine ſimul æſtuque fatigati, cùm à prima luce in pomeridianum tempus acerrimè depugnaſſent; vix arma ſuſtinebant. Itaque Albuquercius ſat eo die periclitatus hoſtium vires, neque parum ſe profeciſſe ratus ad vniuerſæ victoriæ ſpẽ; cõſilio ſtatim habito, receptui canit. ac ſimul peractas magno labore munitiones, ne hoſtibus forent vſui, ſuccendi iubet. quo incendio coniuncta quoque ponti ædificia, & mercatorum aliquot apothecæ; & ornatiſſimæ, de quibus antea demonſtrauimus, nuptiales Regum ædes arsêre. Magnus Malacenſium numerus eo die deſideratus, & è noſtris interfecti aliquot, complures vulnerati ſunt. Regulus Panis, Luſitanica ferocia exterritus, & rei Malacenſi diffidens; per cauſam adducẽdi noua auxilia, relicto ſocero & ſponſa, in patriam diſceſſit, neque poſtea redijt. Mamudius, quamquam aduerſa ictus pugna, tamen omiſſa pacis mẽtione, vallum, & ſtationes ad loca idonea duplicat; pontemq́ue præſertim, valido præſidio firmat. Viam inſuper latam, qua in vrbem intimam, ædesq́ue regias, ac Mahometis fanum, Luſitano patebat introitus; veneno infectis tribulis occulte

cōſpergit;actosq́; ſub terram cuniculos, certam in hoſtium perniciem, ſulphureo complet puluere. At Albuquercius, ex eo prælio ingenti fiducia concepta, dies paucos reficiendo milite, & saucijs curandis inſumpſit. interea celſioris formæ iuncum, obiectis extrinſecus culcitris atq; centonibus, ad hoſtiles ictus molliter excipiendos, omni telorū armorumq́ue genere diligenter inſtruebat. id opus vbi abſolutū eſt, eximiæ fortitudinis dux Antonius Abreus cum promptiſſimis Luſitanis impoſitus. & obſeruato nouilunio, cùm pleniſſimus maris æſtus accedit, nequicquam prohibere conantibus barbaris, iuncus ad pontem applicitus eſt. & Albuquercius per media hoſtium iacula cum cæteris copijs in terram egreſſus, viamq́; latam, de qua diximus, petens, ad manifeſtum vtiq; ruebat exitium. ſiquidem ad viæ caput Mamudius cum exercitu multiplicatis in arcto ordinibus ſtabat; vt cùm primùm ſpatia viæ noſtri occupaſsēt, cuniculis inijceret ignem; ac diſſiliēte ſolo, & erūpentibus vndiq; flammis, gratiſsimum è fœdo Chriſtianorum interitu ſpectaculum mēte oculiſq́ue perciperet. Sed planè ſingulari Dei benignitate fraudis indicio per conſcios ad Albuquerciū delato, noſtri modica declinatione in hoſtium latus ex tranſuerſo impetum faciūt. Anceps aliquandiu fuit certamē, dum in anguſtijs conferti ſeſe barbari opponunt; proq́ue aris ac focis & ipſi acerrimè dimicant; & è feneſtris ac tectis pro ſua parte adiuuat imbellis multitudo. ſed ad extremū, redintegrato clamore cùm Luſitani gradū acrius intuliſſent, ceſsere primùm loco barbari, dein prorſus terga vertēre. & eodem impetu fanum, cæſis pulſiſq́ue cuſtodibus, à Luſitano occupatum eſt. Inde, relictis ad fani

tutelam armatis, Albuquercius ab inſequendis hoſtibus metu inſidiarum abſtinuit. cæterùm in primis de ponte ſolicitus, ne tranſitum ſubſidijs Malacenſium daret; eò celeriter aduolat, & deiecto iam præſidio, expugnatum ab Abreo magna omnium lætitia reperit; expoſitaque ferramenta, & cæterum muniendi apparatum, quem è ſuperiore prælio explorata loci natura per eos dies accuratè prouiderat. itaque collocatis ad vtrumque cornu ſtationibus, veliſque nauium ſupra caput obductis, quæ ſimul læuiora hoſtium iacula, ſagittasque, ſimul radios flagrantiſſimi ſolis arcerent; totum eum diem in ponte muniendo conſumpſit. & ex vtraque parte vallum, & cupas inter ſe reuinctas conſtituit ingeſta gleba, tutoque aditu ad flumen relicto, ac diſpoſitis circa ſcaphis, quæ valli vtriuſq; frontes ac latera telis ac tormentis abraderēt. ſic ille tranſactus eſt dies. poſtera luce ad hoſtiū delendas reliquias, & regiam ipſam oppugnandam Luſitani audacter progreſſi, ædes, præter ſpem, vacuas, & inanes offendūt. Mamudius quippe, deſperatis rebus, noctu collegerat vaſa, & in ſaltus vicinos ac nemora ſeſe cum paucis abdiderat. ibi Alodinū, & cæteros belli auctores nequicquā exſecratus, paucis diebus mœrore amiſſæ vrbis extabuit. Alodinus, diuerſo itinere, cùm haud longè ab vrbe munitionibus excitatis, profugos è pugna colligeret, bellumq; renouare tētaret; miſſis ab Albuquercio celeriter cohortibus, iterū fuſus, in Bintanum denique inſulam, & eiuſdem nominis oppidū è regione Sincapurę confugit; perq; vim ac fraudem exacto dynaſta, locum natura tutum, operibus inſuper egregiè munijt. Interim vrbs Malaca, pulſis vndiq; armatis, militi diripi-

en[t]

-unda permittitur. Ibi quanta vis opum fuerit, vel ex eo conijci poteſt; quòd, præter ea quæ vel à mercatoribus inter tumultum auecta, vel à militibus per fraudem ſuppreſſa ſunt, ex quinta dũtaxat eius quæ apparuit prædæ parte (hæc ad Emmanuelem pertinebat) aureorum nummum ducenta millia in regium fiſcum redacta dicantur. Inde ad conſtituendam, ac firmãdam eius vrbis poſſeſſionem ſeſe Albuquercius cõtulit. negotiatores primùm, qui aut varias in partes metu diffugerant; aut commeare in id emporium verebantur; benignis promiſſis inuitati, & cum fide clementiaque tractati ſunt. ita, veterẽ frequentiã ac celebritatẽ id emporium breui recepit. Simul etiam, è vetuſtis Regum ſepulcris ac monumentis eruto lapide, templum Salutationi Angelicæ ſacrum ex manubijs poſitũ; cuius myſterij Albuquercius præcipua quadam religione tenebatur: & loco opportuno arx ædificata, impoſitumque vrbi pariter & arci fidele præſidium, Rhoterico Patalino præfecto. Portoria inſuper, & vectigalia, & ſcripturæ magiſtri certis legibus inſtituti; ſimul iuri inter Mahometanos dicundo præpoſitus Vtimutis: inter cæteros autẽ inquilinos ciueſq;, Ninachetus indigena, vir & antea de captiuis Luſitanis, & tum in vrbis expugnatione de Albuquercio ipſo in primis optimè merit⁹. Ad hæc, Albuquercius de re geſta, victoq; Mamudio, Sionis Regem per litteras & interpretes docuit. ille, & factum probauit; & victoriam gratulatus, amicitiam cum Luſitanis inſtituit; & ex eo tempore vltrò citroq; legati cum pretioſis muneribus commearunt. atq; alijs item ex regnis Luſitanorum fama commoti, oratores ad Albuquercium, ineundæ ſocietatis & officij cauſa, conuenêre. Præterea

 quod

quòd de Banda, Molucisque inſulis, & earum mira fertilitate, opibusque ad Albuquercij aures diudum fama peruenerat, ad eas inſulas cognoſcendas, iungendamque cum incolis amicitiam, egregia fortitudine, ac maritimæ rei ſcientia vir, cuius modò meminimus, Antonius Abreus, cum nauibus tribus, Albuquercij miſſu diſceſſit. Inter hæc Vtimutis, quod ſpreta noſtrorum paucitate, conſilia de tyrannide occupanda cum hoſtibus agitaret, litteris eius ad Alodinum deprehēſis, quæ manifeſtò viri perfidiam coarguerent, in ipſo illo pegmate, quod nuper ad ferale conuiuium, Sequeriæ, comitibusq; in littore exſtructum fuerat; recidente in capita auctorum pœna ſcelerati conſilij, vnà cum Patiaco filio, octogenarius ipſe propalā ſecuri percuſſus eſt, fruſtra nitente vxore ſupplicibus verbis, & ingenti auri pondere, quod aureorū centum millium excederet ſummam, ſuorum capita ſalutemque redimere. Per eoſdem fere menſes, quibus hæc ad Malacam agebātur, Idalcan abſentiam Albuquercij ſuam occaſionem ratus, ad Goam recuperandam, Narſingano bello diſtentus ipſe, ſtrenuos duces minimè cōtemnendo cum exercitu miſerat. ij tranſmiſſo pluribus locis, vt olim, æſtuario, inſulā & agros haud ita magno labore occuparant: cæterùm vrbis ipſius oppugnatio non eundem exitum habuit. cū clade & ignominia repulſi non ſemel, ad obſidionē conſilia verterāt, iamq; omnes ferme circa aditus barbarorum cuſtodia tenebantur: & cùm alibi foſſas & aggerē duxerant; tum verò ad Auſtralia vada, loco in primis idoneo, munitiſſimum caſtellum excitarant; quòd à vici nomine ibidem poſiti, Beneſtarinū hodieq; appellatur. Quibus operibus cincta ciuitas, breui cu-

ui cùm alijs incommodis miſerijsq́;, tum verò fame vrgeri vſq; adeo cæpta eſt, vt Luſitani complures (de numero nominatim affirmare nil auſim, cùm alij ſeptuaginta ipſos, alij nō plus vndeuiginti tradant) in hoſtilia caſtra fœdè trāsfugerint; perque ſummam impietatem eiurato Chriſti nomine, Mahometicam ſuperſtitionem induerint. Atq; hoc ipſo tempore Ioannes Machiadus memorabile facinus edidiſſe fertur. is exſul è Luſitania, vt ſupra dictum eſt, cùm apud Idalcanem Turcæ habitu mereret, varijs contra finitimos Reges expeditionibus, magnam ſibi & fortitudinis, & prudentiæ pepererat laudem: & ſplendidū militiæ gradū adeptus, in conſilium de rebus maximis adhibebatur. Idem, in bellis quæ cum Chriſtianis fierent, egregiā noſtris operā occultè nauabat: quod eò erat illi facilius, quò maior apud barbaros eidem auctoritas erat ac fides. Hūc ergo, perfugarum miſericordia cùm cepiſſet, quod væſano conſilio exiguam huiuſce lucis vſuram æternitati anteferrēt; non verbis modò, ſed etiā exemplo factisq́;, ſi quo modo poſſet, eos ad ſanitatem reuocare cōſtituit. Duos ipſe paruulos habebat filios, luſtralibus aquis ab ſemet Chriſtiano ritu expiatos. hoſce primū, ne deſtituti, Mahometanis poſtmodū ſacris inquinarentur, diuini iuris ignarus, clam intempeſta nocte præfocat. mox, vbi diluxit, captiuos Luſitanos, & transfugas, per ſpeciem relaxandi animi, longius ab hoſtium caſtris, prope vrbem Goā, ſecretum in locum, ſenſim, vt fit, ſermocinando perducit. Ibi ſeſe Chriſtianum apertè profeſſus, ornatuque Turcico abiecto; de contemptu rerum humanarum, de breuitate huius vitæ, de ſempiter illius alterius æquè præmijs atque ſupplicijs,

incredibili quodam animi ardore diſſeruit: hortatusque eſt omnes, vt ſecum in vrbem intrarent; cum Eccleſia & Chriſtianis in gratiam redirent; ac diuina freti clementia, corporis incommoda præ animorum ſalute contemnerent. Ac ſcelerati quidem deſertores, tam ſalutari oratione vix ad aures admiſſa, retrò vnde venerant obſtinata mente rediere. Machiadus, neque famis, neque atrociſſimorum ſuppliciorum, ſi Goa caperetur, metu deterritus, accepta à noſtris fide, vnà cum captiuis in vrbem introijt. Ea tranſitio, ingentem non modò lætitiam, ſed fiduciam quoque attulit obſeſſis: vulgoque itaque interpretabantur, non ſine cauſa, tã aſperis temporibus, tali viro mentẽ eam diuinitùs datam, vt, ſtipendijs opimis relictis, ex honorata libertate, & commodorum affluentia, ſeſe in arctam adeò cuſtodiam, penuriamque ſponte conijceret. Neque eos fruſtrata ſpes eſt. quippe mitescẽte iam hyeme, varijs è regionibus, atque adeò ex ipſa Luſitania naues cum commeatibus & militibus aduenêre. quarum acceſſu non leuata ſolùm inopia; verùm etiam ita noſtrorum auctæ vires, vt quotidianis eruptionibus vltrò fatigarẽt hoſtem: propioresque iam obſeſſis, quàm obſidentibus eſſent barbari. Et Albuquercius, circumacto iam anno, cõpoſitis Malacæ rebus, ad Sincapurani maris cuſtodiam Fernandum Petreiũ Andradium, inſigni virtute ac prudentia virum, cum nauibus decẽ reliquit. ipſe de citerioris Indiæ ſtatu anxius, quãquam inuitis Malacenſibus, & propter externos metus omni ſtudio tantum apud ſe ducẽ retinere conantibus, cum cætera claſſe in Malabares curſum intendit. Vt in conſpectum Paceni Somatræ littoris ventum eſt, noctu fœda tempeſtas

obor-

oborta, & Albuquercij nauem ſaxis alliſam infregit; & cæteras pænè cum omni turba demerſit. multi mortales hauſti fluctibus; multi varias in terras eiecti. pretioſiſſima quæque è ſpolijs Malacenſibus, & Regum donis amiſſa. Albuquercius per tenebras à nautis magno labore in ſcapham acceptus, cùm ipſe periclitantem puerum inter manus properè ſuſtuliſſet; collectis reliquijs naufragij Cocinum deuenit. ibiq; magna ſui cum animi voluptate, præter ſpem incolumes reperit eos, qui, vt ſupra dictum eſt, ab Socotora redeuntes, in Cābaicum littus eiecti, atq; ad Cambaiæ Regem pro captiuis abducti fuerant. ij, ſecundum Deum vni maximè Antonio Laurerio Franciſcano ſalutem ac libertatem debebant. cùm enim iamdiu in eo ſeruitio degerent, atque ad eos eximendos accederet nemo; Laurerius omnium conſenſu delectus eſt, qui Goam de redemptione contenderet, ea lege, vt, ſi nihil tranſegiſſet; intra certum diem bona fide rediret. atque eius reuerſionis quaſi obſidem & pignus ille ſacrum cingulum reliquit Regi: teſtatus, profeſſionis ſuæ ritibus atque inſtitutis, haud minimam ſanctimoniæ partem horrido in illo fune conſiſtere. Vt Goam peruenit; abſente per id tempus Prætore, nihil decidi ſuper tanta re potuit. ita, infecto negotio, protinus, vti receperat, in Cambaiam reuertit. Quæ res tanta admiratione Regem affecit purpuratoſq;, vt confeſtim ſine vllo pretio, quin etiam ornatos lautoſque Luſitanos benignè dimiſerint. neque id modò Laurerij virtus & ſanctitas conſecuta eſt; verùm etiam apud illas nationes non parua cum vtilitate, egregiam probitatis exiſtimationem, & famam nomini Luſitanico peperit: ſanè quàm egregio docu-

mento, non ſolùm ad conſcientiæ fructum, & officij religionem, ſed etiam ad opes & gloriam, conſtantia promiſſorum & fide nihil in rebus humanis eſſe præſtantius. Magna Cocini tum erat, nondum condita, quæ nunc eſt, Luſitana ciuitate, rerum hominumque colluuies. Quippe ſub eodem tecto miſti Chriſtianis Mahometani ethniciq; nullo diſcrimine degebant viri ac mulieres: multaq; paſſim flagitia & fraudes admittebantur. Huic malo occurrendum ratus Albuquercius, cum Rege Napbeadora tranſegit, vt certo limite Malabaricam ab Luſitana commoratione dirimeret. id vbi factum; capitali pœna propoſita, omnes ſexus vtriuſque mortales, qui à Chriſtiana religione abhorrerent, è finibus Luſitanis demigrare iuſſi. quæ res non ad purgandas modò noſtrorum ædes ac domicilia, ſed etiam ad augendum numerum fidelium valuit: quandoquidem eo edicto permoti circiter quadringenti, abiecto idolorum cultu, ſe ſe ad Chriſtianam Eccleſiam ſpontè aggregarunt. Ab horum complexu Albuquercius Goam ſummo omnium gaudio, quod pro mortuo putaretur, proceſſit incolumis. Eius aduentu, multo vehementius vrgeri hoſtes cœpti; & à Luſitanis caſtra ad Beneſtarinum admota. ibi dum miſſilibus ac telis vtrinque certatur; miſſus ab hoſte globus agentem cum Albuquercio quendam ex turba ita diſcerpſit; vt Albuquercium ipſum fœdo cruore conſperſerit. Quo ille tanto ex periculo diuinitus ereptus, globum deinde ipſum argenteis bracteis coopertum, vnà cum *affabre facto monili ex gemmis* & margaritis, in celeberrimo templo MARIÆ Virginis, ad Aquas Lupias veteris *Luſitaniæ*, ponendum curauit; reditu inſuper annuo s

vſum

vſum perpetui luminis Hieronymianis eiuſdem templi cuſtodibus attributo. Atq; eo caſu, nihilo ſegnior factus Prætor, nouis operibus, & oppugnationibus crebris cùm incluſum mœnibus hoſtem in dies magis ac magis premeret; varijs cladibus denique feſſi Roztomacan præfectus, & Turcæ, qui in eo præſidio erant; flexêre ad deditionem animos: pactiq; vt naues, tormenta, ac perfugas traderent; cum cæteris rebus incolumes Beneſtarino exceſsêre. Albuquercius, recepto caſtello, impoſitiſque militibus, quaſſata, & ſtrata ruinis accuratè refecit: impios deſertores, amicorum precibus exoratus, viuere quidem paſſus eſt, ſed grauiore multo circunciſione decurtatos, quamquam ſeſe nuper ipſi ex initijs Mahometicę ſuperſtitionis affecerant: ſiquidem auribus, naribuſque, ac dextris abſciſſis, & ſiniſtræ inſuper cuiuſq; pollice; per totam vrbem ad puerorum ac plebis ludibrium ignominioſè traduxit: dein, vt apud Indos, quoad eius fieri poſſet, omnem ſceleris tanti memoriam obrueret; in Luſitaniam eo ipſo anno remiſit. Tum in gratiarum actionem, ob hoſtes ex inſula pulſos, Chriſtiano ritu ſupplicatio decreta, compoſito ad pietatem agmine venerabundi Luſitani cum ſacerdotibus, infúliſque, ad templum Beatæ Virginis adiêre. valetudinarium quoque publicum curandis ægrotis & ſaucijs inſtitutum. Hiſce tam ſecundis Luſitanorum rebus valde commotus Zamorinus, vltrò per viros principes ab Albuquercio pacem petere induxit animum: locumque arci ad Calecutum ædificandæ tandem aliquando aſſignauit. Et Rex Maldiuarum aliquot in[illegible]um, (eæ frequentia planè mira non longè [illegible] Cori promontorio in Meridiem diſtant) ob id

ipſum in Emmanuelis ditionem, ac fidem iure ſti-pendiario ſua ſponte ſe cõtulit. Tum ab alijs quoque Regibus legati cum donis ad Albuquercium gratulandi cauſa conuenêre. Quin etiam Idalçan ipſe, miſſis oratoribus, pacem & amicitiam æquis conditionibus impetrauit. Earundem rerum conſtanti fama compulſus Abaſsinorum quoque Aethiopum Rex, cum Emmanuele denique ſocietatem ac fœdus vehementer expetijt. is tum erat, patre Nahu defuncto, Dauid admodum adoleſcens, atque ob id ſub tutela degens Helenæ auiæ, virili animo & conſilio fœminæ. legati in eã rem fuêre, inſigni probitate ac prudentia vir, Matthæus Armenius, & alius ex Abaſſina nobilitate primarius. ij, quò arctius iungerent amicitiam, fidei pignus ad Emmanuelem ferebant ſacroſancti ligni fragmẽtum eius, in quo ſalus humani generis olim ingemiſcente rerũ natura pependit. Hunc ergo Matthæum ad ſe rectà cum ſocio venientem, vt in Luſitaniam ex India transueheretur, Albuquercius, cùm cætera benignitate, tum verò propter ſacras quas afferebat reliquias, exquiſitis cæremonijs, & ſacerdotum occurſu gratulabundus accepit; & accuratè commendatum nauarchis, in Europam à Cocino tranſmiſit. Per idem ferè tempus, Emmanuelis hortatu Alphonſus Congi Rex Henricum filium, ac præcipuos ex eo regno, in Luſitaniam, vbi fermè alti educatique fuerant, atque inde cum honeſtiſſimo comitatu Romam vſque religionis ergò proficiſci iuſſit. vbi magno totius Eccleſiæ Romanæ gaudio excepti (augebat lætitiam ipſa longinquitas) ſummum in terris Dei Vicarium Chriſtiano ritu ſupplices adorarunt. Sub idem tẽpus, Malacæ magni & periculoſi motus repẽtè

extitêre. Quitirius inquilinus erat pollens diuitijs,& rerum nouarum apprimè cupidus. huic, Vtimutis Raiæ vxor, quod maritum filiumque nec prece, nec pretio ſeruare valuiſſet, ex dolore in rabiem verſa, permagna cum dote filiam ea conditione deſponderat, vti ſuorum vlciſceretur necem; ac perpetuum bellum cum nomine Luſitano capeſſeret. Ille, contracto clam milite, clientum mancipiorumque circumfluens turba, paucis diebus ad vrbem caſtra communijt. inde furtim in præſidia Luſitanorum incurſando, cædes edere; captiuos abducere; ciuitatem vniuerſam trepidatione ac tumultu complere. Cæterùm, haud ita diu impunita illi fuit audacia. Coorti repentè Luſitani caſtra multis ſimul partibus inuadũt; conuulſoq; vallo, & ſuperatis munimentis, trepidantem barbarum in lucos magna edita ſtrage compellũt; diſpoſitiſque vigilijs, referta omnibus diuitijs caſtra diripiunt. Eo die captiuus quidam, ignoto nomine, Luſitanus, egregium qua roboris animi, qua fidei Chriſtianæ ſpecimen præbuit. is, librandi peritus, cùm in noſtros obuerſo tormento eiaculari extremi ſupplicij metu propoſito iuberetur; intrepidus abnuit: ac fortiter datis ceruicibus, ex hoſtium ſimul manibus & corporis cuſtodia in cælum euolauit. At Quitirius, nequaquam ea clade fractus, bellum omni conatu renouabat: & ſtatiuis alibi poſitis; vrbem, & omnia circa, latrocinijs & excurſionibus habebat infeſta. Luſitani ad eum inde quoque exturbãdum, nauibus profecti, dum facta deſcenſione progrediuntur incautius, in inſidias præcipitauêre, & fortiſsimi aliquot viri loco iniquo à barbaris interfecti. Sed ad extremum nouis ab Goa copijs Malacam aduectis,

ctis, iterata oppugnatio; & Quitirius non exutus modò caſtris, verùm etiam è Malacenſium finibus cum ignominia & dãno eſt eiectus. & Lacſamana Mamudianæ claſſis præfectus, cùm Quitirium maritimis copijs adiuuaret, ab Andradio fuſus, & intra Muaris fluminis oſtia fœdè coniectus eſt. Ea depulſa moleſtia, multo grauius diſcrimen aliunde Luſitanis inſtabat: quod item ipſum Dei benignitate in perniciem hoſtium vertit. Iauæ ſunt inſulæ duæ (maiorem vnam, alteram minorem appellant) vltrà Somatram in Meridiem ſitæ, eadem fermè qua Somatra ſoli vbertate; ſed longè ferocioribus incolarum ingenijs. Maioris maritimam oram obtinebat Onuzius Saracenus, viris, armiſque, & omni bellico apparatu præpollens. is, ingenti claſſe adornata, quam dudum aduerſus Mamudium admirabili ſilentio ac diſſimulatione inchoarat; vt exactum illum è regno cognouit; ipſoſmet qui exegerant, ex improuiſo adoriri conſtituit. Nauigia leuiora ducebat plurima: maioris verò formæ iuncos circiter ſexaginta, rebus omnibus ad bellum inſtructos. Non latuit Malacenſes, Onuzij aduentus. & à Luſitanis, nauium non plus ſexdecim numero, Chriſti maximè fiducia, obuiam Saraceno eſt itum: contractoque certamine, quòd, propter incredibilem pertinaciam gentis vtriuſq;, biduum tenuit; multo maxima parte nauium amiſſa, deniq; Onuzius Iauã turpi fuga repetijt. ſupra octo millia hoſtium, ea pugna, aut ferro, aut igni abſumpta dicuntur; cùm è Luſitanis plurimi quidem vulnerati ſint, verùm haud amplius triginta ceciderint. Ita multiplici paucis menſibus parta victoria, non exiguum militaris gloriæ decus Luſitani tulêre. Cæterùm, cum

tra viu

tra vim externam feliciter defenſa res, domeſtico ſcelere propemodũ perijt. Maxelizius erat quidã, è Bengala oriundus. is, cum Luſitanæ arcis cuſtodibus ad Malacam, & Alphonſo Perſona præcipuè regio Quæſtore, per ſummam ſimulationem amoris, & obſeruantiæ, magnam familiaritatem breui contraxerat. Hunc, Bintani regulus Alodinus, ad occupandam fraude arcem Luſitanã ingentibus promiſſis induxit, militibus habitu mercatorum occultè ſummiſſis, qui in tanta hominum colluuione haud ægrè latebant. Hiſce clam ad loca idonea diſtributis, Maxelizius, per ſpeciem ſalutandi Quæſtoris, vti ſolebat, in arcem admittitur. A prima ſalutatione, & mutui ſermonis officijs, Perſonæ, tum fortè meridiandi cauſa cubanti, cùm ſeſe in alterum auertiſſet latus; repentè Maxelizius ab tergo letale vulnus in caput impoſuit. inde ad diſtinendas fores, aduocandoſq; ſuos accurrenti, quamquã in extremo ſpiritu Perſona proſiliens, vt erat maximis & corporis, & animi virib9, anteuertit: clauſoq; per vim oſtio, cùm cuſtodes ad arma excitaſſet, in ipſo munere tuendæ arcis efflauit animam. Illi barbaros ad murum ſubeuntes cum cæde magna repellunt; & Maxelizius intra arcem deprehenſus, cùm ſeſe acriter aliquandiu defendiſſet; multis ad extremum ictibus repetitus occubuit. Ita, ſummo Dei beneficio, & eximia Quæſtoris virtute, arx, & vrbs retenta; &, quòd ita res poſtularet, Bintani regulo pax, petẽti, poſtmodum data. Et ex alia parte, Antonius Abreus, & ſocij, ad Molucas paulo ante ab Albuquercio deſtinati, inter varios caſus atq; pericula, regẽte Deo, haud exiguũ operæpretium fecere. Ad oppidum Agacinum Iauæ inſulæ vẽtum eſt primùm. Inde leucas ad ſexaginta in Am-

boinum

boinum inſulam delati, quæ ad Molucarum ditionem pertinet; poſitis vtrobique columnis, ad Bandam eiuſdem ditionis proceſsêre: ex qua, quod principem teneat locum, vicinæ aliquot inſulæ denominãtur. Hæ, totius orbis terrarum ſolæ (quod conſtet) ſpontè, lautiores in epulas, & medicamenta mortalium, ex vna eademque arbore, macim, & nucem myriſticam fundunt. Arbor, ad pyri ſimilitudinem accedit. fructus, mala perſica quadamtenus imitatur. floret quo tempore ibidem aliæ quoque plantæ, & herbæ varij generis: è quibus vniuerſis mirificus odor, incomparabilis cuiuſdam ſuauitatis exiſtit. Vbi defloruit, matureſcens pomum, paulatim è viridi, tum ceruleas luteasque, tum purpureas & igneas tranſit in maculas, quales in arcu cœleſti cum voluptate miramur: atque eo ipſo tempore pſittaci & aliæ nobis ignotæ aues eximiæ pulchritudinis, ad gratiſsimum ſibi paſtum aduolantes, augent oblectationem; cùm folia, & fructus, & alites ipſæ varijs colorum picturis in certamen vſque luxurient. Hac amœnitate cùm reliquas inſulas, tum in primis Bandam conſpici affirmant: quippe, & maritimum habet tractum ſylua feliciſſima viridantem; & ex inſula media mons accliuis attollitur; cuius in ipſo vertice lucus eodem & frondium veſtitu, & frugum copia, ſatis amplum, pateſcit in cãpum: atque inde ſplendidi aquarum riui ad ſubiectam planitiem irrigandam leni murmure defluunt. Inſula tota, ad equinę ſoleæ ſpeciem, à ſeptentrione in Auſtrum excurrens, tres nõ amplius leucas in longitudinem, vnam in latitudinem obtinet. qua ſinus introrſum recedit, ibi emporium eſt. Gens æneo colore, fuſo capillo robur in membris,

bris, in animis feritatem oſtentat. viri mercatu-ram, fœminæ agriculturam exercent. Nullum ha-bent Regem. ſuis inſtitutis ac ritibus viuunt: &, v-bi conſulto opus eſt, ad ſeniorum cætus refertur. In cultu Diuino, illata non ita pridem fabuloſa Mahometis dogmata vulgò ſectantur. Locus ad inuehendas & euehendas merces admodum eſt op portunus. Igitur Abreus eò delatus, vti è Mala-cenſi victoria omnes eas nationes Luſitanici nomi nis fama peruaſerat; haud ita difficili negotio fœ-dus amicitiæ hoſpitijque cum incolis fecit: ac la-pideum eius rei monumentum in littore poſuit. dein, magna vi frugis pretioſæ coëmpta, Molucis omiſſis, Malacam reuertit: atq; inde cũ Andradio Luſitaniam repetens, vt apertæ Bandæ nuntium ad Emmanuelem ipſe perferret; inani ſpe deluſus, in itinere perijt. Longè diuerſum habuit exitum na-uigatio Franciſci Serrani ex eiuſdem Abrei comi-tatu. Is, poſt Bãdam relictam, ipſo profectionis in-itio ab ſocijs fœda tempeſtate diſtractus, ad infa-mes & ſcopulis, & latrocinijs Lucopinas inſulas vltrà Bandam, alliſa oneraria, ſaluis corporibus, armiſq; in terram euaſit, fame ſitiq;, ob ſolitudinẽ ac ſiccitatem loci, vnà cum ſocijs vtiq; moriturus; ni, quæ res exitio cæteris conſueuerat eſſe, præſen tem eis opem diuinitùs attuliſſet. Prædonum erãt in proximo ſtationes, in eiuſmodi caſus intenta cura excubantium, vt eiectos in littus aduenas im prouiſo aduentu caperent. ij, conſpecto Serrani infortunio, ad prædam alacres piratico nauigio vehebantur, quam vulgo caracoram appellant. Nó latuit ſcelus magiſtros & nautas Malacenſes, è Ser rani turbâ. quocirca premonitus ab ijs, vt ſibi con-ſuleret; inſidias prope littus occulto loco diſpo-

P nit.

nit. prædones in terram egreſſi, dum naufragos venantur, interim exorti ab tergo Luſitani caracorā inuadunt. quā re animaduerſa barbari, metu, ne abducto nauigio, in deſerta inſula deſtituti perirent; confeſtim ab latrocinio verſi ad obteſtationes, culpæ veniam ſuppliciter petere; ac ſe, polliceri, ſi in caracoram accipiantur; duces noſtris ad cōmodum hoſpitium haud procul inde futuros. Neque abfuit dictis fides. ijs moderantibus curſum, ad Amboinū rurſus delati Luſitani, ab incolis Rucutelli emporij admodum benignè tractantur. Erant Rucutellanis veteres inimicitiæ cum finitima ciuitate Veranula inſulæ Batochinæ Muaris: ac tum, inter vtrumq; populū exorto certamine, Rucutellani aduenarum maximè ope ſuperiores fuēre. cuius rei cùm rumor longè lateq; manaſſet; ad Molucarum etiam inſularum Tidoris atque Ternatis regulos fama peruenit, quorum alteri Almanſori, alteri Boleiſi erat nomen. A patrijs ritibus paulo ante ad Mahometicam ſuperſtitionem ambo tranſierant. ac de finibus inter ſe contendere ſoliti; cognito Luſitanorum ad Amboinum appulſu, tam inclytæ gentis auxilio contra hoſtem augeri cupidus vterq; certatim naues ac præſidium ad inuitandos ac deducendos ad ſe peregrinos dimittunt. Diligentior in eo officio fuit Boleiſes, celeriter inſtructis in id ipſum nauibus decem, & cuſtodia mille fermè armatorum impoſita. à quibus abducto iam ad Ternatem Serrano, Tidorenſes ab Rucutello irriti rediēre. At Serranus cum ſocijs magno apud Boleiſem in honore habitus; multa de Molucenſium natura, commercijs, moribuſque per otium cognouit: neq; Emmanuelem modò de rebus ijs accuratè per litteras docuit; verùm

tùm etiam, commeantibus deinceps eodem Luſita-
nis, non mediocri vel ſolatio, vel adiumento fuit.
Sunt autem, quæ communiter Molucæ vocantur,
complures numero, ſubiectæ Aequatori, & à Bo-
rea in Auſtrum vicenis fermè leucis inter ſe diſ-
iunctæ: quarum nulla plus leucas ſex ambitu col-
ligit. Hiſce plurimę circumfuſæ aliæ sũt: verùm ad
Occidentem in ſexaginta leucas tota fronte pręte-
ditur altera Batochina, Mauricam appellãt: ita na-
turæ muneribus Diuina prouidentia diſtributis
(nempe ad conciliandam per mutuos vſus huma-
nam ſocietatẽ) vt Molucę, cùm ingentis pretij fru-
gem caryophyllon vnæ omnium ferant; reliqua
pæne cuncta ad victum & cultum aliunde mutua-
ri cogantur, quarum magnam partem ea, quam di-
xi, Batochina ſuppeditat. Arbor autem caryophyl-
li, & ſtipite, & folijs lauro ſimilis eſt, flore in pri-
mis odorato, qui è viridi in rufum immutatᵉ, vbi
obduruerit; caryophyllon Arabibus; at Hiſpanis,
quod capitatus eſt, clauus appellatur. arbor, è deci
dentibus caryophyllis citra culturam enaſcitur:
annuas fert fruges: quę tamen propter flagellorum
& acrioris decuſſus iniuriam, non niſi altero quo-
que leguntur anno. ſolum infra, purum eſt: arbore
in ſemet omnem attrahente ſuccum; ipſe verò fru
ctus, potentiorum pręcipuè menſis ac dapibus ex-
petitus; ab inſtitoribus ingenti lucro & in Aſia, &
in Europa diuenditur. Tellus arida eſt, & in modũ
pumicis fiſtuloſa. itaq; non modò cadentes è cœlo
imbres momentò combibit; ſed etiam è montibus
manantes abſorbet aquas, antequam directo alueo
ad mare perueniant. Eadem aliquot locis cum in-
ſano reboatu ignes eructat. Sed præcipua camino
Ternatenſi nobilitas. Mons in nubes aſſurgit ex-

celſus,&arduus.cuius inferiora,denſis nemoribus veſtiuntur; ſuperiora,ex incendijs glabra & horrida ſunt.in vertice,crater,hiatu vaſto,in plures circulos circumductos maiores minoribus,ad ſpeciem amphiteatri diſcedit.inde,per æquinoctia maximè,certis flantibus ventis,cum horriſono fremitu flammæ atro miſtæ fumo & fauillis erumpunt, & omnia latè loca cineribus complent.Viſendi annuæ ſunt vices:nec niſi per funes, aut ferramenta, quibuſdam locis aſcēſus eſt. Incolæ etiam ſulphur alicubi optimum legunt. fuſco ipſi colore, fluxo capillo, ad bellica ſtudia ſtrenui,cætera mirum in modum inertes & pigri. Medulla quarundam arborum victitant:ſagum vocatur.ea lentè purgata, &,teſtaceis incocta formis,non ſolùm in quotidiana alimenta, verùm etiam in vſum nautici panis egregiè ſufficit.Et ex eiuſdem plantæ ramis,artifici manu conciſis, leuandæ ſiti, mirifico ſapore ſimul & ſalubritate candidus liquor exſudat, quem vulgo tuacam appellant.Ipſas inſulas,olim deſertas,&,qua planities eſt, mari merſas fuiſſe; teſtantur conchilia,& arenæ, quæ fodientibus paſſim occurrunt: atq; ob id ipſum ab indigenis incoli negant.Conuenæ ſunt è Sinis,Iauis,& aurea Cherſoneſo,& alijs regionibus:origine diſpares, & ſono linguæ;cæterùm contumacia, ſcelere, perfidiaque ſimillimi.quippe,nec niſi malo coacti rectè facere norunt; & non ferro ſolùm, & aperta vi, ſed calumnijs,fraudibuſque, & veneno graſſantur. Neque Molucenſium tantùm id ingenium eſt, cæteræ quoque eius tractus inſulæ eadem infamia fermè laborant.Eæ ergo, ad quem dixi modum, cùm antea Græcis, ac Latinis prorſus ignotæ fuiſſent, noſtris hominibus denique patuêre. Dum explorantur,

rantur, Albuquercius interim, firmato maris imperio, ad interruptam toties Arabicam expeditionem, rurſus animum adiecit. eoque conſilio ad Goæ cuſtodiam, præter Malabarica auxilia, Luſitanos pedites quadringentos, equites octoginta Petro Maſcarenia præfecto reliquit. Beneſtarini præſidio Rhotericum Pereriam, oræ maritimæ cũ ſex biremibus Ioannem Machiadum præpoſuit. ipſe, viginti nauibus, epibatis Luſitanis mille ſeptingentis, Indis verò circiter mille ab Goa profectus, malacia diu remorante, ad Socotoram aquandi cauſa primùm; dein Adenum incolumi claſſe traiecit. Vrbs eſt præclara ad aſpectum, ędificijſq́;, & incolis admodum frequens; non ſoli natura (quippe inuectis omnibus vtitur) ſed loci opportunitate, vt ſupra dictum eſt, in eam celebritatem adducta. omni ferè ex parte ad pæninſulæ modum alluitur mari. qua continenti annectitur, præruptus imminet mons: mœnibus præterea, & propugnaculis egregiè cincta eſt. attamen Albuquercius, repente iactis in portu anchoris; magnam trepidationem ciuibus pariter ac peregrinis incuſſit. nautæ, & inſtitores ex onerarijs in vrbem extemplò confugere. Amirianus oppido præerat, Abaſſinus genere, puer olim captus à Saracenis; & à religione Chriſtiana per fraudem abductus. Is, tẽtatus ab Albuquercio, non vulgari ſolertia vir, blandis verbis muneribuſq́; ſpem deditionis faciendo, rem diſtulit, dum è propinquo milites euocaret. ij cùm celeriter conueniſſent; ignarus eius rei Albuquercius, experiundi cauſa in oppidum ad nauicularios mittit, qui eos metu depoſito ad naues redire iubeat. illi verò negare ſe redituros, aut capita ſua toties iam expertæ Luſitanorum crudelitati, &

auaritiæ permiſſuros. Simul Amirianus per internuntios cum Albuquercio expoſtulat, quod imperium vſurpet in aliena terra; & ſuper tali re cũ inquilinis & aduenis potius quàm cum legitimo magiſtratu, penes quem ſumma ſit rerum, ſuo iure ſibi agendum exiſtimet. ad extremum addit, eum nõ pro amicitia facere, qui tali tempore defenſoribus vrbem nudare conetur. Eo nuntio iat patefacta Amiriani conſilia; & Albuquercius vim adhibendam ratus, vbi poſtera dies illuxit; vt hoſtem ancipiti diſtineret prælio; partẽ copiarum in ipſo littore expoſuit; partem ad Iſthmum, quæ à tergo inuaderet, circummiſit. Vtrobique à Saracenis acerrimè repugnatum eſt. & cùm ſcalis diffractis pauci Luſitani, qui iam in muros euaſerant, cæderentur, & frequentes apparerent in oppido armati pedites equiteſq́; Albuquercius iactis ad pinnas funibus, per quos noſtri ſeſe demitterẽt; receptui cani iuſſit: omiſſaq́ue oppugnatione vrbis & natura, & opere, & valido præſidio munitiſſimæ, Mahometanas naues in portu ferme triginta ſuccendit. inde ſublatis anchoris, dum Luiaquum inuehitur ſinum, cum extremo ſalutis diſcrimine in ſyrtes impactus eſt. Saluti fuit, imploratum Beatæ Virginis auxilium; cui deinde, ad perpetuam beneficij tanti memoriam, in vrbe Goa templum exſtruxit: & inde, Sanctæ MARIAE Vada, Luianæ ſyrti nomen impoſitum. Ex eo periculo ereptus, ad Camaranum inſulam intra fauces Erythræas cum vniuerſa claſſe prouehitur. Ad eius famam, incolæ in proxima continentis, metu diffugerãt. Locus haud inamœnus eſt, perennibus aquis, & pecorum armentis abundat. ad hæc, ingentes ædificiorum ruinæ, celebrem olim tectis & opibus fuiſſe teſtantur.

Albuquercius in explorandis circa regionibus, & maris eius natura noſcenda hyemem poſuit. quo tempore, duo in primis admiranda euenêre. Ad ſolem occidentem, qua Regis Abaſſinorum imperium eſt, purpureæ Crucis in cælo ſignum præfulgens aliquamdiu apparuit, quo viſo Luſitani omnes venerabundi procubuêre: & Albuquercius, vt erat eximia pietate, ſublatis ad eam manibus, clara voce fuſus in preces: O Crux, inquit, noſtræ redemptionis argumentum, ô ſignum Chriſtianę victoriæ: ô decorata pretioſiſſimo ſanguine Domini IESV: ô Diuina arbor, cuius vitali fructu, letalis quondam plantæ repenſus eſt fructus: in te, te inquam, ſpes noſtras omnes habemus repoſitas: te profitemur, agnoſcimus, adoramus; ac ſuppliciter petimus, nobis inter tot pericula, terra marique præſidio ſis. Ab ea precatione obortæ omnibus lacrymæ; & index fidei ac religionis clamor ad aſtra ſublatus. tum conſono clangore hinc inde tubà concrepuit, & omnia tormenta diſploſa: dein candida nubes conditam Crucem, ſine fine defixis in cœlum oculis Luſitanorum eripuit. Neque Albuquercius prætermiſit, quominus rem ſicuti acciderat, teſtatò conſcriptam, ad Emmanuelem Regem primo quoque tempore mitteret. Per eoſdem dies, vel ex intemperie cœli, vel ex inſalubrium ciborum ſucco atrox morbus naualem turbam inuaſit. vulgò inter luſum, aut quotidiana miniſteria repentè exſpirabant. In ijs, miles vnus in mare proiectus, ingentem terrorem omnibus attulit. nocte quippe, infra ſentinam pulſus frequentes exaudiri cœpti. quem ad ſtrepitum cùm arrepta ſcapha vigiles deſcendiſſent; implexum carinæ ſub ipſo gubernaculo defuncti militis corpus

offendunt. ſcilicet pilus cunctis inhorruit. vbi ex pauore collegêre ſeſe, res ad nauarchũ delata: nec dubium fuit, quin cadauer tranſlatum in littus humo contegerent, quo facta, poſtridie ſuper ipſum ſepulcrum rurſus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti cùm apud ſe cauſam exquirerent; Franciſcus denique, incertum ex qua familia, monachus, qui cócionatoris munere fungebatur; ſagaci coniectura ſuſpicatus eſt, hominem aliquo interdicti, vel anathematis vinculo conſtrictum, è vita exceſſiſſe. itaque in terram egreſſus, ſanctiſſimi viri Benedicti Abbatis exemplo, è Pontificia formula conceptis verbis, animum demortui ritè expiauit: eique veniam à Deo precatus eſt. Mirum dictu. ab eo myſterio reddita mortuo pax; & vaga oſſa tandem in ſuo tumulo quieuère. Inde, tranſacta iam hyeme, Albuquercius retrò ad inſulam Mehum reuertit. in ipſis faucibus ſita eſt: locuſq; exſtruendæ arci commodiſſimus viſus: ſed quòd maiore apparatu indigeret, differri opus placuit. Præcelſa tantùm Crucis trophæa ibi defixa, quæ à quatuor paſſuum millibus conſpici poſſent: & ab eadem ſacroſancta Cruce nouum inſulæ nomen impoſitum. Ex eo loco profecta claſſis, cùm iam tempus reuerſionis inſtaret, aduerſa tempeſtate rurſus in Adeni portum infertur. ibi dies aliquot mutua iaculatione cõſumpti: & quæ prima ſeſe dedit occaſio, in Orientem Albuquercius iter intendit. ab Adeno Dium acceſſit primùm. ibi ab Iazio perhonorificè acceptus, commercij procuratorem conſenſu reliquit. Ab Dio Ciaulum ventum eſt; & exactum à Nizamaluco tributum. Ac nulla admodum memorabili re geſta, Mahometanis tantùm ſex nauibus apprimè opulentis, ex itinere captis,

Albu-

Albuquercius ad Goam denique ſaluis rebus applicuit. Eodem tempore Zamorinus, poſt factam cum Luſitano pacem, emoritur. Regnum excepit ſororis filius Naubeadarinus, qui ſuopte ingenio noſtris enixè fauerat ſemper; auctórque auunculo fuerat Luſitanos omni officio demerendi. ita que ipſo ſtatim initio imperij, non modò pacem firmauit; ſed etiam ſtipendiarium ſe fieri voluit Luſitani Regis, certo vectigali ſponte inſtituto, quod in ſingulos annos Emmanueli perſolueret. ac ſimul, arci ad Calecutum exſtruendæ magna eiuſdem voluntate admoti cum machinis fabri, & opus, adhibita diligentia breui ſurrexit: impoſitóque præſidio commercium cum Luſitanis frequente Saraceno renouatum eſt. Aegrè id paſſi veteres quoque ſocij, Cocinenſis, & Cananorius; veriti ne per eam ſocietatem negotiatio Calecutum vniuerſa tranſiret. quos tamen Albuquercius adijt, & multis rationibus lenitum vtrumque, operam dedit vt ab ſtudio rerum nouarum auerteret. Hoc tam felici ſtatu rerum Orientis, Emmanuel decretis Luſitania tota ſupplicationibus, gratias Diuinæ Bonitati agendas diligenter curabat. ac per id ipſum fere tempus Iulio II. Pont. Max. vita functo, Leo X. magna omnium approbatione ſucceſſit. huic Pōtificatum ineunti, Emmanuel per legatos non obſequiū modò, more maiorū ritè deferendum, ſed etiam Indicas opes religionis cauſa libandas exiſtimauit. Princeps legationis fuit Triſtanus Acunia, qui, vt ſupra demonſtratum eſt, res præclaras in India geſſerat. Munera fuêre, complures ingentis pretij gemmæ, & Pontificalia veſtimenta cum aræ bene magno frontali, cuncta in varias Chriſti & Sanctorum effigies ex auro primo,

& vnionibus, atque lapillis admirabili ſplendore contexta: quorum, qui in eiuſmodi rebus intelligunt, ſimile nihil in Vaticano ſacrario viſum affirmant. Acceſſit è Perſide animal, priſcis Romanorum ludis ac venationibus mirabiliter expetitū, panthera tremendæ pernicitatis, magnificè inſtrati equi clunibus inſidens, ad equitis nutum in ſylueſtres feras inuolare iampridem aſſueta. Conſpiciebatur etiam, cum Indo rectore, militibusque, turritus elephas, aureo ſtrato, cùm alia egregiè doctus, tum verò ad certa ſymbola principem flexo poplite venerari, & inconditos edere ad tibiam motus; & hauſtam proboſcide ingentem aquæ vim, repentè in ſpectatores effundere. Neque ita multo poſt, rhinoceros quoque, non viſum in Italia multis iam ſeculis animal, Romam deuehebatur; vt cum elephanto commiſſus (quicum implacabiles gerit inimicitias) veteris magnificentiæ ſpectaculum populo Romano repræſentaret. Sed qui ab vltimis terrarum terminis in Europam incolumis venerat; ad Liguſticæ demum oræ ſcopulos facto naufragio, cùm impeditus catenis enare nequiſſet, exoptata plebem vrbanam oblectatione priuauit. Ea munera cùm ipſa per ſe, tum verò propter illuſtrem eximiæ cuiuſdam pietatis, & obſeruantiæ ſignificationem ſummo Pontifici, & patribus mirè grata accidêre. Inter hæc, annus iā ſe circumegerat: cumq; in omnium ore ac ſermone Luſitanica religio, & egregia belli facinora verſarentur; Abaſſini quoque legati ex India in Luſitaniam deuehuntur. ij, quòd contra Albuquercij præſcriptum malè accepti à nauarchis in itinere fuerant; nauarchos illicò Emmanuel in vincla coniecit; nec nisi Matthæi precibus fatigatus abſoluit. ipſis

verò

verò legatis, magni honores ab Rege habiti. aduenientibus primùm frequenter obuiam itum eſt; ædeſque magnificæ ad diuerſandum attributæ. dein Petro Vaſæo Igæditano epiſcopo, & Martino Villanouano Comiti negotium datum, vt eos quàm honeſtiſſimo comitatu in regiam vſque deducerent. intromiſſis, Emmanuel è ſolio comiter in amplexum occurrit. poſt ſalutationem, à legatis extractæ ex arũdine aurea litteræ, & dona prolata. Ea dona fuère primùm aurea quinque numiſmata Abaſſinis inſcripta notis, quæ octonos fermè ſcutatos penderent ſingula. dein pyxis auro ſolida, fidelibus clauſtris adſeruans Crucis adorandæ fragmentum, de quo ſupra docuimus, Abaſſinis Regibus è Hieroſolyma ipſa trãſmiſſum. Eam verò pyxidẽ Emmanuel nixus genibus, & pręgaudio lacrymabundus accepit, immortales Deo gratias agẽs, quod è tam remotis ab Europa regionibus, ab Rege tã inclyto, per legatos compellari ſe, beariq́ue inſuper tam ſalutari ac pretioſo munere voluiſſet. Poſt hæc, Helenæ, ac Dauidis recitatę per idoneos interpretes litterę, tum Arabico, tum Perſico ſermone conſcriptę. quarum erat ſumma: ſi vrgere bello maritimo Saracenos, & ceteros nominis Chriſtiani hoſtes Emmanuel pergeret, terreſtres Abaſſinorum copias, quandoquidem re nauali parum admodũ valerent, & cõmeatus quantæuis claſſi non defuturos: ac Luſitanum hortabãtur, glorioſis adeo cæptis fidenter inſiſteret: poſtremò, ſi ad hoſpitij vinculum, affinitatis quoque iura vellet adiũgere; filiorum nuptias ac filiarum cum regijs dotibus offerebant. Ad ea, pari benignitate ab Emmanuele reſponſum eſt: ac multa deinde ex legatis de Abaſſinorum ingenio, inſtitutis,

ac ri-

ac ritibus quæſita per otium. quæ à pluribus poſtea fusè ac diſertè perſcripta, inculcari à nobis hoc loco neceſſe non eſt. Dum in Europa Emmanuel Rex legatis mittendis accipiendiſque dat operam; interim in vlteriore India ab Luſitanis nõ Malacenſe modò ſtabilitum imperium; ſed ſocijs quoque Regibus latum opportunè ſubſidium eſt. Rhotericus Patalinus (vti ſupra docuimus) præfectus erat Malacæ. in eius locum è Cocino cum nauibus aliquot miſſus Georgius Albuquercius, cũ ad Somatram deueniſſet; domeſtico implicitum bello Regem Pacenum offendit. Factioſus quidam è popularibus coacta manu erat in armis: atque is quò maiorem ciebat tumultũ; eò lætior fuit Regi noſtrorũ aduentus; eique dubijs in rebus non inanem fiduciam præbuit. ſiquidem poſt minuta aliquot prælia cùm ad ſummam vniuerſi certaminis ventum eſſet; Georgius cum ſuis primam ſibi depopoſcit aciem. Neq; commiſſa pugna ſubſidijs opus fuit. ſtudio laudis incenſi Luſitani tanto ardore ſe ſe in hoſtem intulêre, vt primo impetu pulſos loco rebelles, magna cæde, maiore cum trepidatione in fugã auerterint. Quo facto, Georgius, & amicum Regem præſenti periculo ereptum, arctius Emmanueli deuinxit; & ipſe nouo decore gẽti Luſitanæ parto, victor Malacam proceſſit. in ea vrbe, Prætorio munere aduerſa fama fungebatur is de quo demõſtratum eſt, Ninachetus indigena: multis magniſque in Luſitanos officijs eum gradum ab Albuquercio Imperatore promeritus. Eundem fortè honorem, acceptus nuper in fidem Abdala quoque dynaſta Camparis adamarat: præclarum ſibi ad celebritatem nominis ratus, in Malacenſi emporio tot tamque varijs nationibus è ſu-
perio-

periore loco ius dicere. huic Albuquercius gratificare cùm admodum cuperet; eam tamen diſtulerat rem, verecundia prohibitus coram ſuper tali negotio Ninachetum alloqui; tamq́ue veteri amico (quamquam alioquin improbo viro, perq́; veneficia ac ſcelera Præturam exercenti) repẽte magiſtratum abrogare. Sed quod præſens non erat auſus, abſens poſtmodum non omiſit. Proficiſcenti Malacam Georgio, in cæteris mãdatis illud etiam dedit, Prætori Ninacheto Abdalam ſine mora ſufficeret; perductumq́ue Malacam, in eo tribunali quàm honeſtiſſimè collocaret. Ille, quàm difficili ac periculoſo loco Camparana res eſſet, ignarus, Georgium Botellium cum nauibus non amplius tribus, inſcio Ninacheto, ad Abdalam aduehendum proficiſci iubet. Cæterũ Linguæ Rex, qui Regis Bintani filiã habebat in matrimonio, tũ maximè terra mariq́; circunſeſſum Abdalã premebat; id vbi Luſitanis nauarchis in itinere cognitum eſt; confeſtim à Malaca ſubſidium per litteras & nuntios euocant. Miſſi à præfecto Luſitani bellatores egregij centum, Malacenſes fermè ſeptingenti. Cũ iis copijs Botellius initio, Cãparani æſtuarij fauces audacter inuectus; mox retrò flexit iter, propterea quod æſtuarium ad inſtar fluminis longum & anguſtum, depreſſo alueo, marginatis vtrinque ripis, non ſine cauſa metum afferebat, ne prætereuntes noſtros barbari ex tuto ſupernè iaculis ac telis obruerẽt. igitur eo periculo animaduerſo, portus aditum cuſtodire, & mare commeatibus infeſtum reddere ſtatuit; vt hoſtem vel extra munitiones eliceret ad pugnam, vel victoria pæne iam parta inuitum ex obſidione detraheret. Neque inanis fuit coniectura. Linguanus, cognito noſtrorum conſi-

conſilio, quod multitudine militum abundaret, in apertum prouehi, ac ſeſe ad prçlium offerre decreuit. ergo relictis ad opera ſtationibus, ipſe cum ſex armatorum millibus; actuarijs octoginta, quas vocant Lanciaras, in Luſitanos mouit æſtu ſecundo. Claſſem prçibat ipſe cum naui maioris formæ, craſſioribus munita pluteis, & machinis varij generis; ac, præter naualem turbam, propugnatoribus fermè ducentis. in eam conſpectã Botellius hortatus ad pugnam ſuos, ex templò vim iaculorũ tormentis emiſit, adeò peritè libratis, vt remiges ad tranſtra complures vno ictu diſcerpſerint. quo metu perterriti, qui in eo latere curabant nautæ; partim in mare ſeſe præcipitant, partim infra ſalmos occulto loco ſe condunt. ita, miniſterio deſtituta nauis, in obliquum intorta vorticibus, adeò tenaciter ad vtramque fluminis ripam inhæſit, vt neque ipſa moueri poſſet loco, & pone ſequentibus reliquis tranſitum intercluderet Tum, ex propinquo initum certamen; & Botellius cum ſuis in regiam nauem egregio conatu tranſcendit. Aequis viribus aliquandiu dimicatum eſt, dum Regem ſatellites obnixè tuentur. Sed vbi cæteri Luſitani ipſo tormentorum ſtrepitu exciti ſuperuenêre; tum demum perculſi nouo terrore barbari; & Rex metu ne opprimeretur, è naui deſilijt; perq́ue auia & lutulenta cum paucis diu errabundus denique in tutum euaſit. at Luſitani regia naue expugnata, in cæteras gradum illicò faciunt. eæ cùm obſtructo, vt diximus, exitu clauſæ tenerentur, & in anguſtijs confertæ atque implexæ remis, atque armamentis, neque explicare ſe poſſent, & contra vim æſtus reciprocantis fruſtra niterentur; naualis turba, tentato vix prælio, ſequuta Regis exemplum,

emplum, qua cuique licuit, ſe in terram eiecit. ita, multis primo impetu cæſis, vacua pæne claſſe, Luſitanus potitur. Et Abdala, præter ſpem obſidione exemptus, Malacam ouantibus Luſitanis ingenti pompa defertur. Ibi iuſſus Ninachetus magiſtratu ſe abdicare; non tulit ignominiam, veri honoris, & ſolidæ virtutis ignarus. confeſtim ex aloe, & ſandalis odoratis exſtructo rogo, quadratum iuxta ſuggeſtum nobilibus aulæis & alia pretioſa veſte conſtrauit. ex eo ſuggeſto, aurea ipſe toga gemmiſque præfulgens, ad circunfuſam concionem de rebus à ſe geſtis, totoque vitæ ſuæ curſu diſſeruit: expoſitiſque beneficijs, quæ in captiuos primùm Luſitanos, tum in ALbuquercium ipſum difficillimo tempore contuliſſet, nullo ſuo delicto ſpoliari ſe dignitate, dolenter admodum, & acerbè conquerebatur. Tum Luſitana ingenia deteſtatus (adeò funeſtas humano pectori ſubdit faces ambitio) è pulpito ſe ſe in ardentem pyram furibundus iniecit: mortemque paulo poſt ſponte affuturam, deuexa iam ætate vir antecapere, quam vel ad exiguum tempus, minus inter ſuos honoratus conſpici maluit. Verùm, ne Abdalæ quidem diuturna felicitas fuit. Iniquorum criminationibus in ſuſpicionem vocatus, quaſi de vrbe Alodino prodenda clam ageret, per ſpeciem conſultandi, in arcem, Georgij præfecti iuſſu deducitur. ibi, nihil minus metuenti, diuinamque & humanam imploranti fidē, catenæ ſubito iniectæ. ac ne ex ipſis quidem vinculis facta dicendæ cauſæ poteſtate, paulo in foro palam iugulatus eſt: quæ res propter ſpectatam viri æquitatem, & amabiles mores, magnam apud eas nationes Luſitanico nomini con-

flauit inuidiam. Inde minus iam multi Malacam inſtitores adire: nec regia modò vectigalia in dies minui; ſed etiã ciuitas annonæ caritate primùm, tum etià inopia laborare. Ob id à præfecto ad reconciliandas circa nationes miſſus Botellius, notæ probitatis ac prudentiæ vir, ciuitates ac regulos adeundo, virtute ac lenitate paucis diebus Malacam intermiſſa commercia reuocauit. In ea legatione cùm ad Siacanum dynaſtam Alodini vectigalem veniſſet, vltimum pæne ſalutis periculum adijt. Siquidem Alodinus pacis immemor poſt Maxelizij cædem factæ, Siacano cùm alia, tum filię nuptias offerebat; modò Botellium ſibi viuũ, aut mortuũ traderet. proceſſiſſetq; haud dubiæ fraus; ni Botellius, incolæ monitu, quem captum libertate donarat, maturè inſidias præcauiſſet. Ea exſpectatione deluſus Alodinus, lanciaras ferme ſex & triginta ad eum inſequendum protinus miſit. Eæ in Luſitanicos lembos nouem cùm incidiſſent; quibus Franciſcus Mellus præerat; atrox diu prælium, & incerta victoria fuit, dum hoſtes multitudine maximè freti noſtros circumuenire nituntur. Sed ad extremum, acrius inſtante, atque ad omnes occurrente impetus Luſitano impares viribus ac dimicandi peritia barbari, magno ſuorum amiſſo numero, terga vertêre. Neque noſtris incruenta victoria fuit: è ſocijs multi, è Luſitanis triginta quinque deſiderati. Huius pugnæ fama tranquilliores in vlteriore India fecit res: & Botelli⁹, annona leuata, rebusq; ex animi ſententia confectis, auro pretioſisque alijs onuſtus mercibus, Malacam reuertit. Neque ſegnius interim ad Goam Luſitana res ab Albuquercio Prætore adminiſtrabatur. Intentus omni cura conſtituendo & propa-

gan-

gando Emmanuelis imperio, nullã eius rei occaſionem elabi ſinebat è manibus. Ante omnia, captus opportunitate Dienſis emporij, legatos ad Mamudiũ Cambaiæ Regem cum donis miſit, vt munitum de more diuerſorium Luſitanis, negotiandi cauſa, in eadem inſula certis legibus exſtruere ſibi liceret. Neque abhorrebat à conditionibus Rex, commercij ſpe illectus adeò fructuoſi. Cæterùm Iazij, qui nihil minus, quàm Luſitanos accolas cuperet, opibus artibuſque diſcuſſa tota res eſt. Cum Idalcane præterea, & Narſingano Rege confirmata per mutuos nuntios amicitia, actumq; de cõmunibus commodis. Verùm nihil tenacius in Albuquercij mente, quã Armuzianæ rei cura inſidebat. cuius tũ regni ſtatus erat eiuſmodi. Poſt Albuquercij diſceſſum, & arcem ſcelere nauarchorũ amiſsã, ingens rerum perturbatio erat Armuziæ conſecuta. Primùm, Atar eunuchus grãdi iam ætate, deceſſerat. Dein, Zeifadinum ſuſceptis iam liberis regni potentem, Nordinus vrbis præfectus per Abaſſina mancipia veneno ſuſtulerat: inq; eius locum, præteritis filijs, ſuffecerat Zeifadini fratrem, nomine Torum. hunc, multis ante officijs, ac tum recenti beneficio ſibi deuinctum, quò inſuper magis haberet in poteſtate, fidis priuatim ſibi miniſtris, ac ſatellitibus cinxerat. Et ijs, tres germani fratres, Mudofar, Hales, Hamedes, quod Nordinum arcto affinitatis gradu contingerent, præcipuum dignitatis, & gratiæ locum obtinebant: ſed ante omnes longè eminebat is, quem è fratribus tertium poſui, Hamedes: vir & manu promptus, & libidine dominandi, & ſolertia in rebus gerendis, Atari eunucho perſimilis. Is callidè conciliando ſibi militum animos, & ob-

noxios ſibi ſenſim in vrbem introducendo, & grauiſſima quæque in ſe vnum trahendo munia, paulatim eò potentiæ viriumque peruenerat, regnum vt omne ſuo arbitratu ageret verſaretque. Quocirca & Nordinus iacere, & præ illo pæne ciuilis ac modeſtus videri; & gemebundus Torus nuſquam eodem inuito commouere ſeſe, nedum maioris momenti quippiam aggredi. Iam verò, quod ad Emmanuelem Regem pertinebat; Luſitanis quidem ducibus illac iter habentibus patebat hoſpitium; & Emmanueli annuum ſtipendium ex Albuquercij formula pendebatur: veruntamen ea erat conditio rerum, vt Hamedes nullo frænatus præſidio, vbi vellet, ab Luſitano Regem regnumque poſſet abducere: & Emmanuel, per fraudem arce deiectus, precariam quodammodo eius inſulæ ditionem habere videretur. Hiſce rebus probè compertis, Albuquercius, Torum teterrimo ſeruitio domeſticorum eximere, & in fide ac patrocinio Emmanuelis omnino ſtabilire decreuit. Ea res quod in primis egebat ſilentio, ne ſe Hamedes ad obſiſtendum inſtrueret; per ſpeciem Adeni repetendi, magnis nauibus duabus & viginti, & minorum nauigiorum ingenti numero comparato, circa initium inſequentis anni Goa profectus; in medio itinere curſum ab Arabia repente in Perſicum ſinum auertit. Armuziam vt eſt ventum, nauigijs confeſtim circundat inſulam, ne quid aliunde ſubſidij, vel commeatus eò ſubuehi poſſet. dein miſſis vltrò citroque nuntijs, de nouis amicitiæ legibus agi cæptum. Summa poſtulatorum Albuquercij erat; præter ſtipendium Emmanueli bona fide ſoluendum, vt arx, ac diuerſorium Luſitanis ad vrbem daretur.

nego-

negotiandi cauſa. Neque Torus abnuebat; ceſſit quin etiam arce protinus: cæterùm, quò minus reliqua explicarentur, maximè obſtabat Hamedes, continuandę ſcilicet dominationis auidus; &, ſi alteri cedendum foret, in Iſmaelem Perſam, quàm in Luſitanum Regem longè propenſior. Ea incenſum cupiditate, cùm ad ſaniora conſilia reuocandi nulla eſſet ſpes; molientem inſuper inſidias, Albuquercius immiſſis per occaſionem percuſſoribus, anteuertit è medio tollere. Hamede interempto, cętera expedita fuêre; ac facilè deinde omnibus de rebus cõmuni conſenſu tranſactum eſt: & in arcē abſoluendā cùm Albuquercius diligenter incubuit, tum ipſe quoq; Torus materiā, & alia neceſſaria largè ſubminiſtrauit. Dein tormenta omnia, quæ ad rebellandū animos facere poſſent, Armuzianis adempta. & Luſitani regni ſtemmata, & vexilla in turribus cum ingenti clamore & plauſu publicè poſita. Viri fermè triginta è ſtirpe regia, ob regni æmulationem, à tyrannis candenti ferro occæcati, regio ſumptu in vrbe alebantur. Hos quoque, Albuquercius, ne quid eorum cauſa tumultus exiſteret; Goam amandauit, datō Quæſtoribus, & præfectis negotio, vt cuncta eis ad victum, cultumque liberaliter Emmanuelis impenſa præberentur. Inter hæc, Iſmael, non modò ſibi de Armuziano ſtipendio bellum cum Emmanuele ſuſcipiendum non exiſtimauit; ſed etiam admiratione captus rerum, quas à Luſitanis perexigua manu geſtas, conſentiens fama toto pæne terrarū orbe vulgauerat, legatum iungendi fœderis ac ſocietatis, ad Albuquercium deſtinauit. is verò in gratiam tanti Regis ingenti apparatu ab Albuquercio exceptus. Miſſi ad eum deducendum,

è Luſitana iuuentute præcipui. Pompæ autem ratio fuit eiuſmodi. Præibant in equis, *cum venaticis* pantheris, Perſæ rectores duo: tum equi cataphracti ſex nullo ſeſſore ſequebantur: dein equites, in argenteis ferculis regalia dona, veſtem magnificam varij generis, itemque natiuas & factitias primæ notæ gemmas, cum tibiarum ac tympanorum hilari pulſu geſtabant. Poſtremò legatus ipſe cum ſuo comitatu, Luſitaniſque incedebat. is in ornatiſſimum ſolium, adſtante procerum corona, ab Albuquercio perhonorificè acceptus; cùm muneribus litteras ad Emmanuelem, & ad Albuquercium reddidit: expoſitiſque mandatis, omni genere comitatis honoriſque tractatus eſt. Ac demum redeunti, viciſſim legatus ad Iſmaelem adiunctus Fernandus Lemius: & miſſa pariter dona: affabrefactæ loricæ duæ cum galea inaurata, ac thorace quàm optimo: armillæ aureæ quattuor: & nobiles pyropi complures: itemque alia pretioſa ex auro gemmiſque monilia: necnon è ſingulis Indicorum aromatum generibus aliquantum. Acceſsêre, optatiſſimum Iſmaeli munus, aliquot variæ magnitudinis ænea tormenta cum Luſitanis balliſtis, æreque Cyprio, & ſtanno, ac poſtea magiſtri quoque eius fabricæ cum peritis libratoribus miſſi, vt quoniam ab Turca nouæ illius terrore procellæ nuper acie victus fuiſſet; ea quoque virium parte communi hoſti eſſet par. Dimiſſa legatione, & rebus ad Armuziam ordinatis, Albuquercius Torum hortatus eſt, vt Emmanuelis amicitiam cum fide coleret; certiſſimumque in eius maieſtate præſidium ſuis fortunis repoſitum exiſtimaret. Inde Goam claſſe renauigans, cùm iam

ſexage-

ſexageſimum tertium annum ætatis ageret, fluente ſenſim aluo conſumptus, ægrè ad Goani portus fauces animam traxit. ibi, cùm ſeſe è lectulo mouere non poſſet; in ipſa naui per confeſſionem elutis animi ſordibus, & ſacro ad ſupremam luctam oleo inunctus; Chriſtum, cuius Cruci affixi in ſinu fouebat effigiem, ſuauiter alloquens, inter carorum manus & lacrymas exſpirauit, prorſus inuicti ad laborem ac patientiam æquè corporis animique vir: & cum quolibet ſuæ ætatis ducum, vel naualis rei ſcientia, vel expediti conſilij magnitudine comparandus. Facinora duo apprimè glorioſa vaſto dudum agitabat animo. alterũ, vt Nili fluenta, nouo & ſpatij lõgè breuioris alueo, Abaſſinis adiuuãtibus, in Arabicum ſinũ auerteret, ac totam Aegyptũ Turcis redderet prorſus infructuoſam. alterum, vt ab Armuzia vectos hippaginibus equites velociſſimos ad trecentos, in intimum repente littus eiuſdem Arabici ſinus exponeret: qui, ante quàm è vicinis regionibus concurſus fieri poſſet; Mecam non amplius ſeptendecim leucarum interuallo aduolarent; & ex inclyto apud eas gentes fano, abominanda Mahometis oſſa raptim aueherent: ſcilicet in perpetuam teterrimi impoſtoris & hæreſiarchæ ignominiam Chriſtiano ritu publicè concremanda. Talia meditanti, iniquorum obtrectatio primùm, dein mors interuenit, vt ſeni matura, ſic rei Chriſtianæ atque omnibus bonis acerba. Elatus eſt quàm ampliſſimo funere, & comploratione tanta; vt ſacerdotum Chriſtiano ritu pſallentium voces nequaquam exaudirentur. Conditus eſt in ædicula MARIAE Virginis, quam Goa capta, vt ſupra dictum eſt, ipſe conſtruxerat: ac deinde Alphon-

ſus filius (qui Oliſipone hæc ibidem ſcribentibus nobis octogenarius agebat animam) ſuis impenſis auxit, ornauitque. Oræ Indicæ imperium, quæque illo imperio continentur, Albuquercius decedens pacata Emmanueli reliquit; & bellicam rem (vt ijs locis ac moribus) egregiè conſtitutam. Paulo ante ipſius obitũ, è Luſitania cum nauibus decem Cocinum appulerat Lupus Soarius prætor ab Emmanuele deſignatus. is cùm inijſſet magiſtratum; anno qui Albuquercij mortem eſt inſequutus, renouata cum finitimis Regibus amicitia; Fernandum Petreium Andradium cum nauibus octo miſit in Sinas, ad inſtituendum cum ea natione commercium, & regiones è proximo cognoſcendas. Vnà profectus etiam Thomas Petreius, Emmanuelis nomine, cum donis ac litteris legatus ad Regem Sinarum: quorum nobis mentio quando nec ſemel facta eſt iam; & ſæpius, vt videtur, in poſterum incidet; aliqua hoc loco de gentis natura, moribus, opibuſque poſuiſſe, non incommodum fuerit.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVS.

SINARVM regio, quam hodie Cinam vulgus appellat, vltima terrarum Aſię, ab Oriente, & à Meridie, alluitur Oceano, quē Sericum, vel Eoũ priſci dixêre: ab Occidēte Indiam vlteriorem attingit: à Septentrione, cingitur Maſſagetarum, Scytharumque limitibus. Multo latius quōdam imperaſſe gentem, annales ipſorum, ac litteræ, & veterum ædificiorum illuſtria monumenta, & complures, in India præſertim, ab ijs denominatæ nationes, haud obſcurè teſtantur. Sed cùm ſua ipſi mole viribuſque fatigarentur (quod à Carthaginienſibus in re ſimili factum legimus) ſpontè miſſo veluti ſanguine, & caſtigata luxuria, intra hoſce fines recepêre ſeſe; graui propoſito edicto, ne quis iniuſſu magiſtratuum excederet. Regna, ſeu prouincias vaſtæ magnitudinis, numerant quindecim cum ſua cuiuſque metropoli: ad mare ſex, mediterranea reliqua. Tellus, quod maxima ex parte intra temperatæ plagæ terminos continetur; radiosque Solis, ſuapte natura vitales puro ac patenti excipit ſinu; ſic fit, vt ſaluberrimo cælo, & purioris auræ dulcedine perfruatur; ac ſimul inclytæ fertilitatis gleba, frugũ omnis generis fundat copiam bifero triferoq; prouentu. Accedit ad eximiã ſoli fœcunditatem, ſumma cultorum induſtria. Et infinita eſt multitudo, quippe ſuboleſcēte

in dies prole, & in alienas regiones migrationibus interdictis. Neque in tanta mortalium turba ceſſare cuipiam licet. non priuato dedecore tantùm, & proximi cuiuſque probris ac iurgijs; verùm etiam publicis moribus legibusque deſidia plectitur. Itaque ruſtici homines nullam agri partem incuria ſqualere patiuntur. Saltus & colles; pinu vitibusq;: campi & planities; oryza, hordeo, frumento, cæterisque ſegetibus nitent. quamquam è vitibus more noſtro non exprimunt merum. vuas quodam condimenti genere in hyemem adſeruare mos eſt. cæterùm ex herba quadam expreſſus liquor admodum ſalutaris, nomine Chia, calidus hauritur, vt apud Iaponios: cuius maximè beneficio, pituitam, grauedinem, lippitudinem neſciunt; vitamque bene longam, ſine vllo fermè languore traducunt. oleis alicubi carēt: ſed earum vice non deſunt plantæ, quę humorē vnctui prębeāt. Paſcua ſunt etiam gregibus alendis vberrima; & in hortis egregiè cultis cùm alia noſtri orbis poma, tum ſapidiſſimos melopepones, ſuauiſſima & optima pruna ficusq;, & medica citreaq; variæ formæ ac ſaporis, apprimè generoſa mala conſpicias. Ad hæc, perſpicui fontes, & miro colorum decore odorumque fragrantia flores ac roſæ perennant. flumina verò, quæ magnas quoq; patiantur naues, piſcoſa & amæna, viridiſſimo riparum veſtitu, pinguibus aruis interfluūt. Quin, & ora maritima pluribus introrſum æſtuarijs ad omnium rerum copiam inuehendam euehendamque, facili patet acceſſu. Ingentem præterea volucrum & ferarū vim, ad aucupium ac venatum, paludes, luci, ſaltusque ſuppeditant. Metalla auri, & argēti, & ferri probatiſſimi, & alia, incolæ effodiūt. Margaritas, & præcipuæ

cipuæ nobilitatis vaſa fictilia, quę vulgo porcellana dicuntur; pretioſas pelles ad frigus arcendum; itemque goſſipij, lini, lanæ, bombyciſque, & ſerici fila, veſtemque omnis generis mittunt innumerabilem. Saccari, & mellis, rhabarbari, caſuræ, minij, glaſtique tingendis veſtibus expetiti, prouentus ingens: odoramentis cùm alijs abundant; tum præcipuè moſco (cuius nullam apud Latinos Græcoſque ſcriptores mentionem inuenio) è feris quibuſdam, vulpecularum effigie, crebro verbere enectis, dein putrefactis. Deniq; nihil aliunde, non ad victum modò cultumque; ſed ne ad delicias quidem ac voluptates requirunt. ac proinde nulla ſub Sole gens eſt, apud quam aliarum gentium opes æquè conſiſtant. quippe vendentibus cuncta Sinis, nihil inuicem redimentibus, niſi fortè in vſum tectorij cuiuſdam odorati, piper ex India. Neque erat externo commercio locus; ni Sinam infinita quædam teneret argenti cupiditas. id præferunt auro; & cùm indidem effoſſum, tum è remotis regionibus illatum, auidiſſimè accumulant. Iam de ædificijs, priuatiſq; ac publicis operibus explicare, infinitum ſit. Vrbes præcipuæ magnitudinis celebrant fermè ducentas: inferioris autem ordinis, longè plurimas; porrò caſtella & pagi, quorum nonnulli tribus familiarum millibus incoluntur; viciq; paſſim ita multi ſeſe offerunt, vt ſumma iniri vix poſſit. ſunt autem egregio ſitu plerique: ſcatent aquis, procera circundati ſylua; ex qua turritæ prædiuitum aratorum eminent domus. Porrò, diſperſæ in æſtiuos maximè ſeceſſus nobilium villæ, opere in primis eleganti; vel ad opacas amnium ripas garrulos auium concentus, & fugientis aquæ lene murmur excipiunt; vel è montium

iugis verticibúſque, ſubiectos vallium anfractus; & vaſta maris ac terrarum ſpatia, longè lateq; deſpectant. Sed ipſarum præcipuè vrbium pulchritudo mira. Nauigabilibus impoſitæ fluuijs, admodum profunda & lata foſſa, mœnibuſque cinguntur quadrati ab imo lapidis, lateritiæ ad ſummum ſtructuræ. lateres autem, ex eodem argillæ genere quo porcellana vaſa confecti, & calce optima interliti, in eam duritiem ac firmitatem breui tempore coaleſcunt, vt ferramentis poſtmodum labefactari vix poſſint. craſſitudo mœnium, quatuor, & alicubi ſex capit homines: additis ad proſpectũ pergulis, ac mœnianis, & occultis ambulationibus, qua præfecti oblectationis cauſa pererrent: pomœrium, intra extraq́;, libero ad circuitum ſpatio, ſenis in ordinem equitibus patet. Ad obliquos autem ictus, modico interuallo, turres & propugnacula prominent, artificioſis contecta faſtigijs; & podijs elegantibus adornata. Ex ijs mœnibus cùm quædam ante bis mille annos conſtet exſtructa; nullam tamen in eis rimam, aut ſinum, aut labem aſpicias. adeò ſeuerè, acriterque ſarta tecta ab regijs curatoribus exiguntur. Vrbis verò totius, ea fermè dimenſio eſt. Latiſſimæ viæ duæ ſe interſecantes, perpetuo tractu, qui luſtrari oculis poſſit, præcipuas quattuor portas aperiunt, præferratas, ornatu magnifico, adituque ad aſpectum præclaro. Ab hiſce rectis vijs, aliæ dein aliæque tranſuerſæ, priuata & publica ædificia, vicoſque diſtinguunt. Et ab vtroq; latere viarum, excurrunt porticus, quæ commeantem plebem, & fabrum atq; inſtitorum apothecas ac tabernas, à tempeſtatum iniuria vindicent. iam verò, è lapide triſores vt plurimũ, & quidem ſummo artificio per-

fecti

ſecti cum inſcriptionibus fornices paſſim viſuntur. quæ monumenta, magiſtratu abeuntes, regij præfecti relinquunt. magiſtratibus autem ipſis, celeberrimo loco ſtant ampla & operoſa prætoria, cultiſſimis hortis, capacibus piſcinis, fontibuſque pellucidis, & varijs aquarum deriuationibus ad omnem animi remiſſionem inſtructa. Nec deſunt auiaria, & ferarum ſepta, & operis topiarij tonsiles ſyluæ, luciq; denſiſſimi, & diſtincta florib⁹ prata: vt ſingulæ præfectorum domus oppidi propemodum inſtar obtineant. Priuatorum ædes, circa maritimam oram humiles, mediterraneis verò locis, multiplici contignatione tolluntur, vel pictura decoratæ, vel opere albario candoris eximij. A primo ingreſſu panditur atrium, armarijs circumquaq; diſpoſitis: in quibus inanium Deorum ſtatuæ collocantur. accedunt lacus pleni piſcium, ac penſiles horti. materia in ædificationes vtuntur mirè læuigata, & certo lenocinij genere in auri colorem ac ſplendorem adducta. Pari læuore tegulum eſt, calce ſpiſſatum atq; commiſſum ad pluuias arcendas: durantq; ſeculis tecta talia, extremis imbricibus è marmorato pereleganter elaboratis. ad ſingulas verò ianuas, viridi opacitate arbores ad lineam directæ conſurgunt: quarum gratiſſimo aſpectu, quaſi pabulo quodam, oculorum acies quãlibet fatigata reficitur. Porrò vrbes, præterquam quod magnis, vt dixi, fluminibus pleræq; alluuntur; ſunt etiam quæ, ad ſubuectionis euectioniſq; commoditatem, canales nauium capaces introrſum admittant. quales multis locis apud Belgas, & alicubi etiã in Italia cernimus; marginatis vtrinq; ſemitis ad terreſtre iter adſtructis. lapidei quoque pontes egregiè facti, non ad oppida ſolũ, ſed etiam

in agris plurimi. quę flumina propter altitudinem pilas arcuſq; reijciunt; ea, conſertis & contabulatis nauibus pro ponte iunguntur. ſin ex imbri vehementius intumuerint; ſolutis interim ordinibus, viatorē, gratuitæ cymbę, Regis impenſa tranſmittunt. Iā, voraginibus, & hiatibus terræ, & ſtagnantibus aquis, quæque alia ad iter impedimento ſunt, publicè occurritur. quin etiam, aſperrimis locis ad montium latera excisis cautibus, viæ pateſcunt, ea molitione ſumptuque, vt Romanam in eo genere magnificentiam non requiras. Templa etiam cum turribus, culminibuſque ſpectantur (licet alioqui Deos contemnant Sinæ) pulcherrima, & maxima. Trans pomœrium dein, præſertim ad mare, ſuburbia, eodem ornatu, & laxitate viarum, aduenas ferme ac negotiatores frequentiſſimis diuerſorijs, & cauponis accipiunt; in quibus, præter delicatas de gentis more potiones, omnium etiam generum cocti, crudique proſtant cibi, & exquiſita cupedia. Sunt autem Sinarum populi (quemadmodum eiuſdem plagæ alij) prout ad Septentrionem, vel ad Meridiem vergunt; magis aut minus æneo colore, vel candido: ſimis naribus, exiguis admodum ocellis, rara barba, lōgis crinibus, quos accuratè comptos, & in verticem coactos illaqueant, & oblongum ex argento clauum in laqueum inſerunt. neq; tamē vna eſt omnibus capillamenti ratio. quippe, cælibes, comam à fronte diſcriminant; mariti, confundunt; atq; hæc præcipuè nota, ordinem vtrumque diſtinguit. Primarij, ac diuites, quique militiam exercent; verſicolore ſerico: plebeij ac pauperes, lino, ſeu goſſipio tegunt corpora. nam apud Sinas lana, cùm maximè ſuppetat, minimè texitur. Sagis ad veterem Hiſpaniæ con-

ſuetudinem vtuntur,media ſui parte criſpis ac rugoſis; cæterùm fuſa & explicata lacinia, & laxis manicis: ipſum verò ſagum, ab leua parte confibulant. Accedit talaris tunica, quam qui è regia ſunt ſtirpe, vel ſuperiore aliquo magiſtratu funguntur, circa baltheum maximè; cæteri limbo tenus acu pingunt. Caput operiunt præcelſo ac rotundo pileo, è tenuiſſimis virgulis atro filo prætextis. Caligas induunt affabrè factas, & elegantes cothurnos, aut calceos bombycino obſtragulo perpolitos. Veſtimenta per hyemem pretioſis murium Scythicorum pellibus, quas vulgo martas, vel ſabellinas vocamus, calore admodum ſuaui, & ventis impenetrabili denſitate ſuffulciunt; iiſdemque ſeparatim pellibus circumfouent colla. Moleſtias flatuum, munitis egregiè feneſtris, ac ſpecularibus prohibent. Per æſtatem verò, ad reliqua remedia caloribus leniendis, illud etiam accedit. Subterraneos idoneo loco effodiunt ſpecus: inde conceptam auram, intenſiorem aut remiſſiorem, prout libuerit, per omnes ædium partes admirabili machinatione diſpenſant. Mulieres, circa curam capitis multæ ſunt. crines diu pexos concinnatoſque in ſummo circumligant vitta gemmis auroq; diſtincta. reliqui corporis ornatus, minimè laſciuus. Præcipuam decoris ac formæ laudem, in pedum breuitate & exilitate conſtituunt: atque ob id ipſum, tenellos ab infantia faſciis perquàm arctè conſtringunt. Magnus apud nobiles matronas honos pudicitiæ. raro viſuntur: nec in publicum prodeunt, niſi geſtatoria ſella, prætentis ex omni parte velis, &, occultæ ſpeculationis cauſa, reticulatis ex ebore feneſtellis ad latera appoſitis. ſuccollant ſerui, magna vndique ſti-

pante

pante familia. Deprehenſum adulterium æquè viri ac fœminæ, capite luitur. Ad nuptias, dotem nó viro fœmina, ſed vir fœminæ defert. Singulæ vxores in matrisfamilias numerantur loco: pellices procul à conſpectu varijs locis aluntur. Proſtitutis ac meretricibus (ea fere mancipia ſunt) proprium ac ſeparatum in ſuburbijs domicilium eſt. Annum lunaribus periodis duodecim ita conficiút, vt tertio quoq; anno ad duodecim vnam addant. Principium, à Martij menſis nouilunio auſpicantur. eum diem publica hilaritate, natalem quiſque ſuum priuata gratulatione concelebrant. munera ſibi & ſportulas inuicem mittunt. apparatiſſimis deinde epulis, noctu præſertim, exquiſitiſſimi interponuntur ludi. Comœdias, ac tragœdias exhibent ſumptuoſas, vel fabulis in præſens à poëta confictis, vel actionibus e vetere hiſtoria repertis. petauriſtæ, aretalogi, præſtigiatores, mimi non deſunt. parietes forniceſque viridi fronde, micantibus roſis, & pretioſo periſtromate veſtiuntur. fragrant odoramentis ac floribus viæ, accenſis funalibus ac laternis, arbores, pergulæ, feneſtræ collucent: neruorum pulſu, tibiarum vocumq; cócentu omnia perſonant. Conuiuiorum autem ratio eſt talis. Inuitatur multi, propria ſingulis méſa, aut ſummum binis, apponitur ex ligno ad inſtar ebeni ſplendidiſſimo, varijs ſyluestrium maxime rerum figuris, ac certis linearum ductibus (quo in genere Sinæ admodum excellunt) capreolatim ex argento, vel auro diſcurrétibus. Ea picturæ nitorq́; pro mappa eſt. ſerica frontalia dein ad humum vſque dependent. Conuiuæ fucatis conſident cathedris, præmolli, vt apud nos, culcitra ad gratiorem quieté obductis. Inde elegantiſſimi pri-

mùm

mum caniſtri ſertis redimiti, onuſti baccis pomiſ-ue, toto margine diſponuntur. Intra id veluti ſeptum, admirabili ſtructura cæteræ exſurgunt dapes. cumq; ſagina omnis generis, ferina æquè ac domeſtica, & piſcibus, oſtreiſq;, & cunctis fermè illecebris, & condimẽtis abundent; ſuilla tamen præcipuè caro ſummorũ pariter & infimorum expetitur menſis: neq; ex alio vllo animali copioſior ganea. Cibos digitis attrectare (vt ſunt vulgo munditiarũ diligentiſſimi) ruſticitatis putant. bracteatis paxillis, vel argẽteis aureiſue faſcinulis, cõciſa minutim fruſta in os inſerunt. Exiguis poculis crebro hauſtu ſedant ſitim: & magno cũ honore verborum mutuò ſibi propinãt. Miro interim ſilentio atq; ordine lances ab atrienſibus inferuntur: & in ſingula fercula menſæ inſtrumentum omne mutatur. Hæc ſeparatim viri, ac matronæ item ſeorſum (quæ maritorum zelotypia eſt) eodem apparatu in penetralibus conuiuantur. Salutandi ritus, inter plebeios, eiuſmodi: læuam in pugnum compreſſam obtegunt dextra. ambas dein pectori ſępius admouent, & ſimul, accommodato ad geſtum ſermone demonſtrant, amicum ſibi conditum hærere in medullis. At primores, brachijs arcuatim extenſis, ac digitis vtriuſque manus implexis, identidem ſeſe ad terram vſque ſummittunt: certantque verborum officijs inter ſe, vter poſterior, alterius honoris cauſa quieſcat. Opificum ac ſellulariorum, ingens vbique numerus; & certus ordini cuique vicus eſt. ſculpendi ac pingendi artem, itemq; plaſticen, toreuticen, encauſticen, nec non fabricas, ærariam, ferrariam, cæteraſque metallicas, ac materiarias egregiè callent. neque ad conflandos ignes (quod vel in primis mirere) cuiuſquam

egent

egent opera. quippe, certa ratione ita libratis tubulis quibuſdam, atq; ad caminum aptatis, vt acceptam è cauernis auram perpetuò reddant. mechanica quælibet, vel ibidem excogitata, vel ex alijs terris inuecta, celerrimè arripiunt. Aenea tormenta conflare; litteras imagineſque ſubiectis prelo typis excudere (quibus commentis Europa recentibus adeò gloriatur) vetuſtiſſimo in vſu apud Sinas eſſe, compertum eſt. Accedit ad artificium tormentorum, quòd ex ijs quædam ſolutilia faciunt; perque partes impoſita baiulis, aut iumentis, quocunque opus eſt, ſine vexatione circumferunt. Ad ſcribendum autem, arctas & oblongas adhibent è leui admodum ac tenui papyro pagellas. neque verſus ab læua ad dextram, vt Græci; neque ab dextra ad læuam, vt Hebræi; ſed ad imum ab ſummo perducunt. cuius generis impreſſum volumen, atque inde tranſmiſſum, Romæ in Vaticano, itemque in Laurentiana Philippi Regis bibliotheca videre me memini. Litteris vtuntur velut Aegyptijs, quas hieroglyphicas Græci dixêre. Eæ ſingulæ ſingulis nominibus ſeruiunt, atque etiam integris interdum ſenſibus. Ita fit, vt cùm Sinæ, varia lingua, quippe tam multis regionibus tamque diſiunctis, vtantur; tamen, quæ litteris conſignata ſunt, peræquè omnes intelligãt. Præter ſuum cuiuſque nationis atque prouinciæ, certus inſuper & communis eruditorum eſt ſermo. Latinæ apud nos linguæ reſpondet. vulgo Mandarinum appellant. hoc aulici, ſcribæ, iuriſconſulti, iudices, magiſtratus vtuntur: huic impenſa cura dant operam. Qui per plateas erret otioſus, vt ſupra docuimus, vel manum ſupplex ad ſtipem porrigat, fermè eſt nemo. Manci, vel aliqua parte corporis

poris

pòris debiles, vel morbo impliciti grauiore, quàm vt ſibi parare victum vllo modo poſſint; cognatis affinibuſúe alendi attribuuntur à magiſtratu. ſin propinqui deſint; vel propter inopiam alendo non ſint; cauſa probè cognita, ne quid ſubſit fraudis, in regia valetudinaria deportantur. Luminibus capti, ſi premat egeſtas, piſtrino ac molæ; manci, aut quoquo modo mutili, dum ſuppetunt vires, alijs alij miniſterijs affiguntur. Denique nullus inertiæ, vel ignauiæ locus eſt. Itinerum ſpatia hoc pacto diſtinguunt. Minimam omnium menſuram patrio nomine vocant Li. hæc, interualli continet quantum æqua planitie, die puro ac ſereno, vox humana percurrit. Li decem, vnum explent Pù, quod Hiſpanienſi fermè leucæ reſpondet; ſiquidem Pù dena, diei vnius iter efficiunt, quod vulgo ychan appellant. Peregrinationibus autem, non iumenta modò, ſed etiam varij generis ciſia, lecticæ, pilenta deſeruiunt: accedunt rhedæ ac vehicula partim equis iuncta; partim etiam, vbi camporum æquora patiuntur, velis euntia. Nec verò minus peritè, ac ſcienter aurigæ quàm nautæ, & gubernacula moderantur, & varia velorum inflexione, prolato vel reducto, prout opus eſt, pede, ventos excipiunt. Pretia rerum (vt quondam in Latio) non moneta nummiſúe; ſed, ne locus adulterio pateat, conciſi maximè argenti pondere metiuntur: atque in id ipſum, forfices, & habilem trutinam ligneolæ incluſam thecæ, in ſinu circumferunt. ad maiora verò pondera, cum lancibus libram, publicè probatam obſignatamq́; habēt domi. teruntios duntaxat ex ære publica forma percutiunt, geſtantq́; pertuſos in linea, ſupplendis argenti pretijs. vel etiam ad quiſquilias coemendas. Ni-

das. Nihil quod vlli vſui poſſit eſſe, perire per incuriam ſinunt. excrementa ſordeſq; ad ſtercorandum agrum; viliſſima ſcruta, in chartarias officinas; ipſa deniq; canum oſſa, in cælaturam & ſculptilia conferunt. Fœneratores, vtpote reipub. noxij, cùm alijs pœnis, tum pecunia mulctantur in fœnore deprehenſa. debilibus tantùm aut cæcis ex infima plebe, ad ſuſtentandam inopiam, aliquid vſuræ nomine exegiſſe impune eſt. Suarum quiſq; mercium inſtitor, deſcriptum indicem; pharmacopolæ etiam ſingulorum ſimplicium quæ appellãt, ſpecimen ipſum coguntur pro tabernæ foribus habere propoſitum. Ea ſæpe ab ædilibus inſpiciuntur: neq; cõponendi, miſcendiúe, niſi præſens neceſſitas vigeat; neq; compoſita diutius adſeruãdi, cuiquam omnino ius eſt. Vocales & geſticulatorias aues enutriunt impenſa cura, venduntque, præter naturales colores, vario etiam veſtitu ornatuque diſtinctas. Iam, naualium copia, ac totius rei maritimæ apparatus, pæne incredibilis: adeò largè, materiam & omne inſtrumentum, cędnæ ſyluę, & ferri optimi venæ, & lini goſſipijque frequentiſſimæ textrinæ ſuppeditant. Maximas naues, vento duntaxat mobiles (quarum ſupra meminimus) vulgò iuncos appellant. ex ijs partim ad bellum parantur, eminentibus ad proram puppimque caſtellis: partim depreſſiores, ad mercaturam & onera. Sunt quas Lanteas, quas Bancones vocant: illæ, ſex remis ingentibus; hæ tribus tantùm, quaterno vel ſeno in ſcalmum remige ad vtrunque latus inſtructæ. Longis etiam, triremium inſtar, vtuntur; ſed ſine roſtro; & ad amnes, ac vada ſulcanda plano alueo fabricatis. Aliæ conſpiciuntur, maximè peragrandis animi cauſa littoribus, auro & argen

to cæ-

tòcælata puppi, cubiculis, reticulatis feneſtris, porticibus, penſilibus hortis pæne in maris contumeliã exornatæ. Ad ſummã, variæ magnitudinis ac formę nauium tanta copia eſt; vt pręfecti orę maritimæ, ſi quid vrgeat ſubitæ rei, militares iuncos à quingentis ad mille contrahere momento dicantur. Neque vllo tempore anni deſunt claſſes, ad tuenda & purganda piratis maria pluribus locis paratæ. Hæ, magno totius regni bono, mercatoribus, & nauiculariјs omnium nationum præſtare conãtur non modò tuta, ſed etiam ſecura commercia. Carinas oblinunt certo bituminis genere mirè fideli cum ad explendas rimas, tum ad teredinem & noxia lignis animalia prohibenda. Purgandæ verò naui, pluribus conſertam vaſculis antliam, ad latera introrſum applicant eo artificio; vt vnus quilibet ſedens, alterno pedũ ac perleui motu, paucis horis quantamlibet ſentinam exhauriat. Nauigiorum fluuialiũ incredibilis copia. quippe, in iјs magna pars hominum cum coniugibus, & liberis degunt: è quibus aliј vecturam exercent; aliј pro cauponibus & inſtitoribus, in perpetua ſtatione ſunt: nec ſolùm in cibos, verùm etiam in cultum, ac veſtitum, ipſaſq; delicias habent cuncta venalia; vt in ipſo itinere ac fluuiјs, vrbana commoda & copiam non requiras. Sunt qui intra eas naues, altilium, atque anatum præſertim, ingentes alant turmas: & facillima eſt ſoboles; propterea quod ex ouis, non matris incubitu, ſed leni tepore ex ignibus temperatis adhibito, quotquot viſum eſt pullos excludunt. Noctu, animantes eas intra ſepta nauium cohibent; manè vt diluxit, in campos oryzæ feraces emittunt. ibi, non paruo agricolarum compendio, noxias frugibus herbas, mira quadam

auiditate depaſtę,ſub noctem ad cymbali,ſeu tympani pulſum,in ſuas quæq; cohortes ac receptacula redeunt. Minutæ verò cymbæ, non fluuiatilem modò,ſed ne marinum quidem ſaporis egregij piſcem interioribus incolis deeſſe patiuntur. Verno tempore anni, tumeſcentibus imbre ac niue fluminibus,cùm ad ipſas maximè fauces fœtificādi cauſa æquorei greges ex alto ſuccedunt; confeſtim è vicinis regionibus haud ignara prouentus magna hominum multitudo cum retibus & vericulis aduolat. ingens captura nullo negotio fit:inde amnici nautæ à maritimis quàm optimos piſces vili coemptos pretio, & vimineis conditos corbibus, peruncta charta ad continendum liquorem intectis;mutata ſubinde aqua,&pabulo iniecto,quamuis intima in loca incolumes vehunt. ibi ex anguſtijs in ampla transfuſi viuaria, & latas vrbium foſſas, ad lautiora conuiuia popinaſq; toto anno ſufficiunt.Capiendi autem,cùm aliæ ſunt artes;tū illa vel in primis iucunda. Prægrandes, ac domeſticos habent coruos,eiuſmodi prædæ aſſuetos,horum colla nodo ita laxo conſtringunt; vt nequaquam intercluſa reſperatione, cibos tamen tranſmittere, ac deglutire non valeant. ita è caueis dimiſſi;admirabili ſolertia ſe ſe in aquas immergūt: piſciculos minutos ore conceptos, maiores autem roſtro apprehenſos,domum, vnde abiêre, identidem referunt; quoad ſolutis omnino faucibus, ad ſatietatem ipſi quoque paſcantur. Ea magiſtratuum oblectamenta præcipua. Rei litterariæ magna pars hominum vacat. Medicas artes, & phyſica, & aſtronomica attingunt pauci: iura legeſque habent ante annos bis mille ſcripta, neque vnquam (vt ferunt)exinde mutata.his verò, quod ferme ad

hono-

honores ac magiſtratus aditum patefaciant, plerique certatim inſudant: deq; politicis rebus, regnorumque adminiſtratione & quærunt ipſi inter ſe, &, vbi licet, è peregrinis auidè ſciſcitantur. Gymnaſia cũ egregijs doctoribus fermè oppidatim amplè, & copiosè ſuſtentat Rex. in ea gymnaſia è ludo litterario primiſque rudimentis pueri & adoleſcentes leguntur. ſtudiorum præfecti, quos ceſſatores, vel tardos animaduerterint; obiurgant primùm: dein plagis afficiunt: ad extremum ignominia notatos expellunt. cæteros, pro cuiuſque profectu ac diligentia, tollunt laudibus. Ad hæc, regij cenſores tertio quoque anno gymnaſia publicè recognoſcunt. ab ijs, ingenij & doctrinæ hoc fere modo ſpecimen ſumitur. celeberrimis in regni cuiuſque gymnaſijs, ad eam ipſam rem, menſis & ſubſellijs inſtructa viſuntur ampla & ſpatioſa cõclauia. In ea ex alijs prouincijs (ne quid gratiæ detur) euocati adoleſcentes, prætentato ſinu ne quem ſecum inferant librum; manê cum pugillaribus includuntur. ibi à cenſoribus theſes de repub. & regno, itemque de priuatorum controuerſijs, ponuntur ex tempore. in eam ſententiam, clauſis oſtijs, adhibitiſque cuſtodibus, pro ſua quiſque copia & facultate ſcribunt eò intentiore ſtudio, quod in eiuſmodi certamine non dignitas modò, ſed etiam res vniuſcuiuſque diſceptat. ſub noctem, apertis foribus, penſa exiguntur, adſcriptis auctorum nomine, origine, & patria. deinde miſſa iuuentute; cenſores per otium ea ſcripta perpendunt: & ex vniuerſo numero tria primùm millia; rurſum ex hiſce, trecenta; poſtremò ex trecentis, nonaginta quàm optima ſeligunt. atque is demùm habetur ſapientiæ flos; neque vltrà ſubcernitur. quippe, to-

vidam iuris peritos, ad ſupplementum, in ſingula regna deſcribi ſolenne eſt. Poſt hæc, edicitur dies, quo die victorum nomina voce præconis pronunciãda ſunt. Fit denuò ex omni parte cõcurſus. qui palmam tulêre, ij cum exquiſito verborum honore magiſtri appellantur: atq; is dies magna conuiuiorum ac ludorum pompa & celeberitate peragitur. Noui magiſtri, phaleratis in equis, ingenti omnium ordinum ſtudio & comitatu, per vrbem incedunt. dein miſſos in regiam, referri Rex iubet in Loytias; quo maximè titulo nobilitas vniuerſa cenſetur; & annuum ſingulis honorarium ad eam perſonam tuendam attribuit, ac tum denique inter ſe amplexantur, eiuſque collegij neceſſitudinem perſanctam exiſtimant. Porrò, ex Loytiarum corpore iudices, & conſiliarios, & magiſtratus creari mos eſt. neque per ambitionem, aut corruptelas, nullo ſui dato in imis documento, raptim ad ſumma tranſiliunt: ſed in inferioribus probati ſpectatiq́; gradatim ad ſuperiora conſcendũt. Magiſtratuum minorum ingens vbique numerus. maiores in vnaquaque metropoli, cum ampliſſima poteſtate quinque: neque ij indigenæ, quò magis inter ignotos, odio & amore vacui, rectam in adminiſtrando rationem ſequantur. Inter hoſce, omnium conſenſu, primum dignitatis & imperij locum obtinet Tutan. is, quaſi vicario Regis munere, vniuerſæ prouinciæ præpoſitus eſt; ac dignitatis cauſa, proprio ac ſeparato à reliquis præfectis habitant loco. ad hunc grauiſſima quæq; & maxima referuntur; pleraq; decidit ipſe, ac de toto rerum ſtatu ſubinde Regem per litteras edocet. Proximus huic honore habetur Ponchaſius, penes quẽ vectigalium & fiſci regij eſt cura. is cum ingenti ſcriba-

ſcribarum & cuſtodum copia, tuetur ærarium; rationes & codices recognoſcit, annua ſtipendia, ſalaria, mercedeſque diſtribuit. Sequitur Anchaſius, qui cum conſilio delectorum virorum, non de ciuilibus modò controuerſijs ac litibus iudicat; ſed etiam rei capitalis quæſtiones exercet: atq; ad hoc tribunal toto eo regno in cauſis grauioribus prouocatio eſt. Porrò Aitan rem bellicam adminiſtrat, conſcribit exercitus, comparat claſſes; ac prẹcipuè in id excubat, ne peregrini in vrbes ac mediterranea ſenſim irrepant. Aitani ſubeſt poſtremus omnium Luitiſius, vir, militaris item rei peritus, qui ad Aitanis arbitrium, prout opus eſt, varias in expeditiones cum exercitu proficiſcitur. Sunt qui præfectorum alia quædam tradant nomina, & plura: ſed vtiq; magna omniũ ſpecies: mira maieſtas, ac ſingulis, excepto Luitiſio, à conſilio ſunt viri decem lectiſſimi, verùm impari dignitate. ſuperioris ordinis quini ab dextra ſedent, quod apud Sinas honori ducitur: aureo baltheo, & (qui regius eſt color) croceo galero: inferioris claſſis ab læua totidem, cingulo argenteo, & cæruleo galero diſtincti. Si præſidem in prouincia mori contigerit; antiquiſſimus è conſiliarijs in locum defuncti ſuccedit. Ex eodem numero, ad obeundam, ac luſtrandam Regis iuſſu prouinciam, legati mittuntur. Cæterùm cuncti peræquè præſides & conſiliarij, regium inſigne geſtant ad pectus humeroſque; ſerpentem ex auro textili. Neque minoribus præfectis, alijſue, magiſtro cuſtodiarum excepto, quemquam è ſuperioribus hiſce niſi de genu alloqui, aut compellare fas eſt. Euntibus in prouinciam, præter veſtimenta, & famulos aliquot; nihil omnino vel ad iter, vel ad hoſpitiũ, vel ad cæteros vitẹ vſus parã-

dum. in ſingulis oppidis regij ſunt parochi. ab ijs cuique pro dignitate cuncta benignè præbentur. quod ſi priuatis amicorum hoſpitijs vti malint; pro cibarijs numerantur pecuniæ. Ineuntibus magiſtratum, obuiam primùm ſub ſignis peditum cohortes, & equitum turmæ; tum reliqui ordines cũ inſigni pompa; & vario ſymphoniæ cantu procedunt: ea frequentia per vicos vrbis, magnifico periſtromate ornatos, non ſine honore florum odorumque, nouus præfectus in prætorium vſque deducitur. Præſto ſunt regij famuli & curatores, qui ſine vlla ipſius moleſtia cibos, inſtrumentum, & ſuppellectilem ex maieſtate ſuppeditent. intra eaſdem ædes proprijs conclauibus ac cœnationibus, aſſeclæ, ſcribæ, accenſi, lictores, & forenſe miniſterium omne alitur vnius Regis impenſa: quò plures omnium actionum & vitæ quotidianæ arbitros ac teſtes habere ſe magiſtratus intelligat. Iura autem, hoc ferè pacto redduntur. à primo mane ad veſperam, paucis horis ad meridiandũ intermiſſis, præcelſo in tribunali cõſidet prætor. cingũt latera iudices. cohors ad imperium parata circunſtat. qui ad ius petendũ accedunt, intromiſſi ab ianitoribus, procumbunt illicò, & vel eminus ipſi, quid velint, elata voce pronuntiãt; vel ſupplicẽ libellum recitãdum propalam offerunt ſcribis. Prætor; agitata re, de cõſilij ſententia reſpondet; ipsũq; reſponſum litteris cõſignatũ à ſcriba, ipſe dein rubricato pigmento ſua manu cõfirmat. Ex aperto administrantur omnia. ſolitudo, & ſecreta colloquia, & arcani ſuſurri vetanter, quò minor flagitijs & fraudibus, quæ oderunt lucem, aditus ſit. Capitalis noxę reos, identidem comperendinant: nec niſi lentè quęſita, & ad liquidum cognita cauſa, condẽ-

nant.

nant. itaq; oppidò pauci in tanta hominum multitudine carnificis manu finiunt vitam. Cæterùm interea, vincti, quàm diligentiſſimè adſeruantur loco amplo, inſtar oppidi, celſis admodum parietibus circumſepto; eodemq; rerum venalium copia, tabernis, & opificijs, ne quid extra petendum ſit, ad omnes vitæ vſus inſtructo. carceri, cum magno vigilum numero præeſt non leui auctoritate vir. is per ſe, perque ſuos, cuſtodiarum ſeriem quotidie recognoſcit: & quàm intentiſſima excubat cura, ne cui, delinitis pretio miniſtris, vel perfoſſo pariete, ſuſpenſiſue alicunde funibus, aut alia quapiã ratione effugium pateat. Fori verò ipſius, & prætoriæ turbæ ſeuera admodum diſciplina. graui malo, erratum, atque adeò murmur omne compeſcitur. qui deliquêre; ijs, quò cõſpectior ignominia ſit, vexillum quoddam in manus datur. cum eo vexillo, ad conuentum vſque dimiſſum, genibus nixi perſiſtunt: ac demum ad Prætoris arbitrium verberibus acerbè mulctantur. ac multos paſſim videas (neque id propter adſuetudinem, probro eſt) vibicibus liuida, & medicamentis oblita facie. Porrò præfectis, cùm in publicum prodeunt, multo cum ſatellitio, gregibusque clientum & amicorum, ſella, vti dicebamus, magnifica geſtari mos eſt: & quidem defixis in vno obtutu oculis (quo in genere à prima ætate exercentur) ac toto vultu ad ſeueritatem triſtitiamque compoſito. Frenati ſequuntur equi; variæ vmbellæ circunſtant: lictorum anteit manus: quorum, hi regia vexilla; arundines illi toſtas ad verbera; alij clauas argenteas ferunt; alij, pendente ex humeris tabella gypſata cum ſericis floccis, inſcriptũ magiſtratus imperium ac poteſtatem oſtentant. Hi omnes,

in ordinem bini, magnis clamoribus ſubmouent plebem, quæ vel in domos feſtina ſe proripit, vel etiam honoris cauſa vias euerrit. in tranſitu verò, mirum ſilentium: non modò interpellare præfectum, ſed ne contra quidem intueri fas eſt. Rem militarem, non tam audacia vel firmitate, quam numero, & machinis, & egregia in primis diſciplina ſuſtētant. Pręter extraordinarias copias, quę varijs locis, vbi res poſtulat, comparantur; in ſingulis vrbibus, firma ac certa præſidia ſunt. pro muris aguntur excubiæ, quas idētidem obit circitor: itemque validæ ſtationes ad portas. earum fores, præter alia repagula ſerasque, impreſſo chartæ, & commiſſuris agglutinato ſigno, quotidie muniūt: nec niſi eodem a miniſtris inſpecto ac probè agnito, aperire conceſſum eſt. Ad limites regni, crebræ & minutæ viſuntur arces. qua verò Scythæ contigui ſunt, inſanæ ſubſtructionis murus in ducentas amplius excurrit leucas, quantum inter duos admirandæ altitudinis mōtes interuallum eſt. Ea regionis clauſtra firmiſſima. Vbi ex illa parte increbuit belli rumor; confeſtim à cuſtodibus dato ſigno, è vicinis caſtellis & oppidis cōcurſus ad munimenta fit; quoad ab Rege duces iuſſo cum exercitu ſuperueniat. Equites, elegantiſsimo ornatu armatuq; prælium ineunt, quaternis ex ephippio pendentibus gladijs, quorum ſimul duobus perquam ſcienter vtuntur. pedites item egregiè armati pugnam capeſſunt. largum vnicuique ſtipendiū optima fide perſoluitur. ſpectatæ virtuti certus ab imperatore honos: contra, ignauiæ perfidiæq; ſupplicium. Qui ad militiam adſcripti non ſunt; iis arma priuatim nulla; quæ maximè res ab inteſtinis tumultibus otium præſtat. Atque vt cæteri magi-

magiſtratus, quò magis caſtè rempub. adminiſtrent, ferantque incorruptam in iudicando ſententiam; è longinquis petuntur locis: ita, ordinum ductores, ac militares præfecti, ea de cauſa leguntur indidem, vt eos ipſamet caritas liberorũ & cõiugum, ad ſubeunda belli pericula, & acrius pro aris ac focis dimicandum accendat. Porro, hiſce tot præfectis, iudicibus, populisq; , cum regio nomine ac poteſtate vnus præeſt vir, necis ac vitæ omnium dominus, huius, vel è ſtipatorum & apparitorum frequentia, vel ex ædium admirabili ornatu & laxitate, vel ex ipſo genere domeſticæ diſciplinæ veneranda maieſtas. Octo habet à cõſilijs, è toto Loytiarũ ordine lectos viros: is ab Rege ſecundus dignitatis eſt gradus; ſummumq; totius gẽtis oraculum. ſexaginta circiter alit vxores. fœminæ tantùm, vel eunuchi miniſtrant. ipſe, niſi mutãdæ ſedis cauſà, vel cùm ad bella procedit; ferè nunquam excedere ſolet è regia. De omni ſtatu prouinciarum, & præfectorum actis, certior aſſiduè fit; veredarijs ſeu curſoribus ita diſtributis; vt in ſingulos menſes ex qualibet prouincia litteræ in regiam perferãtur. ij, per equos paribus fermè interuallis in via diſpoſitos, celerrimè peruolant; ſuumq; in ſingulas poſitiones aduentum, quò recentes equi, ſeu ad flumina traijcienda naues illicò expediatur; vel tintinnabulis perargutis è belluæ ceruice pendentibus; vel etiam, vt apud nos, cornu ſæpius inflato prænuntiãt. Super hæc, ſtatis ipſe tẽporibus idoneos viros ad cuncta corã inſpicienda, per omnes regni partes cũ ampla poteſtate dimittit. quin etiam, extra ordinẽ certos è ſuorum fidelium numero in eam ipſam rem deſtinare conſueuit, ſacramento priuatim adactos mune-

ris cum

riscum cura & cum fide fungendi. id vt quàm occultiſſimè fiat; multa Rex habet apud ſe diplomata, ſuo notata chirographo & ſigno; nominibus tãtùm ſpeculatoris, & locorum, & perſonarum, ne quid emanet, conſultò ſuppreſſis. Inde, vbi tempus eſt, clam accepto diplomate inſpector idem & cenſor, quam Rex iuſſerit verbo prouinciã, tanquam vnus de populo circuit; præfectiſque, ac prętoribus, inter publicæ rei adminiſtrationem, ac præſertim inter dicendum ius, diſſimulanter aſſiſtit. Vbi quæ voluit, probè cognouit; tum demum adit conſilium; & prolato repente diplomate; mira omnium veneratione ſummus totius conſilij iudex & arbiter in ſolio collocatur. Inde, prout exigit res, alios ornat laudibus, atque ad altiores extollit gradus; alios, nulla cuiuſquam tergiuerſatione, vel in ordinem cogit, vel etiam ſupplicijs grauioribus afficit. Atque eo præcipuè metu magiſtratus ac iudices in officio continentur. In ſingulis prouincijs aurea tabula velata inſcripto Regis nomine cuſtoditur. Eam tabulam ſingulis nouilunijs velo reducto, Loytiæ, & præfecti omnes honoris cauſa inuiſunt, & æque ac Regem ipſum adorant. Demortuo Regi, è filijs maximus natu; ſin deſint liberi (quod in tanta vxorum turba perrarum eſt) proximus è regia ſtirpe ſuccedit. cęteri, ne quid eorum cauſa tumultus exiſtat, remotis inde palatijs ad inſtar oppidorum incredibili magnificentia, regio cultu apparatuque, in libera cuſtodia detinentur, propoſita capitis pœna, ſi extra eos fines iniuſſu pedem extulerint. Legatos Regum, qui vel amicitiam expetunt, vel æquo iam ante fœdere iuncti ſunt, miſſa obuiam nobilitate Rex comiter accipit: ac legatione peracta, Loytias

tias appellatos honoris cauſa, cum amplís muneribus domum remittit. Iam de theſauris, & coaceruatis auri & argenti laminis, admiranda narrantur. nec deſunt qui ad noſtræ monetæ ſupputationem; aureorum annua millies fermè ac ducenties centena millia Regem capere pro certo perhibeant: quãtum vix moriens Imperator Veſpaſianus, & quidem pecuniæ diligentiſſimus, in ærario Romano reliquit. Ingens omnino ſumma: & in cuius contemplatione haud immeritò laboret fides. veruntamẽ ſatis conſtat, in vno Cantonis emporio, quod alijs eius plagæ multis & celebritate, & diuitijs inferius eſt; ex annonæ ſalariæ vectigali, centum circiter & octoginta millia coronatorum; & in mediocri quodam oppido eiuſdem oræ Cantoniæ, è decimis oryzæ duntaxat, amplius centum millia percipi, vt minimè dubitandum ſit, quin ad fiſcum perueniant immanes pecuniarum acerui quotannis: imperij magnitudinem, frequentiam populorum, exactiones capitum & oſtiorum, portoria mercium, frugum omnium decimas, fructus metallorum & cætera vectigalia reputantibus. Accedit non mediocris ad ſummam opulentiam momenti res: quod more Turcico & ſectæ Mahometanæ totius, in ditione finibusq; Sinarum, tributa & ſtipendia, præter vnum Regẽ, nemo prorſus omniũ imperat. nulli, vt apud nos, Comites, nulli Duces, Marchiones, Barones, vel dynaſtæ cenſentur. Magiſtratus ac præfecturas, non tã in beneficij aut præmij, quã in laboris ac muneris loco tribuit Rex: neque ſplẽdida honorũ vocabula, & opimi reditus, hęredẽ ſępe degenerẽ ſequuntur. ſuas ſibi quiſq; diuitias ac dignitatẽ, ſtudio ac diligentia parat: nec virorum fortium & vigilantium loca, per nobilitatis

litatis fucum, ignauia & ſegnities occupat. Hęc fermè Sinarum bona laudesque: quas tamen eaſdem grauioribus malis vitijsque ſuperari non dubium eſt. Religionis, quę iuſtitię prima & pręcipua pars eſt, cura genti poſtrema. Sacrificulis (quos patrio ſermone vocant Hoxiones) exiguus admodum honos, templa vulgo adeunt conſuetudine magis & inſtituto quodam, quàm quòd mortalia curari ab Dijs; vel humanis dictis, factis, cogitatis intereſſe cæleſte numen exiſtimēt. Sanè Euangelium accepiſſe olim ab Apoſtolo Thoma creduntur, vt ſupra dictum eſt: & imago teſtatur idipſum proceræ mulieris, puerulum in ſinu fouentis, cui ardentes hodieque lychnuchos more noſtro ſuſpēdunt. Sed nec Apoſtoli vlla iam ibi mentio: & cuiuſnam ea ſit effigies, prorſus ignorant. adeò, vel ipſa regionum longinquitate, vel diuturno cultorum deſiderio, in ea terra ſemen omne Chriſtianæ pietatis interijt. Qui ſapientiores habentur, ij arcanis & quæ non temere vulgent decretis, Pythagoræ fermè ſomnia de tranſmigratione animorum ſequuntur: & pro meritis actę vitæ, ſua cuique prę mia & ſupplicia, ex communi omnium gentium opinione conſtituunt; ſedesque fingunt refertas cunctis ijs, quæ vulgo vel ad felicitatē prima, vel ad miſeriam extrema ducuntur. Capillum tam diligenter iccirco nutriunt, quod credant ea ſe tamquam anſà in cælum aliquando ſublatum iri. ſacrificuli contra (qui quidem cœnobiticam agunt vitam) abradunt capita, quòd ſine tali adiumēto ſydera ſe conſcenſuros eſſe confidant. Mundum vniuerſum ex aqua initio conditum affirmant, quę vehementius agitata, e ſpumis ampulliſque, cælo; ex imis partibus & craſſioribus, materiam terræ præ-

ræ præbuerit; reliqua reſeruarit ſibi. Interrogati, quiſnam initio aquas agitarit: ſponte ciendi vim ijs inditam fuiſſe reſpondent. Rurſus, vbi quæritur, à quo eam ipſam vim ac virtutem acceperint; ſubrident, quaſi planè ibi ſiſtendum, neque ſit vltrà procedere. Primos homines vnà cum cęteris animantibus ac plantis, aiunt è terra extitiſſe: ac ſine legibus, aut vllo iure, vagos ac feros, arborum baccis, & crudis carnibus initio veſci, & ſanguinem potare aſſuetos, ipſa dein ratione duce ac magiſtra, frugibus ali, tecta moliri, vrbes condere didiciſſe: adhibitoque ſtudio, paulatim à barbara & agreſti vita, ad cultum & manſuetudinem fuiſſe traductos. Non pauci, muta ſimulacra, vel etiam informes adorant lapides; namque ij fermè Dij gentium ſunt. Adhæc, artis cuiuſlibet inuentores, alioſque priuatim aut publicè benemeritos, quidam etiam parentes, caroſue, in numina referunt. ijſque & ſtatuas ac templa ponunt, & vota faciunt, & adolent thura, non mortuis modò, ſed interdum etiam (quod magis deteſtére) viuentibus. Alij Solem, & Lunam, ac ſtellas, cælumque præcipuè ipſum, vnde cuncta in terras bona promanent, omni ſtudio colendū exiſtimant. Sunt etiā, qui inferna venerentur monſtra ſuccincta colubris, & igneo vomitu, cuiuſmodi cacodæmones in Europa depingimus, neq; id tā impetrandi cuiuſpiam commodi, quàm depellendi maleficij cauſa. quippe obuerſantia interdum eiuſmodi viſa, maiorem in modum extimeſcunt. Sed qui ſimulacris diuinos habent honores; ij inter cætera illo vel inprimis ridiculo genere ſuperſtitionis vtuntur. Ad captanda itinera, vel grauiores quaſlibet auſpicandas res, adhibita ad ſtatuam precatione, ſortes obſer-

obſeruāt: quarum eſt ritus eiuſmodi. Dimidiatos globulos è ligno duos, ad iuglandis fere magnitudinem, filo traiectos; coram ſimulacro ipſo temere ac fortuitò iaciūt. Si ambo ſupini, vel etiam alterno conſederint ſitu (quod vulgo infauſtum putatur) idolum verbis aciurgijs malè admodum accipiunt: dein, quaſi contumeliæ pœniteat; rurſum delinimentis, votiſque, ac ſupplicationibus propitiare contendunt. Si nihilominus aduerſæ appareant ſortes; idolum videlicet acerbius plectitur. ad verba accedunt verbera; in aquas proijcitur; amburitur igni: dein blanditijs denuò, ac promiſſis placatur. atque in hac viciſſitudine tandiu perſiſtunt, quoad facta in ſortes ambo miſſilia prona conſiſtant. Tum verò, modulato carmine grates laudeſque agunt inani Deo. mox etiam, egregiè conditas coctaſque gallinas, anates, anſeres, oryzam, &, quod præcipuo eſt in honore menſarum, offerunt ſuillum caput, & cantharum vini. Ex ijs vbi ſingulis aliquid in diſco; porcini capitis imas auriculas, reliquarum altilium vngues, vini guttas aliquot in ara ſimulacro appoſuerint (qui vetus eſt libandi mos) cæteras ipſi dapes magno cum tripudio, & effuſa lætitia comedunt. Mortuorum exſequiæ celebrantur in hunc ferè modum. Patré familias, vt exſpirauit, quàm optimis veſtimentis indutum, in cathedra collocāt. huic ad genua procumbens vxor primùm, dein filij, tum reliqui deinceps propinqui & amici cum lamentis & lacrymis vltimum dicunt Vale. Poſtea corpus in arcam includunt, ex odorata & minimè putri materia: commiſſuris cùm alio ſpiſſamento, ne fætor emanet; tum lamina ferrea diligenter obſtructis. eam arcam in amplo conclaui, veſtitis lino parietibus,

à ter-

à terra ſuſpendunt, ac linteo tegunt, in quo picta imago defuncti conſpicitur. Ante id conclaue, aut in ipſo ædium veſtibulo, ſtant menſæ opiparis onuſtæ dapibus. quindecim ipsos dies arca domi adſeruatur: cognati & noti locum officij cauſa frequentant; ſacerdotes verò, noctu præſertim, piacularia ſacra Dijs manibus faciunt; ac pictilem chartam vel ſuper demortui cadauer cum certis carminum præfationibus cremant; vel prætentis toto conclaui funibus appenſam agitant; vociferantes, eo motu animum defuncti ocyus ad aſtra tolli. poſt quintumdecimum diem, arca in campum ſepulturæ dicatũ ſolenni pompa deuehitur. ibi cadauer incluſum, paulatim abſumit dies. interea ſeſe identidem Hoxiones ingurgitant cibo: eaque illecti ſagina, locupletum præcipuè funeribus inhiant. Mortuos, proximi biennium, vel etiam triennium lugent. quo temporis ſpatio craſſiorem tunicam apprimunt carnibus, & horrida ſeſe reſte præcingunt. filij, ſi perſonam gerant publicam, illicò ſe abdicant magiſtratu. Hæc de ſepulcris. Ac ne maritimæ quidem res ſuis carent ſuperſtitionibus. Quæ naues primùm deducendæ ſunt, haſce Lunæ, vel cuipiam fabuloſo dicatas Deo, varijs expiamentis & ſupplicationibus luſtrare mos eſt. Ac cæteris item in rebus alias alij cæremonias ac ritus obſeruant. Sunt qui omnem de Dijs ac ſpiritibus opinionem planè & impunè derideant: vnum eſſe interitum hominum ac iumentorum; neque poſt mortem reſtare quicquam omnino, arbitrentur. Huic de ſuperis perſuaſioni, conſentanea hominum ipſorum inter ipſos eſt fides: quam eatenus colũt, quatenus commercij neceſſitas, & fructuoſa exiſtimationis ratio poſtulat. ea remota,

nequaquam ij ſunt, quibuſcum in tenebris mices. quin etiam, totius humanitatis multis in rebus vi dentur expertes. alienigenam fermè auerſantur, & interiore (vt dictum eſt) vſu & hoſpitio prohibẽt. Aere alieno preſſi, liberos vel mancipio & nexui dãt; vel etiam (quod multò flagitioſius eſt) adhibita omni lenociniorum arte, proſtituunt. Vngues enormem in longitudinem excreſcere patiuntur: quaſi verò id (quemadmodum apud Græcos olim & crepidis vti, & comam alere) ingenui hominis, & ſordidis operibus nequaquam occupati indicium ſit. Cognitores capitalium rerum, amplianda toties cauſa, per ſpeciem lenitatis, diram crudelitatem exercent, quippe rei, quorum magna ſemper eſt multitudo, interim onuſti catenis, noctu præſertim, arctiſsimeque inter ſe conſtipati & con ſtricti, adeò ſæua ac tetra cuſtodia detinentur; vt dilatam à iudicibus mortem haud pauci quotannis accerſant, ſibiq; ipſi afferant vim. Interea, in conſpectu comeſſantis ac ludibundi ſæpe iudicis, feriæ quæſtiones per tormenta exercentur: quorum cùm alia ſunt genera; tum illud quotidianũ. Pro virgarum faſcibus cubitali arundine vtuntur, cuius ante meminimus, lata digitos quattuor, craſ ſa vnum; & quidem igne toſta, quò grauiorem faciat plagam, hoc ſæuitiæ inſtrumento, humi ſtratorum, ac ſæpe inſontium artus ac plantæ adeò acriter & acerbè cæduntur, vt qui non robuſtiſſimo ſunt corpore, vel fracti ac debilitati diſcedant; vel etiam inter ipſa verbera nonnunquam exſpirent. Cum hac gentis immanitate, profuſa libido coniuncta eſt. abdomini cæteriſq; indignis homine voluptatibus intemperanter indulgent. Leges & edicta magis ad ſeruitutem & abiectionẽ;

quàm

quàm ad virtutem & animi magnitudinem, informant populos: atque ob id ipſum, etiam in bellica re nationibus alijs inferiores haud immeritò exiſtimantur. Externum ad grauiores expeditiones conducunt militem. Id firmamẽtum eſt belli. Rex, barbara & ſtulta quadam arrogantia, ſeſe dominum mundi, cæli filium appellat. Priuatorum fortunas, & partam ſudore & vigilantia rem, per publicanos & exactores duriſſimos atterit: ex ipſis etiam capturis impudicarum, quod à Caligula olim factum legimus, fœdiſſimo vectigali inſtituto. Externorum Regum oratores, quos quidem iure beneficiario ſibi habet obnoxios (ſunt autem plures varijs impoſiti nationibus, quarum olim imperium depoſuit Sina) per ſummum faſtum & ſuperbiam tractat. Non niſi humili equo inſidentes, qui pro habenis vili regatur fune; in regiam vrbem deſpicatiſſimi introeunt. dein pedites intra palatij aditum accepti; ad partem eã in qua latere audierint Regem (nam ipſius quidem aſpectu prorſus arcentur) cum quina ex interuallis adoratione procedunt. tum elata voce, legationem, nixi genibus peragunt. adeſt regius apparitor, qui cuncta per ſcribam excipiat; idemque, veluti numinis internuntius, ferat ab Rege reſponſum. eo accepto reſponſo, ceſſim orator, & ſubinde flectens genua, planè inhonoratus abſcedit. Inter hæc, & alia longè turpiora, quorum vel mentionem bene morata horreat mens; nihilominus elato ſupercilio Sinæ reliquas omnes gentes præ ſe contemnunt: rudes, inertes, barbaras putant, de ſuis tantùm ipſi rebus magnificè & gloriosè non ſentiunt modò, ſed prædicant. Noſtris tamen hominibus tribuere nonnihil videntur, quippe Sinas vtroque ocu-

lo præditos aiunt, Europæos altero, cæteros neutro. In hoſce mores & inſtituta, Chriſti diſciplinam inſerere, quantæ ſit molis, quilibet non imperitus rerum exiſtimator facilè iudicauerit. obſtant regia edicta, & difficultas introitus. Obſtant conſpirationes antiſtitũ, qui peregrina in eas terras inferri ſacra; & extorqueri ſibi nefarios quæſt⁹, & coargui mendacia minimè patiuntur. obſtat regionis feracitas, & libidinum illecebræ, & cætera malorũ irritamenta; &, quo nihil cœleſti philoſophiæ inimicius eſt, faſt⁹ & ſuperbia, & ſuarũ omnium rerum amor quidam infinitus. accedit educatio puerilis, & fabulæ, & opinionum hauſta cum ipſo lacte peruerſitas. Verùm nihil planè maiori eſt impedimẽto, quàm noſtratium Chriſtianorum (quos ethnicis prælucere ad omnem iuſtitiam & caſtitatem oportuerat) tanto nomini ac profeſſioni minimè conſentanea quotidianæ vitæ documenta. neque enim tantam ſpectata paucorum innocentia & virtus adſtruit Euangelio fidem; quantam inſignis multorum, & notiſſimi ferè cuiuſque, auaritia & improbitas adimit. Hactenus de Sinarum moribus: quo in genere varia, tãetſi nondum ad plenum explorata, ſubinde in Luſitaniam perferuntur: quæ ego ſi perſequi velim, immemor propoſiti mei ſim, quo mihi præcipuè noſtrorum hominum acta, non aliarum gentium ritus, vel inſtituta, litteris mandare decretum eſt. Nunc ad inſtitutum reuertor. E Sinarum prouincijs, maximè occidua eſt Cantonia. Eò priuſquam peruenias, multæ occurrunt inſulæ; quas præfecti regij præſidijs & claſſibus tenent: neque ipſorum iniuſſu progredi aduenas Cantonem eſt fas. Fernandus Andradius, vt exponere cæperam,

ram, cùm ad Tamum inſulam perueniſſet; poſt diu turnam moram, tranſitu ægrè tandem impetrato, cum duobus expeditis & egregiè ornatis nauigijs, cætera claſſe ad Tamum relicta, Cantonis portum inuehitur; ac magiſtratuũ permiſſu Thomam legatũ exponit; cui ędes & lautia de more attributa. ibi Fernandus, mira lenitate ac iuſtitia contrahendo cum incolis; haud ita difficili negotio aditum ad ea commercia noſtris aperuit: auxit probitatis exiſtimationem, quod ſub tẽpus reuerſionis, de ſuo diſceſſu per præconem tota vrbe denũtiari iuſſit; vt ſi quis quid vel ab ſe, vel ab ſuorum quopiam, vel crediti, vel commodati, vel quouis alio nomine repetere vellet; maturè profiteretur. Ea res videlicet magni & innocentis animi viſa. & ex vnius viri moribus, de totius nationis virtute nimirum exiſtimabant: apparebatque maximo cum rei Luſitanæ incremento ſocietatem hanc inſtitutam; niſi poſt Fernandi profectionem, aliorum deinde nauarchorum cupiditas ac licentia, qui Malaca ad ſpem ingentis lucri, in eadem loca venêre, opinionem Luſitanicæ iuſtitiæ fideique propemodum ſuſtuliſſet omnem. Siquidem ex ijs quidam ad Tamum in terram egreſſi primò ne appellatis quidẽ magiſtratibus, caſtellum excitarunt. ibi tormentis vigilijsque diſpoſitis, imperium vſurpare, negotiationem communem interuertere, ac ſibi propriè vindicare; externos æquè atque incolas iniurijs & contumelijs intolerandis afficere; virginibus vim inferre; à plagiarijs ingenuos ingenuaſque coemere; non popularibus modò ſuis, & optimo Regi, verùm etiam, quo nihil atrocius eſt, Chriſtianæ diſciplinæ, ſanctiſſimiſque parentum inſtitutis, dedecori ac probro eſſe. itaque paucis

diebus, inſtigante malo dæmone, meriti ſunt; vt non pro ſocijs amicisve, ſed pro immanibus piratis atque hoſtibus haberentur. neq; verò ſum neſcius, hæc ipſa minuere Barrium & eleuare dicendo, cuius ego auctoritate fretus, multa reticuiſſe; niſi eadem illa Goeſius primùm, dein Oſorius planè diſertis verbis arguerent. Igitur Luſitani, à præfectis regijs valida claſſe circumſeſſi, cùm in eo iam eſſet vt caperentur; ſæua tempeſtas repentè coorta Sinarum naues diſſipauit, ac diſtulit. Per eam occaſionem elapſi, pecunia, quàm gloria conſpectiores Malacam rediere. Triſtior multo fuit Thomæ Petreij legationis exitus. is magno labore quadrimeſtre amplius iter emenſus; cùm ad regiã denique peruenisſet; præoccupatas cùm aliorum; tum verò Cantoniorum magiſtratuum litteris & criminationibus, Regis & Satraparum offendit aures. ita, non modò Regis conueniendi poteſtas legato facta non eſt; ſed etiam de conſilij ſententia pro exploratore comprehenſus, & Cantonem remiſſus, in carcerem conditur: vbi omnibus incommodis paulatim abſumptus, inter maleficos fureſque nocturnos vitam miſerabili fine concluſit. Hunc maximè in modum, paucorum ſcelere alienati Sinarum animi, & famæ fideique inæſtimabile damnum eſt factum, ac deinceps, quotquot ex orbe noſtro in ea loca vel ſuis, vel alienis nauibus deuenêre; peſſimè accepti mulctatique ſunt: & complures in annos, nomini Chriſtiano, ac Luſitano preſertim, ora nulla fuit infeſtior.

Libri ſexti finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEPTIMVS.

INTEREA Sultanus Campſon, ad abolendam acceptæ ad Dium cladis maculam, & arcendos Arabia Luſitanos, claſſem omni conatu ad Suezium reparabat, auctore maximè Hoceno Perſa, de quo ſupra docuimus. Is, cùm ex Dienſi prælio, Campſonis iram non ſine cauſa pertimeſcens, ad Mamudium perfugiſſet Cambaiæ Regem; placandi Campſonis, & recuperandæ priſtinæ dignitatis & gratiæ, tale conſilium inijt. Gidda eſt emporium in Arabico ſinu, diei fermè itinere à Meca; idemque portus peregrinis, qui praua inducti religione, ad falſi prophetæ ſepulchrum vndique confluunt. Ea vrbs, quod nullis clauſa mœnibus, nullo præſidio vel arce teneretur; & aliquoties iam à Campſone defecerat, & Arabum campeſtrium, quos vocant Baduinos, incurſionibus repentinis erat vehementer infeſta. Porrò Luſitani ſi frequenti nauigatione ijs regionibus adſueſcerent; metuendum erat, ne Gidda nullo negotio occupata, eodem impetu Mecanam euerterent ædem; ac Mahometis reliquias, ad ſolatium interceptæ ab Saracenis Hieroſolymæ, diſſiparent. Eo animaduerſo periculo Hocenus, totam rem cum Cambaiano Rege primùm, dein cum ſatrapis & principibus contulit. publicamque iactando cauſam; & religionem ac pietatē (vt ſæpè fit) priuatis rationibus

prætexendo, facilè obtinuit, vt contra vim Luſitanam, cingendæ muris Giddæ magna ſibi cùm à Rege, tum à priuatis, pecuniæ ſubſidia præberentur. Cum ijs ſubſidijs Giddam delatus, ingenti oppidanorum lætitia excipitur. Inde primùm auſus Campſonem compellare per litteras, culpa cladis nuper acceptæ, neglectas in religiones, & iuſtam numinis iram artificiosè collata; docet, ſibi eſſe in animo, ad ſacrarium Mahometis ab omni tuendum iniuria, & Luſitanos Arabico littore prohibendos, Giddam vndique apertam firmare munimentis: id vbi ſumma ciuium voluntate perfecerit; tum etiam, in Campſonis gratiam, nec opinantibus ijs arcem imponere; ne, quod antea fecerint, in poſterum ab eius imperio atq; auctoritate deſciſcant. In eam rem affatim ſibi pecuniæ aliunde ſuppetere: tantùm à Campſone ſibi peritis munitoribus opus eſſe. poſtremò hortabatur, vt aduerſum conatus noſtrorum, claſſem ſine mora reficeret: accenſiſque ad Mahometanam tuendam rem, Chriſtianoſque pellendos, Indorum principum ſtudijs, ne deeſſet. Ea ſatisfactione, tamque enixo ſtudio religionis delinitus Campſon, non iras modò poſuit; ſed etiam ſtructores & architectos Giddam extemplò deportandos curauit: quorum aſſidua opera, & Hoceni ſedulitate, breui murus cum propugnaculis vrbi circundatus eſt. arcis extruendæ, quod maturum eius rei tempus nondum eſſet, cura in poſterum dilata. Simul etiam, comprehenſis in Alexandrino portu naualibus fabris Italici maximè generis, & cum noua materia traſmiſſis, vt ante, Suezium; claſſis ædificata maiorum nauium, quæ partim remis, partim velis agerentur, ſeptem circiter & viginti. In eas epibatæ

pibatæ impoſiti ad tria millia, miſti Mammaluci Arabeſque; & ex alijs nationibus Chriſtianæ fermè fidei deſertores. Omnibus ijs præpoſitus cum ſummo imperio nobilis archipirata Solimanus Mitylenæus, qui tum propter latrocinia Turcicis finibus exſulabat, adiuncto legato eodem Hoceno; quem pro Mir Hoceno, Amiraſen, vocabuli ſimilitudine decepti, dixêre nonnulli. Erant tum Arabicæ fauces, quaſi victoriæ præmium, Aegyptijs ac Luſitanis in medio poſitæ; neque erat dubium, quin vtri priores ea clauſtra cuſtodijs occupaſſent; Arabicum pelagus, totamque eam nauigationem eſſent in poteſtate habituri. itaque ijſdem vtrinque artibus & conſilijs certabatur. vtriſque propoſitũ erat Adeno potiri: ſin id minus è ſententia cederet; vicinum aliquem locum permunire, atque obtinere præſidijs. Quod cùm Albuquercius iam ante fruſtra tentaſſet; tum Solimanus quoque aggreſſus, cum vniuerſa claſſe primùm omnium Adenum acceſſit. & initio conatus oppidanos ad voluntariam deditionem allicere; cùm ferocia reſponſa tuliſſet; vrbem ſumma vi oppugnare conſtituit, ignarus, præter muros turreſque præualidas, quàm illa firmo ac fideli præſidio teneretur. Si quidem ad primos Aegyptiæ claſſis nuntios, Amiriani præfecti accitu, non è vicinis modò locis magna auxilia conuenerant; ſed ipſe quoque Rex, ab Elach vrbe, quæ caput eſt regni, cum haud contemnenda militum manu raptim eò ſeſe contulerat. Igitur admotis ab Solimano triremibus, vario genere tormentorum vrbs acriter quati cæpta. iãque crebris ictibus labefacta nõ exigua muri pars cum ingenti fragore prociderat: & Solimanus Mãmalucos ad ineundam forti animo pugnam hor-

tatus, veteremque militiæ gloriam nouo decore augendam; copias ad littus exponit. perque patefactum ruina iter auſus in vrbem irrumpere, præter opinionem acerrimè reſiſtentibus oppidanis, cum magna ſuorum cæde vulneribuſque repellitur. Ergo, tum ex propugnatorum frequentia; tũ ex vnius temerè tentati prælij euentu coniectans, quàm non ſuarum virium ea oppugnatio eſſet; cõſcenſis trepidè nauibus, retrò ad Camaranum auertit iter. Ibi, expoſito omni fabrili inſtrumento, idoneus arci exſtruendæ locus eligitur. ac poſitis fundamentis, intenta cura & labore murus ducebatur latus pedes duodetriginta. Cæterùm, ſuperante in id multitudine, Solimanus, ne otioſa interim haberet ſtatiua; Hocenum cum nauali maximè turba ad opus promouẽdum reliquit. ipſe cum expedito milite in continentem egreſſus; oppidum Arabiæ Felicis, Zebitum, duodecim ferinè leucas à mari, improuiſo aduentu cepit. Locus erat cùm refertus opibus; tum etiam elegantia & cultu viſendus. ibi dum Solimanus partim amœnitate regionis, partim dulcedine prædæ retentus, moram trahit; interea ad Camaranum triſtes nuntij incerto auctore afferuntur, Campſonem cum omnibus copijs ab Selymo Ottomano deletum. Hocenus, qui & ab innato Perſis in Græcos odio, Solimanum auerſaretur; & antelatum eum ſibi in maris præfectura periniquo pateretur animo; oblatam occaſionem auidè arripuit, ab eius auctoritate claſſiarios abducendi. concione aduocata, cunctos hortatur, vt quoniam Aegyptia res in extremum ſit adducta diſcrimen; operoſa, & inutili abiecta munitione, ſecum ad vrbem Giddam è veſtigio redeant; oppidumque in primis opportunum, ac recenti

firma-

firmatum opere; itemque claſſem tanto impendio & labore paratam, Aegyptio imperio ſeruare nitantur. Neque in id, conſulto imperatore opus eſſe; qui & incerta fide vir, & natura Ottomanico addictus nomini; quæ prima ſe dederit facultas placandi ac demerendi Selymi, nulla iuriſiurandi religione rem Aegyptiam ſit hoſti teterrimo proditurus. Ea oratione gratius nihil ad aures Aegyptiorum accidere potuit. nam præterquàm quod cæli, & aquarum grauitate, valetudo maximæ partis tentari erat cæpta; fremebant inſuper, ſe in ſordido, ac laborioſo, & nullius emolumenti miniſterio relictos; cùm interim cæteri, partim vrbis opulentæ ſpolijs ditarentur; partim etiam ad ſatietatem ſeſe in ſomnum, ac cibum, aliaſque voluptates immergerent. Inde, omiſſa ædificatione, vnanimes Giddam extemplò traijciunt, nauigijs aliquot ad Arabicum littus non tam in Solimani gratiam, quàm ad Mammalucos deportandos relictis. Id vbi reſciuit imperator; ictus atrocitate facinoris, perfidum ac ſeditioſum Hocenum increpitans, cum ea quam habebat manu ſine mora ſubſequitur. Ad vrbem Giddam appropinquanti portæ ab Hoceno clauſæ. tum verò accenſus rabie ac furore Solimanus palã ſe ad oppugnationẽ accingere, cruentaq; inter ipſos Mahometanos haud dubiè pugna imminebat; ni Paracates, Mecanæ præſul ædis, cognito periculo, confeſtim aduolaſſet. Eius aduentu ſedata certamina, patuitque Solimano introitus, ea lege, vt dum de Campſonis voluntate vel obitu certiora afferrentur, ijs quas tum habebat copijs dux vterque ſeparatim præeſſet. Cæterùm intromiſſus Mitylenæus, fide nimirum egit Aegyptia, Comprehenſum fraude Hocenum,

cenum,vti opibus imperioq; plus poterat,in vincula conijcit:dein ſilentio noctis prouectum triremi in altum,fluctibus mergi iubet. Ita, ad vnum Solimanum, rerũ omnium poteſtas, & arbitrium redijt. Ac paulo poſt,explorato & cognito exitiali Campſonis exitu;vt in gratiam cum Selymo rediret, trahendis in Ottomanicam ditionem omnibus circa nationibus populiſque, operam deinde nauauit egregiam: ac demum ab Solimano Selymi filio Cairi præfecturam adeptus eſt. At Emmanuel, de Sultani comparatione rurſus ab Rhodijs certior factus; ad Prætorem Lupum Soarium de rebus ijs maturè perſcripſerat; mandaueratque vt contra eum apparatum ſumma ope inſtrueret ſe ſe: ac quanta maxima poſſet claſſe vltrò ad Arabiam tenderet; neu Aegyptios cum Indis coniungi (nam id erat ijs initiò conſtitutum) vlla ratione pateretur. Soarius,ab dimiſſo in Sinas Andradio,ſtatim ad eam expeditionem omnes curas, & cogitationes intenderat:adhibitaq; diligentia, naues,quot antea nunquam,ſeptem & triginta, cunctis rebus ornarat.Cum ijs profectus ab Goa,præter Cambaiam Armuziamque, repente ad Adenum applicuit. Perculſus inopinato aduentu, & claſſis magnitudine Amirianus,qui magnam muri partem è recenti Aegyptiorum oppugnatione ſtratam adhuc ruinis haberet; excidium metuens, tempori paruit; & claues vrbis confeſtim ad Luſitanum ſuppliciter miſit: & cur ſibi minus cum Albuquercio conueniſſet, cauſatus præfractum & aſperum ingenium viri; ſeſe ad vrbem dedendam, accipiendum intro præſidium,& imperata facienda paratum oſtendit.Omnino præclara erat occaſio tam opportunæ potiundæ vrbis;& maximo rei

Luſi-

Luſitanæ compendio, Saracenis & Aegyptijs Indicum mare in omne tempus intercludendi. Verùm Soarius, antiqui moris homo, qui nimirum alienam è ſua æſtimaret fide, ne quid copiarum in ea cuſtodia relinquere cogeretur; atq; vt quàm integerrimas ad hoſtem afferret vires; prauo, quin potius nullo conſilio, rem in poſterum diſtulit: in præſentia, commeatu multiplici in claſſem exacto, ad Camaranum proceſſit. At Amirianus, & incolæ, ingenti leuati metu, nulla mora interpoſita, reficere muros, alimenta conuehere, cuſtodias augere, nitique certatim, vt tam eximiæ, tamque inſperatæ ſuperum in ſeſe indulgentiæ, pro ſua quiſque parte reſpondeant. Interim ad Camaranum fœda tempeſtate naues Luſitanæ amiſſæ quattuor; quibus, præter validam iuuentutem, omnis etiam vehebatur ædificandi apparatus. dein, cùm nuſquam appareret hoſtis; dimiſſæ ad explorandos maris receſſus aliquot actuariæ. In eas cùm incidiſſet excuſſum ex Aegyptia claſſe nauigium, in quo erant Italici fabri fermè triginta, cognitum ex ijs eſt, Solimanum Giddæ ſe continere, ſubductis in tutum nauibus. magnam ibi ſolicitudinem, magnum eſſe terrorem; quod Luſitani ad dimicandum parati omnium virium mole aduentare dicantur. proinde, ſi perculſis quàm primùm inſtet; vrbem haud dubiè vel armis, vel conditionibus, in poteſtatem eſſe venturam. Hoc nuntio erectus Prætor, extemplò Giddam iter edixit. Vt in conſpectu fuit claſſis, primò in vrbe vſq; adeò trepidatum eſt, vt deſperata defenſione oppidani vulgò pararent fugam: Prætoris dein mora, & Solimani adhortatio reſtituit animos. Et copiæ ab eodem extra mœnia productæ, ad oſtentandam hoſti fiduciam,

ciam, inſtructo agmine decurrere. Addebat audaciam ipſa loci regio: quòd vrbs à mari, admodũ inſidioſo acceſſu, cœcis & humilibus circa vadis, vno tantùm, & eo ſinuoſo ac perangusto aditur euripo. cuius cùm in ipſo flexu caſtellum excitarant, tum etiam alijs locis tormenta in hoſtes opportunè direxerant. Quæ omnia non tam ad reficiendos ex timore oppidanos, quàm ad abſterrendum à cõgreſſu Prætorem valuêre. Ergo, ne Luſitanam rem in diſcrimen obijceret, nequicquam expoſcente pugnam milite, & minoribus præfectis tantam ignauiæ notam inuri nomini Luſitano querentibus, Prætor oppido abſtinuit; paucas tantùm naues in portu ſuccendit: ac tanto apparatu nulla re geſta, explodentibus & exſibilantibus de more barbaris, ineunte iam hyeme ad Camaranum reuertit. Ibi, quòd nulla ad ędificandum cæmenta ſuppeterent, inchoatum ab Aegyptijs opus inſtitit demoliri. Quo in opere dum dies noctesque naualis turba verſatur; ex aeris intemperie graſſari morbus in claſſiarios cæpit: ac paucis menſibus tetra lue abſumpti permulti. accedebat ad grauitatẽ cœli, magna annonę difficultas, vt in deſerto loco, & hoſtili circa regione. Tantùm è Ceiliſo proximo vico Arabes venalia cibaria ad littus comportare cœperunt. ſed carè Luſitanis id ſubſidium ſtetit. Lembus vnus è claſſe ad commercium quotidie commeabat. Is, cùm nihil tale noſtri timerent; ab duobus ſpeculatorijs Aegyptiorum nauigijs, indicio & fraude Ceiliſanorum excipitur. Luſitani ſepten decim in eo lembo nauigabant. Comprehenſi omnes, & minimè tum vulgari munere, ad Selymum ab Solimano tranſmiſſi ſunt. Inter haſce clades & ærumnas, hyberna tranſacta. & aperiente ſe iam
vere,

vere, Prætor, ne nihil omnino egiſſe videretur; ex Arabico ſinu ad Africum littus traiecit. Aualites ibi eſt emporium olim nobiliſſimum: nunc, vt humanæ ſunt vices, negotiatoribus infrequens, ac vulgò Zeila appellatur; nullis vallatũ mœnibus, aut propugnaculis: ac tum, propter finitima cum Abaſſino bella, magna ex parte deſertum, modico, tantùm in ſpeciem, reguli præſidio tenebatur. Id oppidum, quod Solimano Adenum petenti enixè fauerat, omniaque neceſſaria benignè ſuppeditârat; Luſitanus Prætor oppugnare ac delere conſtituit. Expoſitis cohortibus aliquot, per minores duces haud ita magno certamine confecta res eſt: cæſiſque cuſtodibus, in ipſa tecta facibus & incendijs adeò acerbè ſæuitum, vt ne alimentis quidem, quibus vel maximè egebant, Luſitani pepercerint: nimirum Adenica freti copia, quò Prætor tanquam ad certam poſſeſſionem tota ſpe & cupiditate ferebatur. ſed eum improuida longè fefellit opinio, ſiquidem ab Zeilana clade tranſuectus Adenum, cùm ab Amiriano fidem promiſſi repeteret; magno ſuo dolore denique ſenſit; quàm fugacia ſint occaſionum momenta, & quàm irreuocabilis rerum bene gerendarum præteruolet opportunitas. Amirianus quippe, dum rubro mari Luſitani vagantur, non modò nouis operibus militibusque firmarat vrbem; ſed etiam per exploratores, de naufragijs interituque noſtrorum, ac turpi ab Gidda receſſu didicerat. Itaque rediens quaſſata claſſe & imminutis copijs Prætor, adeò non mouit oppidanos, vt ijs etiam ludibrio & cõtemptui fuerit. In ſumma rerum inopia, portu excluſus, modica vix aquatione impetrata, plenus damni ac mœroris, Indiam irrita expeditione

repe-

repetijt. Quietæ dein ab Aegypto res per aliquot annos fuêre, dum Ottomanus, extincto Sulthano, & ſublatis ab radice Mammalucis, Alexandrinum imperium, & Africæ noua regna ſibi conſtituit. Per eoſdem fermè dies, quibus circa Arabiam naualis afflicta res eſt, ne Goa quidem vrbs multum ab extremo periculo abfuit vnius hominis temeritate, quem arcta ſibi affinitate deuinctum diſcedens Prætor, Goæ Præfectum perampla cum poteſtate reliquerat. Huic ſimultas vetus cum Calderia quodam intercedebat, Albuquercij alumno, viro egregiè ſtrenuo. qui poſt Prætoris profectionē, vbi ſummam rerum omnium penes aduerſarium vidit; veritus, ne is pro magiſtratu exerceret inimicitias; ex inſula in continentem profugit Pondam, quo nomine portus vicuſque abeſt ab Goa paſſuum circiter octo millia. Pro Idalcane Ancoſtan ijs finibus præerat. Ab eo, propter fortitudinis famam Calderia comiter acceptus, in honorē habebatur. Id vbi Goanus reſciuit; per internuntios inimicum exſulem ab Ancoſtane vehementer expetijt. Ancoſtan, qui ad rem ac dignitatem Idalcanis pertinere arbitraretur, tutum ad ſe cuilibet eſſe perfugium, præſertim cùm in fœdere nihil eiuſmodi nominatim cautum fuiſſet; adduci ſe non eſt paſſus, vti receptum in fidem Luſitanum expoſcenti proderet inimico. Ea re accenſus Goanus, per interpretem conuitia primùm & minas in Ancoſtanem iacit: dein, ſpecie transfugæ, percuſſorem Calderiæ ſubmittit Ioannem Gometium, virum audacem, & ad eiuſmodi promptum facinora. Is à Calderia in hoſpitium benignè acceptus, & in Ancoſtanis amicitiam ac familiaritatem breui perductus; cùm inuitatu Ancoſtanis, oble

ctandi

ctandi animi cauſa, in campum vnà cum cæteris primoribus prodijſſet; per cauſam ſecretioris colloquij ſeductum pauliſper à comitatu Calderiam, pæne in Ancoſtanis conſpectu, nihil minus opinatem, interficit, ac ſubditis equo calcaribus inde ſe proripit. Enimuerò indigna res omnib⁹ viſa: & dimiſſis continuò equitibus, è fuga retractum inſidiatorem ſua ipſe manu Ancoſtan iratus obtruncat. Tum verò amens furore Goanus, omnibus modis amicum vlciſci, ac priuati odij cauſa, publicam rem in diſcrimen vocare non dubitat. Paſchales tum fortè agebantur feriæ; & inſtabat quinquageſimæ diei celebritas, quam Græco nomine Pentecoſten appellant. In eum diem Præfectus, per ſimulationem ludorum atque certaminum coacto milite, Fernandum fratrem, & Ioannem Machiadum, de quo ſupra commemorauimus, Pondam quàm occultiſſimè iubet inuadere, & Ancoſtane ipſo interempto, vicum præda exhauſta delere. Octoginta non amplius equites in eam rem vtrique attributi, & pedites Luſitani ſeptuaginta, & Indorum maior aliquanto numerus. Ij, noctu vado tranſmiſſo, cùm, ſi maturatum foret, hoſtes alto ſopore merſos in tenebris opprimere potuiſſent, atque idipſum enixè Machiadus hortaretur; Fernandus, penes quem erat imperium, lucem opperiri æquè ſtolido ac pertinaci conſilio maluit, atque hæc ducis ipſius: illa militum fuit culpa. Campum, in quo Ponda iacet, ab Goa petentibus, arctior & impeditior ſaltus intrādus eſt: cuius fauces vel pauci homines facilè tueantur. Ad eas obtinendas anguſtias, quò tutum, ſi res poſceret, copiæ receptum haberent; prouido Machiadi monitu pedites relicti complures. Ij, vt agmē præceſ-

ſit, ne prædæ poſtmodum expertes forent, ſtatione per ſummum ſcelus deſerta, protinus antecedentium veſtigia ſubſequuntur. Vti Pondam appropinquatum eſt; obſcura nox & quies vtrinque texit inceptum. Aduentante dein luce, fremitus equorum, & armorum fulgor inſidias prodidit. Conclamatum ergo confeſtim ab incolis ad arma eſt: & primò ignari quanta Luſitanorum eſſet manus, Ancoſtane duce, fluuium qui Pondam præterfluit, raptim tranſgreſſi, in tutum ſeſe recipiunt. mox, paucitate noſtrorum animaduerſa, collectiſque è repentino pauore animis, denuò traijciunt flumen; & in hoſtes palatos, atque ad rapinam potius quam ad pugnam intentos, conferti ipſi & conglobati dant impetum. Vix primam impreſſionem ſuſtinuit Luſitanus; &, paucis exceptis, cæteri curſu anguſtias repetunt, loci difficultate, ſi minus virium præſtantia, ſeſe defenſuri. verùm eas quoq; nudas cuſtodibus, barbari iam inſederant. ita, in medio deprehenſi Luſitani paſſim cædun-tur. Machiadus, egregia corporis & animi fortitudine cùm aliquandiu reſtitiſſet, neque vllam cerneret ſpem ſalutis; ad Fernandum conuerſus, erumpe tu, inquit, ſi qua potes, dum hoſtem ego vtcunque ſummoueo: & Goã vbi perueneris, fratri tuo renuntiato; dum iracundiæ dolorique intemperanter indulget, quàm expetenda ad præmia opimamq; prædam præcipuos è Luſitano præſidio miſerit. His dictis, miro animi ardore ſe rurſus in hoſtem concitat; & egregie dimicans, multis confoſſus vulneribus ipſe & circa eum quinquaginta ferme Luſitani pedites aut equites cadunt. è reliquo numero capti ſeptem & viginti. in ijs nobiles & honorati viri aliquot ex Emmanuelis familia. Eſo

tijs Indis, amplius centum aut occiſi, aut in ſerui-
tutẽ abducti. cęteri notis callibus trepida fuga late
bras ac nemora petiêre. Fernandus, inter hoſtium
tela, ſtragéq; ſuorũ, pernicis equi beneficio præter
ſpem euaſit. Ad eius cladis nunciũ, ingens luctus &
mœror in vrbe fuit. ac vulgo liberis, aut cognatis
orbati æquè viri ac mulieres, præfecti temeritaté
& furorem exſecrabantur. Idalcan verò nõ tam eo
ſucceſſu, quàm violata ab Luſitanis pace lætari; ob
lataq; ſibi occaſione, quam dudum expetijſſet, Gotæ
bello recuperandæ. quippe tum prælio cuſtodibus
imminutis, tum etiam ineũte per eos dies hyeme,
quæ in aliquot menſes clauſum externæ opi mare
eſſet habitura. Addebat fiduciam, deletæ in Ara-
bico mari Luſitanæ claſſis quamquam incertus
rumor; & quod inducijs nuper cum Narſingano
Rege Criſnarao pactis, vniuerſo apparatu ac totis
viribus in bellum Goanum ſibi liceret incumbe-
re. Hiſce adductus rationibus Idalcan, primarium
è ſuis ducibus, Ancoſtane adiuncto, Zufolarinum,
cum ſex & viginti peditum, quattuor equitũ mil-
libus ad Goam proficiſci iubet. Eo terrore in vr-
bem allato; Præfectus quotquot per ætatem ferre
arma poſſint, cuſtodire muros, & locis opportunis
ſtationes agere iubet. Ad Beneſtarinũ præcipuè in-
tendit vigilias: & quoniam in eo publica ſalus ver
ti videbatur, ne hoſti pateret introitus; quicquid
naualium copiarũ fuit, partim vada obſidere, par-
tim circumire interdiu noctuq; inſulã imperat. ad
hęc, paganos, & agricolas, ñe, vt olim, iter barbaris
aperirent; intra vrbem euocatos, vel in opera, vel
in præſidia maturè diſtribuit. Zufolarinus, admo-
tis ad littus copijs, cùm aliquoties tranſitum fru-
ſtra tentaſſet, ad extremum operibus inſulã cinge-

 re; &

re;& quoniam à mari(vti dictum eſt) nihil eo anni tempore ſubuehi poſſet;terreſtribus quoque commeatibus omnino inſtitit prohibere. Ita, præciſo omni vndiq; aditu, penuria primùm, dein fame laborari tota inſula cæptum. ventumque ad vltima foret; niſi, vixdum hyeme exacta, ſingulari Dei beneficio primùm à Quiloa Ioannes Syluerta cum vario commeatu, & quadringentis armatis;tum ex vlteriore India Raphael Pæreſtrellius cum fortibus viris; ac demum ex ipſa Luſitania cum nauibus ſex Antonius Săldania ſubueniſſent. Huius noui ſubſidij fama, non abſiſtere modò obſidione Zufolarinum coegit;ſed etiam Idalcanis nomine pacem ab Luſitano petere: quæ ex vetere formula Idalcani eſt data; cum eo, ſi nuper ad Pondam capti reſtituerentur; & eius pacis Prætor adueniens auctor fieret. ſequutum vtrumq;. & captiui cum fide redditi, & Prætor Goam delatus, ratam habuit pacem. Hoc maximè modo Goa tertiùm ab Idalcane obſeſſa, & in ſummum adducta diſcrimen, ex hoſtium faucibus præter opinionem eripitur. Eodem fere tempore, fœdioribus etiam de cauſis, dum nihil minus Luſitani præfecti, quàm de officio cogitant, amiſſa Malaca propemodum eſt. Georgio Albuquercio, qui Abdalam ſumma populi inuidia damnarat indicta cauſa, Georgius Brittus in vrbis præfectura ſucceſſerat. Is, vixdum ſanatis ijs, quæ exulcerata per alios erant; Malacenſibus æquè incolis ac peregrinis admodum grauis eſſe; & inſitam ingenio violentiam in omne genus hominum cæpit expromere. Mamudianæ familiæ ſeruitijſve, quæ portorijs vel munitionibus, Alphonſi Albuquercij decreto, operam dabant; mercedes quotidianas, & alimenta ſubtrahere;alios à calum-

niatori-

niatoribus circumuentos, in ergaſtula condere; ereptas iuſtis poſſeſſoribus villas & prædia, quaſi ad fiſcum deuoluta, amicis aut affinibus peſſimo exemplo donare; iuncorũ magiſtris, qui antea noſtrorum merces quoquouerſus bona fide vectare conſueſſent, non modò cuſtodes apponere Luſitanos; verùm etiam, nullo eorum delicto, ipſas nauium præfecturas adimere; denique, crudelitatis & auaritiæ, nefaria paſſim edere documenta. Ijs rebus territi qui nuper ad vrbem redierant, cùm denuò diffugiſſent; ac nihil fermè vlla ex parte ſubueheretur; tanta rurſum Malacæ ſolitudo, & rerũ omnium caritas conſecuta; vix vt magnis propoſitis immunitatibus præmijſque, & præcone circumquaq; dimiſſo, turbatæ hominum mentes ſedari, atq; ad modicam celebritatem frequentiſſimum nuper emporium redire potuerit. Cùm in peius quotidie cuncta inclinarent; acceſſit ad res propemodum ex toto euertendas, inteſtina diſcordia. Primum eò tempore & maximum erat Malacæ munus, arcis præfectura: quod nimirum tam recenti dominatu, tamq; infeſtis circa nationibus Regibuſq;, Luſitanorum ſalus in eius arcis tutela conſiſteret. ac proinde, omni contempto periculo, reliqui duces ac magiſtratus, eũ honoris gradũ certatim expetebant. Georgius Brittus per eos fortè dies dolore corporis animiq; cõfectus, cùm ſupremam ſibi horam adeſſe intelligeret; Præfectũ vrbis Nonnium Vaſcum Pereriam, vxoris fratrem ſibi ſubſtituit, Regis decreto; quod ita mãdarat Emmanuel, vt ſi arcis præfecto diem obire contigiſſet; in eius locum vrbis præfectus extemplò ſuccederet. Britto igitur defuncto, arcem Nonnius occupat. enimuero id nullo modo ferre Antonius Patiecus

maritimæ rei præpoſitus; quod eã præfecturam ad ſe pertinere affirmaret; præiudicata iã ante re Alphonſi ipſius Albuquercij ſentẽtia; qui Rhoterico Patalino ea lege tradidiſſet arcẽ, vt eã poſtmodum ipſe relinqueret Fernãdo Petreio Andradio, penes quem eo tempore naualis item rei erat ſumma. itaque nullum eſſe dubium, quin Georgio emortuo, protinus ea ſibi vigilia debeatur. Hoc certamine accenſis animis, cùm ſuos vterque ſectatores haberet; nulla publicæ rei cura, duas in partes diſceſsit nomen Luſitanum: ac veritus Patiecus ne quid ex ea concitatione tumultus oriretur; claſſem omnem, & quicquid naualis erat turbæ, paruam ad inſulam recepit è regione Malacæ. Cùm dies aliquot obſtinati ambo ſuſpectique inuicem, in prauo conſilio perſtitiſſent; neque demoueri ſe de ſententia vllius precibus vel auctoritate paterentur; feſto die quodam Patiecus in continentem exſcendit ſacrificij cauſa. ac præter ipſam arcem cum honeſto comitatu ad templum eunti, Nonnius (edicto prius ſuis quid fieri vellet) in ipſo limine apparuit; hominemque blanda compellans voce, Quin, ait, Patiece, noſtrarum litium ac diſſenſionum cognitoribus vtimur, communibus amicis ac popularibus noſtris, eorumque arbitratu redimus in gratiam? cùm ad ea audienda Patiecus propius ad portam appropinquaſſet; è latebris repente proſiliens prævalidis lacertis Thomas Nonnius elatum inter manus Patiecum in arcem rapit. Patieci comites, nouitate rei primùm attoniti; parumper hæsêre: dein ſtupore in iram verſo, cùm ducis caritate vim pararent; partim præſidij metu; partim regijs minis ac denuntiationibus territi; deſtitêre. Ea res momentò vulgata, non modò

nouam furoris & amentiæ labem Luſitanis adſper ſit, quod omiſſo concordiæ bono, tot vndique cinĉti periculis, inter ſe ſe contéderent; verùm etiam quum Alodino dies noctesq; in id ipſum intento, ad regnum omni conatu repetendum, aperuit. Ciribigis erat apud eum Raia, inter ſuos clarus bellicis laudibus, valida longarum nauium claſſe ab Alodino accepta; Muaris fluminis oſtia petijt, leucas à Malaca non amplius quinque: aduerſoq; amne ſubuectus, in terram egreditur; ac loco peropportuno, è robuſta materia denſatoq; aggere permunit caſtra: inde, vti nuper Lacſamana, repentinis excurſionibus mare prorſus infeſtum habere, & in conſpectum vrbis Malacæ identidem prouehi, & mox recipere ſeſe; vt, ſi qua poſſet, irritatos certamine Luſitanos, ad paratas intra flumen inſidias de more perliceret. Harum rerum nuntijs Goam per Veriſſimum Patiecum Antonij fratré allatis; Prætor Soarius, qui ex Arabia paulò ante redierat, Alexium Meneſium cũ nauibus tribus, in quibus erant bellatores trecenti, Malacam celeriter miſit. ac ſub idem ferè tempus illuc è Sinis etiam Fernandus Andradius, non exiguo cum apparatu & copijs appulit. Horum aduentu atq; auctoritate, gliſcens denuò Luſitanorũ inteſtina diſcordia, quamuis ægrè ſublata: & ſimul, à Meneſio ad Sionis Regem, quicum ab ipſo iam Albuquercio inſtituta erat amicitia, legatus Emmanuelis nomine, Eduardus Coelius mittitur, partim eius amicitiæ firmandæ cauſa; partim etiam vt eadem opera colonos ab Rege peteret frequentandæ Malacæ, & quæſtuoſiſſimo eius ore commercio Mahometanis eripiendo. Coelius ad vrbem Hudiam, quod regni caput eſt, Sionia naui delatus; Emmanuelis

 lit-

litteras ac dona reddidit Regi. dein iureiurando
vtrinque renouatum eſt fœdus. cuius fœderis te-
ſtem Coelius celeberrimo vrbis loco præcelſam
ligneam Crucem ſumma Regis voluntate defixit.
Ita Coelius, rebus admodum ex voluntate tranſa-
ctis; ac duarum inſuper nauium præſidio adiutus
ab Rege, lætus Hudia ſoluit. & Camboianam o-
ram pæne prætervectus, quod à Patanis acceſſu tẽ-
peſtate prohiberetur; dum ad Sincapuram neceſ-
ſariò curſum intendit, tranſuerſo repente Euro in
littus Panis eijcitur. Potiebatur eius terræ, vt ſu-
pra demonſtratum eſt, regulus is qui Alodini ſoro
rem habuerat in matrimonio: actum fortè ab Alo
dino ipſo, incertum quibus de cauſis, grauiter diſ-
ſidebat. naufragos igitur Luſitanos haud immeri-
tò ſibi diffidentes, metuentesque, non modò non
pro accepta olim ad Malacam ignominia damno-
que tractauit; ſed etiam contra gentis morem be-
nignè & comiter excepit hoſpitio. Quin, propoſi-
to Luſitanæ ſocietatis commodo ſimul & orna-
mento, ac Malacenſis præcipuè commercij vberri-
mo quæſtu; facilè ſibi perſuaderi à Coelio eſt paſ-
ſus, vt multorum exemplo dynaſtarum & Regum,
ſe ſe cum honorario vectigali ad Emmanuelem
adiungeret. ita, vas aureum librarum circiter ſex,
in annuum tributum eſt pactus. quam tamẽ dein-
de fidem, ab ingenij mobilitate non diu coluit. In-
ter hæc, Alodinus de Meneſij Andradijque aduen-
tu per exploratores certior factus, tot in vnum
coactis Luſitanis vtique aperta vi ſeſe imparem
ratus; ad ſolitas artes doloſque confugit: ſimulato
belli tædio, pacem eo conſilio petijt; vt nuntijs vl-
trò citroque mittendis rem in diſceſſum vtriusq;
ducis extraheret: quippe quos & reuerſionis aui-
dos, &

dos, & ſecum vnà florem Luſitanæ iuuentútis deportaturos eſſe non ignorabat. Neq; ſagacem aſtutiam viri, fruſtratus euentus eſt. Deceptos iam aliquoties Luſitanos, improba negotiãdi cupiditas, & nimius reuiſendæ patriæ amor, nouam in fraudem impulit. Pactatis vtrinque conditionibus, atque ita approbatis, vt nihil ad firmum ſtabilemq; concordiam, pręter Soarij Pręt oris auctoritatem, deeſſe videretur, eius auctoritatis impetrãda, ſuſcepto munere, quæ prima nauigandi facultas data eſt, Meneſius, & Andradius cum egregio comitatu Goam petiêre. At Alodinus à Bintano progreſſus ad Pagum (id vico nomen; alij Pagodem appellãt) occultè paratam interea claſſem, ad eas quas habebat naues adiunxit: auditoq́ue ducum Luſitanorũ diſceſſu, ad arcem oppugnandam extemplò copias omnes æquè maritimas ac terreſtres admouit. Nihil tam inopinatum noſtris accidere tali tempore potuit: oppreſſi, vix ad arma capienda ſpatium habuêre: itaque eo die defenſa ægrè mœnia ſunt. Inde, cùm ſæpius vrgerentur; nec vigilijs tantùm, ſed etiam omni vndique commeatu prohibito, fame laborarent; longè peiore quàm antea, loco res Luſitana eſſe cœperat: actumq́ue de ea procul dubio foret; ni planè inſperatum ſubſidium Deus rebus iam perditis attuliſſet. Iauenſis quidam erat in hoſtium caſtris vir cùm pecunioſus & clarus, tum etiam conſilio manuq́ue promptiſſimus. Is, grauibus ab Alodino acceptis iniurijs, quas ſalua dignitate ferre non poſſet; accenſus vlciſcendi cupiditate, ad Luſitanos capta occaſione transfugit. eo duce atque adiutore, vt erat locorum ac temporum bene peritus, Luſitani fidis aliquot Malacenſibus in expeditionem aſſumptis, agmine ſilenti profecti, ſu-

ẽti, ſubitò viciſſim impetu caſtra hoſtium cum magna cæde expugnarunt. prædæ haud ita multum in ijs inuentum. tormenta, plæraque ex ære, auecta ad trecenta. Quominus Pagum victrici claſſe porrò contenderent, ipſumq́; Alodinum oppugnarent; obiectis trãſuerſo flumine munitionibus, custodiisque paſſim in ripa diſpoſitis, in præſentia prohibiti ſunt. cæterùm eo facto repreſſa interim tyranni ferocia, atque ad leuandam annonam, in aliquot menſes laxamenti nonnihil noſtris eſt datum. Dum in hac rerum viciſſitudine Malaca vrbs fluctuat, Soarius Prætor ducibus alijs aliò miſſis ad maria tutanda; ipſe cum ſeptingẽtis armatis ad Ceilanum ſiue Taprobanam, nauium vndeuiginti claſſe contendit. Cum Callenſi regulo ante multos annos (vt ſupra memoraui) Laurentius Almeida pacem ac ſocietatem inierat: Soarius, Colũbani præcipuè reguli amicitiam & commercium expetebat, quod in eius poteſtate laudatiſſimi cinnamoni ſyluas eſſe non dubiè comperiſſet. cuius item rei fama commotus Emmanuel, id ipſum per litteras accuratè mandauerat. Igitur delato in conſpectum Ceilani Soario; & Columbanã præcipue oram oculis perluſtranti, locus occurrit ad nauiũ appulſum, & arcis ædificationem idoneus. hami figura littus in mare procurrit; curuoque anfractu capacem efficit portum, in quem ex inſula nauigabile flumen illabitur. huc applicita claſſe, nuntij confeſtim ad regulum miſſi, fœderis & amicitiæ cauſa; poſtularumque de more, vt in vſum diuerſorij, merciumque cuſtodiam contra inſidias maximè Saracenorum, caſtellum ibi liceret extruere, non tam Luſitanis, quàm incolis & regulo ipſi, præſidio ac munimento futu-

futurum. E Brachmanum diſciplina, vt cæteri fermè Indi, erat regulus, atque adeò Brachmanes ipſemet. neque ita pollens habebatur ea tempeſtate viris armiſque. quocirca, & patrijs inſtitutis peregrinas religiones auerſabatur; & in tam tenera inſula haud immeritò Luſitanam extimeſcebat vim. Attamen, reputans apud animum ſuum, quam ex tenui fortuna vicinus Cocini Rex, poſt initam cum Luſitano amicitiam, ad quantas opes breui tempore perueniſſet; eiuſdem ſucceſſus, & emolumenti cupiditate ac ſpe captus; & de fœdere, & de caſtello, non tamen ſine aliqua ſollicitudine aſſẽſus eſt. Cæterùm haud ita diu in ſententia perſtitit. Saraceni ex continente profugi, vel in primis vtilem in ea inſula negotiationem paulo ante inſtituerant. ij, morte triſtius rati, inde quoque ab Luſitanis pelli ſe; toto connixi impetu, regios conſiliarios pecunia muneribuſque; regulum ipſum adhuc fluctuantem, cùm alijs rationibus, tum propoſito miſerrimæ ſeruitutis metu, facilè ab ea mente deducunt. neque id modò, ſed etiam ad arcendos aditu Luſitanos, vltro ſuam ipſi nauant operam: ijſque præſertim inſtantibus operi, hortantibuſque inſulanos, munitiones raptim excitantur. ibi ferrea nonnulla tormenta diſpoſita; & ſimul, ad nouam ſocietatem planè dirimẽdam, Luſitani pauci, qui, vt in pacatam regionem ſecuri deſcenderant, intercepti. Soario ad opus inchoandum in terram egredienti, obiecta munitio præter exſpectationem apparuit. miſſi protinus ad rem cognoſcendã aliquot expediti, renunciant, miſſos inſulanis Saracenos in ſtatione verſari. ita Mahometanũ ſcelus haud dubiè patuit, & Soarius, omiſſa interim

rim ędificatione, copias ad pugnam exponit: magnoque vſus militum ardore, quamquam aſſiduè iaculantibus contra barbaris, ad ipſa tormenta ſuccedit. Aliquantum laboris ac periculi fuit, dum telis eminus dimicatur. aſt vbi ad manus ventū eſt, momentò diſiectis munitionibus, hoſtes in fugam auerſi: tum fugientibus acrius inſtare Luſitanus; neque aut ignotis callibus, aut occurrentibus fluuijs ab inſequendo deſiſtere, quoad Prætor ſigno tuba dato, palatos iam ac diſperſos ab effuſo impetu reuocauit. Magnus hoſtium numerus cæſus eo prælio. nec Luſitano gratis victoria ſtetit. vulnerati iaculis fermè ſagittisque complures: nonnulli etiá deſiderati, in ijs Veriſſimus Paciecus, qui Malaca paulo ante redierat. Ab ea pugna, Soarius, vnius diei quiete militibus data, poſtridie prima luce rurſus cum omni fabrili apparatu deſcendit; ac foſſam à portu vaſtum ad mare duxit prohibente nemine. intra eam foſſam vallum erigitur, tormentis in hoſtem obuerſis: dein modico interuallo additur murus, barbarorum terrori magis, quàm operis firmitati propter calcis inopiam interlitis argilla cæmentis. Hæc ingenti claſſiariorum certamine confeſtim peracta. & regulus, cùm aduerſa ictus pugna; tum ſurgentis operis nec opinata molitione perterritus; miſſo cõfeſtim legato, veniam petijt eorum, quæ alieno ſuaſu, inconſultè ac temerè egiſſet: atque ad iungendam ex integro ſocietatem hoſpitiumque ſeſe paratum oſtendit. At Soarius grauiter queſtus non opera tantùm ſibi cum armatis oppoſita, ſed etiam comprehenſos interpoſita pactione Luſitanos; præcisè negauit, ſe pro tam atrocibus iniurijs aliter ſatisfactionem acceptutum, quàm ſi regulus ipſe in Emmanuelis fidem

ac di-

ac ditionem cum annuo vectigali concederet. Neque abnuit Columbanus, Luſitana horrens arma. cumque ſuper ea re præfectus regius aliquoties nō ſine interprete commeaſſet, ad extremum ita conuenit: vti regulus Emmanueli quotannis perſolueret ſtipendij nomine, cinnamomi pondo centum & viginti millia; annulosque duodecim, ſapphyris, aut pyropis ex eadem inſula incluſis: & elephātos præterea ſex. Emmanuel autem, receptum in fidem Columbanum, ab hoſtium vi conatibusque, ipſe & ſucceſſores ipſius, terra marique defenderent. His maximè legibus data pax: & nulla interpoſita mora, Soarius deſtinato loco arcem condere aggreſſus eſt. opus, adiuuantibus etiam regijs, breui abſolutum, in eius arcis cuſtodia Prætor Ioannem Syluerium valido cum præſidio collocauit. oram maritimam nauibus quattuor tuendam Antonio Mirādæ Azeuedio tradidit. ipſe, rebus ex animi ſententia confectis, & Arabicæ nauigationis magna ex parte compenſato damno, circa initium Decembris ouās Cocinum eſt reuectus. Hæc fermè in vtraque India cis Gangem & vltra, Soario Prætore per triennium geſta. Prouinciam dein ab Soario accepit Didacus Lupius Sequeria, is, qui primus Emmanuelis miſſu Malaca adierat. Huic, magna Indici exercitus parte varijs caſibus abſumpta; naues nouem cum bellatoribus mille quingentis Emmanuel in ſupplemētum attribuit, cum quibus anno ſeculi hui⁹ decimo octauo profectus Oliſipone Cocinum ſecūda nauigatione deuenit. in eo curſu, circa promontorium Bonæ ſpei, contigit res minimè prætereunda ſilentio. Magnitudinis vaſtæ piſcis eſt in Africo Oceano, quem piſcem, à figura videlicet, acum appellant (Xiphiam

ego

ego fuiſſe crediderim) prælongo roſtro, & in mu-
cronem deſinente; eodemq́ue ita duro atque hiſ-
pido, vt ferrum deterat in modum limæ. Ex iis bel-
luis vna, dum ſubterfugientem prædam furibun-
da perſequitur, in aduerſam onerariam plenis e-
untem velis, toto impetu elata, in imas compages,
pertuſo alneo, acutiſſimum caput infixit. Ex eo la-
queo dum ſeſe per vim conatur excutere; quam-
uis libratam ſuis ponderibus nauem adeo quate-
fecit, vt ſe in Syrtim impactos nautæ non ſine hor-
rore putauerint. Quo dein ex foramine, cùm, igna-
ro quidnam eſſet rei magiſtro, ſentinam traheret
nauis; Cocini demum ſubducta, inſertum in cari-
nam, vt dixi, planè cubitale roſtrum oſtẽdit: quod
illicò extractum, & in Luſitaniam argumenti &
& miraculi cauſa, deinde tranſmiſſum eſt. At Se-
queria, inito magiſtratu; primùm circa omnes ar-
ces præſidia noua diſpoſuit. dein Regulum Bati-
calæ, detrectantem iugum; pactumq́ue nuper Em-
manueli ſtipendium perſoluere (vt ſunt leuia bar-
barorum ingenia) recuſantem; miſſo ad eius por-
tus fauces obſidendas cum nauibus aliquot Al-
phõſo Meneſio, ſubſequuturus ipſe mox, ad fidem
officiumq́ue aut minis, aut malo redegit. Simul
etiam, cognito Malacam rurſus ab Alodino gra-
uiter premi; Antonium Corream cum onera-
riis ad commeatus petendos, eoque importan-
dos, proficiſci iubet in regnum Pegu. cuius regni,
vltra Gangem poſiti non longè à Malaca, Triglyp-
ton olim vrbem, caput fuiſſe quidam exiſtimant.
Correa, proſpero curſu ad Martabanum empo-
rium Peguſiorum delatus; ne in terra adhuc i-
gnota longius ab ſuis nauibus ipſe diſcederet,
Antonium Paſſanium, & Melchiorem Carual-

lium

ſium cum honeſto comitatu muneribuſque mi-
ſit ad Regem in vrbe Pegu (ex qua tota regio de-
nominatur) inde aliquot dierum itinere com-
morantem. Magna tum erat (vt ſæpè diximus)
toto pænè Oriente, gloria nominis Luſitani: mag-
na cùm bellicæ virtutis, tum opum ac diuitiarũ e-
xiſtimatio. neque minor, ſi per Luſitanos licitum
eſſet, omnes circa nationes tenebat, in Malacenſi
emporio negotiandi cupiditas. Itaque Peguſia-
nus Rex, quamquam in primis tum potens ac no-
bilis; tamen haudquaquam indignatus, Antoni-
um Corream nuntios pro ſe miſiſſe; comiter ijs
acceptis, duos viciſſim ad eum ipſe cum donis re-
miſit, ſtabiliendæ ſocietatis & amicitiæ gratia: ſa-
trapam vnum; alterum pontificem; hunc, Rauli-
num; illum, Samibelganum, Peguſiorum vulgus
appellat. Vt Martabanum eſt ventum, poſt mutuæ
ſalutationis officia, conſcriptæ communi conſen-
ſu, pacis & fœderis leges. tum, ad eas ſolenni iu-
reiurando firmandas, in celeberrimum vrbis fa-
num Antonius Correa regijque, ſumma populi
frequentia conuenêre. totius autem cæremoniæ or-
do fuit eiuſmodi. Samibelganus prior, in aurea
plagula diligenter inſcriptas eius amicitiæ leges,
tum Peguſia, tum Luſitana lingua; vt & populares,
& hoſpites intelligerent, clara voce recitari iuſ-
ſit. idem à noſtris viciſſim eſt factum. lectis, & ſub-
ſcriptis conditionibus, Raulinus ſeu, ſacrificulus,
quædam ex ritualibus Peguſiorum libris de mo-
re pronuntiat. papyracea dein ſegmenta crocei
coloris (qui colos apud eam gentem cultui diui-
no dicatus eſt) & aliquot ſimul arboris odoratæ
folia certis notata litteris, igne ſubiecto combu-
rit. Tum, ſuis inſertam manibus, manum vtramq;
Samibel-

Samibelgani, cineribus ijs imponit, pauca ex eo percontans, quibus ille ita reſpondebat; vt ſui Regis nomine ratam & fixam eam ſocietatem fore, iureiurando promitteret. Hæc omnia, ſumma attentione miroq́ue ſilentio peracta. Diſſimiles animorum habitus Antonius Correa comitesq; in eam cæremoniam attulerant: quippe qui vano errore ducti, Chriſtianam fidem ethnicis iure iurando obligari fas eſſe vix ducerent. itaque Antonij accitu, linteatus antiſtes, qui nauticis præerat ſacris; diuini humaniq́ue iuris haud multo quàm cæteri Luſitani peritior, in medium prodit. ſacræ paginæ, Chriſtiano ritu, erant ab Antonio cum ſolenni imprecatione tangēdæ, atqui ſacerdos pro Euangelijs biblijſve, librum ex cōpoſito protulit, eleganter & artificioſè compactū; in quo varij generis luſus & cātica Luſitanico ſermone ſcripta continebantur; nonnullis tamen immiſſis, vt fit, ſententijs moralibus, atque diuerbijs. Huic ergo libro dum Antonius fallacem admouet manum; diuinitus factum eſt, vt in ea verba ex Eccleſiaſte incideret: VANITAS VANITATVM, ET OMNIA VANITAS: quod ille vbi præter omnem exſpectationem animaduertit, ſubita percuſſus religione cohorruit; ac præclarè ſenſit, quàm integram & inuiolatam fœderum fidem, vel cum ipſis barbaris ethniciſq́; eſſe cœleſte iubeat numen. ergo apud ſe per inde iuſtum atque legitimum id iuſiurandum Antonius habuit, ac ſi pro vulgari eo libro ſacroſancta vtriuſque teſtamenti volumina cōtigiſſet. Sancito in hunc modum fœdere; impoſitiſq́ue in onerarias mercibus, & omni genere commeatus, Correa per opportunè Malacam defertur. Eius aduentus, non modò ex diuturna fame & ſqualore obſeſſos

feſſos refecit;ſed etiam animos ijs addidit ad Alodinum ipſum vltrò laceſſendú, &, ſi qua fieri poſſet, ex tam vicinis ſedibus tandem aliquando exturbandum. Quod ille quaſi præſagiens, ad omnes eiuſmodi caſus multo ante ſeſe parauerat. tranſuerſis primùm cancellis non vno loco interſepſerat flumen, anguſto dumtaxat ſingulis paronibus lembiſve tranſitu relicto. dein, ſub aquas paſſim fiſtuca ſtipites præacutos adegerat. adhæc, denſiſſimas vaſtæ magnitudinis arbores, quæ ripas fluminis dextra læuaque prætexunt, ad radicem ita incidi præceperat; vt per leui momento impulſæ, nauigantes obruerent. Denique non longè à Pago, qua ſinuoſo fluminis ambitu longiorem in cubitum prominet ripa; conſibulatis è valida materia trabibus, & ceſpite ingeſto, nouum caſtellum excitarat; idque non modico præſidio, nec paucis ex ære tormentis ad hoſtem ex obliquo feriẽdum inſtruxerat. His rebus cognitis (neque enim deerant qui cuncta renuntiarent) Correa, & Eduardus Mellus, contracta minorum nauium claſſe, quarum pleræque remis agerentur, & bellatoribus circiter quingentis impoſitis; Muaris fluminis oſtia petiẽre. inde præmiſſi cum ſecuribus dolabriſque, & firmo præſidio militum fabri ad hoſtiles munitiones amoliendas. ij quò validiores, ac peritiores talium erant artium, eò celerius confecta res eſt. diſciſci cancelli; euulſi ex imo ſtipites; inſidioſæ arbores in diuerſum proiectæ. ita ſequẽti agmini tutus ad caſtellum vſque fuit acceſſus. neque ita magno negotio, admotis nauibus machiniſque, deiectum inde præſidium. Hinc, magna concepta fiducia, Luſitani ad Pagum victrici ſuccedũt claſſe. Vt in conſpectum oppidi ventum eſt; diſpoſitæ extra

V vallum

vallum Alodini copię cum elephantis, & ſublatus de more ingens clamor, & emiſſa torméta, nonnullam cruenti prælij ſpecié præbuêre. ſed vbi egreſſus è nauibus Luſitanus in ſicco ſigna conſtituit; & cominus gladijs contisque dimicari cœptum eſt; tanta planè diuinitus formido (veterum Hebræorum victoriam diceres) tantus terror hoſtes inuaſit, vt oppido ad prædam relicto, ſeſe in proximos lucos, & nota latibula fœdo curſu cóiecerint. nec pauci ex ijs in fuga verius quàm in pugna cecidére; cùm è Luſitanis (quod præſenti diuinæ opi acceptum ſine controuerſia referas) ne vnus quidem deſideratus ſit. Fuſis fugatisque hoſtibus, ad ſpolianda tecta raptim diſcurrit miles. exhauſto quicquid erat pretioſi; oppidum concrematum. dein Alodini parones, & varij generis nauigia in vnum coacta ferè centum. quorum erant aliquot, puppi proraq; regium in morem cælatis inauratisq;: ex eo genere nonnulla in triũphi ſpecié reſeruata. cæteris ignes iniecti. Hac tam inſigni victoria parta Luſitani cum ſumma gratulatione redeuntes in vrbê accepti, Alodinus, fracta, ſed nondum perdomita ingenti ferocia, ad recolligendas è tanta clade vires, Bintanum inſulam fremens gemensque repetijt. Interea, vicini Malacæ barbari, alienas anguſtias & incommoda ſuam rati occaſionem; multis & grauibus iniurijs noſtros affecerant: ac Pacenorum preſertim tyrannus, qui nuper in id regnum inuaſerat, delatos que in Pacenũ portum negotiatores aliquot Luſitanos partim exuerat mercibus, partim etiam per ſummũ occiderat ſcelus. Ac ne Acenus quidem, quamquam ſocietate ac fœdere iampridè noſtris obſtrictus, in ea rerũ difficultate ſat ſe pro amicitia geſſerat. Ad eas

vin-

vindicandas iniurias, regulosq; ab inſtituto latro cinio deterrendos; Garzias Sala Malacę Pręfectus, Emmanuelem Paticcum, vnica, verùm egregiè inſtructa naui dimiſit. is, præcipuo in Somatranos odio inſtinctus, quòd Antonium fratrem paulo ante in vincla coniecerant, cùm alia Somatræ littora, tum verò Pacenum, Acenumque breui adeò fecit infeſta; vt non peregrini modò inſtitores multi ab ea nauigatione deſiſterent: ſed etiam incolæ, piſcatu, quo maximè alimento victitat ea gens, intolerabili cum dolore damnoque abſtinerent. Neque præcellam Patieci nauem, atque à machinis ac milite paratiſſimam, ſemiermes ipſi, minoribus nauigijs aggredi ſatis audebant: tantùm ad opportuna inſidijs loca excubare inſtituerant, ſi quos, vt fit, in terrã egreſſos, per occaſionem excipere poſſent. Forte ita accidit, vt Patiecus, aquãdi cauſa, Malacenſi quàm exercitatiſſimo remige inſtructam ſcapham intra Iacaparini fluminis oſtia mitteret. abeſt ea aquatio à Paceno portu millia paſſuum fermè quattuor; neque ad remigum præſidium propugnatores plus quinque attributi, Antonius Veranus Portuenſis, Antonius Paſſanius Alanquerianus, Franciſcus Gramaxius, Ioãnes Almeida Quintelanus; poſtremi nomen intercidit. Aquatione per otium facta, priuſquã ad ſuos Luſitani ſeſe recipiant, à barbaris agniti. Et Pacenorũ Præfectus, Raia Sudamicinus, rei ſubitæ nuntio excitus, lanciaras tres confeſtim expediri iubet; correptisque quæ fors obtulit telis, in ſingulas, aptas inſtructasque remigio, centum & quinquaginta armatos imponit. Ea dum parantur, coorti repentè ab vtraque fluminis ripa barbari, ſagittis & iaculis abeũtes noſtros detinere nõ deſinunt. & ea qui-

dem mora nõ admodum Luſitanos retardat, quippe hoſtium tela, denſatis vtrinque ſcutis excipiũt. grauius aliunde malum inſtabat; quod vno eodemque tempore contrarius ventus & æſtus accedens, exitum intercluderet: neque ab ſocia naui, procul in ſalo iactis anchoris, erat in re trepida cur opis quicquam exſpectarent. iamq́ue raptim inſtructæ lanciaræ haud dubiam ad prædam cum ingenti clamore feſtinant. longè tamen reliquas antecedit ea, qua Sudamicinus ipſe cum iuuentutis flore vehebatur. Ea re animaduerſa Luſitani, tot vndique preſſi difficultatibus, conſilium ab ipſa deſperatione capiunt, vltrò in aduerſum hoſtem eundi; vt, quemadmodum ſit nomine Luſitano dignum, fortiter dimicantes occumbant prius, quam per metum mortis, in teterrimam ſeruitutem abducantur. Hoc ergo conſilio ſcapham repente circumagunt: validoq́ue remorum impulſu vix dum concurrerant proræ, cùm Luſitani ſalutari IESV nomine pariter inuocato, ſtrictis gladijs aut haſtis, priores in nauigium hoſtile magno auſu tranſiliunt: ac ferro primùm ſummouent barbaros: dein conglobatos in vnum, ipſaq́ue audacia obſtupefactos, haud tamen incruenti ipſi ad ſatietatem trucidant. Nec in longum extracta eſt pugna. Paceni, cùm ad vehementes gladiorum & cuſpidum ictus nuda præbuiſſent aliquandiu corpora; & emicantem è Luſitanorum oculis ardorem ferre vltrà non poſſent; quà cuique commodum eſt, certatim ſeſe in flumen eijciunt. Sudamicinus, perterritos nequicquam precibus minisq́ue cohibere conatus; denique ſe ipſequoque de naui præcipitat; doloreq́ue ac rabie accenſus, vt quemque ſuorũm nando adeptus eſt, elato pugione confodit. Cæteri

dua-

duabus lanciaris ex interuallo ſequentes, cùm,ſi acrius inſtitiſſent, noſtros vulneribus affectos ac propemodũ exſangues nullo negotio cõficere potuiſſent; nec opinata ſuorum clade perculſi, terga verterunt.Ita,IESV adiuuante,è rebus perditis repẽtè Luſitanus victor euadit:ac nullo è ſuis amiſſo,captiuam ipſius Præfecti lanciaram in altũ abducit:eò maiore omnium gratulatione ac lætitia, quò propior exitio fuerat res.Eius tã præclari facinoris fama cũ cæteris circa populis,tum prçcipuè regulo ipſi Paceno magnũ terrorem incuſſit.Miſſis extemplò ad Patiecum, mox ad Garziam Salã legatis,demiſſè petijt pacem;eaque conditione impetrauit;vt cuncta per ſcelus ac fraudem ablata Luſitanis cum fide redderet. Hoc rerum Malacenſium ſtatu,Sequeria nouus Prætor enixè operam dabat, vt pedem,ſi poſſet,in Maldiuis inſulis figeret. Eæ, vt ſupra docuimus,Canarino,& Malabarico littori obiectæ,numero plus mille cenſentur. Multitudinem hanc,intercurſantes euripi faciũt,adeò anguſti,vt alibi nauium antennæ iubas arborum deterant:alibi etiam,qui valentiores ſunt viribus,ramo quopiam manibus apprehenſo, ex vna in alteram inſulam ſaltu tranſmittant. Multis rebus ad victum neceſſarijs carent incolæ:ſed pro ijs omnibus,vna eſt palma (ſic enim appellant)Iudaicis & Africanis, careotas ferentibus, longè præſtantior. quippe, non proceritate ſolùm,& pulchritudine excellit; verùm etiam tota prorſus in vſu eſt ita multiplici, vt vulgo,ſi quem frugi & induſtrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent.Prima dos,in fructu ipſo. Tengam Narlemve Indi;cocum, ſeu nucem Indicam Luſitani dixêre: humani fermè capitis magnitudine,duplici operi
 mento:

mento: quorum exterius, in ſummo læue, ſtupea intus denſitate (cairum vocant) netur ac texitur, cannabis & ſparti modo, cùm alios in vſus, tum præcipuè in vitilium nexus, & anchoralia: neq; materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obſequentior. namque, vt ſalſuginem amat ea planta; cairũ quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immerſum, identidem reuireſcit: & anchoris illigatum, fluitantes in ſalo naues egregiè continet, non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quam viriditate ipſa, & lentitia quadam ad inſtar corij: vt ſeſe vel in altum elato nauigio, miram in tenuitatem extendat; vel reſidente, rurſus in craſſitudinem contrahat. quod ſecus in noſtris euenit rudentibus: quæ nimirum ipſa vi ac pertinacia ſæpe rumpuntur. interior autem calix, furuo colore, & globoſa rotunditate prædurus, addito auro vel argento, in pocula figuratur. ipſa verò pomi caro, amygdalæ in modum, pinguedine quadam & grato ſapore lacteſcens, non per ſe tantùm in cibo grata eſt, ac ſalubris; verùm etiam, vbi viſum fuerit, exhauſto lacte, paulatim in oleum eliquatur. totus autem racemus, dum ex eo tener adhuc emicat fructus, nodo conſtrictus, ac leuiter inciſus, in obdita oris anguſti vaſcula opimum inſtillat ſuccum, ex quo varijs artibus coctionibusque, veteri, vt Strabo ipſe teſtatur, inuento, mel ſeu ſaccarum, vinum, acetumque perficitur. iã folia, cùm & librarijs pro papyro ſint, & loco tegularum impoſita domibus, arceãt imbres; tũ etiam in veſtes formam facili ſimul ac ipſiſſo contextu nectuntur. Denique, vna eademque arbor, omnia prorſus ad rem nauticam inſtrumenta ac materiem præbet. quippe truncum & ramos; in

malum,

malum, aſſamenta, clauoſque: comam in vela: cairum in funes (vt dictum eſt) omnium optimos, filaq; ad laterum ſuturas: poſtremò cocum ipſum, quæq; ue ex eo conficiuntur, in onera. ita, non ſine miraculo quodam, omnibus planè rebus ex ſemet apta & inſtructa nauigat palma: eademque diſciſſa per hyemem, vinaces ad prunas, lenta ignium alimenta ſuppeditat. Incolæ importato lino, ſericoque, talares tunicas eleganti opere texunt: quibus honeſtius multo, quàm cæteri Indi velant corpora. Piſcantur etiam palmeis verriculis minuta conchylia (ſunt qui Venereæ conchæ genus putent) miro ſplendore, & colorum varietate. hæc, ſaburræ loco in onerarias indita, ac diuerſas in regiones euecta, apud Gangaridas & Sionios, vilioris monetæ explent vicem ad res parui pretij coemẽdas: apud Heſperios autem Aethiopas, cum rebus etiam carioribus permutantur. Inſularum omnium caput eſt Malduua; ex ea cæteris cognomentum. ibi frequenti emporio domicilium eſt Regis. qui cum inita iam à Soario per Ioannem Sylueriam, vt ſupra demonſtratum eſt, amicitia, ad eam ſtabiliendam, locumque muniti apothecæ de more petendum Sequeria deinceps Ioannem Gometium deſtinauit. Neque magnæ contentionis fuit res. Ab homine donis ac promiſſis illecto; & cum Luſitanæ felicitatis opumque haud ignaro; tum vectigalibus nouis rem augendi percupido, facilè non de ſocietate modo, ſed etiam de caſtello impetratũ. id caſtellum ad mare Gometius, quod lapidibus & calce careret; è lignea materia glebiſque raptim exſtruxit, ac muniit. Eius deinde operis, & quadam nominis Luſitani fiducia, vix quindecim armatorum cuſtodia ſeptus, cùm iam nõ pro

 inqui-

inquilino vel hoſpite,ſed pro tyranno ac domino
ſeſe gereret,& commeantes in id emporium pere-
grinos varijs vexaret iniurijs; repentina conſpira
tione Saracenorum oppreſſus,vnà cum ſuis occi-
ditur.arce, & ijs quæ intra arcem aſſeruabantur,
Mahometan⁹ potitur.ita Luſitani,quàm facili adi-
tu in eas irrepſerant ſedes; tam leui negotio mox
deinde ſua culpa deiecti ſunt. Nec leuiores alibi
plagæ per eos dies acceptæ. Goana oneraria cõmer
cij cauſa Ciaulum petens, in Saracenorum, qui Da
bulum incolunt,biremes illata, prælio commiſſo
deprimitur.In eaſdem biremes Luſitana carauela
poſtmodum incidit(rotundæ nauis genus, cũm ad
onera,tũ ad militiam vtile;dromonem Græco vo-
cabulo haud incommodè fortaſſe quis dixerit) cõ
tracto mox certamine, dum tormenta exercentur,
ignea ſcintilla in ſulphurei pulueris cadum illabi
tur.inde ſæuum repente coortum incendium, nau
tas vectoresq; omnes, vna muliere excepta,proti-
nus hauſit.Ad earum rerum nuntios, ira percitus
Chriſtophorus Soſa,qui cum nauibus aliquot Ca-
narini maris cuſtodiæ præerat;nocte ſubluſtri,Ca
lacinum(is locus eſt agri Dabulenſis) inuaſit.Soſæ
aduentu præcognito, incolæ paulo ante diffuge-
rant.Luſitanus ad prædam verſus,quamquam erat
barbarica viliſq; ſuppellex;tamẽ ab ea dulcedine
auelli non potuit;quoad, illuceſcẽte demum die,
Saraceni circiter quadringenti,ſagittariæ artis pe
ritiſſimi ſuperueniunt. Aduerſus eam multitudi-
nem Soſa cum centum & quinquaginta armatis e-
greditur: quorum erant ſclopettarij ſeu fiſtulato-
res non pauci. Accenſis vtrinque animis, atrox
pugna coorta. Saraceni arcubus tantùm inſtru-
cti; primam hoſtilium glandium procellam ſub-

miſſis

miſſis corporibus excepêre: tum ad ſagittandum ipſi conſurgunt. tamq́ue denſus ac perpetuus fuit ſpiculorum imber; vt Luſitano, ad fiſtulas replendas nihil vnquam temporis aut loci reliquerint. Inde cùm, ſenſim cedendo, ad mare ſe ſe reciperet Soſa; minimè fefellit hoſtem. circummiſſus illicò iuuenum globus, reditum intercluſit. itaq; Luſitani vndiq; vrgeri cœpti: nec ſine multo ſanguine, vix tandē ad naues effugium patuit. Soluentibus dein oram ſimul, & iaculantibus, adeò pertinaciter inſtitêre Saraceni, alienato ab ſenſu periculorum animo, vt ſemet aquis vmbilico tenus immergerent, nauigijſq́; remorādi cauſa, propemodum inijcerēt manus. Ex eo diſcrimine Soſa deniq; elapſus, Ciaulum ad ſaucios curandos, minimè ſecunda fama ſe contulit. Eodem fere tempore quattuordecim nauium claſſis, cui Georgius Albuquercius præerat, Oliſipone profecta, malè admodum nauigauit. quattuor tantùm eo anno in Indiam peruenēre, è reliquis vna è medio curſu in Luſitaniam vento reiecta. aliam in ipſo itinere Caſtellanus quidam nauarchus ab Indicis commercijs ad latrocinia piraticamq́ue conuertit. tertia, ſuperato iam promontorio Bonæ ſpei, circa Quiloæ, & Mombazæ littora, magis etiam miſerabili genere cladis interijt. Mahometani eas incolunt regiones: hi, Anconino Rege interfecto, iampridē ab Luſitana ſocietate defecerant. Cùm dira neceſſitas cogeret, aquandi gratia, ad Matuam, eius oræ vicum, quadraginta viri ex naui Luſitana appulerant ſcapham; in quibus erant primarij duo: præfectus, & gubernator. Dum egreſſi ad fontes doliola complent; interim ſcapham, remigibus vacuam, recedens æſtus in ſicco deſtituit. Ad eam de-

 ducen-

ducendam, aptandoſq́ue remos, ſemiplenis vaſibus illicò Luſitanus accurrit. nec ſegnius barbari; animaduerſa re, duo circiter hominum millia infenſis animis aduolant: nautaſq́ue partim ſub oneribus, partim à terra molientes, ad vnum omnes occidunt: nequicquam cæteris Luſitanis, cùm ad bombardæ ictum accedere propter vada non poſſent, indignam ſuorum cædem ex alto ſpectãtibus. Ac ne ipſi quidem lætiorem exitum deinde ſortiti. quippe, vrgente ſiti, dum alias aquationes in vicino conquirunt; rectore vacua nauis haud longè ab Quiloa in ſyrtes impingitur. Ad conſpectam eminus prædam, ingens repentè affuit hoſtium vis, momentò ſpoliata oneraria: & quotquot ea vehebantur cæſi, vno duntaxat relicto adoleſcente, quē tyranno Mombazæ muneri mitterent. Albuquercius, diſſipata claſſe, ignarus, ex ijs quæ non comparebant, quò quæque delata eſſet, cum cæteris nauibus ad Moſambicum exegit hyemem: atque inde, tranſmiſſo mari, Goam inſequenti demum æſtate peruenit. Circa idem ferè tempus, Prætor Sequeria, toties iam ab alijs infelici ſucceſſu tentatam Arabicam expeditionē aggredi ſtatuit. Contractis ex omni ora nauibus maioris formæ quattuor & viginti, bellatorum tria millia impoſuit; quorum erant Luſitani mille & octingenti: cæterã ſummam, è Malabaribus & Canarinis expleuerat. Cum ijs copijs Goa profectus Februario menſe, anno ſeculi huiuſce vigeſimo, ad Aromata promontorium Africæ, ſecunda nauigatione tranſmiſit. Ibi cognito ad Giddam ſtare ſex Turcarum triremes; manuſq́ue armatorum cogi ad fauces Adeni occupandas; intra ipſas fauces inuehi, & longitudine ſinus emenſa, circa Giddã laceſſere bello

Turcas

Turcas decreuit; vt ſi ſe occaſio dediſſet, ſignis
collatis de rubri maris poſſeſſione decerneret.
Hoc animi propoſito legens oram, ad Meten vi-
cum, aquandi cauſa, applicuit, metu deſertum ab
incolis. vna tantùm vetula inuenta; cuius indicio
in ſumma ſiccitate aqua patuit. amnis erat alueo
glareoſo, ſub eam glaream, æſtate, curſu tacito ſeſe
infra latices condunt; vt nihil humoris in ſummo
prorſus appareat. Anum indicem remuneratus, &
in eius gratiam ſummis ab eo prohibitis vico, Se-
queria in Arabiam non longe ab Adeno traiecit.
ibi dum ad Aram (id loco nomen) anchoras ia-
cit; in ſcopulum ſub aqua latentem illata Præto-
ria, ſolutis incuſſu compagibus extemplò diuel-
litur. quę in ſummis tabulatis erant, cum parte ma
chinarum ægre ſeruata, cætera demerſo alueo pe-
riere. naualis turba (quadringenti numerabantur)
in cæteram claſſem diſtributi. à Sancto Antonio
nomen erat Prætoriæ. ex eo, Diui Antonij ſaxa, lo-
cus appellatus. Ab hac ſtatione cùm ad Giddam
rectà contenderet Prætor, adeò pertinaci com-
plurium dierum Aquilone prohibitus eſt; vt in-
terim aduentante hyeme, idoneum rei gerendæ
tempus effluxerit. Itaque omiſſo bello, ad pacem
cum Dauide Abaſſino Rege firmandam animum
adiecit. cuius Regis imperium, cætera mediterra-
neum, modica tantùm ex parte ad rubri maris lit-
tora pertinet. Eam oram Dauidis nomine tenebat
Præfectus maximus, quem honoris titulo Barna-
gazium vocant. oppidis ac vicis, Præfecti minores
præerant. Cum hiſce Præfectis de ſocietate agen-
dum erat Sequeriæ, & legati duo in terram ex-
ponendi. alter, Matthæus Armenius, is, qui ab ipſo
Dauide Helenaque ad Emmanuelem cum donis

ante

ante decennium venerat: atque ob ſuſpectam eius legationis fidem, ab Luſitanis nullo ſuo meritò indigna & acerba pertulerat. alter, Emmanuelis ad Abaſſinum erat legatus, Rhotericus Lima, ſuffectus in locum Eduardi Galuani, qui ſuperioribus annis in ipſo itinere, nondum peracta legatione, deceſſerat. Simul etiam erat ei Mazua inſula (quæ Ptolemais ferarum olim fuit) haud procul à Camarano viſenda, ſi forte locus arci ad eius regionis cuſtodiam ædificandæ idoneus foret. ea inſula Arquico oppido maritimo Abaſſini littoris obiecta, perangusto freto ab continente dirimitur: & lunato ſinu in idem littus obuerſa, in primis tutã ac placidam ſtationem nauibus præbet. ad hæc, ciſternis, armentiſque varij generis, in vſum claſſium & præſidiorum abundat. Prætor, totam inſulam per otium cõtemplatus, tametſi Mahometani incolebant; tamen, vitandæ inuidiæ gratia, ſuos ab incendijs ac præda continuit: Mahometis verò fanum ritè expiatum, intemeratæ Conceptioni Deiparæ Virginis dedicauit: ibi per eos dies Chriſtiana ſacra peracta non ſemel. Interea ab Arquici Pręfecto oratores affuère cum donis & commeatu: quibus, vtpote Chriſti cultoribus, ſericum vexillum Cruce inſignitum, amicitiæ cauſa, datum eſt. illi, cognito Chriſtianos & Luſitanos aduenas eſſe, cuius gentis fama iampridem eo tractu increbuerat, mirum in modum gratulati; primùm omnium de Matthæo Armenio cum cura perquirunt. hunc ipſum vbi adeſſe præter exſpectationem audière; & mox in conſpectum eſt productus venerãda canitie ſenex; obortæ cunctis præ gaudio lacrymæ. &, vulgata eius rei fama, certatim ad optatos viri amplexus, & manuum oſcula confluebant.

Eade-

Ea demum celebritas,& Matthæum omni ſuſpicione liberauit:& Luſitanis, quod inſontem adeò aſperè & inhumanè tractaſſent, dolorem ſimul ac pudorem iniecit: eò magis, quod etiam aliquot è ſacra Viſionis æde monachi (multa autem cœnobia, ex Diui Antonij fermè inſtitutis, eo toto regno viſuntur) ſalutandi eiuſdem Matthæi cauſa, ad claſſem acceſſerant: qui ab Luſitanis ſacerdotibus linteatis, cum ſymphonia, & pſalmis accepti, magnam animi voluptatem præſeferebant, non è Matthæi ſolùm, ſed etiam ex ipſo Luſitanorum aduentu: quod vetus oraculum ſibi à maioribus traditũ ferrent; ex occiduis aliquando regionibus, Chriſtianæ religionis homines in ea loca venturos. Eius vaticinationis promiſſa, tantæ claſſis appulſu, tandem eſſe confecta; & in illo ſacratorum hominum cœtu, Heſperiam cum Eoa Eccleſia, tanto locorum interuallo, dextras quodammodo miſcuiſſe; magnopere lætabantur. in ſermonem dein cum Arquicano Præfecto ventum eſt; & paulo poſt, ad ſtabiliendam ſocietatem (quod ita Dauidē velle non ignoraret) Barnagazius cum peramplo comitatu Arquicum proceſſit. Paululum ibi altercationis fuit, dum dies locuſque colloquio conſtituitur: littus ipſum aduena: Arquicum oppidum Barnagazius præoptabat, nonnulla faudis ac periculi ſuſpicione ab Saracenis iniecta. Ad eam ſuſpicionem tollendam (quando per obſides tranſigi, indignum Chriſtiana amicitia & hoſpitio videbatur) cùm ſynceri animi pignus Crucem nudari & porrigi à ſacerdote iuberet Antonius Saldania, Luſitani Prætoris internuntius; ſeuero vultu Barnagazius confeſtim exſurgens obſtitit; negans, tam leui de re, tam auguſta attrectanda myſteria.

ſteria. Quin ego potius, inquit, de iure meo decedam, meque vltrò in omne diſcrimen obijciam. Ita, mediæ regionis campus, inter oppidum & mare, conſenſu deligitur. Barnagazius cum equitibus ducentis, peditum duobus millibus ab Arquico; Sequeria cum ſexcentis nõ amplius armatis è claſſe deſcendit; ijs copijs in ſtatione vtrinq; conſpecta relictis, cum ſenis ambo comitibus in medium prodiêre. Primus congreſſus fuit, mutuò blandè & amicè conſalutantium: & Regis vtriuſque in alterum, beneuolentiam ſtudiumq; accurata oratione teſtificantium. dein ſocietas ac fœdus hoc maximè modo ſancita. Claſſiarius ſacerdos argẽteam Crucem in medium attulit: ea Barnagazius prior apprehenſa, nixus genibus: Quam, inquit, pacem IESVS Chriſtus, generis humani Redemptor, diſcipulis reliquit ſuis; eadem eſto inter nos, qui eiuſdem Chriſti cultum profitemur, ac fidem. Hanc ego pacem (quantum in me fuerit) Regis mei nomine ſpondeo, atque ita iuro per hanc ſacroſanctam noſtræ ſalutis effigiem. In eandem fermè ſententiam conceptis verbis iurauit Prætor. dimiſſo dein colloquio, per triduum ex vtraque parte donis officijſque certatum. & ingens omnium fuit lætitia, quod opulenti duo Reges terra marique, contra Chriſtianæ rei aduerſarios arma iunxiſſent. Poſt hæc, Sequeria Rhotericum Limam legatum Barnagazio commendauit, ac tradidit, ad regiam vſque tuto mittendum, cuius in comitatu cùm alij honeſti viri complures fuere, tum vero Franciſcus Aluarus ſacerdos: qui dein reuectus in Luſitaniam, eius peregrinationis ſeriem patria lingua deſcriptam edidit; eodemque poſtea auctore, Paulus Iouius gentis ritus moreſq; latino ſermone diligen-

ter eſt perſecutus. Per eoſdem ferè dies, quibus in Arabico ſinu Luſitanus agebat Prætor, è Paceno Somatræ inſulæ regno, ſummus Mahometicæ ſuperſtitionis Califa ſeu antiſtes, nomine Molana, ſupplex illuc vſque contendit. puerum adducebat duodecim ferme natum annos, Paceni Regis filium: cuius parente occiſo, Geinal tyrannus, ab Alodino ſocero adiutus, regnum inuaſerat. huic ſi contra communem hoſtem ſuppetias Luſitani tuliſſent; reſtitutum in patrias fortunas puerum, in Emmanuelis auctoritate cum annuo tributo Molana ſpondebat futurum. Et pupilli orbitas, & Califæ obteſtatio apud Sequeriam valuit. Ad Geinalem ex ea poſſeſſione pellendum, ſex naues cum valida manu armatorum, Georgio Albuquercio attributæ. Cuius rei, & iunctæ cum Dauide amicitiæ nuntios qui ad Emmanuelem afferret, Petrus Vaſæus in Luſitaniam à Prætore miſſus. magna toto regno omnium ordinum gratulatio fuit; & in ſingulis oppidis miro populi ſtudio ſupplicatum eſt. Prætor, cùm egreſſus freto Calaiatum petijſſet, Armuziam inde proceſſit. ibi, clauſo iam mari, cum magna nauium parte hyemare coactus eſt. Dum hæc ad Arabiam, & Perſidem fiunt; Goæ Præfectus interea Rhotericus Mellus Luſitanam rem, haud contemnenda, ſi crimen abeſſet, vectigalium acceſſione ditauit. Idalcanem inter, & Criſnaraum Narſingæ Regem, atrox ac funeſtum per eos dies exarſerat bellum; dum reconciliatæ nuper amicitiæ leges ambo parum ſyncera fide cuſtodiunt. Idalcan perfugas & noxios è Narſingæ regno contra ius & fas clam admittere, graſſari occultis latrocinijs, ac repetentem res Narſinganũ, dolis fallacijſq; fruſtrari. Criſnaraus viciſſim,

otij

otij impatiens,bellum denuò optare; & in Racio-
lum vrbem Decani regni munitiſſimam, ſpe atq;
auiditate imminere: quam ſibi maioribuſque ad-
emptam, Idalcanis aceſſiſſe regno ægrè ferebat.Ei'
ergo repetendæ vrbis, & Idalcani arma rurſus ti-
tulo ſpecioſo inferendi tale conſilium inijt. Sara-
cenus erat in ipſius aula,Cides Mercar, Mahome-
tano cultu ingenioque, induſtrius vir, & experi-
ens. Hunc, ad Arabicos equos in vſum belli coe-
mendos magno cum auri pondere Criſnaraus
Goam miſit:& quò teſtatior eſſet res,ad Goæ Præ-
fectum ſuper tali negotio ſeparatim litteras de-
dit,haud dubius, quin per Decanios fines neceſſa-
riò iter habenti bene nummato viro, Idalcan,
prædas eiuſmodi ſagaciter odorari aſſuetus, de
more ſtructurus eſſet inſidias. Quod putarat, eue-
nit.Ingreſſum Decanios limites Cidem, vtpote e-
iuſdem ſectæ hominem; quin etiam è Mahome-
tis, vt ferebatur, ſtirpe genitum; Idalcan benig-
nis admodum promiſſis ad ſe per litteras inuita-
uit. Cides, vel ſocietate ſuperſtitionis; vel vberio-
ris ſtipendij oſtentatione adductus; vel etiam in-
teruertendæ regiæ pecuniæ ſpe; haud grauatè ad
Idalcanem ſeſe contulit. ille, comiter acceptum,
per ſpeciem honoratæ præfecturæ, Dabulum ex-
templò amandauit. ibi, ne quid rumoris emana-
ret,pecunia ſpoliatum, per idoneos talium faci-
norum adminiſtros e medio ſuſtulit. Criſnaraus
interea,ſpeculatoribus clam appoſitis,cùm rei ge-
ſtæ ſeriem haud magno negotio comperiſſet, læ-
tus oblata belli occaſione; miſſis quoquo verſum
ad Reges ac dynaſtas epiſtolis; manifeſtam Idal-
canis perfidiam, & violatas pacis leges minaci-
ter & acerbè conqueſtus eſt: dein, maximis equi-
tum

tum peditumq́ue contractis copijs, Raciolum vrbem obſidione cinxit. Ad eam ſoluendam obſidionem Idalcan profectus; commiſſo prælio, magna parte ſuorum amiſſa, cum paucis elabitur. Criſnaraus victor, non caſtris modò Idalcanis eſt potitus; ſed etiam Raciolum vrbem valido inſtructam præſidio, crebris iam oppugnationibus fruſtra petitam; metu denique in ditionem accepit. Idalcan interea, remotis oppidis, quò propter ſiccitatem Criſnaraus cum exercitu peruenire non poſſet; amiſſa in præſens renouandi belli fiducia, ſeſe inglorius continebat. Ad eius cladis famam, cùm alij ab Idalcane defecêre; tum Gini, gens in Decano regno prænobilis. Eius gentis principes, germani duo fratres, Comus, & Appa, contractis octo fermè armatorum millibus, in ſubiectos Gateis iugis agros impetum fecerant: inde ſine dubio in oram maritimam tranſgreſſuri, crebris portubus & vectigalibus quæſtuoſam (Concañ vocant è regione Goæ) quam Ginorum olim familiæ Mahometani eripuerant. Eius oræ Præfectus, Idalcani hero auaritia & fraude non abſimilis, magna pecuniæ ſumma è vectigalibus portorijſq́ue collecta; id vnum laborabat, quo pacto, inter eos tumultus, domini rem ad ſuum peculium adiungeret. Omnia circumſpectanti, commodiſſima ad fugam, Goa Luſitanorum vrbs viſa, id quò tutius faceret; Luſitanum ſibi præfectum ante conciliandum ratus; ad ſpecimen probitatis ac fidei petijt ab eo per nuntios, primùm vt Idalcani contra Ginos tumultuantes opem pro amicitia ferret. id ſi facere grauaretur (quod ita fore haud erat neſcius) tum libero mendacio ſuadebat, vt ipſe potius in eos por-

tus & vicos, Emmanuelis nomine inuaderet, æquiore animo Idalcanem in afflicta fortuna laturum, ſuas opes & vectigalia in Luſitanorum, quàm in perduellium poteſtatem veniſſe. Hoc nuntio accepto Mellus Præfectus, rem ad conſilium detulit. ac tali tempore nemini dubium erat, quid ius, quid æquitas, quid amicitia poſtularet. verùm apud homines lucra penſantes, vtilitas valuit. Mellus cum octingentis fermè Canarinis peditibus, Luſitanis equitibus ducentis & quinquaginta, euripo traiecto, Concanum ſine certamine vllo occupauit, non auſis Ginis aduerſus Luſitanos arma ferre: & Rhotericum Iuſartem cum modico præſidio ei regioni præfecit. At Idalcanis procurator, domino prodito voti compos, Goam plenos argẽto auroq; loculos tulit: & quò res occultior eſſet, amico Luſitano cuidam æquè fallaci cuſtodiendos initio tradidit. Dein, cùm hic depoſitum ex occaſione repeteret; ille alter ſe quicquam accepiſſe impudentiſſimè pernegaret, neq; chirographum extaret vllum; ex dolore ac deſperatione Mahometanus in furorem & inſaniam verſus, mentem ſimul cum pecunia perdidit. Fraudator verò, dum theſauris malè partis incubat ſecurus; inopinata morte poſtmodum, ab eo quod cariſſimum habebat in terris, auellitur. Quin etiam ipſe Criſnaraus deinde malis artibus receptam vrbem Raciolum, bello viciſſim ſuperatus, amiſit. quæ bella, & numero peditum equitumque, & vniuerſo apparatu (alioquin fides Barrium, & Oſorium, & alios rerum Indicarum auctores appellet) orbis noſtri expeditionibus longo interuallo præferenda, enarrare noſtri inſtituti non eſt. Poſtremò, ne Luſitanis quidẽ ipſis, vt in loco exponemus, diuturna ſtetit,

na ſtetit, minus honeſtè quæſita poſſeſſio. Ita, per omnes eorum ſcelerum affines peruagata cæleſtis ira, breui tempore pœnas à ſingulis improbæ cupiditatis exegit. Per eoſdem fere menſes, nouum & multiplex aliud in mari miraculum exſtitit. Claſſis nauium nouem duce Georgio Britto dum ex Luſitania Indiam petit; roſtrata celſior Rhoterici Vaſæi Pereriæ, in medio curſu, repente, veluti fræno equus adducto, ita ſubſtitit magno cum aquæ ſonitu ac motu, qualis, vbi in vada & ſyrtes incurritur, edi conſueuit. Eo ipſo terrore perculſi nautæ, demiſſa vtrinque bolide, profundum ſine dubio mare comperiunt. Cùm inflatis vento velis hæreret nauigium nihilominus; diſpiciendi cauſa (quòd eſſet nox) admotis ad marginem luminibus; implexam alueo ingentem belluam vident. Carinæ centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus; cauda gubernaculum illigarat; alis immanibus latera ad ſummum vſque cingebat: quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant. Ad ſpectaculum adeò tetrum, ingenti videlicet horrore nautæ militeſq; perfuſi. vt verò, dolij magnitudine, vaſto hiatu nouiſſime caput extulit; metu exanimati pænè omnes, infernum profectò monſtrum diuinitus immiſſum credere, ad viua tot noxiorum corpora glutienda. Pauci, quibus in tanto diſcrimine mens animuſque conſtiterat, conſultandi gratia in vnam partem ſecedunt. erant qui contis, & iaculis, balliſtiſque depellendum ſuaderent cetum: alij contra, nihil magis tali tempore vitandum aiebant; ne tantæ molis animal vulneribus irritatum, concuſſu ipſo & agitatione violẽta nauem euerteret. in ſumma inopia conſilij, cùm
 nihil

nihil explicaretur; & maior in ſingula momenta terror inſtaret; ſuppliciter ac demiſsè veniam pacemque Dei & cœleſtium expoſcere, atque ad vota preceſque confugere placitum eſt. Neque ea irrita fuêre. Sacerdos cum linteo, & ſtola, & ſigno Crucis in medium prodijt. ab eo, ſacris carminibus, & exorciſmis delinita bellua (mirum dictu) nulla cuiuſquam noxa relicto nauigio, cùm è portentoſis narium fiſtulis ingentem reflaſſet aquæ vim, ſeſe admodum placido lapſu in mare demiſit. Luſitani, tamquam ex orco præter ſpem erepti, debitas diuinæ clementiæ laudes & grates agebant. Circa idem ferè tempus, in Somatram Georgius Albuquercius cum orbo extorrique delatus eſt puero. Ante eius aduentum, tyrannus Geinal, Pacenorum erga ſe voluntati diffiſus, non longè ab vrbe munierat caſtra; ſeque intra id munimentum cum tribus millibus armatorum tenebat. Albuquercius, miſſis qui tyrannum iuberent iniuſta poſſeſſione decedere; cùm denuntiatione minisque nil niſi verba & fruſtrationes eliceret; fauente Aruano finitimo regulo, caſtra cum trecentis dumtaxat Luſitanis aggreſſus, non ſine ſanguine ſuorum expugnat. ac Geinale interfecto, & prædæ parte Aruano conceſſa, qui inter oppugnationem auerſas caſtrorum portas obſederat; pupillum magno populi aſſenſu plauſuq; Regem acclamatum, & cum annuo tributo in verba Emmanuelis adactum ex fœdere, in patria ſede ac domicilio collocat. Eius pueritiæ regendæ, Molana præpoſitus is, qui pupilli ſuſceperat cauſam: & rei maritimæ cura, Luſitanorum amico Ninacunapani concredita: dein ad Mahometanos in officio continendos, caſtellum ipſo in aditu portus exſtrui cæptum.

tum. Quæ ne res, adeò ſecundæ, nimium Luſitanos efferrent; quo die Geinalis capta ſunt caſtra, ipſo die ad Acenum oppidum, leucas à Paceno fere viginti; dein ad Bintanum longè diſpari ſucceſſu pugnatum eſt. Georgius Brittus, nauibus quinque ab Cocino Molucas petens; cùm ex itinere Acena littora tenuiſſet; auri occæcatus auiditate, cuius vim ingentem in proximo delubro eſſe audierat; cum centum & viginti armatis in terram egreditur. Huic Abrahemus tyrannus obuiam cum ſex elephantis, peditibus mille progreſſus, pugna commiſſa, Luſitanos complures temere inuectos, & in ijs Georgium ipſum interficit; cæteros grauiter ſaucios retro ad mare compellit. Inde in Georgij locum Antonio fratre ſuffecto, Luſitani Malacam traijciunt. quò cùm item Albuquercius paulo poſt à Paceno ſuperueniſſet; duodecim amplius coactis in vnum nauibus, & propugnatoribus fermè ſexcentis, Alodino, infeſtum de more Malacenſe littus habenti, arma inferre denuò placuit. Is nuper ad Pagum victus, vt ſupra demonſtratum eſt, in Bintanum haud longè à Pago receperat ſeſe. Ea inſula, Sincapuranis obdita faucibus, nobili ſecatur amne; qui ponte iunctus, dein ſe in mare euomens, portum nauigantibus præbet. Huic impoſitam amni vrbem, inſulæ cognominem, Alodinus, pulſo, vti ſupra docuimus, vetere domino, præclarè munierat. ad pontis caput propugnaculum excitarat; à cæteris partibus, ſerratæ ſtructuræ, ad latera ferienda, vallum & aggerem obiecerat. Portum ipſum, & fallacia vada, & adacti fiſtuca flexuoſi de more ſtipitum ordines; & in aſſidua ſtatione paratæ lanciare ſeu lembi egregiè tuebantur. Luſitani, prope cer-

pe certa victoriæ ſpe profecti, nondum probè exploratà regione, deſcendunt; duabusque ſimul partibus ad mœnia ſubire conati, cùm neque ſcalas attuliſſent, & ſtagnantibus circum aquis ac voraginibus impliciti tenerentur; deſtinatis vndique hoſtium telis ac tormentis, promptiſſimi quique ſternuntur. Nec felicius mari tentata oppugnatio eſt, cùm & incognita obſtarent vada, & hoſtilium nauigiorum agilitas, onerarias Luſitanas, magnitudine ipſa inhabiles, crebris detrimentis afficeret. Ita, omiſſo incepto, & præcipuis è ſuorum numero deſideratis, diuerſi duces; Albuquercius Malacam rediјt: Brittus ad Molucas, quò intenderat, nauigare perrexit.

Libri ſeptimi finis.

HISTO.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER OCTAVVS.

DVM hæc apud Indos alterna ſucce-
dunt vice; interim ex alia quoq; par
te, atque adeò planè diuerſa, per-
quàm inſigne ab homine Luſitano
facinus editum eſt. Fernandus Ma-
galianes agebat Oliſipone, ingenti
animo vir, & rei naualis apprimè callens. Is, quod
in India ſub Albuquercio duce ſtipendia multa
feciſſet; nequaquam pro ſpe pręmiorum (vt in ſuis
plerunq; meritis æſtimãdis nimiũ ſibi fauet huma
na cupiditas) ab Emmanuele tractari ſe queſtus, ad
opulentiorem Caroli Cæſaris Caſtellæ Regis aulã
trãſijt. ibi, cum aſtronomis aliquot communicato
conſilio, & implacabili odio in Emmanuelem ac-
cenſus, Cæſarem & cõſiliarios docet; Molucas in-
ſulas, quarũ celeberrimis toto iam terrarum orbe
diuitijs Luſitani fruantur; intra Caſtellanæ cõqui-
ſitionis limites haud dubiè contineri. idque non
pluribus tantùm argumentis è mathematica ſup-
putatione cõtendit; ſed etiã acceptis inde litteris
à Franciſco Serrano, de quo ſupra commemoraui-
mus; in quibus de admirabili quadã eius regionis
cùm opulẽtia, tum ab aurea Cherſoneſo lõginqui-
tate diſſereret. Profectò, ſi à fortib⁹ & peritis homi
nibus tentetur ex Occidente iter; haud ita magno
negotio è Peruana terra in eaſdem inſulas penetra
ri poſſe. opẽ dein addit monitis. ac ſe, modò in eã
expeditionẽ neceſſaria præbeantur; in omne diſcri

men, experiundi cauſa paratum oſtendit'. Mouit Cæſarem & magnitudo promiſſi, & Fernandi au-ctoritas cum teſtimonio Serrani coniuncta. Quinque compactis egregiè nauibus, eximio & nauta & milite ad Hiſpalim inſtructis (quo in numero exſules erant Luſitani complures) vnus Magalianes cum ſummo imperio ac poteſtate præficitur. Cum ijs nauibus, Bæti fluuio in altum Oceanum euectus; Canarias primùm inſulas, tum Braſiliam certo iam pridem itinere petijt. inde, velis in Auſtrum datis, cùm ignota littora diu legiſſet; ad magni fluminis oſtia ventum eſt; quod Sancti Iuliani vulgus appellat. is locus quinquaginta gradibus ab æquinoctiali abeſt circulo. neque inde longè, infeſto rigore, & æterno preſſa gelu, niuoſa montium cacumina in cælum exſurgunt. terram incolunt homines immani duodecim amplius dodrantium ſtatura, efferis moribus, crudis in cibum carnibus adſueti. quibus duo ad claſſem attracti, blandimentiſque ac muneribus à Magaliane deliniti, intra paucos dies ex inſolita victus conſuetudine periêre. Ad eam oram explorandam miſſa nauis vna, cui præerat Ioannes Serranus, in ſcopulos illata, ſaluis tamen hominibus, frangitur. Hiſce rebus conterriti claſſiarij, &, præter alia maris incommoda ſæuiſſimo frigore enecti; incerta vitæ, & perueniendi quò intenderant ſpe; reuerſionem plerique ſuadere, quidam etiam conuitio efflagitare inſtiterunt. Hoſce Magalianes, obfirmato ad omnê patientiā animo, benignis adhortationibus aliquandiu ſuſtentare conatus; comperta demū cōiuratione; partim capite, partim exſilio punijt. qua ſupplicij ac minarū acerbitate, obſtupefactis interim ab omni rerū nouarū conatu reliquo-

rum

rũ animis; vltrà eũ locum tres fermè gradus, hoc eſt leucas circiter quinquaginta, proceſſit. atque ibi demum ſeſe oſtendit euripus, ſinuoſo meatu Oceanum vtrumque coniungens. Ea re tum ex incitatiſſimo aquarum æſtu animaduerſa; tum ex cetorum oſſibus in littus eiectis; quaſi peracto iam itinere, gratulatio ingens à Magaliane facta; & euripo ipſi, ab inuentore, perpetuum ac nobile nomen inditú eſt. ibi, commeatibus valdè imminutis, cùm denuò fremitum vel querimonias quorũdam inaudiſſet; capitis pœna propoſita, vetuit ea de re ſermones inferri. Tum alia nauis ad inquirendum exitũ præmiſſa; ducem fruſtrata per tenebras retrò vnde venerat, Hiſpalim reuertit octauo mẽſe quàm ex eo portu diſceſſerat. Eam nauem miſſis qui quærerẽt, incaſſum dies aliquot præſtolatus, cũ reliquis tribus audacter ipſe progreditur: perque varios mæãdros, & cæcas ambages, crebro velorum flexu tandem ex altera parte vaſtiſſimum rurſus in æquor euaſit. & quoniam ſub æquatore ipſo poſitas Molucas eſſe didicerat; in eam partem proras dirigere magiſtros iubet. Leucas mille quingentas procul ab omni terræ conſpectu prouecti, in deſertas aliquot inſulas incidere; quas ex aduerſo Italiæ oppoſitas nonnulli arbitrantur. inde continuato in Septentriones itinere, ad Subum inſulam leucarum fermè duodecim ambitu, auri feracem, frequẽtem incolis ventum eſt. Ibi Magalianis labores exitu nec opinato concluſi. quippe inſulæ regulus, quod armis eo tempore cum finitimo Rege Mathani cõtenderet; oblata recentis auxilij ſpe, aduenas non ſolùm hoſpitio libenter excepit; ſed etiam in eorũ gratiam ſeſe cum vxore, liberiſq;, & popularibus circiter octingentis, Chriſtianum fieri voluit; &

honoris cauſa in ſacro baptiſmate Fernandi nomen aſſumpſit. Hiſce neceſſitudinum vinculis magis magiſque Luſitanus obſtrictus, petenti opem & Chriſtiano, & hoſpiti, negare non potuit. Deſcẽſione cum præſtantibus aliquot facta, Magalianes, cùm ſemel iterumque fudiſſet hoſtes; tertiò denique ex inſidijs ipſe circumuentus occiditur. Cęteri, partim, circa eum interfecti, partim elapſi vix ad naues cũ triſti nuntio peruenêre. Neq; hic finis miſeriarum fuit. ex quo facilè exiſtimari poteſt, quã non temere, nec ſine diligenti præparatione, barbaris Chriſtiana ſint impertienda myſteria. Regulus, qui vix adhibito catechiſmo, vel anteactę vitæ ſceleribus cum ſalutari deteſtatione dãnatis, amicitiæ & tẽporis cauſa, peregrina ſacra ſuſcepiſſet; qua mobilitate Chriſtũ induerat, eadem paulo poſt & Chriſtum ipſum, & vnà cum Chriſto ius fœderũ, fas, humanitatem, fidẽ penitus exuit. Oblatã ab hoſte pacẽ, cũ eo ſi aduenas è medio ſuſtuliſſet; recẽtia merita & iũctas nuper dextras oblitus, minime recuſauit. Tam ſcelerati dein facinoris perpetrãdi, cùm in aperta vi nulla eſſet ſpes; primarios è claſſe ad viginti, per officij ac beneuolentiæ ſpeciem ad ferale conuiuium inuitatos, repẽte inter ipſas dapes & pocula contrucidat; vno Ioanne Serrano vel ad ludibrium, vel ad lucri ſpem reſeruato; quod ex redemptione ſe partem aliquam ſulphurei pulueris, & aliquot ænea tormenta (cuius machinæ in ijs locis nihil vnquam ſimile viſum fuiſſet) capturum eſſe conſideret. Atque vna hæc ſpes ſalutis afflicto quoque Serrano reſtabat. Verùm verumq; poſtmodum euentus feſellit. namq; productus in vinclis ad mare Serranus; noua clade exponenda primo ſocios ad miſericordiam la-

crymaſ.

erymaſque commouit: eodemq; interprete, per
conſuetos iam nutus ac ſymbola, cum incolis agi
de pretio cœptum. Paciſcebantur vtrinq; pecuniæ
loco, duas minoris formæ bombardas, & pulueris
aliquantum. Ea cùm lintribus ad terram nautæ ad-
mouiſſent; ſubitò pretium augere inſulani, & re-
cedere à conditionibus, ac redemptorem varijs ar
tibus detinere. Inde altercatione cum iurgijs or-
ta, cùm maior maiorque hominum frequentia ad
littus affluerct, veriti fraudem & inſidias claſſia-
rij, ſeſe ad naues re infecta ſubducunt: anchoriſ-
que ſublatis, miſerum Serranum, fruſtra fas religi-
onis, amicitiæ, patriæ, lamentabili vociferatione
obteſtantem, in barbara & crudeli terra deſtituũt.
ad inſulam decem leucas inde prouecti, varijs ca-
ſibus imminutas recenſent copias. fuſis ac laceris
magna ex parte armamentis, centum & octoginta
non amplius homines in vniuerſum inuenti. Cùm
in tres ipſas naues, neq; nautæ, neque funes, neque
vela ſufficerent; alueo vno, qui præ cæteris quaſſa-
tus erat, incenſo; turbam cum inſtrumento omni
in alteram transferũt. ita, duabus tantùm reliquis
nauibus ex eo loco diſcedunt; ac proris in occi-
dentem Solem obuerſis, diu errabundi, ad Molu-
cas inſulas tandem aliquando perueniũt. ibi cum
Tidoris regulo haud ægre ſocietas iũcta. Luſitana
tũ aberat claſſis: eo facilius corraſis vndique fru-
gibus, regulo enixè adiuuante, per tot ærumnas &
pericula petitum ex inſula ſpecimen auehunt. ac
trito inde itinere vtraq; primùm inſtitit nauis. de-
in Luſitanarum claſſium iniecto metu; altera flucti
bus quaſſata, cùm omnibus compagibus aquam ac
ciperet, ad Molucas recurrit; ibiq; egreſſis in ter-
ram hominibus, ad ſcopulos alliſa diffringitur. al-

tera

tera Indis ad dextram relictis;immani auſu protinus altum præcidere, & rectà Bonæ ſpei promontorium petere intendit,eo ſuperato,cùm ad Heſperidas vſque inſulas proceſſiſſet;inaudito poſt omnium ſeculorum memoriam curſu totum orbem emenſa, & æmulis claſſibus illuc vſque feliciter euitatis;ab Luſitano demum Limenarcha in eo portu detenta eſt; & pauci qui ſuperfuerant ſemianimes in cuſtodiam traditi: è quibus tamen aliqui, naui deinde recuperata, in Hiſpaniam, vnus etiam, patria Vicetinus, obſtupeſcentibus cunctis miraculi nouitate,in Italiam rediјt. Huic naui non ſine cauſa Victoriæ inditum fuerat nomen. Nauclerus erat Ioannes Sebaſtianus Canus, ex oppido Guetaria Vardulorum, ad Pyreneum;vir animi fortitudine,peritia gubernandi,& inaudita felicitate ſanè promeritus,vt ipſius ac patriæ nomé, nullus vnquam caſus, nulla temporum longinquitas obruat. Neque me fugit, hæc aliter ab Iouio æquali eorum temporum tradi. Sed nos rem totam ex fide retulimus: haud mediocriter locupletem huiuſce narrationis auctorem ſequuti Ioannem Barrium Luſitanum:ad quem,præter cæteram notitiam, & habita cum ſuperſtitibus ex ea claſſe colloquia;conſcripti inſuper ab ipſis gubernatoribus eius peregrinationis commentarij peruenêre. Ex eo deinde tempore ſæpius in Molucas è Bętica primùm, ac poſtmodũ è noua Hiſpania nauigari cœptum.quæ res ingentem diſcordiarum molem inter Luſitanos ac Bæticos peperit; nec ſine magno motu,cùm in Europa legibus,tum in Aſia ferro,de illius maris & commercij poſſeſſione certatũ eſt. Magalianes è Bætica Septembri menſe anni vndeuigeſimi ſoluerat.biennium circiter in ea nauigatione

tione conſumptum. Inter hæc, de rebus in Ceilano geſtis nuntij ac litteræ in Luſitaniam venerant. Ad ea tam opportuna & fructuoſa tuẽda commercia, & fluxa fide Regem in officio continendum; arcem inſtaurari, & aucto præſidio diligenter cuſtodiri Emmanuel iuſſit. Eius rei cauſa Lupꝰ Brittus cum ſupplemento fabrum ac militum in Ceilanũ profectus; accepto à Ioanne Sylueria caſtello; primùm omnium concharum vim ingentem è proximo petijt; è quibus Indico more calce confecta; nouos muros prioribus iam collabẽtibus ex arte perduxit; ac foſſam probè purgatam ſtatumine munijt. Ea re offenſi vehementius inſulani, quos communi vocabulo Cingalas vocant: quod contra ipſorum ſalutem ac libertatem cuncta parari haud abſurdè ſuſpicarẽtur. Et Saraceni inquilini de more ſuſpicionem ac metum augebant, in conciliabulis dictitãdo, veros videlicet vates initio ſe fuiſſe; cùm exitialem Columbanæ terræ Luſitanorum aduentum fore prædicerent. Per ſpeciem ſocietatis illapſos inaudita auaritia & crudelitate homines, paucis diebus malè mulctato hoſpiti Regi ſtipendium impoſuiſſe. põſt hæc, aliarum gentium homines, nullo iure aut exẽplo ab ijs littoribus arcere cæpiſſe: non quieturos, quoad iniecto ad arbitriũ fræno, populis perinde ac iumentis abutantur; nec eorum fortunas modò, ſed etiam ſuccum & ſanguinem hauriant. Habere Columbanum digna factis & moribus prẽmia; qui, ſpretis fidelium ſociorum conſilijs; nouam & incognitam veteri & expertæ amicitiæ prætuliſſet. Huiuſmodi facibus ad exſecrabile odium nominis Luſitani accenſa plebs; venalia primùm alimenta ciboſque caſtello ſubtrahere: dein eò audaciæ ventum; vt Luſitanos lõgius ab ar-

ab arte vagantes, vel iaculis eminus peterent, vel
iniquo loco circumuentos occiderent. ad haſce
tam atroces iniurias, principiò, pacis & concor-
diæ cauſa, leniter agere, & conniuere Præfectus.
Sed conuitia militum, ſegnitiem & ignauiam in-
crepantium, diutius ferre non potuit. meridianis
horis, quod æſtiuæ maximè quietis eſt tempus, cũ
centũ & quinquaginta armatis Columbũ oppidum
arci pæne coniunctum, quàm tumultuoſiſſimè in-
uadit. Barbari, qui vt in ſummo otio, nullis cincti
mœnibus, neque ſtationes neque vigilias agerent,
metu perculſi repẽte capeſsũt fugam; re familiari,
pauidis cõiugibus, paruiſq; liberis in tãto pericu-
lo deſtitutis. Britt⁹ ſine certamine oppidũ ingreſ-
ſus, militẽ à direptione cædibusq; continuit: tantùm
fœminas pueroſq; ad fores ædium alligari iuſſit;
vt cum in ſua poteſtate omnia fuiſſe redeũtes Cin
galæ cernerent, ex eo ipſo, quàm non hoſtiles in
Regem populumq; animos gereret, exiſtimare fa-
cilè poſſent. Simul etiam ad retardandam eorum
ferociam, ſi ab tergo inſtarent, patentioris viæ quæ
ad caſtellum fert, tectis ignes iniecit, ſalutari ſa-
nè conſilio. quippe barbari, non celerius, attoniti
metu, ſeſe ex oppido eiecerat, quàm icti deſiderio
& ſolicitudine pignorum, conglobati furenteſque
in prælium rediêre: inſtanteſque Luſitanis iam ſe
recipientibus, eodem impetu in arcem irrumpe-
re potuiſſent; niſi eos cùm demendi vincula ſuis;
tum reſtinguendi incendij detinuiſſet mora. In-
de noſtris ad arcem maturè adipiſcendam occlu-
dendaſq; portas ſpatium eſt datum, cùm extremi
tamen agminis fermè triginta ſaucij rediſſent. Ne
que is terror (vti putarat Britt⁹) ad pacandã valuit
gentem. quin, exaſperati potius animi, ſignoque da
to per

to per agros, armati ad viginti millia conuenère. ea multitudine freti, cùm temere ad arcis mœnia ſubijſſent; magna cum cæde vulneribusq́ repulſi, caſtra communiunt. in exitu iam æſtas erat: eò maiorem in ſpem venerat regulus, ſi minus oppugnatio procederet; interclufis propter anni tempus maritimis commeatibus auxilijsque, obſeſſos ad vltimam inopiam redigendi. Neque tamen interea quies ab armis & ab operibus erat. aggerem aſſiduo labore ad mœnia Cingalæ proferebant: miſſilibus dies noctesque fatigabant hoſtem: inferiores vtique Luſitanis tormentorum magnitudine, & artificio; ſed molem ſupplebat numerus. ferreas contraxerant balliſtas fermè ſexcentas. eæ vel brachijs collibratæ, vel innixæ canterijs, indita in fiſtulam plura ſimul veruta decem palmorum longitudine, aprugno aduerſus ignem pennata corio, ita excuſsè emittebant; vt ad paſſus fermè ducentos obuia quæque perfringerent. hiſce verutis interdiu impetebant incluſos: noctu ignitis iaculis militares intra arcem caſas & diuerſoria, ramis & frondibus raptim exſtructa, incendere conabantur. Luſitano, in magnis rerum anguſtijs nihil erat æquè difficile, atque aquandi ratio, quod puteus extra arcem non ſine cruore adeundus eſſet, neque eò per cuniculos, vt olim Cananore, penetrari loci natura permitteret. Accedebat aduerſus tantam hoſtium multitudinem, mira defenſorum paucitas; vt ſine vlla interdum viciſſitudine ijdem perſtare in ſtationibus & excubijs cōgerentur. Vna tantùm fiducia reſtabat venturi ab continente ſubſidij, ſi rem vſque in æſtatis initium extrahere potuiſſent. Verùm ea quoque ſpe excidere, poſtquam exacta iam per ingentes labores

labores hyeme, Antonius denique Lemius ab Cocino cum vna tantùm trireme, neq; plus quinquaginta propugnatoribus, affuit; & ijs quidem ægrè coactis, quod & Sequeria eo tempore cum maxima parte copiarum abeſſet; neque è præſidijs, in tanta infenſarum circa gẽtium propinquitate, deduci milites expediret. Interea barbari diurnis nocturnisq́ue operibus promoto vallo, turres inſuper è palmea materia, ceſpite ingeſto, duas erexerant: vt è ſuperiore loco, dum foſſæ complentur, ſagittis & iaculis hoſtem in muro conſiſtere prohiberent. Eo periculo animaduerſo Brittus, antequã allati ſubſidij tenuitas emanaret, vltrò in hoſtem erumpere ſtatuit. Concilio conuocato, Lemium trierarchum poſtera luce circa meridiem repentè à mari oppugnationem oſtendere, & maioribus tormentis quatere turres iubet. ipſe intẽto in eam partem hoſte, cum trecentis & quinquaginta Luſitanis ex alia parte, ſemiplenas & incautas ſtationes aggreditur; turbatosq́ue ipſa audacia barbaros vallo deturbat. inde tranſgreſſus munitiones, eodem impetu ſimul vtramque turrim inuadit; auerſosq́ue hoſtes, è propugnaculis deijcit. Turribus ab Luſitano captis, clamor extemplò circa vicos & palmeta perfertur; palati in vnum coeunt barbari; vt omni conatu Luſitanum expellant. iamq́; inſtructa acies tota Cingalarum, Saracenis immiſtis, admouebatur. centum & quinquaginta erant equites, haud ſpernenda in ijs regionibus ala; peditum ingens numerus. elephanti quinque & viginti præibant. ex ijs erant primi ordinis quattuor; non turres modò cũ ſagittarijs dorſo vectare aſſueti; ſed etiam in decuſſim alligatas ad proboſcidẽ falces, tanta vi ac dexteritate vibrare, vt quicquid ab latere vel

re vel à fronte ſe obieciſſet, ancipiti ferro proſcin derêt. is terror Luſitanis offuſus, primò referre pedem coegit: mox, quòd ſæpè fit, in ipſoſmet recidit hoſtes: cùm denſis ictæ glandibus belluæ, ſpreto rectorum imperio, terga vertiſſent. Vrente dein magis magiſque introrſus plumbea peſte, doloris impatientes, quacunque ruerent, latè ſtragem edere; ac ſimul cuſpidibus iaculiſque ab tergo Luſitanus inſtare. Ita ſuiſmet auxilijs cum ingenti clade barbari diſſipati fuſique. Brittus fugientem hoſtem aliquandiu perſecutus; vbi ad lucos & nemora ventũ eſt; contentus eius diei victoria ſubſtitit; & priuſquam ſe barbari ex pauore ac trepidatione colligerent, nõ ſine multo ſuorũ ſanguine ſe in arcẽ recepit. Atq; is dies obſidioni attulit finẽ. Amiſſis ex amicorũ numero præcipuis, regulus Mahometana hortamenta ſtimuloſque exſecratus, vnà cum arcis potiundæ ſpe, conſilia belli depoſuit: miſſiſq; ad Brittum oratoribus, veniam erroris & pacem denuò petijt: atq; ab Luſitanis, vel quietem ex longa defatigatione deſiderãtibus, vel abſente Prætore Sequeria nullam exſpectãtibus opem; haud grauate conceſſa. Ceilani res in priſtinum rediere. At Prætor ineunte iam æſtate ab Armuzia profectus, Cambaiæ legẽs oram, ad Dium applicuit. ea vrbs, quòd magnas (vti diximus) habet opportunitates, & furtiuis Aegyptiorum & Saracenorum nauigationibus tutum ab Calecuto receptum dabat; Luſitano præſidio locum aliquem ibi obtineri ad hoſtes arcendos magnoperè cupiebat Emmanuel. itaque inter cætera Sequeriæ mandârat in primis, vt Cambaiani Regis, & Iazij dynaſtæ voluntate, ſi fieri poſſet; ſin minus, vi atque armis aream arci ad Dium ædificandæ occuparet. Et Cambaia-

nus quidem Rex, haud multum ab ea ſocietatis cõditione abhorrebat. Iazius verò, ſumma vi, cùm apud Regem, tum apud ſatrapas nitebatur, ne Luſitanis in eiuſmodi poſſeſſionẽ pateret introitus: & ſimul, quantum ex tuto & occulto poterat damni præternauigantibus inferebat: miro inter hæc artificio eximiam quandam in Prætores, ipſumq; Emmanuelem obſeruantiam ac beneuolentiam ſimulans. Neque tamen eos planè fallebat. ergo pari vtrinque fuco ac fallacijs agebatur. Sequeria cùm ab Armuzia rediens Diũ applicuiſſet, vt dicere inſtitueram; bona cum pace in ſpeciem acceptus eſt, nec modò commeatus in claſſem benignè præbiti, verùm etiam ipſe & nauarchi donis egregiè culti. Verùm appellatus de poteſtate ædificandi Iazius, ita ſe ad id propenſum oſtendit; vt rem interea totã ſui arbitrij negaret eſſe. legatos neceſſariò mittendos in regiam (vrbs erat Madaba, ſexdecim ferè leucas à mari) magnoperè confidere ſe, cùm Emmanuelis honori; tum ètiam ſuis ipſius precibus ac ſuaſionibus id facile ab Rege datum iri. ita, blandis promiſſis, ac ſingulari comitate extrahebat rẽ. At Luſitanus fraudem ſentiens, vt verbis tranſigi nihil vidit; ad vim atque arma adiecit animum: neque ita difficilis videbatur futura oppugnatio: quòd cùm à militibus imparata eo tempore vrbs erat; tum in eo ipſo littore ſtationem habenti Sequeriæ noua ab Emmanuele auxilia superuenerãt. Sed tanta fuit Iazij in agendo lenitas, tanta in oſtẽtandis viribus & omnium rerum apparatu ſolertia; vt Prætor, mitigata in præſens ira, neque auſus tali tempore ſummam rem in diſcrimẽ adducere; ſine vlla noxa receſſerit: maioribus videlicet copijs anno proximo rediturus. Sequeriæ profectio, dupli-

duplici voluptate Iazium & amicos affecit: quod non modò præſentem arcis apparatum conſiliumque ſine cruore diſcuſſerat; ſed etiam ad vrbem nouis operibus muniendam, & externo, quo maximè nitebatur, firmandam milite, ſpatium erat nactus. itaque in neutro ceſſauit: idoneis locis propugnacula exſtruxit, inſtaurauit mœnia, & in ijs tormenta vigiliasque diſpoſuit. Caſtellum eſt in medio fermè introitu atque ore portus. ab eo caſtello catenam ingentem ex ea parte quæ latius patet, ad oppidum vſque perduxit. ab altera, tres onerarias collocauit ponderibus adeò degrauatas; vt perforato, cùm opus foret, alueo, repentè ſubſiderent. à frōte autem, ne ſubire triremes ad murum poſſent, prægrandia ſaxa & cautes in mare deiecit; tortuoſos prętereà cancellos, & varijs ad errorem flexibus in ſe recurrentes, obliquo amne defixit. ita omni aditu terra marique intercluſo, lembos biremesque centum & octoginta, & aliquot inſuper negotiatorum naues in portu cohibuit. Arabas denique, ac Turcas, Perſaſque, & ex alijs nationibus Chriſtianæ maximè fidei deſertores, mercede conduxit: ac, ne quid interea de ædificatione per legatos Prætor Luſitanus ab Rege impetraret; omnem per ſe per ſuos conatum adhibuit. Neq; ſegnius eodem tempore, diffiſus legationi Sequeria parabat bellum. Ab Dio Goam, atque inde Cocinum delatus; veteres naues, & quaſſatas refecit, nouas deduxit, complures nauarchos, quibus in beneficij loco Emmanuel quæſtuoſos ad Malacam, vel in Molucas, aut in Sinas, aliove dederat commeatus, pro imperio ac poteſtate, Cocini detinuit. ita, ſummo ſtudio adhibito, duodequinquaginta maiorum nauium claſſem varij generis, cum

cætero inſtrumentò machiniſque, tum validis militum centurijs adornauit. è Luſitana ſobole tria millia; ex Indica impoſiti Canarini, ac Malabares octingenti. Cum ijs copijs Sequeria, prætextu Armuziæ repetendæ, quod Rex Torus tributum Emmanueli ſoluere diſtuliſſet; rurſus ex itinere Diũ acceſſit. ſub eius aduentum Iazius, per exploratores iam ante de Luſitanorum apparatu certior factus; ne coram agere cum Sequeria cogeretur, tanquam euocatus ab Rege magnis itineribus eò contenderat; Saca filio cum idoneis rectoribus eius adoleſcentiæ tribus, firmoque militum præſidio ad vrbem relicto. Is, de area blandè per internuntios ab Luſitano appellatus; è ſeniorum ſententia benignè reſpondit: Si commeatu, vel re quauis alia in claſſem opus ſit; ſe affatim pro amicitia & pro conſuetudine præbiturum: neque id, in tanta rerum omnium copia, quanta vrbi tũ ſuppetat; in magni obſequij loco numeraturum eſſe. quod verò ad aream arci deſignandã attíneat; ſe in poteſtate parentis eſſe: nec ſuper tali tantaq; re ſibi licere quicquam eo abſente decernere. mirari, cur ad eã diem Sequeria nullos ad Mamudium procuratores aut nuntios miſerit. integram etiamnum eſſe rem: & Iazium patrem, ab Rege accitum, eò etiam aduolaſſe libẽtius, vt præſens, auctoritate, ſtudio, gratia, poſtulatis Luſitanorum adeſſet. ſimul, quoniam Sequeria per interpretem ambiguè intulerat, Luſitanos in eo genere iamdudum exercitatos, modò ſeſe in id ipſum intenderent, arcem nullo negotio excitaturos; ipſe viciſſim obſcurè iecit; non vnam omnium locorum eſſe naturam; haud æquè facilem in eo emporio ſtructuram fore, atque in alijs Indiæ, vel Africæ littoribus exſtitiſſet.

Seque-

ſequeria, vbi Mahometanos nõ minus artibus ad eludendum, quàm munimentis ad propugnãdum inſtructos videt; de ſumma rei præfectos in concilium aduocat. ibi, ſententijs in diuerſa tendentibus, aliquandiu certatum. Erant qui non diutius ferendam ludificationem, atque admotis vndiq; machinis mœnia protinus quatienda cenſerent. in ijs, tormentorum magiſter; circumuectum ſpeculatoria nauicula ſe, ad dextram oppidi partem, quæ in mare imminet, animaduertiſſe haud ita firmi operis muros. ſi placeat; ſe celeri ſtrage illac tranſitum in vrbem eſſe daturum oſtendit. alij cõtra, & ij præcipuè, quos Prætoris iuſſu ad Cocinũ ſubſtitiſſe docuimus, nunc oppidi vires, & armatorum frequentiam; nunc ipſius Regis opes, quem bello prouocari non expediret; nunc naturæ gentiumque memorabant ius: quod vtique magno piaculo violatum iri, ſi non ante explorata Mamudij voluntate; inter ipſa beneuolentiæ & caritatis officia, oppidanis repente vim attuliſſent. quin Prætor, vti Saca & Iazius ipſe hortarentur, legatũ & litteras ad Regem protinus mitteret: à quo ſi nihil æqui impetratum foret; tum denique armis decerni poſſe: neque vnquam Iazij oppugnandi honeſtas Luſitano cauſas defuturas. Hæc à nauarchis propalam iactabantur: illa tacita ſuberat cura, ne, ſi dimicari cœptũ eſſet; creſcente in dies mole belli; interim ad optatos cuiq; portus & commercia nauigandi facultas effugeret. Eò vrgebant acrius, & alijs aliquot in eandem ſententiam adductis, facile tenuêre, vt ab armis abſtineretur, quoad legationibus tentata res eſſet. Id vbi manauit; claſſiarios, victoriæ ſimul ac prædæ incenſos cupidine, & pugnæ ſignum in ſingula momenta exſpectan-

tes, magnus repente dolor inceſſit: vulgo, ſe decep
tos deluſoſque fremebant: nec modò querelæ, ſed
etiam probra & maledicta in Prætorem exaudie-
bantur. atque etiam præfecti, ſe bellum ſuaſiſſe per
ſummam impudentiam mentiendo, aſſentando-
que militibus, in Sequeriam ducem (cui vel in pri
mis parci oportuerat) omnem decreti eius inui-
diam transferebant. Ea re Prætor cognita, rurſum
» eoſdem in conſilio vocat: &, Quandoquidem viri
» nobiles, inquit, è vobis audio eſſe complures, qui
» ſeſe militibus venditent, totamque dilati huiuſce
» belli cauſam in me conferant vnum; & aliter in
» conſilio, aliter in circulis ac cœtibus diſputent; de
» nuò perrogare ſententias placet; nec verbo ſolùm,
» ſed etiam tabulis publicis cóſignare, vt quid quiſ-
» que ſenſerit, dixerit, ſuaſerit, palà extet: neu quis
» poſthac ex mea alteriuſùe infamia, vel inuidia,
» ſplendorem ad vulgus, & gloriam quærat. Sub hæc
dicta, rogati præfecti, eadem illa de belli difficul-
tatibus, de Cambaiani potentia, de ſpe legatio-
nis, deque amicitiæ legibus iterarunt; cunctas
deinceps in codicem ſcriba publico referente ſen
tentias. Hiſce ita peractis, communi decreto miſ-
ſi à Prætore qui Sacæ nuntiarent: Quando nulla
ſuper tali negotio haberet à patre mandata: nihil,
ipſo inconſulto, nedum inuito, Luſitanos de arce
conaturos, pacem eius, & Mamudij Regis, & ſibi,
& ijs qui ante ſe pro Emmanuele Indiam rexerint,
antiquiſſimam ſemper fuiſſe: & quoniam ita omni
bus viſum fuerit, ſe duos è claſſe primarios ibi re-
licturum: Rhotericum Fernandum, qui ad Mamu-
dium ea ipſa de re contendat; & Didacum Pacen-
ſem Beianumue cum nauibus paucis, & fabrili in-
ſtrumento; vt ſimul atque cum Rege conuenerit;
ſine

ſine vlla cuiuſquam iniuria in optatam, & vtilem vtriſque ædificationem incumbat. interea ſe Armuziam, vti inſtituerat, perrecturum: petere ab Saca, & rogare, vt procuratores Emmanuelis pro conſueta humanitate, & hoſpitij neceſſitudine tractet. Ad ea cùm Saca, non exiguo leuatus metu, liberaliter admodum reſpõdiſſet; ex condicto Rhotericus legatus in terram expoſitus; Beianus cum nauibus tribus reſponſum ab Rege ibidem expectare iuſſus, aduentitij nauarchi ad viginti, mercaturę cauſa alij aliò dilapſi. Pręter cum cætera claſſe Carmaniæ oram legens, Armuziam venit. ibi cum Rege Torô, & Luſitano præſidio collocutus, dilatæ ab Toro penſionis cauſam reperiebat eiuſmodi. Baharenum eſt, cuius ante meminimus, inſula & vrbs in Perſico ſinu (ſunt qui olim Icharam dictam putent) cùm fertilis agro, tum verò margaritarum piſcatu prænobilis. Hanc inſulam iure beneficiario poſſidebat Mocrinus Arabs, vectigalis Regum Armuziæ. Is, cùm viribus & ingenio contumax, tum etiam Mecani antiſtitis affinitate ſubnixus, cuius filiã habebat in matrimonio; indignari cœpit, ſeruire ſe Armuziano Regi, qui à paucis Mahometanæ ſectæ aduerſarijs, ex vltimo occidente profectis, regnum defendere paulò ante nequiſſet. Non eſſe verũ, alijs imperare, qui ſua ſeſque ipſum tueri non valeat. Ergo, non modò iugum apertè detrectare inſtituit Arabs; verùm etiam prædatorijs nauibus omnes circa regiones infeſtas habere; & commeantes Armuziam vndique negotiatores auertere, è quibus incurſionib⁹, tantum paucis menſibus Armuzianæ rei damnum illatum eſt, portorijs magna ex parte imminutis; vt Regi ad tuendam vix perſonam, nedum ad ve-

ctigal Emmanueli ſoluendum, nummi ſuppeterent. Haſce querimonias Torus cùm ad Sequeriam ante per litteras detuliſſet; tum verò coram vrgere acrius inſtitit, vt ſibi aduerſus rebelles auxilium ex fœdere præberetur. Neque abnuit Prætor. Virum eximiè fortẽ, ac bellicæ rei peritum, Antonium Corream expeditioni præpoſuit cum ſeptem egregiè inſtructis nauibus, & Luſitanis militibus quadringentis. quorum, è prima nobilitate centum numerabantur iuuenes ad omnia prompti, laudiſq; ac decoris apprimè cupidi. Ad eas copias, Torus, lembos, quos vulgo terradas vocant, ducentos adiũxit, Xarafo ex amicis præfecto, cum tribus circiter Perſarum, aut Arabum millibus. ex altera parte Mocrinus, ipſa meritorum conſcientia monitus, haud dubiè tali apparatu peti vnum ſe; tamquam indicto iam bello, ſic omnia ad oppugnationem arcendam ſummo conatu parauerat. ac primùm, ex inſula viciniſque locis, armatorum coegerat millia fermè duodecim: in quibus erant equites trecenti Arabes, è Perſide ſagittarij quadringenti; fiſtulatores præterea Turcæ, & ex ipſius Mocrini ditione perpauci. reliqui, de gentis more, gladio & iaculis vtebantur. Ad hæc, qua in Baharenum oppidum eſt deſcenſus, vallum aggeremque perduxerat; paſſim obuerſis in mare tormentis, & ſuis cuique præfecto ſtationibus ordine diſtributis. Correa, menſe Iunio profectus Armuzia; aduerſa tẽpeſtate diu retentus eſt; ac demum in Bahareni conſpectum delata claſſe; & extra ictum bombardæ anchoris in ſalo iactis, habitoque conſilio; placuit duabus ſimul partibus aggredi vrbem: & hinc Armuzianos, inde Luſitanos in terram exponere, non modò ad hoſtem ancipiti

prælio

prælio diſtinendum; ſed etiam, quod Correa, in tã exiguo Luſitanorum numero, diffiſus Arabum ac Mahometanorum ingenijs, ſeparatim & ex diuerſo rem gerere tutius putabat: præſertim cùm contra Baharenios eiuſdem & ſectæ, & ſanguinis gentem, inuitos arma ferre non dubijs indicijs comperiſſet. Neque eum prouida fefellit opinio. Xarafius, infra hoſtiles munitiones facta deſcenſione, copias proximum in collem ſubducit, & explicandis per tumultum ordinibus, & imperia turbando imperijs, data opera tempus terit, ſpectator interea futurus alieni certaminis, & conſilium ex partis alterius euentu capturus. Correa, ne ipſe quidem auſus in aduerſum vallum rectà ſubire; & militem in mari fluctuantem deſtinatis hoſtium iaculis ac tormentis obijcere; paulo ſupra vrbẽ per incommodo loco deſcendit: cùm exſpatiantibus latè vndis, alibi femore, alibi genu tenus aqua pertingeret. expoſitis tandem ſine vllo certamine armatis, Correa, vt nuſquam niſi in virtute ſpes eſſet, Triſtanum Caſtrium, nauali turbæ præpoſitũ, ſcaphas procul ab terra iubet abducere. Nihil inde temporis acie inſtruenda conſumptum. quippe Luſitani vel à præferuido ingenio impatientes moræ, vel è nauibus fermè viritim depugnare aſſueti; ſi quando terreſtri Marte certandum eſt, in ijs vtique regionibus, ad ſigna atque ad ordines ægerrimè continentur; ſed vagantibus manipulis, palati, ac diſperſi qua tulit impetus, in prælium ruunt: & cum denis interdum ſingulos concurriſſe, egregiam laudem ac decus exiſtimant. quæ audacia, vti aduerſus tumultuarium & concurſantem valet hoſtem, cuiuſmodi Numidæ, & Arabes, Indique cenſentur; ita, vbi cum ordinatis equitum

turmis,ac pedite veterano res eſt, circumuentis plerunque,vel in medium acceptis,perniciem extremam afferre conſueuit.Igitur ab Luſitano tum quoque de veteri conſuetudine immutatum eſt nihil. Arius erat Antonij Correæ frater,ætate ferox, & celebritatis ac nominis præter modum appetens hic prior in hoſtem cum nobilibus tendit.raptim Antonius cum reliqua manu ſubſequitur, ac tantus fuit ardor, vt barbaros cum cæde primùm vulneribusque intra munimenta compulerint:dein,eodem impetu illati,longè ſummouerint. Ita, pæne iam conceſſum ab ijs de victoria videbatur; cùm effuſo repente omni equitatu, Mocrinus elatum ſucceſſu hoſtem repreſſit;&ſenſim cedentem, vallo,& munitionibus pepulit.Ibi,patentiore cãpo, affluente rurſum ex oppido multitudine,recruduit pugna.cuius, non ex numero tantùm, ſed etiam ex ipſo genere armorum, prorſus erat iniqua conditio:cùm Arabes è ſuperiore loco prælõgis triginta dodrantium haſtis aduerſa hoſtium ora crebris ictibus foderent,priuſquam ij venabulo gladiove ſuccedere ad vulnus inferendum poſſent.ac nihilò ſecius obnixi animis Luſitani perſtare;balliſtiſq; præſertim ac fiſtulis equitē ſeſe audacius inferentem arcere.in eo tumultu dũ Arius temere in hoſtium catervas inuehitur; duabus primùm ictus ſagittis, dein aliquot acceptis vulneribus concidit.eius cladis nũtij mœrore pleni, cũ ad Antonium aduolaſsẽt;Vos verò pergite,inquit ille,vt cœpiſtis:nam frater quidem meus, præclarè vitam in ſuo munere poſuit. His dictis,accenſi rurſus ad prælium animi:ſed laſſitudo & vulnera degrauabant.Medium fermè erat diei: & feruentiſſimo deſuper Sole, arenaque infra æſtuante,

cum

cum intoleranda ſiti miſtus cruore manabat ex artubus ſudor. Quæ cùm defatigatio ſimul hoſtem cepiſſet; quaſi tacitis inducijs, paululum vtrinq; fuit quietis & ſpatij ad ſaucios e prælio ſubtrahendos. Inde, renouato impetu Luſitani priores in pugnã redeunt; ac ſublato pariter clamore, Sanctum Iacobum appellant. Audijt Apoſtolus voces, ac ſuis de more propitius, repẽtinum hoſti metum ac trepidationem incuſſit. Mocrinus, inter prima ſigna, duobus iam equis inſidenti ſuffoſſis; dum tertio arrepto reſtituere pugnam conatur; acerrimè dimicanti femur plumbea glande traijcitur. ex eo demum ictu, cùm ſanguinis copiam funderet, fracta viri ferocia eſt: & elatus ex acie, præcipuis ex amicorum numero proſequentibus, cùm ſeſe deſperatis rebus in latebras abdidiſſet, intra tertium diem emoritur. Barbari, vt feminecem Regem prælio exceſſiſſe vulgatum eſt; armis paſſim proiectis momentò diffugiunt. ac tum denique Xarafus, deducto in campos exercitu, ad Luſitanos, victoriam gratulaturus, ac tarditatem purgaturus, acceſſit. Correa, tametſi perfidiam præclarè ſenſerat; tamen, ne res, alieno tempore, in iurgia; dein, vt fit, in certamen excederet; in præſentia, dolori & iracundiæ moderatus; fugienti ſaltem perduelli Xarafum inſtare, & parta iubet vti victoria. Mox ipſe quoque, refectis parumper ex laſſitudine & calore militibus, aderat. Cùm nuſquam apparerent hoſtes, ad prædam victores illicò verſi; quæ non contemnenda ex ædibus præſertim regijs extitit. Simul etiam, centum & quadraginta nauigijs ignes iniecti: & Xarafo ad cuſtodiam vrbis relicto, Correa ſe ad curandos maximè ægrotos ac ſaucios, quorum magnus

erat

erat numerus, in claſſem recepit. At Mocrini cadauer, dum ex inſula in Arabiam ſepulturæ cauſa traijcitur; ab Sadradino Xarafi propinquo intercæptum, ſummo cum gaudio in vrbē aſportatur. ibi abſciſſæ ab trunco ceruices; & coriū è caluaria per quàm artificiosè detractum, Arabes goſſipio inferciunt. id certum victoriæ ſignum, Toro miſſum munère, & cum ingenti gratulatione, in medio Armuziæ foro conditum eſt, addito titulo, qui Arabica & Luſitanica lingua rei geſtæ ſeriem contineret. Ab ea clade, cognatus Mocrini Hametes, pactus vti omnis generis mercenarij, relictis armis equiſque, in continentem ſine fraude tranſportarentur; quod reliquum erat inſulæ, cum Catifa oppido, in poteſtatem Regis Luſitaniæ tradidit. Mercenarij cum fide tranſmiſſi. & propoſita venia, in ſuas domos incolæ reuocati: iuriſque inter eos dicundo præpoſitus notæ probitatis ſenex, nomine Bucatus, natione Arabs; quæ res ad pacandos gentis animos haud mediocriter valuit: ſiquidē Perſas præfectos, populi Arabes ægerrimè patiuntur. Inſula dein à Luſitanis Regi Armuziæ reſtituta; & ab ipſo mox Rege tradita eſt Bardadino cuidā, Xarafi propinquo; cum eo, vt ſeraſinum quadragena millia quotànis tributi nomine penderet. At Correa, inſigni parta victoria, & compoſitis ad Baharenum rebus, Armuziam reuertit. Aduenienti, vt æquum erat, magni cùm à Toro, & omnibus ordinibus; tum à Sequeria Prætore habiti honores. Inde Rhotericus Botus, cū Antonio Abulæo ſcriba, & Luſitanis præterea ſeptem, Baharenum petere, & ibi Emmanuelis negotia procurare iuſſi. Et Sequeria, cùm Torum externo malo ac metu leuaſſet; inteſtinis præterea ſuorum fraudibus eripere aggreſſus

greſſus

greſſus eſt; quod certis auctoribus iam ante audiſſet, regia vectigalia & rationes, à miniſtris & Quęſtoribus interuerti. Ergo, præter Mahometana mācipia, Luſitanos quoq; iudices, & ſcripturæ magiſtros, magno Arabū dolore, in portu cōſtituit. dein, cōfirmato Regis animo, & arcis præſidio inſpecto, claſſe ab Armuzia ſoluit, ac Diū rectà petenti, Beianus cum triſti occurrit nuntio; Rhotericum Fernādum à Mamudio irritum rediiſſe: & Sacam, haud dubiè patris imperio, infida cum Luſitanis amicitia tandem abrupta, magno lemborū ac biremium numero in ſuas naues feciſſe impetum: circumuento & oppreſſo pæne ſibi vix ad fugam exitum patuiſſe: bellum atrox ab Iazio aliiſque piratis inſtare. Hiſce rebus cognitis Prætor; amiſſis nuper bene gerendæ rei occaſionibus nequicquā ingemuit, ſuam ipſius leuitatem accuſans, quod omnibus rebus ad dimicandum inſtructus, ſemet ab imparato Iazio blandimentis in fringi, rurſus mercatorum conſiliis auferri ſe paſſus fuiſſet. Cū ſimul ira pudorque verſarent animum; in præſentia ab Dio tentando copiis adeò imminutis abſtinuit: vltra Dium eſt locus millia paſſuum circiter quinque & viginti, ſat capaci portu, & ad mercaturam exercendam idoneo: Madrafabam appellant. ibi Sequeria, Dienſibus inuitis repente caſtellum excitare decreuerat. Sed Iazius, de nuper captis Luſitanis cognito maturè conſilio eam ipſam regionem firmis præſidiis occuparat. Igitur, ea quoque ſpe deiectus Prætor, Ciaulum inde ſe contulit; & ab Nizamaluco tyranno poteſtatem petiit arcis ibidem exſtruendæ. In ſocietate cum Luſitanis dudum erat Nizamalucus, vt ſupra docuimus. actum forte aduerſus Idalcanem gerens bellum,

equis

equis præcipuè militaribus indigebat, quos neque India fert, & ab Armuzia capta venales ad vnum Goanum emporium Albuquercij decreto deuehebantur. Quocirca Nizamalucus, de poteſtate arcis ædificandæ à Prætore appellatus, ea in primis lege annuit; vt trecentos quotannis equos è Perſide, vel Arabia, Ciaulum importari liceret; atque vt ab inſtitoribus, quantum in Goano portu, quadragenos in capita pardaos (nummus aureus eſt, denarium circiter octo æſtimatione) Luſitani procuratores exigerent. Conſcriptis conditionibus, expoſiti à Sequeria in terram fabri: atq; ad ipſas fluminis fauces dimenſo ædificio, confeſtim opus fieri cæptum. Ea re vulgata, Iazij quidã præfectus ab Dio celeriter quinquaginta biremes ad opus impediendum adduxit. cum ea claſſe ab Luſitanis vario euentu certatum. ac nihilominus interea dies noctéſque continuato labore, ad iuſtam altitudinem, muri & propugnacula excreuerant. Ad ea diruenda, pellendoſque Luſitanos, cùm longe maiore apparatu opus eſſet, Mahometana claſſis in periculoſa ſtatione multis acceptis incommodis, tãdem irrito conatu diſceſſit. Et Sequeria ad cuſtodiam loci præſidio terra marique relicto, Cocinum reuectus, Eduardo Meneſio ſucceſſori prouinciam tradidit: vna re maximè memorandus, quod ab inſita pietate primus in vrbe Goa Diuo Franciſco templum; & coniunctas templo ędes cęnobiumue, ſodalibus Franciſcanis extruxit. At Eduardus inito magiſtratu, quod contra piraticas claſſes leuioribus nauigijs opus eſſe intelligeret; biremes duodecim ædificari iubet. cum ijs ad oram arcemque Ciaulanam Simon Andradius obtinendam profectus, in itinere audit, duas Turcarum

tum triremes ab Dio Dabulum delatas (Mahometanum id emporium eſt dextra Ciaulum à Goa petentibus) intra eius portus fauces metu noſtrarum nauium deliteſcere, haudquaquam negligenda res viſa. Confeſtim ad vim ac pugnam paratus, Dabulum acceſſit, oppidaniſque primò tergiuerſantibus, dein terrore commotis, non modò triremem extorſit vtranque; ſed annuum inſuper vectigal impoſuit. iiſdem ferè diebus, graues & periculoſi ad Armuziam motus fuère, initio à ſcribis & Quæſtoribus orto; qui Luſitanos cuſtodes ac præſides ad ſcripturam appoſitos, inſtar mortis ducebant. Xaraſus eo tempore plurimum Armuziæ poterat. Hoc maximè patrono ac fautore, Mahometani qua veris qua falſis criminibus Torum in Luſitanos accendere; ſuperbum & immodicum peregrinæ gentis, & cuncta paulatim in ſe trahentis, imperium conqueri; furto ſurreptos ingenuos ingenuaſque, & per vim ad Chriſtiana ſacra compulſos; & ſuper omnia, deſtinatos ab Toro legatos ad Emmanuelem, fraude Præfecti retētos, indignari. Hæc, & alia id genus identidem deplorando, Regem ingenio mobili adoleſcentem, ac libertatis auidum, adduxère tandem, vt acerbiſſimæ ſeruitutis iugum excuteret; & regnum Armuzianum in priſtinam dignitatem omni ratione vindicare decerneret. Iam tum in exitu erat autumnus anni ſeculi huiuſce vigeſimi primi: & commodū Sequeria Prætor omnem fere claſſem ab Armuzia abduxerat, Emmanuele Soſa cum paucis admodum nauibus ad oram tutandam relicto. Ergo, ſecretis inter ſe colloquijs habitis Perſæ, ficto primū rumore diſſeminant, Arabicā oram, quæ ditionis Armuzianæ ſit, à Balochijs prædonibus è Perſide mari-

tima

tima deuaſtari. hoc mendacio conſequuti, quod vel in primis optabant, vt Soſa, ad eos piratas fugandos, ab vrbe diſcederet; certam & inter ſe, & cum cæteris oppidorum magiſtratibus noctem occultè condicunt, qua ad Luſitanos vbique delendos vno temporis momento conſurgant. Vbi ea nox aduenit, regiæ claſſi præpoſitus, quem Xebandaram vocant, cum terradis octo, duas in portu reliquas Luſitanorum naues, triremem ac dromonem agmine ſilenti circumuenit; ac trireme quidem à cuſtodibus pæne vacua extemplò potitur: & flammas illicò tabulatis, arida palmarum fronde conſperſis inijcit; qui tamen ignis, paulo poſt ab latitante puero extinctus eſt. dromonem verò, quod iuſto nautarum numero tenebatur, ne aggredi quidem eſt auſus. Cæterùm, vt ex triremi ſplendor emicuit (id conuenerat ſignum) confeſtim e turribus, dein ex omni vrbis parte, cum ingenti æris crepitu, cuiuſmodi Saturnalibus à plebe cieri ſolet, ad arma, necemque Luſitanorum conclamari cœptum. multi ex iis, ad maiorem laxitatem ædium, & liberiorem negotiandi facultatem, extra muros arcis, domicilia comparauerant. ergò, in ſemiſopitos, vndique impetus ab hoſte factus, quibuſdam etiam circundari ignes: & ſimul exitus itinerum ſtationibus occupati. exinde cùm clamor, & diſcurſus, & nocturna trepidatio, nec audire, nec prouidere quicquam ſinerent; Luſitani partim intra domos oppreſſi, partim curſu protinus arcem petentes, aut flammis hauſti, aut inſidijs armatorum excepti ſunt. nonnullæ tamen familiæ conglobatæ, cùm per media tela ferro ſibi viam feciſſent; intra arcis portas cum triſti nuntio penetrarunt. Pari audacia eodemque tempore, ne mutui ſubſidij

vlla

vlla eſſet facultas,ad Curiatum, Soarem, Baharenum,quotquot agebant Luſitani,vel trucidati,vel in vincla coniecti. vnius etiam fuit memorabilis exitus,Rhoterici Boti:varijs quippe tormẽtis diſcruciatus,vt ab auita religione deficeret;conſtanti ad extremum vſque ſpiritum animo, Chriſtum vnum Deum Dominumq́; conteſtans,glorioſi martyrij palmam adeptus eſt. Deſiderati in eo tumultu,præter ſeruos ſeruaſque,Luſitani centum & viginti; numerus in tanta præſidij tenuitate non modicus:& apothecæ omnes ac diuerſoria momentō direpta. Hiſce noctu fermè patratis, vt primùm illuxit,emiſſi raptim ex arce qui reſiduos è cæde cõquirerent;naueſque fruſtra tentatas, intra iactum teli reducerent:ſimul etiam,oneraria Luſitana, cũ iam eſſet in curſu referta caricis,peropportunè rẽ tenta;& onera in cibum,& ſolutis de induſtria cõpagibus,aſſeres trabeſque in munimenta ſuffecit. aliquot etiam hoſtilibus nauigijs in ipſo portu ignes iniecti. hæc omnia ingenti cum ardore, nec ſine ſanguine multo peracta:& prius quàm arx ab hoſte cingeretur,Ioannes Meria dromonem expedire,& Goam petere iuſſus ad opem à nouo Prætore implorandam. At Soſa, per Maſcati Præfectum (qui vnus Tori mandata aſpernatus,in fide manſerat)de hoſtium fraude certior factus,ad Armuziam extemplò iter intendit. Verùm ab eius curſu fœda tempeſtate diuulſus Triſtanus Vaſæus Vega prior ad vrbem decurrit, ac noctu per medias hoſtium ſtationes,deceptis ipſa audacia claſſiarijs,cùm quempiam è ſuorum numero putarent eſſe; felici conatu ad arcem ipſam applicuit. Solennia Dei natalitia tum forte agebantur: & ſacrificio nocturno dabant operam Luſitani, eo atten-

tentiore obſecratione, quò vehementius erant de communi ſalute ſoliciti. itaque inter ipſas preces Triſtanus Vega repentè ſuperueniens, cunctos ingenti ſpe lætitiaque perfudit, quòd vel ex eo miraculo, ſua vota ſalutemque Deo cordi eſſe haud dubiè cernerent. Soſæ dein exſpectatione ſuſpenſis, & è ſpecula identidem, vt fit, omnes circa regiones oculorum acie colluſtrantibus, tertio die, qui D. Ioanni Apoſtolo eſt ſacer; duas procul ab arce leucas, anchoris in ſalo iactis apparuit. Roſtratam oneraria ex ijs quos galeones vocant, & vnam duntaxat biremem ducebat, eaſque propugnatoribus valde infrequentes; cōpluribus, coniuratorum ſcelere, ad Calaiatum nuper amiſſis. cæterū aquæ, cuius maximè inopia laborabatur, & varij commeatus, petitam è proximo vim attulerat. Eius rei non ignarus Vega, ſuadere Pręfecto arcis Garzię Connio inſtitit vehementer, vt Soſæ, priuſquam opprimeretur, opem ex arce ſine mora ſubmitteret. Res erat periculi plena in tam exiguo bellatorū numero, & Armuzianis in proxima ſtatione ad oēs eiuſmodi caſus intentis. Attamen, id ſibi periculum, is ipſe qui ſuaſerat Vega magno animo depopoſcit: neque fortius obtulit, quàm præſtitit operam. Spectato milite crebriſque tormentis in paronem impoſitis egregiè velocē; præter hoſtium & Regis ipſius ora oculoſque incitato remigio ad Soſam tetendit. interea, qui remanſerant, ſupplices ad cælum manus pro felici euentu cum precibus tollere. hoſtes audaciæ magnitudine attoniti, propemodum hærere. Regis dein imperio, terradis octoginta raptim inſequuti, cùm aliquandiu à tergo allatraſſent; duce & triginta viris amiſſis, & ſauciis alijs, malè mulctati rediêre. Vega, è ſummo

diſcri-

diſcrimine elapſus, ingenti ſuórum gaudio ſe ad Soſam adiunxit. Ad id ſpectaculum percitus ira & furore Torus, domo ſe proripit; pauoremque & & mollitiem territis ac mœrentibus exprobrans, reuerti cunctos in prælium iubet. atque vt pro meritis quiſque ſibi aut præmium, aut ignominiã paratam eſſe non dubitarent; menſas in littore collocat duas: quarum in altera fulgentes conſpiciebantur aurei nummi; in altera muliebres mitellæ, ac delicata velamina, quo notæ genere apud eas gentes acerbius nullum eſſe conſueuit. Equum dein conſcendit properè, fuſteque arrepto, promiſcuam inſuper multitudinem cogit in naues: poſtremò cum ſtipatoribus in editum ſubit collem, vnde, ſingulorum virtutis aut ignauiæ teſtis, conſpicere ſimul & conſpici poſſet. Ac Luſitani pariter cuſtodes, è pinnis feneſtriſq; proſpectant, commilitonum vicem anxij, quippe quorum in virtute dextriſq;, nõ modò imperium, ſed vita omniũ verteretur. Aucta claſſe nouis copijs, terrade omnino centum & triginta infeſtis in Soſam roſtris citato curſu feruntur. Soſæ, in ſumma rerum iniquitate, illud etiam accedebat incommodi: quod omnis tum fortè ceciderat ventus: vnicum onerarijs nauibus, quæque velis dumtaxat aguntur, aduerſum frequentes actuarias agileſque, remedium. Deprehenſus, cùm nulla niſi in cæleſti auxilio, & vltima neceſſitate eſſet ſpes; Deũ enixè precatus, vti extremis in rebus, quemadmodum antea ſæpè, ſui numinis præſentiam oſtenderet; ſociosq; ad honeſtum & Chriſtianis dignum exitum paucis adhortatus; exiguas copias magno animo ad pugnã inſtruxit. Ac primùm, ne impunè circuiri ab hoſtium multitudine poſſet; neu quis caſus, inter pug-

nandum, ſuos ab ſe diuelleret; paronem ac biremem, epibatis ac libratoribus ad idonea loca diſpoſitis, demiſſiſque armamentis, ad onerariam ita reuinxit; vt cùm ad opem, vbi res poſtularet, ferendam, facilis ex alia in aliam nauim tranſitus daretur; tum, ad arcendos vndique hoſtes, libera in omnem partem eſſet eiaculatio. dein ad auram, ſi quid afflaret, excipiendam, antennas tantùm onerariæ ſuſtulit; quod eæ, propter celſitudinem, nihil ad expeditum certamen obeſſent. Vbi propius ventum eſt; miſsilium nubes atro miſta fumo tantam caliginem exciuit; vti mutuum hoſtibus conſpectum prorſus adimeret. Certius tamen Luſitani è ſuperiore loco figebant, cùm in adeò denſa nauigia vanum prope nullum incideret telum. Auſi dein Mahometani aliquot, oſtentandæ fortitudinis, & Regis demerendi gratia, è propinquo certare; adhortati inter ſe, magno impetu in Luſitanam biremem è terrada tranſiliunt. Eo ſucceſſu elati, cùm onerariam porrò ſcandere niterentur, concurſu ad periculum facto, partim cótis ac ferro detruſi; partim etiam abſciſſis brachijs interempti: quæ res cæteros ab eiuſmodi temeritate deterruit. Inter hæc, tum ipſe maris eſtus accedens, tum etiam lenis ex alto flatus vela vtcúque percutiés, onerariam per medios Armuzianorum ordines paulatim ad arcem admouerat. inde maioribus torméntis ex deſtinato ſummoti hoſtes: ac demum octoginta deſideratis, vulneratis plurimis, cum ingenti luctu ac dedecore ſe in portum, vnde prodierant, recepêre. è Luſitanis, triginta ſaucij, occiſus puer vnus duntaxat è nauali turba: ſpiculorũ verò tanta vis intra oneraria & actuarias alligatas apparuit; nauiumque fragmenta collecta

ita

ita multa; vt complures dies materiã igni præbuerint. Soſa & Vega, cæteriq́; victores, inſigni parta gloria, gratulantibus ouantibuſq́ue cum effuſa lætitia ſocijs, in arcem accepti. Ea re maiorem in modum exterritus Torus, conceſſo Luſitanis mari, arcem à terra oppugnare conſtituit. Tormentis librãdis, regia & valetudinariæ Luſitanorum ædes electę. inde cõtinuis aliquot diebus arcis mœnia quatiebantur. incluſi, nouas ita pro dirutis obijciebãt moles; vt ſpei multo plus in virtute, quàm in muro foſsiſúe reponerent. Ergo, poſt editam locis aliquot ſtragem auſos ad mœnia ſuccedere Mahometanos, & ſcalis appoſitis in ſummũ eniti; cùm alio armorũ genere, tum ſupernè vibratis ponderibus ac trabibus vndiq; deiecêre. Multi in eo congreſſu, & fortiſsimus quiſque, exanimati. Neque ad iterandam vltrà oppugnationem Toro affuit animus. Et, circumagente ſe hyeme, ictus conſcientia admiſſi facinoris, & Luſitanæ claſsis aduentum extimeſcens; conſilium formidine ac deſperatione pleniſſimum cepit. Queixome inſula diſtat leucas tres ab Armuzia. eò, cum vniuerſa ciuitate, congeſtis raptim in terradas ijs quæ tolli poterant, ingenti populariũ dolore migrans: tectis vrbis, quorum erant complura egregio opere & picturis ornata, vltrò ſubdidit faces: hinc, toto quatriduo peruagatum incendium, cuncta propemodum hauſit. Luſitani, rei nouitate defixi, primò ignium contagia, dein hoſtium inſidias timuêre. poſtremò, vt flammæ quieuerant; ſatis comperta vrbis ſolitudine, ad reliquias fumantis Armuziæ diripiendas egreſſi, paucis tantùm exceptis commeatibus, omnia fermè in cineres & fauillam redacta cõperiunt. Inter hæc, Eduardus Prætor, de ſuorũ cæde,

& arcis periculo certior factus; Ludouicum fratrē cum nauibus decem & firmo præſidio, Armuziam proficiſci iuſſerat. Eius rei timore perterritus Xarafus, ne vulgata poſtmodum conſilia rebellionis in ſuum reciderent caput; incautum & obnoxium ſibi Regem, opibus ipſe & auctoritate præpollens, per ſatellites ad ſcelus omne paratos, è medio ſuſtulit; eiuſque loco ſubſtituit è Zeifadini liberis Mamudium, tredecim circiter annos natum. Ludouicus, tetro ſpectaculo Armuziæ incenſæ commotus; & cognitis ijs, quæ nouo Xarafi ſcelere ad Queixomen accidiſſent; fluctuauit animo, vtrum commeatibus interceptis (quod erat perfacile) deprehenſos intra deſertam inſulam hoſtes, omnium rerum inopia & fame ſubigeret. dein, ex ijs quæ ab exploratoribus deferebantur, non ſine cauſa veritus, ne ſi afflictos vrgere acrius inſtitiſſet; malis coactus Xarafus cum regia gaza, Regeque ipſo ſecederet in Perſidis interiora; leniter agere, & oſtentanda veniæ ſpe, rebelles ad pacem & concordiam allicere ſtatuit. Neque difficilem habuit exitum res. quippe, Luſitanis, emporij quæſtuoſi; Armuzianis, patrij ſoli deſiderio laborantibus. Pax ergo in has fermè conuenit leges: vti Mamudius cum ſuis Armuziam inhabitandi cauſa rediret. debita ad eam diem ſtipendia; & ex ea die in ſingulos annos vicena ſeraſinum millia Emmanueli perſolueret. Ciues, ablatas inter tumultum Luſitano res, captiuoſque omnes cum fide redderét. Luſitani autem, neque iuri inter oppidanos dicundo, neque adminiſtrandis vectigalibus, exigendiſue portorijs, vlla ex parte ſeſe immiſcerent. vtrique amicitiam & ſocietatem rectè & ex animo colerent. Per hunc modum compoſitis rebus, læti Armu-

muziani in patriam rediêre; inſtauratiſque ædifi-
cijs,& reſtituto commercio, propter eximiam lo-
ci opportunitatem, Armuzia breui in veterem ce-
lebritatem eſt reſtituta. Dum hæc ad Perſicum ge-
runtur ſinum, in Africo item Oceano rei & ex-
iſtimationi Luſitanæ præclarè cõſultum eſt. Regu-
li duo, Zenzibaris, & Pembæ, aliarumq; circa inſu-
larum, vectigal annuũ pacti, ſeſe in Emmanuelis
amicitiam fidemq; iam ante contulerant. Id ægrè
paſſus Mombazæ tyrannus; magnum earum inſu-
larum numerum, & in ijs prænobilem vnam, Que-
rimbam nomine, ab regulorum imperio varijs ar-
tibus ac promiſſis auertit. reguli, cũ à tot ſimul po
pulis deſtituti, vectigali ſoluendo non eſſent; à Lu
ſitanis ducibus, qui ab Moſambicum aduerſa tem-
peſtate hyemem exigere coacti erant; per nuntios
opem rebus afflictis implorãt. Digna Luſitanis in
ſtitutis & conſuetudine viſa res eſt. Et Petrus Ca-
ſtrius, ne otioſa hyberna traduceret, paucis naui-
bus ad Querimbã appulſis bellatores non amplius
centum in terra expoſuit. oppidũ erat littore per-
amœno; & cùm diuitijs celebre, tum etiam inco-
lis, & inuecto nuper à Mombaza præſidio fre-
quens. Caſtrius multitudine haudquaquam exter-
ritus, bifariam ſuos diuiſit. Cum vna parte Chri-
ſtophorum Solam occultè circumire, ſeque ab ter-
go oſtendere iubet: ac ſimul ipſe cum cætera ma-
nu à fronte hoſtem aggreditur. Certaminis aliquã
tum ac periculi fuit; dum eminus barbari iaculis
de more pugnant. vbi cominus geri cœpta res eſt;
micantes Luſitanorũ gladios, & præpilata haſti-
lia non tulêre. Ac paucis nequicquam reſiſtẽtibus,
cùm proximum quemque hoſtis cæderet; omnes,
qua pauor tulit, per ſtragem corporum in agros
 effuſi.

effuſi. Luſitanus, haud contẽnendis egeſtis opibus, oppido flammas iniecit. Eius rei fama rebelliũ fregit animos. & confeſtim legati dedentium inſulas, & in regulorum ditionem redeuntium, affuere. Caſtrius, minimè vulgari (ſi paucitatem militũ ſpectes) relata victoria; & regulis nouo beneficio obſtrictis; ineunte iam ęſtate Indiam petere intendit. Interea Antonius Brittus, vti narrare inſtitueram, ab Georgio Albuquercio digreſſus, ad Molucas longa ac difficili nauigatione peruenerat. Bacianum inter cæteras illius regionis inſulas eſt. ea tum Laudino dynaſtę parebat. Ibi, quòd è Simonis Correæ iunco, Luſitani aliquot paulo ante per occaſionem interempti fuiſſent; eam fraudem necemque protinus vlciſci placuit: & expoſito milite Brittus, inſulæ agros ferro ignique vaſtauit; abegit prædas; ac documento non leui ſanxit, ne quis Luſitanos homines, vel tẽpeſtate, vel quouis alio caſu in ea loca delatos, quãuis paucos & inermes, opportunos ad cædem & iniuriam duceret. Inde Tidorẽ progreſſus, ab incolis comperit, Boleiſem Ternatis Regem, Almanſoris filia in matrimoniũ ducta, ac deinde Franciſcũ Serranũ, è vita migraſſe. Boleiſis maximè accitu Britt⁹ ab Cocino fabros & ædificandi inſtrumentum aduexerat; cùm vltrò non Boleiſes modò, ſed Almanſor etiam, in ſua vterq; ditione, Luſitanis, quo potiſſimum vellent loco, arcis exſtruendæ optionẽ deferret: & auaritia cæci ambo, dũ peregrina cõmercia, & noua lucra ſectantur; certatim in multas indignitates, & in ipſum pæne ſeruitium ruerẽt. Verùmtamen in Boleiſe præcipua quædã nominis Luſitani caritas eminebat. Is, vti ſupra docuimus, & Luſitanis, cùm primùm in eas regiones delati ſunt, hoſpitio inuitandis,

tandis, Almanſorem præuerterat. & Franciſcum dein Serranum, alioſque diu apud ſe detentos, mira comitate officioque tractarat: & cùm ſe ſuaque omnia Emmanueli per litteras amiciſſimè detuliſſet: tum etiam nuper ab Indiæ Prætore claſſem & ſtructores caſtello apud ſe Luſitanis ædificando per legatos admodum enixè petierat. Deniq;, morbo confectus, cùm hæredem regni tenera etiamnum ætate relinqueret filium, nomine Boahatem; vxori, tutoribusque, & cognatis præcepit moriēs, vt Luſitanam ſocietatem ſummo ſtudio retinerēt; neque alias quærerent amicitias; ſed in vnius Emmanuelis fide opibusque ſat firmum ſibi fortuniſque ſuis præſidiū conſtitutum arbitrarentur. Hæc præcepta, defuncto iam Rege, infixa in reginæ & propinquorum animis, ad continendam aliquot annos in fide gentem, haud mediocriter valuêre. Ac proinde vbi nouam diuque exſpectatam ex India claſſem, Britto duce, Tidorem adueniſſe cognitum eſt; Aroezius illicò, Regis tutor, cum nauibus feſtoque apparatu, ad eum ſocioſq; in hoſpitium deducendos accurrit. Nec leuem interea voluntatem Almanſor detinendi apud ſe Luſitani, & renouandæ ſocietatis oſtendit. Verùm Brittus inſulam vtramque per otium contemplatus; Ternatem Tidori ad ædificationem, & domicilium antetulit; non modò loci natura adductus; quod aliquanto commodiorem Ternates habeat portū; ſed etiam haud obſcurè infenſus Almanſori; quod poſt iunctas cum Serrano dextras; nouis Bæticorum ſeſe fœderibus illigaſſet. Ergo Ternatem ab Aroezio perductus in hoſpitium Brittus, ingenti reginæ, reguliqué, & oppidanorum gaudio excipitur. dein locus ad ædificium, contiguus vrbi delectus;

materiaq́ue & cæmentis eò conuectis; Brittus, lætitię cauſa, caput perinde ac cęteri, ſertis ac floribus redimitus, primus omniũ & raſtello fodit humũ, & lapidem in fundamenta coniecit viij. Kal. Quintileis, anno ſeculi huius altero & viceſimo: qui dies eò etiam maiore cũ iucunditate tranſactus eſt, quod in eũ ipſum diem D. Ioannis Baptiſtæ ſolennia inciderent: cuius felicẽ lętumq́; humano generi exortum, è cæleſtis oraculi promiſſo, totus pęnè orbis terrarũ exquiſitis ludis, & anniuerſaria gratulatione concelebrat. In hũc ferè modum, perpetua (vti rebantur) ac propria Luſitano cũ ijs gentibus cõmercia conſtituta. Eadẽ tempeſtate funeſtus in Indiam nũtius allatus de Emmanuelis Regis obitu. Circa finem prioris anni deceſſerat, duos & quinquaginta natus annos; cùm ſex & viginti regnaſſet. Huic, vt maieſtas ipſius ac merita poſtulabant, plurimis Europæ, Africæq́ue, atq; Aſiæ locis cũ ſumptuoſo apparatu iuſta funebria perſoluta. Neq; Chriſtiani modò Reges luxẽre defunctũ, verùm etiã ethnici, Cocinenſis, Cananorius, Armuzianus; ijdẽque, poſito luctu, poſtmodũ Ioanni ſucceſſori per nuntios, litterasq́;, obſequium & operam officij cauſa detulẽre. Ioannes, anno ætatis vigeſimo acceptis regni gubernaculis; ad propitiandũ cæleſte numen, ac populos in officio continendos, illud curabat in primis, vti ſtudiũ Chriſtianæ religionis antiquiſſimũ ſibi eſſe cuncti perſpicerent. Idcirco, & in Luſitania ſalutariter in eo genere multa decreuit; & per litteras Eduardo Indię Pretori mãdauit; cultui diuino, & ſacerdotum cõmodis enixè proſpiceret; ac nominatim, diuini Apoſtoli Thomæ ſepulcrũ in Coromãdelio littore, perueſtigandũ curaret: daretq́; operam, vti ſacroſanctæ

ſanctæ illæ reliquiæ (quanquã eaſdem, vti ſupra dictum eſt, vel earum certè partẽ Meſopotamia ſibi vindicat) cũ dignitate cuſtodirẽtur. Eduardus Emmanueli Friæ, prępoſito Coromandelicæ oræ, cum ſacerdotibus aliquot, & architecto id negotiũ dat. Profecti Meliaporem (nam ibi ſitum Apoſtoli corpus audierant) æquatã ſolo ingentis amplitudinis vrbẽ offendunt. Paucæ tantùm pyramides, turreſque, & colũnæ, miſerabili è ſtrage ſupererant. nec non varij coloris lapides, ac veluti porphyretica per egregiè ſculpta fragmenta, quæ antiquũ vrbis ornatum & elegantiam ſatis arguerent. In ijs viſebantur operoſa magnifici cuiuſdam templi veſtigia, vno tantùm ſuperſtite ad orientalem plagam ſacello, crebris intus foriſque lapideis Crucibus è vetere diſciplina conſperſo. Sub eo tecto latere Apoſtoli oſſa cùm accolæ pro certo affirmarent; primùm omnium ſarcire ipſum ædificiũ placuit; quod teſtudinis pondere preſſi parietes, aliquot locis vitium feciſſent. Ad eos ergo fulciendos, ac renouanda fundamenta, conductis è vicino operis, dum effoditur humus; ad quintum fermè dodrantem apparuit loculus lapidea tabula tectus: in quam ab interiore parte inciſæ priſca gentis lingua (vti à peritis cognitum eſt) litteræ teſtabantur; templum id ab Sancto Dei Apoſtolo Thoma quondam exſtructum: ei templo tuendo colendoque, mercium quæ in vrbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam. acceſſerat obteſtatio ad poſteros, ne quid ex eo vectigali ac donatione imminutum vellent. paulo infra eam tabullam, ipſius Regis (vti ex priſcorum traditione Indi affeuerabant) cadauer inuentum. Altius dein molientibus terram, quadratum, primò la-

mò lateritiæ, poſtremò lapideæ ſtructuræ ſeptum apparuit, multiplici operimento, pedum circiter nouem altitudine. ibi quòd ſepultum haud dubiè corpus Apoſtoli dicebatur eſſe; adhibiti ad amouendum operculum Luſitani duo (nam Indis rem eiuſmodi committere non eſt viſum) non niſi noxis per ſacram confeſſionem expiatis, & reconciliato per Euchariſtiam Deo, aggredi rem auſi, locum aperiunt. Immiſta calci & arenæ, candidiſſima ſpecie oſſa, & appoſita lanceæ cuſpis, & viatorij baculi fruſtum, itemque vas fictile, fidem inuenti demum ſacri theſauri Luſitanis fecêre. Sub hæc repertum aliud cuiuſdam è Thomæ diſcipulis cadauer; cæterùm tetro ac terreo aſpectu, quemadmodum & Sagami Regis. vt, ſi alia argumenta defuiſſent; ex ipſo propemodum colore dignoſci Apoſtoli oſſa potuerint. Eò maior gratulatio fuit Chriſtianorum: & affabrefactas, arte Sinarum, arculas duas, è proximo emporio Paleacate confeſtim afferri placuit: quarum in altera eximij operis argento cælata, ipſius Apoſtoli; in altera, diſcipulorum eius reliquiæ incluſæ: & commune gaudium ſolenni ſupplicatione pompaque, & priuatis omnium qui aderant ſtudijs celebratū eſt. Propoſitis deinde in ipſo altari arculis, adhibitoque cuſtode; claues vtriuſque Emmanuel Frias Cocinum Prętori Meneſio detulit. Hoc maximè modo, per eos dies, & ſacello, & religioni conſultum. Biennio deinde poſt, eadem oſſa intra ipſam aram occulto loco, duobus tantùm conſcijs Luſitanis, abdita, ac poſtremò Goam, Conſtantino Brigâtio Pro rege (qui Diui Thomę templum in ea vrbe exſtruebat) à fratre quodã Franciſcano tranſlata fuiſſe comperio. Çirca idęm tempus, quo nuntij de
Emma-

Emmanuelis Regis obitu in Indiam allati ſunt; Idalcan otium à Narſingano bello nactus; recuperando Concano littori animum adiecit: quod ei Rhotericus Mellus, per occaſionem, paucis ante annis ademerat. Exiguis admodum copijs ea loca tũ Luſitani tenebant, cæteris vel ad Perſicum & Arabicum ſinum; vel ad Molucas obtinendas paulo ante profectis. Eius rei non ignarus Idalcan, miſſo præfecto cum quadringentis equitibus, & quinq; millibus peditum; Luſitanos cuſtodes, haud tamẽ ſine cruore ac certamine, pepulit: portusq́ue & agros opimæ fertilitatis recepit. Et in Somatra inſula, tyrannus Acenorum Abrahemus, ab cęde Georgij Britti & comitum ferocior factus, oræ totius maritimæ iam haud dubiè affectabat imperium: nec ferro ſolùm, ſed etiam (quo nullũ acrius telum eſt) auro muneribusq́ue pugnabat. Ad hæc, miſtæ blanditijs accedebant minæ, &, vbi commodum eſſet, fraudes ac doli. Nullus amicitiæ fœderumve reſpectus: nulla affinium caritas: nulla fidei vel iuriſiurandi religio. Exacta iam ætate patrem, à nefarijs moribus & conſilijs abhorrentem, oneratum catenis in caueam incluſerat: ibidemq́; veluti nouũ & inuſitatum animal, illuuie & ſqualore confecerat. Pedirenſem Regem, opibus & auctoritate præcellentem, cui & cognationis vinculo, & iure beneficiario erat obſtrictus, pellectis ad ſe popularib⁹, exegerat regno. Simili ſcelere Daianum dynaſtam, cuius ſororem habebat in matrimonio, per ſummum ſcelus, omnibus fortunis euerterat. Inde magna eius oræ parte in poteſtatem redacta, infeſtis ſignis ad Pacenum vrbem, quò pulſi confugerant Reges, pergit ducere. Peditum millia quindecim habebat in armis, & complures elephan-

phantos. ij pro equeſtribus copijs genti ſunt: nam equos non alit inſula. Cũ hoc exercitu caſtris duo millia paſſuum ab vrbe poſitis, primùm omniũ, ad tentandos oppidanorum animos, per præconem edixit; qui ciuis Pacenus intra ſextum diem ad ſe tranſiſſet; huic nihil, ipſi, familiæq́;, & bonis ipſius damni illatum iri: cæteris non eandem veniam & clementiam fore victis, quæ ante dimicationẽ pateret. Hoc edicto vulgato, magna pars ciuium tranſijt. alij clam elapſi, in ſaltus auios refugêre. ita, infrequentem defenſoribus vrbem tertiò adortus Abrahemus expugnat. Reſtabat arx, in quam Pacenus regulus, & exules duo Pedirenſis, Daianuſq́ue confugerant: lignea quidem illa, & multis iã locis præ nimio Solis ardore fatiſcens: veruntamen haud leui præſidio Luſitanorũ fermè trecẽtorũ & quinquaginta, & maioribus minoribusq́; tormentis inſtructa. Abrahemo nullæ dum eius generis machinæ ſuppetebant, tantùm ingentẽ vim ſagittarũ, quas letali inficiunt ſucco, & ſarmentorũ faces, oblitos naphta, ad excitandũ, vbi res ferret, incendium, ſcalasq́ue plurimas ex arundine craſſiore, leues geſtatu, aſcenſu ſtabiles; nec non ferramenta operibus faciendis aduexerat. Ergo, vt ſine certamine, ſi fieri poſſet, rẽ cõficeret; Luſitanis per interpretem iuſſerat nunciari: arcem eam ad ſuum imperium pertinere: proinde cum bona pace abirent; ſecumq́ue ſuas res, dum liceret, auferrent. Ad ea cùm ferocius reſponſum incluſi dediſſent; appareretq́ue armis rem gerendam; ſumma vi, priuſquam auxilium ijs alicunde ferretur (mare autem liberum, vicinamq́ue Malacam, & amicos Reges nonnullos habebant) arcem aggredi ſtatuit. Atque ad vitanda hoſtium iacula, qua maximè viriũ

parte

parte erat inferior; cuniculos agere ad arcem cæpit. nocturnum præterea tempus ac pluuium, ad oppugnationes captabat; vt neque per tenebras noſtri collineare poſſent; & madefactus imbre ſulphureus puluis planè inutilis fieret. ad hæc, arietis loco elephātos ipſos ad arcem admouebat: qui, rectorum inſtinctu valida impreſſione facta, munitiones euerterent; ſublatoque interdum ingenti clamore, interdum ſummo ſilentio arcem corona circundabat; ſcaliſque erectis, ex omni parte ſimul tranſcendere nitebatur. & obſeſſi quidem, hoſtium opera nequaquam extimeſcebant. excepti obſtructique ex aduerſo cuniculi; nonnunquam etiam felici eruptione certatum eſt. Sed crebras ac repentinas oppugnationes diutius ferre vix poterant: cùm Abrahemus, in magna copia militum, identidem alios aliosque ſummitteret; ipſi, propter paucitatem, aſſiduis pæne ſtationibus circa munimenta diſpoſiti, dies noctesque in armis traducere cogerentur. Accedebat vulgata graui cœlo vis morbi, & extremæ inopiæ metus; quòd per inteſtina de more diſſidia, dum ſuæ quiſque intentus rei, publicam negligit; ad tolerandam obſidionem cibaria ſegniter ac malignè conuexerant. Præſidio præerat Henricius quidam. Hoc demum auctore, quòd relatas nuper è captiua naui pretioſas merces, in Indiam venum aſportare geſtiret; non expectato ſubſidio, fœdum conſilium ineunt arcis deſerendæ. cuius flagitij, poſt patefactam armis Indiam, Luſitani ad eam diem nihil ſimile admiſerant. Id vt quam occultiſſimè fieret, minora primùm tormenta inuolucris obtecta, ne ab hoſte dignoſcerentur, in naues imponunt. maiora, quòd amoliendi in tanta hoſtium propinquitate non

erat

erat ſpes,ita ad plenum inferciunt, vt, ſi flammas conciperent,ipſa(vt fit)boli magnitudine rumperentur. Sulphurei dein pulueris exiles humi tænias quoquoverſum, ac præſertim ad ipſius pulueris cellam,atque ad muralia tormenta perducunt: iuſſis agmen claudere magiſtris; &, cùm iam omnes extra arcem eſſent,ignes inijcere. Vix dum eua ſerant, ſarcinis quiſque ſuis diſſimulanter elatis; cùm,exorta repentè flamma cum ingenti fragore fugam hoſtibus prodidit. Pars ad incendium extinguendum audacter accurrunt(&,incertum qua de cauſa,nondum ad ſulphureos cados, ac muralia tormenta peruaſerat)pars ad littus effuſi,turbatos auerſosque Luſitanos cum cæde inſequuntur: ac denique appulſæ ad terram naues, perculſis ac trepidantibus,magna ex parte impedimentorum amiſſa, vix atque ægrè effugium præbuêre; dum in magno tumultu,ne ſimul hoſtis irrumpat,alij con feſtim anchoras oraſque præcidunt; alij ad naues adipiſcendas, collo tenus ſeſe in aquas immittũt. Abeuntibus cum oneraria vna,nauigijs tribus,per ludibrium barbari tum inter fugam ereptas, tum ſuperſtites ex incendio res, machinaſque præſertim oſtentant:plenumque cladis & ignominiæ agmẽ cum probris & cachinnis exſibilant. Auxit pudorem,in ipſo pæne portus exitu ſociæ claſſis occurſus. naues triginta cum omni copia rerum ab Aruano Rege aderant; ipſumque Regem terreſtri itinere cum quattuor millibus peditum auxilio venire nuntiabant. Eæ naues, cognita præpropera deſperatione abeuntium,retrò, vnde venerant,in patriam reuertêre. & Luſitani Malacam delati,Antonium inſuper Mirãdam, & Lupum Azeuedium, cum recenti milite,& bellico inſtrumento iam in

curſu

curſu ad opem ferẽdam paratos inueniunt. Eò magis & ſuum factum ipſi damnārũt, & omnium conuitijs & maledictis excepti ſunt. E regulis tribus, qui comites fuerant fugæ, Pacenus cum rectore matreque Malacæ remanſit; reliqui duo ſeſe inſtitorum nauibus ad Aruanum Regem ſupplices contulēre. Luſitani è Somatra inſula in perpetuum exacti. Et Abrahemus, pulſo mox etiam Aruano, regnis quattuor auctus, æneisque tormentis (qui vel maximè terror gentem premebat) omnibus circa nationibus, atque ipſis adeò Luſitanis formidandus euaſit. Alodinus item, elatus nouo ſucceſſu rerum, & à Bintano reiectis Georgij Albuquercij copijs, claſſes denuo ad vexãdam Malacenſem oram inſtitit mittere; & cum Luſitanis obuiam ex vrbe progreſſis, aliquot ſecũda prælia fecit. Iam apud Sinas, in Luſitanum nomen acerbiore etiam odio & immanitate ſæuitum eſt. Martinus Alphonſus Mellus cum ſex nauibus eò contenderat, confirmandæ amicitiæ, & ſtatuendi commercij cauſa, nondum probè gnarus, quid Thomæ Petreio legato, de quo ſupra diximus, accidiſſet. Luſitanos adeſſe vbi Cantonem allatum eſt, extemplò præfectis oræ maritimæ à magiſtratibus imperatum, nefarios prædones vel comprehenderent, vel ad internecionem delerent. Nihil tale metuebat eo tempore Mellus, quamquam à peritis rerum ſemel iterumque præmonitus. eò facilius repentino Sinarum aduentu cum ſuis opprimitur. & initio quidem, vt ſeſe concordiæ & ſocietatis cupidos probarent Luſitani, vel pluribus iaculis appetiti, certare ſuperſederunt; dein, cùm vndique inſtaret hoſtis, ac nullam pacis mentionem admitteret; iniquiſſimo lo-

co & conditione committitur pugna. Multitudine tormentorum ac nauium, vt in ſuo regno, longe ſuperabant Sinæ. itaque circumuentos aduenas partim bombardis è tuto diſcerpunt; partim feſſos ac ſeſe dedentes, in poteſtatem accipiunt. Mellus, cùm aliquandiu egregiè ſeſe defendiſſet, ad extremum, ſingulari Dei beneficio, per mediam hoſtium claſſem malè mulctatus elabitur. In captos, magiſtratuum iuſſu, grauiter acerbeq; conſultum. in carcerem conditi omnes; & pro latronibus piratisq; damnati, aut pedore ac tabe in vinculis exſpirârunt, aut ad ſupplicium producti ſummo plebis concurſu, vel ſagittis confixi, vel in fruſta diſſecti ſunt, præconibus vetera gentis piacula, & recentem inſuper audaciam referentibus; quòd in regios portus ac fines armata manu non dubitaſſent redire; in quibus omnium flagitiorum ac ſcelerum paulo ante veſtigia reliquiſſent. Hæc, & alia id genus, elata voce de ſcripto ſubinde recitabantur, ad tollēdam è vulgi animis opinionem, quam de Luſitani olim generis virtute ac probitate conceperant. Dum hac tam repentina rerum inclinatione tot ſimul regionibus Luſitani exercentur, ne ad Molucas quidem inſulas otium fuit. Rerum ibi ſumma penes Aroezium erat. Hunc, Luſitana amicitia opibusq; ſubnixum, & immodicos gerentem ſpiritus, regina cæteriq; primores minimè concoquebant. Arx inſuper, eodem in primis adnitente, non parũ excreuerat: diſpoſitaque in muris tormenta, longè lateq; terrorem inferebant. Id ſibi ſuisq; iugum, per cauſam hoſpitij ac ſocietatis impoſitum, regina ſerò ingemiſcens; clam communicatis cum Almanſore parente conſilijs; fugam vnà cum liberis ac præcipuis amicorũm parabat: vt per

vt per eam occaſionem popularibus paulatim abductis, vrbem deſertam ac nudam Luſitano relinqueret. Ea re per indices comperta, Brittus arcis præfectus, adiutore Aroezio, regias ædes militibus repente circundat, elatumque inter manus Boahatem regulum, & paruulos fratres Aialum, & Tabariam, in arcem aſportat. Regina, per occultos exitus inter tumultum elapſa. Inde conſternatus Regis deſiderio populus, cùm frequens ad arcẽ accurriſſet, Aroezij auctoritate, & Britti accommodata ad tempus oratione ſedatus eſt, cùm inter cætera perſanctè ambo affirmarent, conſilium id publicæ ſalutis cauſa neceſſariò ſuſceptum fuiſſe, fidemque obligarent ſuam, Boahati Regi diadema regnumque manſurum incolume. Tum pluribus in æmulum diuitiarum ac dignitatis Almanſorem inuecti, barbaros natura cupidos belli cædiſque, ad inferendum ei bellum haud magno negotio perpulêre. Inde, inter vtramque gentem paruis, nec dignis relatu prælijs vario ſucceſſu certatum eſt. ſuperior tamen ad extremum Ternatenſis fuit res. Mariacum oppidum in ſummo editi montis vertice, quod inſulæ Tidoris olim caput fuerat; Luſitanorum ope ab Aroezio cum multa cæde captũ incenſumque; & Maquienum inſula, quam reguli ambo æquis portionibus obtinebant, metu coacta, in Ternatenſem ditionem vniuerſa conceſſit. Hæc fermè Eduardo Meneſio Prætore per triennium geſta. Succeſſit Meneſio Vaſcus Gamma, dux cùm alijs laudibus, tum aperta præſertim India clarus, ac memorabilis. Huic, pro trienni trimeſtre imperium fuit. ornatiſſimas naues è Luſitania ſexdecim, in ijs tria millia delectæ iuuẽtutis ac nobilitatis abduxerat. Vt in Cambaiana littora

ventum eſt(nam eam in primis regionem explorare placuerat)in ſumma repente malacia, ſilentibus ventis,ab imo fluctus intumuit;inde naues inter ſe nutare;crepitare compages; tabulata concuti cæpta. Nautæ, ſubito pauore icti, cùm in Syrtes illatam haud dubiè claſſem crederent, in ſumma perturbatione rerum omnium, alij bolidē demittere,alij ad exhauriendam ſentinam, vel ad clauū tenendum accurrere. Sapientiores alij,circunſpectare fugam, atque doliola ac tabulas ad enatandum arripere. ipſe imperator, initio nequaquam expers timoris ac ſolicitudinis fuit:ſed mox comperto eū eſſe terræmotum (quem nauigantes quoque ſentire non dubium eſt) ad ſocios hilari frōte conuerſus;Adeſte animis,inquit,viri;aduentu noſtro perterritus Cambaianus Oceanus intremit. Atque hoc periculo defuncti Luſitani, Cocinum incolumes deuenēre. Vaſcus, accepta prouincia, dum à Cocino varios huc illuc præfectos dimittit;nomenque Luſitanum in priſtinam dignitatem conatur aſſerere;graui morbo implicitus, in ipſo impetu mouendarum rerum, exceſſit è vita. Vrbi Goæ tum Henricus Meneſius præerat, eximia virtute & integritate vir, is continuò in Gammæ locum ſuffectus è ſucceſsionibus, vt appellant: quarum eſt ratio eiuſmodi. Tranſmiſſos e Luſitania regios codicillos, minimum tres, olim apud Quæſtorē, aut ſcribam, nunc apud Goanum Archiepiſcopum, diligenter complicatos obſignatosque, cuſtodiri mos eſt. quibus in ſingulis, quaſi per gradus, ad rem cautius celandam, adnotatum regio ipſo chirographo latet nomen illius, qui, ſi Prætorem in prouincia diem obire contigerit; e Regis auctoritate ſubſtituendus eſt. ijs autem codicillis, ordine ſuper-

ſuperſcribitur, prima, ſecunda, tertia, vel quarta ſucceſſio: ita, vt, ſi eius qui primo loco nominatur, copia fuerit; ſecundum codicillum reſignare, vel aperire ſit nefas. Ergo, vbi Prætor morbo, aliove quopiam caſu deceſſit; conſilium cogitur. ibi, corã Archiepiſcopo, & magiſtratibus, qua diximus obſeruatione, vt null⁹ aut fraudi aut errori ſit locus, codicilli & ſigna ſoluuntur: cuius primum exierit nomen, huic defertur imperium; reliqua nomina, rurſus occulta, ad Regis nutum arbitriumque adſeruantur. Id, ne per ſummi magiſtratus obitum prouincia diutius orba periclitaretur; neu ob id ipſum inter præfectos certamina exiſterẽt; ſapienter in tanto locorum interuallo prouiſum eſt. Per hunc modũ renuntiatus Prætor Henricus, ad regia negotia conficienda, Cocinum petijt: & ex itinere multos Arabum parones, Malabarica onuſtos fruge, vel cum ipſis oneribus cepit, vel diſſipatos in littus eiecit. Tumultuantes præterea ad Cananorẽ piratas, ſocij Regis rogatu compeſcuit, & vicos aliquot eorum exuſſit. Inter quę, ad Calecutũ, ab Luſitanis ac Malabaribus denuò turbata pax eſt. Odioſæ primùm controuerſiæ inter negotiandum exortæ; & partis vtriuſque animi ſuſpicionibus irritati: dein vltrò citroque factæ iniuriæ: poſtremò, inſtigantibus è conſuetudine Saracenis, bellum exarſit. Hiſce rebus cognitis Henricus Prætor, quinquaginta variæ formæ nauibus, in quibus erant duo armatorum millia, Cocino Pananem oræ Calecutanæ contendit. ibi, cùm ablatas res nequicquam repetijſſet, munitum denuò locum & celebrem, terra marique ſimul adortus, pulſo aut cæſo Mahometano præſidio cepit, ac direptum incendit. Multa inde relata tormenta: quorum aliquot antea

Luſitanorum apparebat fuiſſe. Luſitanus deſertor ac transfuga præfuerat vniuerſis. huius proiectum humi cadauer, denſis cócíſa vulneribus facie, vix vt agnoſceretur, inuentum eſt. A Panane in conſpectū vrbis Calecuti prouectus Prætor, haud mediocrem hoſtibus terrorem incuſſit. Naues erant ibi complures. in eas flammæ confeſtim iniectæ; & ſimul, qui arcem tenebant, ſuorum aduentu animati; eruptione facta, varijs locis ignē ſuburbijs intulêre. Inde Prætor, cōfirmato arcis præſidio, perculſiſque hoſtibus; leucas in Septentrionem fere ſex ad Couletum emporium eiuſdem oræ proceſſit. curuo in theatri modum, & accliui littore is portus eſt, ac mirè facto ad iacula certis in omnem partem ictibus dirigenda. eo cliuo aggerē ac munitiones Mahometani perduxerant; infra, ſtationem habebant parones ferè centum & quinquaginta, proris longo ordine in altum obuerſis, vt duplici vallo, tormentisq; aptè diſpoſitis, & ingenti armatorum numero (viginti hominū millia conueniſſe dicebantur) contra omnes incurſiones oppidum egregiè tutū videri poſſet. Henricus, comperta hoſtium multitudine, ſub ipſum portum anchoras iacit. inde contemplatus naturam loci, & genus operum, ac lintribus ad vada exploranda præmiſſis; tribus è partibus vno tempore, diſtinendi hoſtis cauſa, oppidū aggredi ſtatuit. Simonem Meneſium cum bellatoribus trecentis in terram egredi iubet; ac læuum cornu munitionum inuadere. ipſe cum centum & quinquaginta, non amplius, deſcenſu facto; ad læuam ducit: claſſiarijs imperat ad hoſtium naues rectà ſuccedant. ita, clamore ſublato, ſimul à fronte ac lateribus pugna committitur. Non exigua tum hoſti, officinis iampridem

pridem inſtitutis, tormentorum copia ſuppetebat. eò maiori tenebantur ſpe, Luſitanũ congreſſu arceri, & iaculis eminus obrui poſſe. quippe ſeminudi ipſi, patente ad plagas corpore, Hiſpanienſes gladios, & ingentia pila, galeasq́ue, ac thoraces horrebant. Verùm eos longè fefellit opinio. Siquidem inter iaculandum coortus è tormentario fomite fumus ad inſtar nebulæ, ſubeuntem audacter Luſitanum egregiè texit. & flammæ intermicantis indicio, hinc parones iniectis ferreis manibus noſtri apprehenderant; inde in vallum erepſerant, & intra munitiones coniecerant ſigna, prius pæne quàm eos appropinquare ſenſiſſet barbarus. Luſitanis, tum Saracenorum aſpectus; tum pax à Calecutano toties per fraudem violata acuebat iras. Nec diutius tulêre dimicationẽ hoſtes. Pauci tantùm coniurati ad extremum vſque ſpiritum acriter obſtitêre. cæteri, quibus patrio more nihil erat pudoris ad fugam, ſtrage ſuorũ exterriti, terga verterunt. Henricus, in magna hoſtium cæde, non plus quindecim è ſuorũ numero amiſſis; vulneratis duodequinquaginta; & oppido, & claſſe hoſtili potitur. Inter cæteram prædam, tormenta variæ magnitudinis auecta trecenta & ſexaginta; & minorum fiſtularum ingens numerus. parones abducti quinquaginta tres, Indico aromate onuſti pleriq; : reliqui flammis abſumpti: ac poſtremò, totum oppidum, ſubiectis per iram ignibus, conflagrauit. Luſitanus gemina intra paucos dies victoria lætus, ouansq́; ; Cananorem, inde Cocinum reuertit. Et Zamorinus, confecto quod per id tempus cum mediterraneis populis geſſerat bello, omnibus dein viribus ad Luſitanam arcem expugnandam incubuit. Arx ea

Calecutano erat impoſita littori, quod, vt initio diximus, inſidioſum aſperumque, vix in ſumma malacia, paruis nauigijs acceſſum præbet. Iamque hyems aderat eò acrius Zamorinus, ne id anni tẽpus elaberetur, militares copias, & omnem oppugnandi apparatum vndique contrahebat: vt interim vel operibus ac vi arcem caperet; vel neceſſitate ac fame Luſitanos in deditionem acciperet. itaque extemplò, præfectus cum duodecim fere millibus peditum, ad vrbem præmiſſus. quo in numero Siculus quidam erat perfuga, non ignobilis architectus; qui Rhodiæ expugnationi cum Solimano Turca interfuerat. hoc maximè artifice ac præceptore, barbari vallo & foſſa lata pedes ferè octodecim, ad dimidiatæ Lunæ figuram, amplecti arcem inſtituunt. & ex vtraque parte, qua vallum in mare deſinebat; arcendo nauali ſubſidio caſtella erigebantur duo, quæ obliquis ictibus totum littus abraderent. dein, per ambitum foſſæ, modicis interuallis, propugnacula quinque excitabant; vnde maioribus tormentis ad idonea loca diſpoſitis arcis mœnia quaterentur. Hæc opera, licet in munitores crebri ex arce impetus fierent; tamen abundante multitudine, adhibitis pluteis vineiſque, & inſtantibus præfectis, breui ad exitum peruenêre. Arcem, Luſitani haud amplius trecenti obtinebant. præerat Ioannes Lima, vir & militiæ callẽs, & gloriæ in primis auidus. is, cùm nulla ſupereſſet niſi ab Oceano ſpes; duplici doliorum ordine; ingeſta arena, & lorica extrinſecus addita, brachiũ ad mare protenderat; alternis inter dolia tormentis, ad arcendum ab latere hoſtem, aptè locatis. & per expedita nauigia Prætorem Henricum de ſtatu rei Calecutanæ fecerat certiorẽ. Sub hæc,

ineun-

ineunte Iunio menſe, cùm hyems in ea regione ſæuiret; Zamorinus ipſe cum reliquo belli apparatu, & nonaginta millibus hominum affuit. Arcu & ſagittis plerique, alij gladio & parma; alij etiá ferreis fiſtulis inſtructi conuenerant. in ſpeciem deſpicabiles, cæterùm vſu armorum, & corporum agilitate metuendi. Vt eæ copiæ conſedêre; Siculus architectus Zamorino perfecta opera diligenter oſtendit; rudique ad eiuſmodi commenta barbaro, certam cum admiratione fiduciam iniecit, arcis breui tempore potiundæ. atque id ipſum vti quàm minimo Indorum damno fieret, Siculus, petito colloquio, Luſitanos cùm alijs rationibus, tum hoſtilis exercitus magnitudine proponenda, inſtitit ad deditionem hortari. Verùm eiuſmodi oratione tantum abfuit vt Limæ conſtantiá moueretur; vti etiam ad laceſſendum hoſtem vltrò cum paucis eruperit. ſed magna fuit merces audaciæ. Concurſu ab hoſtibus facto, pæne circumuenti Luſitani, multis acceptis illatiſque vulneribus, ægrè ad ſuos receptum habuêre. Inde exaſperatis vehementius animis; magno conatu & oppugnari, & defendi arx cępta. Tormẽtis vtrinq; certabatur: è quibus erant Calecutano, quæ dodrantali diametro emitterent globos. Sed iaculandi erat diſpar admodũ ratio. Ab Indis libratoribus, quippe nondum ſat in eo genere exercitatis, ictus languidi, infrequentes, incerti; & ſi qui muris inciderant, egregia laterum & ſtructuræ firmitate reſpuebantur. Ab Luſitanis, crebri, deſtinati, vehementes; & vbi hoſtis arci ſuccederet; confertæ ac ſeminudę multitudini certam ſtragem perniciemque afferebant. Multos etiam ſquamis arborũ & fragmentis (ſunt autem ibi palmeta frequentia) repente carpi, vel

exanimari conſpiceres. Verùm ea damna hoſtes, vt in tanta militum copia, facilè ſarciebant: cùm deſerta ſtationum loca alij ſubinde alijque ſupplerent; faucijs ac feſſis integros recenteſque ſubmitterent. Longè iniquiore conditione erant Luſitani: quos, præter cęteras belli difficultates, ipſa qua laborare ſemper ſolent, paucitas fatigabat. Præfectus, idoneis ad propugnandum locis, notæ fortitudinis viros cum ſuo quemque manipulo collocauerat. ipſe reliquos è præſidio circa ſe habebat: cum quibus circumſpicere, & obire ad repentina pericula poſſet. Verùm & militem cōficiebant, præter certaminis laborē & plagas, diurnæ pariter ac nocturnæ vigiliæ: & præfecto, ad ſubitos ac diuerſos clamores, prout res exigeret, occurrendi vix erat facultas. Interea Henricus Prętor, cognita obſidione, duas naues cum propugnatoribus centum & quadraginta ſubſidio miſerat. quarum alteram Chriſtophorus Iuſartes; alteram Eduardus Fonſeca ducebat. Iuſartes feliciore curſu paulum antegreſſus, propius ab Calecutano littore conſtitit. Fonſeca, quod tardius aliquanto nauigaſſet; ventis repente cadentibus, ab longiore ſpatio anchoras iecit. Ad eas cōſpectas naues, erecti partis vtriuſq; animi. incluſorum; optati auxilij ſpe. obſidentiū; metu, ne tot iam exhauſti labores in irritum cederent: & locus ipſe ſuſpectus, iamdudum mentes Indorum curaſque conuerterat, ne quid falleret tale. Lima, cùm ad littus accurriſſet; animaduerſa paucitate eorum qui aduenerāt (non plus octoginta milites eo nauigio vehebantur) ne deſcenſionē cum euidenti periculo tentarent; nutu & ſignificationibus admonebat. & ex ipſo auxilio plerique, conſpectis Indorū castris & frequentia, ſub-

eun-

eundam eiuſmodi aleam pernegabant. Verùm Iuſartes cupiditate gloriæ omne diſcrimẽ impauido vultu contemnens, cum triginta quinque voluntarijs in paronem deſilijt; cæteris cuſtodire nauem, & vbi primùm terram attigiſſet; miſſilibus procul hoſtem arcere iuſſis. Inde contento remigio ad ipſum loricæ os, actuarij prora dirigitur; quò ſubeuntes facilius protegeret ſtatio Luſitana. ſed illuc nautæ dum pari conatu enituntur; interea (vt fit) paronem paulo infra eum locum vehementior æſtus abripuit. Eò ferocius progreſſi extra vallum barbari complures inſtare: atque, vt erant nudi, ſeſe ad prohibendũ acceſſu hoſtẽ aquis immergere. Nec Luſitani ſegnius è parone ſe certatim eijcere. ibi conſerta in vadis manu, quàm acerrimè dimicatur. Cæteri ad ſpectaculum intenti, propter ancipites ictus, ne ſuos impetant hoſti permiſtos; iacula cohibere coguntur. Cùm aliquádiu dubia ſtetiſſet pugna; Luſitani ad extremum deprimẽtibus veſtimentis ingenti labore eluctati, quatuor è ſuorum numero deſiderātis, pluribus ſaucijs, cũ magna viciſſim hoſtium cæde, intra loricæ fauces audaciſſimè penetrarunt: ac nihil propius factum eſt, quàm vt inſtantes ab tergo Indi ſimul irrumperent. In eo tumultu eximia Emmanuelis Cernicij conſtitit fortitudo. is, cùm iam introiſſet munitiones, & fatigatus, & ſaucius; circumuẽtum reſpiciens præcipuum è commilitonibus quendã; recurrit protinus: ac laborantem, ſummotis acriter Indis, recepit in tutum, magna vel mercede, vel gloria; quippe, omnium conſenſu ciuicam promeritus coronã; ipſe poſt dies aliquot è vulneribus exſpirauit. Sed interim dum ad mare Lu-

ſitani

ſitani præſidiarij ſuis adiuuandis atque intromittendis inſiſtunt;ex altera parte frequentes barbari deſertas rati ſtationes,arcem ſcalis inuaſerant.Eo nuntio excitus ab littore Lima, cum promptiſſimis aduolat:& pluribus locis conantem ſcandere Malabarem;contis,gladijs,telis, igne deturbat. Erant Luſitano varia nouæ artis iacula, ad hoſtem cominus eminuſque impetendum. Sed è propinquo nihil Indos æquè terrebat, atque incendiariæ bolides.quod eſt inuentum eiuſmodi.Ollam ex argilla ſemicocta,quò facilius deinde rumpatur;circundatis anſulis tribus quatuorve,ſulphureo complent puluere,& oſculum diligenter obturant. tú ad eas anſulas igniti funiculi è goſſipio vel ſtupa alligantur.vbi ad coniectum eius teli ventum eſt; contorta brachijs olla repente diffringitur; & ſimul arreptis è fomite adalligato fauillis, ingenti circunſtátium damno,flammas edit ineuitabiles. quod miſſilium genus,in prælijs duntaxat naualibus primò vſitatum;ad terreſtria quoque certamina exitiabili commento deinde tranſlatū eſt. Hac maximè pernicie repulſi à mœnibus Indi vſtulati cum inſana trepidatione ſeſe intra munimenta recepêre.Interea præfectus nauis alterius Fonſeca,quamquam probè animaduerſo diſcrimine eorum qui in littus exſcenderant;paratus tamen eandem aleam,ſi res ita poſtularet,ſubire;per litteras ad ſagittam reuinctas quæſiuit ab Lima, quid ſibi tali tempore faciendum cenſeret.Ille verò, eadem vſus arte ſagittæ,de conſilij ſententia reſpondit: Nequaquam ſe Fonſeca ſuoſque in apertum adeò periculum obijceret; tutum in arcem introitum haud minus quingentorum Luſitanorum præſidio poſſe obtineri.Proindè rediret Cocinum propere;age-

rè;ageretque cum Prætore diligenter (ad quem ſimul ipſe in eãdem ſententiam ſcriptas litteras dabat) vti militum quingentorum ſpectata virtute ſubſidium, & ſulphurei pulueris vim, & ad obſidionem tolerandam alimenta ſubmitteret. Cum hoc reſponſo Fonſeca per infenſos infeſtoſque fluctus hyeme ſumma Cocinum reuertit. & Prætor, cognito ſuorum periculo, Antonium Syluium ad opem obſeſſis ferendam cum aliquot nauibus, & viris quot Lima petierat, extemplò proficiſci iubet. ipſe interea claſſi ornandæ operam dabat; vt cùm primùm ſe aperuiſſet mare, cum maioribus copijs eò contenderet. Hæc vbi per exploratores Calecutum allata; confeſtim Zamorinus, antequã incluſis accederent vires; omni conatu rurſus oppugnare arcem aggreditur. Neque Siculus architectus, egregiè ſe ſe barbaro venditans, incitatiſſimæ deerat ipſius cupiditati. aggerẽ ex Turcica diſciplina promouendo, mœnibus adæquarat. Cuniculos præterea ſub terras agebat; locis etiã quibuſdam ſtatuebat oris vaſti mortaria; è quibus in ſublime acta ingentia pondera cum horribili ſtrage in arcis tecta deciderent. Sed operũ eiuſmodi, quę Zamorinum inani fiducia inflarãt, vbi ad pugnam ventum eſt, haudquaquam exſpectationi reſpondit euentus. Indi telis ac miſſilibus ex aggere deturbati: cuniculi excepti cuniculis: & mortaria, quemadmodum, vbi à perito magiſtro locantur, magnum hoſti detrimentum important; ita, ſi artificium abſit; in eandẽ pæne regionẽ recidente globo, machinatoribus interdũ ipſis exitio ſunt. Quocirca Zamorinus, haud mediocri ſuo malo peregrinas artes expertus, reliquũ ſpei in ſæuitia hyemis, & fame repoſuit. neq; ea ſpes feſelliſſet hominẽ, ſi ad ar-

ad arcendos commeatus vel modicam claſſem inſtructã in proximo tenuiſſet. Ex quo verum apparuit Themiſtocleum illud: Qui mare poſſideat, omnia poſſidere. Luſitani, Syluio duce ab Cocino præmiſſi, quamquã atroci tẽpeſtate diſiectis nauibus; tamen vt ſeſe ex iactatione refecerant, alij ſubinde atque alij Calecutum accedebant. Lima, fatigatis iam, & ab oppugnatione deterritis hoſtibus, vnam inopiam metuens; modica militum auxilia recuſabat: affuturum mox cum iuſtis copijs Henricum exſpectans. Tantum ſulphurei pulueris & commeatus præſentem expetebat copiam. Vtraque, noctis intempeſtæ ſilentio, ſcaphis paulatim in arcem inuecta. & vulgo iam è muris, Luſitani, ſuadenti deditionem hoſti, recentes carnes, aliaque cibaria, & ipſum deniq; in delicias betele oſtentabant. Ea res Zamorini contudit animos. & circumacta iam hyeme, cum nauibus viginti, bellatoribus mille quingentis aderat Prætor. is, tum à mari, tum ab arce tormentis hoſte ſummoto; cum ingenti clamore pluribus locis armatos in terrã expoſuit: immiſſiſq; intra hoſtiles foſſas audaciſſimis è ſuorum numero, cùm ex alijs quoque partibus alij ad vallum intrepide ſubijſſent; ad tria Indorum millia partim ferro, partim igne deleuit: in quibus ipſe quoque architectus, proditæ ac deſertæ Chriſtianæ fidei noxam luit incẽdio. è Luſitanis eo die paulo plus triginta cecidère. ſaucij relati amplius ducenti: & Henricus, proruto Indorum vallo, foſſiſque oppletis; idoneo prope arcem loco caſtra communijt. Inde Zamorinus & ſuorum territus ſtrage, & ſimul veritus, ne in proxima palmeta Luſitani ſæuirent (quo detrimento, vt ſupra diximus, nihil genti grauius aut acerbius eſt) miſſo caducea-

tore

tore inducias petijt. in quatriduum datæ. interea de pacis conditionibus actum: neque conuenit, eò maximè quod Zamorinus inſignem quendam è Cocinenſi ditione perfugam tradere abnueret. Ac demum Henricus pertęſus Indicæ leuitatis, & Mahometanæ perfidiæ; præſidium abducere ab Calecuto, & arcem à fundamentis excindere ſtatuit: pręſertim quod ita velle Ioannem Regem è commentarijs Vaſci Gammæ didicerat. ergo, muris & propugnaculis, opere ſubterraneo, ſulphurei pulueris de more copiam ſubdi iuſſit. dein militibus, & machinis, omniq́ue inſtrumento raptim in naues impoſito (cuius rei facultatem & natura loci, & nautica turba præſtabat) ignes cauernis iniecti; & barbaris illicò, ſi quid fortè prædæ relictum eſſet, ſtolida temeritate in arcem ingreſſis (tanta ineſt hominibus rapiendi libido) interim è ſpecubus cęcis erūpentes momentò flammæ pleroſque hausēre; & cum horribili ſtrepitu mœniū ſtructura diſſilijt. Atque is finis & arcis, & obſidionis fuit. Henricus, incolumi claſſe & exercitu Cocinum reuectus; alios aliò præfectos dimiſit. ipſe inde ſeptendecim nauibus Cananorem petijt. ibi, dum expeditionem in Cambaiā, Diumq; meditatur; cùm non toto biennio rem Indicā adminiſtraſſet, graui oppreſſus morbo, paucis diebus è vita migrauit anno poſt Chriſtum natum M. D. XXVI. Hoc Prætore, fama nominis Luſitani, refloreſcere viſa quodammodo: req́ue ipſa comprobatum eſt; tanti militem, quanti ducem eſſe. Atque in ciuilibus etiam rebus non vulgari prudentia fuiſſe dicitur: &, quod perrarum in eiuſmodi prouincia eſt, ab auaritia, & à ſordibus alienus. Sub idē tempus ad Malacam pariter bene geſta res eſt. Alodini copiæ, cū

vrbem

vrbem terra mariq́ue vehementer vrgerent, perpaucis egreſſis obuiam Luſitanis, cum ignominia fuſæ & fugatæ. Et ex acri obſidione, Linguanus regulus, parua manu Luſitanorum exemptus eſt. Raia Nara, gener Alodini, Linguam obſederat. ex eius exercitu cæſi ſexcenti, & plurimi vulnerati feruntur, vno tantùm è noſtris deſiderato. Et è Molucis aliquot Luſitani ad Celebes populos auri cauſa profecti, cùm littoribus arcerentur; fœda tempeſtate ad inſulā trecentas inde leucas abrepti ſunt. incolæ, moris antiqui homines, mira ſimplicitate ac ſecuritate ſeſe per nutus & nonnulla Moluccenſis linguæ commercia, in conſuetudinem exēplò dedēre. Egregio in primis habitu, & amabili vultus hilaritate ſexus vterque eſt. promiſſa barba & capillo ſunt viri. præmollibus floreis tegunt corpora. Ad fabriles vſus, ſpinis piſcium pro ferramē tis vtuntur. Ignoti ad eam diem & nominis, & regionis erat inſula. tum primùm, à nauclero Luſitano, dimenſis cæli plagis, nauticam in membranam ex arte relata eſt, deq́; ipſius naucleri nomine Gometij Sequeriæ inſula exinde appellata. Nō eadem erga Luſitanos comitas eo tempore in Arabici maris accolis exſtitit. Hector Sylueria cum aliquot nauibus Erythrças anguſtias tuebatur. Hunc, in Arabia, qui Dofarem vrbem incolunt, acceſſu prohibere conati, audaciæ pœnas dedēre. profligati qui cum armis ad mare prodierant: oppidum captum, & direptum eſt. & inſulæ duæ, Mazua, & Dalaca, quod ſeſe ij populi infeſtos prætereuntibus Luſitanis præberent, ab eodem Sylueria domitæ, &, annuo ſtipendio impoſito, in ditionem redactæ. Simul, Aethiopica legatione perfunctus, anno ſexto quàm ad Arquicum exſcenderat Rhotericus Li-

ma,

ma,in claſſem acceptus. Acceſſit ab Aethiopico, ſeu Abaſſino Rege legatus ad Luſitanum Regem nomine Zagazabus: itemque cum donis ac litteris ad Romanum Pontificem Franciſcus Aluarus, cuius ſupra meminimus, Rhoterici comes. Is in Luſitaniam reuectus, Italiam deinde petijt. ac Bononiæ, in celeberrimo conuentu, cùm Cæſar coronatus adeſſet; Clementi VII. vti Eccleſiæ vniuerſæ Paſtori, & ſummo in terris Dei Vicario, paratam ad omne obſequium voluntatem Abaſſini Regis ac ſtudium, ſolenni cum adoratione, & pedum oſculo detulit.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER NONVS.

HENRICO Meneſio vita functo, à primoribus Luſitanis ventum in curiam eſt: ibi apertus alter codicillus, inſcriptum oſtēdit nomen Petri Maſcareniæ, qui Malacæ vrbi tum præerat, vir bello fortis, & natura munificus, atque ob idipſum apud omnes ordines gratioſus. Verùm illud erat in ea ſucceſſione incommodi; quod, niſi vertente anno, Maſcarenias à Malaca, propter tempeſtatum rationem, adeſſe non poterat: cùm interea ſimul à Calecutano, & Cambaiano Regibus, &, quod magis erat formidandum, ab ipſo Turca bellum immineret: minimeque expediret, eiuſmodi rerum ſtatu, parente ac præſide tandiu carere prouinciam. Ob eam maximè cauſam, Alphonſus Mexias regius Quæſtor,

cuius tum erat ſumma in Senatu auctoritas, cenſebat, nulla mora interpoſita, tertium deinceps codicillum aperiendum: neq; exſpectandum è tam longinqua regione Maſcareniam: quem, quò melior eſſet ciuis, & Regis reique publicæ amantior; eò ęquiore animo ferre oporteret, in tanto talique diſcrimine, ſaluti communi potius, quàm proprio ipſius honori conſultũ. Aduerſus hæc, amici Maſcareniæ tendere; tã inſignem iniuriam deprecari; ac poſtremò denuntiare, haud leuiori quàm quod in præſentia proponatur malo, geminam ſucceſſionem inteſtinis odijs ac certaminibus materiam vtique præbituram. nec verò dubitandum, quin ipſa dulcedo imperij, & ratio dignitatis, è duobus Prætoribus alterum ad retinendam; alterum ad repetendam omni conatu prouinciam, poſtmodum eſſet incitatura. Cũ hiſce alijſq; difficultatibus nõ inueniretur exitus; multis altercationibus diu agitata, eò denique deducta res eſt; vt tertium codicillum inſpicerent, prouinciamque nouo ſucceſſori mandarent ea lege, vt ipſam, quiſquis ille eſſet, aduenienti Maſcareniæ confeſtim redditurum ſe iureiurando promitteret. In hanc ſententiam conuenêre omnes: & reſignato palam Codicillo, Lupi Vaſæi à Sancto Pelagio (contracta vt aſſolet voce Sampaium appellabant) nomẽ apparuit; qui per id tempus Cocini præfecturam gerebat. Is, cũ ſolenni adiuratione pollicitus, ſeſe Maſcareniæ, vt primùm adeſſet, honore ceſſurum; Præturam interim inijt: cognitoque prouinciæ ſtatu, alios atque alios duces, ad obtinenda præſidijs maria, deſtinauit. ipſe cum nauibus aliquot, in quibus erant Luſitani circiter mille; Malabaricam oram ſibi tuendam deſumpſit. Profectus Cocino, circa

initium

initium Februarij menſis anni milleſimi quingēteſimi vigeſimi ſexti, Cananorē petijt. ibi, dum commeatus in claſſem imponit, ſubitò certior fit, Mahometanos è Calecutano emporio ad duodecim hominum millia, intra Bacanoris fluminis oſtium cum nauibus onuſtis latere, paratos ad exitum, quæ prima ſe ſe occaſio nauigandi obtuliſſet. Ea re cognita, non dubitauit Prætor, quominus in anguſtijs deprehenſos quamprimum inuaderet. Ergo ſublatis anchoris eò contēdit infeſtus. Res erat difficultatis ac periculi plena, non modò in tam diſpari numero copiarum; ſed etiam quod contra omnem eiuſmodi caſum egregiè ſe ſe Mahometani munierant. Fluminis alueum de more fixis vtrinque ſudibus atque cancellis in arctum ita coegerant; vt ſingulis tantùm nauigijs aditus pateret. cæcos preterea ſub aquam, veluti laqueos, idoneis abdiderant locis; in quos illata ex alto nauigia ſeſe induerent. & munitionibus in vtraq; ripa excitatis, crebra tormenta locauerant. Ad hæc, ex oppido fluminis cognomine, qui locus erat Narſinganæ ditionis, omnia illis ad victum neceſſaria ſuppetebant. Hæc, Prætor, cùm partim ab exploratoribus accepiſſet, partim ſpeculatorijs nauigijs obeundo per ſe nocte ſubluſtri notaſſet; ſubmiſſis primùm vrinatoribus, laqueos funeſq; prætentos ab imo præcidi iuſſit: dein, ſublato ingenti clamore, concinentibus vndique tubis, aduerſo flumine ſubijt: præibant obtectæ centonibus & maioribus tormentis inſtructæ aliquot ſcaphæ; tū cætera nauigia ſimplici propter anguſtias ordine ſequebantur. In ea conſpecta, illicò barbari vim omnis generis telorum emisêre: quibus propter aſſuetudinem haudquaquā exterriti Luſitani, cōtento re-

migio ad ipſa munimenta ſuccedunt. Ibi atrox & ambiguum aliquandiu certamen fuit, dum conferti & obnixi corporibus Mahometani hoſtem deſcenſu prohibere nituntur. Sed poſtquam impetu ex omni parte capto ſeſe Luſitanus in mediam aciem ſaltu mittebat,& dextris gladijſque res geri cæpta eſt;tùm verò iniecta formidine pulſi vndiq; barbari,& magna cum cæde præcipitem in fugam auerſi. ac Prætor veritus, ne ab ira & cupiditatē miles oppidum diriperet;& Narſinganum Regem, cuius tum in ditione Luſitani complures negotiabantur,alieno tempore prouocaret;vallo potitus receptui cani iuſſit,ſuoſque à præda,& ab inſequēdo vltrà hoſte cohibuit. Apotheca & diuerſorium erat Mahometanorum in ipſo portu, frugibus,& merce pretioſa refertum. Eam apothecam, Prætor, & hoſtiles vnà lembos incendi iuſſit,octoginta ferè tormentis,quorum erant ænea pleraque, ex incendio ad claſſem abreptis. Neque,in magna hoſtiũ ſtrage,Luſitani deſiderati plus quattuor. quò triſtior, acerbiorque Calecutanæ ciuitati, atque ipſi præſertim Zamorino cladis nuntius accidit: vt,non retentæ quacunque conditione cum Luſitano pacis &amicitiæ,magis in dies hominem pœniteret. Ab ea victoria Prætor ad excidium Dabuli perrexit:quē in portum Mecanis negotiatoribus receptum dari contra fœdus cum Idalcane ictum; & præterea,armatas inde triremes ad oram infeſtandam egredi pro certo compererat. Appropinquanti,nouus præſes loci, quem Indi Tanadarem appellant,vnico nauigio prodijt obuiam ſupplex: & culpas omnes in eum cui ſucceſſerat,transferēdo;ſeq; affirmando,vti oporteret,in fide officioq; manſurum;haud magno negotio Luſitani Prætoris

ris mitigauit animum:& renouata pax, ita, ſi Dabulanæ biremes cum tormentis à præſide traderentur. Eductæ extemplò omnes, ac traditæ. Et Prætor ex animi ſententia geſtis rebus, Goam victrici claſſe contendit. Inter hæc, Ioannes Rex, Henrici Meneſij morte nondum audita, quatuor miſerat in Indiam naues, & cum ijs noua ſucceſſorum nomina, ac ſeparatim ad Mexiam Quæſtorem litteras, quibus erat in extremis, vt ſuperioris temporis codicillos irritos duceret, & clauſos obſignatoſque, vt erant, in reditu ad ſe perferret; recentibus hiſce vteretur, ſi fortè Meneſium è vita diſcedere contigiſſet. Eam clauſulam Mexias, quod Maſcareniam ſibi minus propitium fore ſuſpicaretur, ad res nouandas arripuit. E regijs litteris ad concilium refert, quandoquidem vetera inania fecerit Rex; de nouis diplomatibus aperiendis: quemcunque illa iuſſerint, hunc denique iuſtum ac legitimum Indiæ Prætorem fore. Hæc, præter omnium exſpectationem, à Quæſtore dicta, magnos animorum motus fecerunt: ac fermè aduerſis auribus (vti par erat) accepta relatio. Inter cæteros, Vaſcus Deza, Cocinenſi arci præpoſitus, apertè diſſeruit, non modò ſuperuacaneam, ſed etiam pernicioſam eam inſpectionem futuram. Nuper declarato Prætore Maſcarenia, per cauſam abſentiæ, dignitatē optimi & clariſſimi viri haud obſcurè impugnatam; ſuperinducto contra omne ius faſque nouo ſucceſſore. Cùm inde certamen ac periculum ingens non ſine cauſa timeretur, iureiurando ac promiſſo reddendæ aduenienti à Malaca prouinciæ, id periculum Dei benignitate diſcuſſum. Quid opus eſſe, certis & conſtitutis iam rebus denuò ſolui codicillos? & peſſimo publico labefactari concordiā & pacem;

cùm tantum belli pene in manibus ſit, cùm tot vndique terrores immineant? Nam quod huic actioni regia prætexantur mandata; profectò ſi in tanta regionum diſtantia, cùm Ioannis ipſius conſulendi facultas deſit; ad interpretationem regiæ volũtatis atque iudicij referenda ſint omnia; nulli dubium eſſe debere, quin Maſcareniæ delatum è prioribus codicillis honorem, non quietis modò, ſed etiam hominis cauſa, ratum, inuiolatum, ac proprium eſſe Rex iubeat. Id, vel ex eo apertè intelligi, quod veteres codicillos ad ſe clauſos atque obſignatos referri mandauerit. quos ille ſi vel apertos irritos omninò eſſe voluiſſet; id ipſum vtique diſertis verbis adſcripturum fuiſſe. Proinde ſuperſedendum hoc ſucceſſionis malè auſpicatæ periculo; noua Regis exſpectanda reſponſa: atque interim coniunctionem animorum atque cõſenſum, quo vno maximè inter hoſtilia circa omnia Luſitanæ ſtent res, omni ſtudio & cura fouendum. Maiori & meliori parti eorum qui aderãt, admodum grata fuit oratio Dezæ: quinimmò ex oraculo miſſa videri quodammodo potuit. Siquidem paulo ante, Ioannes Rex à nauarchis, qui ex India illo ipſo anno redierant, audita morte Meneſij, & Maſcareniæ ſucceſſione; veritus, è miſſis ad Mexiam quas dicebamus litteris, ne quid controuerſiarum exiſteret; Petrum Annium Gallum cum nauigio expedito ſubmiſerat ad ea reuocanda mandata; & Maſcareniæ nominationem ſua auctoritate firmandam. Sed Annius, nondum tempeſtiuo ad nauigandum mari profectus, ſuperato iam Bonæ ſpei promontorio, circa Sancti Laurentij inſulam naufragio perijt. Inde, non ad liquidum explorata Regis voluntate; cùm plerique ex æquo & bono

agen-

agendum,& cauēdas omnes diſcordiæ cauſas prudenter monerent; Mexias tamen,paucis aſſentientibus,omne id periculum in ſe recipiendo, premēdoque verbis ijs quæ retulimus ex epiſtola Regis; peruicacia & obſtinatione tenuit,vt nouiſſimi codicilli conſulerentur.ij primo loco Prætorem declarabant Lupum Vaſæum ipſum , qui ſecundum in priore nominatione tenuerat. itaq; elatus hoc de ſe iudicio Regis ; pro fiduciaria legitimam ac propriam ſibi vindicare Præturam;& ad arcēdum honoris aditu Maſcareniam , ſi promiſſa repetere inſtaret;omnia præmoliri conſtituit.Ea re multorum animi grauiter offenſi: nonnulli etiam Vaſæi imperium detrectare palam auſi.Interea de interregno,& Maſcareniæ ſucceſſione , deque vicario Vaſæi munere, Malacam litteræ nuntijque peruenerant. Et ſatis comperta re, vtriuſque Indiæ Prætorem Maſcareniam ritè conſalutauerant ſocij coloniq́ue. Proinde, ne quid ſe abſente reſpublica incommodi acciperet;maturandū ratus Maſcarenias,Malacæ Georgium Capralium præfecit: ipſe,non exſpectata motione quam vocant; reclamantibus naucleris citeriorem Indiam petere intendit.neque impunè ceſſit illi temeritas.ad Pulo puarem inſulam tenuit primùm.ibi dum ſtat in anchoris;ſubita procellæ vi , malo diffracto,laceriſque armamentis,pæne ſubmerſus , Malacam retrò vnde abierat,redire coactus eſt.Natus ad res gerēdas,& gloriæ in primis appetens erat Maſcarenias.Ergo,dum anniuerſarius recurrat Eurus;ne fruſtra interim tēpus abſumeret,quod parum feliciter Georgius Albuquercius ante tentarat, hærentem lateri tyrannum Alodinum oppugnare, & receptaculū piratarū inſulā oppidumq; Bintanum,

omnibus modis parat excindere. Fortè tum Malacę ſubſtiterant præfecti aliquot Luſitani, Borneum inſulam alij; alij Molucas, alij Somatram ipſam Regis iuſſu petentes. Hiſce non approbantibus modò expeditionem, ſed etiam operã ſuam in idipſum enixè offerentibus, Maſcarenias variæ formæ naues vndeuiginti contraxit: & Luſitanis trecentis, Malacenſibus fermè ſexcentis impoſitis, ad Bintanum vela fieri iuſſit. Alodinus ad eius claſſis famam, pontem vrbemq́ue nouo præſidio & munitionibus auxerat, venenatis tribulis circumquaque diſperſis; plurimiſq́ue tormentis ad idonea loca diſpoſitis. præterea, quã acerrimè defixis in imo longurijs, tigniſq́ue in lapides molares impactis vt pondere ipſo detinerentur, obſtruxerat portũ: & ſuper hæc, opem à propinquo regulo Panenſi petierat. Luſitana claſſis, ob naturam vadoſi maris, & frequentes inſulas, cùm tardè admodum nauigaſſet; ante ipſam Bintanum denique in anchoris conſtitit. Inde præmiſſus ad omnia contemplanda cũ ſpeculatorio nauigio Eduardus Coëlius, retulit, fauces portus, niſi euulſis cãcellis, omninò eſſe impenetrabiles. porrò deſcãſum ad vrbem planè exitiabilem fore: adeò locum & præaltis munitionibus, & crebris tormentis, & omni apparatu bellico tutum videri. Hiſce rebus permotus Maſcarenias, vallum omittere; pontem ipſum (vti Albuquercius olim in expugnatione Malacæ) admota celſiore naui, & repagulis per vim extractis, adoriri decreuit. Ad eam rem, eximiæ fortitudinis nauarchus deligitur, Franciſcus Serranus Eborenſis; Luſitani propugnatores cum magno tormentorũ numero additi quinquaginta: & nauis, partim validis aſſeribus pluteiſq́;, partim etiam culcitris, & goſ-

& goſſipio, quæque alia ſunt miſſilibus eludendis, egregiè tecta. Hiſce mãdatum, vt oſtio repurgato, & faucibus vtcunque patefactis, pontem inuaderent: laborantibus in tempore ſubſidium affuturum. Tum, ad breuia vitanda, catures duo, biremiũ inſtar, prætentatis canalibus, nauem remulco trahere iuſſi. Primus labor aperiendi aditus fuit. adacta ad imum tigna, immiſſis ductarijs funibus, ergata conuellere nitebantur, eo quidem impetu, vt nonnulli præ nimia contentione ſanguinem euomerent: atque vt initia ſeſe dabant; multorum dierum id opus proculdubio fore apparebat. Dum huic vni rei, in orbem ſuccedentes alij alijs, dies noctesque dant operam; noua repentè ab alto conſpicitur claſſis. tres & triginta erant lanciarę à Panenſi regulo miſſæ: quibus, præter varios commeatus, duo circiter hominum millia vehebantur. Ea re animaduerſa Maſcarenias, ne ſi propius acceſſiſſent, elatus recenti ſubſidio Bintanius confeſtim erumperet, ancipitique prælio Luſitani poſtmodum vrgerentur; anteuertere, & cum parte copiarum ipſemet quàm longiſſimè obuiam ire Panenſi decreuerat: ſed prefectorum dein precibus victus, ne ſe temerè in diſcrimen obijceret; Eduardo Coëlio cum lanciaris quatuor, calaluzijs quinq; (eiuſdem ferè magnitudinis vtraque actuaria ſunt) id negotij dat. ipſe ad exitum portus tuendum cum cætera claſſe ſubſiſtit. Barbari, quamquam multitudine ſuperiores; tamen, & oneribus impediti, & à tormentis imparati aduentabant; ſeminudo corpore, ſagittis maximè freti. Ergo, vti propius ventum eſt; primum bombardę fragorem, & radiantia fulgetra non tulêre. Perterriti, aliquot ſuorum amiſſis, turpè in fugam extemplo auertuntur; & hæ-

rentibus tergo Luſitanis, lanciaræ viginti tres, ad proximam inſulam directis proris, in littus eiectæ: & certatim exſilientes barbari; nullo niſi vitæ reſpectu, omnibus fermè relictis rebus, hac illacque diſperſi. reliqui, cùm inſulam tenere nequiſſent, contento curſu prælati, nocte iam imminente, per tenebras euaſerunt. Coëlius, haud parua ſine vllo ſuorum ſanguine parta victoria, relictas ab hoſte lanciaras cum ipſis oneribus ad Maſcareniam cum ingenti gratulatione perduxit. Inter hæc, quod ad tranſitum ſatis eſſet oſtio patefacto, Serranus, attracta remulco naui, ad frontem valli proceſſerat. hic verò longè acrius deſudandum Luſitanis fuit: dum ingruentem ab latere miſſilium vim excipiunt: atq; alij recentia foramina raptim obturant, alij conceptas exhauriunt aquas, alij pauentem ad præteruolantium globorum ſibilos, abdentemq; ſe remigem, adhortantur. Magnus in primis vſus centonum & goſſipij fuit: nec dubium, quin alioqui nauem, quamuis firmis compagibus tabulatisq; munitam, creberrima pilarum grando peſſumdatura fuerit. E tanto periculo elapſi diuinitus, quintodecimo inſtituti operis die ad pontem appropinquant: iactisque idoneo loco anchoris, in modũ propugnaculi nauem ex omni parte ſtabiliunt. Tum verò indignatione atque ira percitus Alodinus furere, & ſuos incuſare, quod in omniũ conſpectu clauſtris effractis, hoſtem ad interiora penetrare ſint paſſi. Confeſtim è gentis conſuetudine ſubmiſſi, qui nando clam oras præciderent, vt ipſo fluminis impetu nauis in vada ferretur. Sed Luſitani, fraudem, iniectis ad anchoras ferreis catenis eluſerant. Ea quoq; ſpe deſtitutus Alodinus, euocatum è ſtatione Laqueximenã

præfe-

præfectũ, lanciaras vndecim raptim deducere, & cũ quingentis armatis interclusam à cætera claſſe nauem inuadere iubet. Simul, ne quid interim Serrano auxilij ſuperueniat; cuſtodibus edicit, quàm intentiſſimas pro vallo excubias agant; &, vbi poſtulet res, tormenta ſine vlla intermiſſione in prætereuntes exerceant. Vti imperauerat, factũ. Laqueximena lanciaris momẽto deductis inſtructisque, nauem petit infeſtus: ac nequicquam arcere conante Luſitano, circumuentam barbari à prora maximè aſcendunt: cumq; abundante multitudine integri ſuccederẽt feſſis; & paucitate, & labore, & vulneribus fatigatos Luſitanos, capta iã prora, ad malum vſq; ſummouerant. Ibi Serranus grauiter ſaucius, egregiè dimicans cadit; & pro mortuo habitus, collectis dein vtcunq; viribus, acrior in pugnã reſurgit. Verùm libero introitu, irruentibus alijs ſuper alios Mahometanis; nulla ope obſiſti iã poterat. Cùm in eo ſtatu res eſſet; conſpicatus Maſcarenias e prætoria diſcurſum hoſtium, & circumfuſas naui lanciaras; atq; ex ipſo numero & vociferatione, haud abſurdè coniectans, præſidium in extremo verſari diſcrimine; cõfeſtim Eduardo Coelio, & ſtrenuis aliquot aſſumptis, in balancũ, quod leuioris nauigij genus eſt, ad fallẽda miſſilia, deſilit; ac nulla deterritus vi, pertinaci remorũ pulſu, pręter ipſas munitiones, nequicquam eiaculantibus barbaris, ad locũ certaminis appropinquat: diſiectisq; ignifera bolide lanciaris, qua proximum eſt; conſcendit nauem; atque vt prope ſerum auxilium ſuis iam iamque captis, ita vniuerſum gaudium & requiem attulit. neq; aſcendentem (adeò certamine occupati erant introrſus dimicantium animi) ſenſit quiſquam. recẽtes dein, reſpirãtibus cęteris,

pug-

pugnam capeſſunt: neque ea diuturna, vel ambigua fuit. Exterriti nec opinato aduentu hoſtes ceſsēre primùm; dein, cùm dolor cadentis ad irritum rei, ad rabiem atque ad iterandum certamen accenderet; cæſi ad vnum quotquot nauem intrauerant; & è Luſitanis (quod pæne fidē excedat) in tanto ſauciorum numero, ne vnus quidem amiſſus. Maſcarenias, per ſummam fortitudinem præſidio ſeruato; magnam ſibi ad omnes laudem & gloriam peperit. dein feſtinandum ratus, ne denuò barbari nauem adorirentur; vel rates, vt ſolent, ſecundo flumine ac vento cum ignibus ad incendium immitterent: adiuuandi ratione vires, & rei ſine mora perficiendæ, tale conſilium expedit. Duæ, præter amnem, ferebant ad pontem viæ: alteram, qua vrbs condita eſt; munimentis & cuſtodijs obtinebat hoſtis: altera, propter vligines & paludes, inacceſſa & clauſa putabatur. hoc ipſo itinere, quò minus erat ſuſpectum, Maſcarenias noctu pontem aggredi ſtatuit. atq; vt ab eius rei ſenſu quàm maximè Mahometanos auerteret; quaſi à vallo vrbem inuaſurus; ab ea parte pluteos erigi, vineas agi, & tormenta aliqua collocari iubet: inque hac ſtatione primis tenebris Sanaiam præfectum Malacenſium, cum quadraginta Luſitanis, & cum auxiliaribus collocat. ijs mandat, vt cùm primùm à ponte micantes viderint flammas; cōfeſtim clamore ſublato, continentibus tubis, tormenta diſplodant, & quàm tumultuoſiſſimè ex eo loco oppugnationem oſtentent; hoſtéque inde omni ratione diſtineant. ipſe cū cæteris Luſitanis, obſeruato maris receſſu, primæ vigiliæ ſilentio, tria millia paſſuum à ponte, diuerſum in littus egreditur. inde per tenacem limum atque voragines ingenti labore eluctati,

cùm

cùm alibi vmbilico, alibi humeris tãtùm exſtarẽt; integras tamen ac recentes haud ſine miraculo vires ad pontem attulêre. Quarta fermè erat vigilia, quæ gratiſſimę quietis hora eſt: & peruigil in naui Serranus, ad incendium ollas è compoſito paratas habebat. iis Maſcareniæ iuſſu in caſtella coniectis, ſimul ex arida materia ſplendor eluxis, & in id ipſum intentus è condicto Sanaia, clamorem tolli, canere tubas, & cum horrendo fragore, globorum vim in munitiones emitti iubet. Dũ ſimulato prælio Malacẽſes Laqueximenam egregiè cohibent, & in eum vnum locum ex omni vrbis parte concurſus fit; interea Maſcarenias cum ſuis, caſtelli portas & clauſtra petfregerat. Inde prælio in vrbem illato, cùm cædes multis iam locis fieret; trepidi ad Regem conuolant ciues: hoſtem intra mœnia graſſari cum fletu renuntiant. ille, inania videlicet ex inconſulto metus ratus afferri; pauidos ac tumultuantes cum iurgiis increpat. Neque fuit fides, donec ipſa lux vniuerſam aperuit cladem. Tum verò Alodinus, conſcenſo properè elephanto, fugam arripuit; & mox inſequentem à tergo hoſtem extimeſcens (namque Luſitani, omiſſa in præſens præda, vnum tyrannum petebant) ad pedes, ne dignoſceretur, degreſſus, denſas primùm petiit ſyluas: dein, parum tutam ratus inſulam, occultis itineribus ad mare ſe contulit, atque ad Vgentanam continentis oræ tranſmiſit, ibi, diuturna ægritudine & morbo, vti Mamudius olim pater, abſumptus eſt. Luſitani interea, dimiſſis per omnes inſulæ partes, qui tyranno indagãdo, & comitibus ipſius excipiendis inſiſterent; Bintanum oppidum, cæſo aut dilapſo præſidio, diripuerant iure belli; neque contemnendam, cùm è reliquis tectis, tum verò è

regiis

regijs ædibus prædam exhauſerant. tormenta inſu-per, & quidem ænea pleraque, reuecta omninò tre-centa, quorum non pauca Luſitanis Alodinus ade-merat. Propugnaculis dein ac munitionibus ignes iniecti, triduoque omnia prorſus abſumpta. Sub hæc, pulſus quondam ab Alodino dynaſta Maſca-reniam victorem adijt ſupplex: ac tyranni que-ſtus iniurias; non modò pacem impetrauit: ſed etiam in ſolium reſtitutus eſt legibus ijs, vt Io-anni Regi annuum perſolueret vectigal; arcem-que aut propugnacula, non niſi ex auctoritate Lu-ſitani Prætoris exſtrueret. Per eoſdem fere dies, haud contemnendæ rei ſpes, cæterùm inani ſuc-ceſſu, Luſitanis affulſit. Sunda eſt oppidum Ia-uæ maioris, ad Borealem plagam, Somatranis littoribus obiacens. id oppidum, præter mariti-mas opportunitates, agro eſt etiam cùm alia-rum frugum feraci, tum verò egregij piperis. ei tum oppido Mahometanus dynaſta imperabat: is, finitimo bello cùm valde premeretur; coactus inops ad potentiores confugere, oratores o-pis implorandæ ad Maſcareniam deſtinarat: ac ſimul idoneum Luſitanis apud ſe locum & exer-cendo mercimonio, & arci ædificandæ promi-ſerat. Maſcarenias, legatis comiter acceptis & confirmatis, peracto demum Bintanenſi bello, Frã-ciſcum Salam cum aliquot nauibus, &, præter a-liam turbam, Luſitanis trecentis miſit, nimis len-tum perditis iam rebus auxilium. quippe hoſtes interea Sundam expugnarant, locumque operi-bus nouis, & valida militum cuſtodia ſepſerant. At Luſitanos à Bintano profectos, in conſpectu pænè Sundæ atrox tempeſtas oborta diſperſit. Lembo etiam vno ad terram alliſo, circumuen-

tiâ

ti à barbaris & cæſi triginta, nequicquam inſpectante ac miſerante procul Eduardo Coëlio trierarcho. inde, hoſtilia eſſe omnia patuit. Et Sala, collectis in alto nauibus, cùm ad Sundanum littus tandem appuliſſet; vi armiſq; deſcenſione prohibitus, Malacam re infecta redire coactus eſt. Cæterùm capti Bintani fama, in primis læta cùm vniuerſo nomini Luſitano ac ſocijs accidit; tū ijs præſertim, qui Malacenſem oram incolebant. magno quippe eorum detrimento, Bintanij prædones, non mare ſolùm infeſtum, ſed omnes circa agros iam diu fecerāt. Et Maſcarenias, inſignis gloria militari, Malacam reuectus, maturo iam ad eam nauigationem Oceano, citeriorem Indiam petere intendit; ignarus quid, poſt priorem ſucceſſionem, è regijs litteris accidiſſet; ac minimè dubius, quin aduenienti ſibi, Vaſæus, vti receperat, illicò prouinciam traditurus eſſet. Ergo, Malacenſi re conſtituta, & iuncto vel renouato cum vicinis Regibus fœdere, Maſcarenias à Cherſoneſo cum aliquot roſtratis maioribus profectus, præter Gangeticum ſinum, Cori promontorium ſuperat; flexoq́ue in Septentriones curſu, Colanum applicat primùm. ibi à Luſitanis negotiatoribus Prætor honorificè ſalutatus, acta Mexiæ, & occupatam à Vaſæo prouinciam graui cum dolore cognoſcit. Neque tamen iccirco deſpondet animū. Experiundi cauſa Cocinū prouectus, qua tum in vrbe Mexias agebat, cùm egreſſum è naui, & introitum in vrbē peruicacius tentaſſet; concitante populum Mexia; vi & armis ad naues, haud ſine damno vulneribusq́ue, repellitur. Perculit grauiter ea res inſolentem iniuriæ virū. nec deerant ſuaſores, qui ad contrahendas vndiq; copias, & vlciſcendam iniuriam

riam accendere niterentur. At ille, de communi ſalute ſolicitus, ac memor moderationis eius quam Alphonſus Albuquercius in re ſimili præſtitiſſet; iracundiæ temperare, & iure potius quàm ferro cum inimicis diſceptare conſtituit. Ac primùm reposcenti Regis nomine claſſem cum nauali inſtrumento Mexiæ tradit: vno dromone contentus: inde ad Cananoris arcem delatus, cùm à Simone Meneſio præfecto non niſi priuatus admitteretur; omni non modò vi, ſed etiam minis ac verborum atrocitate ſapienter abſtinuit: ipſo quin etiam dromone ſocijsque relictis, cum cature vnico, amicis duobus, totidem pueris, Goam ad Vaſçi colloquium rectà contendit. Vixdum eò perlatum erat, aduētare Maſcareniam, cùm ab amicis & neceſſarijs ipſius, magna & inter ipſos & cum alijs gratulatio facta: facileque apparebat, ſimulatque præſentis Maſcareniæ copia foret, conſenſu maximæ ciuium partis, coactum iri Vaſçum vel magiſtratu ſeſe abdicare, vel certè rem totam bonorum cognitioni arbitrioque permittere. Id ipſum veritus Vaſæus, Antonium Sylueriam, & Simonem Mellum propinquos ſuos, cum magno numero nauium ad cuſtodiendas fauces Goani portus celeriter mittit: iubetque, appropinquanti Maſcareniæ denuntiare, in Cananoris arcem extemplò ſe ſe recipiat; ibique ſe ad Vaſæi nutum in libera cuſtodia fore cum iureiurando promittat: atque inde Goam ſua poſtulata litteris conſignata tranſmittat: id ſi voluntate abnuat facere; conſtrictum vinclis Cananorē aſportent. Nil recuſatum à Vaſæi cognatis. Perinde ac ſi hoſti occurrendum foret, ita quàm maximis coactis copijs, maritimos aditus occupant. vbi Maſcareniam adeſſe nuntiatum à ſpeculatoribus

bus eſt;præmiſſi confeſtim qui miſſilibus vela ſub-
mittere cogerent: dein Vaſæi expoſita mandata cũ
nis. Et Maſcarenias quidem, quominus anten-
s honoris cauſa demitteret, nõ recuſauit: vt ve-
Cananorem ſe rediturum, atque ibi in cuſtodia
nderet futurum, adduci non potuit. Vnum il-
l enixè petebat, vt inermi ſibi vrbem intrare,
cum Vaſæo coram diſceptare permitterent.
c identidem expoſtulanti, Regisque imploran
fidem clariſſimo viro, per ſummam indigni-
em iniecti compedes: atque ad Cananoris ar-
n aſportatus, Simoni Meneſio præfecto adſer-
ndus cum iureiurando committitur. duo item
mites Maſcareniæ, ab eius complexu Goam ab-
racti, & pariter in vincla catenaſque coniecti.
Hiſce actionibus, quod magnã partẽ ciuitatis ad-
modum offenderent; Vaſæus publicę ſalutis & otij
cauſam prætexebat; videlicet, ne per Maſcareniæ
introitum, ab rerum nouarum cupidis & factio-
ſis hominibus, tam alieno tempore tumultus exci-
taretur. Sed frequentes hominũ cætus & voces co-
hiberi nequibant commemorantium, Maſcare-
niæ cùm egregia merita virtutesque; tum verò cau
ſæ bonitatem, qua fretus nihil niſi ius poſceret:
cùm Vaſæus interea, nimirum ex conſcientia ſibi
diffidens, graſſaretur armis, omnique ope iudiciũ
ſubterfugeret. Eiuſmodi ſermonibus (neque enim
erant obſcuri) permotus Vaſæus, inſignes aliquot
è Maſcareniæ fautoribus in carcerem trudit. Nihil
tam aut infirmum, aut fallax, quàm humana conſi-
lia. Quod vnicum remedium opprimendæ ſedi-
tioni putarat fore, hoc ipſo vel maximum excita-
uit incendium. Namque vt eius rei fama per-
uaſit Indiam (adeò lenibus medicamẽtis gaudent

homines; triſtia, & acria, & aſpera deteſtantur) extemplò alienati à Vaſæo multorum animi: & Maſcarenias occaſione capta, per litteras & coram deplorando calamitatem ſuam, memorando æquitatem poſtulatorum, querendo iniuriam, & vim, & ſæuitiam inimici; non Simonem modò cuſtodem; ſed alios quoque complures in cauſam traxit. Ita, paucis diebus, non ſine extremo diſcrimine rerum, duas in partes Luſitanum nomen omne diſceſſerat; vltimamq́ue dimicationem dubio procul adeſſe apparebat. Hic è ſpectatoribus, amici ſocijq́ue, miſerari gentis vicem, quod in tanta paucitate, quas vires ad imperium vel tuendum, vel proferendum cōferre oporteret; eas per inteſtina diſſidia in ſuam ipſi cladem perniciemq́ue conuerterent. iniqui verò atque inuidi, ridere amentiam, quod remotiſſimis in regionibus, cùm tot vndique pericula circunſtarēt, adeò certamen prauum imbibiſſent animis; vt neque patrij ſoli recordatione (quæ populares homines peregrè deprehenſos, admirabili quadam ſuauitate coniungit) neq; communi metu, quod firmiſſimum amicitiæ vinculum eſt, ab letali peruicacia flecti ad æquitatem & concordiam vllo modo poſſent. Hoſtes verò, tam præclaræ occaſioni delendi funditus Luſitani ſanguinis, haudquaquam indormiebant. Inter alios Calecutanus, tum veteribus odijs, tum recenti incitatus damno, nouam claſſem habebat paratam, vt vbi ſeſe vnius corporis duæ acies ciuili bello attriuiſſent; ad reliquias ipſe conficiendas accurreret. Neque fefelliſſent hominem cogitata; niſi propitiatus piorum prece Deus, Vaſæi mentem ad ſaniora conſilia reuocaſſet. Quippe cognito præter cæteros, Simonē quoque Meneſium, &
Soſam

ſoſam Caiuli præfectum, ſeſe ad Maſcareniam aggregaſſe;tandem extimuit;ſecumque agi de iudicio eſt paſſus.prima conditio diſceptationis fuit, vt ad cauſam vſque cognitam, vterque pro priuato ſe gereret.dein, commeantibus vltrò citroque internuntijs (namque ipſi congreſſum inter ſe, ne mutuo conſpectu recrudeſcerent iræ,conſultò vitabant)arbitri electi tredecim.qua item in re Maſcarenias haud parũ de ſuo iure deceſſit.ſiquidem iunctos è Cocinenſi colonia creari eſt paſſus, quã ſibi vel inprimis aduerſariam ſenſerat.eo conceſſu,neminem fefellit quorſum euaſura eſſet res. arbitri,tum conſcij ſibi quid de Maſcarenia meriti eſſent,tum etiam Mexiæ priuatis de cauſis obnoxij,intra paucos dies adiudicata Vaſæo Prætura, Maſcareniam primo quoque tempore in Luſitaniam redire iuſſerunt. Inſigni infamia id iudicium fuit;neq; ex altera factione moderatius pęne quiſquam eam rem tuliſſe fertur, quàm ipſe cui facta erat iniuria.Sed non diuturna Vaſæo lætitia manſit. Namque Ioannes Rex,corã audito Maſcarenia, Cocinenſium acta reſcidit;liteque inſuper ęſtimata,Vaſæum Maſcareniæ aureorum millibus ferè viginti damnauit,quantũ ex honorario Præturæ per biennium ceperat. Simul, ne quid in poſterum ſimili de re controuerſiæ oriretur;ab Rege decretũ; vt in codicillis,vbi res poſtularet, aperiendis;cuius nomen exiſſet,hunc,ſi per id tempus vltrà Cori promontorium,vel cis Dium(qui vlterioris Indiæ fermè ſunt limites)vel publicę,vel priuatę rei cauſa abeſſe contingeret;eius, in eiuſmodi ſucceſſione,ratio nulla haberetur. Hunc exitum habuit lis,quæ Luſitanam rem in extremum pæne diſcrimen adduxerat. Interea Vaſæus, vir, ſi commune

malum, imperij cupiditatem demas, haudquaquam improbandus, amoto æmulo, ad componendas res, armandamq́ue aduerſus imminentia bella prouinciam, intendit curas. ac primùm, omnibus qui Maſcareniam ſecuti erant, veniam & obliuionem præteritorum indulſit. Dein Antonium Mirandam cum ſex roſtratis maioribus, vna longa naui, & biremibus aliquot, & armatorum mille præſidio, ad Erythræa oſtia; Simonem Mellum cum modica manu ad Maldiuas inſulas; Ioannem Dezam cum vna triremi, lembis ſexdecim, ad Malabaricam oram obtinendam; & alios, prout exigebat res, in alia loca dimiſit. Dum apud Indos, quas dixi turbæ ſedãtur; ad Molucas interim, haud minus atrox ac deteſtãda incidit res. In eius emporij præfectura Garzias Henricus Antonio Britto ſucceſſerat. Is, & belli tædio feſſus, & paucitate ſuorum adductus; Tidorenſi regulo expetenti pacem dederat in has leges; vt intra ſex menſes, tormenta, & alias res omnes per bellum Luſitanis ablatas, nec non fugitiua mancipia redderet. Lætus optata pace Tidorenſis, id laborabat vnũ, quomodo perpetuam eandem ac ſtabilem faceret. In hac deliberatione verſanti, optimum viſum eſt, Cacilem Aroezium Ternatenſem, cuius ſupra meminimus, quàm arctiſſimo neceſſitudinis vinculo ſibi coniungere; quod is cùm apud populares opibus, tum apud Luſitanos gratia & auctoritate plurimum valeret. Ergo per fideles internuntios, cum egregiæ cuiuſdam voluntatis teſtificatione, Aroezio filiam in matrimonium offert. Id Garzias interpretatus ad labefactandam ipſius potentiam haud dubiè pertinere; omni conatu dirimere atque impedire nouam affinitatem inſtituit. Ad eam

rem

...n aptius occurrit nihil, quàm arrepta qualibet
...aſione recentia fœdera ſoluere;& eodem Aroe
adiutore, quem natura leuiſſimum, & quietis
...micum noſſet: Tidorenſibus arma quamprimũ
...erre. Cùm hæc ſententia placuiſſet; extemplò
... legatos ab Almanſore ex conditionibus ef-
...gitare inſtitit cùm cæteras res, tum verò tor-
...nta;quippe quorum partem ex inſula abeſſe,at-
...e haud ita facilè reſtitui poſſe intelligeret. Ad
...c regulus benignè reſpondit;necdũ exijſſe diem
... fœdere præſtitutum;& ſibi nihil maiori eſſe cu-
... quàm vt omnia ſua Luſitani recipiant. Et cæte-
... quidẽ in rebus,non magnam fore cũctationem.
...menta ſe aliquot Bactiano regulo commodaſ-
... ad ea exigenda reuehendaq; ſpatio eſſe opus. ve
...ntamen daturum ſe operam, vt ad condictum
...mpus Ternate cuncta ſiſtantur. interim ſe, præ-
ter cætera incommoda,morbo etiam implicitum
teneri.petere ab Garzia,& rogare pro recõciliata
gratia,moram eam boni conſulat,ac ſimul, vt me-
dicum aliquem ad ſe mittere ne grauetur. At ille,
minimè patrijs artibus, cùm ſe excuſationem ac-
cipere ſimulaſſet;medicamentariũ,neſcio quem,è
ſuo comitatu ſubmiſit.is,è condicto videlicet,ni-
hil minus metuenti ægroto venenũ pro pharmaco
miſcuit:ex quo paucis diebus,per ſpeciem ęgrota-
tionis fraude vtcunque celata, deceſſit. Defuncto
regulo,magnus in vrbe luctus fuit, magna pertur-
batio rerum omnium. Eò acrius Garzias mœrenti
bus ac perculſis inſtare; & niſi tormenta extem-
plò reſtituant,denuntiare bellum. Ad ea Tidoren-
ſes coacto ęgrè concilio reſpondent: orbam ciuita
tem in ſumma triſtitia & mœrore verſari.Alman-
ſoris inſepultum adhuc iacere corpus;id vbi terrę

mandarint,ac iuſta ſuo Regi perſoluerint;nihil habituros antiquius, quàm vt Luſitanis omni ratione ſatiſfiat.Hęc demiſsè ac ſuppliciter agebant ciues:& ſtatus erat rerum ,qui vel ferrea pectora lenire ad clementiã poſſet. At verò Garzias,vno tantùm interpoſito die,nauibus ad Tidoré accedit,paratas ad cædem& rapinã copias cófeſtim exponit. oppreſſi oppidani extemplò diffugiunt.Ille deſertam inuadit vrbem;contra omne fas diripit,direptam incendit.Nihil eo facto grauius ad vicinorum aures accidere potuit. Ex eo tempore cùm à cæteris littoribus, tum à Baciano præſertim, Luſitani minis armiſque procul haberi cæpti. Sub idem tempus, ab Hiſpali naues quinque ad Molucas intenderant iter,ducibus ijs,qui Magalianis è comitatu ſupererant.Eæ, nondum probè explorato curſu,varijs caſibus diſſipatæ ſunt. optatos portus vna tantũmodo oneraria tenuit. Martinus Ignatius Carquicianus præerat,homo Cantaber, cùm propugnatoribus fermè trecentis.Is cognita Tidorenſium clade,deſtitutam inſulam ſumma accolarum voluntate occupauit,ac munijt. Inde inter Ignatium & Garziam,cum cõteſtationibus miniſq; nuntij commeare.Moluccenſe emporium ambo ſibi iure finium aſſerebant, & alterum vterque excedere ex ijs locis,ac nihil eius negotiationis iubebat attingere.Ex hoc,iurgijs primùm,tum etiam prælio leui certatũ eſt. Poſtemò induciæ factæ, quoad ea de controuerſia ſuum vterq; cõſuleret Regem.Vix dum externi quieuerant motus, cùm inter ipſos Luſitanos tetra viſu, fœda relatu exorta diſſidia. Georgius Meneſius, ſucceſſor Garziæ , Ternatem aduectus;inter cætera illud habebat ab Indiæ Prætore mandatum,vt Garziam in reditu per Borneum in-

n inſulam curſum tenere, iterque illud explo-
re iuberet; quod multo compendioſius Mo-
cas à Malaca petentibus eſſe diceretur. At Gar-
s,qui ad Bandam inſulam (qua vetus erat naui-
tio) vnà cum alijs inſtituta mercimonia dudum
beret; percul ſus nec opinato Georgij præcep-
; varias excuſationes afferre, tergiuerſari, de-
que omnia malle, quàm negotia priuata relin-
ere. Et Georgius, ne contra virum pertina-
m cum ſuæ dignitatis iactura diutius tenderet;
rziæ loco Vaſcum Laurentium, virum egre-
è fortem ac fidelem, cum vna caracora, quòd na-
gij Molucenſis eſt genus, ad ea compendia per-
irenda proficiſci iuſſit. Hoc inter Garziam &
eneſium ſimultatis initium exſtitit. Per eoſdem
es, Ioannis Regis nomine edictum eſt, quoniam
in ſtipendia militum, & arcis munitionem mag-
ni ſumptus fierent; ne cui omnino, præter apo-
thecæ regiæ curatores, aut coemendi ab incolis
caryophylli, aut externis venundandi eſſet ius. In-
ter ipſos autem curatores, & magiſtratus vrbis,
côuenerat pretiũ, quo ne pluris vel optimę fruges
Regi conſtarent. Id monopolium ægrè admodum
paſſi Luſitani, quippe qui mercaturæ impenſius
multo, quàm militiæ inſiſterent. Ergo per ſum-
mam impudentiam contemptis edictis, vnuſquiſ-
que venditores ad ſe priuatim allicere; vberio-
rem offerre mercedẽ; nullam regij quæſtus, aut pu-
blicæ vtilitatis rationem ducere. Aduerſus ea Me-
neſius, monitis, precibus, minis, aliquandiu niti:
ſed poſteaquam ſe fruſtra conari, & cupiditaté im-
perio potentiorem animaduertit; ſuo periculo ſa-
piens eſſe diutius noluit: remiſſa paulatim ſeueri
tate, cæterorum exemplo ſuam ipſe quoque rem

 agere

agere aggreſſus eſt. Inter hęc, Martinus Ignati' Caſtellanorum dux è vita migrauit. in eius locũ ſuffragio militari ſuffectus Fernandus Turrianus indignari cæpit, ſuæ cohorti leges dictas à Luſitano; viroſque fortiſſimos, emenſo per tot pericula tanto pelagi ſpatio, in aliena terra ſedere otioſos. Cũ eadem alij fremerent, & apertè vociferarentur, vi atque armis hoſtem inde pellendum; Turrianus de communi ſententia rupit inducias; exſtructaque & ornata biremi, hoſtiliter inſectari Luſitanos inſtituit. Contra hoc malum Meneſius vti pari magnitudine actuarium ſine mora pararet, cùm aliunde, tum ex inchoato Garziæ (necdum enim ex ea regione diſceſſerat) iunco, fabros pro imperio accerſit. Id Garzias non neceſſitate, ſed odio ac maleuolentia factum ratus; extemplò ad amicos refert. in ijs erat myſta quidam, conſors eiuſdem negotiationis (adeò ſacratas quoq; mentes amor pecuniæ de recto ſenſu detorquet) cui, modò ne ſordidum lucellum amitteret, nihil erat penſi quid faceret diceretve. Huius maximè inſtinctu Garzias, indignum facinus clamitans, profectionem ſuam ſine cauſa impediri; naualia, vbi tum præfectus agebat, petit infenſus: abductas operas repoſcit; iniuriá acerbè ac vehementer expoſtulat. Meneſius contra; & iure factum tueri, & ipſas temporum difficultates obtẽdere. Eam excuſationem cùm alter haudquaquam acciperet; magis magiſque accenſi ambo: & inter altercationem prouectus intemperantia linguæ Meneſius Garziam inſanum appellat. Ad eam verò vocem Garzias adeò exarſit; vt ſtricto gladij capulo audacius quàm priuatum hominem decet, præfecto cum maledictis intẽderet minas. Cõcurſu dein hominũ facto, ſeda-

ſedata rixa,tum verò Garziæ ſectatores laudare cõſtantiam viri, ſuadere vt in incepto perſiſtat: ſuorum laterum, ſi periculũ immineat, oppoſitus polliceri. Contra Meneſiani, Garziæ facinus & impudentiam exaggerare verbis; peſſimi exempli rem nulla mora interpoſita vindicandam; & ſeditioſi vnius capite ſanciendum imperium dicere. Hiſce rationibus adductus Meneſius, miſſo viatore Garziam citat. quo ille ſpreto cùm inſuper vim pararet; iuſto dolore commotus Meneſius, tormenta ex arce ad ædes Garziæ diruendas obuerti iubet. Minuit nonnihil ea res ferociam viri. & abiectis in præſentia pugnæ conſilijs (ſic tamen vt in voce vultuque contumaciam cerneres) cõtemptim obit vadimonium, atque inde ſemet in cuſtodiam dat. Hic amici & fautores Garzię, licet factum ægerrimè ferrent; tamen quieuêre aliquandiu, rati fore, vt ea ſatisfactione lenitus Meneſius iras poneret; ſolutoque Garziæ tandem aliquando cum ſuis proficiſcendi faceret poteſtatem. Sed longè eos fallebat opinio. Vim ſibi propemodum illatam, & imminutam in ſua perſona maieſtatem regiã fremẽs præfectus, apertè iactabat, ſibi certum eſſe, primoque tempore vinctum Garziã ad Prætorem Indiæ mittere. Ab ea ſententia cùm à familiaribus deduci non poſſet; deprecator adhibitus Aroezius ipſe, ex quo vel maximè tum Luſitani pendebant, nihil omninò impetrauit. Tum Garziani, præcipites iracundia, conſpiratione facta, conſilium capiunt amentiæ plenum; vt hoſtes vltrò ad vrbem aduocent, ijſque vtantur adiutoribus ad opem vincto ferendam. Eo terrore perculſus Meneſius, ne per domeſticas diſſenſiones portam externo aperiret hoſti; occupat eam ipſam rem ſui beneficij

facere. Garziā per communes amicos leni caſtiga tione monitum ne pertinaciā adderet culpæ; hor tatur vt condonatis Regi optimo inimicitijs, bo na fide ſecum in gratiam redeat: quo in ſumma r rum difficultate, communi animo viribuſq; ren pub. à Caſtellano defendant. Haud incaſſum ho tatio adhibita. Victus nec opinata clementia comitate Garzias agit gratias præfecto: ſi qu vel aliorum impulſu, vel animi perturbatio deliquerit, ignoſci poſtulat ſibi: & in poſteru non Regis modò, ſed etiam ipſius Meneſij ca ſa in eius poteſtate ſe ſe futurum eſſe confirm Iunctæ dein dextræ, & demptis compedibus e templò Garzias in priſtinum ſplendorem eſt r ſtitutus. Læta ea res coniuratis accidit: atque id ipſum à proditionis incepto nefario deſti runt. Pungere mox cæpit eoſdem arctior in d Garziæ cum præfecto concordia: nam vt ad Garziam tegendum adiuuandumque, vbi diſcrimen ingrueret, parati erant omnes; ita familiarem eius cum Meneſio conſuetudinem oderant, & conſenſum in bello cæteriſque rebus adminiſtrandis: quippe quibus, militiæ deſerendæ, atque ad ſuas cuiq; nundinas abeūdi ſpes erat vna, turbidæ res, & obſtinata ducis vtriuſque diſſenſio. Ergo cōmunicatis iterum conſilijs, reconciliatam nuper amicitiam denuò labefactare & conuellere omni ratione conantur. Varias primùm cauſas offenſionū ſerere aggreſſi; & ad alterum alterius conſictas vel querimonias vel maledicta deferre. Vbi artibus hiſce parū proficiunt, ad nouum ſcelus adijciūt animum. Aethiops erat quidā, præualens viribus, è Meneſij domo. hunc ingentibus promiſſis adducunt, vti ſe ab hero ad Garziæ cædem ſolicitatum

eſſe

eſſe mentiatur: ipſi dein rem per arcanos ſuſurros, quaſi myſterium tradétes alij alijs, ad Garziam de nique detulêre. Qua ille criminatione tametſi cō motus eſt; tamen adduci nequibat, vt inter mutua quotidiani conuictus officia, tam recenti præſertim ac tam illuſtri gratiæ recōciliatione, tantum nefas à Meneſio conceptum exiſtimaret. Aſt, vbi teſtis idem & index mandati maleficij acceſſit Aethiops; enimuerò, quaſi certa iā re, Garzias & vultu & animo penitus crimen accepit. ac ratus in eo rem verti, vter facinus antecaperet; primò coacta manu interficere Meneſium cogitabat: dein veritus ne cædis eius inuidiā ſuſtinere non poſſet; comprehendere hominem, & viciſſim in carcerem cōdere ſtatuit; hortantibus idipſum amicis; & aſſeuerantibus haudquaquam defutura poſtmodum crimina ac teſtes, quibus premi reus, ac detineri, atque ad extremum obrui poſſet: interea Garziæ, pro ipſius auctoritate, compoſitis ad arbitrium rebus, quę primùm nauigandi facultas daretur, ex reſidua copia non defuturum quem ad nouum vſque Regis decretum arci præponeret. Hiſce ita conſtitutis, in omnem occaſionem rei bene gerendæ cuncti excubabant. Ac demum Garzias nactus opportunitatem, quod Meneſius partem ſuorum ad Maquienum inſulam cum Aroezio miſerat, vt Caſtellanum ab eo commercio prohiberent; alios inſuper ipſe ad conuiuium in diem certum inuitandos curauit à Franciſco Caſtrio quodam ex ſuis intimis, ad Tolocū, qui vicus à Ternate diſtat fermè quatuor millia paſſuū. Vbi ea dies aduenit; circa pomeridianas horas, qđ remiſſionis & otij fermè tempus eſt ſatis; comperta cuſtodum infrequētia, certos è ſuorum numero in arcē præmittit; qui

præ-

præfectum luſu facetijſque detineant. dein cum a dacifſimis aliquot ipſe paruo interuallo ſubſequ tur. Nulla in introitu difficultas fuit, quippe, aſſi to quotidie admitti; & tũ deſertis planè ſtationib & ex patẽte ianua clauibus incredibili ſocordia ſecuritate ſuſpenſis. Eas coniurati detractas imm tunt ſeræ, foreſque ſilenter occludunt. Inde ad p netralia familiariter intromiſſi, accepta & redd ta ſalutatione conſidunt. Neque ita multo pc Garzias Meneſium aleæ intentum repente mec um corripit: reliqui, pars duobus, qui fortè i aderant, præfecti adminiſtris, ne vociferan tumultum excirent, ora manibus obſtruunt; pa hærentem in tergo Meneſij Garziam adiuuãt. Er Meneſius inſigni corporis firmitate, ac tum vires addebat dolor. itaq; per ſummam indignationem exclamanti; lacertiſque, & morſu, & calcibus diu multumque eluctanti, ægerrimè tandem vincula iniecta; &, quò tutius adſeruaretur, detractus in imam arcis turrem includitur. Garzias denuò præfecturam vſurpat. Ceterùm neque eius rei ſat probabilem in vulgus cauſam afferre poterat; & reputans apud ſe atrocitatem facinoris, iudicia nimirum, & offenſionem Regis extimeſcebat. Augebat ſolicitudinem, quod Meneſiani ad Maquienũ, cognita præfecti iniuria, fremere, atq; ad eam vindicandam propediem affuturi nuntiabantur. His anxius curis Garzias, haud inepto conſilio venundandum ratus quod mox amiſſurus erat, Meneſiũ alloquitur; iacentique & afflicto quas vult conditiones imponit; in ijs, vt ſibi ad profectionẽ (quando iuncus nondum eſſet abſolutus) Petri Botellij nauem attribuat; liceatque ſibi quos velit à Molucis abducere. Ita Meneſius è carcere miſſus, cum liberta-

ttate gubernaculum recipit. Concio dein ab eo
m vocatur. In ea concione queſtus Garziæ perfi
am & latrocinium; conditiones omnes quippe
acto expreſſas, reſcidit: Garziam etiam ipſum
mprehendere, & eius bona publicare cupijt. Ve
m ille tormentis in arce confixis, ne in abeũtem
erceri poſſent, arreptaq; naui, iam vela fecerat.
ſentem ergo Meneſius (quod reliquum erat v-
m) perduellionis crimine cõdemnauit; totam-
e cauſam teſtato deſcriptam, ad Prętorem vrbis
alacæ tranſmiſit; ac ſimul, feſſis rebus auxilium
eodem expetijt. Dum ad Molucas in tam varijs
peruerſis hominum voluntatibus, alterno tan-
am acceſſu receſſuque æſtuant negotia Luſitana;
terim ab alijs in alia regione præfectis multo
commodius acta res eſt. Ad Longum oppidum nõ
longè à Malaca, Mahometani incolę paucos primò
Luſitanos, dein miſſum à Malacæ præfecto ad eam
rem cognoſcendam Aluarum Brittum, triremi,
quam ducebat, exutum, vnà cum ſocijs occiderãt.
Ad eas vlciſcendas iniurias deniq; profectus Mar-
tinus Correa, triremem recepit; ac magna cum ho
ſtium cæde captum oppidum concremauit. Et Io-
annes Deza, præpoſitus oræ Malabaricæ, ſecunda
aliquot prælia fecit. Zambucis aut paronibus qua-
draginta octo cum magna Mahometanorum cæde
potitus eſt. Idem, aliquot locis deſcenſione facta,
prædas abegit: vicos, & villas exuſſit. atque exeun-
te demum æſtate Chinacutiales Calecutanæ claſ-
ſis præfectus, quæ ſexaginta paronibus, & magna
armatorum copia conſtabat, ab eodem Deza me-
morabili pugna victus, cùm ſeſe in mare eieciſſet;
inter enatãdum è fuga retractus, haud parua dein
mercede in libertatem eſt reſtitutus. Eadem æſtate
præ-

præter ſpem fuit otium ab Turca. Et Antonius Miranda cuſtos Arabici maris, claſſe in ſtationes idoneas trifariam diſtributa; alias atque alias Mahometanorum naues cum oneribus pretioſis excepit; Armuziamque profectus, prædam in eo emporio vendidit. ex eadem claſſe Mirandæ, ſcapha vna Ciaulum petens, in manus latronum Dienſium incidit. Luſitani ſeptendecim ea ſcapha vehebantur. Comprehenſi omnes, gratum in primis donum Cambaiano Regi ſiſtuntur. Ille Didacum Meſquitam ex eo numero, apprimè generoſum ac ſtrenuum, à Chriſto ad Mahometem allicere blanda oratione conatus eſt. Id verò Didacus cùm fortiter ac præcisè negaret; quinetiam vltrò in pſeudoprophetam probra & maledicta ingereret; horribile dictu, in os hiantis bombardæ totus inſeritur, cum grauibus minis, ni extemplò pareat, ignis ab tergo applicandi. Cùm ne hoc quidem terrore de fide conſtantiaque decederet; varijs tormentis excruciatus, in aſperum denique ergaſtulum vnà cum cætero comitatu coniectus eſt. Circa idem tempus ab Cocino profecta claſſis nauium ad quattuordecim, repentina procella, circa oſtium Catuę fluminis oræ Malabaricæ, ad terram alliditur. Laceris nauibus Luſitani cùm ægrè in littus euaſiſſent; à barbaris aut capti, aut hoſtiliter trucidati ſunt. Eo ſucceſſu inflatus Zamorinus, ad pellendum maris poſſeſſione Luſitanum, nouam claſſem ornauit nauium varij generis centum & triginta. hiſce præpoſitus Cutiales, vir & militiæ peritus, & magna inſuper ſanctitatis exiſtimatione, quod paulo ante à Meca redierat. is intra portum Termapatanum copias continebat; vt in prætereuntem cum exigua manu Simonem Mellum,

lum, è ducibus Luſitanis vnum, ex occulto impetũ faceret. Ea re cognita Vaſęus Prætor, quàm intentiſſima cura intra ſextum diem roſtratas maiores ſex; lembos tredecim inſtruxit. Et Antonio Miranda, qui ex Arabia venerat, ad cuſtodiã inſulæ Goæ relicto; ad Termapatanum ducit infeſtus. Tum Cutiales, pro certo putans adeſſe Mellum, è portu raptim egreditur. Concursũ acriter initio eſt: procedente dein pugna, Calecutanis (vt ſæpe aliâs) mira diuinitus incuſſa formido. tanto ſuperiores numero nauium militumque, nulla parte certaminis pares Luſitano fuêre. Interfecti aut capti duo circiter millia; parones trigintaquinque abducti, aut depreſſi: tormenta relata quinquaginta circiter. è Luſitanis, diuina ſcilicet protegẽte clementia, planè deſideratus eſt nemo. Inde magno ſuæ genti decore parto (in cõſpectu enim Cananoris vrbis hæc gerebãtur, omni ad ſpectaculum effuſa multitudine) Prætor ad populandum Malabaricum littus victrici claſſe contendit. multis ibi nauigijs repenti no aduẽtu ſubditę faces; palmeta ſucciſa; mortales varijs locis aut cæſi, aut auecti. Sed in Catuam pręcipuè vicum, impoſitum eiuſdem nominis flumini, ab ira malè acceptæ nuper naufragæ turbæ, ſæuitum eſt ferro flammiſq; cuncta deleta. Ab ea ſtrage, claſſis ad Porcam eiuſdem oræ proceſſit. Locus erat opportunus, & æſtuarijs à mari præclarè munitus. Et dynaſta, qui patrio nomine Arel vocatur; prædatorijs nauibus haud exiguas opes eò congeſſerat. Huius auaritia ſimul & inconſtantia, quod ab Luſitanis paulo ante ad Zamorinum defeciſſet, Prætor incẽſus; expoſito militi prædã edixit. Ea verò mercede ꝓpoſita, nullę paludes, nullę voragines militari cupiditati obſtiterũt. per vias & inuia cũcti eni-

ĉti enituntur. Et quod per eos fortè dies Arel cum iuuentute in expeditionem abierat, ſine vllo certamine, quod vix optare eſſent auſi, potiuntur oppido, atque ad prædam ſecuri diſcurrunt. In ædes Arelis præcipuè impetus eſt factus. magna inde ſignati vis auri, & argenti, gemmarumque, & pretioſæ ac peregrinæ veſtis exhauſta. ac prænobiles fœminæ duæ, Arelis vxor, & ſoror, monilibus & margaritis regium in morem excultæ, detractis ornamentis, in ſeruitutem abreptæ; quibus Arel poſtmodum ingenti ſumma redemptis, ad Luſitanorum ſocietatem & amicitiam precario rediјt. Ab ea populatione nauibus Goam reductis; à Franciſco Pereria Ciauli pręfecto nuntij trepidi cum litteris affuêre; Dienſem claſſem bene magnam in eo tractu vagari; Ciaulanam arcem perexiguo teneri præſidio: ni properè ſubuentum ſit, ingens ab hoſte periculum imminere. Aduerſus eum terrorem extemplò Prætor naues variæ magnitudinis quinquaginta duas, & in ijs duo millia bellatorum eduxit. Vbi Ciaulum eſt ventum; per exploratores cognoſcit, hoſtem ad quatuor inde leucas abeſſe. biremes erant quatuor & ſexaginta, milite, remige, tormentis inſtructæ. Mahometanus Hali præerat. Contra eas copias Prætor, intentus vltimæ dimicationi, ab Ciaulo ſub veſperam prodijt. Hectorem Sylueriam actuarijs prępoſitum, oram quàm proximè legere iubet: ipſe cum maioribus nauibus altum tenuit, claſſe diuiſa, quò minus hoſti pateret effugium. Atq; illo die, tenebris iam imminentibus, nihil eſt actum. pugna tantùm in diem inſequentem edicta. & quoniam præcipua in dextris erat ſpes, mandatum nauarchis, ne tormenta in hoſtem emitterent, priuſquam è propin-
quo

quo manus conſerere ſe poſſe diffiderent. Præmiũ pronuntiatum, qui primus nauem hoſtilem inuaderet, aurei centum. Simul, quò magis propitium haberent Deum, peccata Luſitani per confeſſionẽ expiarunt. Vbi poſtera illuxit dies, ad Bombainum ſinum, applicita promontorio Mahometana claſſis apparuit, cognito iam Prætoris aduentu, ad certamen parata. Triplex erat agmen. primum & medium minores præfecti, poſtremum Hali ducebat. Inde mutuo conſpectu irritatis animis, vti ad bombardæ ictum eſt ventum: tormentis, quibus iam tum abundabant Mahometani extemplò rem gerere. Luſitanus, quemadmodum imperatum erat, ſuperſedere iaculis; perque volitantes globos ac fumi nebulas omni conatu ad hoſtem appropinquare. Inter hæc, ne barbaro, ſi de more fugam arriperet, ab tergo receptus daretur; circumuecti ſilentio nauarchi octo Maini fluminis oſtium occupant. & ex altera parte commiſſo prælio, primus Antonij Fernandi lembus in hoſtilem biremem incitato remigio illatus, durioris materiæ repercuſſu longè reſilijt. ex eo lembo vnus Franciſcus Barrius Paiua in ipſam biremẽ trãſilierat primo ſtatim incurſu: deſtitutus, cùm telis vndique peteretur; tumultuoſæ pugnæ procellam, ad ſuorum vſque reditum, ſumma cum omnium admiratione ſuſtinuit. Certatim dein tranſcenſum ab alijs eſt. ac Barrio ſeruato, dum inſtant perculſis, inter ipſam forte dimicationem ſulphurei pulueris olla ex ipſo carcheſio decidit; conceptiſque repente flammis, tabulatum omne à malo ad puppim cum ſuperſtantibus in mare proiecit. inde ſine labore, ſemiuſta biremi Luſitanus potitur. Neque minus acriter interim à Sylueria cæteriſque

conſerta manu res geritur. Multi è barbaris, aut intra naues, aut in ipſis fluctibus cæſi. Cæteri, vt inclinatam rem vidêre, paſſim in fugam effunduntur. neque multùm in ea præſidij fuit. Maxima pars, intento ad Mainum amnem curſu, in ſtationem hoſtium incidunt. ita, ex vniuerſo numero biremes in medio deprehenſæ quadraginta ſex, cum omnibus tormentis in poteſtatem venêre; flãmis abſumptæ tres; quatuor à Maino excluſæ, cùm Nagotamen oræ Ciaulanæ ſubijſſent; ab accolis Indis oppreſſæ. Hali dux ipſo pugnæ initio, poſteaquam collato pede certandum animaduertit; diffiſus ſuorum virtuti, præceperat fugam: ac primò flectere promontorium inſtitit; dein ſegni vẽto æſtuque reciprocante detentus, leuiore arrepto nauigio Tanaham, atque inde Bazainum oppidũ petijt. fugientem biremes aliæ ſex inter tumultum adeptæ. E Luſitana claſſe, iterato miraculo, non modò nauis, ſed ne vir quidem vllus amiſſus. Quod ſi cui fortè incredibile videatur; Fernandum Lupium hiſtoricum interroget (nam alij auctores nondum exſtant) quippe is non ſolùm æqualis eorum temporum fuit; ſed etiam ad hæc ipſa commentanda Indiam ſeſe conſultò peragraſſe teſtatur. Equidem, & ex alijs id genus euentis, quæ multa iam ante retulimus, facilè adducor vt rem ita ſe habere concedam; & quæ in diuinam haud dubiè potentiam referuntur; non eſt cur humanis laudibus afficta videri cuipiam debeat. Cęterùm Dienſibus audita clades, multum pauore luctum ingentem fecit: conſtanſque opinio eſt, ſi protinus ab Hali fuſo, Prætor Dium proceſſiſſet; primò aduentu capi oppidum potuiſſe. Neque in eam rem Vaſæo conſilium aut animus defuit;

ſed

ſed partim ſucceſſoris aduentantis fama retardatus;partim interceſſione minorum ducum atque obtrectatione deterritus;omiſſa re,naues cum ingenti præda Goam reduxit incolumes. & quando foris aliorum culpa non poterat; domi certè,Luſitanam rem omni conatu promouere perrexit. Atque è portorio & ſcriptura multis iam ante fraudibus ac rapinis,magno commeantium bono ſublatis, deinceps in adminiſtrationem rei naualis toto pectore incubuit; vt paratas haberet ſucceſſor maritimas copias, ſi, vt pro certo putabatur,ad expeditionem Dienſem animum adieciſſet. Ergo,adhibita diligentia, paucis mēſibus claſſem ornauit,quantam rarò alias habuit Luſitanus, nauium centum & triginta ſex. in quibus erant roſtratæ celſiores quatuordecim; triremes quas vocant regias,ſex;celoces octo; dromones ſex; biremes aut lembi,duo ſupra centum. Inde ad ædificia & ſarta tecta conuerſus,in Armuziana arce nouum è regione portæ propugnaculum exſtruxit; muros ac templum inſtaurauit. Ciauli, intimam turrem,vbi præcipua quæque adſeruantur, maiorem in altitudinem extulit.portum,qua deſcenſus in oppidum eſt, quadrato lapide muniјt, & duo armamentaria facienda curauit.Goę partem mœnium ad mare verſam expleuit;& ædem vrbis maximam dudum inchoatam abſoluit; & Franciſcanum cœnobiū nouo tegulo operuit.Cananore,puteū,de quo inter obſidionem acriter dimicatū fuiſſe docuimus;perducta foſſa, caſtelloq; ad labrum foſſæ excitato, intra munimenta cōplexus eſt.necnon arcis mœnia labefacta refici; & præfecti domum & apothecam amplificari iuſſit. Itemq́ue Cocini quæ pars ad mare vergit,armauit mœni-

bus turribuſque, & alia non pauca peropportunè ad eas munitiones adiunxit. ac demum, debitis militi trecentorum millium aureorum ſtipendijs cum fide & cum gratia perſolutis; prouinciam optimè conſtitutam explicatamq; ſucceſſori Nonnio Acuniæ tradidit. Is, anno priore, magnis nauibus vndecim, & Luſitanis epibatis ter mille Oliſipone profectus, magna parte nauium infortunijs amiſſa, circa Melindem aduerſis tempeſtatibus hyemare coactus erat. aſperum littus & importuoſum habet Melinde. tutior longè ad Mombazam ſtatio. Ea ſtatione prohibitus ab tyranno (ad quem ob id ipſum oratores præmiſerat) expoſito milite ſe ſe ad oppugnationem parabat. Neque auſi certaminis aleam ſubire Mahometani; raptim defoſſo quod pretioſum erat, vnà cum tyranno profugiunt. Luſitani ſine ſanguine oppidum ingreſſi, quod reliquum erat è ſuppellectili cibarijſque, diripuêre: atque exacta demum hyeme, ac refecto milite nauibuſque, Nonnius Armuziam venit. Ibi, ex Ioannis auctoritate Rafus rector olim Zeifadini pueri; vir facinoroſus ac ſubdolus, in vincla conijcitur. Ea re commotus Bardadinus Rafi cognatus, is qui Baharenum inſulam beneficiario nomine obtinebat, ab Armuziano Rege deſciuit, probabilem cauſam nactus, quod Rafus intra ædes regias fuerat comprehenſus. quæ res tametſi planè inſcio acciderat Rege; tamen id ipſius iniuſſu Luſitanos auſos perſuadere ſibi non poterat. Ergo iracundia in Torum accenſus, intra arcem egregiè munitam ſeſe cum coniugibus, liberis, pecunijſque receperat: ac ſtipendium Armuziano palam abnuebat. Ad eum opprimendum miſſus ex fœdere Simon Acunia cum nauibus ſex, & mili-

litibus haud plus trecentis;aduerſo vento diu detentus, ad portum deniqueBahareni defertur.Sub eius aduentum Bardadinus non tam præſentis claſſiculæ metu,quàm ne in poſterum aduerſus ſe Luſitanica arma conciret;candidum vexillum petendæ pacis in muro ſtatuit;ac ſimul per interpretem Acuniæ nuntiari iubet,ſe ab Armuziano iuſtis ac pijs de cauſis diſſidere:cum Luſitanis verò nullas exercere inimicitias;quinimmo, quoniam ab Toro ſtent,paratum ſe in Ioannis Regis gratiam cum ſuis rebus abire,arcemque ijs vacuam tradere.Haud aſpernabatur conditionem Acunia: ſed militũ clamoribus,qui prædæ ſpe illecti,coercendum vtique rebellem,& ſaltem pecunia mulctandum fremebant,ab ſalutari ſententia abductus; vnam pacis rationem eſſe reſpondit;vt Bardadinus & cęteri cum ſingulis dumtaxat veſtimentis excederent. Tum ille candido vexillo appoſuit rubrũ: vti ſe æquè ad bellum atque ad pacem (quando ita vellent) animatum Luſitani ſentirent. Erat Acunia, præter paucitatem copiarum, à bellico etiam inſtrumento flagitiosè imparatus. Ergo ſuorum conuitijs coactus exſcendere, cùm admota bombarda muros quatere inſtituiſſet, vix toto vertente menſe tormentarius eum puluis defecit. & Arabes, cùm pro muris dimicando, & obſtruendo obmoliendoque vbi quid perforatum aut dirutum erat, acriter obſtitiſſent; tum verbis inſuper Luſitanorum temeritatem, & conatus irritos eludebant. Bardadinus quidem, adeò ſe metu omni vacuũ præbuit;vt Luſitanis perquàm amico ſuaderet animo, integris rebus abirent:quippe & oppugnationẽ infeliciter experti; &, ſi obſidione incluſos vrgere perſiſterent, ab

ipſa regionis & cæli intemperie; grauiores etiam quàm ipſe vel pertinaciæ pœnas daturi. Neque vana fuêre prædicta. & loco graui, & caloribus maximis, cùm arena vehementiſſimo Solis ardore æſtuaret; ad hæc, odore tetro, ingruere morbi in milites cæperunt. breuique adeo graſſata peſtilentiæ vis; vt ex omni numero vix triginta ad arma ſuſtinenda ſufficerent. Neque hæc Bardadinum fallebant: qui, ſi vti occaſione voluiſſet; ſtratos paſſim opprimere ac delere facili negotio potuit. Sed partim Ioannis demerendi gratia, ab eruptione cõtinuit ſuos; partim etiã ne Luſitanorũ clades, propinqui ſui Raſi capite lueretur. At Simon Acunia, in ſumma rerum deſperatione, cùm aliquandiu hæſiſſet; ad extremum, omiſſo incepto proficiſci conſtituit. Non longè à mari poſuerat caſtra, ac nihilominus tanta erat lues, vt cùm baiuli & iumenta deeſſent: ægrotos, iniecta pedibus reſte, veluti cadauera ad naues pertrahere valentiores pauci cogerentur. ac Simon ipſe, impoſitis admodum ægrè tormentis, cùm vela feciſſet; ab dolore malè geſtæ rei paucis diebus extabuit. Circa idẽ tempus, Hector Sylueria, dum Cambaianos agros circa Nagotanem flumẽ effusè vaſtat, ac vicos incendit; ab Regis præfecto, qui cum ſexcentis equitibus, & duobus millibus peditum propinqua oppida tuebatur; retrò ad naues compulſus eſt. Cæterùm nihil turpitudinis in receptu fuit. Tenorem pugnæ ſeruantes Luſitani, cùm agmẽ Sylueria clauderet, ad littus peruenêre. Vnius etiam (cuius immeritò intercidit nomen) in eo tumultu inſigne facinus extitit. Is, parma haſtaque extra ordinem pugnans, infeſtum conſpicatus equitem in ſe venientem; manſit intrepidus: tollentiq; ad vulnus brachium,

chium, vltrò ipſe ferrum in axillam adegit: ac fuſo ex ephippijs hoſte, victor equo potitus eſt. Nec mora, nouus repente eques è pedite, cũ alio itẽ, haud abſimili euentu, concurrit. per medium pectus, nequicquã obſtante lorica transfixũ, humi præcipitat. apprehẽſum habenis equum, ad Sylueriam præter omnium ora ſine vlla trepidatione perducit. Neque, ad incitamẽtum aliorum, tam ſtrenuo bellatori præmium defuit. equeſtribus inſignibus ab duce, virtutis ergo, donatus, atque à Prætoribus Indiæ præcipuo deinde in honore ſemper eſt habitus. Ab ea populatione Sylueria legens oram, ad Bazainum oppidum aduerſo flumine ſubijt. is locus tria circiter millia paſſuum diſtat ab aperto mari; ac tum ſine arce aut mœnibus erat vllis. tantùm ad flumen, qua è nauibus in terram exſcenſus eſt, lignea munimenta & aggerem cum propugnaculis tribus, tormentis ſexaginta, barbari obiecerant. Præſidebat è prælio nauali nuper elapſus Hali cum tribus peditum millibus, & equitibus grauis armaturæ quingentis. atque ad eas tuendas munitiones parte copiarum relicta, cum reliquis ipſe intra oppidum occulte conſederat, vt ſi vallo ſuperato Luſitani ad frequentia tectis loca proueherentur; in arcto deprehenſos, vel etiam ad prædam palatos opprimeret. Sylueria, admotis ad littus nauibus, cùm ex omnibus locis pugnam poſceret miles; Canarinos ducẽtos ad primũ hoſtium impetum frangendũ præmiſit. ſubſequuti mox Luſitani cum ingenti ardore, obuijs in aduerſa tormenta pectoribus, ad ipſas munitiones celeriter euasère. ibi atrox fuit prælium: dum ſaxis partim ac ſagittis, partim etiam contis & gladijs barbari obſtinatè reſiſtunt. Sed ad extremum vndiq;

pulſi, ad tecta refugiunt; & Luſitanus vallo potitus cùm tergis fugientium inſtaret, eodem impetu ad vrbem defertur. Tum Hali dux cæteriq́ue ex inſidijs præpropera feſtinatione conſurgunt. neq; Sylueriæ in re ſubita defuit animus. dato repente ſigno, milites ex vrbe in campum eduxit. ibi denſatis ordinibus impauidi hoſtem excipiunt. Et Hali ratus fugere Luſitanum, cataphractos primùm immiſit: quæ res barbaris fuit exitio. ſiquidem Luſitani fiſtulatores plumbeo nimbo in equitatum effuſo (quo tum miſſili barbaria carebat, maiora tantùm tormenta conflare didicerant) equi & ad fiſtularum bombos pauore conſternati, & vrentibus introrſum globis in rabiem acti, domitis fręnis in ſuos auertuntur; atque in perturbata peditum acie tanto maiorem ſtragem dedêre, quanto magis in orbem ſine intermiſſione fiſtulas exercens ab tergo Luſitanus inſtabat. inde haud magno certamine cuncti fugam arripiunt: neque pugnam inſtaurare deinde quiſquam eſt auſus. Tum Luſitani direpto oppido flammas inijciunt: ac deinceps omnem circa regionem ferro atque igne peruaſtant. eo metu, maris accolæ ad interiora cõpulſi: Tanahenſis verò dynaſta finitimus, annuo ſtipendio impoſito in fidem acceptus. Per eoſdem ferè dies, intra oſtium Ciales amnis orę Malabaricę, Calecutana ingens nauis latebat, opimis onuſta mercibus, curſum ad Mecam exſpectans. hanc parones duodecim, triplici ordine, validis retinaculis inter ſe conſerti, & crebris à fronte & vtroq; latere tormẽtis inſtructi, pro muro atq; aggere tuebantur. Ea re cognita Antonius Miranda, qui eam regionem claſſe obtinebat, adiuncto Chriſtophoro Mello, qui cũ vna triremi & ſex lembis ab Goa

nuper

nuper acceſſerat;duplici agmine ab vtraque parte fluuij ad hoſtem ſubijt. Tormentis primùm eminus vtrinque certatum.dein cum primo paronum ordine congreſſi cominus Luſitani, tanto ardore prælium inîere,vt non ferentes impetum barbari, ſeſe partim in mare præcipites darent;partim in ſecundum ordinem haud magno interuallo ſeſe reciperent. Sed ne ibi quidem territis conſiſtere licuit. Circumuenti extemplò omnes, vel incendio exuſti, vel ferro cæſi, vel in ſeruitutem abducti ſunt. è paronibus autem arsêre quatuor: reliqui ſimul cum oneraria mercibusq́ue in poteſtatem venêre. Inde Miranda populatus agros, nemine obuiam armato,onuſtum ſpolijs militem in naues recepit.Fama dein repente accidit, Calecutanos aduentare parones circiter quinquaginta. Cum iſs haud procul à monte Formoſo quem appellant, proſperè dimicatum eſt. Paronibus quatuordecim non ſine magna hoſtium cæde captis, fugatis reliquis, cum ingenti æquè terreſtri ac nauali præda,Chriſtophorus Mellus Goam,Antonius Miranda Cocinum in hyberna conceſſit.

Libri noni finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DECIMVS.

AT Nõnius Acunia cum ſolennibus cæremonijs & ſupplicationib' inito magiſtratu(is fuit annus apertæ Indiæ trigeſimus ſecundus)nouos de more præfectos, ad obtinenda præſidijs maria deſtinauit. In ijs Antonium Sylueriam cum nauibus longis quinquaginta tribus,& Luſitanis epibatis nongentis, è quibus erant fiſtulatores quadringenti, Cambaiã bello vrere,atque omni clade vaſtare iuſſit.Hectori Syluerię, ad Arabici freti cuſtodiam, roſtratas celſiores quatuor, dromones duos, quatuor lẽbos attribuit. Oræ Malabaricæ, Didacum Sylueriam cùm duabus biremibus,dromone vno, ſex lembis præfecit.itemque alijs alia munera ex regijs commentarijs delegauit.Ab ijs vario euentu geſtæ res. Antonij Syluerię præcipuum decus inter omnes fuit.Is,cum ea quam dixi manu profectus ab vrbe Goa,Ciaulum tenuit.nde Rainelum Cambaiæ petit infeſtus.Mahometani oppidum habent ex eorũ genere quos Naiteas appellant. Campeſtris eſt locus,quattuor circiter a mari leucas,amni adiacens tortuoſo,qui,propter tenuitatem, leuiora duntaxat nauigia patitur. Ager circa,frumenti & oryzæ ferax, multa inſuper in lautiores dapes abundat alite;& incolæ,accipitrum genere,quos vulgo falcones vocamus,aucupium ſcienter exercent.Oppidum,ædificijs è polito lapide,& multiplici contig-

natio-

natione frequēs, non modò propter ſoli vbertatē, ſed etiam propter opulenta Sinarum commercia, ſcatebat ea tempeſtate omnibus diuitijs, & egregiam bello iuuentutem iuxta in terreſtres, ac nauales expeditiones præbebat Regi. Præcipuum tamen (vt in plana ac fertili regione) robur in equitatu, quo fermè cataphracto, more Perſarum vtuntur: & cum nulla pars corporis ad vulnus patet; tum ad feriendum hoſtem pugione præcincti equitēs, bina vel terna ſpicula geſtant manu; & prę ter hæc, ex ephipptjs arcus & pharetra ſuſpenditur. Sylueria ad fauces fluminis claſſe delatus, maiores naues cum ducentis armatis in ſalo reliquit. Ipſe caturibus cum cætera manu ſubuectus; Surratum oppidum, metu incolarum deſertum, ex itinere incendit. ac Rainelani, tum agreſtiū fuga, tum fumantibus tectis admoniti, quod mœnibus carerent; ad amnis ripam, atq; ad omnes viarum aditus munitionib' raptim excitatis, maiora tormenta & militū ſtationes opponūt. Inde in Luſitanos cū ingēti clamore ac tubarū ſonitu appropinquātes horrifica vis telorū emiſſa: cæterùm propter ipsā nauigiorū humilitatem nocuit nemini. Simul, ad prohibendū deſcenſione hoſtem, equites prodierant circiter quadringenti. hos, præmiſſa fiſtulatorum cohorte, Sylueria, territos facili negotio intra oppidū repulit. Tum egreſſi in terram cæteri, ſubmiſſis identidē ex arte corporibus vitabūdi, nemine prorſus amiſſo, ad ipſa tormenta ſuccedūt; ac pede collato, ardentibus animis ineunt pugnam: quam aliquandiu ancipitem oppidani fecêre, dum in arcto conglobati, pro tectis ac focis egregiè dimicant. Sed ad extremum valida impreſſione facta Luſitanus intra munitiones irrumpit: neque ſuſtineri vl

tra

tra impetus potuit. pulſi è ſtatione barbari, & decumanæ viæ faucibus captis, ex omni dein parte fugam capeſſunt. Sylueria victor, hoſte profligato, ſuos ignaros locorum ab inſequendo cohibuit: cuſtodijsq; contra ſubitos incurſus ab continēte diſpoſitis; diripiendi oppidi ſignum dat. in omnes partes extēplò diſcurritur. nitidiſſima ſuppellex; &, præter pecunias, multum eboris nobiliumque vaſorum, & varij generis precioſę mercis egeſtum eſt. Expleri quamuis auidus prædæ miles potuit, ſi caturæs oneri ferendo fuiſſent. ſed veritus Sylueria, ne immodico pōdere mergerentur; cęteris opibus ac tectis inijci flammas, & hoſtilia tormenta, ex ære omnia, in medium fluminis alueum proijci iuſſit. Ad hæc, naues incenſæ viginti, & cotiæ, quas vocant, multæ, mercibus & commeatu, cæſaque materia in ædificationem onuſtæ. Neque minus atrociter in villas, hortosque & ſata ſæuitū eſt. Pleraque, vt ne veſtigium quidem exſtaret, ignis abſumpſit. Ea clades omnem latè regionem terrore compleuit, & Luſitanus, victoria vſus, impetu eodem oppida vicina, Damanum, & Agazinum, vicosque ignobiles complures quaſi procella peruaſit. Inde cum ingenti præda & magno captiuorum numero, in Bombainum inſulam recepit ſeſe: atque ibi, dum à Tanahenſi dynaſta, alijsque exigit tributum, aliquandiu ſubſtitit. Hæc ea æſtate ab Antonio Sylueria geſta. Eodem tempore Cambaiæ Rex cum Nyzamaluco per præfectos gerebat bellum. ij, cùm è Ciaulanis maximè finibus agerent prædas, aduerſus eam peſtem, oppidani, à Pereria Ciaulanæ arcis præfecto, ex fœdere opē efflagitant. ille cum paucis equitibus peditibusq; inconſultè prouectus, multo maiores ac

para-

paratiores in hoſtiũ copias incidit: & pleriſque ſuorũ amiſſis, diſſipatis alijs, ipſe trepida fuga vix in arcem euaſit. ob eam rem à Prætore Nonnio prę fectura deiectus, inque ordinem, haud leui apud Luſitanos animaduerſione redactus eſt. Interea Malabaricæ regioni præpoſitus Iacobus Sylueria Calecutum petierat iuſſu Prætoris, vti coram commodius ageret de conditionibus pacis; cuius haud mediocriter cupidum ſeſe denuò Zamorinus oſtẽderat. Vbi eò peruẽtum eſt, immutato repente animo barbarum, nouis aliorum fœderibus illigatũ, & à ſocietate Luſitana prorſus alienum offendit. Ea ne impunita eſſet leuitas, ignem Sylueria tectis immitti, & oppidanos, qui ad extinguendum accurrerent, miſſilibus è claſſe impeti iuſſit. vtrumque impigrè factum. & incendiariæ ollæ in proxima coniectæ ædificia, & è nauibus tela in concurſantem ignis opprimendi cauſa multitudinẽ mittebantur: atque vti aridam ſimul & valentem materiam flammæ occupauerant; deleri pæne tota vrbs potuit, ſi modò paulum adſpiraſſet venti. Cæterùm per aeris tranquillitatem præcipuè ſtetit, quò ne plus ducentæ ædes arderent. Inde Sylueria populabundus, ad omnia maiorum fluminum oſtia nauium ſtationibus collocatis, quod è Luſitana re imprimis erat, egregiè obtinuit; ne quid eò anno Malabaricæ frugis Mecam tranſuehi poſſet; & Mahometani mercatores, excluſi temporibus, impoſita iamdudum in naues onera magno cum detrimento ibidem exponere; nauesq; propter hyemem ſubducere ſunt coacti. Hiſce rebus peractis, Sylueria, nouis ab Goa copijs auctus; Mãgalorem, oræ Narſinganæ opulentum emporium, arcemque emporio coniunctam, vi atque armis adortus, ex-
pug-

pugnat. Prædiues negotiator eum locum habebat in poteſtate. is, cùm iamdudum lateret ſub vmbra Luſitanæ amicitiæ, occultum cum Zamorino percuſſerat fœdus; ac mutua colluſione Calecutanas merces, cùm ius ab Luſitanis nauigandi impetraſſet, ſuo nomine in Arabiam tranſmittere conſueuerat. Ea fraude comperta Luſitani captum oppidum arcemque diripiunt; ad ſexaginta maiora tormenta, & æris Cyprij, coralij, argenti viui, purpureæ & bombycinæ veſtis, itemque tormẽtarij pulueris, & varij generis commeatuum, quantum nauigia pati poterant, auectum: cæteræ gazæ, vnà cũ ipſis tectis muriſque, ſubditæ faces: quod flammis abſumi nequiuerat, ferramentis exciſum. naues tredecim concrematæ: nihil in agris frugiferum, nulla felix arbor in hortis relicta; multi mortales aut capti, aut occiſi. *Dynaſta ipſe*, deſperatis rebus, cùm inter tumultum elaberetur; plumbea glande traiectus occubuit. Per eoſdem ferè menſes, quibus hæc in India gerebãtur, in Arabico littore noui motus exorti. Turcica mancipia duo, Muſtafa quidam peritus rei bellicæ, & Sofar Chius natione, ſed oriundus ab Italia, Quæſtor Aegypti, Solimano præfecto per fraudem interempto, & grandi interuerſa pecunia; cum militibus fermè ſexcentis Suezium petunt; comprehenſiſque in eo portu nauibus, in Arabiam, expugnandi & obtinendi Adeni cauſa traijciunt. Caſtris loco idoneo poſitis, maior in dies multitudo ad famam belli, ac prædæ ſpem, è vicinis regionibus affluebant. Inde, cùm quintum iam menſem tormentis Adeni mœnia quaterent; & intenta cuſtodia commeatus arcerent; Luſitanæ demum claſſis aduẽtu deterriti, quã Hector Sylueria ducebat; irrito incepto ab obſidione diſ-

ne diſcedũt. & Sylueria, circa Aromata promõtori um, onerarijs aliquot haud incruento certamine captis, poſtremò Adenum acceſſit: liberoq́ue mendacio abuſus, Regi nuntiari iuſſit; ſeſe, cognito vrbis diſcrimine, ſine mora, ne Turcæ pedem in Arabia figerent, inſtructis egregio milite nauibus, aduenisse, paratum prælio dimicare; Turcasq́ue inde per vim expellere; ni ſponte ipſimet, eo perculſi metu, abſcedere maturaſſent. Dein pluribus exſequẽdo, poſt occupatam à Turcis Aegyptum, & finitimas Adeno terras, quãtum ab immani & inexplebili gente periculum vniuerſæ inſtaret Arabiæ; ac ſimul in poſterum Luſitanas opes & auxilia pollicendo; Regem & recenti obſidione fatigatum, & ſuis in præſentia diffidentem rebus, haud magno negotio perpulit, vt aliorum exemplo in Ioannis Tertij fidem ſolenni cum iureiurãdo veniret. Fœderis conditiones fuêre, vt Adenicis nauicularijs inſtitoribusq́ue, omnes in partes, vna Meca excepta, commeare liberum eſſet; Regemq́ue ac regnum, Luſitani, quoties tempora exigerent, ab hoſtibus tuerentur. Rex Adeni viciſſim, Luſitaniæ Regem patronum ac defenſorem agnoſceret; eiq́; tributi nomine in ſingulos annos dena ſeraſinum millia Armuzianæ monetæ perſolueret. In has maximè leges iuncta ſocietas; & ſeraſini millequingenti extemplò ab Rege curati ad coronam auream Ioanni in Armuzia vrbe fabricandam, quæ ſtipendij primitiæ in Luſitaniam primo quoque tempore mitterentur. Cęterùm profecto inde Sylueria, barbarus metu ſolutus, ad ingeniũ redijt. & coalitã nuper amicitiam, ac fœderum ius, inexpiabili facinore violauit. onuſtã pipere nauẽ Luſitanam, quæ in Adeni portum ſecura decurrerat; ſocus

cus auaritia,& vetere in Chriſtianos odio,circum uentam repente diripi, & Luſitanos omnes, quiſque ea vehebantur naui, quiq; in Adeni emporio relicti ab Sylueria fuerant,per ſummum nefas ſpoliari, & interfici iuſſit, magnamque ſibi pecuniæ ſummã eo ſcelere peperit. Cùm hæc cis Cori promontorium fierent; in Molucis inſulis hoc pacto ſe habebant res.Euerſam ab Garzia vrbem, Tidoréſes,adiuuante Caſtellano, haud magna mole, quippe è lignea materia folijsque,refecerant: & in defuncti Almanſoris locum ſuffecerant adoleſcentulum (quo nomine,quibuſue parentibus, nihil traditur) is dum ad puberem perueniret ætatem, tutela regni penes Radem erat Cacilem. in eadem inſula Caſtellani exſtructum iam ante ab Ignatio ad portus fauces propugnaculum, arcis inſtar,vallo & foſſa munierant. Cæterùm è trecentis bellatoribus ad cẽtum ferme varijs redacti cladibus,cùm alijs,vt in tam longinqua regione, difficultatibus, tum paucitate maximè laborabant. Eadem Luſitanos quoque premebant incommoda; verùm eo meliore conditione, quod & ab ſuis ipſi colonijs emporijsque aberant propius; & Boleiſis demortui Regis liberos omnes (vti ſupra demonſtratum eſt)obſides inſulanorum fidei, incluſos intra arcem habebant. Sed huic locorum opportunitati,hominum induſtria,& publicæ rei ſtudiũ deerat.ſiquidem neq; à Malaca iamdudum,neque ex India, quaſi nullæ iam eſſent inſulæ Molucæ, quicquam vel in ſupplementum, vel in alimenta, vel in ſtipendia militum aduehebatur; ipſo vel in primis eam negligentiam demirante Aroezio: & Georgius Caſtrius à præfecto Meneſio ad Bandã inſulã miſſus,vt in eo emporio, quod Moluceſi dioece-

diœceſi erat contributum, pecunias mutuas ab Luſitanis, qui ibidem negotiabantur, & militares viros aliquot Regis nomine ſumeret; ſpernẽtibus iuſſa mercatoribus, nihil omnino impetrauit; ac per id ipſum tempus Tidorẽſes pauci admiſtis Caſtellanis eadem loca petierant ad ſolicitandos populos, atque ab commercio Luſitano auertendos. ij, in circulis cœtibuſque magnitudinem Caſtellani imperij vireſque iactando; Luſitanæ verò ditionis fines & copias eleuãdo verbis, & vtraque regna cõparando inter ſe; haud paruos ad præoptandam potentiorum amicitiam in ea gente motus animorum fecêre. Caſtrius æmulos ac ſeditioſos comprehendere caſſo labore conatus, Ternatem, vacuus nummis & commeatibus, deſertiſſimo comitatu reuertit. Ita, Meneſio quoque, in magna rerum inopia, fluxaque gentium fide, ex omni numero paulo plus centum & triginta Luſitani ſupererant. Deleri à barbaris vtraque natio potuit, ſi cõmuni conſilio ad facinus conſpiraſſent. Sed ſordida lucri cupiditas, & ciuile odium ad mutuam perniciem præceps, ad tutelam publicæ libertatis incautum, adeò diſtrahebat animos, vt diſcordes inſenſique inter ſe, domeſticis certaminibus externa fouerent arma. Ab Luſitano Ternatenſis; ab Caſtellano Tidorenſis iamdiu ſtabat: porrò ad Ternatenſem Bacianius, incertũ quas ob cauſas immutata in ſucceſſorem Almanſoris voluntate; ad Tidorẽſem Catabrunus Geilolij regni procurator, puero admodum eo quoque Rege, ſe adiunxerant. inter vtranque partem, ducibus Europæis minuta prælia ferebantur. Sed ex omnibus maximè bellũ ciebat Geilolius, ſpe concepta inter eos tumultus imperij proferendi; cuius rei facultatem quietis

rebus cernebat nullam. Mauricæ ſunt aliquot inſulę, de quibus ante dictum eſt. Morum vulgo omnem eum tractum appellant. Harum partem cùm ſinguli obtinerent Reges, quod in primis opulenta eſt terra, mutuò ſeſe inde pellere conabātur. Ea res, ad euertendum Tidorem, ne receptum vltrà æmulis daret is locus, aditum denuò Luſitanis aperuit. Quippe in eam ipſam expeditionem, vt fines Ternatenſium inuaderēt, Rades & Geilolius cum ſua vterque claſſe in Mauricas profecti, Caſtellanis adſumptis circiter quinquaginta, Tidorenſem vrbem arcemque cum imbelli plebe, & præſidio Caſtellanorum haud amplius quadraginta reliquerant. Ea re comperta Meneſius, confeſtim arce Gomezio Ario concredita, centum & viginti Luſitanos eduxit: adiunctiſque Aroezij, & Bacianij auxilijs, per ſpeciem occurrēdi hoſtium nauibus, cùm à Ternate ſoluiſſet, repente ad Tidorē flexit iter. & copijs bipartitò in terrā expoſitis, vrbem & malè munitā, & defenſorib⁹ pęne vacuā, primo impetu cepit. Oppidani cum regulo dilapſi. vrbs iterū direpta & incenſa. Inde ad Caſtellanos, qui ſe ſe in arcem vrbe capta receperāt; miſſi à Meneſio codicilli, cum clementi adhortatione, vti rerū ſuarum ſtatū agnoſcerent; captiuos & cętera per bellū ablata redderent; & incolumes ipſi cum ſuis rebus abirent; neu barbaricum ſolum reſpergi vltra Chriſtiano ſanguine paterētur. Quod ſi Cæſarem reſpicerent, gratiorem illi haud dubiè lenitatem in diſceptando, & animi æquitatem in complectenda concordia; quàm in perditis iam rebus, improba partium ſtudia, & pertinaciam in bello extrahendo, futuram. Ad ea ferocius primò reſponsū à Caſtellanis. dein, vbi admoueri tormēta ſca-

ta ſcalaſque vidêre; Fernandus præfectus, accepta fide, ad colloquium prodijt. In eo colloquio, poſt multam altercationem, denique pax ita conuenit. Caſtellani, captiuos & cætera ablata Luſitanis cũ fide redderent. inde ad Zamafum oppidũ orę Mauticæ cum ſuis rebus abirent. nullas prӕterea plagę illius adirent inſulas; neu quá eius mercaturæ aut negotiationis partem attingerent. Ternatenſi Regi ereptam paulo ante Maquienum inſulam reſtituerẽt; neu illi, neu Bacianio, aut alijs Luſitanorũ ſocijs arma inferrent; nec Tidorenſem, aut Geilolium, cæteroſue illorum hoſtes, vlla iuuarẽt ope: ſed ibidem quieti reſponſum ex Europa ſuper cõmercij controuerſijs, vti cum Ignatio ante conuenerat, exſpectarent. Meneſius naues ijs prӕſidiumque Zamafum vſque præberet; neu Caſtellanos, Tidoriſue aut Geiloli Reges dein laceſſeret bello. In haſce leges iuſiurandum vtrinque exactum: & datis qui proſequerentur, Caſtellani Zamafum ſine mora tranſuecti. Sub hæc, Tidorenſi quoque Regi data pax, & inſtaurandæ rurſum vrbis poteſtas facta, cum eo vt Ioanni certum quotannis tributũ penderet, neque Caſtellanis in poſterum, alijſue nationibus contra Luſitanos adeſſet. Additum etiam, vt Luſitanos aliquot haberet apud ſe, ad gentem Europæis inſtitutis & moribus imbuendam. Per hunc ferè modum compoſitis in præſentia rebus; adulta iam ætate Boahates intra arcem emoritur. Neque abfuit veneni ſuſpicio, in Aroezium vulgò collata, quod vereretur (vt eſt ſolicita omnis ambitio) ne maturo ad imperiũ adoleſcente, dominari poſtmodũ ipſe deſineret. Suffectus in Boahatis locũ german⁹ frater, natu minor, Aialus. Is verò vt ſibi tandẽ aliquãdo reſtitueretur, sũma

ope orare infelix inſtitit mater. ſed apud ſurdas aures nihil ea deprecatio valuit. Aroezius, continuãdi imperij cupidus, obſtabat in primis: ſentiebatque in ea re cum Meneſio, quamquam alioquin grauiter eidem infenſus, cùm alias ob cauſas, tum verò, quod Cacilē Vaiacum, è primoribus vnum, plus æquo fouere, ſibique palam anteferre videretur. quæ res non Aroezium modò prorſus alienauit à Luſitanis, ſed etiam ipſi Vaiaco exitium attulit. quippe, non ferens æmulum Aroezius, fictis primùm criminibus hominē inſectari cæpit; dein etiam, cùm parum criminatio procederet, necē inuiſo capiti apertè moliri. Vaiacus, cùm ſe imparē opibus aduerſario cerneret; vndique inſidijs appetitus (quod vnicum erat præſidium) in arcem ad Meneſium cõfugit ſupplex. Verùm ne ibi quidem tuto eſſe licuit. incluſum, Aroezius, quaſi maleficum & facinoroſum, extemplò ad ſupplicium à Meneſio expetijt. Meneſius, cùm neque Aroezium exacerbatum, & amico inopi afflictoque conſultum vellet, ſuos in conſilium vocat. Ibi dum ſententijs certatur; Vaiacus interea, metuens, ne poſtmodũ noxæ dederetur inimico; ſeſe præceleri deſperatione è turri præcipitat. Huius viri interitu, Meneſium haud mediocris inuaſit mœror. Acceſſit ad iras acuendas, parua dictu res, ſed quæ in ijs gentibus magnos animorum motus exciuerit. Petitam e Sinis paulo ante ſuculam (vt fit) Meneſius habebat in pretio. hanc extra muros forte paſcentem, oppidani aliquot ex inſidijs occidêre. Cauſa occidendi fuit, partim praua religio, quod Mahometicis & Iudaicis addicti ſuperſtitionibus, eam pecudem vulgò exſecrantur; partim etiam odium Meneſij ipſius; quem id peracerbè laturum non ig-

no-

norabant,& ſanè maior quàm pro re dolor hominem pupugit; ac proinde quàm intentiſſima habita quæſtione, affinem eius culpæ comperit Cacilē Vaiduam, qui & princeps tum erat ſacrorum, & Aroezium Regemque ipſum arcta affinitate attingebat. Hunc, nulla vel perſonæ, vel affinium, vel publicę quietis habita ratione, in arcē arripi iuſſum, Meneſius in carcerem condidit. Vulgata dein re, concurſus ad Meneſium factus ab Aroezio & Primoribus ciuitatis; quorum vel auctoritate, vel precibus vtcunque placatus, acceptis vadibus Vaiduam è cuſtodia emitti imperauit. id miniſterium Petro cuidam Fernando mandatum, infimæ ſortis homini; qui, vt eſt procax hominum ingenium in alienis miſerijs, inter ſoluendum Vaiduam, os eius ac faciem, fruſtra quiritantis ac diuinam humanamque implorantis fidem, petaſone pingui perunxit: qua ille contumelia adeo accenſus eſt, vt lacrymas non teneret. Producto dein ad arcis portam, præſto fuit honoris cauſa Aroezius cum magiſtratibus, & magno ciuium numero. quos, Vaidua, ſuam ſortem miſerans eiulanſque, cùm appellaret, aruina ſucculenta madentibus genis; Luſitani quidem adſtantes, ingenti ſublato cachinno, vrbanum Fernandi factum efferre laudibus: at verò Ternatenſibus, ad eam deformitatem lacrymæ pariter obortæ: atque ita ſuperbum & indignum id ludibrium viſum eſt; vt niſi arx atque tormenta ceruicibus imminerent; arma extemplò capturi, iniuriamque ſummi apud eos antiſtitis vlturi haud dubiè fuerint. Sed præſenti metu ac dira neceſſitate coerciti quieuêre. Vaidua, ignominiæ ac doloris impatiens, voluntarium ſibi in aliquot annos conſciuit exſilium:

ac vicinas interim inſulas cum quærimonijs & obteſtationibus obeundo, gentem vniuerſam contra Mahometis contemptores omni arte ſolicitare non deſtitit. At verò Ternate, incolis iam ſat ſuperque irritatis, longè etiã atrocior ad exulcerandos omnium animos cõſecuta res eſt. Intra arcem, vti ſupra demonſtrauimus, & pecuniæ, & cõmeatus penuria erat ingens. Inde milites cùm è tabernis atque è macello alia atque alia, vt fit, non præſentibus nummis, interpoſita fide coëmerent, ac poſtea ſoluẽdo non eſſent; concurſus à plebe cũ expoſtulationibus ad Aroezium fieri cæptus. ille, quando Luſitanos neque in ius vocare poterat, neque ad ſatisfaciendum creditoribus cogere; quod reliquum erat vnum; annonam in vrbe comprimi iuſſit. Ex eo Meneſius milites increpare, quod ipſorum improbitate atque auaritia, nihil iam venale proſtaret. illi contra, in Meneſium Prætoremque Indiæ conferre culpam; ac ſimul ferociter ſtipendium expoſcere. Cùm nihil eiuſmodi altercatione ꝑficeretur, & inopia creſceret in ſingulos dies, Gomezium Arium ad cõquirenda cibaria cum armatis aliquot inſulã peragrare placuit. Haud longè ab vrbe Ternate vicus eſt, Tabonam appellant. Eò progreſſi pauci ex Arij comitatu, quaſi ad populandum, non ad precandum veniſſent; ita in ædes irrumpere, cibos efflagitare; ſi mora fieret, per vim egerere. Cùm maior quàm pro numero & loco audacia eſſet; non tulère diutius inſolentiam incolæ: arreptis quæ ſors obtulerat telis, Luſitanos minis deterrere à rapina inſtiterunt. inde rixa cũ iurgijs orta: & Arius procul clamore ſuorum audito, ad opem ferendam & ſedandum tumultum accurrit. Neque ſegnius, ac maiore cum manu affuit

fuit præſes loci, vir egregiè fortis: accenſiſque ad iracundiam animis, cùm nihilominus in temerario incepto Luſitani perſtarent; pauci à multo pluribus circumuenti, multis acceptis plagis, quidam etiam armis exuti, in arcem ad Meneſium reuertuntur. Horum conſpectu & vociferatione oſtentantium vibices, & ſeſe fuſtibus indignum in modum acceptos ab agreſti plebe querentium, commotus haud ſatis cognita cauſa Meneſius; per iram, auctores eiuſmodi facinoris ab Aroezio poſtulat, graues additæ minæ, ni extemplò dedantur. Aroezius, licet malum id ſibimet Luſitanos contraxiſſe non ignoraret; tamen vrgente metu inuitus obtemperat. Tabona citati præſes & duo è primarijs, Meneſio ſine mora ſiſtuntur. è quibus ille duos præciſis manibus domum remiſit. Præſidem verò brachijs poſt tergum reuinctis, in littore deſtitutum, ferociſsimis duobus moloſſis obiecit. quorum impetum ac dentes, varia corporis declinatione, aliquãdiu fruſtra euitare conatus; horrẽte ſupplicij fœditatem effuſa ex oppido multitudine; circumſpectare primò cœpit fugã: dein, cùm terreſtres omnes exitus milite obſeſſos cerneret; in mare ſe (quod ſupererat vnũ) ad incertam ſpem ſalutis immiſit. neq; canes, quippe iam ineſcati, ab inſequendo abſtitêre. pedibus tantùm nanti, pone cùm adhærerent; dolore ac deſperatione in rabiem actus, repente ſeſe conuertit; dentibuſque, horribile dictu, certare cum belluis inſtitit: atque ad extremum, vnius aure mordicus apprehenſa, cùm iam ſanguis vireſque deficerent; moribundus, moloſſum vnà ſecum ad ima detraxit. Atrox & inhumanum id pœnæ genus haud immeritò viſum, eò magis quod Luſitano ex

patrijs inſtitutis ac legibus gloriari licet; nullam gẽtium in homines dãnatos mitiora exercere ſupplicia. Et Aroezius eo facto, ad implacabile Meneſij aduenarumque odium efferatus, de tollendis è medio Luſitanis pariter & Caſtellanis agitare cæpit. Ac per fideles primũ internuntios placatũ ſibi Catabrunũ facilè adduxit; vt ſimulatque cæſos ad Ternatẽ Luſitanos audiret; Caſtellanos ipſe viciſſim ab Toloco ad Geilolum allectos, ad vnum interficeret. Additum magno vtriuſque conſenſu, vt ſublatis peregrinis, regulũ vterq; ſuum necaret, ac regnũ inuaderet. Hiſce de rebus dum occulta cõſilia ineũtur; atque ad fraudem, quando in aperta vi ſpes non erat, tẽpus & ratio exquiritur; indicium interim cõſpirationis ad Meneſium defertur. ille, per ſummam diſſimulationem Aroezium in arcẽ (vti ſolebat) accerſit, itemque ex Aroezij amicis, quos ille in ſceleris communionem aſciuerat, pręcipuos duos, Tamaranum & Boium: quorum hic iudicijs capitalibus, ille rei maritimæ præerat. Hi ſeparatim interrogati de coniuratione, primò ſatis conſtanter negabant: dein tormentorũ admoto terrore, ſeriem totius rei ſine cunctatione prompſêre. Hoc tanto periculo Meneſius ictus, damnatũ de conſilij ſentẽtia Aroeziũ, in elato ſuggeſto (vti principes viros moris eſt) toto ſpectante populo ſecuri percuſſit. Reliqui duo quo genere leti perierint, incertum eſt. Eo caſu perterriti primores vrbis, ad locum natura munitum, cui Turoto nomẽ, ſimul cum Regina, liberiſq;, & coniugibus effugerũt. Inde Regina denuò per legatos Aialũ filium à Meneſio ſumma ope repetere aliquandiu perſeuerauit. Poſtremò, vbi clauſas aures fruſtra tentari perſpexit; Aroezij exẽplo venale quicquã ex agris

ad vr-

ad vrbem deferri vetuit, adeò vt pæne obſeſſi non modò penuriam, ſed etiã famem Luſitani ſentirẽt. Interea Cõſaluus Pereria ſucceſſor Meneſio deſtinatus, cùm dies aliquot Malacæ ex itinere ſubſtitiſſet; idoneam nactus tempeſtatem, in Borneum traiecit; pacemque & hoſpitium cum Rege libentiſſimo inſtituit. Ea inſula eſt perampla. ducentas circiter & quinquaginta leucas ambitu colligit. Mahometem colunt populi: carnibus, oryza, & varijs alimentis abundant; & ſuper hæc, laudatiſſimam caphuram, & primæ notæ adamantes, agallochum; itemque apprimè expetitum vicinis gentibus factitij vini genus, quod patrio vocabulo tani poi dicitur, cum veſte Cambaica, ære, argento viuo, rubrica minioue permutant. Portus & oppida numerant multa: ſed præcipua nobilitate Borneũ regia eſt vrbs. hæc nomen fecit inſulæ, lateritijs mœnibus, & ſumptuoſis ædificijs mirum in modum exculta. Inde Pereria Ternatem delatus, perturbata omnia; Luſitanos macie ac fame luridos ac deformatos offendit. Accepta dein præfectura, Meneſium ab Reginæ oratoribus pro atrocitate facinorum dolenter & grauiter accuſatum, in cuſtodiam dat. habitaque ritè quæſtione, ſicuti à Prætore Nonnio in mandatis habebat, teſtata omnia crimina, & litteris conſignata, ipſumque Meneſium vinctum remiſit in Indiam. Tum, iuſtè ac leniter agendo cum incolis, Regemque puerum laxius & liberalius habendo, Reginam & ceteros profugos cum omni rerum copia ad vrbem reduxit. Simul etiam arcem (quippe alicubi aggere tãtum exſtructo murus & propugnacula deerant) abſoluere aggreſſus eſt: quam rem quò enixius ipſimet oppidani adiuuarent; cùm ſolenni iureiurando palam Re

ginæ promiſit;ædificatione abſoluta, ſeſe confe-ſtim ei filium incolumem fide optima redditurũ. Poſt hæc, ad Luſitani Regis negotia procuranda, & prohibendum mercatura militem, toto pectore incubuit. Neque ſolùm edicto graui, vti Meneſius antea, cauit, ne cui præter miniſtros regios contrahere cũ incolis liceret; ſed etiam circũmiſſo cõquiſitore, menſuras omnes atque ſtateras è priuatorũ ædibus ablatas aut concremauit, aut fregit; certã præterea caryophylli partem eius quod ſibi quiſque iam emerat, pretio dominis perſoluto, in regiam apothecam conuehendum curauit. Id verò acerbiſſimũ accidit Luſitanis: militiæ quippe munia peroſi; vetito commercio dudum aſſueuerant, coemptiſque frugibus, tanquam ſerpentes theſauris, incubabant. Ante alios Fernandus Lupius pro Epiſcopo (vicarios tum, ſacerdotes eiuſmodi, vulgò appellabant) qui cæteris exemplum omnis diſciplinæ ac ſanctitatis deberet eſſe; interdictam ſibi negotiationem, & ereptum è faucibus nefarium quæſtum, pati nullo modo poterat. Proximus huic Vincentius erat Fonſeca, vir ſeditioſus ac turbulentus. Atque hunc quidem, Præfectus, arrepta occaſione, quod exigenti vigilias circitori ferocius & contumacius reſpondiſſet; in vincla coniecit. Verùm cæteros ex eadem factione coercendi, haud æquè expedita erat ratio: quippe cum plures, & paratos ad facinus; & incolarum, quibus tolli edictum pariter expediret, opibus ac fauore ſubnixos. Hiſce rebus elati pleriq; milites, primò arcem præfectumq; deſerere, ac partim ad Caſtellanos, partim etiam ad Mahometanos transfugere cogitarũt. dein, veriti, ne ſi adeò apertè nudaſſent animos; periculũ affinibus ac liberis in Luſitania

reli-

relictis crearent, ſibique receptus à tam præcipiti conſilio non daretur; tutius ac ſatius fore ſtatuũt; per ipſoſmet Ternatenſes exitium necemque præfecto moliri. Nec mora: mutuis adhortationibus inflammati; non modò plebem, ſed etiam magiſtratus, atque adeò Reginam ipſam in præfectum accendere. Veniſſe nouum ex India non hoſpitē aut amicum; ſed dominum ac tyrannum: qui, dũ à Prætore Indiæ, & regijs Quæſtoribus gratiam ineat; gradumq; ſibi ad opes & imperium ſtruat; aliorũ omniũ rationes & commoda negligat: & iniquiſſimis edictis, contra naturæ & gentium iura, totũ commercium interuertat. Neque verò blanditijs & fucata eius comitate decipi ſe patiantur. Simul atque arcē abſoluerit, certum eſſe illi, non Regē modò è cuſtodia nullo pacto dimittere; ſed etiam Reginam ipſam vnà cum proceribus repente comprehenſam, in eundem carcerem includere; quò pluribus obſidibus obnoxios ad omnia ſibi habeat inſulanos; nec tantùm alimenta ſubtrahere, vt antea, ſed ne hiſcere quidē in poſterũ audeat quiſquam. Ni talia machinantem occupent è medio tollere; non modò grauia fortunarum damna; ſed etiam teterrimā haud dubiè ſeruitutem omnibus imminere. Hæc, & alia eiuſmodi, quæ in tali re praua cupiditas & malitia ſuggerebat; ſecundis auribus cùm à populo, tum à Regina in primis accepta. ac læta mulier, quicquid irarum ac ſimultatũ cũ alijs fuerit, totum id in ipſos vertiſſe Luſitanos; tam præclaram occaſionē vlciſcendi acceptas iniurias, delendiq; gentem inſociabilem, è manibus elabi paſſa non eſt. Vocatis ad concilium affinibus amiciſque, demonſtrat; agitatos partim conſcientia ſcelerum; partim intercepti lucri dolore Luſi-

tanos,

tanos, capitali inter ſemet odio diſſidere; atq; ipſius maximè præfecti necem omnibus votis expetere. Collata in eos à Boleife coniuge beneficia, dextraſque iunctas & hoſpitij ſanctiſſima iura in memoriam reuocat. Pro ijs quàm malè relata ſit gratia, reputare apud ſe quemque iubet. Vixdum vita functo Boleife, paruulos liberos fraude in arcem abreptos; ſeſe ægrè ex impiorum manibus elapſam, relicto ſolio, vagam inopemque tamdiu toleraſſe vitam; maiorem natu filium, vt primùm ad capeſſenda regni gubernacula pubeſcere inceperit, veneno ſublatum. hunc, qui ſibi afflictæ ſuperſit vnus, per quotidianos dolos & callidã fruſtrationem in cuſtodia detineri: ad hæc, intolerandas contumelias, & inaudita poſt hominũ memoriam inſontium ſupplicia cruciatuſque commemorat. Hortatur, quandoquidem ipſimet Luſitani ad facinus adeò glorioſum inuitent, ac dextras quodammodo porrigant; ſeſe ad tyrannum interficiendum ingenti animo parent. Vbi eam belluam, adiuuantibus vel certè approbantibus inimicis, in ipſo cubili mactarint; tũ ſubitò aucti ſubſidijs, quæ in tempore ſint affutura, occæcatos inteſtina rabie lupos ad vnum omnes occidant; arceque occupata, & excuſſo impotentiſſimi dominatuſs iugo, innoxium Regem orbæ parenti, ciuibus, vrbi tandem aliquando reſtituant. Haud magni negotij fuit cunctos in ſententiam adducere; quippe Luſitanis & natura cultuque diſſimiles, & publicè dudum infenſos, & proprijs inſuper damnis atque offenſionibus irritatos. Cùm certatim in id operam ſuam deferrent, dies rei peragendæ condicitur. Interea Regina ad omnem ſuſpicionem auertendã, officia in præfectum intendere;

operas

operas in arcis ædificationem vltrò ſuppeditare; hortari vt munimentis perficiendis inſiſtat; ſcilicet quò ſibi optatis vnici filij amplexibus quamprimùm perfrui liceat. Vbi deſtinata affuit dies; delecti viri tum in Mahometis fano ſub arcem, tū etiam in proximo loco, eoque denſiſſimo, clam in inſidijs collocantur: qui vbi è turri ſignū editū ſit, extēplò per inchoata vel intermiſſa opera in arcē irrumpant: dein cōiurati cum gladijs, ijdē ferme qui familiariter ad Regem itare conſueuerant; circa meridiem de more intromiſſi, ad intimam turrem ſine vlla interpellatione perueniunt. ibi cum Rege collocuti, ſimul expediunt ferrum; & colligunt animos. Maximè opportunum erat diei tempus: cuſtodibus ac miniſtris, vti ſolebant, meridiandi cauſa dilapſis; & præfecto per ſummam ſecuritatem intra cubiculum quieſcente. Vnus Vincētius Fonſeca vinctus vigilabat in proximo. Is, e corporum motibus vultuq; confuſo rem haud obſcurè coniectans, cunctantes hærenteſq;, nutu ac verbis inſtigando perpulit tādem, vt in cubiculum præfecti impetum facerent. Ergo ſtrictis gladijs hortati inter ſe, alij fores effringunt; alij gypſatos arundine intertexta parietes, calcibus proruunt. Pereria, arreptis armis cùm ſeſe acriter defendiſſet ac diu; tranſfixo denique duobus ictibus pectore, moribundus occumbit. Interea qui ſub arcem in delubro latebant, geſtientes cupiditate cædis & ſanguinis, non exſpectato ſigno teneri nō potuerunt, quominus in prætereuntem fortè Luſitanum irruerent. Eo argumento, nec non clamore ex præfecti ædibus vociferantis ancillæ, patuit fraus. Tum excitati Pererériæ famuli aduolant: ad arma vocatur: atque, vt in communi metu, ab

vtriuſque factionis hominibus ad turrem extemplò concurritur. ibi, mira celeritate, antequam ſignum ederent percuſſores oppreſſi partim cæduntur; partim è muris feneſtriſque ſeſe præcipites dant. Ab Luſitanis, vt in re trepida, occluſæ portæ; & pro mœnibus, & propugnaculis vigiliæ ſtationeſque pæne ſerò diſpoſitæ. Ac per hunc modum eo die ſeruata non arx modò; ſed, vno Pereria excepto, vita omnium ac ſalus; euidenti profectò Dei benignitate, credo propterea quod futuræ poſtmodum in ijs locis Chriſtianæ meſſi conſuleret. Sub hæc, inter Luſitanos de ſucceſſore, vti conſueuerant, ingenti contentione certatum eſt. Atque ad extremum, adnitente Vicario, per ſeditionẽ ac tumultum, præteritis ijs quorũ habenda erat ratio more atque inſtituto maiorũ, è vinclis ereptus Fonſeca in locũ defuncti peſſimo exemplo ſufficitur. Ab hoc, tametſi non tam voluntate, quàm vi, quod alioquin ex omni circa regione commeatibus arceretur, commodius factum eſt nihil, quàm quod expoſtulanti Reginæ Aialum filium reddidit. Cæterùm, militari neglecta diſciplina, & contempto Ioannis edicto, liberam negotiandi poteſtatem atque licentiam Luſitanis indulſit. Et ipſe poſtmodum apud Indiæ Prætorẽ accuſatus (incertum quibus artibus) omniũ criminũ & flagitiorũ impunitatem adeptus eſt. Aialo regnãte, nihilo quietiores, quàm antea, res fuere. Quippe dum ſeuerius exercet imperiũ, & à magiſtratibus cæteriſque, quos ad eam diem publici peculatus pauerant, acrius rationes repoſcit; principum ſibi odium ſimultateſque irritauit. ij probabilem nacti materiã criminandi, quod per eos fortè dies vagi ad rapinam aliquot ex arce

ab agre-

ab agreſtibus interfecti fuerant, eius cædis culpam in Regem conferendo, aliaſque comminiſcēdo calumnias, Fonſecam adduxerunt, vt inſontem Aialum vi atque armis pelleret regno, eiuſque loco Tabariam ſpurium ſubſtitueret, è ſtirpe regia minimum natu. Ea res multitudinis animos vehemēter offendit: ac vulgo Fonſecæ diras omnes imprecabantur. atque etiam è Luſitanis nauarchis minimè deerant, qui cum eo palam exercerent inimicitias, & indignam Conſalui Pereriæ necem, amiſſamque propemodum arcem, & ſumma iniuria occupatam ab eo præfecturam exprobrarent. Ita, domeſtico ſimul & externo ſolicit⁹ metu, peræquè omnibus adeò diffidebat, vt non die non nocte arma deponeret, nihil ab vllo porrectum, niſi ſiniſtra acciperet manu, quò alteram ad ſtringendum gladium expeditam haberet; &, quod in conſcientia magnorum ſcelerum accidit, vmbras horreret. Interdum etiam, congreſſus hominum vitabat, ac lucem; & in ſolitudinem abditus; ſtatum rerum ſuarum tacitus apud ſe deflebat. Eò libentius de ſucceſſoris aduentu nuntium accepit (is erat Triſtanus Ataidius) eique ſine vlla tergiuerſatione claues arcis & gubernacula tradidit. Hoc præfecturam gerente, haud contemnenda occaſio amplificandæ in eo tractu Chriſtianæ religionis affulſit. Momoia eſt vrbs in Moro. Simulacra colebat gens, atque inde Mahometani quotannis prædas āgebant. eam iniuriam & calamitatem querenti Momoiano dynaſtæ, Conſaluus Veloſus, qui tum ibi negotiabatur, ſpē fecit, ſi Chriſtiana ſuſcipere ſacra in animum induceret, auxilium cōtra eas incurſiones à Luſitanis impetrandi. Haud aſpernatus conditio-

nem barbarus, auctore Conſaluo legatos ad Ataidium mittit. ij, dies aliquot à præfecto comiter habiti, ſacro fonte abluuntur: dein muneribus culti ac Luſitano veſtitu ornatuque; in patriam reuecti, plenam promiſsis legationem dynaſtæ renuntiant. Ille, tam læto ſucceſſu, magnam in fiduciam erectus, Ternatem extemplò contendit. Ibi iuncta cum Luſitanis amicitia; magnifico pro copia loci apparatu, ipſe comiteſque baptiſmo luſtrati, atq; alijs quidem alia de more impoſita nomina: dynaſta in Luſitani Regis videlicet gratiam, Ioannes eſt appellatus. Momoiā redeunti, comes additus Simon Vaſeus ſacerdos. Huius opera, præſertim Ioanne adnitēte, multi paucis diebus ad Eccleſiam adſcripti. Cumq; in dies creſceret numerus; laboranti Vaſæo Franciſcus Aluarus itē ſacerdos paulo poſt ab Ternate ſuccurrit. Tū verò ſummi infimiq;, credo magis imitandi principis cauſa (vt euētus poſtea docuit) quā quò neceſſaria Chriſtianæ fidei capita probè tenerent, relictis in ſpeciem ſimulacris vni Deo nomina profiteri inſtiterunt. Simul, delubra non pauca, ſtatuis dæmonum comminutis atque ſublatis, ritè expiata, & cultui diuino dicata ſunt. & ab Ataidio, vti receperat, Luſitani milites aliquot Momoiam trāſmiſſi, qui vrbem munirent; ac nouellos Chriſtianos à Mahometanorum incurſu rapiniſq; defenderent. Dum hęc ad Momoiam fiunt; Ternate ab improbis cupidiſq; rerum nouarum, Tabariæ nomen ad Ataidiū defertur, quaſi de occupāda per dolum arce conſiliū iniret; ipſiuſq; præfecti vitæ in primis molirętur inſidias. Ea criminatio, innoxio adoleſcēti, vt initio calamitoſa, ita exitu ſalutaris fuit. Quippe ab Luſitanis fraude in arcē illectus, repente in vin

cl-

cla conijcitur. dein crimina diluere, atque iras leniire præfecti fruſtra conatus, cum valida cuſtodia in Indiam ad Prætorem eſt miſſus. atque ibi demum cauſa cognita, verbis honorificis abſolutus, repudiato Mahomete Chriſtianus efficitur. Inde patriam repetens, cùm ad Malacam ex itinere ſubſtitiſſet, extinctus eſt morbo. Cæterùm Ataidius, præiudicata re, neq; Nonnij exſpectata ſententia; Cacilem Aerium eius loco fecerat Regem, Boleiſi pariter ex pellice natum Iaua: quæ, filij ſaluti non ſine cauſa metuens, cùm acrius tenderet, ne tam infauſtæ ſucceſsionis aleam ſubiret; ſatellites puerum à complexu parentis auulſerant; ipſamq; muliebriter vociferantem, væſano perciti furore, ex ædium feneſtra præcipitem dederant. Hoc tam atrox facinus, non Ternatenſium modò; ſed omnium eius plagæ Regum ac populorum iras denuò in Luſitanos accendit. ac vulgo in cœtibus concilijſque, præter cæteras querimonias & maledicta, fremebant, indignam atq; intolerabilem eſſe rem, ab ijs qui pæne precario nuper in eas regiones irrepſerint, Reges incolis ex libidine dari adimiq;. Id verò in primis pro ſuo quiſque ſenſu & ingenio deplorare. Ac per eos ipſos dies, ad cumulandam inuidiam, fœdum Pinti cuiuſdam factum acceſsit. Is ad explorandum Mindanaum, & alias circa inſulas, ab Ataidio miſſus, à Mindanao ad Siriagum deuenit. ibi clementer acceptus, cum Rege hoſpitium ac ſocietatem mutuo ſanguinis hauſtu ſanxit. is genti ſolennis fœderum ritus. inde, cùm ſecuri inſulani quaſi ad amicum & ſocium, vel contrahendi, vel etiam viſendi cauſa familiariter in ipſam nauem adirent; Pintus, aliquot ex ijs repente correptos, abdito loco infra tabulata

conjecit,aſportandi cauſa.Non latuit ea fraus incolas.quippe,dũ ſe ad iter expediũt nautæ;ſenſim vnus è captiuis in mare deſilijt;nandoque cùm ad ſuos perueniſſet;rei geſtæ ſeriẽ expoſuit Regi.Ille accẽſus ira,extẽplò celoces deduci,& in eas armatos imponi iubet.ab ijs Luſitanus prope inter moliendũ oppreſſus,ſæua poſtmodũ coorta procella pæne ſubmergitur.Inde ad leuandã onere nauẽ iactis in mare tormentis,magna cum formidine ac trepidatione Ternatẽ applicuit.Haſce ob res,omniũ animis maiorẽ in modum exaſperatis;Moluccenſes Reges ad extinguendum nomẽ Luſitanum, miſſis vltrò citroque nuntijs,cum Ternatenſi populo cõiurauerant;in eandẽ ſocietatẽ regulis quoque Papuarũ inſularũ aſſumptis,Vaigamano,Vaigeo,Quibibio,& Mincimbo.Conſiliũ erat,ſparſos varijs locis Luſitanos,ad internecionẽ delere:Ternatenſis arcis præſidiũ,quando muralia tormenta deerant,ſubtractis vndiq; alimentis fame conficere:ſi id minus è ſententia ceſſiſſet;felices oẽs arbores vltrò ſuccidere,& cũ familijs lõgè inde migrare;vt quoniã noxia & inuiſa natio armis ex ea terra pelli non poſſet;certè ſolitudine ipſa,& inopia rerum omniũ,excedere cogeretur.Hiſce rebus ita conſtitutis;initiũ belli factum à Ternatenſibus:ij, quàm occultiſſimè ſuis rebus in tutum egeſtis, ne quid hoſti ad prædã reliquũ eſſet; poſtremò, ante lucem oẽs ex vrbe profecti ſunt. fruſtraq; Ataidius vt primùm id reſciuit,abeuntes omni ope reuocare;eorumq; iras pollicitationibus & blãditijs permulcere tentauit. Maritima primum loca procul ab arce petiêre:dein cùm à Luſitanis nauibus vexarentur;in abditos ſaltus ac præaltas rupes recepêre ſe ſe,inde furtiuis expeditionibus, in aquatores

tes maximè & lignatores Luſitanos fiebat impetus quinetiã, vt nullam ſecum pacis conditionem eſſe Ataidius intelligeret; patriam ipſam Ternatẽ, vbi erant aliquot domicilia Luſitanorum, ſubito aduentu iniectis ignibus concremarunt. Eodẽ fere tẽpore cæteræ quoque gentes in arma coortæ: & Luſitani, qui alijs alijſque in regionibus, vt apud amicos agebant, repente circumuenti cæſique. Et in Moro, præter alios, Simon quoque Vaſæus ſacerdos occubuit. Franciſcus Aluarus, multis vulneribus acceptis, ægrè nauicula Ternatem euaſit. Peſſimũ verò ex ea coniuratione illud accidit, ꝙ Catabrunus veneno adoleſcentulum Geiloli Regẽ ſuſtulit, regnumque per ſcelus inuaſit: dein ad occupãdas in eo tumultu Mauricas inſulas magna claſſe profectus, neophytos Momoianos, vtpotè Chriſtianis præceptis leuiter admodum inſtitutos, ab recta in Deum fide, metu minisq; deduxit, vno incaſſum reclamãte dynaſta Ioãne: quippe qui Chriſtianæ diſciplinæ præcepta, & Euangelij veritatem, in pectus altè demiſerat. is, vbi obſtinatos ad deditionem, atque ab ſuſcepta religione per ſummam leuitatem atque perfidiam auerſos populares animaduertit; locum extra vrbem tumultuario opere munijt; fruſtraque hortatus Luſitanos aliquot quos circa ſe habebat, ne aſperis in rebus deſponderent animum; ipſe cum paucis familiaribus oppugnationem hoſtilem à matutino tempore ad veſperum præclarè ſuſtinuit. Nocte dein, deſperata corporũ ſalute, ad animos pręſertim domeſticorum quacunq; ratione ſeruãdos incubuit. Vxorem habebat Chriſtianis nuper ſacris initiatam; hanc vnà cum paruulis liberis, ne propter infirmitatem naturæ, vel ætatis, de baptiſmi præmijs

periclitarẽtur, in opinionis errore optimo vtens animo, ſua ipſe manu peremit. inde cùm ſibi quoque manus pararet afferre; domeſticorum interuentu prohibitus, & non ſine magno animi dolore, Catabruno traditus eſt. Ab eo cùm interrogaretur, cur tam triſte cõſilium cepiſſet, immeritam coniugem cum innoxia prole occidendi per ſummum nefas; vxori quidem ac filijs egregiè ab ſe cõſultum eſſe reſpondit; quorum ſexus ætaſque ab ſalutari Chriſti confeſsione abduci facilè potuiſſet; at ſe ſe, vti virum deceret, nec tyranni minas horrere, neque extrema ſupplicia cruciatuſue, Chriſti cauſa defugere. Hac orationis libertate Mahometani ſęuitiam acrius concitauit: cumq; in eo iam eſſet, vt carnifici traderetur, amicorum ac procerum deprecatione ſeruatus eſt. Dignus profectò qui nõ in vltima barbarie, ſed in Europa media naſceretur. quippe, tam generoſum ingenium, cultoribus peritis adhibitis, ad eximiã virtutum omnium frugem haud dubiè perueniſſet. Et Ioannes quidem, quam dixi conſtantiam ac fortitudinem præſtitit. De cætera neophytorum turba vtrum vel vnus in fide manſerit, nihil comperti eſt. adeò (vt eſt in ſacris litteris) malè fundata ædificia, ingruentibus ventis atq; procellis, facili momento ſoluuntur. Hæc, & alia eiuſmodi audienti Ataidio peracerba erant; ſed acrior & præſentior erat ſenſus quotidianæ penuriæ, omnibus circa populis infenſis infeſtiſque. itaque ingraueſcente in ſingulos dies annona, oryzæ precium in modios à ſeſtertijs binis ad quadragenos fermè peruenerat: iamque fames vrgebat; actumque de ſumma rerũ procul dubio foret, ni per idipſum tempus cum cõmeatibus & modico militum ſupplemen-

to,Simo Sodreus à Malaca,& à Mindanao Pintus, cuius paulo ante meminimus, affuiſſent. Hoc au-cti ſubſidio Luſitani, varijs eruptionibus Turutū caſtellum egregiè munitū,itemq́; Palatiam,& Calamatā,& Gicū haud ſine certamine capiunt. quibus victorijs laxatæ duntaxat in pręſens anguſtiæ ſunt.deficiente dein rurſus cōmeatu, imminutoq́; varijs cladibus pręſidio, premi denuò longè vehementius cępti, vtiq; poſtquā cōmiſſo nauali certamine cumTidorenſibus,pręter conſuetudinem, ſemel iterumq́; malè pugnatum eſt. Ex eo tempore de maris poſſeſsiōe deiecti, egredi ex arce nuſquam audebāt:& diuina magis benignitate,quàm viribus humanis,in aduentū Antonij Galuani extracta obſidio eſt.Eduardi, cuius ſupra mentio eſt facta, filius erat Antonius, in Abaſsina legatione ad Camaranum inſulam vita functi:vir excellenti cùm in Deum ſuperoſq́ue pietate ac religione; tum erga homines æquitate,& incorrupta in Regem ſuum fide;& ſuper hæc,admirabili quadā nauticę rei ſcientia:quippe gubernatorū, in ſyrtibus euitandis & dirigendo curſu errata corrigere;deſperantes,vt ſæpe fit,de ſalute vectores nautaſq́ue confirmare;& morbo laborantes mira ſedulitate ſuis etiam,vbi res ferret,impęnſis curare iamdiu ſolitus. Is,cùm in India priuatam rem ageret,ex regijs repente litteris Molucarū præfectus ab Nōnio declaratur. ac tametſi non ignorabat quàm affecta atque adeò exulcerata Molucenſis eſſet res; tamen obſequio in Regem , & ſtudio rei communis adductus,plenam laboris ac periculi pręfecturam haud grauatè ſuſcepit. cumq́; ei, è fiſco regio, in ſtipendiū & ſumptus neceſſarios nummi tardè admodū ac malignè præberentur;ſua ipſe pecunia

(habebat aũt in numerato nõ exiguã, qua negotiari ſi cũ induſtria pergeret, ad opes ingentes peruenire breui tempore potuiſſet) & militẽ conduxit, & varios commeatus, & molas, & plumbũ, & omnis generis ferramenta, quibus rebus carent Molucæ, coemit. itemque ad propagandam Ternate ſobolem, hoſteſq; de ſpe deijciẽdos eius coloniæ vel præfecturæ extinguendæ, Chriſtianas mulieres aliquot ſecũ auexit, quas ibi cum Luſitanis in matrimonio collocaret. Cum hoc apparatu à Cocino profectus, Malacam venit: inde per Borneum inſulam ad Ternatem incolumis appulit. Deſcendẽti, non præfectus modò, & vulgus militum; ſed etiam ſacerdotes cum hymnis & ſacris carminibus obuiam prodiêre, quaſi ad certam eius præſidij ſalutem ac libertatem è cœlo deſcenderet. Neque eos fefellit ſpes. quippe, expoſitis à Galuano commeatibus, annona primùm leuari cœpta, ædileſq; macello præpoſiti; & in ſingulas res pretiũ ſtatutum, quò ne pluris quæque væniret. Præter hæc, ad clericorum diſciplinam regendam, curandoſque popularium animos, recentia Alphonſi Cardinalis Luſitani decreta, ſeu conſtitutiones eccleſiaſticas Vicario tradidit. dein ad militiæ munera, & arcem vbi opus eſſet inſtaurandam, curas intendit. iuſtitiaque in ſuos; fortitudine & vigilantia in hoſtes, cùm arma nunquam exueret, & pro vallo excubaret, & ad ſubita ac periculoſa primus accurreret; enixè operam dabat, vt omnes in ſalutari concordia atque in officio contineret. Ad Tidorem eo tẽpore conſtiterat moles belli, quò coniurati Reges, Aialo exſule aſſumpto, armatorũ millia plus quinquaginta cõtraxerant. neq; vrbem tantũ cinxerant muro foſſaq;, ſed etiã, in prealta ſupra vrbem rupe, ca-

pe, ca-

pe, caſtellum, arcis inſtar, exſtruxerant. Inde cùm Ternatenſe infeſtũ haberent littus, & prodeuntes ad piſcationẽ & quotidiani victus miniſteria Luſitanos exciperent; veritus Galuanus ne per belli morã in priſtinas recideret rerum omniũ difficultates, miſſis primò Tidorem legatis, Reges ad ſuperioris temporis offenſiones voluntaria obliuione delendas, atq; ad renouãdum cum ingenti quæſtu commercium eblandiri conatus eſt. dein, cũ inflati nouo ſucceſſu barbari omnem pacis mẽtionem aſpernarentur, atq; adeò in Luſitanũ nomen conuitia & probra iactarent; Galuanus, fuſis ad Omnipotentem Deũ precibus, & cæleſtiũ vniuerſorum ope ſuppliciter implorata; rem eſt auſus portenti ſimilem, & meritò cariturãm fide; ni alia cõplura id genus euenta, hoc etiã ipſum omni ſuſpicione mendacij apud æquos rerũ æſtimatores eximerẽt. Naues habebat in portu maiores, nõ amplius quatuor: & præter eas, aliquot leuiora nauigia. in claſſiculam hanc impoſitis circiter quadringentis armatis, quorum erant Luſitani centũ & ſeptuaginta, reliqui, Aerio & paucis exceptis, infimæ ſortis homines, ac Luſitanorum fere mancipia; Triſtano Ataidio cum eius familiaribus amicisque ad cuſtodiam arcis relicto, Tidorẽ petit vltrò; & nullis (incertum quare) hoſtium nauibus obuiam egreſſis, idonea ſtatione extra ictum teli anchoras iacit. inde obſidentem littora multitudinem, & ſitum vrbis, ac totius circa regionis naturam attentè perluſtrat. Aduocato dein concilio, optimum viſum, imminentem vrbi rupem arcemque, vt in tali nullo metu ad hoſte neglectam, inuadere. Ad eam rẽ Luſitani delecti centum & viginti; hiſce additi è reliqua turba qui trecentorum ſummam explerent.

rent. cæteri, claſſem tueri, & ad hoſtem diſtinendum, huc illuc circumagere naues, & varijs locis deſcenſionem oſtentare iuſsi. Galuanus interea, die qui fuit Indorum præſidi & Apoſtolo Thomæ ſacer, anno à partu Virginis ſupra ſeſquimilleſimum trigeſimo ſeptimo, quendam è captiuis nactus peritũ itineris ducem, remotiore ab vrbe loco, circa quartam noctis vigiliã cum ea quam dixi manu deſcendit; ſilentióq; agmine & expedito, per ſylueſtres maximè ſemitas ad montis verticem occultè ſuccedit. Iam itineris magnam partem, lento gradu, laſsitudinis vitandæ cauſa, confecerat; cùm orta lux, & micãtes procul galeæ, rem hoſti prodidère. extemplò ad arma conclamatũ horrenda cum vociferatione: quam, repercuſſu multiplici, nemorum denſitas, ac ſinuoſi conuallium anfractus augebant: & omni ex parte, quaſi ad prædam haud dubiam, concurſus illicò fieri cæptus. Ante alios Aialus, quem ex amiſſo regno præcipuus vrebat dolor, ad præoccupandos tranſitus cum parte copiarũ accurrit; & modica in planitie Luſitano è ſyluis egredienti fit obuiam. ibi contracta repente pugna Aialus caſside armatus, & maculis ferreis, prælongam vibrans vtraq; manu romphæam, in hoſtes furibundus inuehitur: ac dum haſtatis & fiſtulatoribus incautius obijcit ſe ſe, cùm vndique peteretur, vulneribus aliquot acceptis, in arma procumbit; & ſimul, vt erat egregijs viribus, momentò reſurgit; ac diſsimulato aliquandiu dolore ne ſuis trepidationẽ inijceret, ante prima ſigna præliũ ciere perrexit: dein, cùm latius manaret ſanguis, quippe nullo medicamẽto ſuppreſſ', linquẽte iã artus animo, & oculis offuſa caligine, rurſus occubuit; tantũ ad ſtipatores effatus, vt inde ſe

quàm

quã ocyſſimè tolleret; ne canes(ſic enim Luſitanos vocabat) optato ad ludibrium corpore potiretur. Vti iuſſerat, nõ ſine periculo factum. & ipſe quidẽ elatus ex acie, paulo poſt efflauit animã: reliqui attoniti caſu Regis(vt eſt fugaciſſimum genus) extẽplò terga verterunt; ac per inuia cauteſque præruptas paſſim arma iactantes, pars nota nemorum latibula; pars vrbem trepidi repetunt, ac venientem ſubſidio alteram aciem, per anguſtos calles vnà ſecum auertunt; pars montis cacumen contento curſu occupare nituntur: horum maximè tergis inſtitit Luſitanus; cæſiſque compluribus, vno tantùm amiſſo mancipio, immiſtus fugientium turbæ in arcem irrupit. Ibi Galuanus tam inſignem victoriam, ac planè diuinam, Chriſto domino ſuperiſque gratulatus, ignes arci confeſtim iniecit prudenti conſilio. quippe oppidani pariter & externi, vbi ſupra caput graſſantes flammas vidêre, ſubito pauore perculſi, cum imbelli plebe ſeſe certatim è portis ac propugnaculis in apertum effundunt: Luſitanus interea, collectis vtcunque viribus; cum incitato clamore, ac tubarum cantu, ex arce decurrit; ac ſine certamine vacuam defenſoribus, refertam diuitijs vrbem ingreditur. ad quas cum extremo periculo diripiendas, ne cæca præceps auiditate diſcurreret miles, ædificijs omnibus iuſſu Galuani ſubditæ faces: magnoque omnium dolore, quique vt in tutum ſuas opes eò congeſſerant; quique ſubiectam oculis adamauerant prædam; cuncta, exceptis commeatibus, intra paucas horas arsêre, & ex ea quæ tardior ad fugam fuerat, vrbana multitudine, capti plurimi, iuncuſque in portu vnus, & actuaria nauigia permulta. Minutis dein prælijs terra marique fatigari hoſtis

captus: quem ad huiuſmodi machinas rudem adhuc, nihil æquè ac tormenta Luſitana terrebant. ſimul etiam, prægrauante multitudine, in tam parua inſula cibariorum difficultas vrgebat. Super hæc, aduenis Regibus non ſine cauſa iniectus timor; ne Luſitana claſſis aucta nauium numero, in eorum fines impetum faceret. ac proinde (vti omnis fermè coniuratio, vbi proprij periculi inceſſit metus, quālibet leui de cauſa diſſoluitur) Tidorēſi valere iuſſo, fœderati Reges domum quiſque ſuam repente dilapſi. Eam occaſionem Galuanus denuò tentandæ cum Tidorenſi pacis idoneā ratus, ſi fortè rebus aduerſis ferociam exuiſſet; legatos ad eum & litteras miſit: neq; ita difficilè fuit, deſertum à tot auxilijs, & recenti clade perterritum, ad æquitatem & concordiam reuocare, adnitente præſertim Cacile Rade, Regis fratre germano, qui inter cæteras cauſas, vulgata Galuani virtutū fama commotus, amicitiam & ſocietatem cum eo vehementer optabat. Pacis conditiones fuēre; vt Tidorenſis ablata Luſitanis arma & machinas omnes redderet: caryophyllum inſulæ totum Luſitani duntaxat Regis procuratoribus è Ternatenſi formula venderet: neminem contra Luſitanos aut armis, aut vlla iuuaret ope: Luſitani pretium ſine dolo perſoluerent; & vrbi reficiendæ vnà cum inſulanis inſtarent. Haſce in leges renouata ſocietas eſt: eaque magis in dies mutuis deinde congreſſibus doniſque, & egregia in primis Galuani fide ac liberalitate coaluit. Inde aduerſus Geilolium, minitantem adhuc, & de Chriſtiana religione in primis peſſimè meritū, Galuanus claſſe profectus, Ternatem ſæua tempeſtate reijcitur. Ibi, quod ſtati nauigationis Indicæ aderant dies,

nefa-

nefaria militum ſeditio rurſum exorta. & miſſionem,& frugis priuatim auehẽdę poteſtatem ferociter poſtulabant. eos, Galuanus, quando per vim coercere non poterat; tũ verbis, tum exemplo ad officium reuocare conatus eſt. quippe, non ſolùm ipſe, contra aliorum conſuetudinem, ab omni negotiatione prorſus abſtinuit, ſed etiam vltrò ſibi collatum à Tidòrenſi Rege proceribusque magnũ caryophylli numerum, in Regis Luſitani apothecas à ſcribis & cuſtodibus iuſſit inferri. Sed videlicet nullũ in rebus humanis remedium efficax eſt, vbi mentem, de cœleſtium bonorum contemplatione deiectam, fœdus auaritiæ morbus inuaſerit. Facta conſpiratione permulti collectas fruges furtim in naues imponunt: tum intentantes arma palam, ſi quis eos retinere aggreſſus eſſet, non modò contra leges amicitiæ, ſed etiam contra iuriſiurandi fidem, inter infeſtas gẽtes ducem repentè deſtituũt, & impia velificatione in Indiã intendũt iter. neque tamen de facinore tam atroci vlla dein quæſtio ab Indiæ Prætoribus habita. At Galuanus, quamquam aſperis in rebus à magna ſuorũ parte deſertus; conſilio tamen atq; animo ſtetit. Ac primùm, quod omnes in partes magnopere intereſſe cernebat; profugos & ipſa deſperatione in furorem verſos Ternatenſes mitigare, & in patriam reuocare adhortationibus, monitis, ac præſertim illuſtribus iuſtitiæ & ſanctimoniæ documẽtis inſtituit. quã ad rem, Tidorenſiũ quoq; ſuaſiones haud mediocris momenti fuère. Paulatim ergo poſitis odijs, relictas dudum ſedes & incunabula repetebant. Quominus frequentes redirent; Tabariæ deſiderium (quippe nondum defunctum audierant) Aialo pſertim extincto, erat in cauſa. Aeriũ,

inter cætera, quod & ætate minor, & è peregrina pellice natus eſſet, auerſabantur. Galuanum orabant, vt innoxium Tabariam ab Indiæ Prætore depoſceret: atq; ipſe interim arbitratu ſuo regnũ adminiſtraret. Neque conditio erat ſpernenda, quandoquidem ex huiuſmodi procuratione, præter cęteras vtilitates, nullo prope negotio Galuanus ditari affatim poterat. Sed partim, credo, incertus vtrum ea res Ioãni Regi grata eſſet futura; partim haud ita decorum ratus, Chriſtianum hominem in parentis paſtoriſque loco Mahometanis præeſſe; oblatum ſibi honorem opeſque, magno animo & excelſo repudiauit: omniq́ue arte ac ſtudio, muneribus etiam è ſua pecunia cõſecutus eſt, vt in patriam cuncti remigrarent, & communis concordiæ ſalutiſque gratia, Tabaria interim omiſſo, Aerium Regem volentes agnoſcerent. Hac maximè ratione Galuanus rem Ternatenſem diu multumq́ue iactatam, haud ſine magno labore ac difficultate reſtituit. Cæterùm ab Geilolio, & Bacianio adhuc reſtabat bellum. Nec dubitauit Galuanus Regem vtrumque ad ſingulare certamen prouocare; vt vnius, aut alterius capite potius, quàm multitudinis damno & vexatione, certamina finirentur: & in arenam haud dubiè vẽtum eſſet, ni Rades, cuius modò meminimus, pro amicitia interceſſiſſet. Hoc vel in primis adiutore & ſequeſtro, non prouocatio tantùm oppreſſa; verùm etiam inter Luſitanum & Reges ambos reconciliata pax, & longo interuallo renouata commercia. Poſt hæc, ad reficiendas vrbes per bellum dirutas, curæ conuerſæ: qua in re fidem Tidorenſi Galuanus egregiè præſtitit. dein, calcarijs inſtitutis, Ternatenſem ipſe arcem augere ædificijs & propugnacu-

naculis aggreſſus eſt: portuſque aditum, antea inſi diosum & perangustum, ſcopulo qui medium occupabat, ferramentis exciſo, reddidit ampliorem. Ad hæc, Luſitanos colonos, contractis ad ſobolem nuptijs, hortando perpulit, priuatas ædes pro arundineis cœmentitias facerent; puteos foderẽt; hortosque & allatas ex India vites, & poma ſererent; quam ipſam ad rẽ & ad cætera vitæ miniſteria, largas aquas à duodecim fermè paſſuum millibus ad arcem vſque perduxit. Inſuper Aerio Regi, ducta iam ad propagandam ſtirpem vxore, conſulenti popularibus ſuis, & ædificandi æmulatione vehementer incenſo, rectas vias atque trãſuerſas, & cæteram vrbis dimẽſionem ſumma eius voluntate deſcripſit. neque ipſum modò Regem, ſed omnes peræquè incolas, omni officio & humanitate demerebatur. Ex quo apud barbaros tantum huic viro beneuolentiæ & venerationis acceſſit; vt eum æqu[illegible]ac parentem cuncti obſeruarent: ipſe quoque Rex, & magiſtratus; nihil ferè grauioris negotij, niſi ex eius auctoritate ſuſciperent. Per idem tempus, in Mauricis inſulis archipirata quidam, haud contemnenda claſſe non modò gentem importunè vexabat; ſed etiam Ternatenſibus atque adeò Luſitanis apertè minabatur. Aduerſus id malum Galuanus caracoras aliquot ab Tidorenſi Rege commodatas, cum paucis Luſitanis & auxiliaribus alijs miſit, Fernando Vinagrio ſacerdote, viro impigro, expeditioni præpoſito. is, Chriſto duce ac præſide, inſignem ex hoſte victoriam tulit. Archipirata, & ipſius frater, alijque multi occidione occiſi; cæteri turpem in fugam auerſi. Inde Vinagrius ad Mauricas res componendas adhibito ſtudio: cùm pleroſque ex ijs qui per metum à

Chri-

Chriſto paulo ante deſciuerant, in gratiam cum Eccleſia reduxit; tum alios quoque non paucos ad fidelium numerum aggregauit. Hanc lætam adeò victoriam, alia mox neque magnitudine, neque fructu inferior ſubſequuta. Iunci complures ab Iaua, Banda, Macazare, & Amboino inſulis ad coemendum caryophyllum Molucas petebant. Ea re cognita Galuanus, ne per huiuſce claſſis aduentum Luſitana commercia turbarentur; caracoris viginti quinque, Luſitanos haud amplius quadraginta, & auxiliares circiter quadringentos impoſuit. Cum ea manu profectus Iacobus Lupius Azeuedius, Moluceuſi mari præpoſitus, ad Amboinũ occurrit hoſti; neq; vlla pugnandi mora eſt facta. fuſi, fugatique magna cum cæde barbari; & ex ipſis iuncis, aliquot in poteſtatem venêre. in ijs tormenta complura; telorum vis ingens; & pecuniæ non parum inuentum eſt. Inde territis latè nationibus, victor Azeuedius Amboini oram legens, accolas maris vniuerſos aut voluntate, aut vi ad nomẽ Luſitanum adiunxit: ijs qui Atiuam, Mantelum, & Nuciuelem præcipua eius littoris habent oppida, enixè petentibus, Chriſtiana ſacra per ſacerdotes impertijt. ac demum rebus è ſententia geſtis, magna cum præda Ternatem reuertit. Ijſdem ferè diebus, Galuani miſſu, Ioannes Focatia ad Papuas inſulas delatus, conſilio ac lenitate magis quàm viribus, regulos omnes ad ſocietatem atq; amicitiam perduxit Regis Luſitani: præbitamq; ab ijs magnam commeatus copiam, incolumi claſſe Ternatem aduexit. Hoc tam ſecũdo rerũ progreſſu; ne quid ad gloriã Galuani præfecturæ deeſſet, ex alia quoque parte oſtium repente ingens Euangelio patuit. Macazar eſt inſula, cuius modò meminimus.

ximus, leucas à Molucis in Orientem quinque circiter & quadraginta. Eadem ab Aquilone in Africum perpetuo tractu leucas fermè ducentas excurrit: atque, vt alię fermè vicinæ, plura in regna diuiditur. Abundat in alimenta mortalium oryza, ſale, carnibus, piſce: in reliquos verò vſus atque delicias, candida veſte, ſandalo, ebore, auro, margaritis: &, quæ corporũ firmitas & ſtudium eſt gentis, valentiſſimo in primis & exercitatiſſimo remige. Super hęc, amnibus ad euectionẽ ſubuectionemq́; ſcinditur multis, qui è montana introrſus regione decurrunt. Ex hac inſula germani duo fratres, Ternate nuper baptiſmi ſacramentum, ſponſore eodẽ & hortatore Galuano, ſuſceperant, nouisq́; de more nominibus Antonius Galuanus alter, alter Michael vocabãtur: ambo deinde cùm in patriã reuertiſſent; Euangelio vtcunq; prædicando, magnam popularium partem ad contemptum fictiliũ Deorum, ac miram in cupiditatem nouę ipſis quidem, ac peregrinæ religionis impulerant. Ea re permoti, legationis munus ijdem ad Galuanum gentis nomine haud ita grauatè recipiunt; atque ad conciliandã facilius ſocietatem, vario genere mercium, quas terra fert, in naues impoſito, nobiles insuper aliquot adoleſcentes baptiſmi cauſa Ternatem adducunt. Periucunda Luſitanis ea legatio fuit. *Macazares* cõfeſtim ſacro fonte luſtrati, & Franciſcus Caſtrius notæ probitatis & induſtriæ vir, ad firmandam eum ea gente, & ineundam cum vicinis Regibus amicitiã, haud ſine muneribus à Galuano miſſus, ex itinere primùm ad inſulã Celebiorũ appulit Cetiganum. Ibi clementer acceptus, Regem vnà cum fratribus tribus, coniuge, ac filiis itemq́; è nobilitate ad cẽtum & triginta, & è plebe

non paucos ab idolorum ſeruitute, ad vnius Dei cultum, ingenti omnium animi voluptate conuertit: & elutis baptiſmate maculis, neophytos alios aliter; ipſum Regem nouo nomine Franciſcum appellauit. duo & viginti dies in tam ſalutari negotio poſiti. dein, magno ſui deſiderio relicto, Caſtrius ad Mindanaum inſulam acceſſit; ac legens oram, denique ad inſigne oppidum Siliganũ haud fruſtra delatus eſt. quippe Regem (quem Antoniũ exinde Galuanum vocarunt) Reginamq́; , & filias duas, & è populo centum circiter & quinquaginta ad Euangelicam veritatem ab impia ſuperſtitione traduxit. In eadem inſula baptizati cum vxoribus, fratribus, liberiſque, & magna popularium turba Reges alij tres, Butuanius, Pimilaranus, & Camiguinus: illorum vtriq; Ioannes; huic Franciſcus inditum nomen. His rebus peractis, à Mindanao Caſtrius cùm ad Macazares vela feciſſet, aduerſis repente ventis, ac ſæua tempeſtate pæne ſubmerſus, Ternatem neceſſariò rediit, Macazarenſi expeditione in aliud tempus dilata. Interea Galuanus magnopere lætus relatis in horreum Domini, quamquam oppido paucis ex infinita meſſe, manipulis; ad nouas operas comparandas diuino prorſus inſtinctu ſeminarium puerorum inſtituit. quod vnicum labenti Chriſtianæ diſciplinæ remedium, tanto deinde poſt Tridentina Synodus approbauit. In id Seminarium adlectos è variis nationibus adoleſcentulos indolis bonæ, qui matura dein ætate, in ſua quiſque patria Euangelio inſiſterent; ſumma cura, ac diligentia, quoad permitterent occupationes, per ſe, perque ſuos, Chriſtianis & litteris imbuebat, & moribus. quin etiam, parentes barbaros, quò facilius deſiderium

fer-

ferrent;& verbis,&,vbi res poſceret,etiam donis, admirabili quadam benignitate ac manſuetudine leniebat. Hic Molucenſis rei curſus Nonnio Indiã regente per nouennium fuit. Eodem Prætore Nonnio primus ex Epiſcoporum numero ad eccleſiaſticam rem inſpiciendã ordinandamque, Fernandus è Frãciſcana familia in Indiam venit: ibi cùm cæteris functionibus;tum ſacramentis præſertim Confirmationis,& Ordinis ritè miniſtrandis,nec non per ſacras conciones & priuata colloquia Luſitanis ad diſciplinam atque ad officium reuocandis;ethnicis ad Chriſtianã alliciendis fidem;Epiſcopale munus egregiè præſtitit.nec dubium,quin multa & ab hoc viro,& ab alijs in eo genere digna relatu & præconio, geſta ſint. Sed admodũ raræ tũ quidem in ijs locis fuerunt litteræ; & ſi qui exſtãt ſcriptores; ij fermè inſtitorum peregrinationes atque commercia,& ducum res bello geſtas,ac domeſticas plerunque diſſenſiones per otium explicant;Chriſtianę rei(quod caput erat)progreſſum, & in erudienda barbarie piorum labores & fortia facta,quaſi ab inſtituto aliena, vel omnino prętereunt,vel mira breuitate perſtringunt.Inter cęteros multa eſt mentio Zufolarini, quem ad Goã obſidendam,Albuquercio Prætore,veniſſe docuimus.Is deinde,honoris,& gratiæ cauſa Azedecan ab hero Idalcane appellatus, & aliquot inſuper auctus vicis atque caſtellis, ad amplas breui peruenit opes:ac Pondam vicum, de quo ſupra diximus, ad multa opportunum, & vbi Goæ imminentẽ,lata foſſa & egregij operis muro circundedit.Veritus deinde propter interpoſitas offenſiones(qui Mahometanis Regib⁹ ac tyrãnis eſt mos) ne ab Idalcane per calumniam omnibus bonis

ac fortunis euerteretur; occultum fœdus cum Nonnio Prætore percuſſit; atque ad Luſitanorum animos demerendos, Bardeſiana, & Salſetana portoria opimi & propinqui reditus, Ioanni Regi ſponte aſſignauit. Miſſi confeſtim ab Goa exactores & ſcribæ, fixo in ijs locis domicilio, aduentitiæ & inſperatæ pecuniæ non exiguas colligebant ſummas. Haud ita multum dein effluxit temporis, cùm Azedecan, vel purgatis, vt fit, ſuſpicionibus; vel deprecatoribus apud Idalcanem adhibitis, priſtinum gratiæ locum recepit: demptoque metu, pœnitere cæpit hominem, proiectæ ſine cauſa tantæ partis fructuum; & prævalidæ gentis in eas terras inductæ. Multa viſuntur apud Indos fanis dœmonum adjuncta domicilia, non modò virorum, ſed fœminarum etiam; præſertim quæ defuncto marito ſeſe cremandas eundem in rogũ inferre non auſæ (quam vetuſtiſſimam eſſe conſuetudinem, & Propertius, & Strabo demõſtrant) metu deinde ignominiæ, lucem & celebritatem hominum fugiunt; & remotis ab vrbe locis intra ſepta quædã incluſæ, quod reliquum eſt vitę, in exſecrabili Satanæ famulatu conſumunt. Ex hiſce vnum cõmmodo ſitu, Luſitani Quæſtores inuaſerant. locus, de nomine cacodęmonis, cui dicatus erat, Bardor appellabatur. Eos inde, facta manu, duce Solimano barbar⁹ pellere, & vectigalia ſibi vindicare fruſtra conatus, occaſionẽ inſuper Luſitanis prębuit, arcis egregiæ, quam Raciolum appellant, in ijſdem finibus exſtruendæ. Tum verò Azedecan, auctis externo milite copijs; nouem circiter milliũ ſummam expleuit: in quibus cataphracti erant equites quinquaginta, leuioris armaturæ ducenti. Cùm hiſce copijs idem Solimanus Raciolũ acceſ-

ſit pri-

ſit primò. dein ad eliciendum in inſidias Luſitanū reducto exercitu, duas inde leucas, circa mōtis cuiuſdam flexum, occultè conſedit. Interea excitus à Raciolanis Ioannes Pereria Goæ præfectus, abſente per eos dies Nonnio Prætore, cum Indis mille, & Luſitanis quadringētis; quorū erant equites nō amplius centū, extemplò Raciolū accurrit. inde, cupiditate certaminis ad hoſtem parū explorato prouecti Luſitani, iniqua repente cernunt omnia, numerum peditū equitumq́ue; naturam loci; corporū habitus. quippe, longè ab arce ſubſidioq́ue, non modò cum multiplici, ſed cum recenti aduerſario, *feſſis* ac paucis prælium inſtabat. Solimanus interim, ad circūeundos Luſitanos extenuata maiorem in ſinū acie, pedites ab lateribus; cataphractos in medio; expeditos equites centenos in vtroque cornu locauerat. iamq́; promotis agminibus, ad iactum miſſilium, quæ ignea erant pleraque, ventum erat; cùm ex imminente periculo turbatæ Luſitanorū, præſertim auxiliarium, mētes; & inſolitus quidam oculis animiſque terror offuſus. Ea re animaduerſa Ioannes confeſtim aciem interequitans; Quæ vos (inquit) noua formido, commilitones, quis præter conſuetudinem horror inuaſit? ſcilicet ex longa defatigatione, incommodo loco deprehenſi, nec opinatam hoſtium multitudinem extimeſcitis. quaſi verò nūquam adhuc, ex eiuſmodi periculis ac difficultatibus, Dei benignitate, cū incolumes, tum victores ētiā euaſerimus. Nōne, qui rebus in aſperis ad hāc vſq; diē nobis maioribusq́; noſtris affuit Chriſtus, nūc quoq; præſens ac propitius fore putādus eſt? aut non idē hic eſt hoſtis, quē antea ſæpe fudiſtis? cuiꝰ toties in terga pugnaſtis? cui per hoſce dies inuito ac reni-

„tenti munitiſſimam arcem impoſuiſtis? Proinde,
„ſtate animis viri, & omnem ſalutis ſpem, ſecundū
„ immortalem Deum, in dextris ac virtute reponi-
„ te. Nam de receptu, ne deliberatio quidē reliqua
„ eſt vlla. Cędetur patēti campo fugaciſſimus quiſ-
„ que, prius quàm fractis metu viribus ad mœnia
„ Raciolana tanto interuallo perueniat. Inter hæc dicta, conſpicatus intentos ad orbem claudēdum hoſtes; Iordanem Freitam cum delectis equitibus triginta, in cataphractos immittit. ipſe cum pugnaciſſimis nouem (nam reliquos tardabat metus) antequam hoſtium cornua inter ſe coirent, in alterum, ardentibus animis impetum dat. Et quamcūque in partem ſeſe ferox iuuenum concitat globus, perturbant hoſtium ſigna, & maiorem quàm pro numero edunt ſtragem: atque inſtantibus nuper, vltrò ipſi pauorē ac trepidationem incutiūt. Eo ſpectaculo Solimanus accenſus, ex altera parte cum ſuis in auerſos incurrit. ita abruptum ab reliqua acie cornu; & ſolutis ordinibus, promiſcuè geri cœpta res eſt. Et Luſitani ſocijque, cùm inter pugnæ fugæque conſilium aliquandiu trepidaſſent; pudore demum per ignauiam deſerendi ducis, & mutuis inter ſe adhortationibus incitati, denſata acie, & pariter clamore ſublato, medios in hoſtes inferunt ſigna: & corrigendæ tarditatis ac demendæ ignominiæ ſtudio, valida facta impreſſione, hoſtem impellunt primò: dein redintegrato impetu prorſus auertunt. Fuſos inde paſſim Pereria cum equitibus, ad proximum vſque flumen acriter inſequutus, latè cæcidit; cùm quidem Canarini & Decanij, ne in fuga dignoſcerentur, virentes ramos, quod ſociorum Luſitani nominis erat inſigne, capitum tegumentis insererent: ex hoſtibus, eo prælio

lio,prętèr captiuorum turbam,mille & ſeptingen tideſiderati.è Luſitanis & auxiliaribus,icti, ſagittis fermè,complures;ne vnus quidem (quod portenti ſimile videatur)occiſus.Tū caſtra,plena omnis opulentiæ,momento direpta. & Pereria, euidenti planè Dei ſuperumq́ue auxilio, cuius maximè fiducia inierat pugnam, memorabili parta victoria, ſpolijs diues & barbarica ſuppellectili, Goam reuertit; omniq́ue obuiam effuſa ciuitate, cum laudibus, & cū ſolenni ſupplicatione ouans vrbem introijt. At Azedecan,quāquam triſti nuntio perculſus,non tamen iccirco abiecit belli con ſilia:quin,Solimano dimiſſo, cuius ductu iam toties malè pugnatum erat, Carnabecum Turcam Aſiaticum,virum & corporis robore,& armorum arte præſtantem, & ſub eo præfectos octodecim ex eadem natione conduxit. ij cum octingentis equitibus, & peditum quatuor millibus ad eadem vectigalia recuperanda profecti;rurſus ab Luſitano vincuntur.Carnabecus ipſe inter alios,ac Turcæ præfecti, eo prælio ad vnum omnes occiſi. Neque tamen incruēta Luſitanis victoria fuit.promptiſſimi aliquot, partim profundis foueis hauſti, quas conſultò occæcauerant hoſtes;partim etiam ipſius Carnabeci manu perempti ſunt. Ea pugna fractus tandem Azedecan,ab armis abſceſſit: & pacata in aliquot annos regionē, Luſitanus traditam ſibi vectigalium poſſeſſionem, haud ſine magno prouentu retinuit.

Libri Decimi finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER VNDECIMVS.

DVM hæc à minoribus præfectis geruntur, ne ipſi quidem Nonnio Prætori fuit otioſa prouincia. Is ingentem nactus naualẽ apparatum, quẽ decedẽs Lupus Vaſçus partim Goę, partim Cocini reliquerat; ad expeditionem Dienſem, quam Luſitani dudum coquebant, animum adiecit. ac primùm, idoneos homines, magnis præmijs inuitatos, mercatorum ſpecie Dium ex vrbe Goa præmiſit: qui cuncta probè cognoſcerent; ac Luſitanas vires augendo verbis, Tocanem dynaſtam, Sacæ demortui fratrem, ad vitanda certamina, & componendam quauis conditione pacem impellerent; ac demum appropinquanti ſibi omnia explorata clam ex vrbe renuntiarent. In horum opera & fide, quam multis rebus perſpectam habebat, magnam rei perficiendæ ſpem collocauerat Nonnius. Dein, ſatis prouiſis omnibus, quæ ad rem pertinebant; diem ad conueniendum nauticis omnibus Ciaulum edixit. Ab Ciaulo profectus cum ornatiſſimis nauibus variæ formæ trecentis, in quibus erant Luſitanorum tria millia, Malabarium totidem, & Canarini bis mille; Damanum oppidum oræ Cambaicæ proceſſit, metu deſertum ab incolis. ibi, ſolenni peracto ſacrificio, Antonius Petronius Franciſcanus, pro concione cunctos ad obeunda fortiter militiæ munera, pellendosque ex vrbe Dio nefarios

Chri-

Chriſtiani nominis hoſtes, Mahometanæ ſectæ cul tores, hortatus eſt. Ab Damano claſſis, præciſo Cambaico ſinu, Betelem tenuit. Hoc nomine inſula eſt, perexiguo circuitu leucæ fermè vnius, [angusto admodum freto à continenti diſiuncta, difficili acceſſu, pænè vndique ſepta præruptis haud modicæ altitudinis rupibus. Ea, quod leucarum octo non amplius traiectu peropportunè imminet in vrbem Dium, & circundato muro inexpugnabilis reddi facilè poterat; ad eum locum muniendũ paulo ante Cambaiæ Rex quẽdam è ſuis præfectis, Turcam natione, cum duobus millibus armatorum, & ſtructoribus operiſque circiter mille trãſmiſerat. Sed nondum eò peruenerat opus, vt arceri munimento externa vis poſſet. ac proinde repentino tantę claſſis aduentu perterriti milites, & præter cæteras difficultates etiã nauigijs ad tranſmittendum, vel accerſenda è propinquo auxilia destituti; conſilio habito, de arce honeſtis conditionibus tradenda conſentiunt. Dux ipſe, quò plus auctoritatis ineſſet legationi, accepta fide, ad colloquium prodijt. Petebat vti ſibi cæteriſque inſula excedere, ſuaque ſecum exportare tutò liceret. Cui Prætor, inſolito ferox apparatu, & auidus rei gerendæ; ipſi quidem id petenti dare ſe dixit: cum reliquis, niſi permittẽtibus omnia, negauit vllam pacis conditionem eſſe. Hoc tã triſte reſpõſum in arcem relatum, miſtam deſperatione iram in militum pectoribus accendit. Extemplò regius Quæſtor, ex obuijs trabibus raptim conſerta rate, per tenebras pecuniã regiam in continentem auexit. hũc, nando ſubſequuti ex imbelli turba qui poterant. cæteri, fero & infando conſilio, vxores, & liberos, & quæ habebãt cariſſima, in vnum congeſta

cumulum, ea ipſa nocte ſuccendunt. & ex vniuerſo præſidio ſeptingenti fermè, certo deuotionis genere, monachorum inſtar vertice capitis ad coronæ ſeu diadematis figuram abraſo (adeò is ritus apud barbaras quoque nationes defunctum humanis curis animum, & ipſius prodigum vitæ ſignificat) ad mortem fortiter oppetendam obſtinata mente coniurant. Inde cæci furore & amentia, non ſine probris conuitijſque, Luſitanũ vario telorum genere ſupernè laceſſunt. Ea commotus audacia Prætor, non exſpectato, vti decreuerat, Solis ortu (& fortè nox erat Lunæ radijs admodum illuſtris) expoſito milite, à quatuor ſimul partibus adortus inchoatam arcem expugnat. Varijs inde locis, vti ſe ſe paſſim conglobauerant hoſtes, atrociter dimicatum eſt. Dux ipſe cum egregijs aliquot, eques primò, tum pedes ingenti animo prælium ciens, haud inultus occubuit. Cæſo duce, fuga in omnes partes illicò fieri cœpta. cumque hinc infeſtæ cuſpides; inde vaſtæ crepidines, & obſeſſum nauibus mare ad ſalutem obſtarent; vrgente metu alij per ſaxa cauteſque ſe ſe deuoluunt; alij ſpecus & latibula circumſpiciunt: multi eminus traiecti miſſilibus, multi cominus gladio haſtaue confoſſi, pauci admodum in ſeruitutem abducti. Cæterùm vnius memorabile in primis exitium fuit. is, in anguſtijs deprehenſus, cùm adhęrentem lateri comitem interfectum, & in ſe deinceps intentã Luſitani lanceã cerneret; nulla cũctatione in vulnus ac ferrum vltrò ſemet impellẽs; ad corp⁹ aduerſarij per ipſũ haſtile furibũdus affluxit; & ſtricta ſica, nec opinãtis abſcidit femur. ita, mutuis ictibus, alteri⁹ vterq; ſanguine expleti, in eodẽ pænè veſtigio corruerũt. E Luſitanis de-

nis deſiderati nobiles viri ſeptendecim, vulnerati centum & viginti, quorum nonnulli poſtmodũ exſpirarunt. Poſt hæc, euerſis, aut incenſis Cãbæorum operibus; eorúmque tormentis in claſſem acceptis, Prætor circa eãdem inſulã octo fermè dies in anchoris ſtetit; nuntiũ ab exploratorib' de ſtatu rei Dienſis ibidem exſpectans. Ea mora ſaluti Dienſibus fuit. Siquidem per eos ipſos dies Muſtafa, & Sofar, qui nuper ab Adeni obſidione receſſerãt, fugitiua, vti ſupra demonſtratum eſt, Turcarũ tyranni mancipia, nouam & conditionem & ſedem quærentes, Dium claſſe deuenêre; ſecumque ſexcentos Turcas, Arabas mille & trecentos, &, præter minora tormenta, baſiliſcos æneos egregiæ formæ tres in vrbem inuexêre. Hoc tam inſperato ſubſidio magnopere confirmatus eſt Tocan, cùm paulo ante, Luſitanæ claſſis fama conterritus, ad deditionem haud dubiè inclinaret. Exinde, Muſtafę ſuaſu, emiſſa extra oppidum cum pretioſis rebus puerorum ac mulierum turba; reliquos oppidanos recenſuit: inuenti qui arma ferre poſſent, præter nouos auxiliares, vndecim ferè millia; & omnes graui edicto vetiti egredi ex vrbe. Tum, eodem hortante atque adiuuante Muſtafa, ſtationes ad portas, in muris tormenta vigiliæque diſpoſitę: & ſub præcipuas vrbis vias acti, & ſulphureo puluere cõpleti cuniculi; quibus, ſi in vrbem irrupiſſent hoſtes, in extremam eorum perniciem ignis applicaretur: & intra oſtium portus, quod ferrea catena claudi ſolitum eſſe docuimus, tres & ſeptuaginta biremes inſtructæ: denique nihil omiſſum, quod ad vrbem, præſertim à mari, firmandam tali tempore pertineret. Nonnius, vti dicebamus, conſultò ad Betelem interea trahebat moram. dein, cùm

ij quos ob idipſum ab Goa pręmiſerat, neq; ipſi venirent, neq; nuntium aut litteras mitterent; quippe cuſtodibus ad exitus omnes appoſitis; ignarus omniũ quæ apud hoſtes fierent, ad incertum euentum à Betele Diũ ire perrexit; haud dubiè ratus, ad conſpectum tantę claſſis, motum aliquẽ in vrbe futurum. Vbi eò peruentum eſt, vixdum in ſalo iecerat anchoras, paratus per colloquia tẽtare animos incolarum; cũ ex omnibus repentè propugnaculis in claſſem vis ingens pilarum emiſſa. è quibus, inſpectante Nonnio, in ipſam pæne Prætoriam tres illatæ, magnam conſternationem fecēre. Inde ſubducta extra ictũ claſſe, & omni ſpe non volũtariæ deditionis modò, ſed etiã pacis abſciſſa; cum ſpeculatorijs nauigijs miſſi, qui è proximo quoad liceret luſtrata oculis vrbe, certi quippiã referrent. ij, abraſo ad iacula vitanda littore, ſenſim progreſſi, ingentem aſpiciunt pro muris hominũ frequentiam, & nauium multitudinem in portu paratam, & omnia telis, atq; tormentis, micantibuſq; cũ ingenti ſono flãmis horrẽtia. Simul animaduertunt; non ęquè ab terra atq; à mari difficilẽ oppugnationem eſſe: & ſicubi deſcenſio facta ſit; à Septentrionibus maximè ſuccedi ad mœnia poſſe. Hiſce reb' cognitis Prætor, quod in vnã rem nauale m intentus, terreſtris pugnæ machinas & inſtrumenta nequaq̃ aduexerat, portus clauſtra perfringere; claſſemque adoriri, & ſimul è nauibus mœnia diuerberare decreuit. In eam rem poſtridiè cum tormẽtis maioribus promotæ, centonibus & pluteis tectæ, ſcaphę complures; triremibus ab tergo & ab latere adiunctis: quæ ſimulatq; per ſtragẽ aliquis aditus daretur, ad irrumpendũ inter volitantia tela militem audacter exponerent. Hæc, turbatis inexſpe-

exſpectata hoſtium vi pleriſque, aduerſo inſuper æſtu, per metum ac trepidationẽ ægrè fiebant: & ſimul periniqua erat verberandi conditio: quippe cùm oppidani, è fixo & immobili, ad ictus deſtinatos tormenta librarent; Luſitani, è fluxo & inſtabili, prope in incertum mitterent tela. Ergo, vt in huiuſmodi conditione, alteris nihil fermè illatum dãni; ex alteris, propugnatores & nautæ non pauci pæne momento diſcerpti ſunt: &, quod vel in primis oppugnantiũ fregit animos, omnia fermè tormenta, maioribus quã quos paterẽtur bolis, & nimia defatigatione diſrupta. Hoc tã infelici ſucceſſu perculſus Nonnius; ne ſimul ad ꝓcellas ac tẽpeſtates expoſitã in ſalo claſsẽ haberet, ſimul milites remigeſq; tanto cũ detrimento denſiſſimis hoſtium globis obijceret; ſublatis anchoris, frendens gemenſq; irrito conatu ad Betelẽ redijt. Inde, Antonio Saldania ad peruaſtandam Cambaicam orã cum parte copiarum relicto, cæteras ipſe Goam reduxit incolumes. Eodem paulo poſt Saldania quoque rediję, inter cæteras clades euerſa Goga (id oppidi nomen) & onuſtis Indica fruge quinque & viginti paronibus vno incendio abſumptis, Cambaici ſinus cuſtodia viro egregiè forti Iacobo Syluerię tradita. Goæ hyems iure dicundo, & nauibus reficiendis exacta. deinde vbi ſeſe æſtas aperuit; Cialem Prætor claſſe contendit. is locus vltra Calecutum duas leucas apprimè nauigabili æſtuario impoſitus, mirè factus erat ad Arabum infeſtanda commercia; & Zamorini conſilia explorãda, conatuſque opprimendos. Ibi ergo Prætor, quieto Calecutano, neque ad impediendam ædificationem auſo inire certamen; arcem egregiam opere militari paucis diebus exſtruxit.

xit. In eam rem agri pars cum palmetis ab Cialenſi regulo prȩſentibus nummis coempta: & regulus ipſe, ne Zamorini vim extimeſceret, in fidem ac ſocietatem acceptus eſt. Eadem æſtate, Iacobus Sylueria, Tanahenſem dynaſtam Dienſis auxilij fiducia tributum pendere recuſantem aggreſſus, oppido exegit; ipſumque oppidum egeſta præda cremauit. In eodem tractu Bandoram, qui locus erat in Tocanis ditione, & opere magno, & valido præſidio munitus, vi cepit, ac diruit. Multos præterea Cambaicæ oræ vicos euertit; naues partim ſubductas exuſſit, partim cum oneribus Dium petentes excepit, aut depreſſit. ad hæc, in remigum ſupplementum, quattuor millia captiuorum abducta; & clauſis vndique maritimis commeatibus, Dienſi portorio & ann[illegible]æ, ingens eo anno detrimentum illatum eſt. eadem pæne vaſtitas, eodem Sylueria duce, anno inſequenti propioribus etiā vrbi Dio littoribus atque agris inuecta. villæ, vici, nauigia paſſim incenſa. multi mortales abducti. opulenta emporia duo, Pate, & Patane, haud ſine certamine capta & direpta. Mangalor oppidū inſigne (quo item nomine emporiū eſt in ora Malabarica) dilapſis metu Mahometanis, deletū: ditati præda milites: nec parū pecuniæ in regios quoq; fiſcos redactū: impunè cuncta: cū & nouo Cabaiæ Regi Badurio interioribus implicito bellis, haudquaq̄ vacaret opē ferre, quāuis adeò laborāti orȩ maritimȩ; & Melicus Tocan, circunferenti bellū Luſitano occurrere nec poſſet, nec ſatis auderet abſentȩ Muſtafa, qui poſt repulſos ab Dio Luſitanos, in regiā cum læto nuntio ad præmia petenda, & venditandam in poſterum operam ſuā Regi, haud ſanè magna Tocanis voluntate, contenderat. Eo adiumen-

to ac

to ac præſidio deſtitutus Tocan, omnibus circa populis ob recentia damna terrore nominis Luſitani perculſis, quicquid habebat copiarum ac virium, partim ad vrbis Dij cuſtodiam, partim ad muniendum Bazainum, ſummo ſtudio conferebat. Et Nonnius, ardens dolore ſuſceptæ ad Dium labis, ad eã eluendam, excidium Bazaini tacitus dudum apud ſe voluebat. Ac maturandum ratus antequam ab terrore populationum reficerentur hoſtium animi; cum nauibus amplius octoginta, & bellatorum quatuor millibus, quorum dimidia pars Luſitani, cæteri Malabares aut Canarini erant, Ciaulum acceſſit. inde præmiſſo cum expeditis nauigijs Emmanuele Albuquercio ad portus introitum occupandum, ipſe Iacobo Sylueria trans Dium accito, cum cætera claſſe ſubſequitur. Bazaini tum agebat Tocan magno equitum peditumque numero ad famam claſſis Luſitanæ contracto. Munitionis autem ratio erat huiuſmodi. arcem idoneo loco ædificatam habebant. præterea, ad euripi fauces, qua deſcenſuros putabant hoſtes, propugnaculum excitarant. inde perpetuam foſſam immiſſo mari, itemque aggerem cum crebris turribus, magna tormentorum impoſita vi, ad oppidum vſque perduxerant. neque oppugnari, niſi eo munimento ſuperato, arx poterat; & frequẽtia tectis loca protinus petenti hoſti, nullis circa ſyluis aut collibus, turres ab latere minabantur. Nonnius, duce transfuga locorũ perito, paulo ſupra id quod dixi propugnaculum, tripartitò expoſuit copias. Primo agmini Iacobus Sylueria; ſecundo Fernandus Deza, & nauarchi aliquot præerant: poſtremũ ducebat ipſe. Vbi propius ad munitiones ventum eſt; Luſitani, tentata, dein omiſſã propter altitudinem foſſa; præ

ſa;præter hoſtium oculos ad oppidum rectà contendunt. Scilicet in prætereuntes confeſtim ex aggere ſæuus imber telorũ, perpetua iaculatione cóiectus, quacunque audax incedit agmen; igniferæ bolides; plumbei ac ferrei globi, ſpicula denſa circumuolant. Mirum profectò, & quod, niſi in potentiam Dei referatur, planè fidem exceſſerit. Puro & patenti littore, cùm è turribus ac feneſtellis vndique peterentur; nemo prorſus omnium ictus eſt, quo miraculo commoti auxiliares multi, ſponte dein Chriſtianam fidem amplexi, cùm ita affirmarent: anguſtis in rebus nullum omnino ęquè atque Luſitanorum Deũ ſuis cultoribus eſſe præſentem atque propitium. Ad extremas munitiones cum decem amplius millibus armatorum ſeſe Tocan oſtendit. Ibi acrior concurſu primò, quàm perſeuerantior pugna fuit. Inuehentem ſe magno impetu Luſitanum, gladijſq́; & haſtis aduerſa ora & pectora fodientem, diutius non ferentes Mahometani, tranſmiſſo per pontem euripo, ad proximos montes celeri fuga ſuccedunt, eodemq́ue loco caſtra communiunt. Nec maior incluſis intra arcem, ad ſuſtinendam oppugnationem animus fuit. Eminus conſpicati ſuos abeuntes, & hoſtiũ aduentans agmen, extemplò ſeſe per auerſam arcis partem omnes eijciunt: traiectoque pariter euripo, Tocanis veſtigia ſubſequuntur. Per hunc modũ arx oppidumq́ue minore quàm timebatur certamine in poteſtatem venit. è Mahometanis, tũ in prælio, tũ in fuga, cæſi quingẽti & quinquaginta. è Luſitanis, deſiderati non amplius ſex. Multum ibi ſulphurei pulueris & globorum inuentũ; & maiora tormẽta circiter quadringenta. Prætor, collaudato pręcipuè Sylueria, & ijs qui in primo agmine dimica-

rant

tant(nam ad ſecundam aciem & ſubſidia prælium non peruenerat) doniſque militaribus de more diſtributis, in ipſo littore caſtra poſuit: inde quicquid erat fertile in agris, ferro igniq́ue corruptũ: oppletæ hoſtium foſſæ; prorutum vallum; & arx ipſa, quod ad eam tuendá copiæ non ſuppeterent, à fundamentis exciſa. & Nonnius, per ſe perq́ue ſuos egregiè repenſo barbaris quod ad Deum acceperat damno, incolumi claſſe Goam hyemandi cauſâ repetijt. Circa idem tempus, Vgentane Rex, Malacenſem oram crebris excurſionibus habebat infeſtam. Aduerſus eum cum quadringentis Luſitanis à Malaca profectus Stephanus Gamma, qui tũ vrbi præerat, aduerſo flumine ad hoſtem ſubijt: ac munitiones primùm in itinere obiectas, expoſito milite per vim cepit: dein, fugato Rege, deſertam arcem & vrbem Vgentanã incendit; tormenta cõplura naueſq; captiuas cũ inſigni laude victor Malacã reduxit. Sub hęc, è Luſitania cũ onerarijs quinque Martinus Alphonſus Soſa, pręfectus maris Indici deſignatus, Goã defertur. Is, accepta à Nõnio claſſe, nauibus quinque & triginta, in quibus erãt Luſitani ſexcenti, ad Damanũ duxit oppugnandũ. Cambaici littoris id quoque oppidum eſt, ſupra *Bazainum* leucas fermè quattuordecim. Carebat mœnibus, atque ob id ipſum oppidani cognito claſſis aduentu diffugerant. Sed firmi operis arcem Turcæ admiſſi Resbutis, quæ gens latrocinijs dedita Carmaniæ fines attingit, quingenti numero tuebantur. ijdem, vrbis aditum à portu, tumultuarijs munitionibus crebriſque tormẽtis obſepſerant. Soſa in conſpectum hoſtium delatus, leui primùm nauigio ad contemplandã loci naturã & opera circũuectus eſt; dein vitato portu,
noctu

nocte intempeſta in aſperum littus non ſine periculo repente deſcendit;ac partim ſcalis ad muros appoſitis;partim,dum pauidi quidam elabuntur,portis raptim occupatis,in arcem irrupit. Intra mœnia,cum Turcis præſertim,intercluſo exitu,atrociter dimicatum eſt:ac,paucis exceptis qui inter primum,vt dixi,tumultum euaſerant, cæteri ad vnum omnes occiſi.è Luſitanis, decem deſiderati non amplius:grauiter icti complures. Arx triduo diruta,& ſolo,vix vt veſtigium exſtaret,æquata eſt. Inde victor Soſa totam Cambaicam oram,non ſine magno terrore,Dium vſque percurrit.Capti & euerſi Damani fama Badurium valdè commouit;præſertim quod eo ipſo tempore grauia ex alijs partibus bella imminerent. in quæ dū totis incumbit viribus,ne interim acrior ab tergo Luſitanus inſtaret;oratoré petendæ pacis ad Nonnium miſit;ſcriptiſque & obſignatis conditionibus,Ioanni Regi Bazainum,vicinaſq; inſulas, quo in numero Salſetanæ ſunt,& partem inſuper continentis attribuit.Pace cum Luſitanis facta,ſeſe ad cæteras expeditiones accinxit.Duo tum à Septentrione hoſtes in primis vrgebant:Crementina vidua,Sangæ Regina,eximia ſpecie,cæterùm præferoci & plus quàm virili ingenio mulier;à prima ætate militiæ rudimentis imbuta, pugnamque inire,Amazonum inſtar,intrepidè ſolita,itemq; Mogores,Scythica gens, præpollens viribus; & cum finitimis Perſis bello certare aſſueta. horum Rex Miramudius,à magno Tamberlane originem trahens,Mandoo dynaſta ſolicitante (cuius auunculum Badurius pepulerat regno)paulo ante in Cábaiæ fines valido cum exercitu irruperat.Inde ſublatis animis Crementina,filij gerens tutelam, ſtatutum

tutum olim vectigal Badurio abnuebat pendere; coactiſque duobus equitum, triginta peditum millibus, in regia ſe ſe continebat vrbe, cui nomẽ Citor. Hæ duæ maximè Badurium eo tempore diſtinebant curæ. Super ijs cùm aliquandiu apud ſe deliberaſſet (nam alienis conſilijs admodum raro vtebatur) Sangã edomare q̃ primùm, dein Mogoribus omni conatu obuiã ire conſtituit. Apparatus aũt huiuſce expeditionis erat eiuſmodi, quemadmodum à Chriſtiánis cognitum eſt, qui in eo ipſo bello Badurij ſtipendia meruêre. Equitum ſub ſignis habebat centũ & quinquaginta millia, è quibus erant grauis armaturę triginta. peditatus quingentorum millium explebat ſummam: in ijs, externi variarũ nationum ad quindecim millia. id erat exercitus robur. Fartacas & Abaſſinos, alij præfecti; Turcas trecentos Muſtafa ducebat. acceſſerãt Chriſtiani captiui, demptis ad militiam vinculis, non plus octoginta; quorum erant quinquaginta Luſitani, Galli reliqui; incertum quo caſu, Dobriga quam vocabant naui, ad Cambaicas regiones appulſi. Armorum telorumque omnis generis vim ingentem, curulia tormenta mille admodum ex ęre cũcta parauerat: in ijs, vaſtæ magnitudinis quatuor baſiliſcos, intremente ſolo, centena ſingulos boum iuga trahebant. Hiſce addita ſulphurei pulueris pilarumque plauſtra quingẽta, & libratores, ac fuſoriæ artis magiſtri complures, cum omni iaculandi & conflandi inſtrumento. ad hæc, turriti elephanti amplius ducenti; quaternas alij minores fiſtulas, maiuſculas alij binas, totidemque milites dorſo vectabant. Signato in ſtipendium auro argentoque, vehes onuſtæ quingentæ, & ſuper hæc omnia, Satrapæ ac dynaſtæ permulti cũ ſuis quiſ-

que theſauris,& magno comitatu ſequebantur. iſ vero mercatorum, opificum, lixarumque & calonum ſumma iniri vix poterat. Cum hiſce copijs è Mandoo regno, quod nuper inuaſerat, profectus in Sangę fines Badurius ad Citorem caſtra poſuit. Ea vrbs edito loco duodecim millia paſſuum obtinet ambitu, ſumptuoſis admodum ędificijs publicè ac priuatim ornata, mœnibuſque ac propugnaculis egregiè cincta. itaque propter maieſtatem ac pulchritudinem, quamquam arroganti vocabulo, Mundi vmbella (id enim Citor gentis lingua ſignificat) appellatur. & quoniam, ſi vel ad muros ex inferiore loco ſuccedere Cambæus, vel fame ſubigere incluſos inſtaret; cùm anceps oppugnatio, tum lenta fore videbatur obſidio; conſilium cepit hoſti planè exitiale: magnis operibus machiniſque ex tuto vrbem adoriundi. neque difficilis erat ei molitio quantauis, nimirũ exſuperãte ad omnia multitudine. Ergo ad vrbis radices, deſum ordinẽ trabium, qui munientes ab tergo protegeret, pluteorum vice defixit. poſt hoſce pluteos breui tempore duas turres, quæ faſtigio altitudinem æquarent mœnium, latas pedes quinquaginta, è lapide & argilla excitauit; graduſque ad aſcenſum adſtruxit. in ijs turribus delecti bellatores, & muralia tormenta diſpoſita, cùm neque in aduerſis propugnaculis quemquam conſiſtere paterẽtur; & tectis ac delubris vltimũ haud dubiè minarentur excidium; Regina, alioquin ad defenſionem parata, admoto hoc tanto terrore deſpondit animum: perque notos calles, cũ liberis & paucis familiaribus clam ex vrbe profugit. oppidani fruſtrà hoſtem aliquandiu arcere conati, ad extremũ

per-

perditis rebus, in auri, argentique, & pretioſæ veſtis aceruos (quos in idipſum ex publico priuatoq; collegerant) ad Betelanam cónuerſi rabiem, ſubditis ignibus iniecêre ſe. tres ipſos dies incendiũ tenuit. ad ſeptuaginta millia ſexus vtriuſque mortalium per eã deſperationem abſumpta. Sultanus vrbẽ ingreſſus ingenti lætitia, purpuratos amicoſque nouis beneficijs ac vectigalibus auget; militi ſtipendia duplicat; ſe ipſe adeò magnificè & elatè circunſpicit, vt omniũ Regũ vni ſibi, qui Citorem expugnaſſet, vmbellæ honorẽ deberi haud abſurda quidẽ alluſione iactaret. Verùm, quæ ſunt humanæ viciſſitudines, nõ diuturnũ Sultano eius victoriæ gaudiũ fuit. aduentanti copijs auctis Mogori obuiam progreſſus; ad Docerem vrbẽ ſemel, ad Mandoum iterum profligatur, & caſtris exuitur. inde cùm ab alijs, tum ab ipſo Muſtafa deſertus; barba, ne dignoſceretur, abraſa, gregali cultu, perpaucis comitibus Diũ vſq; contendit. Ibi, à cõcepto pauore, de aſportãdis Mecam theſauris, qui ſupererant, & regno relinquendo agitaſſe dicitur. Sed ſuorum hortatu retentus, dum hoſtes populando agro, & egerenda è deſertis vrbibus præda morantur, & ditati ſpolijs, vt fit, patriam cogitãt; interim ad opem à Solimano Turcarum tyrãno petendam oratores miſit: ijs dona ad ipſum Turcam data, quorum æſtimatio ad ſexcentorum millium aureorum ſummam aſcenderet; ad milites verò quàm exercitatiſſimos (nã id vnum ab Turca implorabat auxilium) mercede conducẽdos, magna pecuniæ vis. Hoc in præſentia reparandi belli conſilium Badurius cepit. Veritus deinde, ne ſerũ afflictis reb' id remediũ eſſet; fracta demum ſuperbia,

Soſam,ab Ciaulo(nam in ea tum ſtatione claſſem habebat) dein ab Goa Prætorem ipſum Nonnium ad ſe per legatos ac litteras inuitauit: ijſque, modò partem capeſſerent belli;poteſtatem arcis ad Diũ ædificandæ(quod fruſtra iam toties omni arte quæſierãt) vltrò detulit. Hiſce nuntijs allatis, ab neutro in tã præclara occaſione ceſſatum eſt. Soſa prior,cum Nonnius Diũ inſtructa claſſe contendunt. Ibi nouis vtrinque fœderis & amicitiæ legibus in publicas tabulas teſtato relatis; deſignati communi conſenſu fines arcis, in extremo inſulæ promontorio,qui locus imminet in ipſum introitum portus,vt clauſtra maris haud dubie Luſitani tenerent. Annus tum agebatur ſeculi huiuſce trigeſimus quintus. Area dimenſa, confeſtim ad ſtructuram admotæ manus,non fabris tantùm & naualì turba,ſed ipſis etiã militibus & præfectis enixè rem adiuuantibus. Triquetra, vtpote in promontorium deſinens,loci eſt figura. iactis fundamentis,ab aperto mari ad interiorem tumulũ,è regione oppidi,murus eſt ductus pedum ſeptendecim craſſitudine,altus ad coronam vſque viginti.in eo tumulo,rotũda,vti mos tũ erat,ceſpite ingeſto erigitur ante omnia turris dodrantiũ nonaginta diametro. Thomæa appellata,quod eius Apoſtoli feſto die exordiũ ſumpſerat:inde rurſus ad alterum inſulæ marginem continuata mœnia ſunt;qua rupes abſciſſæ portum attingunt.ibi turris altera exſtructa diametro dodrantium ſexaginta. Huic ab Diuo Iacobo Hiſpaniarum præſide inditum nomen. Muris foſſa circundata quoad cautes & præcipitia tulêre. Inter duas turres medio fermè ſpatio,portam cũ lorica in vrbem aperiunt. intra mœnia ſacellum,& præfecto præſidij militibuſque te-

cta militariter excitant. Per hunc modum in præſentia duntaxat arx ab vrbe interſepta eſt; laterum munitio, quod ea mari alluuntur, in aliud tempus reiecta: Cæterùm opus vndequinquageſimo die, non ſine Sultani admiratione perfectum. Simul, ad recuperandum in Cambaiæ finibus Variuenem pagum, arcemque appoſitam Indo flumini, miſſus rogatu Sultani Vaſcus Petreius à Sancto Pelagio cum Luſitanis ducentis & quinquaginta; Sofare adiuncto cum Turcis trecentis. Mogores centum & quinquaginta, incenſo pago, arcem obtinebant. ij, quandiu leuioribus miſſilibus dimicatum eſt, hoſtibus egregiè reſtitère. Aſt vbi prouectis è claſſe maioribus tormentis mœnia quati cæpta; diffiſi viribus arcem deſeruère. Ita Variuenes denuò in Sultani poteſtatem redigitur. Præterea in maritima Cambaiæ oppida præcipua Luſitanorum manipuli aliquot præſidij cauſa profecti. cuius auxilij fama è longinquo, vt fit, in maius aucta, retardatus Mogor; ſpolijs Cambaianis grauem exercitum trahens, inſtante iam hyeme, domum reuertit. Is Mogorici belli finis Badurio fuit. Inde Sultanus ad refouenda quæ recentibus cladibus afflicta & proſtrata iacebant, itemque ad continendos in fide populares intendit animum. quippe, non pauci ea tempeſtate, Sultani tyrannidis iugũ excutere conabantur. Per eoſdem ferè dies, ad naualem nominis Luſitani gloriam, vnius viri virtute ac felicitate, haud mediocris acceſſio facta eſt. Iacobus Botellius erat nauarchus egregiè ſtrenuus, idemq́;, maritimæ ſcientiæ laude præcellẽs. is, cùm aliquot annos in India & Emmanueli & Ioanni Regibus operam fortem ac fidelem nauaſſet; in Luſitaniam deinde redijt ad præmia de more

petenda. ibi dum ſuam agit cauſam, reſque, vt fit, ab ſe geſtas exponit; ab inuidis in crimen repente vocatur; quod fretus nauigandi peritia, Magaliaxnis exemplo, res nouas cum regni periculo moliretur; atque ad Regem Galliæ, qui tũ erat Franciſcus eo nomine primus, transfugere cogitaret. Per eã criminationẽ oppreſſus, relegatur in Indiã. in eo exſilio, non tã de patria, quam de exiſtimatione ſolicitus, id maxime laborabat, quo pacto iniquorum calumnias refelleret factis; ac ſuam in Regem obſeruantiam & fidem, inſigni aliquo documento probaret. Iuncta per id tempus inter Luſitanos, & Sultanum amicitia, locoque ad arcem Dienſem dato, quod Ioannes dudum ardenter optabat; pergratum ſe Regi facturũ exiſtimauit, ſi oẽs tam lætæ rei nuntios celeritate præuerteret. Modicã biremem pedes minus octodecim longã, ſex latã habebat, ære ſuo in bellicos vſus exſtructam. In eam egregijs aliquot nautis, ignaris cõſilij, aſſumptis, (quos in itinere deinde tumultuantes partim donis mitigauit; partim metu minisque coercuit) tã paruo nauigio protinus Luſitaniam petere intendit. Dabulũ ab Cocino prouectus, præciſo Indico mari, ad Arabiæ littora vehitur; & aquatione facta, cùm ex eo loco ad Bonæ ſpei promontoriũ incredili audacia proceſſiſſet; inter flectendũ aliquoties pæne merſo actuario, caligine tum obtectam inſulã Sanctæ Helenæ prætervectus, contento curſu Tertias, ac demum Oliſiponem per ſummos labores atque pericula tenuit: reſq; ad Diũ geſtas ab Luſitanis, libentiſſimo narrauit Regi: quam narrationem ab Nonnio Prętore mox nuntij & litteræ, deflorata iam eius nouitatis gratia, comprobarũt. ita, non modò purgatus Ioanni, ſed etiã præmijs

dona-

donatus, patriæ redditur. Permultos dies in ore
omnium ea nauigatio fuit. Quod ſi paria tam for-
tibus auſis vir ſortitus eſſet ſcriptorũ ingenia, ſci-
licet Argo illa, tot poetarum carminibus inclyta,
præ Botelliana biremi haud immeritò rideretur.
Compoſitis vtcunque ad Dium rebus (nã inde di-
uertit oratio) Prætor ad arcis tutelã relicto cũ o-
ctingentis militibus, & idoneo tormentorum ap-
paratu, Emmanuele Soſa, Goam hybernandi cauſa
reuertit. Eodem tempore bellũ atrox inter Zamo-
rinum, & Cocinenſem exarſerat. Cocinenſi, pro
amicitia miſſus confeſtim auxilio, cum virtutis
expertæ militibus, Martinus Alphõſus Soſa. is, co
nantem ingenti exercitu in Cocinenſem agrum ir
rumpere Zamorinum, ad Repelini vada, Eduardi
Patieci quondam nobilitata victorijs, parua item
manu, magna cum laude repreſſit. Repelini regu-
lum, Zamorini ſocium, ex oppido per vim exegit:
dein ad naues reuerſ⁹; Calecutanã claſſem ad Cou
leté orę Malabaricę fudit, fugauitque. ac rebus ter
ra marique præclarè geſtis, Luſitani nominis glo-
riã apud eas gentes non parum auxit. Inter hæc,
Sultanum Badurium, vel ab ingenij leuitate; vel
quod Prętor nó pro ſpe copias ad perſequendum
bello Mogorem miſiſſet; pœnitere cæpit indomi
tæ gentis in ſuum regnum admiſſæ. Ninarao Dien
ſi præfecto mandat, vti extemplò per ſpeciem cin
gendi ex omni parte oppidi, & includendi quod
in extremo patebat regij ſtabuli, modico interual
lo murum arci Luſitanæ prætendat. Id cùm ſe Lu-
ſitani paſſuros negarent, quod ex eo munimen-
to periculum ingens immineret arci; elatus ira-
cundia Sultanus, conuitia in eos, & minas intépe
rãter effudit: dein, ſimulata rurſus amicitia; incau

tos adoriri, atque adeò Prætorem ipſum, vt ferût, ſimulatque rediret, ad epulas inuitatum opprimere ſtatuit. Super hæc, ad diſtinendas quàm maximè Luſitanas vires, miſſis clam litteris nuntijſque, Zamorinum cæteroſque eius oræ dynaſtas in Luſitanum inſtigabat nomen. Prætor, pluribus ac minimè obſcuris indicijs fraude comperta, ineunte ſeculi huius anno trigeſimo ſeptimo; nauibus triginta, in quibus erant Luſitani quingenti, Dium iter edixit. Eodem cum ſua claſſe Martinum Alphonſum ex ora Malabarica ſubſequi iubet; paratus, vbi res facultatem daret, Sultani inſidias anteuertere. Ea facultas opinione celerius oblata. Cũ enim in Dienſi portu ſub arcẽ iactis anchoris Prætor morbum egregiè ſimulans, Regi ſalutem nuntiari iuſſiſſet; ac ſe, quominus ad eũ adiret, valetudine prohiberi; Sultanus, nimirũ ad ſua tegẽda conſilia, vltrò ipſe parua biremi ad inuiſendum in prætoria Nonniũ acceſſit, venatorio amictu viridi, atro capitis diademate, gladio inaurato ſuccinctus. Vehebantur eodẽ nauigio, præter Emmanuelem Soſam (quem ipſe pro amicitia ex arce euocarat) Satrapę vel amici non amplius tredecim; præterea pueri duo, regium pugionem alter, pharetram alter & arcum de more geſtabant. Lembi quatuor cum cętera familia ſequebantur. Vbi ad prætoriam applicuit, conſcendenti, Nonnius aperto capite obuiã ad ſcalas magna cum obſequij ſignificatione progreditur; acceptumque perhonorificè, in puppim inſtar cubiculi, regio apparatu exornatã induxit. intromiſſi cum eo, præter interpretem & puerum vnum, præcipui Satrapæ tres. in prætoria Luſitani milites erant ducẽti. Scilicet ingrediens Rex, à cõſcijs arcanorũ illicò morti deſtinatus: intentiq; ad

impe-

imperia exſequenda, ſuſpenſo omnes exſpectabāt animo, quàm mox Prętor ad occidionem vocaret. Sed apud Nonnium, tantiſper dum in naui moratur Sultanus, hoſpitij valuit fas. Taciti ambo, & alter concepti facinoris, alter aditi periculi magnitudine confuſi, aliquandiu perſtitiſſe dicuntur. ad extremum Sultanus, cùm à ſuis Perſico ſermone quæſiſſet, num in pergula quæ ad gubernaculum eſt, armati laterent; reſponſumque eſſet, nihil videri tale; tandem, proſequente officij cauſa Nonnio, ad ſcalas redijt, ſuamq; in biremem ſaltu ſe miſit, defunctum periculo vana opinione confidens. At Nonnius, vti abeuntem vidit, quaſi omni religione ſolutus, confeſtim ſuos aſpera voce vultuq; ceſſatores increpitat. Illi, dudum ad cædē inſtructi, in expedita nauigia extemplò deſiliunt; contentoque remigio Sultanum intra Luſitana præſidia claſſemque deprehēſum inuadunt. Emmanuel Soſa cum promptiſſimis in regiam è ſua naui tranſcendit. Alij ab lateribus circunſiſtunt. Atrox circa Regem pugna cooritur. multi vtrinque vulnerantur, aut cadunt. in ijs Soſa, ab Soſaris genero, quem Tigrem mundi à virtute appellabant, gladio confoſſus, in mare proijcitur; & puer is, qui pharetrā & arcum Sultani ferebat, artis ſagittariæ peritiſſimus, octodecim ſpiculis totidem Luſitanos, nullo prorſus in irritum miſſo, confixit: atque ipſe ad extremum glādе traiectus occubuit. In eo tumultu, armatæ celoces regiæ tres à Mangalore ſuperueniunt; in quibus erant mercenarij Turcæ complures. ij, vt Regem in extremo diſcrimine circūuentum vidêre; haudquaquam exterriti, ad eum eripiendum per media hoſtium tela nauesque perrumpunt. neque à prælio abſtitêre, quoad affluente in

ſingula momenta maiore Luſitanorum numero, ad vnum omnes interfecti ſunt. Interea regiam nauem promiſcua cædes vacuam epibatis fecerat. Rex ipſe, vulnere accepto, nautis ac remigibus omni ope adhortandis inſtabat. iam prope littus erat nauis, cum è remigibus duo treſve, vno tormenti ictu diſcerpti ſunt. inde biremis, præſertim æſtu recedente, tranſuerſa repente vadis inhæſit, neque ſegniter Sultanus ad vicinam ſalutem in mare deſilijt. ſed nimirum fruſtra eluctanti extremus aderat dies; inter enatandum, affecto corpore, cùm in aduerſos fluctus aliquandiu tetendiſſet; denique ad Luſitanum actuariũ, cui præerat Triſtanus Paiua Scalabitanus, ipſo aquarum impetu abripitur. ibi, ſpem inter ac metum, cum ingentibus promiſſis ac precibus vt reciperetur, qua Regem, qua Sultanum ſe clamitans miſer, dum illi remum ad euadendum porrigit Paiua; præter exſpectationem, à quodam è nautis infimæ ſortis homine, conto ſeu haſta cõficitur. Exanime corpus cùm diutius fluitaſſet, ſubſidit deinde, neque vnquam apparuit. Ita, opulentus in primis Indiæ Regum, cùm nuper maria terraſque ſui nominis terrore compleſſet; ab ijs demũ quos magna mercede cõduxerat, teterrimo genere leti, ſuorũ in conſpectu peremptus, cæcitatem humani conſilij, & vanitatem eorum, quæ vulgo ſolida ac præclara putantur, exitu comprobauit. Ex ijs qui pugnæ ſuperfuerat, femineces aliquot in claſſem accepti: quo in numero Soſarem Nonnius clementer habitum, curatis vulneribus, miſit ad comprimẽdos in vrbe tumultus. námque omnis multitudo (& erat eo tempore frequẽtiſſima) vt in eiuſmodi perturbatione rerũ, incendij ac direptionis metu perculſi, ad portas ac mu-

…gæ cauſa ruebant eo impetu, vt, præ cõferta anguſtijs turba, eliſi aut obtriti ſint aliquot. is pauor ac trepidatio, Sofaris demum aduentu atq; auctoritate ſedatus. Badurij mors, non tam interfectoribus glorioſa, quàm læta ijs gentibus fuit: fœdã quippe in populares tyrannidẽ exercuerat: vitijs omnibus à pueritia deditus; numinum contemptor; æquè ſui prodigus, & rapax alieni; potentiæ viriumque per libidinem & ſæuitiam oſtentator dirus: multos per calumniam omnibus fortunis euerterat; multis beneficia dederat idem, ademeratque; multos etiam ex amicis, in ijs duos Iazij filios, vt Dium inde reciperet, omnibus tormentis excruciatos necarat. Ergo, tot ſcelerum ſibi cõſcius, adeò omnes homines, omnia loca temporaque ſuſpecta habebat; vt cibum ſuis ipſe ſibi pararet manibus, perque ſummã indignitatẽ, principis ſimul & coqui munere fungeretur. Quò magis mirandum eſt, ad inuiſendum Prætorem veniſſe tam exiguo comitatu. Sed illum videlicet vltrices furiæ in eam amentiam impulerunt, vt quibus perniciem extremam haud obſcurè machinabatur, eorum poteſtati ſemet vel nimis callida ſimulatiõe, vel ſtolida temeritate permitteret. Sublato Sultano, tota inſula in Luſitanam ditionẽ extemplò conceſſit. Cuſtodes ad caſtella tuenda, itemque vectigalibus in portu exigendis ad Dium atque ad Rumæpolim (nam eo quoque facili appulſu commeabant naues) ſcripturæ magiſtri à Prætore diſpoſiti. In regijs theſauris haud ita multum pecuniæ inuentum: in horreis verò & armamentarijs, commeatuũ & inſtrumenti bellici omnis generis ingens copia, in naualibus etiam haud exiguus nauium variæ formæ numerus. omnium

ratio

ratio in codices à Quęſtoribus relata. Neque multo poſt, contra omnes belli caſus arx ab vtraque parte, qua in mare vergit, muro circundari cœpta; & è vaſto ſpecu, in quem medio fermè ſpatio tellus receſſerat; admodum capax effecta ciſterna; & euerſa Rumæpoli, quod ad eius præſidium copiæ non ſuppeterent, eius loco nouum propugnaculum excitatum eſt. Dum hæc parantur, quidam è Gangaridum gente, quam hodie Bengalam vocãt, ad Prætorem adijt, natus, vt ferebatur, annos trecentos triginta quinque. neque mendacij ſuſpicio ſuberat: nam & ſeniores qui tum erant, ſe de hoc eodem grandæuo aiebant à maioribus accepiſſe; & ipſe filium habebat nonagenarium; & cùm litteram noſſet nullam, quæ referebantur ab eo de veterum geſtis rebus, ad fidem annaliũ optimè congruebant. Huic aliquoties iam ceciderant dentes, alijs continuò ſubnaſcentibus: & barba vbi prorſus incanuiſſet, in atrum denuò colorem, idq; paulatim, ſemet ipſa vertebat. ante centeſimum annũ idola coluerat: inde æquè miſerabili errore ad nefariam Mahometis trãſierat ſectam. is propter miraculi nouitatem Sultani ſtipendijs ali cõſuetus, idem vitæ ſubſidium ab Nonnio petijt: Nonnius haud grauatè aſſignauit: dein arcis cuſtodia cum ſexcentis ferè militibus Antonio Syluerię commiſſa, Goam, vti ſolebat, in hyberna ſe contulit. Vulgato Sultani caſu, Cambaiæ proceres Mamudium puerum, eius ſorore genitum, creãt Regem. rectores pueritiæ, ijdemque tutores regni, tres, Driacan, Madremalucus, Alucan adiũcti. Ad hoſce, poſt Nonnij profectionem, Sofar, vel ob nouas offenſiones, vel Chriſtianæ religionis odio in Luſitanos accẽſus, omnibus ſuis rebus miro ſilentio

..itum auectis(& erat totius ciuitatis longè ditiſſimus)triginta fermè leucarũ itinere ad vrbem Madabam ad Dio contendit,iamq́;ad bellum ſpõtè inclinatos,facili negotio perpulit,vt omni conatu ad pellendos ex arce Luſitanos incumberent. Confeſtim habito delectu,conſcripta decem peditum,quinque equitũ millia. Alucan dux ijs copijs datur. Præterea Sofar,egregiæ virtutis pedites ter mille, equites mille ſuo ære conduxit. Pari fermè imperio vterque ex vrbe Madaba Iunio mẽſe profecti,non longè ab Rumæpoli caſtra locant. Ex recentibus eius loci ruinis,continuò Luſitani in nouum necdum omnino abſolutum, de quo dixi,caſtellum ſeſe recipiunt. Id caſtellum Sofar, Alucane interim operibus occupato, cum ſuis magno impetu adortus,dum muros incautius ſubit;altera manu plumbeo globo transfixa,prælio exceſſit. Eo vulnere ſpatium Luſitanis datum perficiendo caſtello;itemq́; ciſternæ intra arcem, conuectis è vicino aquis,ad iuſtam altitudinem implendæ.ac primò conſilium Antonij Sylueriæ fuit,totam inſulam tueri,atque ob idipſum nauarchos aliquot, cum ſuo quemque manipulo, ad loca idonea toto freto diſpoſuit, qui tranſitum hoſtium ex continente impedirent. Simul, quoniam Dienſem populum aliena ab ſe voluntate, multosq́ue inſtitorum habitu peregrinos milites in vrbe verſari didicerat;eorum cœtus aliquoties vi minisq́ue diſcuſſit;arma plerisque ademit; & mercatores quatuor,in primis pecunioſos, qui obſidum loco eſſent,repente in arcem arripuit. Dein,cùm promotis munitionibus Alucan fretum omne tormentis infeſtum faceret; nec poſſent ſine pernicie Luſitani diutius in ea ſtatione perſtare;nauibus inſuper

per aliquot tormentiſque, alieno ſanè te… ſubitæ procellæ impetu amiſſis; Antonius, de … rum ſententia denique relicta inſula, nauarcho… in arcem recepit. Rumæo caſtello Franciſcum Paciecum, adiunctis ex vniuerſo præſidio militibus ad ſeptuaginta, præpoſuit. in marino propugnaculo, quod in ipſo aditu portus olim Iazius exſtruxerat, Franciſcum Goueam cum delectis locauit. itemque in arce, prout res poſtulabat, alijs alias partes cuſtodiendas attribuit. Relicta ab Luſitanis inſula, confeſtim hoſtes libero tranſitu ſumma ciuium gratulatione in vrbem admiſſi. Alucan regijs in ædibus procul ab hoſte conſedit: neque in aleam pugnæ, grandi iam ætate vir, ſeſe facilè committebat. Sofar, prope arcis mœnia locum cepit, atque communijt. Inde per occaſionem leuia certamina ſeri cępta, quibus fermè ſuperior Luſitana res erat: duce plerunque Lupo Soſa Cotinio, qui cum præſidio lignatoribus aderat, idemque poſtea totam hãc obſidionem duobus libris diligenter eſt perſecutus. Dum hęc in Cambaia geruntur; Ottomanus interea alijs alijſque Badurij nuntijs precibuſque fatigatus, ac demum de eiuſdem cæde ab vxore vidua & profuga coram edoctus; nõ tam ad laceſſendum bello Mogorem, quàm ad pellendos ex India Luſitanos, & Orientis regna ad ſuum imperium adiungenda, conatus omnes adhibuit. Claſſem ad Suezium, cura Abrahemi purpurati ædificatam & inſtructam habebat maiorum nauium (quarum pleræque remis agebantur) ad ſexaginta quatuor: ad quas acceſsére deinde Cambaicæ ſeptem, Malabaricæ tres. Ei claſſi cum ſumma poteſtate præpoſuit Solimanum Peloponneſium, præſidem Aegypti, virum enormi non mi-

nus

adipe, quàm auaritia & crudelitate notiſſimum. huic, remigum ad ſeptem millia, bellatorũ ſex attributa; in quibus erant Ianizari ſeu prætoriani mille quingenti: Turcæ bis mille; aliarũ gentium cæteri, maritimæ fermè rei callentes; qui & militum, vbi opus eſſet, & nautarum partes obirent. Solimanus, luſtratis ad Suezium copijs, cùm remigum pars imperium detrectaret; ducentos vno imperio iuſſit occidi. eo metu ſeditione compreſſa, profectus, ad Giddam appulit vrbem ab incolis metu relictam. dynaſta, cui Solimani rapacitas & immanitas haud erat ignota, cum popularibus in auia loca ſeceſſerat. Ab Gidda ad Camaranum, inde ad Zebitum traiecit claſſis. Nocoda Hamedius Turca oppido imperabat. is, largè & munificè accepto Solimano, eiuſdem iuſſu repente ſecuri percutitur. oppidum Muſtafæ Mammaluco donatum. Ab Zebito Adenum ſuperatis faucibus ventum eſt: præmiſſis iam ante legatis, qui ab Rege commeatum, vacuasque in vrbe ædes curandis ægrotis pro amicitia peterent. vtrumq; cum cura præſtitit Rex. & alimenta in claſſem, & hoſpitium laborantibus datum. in id hoſpitium, ſimulato morbo, ſinguli milites à quatuor valentibus à mari tranſuehebãtur, armis in lectulo ſub veſte contectis. per eam fallaciam, nihil eiuſmodi ſuſpicante populo, quingenti paulatim intromiſſi. Tum Solimanus ex compoſito per ſatellites Regem ad naues acceſſit. ille, cum ſuæ dignitatis haudquaquam oblitus, indignabundus abnueret; confeſtim inſidiatoribus, quod iam ante conuenerat, è claſſe proponitur ſignum. ij cum armis extemplò coorti, ſtupente ad inopinatã rem ciuitate, regiam circunſiſtũt, cõprehenſumque Regem ad So-

ad Solimanum vi pertrahunt. Ibi ſuperbè i.. rogatus ab eo, cur tertium iam diem ad ſe ofﬁ.. cauſa venire diſtuliſſet; cùm liberius reſponderet, quàm prædonis aures ferre conſueſſent; arreptus propalam ex ipſius prætoriæ nauis antenna ſuſpenditur. Vrbe dein crudelem in modum direpta, præſidioque impoſito, Solimanus ex eo portu ſoluit. ac tametſi ex Ottomani mandatis Goã primò intenderat curſum, tamen mutato poſtmodũ conſilio, Dium flexit, haud dubius quin facili negotio Luſitanam eſſet expugnaturus arcem; ac ſimul potiturus inſula magni ad vniuerſam Indiam obtinẽdam momenti. qua tota de re cùm litteras ab Sofare iamdudum accepiſſet, Sofarem deinde ipſum in itinere ad leucas ab Dio circiter quindecim obuium habuit. Interea de Turcarum aduentu & ante rumor, & ipſi poſtremò ſpeculatores ad Antonium Sylueriam attulerant. Ille tam multis varijsq́ue terroribus minimè fractus; pro ea quã habebat copia vigilias intendit; cuſtodias auget; munitiones inſtaurat: ſimul, ad petendum à Prætore ſubſidium nuntios Goam cum epiſtolis mittit. iam Turcæ appropinquabant, in hũc ferè modum inſtructi. dextrum cornu è quatuordecim triremibus, quas regias vocant, in altum Solimanus extenderat. ſiniſtrum, è triremibus non amplius ſeptem, propius ad terram admouerat. medium locũ tenebant onerariæ, totum agmen reliquæ triremes & roſtratæ claudebant. Vt in conſpectu fuit claſſis; ad nobiles, qui ad ſpectaculum ex arce conuenerant, Sylueria per quàm ſerena fronte conuer-
" ſus; En, inquit, viri, tempus, acceptam à maioribus
" bellicam gloriam, debitamq́; cùm Deo, tum Re-
" gi noſtro fidem nobis ob oculos proponendi. ho-
rum

iſtud vtrumq; ſi attentis animis intuebimur, profectò labores omnes atq; pericula, quæ ex hoſtili tanto tamq; multiplici apparatu nobis impēdent, præ officij ac pietatis fructu leuia ducemus. Equidem, & ex ipſa quam agimus cauſa, & ex veſtra virtute commilitones, magna in ſpe ſum, fore vt de immanibus hiſce barbaris illuſtrem intra paucos dies victoriam reportemus. qua vos eadē fiducia quoniā teneri certo ſcio; ſuperuacaneum reor hoc loco trophæa recenſere, quæ toties iam ex communibus & Chriſtianæ religionis, & Luſitani ſanguinis hoſtibus, Deo bene iuuante, retulimus. Ab hiſce dictis, ad ſtationes diſponendas animum intendit. Feſſis in tutum receptis, alios de more ſubſtituit. Ceſpitis & materiæ ad renouandos aggeres, itemque lanæ & centonum ad protegenda mœnia vim ſedulò comportari iubet. ad hæc, ſeruitijs, ne quid eorum perfidia occultæ fraudis erumpat, cuſtodes apponit. in primis verò annonæ diligēs habita eſt cura: vt ſalubri temperamento ac dimenſione per idoneos miniſtros erogaretur. Super omnia, propitiando immortali Deo diurnæ pariter ac nocturnæ ſupplicationes adhibitæ. At Solimanus, in ſalo ancoris iactis; ad tentandam arcis oppugnationem ſeptingentos prætorianos in proximum littus exponit. ij, miſti ſagittarijs egregio ornatu fiſtulatores, cùm ad mœnia ſubijſſent; repentina miſſilium vi, ſex è Luſitanis occidunt; viginti conſauciant. Neque ſegniter ab incluſis reddita iaculatio eſt. Ianizari quinquaginta interfecti, vulnerati complures. Cæteri, minoribus quàm venerant animis, ad Sofaris munimēta ſe recepêre. Per eoſdem dies, trāſuerſo cum ſordidis nubibus Auſtro, claſſis propemodum ad terram alliditur. Eo

metu Solimanus, & quod telis ex arce peteretur; ad Madraſabæ portum, leucas vltra Dium quinque proceſſit. Deſcendenti, paratus iterum ad omne obſequium præſto fuit Sofar. Cum eo Solimanus conſilia de totius belli ratione, atque adeo de ipſius Cambaiæ occupando regno communicat. Expoſito deinde milite, muralibusque tormentis, Dium terreſtri itinere accedunt. Eodem ferè tempore Alucan, haud leuibus argumentis ſuſpectum habens Turcicum ſcelus, ac dominādi libidinem; cum parte copiarum (nam reliquas promiſſis & auctoritate Sofar apud ſe retinuit) omiſſa obſidione, in mediterranea loca ſecedit; Regemque Mamudium & rectores de ſuo conſilio per litteras edocet. Rex & factum probauit; & miſſis circum populos & dynaſtas edictis, nequicquam expoſtulante Solimano, commeatus in caſtra ſubuehi vetuit: quæ res non paruo Turcis impedimento ad victoriam fuit. Inter hæc, operibus, ad ſtatuenda maximè tormenta, inſtabant barbari. Illud etiam incendiariæ machinę genus ab ijſdem excogitatum. Vaſtæ magnitudinis, ad onera tranſuehenda, nauis erat in portu. Huic naui præcelſam ex arida materia pyram, pice, ſulphure, nitro, alijſque ad fœtorem ſimul ac fumum excitandum rebus, imponunt. Conſilium erat, ardentem ſtruem in marinum propugnaculum æſtu reciprocante demittere, vt vel præſidiarijs flamma tetroque vapore ſpiritum includeret; vel certè, dum extinguendis ignibus occupantur; inter eam trepidationem atque caliginem, Turcę traiecto celeriter euripo, ſcalis in muros euaderēt. Verùm ad eam molitionē, quò tanti ponderis machina innatare fluctibus, & muris applicari poſſet; nimirū exſpectanda erant

ſumma per plenilunium incrementa maris, quas vulgo nautici aquas viuas appellãt. Ea re animaduerſa, Luſitani, vltrò nauem incendere, Albuquercij ad Goam exemplo, & illud vtcunque ſeu exitiale commentum, ſeu inane ludibrium amouere cõſtituunt. Ad eam rem Franciſcus ipſe Goueanus eligitur, qui maritimæ rei, & propugnaculo præerat, inſigni conſtantia vir. is proxima nocte duobus egregiè armatis caturibus eò ſenſim accedẽs, non fefellit excubias. continuò è ſtationibus denſæ pilæ in prætereuntes emiſſæ. at ille nihilo ſecius in incepto perſiſtit; perque media tela, fauente Deo, ad locum ſine damno prouectus; in pyram multis ſimul partibus ignes conijcit. cuſtodes ad viginti confeſtim in mare deſiliunt: ij è caturibus plerique confoſſi. Vbi materiam flammæ tenacius occuparunt, quàm vt opprimi facilè poſſet; pari audacia & felicitate, Goueanus, volitantibus vndique globis retrò vnde venerat, cum ſuis incolumis abijt. Ea ſpe deluſi Turcæ, haud omiſſa interim arcis Dienſis obſidionẽ, ſeſe cum magna parte exercitus ad Rumæi caſtelli mœnia quaſſanda conuertunt. Inde cùm vtrinque ſumma vi pugnaretur, & multi quotidie occumberent; in Luſitana muliere (Barbaram nomine appellabãt) inuictum animi verè Chriſtiani robur enituit. Huic, amiſſo coniuge, duo ſupererant filij, ætate viribúſque florentes, Aloiſius, & Chriſtophorus, ille ad Rumæpolim, hic in eadem arce Dienſi agitabat excubias. Fortè ita euenit; vt Chriſtophoro, cùm pro muri corona ſtaret armatus, contorta ab hoſtibus è tranſuerſo pila partem ventris vnà cum inteſtinis abriperet. extẽplò ſemianimis domum relatus, vti erat de æterna ſalute ſolicitus;

parentem optimam interrupta compellans voce; „ Peto, ait, abs te, quæſoque mater; vti mihi prius ad „ expianda crimina ſacerdotem, quàm ad proſe- „ quendum obitum, lacrymas ac ſuſpiria præbeas. „ Vereor enim, ſi te ingemiſcentem audiero; ne do- „ lor tuus ac mœror, meam ad ſupremum hoc iter „ neceſſariam exigui temporis præparationem im- „ pediat. Cui parens, inter adſtantium ſingultus & „ complorationem vna ſiccis oculis, & placido vul- „ tu; Ego verò quod doleam, inquit, fili habeo nihil, „ niſi noxæ aut piaculi quippiã tibi ſupereſſe, quod „ eluas. Nâm alioqui probè intelligo, ijs qui iſtud „ obierint leti genus, præclaram eſſe mercedem pa- „ ratam in cælo. Tu modò clementis Dei pacẽ ac ve- „ niam fidenter implora: teque in hoc tranſitu vi- „ rum præbe. Id vnum in hac orbitate maximo mi- hi ſolatio fuerit. Inter haſce adhortatiões, labẽtia moribũdi viſcera manu ſuffulciens, fugientis ani- mæ reliquias tandiu fouit, quoad accito in id ſa- cerdoti peccata cum ſalutari deteſtatione confeſ- ſus, & abſolutus; in ſinu parentis animam efflauit. Vixdum demortui corpus vidua terræ mandaue- rat; cùm de alterius filij nece nuntius affertur. in propugnatione Rumæi caſtelli paulo ante cecide- rat. ſcilicet nemo fuit, quin geminato intra pau- cas horas vulnere, confectũ iri fœminam pro cer- to putaret. At illa, in tam acerbo caſu, tantum ab- fuit vt quicquã Chriſtiana ſpe & grauitate indig- num admitteret, vt etiam venientes ad ſe doloris leniendi cauſa notos ac familiares vltro conſola- retur. Huius mihi matronæ ſenſus, & in liberos ca ritas, laudabilior haud paulo viſa, quàm eius quæ ad primum de morte filij nuntium exanimata eſt; aut illius, quę lętitia conſpecti repentè nati quem

mer-

mortuum crediderat, exſpirauit. Cæterùm Patiecus Rumæo caſtello præpoſitus, magna parte muri diruta, cùm hoſtium multitudini vltra obſiſti non poſſet; ſaluis, pręter arma, rebus atque corporibus, deditionẽ fecit. Vix ea facta deditione, hoſtes ex omni parte in caſtellum irrumpunt, Syluerianis, qui freto diuulſi rẽ ex arce ipſa cernebant, ad ſpectaculum adeò triſte collacrymantibus. inter eam irruptionem, planè memoranda contigit res. Vexillũ erat Chriſti Domini in ſummis mœnibus de more defixum. id vexillum Turca ſignifer contemptim raptum abiecit, & Mahometanũ eius loco ſubſtituit. Non longè inde aberat Ioannes Petreius, exacta iam ætate vir; cæterùm egregiè pius idem, ac ſtrenuus. is, vbi ſtrata humi diuina trophæa conſpexit, generoſo quodam ardore ſuccenſus, eos qui circa ſe erant; ad illam vnà ſecum vindicandam contumeliam inuitat. Sex fermè ſequuti. Cum ijs ad locum intrepidus vadit; euulſisq; pſeudoprophetæ, Chriſtiana reponit inſignia. id conſpicati extemplò victores accurrunt; Luſitanis interminantur; Mahometana reſtituunt. nil valuerunt minæ. Turcis vixdum digreſsis, pari conſtantia Petreius & ſocij ad locũ aduolant; Mahometis afflicta rurſus imagine, Crucẽ extollunt. hoc ipſum tertio vel quarto, Luſitanorũ incredibili perſeuerantia factum eſt. neq; certamini modus fuit, quoad exaſperati & perciti rabie barbari, obtrũcatos Chriſtianæ dignitatis aſſertores in mare deijcerent. Hinc mira viſu dictuq; res. Militũ Chriſti cadauera, diuino ſcilicet nutu, ne honore ſepulcri carerent, obliquo euripo, contra vim æſtus rapidiſſimi, ſponte ad ipſam arcis Luſitanæ portam euaſêre; haud obſcuro ſanè documento,

cùm tanta ſit corporũ diuinitus habita ratio in te-ris, quã glorioſa fuerint eorũ animis in cælo præmia perſoluta. reliqui dedititij, cùm honeſtæ morti ante tuliſſent exiguæ lucis vſuram; initio comiter accepti ab Solimano, atque adeo donis culti, ſed ijſdem poſtea, in reditu, ab ira malè geſtæ rei, capita ad Zebitũ præciſa dicuntur. Capto Rumæo caſtello, in vnam Dienſem arcem tota belli moles incubuit. ac ſimul terra marique oppugnatio cœpta. Maioribus primùm tormentis per dies aliquot ſine intermiſſione muri quatiebantur; Luſitanis, vbi quid procidiſſet, impigrè obmolientibus. Aſpera dein prælia, promoto ab hoſtibus aggere vineiſque, commiſſa. acti vtrinq; cuniculi: ſæpè eruptionibus, ſæpè in ipſa mœnium ſtrage pugnatum eſt. Verùm atrociſſima omnium poſtrema dimicatio fuit. Triplici acie deinceps ad mœnia ſucceſſerant Turcæ. quatuor ipſas horas mira cõtentione certatum. ac tantus fuit ardor animorũ, vt Luſitanus fiſtulator, aſſidua neq; irrita iaculatione iam loculis pilarum exhauſtis; dentem excuſſerit ſibimet, raptimque in fiſtulam inditum plumbi loco in hoſtes emiſerit. E Turcis quingenti eo die deſiderati: vulnerati circiter mille. è Luſitanis fortiſſimi viri cecidêre quatuordecim; è reliquo numero partim ambuſti, partim grauiter vulnerati adeò multi, vt non plus quadraginta idonei ad ſuſtinenda arma ſupereſſent. iamque ad extrema ventum erat. vnà cùm viribus annona quoque, & tormentarius puluis, & pleraque inſtrumenta belli defecerant. Vicit nihilominus pertinacia Luſitanus, quod nulla vi, nullis cladibus, nõ modò ad arcis deditionem, ſed ne ad pacis quidem mentionẽ adduci potuit: ipſis quoque fœminis puerisque, ſupra

pra ſexum & ætatem, omni ope adiuuantibus viros; eosque ad certamen, ac decus, & oppetendam in Chriſtiana cauſa mortem adhortantibus. Inter hæc, ab Nonnio; dum ad ſubſidium incluſis ferendum reliquam ornat claſſem, celeriter præmiſſæ liburnicæ ſexdecim, ad Madrafabam acceſſerant noctu, quaternis in ſingulas puppes luminibus ad ſpeciem augendam haud fruſtra ſublatis. eo quippe terrore Turcæ perculſi, tribus iam millibus ſuorum amiſſis, & ſuper alia dāna, arctioris etiam in dies commeatus, & imminentis hyemis pauore perterriti, Sofarem exſecrantes, vrbem incēdunt; & noctis intempeſtæ ſilentio conſcendunt naues, duobus circiter menſibus in obſidione conſumptis: ac vela dant in Arabiam tanta cum trepidatione, vt ſaucios quingentos, & magnam tormentorum partem fœdè reliquerint. Is dies fuit feſtus Sanctorum omnium: quò etiam pulchrior lætiorque, Luſitanis, exitij metu præter ſpem liberatis, illuxit. Turcico amoto auxilio, Sofar quoque cum ſuis in loca remotiora diſceſſit. Inſulam dein totā Luſitani ſine certamine recepēre. Inclyta per gētes ea fuit victoria; bonamq; Aſiæ atq; Africæ partem, Europamque pæne totam noua cum nominis Luſitani laude peruaſit. quippe, non cum incondito ac ſemiermi Aethiope, vel cum fugacibus Indis, ſed cum paratiſsimo & exercitatiſſimo milite & imperatore, in ſumma propugnatorum inopia fuerat res. Ergo Franciſcus ipſe Rex Galliæ, magnus virtutum æſtimator, captus admiratione Syluueriæ, pictam eius imaginem è Luſitania poſtmodum expetijt, præſtantium virorum ac ducum tabulis inſerendam. Dum Luſitani obſidentur, paranti Nonnio quàm primùm incluſis auxilium

 ferre,

ferre, præter opinionem ſucceſſor è Luſitania venit Garzias Noronia. Huic, ob Turcici belli famã, naues vndecim, armatorum ſeptem millia tribuerat Rex. Qua in expeditione atq; apparatu minimè ſilenda res accidiſſe fertur. Ad maiorem delectus copiam, vt in tãto periculo, Ioannes, inſuper natura miſericors, facinoroſos, ac noxios, & rei capitalis damnatos, qui ad militiam idonei viderentur, conſcribi & cẽturiari imperauerat. ij, quò notior eorum eſſet opera, ſeparatim vnam in nauim impoſiti: Callaicam appellabant. Hæc Regis clementia diuino iudicio haud ſatis comprobari viſa. Ceteræ quippe naues, Oliſipone profectæ, curſum tenuêre omnes: vna duntaxat, qua cœnum illud atq; colluuies vehebatur, incertũ quo infortunio quoúe loco, prorſus in itinere periit. Ac ne reliquarũ quidẽ magnus in publicũ vſus fuit; quippe ſoluta, vti dictum eſt, obſidione Dienſi, profectisq; iam hoſtibus. Præter militares aũt copias, epiſcopo Fernando iã vita functo, virũ egregium, qui eo munere fungeretur, ſecũ Garzias adduxerat Ioannem Albuquerciũ è Franciſcana familia, caſtellanum, eiusq; comites atq; adiutores, Vincentium ex eadem familia, catechiſtã eximiũ; & clericũ quendam, nomine Iacobum, ex oppido Luſitaniæ Borba, notæ facundiæ concionatorem. Horũ verò, cùm in epiſcopatu adminiſtrãdo, tum in excolendis atq; ad Chriſtum alliciendis hominibus, fructus pietatis & induſtriæ conſtitit. Vincentio etiam memorabile quiddam contigiſſe perhibetur. Cùm enim Epiſcopi iuſſu in Malabarica regione iuuentutem Chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbueret, *pueris aliquot vel tardioribus vel aliud forſan agentibus* colaphos in-

fre-

fregit,quæ res apud eas quoque nationes probro vel maximo ducitur. Inde ira parentibus mota. cumque furore perciti,ad eam,vt ipſi rebantur, ignominiam demendam,arreptis armis in Dei famulum irent;quamuis læſa puerilis ætas, tantum abfuit vt patrum facinus adiuuarent,vt etiam facta manu lapidibus eos arcere non dubitauerint. Cuius rei miraculo ſtupentes barbari, gradum illicò retulêre,& ſuam quiſque domum, re infecta, dilapſi ſunt. At Nonnius tradita ſucceſſori prouincia,cùm circiter decennium Indiæ præfuiſſet, in patriam deinde renauigans, graui correptus morbo, circa frontem Africæ moritur. Defuncti corpus, nequaquam tanto viro dignis exſequijs, in mare piſcibus eſca proiectum eſt. Noronia, vt primùm inijt magiſtratum,ad componendas maximè res Dienſes,iniuria belli profligatas ac perditas adiecit animum.Id quia non niſi pacatis Guzaratibus fieri poterat;tentatis ante procerum voluntatibus,legatos de pace ad Mamudium miſit. Aegrè impetrata.nam etſi rectores iam tum propenſi ad quietem & otium erant;duæ tamen faces Regem adoleſcentem aſſiduè ad vlciſcendã auunculi cædem omni arte incendebant; Badurij mater,& Sofar:quamquam is quidem occultè ac diſſimulanter,vt ſpatium ad reparandas interim vires,ab Luſitanis haberet.Pax in has maximè conuênit leges.Vti portum arcemque Luſitanus; reliquam inſulam & oppidum Cambæus haberet; dimidiumque portorij caperet. Eidem quandocunque libuiſſet,murũ è regione arcis liceret ducere; veruntamen remoto ab arce,& nequaquam ſuſpecto præſidiarijs loco.ij fines communi conſenſu præſcripti.Iacobus Lupius Soſa,loco Sylueriæ, cũ

nongentis militibus arci prępoſitus:& otiũ, quod ita vtrique parti expediret, in multos annos fore videbatur. Cæterùm inquietus adoleſcens, auiæ præſertim ſtimulis agitatus, ad recuperandum ab Luſitanis Bazainum, vicinaſque inſuper inſulas, quod nihil in nouo fœdere cautum de ijs diceret, præfectos cum modico exercitu miſit. Cum ijs ab Rhoterico Laurentio Tauora, qui Bazaino præerat, minutis aliquot prælijs proſpero ferè ſemper euentu pugnatum eſt. Guzarates ad extremum feſſi bellicis incommodis, vltrò pacem ab Laurentio petiêre. Neq; ea conceſſa. per vim omnes haud ſine magna cæde ex ijs locis exacti. Circa idem tempus, Ceilani Regem Zamorinus acri bello premebat. Miſſus à Prætore ad auxilium ſocij Regis & amici cum haud magna claſſe Michael, Ferreria, Calecutanos commiſſo prælio ſuperat: cæſi ex hoſtibus fermè notiſſimi, in ijs Patemarcar ipſe claſſis præfectus: pleræque naues cum magno tormentorum numero in poteſtatem venêre. Michael, defuncti ducis caput abſciſſum, munus gratiſſimum Ceilanio miſit Regi. ob eam rem cùm grandi pecunia donaretur; pecunia reiecta, contentus victoria, domum ouans reuertit. Ea clade, Zamorini maritimæ vires acciſæ: pacemque dein à Prætore haud æquis conditionibus impetrauit. Dum hi duces in India Luſitanas opes ac nomen armis amplificant; in Molucis interim Chriſtianam rem pietate ac iuſtitia Galuanus augebat. Celebios dynaſtas ac Reges ad veri Dei cultum adductos, magnus in Molucenſibus quoq; populis, ac Ternatenſi prę ſertim, ad eadem ſacra motus animorum extiterat. Ea re animaduerſa, Mahometani Cacizij, quippe quorum priuata res ageretur, omnes inſu-

inſulas circumire; proceres ac Reges obiectis religionibus admonere, orare, obteſtari, vt orienti quamprimùm occurrerent malo: neu tam inſignem ſummo prophetæ contumeliam imponi permitterent. Horum precibus ac denuntiationibus fatigati Reges, minaci edicto, ſi quis Mahometanos ritus atque inſtituta desereret; exſilium, & omnium fortunarum proſcriptionē intentant. Eo edicto, aliorum ſtudia Chriſtianæ diſciplinæ reſtincta: aliorum, vti ſæpe fit, multo magis accenſa: in ijs. Colanus Sabia ex intimis Aerij Regis amicis, & conſiliarijs; nullo terrore de ſententia demoueri ſe paſſus; in arcem Luſitanam repentè confugit ac, mox ipſe cum ſuis baptiſmo expiatus, Emmanuelis Galuani ſibi nomē deſumpſit. Poſt hūc, Geilolij quoque Regis conſobrinus, Mahometica ſuperſtitione contempta, Chriſtianā religionem amplexus. Acceſſit quinetiam è Caciziorum ordine primarius quidam, natione Arabs, ex ipſa Mahometis progenie: quod ſummum apud eas gentes nobilitatis eſt decus. Huius verò conuerſione, nequicquam mœrentibus collegis atque frementibus, maiorem in modū plebs vniuerſa commota: atque adeò Aerius ipſe Rex parum abfuit, quin patrijs ritibus relictis, illicò ſe ſe ad Chriſtum adiungeret. Alij certè complures auctoritatem Arabis apertè ſequuti, quos omnes Galuanus in fidē ac patrocinium benignè receptos; opera, conſilio, pecunia tuebatur. Neque tamen iccirco quicquā apud alios ipſe vel de exiſtimatione, vel de gratia perdidit. Mira quædam erat caritas & veneratio viri; nihil magis æquè ſummi atq; infimi, quā ne ſibi Galuanus eriperetur, timebant. Ergo, re ſæpius agitata; permiſſu denique magis quàm volun-

voluntate Galuani, legationem cõmuniter ad Ioannem Tertium decernunt cum litteris; in quibus expoſita priorum prçfectorum auaritia, crudelitate, ſuperbia, itemq́; commemoratis ex altera parte Galuani beneficijs, integritate, prudẽtia; enixè petebãt, ſalutis & pacis omniũ cauſa, vti propriũ ac perpetuũ, quoad viueret, Galuanũ Ternatis præfectum eſſe pateretur. Addita, ſi hoc petentibus daret, promiſſa, quç ad Luſitani Regis dignitatem & commodum magnopere pertinerent. Hæc à Regibus proceribusq́ue, communi omniũ nomine miſſa legatio. Cæterùm tanto locorum interuallo ſatis maturè peragi ac renuntiari non potuit. iam Georgius Caſtrius erat in curſu, deſignatus Galuano ſucceſſor. Huic Ternatem appulſo, auideq́; expetenti prouinciam, Galuanus nondum ſpatio ſui magiſtratus exacto, minimè peruicax vel ambitioſus, extemplò conceſſit. Nihil tam acerbum aut calamitoſum ijs nationibus euenire tali tempore potuit. Vixdum abierat præfectura Galuanus, cùm tota Molucenſis res, illius viri lenitate atque conſilio quàm optimè cõſtituta, ijſdem fermè quibus olim de cauſis, in priſtinos fluctus ac perturbationes cum inæſtimabili detrimento Chriſtianæ fidei recidit. Quæ quoniã vulnera ſine acerbo dolore tractari non poſſunt; cõſultò faciam vt ea poſthac vel attingam leuiter, vel etiam ſilentio prorſus inuoluã. Dabit, opinor, haud grauatè pius mihi lector hanc veniam: contentus videlicet ijs quę ſuperioribus libris, ad genus indicandum, inuiti retulimus. Hoc rerum Molucenſium ſtatu, Garzias Indiæ Prętor, lętali correptus morbo, ſeſquiannũ circiter adminiſtrata prouincia, anno ſeculi huius quadrageſimo è vita migrauit. Garziæ ſtatim è

re-

regio chirographo ſubſtitutus eſt Stephanus Gamma, qui Malacæ vrbi paulo ante præfuerat. Martinum Alphonſum Soſam multis rebus præclarè geſtis inſignem, primo loco nominauerat Rex: ſed cùm is nuper in Luſitaniā redijſſet, ad Stephanū, q proximum ab Soſa gradum in ea nominatione obtinebat, omnium conſenſu delata res eſt. Per idem fere tempus, nouo Luſitanorum beneficio cū Thoma (quem alij Tamaſum vocant) Perſarū Rege firmata ſocietas. Reixelanus tyrannus, de quo ſupra demonſtratum eſt, ab Iſmaele defecerat. idem è Perſicis finibus magna cum incolarum trepidatione ingentes agebat prædas. Ad eum coercendum plectendumque miſſus ab Thoma Cazican præfectus cum duodecim millibus equitum, & magno peditatu, ad Reixelum locauerat caſtra. ſed oppidi præclarè muniti neque facilis erat expugnatio, & in obſidione ſpes erat nulla, quoad mare liberū tyrannus haberet. iccirco, ad commeatus vndique prohibendos, nauale ſubſidium Perſa iure amicitiæ ab Luſitano, arcis Armuzianæ præfecto, per legatum ac litteras petijt. In eam expeditionē profectus ab Armuzia cū celocib⁹ aliquot Martinus Alphonſus Carualialius, adhibita cura, vigilijſq; diſpoſitis, breui maritimos omnes ad oppidum aditus interſepſit. Tyrannus, inopinato ictus malo, cùm in ſingulos dies inopia creſceret; magno primùm auri pondere Luſitanum aggreditur, vt onerarijs duabus alimenta vehentibus tranſitum diſſimulanter ad ſe permittat. dein, vt inuictum ab auaritia Luſitani animum viri; deſperatis iam rebus, in eius maximè fidem concedere voluit: ſed Caciziorum verbis ab ea mente deductus eſt: cùm ita differerent, multò ſatius, vt in malis, eſſe, Perſarum

rum

rum quàm Luſitanorum arbitrio ſeſe committe-re.quippe,ſi in poteſtatem Mahometanorum veni ret;corpori duntaxat imminere diſcrimen: ſin im pijs magni prophetæ aduerſarijs vltrò ſe dederet; non corporis modò,ſed animi quoque damnum dubio procul eſſe facturum.Ea ſuperſtitione obie-cta,miſer,ad cruciatus ac necē ſeſe Cazicani per-miſit.Capti latronis nuntio valdè lætatus eſt Tho mas,eamque victoriam Luſitanis præcipuè tulit ac ceptam.At Caruali alius, hoc facto Perſis maiorē in modum nomini Luſitano deuinctis,non minus integritatis ac fidei,quàm rei naualis ac bellicę de cus Armuziam retulit.Dum hæc in ſinu Perſico fi-unt,Stephanus Gāma interim & viribus ferox,& paterna gloria ſtimulante,haud leuis momēti rē, cùm à Vaſco parēte olim,tum nuper à Garzia Prę-tore cogitatam ſuſcepit;vti ſubductas ad Suezium Mahometanas triremes, ingenti cum Turcicæ rei detrimento combureret.In id claſſe inſtructa or-nataque,per ſpeciem Dienſis reuiſendæ arcis, vel Adeni mox oppugnandi;ad Arabicum fretum re-ctà contendit:& ſucceſſiſſent vota; ſi protinus ab ſinus introitu Sueziū petijſſet. Sed viſendi ſtudio applicita ad dextrum littus claſſe; dum agros vi-coſque maritimos,& veteris Arabiæ monumenta perluſtrat; interim de ipſius aduentu,& malè te-cto conſilio,ad regionis præfectum citatis equis nuntij perferuntur. Neque ille cunctandum ratus in tali re,validas equitum ac peditum copias ad loci cuſtodiam extemplò ſubmiſit.Ea re ſegnes Lu ſitanorum conatus eluſi. Appropinquanti Sueziū Stephano,à præcurſoribus nuntiatum, Turcica na ualia magnis firmiſque militum præſidijs obtine-ri.Non plus triduo (tantum in celeritate momen-

ti eſt)

ti eſt)Suezium Turcæ præoccupauerant.Luſitanus Prætor,magna ſpe deiectus, & grauiter ſemetipſum incuſans;in Arabem ac Saracenum effudit iras, totamque oram nullo obuio latè vaſtauit: Philoteras,hodie Alcoceris portum, itemque Elanam ſeu Torum,& Suaquenum olim Aſpidem, vrbes;naueſque permultas incendit. inde abiturus,cùm ad Mazuam applicuiſſet inſulam, Luſitanæ claſſis fama excitus Barnagazius,& vnà orator Aſnafaſagaris Abaſſini Regis (quem alio nomine Claudium appellabant)cum ipſius Regis, & Eliſabethæ matris litteris affuit. Feſſis rebus auxilium contra communem aduerſarium ex fœdere poſtulabant.Gradaametes Adelis ac Zeilæ tyrannus,Solimani Turcæ ſtipendiarius, infeſtiſſimus nominis Chriſtiani hoſtis,in Abaſſiam dudum cum exercitu irruperat: multiſque cladibus Regem penitus in intima Aethiopiæ compulſum, magna parte finium exuerat;religioſiſſima templa,cum ſacris monachorum cœnobijs euerterat;prædas pecorum hominumque identidem agebat.Hæc Abaſſini cùm miſerabiliter expoſuiſſent; indigna, vti par erat,viſa Prętori Luſitano res.confeſtim aduocato conſilio, ſuppetiæ Chriſtianis contra Mahometanos communi conſenſu decretæ.Reliqua erat conſultatio, quem potiſſimùm expeditioni præficerēt. in magna competitorum turba, cum id pietatis & officij munus certatim ſibi quiſque depoſceret; Chriſtophorus Gamma Prętoris frater, acri ac præferuido ingenio adoleſcens, cæteris antefertur. Huic, ex vniuerſis copijs,Luſitani cum armis duplicibus quadringenti,& magnus tormentorum numerus attributus. Cũ hac manu Gãma profectus Iunio mēſe,anno ſeculi

culi huius quadrageſimo primo,ad puteos quoſdã ſalſos prima nocte, conſedit. Inde caloribus maximis per loca partim à feris inſeſſa,partim etiã confragoſa & arctia, ſummo labore fieri cæptũ iter pedibus. tormenta, cómeatumq́;, cameli ac mulæ vehebant, Barnagazij cura cõtractæ. vbi anguſtiæ occurrerant, qua trãſitus onuſto iumento non eſſet; detracta belluis onera Luſitani, atque ipſe ante alios Gamma, ſubibant humeris. ita, ſeptimis demum caſtris peruẽtum ad prealti montis iugum, ex quo in vberes & irriguos Abaſſiæ campos longè ac latè proſpectus eſt. Ab iugo degreſſi, aliquot amnibus facilè ſuperatis, tertio die Baroam procedunt. Vrbs eſt in ditione Barnagazij ampla, & exornata ædificijs; piſcoſus præterlabitur fluuius, circa ripam vtramque frequens vicis pagiſq́ue; ſed per id tẽpus Mahometanorũ iniuria deſertis. Appropinquanti Luſitano, ſacerdotes & monachi obuiam prodière cum infulis, Dei primùm, tum Gãmæ & commilitonum implorantes opem: quartumdecimum annum premi ſeſe dura atque intoleranda Zeilani tyrannide. oppida euerſa; incolas miſerrimam in ſeruitutem abductos; antiquiſſimæ religionis ædes atque cœnobia nefariè ſpoliata ac diruta: iam ſibi ne aras quidem, quò ſupplicandi aut ſacrificandi cauſa confugiant, ſupereſſe. Pergerent porrò alacres, ad ſalutem eius gentis è cælo demiſſi: ac violatæ religionis, contemptiq́ue Chriſti Domini pœnas, ab impio & ſacrilego tyranno repeterent. Hæc, monachi, & alia quæ in tali re iuſtus piuſq́ue ſubijcit dolor, cum flebili vociferatione conqueſti, adeò confudère audientium animos; vt in tanta rerum indignitate lacrymas nemo teneret. Gamma, ſeruis Dei bene ſperare iuſ-

reiuſſis,ad proximi templi parietinas adorandi cauſa conceſſit.nobiles erant columnæ,& lapidis elaborati fragmenta:neque auſi Chriſtiani ædificium inſtaurare,temporarium ſacellum rei diuinæ faciendæ,vili deſuper tegete paleiſq; operuerant. A precatione,Gamma cum ſuis in ſtatiua extra vrbem locata ſe contulit.ad noui auxilij famã, Abaſſini ſubinde aliquot in caſtra affluebant. Mox, duobus eorum præfectis & Barnagazio in conſiliũ ab Gãma vocatis,de ratione gerendi belli deliberari cœptũ.Victoriæ ſpem in eo verti cenſebant oẽs,ſi cum reliquijs copiarũ Abaſſini Regis maturè ſe ſe coniungerent.Sed quod is bimeſtri fermè itinere ab eo loco diſtabat,nemini erat dubiũ, quin ſæpius interea cum Zeilano certandũ foret.in præſentia, cùm ad Luſitanorũ exiſtimationẽ,tum ad cõmeatus facultatem & copiã expedire viſum in primis, vti Eliſabethã Regis matrẽ in caſtra perducerent. Eã ſi apud ſe haberent;& maiorem hominũ cõcurſum ad ſigna futurũ;& audacius multo ac libentius alimenta ab agreſtibus vndequaq; ſubuectũ iri. Eliſabetha non longè inde ſeſe munitiſſimo tenebat loco,quo Regũ filij natu minores,ne quid eorum gratia ſeditionis exiſtat, Sinarũ more includuntur.excelſa & vndiq; abſciſſa eſt rupes; q̃ ab ſatis lato fũdo paulatim faſtigiatur ad ſummũ, inde ad fungi maximè speciẽ , circumquaq; prominet labrũ,mille ferè paſſuum ambitu, ex quo ſubiecta quæq; ita luſtrãtur oculis;vt nullus circa latebris inſidijſve ſit locus.Intra eius proiecturæ planitiẽ, regia tecta;cum capaciſſimis duabus ciſternis, & ornatiſſimo templo cœnobioq; viſuntur: accedit agri,quod probè cultum,in annua quingentorum ferè hominum alimenta ſufficiat. Vno duntaxat,

eoq́ue perangusto ac tortuoſo anfractu ad certum vſq; ſpatium aſcenſus eſt. ab eo ſpatio ita arrecta ſunt ſaxa; vt funibus corbibuſq́; extollãtur demittanturve homines, quæq́; alia vel importanda, vel euehenda ſunt. ac demũ ea natura eſt loci, vti prorſus neq; vi, neq; fame ſit expugnabilis. Gamma lętus propinquitate Reginæ, litteras primùm ac nũcios ad eam officij cauſa; tum ad ipſam deducendi armatos præmiſit centum. Eliſabetha, ne publicæ rei pro ſua parte deeſſet, ex diuturno veluti carcere haud grauatè deſcendit, liberis & arce, parenti quæ ibidem agebat exacta iã ætate, concreditis. Inſtratæ mulæ (nam equis minimè vtuntur Abaſſini) ad ſaxi radices, opera Barnagazij præſto erant. Regina, præter Luſitanam centuriã famulis quinquaginta, ancillis non amplius triginta ſequentibus, in viã ſe dedit hoc ferme ornatu. Veſtes erãt ex Indica tela niueæ, tenuiſſimo textu. haſce bombycina penula contegebat cinerea; ramis floribuſq́ue ſubtiliter ex auro conſperſa. Caput Hiſpanico more velatum, faciem etiam, niſi qua cerneret, linteo obductam habebat; phaleratæ, & ſerico ac pedes vſque veſtitæ inſidens mulæ, quam Barnagazius ipſe obſequij cauſa, nudo exerto brachio, tygridis exuuijs humeros tectus, loro ducebat: cingebant latera, lintea ti dynaſtæ pedites duo. Pro vmbella, pellucidum conopæũ ingens, ita omnia contegebat, vt niſi reducto linteo, nequaquam introſpici poſſet. Aduenientem, Gãma feſto veſtitu, ac denſis tormentorum bombis, quibuſq; alijs rebus lętitia ſignificari ſolet, venerabũdus accepit: idemq; quod ante per litteras, coram per interpretem docuit; ſe à Stephano fratre Indiæ Prætore, quod ita velle Ioannem Luſitaniæ Regẽ intellige-

rent,

rent,cum ea manu miſsũ ad ipſam filiumq́; adiuuandos.proximo anno maiores,Deo volente, copias affuturas.interea paratũ ſe cæteroſq́; qui aderant,pro Chriſtiani nominis dignitate,& Abaſſini regni ſalute mortem oppetere. Ad hęc Regina paucis ita reſpõdit; vt magnas Luſitano primũ Regi, tum Gámæ cæteriſq́; gratias ageret. ſperare ſe tam firmo præſidio collapſas Abaſſiæ res in priſtinum ſtatũ breui eſſe redituras. Inde, tranſacta iã ad Baroã hyeme,caſtra mota;certuſq́; & in caſtris & in agmine locus Reginæ aſſignari cæptus;eidemq́;cuſtodes corporis,Luſitani fiſtulatores centum attributi,Michaele Caſtanoſio pręfecto,qui hęc ipſa in cõmentarios retulit. Aduentu Reginæ vulgato, Abaſſini frequẽtiores adeſſe,& e ſua inopia, quippe finib⁹ ab hoſte vaſtatis,certatim cibos in caſtra cõuehere. Per hũc modum Gamma, dierum aliquot iã iter emenſus, munita loco excelſo caſtella duo haud incruento certamine cepit. complures populos,qui ad Zeilanum metu defecerant,ad Abaſſini fidẽ imperiumque reuocauit. Maturanti dein cum Rege ſeſe coniungere, à quo binas iam in itinere acceperat litteras,compẽdijs viarum antegreſſus Zeilanus occurrit, multitudine copiarum longè ſuperior, cæterùm armorum ac telorum genere minimè par. ducentos non amplius ferreis inſtructos fiſtulis Turcas auxiliares habebat. cæteri, leui armatura, ſagittis, haſtiſque, & gladijs vtebantur. Vbi propius ventum eſt, neque iam vitari congreſſus poterat; in aciem dux vterque copias educit. ac primùm Luſitanorum paucitas contemptui Mahometanis eſſe. dein, vbi tormentis geri cæpta res eſt; equi flamma & fragore conſternati, domitis plerique frænis, in fugam ſeſe

& ſeſſores auertunt;tũ ſagittarij deſtinatis ictibus toto paſſim campo ſternuntur.Deniq; Gradaameti in primis ordinibus reſtituenti pugnã,femur,vnà cum equo plumbea pila tranſigitur.inde ſuper moribundum equum ad terram corruens, concurſu ſuorum ex acie in tutũ effertur.Ad caſum tyranni,fuga Mahometanorũ ex omni parte fieri cœpta.inſtant Luſitani,& quoad vires tulère,ferociter hoſtem inſequuti,magna edita ſtrage,non plus vndecim ſuorum amiſſis,victores in caſtra reuertũtur.Idem,iterati paulo poſt prælij euentus fuit: hoc etiam lætior,quod nuda præſidio caſtra Mahometana direpta ſunt.deleri eo die hoſtis potuit,ſi ad perſequendũ equi Luſitano fuiſſent.grauis adhuc ex vulnere Gradaametes lectica in aciem exierat.non niſi trãſmiſſo vicino flumine,ab effuſa cõſtitit fuga.Luſitani,gemina intra paucos dies victoria gratulabundi,onuſti manubijs,in ſtatiua rediere.ibi dum ſaucijs curãdis operam dant; Barnagazius cum popularibus quingentis, & paucis inſuper Luſitanis è maritima ora ſuperuenit.Inde territus barbarus, magna ſuorum parte dilapſa, retrò ad Mãgadaſum præcelſum montem,qui fauces in Arabicas imminet,hyeme iã aduentante cõceſſit.nec Luſitani à veſtigijs abſtitère. cumque ſe ſe Gradaametes tũ loci natura,tum anni tẽpore tueretur,Gamma item vicinum mõtem,Oſalã nomine,ad hyemãdum elegit.ibi dum Luſitani partim intercipiendis commeatibus;partim finitimis pagis viciſsq; in Abaſſini ditionem aut vi, aut voluntate redigendis inſiſtunt ; Gradaametes interea, quam occultiſſimè per legatos ac munera, trãs fretum ab Zebitano præfecto aduerſum Chriſtianos opẽ implorat.Miſſi Turcæ fiſtulatores admodum mille,

mille,quo maximè genere militum opus erat, cũ tormentis curulibus decem:quos ille per auerſam montis partem inſcio Luſitano,vere iã appetente, lætus accepit,neque interpoſita deinde mora,quò minus vltrò vallum & caſtra Luſitanorum inuaderet.Senſit illicò Gãma non mediocriter auctas hoſtiũ vires:ac primò,diſtributis manipulis,in ſubitare ſtationes ad idonea loca diſpoſuit:dein, vbi curules admouebantur balliſtę,munimento diffiſus,vti per vices in hoſtem erumperẽt ſuis edixit. dictis obtemperatum:& in ſumma rerum omniũ iniquitate Luſitani pugnam acriter initio ſuſtinebant:dein perpetua ferri ac plumbi procella ſtratis plerisq;; cæteri priusquã ab hoſte circumuenirentur,fugã in ſaltus auios rupesq; præcipiũt. De Barnagazio nihil traditur.Eliſabetha cùm ſaucijs curandis aliquãdiu piã,vti ſolebat,ac ſedulam nauaſſet operã;perditis ad extremũ rebus pauida per exiguo comitatu profugit.Caſtanoſius præfectus, & è ſtipatoribus triginta ſequuti.in Reginæ tentorio vulnerati complures incerta ſpe vitæ relicti. in eos parta victoria Mahometani cum fœde ſæuirent;quidã è Luſitanis,atrox ac triſte facinus ab vltimo deſperatione commiſit.accẽſo funiculo, tormentarij pulueris cadis(nam ibidem adſeruabantur)ſenſim adrepens,applicuit ignem; flammisq; momento diffuſis,ſeq; & quotquot intra id tabernaculũ agebant,eodem abſumpſit incendio.Gamma,cùm egregiè aliquandiu dimicaſſet, ad extremum grauiter ſaucius,hortatu ſuorum,intẽdentibus iam ſe tenebris,præter ipſa caſtra cum paucis effugit.dumque egerenda è caſtris præda hoſtes diſtinentur;tota nocte per ſummam vexationem itinere facto,orta demum luce,ne conſpici poſſet,in

proximam conuallem,& denſas circa ſyluas è via deflexit. ibi, dum ad abditum fontem è longa defatigatione colligit vires; ab equitibus inſequutis, indicio vetulæ cuiuſdam oberrantis, inter curandum vulnus opprimitur. Ad tabernaculum dein regium cum ingenti plauſu raptatus, congeſtis in eum ab Gradaamete probris miniſq́; detracta primùm veſte, virgis acerrimè cæditur: tum ad ludibriũ & contumeliã totis caſtris per militũ & calonũ ora traducitur. poſtremò, cùm oẽs iniurias & cruciatus inuicto propter Dẽũ animo pertuliſſet; ad ſe retrahi iuſſum, ad impotenti ſæuaq́ue iracundia ſuiſmet ipſe manibus tyrannus obtruncat. Sũt qui, ex ipſo mortis & cauſæ genere, Gãmam in cæleſtium numerũ pro certo referendũ exiſtiment. Sanè, Abaſſinus Rex in ea quã ad Indiæ Prætorem de his rebus miſit epiſtola, Chriſti martyrẽ non dubitanter appellat. Caput Gãmæ præciſum, & cum eo primarij Luſitani duodecim ad SolimanũOttomanum ab Turcis dono tranſmiſſi. Ea victoria intemperanter elatus Gradaametes, cõuiuijs ludiſq́ue, aliquot deinceps dies indulſit. Cæterũ inſolẽti barbaro, lætitia primò in mœrorem, mox etiam in perniciem vertit. Dimiſſis cũ congiario Zebitanis, quaſi nil iã ſupereſſet periculi; cum vxore liberiſq́; & cætera multitudine, ad Nili fluenta, valetudinis & animi cauſa conceſſerat. Ibi, nihil tale metuentẽ Claudius cum Luſitanorũ reliquijs è fuga collectis, & Abaſſinorũ peditum octo millibus, & equitibus quingentis inuaſit. Contracto certamine, Gradaametes, ab Luſitano cuius nomen ignoratur, cùm vnum tyrannũ ſimul oẽs impeterent, plũbea glande traiectus occubuit. Magna dein edita Mahometanorũ fugientiũ ſtrages, & caſtra cũ tor-

mentis & cætero belli apparatu direpta. &, quod omne ſuperauit gaudiũ, haud exigua Chriſtianorũ omnis ætatis & ſexus vtriusq; multitudo, è miſerrima ſeruitute ac vinclis erepta. Gradaametis vxor, cũ trecentis equitibus, quos circa ſe præſidij cauſa habebat, & cum theſauris effugit. Certa dein pax Abaſſino Regi aliquandiu manſit; ijs qui per bellum ab eo deſciuerant, cum lacrymis & infima deprecatione ad fidem atq; ad officiũ redeuntibus. Tam inſigni parta victoria, Claudius, in ijſdem locis, anniuerſarias hebdomadæ ſacroſanctæ ferias admirabili pietate celebrauit, quandiu corpus Domini clauſum in ſepulchro adſeruatum eſt, atratus & ſqualidus veteri gentis more, nihil omnino guſtauit, nec pedem è templi finibus extulit. idem a Regina matre & proceribus factũ. Nec minore cæremonia ſtudioq́ue paſchalia dein peracta myſteria. elutis per confeſſionem ſordibus animorum, ſalutari cæleſtis agni cibo refecti, ſummi atq; infimi, ad extremum agmine cõpoſito collucentibus vndiq; cereis, cum ſolenni pompa ſupplicationem obiêre. Neque ita multo poſt, Luſitanis qui in bello ceciderant, iuſta funebria, & regalis apparatus exſequiæ, cum inſigni erga pauperes benignitate, & piacularibus ſacrificijs, & ſumma omnium ordinum frequentia perſolutæ. Luſitani ſuperſtites, virtutis ergo donis ab Rege donati, & liberaliter habiti, quod reliquum erat vitæ, ferè omnes in AEthiopia tranſegêre.

Libri Vndecimi finis.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER DVODECIMVS.

PLVRA iam hinc, & vberiora, de progreſſu Euangelij, deque rectæ in Deum fidei propagatione dicẽtur. Quippe, ad hæc vſque tempora, conſtituendis emporijs, arcibus exſtruẽdis, tuendo mari, & propulſandis finitimorum armis diſtenti Luſitani duces ac proceres, in magna illuſtrãdi nominis Chriſtiani voluntate, humanæ tamen magis quàm diuinæ rei operam dederant. Et è Franciſcana familia fratres, cùm domicilium in India pridem conſtitutum haberent; eſſentque amplificandæ religionis Chriſtianæ percupidi, tamen quotidiana pſalmodia, funeribuſque, & cæteris diurnis pariter ac nocturnis cæremonijs impediti, ſatis otij nequaquam ſuppeditare poterant peregrinationi, catechiſmo, alijſque muneribus, quæ ad conuerſionem gentium, & curationem, & cultum haud dubiè requiruntur. De cæteris, neminem illorum tẽporum, ego quidem cum Antonio Galuano, vel prudentiæ laude, vel caritatis ardore contulerim. Proximi Galuano habebantur, Michael Vaſæus, totius Indiæ pro Epiſcopo: (Vicarium generalem appellabant) & Iacobus, de quo ſupra dixi, Borbanus, Epiſcopi comes: itemque Coſmus Annius, regius ſcriba .ij, communi conſenſu, Stephano Gamma pretore, & Fernando Rhoterigio Quæſtore approbantibus, cuiuſmodi Ternate Galuanus,

nus,collegium ſeu Seminarium in vrbe Goa inſtituerant puerorum è varijs nationibus, ad fidem Chriſtianam(ſi fieri poſſet) vſquequaque diſſeminandam:atque ob id ipſum, ei collegio ab Sancta fide nomen indiderant. Sed mox, in ſtadio equeſtri(ita enim vocatur is vicus)attributa huic operi noua Diui Pauli conuerſionis ædicula, priore appellatione antiquata,cognomen collegio fecit. eidemque alendo,prædia & reditus qui paulo ante in Ticuarino,Diuare,& Ciorano inſulis, dæmonum cultui deſeruierant; fanis eorum ac delubris Vaſæi cura diſturbatis euerſiſque, ex Regis auctoritate aſſignati.Per eoſdem fere dies,haud cõtemnendum etiam aliunde incrementum Chriſtiana res ceperat.Parauæ ſunt populi ad Comorini ſeu Cori promontorium, imbelles ac mites, piſcatui margaritarum præcipuè dediti. Inde Piſcarium, quinquaginta fermè leucarum ſpatio,littus appellant.idque ab ipſo promontorio initium ducens, meridiem ſpectat primò, tum in ſeptẽtriones reflexum, ad vſque Remanacoris vada, & Manarem inſulam, fronte in orientem ſolem obuerſa protenditur, tanta in tam breui locorum interuallo cœli varietate,quemadmodum ſupra demonſtratum eſt, vt ijſdem anni menſibus, cis promontorium,æſtas & calor;trans idem illud,hyems & frigora ſæuiant. pagis vel oppidis quinque circiter, & viginti, ora ea tota cenſetur. ij ergo populi ab inquilinis Mahometanis adempto piſcandi arbitrio,cùm grauioribus in dies afficerẽtur iniurijs, coacto concilio, de re communi conſultant. Fortè in ijs tum locis negotiabatur è Chriſtianis Malabaribus quidam Ioannes Cruceius; qui nuper in Luſitania fuerat, eumque Ioannes Rex comiter

acceptum, honoribus ac beneficijs auxerat. Hoc maximè auctore, Parauæ, in ſumma cōſilij inopia, rerumque difficultate, legatos opis petendæ Cocinum mittunt magiſtratus ac decuriones (Patangatini patrio ſermone dicunt) hiſce imperatum, ſpondeant, ſi rebus afflictis auxilium latum ſit; paratos Parauas omnes, publico gentis decreto, Luſitana ſacra ſuſcipere. Ei promiſſo quò maior eſſet fides, Cocinum delati Patangatini, mandatis ſuorum expoſitis, confeſtim ſalutaribus abluuntur aquis, & Chriſto dant nomina. Hoc veluti pignore cæterorum voluntatis accepto; non dubitauêre Luſitani ſuppetias laborantibus ferre. Claſſis ab Cocino ad Piſcarium littus miſſa, non modò Mahometanorum audaciam repreſſit, ſed etiam Parauis erepta piſcationis iura magno cum ipſorum emolumento reſtituit: & ſacerdotes aliquot eadem claſſe delati, luſtrandis baptiſmo Parauis æquè ſummis atque infimis, nemine repugnante, inſtitêre. Ac per hunc modum, paucis diebus, voluntaria conuerſione, in Chriſti fidem gẽs pænè vniuerſa conceſſit. Ad huiuſmodi veluti ſubitarios fidelium greges; aliqua ſubinde mancipia, vel ſocij & auxiliares Indi temere adiungebant ſeſe (certorum hominum teſtatam & illuſtrem vocationem excipio) magis quò dominis aut Luſitano Prætori gratificarentur, quàm quòd ſuis pōderibus religionum diſcrimē ac momenta perpenderent. Ergo, multo maxima neophytorum pars, præter intincti lympha corporis, & nominis immutati memoriam, Chriſtianæ diſciplinæ retinebant nihil. Id autem, partim ſocordia gentis fiebat; partim etiam cultorum inopia, quippe qui, propter paucitatem, nec probè ſubacto ſererēt ſo-

lo; ne-

lo;neque ſata deinceps ab initio vſque ad extremum,æquali cura proſequerentur. Ita, labores in ſemine deſtituti,optatam ſegetem virtutis ac pietatis ferre non poterant. Inter hæc, è quotidiano commercio nationum quæ ignorant Deũ,multa & grauia in hominum noſtratium mores irrepſerãt vitia:propiusq́ue aberat, vt Europæi aduenæ aliquid in ſingulos dies ex Aſiatico traherent luxu, quàm vt indigenis ipſi Chriſtianæ ſanctimoniæ & ſeueritatis quicquam impertirent. Ad hanc morum contagionem,accedebat ingenium ſoli cœliq́ue,mirè factum ad corrũpendam vel generoſam indolem;quodque, ni ſumma cautio adhibita ſit, quamlibet Martium vigorem animorum, otij dulcedine,& varijs voluptatum delinimentis,extinguat. Hæc,Ioannes Rex,cùm & litteris multorum, & ſermone didiciſſet;angebatur intimis ſenſibus, quippe cui ſalus hominum, ac præcipuè popularium ſuorum, cariſſima ſemper fuiſſet.præterea, ſtimulabat animum illa quoque religio, quod ex decretis Pontificijs,& iure communi, non niſi tuendi augendiq́ue diuini cultus, & promulgandi Euangelij nomine,ſi promulgationem eam impedirent, bellum ignotis inferre gentibus, & Indicarum frugum opumq́ue decimas, & vectigalia capere ſibi liceret.In tanto autem reliquarum artium ſtudio,tantisq́ue diuitijs, & copia rerum, languere Chriſtianam induſtriam,& adeo paucos exiſtere,qui mortalibus inani ſpe & praua cupiditate deceptis, rectum viuendi monſtrarent iter, haud immeritò nefas arbitrabatur. Ac proinde, quo pacto hiſce occurreret malis, dies noctesq́ue agitabat animo.Sed in ſumma rei expediendæ voluntate, nihilominus hærebant conſilia Regis: quippe,

quippe,ad tantam hominum vim in arctam & anguſtam ablata & ſpatioſa via traducendam, tot peragrandas terra marique regiones, tractanda tam variarum nationum ingenia, multorum inimicitias atque odia ſubeunda, refellenda iam inueterata,& penitus infixa captis errore mentibus, Brachmanicæ vanitatis aliorumque mendacia; & numero magiſtrorum, & ſpectata innocentia vitæ morumque, & egregia corporis animique firmitate, & ſana multiplicique doctrina, & ſuper hæc,non vulgari prudentia, magnoque rerum vſu opus eſſe non ignorabat. Huius autem generis magna per id tempus erat in Luſitaniæ regno penuria. Sacri concionatores è finitimis regionibus accerſebantur.Liberalium artiū ſtudioſi, Cóplutum fermè aut Salmanticam adibant. nonnulli etiam, Regis impenſa Pariſijs alebantur. Vnicum erat regni totius Oliſipone Gymnaſium infrequēs,ab Dionyſio rege inchoatum.ibi, pars iuuentutis iuri maximè ciuili operam dabat. atque id ſanè gymnaſium, nuper ipſe Ioannes, in poſterum longè proſpiciens, ex Oliſiponenſi tumultu Conimbrigam tranſtulerat, in vrbem antiquam, & Muſarum ocijs iam ante dicatam; ac tum quidem,caſtigato præter labentis Mundę fluminis alueo,ſalubris pariter & amæni ſeceſſus.Eò clariſſimos dicendi magiſtros, ac mathematicæ rei ac medicæ profeſſores,& humani diuinique iuris,& ſacrarum litterarum interpretes,non ex Hiſpania tantùm,ſed etiam ex Gallia, Germania, Italia, magnis præmijs euocabat: ſcholisque ex Pariſienſi formula & diſciplina inſtitutis, aliquot inſuper adoleſcentium collegia in eadem vrbe fundauerat. Sednecdum ad maturitatem ea peruenerat ſobo-

ſoboles; & Indicæ neceſſitates præſentem efflagitabant opem; & domeſticis hiſce præſidijs, ad excolendam Luſitaniam ipſam, & ſupplendos magiſtratus, & ſacerdotia tuenda, egebat Rex. Neque porrò verum erat, quò remotæ fouerentur partes, inteſtina ac vitalia membra deſtitui. His anxio curis, atque ad Indicam ſubleuandam rem, externa circumſpectanti auxilia; tale remedium haud obſcura Dei prouidentia oblatum eſt. Ignatius Loiola Cantaber agebat Romæ, qui paulo ante, cum eximijs aliquot eiuſdem propoſiti viris, afflatu diuino ſeſe ad vineæ Chriſti culturam, atque ad Euangelij prædicationem, ſine vlla prorſus aut temporum aut locorum exceptione deuouerat. Ea ſocietas IESV ab ipſo Pontifice Maximo, qui tum erat Paulus hoc nomine Tertius, poſtmodum appellata. Iamque varijs Europæ locis haud obſcurum egregiæ cuiuſdam pietatis ac doctrinæ ſpecimen dederant. Id Ioannes certis auctoribus vbi cognouit; Petro Maſcareniæ, ſuo apud Pontificem oratori, mandat, etiam atque etiam agat cum Ignatio, vti alumnos diſciplinæ ſuæ minimum ſex mittat ad ſe, quando generis humani ſalutem, & Chriſti Domini gloriam vſque adeo ſitiant; non defuturas in Aſia atq; Africa ſcaturigines, quibus eam aliqua ſaltem ex parte releuent ſitim. præterea, nullam in eas terras nauigandi moram fore, ſimulatque commoda tempeſtas affuerit: quæque ad nauigationem neceſſaria ſint; ea ab ſuis procuratoribus largè & copioſè præbitum iri. Hoc accepto mandato Maſcarenias Ignatium appellat. Ignatius ex auctoritate ſummi Pontificis, quod alijs quoque regionibus pro ſua parte conſultum vellet, expetẽti ſex oratori duos tantũ aſſignat, Simonem

nem Rhoterigium Luſitanum (quem Ioannes ipſe
Lutetiæ in ſtudio litterarũ aluerat) & Franciſcum
Aſpilcotam Nauarrum claro inter ſuos genere na
tum, cognomento Xauerium. Ac Simon quidem,
maturè præmonitus, quod quartana tũ laborabat
febri, in Luſitaniam naui tranſmiſit comite Paulo
Camerte, egregia probitate fideque viro, qui ſeſe
cum alijs ad Ignatium per eos dies adiunxerat. Xa
uerio autem, quò maiorem videlicet in re ſubita
ferret obſequij laudem, non niſi pridiè quàm illi
cum Maſcarenia itinere terreſtri abeundum fuit,
denuntiata res eſt. Ac, tametſi, confirmata nõdum
ſocietate, nihil in cæteros iuris erat Ignatio; Xa-
uerius tamen ad imperium vſque adeo durū, ac
repentinum, non modò tergiuerſatus vlla ex par-
te non eſt, ſed etiam inceſſit omnibus lætitijs: ac-
ceptoque ſpatio vix quod ſalutandis amicis, & re
ſarciendæ attritæ ac laceræ tunicæ ſatis foret, po-
ſtera luce cum oratore diſceſſit. Huius mihi profe
ctionem viri (nam Rhoterigius, Regis ac procerũ
deinde rogatu in Luſitania ſubſtitit) paulo fuſius
perſequi eſt animus: vt promulgandi Euangelij
ſtudioſis hominibus, recens propoſitum ſit Apo-
ſtolicæ peregrinationis exemplar. Quamquam
huiuſmodi narrationẽ exſequenti mihi, ſubit illa
ſuſpicio, fore vt quæ de piorum hominum in ægro
tos, ac pauperes, & infimam plebem officijs, vel
prodita ſunt, vel in poſterum prodentur a nobis,
aut friuola, aut etiam ſordida videantur ijs, quo-
rum videlicet aures, magnificis de republica, de
moribus, de natura diſputationibus, vel ſumptuo
ſis bellorum apparatibus, terreſtribusque ac na-
ualibus prælijs, & inclytarum vrbium expugnati-
onibus adſueuere. Sed habet hoc vtique philoſo-

phia

phia Chriſti. nihil primo aſpectu contemptius; nihil in receſſu diuinius. quippe, animos, non ad ſitim cædis ac ſanguinis, vel ad inanis gloriæ cupiditatem; ſed ad humanitatem ac manſuetudinem, atque ad amorem ſolidæ ac veræ virtutis inflammat: quæque ab alijs de officio, vel oſtentationis, vel etiam animi ſæpe cauſa quæruntur, ea rebus ipſis ac vita quàm verbis multo libentius explicat. Ergo Chriſtianæ documēta virtutis, tanto & ad bene viuendum aptiora, & ad narrandum grauiora cenſenda ſunt, quanto facta dictis; & pacis munera bellicis artibus antecellunt. Xauerius igitur, vbi profectionis affuit dies (annus tum agebatur huius ſeculi quadrageſimus) ita ex vrbe diceſſit, nihil vt ſecum præter ſimplicem corpori tegendo veſtitum, & in quotidianas preces Romanum breuiarium extulerit. Vt fieri cæptum eſt iter, illud ante omnia mordicus tenuit, vt intimam ſui cuſtodiam, & certa precandi commentandique ſpatia non omitteret. inde vegetior in dies atque robuſtior, ad opem alijs ferendam ſemet acriter incitabat. Hi quò libentius curationem vbi opus eſſet acciperent, cunctis interim officioſè demerendis, atque omni ratione ſibi conciliandis inſiſtere: depoſita ſeueriore perſona, comiter alloqui ſingulos: hilari ac ſereno reſpondere vultu: faciles ad ſe cuilibet præbere acceſſus; contemnere omnino neminem: gloriam æquè fugere atque alij captant: nihil in victu cultuque ſibi præcipuum ſumere; minimis viliſſimiſque contentus eſſe: vti quiſque peſſimè ſe acceptum à prodromo quereretur, ita huic libentiſſimè ſuo lectulo tectoque cedere: vbi quis per niuoſa, ac lutulenta, & prærupta itinera laberetur, ad eum

ſubſe-

ſubleuandum raptim, ad pedes vel cum periculo
deſilire: alio quouis caſu periclitantibus, vbi non
poſſet manu, prece votiſque ſuccurrere. Inter cæ-
teros, primarius quidam, contra omnium ſenten-
tiam auſus tumenti fluuio ad tranſitum ſeſe com-
mittere, cùm aquarum impetu vorticibuſque ad
exitium raperetur, pia (vt affirmant) Xauerij ſup-
plicatione ſeruatus eſt. ad hæc, laſſos & imbecil-
les omni obſequio ac ſedulitate refouere: poſtre-
mus cubitum ire, primus exſurgere. denique, famu-
li dum quieſcunt, ipſis operam dare iumentis. Hac
ille ſummiſſione, officio, ſuauitate, clementia, cæ-
teriſque artibus, quas ei ſpiritus cœleſtis haud du-
biè ſuggerebat; breui omnium animos ita ſibi de-
uinxit, vti deinde nihil ad cuiuſquam reprehen-
ſionem ab eo profectum; aut acerbum vlli videre-
tur, aut nimium. Neque ipſos duntaxat qui in co-
mitatu erant legati, meliores quotidiè reddere co-
nabatur; ſed etiā in cauponis ac diuerſorijs, cùm
ſe occaſio daret, promiſcuè cunctos docendo, mo-
nendo, iuuando, excellentis cuiuſdam virtutis &
caritatis relinquebat impreſſa veſtigia. Per hunc
modum ſuperatis iam alpibus & Pyrenæo ſaltu,
in Pompelonis veniunt fines. cumque inde Xaue-
rius ad ſuos facillimo negotio poſſet excurrere,
nunquam adduci ſe eſt paſſus, vt quicquam om-
nino carni aut ſanguini daret; atque ad patriæ ſal-
tem incunabula reuiſenda, quamuis modico di-
uerticulo de via deflecteret. Inter hæc, ſagaci vi-
ro Maſcareniæ, cognoſcendi noui comitis, atque
introſpiciendi penitus eius animi ſenſus, maxima
dabatur facultas: nihil enim vitia virtuteſque ho-
minum ita explorare conſueuit, vt bene longi iti-
neris diurna pariter, & nocturna cõſuetudo; quip-
pe quæ

pe quæ ſimulationem quamlibet callidam & artificioſam, diu ſuſtineri non patitur. eò liquidius Maſcareniæ de Xauerio ferre ſententiam licuit. cumque in dies notitia pariter & admiratio creſceret viri; præmiſſo ex itinere tabellario, de ipſius laudibus ad Ioannem ita multa perſcripſit, vt Rex miram in eius videndi ornandique cupiditatem incumberet. Oliſiponem denique tertio menſe peruentum. ibidem agebat Simon. huius quartana vetus, cuius acceſſum eo ipſo die exſpectabat, Xauerij demum læto ac ſalutari amplexu diſcuſſa. Poſt triduũ Xauerius euocatur in regiã. accedenti, ſeſe Rex perhonorificum præbuit, ac verbis ampliſſimis, quid de illius meritis ac ſanctitate ſentiret, in amicorum ac procerum corona teſtatus eſt. At ille, peracto ſalutationis officio; cùm ei lauta ad diuerſandum hoſpitia non deeſſent; ab regia protinus ad publicum valetudinarium, quod Miſericordiæ ſodales procurant, vna cum Simone, & Paulo Camerte ſe confert. ibi, dum naues ad curſum parantur, de more tempus ita diſtribuunt patres, vti nocturnas horas, breui duntaxat excepto ſomno, ſacris carminibus, & rerum diuinarum contemplationi: diurnas, ægris omni ope refocillandis, confeſſionibus quamplurimorum excipiendis, & quotquot ad ſe venirent, aut conſilio, aut re iuuandis inſumerent. *Hiſce* fermè occupationibus, quod reliquum erat hyemis, ſumma populi Oliſiponenſis approbatione tranſactum. Iamque Indicæ nauigationis appetebat tempus, cùm regij œconomi, & Caſtanerian⁹ in primis dynaſta, iuſſu Regis inſtare Xauerio, vti, conſultis hominibus peritis, indicem ederet eorum, quæ vel ad

iter tam longum, vel ad prouinciam adeò remotam neceſſaria duceret. ita ſibi etiam atque etiam ab Rege mandatum, vti prorſus nihil, ipſi vel ſocijs; neque ad valetudinem, neque ad commodum cultũue deeſſe pateretur. ſeorſum dein illi Ioãnes totam Indicam rem accuratè commendat: conuertendis ad Chriſtum ethnicis, neophytis in fide firmandis inſiſtat, Luſitanæ ditionis arces atque præſidia luſtret, deprauatos corrigat mores; deque omnibus rebus quàm diligentiſſimè ad ſe perſcribat. Poſtremò, quò ſibi aptiorem & expeditiorem fore prouinciam intelligat; tranſmiſſum ad ſe ex vrbe Roma diploma litteraſque Xauerio reddit; quibus eum Summus Pontifex Nuncium Apoſtolicum in regionibus Indicis ampla cum poteſtate creauerat. Et Xauerius Regi quidem paucis ita reſpondit, vt cùm eximiæ illius benignitati grãtias ageret immortales; tum verò, quod ad procurationem Indicæ rei pertineret, ſeſe, quantum liceret ac poſſet, ſerui fidelis officio functurum eſſe reciperet. Regijs verò curatoribus, & Caſtaneriano præſertim, complura in vſum nauigationis identidem offerenti; aliquandiu obfirmato reſtitit animo: dein, ne per contumaciam ſuperbiamúe cuncta reſpuere videretur, perpelli ſe tandem eſt paſſus, vt ſibi comitibuſque duobus (nam ad Paulum Italum, paucis illis diebus, ſtudio pietatis incenſus acceſſerat Franciſcus Manſilia Luſitanus) ſingulas craſſiore textu lacernas ad arcenda circa Bonæ ſpei promontorium Antarcticæ plagæ frigora, itemque ſacros aliquot libros, cuius generis inopia laborare India dicebatur, in nauim imponi permitteret. reliqui verò commeatus atque viatici genus omne reiecit, cùm ita diceret:
ſuſ-

ſuſcepto paupertatis voto, & vnius Dei cauſā a-
genti ſibi nequaquam eſſe de craſtino laborādum.
Hortante dein dynaſta, vti puerum ſaltem vnum
adſumeret, victus quotidiani adminiſtrum; Mihi "
verò, inquit Xauerius, dum pedibus manibuſque "
vti licet meis, opus miniſtro nō eſt. Cùm ille nihil "
ominus vrgeret ac premeret; indignū ea fore per-
ſona quam gerebat, affirmans, ſi in tanta vectorum
ac nautarum turba palam conſpiceretur, aut veſtē
ad nauis marginem abluens, aut cum cæteris ol-
lam foco in quotidianos cibos imponens; At qui "
clariſſime vir, Xauerius inquit, dignitatis tuendæ, "
artes iſtæ & præcepta quæ narras, quo vides loci "
Chriſtianam rempublicam adduxerunt. itaque "
mihi, & ollas, vbi res poſtulauerit, inſpectante po "
pulo, non attrectare ſolùm, ſed etiam tergere; & "
lauare pannos, & infima quæque, modò peccatum "
abſit, obire miniſteria certum eſt. Cuius veritate "
reſponſi, & in præſentia œconomo vocem inclu-
ſit; & magnam apud eum de ſe in perpetuum præ-
claræ cuiuſdam ac diuinæ ſapientiæ opinionem
reliquit: quam Caſtanerianus poſtea prædicare
libēter ſolebat; illudq́; crebris vſurpare ſermoni-
bus; in claſſis diſceſſu; non minus cum Xa-
uerio ſibi certaminis fuiſſe, vt plus acciperet;
quàm cum alijs hominibus, vti ne plus exigerent.
Ab eo colloquio, & Simonis deinde amicorum-
q́ue complexu, Prætoriam nauim Xauerius Regis
iuſſu conſcendit. ibi verò, quam in omnes partes
fructuoſa eius caritas & induſtria fuerit, quò fa-
cilius poſſit exiſtimari; pauca de vniuerſo gene-
re claſſium Indicarum hoc loco præfari eſt neceſ-
ſe. Præter nauigia permulta, quæ varijs anni tem-
poribus ex Oliſiponenſi portu ad alia atque alia

commeãt noui orbis emporia; quatuor fermè vel quinque in Indiam onerariæ deſtinantur, magnitudinis adeò vaſtæ, vt cùm inflatis aura ſecunda feruntur velis, oppidi propemodum inſtar obtineant. Harum ſingulis, præter commeatus, inſtrumenta, merceſq́; , complures hominũ ordines vectari mos eſt. Primus ordo, nauticæ multitudinis. ij certis inter ſe legibus ac diſciplina conſtricti, curſum ex arte moderantur. Secundus eſt præfectorum ac magiſtratuum, qui vel ad obtinendas arces ac maria, vel ad ius dicendum, & curanda publica negotia, in orientem ab Rege mittuntur. Tertius militum, quique ad naues tuendas, quique ad Indica præſidia ſupplenda conſcripti ſunt. Quartus eſt mercatorum, qui cum vxoribus interdum ac liberis, in colonias Indicas migrant. Accedit famulorum ac mancipiorum ingens numerus. Nec deſunt medici ſeu quos vulgo phyſicos, ſeu quos chirurgos appellant. Populus vnius onerariæ, in vniuerſum capitibus modò ſexcentis, modò octingentis; interdum etiam plus mille cenſetur; &, obuerſante plurima leti ſpecie, culeum è ſparto, & linteum quiſque ſecum in nauim infert, quibus inſutus, ſi diem obire contigerit, deijciatur in mare. Porrò, cunctorum expiandis animis & rei diuinæ procurandæ, mercenarius plerunque præeſt: qui morientium vbi confeſſiones audierit; & mittendos in pelagus, luſtralibus aquis & piaculari precatione fuerit proſecutus; nimirum ſat ſuo muneri, ſat legi factum exiſtimat. Ab Oliſipone Goam; inde Cocinum, coemendi maximè piperis cauſa, nauarchi petunt. is curſus, vt nullus grauior interueniat caſus, quinto haud citius menſe conficitur. interea, pro lo-

corum

corum ac temporum varietate, modò cadentibus ventis, malaciæ lentiſſima tædia; modò ſæuientibus procellis, iactatio vehemens, ſæpe ſine exitu nauſea, faſtidium cibi, terror aſſiduus, diuturna inſomnia toleranda. adde maligne diuiſa, & ſæpenumero vitiata cibaria; viciſſitudines immoderati caloris & frigoris; grauitatem cœli ſub æquinoctiali maxime plaga, quæ ſuperando Bonæ ſpei promontorio, ſemel iterumq́ue traijcitur. Ad hæc, non leue incommodum in ipſa quoque habitatione conſiſtit. ab ima carina ad ſummam nauis oram, contignationes quatuor vel quinque attolluntur. in infima, nautici ſaburram ad æquilibrium ſternunt. in cæteris, tormenta conſtituũt, vaſa diſponunt, mercimonia capſasq́; conſtipant. vectoribus, admodum exigua ſub ijs tectis agendi ſpatia relinquuntur. à prora puppiq́ue gemina in pugnam ſurgunt caſtella, in horum vtroque, & ſimul ad gubernaculum, ligneas caſulas ac tuguriola fabri concinnant. haſce, qui ſunt pecunioſi, magno in breue tempus conducunt pretio. cętera turba, ni ſæuiant venti, prout cuique datur, ſub dio in anguſtijs cubant. ſin atrocior tempeſtas diſcurſum nautarum ad repentina imperia poſtulet; pauidi confertique ſub tabulata coguntur. ibi, concluſo halitu æſtuq́ue, teterrimus odor ſentinæ, pædorq́ue, & illuuies afficit corpora. Inde cùm graues alij morbi, tum verò lethargi, apoſtemata, febres variæ, fœda oris vlcera, & purulenti gingiuarum tumores exiſtunt: & ipſos etiam haud rarò ſacerdotes, medicosq́ue corripiunt. Iam, in tanta plebis colluuione, militumq́; licentia, quot quantæque ſint labes animorum ac vitia; enumerare ſuperuacaneum eſt. tacitus ea ſibi quiſque ſubijciet.

ſubijciet. Omnem hanc benemerendi ſyluam, & ſempiternę gloriæ ſegetem, in ſua nauigatione Xauerius habuit. Martinus Alphonſus Soſa cum ſummo imperio præerat claſſi, Prætor Indiæ deſignatus: qui in eius maris præfectura paulo ante præclaras geſſerat res. Huic primùm, Xauerius & aſſeclis eius apparitoribusq́ue, ad iuſtitiam colendã ac fidem, plena prudẽtię, plena ſalutis monita per occaſionem dabat: tum ad aliorum animos pariter ſanãdos & corpora, omnes cõferebat vires. excitare afflictos, conſolari mœrẽtes, adſidere ægrotantibus, interdum etiam ijſdem ſua manu condire & coquere cibos, præbere ſorbitiũculas, atque vitalẽ inſtillare ſuccũ, ſternere lectos, ac ſordes euerrere. quibus eſſet ſpes vitæ, hiſce, auertẽdi cœleſtes iras, & mores in poſterũ corrigendi præcepta inculcare. quorũ deplorata eſſet in terris ſalus, ijs æternæ vitæ facere ſpem, & ſimul ad ſupremam pugnam arma contra dæmonum incurſus ac petitiones induere. valentes, ad officia pietatis & humanitatis hortari, detrahentes de aliorum fama, ferentes iurgia diſcordiaſque, vel impia in ſuperos verba iactantes, vel rẽ alea diſſipantes, leni ſimul & graui oratione compeſcere; plurima diuinæ tum iuſtitiæ, tũ clementię mentionem & recordationẽ inferre; controuerſias rixaſq́ue dirimere; lenire odia; religionis ignaros ac rudes, Chriſtiana doctrina inſtituere; omnib⁹ omni ratione prodeſſe. inter hęc, ſe ipſe inuictũ ab omni perturbatione præſtare, cibo potuq; vti parciſſimo; nec dies modò totos exerceri, ſed etiã noctes: & fatigatos vigilia cadentesq; oculos, tãdiu in opere continere, quoad ſomno & laſſitudine oppreſſus, vbi vbi ſors ferret, tandẽ aliquando ſuccumberet. Atq; ex

hoc tam abiecto, tam in ſpeciem ſeruili genere vitæ, tantùm abeſt vt quicquam vel de auctoritate, vel de exiſtimatione deperderet; vt eum, ſummi infimique, tamquam ſalutis omnium præſidem, & è ſupernis demiſſum ſedibus, intuerentur. Inde primùm & patris, & ſancti cognomētum inuenit: ſic enim in oriente poſtea ſemper, & vocitatus, & habitus eſt. Cæterùm in hoc itinere, Xauerij virtus eò maiorem habuit campum; quò tardius illo quidem anno ab Luſitanis nauigatum eſt. non niſi Auguſto menſe exeunte ad Moſambicū deuenêre: ibi ad Aprilem vſque hyemare coacti ſunt. & ægris, qui permulti erant, in regium noſocomium è claſſe deportatis; in eorum famulatu pater tanta denuò cum aſſiduitate vigilijsque verſatus eſt, vt præ ſui corporis negligentia grauem & periculoſum in morbum inciderit: in eo morbo cùm maximè arderet febri, teneri non poterat, quin, vacillante corpuſculo, periclitantibus tamen ac moribundis adeſſet. in ijs, nauticum infimæ ſortis adoleſcentem; cui exitialem exitum haud ſine cauſa metuebat; è faucibus tartari, ſi qua poſſet, eripere ſtatuit. iacebat miſer humi, deſtitutus ab omnibus; eique per extremam phreneſim (quod erat in primis dolendum) ad deteſtanda & confitenda crimina tali tempore neque mens, neque ſermo conſtabat. Hunc tolli a valentioribus iuſſum, in ſuomet cubili Xauerius collocat, ad cuius contactum (mira dictu res) confeſtim ad ſe iuuenis redijt, & peccata Xauerio ritè confeſſus, magna cum ſalutis æternæ ſpe ſub veſperam exceſſit e vita. Inter hoſce labores exhauſta iam hyeme, Prætor Soſa, quod certis de cauſis præuenire cuperet; quæ prima facultas nauigandi fuit, roſtrata maiore

celeriter anteceſſit, neque Xauerium, viribus vtcunque receptis ab ſe diuelli permiſit. Paulus & Manſilia, in noſocomij procuratione, quoad claſſis abiret; iuſſi perſiſtere. Xauerius interim, de inſtituta vitæ conſuetudine remiſit nihil. certam ei nauis particulam ibi quoque Soſa in hoſpitium aſſignauerat. hanc item pater alijs egentibus vltrò conceſſit. ipſi pro culcitra funis anchorarius in ſpiram conuolutus, pro ceruicali fuit ipſamet anchora. Ex itinere primùm ad Melindem, tum ad Socotoram nauis appulſa. vtrobique, in erudiendis ac ſubleuandis hominibus, pro temporis breuitate, Xauerij nauitas ac diligentia conſtitit. Goam denique anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo peruentum eſt, pridie nonas Maias, quo die Romæ quondam ſanctus Ioannes Apoſtolus ex olei feruentis dolio illæſus emerſit. Deſcenſione facta, Pater ad Regis valetudinarium, vt ſolebat, extemplò ſe confert. Eodem paulo poſt cum claſſiarijs ægrotis Paulus & Manſilia comites magna omnium gratulatione ſuccedunt. Goanæ tum Eccleſiæ præerat Ioannes Albuquercius (de quo ſupra commemoratum eſt) præſtanti ſapientia Pontifex. Ad hunc, Xauerius, antequam vllam reipublicæ attingeret partem, adijt honoris & obſequij cauſa: eique ſine ambagibus id quod erat expoſuit: ſe Pauli Pontif. Max. & Ioannis Regis Luſitaniæ miſſu, ad impertiendum ethnicis euangelium, ſtabiliendos in fide neophytos, Chriſtianos aduenas & inquilinos pro viribus adiuuandos, in ea loca veniſſe. attamen, ita ſibi certũ eſſe fixumque: communis rei nihil omnino, niſi ex ipſius Epiſcopi auctoritate ac ſententia gerere. Simul, Pontificias litteras, quibus Nuntius Apoſtolicus fuerat

rat declaratus, eidem offert venerabundus: ac profitetur, ſe ſe iure illo ac poteſtate nequaquam vſurum, niſi quatenus epiſcopus ipſe permiſerit. Hac ſeu altitudine animi, ſeu modeſtia captus Albuquercius, illicò ruit in amplexus viri: perlectum probatumque diploma reſtituit: poſtremò, etiam atque etiam Dei ſeruum adhortatur, vti animo ſoluto ac libero Chriſtianã rem e præſcripto ſummi Põtificis adminiſtret; valdè cõfidere ſe ſe, illius aduentũ, ad Indicæ eccleſiæ vel tutelã, vel amplificationẽ magnopere profuturũ. neq; in præſentia modò Xauerium comiter ac libenter accepit; ſed etiã in poſterum præcipuo ſemper tum in honore, tũ in amore cunctis approbantibus habuit. Ab ea ſalutatione regreſſus in domicilium hoſpitale Xauerius, conſueta pietatis & caritatis munia cum ſuis obire perrexit. Præter hæc, ſalutarem publici catechiſmi ritum, in regionibus ijs vtique primus inſtituit. Quotidie fermè prodibat ipſe cum tintinnabulo, & ingentem promiſcuæ turbæ numerum in tẽpla cogebat. ibi rectę fidei capita, & Chriſtianæ vitæ præcepta, vulgi ſermone breuiter ac dilucidè comprehenſa (quæ ipſemet poſtea certioribus ad modulandum adſtrinxit numeris) decantabantur hoc ferè pacto. Verba præibat pater, inflexis ad aures populi demulcendas leniter vocibus. eaſdem voces reliqui extemplò reddebãt. id cùm pro populi captu bis terue ac ſæpius fieret; ſequebatur, vt ſonus ille, ad aures blandè ac ſuauiter accidens, integra paulatim ſenſa, totaſq; periochas penitus in pectora demitteret vulgi. Ad extremũ, vt ſilentio indicto ſymphonia conquieuerat; certos ex eadem inſtitutione locos, Dei famulus fusè ac populariter explicabat. Ita, pueruli, fœminæque,

que,ac tarda plerunque mancipia,paucis horis ac pæne ludibundi,multò plura percipiebant de rebus altiſſimis atque diuinis,quàm illa noua ac vetus Academia,lycæumque illud inclytum, & omnes antiquæ philoſophorum ſcholæ, tot ſeculis, tanta contentione,tantis lucubrationibus extundere valuerũt. Hæc tum in vrbe Goa per hyemem à Xauerio geſta: & ſimul, optimatum rogatu, Paulus Camers, Diui Pauli ſeminario collegioue, quod iam puerorum numero haud paruo conſtabat, adminiſtrando regendoque præpoſitus. At Xauerius, quod per eos dies de recẽti Parauarum & Piſcariæ gentis conuerſione cognorat; Manſila comite ad eos edocendos & confirmandos vere ineunte profectus eſt. ij populi, vti ſupra docuimus, magna Michaelis Vaſæi & ſociorum alacritate,ſalutaribus illi quidem abluti fuerant aquis; cæterum eius myſterij vim,& reliqua eccleſiæ ſacramenta,itemque precandi formulas,& Chriſtianæ fidei articulos,& legis diuinæ præcepta penitus ignorabant. Neque ſacerdotibus Europæis qui ve Goæ,quive Cocini degerent, vlla oſtendebatur facultas barbariæ illius erudiendæ: quippe in magna diſtantia locorum,& nullo propemodum linguæ cõmercio. ex quo nimirũ facilè cõijci poteſt, dum peregrinus homo Xauerius ignotũ ſermonẽ addiſcit,cœcamque ignorantiæ noctẽ ex ijs mentibus conatur expellere;quàm graues illi miſeriæ, quantus moleſtiarum cumulus fuerit perferẽdus. Cum Brachmanis præcipue magna ſeruo Dei fuere certamina. Abduci à ſe populum, fraudeſque ſuas ac mendacia detegi, mortis inſtar ducebant: cumque à vi cædibuſque eos turbarum abſterreret metus,fruſtra Euangelici præconis linguã do-

nis

nis ac mercede alligare ſæpe conati ſunt. Interea, vicino quodã in oppido, quod tyranni metu in patria ſuperſtitione perſtabat, fęminæ quartum iam diem ex partus difficultate grauiſſimè laboranti agentique animam, Xauerius accitus interuenit. fidei ſummam exponit: certum ad ſalutem iter oſtẽdit. aſſenſa eſt mulier: baptiſmum expetijt: illicò peperit. ea re adducti propinqui, dein populares vniuerſi, tyranno mitigato, repudiatis idolis, Euãgelio credidêre: quos omnes probè inſtitutos pater ſacro itẽ baptiſmate proluit. Hæc & alia plurima Xauerium mirè diſtrictũ habebant: atq; vbi quod in præſentia ſatis eſſet, eodem ſubſtiterat loco, delectos ex omni Chriſtianorum numero hypodidaſcalos (ij patrio ſermone canacapoli vocãtur) & probitatis, & ingenij laude præſtantes, in ea locabat ſpecula, qui cæteros in officio continerent, ſacras tuerentur ædes, baptiſmate fungerentur; & ſi quid accidiſſet grauius aut difficilius, cõſignatum interea litteris memoriæ cauſa, poſtmodum ad ſe referrent. Hiſce vicarijs commendato grege, ad aliud ipſe aliudque deinceps oppidũ aut pagum, pedes, & quidẽ ſine ſacculo ſemper ac pera, tranſibat. Vbi oram omnem ijs quæ dixi caritatis officijs, & prædicatione Euangelij peragrauerat; orſus iterũ à capite eandẽ pari diligentia prouinciam obibat, pẽſum cùm à cæteris Chriſtianis, tum verò à canacapolis exigens. Atque huic hominum ordini, quò commodius tam piæ ac neceſſariæ functioni vacarent; certum auri pondus impetrauit quotannis in Luſitanæ Reginæ ſocculos ab Indis conferri ſolitum: cùm quidem ad Catharinam ſcribens, Ioannis vxorem, inſigni virtute ac pudicitia fœminã, haud ineptè iuſſiſſet, nullis eã

ſoccis

ſoccis ęquè facilè ſcanſuram in cęlum, ac precibus neophytorum, in quos Chriſti cauſa id opis ac beneficentiæ contuliſſet. Amplius annũ Dei famulus in Paraua regione traduxit; eumq́; Domini agrũ adeo reliquit probè cultũ & conſitũ, vt hodie in primis totius Indiæ felix ac fertilis habeatur. Harum rerũ fama cõmoti Macoæ finitimi populi è Trauãcoris regno ad Comorini latus occiduũ, Parauis multitudine fermè pares, Xaueriũ ad ſe baptiſmi cauſa per ſupplices nuntios ac litteras euocat. ille profectus, eodẽ & inſtitutionis, & peregrinationis ordine, plus decem hominum millia vertente mẽſe ad Chriſtum adiunxit. noui dein ad eum concurſus quotidiè fieri, atq; vbi patrio ſermone propoſita principia Chriſtianæ doctrinæ didicerant; cùm alia ſuſpicere, & laudibus in cœlum ferre; tũ verò ipſa præcipue decem diuinæ legis præcepta mirari quàm illa æquitatis plena eſſent, quàm vera, quàm rectæ rationi conſentanea. oblatam ſibi è cœlo haud dubiè lucẽ gratulari inter ſe; deplorare ſuam, & maiorum ſuorum amentiam, qui ad eã diem in tam denſis errorum tenebris, ac tanta vitiorũ fœditate iacuiſſent. inde ſe mutuò ad Chriſtianam religionem adhortari: mox cateruatim ad fontem æternæ ſalutis accurrere. Hiſce abluendis cùm maximè inſtaret Xauerius; noui è Manare legati ſuperueniunt, id ipſum orantes: hoc nomine inſula eſt, extremæ Ceilano ad ſeptẽtriones appoſita. eam quoque gentem, ne ipſe ab inchoato opere abduceretur, miſſis interea pro ſe idoneis vtcunque viris, initiat. is verò ager, non fidelium modò, ſed etiam martyrum vberem ſegetem paucis diebus effudit. Si quidem Iafanapatani Ceilanicæ terræ tyrannus, cuius in ditione erant Manareſes, ido-

idolis ad inſaniam deditus, audita re, inſitam ingenio feritatē nouellos in Chriſtianos exercuit. immiſſoque ſatellite, partim eorum occidit, partim varijs ſupplicijs per ſummam indignitatem affecit. pauci ex inſula in continentem elapſi (in ijs regius quidam adoleſcens) terreſtri leucarum amplius ducentarum itinere Goam vſque ſe contulêre. ibi ritè inſtituti omnes, & myſtico partu renati ſunt. Neque hâc tantùm regione ſeſe tenebat animorum ardor. Macazares quoq;, leucas in ortum quingētas ab Cocino diſiuncti, Chriſtianos doctores maiorem in modum expetebant. ij legatos primùm ea de re ad Antonium Galuanum (vti ſupra commemoratum eſt) miſerant. Galuani iuſſu cùm ad eos tenderet Franciſcus Caſtrius, aduerſa tempeſtate prohibitus, Ternatem redierat infecta re. Felicius deinde nauigauit, cùm Soſa Indiam regeret, Antonius Paiua, coemendi ſandali cauſa miſſus in eaſdem inſulas ab Rhoterico Vaſço Pereria, Malacæ Præfecto. Iam ante, in illis emporijs negotia geſſerat Paiua, ac proinde multos ibi notos habebat; neque erat Macazarici ſermonis ignarus. Vt in Supanos deuenit (hoc nomine gens eſt) Rex ipſe, iam ſeptuagenarius, in primis totius Macazaris potens & bellicoſus, vltrò (quæ facilitas Regum illorū eſt) ad inuiſendum aduenam acceſſit. Filium ducebat ſecum, annos quindecim natum; itemque adoleſcentulas, aureis armillis ornatas, triginta. Eo comitatu cùm ad portum veniſſet; accepta ſalutatione redditaque, varijs de rebus, vt fit, cum peregrino mercatore ſermonem inſtituit. inter cætera quæſiuit ex eo, quid ita, Luſitani Mauris (ſic vulgo Mahometanos appellant) infenſi infeſtique potiſſimum eſſent. Ea occaſione arrepta,

Luſi-

Luſitanus, in hæreſis Mahometanæ vitia, & ipſius auctoris ambitioné, fraudes, auaritiamq; pro ea q̃ habebat fandi copia inuectus; ijs dein vitijs fraudibuſq;, veritaté, ius, faſque Chriſtianæ religionis oppoſuit: deq; ipſo Chriſto Dei filio, generis humani liberatore, nõnulla ſubiũxit. Inde affirmauit nomini Chriſtiano cũ ſceleratiſſima & corruptrice animorum ſecta, propriũ, ac perpetuũ bellum eſſe ſuſceptum. Omnia Regi probabilia admodum viſa: &, quod iam adueſperaſceret, domum regreſſus, Paiuæ xenia miſit ad nauem. Poſtero die, ac ſæpe deinceps, multa ex eodem ſciſcitari perrexit; in ijs, illud etiam; quiſnam eſſet Iacobus quidam, quem in prælijs inuocari ab Luſitanis, ad ſe Mauri detuliſſent. Ad hæc, Paiua, de Chriſti diſcipulis ad Euangelium prædicandũ à magiſtro dimiſſis, pauca perſtrinxit. in ijs, præcipua ſanctitate meritiſque fuiſſe Iacobum, qui primus lætiſſimum Hiſpaniæ, patefacti hominibus cœli, nuntium attuliſſet: atque idcirco in eius præcipue Apoſtoli tutela ac patrocinio Hiſpanos latere vniuerſos, ac proinde, inter dimicationem ab ijs inuocatũ contra Chriſtianæ fidei hoſtes adeſſe fulgentibus armis horrificum, igneo equo inſidentem. eius rei, vel Mauros optimos eſſe teſtes, qui conſerta cum Luſitanis pugna, plures ipſi ac paratiores, tũ viſo non ſemel cæcam in formidinem, fugamque præcipitem acti ſint. Sub hæc Paiua e Chriſtianis inſtitutis, de inuocatione præſidioque cœleſtium pauca diſſeruit. Cùm hæc & alia id genus complura, mira quadam approbatione per eos dies audiſſet Rex, neque tamen de capeſſenda peregrina religione ſtatueret quicquam; Paiua, quod in eo emporio tempus vltra negotiadi non eſſet; ad Sia-

ad Siani regnum leucas inde quinquaginta proceſ
ſit.Cũ Sianio Rege familiaritas intercedebat Pai-
uæ;quippe apud quem ægrotus olim in hoſpitio
fuerat,multaque cum eo de Chriſtianis initijs ege
rat. Hunc vbi adeſſe cognouit Rex, confeſtim ad
eum,iactis procul à portu anchoris in ſalo ſtan-
tem, prior viſendi gratia tranſmiſit. & mirifica
quãdã ex eius aſpectu voluptate perfuſus,poſt mu
tuam ſalutationem;Auguror,inquit,fauſtum ac fe
licem mihi meiſque tuum eſſe aduentum,ô Paiua:
quandoquidem,ex quo te aſpicio,tanta ac tam no
ua me gaudia pertentant. multo dein ac ſuaui
cum peregrinis habito ſermone, digreditur. Inſe-
quenti luce,cùm ad eum ſalutandum honoris cau
ſa viciſſim in vrbem Sianum Luſitani veniſſent; cõ
uerſus ad Paiuam Rex, Caue,inquit,putes excidiſ-
ſe mihi,quæ,hic apud nos cùm eſſes, de veſtræ na-
tionis in vnum Deum fide ac pietate narraſti. hæ-
rent ea mihi penitùs infixa; neque vnquam ex eo
tempore voluntas mihi eiuſdem amplectendæ ac
profitendæ fidei defuit. Sed hactenus,me, popula-
rium metus,ſi ab auitis inſtitutis abſcederem,nec
non exiſtimationis ratio,ſi, grandi iam natu, re-
pentè immutatus viderer; ab hoc tam honeſto cõ
ſilio retardarunt. eaſdem ob cauſas adhuc animi
pendeo; teque pro amicitia conſulo,quid mihi fa-
ciẽdum putes. ac ſimul quæſo vti coram hiſce pro
ceribus (adſtabant autem plures) aliqua de fidei
veſtræ myſterijs, deque hominis Chriſtiani offi-
cio diſſeras. Tum Paiua, ſe indoctum præfatus, ac
minimè dignum qui tam ſublimia tamque diuina
tractaret,ac nihiloſminus incenſo pij Regis ſtudio
pro ſua parte non defuturum; orſus a primo deca-
logi pręcepto,cætera ſingillatim deinceps quã pla
niſſi-

niſſimè potuit explicauit: eaq́; cuncta ſummatim ad illa duo capita redigi oſtēdit: amoris erga Deū, & proximū. Magno aſſenſu, Regis præſertim, ea oratio audita. ſic ille abijt dies. Poſtero, eædem ſcholę pari auiditate repetūtur. Paiua, ad ea quæ tradiderat, ſermonē adiūxit de officijs operibuſve miſericordiæ, quæq́; ad corporis quæq́; ad animi auxiliū pertinēt; ijſque operibus præcipuas Chriſtiani muneris partes docuit contineri. Ab ea peroratione dimiſſus Paiua, proximo die reuocatur in regiam. ille, Deum enixè precatus, vti mortalibus cæcis lumen aliquod æternę veritatis offerret; ad vrbem properauit, in rerum diuinarum cogitatione ita defixus, vt viæ laborem, ac tempus omnino fefellerit. Vbi ad Regem peruenit, adſtante nobilium corona, rurſus de Chriſtianis præceptionibus verba fecit. exinde quæſiuit ab eo Rex, num quid de mundi creatione cognoſceret: ille, totam eius creationis ſeriem, à ſanctis hominibus & prophetis conſcriptam eſſe reſpōdit. Cum Sanctus quidnam ſibi vellet, rurſus interrogaſſet Rex (id enim verbum Paiuą reddere Macazarice nequierat, propterea quod ij populi, vt ſanctitatis ipſa re, ſic etiam vocabulo carent) ſanctos eſſe, inquit, eos, qui propoſita nuper ab ſe præcepta ſeruarent: ac ſe quàm maximè à corporis contagione ſeiungerent. huiuſmodi fuiſſe rectæ religionis interpretes, Dei plenos; ac proinde nullum in eorum ſcriptis ineſſe mendacium. Tum Rex; quid eſt, ait, mendacium? Atqui, vt ad hoc reſpondeam (inquit Paiua) liberali venia eſt mihi abs te opus, ô Rex. quod ſi nihilominus acerba & aſpera mea tibi viſa erit oratio, peto quæſoque, vti omnem in me vnū iram exerceas: Luſitanos meos cum ſuis re

bus

busincolumes abire permittas. Cùm ille continuò quidlibet expromendi poteſtatem feciſſet, Scire aues, inquit, mendacium quid ſignificet. Ego verò, nulla comparatione huiuſce tibi vocabuli vim facilius aut clarius demonſtrauerim; quàm iſta ipſa quam vos agitis vita. Cùm enim IESVM Chriſtum, Dei filium, totius veritatis auctorem, penitus ignoretis; ſic fit, vt erroribus infinitis implicitii, à veritate ſemoti, in ipſo mendacio voluteminі. Cũ hæc & einſmodi maximè dicerentur, ſubitò coactæ nubes, magno cum cœli fragore, tonitribuſq́; & procellis, ingentem vim imbriũ effudere. quæ res eò & mirabilior viſa eſt, & gratior accidit, quò maiore cum detrimento frugum, diuturna ſiccitate laboratum in ijs regionibus fuerat. Cùm dein Regem vrgeret Paiua, vt in Chriſti verba ſine dubitatione iuraret; ille nouem inſuper dies ad deliberandum ſumpſit. Obſtabant egregiæ ipſius voluntati, maximè ſacrificuli, quos vocant Becos, teterrimum genus. ij, quemadmodum Satanæ miniſtros decet, ipſo amictu ornatuque corporis, muliebrem ſexum certatim ementiri non dubitant, expilant faciem, crines alunt comuntque: dentes artificio quodam inaurant: denique fractis motibus geſtibuſque, luxum atque mollitiem produnt. ijſdem fœminam attigiſſe capitale eſt: ardenti viuus crematur pice qui tale quippiam admiſerit. at verò ipſi (quod vix auditu fas ſit) certis inter ſe legibus nubunt: & praua inſuper vulgo ſerentes dogmata, miſeram gentem nefariæ turpitudinis ac ſuperſtitionis implent. igitur hi præcipuè, ab noua religione abſterrebãt Regem; quippe qui omnibus admixti flagitijs, Chriſtianæ ſeueritatis & caſtimoniæ nomen horrerent. Acce-

debant ad labefactādum, ſi qua poſſent, Regis propoſitum Mahometani quoq; complures, qui mercaturæ cauſa in eius regnum ex Vgentana, Pane, Patane conuenerant. Horum ſceleri & conatibus dum obuiam itur, Supanus interim Rex, bene comitatus, ornatiſſima claſſe, nec opinato ſuperuenit. ac primùm omnium interrogat Luſitanos, num Sianius Chriſto ſe addixerit. Cùm ab ijs reſponſum eſſet, Sianium cunctari deliberabundū adhuc; Supanus, in re adeo ſalutari, tam longa deliberatione quid opus eſt? inquit. ego quidem, nulla interpoſita mora, Chriſtianum me volo fieri. Tum Paiua, quod ſacerdotibus careret, ipſe per ſe perque ſuos raptim ara excitata, quam maximè feſto apparatu, Regem ſacro baptiſmo ritè luſtrandum curauit à quodam è comitibus, cùm cætero corporis habitu, tum ipſa canicie venerando. poſt Regem, alij quoque complures amici & propinqui eodem ſacramento expiati. Regi, Ludouici nomen impoſitum, cætera cohors, alij aliter appellati. Summa dein cum lætitia, & gratulatione bombarda perſtrepuit; reique geſtæ fama longè ac latè manauit. eo exemplo incitatus, tandem aliquando Sianius omni contempto periculo rupit moras. à Paiua ipſo cum primoribus aliquot baptizatus, Ioānem appellari ſe voluit. Bonorum ingenti gaudio celebratus hic item dies: & Reges ambo præter veterem amicitiam ac vicinitatem, nouo inſuper ſacræ neceſſitudinis ac ſocietatis vinculo magis magiſque conſtricti. Abeunte dein Paiua cum ſuis, veriti, ne duce, ac magiſtro deſtituta gens, breui priſtinos in errores ingeniumque recideret; oratores ad Malacæ præfectum implorandi tam neceſſarij ſubſidij cauſa miſêre. Hic

admo-

admodum Euangelij curſus (quod quidem exſtet) gerente Præturam Soſa, per triennium fuit. Interea Prætor ipſe, tuendæ atque adminiſtrandæ prouinciæ diligenter operam dederat. Is, vt primùm Goā eſt delatus, inito magiſtratu, hyemem totam fermè iure dicundo conſumpſit. atque illud ab eo in primis laudabiliter inſtitutũ, vt ſexta quaque feria valetudinarium publicum ad conſolandos ęgrotos inuiſeret: ibidemq́ue rei diuinæ palam intereſſet. cuſtodias præterea ſingulis hebdomadis adibat: vinctorum cognoſcebat cauſas, curabatq́ue vt ſalua ęquitate ac fide, quamplurimi ſoluerentur. idq́ue toto præturæ tempore ſolenne ſeruauit. Exacta hyeme, præfecturas de more diſtribuit. ipſe ad Baticalæ Reginæ ferociam edomandam arma conuertit. Hæc mulier, ſtipendiaria Luſitani Regis, non modò vectigal dudum abnuebat pendere; ſed etiam piratis & hoſtibus nominis Chriſtiani tutum in ſuos portus dabat receptum. Soſa, quadraginta nauibus, in quibus pręter auxilia Luſitani erant mille quingenti; ad Baticalam profectus, in ipſo portus aditu conſiſtit. inde miſſi ad Reginam, qui debitas penſiones, & præterea piraticas parones ad vnũ exigerẽt. illa, metu repentino icta, quatuor in præſentia mittit parones. inde cũ varias ad fruſtrandũ excuſationes afferrẽt; deſcenſione facta Prætor inſtruit aciem. Mahometani, primò è palmetis in hoſtem intrepidè ſubeuntẽ, varij generis tela conijciũt. dein, vbi ea ſperni ſensère, ad vrbem citato recedũt gradu. ibi rurſus conglobati in conſpectu liberorum, & coniugum (nam Regina tum aberat) prælium inſtaurant. anceps aliquandiu dimicatio fuit, ſed inferẽte ſe acri Luſitano, fuſi per agros, fugatiq; omnes:

oppidũ nullo defenſore captum & incenſum eſt: è Luſitanis deſiderati duodecim, vulnerati complures. è barbaris maior multo numerus cecidit. Cæterùm in ea pugna inſigne traditur facinus Franciſci Almeidæ Scalabitani. is, conſpicatus commilitonem in extremo diſcrimine, hoſtiles manipulos impetu capto perrumpit: circumuentum Luſitanum egregiè protegit: & in eodem hærens veſtigio, intentos in ſe mucrones ac tela tandiu ſuſtinuit; quoad ſuis ad opem vtrique ferendam ſpatiũ datum eſt. ita, coronam is quoque ciuicam; populari ſeruato: præcipuam victoriæ laudem, abſterrito Mahometano promeruit. exinde Prætor, ſuccedentibus in orbem centurijs, Baticalanos fines, non intermiſſa dierum aliquot clade vaſtauit, ac metu maliſque demum, Reginam & conſiliarios, ad piraticas tradendas naues, pernumeranda ſtipendia, & pacem renouandam adegit. poſtremò victor incolumi claſſe Cocinum petijt: ab Cocino dimiſſis varia in loca nauibus, in vrbe Malaca primus portorium & ſcripturæ magiſtros inſtituit: ex quo, ad regia vectigalia non mediocris acceſſio facta eſt. Inde Goam in hyberna reuectum, cupido inceſſit Tremelani delubri exſpoliandi, credo, quod eo cultu ac donarijs indignũ idolum duceret. in Coromandelio tractu delubrum id eſt; cùm cætera ſuperſtitione, tum auro ac diuitijs inclytum. in eam rem, Soſa, permultis ijſque aptis remigio nauibus quò facilior eſſet ad terram appulſus, & tribus ferè armatorum millibus, ineunte vere cùm ab Goa ſoluiſſet, vixdum in altum euectam claſſem atrox tempeſtas oborta pęne demerſit. maximo in periculo prætoria ipſa triremis fuit. diſperſæ cæteræ, Cocinum denique tenuêre.

uêre.Inde ad inſulam proceſsêre, quam à vaccis appellant.ibi ab exploratoribus cognitum, Coromandelium littus omne, contra quàm Prætor ab alijs audierat, aſperum & importuoſum eſſe: nullam ibi tutam ſtationem fore. Hoc nuntio reuocatus; ne nihil omnino tali apparatu egiſſe videretur, ad Colanum repente flexit. ibi arcem, vti docuimus, Luſitani habebant. Rex erat ſocius: ac tum ab vrbe cum exercitu aberat, bellis finitimis occupatus. ab arce leucas circiter quatuor, à mari non plus vna, diſtabat fanum, in quo magnam item pecuniæ vim aſſeruari ferebat fama. Prætor in terram egreſſus, per ſpeciem amicitiæ paulatim ad locum progredi. populus mirari quid, in pacata regione ſibi vellent armatæ Luſitanorum cohortes. vbi templum intrantem vident Soſam; tum demum ſensêre quid peteret. extemplò reliquias militum ex agris euocant: atque ad naues redeuntem Luſitanum anguſta ac depreſſa via (quod ad Calecutum olim Albuquercio euenerat) ſuperiore loco, ſyluisque ac ſepibus, Naires minus centum adorti; ſagittis ac fiſtulis magno detrimento affecêre. Soſa, cùm agmen clauderet, ex equo degreſs' quò minus ad ictus pateret; fermè triginta ſuorum amiſſis, vulneratis compluribus, ægrè ad mare peruenit, haudquaquam ſatis magno operæ pretio: ſiquidem effoſſis templi penetralibus, auream ollam extraxerāt numulis argenteis plenam, quos Indi fanones vocant, neque ſeſtertium plus vnum continent ſinguli. Eam ollā Ioanni Regi dono miſſam, conſulti Pontifices reddendam Colanio cenſuerunt. reuecta quamprimū in Indiam, & eodem loco Regis iuſſu repoſita eſt. Per idem tempus, creſcendi ex aliorum malis,

præclara ſe Luſitanis dedit occaſio. Inter Azedeca nem & Idalcanem (vti ſunt eæ gentes ad omnem flatum ſpei vel timoris mobiles & infidæ) noua odia & ſimultates exſtiterant. Idalcã Azedecanem, beneficiarium & vectigalem ſuum, in regiam pro poteſtate euocabat. ille capiti metuens, pariterque theſauris quos diuturna parcimonia rapiniſque cõgeſſerat; palam imperium detrectabat. Inde mutuò ſibi ſtruere inſidias, mox etiam bellum apertè moliri: ac demum in eius belli ſocietatem pro ſe vterque muneribus ac promiſſis Luſitanos allicere. Inter cætera, Azedecan, exturbandi è male parto imperio Idalcanis, conſilium cepit eiuſmodi. E ſtirpe Decanij Regis, quem à ſatrapis ducibuſque circumuentum & captum fuiſſe memorauimus, Meales erat quidam. is, ad otium magis quã ad arma natus, & ſæuitiam Idalcanis haud ſine cauſa pertimeſcens; veniam ab eodem impetrauerat, religionis ergò ſecedendi Mecam. ibi cum vxore liberiſque aliquandiu commoratum; Solimanus archipirata, de quo ſupra diximus, Indiam petiturus, auexerat, iniecta quidem ſpe auiti regni recuperandi: ſed, quod multo ſimilius veri eſt, quò per eum, ſi res ita ferret, ſeditiones ac turbas in iis regionibus excitaret. Hiſce ergo promiſſis inflatus Meales, & comiter in claſſem acceptus; in Cambaiæ deuenerat fines. Cæterùm à Luſitanis præalo poſt victo & fugato Solimano, haudquaquã ſuis viribus fidens, ibidem in exſilio ſponte ſubſtiterat. ea re cognita Azedecan, ex vrbe Bilgano leucis ab Goa quatuordecim, per occultos interpretes ac litteras inſtare Garziæ Caſtrio Goæ præfecto (nam Soſa tum aberat) vti Mealem è Cambaia quamprimùm acceſſat, is vbi Luſitano præſidio ſep-
tus

tus in terra Decania pedem poſuerit, concurſum ex agris vicisq́ue, ab importuni tyranni odio, ad iuſtum ac legitimum Regem extemplò futurum. ſe quoque in id ipſum paratas habiturum copias: & Luſitanos, Meali tum inopi egentiq́ue quibus velint impoſitis legibus, ſi eum in patria locauerint ſede; pro inſidioſo & rapaci accola, vicinum Regem ad omnia fidum atque opportunum habituros. Hiſce atque alijs rationibus facilè perſuaſum præfecto, vti magnis pollicitationibus Mealē cum vxore liberisq́ue Goam euocaret. Eò vbi peruenit; confeſtim admonitus Prætor, qui tum erat Cocini, Goam repetit. ibi in conſilio dies aliquot anceps deliberatio tenuit. nam & pacem cū Idalcane factam, repente violare, nefas; & Mealem vltrò accerſitum repentè deſerere, turpe non ſine cauſa videbatur. Variantibus inde ſententijs, cùm aliquandiu hæſiſſet Prætor, tandem è dignitate fideq́ue nominis Luſitani ſtatuit eſſe, Mealis afflictas fortunas omni ope excitare; & cum Azedecane, iamdiu id exoptante, vires atque arma coniungere. Habito delectu, clam dies ad reducendum Mealē præfectis edicitur. iam ad primos Decanij regni fines præſto erat popularium manus, Meali excipiendo ſubmiſſa. Vbi dies affuit, Prætor ipſe cum armatorum copijs Mealem ſine fine gratias agentem ad littus honoris cauſa deducebat. vix ad arcem Beneſtarini peruenerat, vnde in continentem ex inſula traiectus eſt; cùm ſeuocatū Prætorem Petrus Faria Luſitanus, vir bello egregius & magno rerum Indicarum vſu, monere etiam atque etiam inſtitit, integris rebus videret quid ageret; perfida barbarorum ingenia, inconſtantiam rerum humanarū apud ſe reputaret: neu

florentes tum Luſitanas opes cum perditis miſceret exſulum rebus; neu Idalcanem tanta potentia Regem, amicum ac ſociũ, ſine cauſa laceſſeret. mittendi Mealis, quandocunque ſit opus, arbitrium penes Prætorem fore: ſedandi belli, ſi temerè moueatur, non quoties libeat, facultatem fore. Hac oratione, & ſimul auctoritate viri permotus Prætor, qui adhuc fluctuaret animo, repente, quaſi noua res aliqua maioris incidiſſet momenti; redire vnà cum Meale cũctos in vrbem iubet. id cùm initio ſermonem æquè ciuibus atq; aduenis præbuiſſet, ſapienter dein factum apparuit. ſiquidem quintodecimo fermè poſt die, nuntius venit, ab Idalcane debellatum eſſe. Profectus magno cum exercitu ab Vrbe Viſapore (ea diſtat ab Goa leuças circiter ſexaginta) Bilganum acri obſidione cinxerat. Azedecan incluſus, vrgente animi ægritudine ſenioque, extremum obierat diem. eo demortuo, Idalcan vrbem facili negotio captam diripuerat. magnas ibi opes, ingentem rei bellicæ apparatum inuentum aiebant. Hęc vbi Goam allata ſunt, Prętor neceſſitatem in conſilium vertit: celato quid nuper egiſſet; legatum victoriæ gratulandæ ad Idalcanem mittit. Mirè opportuna ea fuit legatio. Idalcan, inter ipſam rei tantæ lætitiam, vel Prætoris officio, vel ipſius legati dexteritate captus, Bardeſios & Salſetanos vicos agroſque; & extra ſuam ditionem quicquid Azedecanis fuiſſet; Luſitanis attribuit; cum eo tamen, vti Mealem cum coniuge & filijs Malacam amãdarent, ibique cuſtodiendum curarent, ne ad nouos tumultus ciendos redire poſſet in patriã. Prætor, ea donatione gaudens, miſit extemplò qui poſſeſſionem locorum adirent, & vectigalia nomine Luſitani Regis, vt

olim

olim, exigerent. De Meale incertis implicans reſponſis, callidè rem extraxit, neque ab Goa dimiſit hoſpitem; verbo, vti in oculis populi Goani tutius adſeruaretur: re vera, vt in tanta locorum vicinitate, hoc metu Idalcanem in officio contineret. ex eo tempore Meales nequicquam è proximo auita intuens regna, & Luſitani præfecti fidem implorans, Goæ in libera cuſtodia diſſimulanter eſt habitus. Hæc fermè ab Soſa Prætore geſta; quem deinde virum, in Luſitaniam ſecundo curſu reuectum, & auctoritate florentem & opibus, præcipuo in honore ſemper habuit Rex. Cæterùm eius præturam vna res maximè fecit inſignem; aperta per id tempus, & primùm cognita noſtris hominibus terra Iaponia. cuius de terræ & cultorũ ingenijs ritibuſque, tametſi non pauca dudum à nobis alibi tradita ſunt; tamen hic etiam exponi quædam aut ex eo tempore allata, aut etiam liquidius comperta, locus haud dubiè poſtulat. Quem igitur vulgo Iaponem vocant, eæ præcipuæ tres inſulæ ſunt, circumfuſis alijs minoribus interfluo euripo diſiunctæ. Prima & maxima, in ſatrapias aut regna tria & quinquaginta diuiditur: eius caput eſt vrbs Meacum; inde inſula tota denominatur. alteram Ximum appellant. hæc ſatrapijs regniſve cenſetur nouem. nobiliſſimas habet vrbes, Voſuquin & Funaium regni Bungenſis. Tertia dicitur Xicocum: ſatrapias aut regna continet non plus quatuor; inſignis maximè Toſa vrbe regni cognominis. ita Iaponis vel regna, vel ſatrapiæ (ſunt enim complures in quas vocabulum regni minimè conuenit) in vniuerſum numerãtur ſexaginta ſex. Totius terræ longitudo fermè in ducentas, vti ferunt, leucas excurrit. huic nequaquam reſpondet

 lati-

latitudo: decem tantùm alicubi patet; ſummum triginta non amplius. de ambitu nil dum certi proditum eſt. Iacet ab Aequatore in arctum à trigeſimo gradu ad trigeſimum ferè octauum. Ab oriente obuerſa eſt nouæ Hiſpaniæ, centum & quinquaginta leucarum interuallo. A Septentrione, Scythas vel Tartaros, & alios ignotæ feritatis populos, ab Occidente adſpicit Sinas, varia pro littorum flexu excurſuue diſtantia: ſiquidem ab vrbe Liampo, qui Sinarum regnis in ortum eſt limes; ad Iaponis inſulam Gotum, quæ prima indè nauigantibus occurrit, leucas numerant ſexaginta: ab Amacano autem, occiduo Sinarum emporio, vbi Luſitani fermè negotiantur, ad eandem Gotum, leucarum ducentarum nonaginta ſeptem traiectus eſt. A meridie, vaſto mari interfuſo, inexploratas habet terras, è quibus caſu nautas olim quoſdam in Iaponem delatos fama eſt, neque inde ſoluiſſe. Tellus, maxima ex parte, niualis ac frigida, neque admodum ferax. Septembri menſe oryzam (is cibus eſt communis omniū) quibuſdā etiam locis Maio triticum metunt: neque ex eo panes more noſtro, ſed genus quoddam offæ, ſeu polentæ conficiunt. Salubris cœli temperies: aquæ bonæ: calidas etiam alicubi, medicos in vſus emicare cognitum eſt. Editi præruptique montes cùm alij paſſim, tum duo præcipua nobilitate viſuntur, quorum alter, incertæ appellationis, aſſiduè flammas euomit; inque eius cacumine, certis hominibus, poſtquam voti cauſa diu ſe macerauerint, ſplendida circumfuſus nube ſeſe cacodæmon oſtendit; alter Figenoiama nomine, leucarū aliquot aſcenſu trans nubes attollitur. E terræ viſceribus incolæ varia effodiūt metalla: & longinquas natio-

nes

nes ea merce pelliciũt. Arbores vel ad amænitatẽ,
vel ad fructum ſerũt haud abſimiles noſtris. vnius
tamen, quæ palmam imitatur, ignoto nomine, ad-
mirabili prorſus ingenium. ſiquidem (vti perhi-
bent) humorem quemlibet reformidat: ſi fortè ma
duerit, contrahit illicò ſeſe, ac veluti peſtifero cõ-
tactu marceſcit. remedio eſt, auulſam radicitus, in
ſole ſiccare; & in vacuũ ſcrobem ſcoriam ferri cõ-
tuſam, vel ſitientem arenam infundere: ibi, poſt-
quá aruerit, rurſus depacta reuireſcit, ac priſtinũ
nitorem decoremq; recipit. rami quoque decidui
ſeu defracti, ſi clauo ad truncum affigantur, ve-
lut inſiti coaleſcunt. Plurima verò varijs locis ex
ſurgit cedrus, tantæ proceritatis, & craſſitudinis,
vt inde fabri, baſilicarũ colũnas, & cuiuſlibet quã-
uis capacis onerariæ malos efficiant. Ex animan-
tium genere, oues, porcum, gallinam, anſerem, fœ-
dasque alias domi haudquaquam alunt Iaponij: ſi
caro guſtãda ſit, ferina veſcuntur. Campos, boum
& equorũ militarium armenta: ſaltus atq; dume-
ta, lupi, cuniculi, apri, cerui pererrant. è volatili-
bus, phaſiani, anates amnicę, palũbes, turtures, co-
turnices, ac ſylueſtres gallinæ cernuntur. Piſce cũ
alio abundant incolæ, tum verò fluuiatili trutta,
ſeu ſilare, & marina tamquã aloſa; huic honos plu-
rimus. Butyrũ neſciunt: oliuo carent, factitio vun
tur, ceteris ad littus eiectis: pineas tædas ac faces,
alicubi etiam paleas ad lumẽ adhibet vulgus. Pro
cera ſtatura, ſi cui contigerit, & decoro corporum
habitu gloriantur. lenta pleriſq; viuacitas; firmæ
vires: in ſexageſimum vſque annum militaris ętas
extenditur. Barbam alunt modicam: in capillo va
rius eſt mos: volſella depilant, pueri ſinciput, ple-
beij ac ruſtici dimidium caput, viri nobiles totũ
fer-

fermè, paucis ad occipitiũ relictis capillis, quos attigiſſe quempiam, contumeliæ loco vel maximè ducitur. Mortalitatis incommoda, famem, ſitim, æſtum, algorem, vigilias, laboresque admirabili patientia tolerant. in lucem editi, vel hyeme ſumma, protinus lauandi ad flumina deferuntur. ab vbere auulſi, venatu exercentur, & procul à matre ac nutrice locis habentur aſperis, quod ita ſentiant, nulla re magis infringi animos, quàm molli ac blanda educatione. Storeis, culcitræ in modum tumentibus, nitidisque, pauimenta conſternunt, in ijs & ſomnum, ſubiecto ceruicibus lapide vel tigillo, & cibum capiũt genibus nixi, cruribus inſidẽtes. Munditiarum apud eos haud minor quàm apud Sinas cura. paxillulis item ipſi duobus inter edendum ita ſcienter vtuntur, vti neque excidat quicquam, nec digitorum terſu opus ſit. cœnationem intrant excalceati, ne cataſtromata calcando coinquinent. tenuiores, ad mare præſertim, victitant herbis, oryza, piſce: diuites, ad conſuetudinem Sinarum, ornant ſplendidè atque apparatè conuiuium. in ſingula fercula, ſine linteis aut mappis mutatur ſua cuique conuiuę menſa è cedro pinuue, palmi ferè altitudine, binum dodrantium quadro, nitidiſſima, lectiſſimisque diſtincta coloribus. cibi confecti, in pyramidem extruuntur, auro conſperſi, cupreſſinis ramulis ad gratiã prominentibus. nonnunquam etiam, roſtro pedibuſque inauratis aues integræ nobilibus patinis inferuntur. Hoſpitem & conuiuam hilare ac libenter accipiunt. conuiuandi ac propinandi multas habent leges cum ritibus exquiſitis: haſce cuncti diligenter obſeruant. Vſum vitis ignorant. oryza exprimunt vinum: ſed ipſi quoque ante omnia dele-

Cta-

ctantur hauſtibus aquæ pæne feruentis, inſperſo quem ſupra diximus puluere Chia. circa eam potionem diligentiſſimi ſunt; ac principes interdum viri ſuis ipſi manibus eidem temperandæ, ac miſcendæ, amicorum honoris cauſa dant operam: certasque habent ædium partes, huic miniſterio dicatas: in ijs foculus aſſiduè ſtat, cortina è ferro liquato ſuperimpoſita. inde, venientibus & abeũtibus amicis pocula porrigunt: hoſpitibus verò, in digreſſu, contemplãdam etiam offerunt gazam, quæ apud eos maximi fit. ea fermè ſunt illius quam dixi potionis inſtrumenta, focus & olla cum tripode, infundibulum, figlini calices, cochlearia, & vaſcula, tum herbę ipſi, tum pulueri qui ex ea conficitur, adſeruãdo. Hæc, vtique certi generis, quod non niſi peritus eiuſmodi rerum inſpector intelligat, haud inferiore apud Iaponios habentur loco (quandoquidem hæc opinione gentium conſtant) quam apud Europæos anuli gemmati, & baccata monilia. Mira etiam dignitas, omni ornatu remoto, nudis gladiorum laminis certorum opificum. prorſus, vti nonnullæ aureorum quinque circiter millibus æſtimentur. Magnus inſuper honos papyri plagulis quibuſdam læuoris eximij, in quibus, atro monochromate ſingulæ tantùm aues, arboreſue, nobilium artificum penicillo pictæ retinẽt oculos. Hæc igitur, vt dixi, Iaponij, dynaſtæ præſertim, & auide ſibi comparant, & alijs ambitiosè proponunt. Ligneis plerique ob crebros terræmotus, quidam tamen ab imo lapideis vtuntur ædibus, elegantia atque arte viſendis. magnifica item exſtruunt templa, & ſacerdotum vtriuſque ſexus ampla & ſumptuoſa cœnobia: quamquam ingentem eorum numerum, hæc ſcribentibus nobis, præ

pol-

pollens tyrannus Nubunanga, nõ tam Chriſtianæ rei ſtudio, quàm exſecrabili quodam omnium religionum ac ſuperſtitionum odio, nuper euertiſſe nuntiabatur. Sermo Iaponiorum vnus & communis eſt omnium; ſed ita varius idem & multiplex, vti plures haud immeritò videantur eſſe. quippè vniuſcuiuſque notionis ac rei, multa vocabula ſunt, quorum alia contemptus, alia honoris cauſa; alia apud principes, alia apud plebem; alia deniq; viri, alia fœminæ vſurpant. ad hæc, aliter loquuntur ac ſcribunt; & in ipſa ſcriptione, aliter epiſtolas, aliter volumina libroſque conficiunt: habent autem plurimos, tùm ſoluta oratione, tum elegantiſſimo verſu conſcriptos. porrò notis vtuntur eiuſmodi; quarum ſingulæ, ſingulas, vel etiam plures dictiones, Aegyptio ac Sinenſi more continebant. ad ſummam, à noſtris haud imperitis rerum æſtimatoribus, Iaponica lingua, Latinæ, vel genere ipſo, vel vbertate præfertur. Itaque ad perdiſcendum, & magni laboris, & longi temporis indiget. Armis verò apprimè dedita gens eſt. ea ſunt, præter ferream fiſtulam, arcumque & ſagittas, gladius incuruus, & pugio (queis ab duodecimo ætatis anno ſe ſe præcingunt) tam egregia chalybis temperatura, vti ferrum noſtrum acie propemodum illæſa diffindat. accedit pilum auro argentoue bracteatum, falce præfixum: nanguinatam appellant. haſtis itèm egregiè vtuntur, quæ noſtras & leuitate, & longitudine ſuperant. Amictus ab infantia ad iuuentutem ſumunt varios, idq; cum cæremonijs, & ſolemni apparatu. Cæterùm, qui adulti iam ſunt, talarem geſtant verſicolorem tunicam. hanc domi demittunt; prodituri autem, in caligas infundunt, ad imum æqualiter laxas; eaſ-

que circa renes leui ſubligant nodo. Tunicæ amiculum ſuperinduunt breuiorem (quimonem vocant) manicis non vltra cubitos eminētibus. haſce veſtes per æſtatem gerunt ſimplices, ac ſubtiliſſimo textu: per hyemem ſcilicet denſiores ac duplices, inſerto item ſerico tomento; easq́ue, ne incommodè tumeant, per quàm artificioſè perpungunt. Calceis crepidiſúe ſine obſtragulo, ſandaliorum inſtar, vtuntur, corneo ad extremum exſtante hemicyclo; quem firmitatis cauſa, primum inter & ſecundum inſerunt digitos. Flabella gerunt, tum ad velandam faciem, tum ad auram colligendam, auro ſericoq́ue intertexta. ſub vmbella fermè proceres, alioquin aperto capite, in ſole pariter ac pluuia vterque ſexus incedit. è coloribus feſtum habent nigrum atque puniceum: albus in luctu eſt. Ac plurimis quoque alijs in rebus, credi vix poteſt, quantopere à noſtro, victus eorum & cultus abhorreat. In olfactu, ſuffitus noſtros minimè ferunt; alia ipſi quædam odoramenta ſuccendunt. In guſtu, noſtras illi epulas, nos viciſſim illorum condimenta aſpernamur. Aquam nos gelidam, illi calefactam æſtate pariter & hyeme potant. In auditu, ſymphoniam eorum, noſtræ aures omnino refugiunt. Nobis, dentium, in candore; illis, quod mirêre, in ipſa nigritie decor eſt. itaque atro quodam eos pigmento identidé inficiunt. fœminas in publico viri & cognati præcedunt, famuli ſubſequuntur. equum nos ab læua, illi ab dextra, conſcendunt. Inter ſalutandum, nos caput: illi, perleui crepidarum vel ſandaliorum excuſſu, pedes aperiunt. aduenienti amico nos adſurgimus, illi ſubſidunt. nobis gemmæ, illis ferrea vel fictilia vaſa in honore ſunt. Iam,

in curationibus, nos dulcia & bene cocta, illi ſalſa, & acria, & cruda ægrotis apponunt: nos, pullos & altilia; illi piſces atque conchylia. pharmacis nos fermè olidis & amaris. illi perquàm ſuauibus & odoratis vtuntur. nos crebrò ſanguinem, illi nunquam eliciunt. Atque alijs item in generibus ita multa obſeruant eiuſmodi; vt ſi minus plãtis (neque enim id probè dum exploratum eſt) moribus certè orbi noſtro planè oppoſiti videantur eſſe. Neque verò, cur ita faciant, probabilem plerunque rationem afferre non poſſunt. vt illa: ſidere quàm attolli, maioris venerationis indicium: cuiuſlibet vſus vaſa, quàm nullius commodi lapillos, quantauis mercede, ſapientius emi: frigida comprimi fibras, irritari tuſſim, & pectoris vitia, extingui natiuos ignes: feruida foueri calorẽ inſitum; laxari meatus, eoque facilius leuari ſitim ægro; quas appetat natura potiones, non quas horreat, propinari: ſanguini, quippe vehiculo vitæ, parci oportere defendunt. & alioqui, non minus illis Europæi, quàm Europæis illi ridiculi ſunt. ac, ſi quando per munditiarum aut elegantiæ contentionem, vt fit, cauillis agatur; par pari nobis egregiè referunt. Sed cùm in eiuſmodi rebus tam vehementer à noſtra conſuetudine diſcrepent; ijdem tamen in conſtituendis hominum claſſibus ordinibuſúe, haud abſimile noſtro diſcrim... ac ratio-nem ſequuntur. ordines ij, quinque præcipui. Primus, eorum qui cum imperio ſunt, rerumque potiuntur: hoſce communi cunctos nomine Tonos appellant, quamquam inter ipſos Tonos alij dein exiſtant dignitatis gradus, vti apud nos Regum, Ducum, Marchionum, & Comitum. ij omnes, non tam auro pecuniaúe: quàm cæteris opibus, & clien-

tel-

telis abundant. quippe ad regnum euecti, militibus amicisque agros (iure fundi ſibi retento, ac nullo impoſito vectigali) diuidunt ea lege fruendos, vt & in pace, deſcriptis ordine miniſterijs appareant Regi; & in bello, ſuis ipſi cibarijs ac reliquo ſumptu militiam obeant. ſic fit, vti dynaſtæ, quamquam in magna numorum inopia, tamen & multitudine bellatorum, & aulæ frequentia cæteroque apparatu, vim imperij, ac ſpeciem regiæ maieſtatis obtineant. Illud verò præclarum, quod animo excelſo, non morte demum aut vltima neceſſitate cogente excedunt gubernaculo, ſed vbi vrgere cœpit ſenium, certis ad victum cultumúe ſibi prædijs reſeruatis, filium aut ſi quem alium ſucceſſorem deſtinarunt, artibus regnandi ac præceptis imbutum; pleiunque ipſimet in ſolio collocant; ac iuuenilem eius ætatem ex inde prudentia, rerum vſu, conſilijs iuuant: quod ipſum apud nos ab Carolo Quinto Cæſare, quò latius ac felicius imperabat, eò maiore moderationis ac ſapientiæ laude factum animaduertimus. Altera Iaponiorum claſſis, eorum eſt qui nefaria gentis illius procurant ſacra, capite ac mento prorſus abraſo, inter quotidiana & occulta flagitia & ſtupra, cœlibem nihilominus ac ſobriã profeſſi vitam; atque ad mortales decipiendos, conciliandæ pecuniæ cauſa, in omne argumentum ſanctimoniæ grauitatiſque compoſiti. ijdem nobilium ac diuitum exſequias ducunt; & alternantibus in odæo choris, carmina ſuo more decantant; & dicendi copia & facultate præſtantes, concionibus populum arbitratu ſuo circumagunt. Variæ ac multæ numerantur eorum ſectæ: nec deſunt qui ad quandam Rhodiorum equitum ſpeciem

(Chriſtianos quippe ritus hac etiam ex parte malus effingit dæmon) bellicas vnà cum religione res tractent: ſed cõmuni omnes appellatione Bonzij vocitantur, honeſto loco nati plerique: nam proceres, multitudine liberorum, & anguſtia rei familiaris vrgente, ex ijs aliquos ad Bonziorum inſtituta ac familias aggregant. Multa inſuper varijs habent locis gymnaſia, quas Academias dicimus, copioſis inſtructa vectigalibus; atque ob eas res præcipuum, ante hanc hominum ætatem, toto Iapone obtinebant honoris ac dignitatis locum, ſed poſt illatas in ea loca faces Euangelij, fraudesque vulgo nudari & coargui cæptas, multum videlicet vniuerſo generi de auctoritate atque exiſtimatione deceſſit. Tertius ordo, ciuium ac reliquæ nobilitatis eſt; e quibus, in cultu regum plurimi, ac ſimul in militaris gloriæ ſtudio conſeneſcunt; nec pauci, artibus ijs quas ipſi liberales exiſtimant, atque inter cætera pangendis carminibus delectantur. Sequũtur inſtitores, ac ſellularij, & variarũ opifices rerum egregia fermè ſolertia. Multas armorum habent fabricas; atque ipſi etiam typis ad impreſſionem vtũtur. Poſtremus eſt agricolarum locus, & eorum qui propter inopiam, in ditiorum famulatu ac miniſterio victitant, quorum longè maior quàm apud nos multitudo cenſetur. In vniuerſum, acuta, ſagax, ac bene à natura informata gens eſt: iudicio, docilitate, memoria, non Eois modò, ſed etiam Heſperijs nationibus antecellit: quæ res in ruſticis ac pueris liquidò cernitur. illi, vrbanos pæne mores, vegetum ingenium, ac minimè agreſtem indolem præſeferunt. hi, celerius multò quàm Europæi noſtri, latinas, & litteras, & artes arripiunt. Paupertas decori

aut probro eſt nulli: vix etiam in multis agnoſcitur, adeo accuratè familiarem diſpenſant rem, & pro ſua tenuitate cõcinni ac nitẽtes incedunt. Maledicta, furta, impiam temere iurandi conſuetudinem, aleæ genus omne auerſantur. Famæ glorięque auidiſſimi, dignitatis verò ſupra quàm credi poſſit retinentes æquè ſummi atque infimi ſunt. nullam non modò contumeliæ ſpeciem, ſed ne dictum quidem paulo aſperius ferunt. ergo reuerentur inter ſe, præcipuè nobiles, certantque officijs & honore verborum. quin, ipſi rerum viliſſimarum artifices, quique ſe in diem locant, comiter appellandi, ſi eorum vti velis induſtria. nã alioquin irritantur, ac ſpreto lucello, cæptum opus abijciunt. Conſtantiam ac decorum ita cuſtodiunt vulgo, vt vel ab imminẽte ruina, ſenſim ac ſine trepidatione vlla recedãt. cauentq; diligenter, ne quid abiectum, aut timidum, vel in dictis vel in factis appareat. atque ob id ipſum, animi perturbationes, ægritudines, impetus, in ſpeciem cohibere, atque iræ præſertim notas omnes obruere, vel potius in contrarium flectere didicerunt. tum enim & gradus lentior, & frons hilarior eſt. intemperantiam verò linguæ, maximo animo minimè dignam putant. ac proinde, vociferationes ac iurgia, neque inter populares in publico, neque domi inter maritum vxoremque, parentes ac liberos, herum ac famulos audiuntur. Sedatè grauiterque quod agendum eſt, agitur. ſi quid odioſius accidit, internuncij commeant; quin etiam, inter ipſas noxiorũ pœnas, conuitia remouẽtur, & verborum acerbitas. prouocationes autẽ ac rixę, contra quàm apud nos, admodum raræ; ferociæ illi minasq; in tempora belli reſeruant. Iam verò

(quæ haud poſtrema amicitiæ lex eſt) mutuis in congreſſibus, domeſtica incommoda, neceſſitates, ærumnas, amicis haud temere impertiunt: triſtitiam & curas egregiè condunt: neque alienam pacem & iucunditatem, ineptis querimonijs, & ſuperuacaneo mœrore ſolicitant: ab alijs interrogati, rem totam vel renidétes eleuant, vel certè modica ſignificatione perſtringunt. denique aſperis atque aduerſis in rebus, planè incredibilem animi æquitatem oſtendunt, ac velut in gradu perſtant, & quicquid euenit, ſine gemitu excipiunt: credo, ipſa varietate caſuum edocti, & inconſtantia rerum humanarum, quæ in ijs regionibus vel maximè viget. infimæ ſortis homines ad regiam celſitudinem euehi rêpête, alios è ſummo faſtigio ad ima præcipitari, pæne quotidianum eſt. hac illi viciſſitudine ſcilicet eruditi, lætiſſima queque ſic optant, vt interim difficillima cogitét. Firmus autem eſt animus ad quę diu meditatus ac præparatus accedit. Neque prouectæ ſolùm ætatis eæ laudes: in puerorum conſuetudine, atque adeò in ipſis luſibus & remiſſione animorũ, ſenilis prope maturitas, & moderatio quædã elucet. Hęc fermè Iaponiorum bona: quæ tamen eadem, ingenti malorum cumulo compenſari nil ambigas. Ac primùm, in Dei cultu, quod potiſſimum iuſtitiæ munus eſt; & in finibus bonorum ac malorum, vnà cum cæteris quæ Chriſtum ignorant gentibus, miſerandum in modum errant. Magiſtris religionum ac ſapientiæ vtuntur ijs, quos dixi, Bonzijs. hi, vario alioquin dogmate mendacijsque, omnes tamen (quod facili negocio deprehendas) in tollenda pariter Dei prouidentia, & animorum immortalitate conſentiunt. Inter docendum intereſ-

tereſt, quod impietaté hanc pauci palam & pro-
miſcuè cunctis hominibus; alij non niſi nobilibus
ac dynaſtis ex arcano tradunt: vulgus ac multitu-
dinem, tartari metu in officio continendam affir-
mant. Duobus hiſce generib⁹ interiecti ſcelere &
amétia ſunt, qui veteres quoſdā impoſtores, Ami-
dā, & Xacā ſuppliciter adorandos inculcát plebi,
verbisq; conceptis deprecandos identidem, neq;
id per hæſitationem angoréue, ſed animo planè ſe
curo; certaq;, ſi tantùm hi ritè inuocantur, ſalutis
æternæ fiducia; quippe quorū vtriusq;, dum in ter-
ris agerent, tāta durities & aſperitas vitę fuerit ad
generis humani luenda peccata, vti vltra ſolicitū
eſſe de ſuperum pace veniaque; aut hoc nomine
corpus diuexare quemquā, vel quoquomodo pœ-
nas delictorum ab ſemet exigere, non modò ſtul-
tum & ſuperuacaneum, ſed in ipſos beatæ vitę pa-
rentes contumelioſum ac nefarium ſit. hoc Bon-
zij multi & priuatim & publicè ſuadere non deſi-
nunt, nequitia Lutherianæ perſimili: vt vnum v-
triuſque auctorem facilè agnoſcas. Porrò, quos di
xi, Amidam, & Xacam, & ſi qua ſunt alia primæ
notæ numina, à quibus futuræ vitæ bona expetan-
tur, patrio cognomine Fotoques vocant. alios
dein habent veluti minorum gentium Deos, bonę
valetudinis, liberorum, pecuniæ, & eorum quæ ad
corpus attinent, largitores: hoſce Camis appel-
lant, Reges olim ipſos, Regumúe filios, aut inuen-
to quopiam, inſigniúe alio facinore, falſæ diuini-
tatis gloriam conſequutos. horum de vita rebuſ-
que geſtis, vti de Ioue, Saturno, Libero, cęteriſque
inanibus Dijs Græci poëtæ, abſurda quædam, &
ridenda, & turpia fabulantur. Inde Iaponij paula-
tim extinctis quæ Deus indiderat, veritatis igni-

culis;conſcientiæ magiſterium exuunt,effractisq́; pudicitiæ clauſtris, in choreas, ludos, compotationes, ac venerem intemperáter effuſi, cœci cum cœcis ducibus viatores ad ſempiternum interitum præcipiti celeritate feſtinant.ijdem, per cauſam retinendæ grauitatis atque conſtantiæ, dum animorum ſenſa motusq́ue à primis annis obtegere ac celare adſueſcunt,facili deflexu,à prudentia ad aſtutiam,calliditatem, perfidiamq́ue degenerant.inde prauum ſimulandi ſtudium,& fallendi certamen.Vti quemque peſſime oderunt, ita familiariſſimis oculis intuentur:bona fides,& aperta ſimplicitas, & candor illuditur. Accedit ſæuitia morum,& immanitas dira. leuiſſimis de cauſis,& quidem nec opinantes & auerſos inuadunt homines, vnoq́ue aut altero acuti ac ponderoſi acinacis ictu conficiunt; dein,compoſito ac ſecuro vultu,quaſi facinus ad ſe nulla ratione pertineat, ferrum vaginæ reddunt. inſuper, nacti occaſionem ex tuto, gladij acumen in capite humeriſue inſontis cuiuſpiam interdum experiri non dubitant.In bello, captis per vim oppidis, aut pagis, certum exitium;cuncta ferro flammisque vaſtantur:non ætati, non ſexui parcitur. in prælio victi, ſi palãtes effugiãt, nullo diſcrimine ciues, hoſteſne ſint,ſpoliorũ cauſa plerunq; ab agreſtibus opprimuntur.aliena, vt diximus,furto ſubducere dedignantur;cædibus rapinisq́ue graſſari non item. terra latronibus, mare piratis vehementer infeſtum.prægnantes fœminæ,partum haud raro medicamentis abigunt,idq́ue Bonzijs auctoribus ac magiſtris;vel etiam editos in lucem infantes, alendi tædio, inopiaue, crudeliter iniecto præfocant pede. egentibus ægrotis, aut peregrinis publica &

gra-

gratuita diuerſoria nulla. ſub dio pernoctant, miſeramque trahentes animam, deſerti ab hominibus, vel ipſa die ſanantur, vel extincti morbo, abijciuntur in ſterquilinium. Eo maiore cum approbatione Iaponij Christianam caritatem erga deſtitutos & calamitoſos, itemque ſepulturæ ac funerum inſtituta mirantur. Sontibus, quolibet nomine, haud leuiora quàm exſilij, aut proſcriptionis, aut capitis ſupplicia conſtituta ſunt. gladio fermè trucidantur improuidi. nam alioqui ſe haud inultos cadere patiuntur. quibuſdam tamen locis, comprehenſos latrones, certoque ad ignominiam vehiculi genere per ciuium ora tranſuectos, extra vrbem cruci, ab ignaris quãta ſigno illi veneratio debeatur, affigi mos eſt. In ſeditioſos etiam, qui quidẽ potentes ac principes viri ſunt, ex antecon dicto interdũ animaduerti ſolet in hunc fere modum. Aedes noxij, Rex, vbi viſum eſt, milite armato circundat, eidemq; facit liberum aut pugnæ aut mortis arbitrium. Si pugnam optarit, commiſſo protinus certamine, cùm familia plane tota deletur, ac perpetua in omnem poſteritatem notatur infamia. ſin volũtariam elegerit necem, vltro ſibimet ventrem alta plaga in obliquum, nonnulli etiam animoſiores duplici in decuſſim incidunt. vbi effluere inteſtina cœpêre, parato in idipſum famulo ceruices amputandas præbent; & ex amicis præcipui illatis pariter ſibi manibus, ſupra mortuum corruere ſibi glorioſum putant. Atque idẽ facinus, in alijs quoq; periculis, præſertim vbi agitur exiſtimatio & fama, valdè vſitatũ eſt, & obductis dẽſa caligine mẽtibus honeſtiſſimũ ducitur. quin, ipſi interdum pueri vel à parentibus exacerbati vehemẽtius, vel grauiore aliqua indignatione cõ

cepta, genus id leti palam ſibimet ipſi conciſcunt. Forenſis res, nulla propemodum: non iuris ciuilis formulæ; non reſponſa prudentum; non vadimonia; non carcer: non iudicum teſtiumúe reiectio; non citatio reorum, aut cauſæ dicendæ poteſtas. ius totum in armis, aut principum placitis: horum in proceres ducesq́ue; ducum in ciues; ciuium in ſuam cuique familiam formidabile vitæ pariter ac necis arbitrium: neque ab inferioribus acta pro poteſtate, à ſuperioribus in cognitionem reuocari, aut reſcindi conſueuêre. ipſi autem dynaſtæ Regeſúe, quamquam ab externo ac mercinario milite planè imparati, atque ob idipſum indigenis vehementer obnoxij, tamen barbaro quodam faſtu, vti de Sina retulimus, adorari colique ſe volunt: ſtipati armatorum caterua, difficiles aditus, delicatas præbent aures: adductoque vultu, nutibus fermè vel ſcriptis agunt: ſermonē grauatè conſociant: nil opis habent in populi caritate repoſitum: regit omnia metus: huic adiunctū eſt odium: inde crebræ, & occultæ conſpirationes ac ſeditiones erumpunt; excuſſo que rectore, ſceptrum ad alios aliosq́ue, in ſumma rerum omnium perturbatione transfertur. vetuſta imperia, & principum longa ſerie deductas imagines oppidò pauca reperias. Sanè Iaponium omne nomen vni quondam parebat Imperatori, cui titulus Vo, ſeu Dairi: quoad is diuturna pace in delicias atque ſocordiam reſolutus; præfectis, & ſatrapis, ac præcipuè Cubis (ſic enim duo primarij vocabantur, quorum alter deinde extinxit alterū) contemptui cœpit eſſe. Viri ergo militares, talem aliquandiu perpeſſi, mox indignati dominū, tandem abrupere frænos, & ſuam inuasêre quiſque

pl

prouinciam: ita, momentò vnitas illa, & maximi contextus imperij, multas in partes ac veluti fragmenta diſſilijt; ius tantùm Dairi manſit in hunc vſque diem, honorum vocabula proceribus diuidendi, quæ pro graduum varietate mutantur identidem, certiſque characteribus deſignantur. inde haud ſpernendas cogit pecunias: alioqui pęne precariam obtinet dignitatem. Summus verò & potẽtiſſimus Iaponiorum omniũ habetur ille, quiſquis Meacũ, & Meaco finitima nobiliſſima regna (quem tractum communi nomine Tenſam appellant) armis atque arcibus occuparit. Ea loca nuper obtinebat Nubunanga, quem dixi, tyrannus. huius in ſolium à coniuratis ante hoc bienniũ interempti, liberis eiuſdẽ aut pulſis aut occiſis, per factionem ac vim præcipuus e ducũ numero Faxiba ſucceſſit. Hactenus de moribus inſtitutiſque Iaponiorum, quod adhuc in tanta locorũ longinquitate cognoſci potuit. Cæterùm aditę primùm eius terræ titulũ, decuſve, & alij quidem Luſitani ad ſe trahunt: ſed ego Antonio Galuano crediderim, in eo libro quẽ de inuentoribus orbis noui conſcripſit, apertè narranti, Antonium Motam, Franciſcũ Zeimotum, & Antonium Pexotũ, cùm ex vrbe Sionis Dodra peterent Sinas, pertinaci vento ad inſulas Iaponiorum abreptos anno ſeculi huius quadrageſimo ſecundo, cùm Soſa (vti dicebamus) Indicam prouinciam regendã accepiſſet. Is, eo perfunctus munere, Ioanni Caſtrio ſucceſſori gubernacula tradidit, qui feliciſſima vſus nauigatione, præter militum ſupplementa, egregios tres viros è Sociętate IESV ad Xauerij labores adiuuandos aduexerat: Hiſpanum vnum, Ioannẽ Beiram è Ponte uetere (id oppidi nomẽ, orę Callaicæ) Italos duos,

Nicolaum Lancilotum Vrbinatem, & Antonium Criminalem Parmenſem, qui deinde, vti explicabimus, præclaro martyrio coronatus eſt. Hiſce comitibus Goam delatus Prætor, forenſi primùm cõpoſita re, nouiſque magiſtratibus & ſcribis cũ cura ſuffectis, in reficiendã exinde augendamq; claſſem, & reuocandam omni ſtudio militarem diſciplinam incubuit. Circa idem tempus, Moluci Rex Aerius, Goam vinctus defertur. Solio deturbatum nulla ipſius culpa; ferroq; & criminibus oneratum Iordanus Ternatenſis præfectus cum armatis cuſtodibus ad Prætorem Indiæ miſerat. Aduenientem, Caſtrius, detractis catenis, regio apparatu excepit & in ſeparato hoſpitio liberaliter habitum, cauſa probè cognita, de conſilij ſententia clementer abſoluit: ornatum inde laudibus & honeſto comitatu, in regnum, haud ſine tacita Iordani ſuggillatione reſtituit. Hoc itẽ Prætore feliciter adminiſtrata Chriſtiana res eſt. Michael Vaſius, de quo ſupra commemorauimus, eximia virtute ſacerdos, deque Eccleſia Chriſti optime meritus, conſilijs cum Franciſco Xauerio communicatis, ſub aduentum Caſtrij nauigauit in Luſitaniam, Indicæ rei vitia demonſtrauit Regi; vt ea tollerentur, omni ope curauit; ab eodem Rege, anno ſequenti litteras ad
„ Caſtrium Prætorẽ eiuſmodi retulit: Ioannes Rex,
„ Ioanni Caſtrio Indiæ Prætori, amicõ S. Quod non
„ ignoras, idololatria tam graue piaculum eſt, vt ea
„ in meis regnis vllo pacto ferenda non ſit. delatum
„ eſt autem ad nos, in Goanis finibus, tum publice,
„ tum priuatim coli ſacella idolorum. præterea lu-
„ dos, rituſque ethnicos celebrari palam. Ac proin-
„ de, tibi etiam atque etiam mando ac planè iubeo,
„ idola omnia per idoneos adminiſtros inueſtiga-

ta, &

ta, & vndique ſublata comminuas, comburaſque, & cum grauibus edicas minis, ne cui prorſus vllũ eiuſmodi ſimulacrum aut ſignum ex ære, ligno, argilla, gypſo, aliove metallo, materia, maſſa, fundere, ducere, ſculpere, fingere, exprimere, figurare: aut aliunde importatum habere, ſeu ſacra ludoſve ethnico more facere, aut Brachmanas concionatores magiſtroſve, teterrimos Chriſti aduerſarios, vlla ope iuuare, vel tecto recipere liceat. Qui ſec' faxit, pœnis in edicto propoſitis nulla remiſſione mulctator. Et quia gentes ad legitimum vnius Dei cultum, non modò ſpe futuræ beatitudinis, ſed etiam præſentibus interdũ præmijs inuitandæ ſunt; curabis enixe, vti redemptura vectigalium, curationes publicæ, & alia munera quæſtuoſa, in homines ethnicos ad hanc diem conferri ſolita, in ipſos Chriſti neophytos primo quoque tẽpore trãsferantur. Ad claſſes meas deducendas audio promiſcuum cogi vulgus Indorũ. Placet excipi Chriſtianos, quod ſi neceſſitas, eorum quoque operas interdum exegerit; videbis omnino poſthac, vti quotidiana illis merces ac iuſta ſoluatur. Atque hoc toto de genere Michaëlis Vaſæi ſententiã exquires: quem nos virum & publicæ rei bene peritum, & Chriſtianæ religionis apprimè ſtudioſum animaduertimus. Ad hæc, certis auctoribus magno mihi meo dolore compertũ eſt; ab Luſitanis hominibus vili pretio coëpta mancipia, q̃ apud Chriſtianos dominos perfacili negotio ad baptiſmum adduci poſſint; Mahometanis ac barbaris mercatoribus, ad non dubium animorum interitum, vberioris quæſtus cauſa venundari. Id piaculum ne admittatur in poſterum, neu ſeruitia vlli niſi Chriſtiano emptori aut licitatori addicãtur,

item

item graui cauebis edicto. Fœneratorum licentiã, quam certo capite Goanarũ legum ali didicimus, fac imperio atq; auctoritate coërceas: idq; caput è legum ſerie quamprimũ expungas. In oppido Bazaino templum Diuo Ioſepho exſtruitor, idoneumq; ſtipendium alendo Vicario, & beneficiarijs aliquot, de meo adſignator. Annua porrò tria pardaum millia, in impuras Mahometis ædes, & nefarium cultum, ab eius ſectatoribus impẽdi ante hac ſolita, euangelij præconibus, & conuerſionis adiutoribus in poſterum numerantor. In agro Cialenſi, neophytis à Michaele Vaſço inſtitutis, & ſi qui præterea ad Chriſtum acceſſerint, è meis vectigalibus trecenti quotannis oryzæ modij ab antiſtite diuiduntor. Põdera, pretia, pactiones, olim cum Thomæis Chriſtianis initas, qui in Cocinenſi ditione diuendũt piper, à noſtris mercatoribus labefactari violariq; cognouimus: nec non ſubtrahi corollaria, quæ ad pretium addi ex pacto conuento conſueuerant: idq; magno cum eorum damno pariter & offenſione, quibus multas ob cauſas præcipuè conſultum oportuerat. Ac proinde curabis quàm diligentiſſimè, vt in hiſce commercijs, Thomæi prorſus incolumes indemneſq; ſeruẽtur: eoſq; cæteris etiam in rebus, vti Chriſtianos & ſocios æquum eſt, liberaliter comiterq; tractabis. Ages etiam cum ipſo Cocini Rege, vti ritus quoſdã ethnicos ab ipſius auguribus in piperis venditione adhiberi ſolitos (quandoquidẽ nihil ipſius ea res intereſt) è noſtro commercio tolli permittat. Ab eodem Rege aiũt Indos ex eius ditione, qui relictis idolis Chriſtiana ſuſcipiunt ſacra, fortunis omnibus illicò ſpoliari. Ab eiuſmodi immanitate & tu omnibus neruis amicum Regem niteris auer

tere: & nos ipſi quoque in eandem ſententiam ad eum litteras dabimus. Socotoranã cauſam diligenter ipſe tu mihi, coram & per litteras commendaſti. eos ego populos, è miſerrima ſeruitute ereptos admodũ cupio; ſed cum eo, ne Turca, cuius in imperio ſunt, acrius irritetur; claſſeſq; in iſthæc maria mittere paulatim adſueſcat. Hoc totum, adhibito Michaële Vaſæo, tu pro tua prudentia rerumque iſtarum vſu, videbis cuiuſmodi ſit. Piſcarij littoris incolas, cùm alijs iniurijs affici à meis ducibus ferunt; tum verò cogi ad ea quæ piſcantur, ſibi tantùm, iniqua conditione vendenda. Cauebis igitur etiam atq; etiam, ne populis ijs liberum vendendi arbitriũ adimatur: duceſq; mei in commercio eiuſmodi ne quid ſibi proprium arrogent. atque ad cæteram quoq; tollendam vexationem, videbis num ea littora ſat cuſtodiri, meaque vectigalia ſat cõmodè exigi ſine claſſibus poſſint. quæ res ſi facultatem habuerit; non eſt cur illuc in poſterũ nauigent. Pręterea, cum magiſtro Franciſco Xauerio conſultabis atque diſpicies, vtrum ad eius Eccleſiæ incrementum expediat, faſve ſit, piſcãdi poteſtatem patere duntaxat ijs, qui Chriſtum induerint: cæteros, quoad ſapiant, eo quæſtu & commodo prohiberi. Qui ex ethnicis ad Chriſtum ſe ſe conuertunt, eos audio tanquam ſceleratos & ſacros, à parentibus, cognatis, amiciſque tecto eijci, bonis euerti, ac ſumma protinus in ſolitudine atque egeſtate verſari. Horum tu inopiæ ſubleuandæ, communicata cum Vaſęo re, annuam è meis reditibus pecuniæ ſummam decernes, diſtribuẽdam à ſacerdote, qui eiuſmodi neophytorũ inſtitutioni præfuerit. e Ceilano inſula, regius, vti fertur, adoleſcentulus, impias, auunculine an parentis? effugiens

fugiens manus, Goam baptiſmi gratia ſe contulit. Huius in perſona quando ad aliorum conuerſionem haud leue momentum eſt, dabis operam vti doctrina quidē ac moribus, in Diui Pauli collegio cum alumnis cæteris imbuatur; quod verò ad victum cultumq; attinet, lauto ſeparatim hoſpitio, impenſa mea copioſè ac liberaliter habeatur. Significauit is ipſe mihi per litteras, ad Ceilani regnum, ſibi ius actionemq; competere: videbis quidnam hoc ſit: totamque rem probè exploratā & cognitam ad me perſcribes. Quod autem tyrannus in ſuos populares, qui Euangelio credidêre, tam crudeliter ſæuijt; feras quidem illas, veruntamen debitas tanto ſceleri pœnas ab eo per te quamprimum exigi volo: & grauem audaciæ mercedem ſtatui; quo intelligāt omnes, nihil eſſe mihi antiquius, quàm vt omni ex parte integri incolumeſq; ſeruentur, qui à dæmonum caſtris ad Chriſtiana ſigna tranſierint. Ab ethnicis artificibus, Chriſti Domini, Virginis Matris, & ſanctorum imagines pingi, atque adeo circumferri venales; minimè decorum eſt nomini Chriſtiano. Tu ergo, cum proſcriptionis ac virgarum minis edices, ne cui profano tabulas eiuſmodi pingere, aut vēdere quoquomodo in poſterum liceat. Parœciale Cocini templū, itemque Colani, dudum inchoata, patere imbribus putrefacienda, turpiſſimum eſt. Vtrunque tu, architectis ac fabris adhibitis, quamprimū tegendum ac perficiendum curabis. Placet etiam, in vico Noroa templum Diuo Thomæ Apoſtolo fieri; Calapore cæptam ſanctæ Crucis ædem abſolui; itemque in Ciorano inſula templum excitari. præterea, locis idoneis auditoria & ſcholas inſtitui, ad quę ſtatis diebus nō Chriſtiana modò plebs

catechiſmi cauſa; verùm etiam ethnici ad Euange- “
lium audiendum vel inuiti conueniant. Quando- “
quidem in iſta mea ditione mihi primùm omni- “
um & maximum eſt obſequium Dei, & Chriſtianę
religionis amplificatio; cupio vehementer è Salſe “
tanis quoque & Bardeſijs finibus, quibus mihi nu- “
per Idalcan ceſſit: idolorum cultum, ac profa- “
nas gentium ſuperſtitiones prorſus euelli. Id quò “
citra tumultum ac vim, hoc præſertim initio fiat; “
expedit, rationibus ac diſputationibus quàm le-
niſſime populos edoceri, quanto in errore, ac veri “
tatis ignoratione verſentur: quamque vel peruer- “
ſum vel impium ſit cultum, vni debitum Deo, ſi- “
mulacris lapidibuſque ab homine tribui. Porrò, “
ad eas pellendas tenebras, cùm alios viros adhibe “
bis virtute & eruditione præſtantes, tum verò ip-
ſe tu primarios gentis euocare, alloqui, monere “
non deſines, atq; omni ratione ad Chriſtum alli- “
cere. Qui ſe ſe dederint, hoſce, in fidem receptos, “
non tueberis modo, ſed etiam pro ſuo quemq; cap “
tu fouebis ornabiſq;. Hæc omnia ſcito nobis maio “
rem in modum eſſe cordi: quæ ſingula, te pro tua
induſtria & probitate ſedulò curaturum eſſe cõfi- “
dimus. Almerini viij. Idus Martias. M.D.XLVI. E- “
piſtolā igitur hanc, indicem regię pietatis ac ſapi-
entiæ, Vaſcus in India pertulit plenus optima ſpe.
Cæterùm ſalutaria principis mandata, itemq; Præ
toris edicta, non quantū par fuerat ponderis ha-
buêre. obſeruata & exhauſta fermè facillima quæ-
que. reliqua, partim quod priuatis obſtarent cõ-
modis, haud æquo animo in vulgus accepta: par-
tim, nondum maturis ad agendum rebus, in aliud
tempus dilata. Eiuſdem Regis decreto, ad reditus
quos antea capiebat Diui Pauli Collegium, aureorũ

[illegible]

inſuper annua bina millia Goanis è vectigalibus acceſsêre. Xauerius interim, Parauana Eccleſia cõſtituta, Molucas (quam Domini vineam à Galuani diſceſſu fœdum in modum ſqualere didicerat) Parauis illum apud ſe retinere ſumma ope conantibus, petere nihilominus intendit. Meliaporem ex itinere primũ, inde Malacam: à Malaca in Amboinum, & Mauricas inſulas, poſtremò Ternatem defertur. Omnib⁹ locis bene ac feliciter geſta re, plãtarijs de more inſtitutis pro copia præſenti villicos atq; cuſtodes appoſuit. Hinc ad reuiſenda quæ liquerat; operaſque in Chriſti latifundia diuidendas (quippe recentes interim ex Europa cultores aduenerant) haud ſine magno Molucenſium fletu Goam renauigare eſt coactus. Interea Tolanus Mauricæ terræ dynaſta, in Eccleſiam Dei (& erat ibi neophytorum ingens numerus) odium expréſſerat nominis Chriſtiani. multos acerbè torſerat, quoſdam occiderat, pleroſque omnibus fortunis exuerat. Ad ea facinora punienda profecti ab Ternate Luſitani, locum tũ cętera munitione, tum ſudibus præacutis, ac tribulis ferreis vndiq; ſeptũ offendunt. adeò, conſcius ꝙd meruiſſet Mahometanus, oppidum ad hoſtes arcendos omni quidẽ arte, veruntamen irrito conatu firmârat. ſiquidem eructantibus è vicino verticibus montium, tanta repente cecidit cinerum vis, vti munitionibus coopertis obrutiſq;, liberum ac tutum Luſitanis ad vrbem acceſſum daret. hinc, non ſolùm exitu lęta, ſed etiam miraculo inſignis parta victoria. Circa idem tempus Meliapore item inſignis ad memoriam accidit res. Luſitani, ſuburbano in colle, vbi mactatum à barbaris Apoſtolum Dei Thomã fuiſſe docuimus, nouum eidem Apoſtolo ſacellum extrue-

ſtruebãt. Aperientibus fundamentũ, inſculpta quadrato lapidi, ſanguineis & in ſpeciem recentibus conſperſa guttis apparuit Crux, lapideo item circulo incluſa; repandũ in lilium deſinens. inſidet in ſummo columba: lætæ ab imo herbæ luxuriant: in eo circulo inciſæ notæ cernuntur, quas propter vetuſtatem legi adhuc potuiſſe negant quidam; alij, ſeorſum ad legendũ adhibitos diuerſarum nationum Brachmanas duos præcipua eruditionis fama; haud paruo quidem labore, veruntamen congruenti ambos interpretatione reſpondiſſe ferũt, notas eas, plurium litterarum ſingulas obtinere vim. ijs Apoſtoli Sancti martyrium, quale nos è vetere traditione deſcripſimus, breuiter cõtineri: atque illud nominatim (quod ipſæ teſtentur guttæ) Chriſti famulum, inter eius Crucis adorationem & oſcula cecidiſſe. Extractam ergo tabulam ac probè purgatam, Luſitani confeſtim in ara gratulabundi conſtituunt: intentiore cura ſacellum abſoluunt. Noua inde loco frequentia, nouus honos acceſſit. ſed miraculo mox euidenti maiorem in modum aucta religio. octo ante Chriſti Domini, tribus ante Apoſtoli natalem diebus, cùm ab Eccleſia celebratur exſpectatio Virginei partus, in eam ædiculam Chriſtiani rei diuinæ cauſa conuenerant. Mirum dictu: ſimulatque à ſacerdote cœptum Euangelium eſt; vniuerſo inſpectante populo, Crux ea modicis primò ſtillis, largo dein ſudore manauit. admota hinc terſui linteola ſacra, liquido cruentas ebibêre maculas. Color etiã Crucis, è candido ſenſim in pallidum, è pallido in atrum ceſſit: grato poſthæc ſplendore cæruleus effulſit: ad extremũ, ſacrificio pacto, natiuus redijt. Scilicet, res tã noua & illuſtris, ineffabili quodam

gaudio delibutis adſtantium animis, altos gemitus, pias acclamationes, vim lacrymarum exciuit: neque verò proprium illius duntaxat diei cœtuſve, id ſpectaculum fuit. ex eo tempore, ſingulis fermè annis, eadem feſta luce, eodem nō modò ſacrificij, ſed etiam Euangelij momento recurrit. ſi quā do intermiſſum eſt, ipſo doctus euentu dirum aliquid portēdi populus putat. Ac, ne quis apud nos in tali tantaque re dubitandi foret locus; totam dein & facti ſeriem, publicis conſignatam litteris, & operis effigiem è lapide ipſo diligenter expreſſam, Cocinenſis Epiſcopus in Europam ſub initia Concilij Tridentini tranſmiſit. Cæterùm theſaurus ipſe repertus Caſtrio demum obtinente prouinciam; & Euangelio adſtruxit fidem, & opportunè Prætori ad omne periculum ac dimicationem pro Chriſti nomine ſubeundam, animos addidit.

Libri duodecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM LIBER TERTIVSDECIMVS.

TRanquillatum Luſitano res erat Indica, finitimis tyrãnis dynaſtiſque partim vi ac metu ſubactis; partim etiam æquo fœdere in amicitiam ac ſocietatem adſcitis; cùm repente periculoſum & graue bellum, vnde minimè putabatur exortum eſt. Eius belli concitator ac princeps fuit Sofar, qui poſt fœdum ab vrbe Dio Solimani diſceſſum, pacemque redditam Luſitanis, nunquam animum remiſerat à colligendis per otium viribus, quibus, vbi maturũ eſſet, ad eorum perniciẽ vteretur. Sex amplius annorũ ſpatium liberũ in oẽs apparatus habuerat. quo tempore ita ſe ſe in Mamudij adulta iã ætate Regis gratiam inſinuarat, vt omnium arcanorũ non particeps eſſet modò, ſed pæne moderator & arbiter. ac ſimul animũ adoleſcentis, & ſuo ipſum dolore, & muliebribus iam ſat incẽſum facibus, ad vlciſcẽdos auunculi Badurij manes, delendũque ex India Luſitanũ omne nomen, miris artibus incitarat. In eam rẽ, pręter veteres copias, nouos quotidiè varijs è nationibus milites, duceſq; belli peritos, ingentibus præmijs euocabat Rex. ijs in diſciplinam tyrones & collectitij tradebantur: fabrum, artificum, ac munitorum multitudo quã maxima cogebatur. ac præter cæteros, architecti etiam & machinatores egregij quinque à Byzantio vrbe conducti, menſtruo in ſingulos tre-

centorum aureorum pacto ſtipendio. armatorum ac tormentorum omnis generis officinæ locis idoneis peramplę inſtitutæ. ſolicitati occultis legationibus Indi Reges ac principes ad puniendas iniurias, & recuperandam maris poſſeſſionem, quam latrones pauculi, ſpecie mercaturæ ſubreptam, aliena magis ignauia, quàm ſua virtute obtinerēt. Sibi eſſe certum ac fixum, primo quoque tempore Dienſem arcem inuadere. ſi vnà cuncti conſurgāt, libertatemq; ac dignitatem, qua nihil prius debeat eſſe, tandem aliquando reſpiciant; tam exiguam profectò manū, tot ſparſam pręſidijs, ab ope domeſtica toto pæne terrarum orbe diſcluſam, mutui demū inter ipſos auxilij cōmunione ſublata, nullo negotio prorſus obrui & extingui poſſe. Cum eiuſmodi fere mādatis dimiſſi quoquouerſū legati. Et omnia hæc interim clandeſtinis agitata conſilijs, alto ſilentio tegebantur. Vniuerſæ comparationi, tantiſque delectibus, probabili ſanè commēto prætendebatur imminens in ſingulos dies à Patanio Rege bellum, quicum propter vicinitatem, quotidianæ diſcordiarum cauſæ non deerant. Soſar, ſimulandi æquè ac diſſimulandi magiſter, tum vel maximè cum Luſitanis, honore verborum, officijs, humanitate certare. Neque verò callidi veteratoris fucum aſtutiamque inſcitè Mamudius imitari: quippe, tum ſuopte ingenio tectus ac perfidus; tum domeſticis diſciplinis ad omnes doloſque fallacias eruditus: adeoque ſe per id ipſum tempus in Luſitanos bene animatum oſtendere; vt noxios etiam perfugaſque, ſi qui ex eorum ditione in ſuos tranſiſſent fines, magna cum beneuolentiæ ſignificatione ijſdem ad ſupplicium redderet. Porrò, artificium hoc dupliciter proderat Cā-

baia-

baianis: quod cùm ſuas ipſi cogitationes vario obtentu celarent;tum Luſitanos (vt eſt omnis incauta ſecuritas)ad cuncta quæ noſſe cuperent de viribus ipſorum opibuſque, de numero militum ac nauium,deque omni ſtatu prouinciæ palam & ſine ambagibus promenda perlicerent. Erant autem,ſiue ſuperiorum temporum vitio, ſiue inani fiducia diuturnæ pacis,tum eiuſmodi res,quæ vel quietum hoſtem & otij cupidum, pæne explorata victoriæ ſpe irritare facile poſſent. Diſciplinę bellicæ ſtudium,ad mercimonia quæſtuſque conuerſum.regius fiſcus,vario ſumptu & fraude multorum exhauſtus. claſſis in naualibus, interna vermium labe ac ſitu corrupta. nautæ remigeſq;,nelectis cuſtodijs infrequentes: milites, è ſtatiuis atque præſidijs,cauſati ſibi ſtipendia nõ pernumerari,pleriq; diffugerant,atque arma flagitiosè vendiderant.in ipſa Dienſi arce, quæ maximè omniũ erat,propter loci naturam,ſubitis ac varijs belli caſibus opportuna,è defenſoribus nongentis, quos ibi Garzias pace conſtituta reliquerat, ad ducentos circiter & quinquaginta redierat ſumma.atq; hos ipſos,Ioannes Maſcarenias præfectus,priuata magis munificentia & comitate, quàm auctoritate imperij,vel ſacramenti religione retinebat. ibidem adſeruabatur pulueris tormentarij, ſi acrior inſtaret neceſſitas,quod vix vnum in mẽſem eſſet ſatis.ac,ne frumenti quidem,vel oryzæ,& reliqui commeatus,ex anteconuecto atq; ſepoſito copia ſuppetebat.Hæc,Soſar,in primis,& alia id genus, ab Luſitanis, qui in Cambaia negotiabantur, ſeparatim ac ſæpius, pro familiari conſuetudine percunctando, probè cognorat. Inde Regum exterorum,pręſertim qui mare accolunt,pertentari

 ani-

animos denuò placuit. miſſi rurſus legati. ijs auditis, Reges alij pecunia & milite iuuêre Mamudium: alij, quominus eandem coirent ſocietatem, inteſtino ac propius vrente bello diſtenti ſunt. apud quoſdam etiam, rei euentum exſpectantes, compoſita nuper cum Luſitano pax & amicitia valuit. At Cambaianus, poſteaquã ſat ſibi copiarũ viriumq́; paratũ ad oẽs conatus animaduertit; gerẽdi belli hanc maximè rationẽ inſtituit. Sofarem, ingẽtibus inflatũ promiſſis, ſummæ rerum ampla cum poteſtate præfecit. Rumecani Sofaris filio, rei tormentariæ procurationem attribuit. hyems ad obſidionem arcis delecta, cuius initium, vti ſupra demonſtrauimus, in ijs locis eſt à Kalen. Aprilis: vt ipſum anni tempus, præcluſa nauigatione, Luſitanos maritimis, quæ vna ſupererant, auxilijs prohiberet. Rebus ita conſtitutis, ad earum ſuſpicionem quoad fieri poſſet auertendam, rumorem inſuper è compoſito diſſipant; vrbem Diũ Sofari pro amicitia donatam ab Rege; in eamq́; poſſeſſionẽ breui Sofarẽ eſſe venturũ: nec ſine magno comitatu; reuocandæ veteris frequentiæ cauſa. quæ res eò propius ad veri ſimilitudinem accedebat, quod & plenus certaminũ & controuerſiarum eſſet is dominatus, vt non multũ ex ea largitione Rex damni facere videretur; & huic eidẽ Sofari oppida nobilia duo, Surratum, & Reinelum paulo ante conceſſerat. ea fama vulgata, Sofar, Surrato, vbi tum agebat, litteras ad Maſcareniam dat: in quibus erat ſcriptũ: Ad cætera loca, quæ Mamudij Regis benignitate obtineret, nouiſſimè Dium vrbem acceſſiſſe. id munus eò ſibi accidiſſe iucundius, quò maiorem inde facultatem ſit habiturus, optata Maſcareniæ tanti viri conſuetudine

per-

perfruẽdi. ſimul ſibi eſſe in animo, vrbẽ ſuperioribus belli cladibus magna ex parte dirutam & euerſam inſtaurare, & in priſtinam, ſi fieri poſſit, celebritatem reducere; tumultus ac rapinas arcere; aduenis ac mercatoribus, quò libentius affluant, pacem, annonam, fidem omni ratione præſtare: neque id ſua tantum, ſed etiam ipſius Regis Luſitaniæ cauſa. hæc quoniam in tanta hominum perfidia, tamque ſeditioſis incolarum ingenijs fieri ſine magno apparatu copijsque non poſſint; petere ſe & orare, ſi armatus, & cinctus amicorum frequentia, Dium aduenerit; ne quid idcirco aduerſus Luſitanam rem aut amplitudinem ab ſe, vel à Mamudio cogitatum interpretetur. id adeò reapſe daturum operam, vti æqui pariter & iniqui omnes intelligant. Si fallat; diras omnes in ſe, caputque ſuum, fortunas, ac liberos, imprecatur. Hæc per ſummam impudentiam à Sofare in præſens tempus de more conficta. Maſcarenias haud ita pridẽ in eius arcis præfectura ſucceſſerat Emmanueli Soſæ (alteri ab eo qui à Badurianis eſt cęſus) cognomento Sepuluedæ. atq; is initio præfecturę, cũ in Cambaiæ finibus multa miſceri ac parari cõtra Patanium Regẽ audiſſet; haud ſanè commotus eſt. quippe nec ſine cauſa, Mamudio, rebus iã à Mogore acciſis, æmuli atque opulenti Regis inſidias omni conatu præcauendas putabat; & quò minus temerè Luſitanum, conſtituta iam pace, Cambęi laceſſerent, vel ſibi obnoxiũ ducerent; ſat magna ipſorum mercede recentibus euentis edoctos arbitrabatur. Hæc fermè principio Maſcareniam ſolicitudine liberabant. Aſt vbi, tempore procedẽte, Patanius nihil mouebat; ac nihilominus Cambaia erat in armis; & militari cõcurſatione, machinarũ

opificio, carriſq; aciumentis omnia perſtrepebát: enimuerò tum ſuſpicari Maſcarenias cœpit, ſubeſſe fraudem, atq; ad Luſitanæ arcis excidium ea cũcta ſpectare. ſuſpicioné auxère cõmeatus atque tormenta, in pagos Dio propinquos paulatim ſubuehi cœpta. Poſtremò dubitationem exemère omné, Sofaris ipſius litteræ, tanta præſertim adulatione blanditijsq; conſperſæ; nec non magna calonũ lixarumq; turba cũ plauſtris & impedimentis in vrbem ingreſſa; itemque ſub ſignis cohortes armatorum aliquot ſubſequutę. Annus tum numerabatur ſeculi huiuſce 46. & exacto iam autumno Martius menſis erat in exitu. Maſcarenias, quamquam atroci ac ſubita perculſus re, tamen extemplò colligit animum; ſeque in omnes firmandæ arcis, & ſeruãdi præſidij partes intendit. Prima fuit propitiandi præpotentis Dei cura. cæleſtem opem & ſupplex implorauit ipſe; & aliorum precibus iuſſit expoſci. Tum per expedita nauigia Caſtrium Indiæ Prætorem, itemque Bazaini & Ciauli præfectos Hieronymum Meneſium, & Antonium Soſam de hoſtium apparatu & conatibus edocet: ni ſuppetiæ quamprimum ferantur, vltimum haud dubiè ſibi ſuiſque imminere diſcrimen. In eadem loca mox nauibus inſtitorum amandat imbellẽ turbam, exceptis aliquot vſus quotidiani mancipijs, & paucis inſuper matronis, quæ ſexus oblitæ, ne deſererent viros, ſocietatem periculi, & diuturnæ obſidionis incommoda minimè recuſabant. Luſitanos præterea negotiatores, quibus erat arctior cũ Dienſibus amicitia, hortatur tum publicæ ſalutis, tũ priuati compendij cauſa, vti coemptam frumenti & oryzæ vim, carnes piſceſque ſale duratos, & alia id genus alimenta militibus deinde vendenda,
cele-

celeriter in arcis apothecas importent. id, vti potuit in tāta temporis anguſtia, & Dienſium iniquitate, ſedulò factum. Simul, tecta & tabernæ in veſtibulo arcis euerſæ. tigna, tabulæ, ferramenta, mali nauium introlati. Inter hæc, Maſcarenias pari diſſimulatione, & iiſdem quibus peti ſe videt artibus, ad Sofaris epiſtolam ita reſcribit: Quod Sofar, præter cætera in eum à Mamudio collata ornamenta, honoresque, nuper etiam Dienſi toparchia decoratus auctusque ſit; neque mirari ſe, qui præclara eius in Regem regnumque Cambaiæ merita dudum norit; & magnam cepiſſe animo voluptatem, non ipſius modò Sofaris, verùm etiam reipublicæ cauſa; quod bonorum omniū interſit, fortibus & induſtriis viris laborum præmia pro dignitate perſolui. Quod ad ipſius aduentum in vrbem attineat, nequaquam ſe illi concedere, vti maiorem fructum, è mutuo conſpectu & familiari conſuetudine percepturus ſit. De copiarum numero, quas ad vrbem variis de cauſis cogatur adducere; neque pudoris, neq; arbitrii ſui eſſe, definire quicquam: tantùm admonere pro amicitia, videat etiā atq; etiā, ne quid in tanta hominū colluuie, & Luſitani præſidii vicinitate turbetur. Hiſce litteris acceptis, magnopere lętari Sofar, tam bellè tecta ſua conſilia; tā læta initia dare ſeſe. neque diutius morandum ratus; inſtante iam hyeme, Dium alias idētidem aliasque ſubmittit manus. interdiu milites ac lixæ cum ſarcinis, noctu maiora tormenta cum reliquo inſtrumēto oppugnationis intrabant. Poſtremò Sofar ipſe ad XIV. Kalend. Maias cum Rumecane filio vrbem inuehitur. millia quinque Turcarum ducebat. ii erant exercitus nerui. ſequebatur longè maior è variis gentibus multitudo.

Nouus dominus, vetus inquilinus, ingenti gratulatione & plauſu ciuitatis exceptus, diuertit in regiam. inde per cauſam Maſcareniæ ſalutandi, ſpeculatores in arcem mittit. à Maſcarenia viciſſim ad eum, honoris & officij cauſa deſtinatur Simon Pheus Limenarcha, notæ prudentiæ vir. Hunc Soſar aduenientem primò comiter accipit: mox, varijs de rebus inſtituto ſermone, deliberatum eſſe, ait, ſibi, ad rixas vitandas, muro vrbem ab arce diuidere; valde optare ſe, ne Luſitani, vt olim, adeo ſalutare impediant opus. dein eorūdem iniuriam inſtitit queri, quod pænè precario in eas regiones admiſſi; totum ſibi vindicent mare; & cùm alios populos ac dynaſtas, tum verò ipſum quoq; Cambaiæ Regem iniuſſu nauigare prohibeant. Sat iam peregrinos & aduenas veteribus incolis inſultaſſe: tantam indignitatem ferri non poſſe diutius. hæc Pheum renuntiare ſuis, ac ſimul reputare iubet quemque apud ſe, quàm pauci, quàm procul ab domo, quàm à rebus omnibus imparati, quàm incommodo anni tempore, tot tamque infenſis nationibus ad prædam obiecti ſint. ad ea ſi prudenter animum aduerterint; profectò fore, vti, vel cum iactura, paci atque otio conſulant, nedum in tanta rerum iniquitate deprehenſi, validiorum opes atque arma vltrò laceſſant. Cum hiſce mandatis Pheus in arcem regreditur. Maſcarenias ad conſilium refert. ac tametſi liquidò cunctis apparuit, à Soſare non certamē iuris quæri, ſed vim; tamen, ne furendi materiam hoſti armato præbuiſſe viderentur; de cæteris rebus placuit reſponderi, nihil ipſorum iuris aut poteſtatis eſſe. haud longè diſtare Prætorem Indiæ Caſtrium. ſi ad eum legati mittantur, ſperare pro eius iuſtitia, quod fas æquum-

æquumque ſit, facilè impetraturos. Quod verò ad murum attineat exſtruendum, in Garziano fœdere diſertis verbis cautum eſſe de limite. ſi intra id ſpatium ædificare Sofar animum inducat; ſe nō modò non prohibituros, verùm etiam adiuturos manu. Sin terminos tranſilire, &, quod Ninaraus ante fruſtra tentarit, arci obmoliri atque officere cogitet; daturos operam vti denuo Cambaia atq; India omnis intelligat, Luſitanos nullo terrore, nullis difficultatibus, vel de iure finium, vel de gradu conſtantiæ demoueri. Hæc Pheus idem referre iuſſus in regiam, & vnà exemplum fœderis, teſtato deſcriptum. Ad ea denuntiata, nimirum Chriſti deſertor excanduit: traditumque ſibi à Pheo libellum, incenſus ira, diſcerpſit. id Sofari, & committendi belli principium; & finis alienæ gerendæ perſonę fuit. confeſtim iniectæ legato catenæ: & ambulantes in proximo Luſitani alij duo repente comprehenſi, & in cuſtodiam traditi: nimbus telorum in arcem ſubito procurſu coniectus. Per hunc modum hoſtili ſcelere patefacto, Maſcarenias, quò propius cernit periculum, eò in ſpeciem erectior celſiorque; ſuos omni ratione cōfirmat. hortatur ne improuiſo malo icti contrahant animos. proprium eſſe Luſitani generis & ſanguinis, demonſtrare quidnam diuino fulta præſidio, neque tamen idcirco in ſocordiā reſoluta, paucitas poſſit. Eius rei multa eaque illuſtria varijs orbis terræ partibus edita documenta. Sed ne longè abeant, nuper hanc ipſam arcem, Antonio Sylueria præfecto, maioribus etiam copijs terra marique oppugnatam obſeſſamque. Luſitanos perexiguo numero ad vltimum inopiæ redactos, multo maxima parte ſuorum amiſſa; tamē ſtetiſſe cœleſti

leſti ſubnixos ope;& quæ pati in ijs anguſtijs poſſit humanum corpus, omnia pertuliſſe, quoad fracti metu aduentantis ab Goa ſubſidij, Turcæ pariter & Guzarates, atque adeo Sofar idem ille, relictis per ſummam trepidationem impedimentis, abſceſſerint. Inde, prædicatione omnium & fama, nomini Luſitano ingens additum decus. haud diſparis exitus, in ſimili cauſa, nunc quoque præcipiendum animis gaudium. nam & aduerſus ruptores fœderum, contemptores diuini atque humani iuris, teterrima dœmonum mancipia, pro inſontibus & circumuentis, &, quod caput eſt, rectæ fidei defenſoribus, haud dubie ſuperos bellum eſſe geſturos:& accita iam ab Goa, Bazaino, Ciaulo, & alijs oppidis fideliſſima ſuorum auxilia propediem affutura. Neque verò, quod ad timorem vel maximè proponatur, extimeſcendam eſſe hyemem. Luſitanæ pietati, virtuti, nauigandi ſcienciæ, non regionum interualla, non ventos, non tempeſtates, quominus vltima experiantur, obſtare. Tantùm interea ſe ipſi viros præbeant: omni conatu enitantur ad laudem; neu cõmittant, vti vel Chriſtiana fiducia, vel duritie militari, Syluerianis aut ãlijs inferiores vlla ex parte fuiſſe videantur. Eiuſmodi vocibus publicè priuatimque obfirmato ad omnem patientiam milite; Maſcarenias, pro tenuitate præſidij, ſtationes vigiliasque diſponit. Septem, inſtauratæ paulo ante arcis erant propugnacula: in ijs totidem duces cum vicenis fere militibus collocat. Marinum caſtellum Fernando Caruallio committit. huic defenſores triginta attributi. Cambaicam orã Iacobus Lacteus duobus caturibus tueri iuſſus, & hoſtẽ, quoad liceret, maritimis commeatibus intercludere. Reli-

quam

quam manum ſibi Maſcarenias ad ſubita belli reſeruat. Duces ad ſua quiſque digreſſi loca, ſe ſe alacriter ad opus accingere: centonibus ac molli tométo protegere muros: aggerere ceſpité: farta glebis dolia inter pinnas locare: arma, contos, machinas, & quicquid ad repellendum hoſtem opus eſt, pro copia præſenti raptim expedire: ad nominis Chriſtiani gloriam retinendam; ſubeunda pericula; famem, ſitim, vigiliasque, & vltima perferenda; mutuis adhortationib⁹ incitari. Inter hæc, Sofar, omnibus iam rebus in proximo comparatis, qua parte ex oppido eſt aditus, aggerem vineasq; ad arcé agere inſtituit. apertá quippe oppugnationé, & repentinú ad mœnia ſucceſſum impediebat, præter defenſorum virtutem, ipſa quoq; altitudo & latitudo foſſæ; quam poſt Syluerię diſceſſum, Emmanuel Soſa duplo quàm antea capaciorem effecerat. Sofaris autem, muniendi ratio fuit eiuſmodi. Ab vtroque inſulæ margine vallum arci ad teli iactum obiecit. in eo vallo turres locis editioribus excitantur è ſoluto lapide, frontibus duntaxat ad lineam exęquatis. ab tergo baiuli atq; operarij terram adaggerant. in ſummo, prætentis goſſipij ſarcinis, muralia tormenta; in medio atq; imo, relictis ex arte feneſtellis, minores fiſtulæ collocátur. Hæc omnia paucis diebus admirabili celeritate perfecta. noctu fere muniebant, quò minus ad certos Luſitanorum ictus paterent. interdiu, ſicut ab opere ceſſabatur; ita ab arce diuerberanda, & fatigando præſidio nulla dabatur quies. A vallo dein multiplex murus cæptus duci, flexuoſis Indico more mæandris: quò & oppidani tutius ad arcem ſubirent, aggeremq; protruderent; & prȩſidiarij, ſi fortè erupiſſét, nó modò ad tráſuerſas ex occulto
iacu-

iaculationes præberent corpora; ſed etiam ignotis anfractibus & errore viarum impliciti tenerentur. Dum hæc fiunt, Sofar optimum ſtatuit, ex alia parte marinum adoriri caſtellū: vt eo capto, & portum haberet in poteſtate, & arcem ab latere tormentis impeteret. Eius rei cauſa ingentem onerariam in receſſu intimo procul ad hoſtium telis, ad caſtelli faſtigium adæquandum, pluribus tabulatis attolli iubet; multoque bitumine ac pice diligenter oblini: quam deinde, ad caſtellum admotam æſtu ſecundo, ſuccendant; cōcepto igne, in ſcaphas deſiliant armati; auctoque tumultu inter fumum & clamorem, ſcalis aſcenſum in muros obtineant. Hæc res, priore bello fruſtra tentata, eundem rurſus habuit exitum. quippe, tabulata paulatim in ſublime creſcentia conſpicati è turribus Luſitani, rem ad Maſcareniam deferunt. Ex tēplo negotium datur Iacobo Lacteo, qui captiua iam aliquot nauigia ad arcem traxerat, vti quamprimum occupet parato ad incendium pegmati necopinatos ignes inferre. Noctu profectus cum fiſtulatoribus haud plus viginti, quamquam tectis ſub manus vola funiculis, leniſſimoque remorum pulſu, non latuit Sofarem ipſum, ea fortè hora circumeuntem excubias. ille confeſtim ad arma littuſque dat ſignum. tollitur clamor. ex omni parte concurritur. Lacteus, ad ſimilem caſum pręparatis iam ante ſuorum animis, rectum curſum rectaſque proras in periculum tenet. nec minus feliciter quàm antea Goueanus, circumfremētibus ferreis globis atque ſagittis, ad onerariam penetrat, vt in nullo tali metu, minimè cuſtoditam. Cōfecta iam videbatur eſſe res, cùm in ipſo (vt fit interdum) articulo, ingens præter omnem exſpectatio-

tionem difficultas oboritur. hoſtilis pyra, quàm vel è longinquo concepturam ignes crediderant Luſitani, aduerſum coniectas è proximo tædas ardenteſque ollas, repente contumax & inuicta perſtare: iteratis vndique iaculis nihilo magis lædi: iaculantium oculos animoſque ipſa rei nouitate confundere. Tum Luſitani, ancipiti vrgente malo, quod & in mora exitium, & in irrito incepto deformitas foret; conſilium à cupiditate gloriæ mutuantur audax ac pænè temerarium. inciſis momẽto anchoralibus, nauem ipſam remulco ad caſtellum vſque per media tela perducunt. ibi demum facibus per otium ingeſtis, in hoſtium conſpectu, relucentibus latè flammis abſumpta. Id euentum, ſicuti eximiam in ſuos Dei benignitatem, & priſtina miracula retulit, nullo, ne tum quidem, è Luſitanis initu redituque inter tantam miſſilium procellam deſiderato, vno tantùm leuiter ſaucio; ita Sofarem, primò indignantem, dein ſtupore defixum, ab conſilio maritimæ oppugnationis auertit. eò acrius ab terra munitiones vrgeri cœptæ. & abundabat multitudo, vt ſi quid tormentis ab Luſitano dirutum eſſet, Mamudiani extemplò reficerent; & mortuorum loco (plurimi autem quamquã per tenebras fixi cadebant) fuſtuario coactos alios aliosque ſubmitterent. incluſis contra, neque ad erumpendum copiæ, neque ad perpetuos & temerarios ictus iacula ſuppetebant. Per hunc modum, vertente menſe, ad arcis pænè foſſam agger vineæque perductæ. huic rurſus aggeri lapideum præſtruunt murum tredecim pedum latitudine: & in eo noua caſtella, crebraſque ſtationes, & varia tormenta conſtituunt. Hanc fermè circumuallandæ quacunque licuit, arcis formam ſequutus

quutus

quutus eſt Sofar. Interea Caſtrio Prætori, ad claſſem, vt dictum eſt, reparandam ſat per ſe incitato, acres addiderant ſtimulos, Maſcareniæ nuntij ac litteræ. Confeſtim, è duobus filijs Fernandum natu minorem, egregiæ indolis adoleſcentem, cum nauigijs compluribus, & vario cõmeatu, cadisq; ſulphurei pulueris, & nobilium manu, Diũ quàm celerrimè iubet præcedere. Hoſce, dubio profectos cælo, atrox in medio curſu tempeſtas adorta diſiecit. pars Bazainum & vicina littora petiêre: Fernandus cum octo caturibus inſtando & remigando peruicit, vti Dienſem teneret arcẽ; inuitiſque, & inſpectantibus Mamudianis, militem, & commeatus, & omne bellicum inſtrumentum exponeret. Ingenti Luſitanorum gaudio id ſubſidium acceptum: ac minimè dubia ſpes victoriæ conſequuta. initur bellatorum numerus: ad quadringentos & quinquaginta peruenit. Suppleta deinde arceque cuſtodiæ, & Fernando infirmiſſimum omnium propugnaculum Diui Ioannis (ſuum cuique propugnaculo fermè ab cæleſtibus patronis indiderant nomen) cum fortiſſimis iuuenibus eſt datũ. Per eoſdem fere dies, Mamudius, ad viſenda opera militesque animandos, cum nouo exercitu Dium aduenit. id ſuſpicatus è concurſatione plauſuque Maſcarenias, Fernandum Caruallium è marino caſtello rem per exploratores iubet cognoſcere. Tranſmiſſi multa iam nocte nandi periti & ſpectatæ fortitudinis viri ſex, ad vicinam hoſtium ſtationem adrepunt; & è cuſtodibus vni manus inijciunt. ad cuius vociferationem concurſu facto, Luſitani duo treſve inter tumultum occiſi. reliqui, tenaciter apprehenſum vigilem, præualentes ipſi viribus, ad ſuos illicò tranſtulêre.

lēre. Ex eo, de Regis aduentu cognitum eſt, itemque de conſilijs hoſtium nonnulla comperta. quibus rebus adeò non exterriti ſunt Luſitani, vt etiā per tenebras, crebro igne, bombiſque, & tubarum cantu ſigna effuſæ cuiuſdam gratulationis ediderint. Inde cùm admiratio cepiſſet hoſtes, auſi è proximis vigilijs percontari quidam (è diuturno commercio haud ignari linguæ Luſitanæ) quęnam eſſet cauſa tantæ ac tam repentinæ lætitiæ. Reſponſum ex arce eſt: efferri gaudio Luſitanos, quod Mamudium ipſum in caſtris verſari didicerint. quippe, hactenus cum fugitiuis & deſertoribus, miſtis ex omni colluuione, turpiter dimicatum. deinceps, cum Rege regnique proceribus multo honeſtiùs fore certamen. eo reſponſo irritati vigiles inuicem probra Luſitanis ingerere, ſeruitium Sofaris, æternas compedes, acerba ſupplicia minitari. Verborum iaculationem ferrea vtrinque ſequuta miſſilia. Per continuos dein dies, inſpectante atque adhortante Mamudio, arcis mœnia quatiebantur. Sub teſtudine baſiliſcos (noxiorum plerunque nominibus animantium hodie balliſtas appellare mos eſt) & alia id genus tormenta Mamudiani promouerant. ijs Thomæum, & Iacobæum propugnacula, & quantum inter vtrumque erat muri, cum ruinæ minis, ac terribili fragore feriebant. Minora verò tormenta, in ipſas potiſſimū feneſtellas ac pinnas obuerterant ita ſcienter, vt ſine præſenti exitio ſe vix quiſquam propugnatorum oſtenderet. Inter cæteros nobili viro Iacobo Gnaiæ (à quo multa de his rebus accepimus) in hoſtem collineanti globulus in fomitem fiſtulæ illatus; fracto impetu, oculum ipſum quo collineabat, excuſſit. Puluis autem, eo erat artificio ac

ſubtilitate perfectus, vt è flammis emicantes ouales pilæ, dolia ceſpite plena transfigerent. Mortarium etiam idoneo ſtatuerant loco (& peritiſſimus aderat librandi magiſter) inde immani ambitu globi triginta paucis diebus in arcem immiſſi, maiore tamen incluſorum trepidatione, quàm damno: quod tum è genere ſonitus, tum è magnitudine impendentis è ſublimi peſtis ac ponderis, plerique ſpatium ad præcauendum haberent. tecta fermè perforabantur, & diſſilientibus lapidum fragmẽtis nihil erat in proximo tutum. magiſter dein fortuito ex arce telo perimitur. ſucceſſit huic artifex, nequaquam vſu vel ſciẽtia par. huius culpa recidentibus in caſtra globis, tres è Mamudianis obtriti: neque vltra exerceri machinam placuit: ita is terror amotus. Cæterùm ex alijs partibus haud intermiſſa verberatione aliquátum prociderat muri. & propugnaculũ Diui Thomæ, ſolutis compagibus, metuendo hiatu diſceſſerat. Aduerſus id malum interior murus latitudine pedum viginti maturè perductus. diruta prius ædificia materiam & ſaxa variæ magnitudinis prębuêre. A præfecto ipſo cum nobiliſſimis primùm admotæ operi manus: horum induſtriam cæteri deinceps acriter ſubſequuti: magnoq; certamine continuata ſtructura, intra ſeptimum diem murus abſoluitur. Sub hæc Mamudius, longiorem quàm putarat obſidionem, & ſine vlla pacis mentione obſtinatos cernens Luſitanos, è ſuo comitatu Iuſarcanem ducem impigrum, & bellicæ compotẽ laudis, cum Abaſſina legione in caſtris reliquit. ipſe, procerum hortatu Madabam vndecimo quàm venerat die regreditur: verbo, ad expediendos commeatus nouumque ſubſidium: re vera, præ-

ra, præter moræ tædium, metu quoque perfuſus, quod è cognatorum numero quidam hoſtili glande traiectus, ad ipſius pedes exanimis corruiſſet. At Sofar, incenſus dolore & rabie, quod nullã admodum inſignem operam præſenti nauaſſet Regi, præcelſam aliam ſtruem è ſaxo terraque, interſtratis ad firmitatem ramis ac frondibus (vnde Ramoſa appellata eſt) erigebat; vt libero in arcem proſpectu, Luſitani præſidij diſcurſum ad bellica miniſteria, deſtinatis è ſuperiore loco ictibus impediret. Aduerſus eam perniciem, Maſcarenias, opportunitatem captans iaculandi, tormenta identidem alio atq; alio transferebat. turrim dein è regione creſcentis machinæ raptim excitauit. in eo præſidio poſitus Antonius Paſſanius cum fiſtulatoribus quadraginta; quod ipſe quamquam arctis in rebus priuato ſumptu propter diuitias ac ſplẽdorem alebat. ij ſumma contentione opus impedire iuſſi. id quò commodius facerent, nocturnis horis (quo maximè tempore muniebat hoſtis) ferrea cãdelabra permagna, crebræq; faces ad idonea loca diſpoſitæ: quæ, fuſo longè lateque lumine, cùm ſitum caſtrorum, genus operum, multitudinem hominum veluti diurna luce nudarent; magnus videlicet, vilium præſertim operarum interitus cõſequutus. Sed ea erat agreſtis turbæ copia, is à tergo inſtantium atque vrgentium præfectorum terror, vt plagis coacti miſeri ſeſe volitãtibus palam telis obijcerent; ac peremptorum loca noui ſubinde recenteſq; ſupplerent. ita, nequicquã conantibus prohibere Luſitanis, ad ſummum perducta moles, & omni bellico apparatu confeſtim inſtructa. Inde, cùm arcis interiora in dies magis infeſta fierent, Maſcarenias ante ſacram ædem edito

loco tumulum extollit: collatiſque eo tormentis, & ingenti præcipuè baſiliſco, Ramoſam ita quatefecit, vt magna cum ſuperſtantium clade proſterneret. neque ſtratam rurſum exaggerare auſi Mamudiani. Conatus dein omnis ad foſſas opplendas, & opera mœnibus ipſis iniungenda conuertitur. iam ad marginem vſque perduxerant vineas. acceſsêre validis ex aſſeribus muſculi, quàm duriſſimo corio tecti, ſub quibus operæ ſine periculo commearent. Ex iis muſculis tabulæ decliues ita prominebant, vti per eas deuoluta ex occulto ſaxa, truncique arborum, & glebæ vltra mediā foſſam impetu ipſo ferrentur. Inter hæc Mamudiani per tenebras clara voce maledicere obſeſſis, quòd more fœminarum intra ſepta latitantes, non haſta gladioue, ſed miſſilibus tantùm è longinquo rem gererent. at non hiſce artibus qui primi è Luſitania ad Indos venerint, gloriam quęſiſſe: non ita nuper Syluerianos bellum exercuiſſe: verùm in dextris & pede collato propoſitam habuiſſe victorię ſpem: ſeque ſe mœnibus, ſed armis mœnia tutari ſolitos. attamen ſibi non eſſe dubium, quin eius deſidiæ, non tam penes militem, quàm penes præfectum reſideat culpa. quippe qui communem ſalutem proprio timori prætexat: viroſque (ſiquidem eius diſſimiles ſint) vitæ prodigos, laudis appetentes, ad conferendam cum hoſte manum paratos, fame poſtmodum & omnium rerum inopia perituros, exemplo ſegnitię, & imperij vinclis intra munimenta cohibeat. Hæc & alia eiuſmodi ad excitandam ſeditionem, vel ad prouocandos ad temerariā pugnam Luſitanos, iactare ſub muris ac portis identidē barbarus, nimirum Sofaris iuſſu: quod magna eſſet in ſpe, ſi apertum

tum ad certamen elici poſſent, paucis prælijs abſumptum iri omnes præſidij vires. Sed neq; milites, in id vſque tempus obedientes duci, neque ducem, minimè leuem, aut bellicæ artis ignarum, admodum mouebant importuna & quotidiana conuitia. Magis illa cunctos angebat cura, vt ingruenti à muſculis dano quàmprimum obuiam iretur: quæ res magnas habebat difficultates. nam & coniectos è muris ignes coria reſpuebãt: & maiorum balliſtarũ vſum, quo vel maximè incluſi valebant, ſpatium ipſum propinquitatis ademerat. His rebus anxio, multaque apud animum ſuum agitanti præfecto; remedium tale in paucos tamen dies oblatum. Fornix erat in imis mœnibus, ſimplici lapidum ordine in ſpeciem obſtructus. Eo animaduerſo, locum aperiri ac repurgari Maſcarenias imperat; poſtibusque validiſſimas imponi fores. Immiſſi dein qui perpetuo egeſtu, ſuccedentes inuicem alij alijs, foſſam latentes exhaurirent: ac tradita per manus rudera ſilentio in arcem aſportarẽt. ij deciduam vndequaque materiam ita ſubducebant, vt quàm integerrimũ cumuli faſtigium, fallendi hoſtis cauſa, relinquerẽt. Quatriduum totũ nocturnus diurno continuatus eſt labor. interea Mamudiani munitores fabrili bolide fundum ſubinde explorare. ac primò admirari cur minimè creſceret, neq; reſponderet operi aceruus. dein, poſteaquam magis etiam ac magis imminui ſentiebant (extenuatus quippe, demum aſſidua ſubtractione corruerat) noſcendi cauſa, periculo contempto, capita proferunt. Luſitanos, quæ iaciebantur, impigrè amolientes cernunt. confeſtim & è muſculis in foſſam, & è muris in muſculos tela coniecta. Et Sofar à præfectis fabrum admonitus aduolat.

is, dum ad oram valli, in dextrum innixus cubitum, Luſitanam cryptam attentius contemplatur, ſuſpenſo & cogitabundo, nequaquam in ſpem tantæ rei miſſus ex arce globus, manum ſimul & ſinciput abſtulit. Ea vulgata re, tantus exercitum inceſſit pauor, vt parum abfuerit, quin deſertis operibus vineiſque, obſidio ſolueretur. Obſtabat maximè Rumecan, ferox ingenio viribuſque; & odio nominis Luſitani à primis annis imbutus. Is, domeſtico luctu minimè fractus, celebratis more Mahometano paternis exſequijs; tum vniuerſos, tum ſingulos appellare, hortari ad perſeuerandum: tot iam exhauſtos labores; tantæ molitionis opera ſudore perfecta; ex hoſtibus in ipſa paucitate perijſſe non paucos; & qui ſuperſint, vulneribus, fame, vigilijs, defatigatione confectos, hominum ſimulacra non homines, vix iam ſuſtinere arma, latitare in angulis, deſperato nouo ſubſidio fugam haud dubiè meditari. ſed & maritimos exitus, aduerſo anni tempore, & terreſtres, vallo & ſtationibus intercludi; immanes belluas indagine cinctas teneri; victoriam eſſe in manibus; tam propinquæ ſpei exitum nullo pacto deſerendum: tot nationum ſalutem, tantum diſcrimen opinionis in hac obſidione verti: ſi paulum adnitantur Mamudiani; & liberatæ Indiæ decus æternum, & nauatæ Regi ſuo operæ mercedem opimam laturos. Hiſce dictis animati plerique, Rumecanis conſilium approbant; in tanta tamque recenti clade tantam animi magnitudinem vulgo admirantur. denique dum à Mamudio veniant mandata ſummam belli adminiſtrandi conſenſu militari ad eũ deferunt. mittuntur ad Regem legati, ille per litteras iubet duces oppugnationem vrgere; noua idẽtidem

tidem ſupplementa, confecti belli præmia pollicetur ampliſſima: prærogatiuam ſuffragij militaris de Rumecane confirmat. Luſitanis interim, cognita è fugitiuo quodam Sofaris nece, magna vide licet ſpes tranquillitatis affulſerat: ac, veluti pactis inducijs, dum ſedatur in caſtris timor, vtrinque otiũ fuit. Sed mox nec opinato recruduit bellum, nouo imperatore adeò impigrè obeunte munia; vt Sofarem deeſſe, neq; hoſtes, neq; ciues vlla ex parte ſentirent. Ad foſſam præcipuè aggerandã, ex patris deſtinatione curas intenderat. itaq; præter eam turbam quam in caſtris habebat, alia inſuper ex agris oppidisque multitudo contrahitur: ac turmatim diuiſa, ad tintinnabuli pulſum in orbem ſubit: neq; iam è muſculis tantũ, ſed propalã è vallo: cùm interea miſſilibus certaretur, variæ magnitudinis lapides, arbores totas, virgulta, ceſpitem iactant: occiſorũ cadauera, ne cæteri ſpectaculo terreantur, obruta ruinis accumulant. poſtremò, vineas ac vallum ipſum vndique prorutum, cum ingenti fragore deuoluunt: neque iam vlla ope reſiſtere Luſitanus valebat. Fornix primùm aſſiduo iniectu materiæ obſtructus: dein, quod ſupererat ſpatij, quotidianis incrementis occupat moles. Inter hæc, Maſcarenias, tot vndique cinctus anguſtijs, nouum à Caſtrio Prætore auxilium efflagitare per litteras nuntioſque, quos in apertũ vitæ diſcrimen ſpeculatorijs nauigijs hyeme ſæuiente mittebat. Rumecan verò, quamquam libero iam ad mœnia ſucceſſu, cruentam nihilominus dimicationem proſpiciens; Simonem Pheum ſub muros miſit, qui varijs cõditionibus populariũ tentaret animos; Mamudij, & Rumecanis clementiam prædicaret; obſeſſiſque, ſi abire incolumes

animum inducerent, naues ad profectionem offer ret. Ad ea cùm ferocius reſponderetur, negaretq; Maſcarenias, cum violatoribus fœderum atque periuris, vllam ſibi pacis conditionem eſſe; confeſtim Pheus è conſpectu ſubtrahitur: coniectisq; per iram telis, Luſitani duo, qui ad colloquium pinnas muri fidenter aſcenderant, occiduntur. Poſtridie ſub veſperam è Mamudianis promptiſſimi, excelſos nauium malos tranſuerſis iunctos tigillis, ad Sancti Ioannis propugnaculum erigunt: elatisque ſuper capita ſcutis, in ſummum enituntur. Fermè triginta iam aſcenderant, cùm Luſitani ad periculum propulſandum, ac demendum dedecus mutuò ſe cohortati, impetu capto, alios è corona præcipites dant; alios in ſcalis obnixos, contis detrudunt; detruſos, iaculis, & flammarum alimentis & ſaxorum ponderibus obruunt. in horum locum ſuccedere conantes alij, pari defenſorum conſtantia repelluntur. pauci incolumes, magna pars ambuſti, aut vulneribus confecti recedunt. neque vltra tentari pugnam ipſa patitur nox. Paulo dein ſegnior obſidio fuit, dum ad ſummum certamen Mamudiani ſe comparant: accenſisque vrbe tota luminibus obeunt templa, ſuumque Mahometem inani prece ſolicitant; multi etiam ſolenni vouent coniuratione, ſe non niſi victores ab arce redituros. In diem viij. Kalend. Auguſti certamen edixerant. is Diui Iacobi Apoſtoli natalis eſt dies: quod ipſum victoriæ mox omen Luſitanus accepit. Vbi tempus affuit, Mamudiani inſtructis ante lucem copijs, ad arcem ſilentio primùm, vt fallerent; dein, poſtquam vigilare hoſtem ſenſêre, magna cum vociferatione ſuccedunt. Luſitani præſentibus animis corripiunt arma, Sanctum

Iacobum ingeminant;tentantes ab omni parte adi-tũm hoſtes,igne,ferro, lapidibus prohibent; vbi plurimum periculi oſtenditur; ibi frequentiores obſiſtunt.Rumecan interea ſuis hortator adeſſe; alios caſtigationibus,alios promiſſis ac laudibus incitare,alijs voti ac iuriſiurandi religionem incutere; acerrimè vtrinque prælium cieri; cõfuſus imperijs, minis,gaudio,metu clamor,itemque tremendus tormentorum ſonitus ad aſtra ferri; ſubeuntium audaciſſimi quique paſſim occumbere. in Thomæum præcipuè & Diui Ioannis propugnacula ingruerat belli moles. Eò dum intenti propugnatorum oculi pariter animiq; ſunt, è Mamudianis interim eximia corporũ agilitate complures, obſeruato æſtus receſſu, ad maritimũ arcis latus, antequam diluceſcat, accedunt: perque præruptum,eoque deſertum ab hoſte ſaxum,partim brachijs humeriſque,partim qua cautes patiebantur, ſcalis innixi,in arcem ſcandunt, inque ædium tectis Mahometana vexilla conſtituunt.dein, ſtolida capti auiditate,armorum atque hoſtium obliti,ad prædam illicò dilabuntur. Mulierculæ quædam,alijs omnibus ad pugnam digreſsis,in ea parte curabant.ex ijs nonnullæ virili animo arreptis haſtis,prædatores locorũ ignaros,& incerto concurſu nocturnoq; pauore perterritos, intra tecta coercent;aliæ ad opem à præfecto expoſcendam ad mœnia prouolant. Maſcarenias trepido nuntio excitus,ne pugnantium frangantur animi, ſilentium imperat;ipſe cum expeditis ad locum accurrit:ibi hoſtes partim in ædibus incluſos, partim in angiportibus errantes obtruncat:viginta ferme,cùm ſeſe conglobaſſent,ad vnum cæſi.cæteros ex arce deiectos,tum altitudo præcipitij, tum

prominentes è rupe ſilices acūti dilacerant.intẽtiore dein cura locus cuſtodiri cœptus: & Maſcarenias,ab ea parte victor,in prælium feſtinè regreditur;ſuis laborantibus omni arte animos addit; neque verbis tantùm,ſed etiã corpore miſcet certamen;duciſque pariter ac militis partes egregiè ſuſtinet. Sex fermè horas dubia victoria pugnatũ eſt. Ad extremũ Rumecã ſuorum clade perculſus, receptui cecinit. Luſitani tantis defuncti periculis,primùm omnium Deo ſuperiſque, ac patrono præſertim Diuo Iacobo laudes, grateſque agunt: cæſorum deinde ineunt ſummam, è ſuis tantummodò ſeptem; ex hoſtibus comperiũt amplius mille & trecentos. capta etiam militaria ſigna nõ pauca.Chriſtianorum funus magno omnium ſtudio celebratum eſt. Laudati pro cuiuſque merito milites ac præfecti.Ludouicus Soſa,& Fernandus Caſtrius,quorum alter Thomæo,alter Sãcti Ioãnis propugnaculo præerat, præcipuum fugati hoſtis,arciſque ſeruatæ decus tulêre.Antonius quoque Paſſanius, interiorem aggerem turremq́; magna cum hoſtium ſtrage tutatus eſt.Ac,fœminarũ etiam, illo potiſſimùm die cõſpecta virtus: è quibus aliæ furtiuo,vti dicebamus,aſcenſu tranſgreſſum munimenta hoſtem Maſcareniæ trucidãdum obiecerant;aliæ ad mœnia dimicantibus viris arma & ſaxa, itemque faſcias & medicamenta ſuggeſſerant,verſatæque inter ipſam dimicationem erant adeò pertinaciter,vt ſauciæ nonnullæ conſtanti dextra ſibi ſpiculum euellerent, plagiſque obligatis ad inſtitutum redirent,Is, bene iuuante Deo,pugnæ illius exitus fuit.Secundum eam pugnam,obſtinatis vtriuſque partis animis, aliæ deinceps haud abſimili euẽtu pugnatæ. in ijs, præter

cæte-

cæteratormenta ferrumque, ardentibus maximè iaculis certabatur, maiore oppugnantium, quàm defenſorum pernicie. quippe goſſipio, quo Indi ad veſtẽ vtuntur, ignis tenaciter adhæreſcens, momento excitatum incendium per confertos manipulos cuneoſq; latè fundebat. quos autem flamma comprehẽdiſſet; ij, abiectis armis, cùm ſimul veſtimenta proijcere non valerent, cæteroſque ab ijs adiuuandis exuendiſve, ſui quemque periculi metus auerteret, cæci, amenteſque crebro cum gemitu, incerto veſtigio, extra ordines ferebãtur. Hinc, deformatos vultus; exuſta lumina; pendentem è nudatis artubus cutem, ac velut in lora diſſectam; horrendo ſpectaculo cerneres. At Luſitanum multò minus lędebat ignis, amictu laneo, & inſuper ocreis & chirothecis ac thorace munitum; & corio deficiente, præfectus, in eundem vſum, è pellibus inauratis periſtromata pretioſa militibus diuidẽda curauerat. Ex eo tẽpore Mamudiani cùm aperta parum proficerent vi, ſubterraneis operibus (& ſuppetebat ad omnia multitudo) occultè graſſari conſtituunt. Cuniculos plures ad arcem agũt, interea, vt ab ſenſu operis Luſitanũ abducant, fabros cum dolabris ad ſuffodiendos muros quàm tumultuoſiſſimè ſubigunt: maiores globos cũ fragore terrifico ac denſa fumi caligine iaculantur. Porrò cuniculorum diſpar, neque vno tempore fuit exitus. alij ſpecubus puteiſque, quos Maſcarenias maturè in id ipſum effoderat, inutiles facti: alij non interrupto ſucceſſu ingentibus detrimentis rem Luſitanã affecère. Longè perniciosiſſimus omnium fuit is, quem ad Sãcti Ioannis propugnaculum pręcipua contemplatione direxerant: is vt infra fundamenta peruenit, locum tormentario

complent puluere: eiuſdemque pulueris tanquam inſtitas ad cuniculi os perpetuo tractu perducũt. Poſthæc, veluti ad vltimam oppugnationẽ inſtructi, ſub ſignis ad eam maximè partem ſubeunt arcis; ac vix tentato conflictu ſe ſe recipiunt. dein rurſus accedunt receduntq; ſimulato metu, nimirum vt è Luſitanis quamplurimos, propugnandi ſpectandique ſtudio in fraudem illiciant. Tũ Maſcarenias, ratus id quod res erat, hoſtem dolo non metu pedem referre; mittit extemplò qui Fernando Caſtrio & reliquis præſidiarijs nuntiet, quàm primùm ex eo loco ſecedant: hoſtilem trepidationem in tempus fictam: aliquid profectò occultæ machinationis ſubeſſe. illi, & vigore ætatis, & ſuperiorum dierum victorijs nimium ſibi præfidentes; qua Indorum ignauiam irridere, qua præfecti ſeu monita ſeu iuſſa cõtemnere. Graue piaculum contumaciæ dedit nobilium cohors. nam ſimulatque frequentes in turri conſpecti ſunt; ignem cuniculo Mamudiani raptim inijciũt. is à primo aditu ad inteſtina momento perlatus, multiplicatis in arcto flammis, & in apertum impetu vaſto erumpentibus, euulſam ab radicibus turrem cum terribili ſtrepitu qualis ex Aetnæ cauernis interdũ cieri ſolet, in altum ſuſtulit, longeq; ac latè diſiecit. è ſuperſtantibus alios, volitantia ſaxorum fragmenta dilacerant: alij, ſublime quantum prope oculorum ſequi acies poſſet elati, dein ad terram afflicti, ſuo & armorum pondere conteruntur. alios, dira ignium vis, tamquam tormento excuſſos ad hoſtem vſq; proiecit: quorum interitu nequaquã expletis odijs barbari, inanima & mutilata cadauera tum inceſſunt probris, tum ſparis & gladijs crudeliter fodicant. Viginti fermè ex ea ſtatione

tantæ

tantæ cladi ſuperfuêre: ad centum extincti, in Ioãnis Regis familiam adſcripti plerique, & claris orti natalibus. quo in numero Fernandus Prætoris filius fuit. corpora dein conquiſita mulieres terrę mandarunt. Cęterùm vixdum reſederant flammę, cùm per ſtragem ac ruinas Mamudiani conantur in arcem irrumpere. aduerſus eum impetum quatuor è ſuperſtitibus raptim oppoſuêre ſeſe: nã reliqui incẽdio afflati, & recenti malo attoniti, ac ſopiti iacebant: & cũ pugnaciſſimis aliquot Maſcarenias confeſtim accurrit. huic manipulo ſacerdos effigiem Chriſti Domini è Cruce pendentis intrepidè præferebat. eius admodum pijs adhortationibus, & occulta nimirum è cælo vi, non dubiè confirmati erectique Luſitani, tumultum ac periculũ pugnæ ſuſtinuêre, quoad opere tumultuario murus interim ab tergo ingenti aliorũ ſudore ac certamine obiectus eſt: & imminente iam nocte, Mamudiani, multis item è ſuorum numero amiſſis & ſaucijs, incepto irrito receſſerunt. Eius diei caſu admoniti reliqui præſidiarij, exinde cautius in muris agitare, atque ad primas talium incendiorum notas abſiſtere. itaque & Iacobæa & Paſſania turris, item ſubditis ignibus, nullo defenſorum interitu prociderunt. Thomæa verò (nam eò quoque cuniculus penetrauerat) procumbentibus in foſſam ruinis, paratos atque imminentes in irruptionem trecentos è Mamudianis oppreſſit. Atque huiuſce machinationis in vniuerſum fermè hic erat euentus, vt Mamudiani introitu excluſi, ſpatia ſaltem obſeſſis eriperent, & intra mœnium excidia ſubitarias munitiones raptim excitarent: Luſitani contra, & per patefactum ruina iter conantem tranſcendere hoſtem, virtute atque armis arcerent:

cerent; & nouum introrſus pro diruto murũ ſumma contentione reficerent. Inde anguſtior in dies arx fieri, & vix ad explicandos ordines relinqui locus. Quatuor iam menſes obſidionem pertulerant Luſitani, cùm ex adeo paucis aliqui fermè quotidiè aut vulnerarentur, aut caderent. Acceſſit inopia & fames, frugibus carnibusque conſumptis: & præter fœda animalia, quicquid etiam erat fruticoſum aut herbidum, in alimenta conuerſo. hinc vulgo ingruerant morbi: feſſiſque & animis & corporibus, qui arma tractare poſſent, vix centum & quinquaginta ſupererant. atque ij admodum ægrè continebantur, quominus in hoſtiũ ſtationes vltrò impetum facerent, vitæque miſerias & ærumnas honeſta morte finirent. In hoc rerum diſcrimine diu exſpectatum ab Goa ſubſidium ad uenit. naues quinquaginta Bazainum facili tenuerant curſu. Aluarus Caſtrius Prætoris item filius, & Franciſcus Meneſius præerant. inde Aluarus cum meliore parte claſſis Dium protinus anteceſſit. reliquæ, carptim, prout agilitate vel robore quæque præſtabant, captatis tempeſtatibus, ante Septembris exitum ſubſequutæ. armati ſupra nongentos cum omni rerum copia in arcem expoſiti. quæ res Luſitano maiores, quàm pro viribus animos fecit. Auxit ferociã, baſiliſcus, qui demerſis in ruina rotis inheſerat, cùm eum ad ſe iniectis funibus Mamudiani attrahere niterentur, proſpera pugna retentus. Ex hoc indignari poſtremus quiſque, & accuſare primos, quod hoſtium conatibus nõ ſtatim ex arce obuiam ierint, quod opera mœnibus applicari, munitiones transferri, ſe ſe in tantas anguſtias cogi permiſerint. recenſere victorias (vt de Europa & Mauritania ſileatur)

ad So-

ad Sofalam, Quiloam, Goam, Malacam, Armuziã, Calecutum, ad Repelini vada, ad Dium denique partas; ingentes barbarorum exercitus parua ſæpe manu fugatos; peruagatum Africa atque Aſia tota nominis Luſitani terrorem; ſcilicet quò tanta decora, tantæque laudes, in vno demum præfecto atque in vno præſidio pereant. tuendum omnibus viribus quod à maioribus acceperint patrimonium dignitatis ac famæ. viriliter tandem erumpendum in hoſtiũ caſtra; & dignum aliquid rebus olim geſtis & vetere gloria perpetrandum: quicquid ad eam diem acceptum in arce ſit damni, id fraude, cuniculis, tormentis illatum: ſi vera virtute, manu, & gladijs decernatur; Luſitanum impetum, & micantia ex propinquo arma Indos haudquaquam laturos: hæc initio pauci; dein velut ex contagione plures quotidie palam in circulis & contubernijs fremere; & in Maſcareniæ cunctatione quà vera, quà falſa iactare. Poſtremò ad eũdem conuenire frequentes; pugnã efflagitare; minari, ſi diutius torpeat, ſe quemlibet alium vel ex argilla ducem haud dubiè ſuffecturos. Maſcarenias contra, lenire furentes; de hoſtium genere numeroq; differere; iam nunc abundare commeatu arcẽ; cuſtodes vti ad hoſtem laceſſendum paucos, ita ad prohibẽdum ſat multos adeſſe; hyemem maxima ex parte circũactam; vniuerſas ab Goa copias propediem affore; tum demum certioribus victoriæ præmijs, & minorẽ ſuorum detrimento prælium inituros. Hæc & alia in eandem ſententiam, ſurdis canere Maſcareniãs: adeo certamẽ penitus imbiberant animis plerique: nec deerant, qui ab inſito liuore, ſolutæ obſidionis gloriam præreptam Ioanni Caſtrio cuperent; atque ad profligandos

dos Guzarates eguiſſe Prætoris ipſius auxilio nol lent videri. Maſcarenias, vt inflatos inani fiducia, fixoſq; in audaci propoſito animaduertit; Acquũ „ fuerat (inquit) ciues, militem ab duce regi, non „ regere; exſpectare ſigna, non extorquere; ſcire, quæ „ ad rationem gerendi belli pertineant, præfecto & „ conſiliarijs curæ eſſe. Nunc, quando mihi prope „ manus inijcitis, & ſeditionem vultu verbiſq; pręfertis; vincat ſanè maieſtatem imperij, inconſulta „ ſpes, & libido. ite, quod ſuperi bene vertant: virtutem iſtam, lacertoſque, & armorum ſcientiã expromite. ego, quos agere debueram, ſequar; & quã „ quam alieno tempore, tamen partem periculi ac „ laboris vobiſcum vnà capeſſam. Vos modò videte, vt quos ante pugnam ſpiritus atq; ardorem oſtenditis; eoſdem in aſcenſu valli poſtmodum, atque in ipſo conflictu præſtetis. Cùm hæc dixiſſet, pro vt in arcto licebat, copias inſtruit: primam aciem Aluaro Caſtrio; alteram Franciſco Meneſio dat; cùm cæteris ipſe, modica manu ad cuſtodiam arcis relicta, ſubſequitur. Facta ſecundum euripũ eruptione (nam ex ea parte latior patebat exitus) ferociſſimi quique vallo ſuccedunt; ac defenſoribus primo impetu perculſis aut deturbatis, ingenti ardore tranſiliunt. dein, ſigno ab hoſtibus dato, cùm noua identidem ſubſidia è caſtris affluerent, atrox eſſe prælium cœpit: & qui nondum tranſcen derãt Luſitani, cùm proculcatæ priorum pedibus lætiores herbę, altitudinem nudaſſent valli, quod ex arce proſpicientibus nuper humilius apparuerat; icti re ſubita, primò hæſitare, dein, hoſte immi nente, fugam aut latebras circũſpicere. Tum Maſcarenias: Hæccine pugna eſt, quam poſcebatis? intrepita ins; ante diſcrimen feroces, in ipſo diſcrimine

ac timidos & ignauos appellans; ad opem laborantibus ferendam fruſtra conatur accendere. Inter hæc Meneſius intra vallum acriter dimicans, & circa eum aliquot principes Luſitanæ iuuentutis occumbunt. Aluarus Caſtrius ſaxo percuſſus, cedente ad ictum galea cùm attonitus cecidiſſet, Maſcareniæ interuentu ſeruatus eſt. Neq; vltra ſuſtineri ſuperfundens ſe ex omni parte caſtrorum, poterat multitudo. Luſitani cùm vndique pulſi transfigerentur, & oppugnari è diuerſo latere arcem, ſeu cōſilio ſeu temere ſublata nuntiaret vox; nequicquam obſiſtente Maſcarenia, nullius niſi vitæ memores ad mœnia portaſque præcipiti curſu vertuntur. cupientem ſimul inuehi Mamudianum tormentis è muro deterrent. Hic temerariæ eruptionis euentus fuit. Exinde ſuo ipſi conatu ſegniores facti (vt in contrarium ſæpe migrant vitia) vix pro muris obire ſtationes, vix recenti ſucceſſu elatis, & ſubinde arcem aggredientibus Indis obſiſtere: quoad refectis tādem ex pauore animis, rurſum alacres, & obliterandę ignominię cupidi, ad conſueta munia rediêre. Ad Mamudiani, quò ſe magis magiſque obfirmatos ad continuandam obſidionem oſtenderent; atque vt expeditiores ab continenti commeatus haberent; euripo ad Rumæpolim, iactis vtrinque molibus, alterum pontem imponunt ea magnitudine ac firmitate, vt quamlibet onuſtas vehes tutò ac largè tranſmitteret. Simul, dies noctesque fatigare ac premere Luſitanum; ſtantes muros frequenti verberatione concutere; quæ minus commode balliſtis labefactari poſſent; in ea ſubditis ignibus calefacta, ſyphonibus acetum immittere; putrefacta continuò excindere ferramentis; igniferos è ſtupa, goſſipio,

& ſulphureo puluere globos in tecta conijcere; denique cuniculos, quod ea res proſperè ceſſiſſet, ad arcem vniuerſam euertendam pluribus ſimul locis agere. Aduerſus ea, Maſcarenias, operarijs auctus, non vna regione item obliquas aduerſaſque excauare foſſas; tormentis ac miſſilibus ab omni parte hoſtes impetere; intergerinos ædium parietes perforare; qua tecti milites & mancipia cômearent. Iiſdē ferè diebus, quibus hæc ad Diū fiebant, Goam de Fernandi & commilitonum clade nuntius affertur. inde grauis mœſtitia ſimul & metus ciuitatem inceſſit. Prætor, quamquam acri doloris morſu perſtrictus, tamen ad cæteros animandos, lugeri filium vetuit. ipſe nitens purpura & ornatu alio ſumptuoſo, in campum vnà cum proceribus, velut animi cauſa, proceſſit. ibi, tum in gyros flexo, tum curſu & ſaltibus incitato militariter equo, malum ſubinde Mamudianis interminans, cunctos vultu & oratione confirmat. mox in claſſis apparatum omnes de integro curas ac neruos intendit. ac miteſcente iam hyeme, Aluarū Acuniam nauibus quinque, in quibus pręter magnam inſtrumenti bellici vim, fiſtulatores erant quadringenti, protinus iubet obſeſſos adire, ac ſuo nomine prohibere quominus ante vniuerſæ claſſis aduentum, pedes è munitionibus efferant: ſeſe paratis omnibus ad pugnā rebus breui affuturum. Cum ea manu profectus Aluarus, circa Dium in aliquot naues Arabicas incidit. ijs mercenaria variarum gentium auxilia propinquus Sofaris quidam ad exercitum ſubuehebat. Aluarus, commiſſo feliciter prælio, naues expugnat. captum ducem in arcem infert. huic magnum auri pondus ad redemptionem fruſtra offerenti, vnà cum pri-

moribus abſciſſæ ceruices. capita in euripum cõſultò proiecta, vt in conſpectum vrbis æſtu accedente ferrentur. perlata atque agnita, iram in Luſitanôs ac rabiem hoſtibus acuere. At Prætor, appetente vere, Bazainum oppidum nauarchis & militibus ad conueniendum edixit. atque ad cæteros excitandos eodem ipſe confeſtim celocibus circiter quadraginta contendit. Coactis omnibus copijs, quæ contrahi è vicinis regionibus potuëre (ij fuêre præter naualem & aliam turbam, Luſitani bellatores mille quadringenti, Canarini auxiliares trecenti) Cambaicam oram ferro ignique perpopulatus, ad Mortuorum inſulam nauibus circiter octoginta peruenit. Huc euocato Maſcareniæ mandat, vti ad exſcenſionem cũcta quamprimum expediat, ac ſine intermiſſione tormentis vndique vallum hoſtium, & denſos aggeres quatiat, ruinaque patefaciat in vrbem iter. Dictis obtemperatum, & paulo poſt Prætor incolumi claſſe ſubſequitur. Ab auerſa parte arcis per triduum ſine tumultu expoſitus miles. naues portum inuectæ, quàm maximè tuto ab hoſtium telis receſſu conſiſtunt. Prætor, omnium poſtremus in terram egreſſus, vti munitiones intrauit; mirari faciem loci: ſolo æquatas turres ac propugnacula; alicubi nullum foſſæ veſtigium; inædificatos mœnibus ab hoſte muros, duaſque propemodum ex vna arces factas. contemplatus dein, quatenus licuit, hoſtilia caſtra, adhibitis proceribus, de ſumma belli conſultat. Erant qui differendam eruptionem, & reficiendum è maritima iactatione ſuaderent militem. ipſe, ratus ad nominis Chriſtiani dignitatem pertinere, ne vno quidem die Prætorem Luſitanum ab Indis clauſum teneri; nulla in-

terpoſita mora certamen experiri conſtituit. mili tibus edicit, curatis maturè corporibus tertia vigilia præſto ſint. Arcem, detractis valuis, ne qua in receptu ſpes vlli foret, Antonio Correæ cum idoneo præſidio inter prælij tempus tuendam adſignat: conſilio dein adiuuat rem, quod conſilium haud dubiè victoriam peperit. Turris erat ad dextrum vrbis latus, qua in apertum mare proſpectus eſt: Syluerianam appellabant. ad eam quatiendam, quaſi ex illa parte deſcenſio quæreretur, dromones pridie miſſi tres, è ſalo eminus muri partem vehementi iaculatione diruerant. id vbi cognouit Prætor, Nicolao Conſaluo, impigro viro, & rei maritimæ in primis perito, mandat, vti naues quæ remis agantur, præter nautas ac libratores, imbelli turba, lixis & calonibus impleat: ij pariter ac nautæ haſtas erectas ſinguli binas: remiges altera manu remum, altera accenſos funiculos teneant: libratores tormenta in hoſtem veluti ad oppugnationem exerceant. Hoc modo inſtructam claſſem iubetur Conſaluus ad inſulæ alterum latus, de quo dictum eſt, paulo ante lucem admouere; vociferatione, bombarda, tympanis, tubis, quàm maximum ſtrepitum ac tumultum ciere; alijs alijsque ſubinde locis deſcenſionem oſtendere, multimoda arte hoſtiles diſtinere copias. Hæc mandata Conſaluo. cæteris itẽ præfectis, pro ut queq; res poſtulabat, ſub veſperam edita imperia. Rumecan, haud ſatis certus qua potiſſimum ex parte Luſitani eſſent erupturi; ad omnes aditus æquè terreſtres atque maritimos, tormenta vigiliaſque diſponit; telorum omnis generis ingentem copiam in muros aggereſque comportat: auget munitiones: &, qua ex euripo deſcenſus ad op

pidum

pidum eſt, prææltas foſſas leui ſuperiniectu ramorum ac terræ latenter occæcat. Externi ſelectique militis (præter Guzaratas Indoſque, quorum maior multo erat numerus) in eam curam ac ſumptum acriter incumbente Mamudio, viginti millia in armis habebat. Ex ijs ipſa robora ad primos impetus excipiendos in fronte caſtrorum locat, firmatque ab tergo ſubſidijs: Rumæum pontem ſeptingentis militibus inſidet; reliquam multitudinem; quò clamor, quò ſigna aduocarint; paratam ad omnia occurrere iubet. Rebus ita prouiſis, tanta vitium ſuarum Mamudianos cepit fiducia, vti Luſitanorum paucitatem conatuſque irriderent, vixque vniuerſæ pugnæ ſubituros aleam crederent. Luſitani contra, vti Chriſtianos decet, vno Deo maximè freti, nihilominus expediunt arma: atque ad condictum tempus ante Prætorium armati conueniunt. Dies erat iij. Idus Nouembris, Diuo Martino ſacer. Tum loco excelſo, vt vndique conſpici poſſet, Antonius Caſalius Franciſcanus inſigni pietate ſacrificat; Deumque precatus, vt in hoſtes Eccleſiæ ſacroſanctæ, formidinem ac terrorem auerteret; Chriſtianos, quò alacrius capeſſant pugnam, noxis omnibus Pontificia poteſtate expiatos abſoluit. Eoſdem, Prætor, quod pluribus agẽdi ſpatium non eſſet, paucis adhortatur, vti Chriſto duce, cuius tueantur cauſam, forti ac fidenti animo prælium ineant. Ioannem ipſum Regem, vniuſcuiuſque virtutis vel ignauiæ primò teſtem & ſpectatorem, mox remuneratorem aut vindicem adeſſe putent. Indici totius imperij ſummam in eius diei certamine verti nil ambigant. poſtremò ſciant, præter naturam loci, ab ſe quoq; diligenter prouiſum, vti ſegnibus timidiſq;

nullum neque terra, neque mari effugiū ſit. Ex arce detractas fores, è portu naues in expeditionem emiſſas. Magnanimis, certam vel in morte victoriam, vel in victoria ſalutem & præmia conſtituta. Cùm hæc agerentur, iam Nicolaus Conſaluus claſſem è compoſito ad alteram partem inſulæ circumegerat: varijſque (vti conuenerat) locis deſcēſum & oppugnationem oſtentare pergebat. & nox adiuuabat inceptum, ex incerto ſpeciem omnium multiplicem oppidanis intuentibus reddens, & in Prætoria ſublime vexillum, ac lumen in puppi, ad hæc, denſi tota claſſe ignes, tormentorum fragor, micantiaq; arma, & miſtus hominum vocibus ac tympanorum pulſu tibiarumque concentu Martius tubarum ſonus; Caſtrium cum omni exercitu adeſſe monſtrabant. Eo terrore Conſaluus omnium oculos in ſe conuerterat: vt non ex vrbe tantùm, ſed etiam è caſtris, armatorum agmina, relictis præſidijs ad mare concurrerent. id vbi à ſpeculatoribus accepit Prætor, in primo tumultu, antequam dolum clarior proderet lux, inſtructas, prout anguſtiæ loci ferebant, copias (fermè tria erant hominum millia) pluribus ſimul portis emittit. primum agmen ducebat Maſcarenias è veterano milite, ac perito locorum, atque ad eius imperia dudum adſueto: acceſſerant è reliquo exercitu quadringenti. cum cæteris modico interuallo ſequutus eſt Prætor. Cingebant latera ſpectatę fortitudinis viri. Vnà Caſalius ornatu quàm auguſtiſſimo trabeatus, Chriſti ad Crucem affixi attollens imaginem, concionabundus aderat. Eius hortationibus inflammati Luſitani, ſimulque diuina & humana pleni ſpe, clamore conſentienti ad caſtra ſuccedunt: ac ſemiplenas adorti ſtationes,

è val

à vallo deijciunt: & partim ſtratos, partim integros aggeres muroſque, ſcalis, contis, humeris innixi tranſcendunt; hoſtemque obuium, haſtis, gladijſque conficiunt. Ad eius rei nuntium Rumecan vacuam ratus arcem, cohortes aliquot ad eam occupandam circuitu capto iubet extemplò contendere. ij, ab Antonio Correa, quamquam patentibus portis, magna cum cæde pulſi. Alia item manus ad opem caſtris ferendam à mari ſubmiſſa. inde aliquot locis atrociter dimicatum eſt. id adeò ex ipſa vulnerum fœditate perſpici potuit, Coſmo Paiuæ gladio femur abſciſſum. Vaſæo Fernando, cùm ſe ſe in hoſtes acrius immiſiſſet; deciſus ab tergo thorax, perque plagam nudata vitalia: cuidam, quod ſuper aures oculoſque eminebat, à reliquo capite, prope ad oſtentationem artis, vno acinacis ictu diuiſum eſt. Circa vnam item è turribus, qua Prætor ipſe conſtiterat, multum ſanguinis fuſum: & vexillifer Eduardus Barbutus, inter ſcandendum ter ab hoſte præcipitatus, repetito quartùm conatu in pinnas euaſit, ibique per vim Luſitana ſigna conſtituit. Exinde ingens Mamudianos inuaſit pauor, & fuga paſſim fieri cæpta. perterritis, hinc Prætor, illinc Maſcarenias pertinaciter ab tergo cum ſuis inſtāt, immiſtique fugientium turbæ eodem impetu in vrbem irrumpunt. ibi redintegrata pugna, & æquis aliquandiu viribus mercenarij ac transfugæ maximè reſiſtebāt. Vrgente dein vehementius Luſitano, quantum ſe inuehebat hic, tantum illi de loco demoti. atque vti denuò inclinarat certamē, Luſitana vis vltra ſuſtineri non potuit. Fuſi Mamudiani, inſula trepidè relicta; ſuper alium alij ex vtroq; ponte ſeſe in continentem eijciunt. multi in

turba obtriti, multi à perſequentibus interfecti. Caſtris & oppido Luſitanus vno die potitus. in oppidanos deinde nullo diſcrimine ſexus ætatiſve ſæuitũ eſt. Maſcarenię præcipuè cohors, dolori atque iracundiæ paruit: Mahometicamque perfidiam, cæſos tot prælijs conmilitones, & diuturnæ obſidionis mala ad ſatietatẽ vlta eſt. armati iuxta & inermes, pueri ſeneſque, viri pariter ac fœminæ trucidati. vſque ad brutorum animantium cędem atrox ira peruenit. regium Cambaiæ vexillum, & alia ſigna relata complura. caſtrenſis æquè atque vrbana præda militi ceſſit vtrobique tabernas apertas, paratam expoſitamque rerum omniũ copiã; triclinia ſtrata, & appoſitos cibos, velut in media pace (adeò Luſitanum Indus contempſerat) inuenerunt. Simon Pheus & ſocij, ad catenas demendas fruſtra quæſiti. ab irrito ſub muris colloquio Mamudiani Madabã vinctos attraxerant. hoſce dein, & vnà ciuem Goanum Athanaſium Frerium cum militibus viginti, dum lembo Dium peterent, vi tempeſtatis ad Surratum nuper eiectos, ab nuntio cladis acceptæ Mamudius rabie furens iugulari omnes iuſſit. in ciſternam proiecta cadauera. Cæterùm in prælio è noſtris deſiderati circiter ſexaginta: ex hoſtibus ad quatuor milia. Rumecan imperator (incertum à quo peremptus) inter cæſorum aceruos gregali amictu vix tandem eſt agnitus. ſexcenti viui, in ijs principes aliquot, in poteſtatem venêre. Præter innumerabilem armorum ac telorum copiam, ænea tormenta maiora in caſtris reperta quinque & triginta, è quibus vnum Arabicis inſcriptum notis, rudi opere factum, ſed inuſitatæ magnitudinis, in armamẽtario Oliſiponenſi cõſpeximus. Clara admodũ & glo-

& glorioſa Luſitanis hæc quoque victoria fuit, vel magnitudine periculi, vel prædicatione omnium & fama: celebritatẽ auxêre diuina miracula, quod hoſtes ipſimet affirmarent, conſerta iam pugna, maiores aliquot balliſtas, applicitum quater ignem, cælo minimè pluuio, reſpuiſſe. & ſuper ædiculam arcis, apparuiſſe mulierem cœleſti lumine radiantem, cuius fulgor ita adſpicientium oculos menteſque perſtringeret; vt, cæci propemodum, neque in ordines ire, neque in vnum conglobare ſe poſſent; ac tanto ſuperiores numero, tamen, immutata repente rerum omnium ſpecie, in denos Luſitanos pugnaturi ſinguli viderentur. inde conſternationem, & fugam ortam. Prætor, ab tam felici euentu primùm Deo ſupplicationes habendas curauit: collaudato dein exercitu, laureatas ad Ioannem Regem litteras miſit, militumq; ac ducum virtuti minimè malignè teſtimonium tribuit: inde hoſtiles omnes munitiones æquauit ſolo: pontes quibus inſula continenti iungebatur, interſcidit. Simul, ad reficiendam augendamque arcem, admotis ipſe ante alios manibus, cunctos accendit; atque vt ingenti labore militum; ita non magno ſumptu, intra paucos menſes partim repurgatæ ruderibus foſſæ; partim etiam turres ac mœnia reſtituta: ijſque, ad extremum, laxiore circulo noua foſſa nouiſque muri circundati. Hiſce rebus peractis, & ſtipendio militibus perſoluto, Prætor ineunte autumno victor Goam inſolita omnium ordinum gratulatione reuectus eſt. Per eoſdem fere menſes Idalcan in Bardeſianos & Salſetanos fines, eadem qua nuper ijs Luſitano ceſſerat leuitate, ad vectigal portoriumque exigendum armata manu procuratores immiſerat. Aduerſus hoſce, modi-

cis copijs Prætoris iuſſu profectus Iacobus Almeida, eiectos ex agris, Pondam trepida compulit fuga, caſtellum, vti ſupra docuimus, magnis operibus ab Azedecane munitũ. ijs cùm ab Idalcane ſubſidia mitterentur, Caſtrius ipſe cum duobus millibus peditũ, equitibus ducentis in ea loca traiecit. Ad eius aduẽtus famam, pauidi hoſtes, ne exſpectata quidem oppugnatione, caſtello agriſque excesſêre. Caſtrius Ponda recepta & euerſa, Goam rediję: inde aduerſus Mamudium reparantem bellum, protinus claſſe contendit lemborum aut biremium centum & viginti, quibus Luſitani mille octingenti, & è ſocijs Naires quingẽti vehebantur. Cum hiſce copijs in Cambaiam delatus; alijs atque alijs locis milites ſub ſignis ad populandam oram agroſque duxit. Cùm diu neminem obuium habuiſſet armatum; ad Barocum denique vrbem cum equitum millibus quinque acie inſtructa ſeſe illi obiecit Mamudius ipſe Rex. Turritos elephantos, & curulia tormenta in prima fronte locauerat; poſt elephantos in dimidiatæ Lunæ figuram inſtructo equitatu ſubſtiterat. Neque Caſtrius detrectauit certamen. Vbi ad teli iactum eſt ventum, repente Mamudiani referunt gradum, haud tamen confuſis turmarum ordinibus; & intra conſpectum hoſtium, loco remotiore conſiſtunt. Tam ſubiti receptus cauſa in occulto eſt. Sunt qui ab Turca quodam ex præfectis monitum dicant Regem, ne florem nobilitatis, & vnà ſuum ipſe caput furentibus rabie ac temeritate Luſitanis obijceret. Sunt qui putent eo conſilio receſſiſſe, vti auiditate pugnandi pertractos intra ſua præſidia Luſitanos, ex omni parte circumueniret. Siquidem è toto regno copias ingentes

equi-

equitum peditumque in loca vicina contraxerat· Vtcunque ſeſe habeat res, Caſtrius ad oſtentandam fiduciam, integris item ordinibus, aliquantulo ſpatio cedentibus inſtare perrexit: dein torrente deſuper Sole, armiſque degrauantibus, expreſſa ab tanto Rege timoris cōfeſſione contentus, incolumem exercitū præter oculos Mamudij, cum plauſu cantuque ad naues reduxit. Patanem inde Arabum coloniam metù ab incolis relictam, itemque Patem eiuſdem tractus oppidum celebre, & alia emporia multa, plurimas naues incendit: magnum mortalium numerum partim occidit, partim cum alia omnis generis præda captiuos abuexit: ſata, villaſque, & cōditas horreis fruges exuſſit. Eamq́ vaſtitatem per ſe grauem, ſpatium temporis grauiorem fecit. Tres ferè menſes circum latus belli terror ac populatio: & Mamudij conatus in multum tempus ea clade repreſſi. Inde Prætor confirmato Dienſi præſidio, renauigans Goam, ex itinere Dabulum oppidum Idalcanis maritimum vi cepit, direptoque flammas iniecit. Idalcan, abſente Caſtrio, in Salſetanum rurſus agrum, externorum magna ex parte militum octo millia miſerat, equites ſeptingentos. Abaſſini erant, Arabeſque Turcis immiſti. Duces ijs quinque pari imperio præerant, ita vt pluribus ſententijs in decernendo ſtaretur. ad Marganum vicū munierant caſtra. Prætor, vti Goā inſulam attigit; priuſquā vrbem intraret, nouis copijs auctus, ab Agacino (id loci nomen ad veteris Goę ruinas) illicò in Salſetanam terram tranſmiſit ratibus. Luſitanorū peditū duo millia, equites centū & octoginta; pedites Canarinos ex eadē inſula Goa item bis mille; Naires ſagittarios peltatoſque trecentos ducebat.

Eius

Eius aduentu cognito duces hoſtium ſilentio noctis in locum natura tutiorem ſe recepêre. à fronte fluuius, ab tergo mons editus claudebat. eorum veſtigijs acriter inſiſtés Prætor, in caſtris ab hoſte deſertis ea nocte conſedit. ibi refectus ex itinere miles. Poſtridie, diuiſis quadrifariam copijs, intentus prælio ad hoſtem ducit. Luſitanos interim, tanquam non cum armatis ac pluribus dimicandum, ſedquaſi par pecorum grex mactandus foret, accenſa cupiditas inuaſerat pugnæ: minisq; ac denuntiationibus pleriq; ad ſigna contineri vix poterant. ex ijs quinquaginta fiſtulatores, inconſulto Prætore, deuijs callibus antegreſſi, flumen vado traijciunt, interclusiq; ab ſuis temere hoſtem laceſſunt. in eos continuò Arabicus equitatus emiſſus; cumque pauci à pluribus premerentur, atque retro ad flumen trepidi cederent; conſpicatus laborantes Prætor, ad opem circumuentis ferendam amne tranſmiſſo cum paucis equitibus aduolat: perq; ignium riuos, quos iactæ à Mahometanis ardentes duxerant ollæ, perque media tela hoſtem aggreſſus, tandiu ſuſtinuit pugnam, quoad ab tergo reliqua ſuperueniret acies. Eo primum certamine (ita per litteras iuſſerat Rex) cum Sancto Iacobo, Diuus quoque Thomas Apoſtolus inuocatus. & is ipſe dies fortè natalis erat Apoſtoli, XII. Kalend. Ianuarias, quæ res animaduerſa, fiduciam animoſque militibus auxit. Simul etiam Caſalius idem, qui nuper ad Dium, Chriſti pro nobis è ligno pendentis effigiem excelſam gerens, commemoratione tãtæ caritatis identidem addebat ſtimulos. Neque ad ſuperos vota, neque ad homines hortamenta irrita fuère. Euidens tum quoque cæleſte numen Chriſtianis affuit rebus. Et Luſitani

ſitani proceres,nouo ardore concepto, in Mahometanas cateruas impetum dant. Aluarus Caſtrius primo incurſu duos ex equis præcipitat;ſtricto dein gladio ſeſe medios in hoſtes immittit. Ioãnes Ataidius vnum ex primarijs deturbat: inde non gladio tantùm,ſed manu atq; impreſſione vrget aduerſos.Franciſcus Syluius, effuſo item vno,cum tribus ſimul capeſſit pugnam, atq; omnes interficit.Iacobus Almeida vnum è quinque ducibus haſta trãsfigit.Aluarus Camigna tres equites, Aluarus Gamma duos,Antonius Perſona totidem ſternit.Saluator Fernandus vexillifer, ad cæteros magis magisq; incitandos,in mediam hoſtium aciem ſeque & ſignum intrepidus intulit.Dum hæc ab anteſignanis fiunt, nequaquam ab alijs interea ceſſatum:acriter vbiq; geſta res.magna paſſim edita ſtrages.ac niſi prælio interueniſſet nox, è tanto hoſtiũ numero pauci omnino ſuperfuiſſent. Sub veſperum cæpta pugna,circiter vnius horæ ſpatiũ habuit.arrepta dein fuga plenos vulnerum ac pauoris Mahometanos tenebrę ſimul ac ſyluę tutatę ſunt.Eorum equites cecidere centum & quinquaginta:ſexcenti pedites:è quinque præfectis, occiſi tres.in ijs Celabatecan Turca,magna inter omnes auctoritate.è reliquis, alter duabus acceptis plagis ægrè tandem euaſit: alter incolumis,per dẽſas cohortes incitato equo ſibi viam aperuit.E Luſitanis vnus tantùm deſideratus,Ioannes Carriagius, Goanus ciuis , & Naires duo: vulnerati Luſitani quatuor, Naires haud amplius tres. Hæc omnia poſtmodum ad Ioannem Regem fusè perſcripſit Prætor,idemq; multiplici intra vertentem annũ parta victoria,Goam vrbem ſpecie triumphantis inuectus eſt.Sub hęc, perhonorificum de rebus ad

Dium

Diū geſtis decretum Regis allatum. ex eo cùm alia fortibus viris diuiſa præmia; tū veteranis ad Baza inū agri aſſignati. Prætor ipſe laudatus verbis ampliſſimis, & Proregis titulo decoratus eſt: eidē ſu per honorarium ſtipendiū, decem auri millia dono data, & in tres annos prorogatū imperiū. Sed, quæ rerum humanarum vanitas eſt, Caſtrio non diu licuit vti honore ac beneficentia Regis. è magnis laboribus vigilijsq; lenta correptus febri, gementibus bonis, intra paucos mēſes extinguitur, vir omnium conſenſu æquè belli ac pacis artibus clarus. Huius ingeniū & induſtriam varij per omnē ætatem caſus exercuêre. Oliſipone, adoleſcens, ob clandeſtinū matrimonium eiectus à patre, in aliā partem vrbis migrauit. ibi, quamquā in magnis rei domeſticę anguſtijs, cū Petro Nonnio eiuſdem vicinitatis, illuſtri mathematico, familiaritatē inijt, multaque ab eo per otium de rebus aſtronomicis, ac de nautica in primis arte cognouit. Ab ea cōmendatione, ipſomet inſinuante Nōnio, in Ludouici principis amicitiā peruenit. Ioānis Regis frater germanus hic erat: idemq; eximius bonarum artiū patronus ac præſes. Ab eo cum auxiliaribus copijs ductus in expeditionem Cæſaris Tunetanā, egregiū ſeſe virum & manu, & cōſilio præbuit. Inde cum Garzia Noronia in Indiā ab Rege miſſus, magnā ſibi rerum Indicarum notitiā peperit: eamque litteris ingenti labore ac ſubtilitate explicauit. Ab Oliſipone Goam vſq;, ſingulorum dierum iter; locorum aſpectus ac ſitum; altitudinem Solis ac poli, diligentiſſimè perſecutus eſt. Idipſum rurſus præſtitit orā legens ab Goa Dium vſque, & ex partiū dimenſione, multis oppidis vicisq; vocabula antiqua reſtituit. ij commentarij, Ludouico dicati,

cati, in Academia Eborenſi (quam Henricus dein Cardinalis regali munificentia cōdidit) adſeruantur. Exſtant eiuſdem Prætoris ad Ioannem regē epiſtolę: in quibus, pręter communis boni ſtudium inſigne, non vulgarē inſuper tū militaris, tū politicæ rei ſcientiā facilè animaduertas. Et, quod hæc omnia ſuperat, vſq; adeò pius perhibetur fuiſſe, vti quātalibet ſtipatus aut nobilium aut plebis frequentia; ad Crucis adſpectum illicò poſitis humi genibus, oculos in cœlū cum attenta quadā veneratione defigeret. huic pietati nō ſine cauſa victorias vulgo acceptas ferebāt; quas breui tempore, paruiſq; copijs, non paucas neque obſcuras de nominis Chriſtiani hoſtibus reportauit: hoc etiam nomine felix, quod morienti Xauerius affuit, & in extremo illo certamine opē egregiā tulit. Caſtrio vita functo (annus tum agebatur ſeculi huius octauus & quadrageſimus) ſucceſſiones quas vocant, de more conſultæ. prima Ioannem Maſcareniā, cuius modò meminimus, nominabat. is, quod in Luſitaniam paulo ante redierat, ſolutus alter codicill⁹ Prætorem declarauit Garziā Salam, grandi iā ætate virum, multiſque in eadē prouincia honoribus domi pariter ac militiæ clarum. Huic, ritu ſolenni tradita extēplò gubernacula. Atq; eò lætius fuit eius initium magiſtratus, quod per eos ipſos menſes, è Dominicana quoq; familia prædicatores in Indiam peruenêre. Duodecim erant numero. Antiſtitem habebant Iacobum Bermudium Caſtellanum. Hiſce, ac venturis deinceps fratribus, templum cœnobiumque Goæ magno rei Chriſtianæ bono, & vrbis ornamento conditum eſt.

Libri tertijdecimi finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM LIBER QVARTVSDECIMVS.

SVB idem tempus, quo hæc in India gerebantur, in vltimas quoque terras porta præter ſpem & exſpectationẽ ingens Euangelio patuit. Angerus erat in Iapone quidam, maritimo in oppido Cangoxima honeſto loco natus, regni quod Saxumam appellant. Is, contracta cum Luſitanis inſtitoribus amicitia, de religionis Chriſtianæ myſterijs, ac ſimul de Xauerij ſacerdotis vita rebusque quas gereret, multa ex ijs in familiari ſermone percepit. inde paulatim, & veritatis, & Xauerij tanto ſtudio eſt captus, vti ad eum inquirendum, vaſto & ignoto ſeſe mari abſque vlla dubitatione crediderit. profectus ducibus Luſitanis ijſdem, poſt varios errores atque diſcrimina, Malacæ Xauerium (qui è Molucis Indiam repetens eadem in vrbe ſubſtiterat) ſumma ſua cum animi voluptate conuenit. atque vt pater item de Iaponijs mira quædam audierat, aduenarum congreſſu & aſpectu valde lætatus, crebris deinde colloquijs varia ex ijſdem ſciſcitari non deſtitit. percommodè ad ſingula reſpondebant: minimeque vulgaris ineſſe cunctis, ac præſertim Angero, tum indoles, tum humanitas viſa. ergo Xauerius, vt primum Indica negotia tranſegiſſet, Iaponios (quod iam ante cogitarat) omnino dire conſtituit. Interea, quod Parauana & finitimæ Indorum Eccleſiæ erant illi ex itinere inſpi-

cien

ciendę;Angerũ Goam via breuiore præmiſit.Ioannẽ Beiram,Nunnũ Riberium,Nicolaum Nonnium ſocios Molucas petere iuſſit. Malacenſis catechiſmi,quem negligi aut remitti nolebat,munus Vincentio Viegæ externo ſacerdoti egregiè probo cõcredidit.Mox ipſe perquàm difficili ac periculoſa nauigatione Cocinum delatus, inde ad Cori promontorium Piſcarioſque traiecit fines. ac ſuis,qui in ea regione curabant, Antonium Criminalem communi conſenſu præpoſuit:neophyros ad perſeuerantiam adhortatus eſt; oratoria recognouit;nec leuibus denuo ſignis atque miraculis Chriſtianæ fidei veritatem oſtendit.morbos depulit:dæmonia exegit:mortuos quin etiam reuocaſſe perhibetur;quod tamen vt poſtea fateretur ipſe,quamquam grauiſsimorum hominum prece fatigatus, adduci non potuit. Hiſce alijſq; in ora Piſcaria geſtis rebus,ad vrbem Goam ſumma ciuium gratulatione peruenit paulo antequã Prætor Caſtrius e vita diſcederet.huic animam agenti(vt ſupra ſignificatum eſt)affuit. Angerum vnà cũ famulis probè inſtitutum,ſacro intinxit latice, ac Paullũ appellauit.famulorũ alter Ioannes,alter Antonius nominati.ea meſsis Iaponicæ fuêre libamina.ſimul,è ſocijs alios aliò: Alphonsũ Cyprianum genere Caſtellanum, in Diui Thomæ Coloniam;Gaſparem Berzeũ,ortum in Belgis, Armuziam deſtinauit.Goani collegij ac ſeminarij domeſticæ diſciplinæ conſuluit.Indica ſuorum domicilia,dum abeſſet,Paulo Camerti cuncta ſubiecit.Interim verò, Iaponicam ad expeditionem, inſtante iam die,ſe ipſe diligenter parabat.is vbi percrebuit rumor,piorum greges ad illum protinus lacrymabũdi conueniunt. monent,obſecrãt,

LIBR. Abte... TH...

obteſtantur, ne ſemet vltrò tam ancipitem ac periculoſam in aleam det; neu publicam rem, quæ ipſius vel in primis nitatur capite, eiuſmodi conſilijs tantum in diſcrimẽ adducat. Sanè quàm multa erant, quæ quamlibet animoſum hominem ac fortem, abſterrere à tali itinere poſſent. primùm ipſa longinquitas. quippe leucas amplius mille trecentas diſtat à Goanis finibus terra Iaponia. dein, multis in regionibus, ac præſertim circa Somatram ac Sinas, mare à piratis inſeſſum, itemq; à Sinarum præſidijs, quæ ſæpenumero in peregrinos omnes nullo diſcrimine tamquam in hoſtes inuadunt. idque tum erat extimeſcendum magis, quod Sinas inter & Luſitanos nondum eſſent planè reconciliata commercia, neque locus foret Sinarum vllus, quo Luſitanis ad contrahendum apertè deſcendere, aut vbi tutò commorari liceret. memorabantur etiam varijs locis inſidioſa vada ſyrteſq;, nondum ad plenum ijs curſibus exploratis. itemque Eoi pelagi natura, quod ſæuum, & vaſtum, & vorticoſum, totas haud rarò naues abſorbet. & ſuper hæc, præcipuus nautarum terror, ecnephias typhon; ſuetus in ea vel maximè plaga furere: & ipſa cum oneribus vectoribuſque nauigia, in aſperum ſæpe littus ac ſaxa torquere. Cùm hæc & alia multa ad timorem proponerentur, ſatiſque mirari ſe poſſe amici negarent, cur tanto rerum vſu, tali ſapientia vir, tantis periculis obijceret ſponte ſeſe, relictaque in vicino ſegete, cuius ipſemet ſementem feciſſet; tam longinqua, tã operoſa, tam incerti prouentus noualia peteret;
» Aſt, ego (inquit ille) ſatis mirari non poſſum, cur
» infinitam Dei vim pariter & clementiam quoti-
» dianis præconijs celebrare ſoliti, eidem nunc po-

tentiæ

tentię ac bonitati, meo potiſſimum in capite diffi-
datis. Anne vos præterit, qui rerum omnium arbi
ter ſit, huic animata æquè atque inanima, pror-
ſus ad nutum omnia deſeruire? Teſtis haud ſemel
vnda, quæ ſe ſe Domini ac famulorũ poſtea greſ-
ſibus, mutata illicò natura, calcandam exhibuit.
Teſtes venti ac procellæ, quæ perfuſis vltimi exi-
tij horrore diſcipulis, vno Chriſti imperio con-
ciderunt. Teſtis inclytus ille Iob, in quem nihil o-
mnino, niſi ex Domini voluntate, malo dęmoni li
cuiſſe comperimus. Teſtis denique (ne in re aperta
ſim fuſior) veritas ipſa, quæ capitis noſtri capillos
omnes numeratos eſſe, ac ne vnum quidem ex ijs
periturum, diſertis verbis affirmat. ergo, ſicuti Re
gum ducumve internuntij ac præcones, regijs dũ-
taxat inſignibus freti, per media caſtra, per inſtru
ctas armatorum phalangas ac tormenta diſpoſita,
vadunt ſecuri & inermes; ita, diuinarum legum in
terpretes, gentiumque doctores, vna ſummi Regis
tutela ac maieſtate ſubnixi, per varia terræ mariſ-
que pericula, atque adeò per intentas vndiq; ma-
chinas ac mucrones, quocumq; res poſtularit, in-
trepidi atque alacres penetrare non dubitant.
At enim iſti ipſi quos narras, in latrones inci-
dunt, laniantur à feris, naufragia faciunt: varijs im
plicãtur morbis; æſtu, frigore, fame, ſiti, rerum om
nium egeſtate laborant; circumueniũtur conſcele
ratorũ inſidijs, factionibus opprimũtur; tyranno-
rum iuſſu omnibus ſupplicijs excruciati mactan-
tur. Concedo: & quidẽ hiſce itineribus olim Apo
ſtoli ac martyres ad ſempiternam gloriam perue-
nerunt. Sed idem contendo; hæc omnia ad illo-
rum vel probandam fidem, vel conſtantiã illuſtrã
dam, Diuina tantum diſpenſatione permitti. Nam

alioqui refertæ hiſtoriæ ſunt exemplis eorũ, qui-
bus eſurientibus angeli miniſtrarint cibos, quo-
rum leuandæ ſiti, puriſsimi ſubitò fontes è terra
emicuerint; quibus, poſita extemplò ſæuitia, flatus
ac tempeſtates obſecundarint; quos, voraciſſi-
mæ & in alios ferociſſimæ belluæ, propalam blan-
diẽdo permulſerint; quos vel exquiſitiſſima licto-
rum carnificumque tormenta nil læſerint; queis
ferrum, equulei, virgæ, rotæ, flammæ pepercerint.
Atque in eiuſmodi certaminibus, tametſi non ſem
per explorata victoria eſt, multique ac magni ſæ-
pe conatus in irritum cadunt; tamen diuinæ glo-
riæ & hominum ſaluti ſeruiẽtem, fidenter omnia
tentare, moliri, experiri par eſt. Itane verò? ad le-
uiſſimam incertamque prædam, per denſas acies,
micantes gladios, & volitantia tela cœco impetu
ruet miles; inanes honorum titulos, & ſpecioſa
vocabula, nihil aut modicum duratura, ambitio-
ſus per ſummam indignitatem atque miſeriam,
quotidianis obſequijs, adulatione ſeruili, vale-
tudinis damno, patrimonij profuſione captabit;
ſordidarum mercium cauſa, quęque dumtaxat cor
pori ſeruiunt & vetuſtate facillimè corrumpun-
tur, inſtitor ac nauicularius, terra vndè ortum ha-
bet, relicta, veluti ruptis naturæ fœderibus, ven-
torum ac maris iræ ſeſe permittet; obiectuſque flu-
ctibus ac piratis, ignotum orbem, peregrinarum
auium inſtar, ignota ſemper littora pererrabit;
nos, propagandæ religionis, amplificandi Chriſti-
ani nominis, omnipotentis Dei demerendi, ſer-
uandi humani generis gratia; inopiam, ærumnas,
incommoda, mortem denique recuſabimus? præ-
ſertim cùm illorum temporarios labores, ab
improba plerunq; cupiditate profectos, mortem

que

que vnã, altera ſæpe mors, & ſempiterni labores, atque infiniti cruciatus excipiant; noſtram induſtriam operamq́; ſi in officio ac fide ad extremum vſque perſtemus, beatiſſima æternitas, immortales coronæ, immenſa præmia maneant. nihil ergo ſit tanti, quo noſtra de Deo, deque hominibus benemerendi ſtudia retardentur. Nã quod Goanæ Eccleſiæ, viciniq́ue huiuſce tractus, abſente me, ſolitudinem pertimeſcitis; agnoſco pietatẽ veſtrã. ſed ne in hanc meſſem operæ deſint, ſatis à me, vt in tanta noſtrorũ paucitate, prouiſum eſt. Paulũ Camertem eximia caritate virum, Goano collegio; Antonium Criminalem, inſigni virtute paſtorem, Eccleſiæ Parauanæ cum idoneis adiutoribus vtrumque præfecimus. Ad hæc, epiſcopum habetis in vrbe vigilantiſſimum; Franciſcanos, Domi nicanoſq́ue fratres, veſtri amantiſſimos cupidiſſimoſq́ue: præter hoſce, alij quoque ſubinde ſacerdotes è Luſitania ſuperuenient. Vltimis, vltimis, inquam, nationibus, ad quas læti ſalutis nuntij, nullo vnquam tempore allati ſunt, rectus ad vitam æternam callis tandem aliquando monſtrandus; ac teterrima dæmonum ſeruitute miſerandum in modum oppreſſis; Chriſtianæ libertatis cominus attollenda vexilla. Neque enim pro Luſitanis tantùm, aut Canarinis, aut Parauis, ſed pro vniuerſo hominum genere, quotquot vbique ſunt, fuêre, futuri ſunt, redemptor idem & conditor IESVS vitam ac ſanguinem in cruce profudit. quibus miſerrima captiuitate detentis, cùm in idipſum à præpotenti Deo vocatus deteſtinatuſq́ue ſis, non omni ratione conſuluiſſe, neque per inuia quamuis & aſpera ſacrum Euangeliũ pertuliſſe; extremæ non modò ignauiæ, ſed etiam per-

„ fidiæ crimen eſſe quis ambigat? Proinde faceſſant
„ querelæ, abſint complorationes, ſingultus ac ſuſ-
„ piria ſileant. quin potius, vti Chriſtanos, & Dei
„ hominumque amantes decet, meam hanc expedi-
„ tionem, fauſtis, vt ita dicam, ominibus, & ſtudio
„ incenſis apud Deum ſuffragationibus proſequi-
„ mini. Hiſce dictis leuato vtcunq; mœrore, conſcē-
„ dit nauim Aprili menſe, anno poſt Chriſtū natum
„ MDXLIX. Comites habuit è ſocietate Coſmum Turrianum, & Ioannem Fernandum Hiſpanos: de externis, Paulum famuloſque Iaponios. Cocinū ab Goa primùm, inde Malacam exeunte Maio venêre. Hic patri quò intenderat pergere cupienti, nauis Luſitanorū nulla ſeſe obtulit. Iuncus erat Sinarum in Malacēſi portu, & quidem piratica infamis. vulgo latronis iuncū appellabant. Cum hoc ipſo latrone Xauerius (tanta inerat eius menti fiducia diuinæ tutelæ, tantus ardor liberandi à dæmonum ſeruitute Iaponios) certa mercede paciſcitur, vti relictis ad læuā Sinis; ipſum & comites in Iaponem extēplò perducat. ſoluēre viij. Kal. Iulias ipſo D. Ioannis Baptiſtæ die natali. Poſt multa nauigationis incōmoda, & nautarum fraudes, Cangoximam, Angeri, vti dictum eſt, patriam attigêre xviij. Kal. Septembris, qui dies Aſſumptæ in cælum Deiparæ Virgini ſacer eſt. Xauerius à Pauli propinquis atque domeſticis amanter exceptus, vixdum recreatis à maritima iactatione comitibus, ad Chriſtianā rem animum adiecit. linguę primùm Iaponicæ rudimentis ad inſtar pueruli ſummo ſtudio ac ſedulitate inſtitit operam dare. in præcipuis dein fidei Chriſtianæ capitibus conuertendis, quamquam enixè adiuuante Paulo, tamen ob rei difficultatem, & myſteriorū altitudinem,

& lin-

& linguarum inſcitiam, complures dies ingenti labore miſeriaque deſudatum eſt. poſtremò, ijs in codicem vtcunque relatis, ex eo codice Xauerius balbutire ad populum vnà cum ſocijs cæpit. magni extemplò concurſus ad eos facti. atque, vt procacia & acuta ſunt Iaponiorum ingenia, ridere alij ſolœcos barbariemque; alij, quid ea lectione ſignificaretur, ambigere; alij peregrinum habitum cultumque demirari: alij etiam, communis conſuetudinis ac morum ignaros, probris & cauillis petulanter inceſſere. nec deerant, qui eiuſmodi ludibria deteſtati, miſerarentur innoxios; nec ſpernendum vtique genus hominum interpretarentur eſſe, qui tam remotis è regionibus, docendi tantùm gratia, periculo maximo, nulla mercede veniſſent. Xauerius interea ſocijque nihil de ſtudio & contentione remittere. ad hæc, normam eam tenere viuendi, tamque illuſtria ſobrietatis, patientiæ, manſuetudinis, omniumque virtutum exempla præbere; vti veram ac ſalutarem doctrinam afferre ſe, factis moribusque multò magis, quā dictis aut ſcriptis oſtenderent. Inde haud leuiter commoueri ciuitas cæpta; noſtrisque non ad magiſtratus modò, ſed etiā ad Regem, qui tum extra oppidum agebat, Paulo præſertim adnitente, facilè patuit aditus. Commercium is Luſitanorum auidè iamdudum expetebat, quos ad vicina emporia cum pretioſis oneribus commeare didicerat. apud eos quod plurimum gratia & auctoritate Xauerium valere Paulus & famuli teſtarentur; valde ſeſe illi comem & humanum initio præbuit. quin etiam prolatam à Paulo, Chriſti & Sanctiſſimæ Virginis matris imaginem veneratus, idipſum fieri ab omnibus qui aderant, impera-

perauit: ac prædicandi Euangelij, & baptizandæ ritu Chriſtiano gentis poteſtatē haud grauatè conceſſit, eaque de re, publica edicta propoſuit. Ac Bonzij etiam (quo de hominum genere ſupra demonſtratum eſt) ſuperſtitionum Iaponicarum antiſtites, vel nouitatis gratia capti, vel ſuis opibus ac maieſtate confiſi: cùm nihil ab ignotis præſertim externiſq; ſibi metuerent, fauere tum quidem Xauerio videbantur. ergo Chriſtiana paulatim ſacra in vrbem inducta. Pauli primùm vxor & filia, tum propinqui & amici complures, eodem Paulo dies noctesque hortante, monente, docēte, ad baptiſmum adducti. hoſce deinceps alij ſubſequuti; quibus ad virtutem ac pietatem excolendis, operā Xauerius in primis impēdebat aſſiduā. Decretum erat illi, ſimulatque aliquem eius linguæ vſum nactus foret, Iaponis caput Meacum adire, & quò expeditior ad cæteros prædicatio eſſet, Regi primùm ipſi vel Imperatori, quē vniuerſo Iaponi præeſſe audierat, Euāgelium afferre: ſed Regis præcipuè Cangoximani promiſſis ac precibus, & oblata rei bene gerendæ ſpe, diutius quàm cogitârat in eadem vrbe detentus eſt. Inter hæc, negotiatores Luſitani cum mercibus Firandum regni Figenſis appulerant. id vbi Cangoximæ cognitum eſt; per iniquo tulit animo Rex, vicinos dynaſtas inſperatis augeri opibus, at ſe diuturna lucri aduētitij exſpectatione fruſtrari. ex eo tempore ſenſim auerſari Xauerium cæpit, & ab ipſius doctrina præceptiſq; refugere. Bonzij quoq;, poſteaquam Chriſtianis inſtitutis vitia ſua reprehendi; Euangelij luce mendacia prodi, ſanctiſſimis decretis conuelli nefaria dogmata; denique diſcipulos & ſectatores ab ſe auocari animaduerterunt;
immu-

immutata ſubitò voluntate, Xauerium exſecrari, fictis criminibus ipſum & ſocios in inuidiam adducere; publicè priuatimque maledictis lacerare atque proſcindere; offenſum iam Regis animum nouis in dies facibus inſtigare. neq; ab incepto deſtitēre; quoad reuocato priore edicto, rurſus pœnā capitali ſancitum eſt, ne quis omnino, relictis patrijs auitiſque noua & peregrina ſacra ſuſciperet. Xauerius, æquitate animi ac ſummiſſione furentes lenire nequicquam conatus, multaque & grauia perpeſſus incommoda, Meacum quò pridē intenderat, abire decreuit. Chriſtianorū numerus in vrbe Cangoxima ad centum fermè peruenerat. Paruulum eum gregem, Paulo commendat. ipſe, vertente anno, mœrentibus lugentibuſque neophytis, & gratias immortales agentibus optimo patri, Firandum ad Luſitanos cum Coſmo Turriano & Ioanne Fernando progreditur. ibi verò, cū à Luſitanis ipſis ingenti gratulatione, tum in eorum gratiā ab regulo perhonorificè acceptus eſt; &, quod optabat vnū, illicò facta legis Euangelicæ promulgandæ poteſtas. iam linguæ paulo maiorē notitiā noui præcones erant nacti. ergo, partim dicēdo, partim alijs, alijſq;, prout res poſtulabat, periochis è codice recitandis, & ſuper hæc, in oculis omnium innocenter & caſtè viuendo; plures paucis diebus Firādi, quàm toto anno Cangoximæ ad Chriſtum adiunxēre. ijs Coſmi Turriani curæ fideique concreditis, Xauerius cum Fernando Meacum petens; circa Octobris initium, ſæuiente iam hyeme, Amangutium, leucas fere centum à Firando proceſſit. ea tum erat vrbs perampla (nam aliquoties dein ferro & flammis euerſa eſt) in Iaponis fermè vmbilico ſita, ac Regem habebat longè

lateq́ue imperantem. Ad eũ Xauerius accitus Fernando comite acceſſit. ille de vno cœli terræq́ue conditore, de lapſu angelorum hominũq́;, de redemptore generis humani IESV Chriſto Dei filio, de ſempiternis pœnis ac præmijs, ex eo quem dixi libro multa expromenti Fernando, vnius horæ ſpatio mirum in modum attentas aures præbuit: dein; vt ſine honore, ita ſine iniuria vtrumque dimiſit. eadem fermè noſtri quotidie bis ad circumfuſam multitudinem per vicos & compita prædicabant, obſoleto ac peregrino veſtitu, nulla pompa vel apparatu verborum. Nihil initio tam nouum aut abſurdum ad Amangutianorum aures oculoſque accidere potuit. ergo, non plebis tantùm inſanę, ſed etiam nobilium infeſto clamore, ſibiliſque & cachinnis exploſi; & omni petulantiæ genere vexati ſunt nullo prorſus operæ pretio. Hæc per eos dies Amangutij geſta. Meacum inde abeuntes, duorum fere menſium iter excepit difficile & aſperum, à latronibus atque piratis infeſſum; niue geluque, ſyluis ac ſaltibus; ad hæc, interueniente pelago vel æſtuarijs impeditũ. Id iter ingreſſi humano præſidio nullo, difficile dictu eſt quàm grauia, quàm acerba ignotis regionibus terra mariq́ue pertulerint, pedites ambulabant, & quidem in humeros elata ſarcinula, in manicas oryzæ ſemitoſtæ indiderant bolos (auelam vulgus appellat) eo cibo famem, aqua profluente ſitim leuabant. Ignari viarum, & ſimul quò latronum inſidias effugerent, indigenas equites citato gradu, nunquam talari depoſita veſte perſequebantur excalceati, quod eo anni tempore torrentes amneſque occurrerent vado ſuperandi non pauci. itaque partim antecedentium feſtinatio-

ne,

ne,partim etiam aſſidua ſarcinæ vectatione iam,
ad hæc lubrica plerumque via incerto ac fallente
veſtigio corruebant,pedibus interim glaciei & al
goris iniuria miſerandum in modum intumeſcen
tibus:ac noctu demum imbre perfuſi, fame & algo
re confecti,ſicubi tecto ſaltem agreſti reciperen-
tur,alia hoſpitalitate nulla;præclarè videlicet ſe-
cum agi putabant. Nam in pagis quidem & oppi-
dis,præter cætera vulgi ludibria,interdum etiam
lapidibus petebantur.aſt vbi tranſmittēdum eſſet
mare,vix atque ægrè tandem in naues admiſſi, pe-
cudum inſtar in ipſam pæne ſentinam detrudi cō-
ſueuerant. Per eiuſmodi vexationes atque miſe-
rias cùm ad vrbem denique Meacum ſoſpites
haud ſine miraculo perueniſſent; minimè idoneū
ſationi Euangelicæ tempus, cunctá bello flagran-
tia,ſurdas ad ſalutaria monita & obſtructas inco-
larum aures offendunt. Ad ipſum verò Imperato-
rem, quamquam adhibita diligentia conatuque,
adſpirare non licuit.ergo,terræ natura,gentiſque
moribus in præſentia vtcunque exploratis, per
eaſdem difficultates,ijſdem itineribus,eodem fer
mè ſpatio temporis, Amangutium reuertuntur.
ibi, quod ſe ſe haud iniquum illis ante præbue-
rat Rex, certum erat fixumque Xauerio, ter-
ram eam rurſus omni arte moliri, curaque &
labore, quoad eius fieri poſſet, ſterilitatem ſoli
maciemque peruincere. & quoniam experiendo
cognorat,Iaponios,Bonziorum fuco & oſtentatio
ni aſſuetos, plurimum externa moueri ſpecie,&
animi bona fermè corporis habitu cultuque me-
tiri; ad eorum mores, quantum ſine peccato lice-
ret,in præſentia conformare ſeſe; & Chriſti cauſa
non nihil ad illorum ſalutem extrinſecus mu-
tuari

tuari in animum induxit. ergo, priuſquam ad opus aggrederetur, Firandum accurrit. ibi, Luſitani Regis impenſa videlicet, auguſtioribus veſtimentis induitur; commendatitias ad Iaponios Reges litteras, quas ab Indię Prętore & Goano Epiſcopo ſibi traditas, interim ibi reliquerat, ſumit, nec nõ à Malacenſi Pręfecto munera Iaponijs ante id tempus ignota. In ijs erat Luſitana veſtis vinumque prænobile; muſica ſambuca, & horologium ex ijs, quæ inæquali ponderum examine, pluriumque rotarum denticulis inter ſeſe implicatis, lento motu ac perpetuo, temporum interualla diſtinguũt: quam Europeæ ſolertiæ machinam gentes illæ ſine fine mirantur. Hiſce rebus in iumenta impoſitis; ipſe, præter Ioannem Fernandum duobus tribuſve Iaponijs comitatus, Amangutium redit: litteras & munera offert Regi: quibus ille magnopere delectatus, ac ſimul comitum numero admonitus, & noui habitus dignitate; caput cum conſiliarijs contulit, ijſdemque approbantibus, maiore deinceps in honore Xauerium habuit. ac primùm, auri argentique non leui pondere munificentiam aduenæ remunerari contendit: quæ cùm Xauerius obfirmato conſilio cuncta reieciſſet; altitudinem animi ſuſpiciens Rex, vacuas Bonziorum ædes illi ad habitandum adſignat; dein publica per vicos edicta proponit, placere ſibi, non Amangutij modò, verùm etiam omnibus ſuæ ditionis finibus regniſque, Vnius Dei legem ac religionem declarari palam; eamque cuilibet amplecti liberum eſſe: legis eius ac religionis interpretes nulla ratione lædi, vel impediri. ſub hæc, Euangelici præcones ad inſtituta munia quàm acerrimo ſtudio retulêre ſeſe. interdiu, in areis triuijſque conciones

nes habebant; noctu, confluentibus ad ſe omnium ordinum, ætatum, ſexus vtriuſque mortalibus, aures ac reſponſa præbebant. erat autem tanta frequentia celebritaſque, vti cœtum ædes ipſæ non caperẽt: alij, quæ in publico inaudiſſent; priuatim ac per otium auere noſſe: alij etiam, animi cauſa, incomptam ac rudem peregrinorum atque hoſpitum irritare linguam, & cum effuſo adſtãtium cachinno de induſtria diſputationem extrahere. alij, denique varijs interrogationibus etiam atque etiam fatigare doctores nouos. Huic tantæ curioſitati cùm ab Dei ſeruis, partim ex vetere hiſtoria, partim è phyſica ratione, partim è Theologorum decretis atque reſponſis identidem ſatisfieret; illi, voluptatum illecebris irretiti videlicet, in ſtultitiæ tenebris, & cœno flagitiorum nihilominus hærebant. neque tamen idcirco Xauerius deſpondere animum: quin potius omnem in partem verſare ſemet, cœptiſque acriter ac perſeueranter inſtare. Cùm aliquot iam menſes crudum aridumque nouale tractaſſet, ac, nullodum fructu, diuini verbi ſemina proieciſſet; tandem è proſciſſo ac ſæpius iterato ſolo, Chriſtianæ fidei germen emicuit. Germinis eius origo fuit eiuſmodi. Concionanti, vt ſolebat, in publica via Fernando, prætereiens è plebe neſcio quis, attracta præpingui ſaliua, repẽte in mediam inſpuit faciem. ille, ſine perturbatione vlla ſputum linteolo abſtergit: ac ne verbo quidem reddito, cœptã orationem eodem prorſus tenore vultuque proſequitur. id contemplatus ex auditoribus quidam haud imperitus rerum æſtimator (ex quo facilè intelligas, ad permouendos ad virtutem animos, facta dictis quanto antecellant) cœpit cogitare apud ſe; profectò nobiliſ-

bilißimum atque adeò diuinum philoſophiæ genus eſſe, quod homines ad tantam æquitatem animi conſtantiamque perduceret. dimiſſa dein concione, domum ad Fernandū venit; præcipua Chriſtianæ fidei capita legeſque probè cognoſcit: poſtremò, certis precationibus, Moſiſq; decalogo, ac ſymbolo Apoſtolorum è catechiſmi formula memoriter hauſtis, Amangutianorum omnium primus, anteactæ vitæ deteſtatus peccata, ſacro fonte renaſcitur. Hunc alij deinceps diuino impulſu imitati, quorum ad quingentos breui peruenit numerus; & quidem ita in propoſito firmi ſtabileſq;, vti per varias deinde clades, & bellica infortunia, & nefarias Bonziorum conſpirationes, magiſtris ac paſtoribus haud ſemel orbati, ſuis tamē ipſi moribus ac vitæ ratione, Chriſtianam fidem & diſciplinam in hoc vſq; tempus religioſè coluerint. inter quæ circumacto iam anno Luſitanorum alia nauis portum Bungi tenuerat, quo nomine regnum Amangutio diſtat leucas circiter quadraginta. ab ijs de ſtatu rerum Indicarum Xauerius cùm litteras accepiſſet, cùm alias ob cauſas eam ſibi prouinciam repetendam exiſtimabat; tùm verò, vti rurſus inde quocunque opus foret, ſupplementum è noua copia mitteret. ſimul, quoniam apud omnes circa nationes magnum nomen Sinarum, magnam auctoritatem compererat eſſe: primò quoque tempore Sinas ipſos Euangelij gratia adire cogitabat, haud abſurda ratione coniectans, ſi gentem illam Chriſto lucratus foret; eius lucri acceſſionem facili negotio poſtmodum vniuerſos fore Iaponios. Hæc eo moliente, cæteri quoque diſperſi per Indiam ſocij minimè ſegniter in ſuo quiſque munere verſabantur. Egregia in primis

fuit

fuit opera Gaſparis Berzei,quē Armuziam à Goa profectum, paulo ante docuimus. Is in Zelandia, ſeu Mattiacis Belgici Oceani populis, oppido Gouſa, Franciſco & Agnete parentibus, obſcuro natus loco, à primis pueritiæ rudimentis Louanium ad ſtudia grauiora ſe contulit. Inde per varios caſus cùm in Luſitaniam deueniſſet, in ſocietatē adſcitus, ac diu multumq; probatus, in expeditionem Indicam vnà cum alijs octo deligitur. Conimbriga profectus Oliſiponem anno ſeculi huius quadrageſimo octauo, nauem Ioannis Mēdozæ conſcendit. ſocij adiuncti quatuor: totidem cum Antonio Gomeſio in aliam nauem impoſiti. Ac primum omnium, à nauarcho ebſanditus eſt Gaſpar, vti quotidie publicè tum ad plebem erudiendam catechiſmū exerceri, tū ad propitiandum cœleſte numen catholico ritu litanias adhiberi permitteret. Mox ad vitia tollenda corrigendoſque hominum mores paulatim aggreſſus eſt: rem in primis arduam atque difficilem. præter naualem quippe turbam, colluuiemque ſeruilem, epibatæ circiter quadringenti numerabantur, plerique ſcortis, aleæ, rixis, calumnijs adſueti. Ad horum ſanāda ingenia, Gaſpar, exemplo prī uſquam verbo opus eſſe ratus, cunctis, vti æquum erat, ad omnem virtutē & caritatē prælucere perrexit. Neque ſanè ampla defuit illi de Deo pariter ac de hominibus benemerendi materies. primùm ſocij eius è maritima iactatione & nauſea in morbum incidêre. ijs dum accuratè miniſtrat, & propalam coqui munere fungitur, ita deſpicabilis initio viſus, vti paranti ad focum cibos ac ſatagenti, procaces circum pueri, prӕter cӕteras contumelias, appoſitam quoq; ollam aut furto ſubducerent,

aut

aut per laſciuiam frangerent: quidam etiam ab innocente vix colaphos pugnoſque abſtinerent. perſpecta dein patientia & grauitate viri, paulatim contemptus in verecundiam vertit: nec defuêre, qui laboranti, per ſe perque ſuos opportunè ſuccurrerent. ſimul etiam ſocijs melius cæpit eſſe. operam ergo ijs adiutoribus, ad verbum Dei prædicandum, prohibenda flagitia, curandos ægrotos, vetere iam ſocietatis inſtituto, conuertit. ex quo, mirum dictu, quanta quàm breui omniũ vitæ mutatio conſequuta ſit. bene moratam inſtitutamq; familiam; non promiſcuam ſeruorum, nautarũm, militum, inſtitorum turbam, contineri marino illo domicilio diceres. Primus fermè Præfectus Mendoza, Gaſparis conſuetudine & admiratione ſeſe collegit: pijsque priuatim exercitationibus ab eodem excultus, vltro deinde cum alijs quoq; opportuna de Chriſto deque cœleſtibus rebus habere colloquia; ſuos primùm familiares; tum cæteros in officio continere; egenos & imbecilles quotidianis eleemoſynis alere. Præfecti virtutem ac beneficentiam reliqui deinceps pro ſua parte imitati: vnus etiã haud infimæ ſortis negotiator, Chriſtianæ caritatis pulchritudine ac ſpecie captus, contempta rerum humanarum inconſtantia & vanitate, ſeſe ad Gaſparis ductum ac vitæ rationes applicuit. inter eiuſmodi occupationes Guineæ malacia primũ, dein ſæuiſſimis procellis duabus circa Bonæ ſpei promontorium ſuperatis, nemine (quod perrarum eſt) tantis incommodis, tantaque morborum lue prorſus amiſſo, ad Moſambicum nauis appellitur. Ibi optatiſſima dierũ quindecim capta quies; terreſtribus etiam diuerſorijs è maritima iactatione refecti plerique. Gaſpari

tan-

tantùm ac ſocijs, de aliorũ magis quàm de ſua incolumitate ſolicitis, integratus labor. lauta illis inquilinorum hoſpitia minimè deerant; ac multi, vt ijs ad valetudinem tuendam vterentur, inſtabant; ſed Gaſpar, Xauerij æmulator egregius, deportatis in publicum noſocomiũ ægrotis, eodẽ ipſe quoque ſucceſſit: ac refouẽdis eorũ corporibus animiſque (cùm ad centum & viginti decũberent) pari cura ac diligentia totum ſeſe rurſus impẽdit. Per id ipſum tempus alia eiuſdem claſſis naui, fratres Dominicani duo Moſambicum delati. horum quoque, in eo valetudinario, magna cum omnium approbatione caritas ac virtus enituit. Goam deinde peruentum. Ibi Gaſpar, nouo impetu capto, in omnes partes Chriſtianæ adiuuandæ rei animũ ac viros intendit. varijs quotidie locis ad multitudinem; in ipſo Prætorio ad ſelectam nobilitatem procerèſque verba faciebat: quanto cũ fructu motuque, è noua emèndatione morum, è voluntarijs diuitum ac delicatorum pœnis, è plurima peccatorum confeſſione, è frequenti reſtitutione pecuniarum apparuit. diſputationes etiam de religione cùm Brachmanis habebat interdũ. Ex ijs primarius quidam ſæpe conuictus; deniq; cum vxore & ſororis filio baptiſmum expetijt. Is baptiſmus octo ipſos dies tinnitu feſto, ſymphonia, choreis, ingenti omnium ordinum ſtudio celebratus: viæ vrbis, vario periſtromate, ac virenti palma elegantem in modum ornatæ: neophyti magna tum Chriſtianorum, tum etiam Brachmanarum frequentia in equis ad templum deducti; ibi ex aqua baptiſmatis, ab Epiſcopo ac Prætore, honoris cauſa ritè ſuſcepti. Marito, Lucæ Salæ; vxori, Eliſabethæ nomen impoſitum: adoleſcens Antonius appel-

pellatus. in hãc deinde familiã, ad cæteros ad Chriſtum inuitandos, Prætor ipſe, quod ita Luſitanum Regem velle non ignoraret, alia quoq; propalam ornamenta & beneficia contulit. Hæc & eiuſmodi multa Goæ Gaſpar omni ope curabat. A Xauerio dein miſſus, vti dicebamus, Armuziam; in ipſa primùm nauigatione priſtinam cunctos adiuuandi conſuetudinem tenuit: eaque re ipſa commotos è vectoribus aliquot Chriſtianos fecit. Maſcatum Arabiæ felicis delatus; Europæos exſules, vel decoctores, qui tamquam ad aſylum in ea perfugerant loca, quoad fas tulit, expiare, atque ad fidem officiumque reuocare conatus eſt. A Maſcato prouectus Armuziam; in ipſo portu, officij cauſa obuios habuit Proepiſcopum, & ſacerdotes. ab ijs cum honeſto comitatu ad arcis Luſitanæ præfectũ deducitur. ibi cùm inter ſe præfectus, & Proepiſcopus de hoſpitalitate certarent; & Gaſparem apud ſe retinere admodum cuperent; ille, gratijs vtrique actis, ad publicum videlicet noſocomium de more diuertit; eam veluti ſedem belli contra Satanam & vitiorum monſtra capturus. Hic, è Xauerij præceptis, quæ aſſiduè cogitabat, ſuum ante omnia pectus acri cuſtodia ſepſit ac munijt. ſimul, optimatum voluntates ſibi conciliare aggreſſus, breui perfecit humanitate, ſubmiſſione, prudentia, vt omnium nemo illis acceptior eſſet, aut carior. Per hos maximè, de ſtatu emporij, & generibus negotiorum, & moribus hominũ diligenter cognouit. Deliberanti dein apud ſe, qua potiſſimũ ex parte oppugnaret ſceleris & nequitiæ munimenta; arcem ipſam protinus aggredi viſum eſt. ea fermè contemptu ſacrorum, inſcitia diuini pariter humaniq; iuris, & alta quadam futuri ſeculi obli-

obliuione cōſtabat. nec mirum. multos quippe annos Chriſtiani cōuenæ & inquilini, magiſtris, ac monitoribus, parochiſq; caruerant: &, qui nuper aduenerant clerici, quæ tum erant tempora, pecuniarum haud paulo magis quàm animarū inhiabant lucris. ergo paſſim enata virgulta vepreſq;, omnem ab infelici tellure benigni ſyderis radiū ac lumen arcebant. hinc teterrima rerū, cæremoniarum, errorumque colluuies; artes magicę; diuinatio; ſortes; concubitus inceſti ac vagi; quodque haud minus deteſtêre, fidelium cum infidelibus, Iudæis, Turcis, Arabibus infanda connubia; vt Chriſtiana proles à matribus educata (proh nefas) in Mahometanos, & Hebraicos, & aliarū gentium ritus moreſque tranſirent. eam conſuetudinem, Gaſpar, admirabili ſpiritus vehementia, crebris concionibus, ac terribili cæleſtium irarum denunciatione diſcuſſit. Et auxerat opportunè pauorem auditorum atque formidinem, terra per eos fortè dies horrendis motibus intremiſcens. Præterea Gaſpar, ad ſynceritatē fidei reuocandā, & prauę religionis procul habēda contagia, nullo non die ſtatis horis è Xauerij formula publicè catechiſmū habebat. id verò in omnes partes vnicè profuit. puerilis ætas, infima plebs, ſexus vtriuſq; mancipia, Chriſtianis præceptionibus ac myſterijs erudita. ſimul etiā quotidianæ ſingulorū vitæ cuſtodes adhibiti, qui ad Gaſparē cuncta deferrēt: propoſitiſq; premijs ac pœnis, pudici paulatim ac probi mores in vulgus inducti. eadem illa rudimenta legeſque, ſerui mox heris, filij parentibus, fideles pueri æqualibus Mahometanis, alijsq; priuatim edebant; eoſque omni arte ad Chriſtum allicere nitebantur. ac demum, ſublatis ibi quo-

que prophanis & laſciuis cantionibus, caſtiſſimo verſu ac ſalutaribus monitis dies ac noctes omnia perſonabant. Ita, religionis integritati, non in præſens modò, ſed in poſterum quoque magna ex parte conſultum. Erant præterea qui ferrum, & ſulphur, vetitasque merces alias, Turcis ac Mahometanis inferrent, quod Pontificias diras, contra id facinus in cœna Domini cum horrendo carmine fundi ſolitas, vel proterue contēnerent, vel penitus ignorarent. docti quanto id piaculo fieret, à quæſtu ſacrilego deſtitêre non pauci, & pro ea poteſtate quam habebat Gaſpar, in gratiam cum Eccleſia reſtituti. Ab hiſce victorijs, Chriſti miles, teterrimam aliam generis humani peſtem aggreditur, auaritiã, & fœnebre malum: quo in genere tanta erat nonnullorum impudentia (qui ſe Chriſtianos ferebãt) vt aureorũ vix decem iteratis per annum vſuris, integra ſemper ſorte, ſeque familiamque turpiter alerent. ad hæc tollenda ſcelera, Gaſpar, de auaritię peccato diſputationes inſtituit eâ ſubtilitate doctrinæ, tam veris grauibusq; ſententijs, tam incenſis amore diuino verborum fulminibus, vt hoc etiam dæmonis caſtellũ pæne à fundamentis frequenti verberatione conuulſerit. Id, graui multorum pœnitentia, & euidenti morum ac vitæ mutatione declaratum eſt; qui prima luce, ne ſalutato quidē Deo, ad argētarias tabernas protinus itare adſueti, atque ibi nullo recti prauique diſcrimine res cōtrahere, pecunias huc illucq; traijcere, fœnus augere; iam, intima religione tacti, domo templum rectà, inde forum adibant. ibi, ſtupentibus alienigenis pariter incoliſque, tamquam in academia, de iure mutui, de legibus permutationum, de Chriſtiani mercatoris officio, è Gaſpa-
ris

ris potiſſimum præceptis ac traditione quærebãt. Neque labijs dumtaxat ac vultu ſeſe philoſophia continuit. ad rem atque ad facta peruenit: & inexorabilibus ad eam diẽ clauſtris obſeratas aperuit arcas. Igitur ex malè parto reſtitutiones vel in duplum iuſtis dominis, aut, vbi ij non apparerent, in pios vſus; & ſuper hæc eleëmoſynæ factæ complures, atque ex ijs, auri argentique redactum, quod magno puellarum numero collocando, noſocomij laxandis anguſtijs, & multorum inopię leuandæ ſat eſſet. opulenti præterea negotiatores, gehẽnæ metu perculſi, vltro ſuas omnes rationes ad Gaſparis arbitrium cõtulêre, parati, quicquid ab ſe fraudatum fuiſſet, non pecunia tantùm, ſed etiam, vbi ſatis ea non eſſet, corporibus luere. Per hunc modum, fraudibus & rapinis obuiam itum eſt. Ingens præterea, vt in celeberrimo portu, ampliſque diuitijs, erat Armuziæ luxus. ea quoq; Satanæ opera Gaſpar aggreſſus, multorum excuſſit delicias, multos à ſcortis atque à nefario pellicatu diuulſit. Inde ad lites dirimendas tollendaſque inimicitias adiecit animum: monitiſque & auctoritate viros aliquot honeſtos adduxit, vti datis inter ſe dextris, & venia offenſionum petita, publicè ad ipſas templi valuas, magna populi frequentia, in gratiam optimo exemplo redirent. Non eundem cum ſicarijs (quorum erat ibi ſumma licentia) ſucceſſum habuit res: Gaſparis dicta palam aſpernabantur, negantes, futura damna lucraue ſibi eſſe tanti, vt præſentem fructum ac dulcedinem vltionis amitterent. Hoc perditorum hominum genus, itemque blaſphemi, & ſeditioſi, & graſſatores, egit cum Luſitano præfecto Gaſpar, vt oppido pellerentur; ſed propter multitudinem impe-

petrari non potuit. Creſcebat interim occupationum moles. quippe non vnius nationis alteriuſve ſalutem Gaſpar complexus erat animo, ſed omnium prorſus, quotquot in eadem inſula verſarentur. quò pluribus ergo ſufficeret, ſpatia temporis certa ratione diſpenſare coactus eſt. Dominicam feriam, itemque tertiam, quartam, & quintam, populo Chriſtiano: ſecundam ethnicis; ſextã *Mahometanis*; ſabbatum Hebræis (quos harum quæq; ſecta feſtos obſeruabat dies) attribuit. Chriſtianis, quod eorum potiſſimum gratia miſſus in ea loca fuiſſet, idcirco longè plurimum operæ tribuendum putabat. igitur & ægrotis in noſocomio, quoad liceret, ſedulus aderat; & cuſtodias adibat frequenter; catecheſim verò itemque conciones, vel feruentiſſimo ſolis ardore (cùm intra tectorum vmbras immerſi aquis incolæ ſedent) habere pergebat tanto omnium ordinum ætatumque concurſu, loca certatim occupantium, vti pæne ante lucem templum auditoribus oppleretur. accedebat domeſtica & quotidiana conſuetudo multorum; vt, quod è ſuperiore incaſſum egerat loco, priuatis colloquijs, & familiari conuictu ad exitum haud rarò perduceret. Multo verò maximam temporis partem eximebat pœnitentiæ ſacramentum, cui Gaſpar non interdiu ſolùm inſtabat, ſed etiam noctu: atque ita diſtinebatur interdum, vti ad neceſſariam corporis quietem, quantouis adhibito conatu, ſpatium horæ vix vnius eriperet. Auxit eam occupationẽ, publicè per eos dies accepta clades. Munitum & opportunum caſtellum erat in Perſidis continente, Monaianum, Armuzianæ ditionis. id hoſti repente proditũ eſt. eò vehemẽtius tum Regis, tum

popu-

popularium animos inopinata res perculit.miſſus extemplò recuperandi cauſa Mahometanus præfectus cum quinque millibus Perſicę iuuentutis.additi ex fœdere,Luſitani circiter quadringenti.Pantaleon Sala præerat.Hoſce,Gaſpar, antequã ad bellum exirent, Chriſtiano ritu ad confeſſionem conatus adducere,viginti vix perſuaſit, apud cæteros inania fuêre monita: flagitijs non minus quàm armis operti ad caſtra tendebant. Venienti dein ad ſe Pantaleoni ſalutandi cauſa, vereri ſe admodum dixit,ne graues neglecti numinis pœnas Luſitani propediem darent. Præſenſioni reſpondit exitus.quippe,vt in ſtatiua peruētum eſt, tetra Luſitanam cohortem inuaſit lethargi lues. breui periêre ad quinquaginta.vulnerati pręterea ab hoſte circiter centum.inde cùm alij deinceps atque alij caderent,ac veluti pecora paſſim inhumati iacerent;conſternata fœdo ſpectaculo reliqua cohors,& ex conſcientia delictorum, ſempiterni exitij metu perterrita;conuulſis repente ſignis ægrè Armuziam repetunt; Gaſparem vnum omnes requirunt;vti ſe à peccatis abſoluat,ac reſipiſcentes exaudiat,obteſtantur. Nec mora;in valetudinarium admiſſi,& in lectulis collocati plerique. Tum renouato ad omnem laborem conatu Gaſpar in corporum ſimul & animorum curationem totus incumbere.acciti extemplò medici adiutoreſque.Sacerdotes etiam aduocebantur; ſed vulgo negarunt milites, vlli omnino ſeſe,niſi Gaſpari,arcana ſui pectoris velle committere.quocirca ita diſtringebatur, vti vno eodemque tempore,huic peccata expromenti,aures:illi animam agenti,voces & hortamēta præberet.Cecidit perincommodè, quod vi morbi emotis mente non-

nullis, ad confeſſionem peragendam neque ratio, neque ſermo conſtaret. in ijs quidam cùm ferrum in ſeſe repente ſtrinxiſſet; clamore & cõcurſu retẽtus, extorto gladio, in Gaſparis fauces inuaſit manibus: ac minimum abfuit, quin ſpiritu intercluſo præfocaret inſontem. per vim auulſus, paulo pòſt exſpirauit. inſtinctu mali dæmonis in eam rabiem actus creditur, tantam à Dei famulo ſibi quotidie prædam eripi non ferentis. Inter hæc, ſolicito Rege populoque, quod extraheretur bellum, & amiſſi caſtelli obſidio malè procederet; ſupplicationes ad Beatæ Virginis ædiculam duo ferè millia paſſuum ab vrbe, Gaſpar indixit. inſigni pietate concepta excalceati non ſemel iëre quamplurimi, cæleſtem opem ac pacem conſono clamore poſcentes. haud in irritum fuſa obſecratio. Monaianum, vi & armis ad eam diem fruſtra oppugnatum; conditionibus demum, ac ſubita volũtatum inclinatione receptum eſt. ea res prçter ſpẽ nuntiata, ingentem Gaſpari apud omnes gratiam & gloriam peperit. eximiæ viri ſanctimoniæ felix tribuebatur euentus. Acceſsêre ad nominis celebritatem ac famam, in alio genere nonnulla miracula. Luſitanus erat prædiues, mammonæ laqueis valde irretitus. is Gaſparem ſalutaria dantem monita, identidem reſpuebat, hoc etiam nomine infenſus patri, quod ſuum negotiandi ac viuendi genus (vt eſt ſuſpicax malè conſcia mens) publicis ab eo cõcionibus ꝓpriè perſtringi putaret. cum huius pertinacia Gaſpar interim officijs & caritate certabat. ac plurima nequicquã expertus, ad extremum magis magiſque pro illo ſe macerat, preces & obtecrationes inſtaurat. nouiſſima demũ hæc remedia valuëre. propitiati Domini in obſti-

obſtinatũ indulgentia ſingularis apparuit: quippe ſera iam nocte, ſecundum quietem Luſitanus præſentem ſibi videre viſus eſt ſacerdotem, pulcherrimaforma conſpicuum, ſuauiſſimo quodam odore fragrantem. tum alter adſtans iacenti neſcio quis, amica voce; quid, inquit, dubitas, cœleſti huic medico, animi tui latebras & vlcera patefacere? nõne cernis quantus oris decor, quãta & quàm anguſta corporis totius habituſque dignitas ſit? hiſce dictis erecto mirum in modum homini, & experiendi cauſa manus ad tactum admouenti, apparere Gaſpar è veſtigio deſijt. eam ſcilicet fruſtrationẽ Luſitanus ægrè admodum ferre. Tum alter ille, triſtem ac mœrentem bono animo iubet eſſe, certam deſiderati ſacerdotis in proximo ſpõdet copiam, quippe, vbi diluxerit, in regio noſocomio publicè ſacris operaturum. hæc effatus, item euanuit. Admiranda ſomnij virtus fuit. lapideum viri pectus emollijt; vim lacrymarum expreſſit. madentibus inde oculis ac genis euigilans, Gaſperem è valetudinario precibus infimis domum accerſit; perque ſummam obſeruantiam, ac miſtum gratulationi pudorem accepto, actæ ad eam diem vitæ, quantum repetere potuit memorando, noxas ediſſerit; eidem ſeque & ſua cuncta permittit. mox tempeſtiuo dierum aliquot ſeceſſu, meditatione ſaluberrima vegetatus, cùm alia Chriſtianæ ſanitatis minimè obſcura dedit ſigna; tum verò, quod in egentes, breui aureorum millia circiter quinque diſtribuit. Alium quendam, Gaſpar, diu multumque obluctantem, ad euomendam animi ſaniem, plagaſque nudandas tandem aliquando perduxerat. is, peracta confeſſione, dum circa mediam noctem è præſcripto ſatisfacit; ecce tibi,

tetris animalibus fœdiſque monſtris cubiculum repente completur. ab ijs circumuentus, ac variè petitus, obriguit primò; & conſcius offenſionum, incertus gratiæ, ne viuus in tartarum cum ipſis, vt aiunt, veſtimẽtis illicò raperetur, extimuit. dein, vbi ſe ſe paululum ex pauore collegit, detractam è pariete ſacram imaginem arctè complexus, magno clamore diuinum implorat auxilium. Ad eas voces (mirum dictu) confeſtim atra illa & feralis turba diſceſſit tanto cum tumultu ſtrepituque, vti domus tota concuti & conuelli funditus videretur. Id probè expiati purgatique animi argumentum nonnulli duxêre. certa magna tum ſua, tum Gaſparis laude, vir ille, haud paulò meliorem inde vitæ rationem inſtituit. Alius, cùm aliquot iam annos in flagitiorum tenebris & cœno iacêret; in Chriſti lucem extrahi nullo modo ſe patiebatur; affirmans, mortem ſubiturum potius, quàm Gaſparis vultum atque iudicium. Veritus deinde, ne, ſi diutius in eadem vrbe mãſiſſet, ad id ipſum quod adeò horrebat, amicorum aut conuitijs tandem adigeretur, aut precibus; mutare ſedem, & in Indiã proficiſci quamprimùm decreuit. eo conſilio vixdum conſcenderat nauem, cùm ſubita vi morbi, miſer, ac ſimul panico quodam ita correptus eſt, vt cœleſtes in ſuum caput minas vndique intentas putaret: quicquid increpuiſſet, ſe videlicet vnum peti ſine dubio crederet. Hiſce terroribus anxius, in terram exſcendit: Gaſparem aduocat: peccata fatetur: ac valetudine tum demum recepta, caſtigato vetere luxu nouum induit hominem. eodem improuiſę mortis metu pertinaces alij multi ad Gaſparis tribunal, arbitriũque pertracti. Atque horum, animi fermè; illorum, etiam corpora ſanata

nata

nata diuinitus. Primarij viri filius, febri grauiſſima laborabat. eidē erat oculus diuturna tabe putridus, & ſæuo tumore dirupt⁹. duplici malo multis adhibitis effectu nullo remedijs; cùm in humana ope nihil iam eſſet ſpei, mœrens pater Gaſparē demiſsè obteſtatur & obſecrat, vt pro ſalute cariſſimi filij tam periculosè ægrotantis, litare dignetur. Fecit ille: neque diutius dilatum è cœlo beneficium eſt. eo ipſo quo ſalutarem hoſtiā obtulit die, non ſolùm æquatis humoribus vniuerſa febris abijt, ſed etiam delapſis ex oculo maioribus ſquamis, planè reſtitutum eſt lumen. Tum parens, accito feſtinè Gaſpari, liberatum vtroque ſimul morbo iuuenem, vix præ lætitia ſui compos oſtendit: agitq; gratias immortales, quod ſibi pariter ac nato ſpiritum lucemque reddiderit. At Gaſpar, modeſto vultu, conſtantique ſermone, Deiparæ Virgini, cuius votiuum fuerat ſacrum, tantam virtutem, adeò inſigne miraculum tribuit. Idem pro amico pæne iam animam agēte rogatus fecit: ille, ſacro vixdum abſoluto, conualuit. Mulier à dæmone propemodum obſeſſa, ſpectrisq; horrificis agitata, in vltimū venerat vitæ diſcrimen. Euocatus à marito Gaſpar, vt afflictæ & exſangui manus imponeret; per occupationes ipſe tum quidem adire non potuit; cæterùm ſchedulam, inſcripto diui Ioannis Euāgelio, pro ſe miſit, quam peſti amoliendæ mulier è collo ſuſpenderet. id vbi factum, confeſtim leuata morbo, terroribusq; ſoluta, ſurrexit. Præterea, cuiuſdam acutiſſimus laterum dolor, pia Gaſparis deprecatione ſedatus eſt. Neq; verò ad corporis morbos duntaxat leuandos, aut depellendos, valebant eius vota; ſed etiam, vbi ad animi ſalutem id expediret, vltrò accerſendos augendoſque.

doſque. Centurio nobilis quidam, inſigni contumacia & procacitate pæne totius ciuitatis odia ſibi conciuerat: ac proinde cum multis, vt fit, graues & apertas inimicitias exercebat. Is ad concordiam à Gaſpare diu multumque ſolicitatus irrito ſemper conatu, incertum cuius rei gratia ex vrbe ſeceſſit. regreſſus deinde, cùm in eadem obſtinatione perſtaret; quàm vellê (inquit Gaſpar) ad flectendam iſtius mentis duritiem, diuina manu in corpus aliquid grauioris cruciatus immitti. nondum id planè optauerat, cùm ferus ille, ſæua correptus febri, ad Gaſparem, vrgente religione ſe contulit. à quo per Pœnitentiæ ſacramẽtum ritè expiatus, cùm in eius poteſtate ſeſe futurum omnino affirmaſſet; apprehenſum inermem ac ſupplicem, pater, ad petendam ab inimicis veniam offenſionum tota vrbe circumagit: ſanè opportunè: quippe, alij lapidibus, alij gladijs & balliſtis inſtructi, varijs locis inuiſum caput ad necem operiebantur: quorum incenſus dolor, & puniendi propoſitum, centurionis humilitate, & Gaſparis auctoritate ſubitò mitigatum eſt. Ita, quod ferreus miles, audacia & robore ægrè aſſecutus foret, vti aduerſariorum iras atque impetus frangeret, id morbo ſubactus & Gaſparis hortatu, Chriſtiana virtute ac ſubmiſſione perfecit. Alium item ſuperbum, & ſanguinarium; trucique ore minaces gerentem ſpiritus, aduerſa præter opinionẽ valetudo proſtrauerat. Vſus occaſione Gaſpar, ad hominem, ſi qua poſſet leniendum ſimul & expiandum, clementer accedit. mulcere iracundiam; bona concordiæ & pacis; diſcordiæ mala; perpetuum è mutuis certaminibus angorem ac ſolicitudinem; Chriſtianæ legis de reconciliatione vim ac neceſſitatem expro

mere.

mere. Ille, domita nondum aſperitate ſæuitiaque, patrem auerſatus, vltrò contumelias ingerit, Deumque laceſſit ipſum. abiret cum intempeſtiua ſapientia: nullo pacto velle ſe inultum excedere: neque ipſius Chriſti gratiam exiſtimationi ac dignitati præferre. hæc & alia, militariter, impia verba iactanti, renidens amarum Gaſpar; Itane? inquit. Atqui non ante craſtinus occidet ſol, quàm tu plus quinquies, & quidem fruſtra, ſacerdotem inclames. nec vana cecinit. poſtera luce ante meridiem acri ſymptomate oppreſſus, poſita repente ferocia, magnis vocibus Dei ſeruum ægrotus implorat. ac parum abfuit, quin ad ſupplicium ſempiternum, temeratus ac ſordidus è vita diſcederet. Hęc & alia id genus, à Gaſpare, cœleſtis cuiuſdam virtutis edita documenta. Præterea miſti varijs è nationibus ad eum deſertores ac transfugæ, nec non ſchiſmatici ventitabant Abaſſini, Armenij, Georgiani, & ex Europa non pauci. quos ille, per ſummam lenitatem ereptis opinionum erroribus, ſolẽni ritu piatos, reſtituebat Eccleſiæ. Ex ijs vnus, Ioannes nomine, in ipſo conatu Gaſparis adeundi, præclarum martyrij decus tulit. Germanus erat genere, in vrbe Colonia patre natus admodũ locuplete; annumque iam decimũ in oppido Turcarum Catifa, non longè ab Armuzianis finibus pro Mahometano ſe ſe gerebat, tormentarij pulueris artifex, atque ob id ipſum genti percarus. is, audito Gaſparis nomine, rebusque ijs quæ Armuziæ gerebantur; ab impio miniſterio ad famulatũ Chriſti, ſi Gaſpar adiuuaret, quamprimùm redire conſtituit. Id quò ſine arbitris fieret, in atramenti librarij difficultate, ſulphureũ diluit puluerem: ex eo diluto litteras ad Gaſparem vna eademque ſen-

ſententia, Latino, Belgico, & Franco ſermone con ſcribit: vehementer optare ſe, modò apud Luſitanos tutò liceat cõmorari, & in idipſum à Gaſpare fidem accipiat; Armuziam venire, & Chriſto Domino per ſacramentum pœnitentię ſatisfacere. eo nuntio lætus Gaſpar extemplò reſcribit; fidenter accedat, ſibi ac Luſitanis aduentum ipſius gratiſſimum fore. Hæc epiſtola, incertum eius fraude qui perferendam acceperat, an alio quo caſu, ab Catiſano præfecto intercepta, Ioannis conſilium prodidit. Confeſtim à Turcis de ipſius religione quæſitum. ille verò intrepidè ſeſe Chriſtianum fateri, atque ad omnia tormenta necemque pro Chriſti nomine promptum oſtendere. Inde furẽtibus Mahometanis; fœdè laniatus atque diſſectus, ad vltimum vſque ſpiritum in veræ fidei confeſſione permanſit. Caput abſciſſum, & prælongo infixum haſtili, Turcæ in arcis mœnibus poſuêre. Haud ita multò poſt, Luſitana claſſis Armuziam tenuit. millia duo circiter hominum ea claſſe vehebantur. eius turbæ totius animorũ ſordes Gaſpar eluit ſolus, quod ſacerdotes cæteri per eos dies in morbũ incidiſſent. inde placato Deo Luſitanus ardentior ad Catiſanum littus acceſſit, ac repentina deſcenſione oppidum cepit, atque diripuit. inter direptionem, Gaſparis epiſtola apud Præfectum reperta. eo argumento de Ioannis nece cognitum eſt. refixum extemplò caput, Armuziamque accuratè tranſmiſſum Gaſpar cum pſalmodia & laudatione perhonorificè condidit. Atque hæc fermè Dei ſeruus cum his qui vel Chriſti cenſebantur nomine, vel quoquomodo ad ius ac ditionem Eccleſiæ pertinebant. Cum Saracenis autem, & Arabibus quique alij pſeudoprophetam ſequuntur, cùm

ex oc-

occaſione aliâs, tum verò ſexta, vti dictum eſt, feria maximè verſabatur. Apud eos, contra quàm in Iapone Xauerio, magnam illi pepererat exiſtimationem perſpecta & voluntaria viri paupertas; & in tantis animi bonis, tantaque doctrina, tantus corporis neglectus, tanta externi cultus habitusque tenuitas. Gratiam verò conciliarat comitas, & manſuetudo, & ſuper hæc, fœneratoribus Europæis per illum incuſſa religio, & exhauſtis incolis pecuniæ reſtitutæ. Augebat venerationem, conſtans apud omnes de eximia illius ſanctitate, editisque miraculis rumor. vt eum Mahometani magnum Chriſtianorum ſacerdotem, atque adeo ipſum Ioannem Baptiſtam Zachariæ filium vulgo appellarent. Ergo ab ijs, patri, inter cætera, nouum etiam & inuſitatum honoris genus illud habitum eſt. media nocte, videlicet ob calores, illum non modò in maximum Mahometis templum (Coranum, id eſt rem ſacram Arabes de ipſo Mahometicæ legis nomine appellant) quo Chriſtianis hominibus pedem intuliſſe capitale eſt; ſed etiam in ipſius templi faſtigium perduxêre frequentes, magna luminum accēſa vi, manum ipſius ac veſtem ſubinde oſculantes: neque abnuit ire Gaſpar, quò gentis ritus ac ſuperſtitiones, refutandi gratia, certius propiusque cognoſceret. Eadem fama permotus Armuziæ Rex ipſe, diuino impulſu paulatim in ſtudium Chriſtianæ religionis incubuit, atque in id ipſum viginti circiter millia traxit è multitudine, itemque è nobilitate nonnullos: neque ita multò pòſt ad ſe Gaſparem accerſijt, intrantique, non aſſurrexit ſolùm, ſed etiam in ſuamet ſella diu renitentem ſedere coegit. Ad colloquium, cæteris arbitris conſultò remotis, vnus inter-

interpres adhibitus Garzias Penna Luſitanus, fidelis vir, & ſolers ingenio; Latinis pariter & Arabicis litteris eruditus. In eo cõgreſſu, cognita Regis voluntate, quominus inuiſa proceribus foret, actum de coarguendis in publico cœtu & principum corona, vanitatis Mahometanæ fallacijs: dein condictum catechiſmo tempus, ac ſacro baptiſmati: & Gaſpar, collaudato Rege, lætiſſimus abijt. eam rem (neque enim celari diutius potuit) ſatrapæ ægrè admodum paſſi, blãditijs primùm ac precibus tentant Regem: aſpernanti, mox defectionem, & arma, & iras Thoma Perſarum Regis magni denuntiant. Haſce comminationes, diuina tutela fretus & ſubſidio Luſitano, temnebat Rex. *Ca*cizios inſuper (quo nomine Mahometanæ ſuperſtitionis antiſtites vocant) auſos in regiæ veſtibulo de auita religione tenenda vociferari; confeſtim abigi lapidibus iuſſit, atque perpetuo mulctauit exſilio. Hactenus conſtantiam & fortitudinem Rex præſtitit miram: ſed matris ad extremum, inteſtina bella, patriæ excidium, occaſum *regni omni arte miſerantis*, obteſtationes & *lacrymas* diutius ferre non valuit. Regis exemplum *cæteri* ex templò ſecuti. Aliquod deinde interiectis diebus, vocato rurſum ad ſe Gaſpari plus etiam quàm antea honoris tribuit Rex. ingredienti ad ſcalas occurrit, ac dextram inſuper apprehenſam nixus genibus exoſculari contendit. dein tarditatis purgãdæ cauſa, docuit quanto in periculo res verſaretur. Si pergant de baptiſmo agere; domeſticos tumultus ac ſeditiones, externa imminere bella. cedendum tempori, neque experiendam tanto diſcrimine vim. vbi primùm atrox procella conciderit, & optata affulſerit lux, ſe neque ſuis promiſſis,
neque

neque patris optimi caritati ac ſtudio defuturum. Interea, quæ alioquin ad rei Chriſtianæ dignitatē & incrementum attineant, quantum præſentes difficultates ac tempora patiantur, ab ſe cuncta nihilominus exſpectet. Ad ea dicta Gaſpar, magna nimirum ſpe deluſus ingemuit; hortatusque Regem eſt; vti Deo, cui nihil arduum, fideret; eique totam rem ex animo commendaret. ipſe item ab Rege digreſſus, contra nouas dæmonum & hominum fraudes, nouum è cœlo auxilium petit: voluntarias pœnas, ieiunia, obſecrationes per ſe perque ſuos inſtaurat: ſupplicationes de more per vrbem habendas curat. concinentes longo agmine incedebant pueri; validior ætas, quinquageni vel ſexageni pariter, in ſua terga flagris acerrimè ſæuiebant: omnibus locis implorabatur diuina clementia. Aduerſus ea Cacizij viciſſim inflati pœnitentia Regis & popularium, concitata plebe, ſupplicationes item obire, inediam extendere, nouaculis cutem incidere, quàm maximas manus in Coranum & reliqua fana cogere, Mahometis exſecrabile nomen, ex omni parte diſſonis clamoribus inuocare. Tum Gaſpar, facinus indignum ratus, in vrbe quæ Luſitano præſidio teneretur, Chriſto Mahometem opponi: cum veritate mendacium, fabulas & ludibria cum recta fide ſanctisq; myſterijs propemodum ex æquo contendere; per ſummum animi ardorem aliquot maioris formæ comparat Cruces; ac nulla vi, nullo armorum ſtrepitu, prȩuia dūtaxat pſallentium puerorū imbelli turba, ad Coranum tendit intrepidus. res mira: Crucis virtute ac fulgore perſtricti atque attoniti Mahometani repente diffugiunt. Gaſpar in Corano palā victricia mortis ac Satanæ defigit

ſigna. Regis dein iuſſu fabris adhibitis, templi ianuæ cæmento & calce obſtruuntur. Super hęc, graui edicto impiæ vociferationes inſula tota prohibitæ. tum verò ſatrapæ & antiſtites fremere; violatas religiones, & ſacra deſerta, cũ Armuziano coram, cum cæteris Regibus, Perſaq; in primis, per litteras queri: cunctos ad arma atq; ad vltionẽ accendere; poſtremò, ſeſe vrbẽ relicturos, & in perniciem vectigalium aliò commercia auocaturos minari. cùm parum terrendo proficerent, ac nihil ominus clauſæ valuæ perſtarent, multò breuiorẽ, & magis compendiariam ineunt viam. Europæos aliquot, profeſsione duntaxat ac nomine Chriſtianos, perq; eos nouũ arcis Luſitanæ præfectum grandi adoriuntur pecunia, vti Coranum deniq; patefieri, & celeberrimę religionis altaria ſibi reddi permittat. Præfectus, quietis videlicet otijque cauſa inclinato ad aſſentiendum animo, nihil tamen inconſulto Gaſpare auſus aggredi, patrem ad conuiuium inuitat. in eo cõuiuio cùm blandè ſuper ea re Gaſparem appellare, & molli brachio negotium tractare cæpiſſet, ſubito deliquio pæne exanimatus, cęptum omiſit. de cęteris qui rem nefariam vrgebant, alij alio leto paucis diebus abſumpti. de templo in pręſentia nihil impetratum. Rex cùm aliquandiu Chriſti cultum agitaſſet animo, improborum artificio ac ſcelere ſenſim infatuatus, deniq ſapientem cogitationem abiecit, ac regno cœleſti (quod nimium ſæpè fieri videmus) humanas opes, & fluxa commoda vitæ præſentis antetulit. De populo tamẽ ſubinde fiebant aliqui Chriſtiani. Sed Gaſpar ipſa petebat capita; & legis peritos in certamen ac diſputationem elicere nitebatur, vt Mahometica palã prauitate conuicta,

gentem

gentem, ſi fieri poſſet, vniuerſam ad Chriſtum adiungeret. illi contrà, tergiuerſari, congreſſum altercationemq́; defugere, & quidem ipſius religionis obtentu, quod ſubdola falſi prophetæ ſanctione vetari dicuntur, Mahometica dogmata ad examen ac trutinam reuocare, & in quæſtionem vllo pacto deducere. Hoc maximè prætextu conatus Gaſparis & prouocationes diu eluſêre. Veriti deinde, ne ſi pergerent abnuere pugnam; prædamnare ſemet, & cauſæ diffidere viderentur; athletam denique producunt, ætate prouectum, natione Perſam, cùm ſobrietatis apud eos, tum verò doctrinæ fama præſtantem: quippe non Mahometica dumtaxat volumina, ſed Ariſtotelem etiam lectitarat, ac medicam inſuper callebat artem, eratque in phyſicis apprimè verſatus. Is in medium adductus, Gaſpari ante omnia ſponſionem obtulit; in montem natiui ſalis (quales in eo tractu multi cõſurgunt) ſqualidum, ac deſertum, & omnis alimenti penitus inope ſecederent ambo. vter diutius in eo monte inediam toleraſſet, eius fides in Deum ac religio, rectior ac ſanctior haberetur. Ad ea Gaſpar, tentato, quod aiunt, Deo, nihil opus eſſe reſpondit: hominem à brutis ratione tantùm & oratione ſecerni: verbis agerent prius: cõcertatione verborum ſi decerni lis, atq; ad liquidum controuerſia perduci nõ poſſet; tum demum ſponſione certarent; atq; ad aſpera quamlibet experimenta deſcenderent. Hiſce auditis philoſophus rubore ſtatim, mox pallore ſuffundi: nolle ſe videri victum: nolle rurſus infirmas ac friuolas theſes in diſcrimen adducere. ad extremum, vincente pudorem metu, in aliud tempus dilata res eſt. Porrò, hæc nequaquam in occulto agebantur. Inter

cæteros aderant ipſius philoſophi vxor, & filia, nõ vulgari indole & ingenio fœminæ, & inſuper, generis nobilitate inſignes, è Zeidenſi familia, quam ferunt ab ipſo Mahomete originem ducere. hæ, perſpecta pugilis Chriſtiani conſtantia, Mahometani formidine; profectò nihil ſyncerum ac ſolidum ſubeſſe patrijs cæremonijs argutè coniectant. dein afflatæ diuinitus, quando paterfamilias in amentia perſtaret, priuatim ipſæmet ſaluti ſuæ proſpiciũt, baptiſmum à Gaſpare ſeorſim petunt. ille fœminas illuſtres apud fidelem amicum & probum, catechiſmi cauſa in hoſpitio locat; ianuis quæ in publicum ferebant, diligenter occluſis. ea res ob illarum claritatem atrox admodum incolis viſa, magnosq; in vrbe animorum motus exciuit: ſed partim Gaſparis reuerẽtia, partim Luſitanorum arce machinisque deterriti, diuerſorio vim afferre nõ audebant. Tum philoſophus deſiderio ac dolore agitatus, ad Gaſparem adit; iniuriam dolenter expoſtulat; coniugem marito, parenti filiam reddi protinus æquum eſſe, Deos hominesq; teſtatur. Gaſpar cõtra, nihil iniuria factum dicere, fœminas vltro (& ſapienter quidẽ) ſibi cõſuluiſſe: vt Chriſto initiarentur, ſuppliciter exoraſſe: recta illarum ſtudia deſeri, ſanctiſsima poſtulata repudiari nefas fuiſſe. Sub hæc, multis vltro citroq; habitis verbis, nouam conditionẽ philoſopho Gaſpar tulit; relictam paulo ante diſputationem, ex condicto repeterent; teſtes adeſſent; ſi victor euaderet Perſa, fœminas domũ abduceret cum bona pace: ſin victus; vnà cũ illis ipſe quoque Chriſtum indueret. Eam conditionem admodum grauatè Perſa viſus accipere: ſed amor, & neceſsitudo, & præterea ratio dignitatis vrgebat. dicitur

citur diſputationi dies. ea vbi affuit, in idem conclaue conueniunt. ſponſionis iudices ac ſpectatores certaminis Proepiſcopus ipſe, & Penna interpres, itemq; ſcriba publicus, qui dialogum ex fide mandaret litteris; nec nō alij partis vtriuſq; viri graues adſtabant: ſpectaculi autem eò maior fructus fuit, quod certantium vterq; dialecticis artibus erat imbutus: vt non eminus inter imperitos tamquā velites, in irritum aut in diuerſum tela ferrentur; ſed vt inter ſtatarios & exercitatos, collato pede, gladij mucroneſq; cōcurrerent. De natura Dei quæſitum in primis. quem ſolitarium, & generationis expertem, è Cerdonis & aliorum hęreſi Mahometes affirmat. Hāc naturam vel maximè fœcundam validis argumentis Gaſpar oſtendit: effecitq; ratiocinando, vti Perſa Deum trinum vni cumque, ex fidei orthodoxæ decreto concederet. Deinceps de Christo Dei filio ſequutum problema, quem ex Dei quodam halitu; & è Virgine matre conceptum genitumque Mahometani eximiū illi quidem prophetam agnoſcunt; veruntamen Deum eundem, & pro generis humani ſalute mortuum, prorſus negant. At Gaſpar, verū Deum pariter hominéque, duplici in vnam hypoſtaſim coeunte natura, non ſolum è Spiritu ſancto conceptū & natū è Virgine, ſed etiam omnē Dei patris iram in perfidum ac rebelle genus humanum ſuo capite excepiſſe, diraque ſupplicia, & ipſam in Cruce mortē ſponte ſubijſſe; rationibus, exemplis, oraculis docuit. Iam, quæ Arabes de cœleſti beatitudine fabulantur, quam in fœda ſenſuum voluptate ac titillatione conſtituunt; quæque dé immenſis neſcio quibus Angelorum corporibus ac miniſterijs turpiter adſtruunt, per leui momento cuncta Ga-
 ſpar

ſpar euertit. Denique, variè argumentando premendoque, paulatim aduerſarium adduxit, vt Chriſtianam religionem dignam eſſe quam prudentiſſimus quiſque maximè foueret; Mahometicam nec ſine ſtultitia ſuſcipi, nec ſine pertinacia defendi poſſe fateretur. Vbi ad hunc locum ventum eſt; nouo perfuſus gaudio Gaſpar, ad Perſam: bene habet, inquit, non longè abes à regno Dei. dein cùm inſtare pergeret, & clarius eandem confeſſionem exprimere; Perſa confuſus ac perturbatus, dæmone reprenſante reſiliens, tam longè ſeſe prolapſum ingemuit; ac ſibi talia excidiſſe reſponſa. poſtremò, ne manus omnino dediſſe videretur, ad veterem cantilenam confugit domeſticis negotijs impeditum, ne fidem falleret, ſubitò ſe in arenam deſcendiſſe: certis inſuper libris ad commentandum ſibi opus eſſe, quò paratior inſtructiorque in pugnam rediret. vt proferretur dies, & ampliaretur iudicium, poſtulauit. inde furtim ex vrbe ad vicinum dynaſtam conſultandi gratia ſeceſſit. ab eo acriter obiurgatus, quod cum veteratore ac venefico (ita enim Gaſparem appellabat) egiſſet; camelis in Perſidis interiora tranſmiſſus eſt, neque poſtea redijt. Inſignis ad Caciziorum dedecus & ignominiam, illa fuga & exſilium fuit. vulgo, fractum & abiectum Perſam latebras quæſijſſe narrabant. Vxor interim eius, & filia, Chriſtianis inſtitutionibus eruditæ, diuiſis in pauperes aureorum quatuor fere millibus, magno apparatu pompaq; ad templum Chriſti adeunt. ibi ſummo omnium gentium ordinumque concurſu, mira bonorum lætitia, ſa-

cro

cro fonte abluuntur. matronæ MARIA, virgini Catharina inditum nomen. hanc dein Gaſpar Luſitano viro dedit in matrimonium. Earum præclara conuerſio Mahometanos in diuerſa diſtraxit. alij exemplo incitati, rectam fidem amplectebantur. alios contra, è tam ſecundo Chriſtianæ rei progreſſu metus inceſsit, ne magia & præcantationibus ad peregrina & inuiſa cogerentur ſacra. ac proinde, antiſtitum admonitu, non modò vocem Gaſparis ac vultus horrebant; ſed etiam ad conſuetum catechiſmi ſignum, oppoſitis illicò manibus obturabant aures, quod ita perſuaſum haberent, in ipſo quoque illius tintinnabulo ac ſono, vim ineſſe maleficam. Per idem tempus, modò præconum adeſſet copia, nouus in vicinas regiones aditus Euangelio pateſcebat. populi ſunt felicis Arabiæ, celeberrimis quatuor oppidis incolentes: Ammonitas quidam opinantur: vetuſtiſsimi generis: in ipſum vſque Loth originem referunt. Horum maiores, fama eſt mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos. ij, rumore excitati, qui de Gaſparis admiranda virtute ac doctrina longè lateque manauerat; communi conſenſu patrem ad ſe per litteras ac nuntios inuitarunt. magno ſtudio ſe teneri veritatis & ſapientiæ: ad ſitientes aures accederet; non ſine fructu verba facturum. ea res Gaſpari miſtum dolore gaudium attulit. ſolicitam de officij ratione, deque æterna ſalute gentem in media apparere barbaria, magnopere lætabatur. obſtructum ſibi ad eos aditum, valde mœrebat. Optatum quippe Gaſpari dudum fuerat; ad mortem ac ſupplicia pro Chriſti nomine ſubeunda, ſe ſe in medios Perſos ac Turcas immittere; &

Mahometanæ ſectæ mendacia refutare palam; ſed eo feruore comperto, Xauerius, publicæ magis rei quàm Gaſparis gloriæ conſulens, in ipſo diſceſſu illum ex inſula Armuzia, ad triennium, ſuo vel certè Goani Rectoris iniuſſu pedem efferre, vetuerat. Itaque Gaſpar, quamquam eundi ac periclitandi percupidus; tamen obſequium ſacrificio antiquius duxit: legatos, adhibita præparatione, baptiſmo luſtrauit: quominus in eam regionem ipſe in præſentia tenderet, cauſatus occupationes, per epiſtolam vniuerſæ nationi ſuaſit, idoneos interim ad ſe diſcipulos mitterent, atque in amore ac propoſito veri cognoſcendi perſtarent. Hæc ſe ſe initia dabant expeditionis nouæ, neceſſario dilata, multis, vt fit, difficultatibus interpoſitis deinde cõſenuit. At Gaſpar à libero excurſu, & ancipiti peregrinatione cohibitus, eò accuratius operam ac ſtudium in omnes vnius Armuzianæ vineæ partes intendit. Inter alias nationes, vti dictum eſt, ethnici quoque ſimulacris dediti Armuziæ verſabantur. In ijs aliquot erant Iogues, (de quibus ante commemorauimus) horrido in primis & aſpero victu cultuque famam ſanctimoniæ vulgo captare adſueti, ſuburbanum habebant ſpecum, ac delubrum: interdiu ad emendicandam ſtipem, & imbuendas varijs erroribus hominum mentes prodibant: noctu ſe ſe in eam recipiebant latebram: ſtatiſque horis (adeò ex omni parte Chriſtianas cæremonias dæmon æmulari non deſinit) dato ſigno ad certas primùm cõmentationes euigilabant; tum ad cæleſtes honores ſimulacro ſeu pagodi cuidam, vt vulgus Indicum vocat, habendos. vnus omnibus præerat, inſigni duritia & auſteritate vitæ: neglecta ſemper barba &

ba & capillo; aſperſo cineribus corpore; obſitus pannis, ac ſeminudus; dira macie luridus. hiſce alijſque id genus artibus in tantam ſui admirationem adduxerat cunctos, vti qua pedes aqua lauiſſet, hanc Armuziæ Rex ipſe religionis cauſa potaret. Hũc præcipuo conatu Gaſpar aggreſſus, paucis diebus arcta ſibi familiaritate deuinxit; & crebra cum eodẽ inſtituit de omni virtute, ac præſertim de cõtinentia & de caſtitate colloquia. quibus ille paulatim in ſtudiũ Chriſtianæ religionis adductus, moram trahebat nihilominus; & inter conſilium mutandæ vitæ perplexus hærebat. Ita nutãti & anxio, ſuaſit Gaſpar, vti diebus triginta continuis, quina verbera virgæ, totidem Chriſti plagas recolendo ſuſciperet: certamque ſibi lucem à ſole iuſtitiæ accuratis precib⁹ imploraret. Fecit ille diligenter. ac demum nocte quadam diuinas laudes & bona reputanti apud ſe ſe, clara ſubitò ad aures accidit vox: Quin tu, quod tibi monſtratur iter in- „
grederis? vna eſt ad ſalutem via, quã populus Chri- „
ſtianus inſiſtit. ſimul, vigilanti, magnificus noſtra- „
tium ſacrorũ apparatus per ſpeciẽ oblatus: pretioſa Pontificum veſtimenta: ſumptuoſa textilia: mitræ gẽmis auroq; fulgentes: nitidiſſima lintea: nec non diſpoſita in abacis vaſa varij generis, auro argentoque cælata. His ille viſis, ac monitis, & intimo ſancti ſpiritus hortatu vehementer incenſus, ad Chriſtum ſine vlla dubitatione tranſire conſtituit. Manè, vitato Regis congreſſu, qui ad illum viſendi cauſa, vti ſolebat, acceſſerat, Gaſparẽ ipſe vltro conuenit; baptiſmum enixè petijt. adeptus, noua innocentiæ ſtola & inclyto Pauli nomine decoratus eſt. Goam dein profectus, & in Europã claſſe tranſmiſſus, iucundũ aliquandiu ſpectaculũ Regi

Luſitano, ac popularibus præbuit. paranti poſtmodũ è Luſitania Romã ipsã adire, interuenit mors. Cæterùm Armuziæ ſequuti rectoris auctoritatem Iogues alij, ſuaue Chriſti iugũ, graui & acerbã dęmonũ excuſſa tyrannide, ſubiêre. inſignis ad veri Dei gloriã, & rectæ fidei propagationẽ ea conuerſio fuit: atque ad multum exinde tempus in omnium ore ac ſermone verſata. ſpecũ ac delubrũ Gaſpar ſolemni ritu expiatum, præalta ibi defixa Cruce, Deiparæ Virgini dedicauit. Idem Iudæos omni officio & caritate complexus, miram ab eorũ pleriſq; gratiam inijt. inde ſeſe comiter illorum ſynagogis & cœtibus inſerendo, quem fruſtra exſpectant liberatorem ac Regẽ adueniſſe iamdudũ; atque ad infinitã eius clementiam quãlibet noxijs ac perduellibus aditum perfugiumque pãtere, firmiſſimis argumentis ac teſtimonijs demõſtrabat: vti ab inanibus vmbris & rãcida ſuperſtitione ad nouam legem veritatis & gratiæ ſe ſe tandẽ aliquando transferrent; ſuadere & inſtare pergebat. duos præſertim magiſtros; quos vocant Rabinos, magna apud væſanam gentem auctoritate, in certamẽ vocabat: ac parum abfuit, quin ſæpius conuictum vtrunque ad Eccleſiam aggregaret. quominus planè obſequerentur, nimia in vxores ac liberos indulgentia, & neceſſario malè quæſitæ rei familiaris damno deterriti ſunt. Hiſce alijſque geſtis rebus, celeberrimum in Oriente Gaſparis nomen euaſit. Vna res famulo Dei ad cumulum dignitatis & gloriæ defuit; occaſio martyrij ſubeundi, quam ille palmam ardenter, vti dictum eſt, adamauerat. Felicior in eodem voto fuit Antonius Criminalis, quem à Xauerio Eccleſiæ Patauanę prępoſitũ fuiſſe docuimus. Is totam oram, ducenta amplius paſ-

ſuum

ſuum millia, ſingulis mēſibus ingēti labore nudis pedibus obire adſuetus; ad Remanacoris vada tū erudiendę inſudabat plebi. Vltimus in Septentrionem Chriſtianorū locus erat ille: Narſingano ſeu Biſnagenſi regno finitimus, agri malè pacati: atque ob id Luſitanorum aliquot præſidio tenebatur. In eodem littore nobiliſſimum idolorum fanum habent Brachmanæ; ij ab Luſitanis militibus per laſciuiam laceſſiti, ac varijs affecti contumelijs, ad proximos Narſingæ populos confugiunt, quos Badagas vocant. cum ijs acceptas à Luſitano queruntur iniurias: orant obſecrantque, ne patrię religionis antiſtites, Deorum immortalium interpretes ac ſacerdotes, peregrinis, & profanis, & deſertis hominib⁹, deriſui ac ludibrio diutius patiātur eſſe. Præſentiſſimum quemque ſpreti numinis vindicem vltoremque, maxima ab ſuperis haud dubiè laturum præmia. Hiſce vocibus incitati barbari, certis de more ſignificationibus iuuentutem ad arma vocant: millia fermè ſex momentò conueniunt: ad Remanacorem agmine infeſto contendūt. Haudquaquam anceps erat expeditio. Pagus, nullo aut perexiguo ſeptus munimento, ad incurſum patebat: incolæ minimè feroces ingenio; &, ſuper inſitam lenitatem; piſcando natandoque magis quàm bello aut armis exercitati. in Luſitanis tantùm erat ſpes: qui tamen ipſi vix quadragenarium explebant numerum: & quidem per eos fortè dies, cùm ab alijs imparati rebus, tum à tormentario puluere, quo maximè malo territare vel pauci magna barbarorum examina, & in fugā agere conſueuerant. Nota hæc Narſingano: ſpeculatores quippe ac delatores occulti non deerant. eò maiore fiducia & impetu ferebātur ad prędam.

Ad-

Aduentu hoſtiũ cognito(& prouecta iã erat dies) Antonius præfectum præſidij Ioannem Fernandũ Corream ad pacem duris in rebus petendam, placandoſq; aliqua honeſta ratione Badagas, nequicquam adhortatus; templum, vbi rem diuinam manè peregerat, rurſus ingreditur; ibi tenellum gregem æterno paſtori commendat. tum de ipſorum incolumitate ſolicitus, ad portum accurrit. Miſeranda ibi rerum facies. iam iamq; adeſſe nuntiabatur hoſtis. inde alij protinus in auia fugam arripere: alij domo raptim elatis quæ quiſq; poterat, occupare lintres, vel vbi in ijs locus non eſſet, ad ipſas in ſalo ſtantes adnare naues; alij, deficiente cõſilio, incerti quid agerent, hac illac errabundi curſare. Mulierum in primis triſte ſpectaculum. hæ paruos complexę liberos, opem à viris implorantes; cuncta lamentis gemitibuſque cõplebant. Antonius, certatim offerentibus illi ſcapham Chriſtianis; atque vt præſenti exitio ſubtraheret ſeſe, etiam atq; etiam obteſtantibus; imbellẽ & opportunam iniuriæ turbam ſumma ope inſtat imponere. Inter hæc, Badagæ, nulla pacis mentione ad aures admiſſa, irarum & cupiditatis pleni, ſine certamine irrumpunt: Luſitanos trepidè moliẽtes à terra, telis eminus impetunt. lanceis multi; pleriq; ſagittis, complures etiã, nuper illatis ad eos ferreis inſtructi fiſtulis aderant. ijs licet nondũ ita peritè vterẽtur, tamẽ haud in irritum plumbea tela mittebant. Icti Luſitani periêre poſtmodum ſex. Antonius, dum, ſuimet oblitus, pergit fidelis cuſtos armento cõſulere; comitem ſuũ & interpretem, eximia probitate virũ, occidi circa ſe videt. ad eius caſum, illicò manibus oculiſq; defixis in cœlum, procumbit in genua; quod ille quadragies fermè

cum

eum iaculatorijs precibus quotidiè factitabat. Inter eam ſupplicationẽ, ipſe quoq; mox impio ferro confoſſus, animam Deo reddidit. Abſciſſum caput, & madentẽ cruore ſubuculam, barbari ad oſtẽtationem ex alto ſuſpendunt. inde ad prædam verſi, magnum fœminarum ac puerorum abducunt numerum; atque ad gratias pro bene geſta re idolo agendas, cum læto cantu ac tripudijs abeũt. Beati martyris truncum, tenui ceſpite à ſuperſtitibus incolis in ſumma tellure contectum, Luſitani deinceps altius effoſſa humo, cum lacrymis condidëre. Vir fuit inſigni morum ſanctitate; minimè vulgari conſilio & vſu rerum; cibi ac ſomni parciſſimus; patientia corporis animique mira; ac multo plura ſpiritus Apoſtolici relicturus exempla, ni ſtrenuum probatumque operarium, diuina bonitas, ad glorioſam laborũ mercedem ex agro maturaſſet educere. Felicem eius exitum, cũ cura exploratum atque compertum, ſocij à Xauerio eidem attributi, cùm alij priuatim ad alios, tum communiter omnes ad Goanum Epiſcopum ex fide ſcripsëre.

Libri quartidecimi Finis.

HISTO-

HISTORIARVM INDICARVM LIBER QVINTVSDECIMVS.

TALIS viri nece, ac neophytorum acerba vexatione commotis bonorum omnium animis, haud exigua ſpes aliunde rerum vtique lætiorum affulſit. Maritimum eſt oppidum Tanor, leucas vltra Goam circiter octoginta, cis Calecutum ad quindecim. eius oppidi Rex è Brachmanarum ordine ac diſciplina, cuiuſmodi pleriq; Malabaricæ terræ ſunt Reges; in Luſitanum nomen à pueritia valde propenſus, cum Cialenſis arcis præfecto Ludouico Xiralupo (quam arcem à Nonnio Prætore exſtructã in limite Calecutano docuimus) amicitiam ac familiaritaté inierat. Idem, Vincentiũ Franciſcanũ, Goani Epiſcopi comitem; & Ioannem Soarium Cialéſem antiſtitem, ventitantes ad ſe, libenter audiebat. horum præcipuè ſtimulis diſcuſſo torpore, baptizatus à Soario, ſuſceptus à Xiralupo, & Coſmo Annio Quæſtore (qui tum fortè Cocino rediens, Tanore ſalutandi eius cauſa deſcenderat) Ioannis maximè nomen in gratiã Luſitani Regis deſumpſit. Paulo poſt, vxor quoque ſacro fonte luſtrata, itemque è Cialenſis reguli præfectis vnus, & è Caimalibus ſeu dynaſtis alter. verũ hæc in occulto fiebant, ne quis grauior popularium motus exiſteret; atque adeo Rex ipſe Tanoris, trina fila, Brachmanæ ſuperſtitionis inſignia, palam è ceruice ge-

ce geſtabat; cùm tamen idem ipſe, Vincentij patris munus, æneam icunculã Chriſti ad Crucem affixi, abditam foueret in ſinu. ſub hæc, neophytum Regem adſtringendæ cum Luſitanis amicitiæ cauſa, inceſſit cupido regiam ipſorum vrbem vltrò adeundi Goam; & familiariter cum Prætore & cum Epiſcopo colloquendi. id quò tutius faceret, litteras ad vtrumque dat; vetuſtum ſibi hoſpitium eſſe cum Luſitano genere: nuper etiam, illorum ſacra ſibi & vxori ſuſcepta. Valde ſe optare, ſi per eos liceat, ad maiorem percipiendum eiùs neceſſitudinis fructum, dextraſque iungendas, Goam venire. eſſe præterea, quæ cum vtroque communicari vehementer expediat. Eiuſmodi litteris ad vrbẽ allatis, aduentus illius fama extemplò vulgata nouo gaudio cunctos affecit. præclarum atque honorificum ſibi ducebant, ſub nominis Luſitani tutela præſidioque latere quamplurimos; & Chriſtianã religiõnem relictis patrijs ritibus induiſſe haud ignobilem in ijs locis Regem: atque, vt cupiditati eſt fermè adiuncta credulitas, vulgo ita diſſerebãt: Malabarici littoris incolas omnes, viri huius exemplo atq; auctoritate, in Luſitanicam fidem breui eſſe venturos; ſimul, affuturo propediem hoſpiti, quod genus honoris habeatur, exquirunt. ſuper eadem re Prætor ipſe conſiliũ aduocat. ei conſilio interfuêre delecti è nobilitate viri triginta: Quæſtores regij tres: cuſtos Franciſcanorũ; & Goanus Epiſcopus. Ambigebat Prætor, vtrum aduenientẽ Tanorium, qui apud ſuos nondum pro Chriſtiano ſe gereret, neque Brachmanicas è collo deponeret lineas, Goæ pro Chriſtiano accipi ac tractari oporteret. ea de re cùm alia alij rogati cenſerent; negauit Epiſcopus, neophyto Regi, patriũ in præ-
ſen-

ſentia geſtamen, aut vitio verti, aut fraudi eſſe debere. Ioſephum quoque ab Arimathia, quem iuſtū ſacræ teſtentur litteræ: itemque Nicodemum, & Gamalielem, qua fide, qua probitate viros? occultos Chriſti diſcipulos fuiſſe propter metū Iudæorum. eandem ob cauſam, ipſoſmet Apoſtolos Chriſti, ante acceptam ſpiritus plenitudinem, ianuis clauſis dies aliquot in eadem cænatione latuiſſe. iam verò, Diuum Sebaſtianum, bellatorem illum ducemque fortiſſimum, ſuſcepta dudum Chriſtiana religione, tamen Romano militari ornatu, vt nulla re prorſus à cæteris dignoſci poſſet, cuſtodias diſſimulanter obire, & martyribus animos addere ſolitum, quoad coram ipſo Diocletiano demum aperiendi quis eſſet, quem coleret, cui dies noctesque ſeruiret, præclara ſeſe dedit occaſio. Similiter, huic etiam Regi tam pio, nondum maturis ad Chriſtum publicè profitendum rebus, concedendum aliquid ſpatij, dum Naires ac proceres vitandę ſeditionis cauſa paulatim ab inſita ſuperſtitione diuellat. ſuum eſſe cuiuſque rei tempus: id exſpectandum vtique ſapienti. ſæpe, quæ patientia ac lenitate ſanari negotia poſſint, peruicacia & feſtinatione corrumpi. Hæc, & in hanc ſententiam alia dixit Epiſcopus, haud dubiè beneuolentia in Regem, & quadam naturę bonitate prouectus: nec ſatis animaduertens, quantum inter habitum nationis, & ſymbola religionis interſit. Vicit tamen auctoritas Pontificis, inque eius ſententiam Prætor & reliqui frequentes iêre. Confeſtim Ioannes Lupus cum octo biremibus, & idoneo commeatu, miſſus ad Regem aduehendum; in ipſo Tanoris aditu anchoras iacit, deque ſuo appulſu facit eum per nuntios certiorem. ille, ſoſpitem gratulatus
acceſ-

acceſſum,ad profectionẽ extemplò ſe comparat. id vbi cognitum in vrbe,propinqui, & primores; ac præcipuè Brachmanæ circumſiſtunt Regem;mo nent,orant,obſecrant,ne regnũ ſine cauſa deſerat; ne caput ſuũ peregrinæ & ignotæ committat genti:ne ſeſe vetuſtiſſimis cæremonijs præditum auguſtumque, profana & impura contagione contaminet.Ea monita preceſque obfirmato ad iter animo cùm Ioannes aſpernaretur;enimuero illi acrioribus remedijs opus eſſe conſtituunt:facta cõ ſpiratione, cuſtodibuſque ad portas adhibitis,Re gem in arcem includunt,triplici circundatam muro.neq; tamen idcirco ille de ſentẽtia demoueri ſe eſt paſſus.nocte concubia,ſolus, reuincta capillis in ipſo vertice,quã dicebamus, effigie Chriſti,cuius opem ſubinde implorabat;ſubitariam reſtem, præligato quod fors obtulerat adunco cerui cornu, retinaculi cauſa in pinnas iacit: eoque adminiculo in ſummum euadit.inde tranſlato in partem alterã vinculo, ſuſpenſus manibus ad ima ſeſe demittit.ita,ſeptum vnum atque alterum felici auſu tranſgreſſus; in tertij deſcenſu, quod altitudinem mœnium reſtis haud æquaret, ex interuallo deſiliens,caput & alterum lęſit crus.inde ad ſtationem *Luſitanorum* ægrè progreſſus, in aſcenſu ſcaphæ,tumentibus aquis pænè ſubmergitur. Hiſce defunctus periculis,ad naues denique magna omnium grãtulatione peruenit. Vixdũ in Prætoriã erat acceptus,cùm eius cognito diſceſſu oppidani ad littus accurrunt: ſupplices tendunt ad illum manus; eadem quæ paulo ante, cum lacrymis obteſtantur.quos ille partim præſenti largitione,partim celeris reditus promiſſione ſólatus; familiaribus paucis adſumptis Goã ire perrexit.

Propius ad inſulã accedenti, præfectus vrbis Franciſcus Lima in ipſo portus ore cũ ſplendido comitatu, & fulgentibus vndiq; ſerico verſicolore caturibus ac lembis, obuiã fit. Ad mutuũ conſpectum, vtrinque tubæ tibiæque, ac tympana perſtrepût. Conſueta dein ſalutatione accepta redditaq; Rex ad impoſitam littori ſuburbanam Antonij Perſonæ villam, regio inſtructam apparatu, deducitur. ibi noctem exegit. Poſtera luce, Hiſpanienſi decorus habitu & aureo torque, pari frequentia, nec ſine horriſono tormẽtorum fragore ad vrbem claſſe prouehitur. ipſum Prætorem in arcis mole præſtolantem; paratos item ciues populumque; ſtructam ſumma ratione pompam offendit. eius pompæ ordo traditur talis. Ad portam qua intrandum erat, Lima præfectus in argentea lance claues vrbis tenebat; hoſpiti Regi more maiorum offerendas, adſtabant decuriones auratis baculis holoſericam oſtrinam attollentes vmbellam, fimbrijsè cocco retorto pendentibus. Viam quæ recta vocatur, & præter Sabaianas ædes ad templum fert maximum, probè purgatam, aqua conſperſam, virentique ſtratam iunco, parietibus ex vtraque parte pretioſo textili & varia pictura nitentibus; clerici & ſodalitia ſacra cum infulis & inſignibus religionum, longo agmine inſederant. poſtremus omnium erat Epiſcopus, maioris formæ baiulans Crucem. Rex vrbem ingreſſus, cùm cætera lætus gratulatione, tum in primis honore clauium; ſub vmbella cunctabundus inceſſit, adeò conferta occurſantium ac deducentium multitudine (cùm interim è ſuperioribus locis alij ſpectarent plurimi) vti à lictoribus, vmbellam antecedenti honoris cauſa Prætori, magno labore ſub

mo-

moueretur. Vbi ad Epiſcopum acceſſit Rex, ſolemni ab eo precatione luſtratus, Crucem venerabundus amplectitur, pendentis Chriſti ſignum exoſculatur: dein templum intrat, fuſiſque ritè precibus, ad pridianum hoſpitium eques eodem ſtudio & comitatu reducitur. exceptus dein à Prætore quàm apparatiſſimis epulis, arcano colloquio tempus ac locum petit. confeſtim vacua pars facta Prætorij. ad colloquium Epiſcopus, & nonnulli theologi nominatim adſciti, ac præter hoſce Lima vrbis Præfectus, & Franciſcus Aluarus à ſecretis, & regij quos dixi Quæſtores, & Gaſpar Nonnius interpres. Coram eo conſeſſu Rex omnem ſui de religione conſilij rationem expoſuit. Sibi, poſteaquam, ſingulari Dei beneficio caligine diſcuſſa, de tenebrarum profundo in lucem ſapientię ac veritatis emerſerit, nihil æquè in votis fuiſſe, aut eſſe; atque vt populares ſuos non ſolùm, ſed vicinos quoque Reges ac Principes Chriſto conciliet; cunctiſq; de ſuo (quod aiunt) lumine lumen accendat. Verùm lenitate opus eſſe: quæ niſi tempus ac ſpatium datum ſit, conſtare non poſſit; vſque adeò Malabaricam gentem ſuas amplecti ac fouere, alienas horrere atq; auerſari leges ac cęremonias: adeò auitis erroribus ac ſuperſtitionibus captam atq; implicatam teneri. interea ſibi Chriſtum eiuſq; præcepta penitùs hærere in medullis: eius rei Deum & conſcientiam teſtes inuocat. ſimul, ad certamina, vbi res tulerit, pro Chriſti nomine ſubeunda ſacroſancto Chriſmate confirmari ſe poſtulat. Ad ea Prætor, & Epiſcopus, collaudata viri pietate, cùm experiendi gratia dicerent, ſatius videri ſibi, Regé, ad cæteros permouendos, Chriſtianum ſeſe fateri palam; & ope diuina præſidio-

ſidioque magis quàm humana prudentia vel dexteritate confidere;multo plus vniuerſæ genti exẽplo factiſq́;quā arte ac ſimulatione & occultis hortationibus profuturum;Rex magna rurſum pericula,magnos rerum motus obtendere.inter cætera incommoda,fratrem ſibi eſſe ęmulū regni,prępotentis dynaſtæ vicinis opibus & fauore ſubnixum.haud ſine cauſa vereri ſe,ne ſi noua,& peregrina obtrudenda religione, populorum animi grauius offendantur,eorum alienationem ille ſuā occaſionem putet.Luſitanis paululum modò exſpectare ne graue ſit.Si vita ſuppetat;domeſticas pariter & publicas res ita ſe Deo adiuuante compoſiturum,vt quæ nunc temporis cauſa corde tacitus premat,ea poſtmodum vultu,ſermone, rebus denique ipſis tuto poſſit expromere. Aduerſus hæc vltra tendere,neque Prætori,neque conſiliarijs viſum.ita,re infecta diſceſſum eſt. ſeorſum dein ſuper ſacramento Confirmationis à Prætore conſultus Epiſcopus, nequaquam negandum enixè petenti reſpondit;eodemq́; approbante Prętore, poſtridie ipſemet in priuato ſacello,neophytū,paucis adhibitis teſtibus ne rumor manaret, ſolemni ritu ad luctam ſpiritalem inunxit.ab eo myſterio Rex nouis dein promiſſis optima ſpe tum Epiſcopum,tum cæteros omnes impleuit. Decem fermè dies Goæ in hoſpitio ſubſtitit.omnes hi dies Luſitano populo geniales ac feſti fuêre. è cunctis ædium ſacrarum turribus campanum æs quàm citatiſſimo pulſu dies noctéſque perſonuit.Exhibiti ludi,taurorumque venatio;acceſsêre armatę ſaltationes & Indicæ,& Aegyptiacæ;mimi,ſanniones, & petoriſtæ,quæque alia effuſæ lætitiæ ſigna ſunt: itemque ad Numidarum conſuetudinem edita e-

que-

queſtris pugnę ſimulacra;in quib⁹ expeditos equites,vario diſtinctos ornatu,arundinum iaculis inter ſe decertare mos eſt.Inter quæ reuocat⁹ domeſticorum epiſtolis precibusqueRex,proficiſcendi veniam petit. Multum illi à Prætore bombycinæ veſtis,multum goſſipinæ famulis in diſceſſu donatum,omni genere honoris & officij cultus,multo quàm ante Luſitanis amicior & obſtrictior abijt. Hanc nos rei geſtæ ſeriem cùm ex alijs auctoribus minimè ſpernendis,tum verò ex ipſiuſmet Epiſcopi Goani litteris hauſimus, ad Catharinam Luſitaniæ Reginam datis. quibus nuntijs mirum in modum lætus Ioannes Rex, Tanorij conuerſionem vnà cum Antonij Criminalis exitu glorioſo, non modò Luſitania tota prædicandam curauit, ſed etiam Romæ Pontificatum ineũti Iulio iij.per Alphonſum Alencaſtrium oratorem ſuũ diligenter expoſuit.quæ res, ingenti plauſu,per eos ipſos dies reſurgente Britannia quoque(perſtitiſſet vtinam) bonorum ac fidelium vbique gaudia cumulauit. Sunt qui totam eam conuerſionem,captandæ Luſitanorum gratiæ,in tempus ab Rege barbaro fictam putent,eo maximè argumento,quod domum reuectus,promiſſa non præſtitit.Mihi,circũſpectis rebus omnibus,veriſimilius videtur, metu potiùs quàm perfidia neophytum à ſuſcepto cõſilio deſtitiſſe:præſertim quod alioquin & ipſe cõtractam cum Luſitanis amicitiam egregiè coluit, & ſucceſſor eius hodie ſeſe præclare in eoſdem animatum oſtendit. Circa idem tempus, extorres patria dynaſtæ alij duo,cùm ad Luſitanam confugiſſent opem,tenera ætate vterque,ad Chriſtũ adiuncti,atque à Prætore Societati IESV in diſciplinam dati. Trichinamalo inſulæ alter, quæ

quæ Ceilano adiacet; alter Maldiuis, quarum de regione ac natura ſupra docuimus, imperabat. Ac Trichinamalio quid poſtea contigerit, incertum. Maldiuanus, ducta in matrimonium nobili Virgine Luſitana; exſul adhuc, & regno ſuperſtes, Cocini extremam ætatem degit inglorius. eius maximus natu filius, Franciſcus nomine, præſtanti indole & humanitate adoleſcens, nuper, cùm in Luſitaniam ad Philippum Regem ſuis ac patrijs de rebus veniſſet; per noctem ignotus Oliſipone, à ſicarijs, contracta ex occurſu rixa, magno bonorum dolore peremptus eſt. Cæterùm inter eas quas dixi conuerſiones, confecta iam ætate Garzias Prætor, anno ſeculi huius vndequinquageſimo ſupremum obierat diem; pacatam nactus quidẽ ille prouinciam, veruntamen de Luſitana re inter ipſam pacem egregiè meritus. quippe imminutam varijs caſibus claſſem, roſtratis celſioribus ad quatuordecim cum cura ſuppleuerat. ſulphurei pulueris in vrbe Goa inſtituerat officinas. Luſitanicæ ditionis oppida & propugnacula cunctis ad tolerandum bellum rebus inſtruxerat. inchoatam à Caſtrio Dienſis arcis ædificationem, ex eius commentarijs ac deſtinatione promouerat: multas ab eodem ob negotia bellica relictas in ſuſpenſo lites & controuerſias, attenta & equabili iuriſdictione deciderat. In Garziæ locũ Georgius Capralius è regio codicillo ſuffectus. oppido Bazaino tum præerat: vir & bello ſtrenuus, & pietatis laude præcellens. Hoc rerum Indicarum ſtatu, Braſilicæ quoq; ſyluæ ac dumeta paulatim interlucari ac ſubigi cępta. Societati IESV id item onus impoſitum; cùm id ipſum Franciſcani iam ante fratres aliquot, Italici maximè generis, forti magis animo quàm pro-

ſpero euentu tentaſſent. Namque ante partam eius linguæ notitiam, vnus ex ijs in traiectu fluminis ignoti ſubmerſus, celebre illi ab ſe nomen dedit. Fratris flumen exinde appellatum. reliqui, ſubitò coortis in aduenas Braſilijs, interēpti. Succeſsêre igitur è Societate primi omnium ſex; Ioannes Azpilcueta Nauarrus, Antonius Pireus, Leonardus Nonnius, Didacus Iacobæus, & Vincentius Rhoterigius Luſitani. Rector ijs additus item Luſitanus, Emmanuel Nobrega, præſtanti virtute ac ſapientia vir. Thomam ſequebantur Soſam, qui primus omnium Prætor ea littora petijt. Braſiliā attigêre ineunte Aprili menſe, anno poſt Chriſtū natum MDXLIX. cùm ante duos circiter menſes Oliſipone ſoluiſſent. Nauigatione ſunt vſi admodum læta, ventiſque adeo ſecundis atque ferentibus, vti cæptis illorum adeſſe Deum, haud obſcurè appareret. Paucæ tum Luſitanici generis erant in ijs regionibus, ac vixdum inchoatę colonię, ſeu præfecturę. antiquiſſima omniū, & ab Aequatore in meridiem prima, Itamaraca dicebatur. alteram Pernambucum, tertiam Illeos, quartam (Capralis quondam appulſu prænobilem) Portum ſecurum; extremam à Sancto Vincentio nominauerant. ipſorum verò incolarum, nulli pagi, nulla oppida vrbeſue. diſperſis (vti ſupra dictum eſt) mapalibus habitabant, ſedem pabuli ratione mutantes Nomadūm in morem: ijdemque ab externis alieni commercijs, & infandis epulis adſueti, paucos aduenas & imperitos regionum, haud ſine cauſa terrebant. Soſa comiteſque ad villam quam vocant Veterem deſcenſione facta, inſtructo agmine, Chriſtianæ religionis inſignia præferentes, puro & aperto loco præcelſa Crucis trophæa gra-

ſulabundi conſtituunt. Ibi mẽſis fermè vnius fuit mora, dum varijs artibus conciliãtur animi barbarorum, & idoneus in vicino ſitus exquiritur nouæ vrbi condendæ, cui deinde Saluatoris nomen inditum eſt. Nec vani fuêre conatus. & pax cũ accolis inita, & ſpatium ędificationi deſignatũ duobus circiter paſſuum millibus à Vetere villa. inde Luſitanæ multitudini (aliquot exceptis, quibus priorem ſedẽ mutare non placuit) in exſtructioné areæ diuiduntur. Patres, facta optione, locum domicilio delegêre, vbi Marię Virginis adiutricis tẽplum hodie cernitur. id templum ab ijſdem conditum eſt ingenti labore: ſiquidem populo domibus priuatim excitandis, & cingenda raptim vrbe, dies noctesque occupato, aquari lignarique ipſimet, ac proximis è montibus materiam ſuis humeris baiulare cogebãtur. Accedebat extrema propemodum egeſtas in ignoto incultoque ſolo; nulladum in eorum victum aut cultum ab Rege decreta pecunia. excalceati, ac ſeminudi, æſtu & ſole torridi, quotidianum obibant opus. nec rarò, planè omnibus defecti alimentis, cibaria oſtiatim emendicabant euentu vario, quippe cùm alij ſibi quoque anguſtam eſſe domi rem dicerent; alij cõmoti miſericordia, ex eo quod ſuppetebat liberaliter impertirent. eiuſmodi inopia conflictatis, ad extremùm Prætor modicum quid, eleemoſynę nomine ad tolerandam ex parte vitam adſignat, quo ad reliquis deinde neceſſitatibus ab Luſitano Rege pro cætera ipſius munificentia ac pietate ſubuentum eſt. Inter eas tamen ærumnas, miſeriaſque (ſi vltro ſuſcepta pro Chriſti nomine incommoda nominibus hiſce appellare fas eſt) adiuuandis quãtum liceret, Luſitanorũ animis, exemplo, verbo, ſacra-

ſacramentis inſtabant. Sed non eo conſilio tãtum traiecerãt pelagi, vti Europæis inquilinis, Chriſti notitia dudum imbutis, atque ab infantia ad numerum fidelium adſcriptis, potiſſimum operam darent. Indigenarum illi ſalutem præcipua contemplatione ſpectabant, in cæcis opinionum tenebris, & in ſumma veri numinis ignoratione verſantium. itaque, ſimulac popularis è Luſitania Sacerdos aduenit; qui curionis parochive munere fungi poſſet, conceſſis illi ędibus tãto ſudore conſtructis; extra oppidum nouam in ſedem loco edito commigrarunt, quem montem Caluarium ipſi dixêre, circumfuſis vndiq; barbarorum tugurijs; magno ſcilicet apertoque diſcrimine vitæ; ſed ſacra Deo & deuota iam capita, nihil pro ſalute hominum periculi recuſabant. Atque hac maximè ratione Prętori ac cæteris, (quos tamen haud omnino relinquebant) ſatisfactum à patribus. Alia longè erat cauſa Vincentianæ coloniæ, quos exſules fermè, in vltimis finibus ab omni Chriſtiano paſtore diſiunctos, atque ob id ipſum cœleſti carentes cibo, circumfrementibus barbaris, ipſa propemodum efferauerant loca. Ad hoſce igitur omni ſtudio recreandos refouendosque Nobrega ex ipſa ſuorum paucitate duos in præſentia deſtinauit: Leonardum Nonnium, & Didacum Iacobæũ. ipſe cum reliquis ad Braſilios indidem cicurandos & erudiendos incubuit. erat omnino laborioſa prouincia, & multis difficultatibus implicata. obſtabat inſcitia linguæ, quamquam haud ita copioſæ nec variæ, tamen ab omni Europæo ſermone planè abhorrentis. obſtabant ingenia moresq; incolarum: quod ſuper quotidianas cædes, ac finitima bella, & inexpiabile vlciſcendi certamen, da

peſque diras;in crapulam quoque ac Venerem proiecti,magis indies obtunderēt aciem mentis; & flagitiorum cœno quicquid erat indolis bonæ, demergerent. Accedebat indomitum ac latè patēs malum,& quo valentius nihil aditum atque iter obſepſerit Euangelio; veterum Chriſtianorum, indigna tali nomine ac profeſsione licentia,procacitaſque, cum anxia cupiditate ſordibuſq; coniuncta: vt eorum aduentus in barbarorum vicos, vitæque conſuetudo,cùm grauiter cunctos offenderet,tum ingentem nomini Chriſtiano inuidiam infamiamque conflaret. Nec leue afferebat incommodum ipſa mobilitas gentis, & crebra,vti dicebamus, mutatio loci;vt ſub ipſam interdum meſſem, feſsis agricolis, & diuturnum laborē tædiumq; ſpe largi prouentus de more ſolantibus, adultæ iam ſegetes repente apparere deſinerent. Poſtremò deploranda erat hic etiam, in tam vaſtis terrarum ſpatijs tantula ac tam deſerta operarum manus. Sed nequaquā idcirco fracti animis vel debilitati ſunt patres, haud ignari videlicet, quàm exiguo numero Apoſtoli quantas olim res Deo duce atq; adiutore geſs iſſent.& Chriſtus idē, talium conſiliorum parens fautorq;, recentibus his quoque famulis ipſo potiſsimum præſide fretis, ac nihilominis pro ſua parte ſatagētibus,aderat. Igitur incommodo linguæ obuiam itum initio nonnullorū ope ex ijs qui ante Soſæ aduentum ad villam Veterem agebant. ij primùm adhibiti interpretes,vicem ſermonis vtcunq; ſupplebant. Dein, quò facilius procederet tota res, ac minus ipſi aliunde penderēt patres ad Braſilicam linguam addiſcendam cuncti pariter animum adijciunt, acrique ſtudio ac pia æmulatione per-
fectum

fectum haud ita magno temporis interuallo, vti eſſent ad confeſſiones audiendas, & habendas conciones idonei. Azpilcuetæ præſertim in eo genere enituit laus; vt cognitis iam rebus quæ à Xauerio apud Indos fierent, vulgo Luſitani affirmarent, peculiare ac proprium munus decuſque Nauarræ gentis ac nominis videri conuerſionem ethnicorum. Hoc inſtructi adiumento patres, doctrinæ Chriſtianæ capita, certaſque precationes, vt aſſolet, Braſilicè vertũt. dehinc vicos, & tuguria paulatim obire; modeſtia, comitate, beneficijs obligare ſibi homines omnium ætatum: ac ſimul de rebus diuinis dicere per ſe ad populum incipiunt. Mirificos inſolita prædicatio motus animorum effecit in rudi tenebriſque inuoluta barbarie; ſatiſque apparebat, cùm alia, tum præſertim quæ de omnipotentia & infinitate Dei differebantur, ingenti cum admiratione æquè à viris ac mulieribus accipi. Noſtram etiam legendi ſcribendique conſuetudinem ac peritiam, ſine fine ſuſpicere videbantur; cupereque ſeſe in cultu ac religione noſtris eſſe ſimillimos. verùm quominus id re ipſa perficerent, inueterata morum peruerſitate ac feritate retardabantur. eò acrius inſtare patres, vti eos humaniorem ad victum ritumque traducerent. Maximus fuit labor in cohibenda funeſti ac feralis cibi conſuetudine, quò Braſilius nullum palatò gratius edulium norat. atque ob id ipſum grauia non ſemel adière diſcrimina. Inter cætera illud memoratur facinus inſigne. Captum in prælio ex hoſtibus quẽdam accolæ ad Caluarij mõtis radices attraxerant, ac diu paſtum coactumq; pingueſcere, in epulas ingenti cũ exſultatiõe mactarãt. ea re cognita, Chriſtũ ſuppliciter inuocant

uocant patres, hortatique inter ſe protinus aduolant; in tugurium irrepunt; protenſum cadauer in ganeam præparantibus interueniunt: palam ac fidenter afferunt manus. Ac virorum quidem, quies ac ſilentium fuit, iniecto pudore, quod cum patribus nonnihil iam familiaritatis è vicinitate contraxerant. Non eadem fuit patientia fœminarum, vetulæ adſtabant aliquot præcipua crudelitate, & hoſtis puniẽdi libidine. hę ſibi nec opinato ereptam è faucibus prædam indignè ferentes, cum clamoribus & quiritationibus concurſare, iuuentutem ad vlciſcendam adeò atrocem iniuriam excire. inde commoti nõnulli auferentibus aliquantulum reſtitêre: ſed mox vel ipſa repugnante natura, vel etiam diuinitus territi cæptum omittũt. ita, corpus ablatum patres in horto ſuo ſepeliunt, aliquot cenotaphijs ad fallendum appoſitis, ſi forte barbari noctu ad effodiendum atque aſportandum accederent. Nec vana fuit coniectura. Facta manu per tenebras in hortũ irrupêre Braſilij, pertentatisque ſepulcris, ac demum inuento corpore (tanta ſagacitas fuit) iam extraxerant brachium, cùm excubantes in idipſum patres accurrunt, eademque orationis animique conſtantia nefarios conatus infringunt: ac, ne ſępius certandum foret; ablata denuò membra intra vrbem ipſam accuratè defodiunt. exaſperauit ea res vehementius animos gentis, muliebribus præſertim incenſæ facibus; ac parum abfuit, quin agmine facto repente vrbem inuaderent. Patres quidem, iuſſu Prætoris intra mœnia remigrare coacti tantiſper dum iræ miteſcerent; aliud ſibi hoſpitium condidêre, qua nunc collegij noui exſtruũtur ædes. Idem Prætor, qua erat pietate rerumque vſu, iacta in eos crimi-
na &

na & voces vulgi repreſſit. Ipſorum culpa & rerũ gerendarum auiditate miſceri cuncta, pacem turbari, ferociſſimæ nationis arma irritari conquerebantur. At ille negabat aduentum belli extimeſcẽdum, quod eorum cauſa conflatum foret. Deum quippe vel meliori affuturum cauſæ, vel ſedatis tumultibus, è turbido ac triſti, ſerenum repẽte nitidumque diem haud dubiè redditurum. Vera cecinit. mitigati præter ſpem animi barbarorum; & magno omnium gaudio redintegrata pax eſt. lentius inde cautiuſque patres cum Braſilijs agere: non tam quod ſuo ipſi parcerent capiti, quàm ne ſermonem aut offenſionem popularibus darent: monendo, precando, fœditatem rei demonſtrando, non paucos à nefaria laniena ac popina tandẽ auulsêre. ab alijs impetratum, vti ad eos, qui capti ſaginarentur, ſaltem ſibi pateret alloquium. horum ergo, quando ſeruare corpora non dabatur, animis certè omni ſtudio cõſulebant: Chriſtiana edoctos myſteria, atque ad ſalutarẽ peccatorũ deteſtationẽ adductos, priuſquã raperentur ad necẽ, ſacro luſtrabant latice; dabantq; operam, vti ex hoſtium ludibrijs ac teterrima ſeruitute, ad cœleſtia regna protinus euolarent: ſed ne hac quidem ratione miſeris diu proſpicere licuit. Mali dæmonis artificio ſibi perſuaſerant aiebantque barbari, intinctis eo baptiſmate carnibus multũ de priſtina ſaporis gratia deperire. ac proinde immutata voluntate, ab illo religionis munere noſtros arcebãt. Itaque attenta conſultatione demum eò decursũ à patribus, vti neci deſtinatos, ſupremò die ad patibulum vſque proſequerentur, atque interea madenti ſudario ſuper aliquam corporis partẽ furtim expreſſo, adhibita formula ſacramẽti, iam iamquẽ

iãque morituros diſſimulanter abluerẽt. id aliquo ties tentatũ, ex animi ſententia ceſsit. Per idẽ ferè tẽpus Luſitanus quidã incolarũ caſis oberrans, incertũ vnde orto iurgio, rixaue, perimitur. Accẽdit ea res maiorem in modũ animos Europæorũ. nulla ſurgẽtis etiã tum vrbis habita ratione, vindicã dam fremunt cædem, cõſulendum ipſo initio incolumitati aduenarũ; neque impunitate ac ſocordia diutius alendã gentis audaciam. hęc minitabundi & corã Prętore, & inter ſe iactare. nec dubiè ad arma itum foret; ni rẽ Chriſtianã fouens Deus, barbarorũ animos ad æquitatem repẽte flexiſſet. amicitiæ ac vicinitatis iura, ſanguini prætulêre. deditus piaculum iræ noxius, &, inaudito apud eas nationes genere pœnæ, in os bombardæ propalam inſertus, applicato ad ſpiraculum igne diſcerpitur. ea res per agros nuntiata, magnum Braſilijs terrorem incuſsit; ſimul etiam, vnius Luſitani caſus, cæteros in præſentia nonnihil ab inconſulto ac temerario diſcurſu cohibuit. inde patribus paulo expeditior Euangelij prædicatio cæpit eſſe. magnoque ac fidenti animo ſeſe multitudini ſubinde immiſcentes, denſam ignorantię nebulam, veritatis luce diſpellere, opinionum portenta ac mõſtra fugare; magorum ac veneficorum (quibus deriſui ſimul & quæſtui captæ mendacijs & errore ſunt mentes) præſtigias atque fallacias aperire ac tollere nitebantur. In ijs præcipua aſtutia veterator, ſummam ſibi auctoritatem vbique pepererat; tamquam pro Aeſculapio venditabat ſeſe; ad ægrotos omnes illico aduocabatur. Hunc Nobrega data opera aggreſſus, rogat; qua tandem vi res tantas efficiat; illumne conſulat Deum, qui totam hanc rerum vniuerſitatem verbo cõdiderit, regi-

amque

amq;,ac domicilium habet in cælo; an tartarei cacodæmonis conſuetudine vtatur & opera. impudentiſſimè arrogantiſſimeq; reſpondit, ſe quoque Deum eſſe, & Deo prognatum; certum etiam hominem coram produxit, à quo grauiter laborante morbum ipſe depuliſſet. illum præterea regnatorem cæli Deum, ſibi eſſe amiciſſimum; ac ſæpe inter nubes, tonitrua, ac fulmina oſtendere ſeſe: & alia eiuſmodi multa, ſuperbiæ vanitatisque pleniſſima. Hanc Nobrega tātam audaciam impietatemque non ferens, aduocata concione inſtitit ſingula hominis dicta firmiſſimis argumētis maxima vocis contentione refellere; conuictumque tandem ac fractum, ad ſententiam ſimul moresque mutandos adduxit; amicè comiterque pollicitus, ſe pro illo apud verum Deum fore deprecatorem. ac paulo poſt, cùm ſe ipſe initiandum ſpontè obtuliſſet, in catechumenorum adſcriptus eſt numerum. is numerus pro multitudine reliqua oppidò exiguus erat: ægreque admodum neceſſaria Chriſtianæ ſapientiæ præcepta & dogmata capiebāt. poſt diuturnam inſtitutionem, qui maximè idonei ad baptiſmum euasêre, vitali fonte luſtrati, cumque vnica vxore, cæteris dimiſſis, ritè coniuncti ſunt. ex ijs vnus, lætitia geſtiens adijt patres: nutu geſtuque ſignificans & affirmans, proxima nocte ſeſe apud ſuperos fuiſſe, incredibili gaudio & ſuauitate perfuſum. Cætera plebs à patrijs epulis, & ebrietate, & ſaltationibus impudicis, & multiplici coniugio abſtrahi ac diuelli non poterant. neque in ijs colendis vllo pacto reſpōdebat operæ fructus. quocirca ſocij, nequaquam vltra ſerere ſuper ſpinas, ſed puram aggredi tellurem è vetere præcepto conſtituunt. Infantes primùm quamplurimos

in tu-

in tutum recipere (ſi cui fortè ante vſum rationis obeunda ſit dies) & ſalutari ſummi Paſtoris nota inſignire feſtinant. patres dein matresq; familias, precibus, promiſſis, blandimentis adducunt, vti puerilem ætatem ac ſobolem, ſibi in diſciplinam dent. hoſce poſtmodum ipſos, cibo & crepundijs paulatim illectos, omni arte manſuefaciunt. nec pœnitendus fuit labor. ſiquidem & tradita facilè accipiebant, & retenta fideliter, grandioribus natu, quotidianæ conſuetudinis & linguæ beneficio per otium inculcabant; & ſuo ipſi exemplo ſenſim cæteros à nefarijs atque impuris moribus auertebant. Parentes interea (vt eſt etiam improbis ipſa per ſe virtus amabilis) filiorum obſequio, ſobrietate, cultu, doctrina lætari, eoſque vltro ad proficiendum accendere. ac tantus erat Chriſtianæ inſtitutionis amor, vt pijs catechiſmi carminibus, ac beatis vocibus IESV & MARIAE, littora, campi, luci perſtreperent. Neque ita multis interiectis diebus, Braſilij cêtum maturi baptiſmo exſtitêre. is baptiſmus quanto maximo licuit apparatu pôpaque celebratus eſt peracto Paſchate, qui præcipuè dies, vetere Eccleſiæ inſtituto, ſacris eiuſmodi ſunt deſtinati. cæteros catechumenos ad ſeptingentos, dum amplius erudirentur, in aliud tempus, quamquam ingemiſcentes & impatientes more, differri placuit. Sub eiuſmodi rerum initia, ſubitò factum, vti neophyti pæne omnes in morbum alui, oculorumúe, ac varios abſceſſus inciderent. hæc magi videlicet ad baptiſma inuidioſè referre. lauatione illa tentari valetudinem; doctrina ac prædicatione, peſtem ac perniciem populis importari calumniabantur. Sed ipſorum mendacia & improbitatem, Dei beneficio reddita mox Braſilijs

ſilijs firmitas, apertè redarguit. ea recepta, inſtitê re cum alijs, monitu patrum, oratoria ſacraſúe ædes publicè exſtruere, quò ad cõciones & catechiſmum vndique conuenirent. duę duobus locis magno Chriſtianæ rei bono excitatæ. Agitatum etiã à patribus (idque dein tempore procedente perfectum eſt) vti quod de Theſeo iactat Gręcia, ſparſos per tuguria indigenas, in pagos & oppida cogerẽt; agris colendis adſuefacerent; eorumq; cœtus legibus ac magiſtratibus temperarent. Circa idem ferè tempus, quo Prætor in Braſiliã eſt miſſus, Conganis quoque Aethiopibus ab Rege Luſitano pari diligentia & caritate ſubuentum eſt. Alphonſus iam ante deceſſerat Rex, cuius de ſingulari virtute ac pietate initio demonſtrauimus. Succeſſor eius, Iacobus nomine, quamquam Chriſtianis initiatus ſacris, tamen ab illius viri veſtigijs atque itineribus longè deflexerat. Hunc imitati populares, ad patria vitia leui momento ruebant. nec multum erat in Europæis vel inſtitoribus, vel etiam ſacrorum adminiſtris, auxilij. quippe tantum aberãt à miſeris Aethiopibus verbo aut exẽplo iuuandis, vt ipſi potius conſtringendi vinculis, maloque ad officium cogendi viderentur. His rebus cognitis Ioannes Tertius, è Conimbrigenſi collegio quatuor viros in vineam illam, cæteris eandem ſortẽ ardenter optantibus, impetrauit: Chriſtophorũ Ribeium, Iacobum Diazium, Didacum Soueralium, queis Georgius Vaſæus præerat. ij ab Oliſipone ad celebrem Sancti Thomę inſulam nauigarunt, ex qua facilis ad littora Congi traiectus eſt. in ea inſula febribus alijsq; morbis acerbè vexati, necdum recuperata valetudine Pindam emporium Congani Regni tranſmittunt. Eorũ aduentu

audito Rex à leucis quinquaginta è proceribus duos obuiam miſit. ab ijs in regiam ligneis equis de more perducti. rudis artificij tale commẽtum eſt. Cantherio ſeu tigno dodrantalis fermè craſſitudinis, pedum octo longitudinis, bubulum corium ad ſellæ amplitudinem intendunt. huic ephippio diuaricatis cruribus viator inſidet, baiuli ſuccollant duo, & vbi longius iter eſt, ſuccedũt alij. huiuſmodi caballis languidos adhuc patres in interiora prouectos, comiter accepit, in Ioannis videlicet gratiam, Rex, vnà cum liberis & ciuitate ad Crucem extra mœnia poſitam honoris cauſa progreſſus. Tum illis adſignatur hoſpitium, cuiuſmodi Aethiopũ ædificia ſunt, culmo paleiſque contectũ. ibi Soueralius publicè ludũ aperuit. ſexcẽtos admodum pueros labore maximo & litteris, & Chriſtianis præceptionib⁹ imbuebat. Cæteri ad emendãdam populi ac procerũ vitã omni ope connixi primùm, dein ad prædicandũ ethnicis Euãgelium operã contulère, nec ſine fructu: quippe intra quintum menſem Riberus mille ſeptingẽtos Aethiopas probè inſtitutos, ad Chriſtũ adiũxit; Diazius quadringentos: Vaſæus trecẽtos. idemque Vaſęus cum fido vno duntaxat interprete, viatico prorſus nullo in proximos pagos egreſſus, duo millia & ſeptingentos baptiſmo expiauit: ac præter templa olim in vrbe Alphõſi beneficio condita, tria in finibus excẽtauit dicauitque; Saluatori vnum, MARIAE Adiutrici alterũ, tertium Diuo Ioanni Baptiſtę. ingraueſcente dein morbo, domum redire coactus: ac reliqui item aduerſa conflictati valetudine (ſiue id è grauitate cœli, ſiue ex inſolentia deterioris cibi contingeret) à ſpiritalibus miniſterijs ad neceſſariam cor-

porum

porum curationē haud ſine magno ipſorum dolore traducti. Acceſsit ad prædicationem interrumpendam, Regis quoque alienus à ſtudio religionis animus, cùm rei Chriſtianæ, quæ ipſius auctoritate ac munificentia in primis egeret, ſegniter admodum ac malignè pro ſua parte conſuleret: atque inter cętera peſsimi exempli delicta, ab improborum conſuetudine, & à multiplici pellicatu auelli non poſſet. Haud paulo felicior, eadem tempeſtate, fidei proceſſus erat in India. & Capralius Prætor, tuendis ornandiſque neophytis ethnicos ad Chriſtum inuitabat. Conſilio, auctoritate, ope, Dei ſeruis & Euangelij pręconibus aderat. Præter hęc attollētem ſeſe denuo Zamorinū, exercitu maturè coacto repreſsit. Couletum, Tiracolum, Pananem Calecutanæ ditionis, vi cepit, faciluſq; ſubiectis incendit; agros vaſtauit; palmeta ſuccidit; magnū numerum æquè maioris ac minoris formæ nauiū flammis abſumpſit. ad extremum, oræ Malabaricæ proceres, Calecutani ſocios ac fœderatos, Cocino minitantes, intra Ciembem insulam deprehensos obſedit: redactiſque iam in arctum rebus, nuntius de Alphonſi Noroniæ ſucceſſoris aduentu in caſtra perfertur. E Luſitania profectus, Ceilanum attigerat. ad eius rei famam dilapſi milites, Noroniæ viſendi cupiditate: & Capralius ipſe ad prouinciam illi tradendam, vix anno Præturæ circumacto, diſceſſit; inde ſoluta præter opinionem obſidio. Interim ex vlterioribus Indis valde iniquos infeſtoſque Euangelio ſeſe præbebant reguli Molucenſes. ij cùm denuo in Luſitanorum conſpiraſſent cædem, patefactis inſidijs oppreſsi, vires omnes atque cōſilia ad neophytos ab Chriſti cultu abſterrendos;

Caciziorũ inſtinctu verterũt.neq;ita difficile fuit, exacerbatos Europæorum iniurijs, flagitijs atque peccatis offenſos, necdũ in veræ fidei ac ſolidæ virtutis amore fundatos, partim ſuadendo, partim inſectando vexandoque conuellere. Ergo, cùm alij, tum verò qui Mauricas inſulas incolebant, quorũ ingens in oppido Tolo erat numerus, Xauerij patrumque auctoritatis atque inſtitutionis obliti, rupto baptiſmi ſacramento, propalam ab Eccleſia Chriſtoque deſciſcunt: ædem ſacram euertunt: Cruces & ſanctorum ſigna ſuccidũt: Luſitano Rege contempto; Geilolij tyranni imperio ac ditioni ſeſe ſubijciunt. Neque impunè tanta illis impietas ceſsit: primùm ager, totius regionis antea feraciſsimus, mutata ſubitò natura, ſqualidus atq; effœtus euaſit: conditæ in horrea fruges, dira tabe prorſus exeſæ: dulces aquæ, ſalſugine atque amarore contracto, noxiæ redditæ: fame dein ac peſtilentia multi omnium ætatum ordinumq; mortales abſũpti. ac reliqui nihilominus in obſtinatione perſiſtere. ſatisque comperto, ſibi nouum à Luſitanis imminere bellum, contra omni arte parare ſeſe; aditus alios muris, alios vallo foſſaque & operibus obiectis obſtruere; milites ac tormenta clam ab Geilolio ſubmiſſa locis idoneis collocare. Inde cùm ſe aduerſus omnem externã vim ſat ſuperque tutos putarent, ac deterrimus quiſque ferociſsimè loqueretur; Luſitani parua, vt ſolent, manu, magnæ rei molem aggreſsi, cum auxiliaribus manipulis aliquot ſuperueniunt: miſsiſque è claſſe internuntijs, blando ac benigno ſermone deſertores ad ſanitatem reuocare conãtur. ſe non armis aut multitudine fretos, aut ſanguinis auidos acceſsiſſe; verùm ſalutis ipſorum ſtudio adductos,

ductos,& omnipotentis Dei præſidio atq; ope ſub nixos: quẽ illi ſi pergant ſpernere, neq; eos admiſſi facinoris pœnitẽtia capiat; maiore in dies merce de ſenſuros, quàm graui piaculo datã Chriſto fidẽ, & initam cũ Luſitano Rege amicitiã, ac diuina pariter & humana fœdera violarint. Aduerſ⁹ ea cùm inflato ac pertinaci animo reſpondiſſent barbari; ſat iam ab ignoto & externo mercatore inſultatum indigenis; non vltra ferendam impotentis dominatus acerbitatem; ſibi quoque auxilia, machinaſque, ac bellica tormenta ſuppetere; deniq; ſe Chriſtianos nullo pacto futuros; continuò in amentes efferatoſque euidentior quàm vmquam aliâs, vindicta cœleſtis apparuit. circa meridiẽ obſcuratus repente ſol. denſas hinc tenebras cùm pauidi ac tremebundi palparent; ecce tibi rurſus, vicini montis è vertice, cum horrendo mugitu crebriſque tonitribus, qualia maioribus tormentis eduntur, ſordidum ac tetrum erumpit incendium; tantaque cineris pumicumque, & ambuſtorũ igne lapidum vis, vti propugnacula & muri coronas æquaret. acceſſit terrarum motus ingens, quo arbores auulſæ radicitus & inuerſæ, tecta omnia diruta præter vnum templo nuper euerſo contiguum. quin, proxima quoque palus, oppleta ſaxis & improuiſa congerie, latè reſtagnans, multos mortales vnà cum brutis animantibus obruit. neque horas paucas, vt ante, ſed ipſos tres dies noctesque tartarei camini ardor ac ſæuitia tenuit. Poſt triduum ſtetêre flãmæ, & caligo diſcuſſa: faciliqúe ac plano iam aditu Luſitani procul è nauibus omnia contemplati, deſcendunt. ac defenſoribus aut exitio ſublatis, aut metu dilapſis, iterum nullo certamine cuncta peruadunt, Arma de-

 in ela-

in illata Geilolio. is duodeuiginti iã annos cuiuſdã inſulæ, ſeptẽ à Ternate leucas, arce ſeſe tenebat, partim ſitu manuque, partim etiam æneis munita balliſtis, quas ille Chriſtianis, interpoſita hoſpitij fide captis, ac ſubinde mactatis ademerat. ea Luſitani arce tertium intra menſem Bernardini Soſæ conſilio ac virtute potiti ſunt. ipſe tyrannus, cùm viuus in poteſtatem veniſſet, memor flagitiorũ ac ſcelerum, ſibimet mortem veneno conſciuit. in eius locum filius ab Soſa cæterisq; ſuffectus. His cognitis rebus confeſtim illuc ab Ternate Ioannes Beira tranſmiſit. territos incolas palatoſq;, ſuaui oratione ac familiari vultu contraxit: monitosq; per eam defectionem quanto quamq; nefario ſeſe obſtrinxiſſent crimine; docuit nihilominus, modò facti pœniteret, non eſſe cur de venia deſperarent: quippe nullũ excogitari poſſe delictum, diuinæ bonitati atque clementię par. Multiplici malo emollita iam & ſubacta erat gẽtis duritia. hoc altius amantiſſimi patris monita penetrarunt. ergo vbi ſat magno acriq; dolore compunctos, & priora conſilia cum gemitu deteſtantes, ac ſibimet ipſis iratos animaduertit; bono ac fidenti animo iubet eſſe: tum ſolemni ritu per ſacram confeſſionẽ expiatos, Eccleſiæ ſacroſanctæ, Chriſtoque ſalutis humanæ parenti reſtituit. Inde noua rerũ omniũ facies. pariter hominibus recta mẽs, laticibus dulcor, telluri fœcũditas redijt: luctus, mœror, atque formido, in gratiarũ actiones, hymnos, lætitiamq; conuerſa: denique inaudito miraculo, noxij quoque mures, qui ſata per id tẽpus in perniciem gentis eroſerant; aquæ luſtralis adſpergine protinus ethnicorum in arua compulſi, tanto quidẽ eorum dãno, vti vulgo cũ Chriſtianis iniuriam expoſtularent:

larent: mox etiam tantis ac tã varijs permoti prodigijs, gregatim ad Beiram baptiſmi gratia cõfluerent. ijs, quod pater ſolus cunctis miniſtrare non poſſet, ſocios à Ternate accerſijt primùm: dein, cùm ne ij quidem ſufficerent, magiſtratuum rogatu in Indiam ad ſubſidia petenda profectus eſt. Interea Gaſpar intra inſulæ Armuziæ fines exacto fermè triennio, Goam ſuperiorũ accitu reuertit, Iaponios inde Sinaſque, ſi per eoſdem ſuperiores liceret, tum etiam Scythas, vt ex ea parte immenſo circuitu Romã ipſam adiret, vaſto & cœleſtibus flammis ardenti agitans animo. Verùm in digreſſu ab Armuzianis, haudquaquam ei leue negotium fuit. Non enim precibus duntaxat, lacrimiſue, vti mos eſt, ne ſe deſereret, ſummi pariter infimique tendebant; amica parabatur ei vis; poſitæque locis opportunis inſidiæ. quas ille fruſtratus, celeri lembo ad Luſitanam peruenit claſſem, capta & direpta Catiſa Canarinos ad portus eo ipſo tempore nauigantem. ibi magno militum ac naualis turbæ gaudio in vnam è roſtratis acceptus, ad Bazainum applicuit. A Bazaino, Antonij Laurerij Franciſcani inuitatu, ad ſalutandos in vicino Chriſtianos excurrit, ab eodem Antonio per Euangelium genitos. Multa, in eo tractu, priſcæ artis & magnificentiæ monumenta viſuntur: in ijs Canarini fanum quod appellant, vnà cum ædibus priuatorum multis, itemq; vijs & angiportibus, nec non ciſternis ad centum, è ſolido ac viuo lapide ferramentis exciſum. aliud item ex vna petra fanum elephantis vocatur, multis inſigne ſimulacris, ac duobus præcipuè coloſſis ingentibus, terna queis capita, totidẽ pedes manuſq;. eiuſdem operis templum aliud incerto titulo, Anto-

nius ritè expiatum, Chriſto dicauerat. in templũ id Gaſpar obuio Chriſtianorum agmine, præcinentibus tubis, effuſa cum lætitia exceptus, rem diuinam peregit, grauiq́; & efficaci oratione animatis ad fidem officiumq́ue neophytis, Tanaham inde, Ciaulumq́ue, poſtremò Goam cunctis optatiſsimus appulit. At Xauerius, ex Iapone Indiam, ex India retro Sinarum littora petiturꝰ, primùm Chriſtianos in digreſſu confirmat. Coſmum Turrianum, & Ioannem Fernandũ, Amangutiano pręficit gregi, ipſe in Bungum, quò Luſitanorũ appulſam audierat nauẽ, rectà contendit. Rex erat Bungi tum adoleſcens, & cœcis errorum tenebris inuolutus. attamen cognito quanta Xauerij eſſet virtus, quãta etiam apud Luſitanos auctoritas, (quorum ille, vt plerique eius tractus dynaſtæ, cõmercium ac ſocietatem expetebat) aduenienti patri ſeſe valde humanum & honorificum prębuit: abeunti, comitem è ſuis familiaribus cum epiſtola & donis ad Indiæ Prætorem dedit. idem, cæteris è Societate, qui in Iaponem poſtea miſsi ſunt, eandem humanitatem ac beneuolentiam præſtitit; proprium in ſuo regno domicilium adſignauit; aditum ad Regum finitimorum familiaritatẽ gratiamq́ue litteris ac nuntijs munijt: quin etiam, in maximo rerum ſuarum diſcrimine, inter grauiſsimas bellorum ac ſeditionum procellas, eorum ſaluti & incolumitati præcipua fide, curaque conſuluit; ac duodetrigeſimo demũ poſt Xauerij profectionem anno, Chriſtiana ſacra ſuſcipiens, quę ad id vſque tempus metu ſeuerioris diſciplinæ fuerat auerſatus, de tanti patris nomine Frãciſcũ appellari ſe voluit. nouiſsimè verò, ad Gregoriũ xiij. Põt. Max. legatos è regia ſtirpe, venerationis & obſe-

& obſequij nomine deſtinauit: qui Oliſiponem ipſius ferme triennij ſpatio, per quàm ancipiti nauigatione deuecti, & à Philippo Catholico Rege inprimis munificè comiterque tractati, bonam Hiſpaniæ & Italiæ partem, vt inaudito poſt omnium ſeculorum memoriam, ita gratiſſimo cūctis principibus populiſq; ſpectaculi genere peragrarunt. Cæterùm Xauerius, præter Bungenſem, de quo dicebamus, Regis internuntium, ex ipſo etiam fidelium numero viros duos egregiè cordatos aſſumpſit, Matthæum, & Bernardum, ad vrbem vſq; Romam Iaponicæ indolis exempli cauſa mittendos. quorum alterum Goæ mors abſtulit, alter, quò intenderat, curſu feliciore peruenit, & ab Ignatio in Societatem acceptus, quò in vulgus obſcurior, eò per otium attentior, exquiſitas Eccleſiæ Romanæ cæremonias, religioneſque, & ſacrorum apparatū eſt contemplatus; celeberrima ſanctæ vrbis templa inſigni cum animi fructu, ac pietatis incremento non ſemel obijt; patriam deinde repetens, multa Iaponijs narraturus; in Luſitania letali correptus morbo, Conimbrigæ ſupremum vitæ actum haud ſine plauſu peregit. Hiſce ergo comitibus à Bungo Xauerius Nouembri menſe anni quinquageſimi primi, paucis diebus peruenit ad Sinarum inſulam Sanctianum, quò commeabant per ea tempora Luſitani, leucas ab vrbe Cantone triginta. ibi inter alios opportunè reditum ad Indos parantem Didacum Pereriam offendit, nauarchum expe rientem, & induſtrium, & Sinarum vtcunque littoribus adſuetum. Cum hoc ſua pater de introitu aggrediendo conſilia contulit. Aptius nihil vtrique viſum, quàm ab Luſitano Rege ad Regem Sinarum, amicitiæ, & ſocietatis ineundæ cum litteris

ac donis orator. quam rem infeliciter olim quorundã culpa tentatam, mitigatis ipſa die Sinarum animis, modò temeritas abeſſet ac fraus, multo iã nunc melius ceſſuram, haud inani coniectura ſperabant. in huius porro noui legati comitatu poſſe Chriſti nuntios in ipſa mediterranea diſſimulanter induci, qui vel aliquã linguæ conſuetudinem, vel interpretes certè nacti fidos, magno deinde animo, diuina ſubnixi ope ſementem Euangelij facerent. Cùm ea maximè ratio probaretur; legationem ſibi (ni Prætor abnuat) Pereria ipſe depoſcit: cætera, nempè Xauerius. Hac mente profectos ab Sanctiano, atrox procella è regione Cincei portus inuaſit, auulſamq́; repente ſcaphã, & in ea duos è nautico miniſterio Mahometanos, ex omnium oculis abſtulit. Furebat ventus: aquarum inſani mõtes vndique minabantur exitiũ: nautæ maioribus demiſſis antennis, modico tantùm velo tempeſtatis vim ſubterfugere nitebantur: memoriam ſcaphæ, propior metus ac terror cũctis excuſſerat. Xauerio tantùm ea inſidebat cura. neq; id, euadendi conſilio ſi naufragium incideret; ſed miſerum illud animarum par ab ſempiterno interitu vindicandi, nimirum diuinitus concepta ſpe, ſi reciperentur, Chriſtianos aliquando futuros. Hoc ille ſtudio accenſus, quamquam alieno tum tempore, intentos gubernaculo nauclerum ac præfectũ aggreditur. diu renitentem vtrunque monitis, obteſtatione, auctoritate peruincit, vti dolones demitti protinus imperent. ægrè id exſequuti proretæ, mox, cũ ne ſic quidem è ſummo ſpeculantibus appareret ſcapha; pelago ſæuiente vela rurſus expediunt. Tum, inuicto caritatis ardore ad prorã aduolat pater: iniectis antennę manibus, haud inter-

miſſa ad Deũ prece, paululũ adhuc moræ per ſummam contentionẽ extorquet: puerũ iubet, diſpiciendi cauſa, denuò rudentes aſcendere. Cũ hæc maxima fierent, ecce ſubitò aduentans præter omniũ opinionem ſcapha conſpicitur. Protinus clamore ſublato contracti dolones: atq; ad eam exſpectandam, curſumq́ue facilius inhibendũ, obliqua oneraria contra maris impetum ſiſtitur. appropinquãti dein eminus iniici funem Xauerius vetat, affirmans ad ipſum nauis latus rectà acceſſurã eſſe per ſe: neque aliter factum. per medios fluctus facili admota remigio, tamdiu ſtetit, dum tenacius religaretur ad puppim. lenitũ interea pelagus. Mahometani è tanto periculo ſoſpites, inſtante Xauerio cæteriſq;, ad Chriſtũ extemplò cõuerſi. cũcta prorſus vti prædixerat, euenêre. ſcilicet magnitudine rei primò defixi omnium animi: noua dein perfuſi lætitia, diuinã clementiã gratulantes agnoſcũt: ac proſpero demum curſu Malacam deferũtur incolumes. ibi ſolita celebritate pater acceptus, non diu ſubſtitit. inſpectis tantùm & confirmatis in opere ſocijs, ex ea vrbe Cocinum, Cocino Goam deuenit, Februario mẽſe, anno ſeculi huius quinquageſimo ſecundo, quatuor non totis menſibus è Iapone illuc vſq; conſumptis. eius aduẽtus, quò diutius ac longius abfuerat, eò maiorem vniuerſæ ciuitati lætitiam attulit. ipſe, à deſcenſu, primùm omnium, publica noſocomia, & ſacra cœnobia religioſorũ inuiſit; dein ad collegiũ diuertit. Ibi Gaſparem ac ſocios perquã ſuauiter amplexatus, reliquum vnũ eſſe cognoſcit, qui dudũ in lecto decũberet. is è diuturno ac letali morbo deſperatus à cæteris, nunquã tamen ſpem abiecerat ipſe, modò Xauerius ante ſupremum adeſſet diem. neq; mendax

dax fuit fiducia. vti valetudinarium ingreſſus pater, iacentem grato ſermone ac ſalutatione, vti ſolebat, impertijt; impoſitiſque capiti manibus, con ſueta in eam rem ex Euangelio effatus eſt verba; illicò leuationem ſenſit ægrotus, mox etiam vires omnino recepit. Obnitente dein amicorum turba, nihilominus in maturandam profectionem intentus, Epiſcopo Prætorique ſuas & Pereriæ cogitationes aperuit. laudabiles vtrique viſæ. & Prætor haud grauatè principem legationis Pereriam declarauit, eidemque conciliandę fidei litteras ad Regem Sinarum, nomine Luſitani Regis attribuit. Cæteris ornamentis doniſque regalibus Pereria ſuomet ſumptu magnificè legationem inſtruxit. Xauerius interea, Indicæ prouinciæ res, ne quid per ipſius abſentiam caperent detrimenti, accuratè ordinabat. Ante omnia Gaſparem, Paulo Camerte pijs alijs muneribus occupato, quamquam inuitum, & comitandi per aſperrima quæque patris cupiditate flagrantem, Goano collegio cæteriſque præpoſuit. Ad Bazaini culturam Melchiorem Nonnium; ad Tanahæ, Conſaluum Rhoterigium; ad Cocini, Franciſcum Henricum; in Piſcarium littus Aloyſium Mendium; (qui deinde propter Chriſtum ibidē à Barbaris iugulatus eſt.) ad Sancti Thomæ coloniam, Ioannem Lupium abire iuſſit. in Luſitaniam verò, atque inde Romam ad demonſtrãdum Ioanni primùm Regi, tum Ignatio Indicæ prouinciæ ſtatũ, & petenda ab vtroq; ſupplementa, Andreã Fernandũ cum Bernardo Iaponio, vti paulo ante diximus, deſtinauit. In Iaponē ſem denique vineam, Coſmo Turriano, & Ioanni Fernando ſubſidiarios deſignauit Balthaſarem Gagum, Petrum Alcaceuam, Eduardum Syluium. hoſce Ma-

ce Malacam vſque ſecum ducebat. Hiſce alijſque rebus, tum è domeſtica diſciplina, tùm è publica vtilitate cōpoſitis; inter pias deducentium lacrymas fauſtasque preces, & certantia vota diſceſſit xv. Kal. Maij, tertio circiter menſe quàm è Iapone redierat. Periculoſa in primis ea quoque nauigatio fuit. ſecundo prouectos flatu, adeò ſubita ac fœda tempeſtas inuaſit, vti neque nautarum conatus arteſve, neque vaſorum onerumque iactura, ſuperandis fluctibus, & naui regendæ ſufficerent. Inde, cùm exſangues metu, humeſcentibus virorum etiam alioqui fortium oculis, relictas alij coniuges liberoſque, alij tetrum & informe genus leti miſerarentur; ingenti animo pater in medium prodiens, pauorem atque formidinem ſingulis demere; excitare iacentes; certo vultu ac ſermone haud dubiam Dei benignitate ſalutem omnibus polliceri. Caſtellum dein onerariæ ſcandit intrepidus. reliquiariam thecā è collo ſibi detrahit: lineaque ſuſpenſam, vnius triniq; Dei nominibus fideliter inuocatis, mari mergit; ac rurſus ad cœleſtium pacem expoſcendam, ſub tabulata ſuccedit. Haud ita in longum extēderat preces: cùm è dira procella, turbidoque ac fulminante cœlo, optata lux primùm, mox plena tranquillitas redijt. Hinc recreati Luſitani cùm ſe defunctos iā periculis crederent, apertè monuit Dei ſeruus, haud leuius adhuc ſupereſſe diſcrimen. neque falſa prædixit. in breuia ſyrteſq; paulo poſt illata carina, cùm aliquandiu ipſa inaraſſet vada; vectoribus pariter ac nautis nouo horrore intrementibus, eodem deprecatore in altum euaſit. Malacam deinde peruentum. ex ea vrbe pater Balthaſarem Gagum, eiuſq; conſortes in Iaponē ſine cunctatione

ne trãſmiſit. ipſe cũ Pereria ſeſe ad reliquũ itineris conficiendũ parabat. Bono iã loco videbatur eſſe res. quippe nõ modico nauigationis emenſo iã ſpatio: & oratore cæteriſq; ad ſuas cuiuſq; partes ritè obeundas accenſis: cũ repente, vnde minimè oportuerat, graui tum Chriſtianæ rei damno, tũ bonorum dolore diſcuſſa tota legatio eſt. Præfectus eo tẽpore Malacam obtinebat, haud ſatis æquo in Pereriæ dignitatem animo, ac proinde coloniæ infrequentiam cauſatus, acceptaſque clades, & imminens ab Aceno bellũ; nauem legati, legatumve ipſum, è portu excedere vetuit. Neq;, obfirmatam illius mentem, aut amicorum hortamenta, aut Pereriæ obteſtationes, aut Prætoris decretum ac litteræ, aut Xauerij expoſtulatio, cauſæq; bonitas, & Pontificia ipſa cum cœleſtibus diuis miniſque diplomata, flectere valuerunt. denique, quantam in eo negotio diligentiam & alacritaté, vel certa cũ impenſa periculoque præſtiterat deſignatus orator, tam ſe alter hic, nobiliſſimæ legationi actioni que infeſtum aduerſarium præbuit. Neque verò, in hac etiam vita, (ne quis indormire Deum rebus humanis putet) debita meritis vtriuſque ſtipẽdia defuêre: ſiquidem Præfectum exſecrantibus quacunque incedebat viris fœminiſq;, elephantiaca primùm inuaſit lues: deinde, haud vno crimine, ſed peculatus præſertim ac rapinarum accerſitus, magiſtratu deiectus; catenis onuſtus, in Luſitaniã Regis iuſſu tranſuectus eſt. ibi cognita cauſa, damnatus, redactis in fiſcum bonis; ad hæc, morbo in dies ingraueſcente, quod reliquum vitæ fuit, per ſummam, & animi ægritudinem, & corporis fœditatem, egens, infamis, ab omnibus contemptus exegit. Contra, Pereria, egregij ſtudij conatuſq;

non

non modò præclarum ex optimi cuiuſq; commendatione, atque adeo ex ipſa conſcientia fructum, ſed etiam ſplendida & opima poſtmodum à munificétiſſimo Rege præmia retulit. Xauerius autem, quamquam tãto præſidio ac ſpe ſubitò deſtitutus; haud tamen idcirco deſpondit animum. neque cõſilium ſaluberrimæ expeditionis abiecit. Solatus Pereriam, atque ad obliuiſcendam iniuriam, & condonandas Chriſto inimicitias adhortatus, itinere cæpto perrexit ipſe cum vno è Societate Alexio Ferreria, externiſque pueris duobus, quorum alter alienigena Sinenſem linguam penitus ignorabat; alter, cui nomen Antonius à Sancta fide, genere Sina, in Goano diui Pauli ſeminario à primis educatus annis, pertenuem retinebat patriæ linguæ notitiam. Hoc tantulo comitatu Sanctianum reuectus pater, ante omnia in littore temporariam ædiculam ex obuia materia raptim exſtruxit. ibi rem diuinam quotidiè facere, & Luſitanos negotiatores omni officio adiuuare, vti ſolebat, inſtituit. ſimul, è Sinis, qui ad eam inſulam cõmercij cauſa ventitabant, peritum interpretem ſibi parauit, qui tamen poſtea iniecto iudicij pœnarumque metu, fefellit fidem. ab alijs, de gentis quotidiè moribus, legibus, inſtitutis, diligẽter quærebat, nec non de ratione inſinuandi ſe in eas vrbes, hominumque colloquia. quàm illi rationem, cùm ſine euidenti capitis diſcrimine propter ſeueriſſima interpoſita edicta iniri negarent poſſe; tamen Xauerius, ex ijs quæ de Sinarum indole ingenioque ſubinde audiebat, acriore in dies accendebatur ſtudio, tã docilem, tam politã alioqui nationem è gentili caligine ac tenebris eruendi: ac modò Euangeliũ afferre miſeris quo quomodo lice-

liceret; omnes cruciatus ac mortem cum eorũ ſalute non ſolùm æquo, ſed etiam libenti paciſcebatur animo. Huic patris voluntati ſtudijſque maximè Luſitani obſiſtebant, tum ipſius caritate, quẽ diligebant omnes ac reuerebantur vnicè; tùm verò nimia quadam ſolicitudine, & anxia cura fortunarum ſuarum; graui ſcilicet pauore concepto, ne vetitos intra fines publica nulla fide ſubitò deprehenſus Europæus aduena ſacerdosque, non ipſe tantùm acerbiſſimas illicò daret pœnas, verũ etiam denuò in Luſitanum omne nomen, regiorum ſatellitum furorem atque iras accenderet. atque ob idipſum crudelitatis eorũ cùm vetera documenta promebant, tum etiam recens in Luſitanos aliquot edita, qui tempeſtate in littus eiecti; comprehenſi confeſtim ab incolis, teterrimo etiã tum carcere tenerentur. quod ſi naufragis & eiectitijs eueniſſet; quid tandem illi futurum, qui ſe ſe, prudens volenſque, nullis cuiuſquam opibus vel commendatione fultus, intra illorum præſidia & ſepta non dubitaſſet includere? Deinde, vt maximè cuncta experiri libitum foret, quam tandem facultatem habitura eſſet res? calcaturumne cum comitibus æquora? an, cẽtum fere millia paſſuum (quantum intereſſet ſpatij) trabe vel tabulà traiecturos? nam portitoris quidẽ, & nauicularij nullã omnino fore copiã. Luſitanos, omni appulſu cõtinentis arceri. Sinis, capitalę eſſe, quemq̃ externũ iniuſſu Prçfectorũ inferre. quod ſi quis adductus pretio, ſuam in id operam quãuis occultè detuliſſet; verendum tamen, ne pernumerata mercede, receptum cum inermi ſocio pueriſque peregrinum, vel in deſerta quapiam inſula per ſcelus exponeret; vel breuiore facinoris cõpendio, ne quid
indi-

indicij emanare poſſet, in altũ è naui proijceret. Cùm hæc ad terrorẽ à Luſitanis haud abſurdè pro ponerẽtur; nunquã tamen Xauerius de ſentẽtia po tuit demoueri: tantũ, quod ad ipſorum incolumi tatem ac mercimonia pertineret, omnẽ illis demp ſit timorem; perſanctè pollicitus, nõ ante ſe quò tendebat iturũ, quàm confectis ipſi negotijs ab Sã ctiano ſoluiſſent. cæterũ à tranſmiſſione in id tem pus præparanda nõ deſtitit, aliquandiu nullo ſuc ceſſu, quippe Sinæ inſtitores, ad quos erat neceſſa riò cõfugiendũ, appellati ea de re, vulgo negabãt: ad extremũ tamen pecunia euictus eſt vnus. huic cum Xauerio in hæc pacta cõuenit. Sina lembũ, oc cultandæ rei gratia excluſo omni alio remige, nau ta, vectore, ſuis duntaxat filijs famuliſque ad iter in diem certã inſtrueret. tranſuectum in ſuburbia Cantonis patrem, ad tres quatuorve dies clã habe ret apud ſe; tũ intempeſta nocte cũ ſarcinula & li bris ad portã vrbis nemine cõſcio deſtitueret; vn de perductus (quod extẽplò videlicet erat futurũ) ad tribunalia, quicquid liberet ibi de religione, a lijſve de rebus, periculo ſuo palã explicaret. Xaue rius viciſſim; cuius opera tranſuectus fuiſſet pror ſus haberet occultũ: eidemq; nauli nomine daret piperis quod ducentorũ paulò amplius aureorum efficeret ſummam. id piper Xauerio Luſitani, quã do eum ab incepto reuocare nequiuerant, in idip ſum pro amicitia fuerant elargiti. ea pactione trãſ acta pater interea omnis tormenti patientiam aſſi duè meditari: martyrij palmam cum animarum ſa lute coniunctam dies noctesq; ſibi proponere: cõ dictum profectioni tempus per ſummam cupidi tatem exſpectare. Inter hæc abeuntibus paulatim Luſitanis, aduerſa valetudine laborantẽ Ferreriã,

ne ſibi in tã ancipiti re impedimento foret, in Indiam tempeſtiuè remiſerat. mox ipſe quoque in febrem incidit: qua dies aliquot acerbè vexatus, cùm onerariæ in ſalo iactationem ægrè admodum ferret; in caſam inde ſeſe recepit apertam, ventóque ac frigori peruiam, ex ijs quas ad extremam littoris oram, Luſitani ab Sinis ædificatione prohibiti, è paleis ac ramalibus momentò excitare, atque in diſceſſu diſturbare conſueuerant. Ibi quinto ab diſceſſu die, dum Sinam ex compoſito portitorem exſpectat, nauarchis iam Luſitanis prçter vnum cunctis ex eo loco profectis; cùm ad refocillandas vires nihil omninò ſuppeteret, in ſumma rerum omniũ egeſtate, germanus Chriſti in morte pariter & in vita diſcipulus, accēſa diuino amore iacula è pſalmis fermè petita, ſubinde in cœlũ emittens, IESVMQ. ac MARIAM ſuauiter inuocans, è corpore ex quo iãpridem eminebat, exceſſit IV. Nonas Decembris, anno Chriſti nati (nã de ipſius quidem ætate nil traditur) ſupra ſeſquimilleſimum quinquageſimo ſecũdo: Indicæ verò ſuæ peregrinationis, vndecimo. Ea de re ſerius moniti Luſitani mœrentes accurrunt: mirantur habitum quieſcenti quàm mortuo propiorem: compoſitos artus; decoram faciem; ipſa denique pietatem adhuc ſpirantia lineamenta. dein rati id quod erat, indignum ac nefas, tanti ſacerdotis corpus, tamque de Luſitano vel in primis genere benemeriti, nullo exſequiarum honore, deſertis in locis & barbaro ſolo relinquere; cum ipſis veſtimentis in arcam incluſum, viua operiunt calce; quò celerius exeſis acrimonia carnibus, nuda ſecum oſſa deportent; ipſam dein arcam deſerto & ſqualido quodam in eius inſulæ colle defodiunt. poſt dies ali-

aliquot confectis negotijs ad ſepulcrum vniuerſi conueniunt; corpus diligenter inſpiciunt attrectantq́; non modò integrum, ſolidumq́;, & aſpectu iucundum inueniũt, ſed etiã, quo magis obſtupuêre, ſuauiter admodum fragrans. lęti ſuã de viri ſanctitate opinionem comprobari diuinitus, in eadem viuæ calcis arca reconditum, venerabundi omnes in nauem imponunt. Inde Malacam deuectum, prodeũtibus obuiam cum ſolemni põpa oppidanis, excipitur, & ſua impenſa funus procurante Didaco Pereria, qui nondum abierat, in ædem Beatæ Virginis, vbi collegiũ eſt hodie Societatis, defertur. iam tertius à morte agebatur menſis. arcam ſacerdotes & amici rurſus aperiunt: nihilominus incorruptum extrahunt mirabundi, ac Luſitanico more (haud dubio Dei nutu, quò liquidiꝰ poſtea de admirabili integritate cõſtaret) terræ ipſi mandant nullo capſæ tabulæue munimine, puluino duntaxat ceruici ſubiecto, & obtecta ſudario facie. quinq; ipſos mẽſes cũ in eo tumulo iacuiſſet, è ſocijs quidam miſſus ad Xaueriũ inueſtigandum ab Goa ſuperuenit (quem nos deinde Romæ hæc eadem ab alijs ante perſcripta memorantem audiuimus) is auiditatę ac ſtudio explorandi cernendique oculis quæ ferebat fama, ſarcophagum detegit. mirum dictu: puluinum ac ſudariũ purpureo cruore tinctum offendit, dum funeris adminiſtri terram ſuperingerunt inculcantque inter ſepeliendum expreſſo. cæterum corpus totum planè illæſum, & eadem quæ ferebatur odoris ſuauitate: quin etiam (quod ſuper omne miraculum fuit) veſtimenta ipſa, crepidaſque, & extimum linteum, adeò recenti ſpecie, vt illo ipſo Melchior Nônius in Iapone deinde, quemadmodum Diui Pauli

eremitæ palmea quondam tunica Diuus Antonius, ita ad celeberrimas quaſque gratulationes & cæremonias vti conſueuerit. clara profectò ac teſtata ſancti patris virginitate ac ſanctimonia (quã quam alijs quoque argumentis ante iam nota) quã do neq; calcis viuę cauſtica vis, neque telluris humor ac ſitus, defuncti carnes aut amictum vlla ex parte labefactare valuerũt. Quo indignius viſum omnibus, vltra in defoſſo haberi corpus, tanto tã que honorifico Dei munere cuſtoditum. In ijs Didacus Pereria, memor amicitiæ ac meritorum, elegantiore materia formaque arcam aliam damaſceno ſerico ſubſuendam, aureo textili deſuper ob tegendam curauit. in eam tranſlatum corpus idoneo loco ad vſque tempus Indicæ nauigationis eſt habitum. quo ipſo tempore Indiam repetens Coſmi Turriani miſſu Petrus Alcaceua, Malacã ex Iapone delatus, impoſitum in onerariam ſacrũ theſaurum vnà cum altero de quo dicebam ſocio aſportat, præſens vtique nauigantibus ac ſalutare præſidium; ſi quidem nauim, diffracto gubernaculo, vadis impactã aliquoties, præſenti illius ope, cuius vehebant exuuias, haud dubiè ſeruatam fuiſſe cùm alij, tum nauarchus ipſe teſtatus eſt: idemque actuario Goam celeri curſu præueniens; rem totam patribus nũtiauit. ex ijs quatuor cum toti dem à catecheſi pueris, biremi regia, tardius naui ganti onerariæ ad Baticalam occurrunt, arcam de nuò reſerant ſextodecimo iam ab obitu menſe; æquè incorruptum corpus ac veſtimenta, gaudio ſimul ac ſtupore attoniti deprehendunt. Arca iterũ clauſa in biremem eo quẽ dixi ornatu deponitur. nautæ ſublatis vndequaq; vexillis tormenta feſto cum reboatu diſplodunt. eo die ſub veſperam à Ba

ticala ad Goam biremis redijt. arca noctem vnam in ædicula Deiparę Virginis cuſtoditur, paſſibus ab vrbe mille quingentis. poſtridiè manè confeſtim Prætor ac proceres, Canonicorum ac Miſericordiæ ſodalitia, ingens prætereca oppidanorum vis, & Diui Pauli collegium omne, corpori extra portas obuiam prodit. reliqua multitudo ad ſpectaculum effuſa, parietes, feneſtras, plateas, ita cõpleuerat, vt in reditu ſummoueri vix poſſet. cum cereis candidati nonaginta præibant pueri, ſequebantur clerus, & magiſtratus, ac nobiliũ ordines: quacunq; pium incedebat agmen, multa erant paſſim odoramenta diſpoſita. feretri latus vtrunque thuribula ex argento affabre facta cingebant: Diui Pauli templum quo inferebatur, cũ per eos ipſos dies hebdomadę ſacroſanctæ agerentur ſolemnia, nihilominus albo periſtromate conueſtitum: cuncta ſobriam ad hilaritatem lætitiamque compoſita. Hoc maximè modo corpus acceptum, & ſtatim in Diui Pauli ſacello, tectum vti erat, magna cum veneratione repoſitum eſt. ibi, quominus tertiùm aperto iam loculo palam oſtenderetur, efflagitantibus pariter ſummis infimiſque negari non potuit: veruntamen ad introſpiciendum obiecti cancelli; ne applicuiſſe roſaria, impreſſiſſe oſcula virgineis carnibus, ſemel iterumque palpaſſe non ſatis habentes; inſuper (quod apparebat futurum) in fruſta, & præſegmina, cæteraſque reliquias inuolarent. in eo ſacello tres amplius dies ac noctes habitum ſummo ac perpetuo omnium ætatum, nationum, ordinumque concurſu. neque interea ab vno quopiam è ſuperiore loco pater eſt laudatus, vt aſſolet. pro laudatore populus fuit. alij quippe reconditam viri doctrinam, & ſapien-

tiam,ac dicendi vim copiamq́; : alij prudentiam, vſumque rerum,& lõginquas peregrinationes ac plurimas;alij comitatem ac manſuetudinem,&ſine faſtu vel arrogantia grauitatem,ſine indignitate ſummiſſionem,ſine fuco pudorem atque modeſtiam;alij caſtimoniam inſignem; & voluntariam paupertatem;& longa ieiunia vigiliaſque; alij ſub leuatas egentium anguſtias;orborũ educationem ac diſciplinam ; viduarum ac virginum pudicitiã egregiè cuſtoditam;curatos per ſummam patientiam ac ſedulitatem ægrotos;diremptas plurimorum inimicitias;alij veriſſimas prædictiones atq; miracula ; (multò videlicet plura quàm quæ nos aliò properantes attigimus)ac partim Chriſtianorum greges à perdito vitæ genere ad meliorem frugem,partim ethnicorum ab Satanæ ſeruitute ad Chriſti fidem obſequiumq́; traductos ; horum que tutelæ,commodis,ornamentis omni ratione conſultum; alij denique magnitudinem animi in rebus arduis capeſſendis,conſtantiam in promouendis,&,quod ſuper omnia mirandum, adeò ſalubri temperamento miſtam actione contemplationem; vt cùm vtranq; coleret propemodum ex æquo,neutra tamen officeret alteri : hæc,inquam, & alia pro ſuo quiſque ſenſu lacrymantes in cœlũ efferre.Interea exacto fermè quatriduo,cùm ſatis iam in aperto fuiſſe videretur,ab ſocijs arca iuxta maximam aram loco certo reponitur, & clauſtro munitur.Huic tantæ gratulationi Gaſpar adeſſe non potuit,ad æterna,vti ſperandum eſt, gaudia paucos ante menſes euectus. Is Indicæ prouinciæ adminiſtratione ſuſcepta , publicè priuatimque multa præclarè inſtituit , quorum hodieque vſus cum vberrimo perſeuerat animarum fructu, dum-

dumque in domeſticam pariter diſciplinam, & communem Eccleſiarum vtilitatem intentus, affe cto iam corpuſculo acerbius grauiuſque quàm fer re poſſet imperitat; inter cõcionandi ardorem & contentionem defectus repente viribus, intra pul pitum concidit. collecto dein ſpiritu domum regreſſus, acrique correptus febri, mox inter ſodalium caros amplexus animam efflauit XV. Kalend. Nouembris, anno ſeculi huiuſce quinquageſimo tertio. elatus eſt magno ciuitatis luctu, quam ſibi ſuiſque vniuerſam excellenti caritate officijſque deuinxerat. Sub hæc, ab Iaponijs dynaſtis litteræ ad Prætorem allatæ. fœdus & amicitiam vltro petebant: ac ſiue id ex animo, ſiue gratiæ cauſa, nuntios Euangelij, & ſapientiæ Chriſtianæ magiſtros. ea re permotus, vti æquum erat, ſucceſſor Gaſparis Melchior Nonnius Luſitanus, commendata vicarijs citeriore prouincia, cum ſocijs aliquot Iaponem petere intendit. Ingens dudum in ijs locis erat perturbatio rerum omnium, Amangutij Regem inter ac populares atrox ac periculoſum exſtiterat bellum, nec niſi Regis & filiorum interitu reſtincta ſeditio. in Bungi quoque Regem, aliquot principum coniuratio eruperat. ij, commiſſo demum prælio victi cęſique, otij deinde nonnihil ab armis fuit. patres ad prædicationem & conſueta munia rediêre. ac Deus item ſignis atque miraculis adiuuabat. ægroti debileſque, luſtrali vt plurimum aqua ſanati: ex inſeſſis diuturna poſſeſſione corporibus, Dei verbo fugata dæmonia. hæc & alia minimè deerant Euangelij firmamenta: ſed nondum idcirco notabilis fiebat ad rectam fidem acceſſio. Pauperes fermè & inferiorum ordinum homines, colla ſalutari

ſubdebant iugo. contumax etiamtum, & faſti-
dioſa, veruntamen manus olim datura nobilitas,
à Chriſtiana humilitate, ac manſuetudine, egenti-
umque ac vulgi conſortio valde abhorrebat.

HISTORIARVM INDICARVM

LIBER SEXTVSDE-
CIMVS.

INTER hoſce tam varios dubioſ-
que rei Chriſtianæ ſucceſſus, repé
tinũ & graue apud Ceilanios quo
que bellum exarſit. Columbano
Regi, qui Cottam pariter inſigné
obtinebat vrbem, tres erant ſoro-
ris filij, ad quos, de more gentis, hæreditas perti-
nebat. ij, expetitum ab inſita dominandi libidine
regnum, ſenecta auunculi detineri ægrè ferentes,
facta coniuratione Regem interimunt. inde ita
inter ſe opes & imperium partiuntur, vti natu ma
ximus, nomine Parea Pandar, ius populis è regali
ſolio diceret, minimus, cui Madunio nomen (me-
dio paucos intra dies extincto) militaribus co-
pijs cum ſtipẽdio ac poteſtate præeſſet. Ac primò
quidẽ concordibus inter ſe animis agere viſi: mox
(vt eſt omnis dominationis male fida ſocietas) ca
pitales inter vtrumq; diſſenſiones exortæ. Queri
Madunius, non pro dignitate meritiſq; tractari ſe,
quippe qui præcipuo periculo & audacia nefariá
vim ac ſceleratas manus auunculo, cæteris hortan
tibus, attuliſſet; magiſq; ſeſe in dies à Pareę cõſue-
tudi-

tudine rationibuſque alienum oſtendere. at ille, nouis quotidie ſeſe caputque ſuum præſidijs aduerſus fraternas inſidias impietatemque munire. inter cætera, cum Luſitano Rege per ſupplices litteras egit obtinuitque, vti nepotem ex filia, contra conſuetudinem, excluſo Madunio, in regni ſucceſſionem iusq; adoptaret. Eò acriore incenſus ira Madunius, exercitu coacto apertum fratri bellum inferre, Cottanos euaſtare fines, ad oppidum caſtra mouere nō dubitat. Rex item, ne contra latronem ac perduellem, aggere mœnibusque potius, quàm armis ac virtute ſeſe tutari videretur; malè auſpicato eductis extra oppidum copijs, idoneo conſidet loco. erat in eius caſtris auxiliaria Luſitanorum cohors. ex ijs gregarius quidam (temere, an à Madunio corruptus, incertum) plumbeo miſſili, ſine metu ſuis obuerſantem Regem interficit. Tum proceres in vrbem extemplò ſeſe recipiunt; nepotemque Pareæ, regijs communi conſenſu decoratum inſignibus, in auita collocant ſede. mox, diffiſi adoleſcentis ætati, ac populariu m animis, inſtante prę ſertim ac minitante Madunio, nouum ab Noronia Prætore ſubſidium petunt. Ille ſine mora inſtruit claſſem: impoſitisque Luſitanorum millibus admodum tribus, ipſemet eam expeditionem obire conſtituit. prætendebatur bello, vetus cum Columbano fœdus, & pia pueri pęnè circumuēti defenſio. ſed arcana ſuberat profectionis illecebra, quod à quibuſdā pro certo accepiſſet Prętor, auri argentique theſaurum in vrbe Columbo repertum, quo ſi potitus foret; & Luſitanum crebra erogatione exinanitum ærarium opportunè ſuppleri, & ſe ſuosq; facili negotio ditari poſſe conſideret. Hac mente conſilioque profectus, inco-

lumi claſſe Columbum defertur, leucas ab vrbe Goa ducētas. deſcenſione facta, primùm omnium, in theſauri perſcrutationem toto pectore incubuit: & exacerbatis peracri quæſtione oppidanis, adeò vt non pauci ad hoſtem ſubinde tranſirent; ingenti labore miſeriaque tandem eruit quod aureorum centum milliūm ſummam expleret, quantum in claſſis belliqúe apparatum inſumpſerat. Inter hæc Madunius contractis vndique copijs intra Ceitauacam vrbem, à Columbo nouem introrſus leucas, intenta cura ſeſe munire pergebat. Promotis eò ſignis Prætor haud magna mole vrbem expugnat: direptamq́; , ferro & flammis excīndit: de Madunij exitu nihil traditur. inde, firmato pupilli regno, quàm inuenta pecunia lætior clariorque, Goam ſoſpes reuertit. Ab Goa, renouato impetu, Ciembē inſulam petit, receptaculū latronum Malabariū, in Cocinenſis Regis dāna perniciemq́ue imminentium. hanc fruſtra nuper à Caprali circumſeſſam, ipſe haud incruenta victoria tandem cepit; Malabaribus partim cæſis, partim in ſeruitutem abductis. Circa idem tempus, auidè cupienti Solimano Turcarū tyranno, occupandæ Armuziæ viciniq́; tractus oblata denuò ſpes, Mahometanis inquilinis odio Luſitanorū per clandeſtinos identidem nuntios litteraſq́; ſolicitātibus. ea ſi obtinuiſſet loca, perbreui in Cambaiā & Indiam tranſitu, Luſitanos quæſtuoſiſsimi commercij fructibus, & iniuſta lōginqui maris poſſeſsione, facillimè depulſurū. Eiuſmodi ſtimulis incitatus Turca, cupidus præſertim delendæ ignominię ad Dium priorē bello ſuſceptæ; Peribecum vnum è Præfectis, qui ad Mecam agebat, claſſem ab Sueзio properè iubet accerſere; & Adeni clauſtra

quàm occultiſsimè præteruectum, Arabiæ Felicis quicquid Luſitanorũ cuſtodia teneretur, necnon Armuzianos fines, repentino aduentu (ſi res patiatur,) inuadere; cum eo tamen, vti ad colligendam clementiæ famam, incolarum animos benigna oratione ac promiſsis alliceret prius, quàm incendijs, cædibus, populatione vexaret. Ille, triremibus quinque & viginti, onerarijs duabus extemplò deductis ornatiſque, celeritate vſus & ſecunda nauigatione, Maſcatum applicuit. Luſitani ſexaginta, duce Ioanne Oliſiponẽſi eam arcem obtinebant. ij, vel ſubito claſſis appulſu perterriti, vel à commeatibus imparati; Peribeco ſaluis corporibus & libertate deditionem faciunt: eiuſque mox deditionis luêre piaculum; à barbaro contra pactionis fidem, & Solimani mandata malè mulctati & in cuſtodiam & vincla coniecti. Eius rei fama pauidis illicò nuntijs Armuziam allata, cùm in maius, vt fit, cuncta certatim augerent; ita occæcauit animos omnium; vti amentes repentino terrore Mahometani pariter & Chriſtiani diffugerint. Rex cum proceribus in tuta iam ſeſe receperat loca. ciues & inquilini, partim arreptis quæ cariſſima habebant, partim etiam præ formidine ac feſtinatione relictis; auios alij montes, alij proximas inſulas petunt. duo tum ad Armuziam è Societate IESV agebant patres: eorum alter, ad nauandam in extremo diſcrimine Luſitanis operam, ſeſe cum ijs in arcem incluſit; alter, neophytos, ne mortis metu à Chriſto deficerent, corrogatis in alimenta pecunijs, ad Mogaſtanem continentis oppidum ingenti labore traiecit; eumque ibi gregem ad vſque tranſitum illius tempeſtatis cum fide curaq; tutatus eſt. At Peribecus obuio nemine

pro-

prouectus, vacuam hominibus, gaza refertam vrbem, ad Turumbacum ab arce procul ingreditur: aduerſus Luſitanorum eruptiones militem idoneo loco diſponit: dein cæteris diripiendi oppidi ſignum dat. Pauca tum erant emporia Armuziano diuitijs comparanda: vſque adeò multi omnium fermè nationum inſtitores, varias illuc primæ notæ merces opesque congeſſerant. Ergo tantum pretioſæ veſtis, gemmarum, & vnionum, aurique & argenti exhauſtum; quantum alioquin expedita ad iter faciendum aliquot nauigia capere potuerunt. expoſita dein ad arcem oppugnandam & aptè locata muralia tormenta. queis Peribecus præcipuè infeſtum ſibi vnum è propugnaculis tanta pilarum vi ſine intermiſſione quaſſauit; vti ſolutis iuncturis bona pars muri prociderit. adeoq; certis ictibus pares globi in aduerſa tormẽtorum ora contorti, vt noſtris amplius ex eo loco iaculandi facultatem eriperent; neq; inter verberationem omninò quiſquam oſtendere ſeſe pro pinnis auderet. Ea edita ſtrage haud tamen ad ſubeundũ, conſerendasque manus Turcæ animus fuit; ſiue ad aſportandam feſtinaret prædam, ſeu præſidij magnitudine territus, quod Luſitanos bellatores amplius octingentos omnibus rebus ad ſuſtinendam vel oppugnationem vel obſidionem inſtructos, arce contineri non dubiè comperiſſet. Oſtentata igitur in ſpeciem, dein omiſſa pugna, Queixomem inſulam, quò multos ex vrbe confugiſſe audierat, protinus petijt: oppreſſisq; ac variè cruciatis, quicquid ſecũ aſportauerant fortunarũ extorſit. inde grauẽ ſpolijs claſſem ad Bazorã vrbem, quę in intimo eſt Perſico ſinu Turcicę ditionis, applicuit. ibi recognitæ manubiæ, & è moleſta iactatione refe-

ctus miles. At Goam vt primùm circunſideri ab Turcis Armuzianos allatum eſt; Prætor, quanta maxima potuit claſſe exercituque coacto, Dium ſine mora proceſſit. inde, ne præſidijs Indiam nudaret; cum parte copiarum Antonium Noroniam iubet Armuziam pergere. Profectus, deſertam direptamque vrbem; itemque ſolutam dudum arcis obſidionem inuenit. intento dein reuocandis habitatoribus, triremes duas è freto in altum egredi nuntiatur. Peribecus, Mecam ante hyemem redituriis, pretioſiſſimis vtramque rebus onuſtam, nocte per ſummum ſilētium à Bazora ſoluerat, reliquis deinceps pari ſilentio ſequuturis. Ad harum conſpectum Antonius confeſtim anchoralibus præciſis, abeuntem latronem inſequitur. at ille, ante capto iam ſpatio, per ſummam & remigum contentionem, & nautarum induſtriam, vix tamen atque ægrè inſtantium ab tergo Luſitanorum effugit manus. Inde mœrens tam paruo ſibi momento elapſum hoſtem Antonius Armuziam reuertit; aditaque Regis iuſſu arcis præfectura, claſſem, vti mandauerat Prætor, Didaco Noroniæ tradidit. Eius ope ac præſentia dum fauces freti, vicinamq; oram attentè percurſat; profugi maris accolæ in patrias reuocati ſedes; incluſique intra ſinum hoſtes, capto haud ſemel impetu cùm ex anguſtijs erumpere conati eſſent, onerarijs duabus amiſſis præclarè cohibiti, quoad vrgente demum hyeme Turca Bazoram, Noronia Goam in hyberna conceſſit. neq; ijs dum exactis, Prætor, cui puniendæ Turcarum audaciæ cura viuebat in pectore, Fernandum filium cum magno nauium ac militum numero ad eaſdem obſidendas fauces maturè tranſmiſit. is celeri curſu in Arabiæ conſpectum delatus; ſpecula

torijs

torijs nauigijs quoquouerſum dimiſſis, cognoſcit partem triremium, cæteris ex interuallo ſequentibus, curſum ad fauces intendere. continuò claſſiarios ad demendum nomini Luſitano dedecus, atq; ad vlciſcendas fratrum ac ſociorum iniurias cohortatus; ad Roſalgatum promontorium dirigi proras iubet. inde oram legens, circa Maſcatũ obuias triremes habuit octo: eæ, vitandi congreſſus cauſa cùm littus propemodum ſingulæ abraderét, Fernãdus è celſarum numero tres roſtratas, caſtellorum inſtar, vltrò in arenam inflatis velis inferre non dubitat. inde tranſitu alueis ac miſſilibus intercluſo, habiliores ad curſum dromones & expedita nauigia quæ remis agerentur, egregio milite inſtructa, in hoſtes immittit. ij, deſperatis iam rebus, cum iactura triremium ſeſe in terram parantes eijcere; oppreſſi celeritate noſtrarum nauium trucidantur: ac nullo pæne certamine triremes abductæ, cæteris Turcis è longinquo ſpectantibus, qui ſuorum caſu perterriti, ac Mecam ne ſi liceret quidem tanta accepta clade redire non auſi, longiore ambitu in Cambaiæ fines ad Cindiſcahem regulum perfugêre. is, in fidem acceptos ac ſupplices, repetente dein Luſitano, ita ſeruauit, vt in eius gratiam triremes ad vnam omnes membratim diſſolutas, ad nauigandum prorſus inutiles fecerit. Eam ſatisfactionem Prætor Luſitanus accepit. Fernandum interim, haud leui parta victoria, quominus ſyncero gaudio frueretur, cura de illiſis in breuia roſtratis angebat: ne infixæ penitus euelli non poſſent. verùm poſtquam pleniore accedente æſtu paulatim alleuari cæptæ; iamq; ſalo prorſus liberæ atque agiles innabant; tum verò plauſus & clamor militum ac nautarum exortus:

tus: veliſque in Orientem datis, Goam incolumes ingenti omnium gaudio peruenerunt. At Peribeco, cum duabus quas dixi triremibus proſpera nauigatione Mecam reuecto, malè partis opibus diutius frui non licuit. Solimani iuſſu, cùm rei geſtæ ſeriem poſtea didiciſſet; exſecrandæ rapacitatis atque perfidiæ pœnas capite abſciſſo perſoluit. Per idem ferè tempus, periclitanti Parauanæ Eccleſiæ priuato conſilio ac virtute ſubuentum. Indici maris oram, pręſertim quæ ad Cori promõtorium vergit, diſtractis tum in diuerſa Luſitanis viribus, Malabares Turcis immiſti, latrocinijs & incurſionibus infeſtam nomini Chriſtiano reddiderãt; nauibus ad viginti, anni vix ſpatio interceptis. ijdem oppidum Punicale, oppugnantibus ab terra Mahometanis, admota ipſi claſſe vi ceperant, Henrico Henricio è ſocietate IESV, nec non præfecto præſidij Luſitani cum vxore ac liberis & quinquaginta militibus in cuſtodiam datis: quodque multò erat deteſtabilius, Parauanos aliosque neophytos ad quinquaginta millia varijs artibus ab Chriſto abducere nitebantur. Eius rei Cocinum multiplex iam fama peruenerat: itemque per litteras Parauæ Chriſtiani tam duris in rebus opem ab ea ciuitate precibus infimis implorabant. ac demum, inſtanti minaciter hoſti, vt Chriſtiana deſererent ſacra, conſenſu reſponderant, niſi intra quintum diem ſubſidium à Luſitanis veniſſet; tum ſe de religione deliberaturos. Interim Cocini cognito ſociorum extremo diſcrimine; ingens inceſſerat dolor, quod ærario exhauſto, & abſente magna parte iuuentutis ac nauium, publicè Parauis opitulandi nulla eſſet facultas. Inde cùm vulgo mœſti perplexique, caſum

vicinæ

vicinæ Eccleſiæ miſerãtes, hęrerent, Aegidius Fernandus Caruallius in communi cauſa præcipuam Chriſtianis operam nauare conſtituit, eximia pietate pariter ac fortitudine vir; quam nuper in obſidione Malacenſi nobilitauerat. Is contracta vndique pecunia, & omni pęne domeſtico inſtrumẽto in idipſum oppignerato; quamuis tum è crure altero laboraret; biremes quatuor, manciuam vnam (actuarij genus id eſt) confeſtim omnibus ad bellum rebus ornauit. multis deinde cum lacrymis per ſacram confeſſionẽm expiatus, cœleſtiq; refectus cibo, in hoſtes duxit intrepidus: eoſque ad Calecarem vicum aſſecutus; vno IESV nomine fidenter inuocato, renouatis quæ iam conſenuiſſe videbantur militiæ Luſitanæ miraculis, roſtratas minores duodecim, lenunculos, quos vocant cialatones, amplius quadraginta, momento fudit fugauitque: in terram dein egreſſus, Mahometanorum ædificijs ignem iniecit: Henricumq; grauia & acerba multa perpeſſum, cum reliqua Luſitanorum manu è vinclis eripuit. Sub idipſum ferè tempus quo aduerſum Chriſti fideles Malabarica graſſabatur impietas, (ex quo facilè diuini cõſilij ac deſtinationis appareat altitudo) ex eadem natione glorioſum euangelio teſtimonium perhibebant Malabares adoleſcentuli ſex circiter & triginta, ab nono ætatis anno ad ſeptimum vſque decimum, hoſce, Luſitana qua vehebantur naui, circa Arabiam à Turcis excepta; cùm à Chriſto ad Mahometem traducere ſumma ope barbari conarentur; poſtquam alternis blanditiæ minæque nil proderant; ad verbera cruciatusque deſcendunt. Adduntur ad cæteram immanitatem ſtillæ adipis igne liquati. ea tormenta multaſque præterea iniurias

iurias, puerorum virtus fideſque vicit egregiè. Turcæ obſtupefacti conſtantia, ab ijs vltrà vexandis tandem abſtitêre. At Caruallius, præter inſignem apud Indos gloriam, ab Luſitanis quoque, & ab ipſo in primis Noronia debitum tantæ virtuti, & caritati præconium tulit: dumq; digna talibus factis exquiruntur præmia; interim è regio fiſco quicquid in eam expeditionem inſumpſerat, benignè repenſum. Eodem Noronia Prætore, cùm alia, tum duo præſertim horrenda fuêre naufragia. Emmanuel Soſa, cognomento Sepulueda, qui Dienſi (vti memoratum eſt) præfuerat olim arci, vir opulentus ac ſplendidus, ducta in matrimonium Eleonora Garziæ Salæ tum Prætoris filia, tactus deſiderio patriæ; preſſam diuitijs roſtratam excelſam Cocini conſcendit. ſequebatur vxor, ac parui liberi; & Pătaleon Sala, & nobiles aliquot; & præter nautas, famulorum etiam ac mancipiorũ turba: in vniuerſum capita fermè ſexcenta. Ianuarij menſis initium, Luſitaniam ex illa petentibus ora, ſtatum ſoluendi tempus. ventorũ id vices, ac dudum explorata nauigădi ratio poſtulat. Soſa cum cæteris, quod impeditior ad Coulanum coemptio fuerat; non niſi Februario menſe profectus; circiter Idus Aprilis Cafrarium littus aperuit. Inde leni flatu prouectis, circa Bonæ ſpei promontorium vehemens ab occaſu obſtitit ventus, idque cum fulgetris, & cœli fragore, tetraque ac minaci nubium vi. Tum inhorreſcens mare paulatim attolli, maioreſque in ſingula momẽta ciere fluctus. Cùm in aduerſum obnitendi, remigio deſtitutis, nulla eſſet ratio; pauliſper addubitatum à nautis, vtrum demiſſis antennis, in ſalo tranſitum tempeſtatis expectarent. verùm Oceano magis magiſ-

que ſæuiente perterriti; ſimul propter anni tempus abiecta ſuperãdi promontorij ſpe; retrò in Indiam pari conſenſu vela dare conſtituunt. Sed ne id quidem è voto ſucceſſit, adeo violenti ac repentini flatus ab Oriente, diuerſisque coorti plagis, quaſſatæ iam nauis in perniciem conſpirauerant. Horum impetu vela primùm diſciſſa: malus deinde, mox gubernaculum, fruſtra fluctus euitãte magiſtro, diffringitur. præterea coſtis immodica iactatione cõuulſis, multo plus accipiebatur vndæ, quàm vt exhauriri aut egeri ſumma turbæ naualis contentione & induſtria poſſet. Neq;, præcipitata leuandæ naui bona onerum pars, auertebat exitium. per hunc modum ſpoliati armamentis; obuerſante perpetua mortis imagine, dies aliquot in alto iactati, poſtremò vrgentibus à meridie ventis, certum ad naufragium ad terram appelluntur. neque erat in malis potius quicquam, ni viuentes videntesque hauriri profundo, vel in cæca vada ſyrteſq; adigi mallent. ad teli ergo miſſum iactæ ab vtraq; parte anchoræ, dum ſcaphis, quæ vna ſuperérat ſalus, in continentem euaderent. Soſa ante alios cum vxore filijsque, & primarijs aliquot, raptim elata pecunia gemmiſque, tranſuecti haud ſine ingenti periculo: vſq; adeò immanes toto littore moles aquarum illiſu reciproco frangebantur. neque idem effugiũ cęterę multitudini patuit; ſcaphis, poſt vnum alterumve traiectum, in dorſuoſa breuia impactis & comminutis. Eodem fere temporis articulo anchorarius funis in Auſtrum obuerſus, quamquam valido nexu & craſſitudine, rumpitur. Tum qui remanſerant, diuulſa nauis latera, & vaſto dehiſcentem hiatu alueum conſpicati, erumpentia ex imo dolia, ſarcinas, capſaſve

corri-

corripiunt; ſeque; incertam ad ſpem, qua cuique proximum eſt, in mare demittũt. Miſerando hinc ſpectaculo, immiſtos fluitanti gazæ mortales, & naualia inſtrumenta paſſim agi ferrique cerneres. Periêre ab ipſo ſtatim deiectu, Luſitani circiter quadraginta; ex alijs nationibus, ad ſeptuaginta: reliqui haud ſemel operti fluctibus, ac turgido ſpumantique æſtu in diuerſa raptati, ad hæc, ſcriniorum incuſſu liuidi, aut clauorum ſquamarumque ictu cruenti (tantus amor eſt lucis) tandem ſemianimes in ſicco veſtigia poſuêre. Vixdum euaſerant; cùm in conſpectu omnium, vacua hominibus carina ſubſidit; & arenis illata, duas primùm, dein quatuor in partes, ad extremum in minutiſſima fruſta diſſilijt. hæc maximè clades ad vltimam pæne rerum deſperationem Luſitanos adduxit. quippe, conſilium fuerat, è reliquijs naufragij ſubitarium dromonem intẽtis veſtibus ad curſum aptare; atque vbi licuiſſet, cum delectis retrò Sofalam aut Moſambicum opis petendæ cauſa tranſmittere. Eam quoque ſibi facultatem ereptam videbant, cùm è diſcerpto nauigio laceroque, vix vlla fragmenta cubiti menſuram excederent. paulatim dein, quæque ſupernatauerant, quæque obruta fuerant, pæne cuncta cum cadaueribus in littus eiecta: ipſæ quoque demum anchoræ, haſtæque, & minora tormenta, quamquã hæc quidem prorſus inutilia; ſulphureo omni corrupto puluere, neque vllo conficiendi apparatu. Inter hæc autumnus abierat: &, quod ab æquatore in meridiem gradus vnum & triginta diſtat regio; refouendæ turbæ, frigore, inedia, vulneribusque torpenti, Soſa complures excitarat ignes. tum ex aliquot oryzæ ſemicorruptæ modijs, ac ſalſamentis

quæ tempeſtatis iniuriæ ſuperfuerant, cibaria in ſingulos parcè diuiſa: quod ſqualida circum arena, ac nullum eſſet cum incolis, fera & inhoſpita natione, cõmercium. dulces tantùm in proximo ſcaturigines emicabant. atque ob id, connexis in orbem ſcrinijs, aduolutoq; ſaxorum pondere, vti ſecuras exigerent noctes, loco munimenta circundata; & quatuor in partes, vt aſſolet, vigiliæ diſtributæ, quas intempeſta nocte haud ſemel circuibat Soſa; neque vllum, in tali calamitate, boni & ciuis & præfecti omittebat officium. Tredecim fermè dies curationi corporum dati. mox de ſumma rei deliberatum, quid agerent, quò ſe conferrent. nemini dubium fuit, quin oram tenentes, ad flumen contenderent, cui Laurentius Marcheſius olim ab Sancto Spiritu nomen indiderat: eodemque Luſitani ab Sofala & Moſambico mercimonij cauſa commeabant. id flumen à ſtatiuis in Orientem aberat leucas centum & octoginta. Ab hoc decreto, Soſa, quamquam pręcipua in clade, tamen cæteros ipſe vultu ac ſermone confirmat: ne aſperis in rebus deſponderent animos. qui ſe pelago committant; ijs famem, ſitim, iacturas, ærumnas, omnia incommoda eſſe debere propoſita. quæ ſi contingant, non ita mox cadendum, quaſi ea nunquam euentura exiſtimarint. ad hæc, pro ſuis quiſq; delictis æterna ſupplicia meriti, breuia ac temporalia non inuiti perſoluant. Simul, eo infortunio, non quid perdiderint cogitandum, ſed quod euaſerint. amiſiſſe multa: ſed perire vnà cum ijs quæ amiſerant, potuiſſe. monuit inſuper, vt inter efferas deſtituti gentes, nullum deinceps niſi in coniunctione & concordia præſidium collocarent. nemo ſeorſum; omnes in commune conſulerent.

nihil

nihil neque diſperſis, & vagis tutum, neque conglobatis & conſentientibus noxium fore. poſtremò precatus eſt cunctos;in ratione itineris, Eleonoræ & filiorum vel ætati vel ſexui parcerent; ſeque validi & robuſti ad infirmorum vires attemperare ne grauarentur. Ad ea ſucclamatum, duceret quò vellet,& quo modo.ſe ab eius auctoritate arbitrioque non receſſuros. Per hunc modum cor poribus & animis vtcunque firmatis; hoc maximè ordine capeſſunt iter. Præcedebat Soſa cum vxore virilis animi fœmina, liberisq; propter ætatē ſecuris,& Andrea Vaſæo nauis magiſtro(is præcelſum Crucis vexillum ferebat)& Luſitanis alijs octoginta,ſeruis præterea cētum.hi puerulos tergo per vices;Eleonorā informi pilento geſtabant. ſequebantur cum ancillis & imbelli turba nautici.agmen infauſtum Pantaleō,& reliqui cum man cipijs Luſitani cogebant. Modicis inde itineribus, per infeſta Cafrum incurſionibus, & noxijs animantibus loca progreſſos: inuiæ rupes, excedentia in nubes iuga, deſpectu horrendo conualles, cœnoſæ voragines,inflata imbribus hybernis flumina excipiunt.ijs dum ſuperandis,humilia procul vada,clementesque montium aſcenſus ac deſcenſus inquirunt;littoralis ſpatij triginta non am plius leucas, crebro ipſi ambitu flexuque, cœcis ad hæc erroribus, in centum prorſus extendunt. Menſis inter hæc voluitur.ſimul,extrema quoque inopia,conſumptis iam omnibus alimentis, conflictari cæpti. Suſtinebant famem primò conchylia,putresque cetorum artus,& alia maris eiectamenta.dein, vbi à littore abſceſſerant; ſylueſtria poma baccæue: tum tenerrima frondium;poſtremò beſtiarum cadauera & oſſa quælibet igne to-

ſta; pelleſque mollitæ. Nec leuius torquebat ſitis: cùm oppidò pauci, nec niſi magna præſentis pecuniæ mercede, aquãdi cauſa de via decederent, inſidiantium ex occulto latronum impetus, atq; leonum etiam ac tigrium ignota cubiliæ metuentes. enormia inde aquæ pretia: vti octo interdum aureis hemina conſtaret. Inter quæ ſubinde aliqui laſsitudine, inedia, ſiccitate confecti, deploratis viribus, Aethiopi diro, belluiſque, & alitibus prędа reſtabant, ſupremа ad ſuos mãdata dantes antecedentibus: quorum in animis, vt fit, diuturni terrores & proprium cuiuſque malum, omnem pæne miſeratione ac ſenſum alienæ calamitatis exſtinxerant. Soſam tamen, cari aliquot relicti, ſupra modum angebant. vxoris verò quotidiani labores miſeriæque propemodũ emouerant mente: quamuis illa quidem ſeſe marito infatigabilem corpore pariter animoque præſtaret comitem; ac baiulorum deſtituta miniſterio, dudum ſuis ipſa pedibus ambularet, addens cæteris animos; & in partem oneris, teneræ proli ſubleuandæ ſuccedens. Quarto menſe ad amnem Sancti Spiritus peruentum ab inſcijs. cauſa latendi fuit, quod auditæ cõceptæque animo magnitudini haudquaquam reſpondebat flumen (quippe tribus alueis ea regione decurrens, in exitu iungitur) & idonei ad percontandum explorandumque interpretes deerãt: ſiquidem Aethiopicis ex alia longè regione mancipijs quæ habebant in comitatu; nondum erat cum ijs populis tanta ſocietas linguæ, vti per illos poſſent, quæ vellent, probè cognoſcere. Percommodè cecidit, quod regulus ea tenebat loca, miti admodum præter aliorum cõſuetudinem ingenio vir, beneque in Luſitanos animatus, quòd illi placidum

cidum & æquum paulo ante commercium cũ ipſo Laurẽtio Marcheſio,& Antonio Calderia fuiſſet. Is, peramanter acceptum Soſam & reliquos apud ſe, dũ aliquis ab Sofala inſtitor appareret, omni arte retinere conatus eſt, partim ab inſita humanitate, partim etiã proprij cõmodi gratia, quod finitimis implicitus bellis, tempeſtiuo firmoque ſibi auxilio diuinitus oblatam hanc putaret manum. ac proinde, poſt multa benigni vultus inuitamenta, deniq; geſtu, nutibus, & incerta vocum ſignificatione denuntiat, haud procul abeſſe inde potẽtiorem ſe Regem, impium, & rapinæ adſuetũ: ſi pergant; præcipitis conſilij pœnas daturos. Nec preces, nec monita profuêre. quò liberali⁹ habebatur Soſa, eò magis fraudem ſuſpicatus, porrò abire cõtendit, nauiculiſque ab eodem regulo impetratis fluuium traijcit. Quinto die ad mediũ amnis brachium proceſsêre, leucas iam à naufragio trecentos emenſi; è quingentis comitibus ad centum & viginti varijs cladibus redacti non amplius. id quoque brachium, conductis pretio lintribus, imminentium ignari tranſmittunt. maiore dein vſu linguæ, per interpretes haud dubiè cognitum, id eſſe flumen quod tanto iam diu labore quæſiſſent: & eiuſdem habitus albos homines illuc nauibus itare conſueſſe. non longè à mari is locus aberat, ſalſi ex eo latices: neque vllam dulcis aquæ venam circum apparere conſtabat. ad hęc, ſolum planè incultum ac ſterile. cùm ibi Luſitani, malis victi, ſub noctem neceſſariò conſediſſent; poſtridie aduentantes Aethiopas fermè ducentos adſpiciunt. ac primo adeſſe prælium rati, arma quæ malè iam ſuſtinebant, expediunt: reliquias virium ad repellendos fugandoſque latrones intendunt. dein,

poſtquam pacatus appropinquabat Aethiops; ac, quinam, & vnde profugi, blandè quærebat; ſumpta fiducia, infortunij ſummam, & exhauſtos labores, per interpretem exponunt. cibaria tantùm, neque ea gratuita iure gentium petunt: ferramenta genti expetita conciliando commercio proferũt. Haud ſpernenda creſcendi occaſio barbaris viſa: tantum de re ex tuto aggredienda ſoliciti, ac toti è fraude mendacioque conflati, reſpondent, nihil eſſe commeatus in promptu: haud ita diſtare oppidum: eò ſi acceſſerint, hoſpitaliter ac benignè cunctos ab Rege tractatum iri. Suadebat requiem vltima laſſitudo, & inuentus agnitusque tandem exoptati fluuij terminus: væſana inſuper fames vrgebat ac ſitis. age ſanè. ducibus ijſdem ad oppidum tendunt. iamque ſucceſſuros, per viatorem ingreſſu prohibet Rex. denſæ arbores in vicino adſignatæ, quarum vmbra ſeſe vtcunque reficerent. ſex ibi dierum fuit mora: clauos fermè reuulſos è naufragij tabulis, cum carnibus nutrituque alio permutabant: ſitim leuabat in proximo fons. contracta inde cum incolis nonnulla conſuetudine, perniciofam in ſpem hoſpitij Soſa paulatim inductus, mercatoris cuiuſpiam aduentum ab Sofala, ſi liceat, ibidem operiri conſtituit. idipſum Aethiopes cùm valdè hortarentur; ex ijs miſſi ad Regem, qui Soſæ interim, & coniugi, cæteriſque pro inſtituta ſocietate paulo commodius diuerſoriũ peterent. Ille, popularium haud abſimilis, omnibusq; artibus ad fallendum inſtructus, iubet Soſæ renuntiari; ſe ſuosque optimo eſſe in aduenas & calamitoſos animo: ſed quominꝰ eos adhuc intra oppidum admiſerit, duabus maximè cauſis retardatum. altera, quod magna tum annonæ penuria,

vno

vno omnes loco ſuſtentari nõ poſſent: altera, quod ferro ſuccinctos, & vario genere telorum, incolæ ſeminudi, ac ſudibus tantùm adſueti, maiorem in modum extimeſcerent. Si animum inducant Luſitani, ad pacatæ manſionis fidem, arma interim apud ſe cuſtodienda ſine dolo deponere; ſe domi ſuæ præfectum primoreſque benignè habiturum: reliquos, circumfuſis oppido vicis fida in hoſpitia diuiſurum. Dura omnino poſtulata viſa concilio. ſed recuſantibus, extrema neceſſitas & egeſtas inſtabat. ergo nemine præter vnam Eleonorã diſſuadente palam; Soſa qui amicè monenti atque inuitanti regulo priori abrogauerat fidem; repudiatis Eleonoræ precibus monitiſque, ſe ac ſua demũ omnia inſidioſo huic præpoſtera credulitate permittit. cohors reliqua ducis auctoritatem ſequi non dubitat. tradita extemplò arma præmittũtur ad Regem: Soſa cum vxore, liberiſque, & fidelibus alijs fermè viginti ſubſequitur. cæteros quinos vel ſenos regij præfecti varia in loca diducunt. necdum ad inhoſpitales peruenerant caſas, cùm deſtitutos ac direptos ab ope mutua; non peculio tantùm, ſi quid abditum gerebant, ſed veſtimentis etiam quamquam attritis ac laceris exuunt; eaque nocte malignè admodum paſtos, manè fuſtibus cõuitijsque per ſummam perfidiam & immanitatem tectis ac vicis exturbant. Rex, gemmis, auroque, & argento, & quod pretioſi reliquum Soſę & familiaribus fuerat, auidiſſimè rapto, corporibus tantùm ac veſtimentis abſtinuit; domoque cunctos item exegit, inſuper increpans, clementia adductum ſe non pro meritis tractaſſe vagos piratas, & communes humani generis inimicos. Tum demum ſenſêre Soſa comiteſque, quàm ſtultè ſeſe inermes ig-

notæ ac barbaræ fidei credidiſſent. Neque hic finis miſeriarũm fuit. nanque dum inopes conſilij, ſolutis ordinibus, nullo rectore, nullo ſignifero, paſſim incerto errant gradu; noua repentè Aethiopũ manus, præacutis armata ſudibus, in Soſæ manipulum inuadit: ipſumque & cæteros vtriuſque ſexus nullo diſcrimine veſtibus nudat, obnoxios, & contra ne hiſcere quidem audẽtes, adeo ablatis armis ceciderãt animi. Eleonora tantũ, generis memor, ac pudoris ad vltimum retinẽs; obniti acriter, pugnis quin etiam, colaphiſque barbaros vltrò ad necem irritare: quoad mariti denique hortatu, & deficientibus iam planè viribus, abſtitit. nec mora: detractæ direptæque veſtes; metu ac pudore cõfuſis qui ex infelici comitatu reſtabant, atque ab tanta rerum indignitate auertentibus oculos. tum verò, caſtæ matronæ triſtior omni morte lux viſa: defodit arenis è veſtigio ſeſe: quæ ſupereminent, ſoluto raptim fuſoque obtegit crine. mox ad Andream paucoſque ſuperſtites, voce ſuprema: Vos quidem, inquit, duci veſtro fidem egregiam præſtitiſtis, optimi viri. nil vltra opus eſt. ite, vobiſque ipſi tandem aliquando conſulite. ac, ſi quem patrijs olim finibus reddi contingat; renũtiate quò loci mea me maritumq; delicta perduxerint. Mœſtum inde ſilentium immobilis tenuit. cara tantùm intuenti pignora, iuges riui lacrymarum denſo cum gemitu profluebant. Soſæ item, altus mœror ac dolor vocem incluſerat. cumque defixo in terram obtutu, aliquandiu attonito ac ſtupenti ſimilis adſtitiſſet; paterna demum exſtimulante cura, proximam in ſyluam quærendo qualicunque nutrimento ſecedit. inde regreſſus, Eleonoram triduano ieiunio fletuque, pæne conſumptam, è filio-

filiolis alterum prorſus extinctum offendit, eumque ſuis ipſe manibus terræ mandauit. Poſtridie eodem pabulandi functus officio, coniugem vnà cum filio exanimem reperit, & lamentabili circum vociferatione complorantes ancillas. Hiſce confeſtim ſummotis, in dextram iacentis manum aliquandiu reclinato capite incubuit: dein, iiſdem adiuuantibus ancillis, cadauer vtrumque ſepelijt, nihil vnquam effatus. poſtremò ſe ſe iterum abdit in ſyluas. ibi laniatum à feris putant. nunquam deinde comparuit. Hunc exitum, inter paucas miſerãda Soſæ peregrinatio terra marique ſortita, cùm ſeculi huiuſce tertius & quinquageſimus ageretur annus. reliqui ad centum, fœdo agmine, rerum omnium inopes, diu errabũdi, varijs caſibus ad ſex & viginti redacto numero, cùm pro captiuis haberentur, denique ab nauiculario Luſitano, qui eboris mercandi cauſa regionẽ eam à Moſambico petierat; ſeſtertijs in capita quaternis redempti, in ijs Pãtaleon fuit: qui ante hoc biennium, exacta iam ætate, verùm præualens viribus, Oliſipone ſubito neruorum ſtupore apoplecticus obijt. Cæterùm tanta Soſæ calamitas longè lateque vulgata miſericordiam hominum ciuit: cupiditatem & audaciam non imminuit. Anno quippe inſequẽti, nauarchi alij quinque Luſitaniam verſus Cocino ſoluêre. Fernandus Aluarus Capralis cunctis præerat. ex ijs nauibus, vna tantùm Oliſiponem poſt varia diſcrimina tenuit. aliarum incerti euentus, Prætoria excepta, cui à Sancto Benedicto erat nomen. Hæc quantum patebat conſtipatis ad ſummum oneribus, vix vt nautico miniſterio ſpatia ſupereſſent; in medio curſu aduerſis ventis & fluctibus labefacta; cùm deplo-

ratam duceret ſentinam, ipſa item circa Bonę ſpei promontorium ad littus quod appellant Natale, vi tempeſtatis alliſa dirumpitur. inter enatãdum periêre ad ducentos, cæteri fermè debilitati ac ſemianimes, deſerto in littore corpora proſtrauêre. Meſquita Pereſtrellius, qui cladi ſuperfuit, ac totam accuratè deſcripſit; varios inſolitoſque addit terrores. ingruente procella, cacodamonũ choreas in ſublimi viſas. ab infortunio dum ſe miſeri ad viam parant, ſilentio noctis nautica errantium ibidem animarum exaudita celeumata. cæterùm hi naufragi iiſdem fermè quibus priores itineribus caſibuſque, illuuie obſiti, macie enecti, cùm à trecentis amplius, ad tres circiter & viginti rediiſſet ſumma, redempti pariter à Luſitanis negotiatoribus; miſeriarum & patientię documentum, ad Sofalam atque ad Moſambicum ægerrimè peruenêre. Sub idem tempus, Alphonſo Noroniæ, cùm circiter quadriennium prouinciam adminiſtraſſet; ſucceſſor aduenit Petrus Maſcarenias idẽ, qui Xauerium olim ex vrbe Roma in Luſitaniam adduxerat. Is, qua erat in Deum pietate, bonis maiorem in modum approbantibus, ante omnia ad euellendos ethnicos ritus ac ſuperſtitiones, quarũ adhuc erant in vrbe Goæ multæ reliquiæ, ſtudium & cogitationes intẽdit. ſimul neophytorum libertati, commodis, immunitatibus, è Regis decreto cum fide curaque conſuluit. Idem, ſolicitantibus iterum ab Idalcanis odio Mahometanis proceribus, ac præſertim Inele Maluco, Mealem, qui Goæ dudum in libera cuſtodia tenebatur, cum equitum peditumque præſidio in finibus Decanij regni, Pondæ cõſtituit. Goam dein regreſſus; vixdum anno vertente Præturæ; morbo deceſſit. Huic è

regio

regio chirographo ritè ſuffectus è prima nobilitate Franciſcus Barretus.hoc Prætore, Mealem à Pôda Inel Malucus cum duobus equitum millibus iñ Decaniæ terræ interiora perduxit. Ab rerum nouarum cupidis,quique ſæuo tyranni ſeruitio premebantur,ad mitem ingenio virum,ac iuſtum regni hæredem concurſus illicò fieri cæptus. neque ſe Idalcan aduerſus ea ſegniter comparabat. inter cætera,diffiſus popularium voluntati,magnas firmaſque copias è Narſingano regno haud leui mercede conduxerat,ac poſtremò ſignis collatis, haud dubiè victor euaſit. Meales ad Nizamalucum è fuga ſe contulit.Goam inde repetijt.ibi reliquam exegit ætatem. Prætor interea firmando imperio intentus, Ciaulanam arcem,vicino ſubiectam & obnoxiam colli, in eum ipſum collem transferre ſtatuerat. coacta ergo in id claſſe,cum fabris alioque apparatu Ciaulum petit. Non latuit ea res Nizamalucum.is,ne geminum pro vno iugum acciperet,armato milite prior locum inſedit.neque Prætori tentanda res viſa per vim.diſſimulato conſilio, & renouata cum Nizamaluco amicitia;ad luſtrandam Borealem plagam de more perrexit:nullaque memorabili geſta re; Goam ante hyemales motus reuertit. Sub hæc Idalcã victis perduellibus ferox;in Canarinum limitem præfectos cum exercitu miſit. ij excelſis tumulis caſtra poſuère,præterfluebat amnis incerto gurgite,præcipitibus vtrinque ripis.ex hiſce munimentis Mahometani crebra excurſione terreſtres ab Goa cõmeatus arcebant. Aduerſus eos Prætor ex inſula peditum tribus ferè millibus, & paucis equitum turmis in continentem traductis, cis flumen è regione hoſtium in ipſa valle conſedit. Mahometani in-

ni interim è ſuperiore loco incendiarias bolides, & varij generis tela torquere. Prætor, conferendæ cominus pugnæ auidus, quòd ponti materia deeſſet; tranſitum ex omni parte circumſpicere. poſtquam dubias voragines, & aucta vndique præru pta cernebat; admotis acriter equo calcaribus, vti erat cataphractus, qua in arctum coibat flumen, immani ſaltu tranſmiſit: ac tanta fuit incitatio, vti diruptis ephippijs propemodum ex equo delaberetur. idem auſi ducis exemplo quidam, protinus in terram effuſi, & ruentibus ſuper eos equis obtriti. cæteræ copiæ, ſimulatque trans amnem cóſpectus eſt Prætor, qualicunque demũ reperto vado, per æqua per iniqua traijciunt: ardenteſque animis, in hoſtem aduerſo cliuo ſuccedunt. Non tulêre impetum Indi. vixdũ inito certamine, queis nullum in fuga dedecus, terga vertêre. neque per aſpera & confragoſa euadentibus Prætor diutius inſtitit. Miſſi dein vltrò citroque legati; & ex vtriuſque gentis commodo redintegrata pax eſt. Nec minori felicitate per id fere tempus, in Braſilia quoque compoſiti bellorum tumultus; cùm orto Luſitanos inter & Saluatoris accolas iurgio, ab Ioanne Rege Braſilij defeciſſent. Sequuta dein quies. perque eam tranquillitatem liberior excurſus Euangelio patuit. Thomæ Soſæ Prætori iam ante ſucceſſerat Eduardus Acoſta: & peropportunè cũ eo inſignes aduenerant è Societate I E S V viri Ludouicus Grana, Blaſius Laurentius, Gregorius Serranus, Ioannes Conſaluus genere Luſitani, Antonius Blaſcus Caſtellanus, & qui prouinciam hodie regit, Ioſephus Anchieta Cãtaber. Hiſce adiutoribus inſtitutæ aliquot locis Eccleſiæ, atque in pago præſertim, cui Piratininga nomen: va-

giique

giq́ue Braſilij, quò commodius erudiri poſſent, paulatim in vicos aut oppida contributi. atq; hic etiam miraculis nonnunquam Deus prædicationi adſtruebat fidem. inter cætera illud inſigne referunt. Bello inter Piratiningæ incolas & finitimas gentes exorto; cùm in aciem exiſſent Piratiningani; nec opinata multitudine hoſtilium copiarum exterriti fluctuabāt. Erat in exercitu virilis animi fœmina, paulo ante ſacro luſtrata baptiſmate. Hæc, perculſos metu conſpicata viros, magno animo hortatur, vti ſigno Crucis, Chriſtiano more ſe muniant, ac prælium ſine dubitatione committant. Factum vti monuerat; ac dempto pauore tantus repente ardor atq; fiducia cunctis iniecta; vti alacres ac celſi pugnā inierint; magnaq́; edita ſtrage, hoſtem in fugā auerterint intacti omnes, duobus tantùm exceptis, qui ſalutaria piæ mulieris præcepta contempſerant. ſagittis ambo cōfixi: alter poſtmodum occubuit. Sub hæc, ad auri venas inueſtigandas Luſitani milites cum fabris in mediterranea Prætoris iuſſu profecti. eorum animis Azpilcueta paſtor adiunctus. ij per multos errores, varijs, vt aſſolet, conflictati miſerijs & ęrumnis, denique ad Saluatoris vrbē rediêre nullo tantæ operæ pretio. At Azpilcueta è ſummis laboribus ac laſſitudine morbū cōtraxit, quo ſenſim abſumptus, magnum Braſilijs pariter ac Luſitanis deſideriū ſui reliquit. Interea exciti fama rerum quæ à patribus gerebantur Carigij & Ibiragiari populi Americę interioris, dociles miteſq́; natura, Chriſtianæ religionis præſtantiā adamauerant, Caſtellanis præſertim hortantibus, qui ad Paragaiū amnem (is ex Argenteo defluit) ſedes habebant. Nec dubitauêre Carigij amplius ducēti, aliquot Hiſpa-

nis admiſtis, audiendi Euangelij ac baptiſmi petendi cauſa, Braſiliam verſus à ſexcentis paſſuum millibus iter periculoſum ignotumque capeſſere. horum piæ voluntati breuiore compendio ſatisfactum. ſiquidem à Tupinaquinis diræ immanitatis gente intercepti trucidati, labes criminũ ſuo protinus cruore expiarunt, tanta beatitudinis æternæ concepta fiducia, vt inter ipſam necem percuſ-
„ ſores in hæc affarentur verba: Vos quidem arbi-
„ tratu veſtro, carnifices, fluxa hæc & olida membra
„ concidite. animas certe non prohibebitis, quomi-
„ nus ad ſuum hodie conditorem aſcendant. Per hunc modum mactati pleriq́; alijs vincla indita; vnus è Caſtellanis duntaxat elapſus, cùm ad Sancti Vincentij coloniam perueniſſet, cuncta patribus ex ordine retulit. Miſſus extemplò ad Tubinaquinos haud ſine aperto vitæ diſcrimine Petrus Correa, linguæ Braſilicæ (vt ſupra diximus) bene peritus; trucis ac ſanguinariæ gentis ferociam blando ſermone permulſit, ac duos qui ſupererant, exemptos è cuſtodia Caſtellanos in Braſiliam perduxit incolumes. Cæterum ipſe Carigiorum indole magnopere delectatus, illam ſibi prouinciam à Nobrega depopoſcit. additus illi comes è Societate Ioannes Soſa Luſitanus, eximia ſobrietate ac patientia vir: præfinito ſpatio temporis, intra quod ſpatium redirent. Haud otioſa vel irrita fuit legatio. Ingenti labore totum illud iter emenſi, verbo & exemplo magnos in Carigia terra motus animorum fecere; non plebe tantùm, ſed primoribus quoque à patria vanitate magis in dies ad ſtudium Chriſtianæ veritatis accenſis. Ab eo munere dum ad ſocios euocandos Braſiliam repetunt anno ſeculi huius quinquageſi
mo

mo quarto,ſub ipſum natalem Domini diem, quē Nobrega peregrinationis terminum dixerat;præclara vtrique tanti ſudoris atque operis præmia diuinitus perſoluta. Vetus quidam erat Caſtellanorum interpres,quem paulo ante Correa captū à Braſilijs,& in epulas de more ſaginatum,ex eorum faucibus eripuerat,magna huic erat cum Carigijs conſuetudo,& auctoritas,varijs artibus & mira calliditate quæſita. Ab eius impuro conuictu quod Correa,tollendæ publicæ offenſionis cauſa, concubinam auulſerat;ira percitus ille, & immemor acceptę ſalutis;inſimulare Corream & Soſam apud Carigios inſtitit,& in ſummum odium adducere,quaſi cum hoſte vicino in eorum perniciē conſpiraſſent. Inde ſuſpectos vulgò & inuiſos,ethnici aliquot in itinere adorti, Braſilios primùm duos, qui cùm ijs ambulabant, dein Soſam nixum illicò genibus,& in preces effuſum, ſagittis emin⁹ impetentes interimunt. poſtremò in Corream ipſum arcus intendunt. is,aliquot iam acceptis vulneribus,cùm eos placido nihilominus vultu ac ſermone lenire conaretur; contra illi pro verbis ſpicula redderent;flexis item ipſe genibus,baculo abiecto,manus oculoſque tollit in cœlum,peccatiſq; hoſtium ingemiſcens,inter ſupremam deprecationem denſatis ictibus exſpirauit. Sunt qui factum eiuſmodi in dedecus & infamiam trahant gentis vniuerſæ argumēto probabili. ſed mihi certis auctoribus compertum,clementi alioquin,vt ſupra diximus, ingenio viros, impij veteratoris dolo,& proditionis falſo metu compulſos ad facinus. Certè,cùm hæc ſcriberemus,de inſtituendo inter eos publico liberalium artium gymnaſio à patribus agebatur. & vineam hanc, vt inprimis

fructuoſam, Correa Soſaque præcipua ſibi curâ colendam ſumpſerant. quorum ille ante Societatis aduentum, Braſilici nominis terra marique acerrimus inſectator, poſtquam à patribus doctus eſt quanto id piaculo fieret: nouis beneficijs veteres iniurias obliterare, totumq; ſeſe Braſiliorum ſaluti è patrum diſciplina dicare conſtituit: præclarè ſecum actum iri putans, ſi in ea gente ad Chriſtum adducenda vitam ſibi ponere contigiſſet: ac proinde fideliter ac vigilanter admodũ verſatus in opere; quinto initę Societatis anno voti cõpos effectus eſt. alter, ab olla & culina, quo in miniſterio ſocijs aliquandiu deſeruierat, ad glorioſam pariter ipſe coronam aſcitus, nouũ patribus fratribusque ſolidæ virtutis ac ſubmiſſionis certamen iniecit. Cùm hæc in Braſilia fierent, Ioannes Rex dignam ipſius virtute ac pietate ſuſceperat actionem; Abaſſini Regis ac regni ad catholicã fidem, atque ad auctoritatem Sanctæ Romanæ Eccleſiæ tandem aliquando adiungendi. nam etſi ab Dauide legatus, de quo ſupra commemoratum eſt, Clementi VII. venerationem obſequiumq; detulerat; tamẽ, in tãto locorum ac temporum interuallo, ad ingenium deinde redierat Abaſſina gens, quippe cuius in animis hærebant Dioſcori & Eutichetis penitus infixa mendacia; & ab adulterino Alexandriæ præſule nihilominus iuris diuini reſponſa, ritusque ſacrorum, & publicæ ac priuatæ cæremoniæ petebantur. quapropter vna ſupereſſe videbatur ſalutis ratio, ſi ab Romano ipſo Pontifice legitimus & rectè ſentiens Patriarcha ad eos paſcendos regendoſque populos mitteretur, & cum eo, ſpectata morum innocentia & ſanitatẽ doctrinæ theologi, qui concionibus, colloquijs,

loquijs,& frequenti diſputatione; deceptis è mentibus letalium opinionum atque ſuperſtitionum fibras euellerent. Cuius rei perficiendæ hoc maiorem in ſpem venerat Ioannes, quod Claudius Rex, cui Gamma pridem ſuppetias tulerat, optimè ſeſe in Latinos Francoſúe (vt appellant ipſi) animatum, & reconciliationis cupidum oſtendiſſet. Rebus igitur cum Iulio iij. mox cum Paulo iv. diu multumque agitatis, ad conſilium adhibito in primis Ignatio Loiola; tandem in id munus delecti è Societate I E S V tredecim viri, ſanctimoniæ non minus quàm eruditionis laude præſtantes: ijque varijs è nationibus. acceſsêre ex eadem Societate probi aliquot vitæ quotidianæ adiutores. Neq;, vlli, tam arduam in expeditionem, tamque laborioſum iter atque longinquum, alacritas defuit. tantùm ab honorum vocabulis & inſignibus cuncti & ſuo ipſi iudicio, & Societatis inſtituto, valde abhorrebant. ac proinde nominatim appellati ea de re quidam, præcisè negauerant. Eo dignior quæ extolleretur, tāta humilitas viſa. ac ne tergiuerſationi vltra eſſet locus; ab ſummo Pontifice pro imperio coactus ad Patriarchatum euehitur Ioānes Nōnius Barretus Luſitanus; qui nuper in Africa redimendis iuuandisq; captiuis inſignē operam ſumma cum prudētiæ & caritatis laude nauauerat: alterius Nōnij germanus frater, qui tū Indicam Ignatij nomine Societatē regebat. Huic, epiſcopali dignitate coadiutores, vt appellāt, ijdemq;, ſi quid ei grauius accidiſſet, ſucceſſores pro poteſtate inſuper adiūcti duo, Melchior Carnerius itē Luſitanus, & Andreas Ouiedus Caſtellanus, qui Collegio Societatis Neapolitano tū præerat, mirus & corporis domitor, & gloriæ hu-

næ contemptor. illum antiſtitis Niceni, hunc, Hierapolitani titulo decorauit Pontifex. Neq; in quopiam eorum hærere potuit cupiditatis aut ambitionis vlla ſuſpicio: cùm & inuitos tanta onera ſubijſſe conſtaret; & per hoſce dignitatis gradus, non ad opes, aut vitæ commoda, ſed, vti declarauit euentus, ad vltimam egeſtatem, & ærumnas, & quotidiana capitis pericula tenderent. Magnã verò exſpectationem delectus ille conciuit. & cùm de ſucceſſu rerum variè, vt fit, pro ſuo quiſque ſenſu loquerentur homines; tamen huic tantæ ac tam nouæ actioni vulgo fauebant. Ignatius verò in eandem, non ſolùm opi diuinæ implorandæ aſſiduis per ſe perque ſocios votis & ſupplicationibus excubabat; ſed etiam, feſſa iam ætate viribuſque, ſuum ipſe nomen operamque (modò fulgor ac ſpecies honoris abeſſet) ſummo Pontifici ſponte detulerat. cumque eius ætati, & valetudini, maximis præterea occupationibus parceretur; accurata meditatione ad Claudium Regem ſcripſit litteras hoc exemplo: Domine mi in Domino noſtro IESV Chriſto: Gratia tuæ Celſitudini, & ſalus, & affluentia donorũ ſpiritualium, à Domino noſtro IESV Chriſto. Sereniſſim⁹ Portugalliȩ Rex, pro ea ſolicitudine ac zelo, quẽ illi Deus creator noſter ac dominus dedit gloriæ ſancti ſui nominis, & ſalutis animarũ, quȩ vnigeniti eius filij pretioſo ſanguine & vita redemptæ ſunt; non ſemel oſtendit mihi per litteras, pergratum ſibi fore, ſi è religioſis noſtræ minimæ Societatis, quam vocant IESV, duodecim viros deſignarem, è quibus ille Patriarcham vnum, duos coadiutores pariter & ſucceſſores eligeret. iiſdemque à Summo Chriſti Domini noſtri Vicario ſuppliciter peteret auctoritatem

& ius,

& ius,quò iure ad ſuas quiſque partes ritè obeundas ipſi cum ſacerdotibus alijs in tuę Celſitudinis regna tranſmitti poſſent.Ego,pro eximijs inter cęteros Chriſtianos principes,eiuſdem Sereniſſimi Regis Portugaliæ meritis erga Societatem noſtram vniuerſam , noſtraque viciſſim omnium in illum obſeruantia & pietate, feci quod iuſſerat: conſultoq; ſequutus numerum qui Chriſti Domini noſtri , Apoſtolorumque eius collegium referret;præter ipſum Patriarcham, ſacerdotes duodecim ſupplementi ac velut ſeminarij cauſa,è corpore noſtro cunctos excerpſi:qui ad ſubleuandas iuuandaſque animas,tuæ Celſitudinis imperio ac ditioni ſubiectas,ſeſe vitamque ſuam in omnem laborem atque diſcrimen offerrent. Atque hoc libentius parui, quod præcipua quadam alacritate ſentio me ſocioſque meos omnes ferri ad obſequium & cultum Celſitudinis tuæ, haud immeritò, quippe quæ inter tot circunfuſas vndique nationes infidelium & hoſtium nominis Chriſtiani,veſtigijs maiorum ſuorum inſiſtens,ad conſeruandam ac promouendam Chriſti Domini ac Dei noſtri religionem & gloriam diligenter incumbit. Quam ipſam ob cauſam optandum fuerat,vti ad hæc tam recta tuæ Celſitudinis ſtudia conatuſque,ſubſidium accederet ſpiritualium patrum , quibus & legitima poteſtas ab hoc Sanctæ Sedis Apoſtolicæ faſtigio deriuata; & fidei Chriſtianæ pura & ſyncera doctrina ſuppeteret.quæ nimirum duæ ſunt claues illæ regni cælorum , quas Chriſtus Dominus noſter Sancto Petro,& omnibus qui deinceps in eius erant ſolio ſeſſuri,promiſit prius, dein ipſa re tradidit. Promiſit tantummodo,cùm ad eum dixit (vt legimus apud Diuum

Matthæum Euangeliſtam) Ego dico tibi quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & tibi dabo claues regni cœlorum; & quicquid ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cœlis: & quicquid ſolueris ſuper terram, erit ſolutũ & in cœlis. Tradidit, ac promiſſa patrauit; cũ poſt reſurrectionem, antequam in cœlum aſcenderet, ſciſcitatus ex eo ter (quemadmodum affirmat Diuus Ioannes Euangeliſta) Simon Bariona diligis me plus his? ſubiunxit in ſingula reſpõſa: Paſce oues meas: committens illi non partem aliquam ouium ſuarum, ſed totum prorſus gregem, vniuerſa cum plenitudine poteſtatis, ad alẽdos vitali Chriſtianæ religionis pabulo cunctos vbiq; fideles, eoſdemq; ad cęleſtia ſempiternę beatitudinis paſcua perducendi. Ac cæteris quidem Apoſtolis auctoritatem Chriſtus Dominus noſter impertijt delegatam, ac veluti extra ordinem: at Sancto Petro eiuſque ſucceſſoribus, ordinariam dedit ac plenam vti ab hoc ſummo Paſtore, tamquam à fonte, reliqui animarum paſtores peterent, eidemque acceptum ferrent, quicquid omnino iuris ad ſuum quiſque munus ac regimen obtinerent: quod olim adumbraſſe per Eſaiam videtur Dominus, cùm de Eliachim loquens Pontifice Maximo; Et dabo, inquit, clauem domus Dauid ſuper humerum eius; & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat. quo videlicet typo figuratus eſt Petrus, eiuſq; ſucceſſores, quibus datam integram poteſtatem declarant claues, conſuetum vti que ſymbolum & inſigne pleni atque abſoluti dominij. Quæ cùm ita ſint; Celſitudo tua gratias debet ingentes Domino Deo noſtro, quod ipſa regnãte potiſſimum, dignatus fuerit iſtis nationibus

mit-

mittere veros animarum paſtores, qui à Summo pendeant Paſtore ac Vicario, quem reliquit in terris IESVS Chriſtus Dominus noſter;& quantamcunque habēt poteſtatem,quæ ſanè perampla eſt, hanc ab eodem illo Vicario totam acceperint.Nec ſine cauſa,patri auoque tuæ Celſitudinis diſplicebat ſumi ab vrbe Alexandria Patriarcham. quippe,ſicuti diuulſum à corpore membrū,neque motum,neque ſenſum,neque omnino vitam à corpore accipit ſuo; ita Aegyptius Patriarcha, ſiue ille Alexandriæ, ſeu Memphi degat, cùm ſchiſmaticus ſit ac diſiunctus ab hac ſacroſancta Sede Apoſtolica, & ab Eccleſiæ totius capite Pontifice ſummo; videlicet vitam gratiæ, & paſtoralem auctoritatem, nec ſibi recipit ipſe, nec alteri cuipiam valet legitimam impertire. Eccleſia namque Catholica, vna tantùm eſt in orbe terrarum:neque fieri poteſt vt alia Romano Pontifici ,alia pareat Alexandrino. Vti ſponſus eius Chriſtus vnus eſt, ſic ſponſa illius vnica,de qua Salomon ait in Canticis ex perſona Chriſti Domini noſtri; Vna eſt columba mea: & Oſeas propheta: Congregabuntur filij Iſrael,&filij Iuda pariter,& ponent ſibi caput vnum. & in eandem ſententiam multo deinde poſt Sanctus Ioannes, Fiet,inquit,vnum ouile, & vnus paſtor. Vna erat, quemadmodum in Geneſi legimus,arca Noe;extra quā nulla omnino ſalus. vnum tabernaculum, quod fabricatus eſt Moyſes.vnum Hieroſolymæ templum à Salomone conditum,quo in templo ſacrificare & adorare oportebat. vna, cuius ſtaretur iudicio, Synagoga. Hæc nimirum omnia Eccleſiam denotabant,quæ vna eſt item;extra quam nihil boni.etenim qui cū

„ eius corpore coniunctus non fuerit, nempe nullũ à Chriſto capite recipiet influxũ gratiæ viuificantis animam, ac præparãtis ad felicitatem æternam.
„ Huiuſce vnitatis declarandæ cauſa, contra quoſdam hæreticos in Symbolo, canitur: Credo vnam
„ Sanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam:
„ damnatusque à ſacris Concilijs error eſt, priuatas Eccleſias, ſeu Alexandrinam, Conſtantinopolitanam aut ſimiles dari, quæ communi omnium capiti ſubiunctæ non ſint Pontifici Romano, ex quo
„ perpetua ſerie ab Sancto vſque Petro (qui Chriſti
„ Domini iuſſu, vti à Diuo Marcello martyre tradi
„ tum eſt; Romanam elegit ſedem, eamque ſuo cruore ſanciuit) perducti Romani Pontifices; Vicarij
„ Chriſti citra controuerſiam à tot ac tanta ſanctita
„ te doctoribus Latinis, Græcis, omniumque natio-
„ num habiti; ab ſanctis Anachoretis, Epiſcopis, &
„ alijs confeſſoribus adorati; tot ſignis atque miraculis, tot denique martyrũ, qui in hac fide & vnione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ vitam profudere, teſtimonio comprobati ſunt. Meritò igitur, conſentienti Epiſcoporum omnium voce, qui ad Chalce
„ donenſem conuenerant Synodum, Papæ Leoni pa-
„ riter acclamatũ, Sãctiſſimus, Apoſtolicus, Vniuerſalis. Et in Conſtantienſi damnata eſt hæreſis negantium ſuper omnes & ſingulas omnium terrarũ
„ Eccleſias, Primatum Romani Pontificis eminere.
„ Ad quas tam diſertas firmasq; patrum ſanctiones
„ atque decreta, Concilij quoque Florentini, quod
„ ſub Eugenio IV. præter alias nationes, à Græcis etiam, Armenijs, & Iacobitis tanto ſtudio celebratum eſt; in hæc verba acceſſit auctoritas: Defini-
„ mus, Sanctam Apoſtolicam Sedem, & Pontificem
„ Romanũ, in vniuerſum orbem tenere primatum, ac ſuc-

ac ſucceſſorem eſſe Petri, & verum Chriſti Vica- “
rium,totiuſque Eccleſiæ caput,& omnium Chri- “
ſtianorum patrem & doctorem exiſtere : & ipſi in “
Beato Petro,paſcendi,regēdi,gubernandi vniuer- “
ſalem Eccleſiam,à Domino IESV Chriſto poteſta “
tē plenam eſſe traditam.Iure igitur Sereniſsimus “
Rex Dauid,tuæ Celſitudinis genitor,miſſo ad ob- “
ſequium Romano Pontifici deferendum legato, “
ſanctā hanc Sedem omniū matrem ac principē ag- “
nouit.cumq; alia multa & præclara ipſi'pariter & “
tuæ Celſitudinis acta numerētur; tū duo hæc eiuſ- “
modi ſunt,vt eorū prēſtantiā nulla vnquam obſcu “
ratura videatur obliuio: ac proinde ab omnibus “
qui ſub iſto viuunt imperio, immortales auctori “
bonorum omnium Deo debentur gratiæ pro tam “
ſingulari in eos beneficio, veſtra duorum opera, “
induſtria,virtute collato: cùm alter omnium pri- “
mus ſe in illius poteſtate qui Chriſti vices gerit in “
terris,perpetuò fore profeſſus ſit;alter itē primus “
dictum ab eodem Chriſti Vicario Patriarcham, “
verum ac legitimum Sacroſanctæ Sedis huiuſce “
filium in ſua regna perduxerit. Etenim ſi in magni “
cuiuſdam beneficij loco habendum eſt, vt profe- “
ctò eſt,inſitos eſſe corpori myſtico Eccleſię Catho “
licæ,quod à Spiritu Sancto viuificatur ac regitur, “
quam, teſte Euangeliſta,idem Spiritus docet om- “
nem veritatem;ſi eximium eſt munus, lucem ſanæ “
doctrinæ intueri,& Eccleſiæ fundamentis inſiſte- “
re,quam Apoſtolus Paulus ad Timotheum ſcri- “
bens,domum Dei,columnam & firmamentum ve “
ritatis appellat;cui ſe promiſit in æternum affore “
Chriſtus Dominus, inquiens, Ecce ego vobiſcum “
ſum vſque ad cōſummationem ſeculi, vt legimus “
apud Matthæum Euangeliſtam;eſt ſanè cur ſine fi- “

„ ne gratulentur iſtæ nationes Deo Domino & con
„ ditori noſtro, cuius prouidentia, per tuam parentisq́; tui Celſitudinẽ tanto illos bono dignata eſt.
„ præſertim cùm iure ſperandum ſit, ex hac ipſa con
„ ciliatione conſenſuq́;, fore, Chriſto domino mo-
„ derante, vt cum ſpiritualibus temporaria quoque
„ incrementa, non ſine amplificatione imperij tui,
„ & hoſtium abiectione proueniant. Sacerdotes qui
„ mittuntur iſthuc, omnes quidem, ſed præcipuè Pa
„ triarcha, coadiutoresque, & ſucceſſores eius duo,
„ ſpectata admodum virtute ſunt, & noſtra in Socie
„ tate probati per omnia: ac propter illuſtrem cari-
„ tatem, & exquiſitam rectamque doctrinam ad hoc
„ tanti momenti opus adſciti. neque verò illis ani-
„ mus in id ipſum aut alacritas deeſt, haud leui con
„ cepta fiducia, labores ſuos, ad Chriſti Domini glo
„ riam, tuæ Celſitudinis rem, animarum auxilium,
„ pari cum operæ pretio collocãdi. Humanæ quip-
„ pe ſalutis amor, illos, & Chriſti Domini aliqua
„ ſaltẽ ex parte imitandi exſtimulat ſtudiũ; qui cru-
„ ciatus ac necem ſubijt volens ac libens, vti morta
„ les ab æterna calamitate redimeret: aitq́; per Euã-
„ geliſtam: Ego ſum paſtor bonus: bonus paſtor ani-
„ mam ſuam dat pro ouibus ſuis. hoc exemplo inci
„ tati Patriarcha & cæteri parati veniunt, nõ verbo
„ duntaxat, conſilioque, & ſpiritualibus adiumen-
„ tis; ſed ipſa morte, ſi res ferat, periclitantibus ani-
„ mis opitulari. tua Celſitudo quo interiorem illos
„ ad conſuetudinem ac familiaritatem admiſerit;
„ eò maiorem, vt ſpero, capiet in Domino volupta-
„ tem. Iam verò, quòd pertinet ad fidem ac pondus
„ eorum, quę ab ipſis vel publicè vel priuatim expo
„ nentur, non ignorat Celſitudo tua, omniũ (quate-
„ nus ritè legati ſunt) ſed Patriarchæ præcipuè di-

ctis,

ctis,Apoſtolicæ fidei pondus,& auctoritatem in- "
eſſe:ac perinde illis & Eccleſię credi oportere;cu- "
ius ab ipſis interpretanda ſunt verba & ſententiæ. "
Et quoniam Chriſti fideles cunctos Eccleſiæ firmi "
ter aſſentiri, eiuſque decretis obtemperare, & ſi "
quid exiſtat ambiguum aut obſcurum, eandem "
conſulere neceſſe eſt; non dubito quin tua excel- "
lens pietas probitaſque publico edicto curatura "
ſit in ſuis regnis, vti omnes omnium ordinum ho- "
mines tum Patriarchæ ipſius,tum eorum quos ille "
ſibi ſubſtituet; dicta,præcepta, reſponſa citra vl- "
lam dubitationem ſequantur. Conſtat ex Deute- "
ronomio, de controuerſijs omnibus ac nodis ad "
Synagogam Eccleſiæ prænuntiam referri ſoli- "
tum:hinc illa quoq; Chriſti Domini verba:ſuper "
cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi. id- "
ipſum in prouerbijs docet ſapientia Salomonis, "
cùm ait: Ne dimittas præcepta matris tuæ (ea eſt "
Eccleſia)& alibi : Ne träſgrediaris terminos quos "
poſuerunt patres tui.ij ſunt eiuſdem antiſtites.De "
niq; tantũ Eccleſiæ ſuæ tribui ac deferri vult Chri "
ſtus Dominus;vt per Sanctũ Euangeliſtam Lucam "
apertè denũtiet:Qui vos audit,me audit: qui vos "
ſpernit,me ſpernit.& per Sanctum Matthęũ: Si Ec "
cleſiã non audierit:ſit tibi,ſicut ethnicus & publi- "
canus.Ex quo apparet, ne aures quidẽ præbendas "
ijs,qui alienum quippiam à ſenſu & interpretatio "
ne catholicæ Eccleſiæ attulerint; Sancto quoque "
Paulo in epiſtola ad Galatas idipſum præmonẽte, "
cùm ait:Si aliud vobis angelus de cœlo euangeli- "
zauerit, præter id quod euangelizauimus vobis, "
anathema ſit.ad ſummam, hoc idẽ Sãcti doctores, "
Conciliorum Canones,fidelium omnium conſen "
ſus & cõſuetudo planè demonſtrant, Ac viciſſim "
Patriar-

„ Patriarchæ ac ſocijs pariter omnibus certum eſt
„ fixumque, tuam Celſitudinem aſſiduo cultu, ſub-
„ miſſione, atque etiam quoad fas piumque ferat, in
„ dulgentia proſequi. Nos verò quotquot in hiſce
„ terris è minima noſtra Societate retinemur, tua
„ Celſitudo ad omne obſequium in Domino para-
„ tiſſimos habeat. Noſtris quidem certè precibus &
„ ſacrificijs, vt iam inſtituimus, Deo ſupplicare per
„ gemus, vti Regiam Celſitudinem tuam, regnum
„ que iſtud ampliſſimum in Sancto chriſti famula-
„ tu conſeruet: detque illi ita tranſire per bona tem
„ poralia, vt non amittat æterna. Idem ipſe Deus ac
„ Dominus noſter, omnibus nobis ad ſanctiſſimam
„ ipſius voluntatem & clarè cernendam, & ritè exſe
„ quendam, perpetuum lumen ac vires pro ſua infi-
„ nita bonitate ſuppeditet. Romæ vij. Kalend. Mar-
„ tias M.D.L V. Hæ litteræ, quas ad Claudium, vt di
xi, perferret, Ioanni Patriarchæ deſignato, cũ Pon
tificijs diplomatibus, & ſacro pallio de more trãſ-
miſſæ. Legationem totam Ioannes Rex pro ſua
conſuetudine perquàm liberaliter inſtruebat. ora
torẽ inſuper declarauerat è ſuis familiaribus pri-
marium virum Fernandum Soſam, qui Patriarchã
honoris cauſa in Abaſſiam vſque deduceret. Ac-
cedebant regalis opulentiæ dona, intextę auro ar-
gentoque veſtes, & ſacrorum inſtrumenta magni-
fica. Dum hæc parantur; maturæ ab Goa Regis iuſ-
ſu profectus ad Claudium Iacobus Diazius, qui
aduentum Patriarchæ & comitum nuntiaret: eiſ-
que aditum in ea loca muniret. Vnà miſſus à Præ-
tore Conſaluus Rhoterigius (de quo ſupra memo-
rauimus) egregiè pius & eruditus, è collegio So-
cietatis Goano ſacerdos. huic mandatum (non-
dum explorato ad liquidum ſenſu Abaſſini Re-
gis)

giſ) vti rem totam probè cognoſceret; conceptoſque ab eo bonæ mentis igniculos, interim accuratè foueret; excitaretque. Simul, ſuperſtitibus è Chriſtophori Gammæ clade Luſitanis, quorum plerique in ijs terris matrimonio ſeſe illigauerant, ſpiritalem opem ac ſolatium afferret. Sapienter id prouiſum ac prætentatum, exitus docuit. Biremibus duabus, vnius menſis nauigatione, ad Arquicum Abaſſinæ ditionis expoſiti ambo, in regia ſtatiua (quæ ſubinde principi mutare mos eſt) terreſtri aliquot dierum itinere peruenerunt. Biduo poſt admiſſi ad colloquium: & Luſitani Regis epiſtola publicè recitatur, in qua erat: Quod ſeſe Claudius, qui ac parentis exemplo, rectæ in Deum fidei, & Catholicæ communionis cupidum oſtendiſſet; gratiſſimum id omnibus Chriſti cultoribus, ac ſibi præſertim accidiſſe. atque ob id ſe miſſurum anno proximo certum è ſua familia virum, & cum eo perſpecta morum innocẽtia, & doctrinæ ſynceritate patres, qui optimis eius ſtudijs toto pectore deſeruirent. Sub hæc & alia in eam ſententiam, è Luſitanis adſtantibus Abaſſinæ linguæ peritis cognita, Rex veluti oppreſſus, obducto vultu, ſermone confuſò, perplexa quædam & incerta reſpondit. ingenij mobilitate, vel improborum ſuaſu immutatum haud dubiè cerneres. Modeſtè poſt hæc interrogatus, quid ita ſuper ea re litteras ad Ioannem vltrò dediſſet; reiecta in librarium aut interpretem culpa, ſe quidem fraterna in Luſitanum Regem voluntate eſſe ac fore ſubiunxit; cæterùm nihil ſibi minus in mentem veniſſe, quàm vt iccirco à maiorum inſtitutis; ac tot ſeculorum ſpatio corroborata religione deficeret. Attamen Rhote-

Rhoterigius,ope fretus diuina, captatiſq; tẽporibus,Claudium omni ratione ad ſanitatẽ reuocare conatus;miram in eo & primoribus regni,Conciliorum,& Eccleſiaſticę hiſtorię,ac diuini & humani iuris inſcitiam deprehẽdit. Neque tâmen aſtus aberat.callidè vel in primis ipſe Rex agere;occupationes modò ſimulare; modò longis, & alienis,&nõ inuenientibus exitum ſermonibus de induſtria tempus extrahere:in anguſto comprehenſus,palam eludere;pleraq; inficiari; interdum etiam infimi ſacerdotis qua ſortem,qua confidentiam acerbè perſtringere. At Rhoterigius, cùm & malignos aditus,& iniquiorem in dies coram diſputandi conditionem animaduertiſſet; librum ſubſeciuis interim operis ab ſe confectũ,& Chaldaicè vtcunque redditum, obtulit Regi.quo libro, confutatis Abaſsinæ gentis erroribus, Eccleſiæ Romanæ ſummum inter omnes Eccleſias culmen ac poteſtatem apertè monſtrabat. Aduerſus hunc librum dum Claudius petita è varijs cœnobiorum bibliothecis.volumina dies noctesque perluſtrat,neque tamen extricat quicquam; Latini ſacerdotis nomen, & inſignis in eo cuiuſdam ſapientiæ famam toto pæne regno vulgauit imprudens,ac ni cautè ſuppreſſus liber fuiſſet, magnos proculdubio concurſus ad Eccleſiæ Romanæ gremium apparebat futuros.auxit rumorem Abuna(ſic enim Aegyptios Antiſtites vocant) nuper in eas regiones Alexandria miſſus. hunc Rex certaminis cauſa cum Rhoterigio cõmittere cupijt, atque etiam vt ſcriptis Rhoterigij reſponderet hortatus eſt. At ille, rugoſa fronte, ſupercilijs adductus, nullum, ait, ſibi cum hæreticis commercium ſermonis eſſe: neque ſe illuc altercandi

cum

tum peregrinis,ſed cleri ordinandi gratia deſtinatum. quin religionem vltro incuſsit Regi,quod impia ſcripta legere eſſet auſus:idque ne in poſterum faceret,minaciter vetuit. Inter eiuſmodi fruſtrationes ac moras ſextus effluxerat menſis. cumque iam tempus reuerſionis inſtaret, Rhoterigius,per Sacramenta expiatis, & confirmatis in officio Luſitanorum animis, ab Rege veniam abeundi cum Diazio petit;ac ſimul obſecrant, miſsis ambagibus promat, quid ſuper aduentu Patriarchæ & comitum referri imperet Goam. ille, quòd ad patrum aduentum attineret, Mazuæ præſtò fore dixit è ſuis, qui deſcendentes exciperet, atque ad ſe cum fide curaque perduceret. vbi coram eos audiſſet;tũ,ſe quid facto opus eſſet,deliberaturum. Simul, auri decem vncias Rhoterigio in viaticum erogari iubet. ille, accepta voluntate, pecunias reijcit. Goam dein repetentes, circa Zeilanam oram ſubita coorta procella euerſo nauigio prope demerſit. ſaluti fuit,ſuppliciter inuocatum Beatæ Virginis auxilium. eius præſenti ope, deſperatis iam rebus, nullo nautarum miniſterio ſuam in ſedem carina redijt: ita fluctus exhauſti. votiua dein caſus effigies Goæ in eiuſdem Dei Matris templo ſuſpenſa. Per eoſdem fere dies quibus in Aethiopiam Rhoterigius erat profectus; è Luſitania præmiſsi, dum grauiora Patriarcham negotia morantur,ex eius comitatu decem; ac varias, vt fit, in naues impoſiti, Moſambicum incolumes deuenêre. A Moſambico dum vaſtum præcidunt Oceanum, abducta ab cæterorum conſpectu oneraria vna, in ſyrtim per tenebras noctis impingitur. neque tumidum erat mare, & paruo interuallo,bre-

lo, breuia, ignotam ad inſulam exigui admodum ambitus pertinebant. Eo tutius, dirupto alueo nautæ vectoreſque, trecenta circiter capita in terram effuſi. verùm ſqualidus, & ab omni humano cultu deſertus erat locus. & è commeatu nautico modicum quid vini, & cibaria eaque fermè vitiata ſupererant: vt ni properè ſubueniretur, vltima neceſſitas ac dira fames inſtaret. extemplò nauarchus opis petendæ gratia ſcapham cum eximijs viris triginta conſcendit, & leucarum quingentarum, vt nautæ ſupputāt, ſpatium emenſus, haud ſine miraculo Goā applicuit. mox, è naufragij reliquijs raptim cōcinnato nauigio, quinquaginta fermè alij ſubſequuti. remanſêre ad ducentos. in ijs è patrum numero tres. Conſaluus, Paſchalius, & Alphonſus Lupius. hi ab antecedentibus liberaliter inuitati; præcipuam conditionem in communi diſcrimine recuſarunt: afflictamque turbam & inopem, ſuis quoque officijs ac præſentia deſtituti, quo erant caritatis ardore, paſſi non ſunt. Eorum periculo cognito Prætor Barretus confeſtim cum duabus celocibus eundem Nauarchum, & nauclerij ordinis præfectum, quem gubernatorem maximum appellant; ad naufragos quærendos ac deportandos abire iuſſit. irritus fuit labor. & ingenti, vt diximus, interuallo diſtabāt; & inſula quò minor, eò ad inueſtigandum obſcurior. Ergo non ante inuenti, quàm inedia ad vnū omnes abſumpti ſunt. Eius rei nūtius Goam allatus, mœrore ciuitatem impleuit. Socij tres æterno virtutis & caritatis præconio celebrati, quod oblato ad ſalutē exitu, ſuis tamen ipſi capitibus aliena ſolatia prætuliſſent. Anno inſequenti, Ioānes Patriarcha, Andreas Epiſcopus, & Ioannes Meſquita, oratore Soſa in-

tei

ter nauigandum extincto, Goam deuehuntur incolumes. ibi cognito Claudium, contra opinionem & famam, in veterum erroribus & impia ſeceſsiōe perſtare; digna cōſultatione res viſa. Adhibiti p̄ter lectiſsimos è Societate patres, Eccleſiæ quoq; Goanæ viri primarij. Ac Patriarcha quidē, quamquam aſperis ac periculoſis in rebus, tamen ſeſe in omnem aleam Chriſti cauſa paratum oſtendere. cæteris nequaquam è Sedis Apoſtolicæ dignitate viſum, eo loco faſtigioque perſonam, tot tantiſque Pontificis Romani decretis ac iudicijs inclytam; ſeiunctæ è Catholico cœtu genti præbere ad ludibrium & contumeliam os. Verùm, ne prædamnata & abiecta repente per metum vel ignauiam tantæ exſpectationis apparatuſq; legatio, &, ſi quid ſanari experiēdo poſſet, omiſsū vlla ex parte videretur; Andream Epiſcopū duobus tribuſúe cum ſocijs Abaſsiam adire, quæque Rhoterigius incaſſum egerat, pari fide, maiore auctoritate, rurſum aggredi placuit: & prout ſeſe res darent, per litteras Patriarchæ Ioanni ſuadere vel diſſuadere prouinciam. Ille, tam præclaram de Chriſto bene merendi & exercendæ patientiæ occaſionem arripuit libens. Cum Emmanuele Fernando ſacerdote, & paucis præterea comitibus in Abaſſiam profectus; nihilo quàm Rhoterigius faciliorem aut æquiorem expertus eſt Regem. Maior dein illis oblata omnis virtutis explicandæ materies. Paucis namque poſt eorum aduentum diebus, Claudio à perduellibus acie victo ac perempto ſucceſſit Adamas frater, olim deſertor fidei Chriſtianæ, vir immanis ac ferus, & Apoſtolicæ Sedis hoſtis acerrimus. is, vinctum Andream, in caſtra bellumque raptauit; comites, probris & contu-
 me-

melijs; Abaſsinos quotquot catholicæ veritati fauere viſi ſunt, vario genere pœnarum affecit. atque ipſe demum à Turcis, quorum arma rebelles in regnum aſciuerant, ingenti clade fuſus fugatuſque eſt. & ab ijſdem, Andreas ac ſocij primò capti crudeliterque direpti, poſtmodum igne in hoſpitium iniecto viui pænè combuſti; denique tanta premi rerum omnium inopia cæpti ſunt: vti ad vitã tolerãdam, ne à puſillo, quẽ ſupra dixi, Catholicorũ abſcederent grege, bobus & aratro quęſitis, terrã ſuis ipſi manibus colerent. Atque inter haſce difficultates & incommoda quotidiana, caritatis & obedientiæ gloria clarus Andreas, diuexato miris modis & fatigato corpuſculo tandem exceſsit. Per hunc modum de aggregandis ad Catholicorum numerum Abbaſsinis eluſæ bonorum ſpes. At Patriarcha Ioannes, Albuquercio Goano Epiſcopo vita functo, cùm ad illius Eccleſiæ gubernacula vocaretur; nũquam, vt eam reciperet procurationem adduci potuit. Suum ipſe quin potius apicem, quoad liceret, ad Societatis normam & inſtituta ſubmittens; perpetuam abſtinentiæ, religionis, induſtriæ laudem ad vltimum vſque ſpiritum æquali tenore perduxit. Melchior, Nicenus Epiſcopus, pari moderatione cùm ſe pænè in ordinem redegiſſet; in Thomæos Chriſtianos è conſuetudine Societatis excurrens, Neſtorianũ pſeudoepiſcopum, inficientem praua doctrina populorum animos, egregiè confutauit ac fregit; alijſque deinceps viro forti dignis actionibus cùm iniquorum ſimultates & odia ſubij ſſet; directa in eius caput ſagitta, pileoque decuſſo, propemodũ interfectus; in Sinas denique iuſſu Romani Pontificis abijt. ibi ad Amacanum hodie Luſitanorum
empori-

emporium, ætatis iam exactæ reliquias, propagandæ fidei, & Chriſtianorum animis ritè curandis inſumit. cæteri Patriarchæ ſocij varias ad functiones de more deſtinati, vitam in ſuo quiſque munere poſuêre. inſignem inter eos perhibent Antonium Quadrium Luſitanũ, qui vniuerſæ dein prouinciæ quatuordecim annos magna cum ſanctitatis & prudentiæ laude præfuit. Verùm circa irritæ expeditionis initia; neque leuioris momenti aliam, neque meliore ſucceſſu tentauit Bomferrus è familia Franciſcana ſacerdos, natione Gallus, minimè vulgari vel doctrina, vel ſanctimonia vir. Is, rei Chriſtianæ ſtudio incenſus cùm in Indiam perueniſſet, audita Peguſiani regni amplitudine, vtiijſque & ſuperſtitionibus incolarum, eam ſibi præcipuè gentem omni ope ſubleuandam, ac fidei rudimentis imbuendam ſuſcepit. Igitur Goa profectus ad Diui Thomæ coloniam, ex qua frequens in littora Peguſiana traiectus eſt; cùm eius coloniæ Vicario, & Alphonſo Cypriano, & cæteris Luſitanis amicitiam inijt. iiſdemque adiutoribus in onerariam admiſſus, difficili admodum ac periculoſa nauigatione ad emporium cui nomen Coſmi, deuehitur. Prorſus ignotæ paulo ante Correæ aduentum, de quo ſupra diximus, noſtris hominibus eæ gentes fuerant. ipſius dein Correæ & comitum relatu, multa de illarũm diuitijs moribuſquè comperta. Bóferri poſtea litteris de origine Peguſiorum præter fabuloſas quaſdã opiniones acceptũ, ſtirpem eos ab Iudæis exſulibus ducere, qui ab Salomone dãnati ad Offiranas aurifodinas, ea loca primi tenuerint. Fertiliſsimus verò ager, & exſpatiãtibus latè cãpis, alendo pecori bonus, & affluens omni

varietate rerum eſt. quippe, alueo nauigabili, & flexuoſo diſcurſu piſcoſi amnes intermeant. è quibus vnus è Ciamaio lacu centum & quinquaginta leucarum decurrit ſpatio; atque ad inſtar Nili ſtatis incrementis in triginta circiter leucas exundans, præpingui ac feraci limo rigat arua felicia. Accedunt ad opulentiam, crebra introrſum ęſtuaria, facili commercio gentium exterarum, ac mira quidlibet importandi exportandiq; copia & facultate. Cæterùm ignara Dei, & in omnem libidinem ſcelusque proiecta gens eſt, ac miſerandis opinionum erroribus inuoluta: è quibus nonnulla hoc etiam loco attigiſſe operæ pretium fuerit: vt ex ea comparatione, Chriſtiani, cùm ſua clarius agnoſcant bona; tum ad eadem alijs impertienda vehementius inardeſcant. Iam primùm, qui apud eam barbariem ſapientes habentur; infinitos perpetua ſerie ac ſucceſsione mundos ab omni æternitate conſtituunt. innumerabiles item Deos: quorum aliquot in ſingulis mundis variante numero deinceps exiſtant. qui nūc voluitur, hunc Deos quinque habiturum affirmant, quorum quatuor iam abierint. poſtremum hunc ante bis mille & nonaginta nouem annos aiunt è vita migraſſe; nunc ſine Deo ſunt. poſt multorum annorum curricula venturum alium exſpectant: eo quoque demortuo mundum hunc ingenti conflagraturum incendio; vti mox reparetur, ſuccēdatque moles noua, ſuos item Deos ac proprios habitura. in Deorum autem cœtum homines referuntur, ea tamen lege, ſi prius in aquatiles, terreſtreſque, & aerias omnium generum animantes varia tranſmutatione migrauerint. Qui ex hac vita decedūt, ijs triplicem fingunt ſedem; Naxac, is tormento-

rum

rum eſt locus;& Scuum,delicijs, ac paradiſo Mahometano perſimilem:& Nibam,quæ vox, omnis eſſentiæ priuationem,& vltimum corporis & animi interitum notat. duobus in prioribus animæ tandiu detinentur, atque inde repetitis naſcendi vicibus in mundum toties redeunt;quoad in Nibã admitti,hoc eſt, prorſus ad nihilum redigi denique mereantur.Hæc & id genus alia Peguſiani dogmatis elementa ſunt;exſtantque multa de hoc genere toto conſcripta volumina. Ex ijs principijs, & eiuſmodi vanitate, quàm prauus numinũ cultus, quàm abſurdæ cæremoniæ, quæ portenta opinionum,quæ vitiorum ſequantur monſtra, non expers doctrinæ,vel rerum imperitus facilè quiuis exiſtimauerit.Accedit ad cumulum malorum,quod haſce tenebras circunſepſit dæmon, vt ſolet,ſumma difficultate luminis inferendi.ſiquidem ipſius artificio planè perſuaſum ac penitus infixum habent Peguſij,cuiuſlibet alterius,quamquam ex ipſo demiſſę cœlo doctrinæ vel ſectæ,decretis aut placitis,aures,nedum aſſenſum, abſque inexpiabili ſcelere præberi non poſſe.Bomferrus, in Coſmi de quo dicebamus emporio, tribus fermè annis,inter hæc exploranda myſteria,linguamque ediſcendam,ingenti labore miſeriaque conſumptis (ita tamen vt adiuuandis per id ipſum tempus Europæis mercatoribus operam daret)ſermones demum de Chriſtiana religione ſerere pedetentim aggreditur. Vnius æterni triniqúe Dei prouidentiam;vniuerſitatis huiuſce molitionem ex nihilo;primi hominis crimen in poſteros omnes letali contagione transfuſum; neceſſitatem ſatisfactionis infinitæ,quam præter Deum præſtare cùm poſſet nemo;Deus ipſe, redimendi gene-

 ris

ris humani gratia factus homo, volens prudenſq́ue pro ſua immenſa bonitate ſubierit; ad hunc humanæ ſalutis auctorem, quotquot ſeſe per fidem, & imitationem, & caritatem adiunxerint; hiſce omnibus inenarrabilia quædam & ſempiterna eſſe in cœlo præmia conſtituta: qui ſecus; hiſce in tartaro item exquiſitiſſima in omnem æternitatem parata ſupplicia: ad vtram quiſque pertineat claſſem, extremo voluentium ſeculorum die, cùm animæ vita functæ, rurſum corpora induerint, Deum ipſum iudicem in celeberrimo ſuperum inferumq́ue conuentu lata ſententia planum eſſe facturum. Hæc igitur, & alia rectæ fidei capita, cùm per occaſionem exponere, Dei famulus, multiſq́ue partim exemplis, partim rationibus affirmare tentaſſet; mirum quàm obduratos obfirmatoſq́ue contra omnem veritatem animos incolarum offenderit. alij, vt fabulas ac deliramenta ridere; alij, vt peſtes & piacula prorſus abominanda reſpuere. neque multum ab vltimo exitio aberat ignotus præco, ſi nouam ab omni memoria diſciplinam ac religionem porro inculcare inſtitiſſet. Ergo non ſine cauſa veritus, ne ſuper diſcrimen capitis, & quotidianas ærumnas, oleum quoque & operam perderet; amicorum ſuaſu, re infecta, retrò vnde venerat in Indiam reuertit. Per eoſdem ferè dies atrox Cocini facinus editum. in capſa, quæ piorum collationibus in maximo vrbis templo proſtabat, nefariæ ſchedulæ à cuſtodibus repertæ, cum horrēdis in Chriſtum ſalutis humanæ parentem maledictis ac iurgijs. Lacerabatur ſimul è Societate Conſaluus Sylueria, qui ad Manomotapam Aethiopiæ deinde Chriſti cauſa perēptus eſt, ac tum in

eadem

eadem vrbe conciones habebat, vir nobilis genere,ſed virtute & eruditione multo nobilior. Hui' tam ſacrilegæ, tamque infandæ audaciæ crimen haud obſcuro indicio hæſit in falſis è circunciſione fratribus,qua ex fęce aliqui ex Europa ſubinde, pretio à limenarchis aut nauium magiſtris furtim admiſſi, mercatorum habitu in Indiam peruehuntur.ibi cum Aegyptijs ferme Iudæis (quorum in ijs locis numerus ingens) aliarumque nationum, & ſectarum hominibus, in Chriſtiani deinde nominis damna perniciemque conſpirant.Ex eo, de inducenda in illas regiones ſacra Inquiſitione agi cæptum ab Rege: quæ hodie per idoneos probatosque iuris diuini conſultos iudicia Goæ magno rei Chriſtianæ bono exercentur. Interea Melchior Nonnius, ab Goa per varios ancipiteſque admodum caſus ad Sinarum littora primùm, inde, redemptis è cuſtodia Luſitanis, quorum ante meminimus, in Iaponios biennij amplius nauigatione perfertur.comiterque & benignè exceptus ab Rege Bungi, Coſmum Turrianum nec opinato ibidem offendit, qui ab euerſa exciſaque iterum per inteſtinas ciuium diſcordias rabiemqueA mangutio vrbe,ſeſe in ea loca receperat.Cedrinas ædes eleganti opere, itemque aream templo condendo, nec non annuæ pecuniæ modicum quid patribus adſignauerat Rex: eius areæ pars cœmeterio è Chriſtiana conſuetudine dedicata: pars altera in vſum valetudinarij publici item diuiſa bifariam: vti elephãtiaci, quorum eſt in ijs terris magna multitudo, ſeorſum ab cæteris ægrotis haberi, curarique poſſent.Id opus, quò magis nouum inſolitumque, eò maiore approbatione celebratum ab incolis; multiq; inde, ſed vt antea

plebeij fermè ad Chriſtum accedebant. At Melchi or, haud ignarus, ad excitandos ad virtutem, pietatemque populorum animos, quantum ſit in principis exemplo momenti; Regem ipſum varijs rationibus ad verum Dei cultum conabatur adducere: ſucceſſu tum quidem minimè læto: quod neque dum tumultus planè quieuerant; & Rex è Ienxuana hæreſi, quæ negat ſpiritum eſſe vllum, aut omnino quicquam præter ea quæ ſenſu percipimus; à voluptatibus, queis dudum adſueuerat, ad Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem traduci ſe nullo pacto ſinebat. Egit cum eo Melchior, vti cum aliquot ſaltem Bonzijs præcipua ſapientiæ fama, coram ipſo regniq́ue proceribus diſputationem ac certamen haberi de religione permitteret: ne id quidem impetratum. Inde cùm exiguam in præſentia cerneret proficiendi ſpem; Coſmo cum ſocijs ibidem relicto, ad ſuum ipſe prouinciale munus reuertit in Indiam. Sextus & quinquageſimus tum ſeculi huius agebatur annus. eo ipſo tempore Ignatius Loiola Romæ, non tam ætate confectus, quàm ieiunijs, vigilijsq́ue, & ſuper omnia deſiderio Chriſti, deceſſerat. Huic, cùm alijs in prouincijs, (ipſas enim duodecim ab ſe Dei munere cõſtitutas reliquit) tum in India præſertim, ſolemni ritu, & exquiſitis cæremonijs parentatum eſt. tametſi minimè deerant qui tam illuſtri ſanctitate viri patrocinium implorandum potius, quàm fundendas pro eo preces haud abſurdè affirmarent. Certè ab illius exceſſu (vti optimum patrem in cœlo ſuorum cæptis adeſſe conijceres) per omnes fundatæ ab eo Societatis ordines, recens quædam ad pios labores alacritas, nouus mentium ardor, vigorq́ue diffuſus: & Indicus

ager

ager, culturæ & ſationibus vberiore quàm antea prouentu reſpondit. annis quippe proximis quatuor, Goæ duntaxat, præter incertam ſummam eorum qui à Franciſcanis & Dominicanis abluti ſũt, baptizati ab Societate IESV mille primùm & octoginta; mox mille nongenti ſexdecim; dein tria millia ducenti ſexaginta: demũ incremẽto notabili duodecim millia ſeptingenti quadraginta duo. In ijs regia virgo fuit, adulta iam ætate, Mealis filia, ob generis claritatem Regi Mahometano cuidam in matrimonium deſtinata. hæc, tempeſtiuis nobilium fœminarum adhortationibus, itemque pſalmis, & catecheſi, & ſupplicationibus, quæ per vrbem haberi conſueuerant, ſtudio Chriſtianæ religionis incenſa, dum Prætor Barretus tota de re Mealem docet, ac furentem ira placare contendit; matris ancillarumque pertinaces & impias eluctata manus, ad paratum in platea vehiculum, adiuuante Prætore, ſeſe proripuit. inde cum honeſtiſſimo comitatu ad ſpectatæ virtutis ac pudicitiæ matronam perlata Didaci Pereriæ coniugem, adhibito ſcriba publico teſtibuſque, Chriſtianam ſponte ſe fieri velle profeſſa, poſt aliquot dies in Diui Pauli templo ab ipſo Aethiopiæ Patriarcha vitalibus aquis abluitur, & ſacro MARIAE nomine decoratur, tanta ciuitatis vniuerſæ lætitia tantoq; concurſu; vt prætor ipſe, qua erat pietate, virga ad ſubmouendam turbam arrepta, lictoris munere fungeretur. eidem virgini cùm à primoribus Luſitanis priuatim, tum à Prætore data publicè munera; & annui reditus aureorum circiter octingentorum è fiſco regio in alimenta decreti. Iam ex ipſis quoq; Regibus Molucarum, is qui Bactianũ obtinebat inſulã, quamquam acriter ob

nitente ſocero Ternatenſi, tamen conſtanti animo ſe ſe ad Chriſtum applicuit; abolitaque Mahometana ſuperſtitione, ac fanis euerſis, defixas haud vno loco præaltas Cruces adorari à popularibus iuſſit. Ac Soloris quoque Rex (quæ ſalubris admodum ora, gradus octo cum quadrantibus tribus ab Aequatore in meridiem ſita, leucas diſtat à Malaca trecentas) cum familia, regnique proceribus ab Luſitano quodam inſtitore baptiſmum accepit. patres deinde à Malaca per litteras inuitatos cùm propter paucitatem non impetraſſet, fratris filium Regem deſignatum, cui Laurentio nomen apprimè bona iuuenem indole, Malacam ipſe tranſmiſit: nimirum vt ibi per otium expolitus, ad ſuos dein erudiendos reuerteretur in patriam. Hæc Solorani. Ac multæ inſuper eius plagæ nationes cùm Euangelij nomen pertenui accepiſſent fama, miram in cupiditatem Chriſtianæ religionis exarſerant. Quibus vt Ioannes Rex propter multitudinem atque diſtantiam cunctis opitulari non poſſet; Indicos quidem certè neophytos nouis decretis ornare, beneficijs atq; muneribus augere pergebat. is audita Petri Maſcareniæ morte, cùm præclarè intelligeret ad amplificationem rei Chriſtianæ plurimum intereſſe, cuiuſmodi moribus ingenioque Prætor Indiam regeret; circumſpectis omnibus Luſitani primoribus regni, præfectum cubiculi Conſtantinum Brigantiæ Ducis fratrem, in id ipſum delegerat munus: qui prouinciam illam adeò ſanctè ac prudenter poſtmodum obtinuit, vti deinceps ituris eò magiſtratibus, officij exemplum ac norma vnus ipſe proponi conſueuerit. Iam in id quoque Ioannes acriter animũ & cogitationes intẽderat,

vti Franciſco Xauerio pro ſanctitate viri, & immortalibus in Eccleſiam Chriſti promeritis, cœleſtes more maiorum honores à Pontifice Romano decernerentur. Atque idcirco per litteras Indiæ Prætori mandarat, vti quæcunque per Xauerium Deus miracula perpetraſſet, verè atque accuratè indagata colligeret: cuius nos inquiſitionis autographum exemplar cum teſtimonijs publicis priuatiſque apud Conimbrigenſe Collegium nuper inſpeximus. Hæc meditantem ac molientem, neque ſera, neq; inexſpectata Ioãnem abſtulit mors, cùm ætatis annum, viribus dudum affectis, ageret quintum & quinquageſimum: vir planè magnus, & venerabilis, ac præter cæteras laudes æterno præconio celebrandus, quòd imperij moderatione, cultuque bonarum artium, & ſtudio religionis amplificandæ, formam ſpeciemque benefici, & mitis, ac verè Chriſtiani Regis expreſſerit.

Hiſtoriarum Indicarum Finis.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBRI QVATVOR,

IOANNE PE-
TRO MAF-
FEIO INTER-
PRETE.

IOANNES PETRVS MAFFEIVS

E SOCIETATE IESV,

Chriſtiano Lectori S.

QVAE de Catholicæ religionis progreſſu litteræ fermè quotannis ex India perferuntur; eas (quod facilè animaduerti) optimus quiſque auidiſſimè lectitare conſueuit. Nec ſanè immeritò. Quid enim ad honeſtam vitæ oblectationem accommodatius, quàm corpore domi ſedentem, cogitatione ac mente peregrinari; tranſmeare Caucaſum, Oceanumque; nouas identidem formas rerum, & (vt inquit ille) mores hominum multorum cernere, & vrbes? Quid porro, vel ad animi fructum vberius, vel ad virtutis æmulationem efficacius, quàm Euangelij face diſpulſis errorum atque opinionum tenebris, veritatis lucem longè lateque fuſam intueri; & in diuerſo, vel aduerſo potius terrarum orbe veluti renaſcentis Eccleſiæ ſancita miraculis, teſtata martyrijs, diſtincta perſonis, notata locis temporibuſque primordia recognoſcere? Quæ mecum ego cùm reputarem; & ſuperioribus annis feci libenter, vti non exiguam earum litterarum partem in Latinum è Luſitanico ſermone conuerterem; & nunc eaſ-

 dem

dem ſub Indicarum Hiſtoriarum opus intentiore dele-ctu preſſas ac repurgatas, & nonnullis inſuper auctas epiſtolis, denuò in publicum edendas exiſtimaui. Sanè recentiores ſuperſunt aliæ, quas mihi ſi per occupationes ac valetudinem licitum fuerit, latinas facere pro mea tenuitate propoſitum eſt. Tu interim (amice Lector) fruere præſentibus; ac noſtros qualeſcunque conatus pijs apud omnipotentem DEVM *precibus adiuuabis.*

Vale.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER PRIMVS.

FRANCISCI XAVERII è Societate Ieſu ad Socios in Europam.

QVAM letos atque vberes animarum fructus Indica ferat vinea; & non in Regijs modò præſidijs, verùm etiam in reliquis oppidis barbarorum, ſanctiſſima Christi fides quàm feliciter creſcat, fuſius ad vos ſcripſi menſe Ianuario ſuperiore. Ego Iaponem verſus ex India ſum profectus Aprili menſe, duobus è Societate noſtra comitibus, altero ſacerdote cui Coſmo nomen eſt, altero laico: itemq; Iaponijs neophytis tribus, quos mihi ſanè videtur Dominus præcipua quadam benignitate clementiaque fouiſſe. namque vt in Diui Pauli Collegio Goæ, cœleſti lauacro expiati ſunt, tanta eos diuina bonitas voluptate gaudioque perfudit, tantamque ad ſuæ in ipſos beneficentiæ cognitionem adduxit, vt præ lætitia ſpiritali, piaque dulcedine lacrymas non tenerent. in virtutibus verò mirabile dictu eſt quantum profecerint: planè, vt eæ nobis iucundam atque vtilem ſermonis materiam præbeant.

Ad hæc, & legere, & ſcribere didicerunt, ac diſtributis in horas precationibus diligenter vacant. Interrogati à me quonam ſentirent ſe genere conſiderationis potiſſimũ affici; paſſionis Domini recordatione, dixerunt: itaque huic vni maximè commentationi dant operam. Articulos fidei, Redemptionis generis humani cauſſas, & cætera Chriſtiana myſteria per otium cognouerunt. Percontanti mihi ſæpenumerò quoſnã religionis Chriſtianæ ritus, quæue inſtituta ſibi maximè crederent profutura; duo illa ſemper, ſcilicet Confeſſionem & Communionem ſine controuerſia reſponderunt. addentes inſuper, ſua quidem ſententia neminem omninò fore participem rationis, quin auditis Chriſtianæ diſciplinæ decretis aſſentiatur ac pareat. Vnius verò ex ijs, cui Pauli nomen, ſanctæ fidei cognomen impoſitum eſt, illam quoque vocem audiui; cùm ingemiſcens in hæc verba prorumperet: O miſeri Iaponij; qui ea ipſa quę Deus ad veſtrum eſt fabricatus obſequium, adoratis vt numen. cui ego, quid ita? inquam. tum ille, quòd Solem, ait, venerantur ac Lunam; quę res, ijs qui nouêre Dominum IESVM Chriſtum, famulantur ac ſeruiunt. quid enim agunt, inquit, aliud: niſi diei tenebras ac noctis illuminant, vt ea claritate mortales ad magni Dei, & filij eius IESV CHRISTI cultum & gloriam in terris vtantur?

Verùm vt ad inſtitutam itineris noſtri narrationem reuertar, Malacam venimus pridie Calend. Iunias, anno MDXLIX. ibi Luſitanorum accepimus ex Iapone litteras, in quibus erat ſcriptum, principem quendã eius terræ virum velle fieri Chriſtianum: itaque legari ab eo ad Prætorem Indiæ, qui aliquot è Societate noſtra Chriſtianæ religionis interpretes poſtularet. afferebatur etiam, quodam Iaponis in oppido, mercatores Luſitanos in hoſpitium iuſſu reguli diuertiſſe dæmonum incurſibus vehementer infeſtũ, atq; ob id habitatoribus deſtitutum: cùm ignaris quid eſſet Luſitanis veſtes detraherentur, famulus etiam nocturno ſpectro perterritus exclamaſſet, excitatos eo ſtrepitu, arripuiſſe arma: deinde famulum Crucibus vndiq; circundediſſe hoſpitium: incolas ve-

las verò & regulũ mercatoribus aperuiſſe, domũ eam ab dæmone inhabitari: & ſimul quæſiſſe quonam ad eum fugandum remedio vterentur: reſpondiſſe Luſitanos, nullum aduerſus dæmones Crucẽ firmius inueniri præſidium: itaque ex eo die Cruces domibus eius oppidi ferè ſingulis collocatas. Nuntiabatur ad hæc, peramplum patere euangelizantibus in Iapone campũ; quod ea gens moribus manſueta ſit, ingenio docilis, & acuta: quocirca magnam in ſpem veni, ſi per noſtra peccata non ſteterit quò minus cæptis faueat Deus, ingentem animarum vim ad Eccleſiæ gremium acceſſuram. His ego rebus cognitis, tametſi ea mihi admodum læta videbãtur, tamẽ aliquandiu ſubſtiti, mecum adhuc de profectione deliberans: ſed cũ certa cõſtarent mihi iam diuinæ volũtatis indicia, videremq́; me, ſi ab incepto deſiſterem, ipſiſmet Iaponijs ethnicis multò deteſtabiliorẽ futurum, (quamquam perennis ille humani generis aduerſarius meum hoc iter ſumma ope nititur impedire) fidenti animo pergere, & primo ſtatim aduentu Regẽ ipſum Iaponis adire conſtitui, eiq́; mandata quæ habemus à Domino, exponere. Et quãuis apud Regiã Academia dicatur eſſe percelebris; tamen haud dubiã nobis, ſi ad certamen ventũ ſit, Deo fauente, victoriam pollicemur. nec nos litteratorũ veremur ſophiſmata; nec barbarorũ minas, vel dęmonum inſidias pertimeſcimus. quid.n. nobis aut ab eorũ ſcientia qui Ieſum neſciunt, poteſt eſſe periculi; aut ab eorum vi, quibus nihil in nos, niſi quantũ Deus ipſe permiſerit, licet: præſertim cùm nulla re alia, niſi diuinæ glorię ſtudio & ſalutis animarũ adducti negotiũ hoc ſuſcepérimus; & Iob à diabolo ſacrę litteræ non niſi cõcedente Domino lædi potuiſſe teſtentur. Illa verò nos vna aſſiduè cura ſolicitat, ne grauius ipſi pro humana fragilitate peccemus; neue Dei auxilio, quod laborantibus ille ſemper benignè ſuppeditat, abutamur. quòd tamen ne accidat, cùm ſacroſanctæ matris Eccleſiæ (cuius imperij fines, animabus ad creatoris agnitionem trahendis propagare ſatagimus) tũ nominatim Societatis IESV meritis impetratum iri ſperamus.

Sanc

Sanè quàm periculoſum iter hoc Iaponicum eſt, partim ob frequentia latrocinia, partim etiam ob tempeſtates, quæ paſſim hoc mari ita ſæuæ excitantur, vt præclarè agi cum ijs qui nauigant exiſtimetur, ſi tribus è nauibus duæ curſum incolumes teneant. Quocirca venit mihi ſæpe in mentem vereri, ne, qui è noſtra Societate ſapientiores videntur, ſi cui eorum in hæc loca mitti contigerit, temerarium eſſe negotium, Deumque tentari quodammodo, tam apertis adeundis periculis, putent: qua tamen eos ſuſpicione poſtmodum libero, quòd ſpero, Societatis noſtræ doctrinis ac litteris inhabitantem Domini ſpiritum præſidere. Illud quidem occurrit mihi ſæpenumerò, quòd aliquando patrem noſtrum Ignatium audiui dicentem: omnibus ijs, qui in Societate noſtra verſantur, ſummo ſtudio conatuque elaborandum eſſe, vt inanes ab ſe timores, & cætera cuncta depellant, quæ homini, quò minus totam in vno Deo ſpem collocet, impedimento eſſe conſueuêre. Porrò, quemadmodum intereſt inter eos, quorum ita ſpes eſt in Deo repoſita, vt rebus tamen affluant neceſſarijs, & eos qui ob id ipſum vt Chriſtum imitarentur, & ſoli Deo confiderent, omnibus ſeſe vitæ præſidijs exuerunt; ſic proculdubio multum refert, vtrum quis, cùm vnicum habere ſe profiteatur in Dei bonitate perfugium, tum in tuto & quaſi vmbra ſe exerceat: an, alia re propoſita ſibi nulla præter Dei honorem gloriamque, ſeſe caputq; ſuum volens videnſque in diſcrimen offerat pæne quotidie: cuiuſmodi ſi quis exiſtat, ne illum ego propediem ſeculi tædio, migrandiq; ad Dominũ deſiderio affectum iri crediderim: quandoquidem hæc hominum quæ dicitur vita, mors perpetua potius, ac triſte quoddam à cœleſtibus regnis exſilium eſt.

Vos interea valete fratres, dominumque precamini, vt noſtram diſiunctionem pro infinita ſua miſericordia coniungere dignetur in cœlo: nam in terris quidem ecquando poſthac viſuri inter nos ſimus, incertum eſt. Malacæ. x. Cal. Iulias. M.D XLIX.

EX.

EX EIVSDEM PARAENETICA ad Gaſparum Berzæum, cùm is Armuziam peteret.

IN Armuziana iſta prouincia, primũ, & antiquiſſimum tibi ſit Dei obſequium, & animi tui cultus. Ex hiſce fontibus cætera ad proximorum vtilitatem largè manabunt. ac proinde curabis, vt ſemel biſue quotidie te ipſe ad calculos voces: atque integer iudex cognitionem exerceas tum communem omnium illius diei cogitationum, & actionum tuarum; tum verò propriã earum, in quibus aliqua per id tempus præcipuo ſtudio vel præcauenda, vel corrigenda, vel ad perfectum expolienda ſuſceperis. In primis verò, Chriſtianæ humilitati intenta cura ſtudeas velim: eaque potiſsimum obeas miniſteria promptus ac libens, quæ cæteri velut abiecta & minimè ſpecioſa faſtidiunt. in eo genere catechiſmus eſt. quas tu partes ne alteri delegaueris. circa meridiem ſingulis diebus compita vrbis cum ſocio circuibis ipſe, plebem in templum elata ciens voce. ibi Luſitanorum filios, pueroſque, & libertos, nec non ſexus vtriuſque mancipia, ſalutaribus inſtitutis atque præceptis erudies: teque publicè præeunte, promiſcuum vulgus Chriſtianas precationes, & pia dogmata reſonabunt. Atque idipſum eò maioris apud te momenti debebit eſſe, quòd eius laboris patientia non modò imperitos idiotaſque ad notitiam Dei atque ad virtutem informat; ſed etiam reliquorum animos cum tacito quodam plauſu atque approbatione conciliat. Delatus Armuziam, Proepiſcopum adibis officij cauſa: eique ad genua protinus accides, & manum exoſculabere. ex eiuſdem auctoritate conciones habebis; in confeſſiones audiendas incumbes; & cæteris Chriſtiani paſtoris fungere muneribus. Simul, operam dabis, vt ab eo gratiam & beneuolentiam ineas, quò per te, ſi fieri poſſit, pijs animi ſaltem

ritè purgandi meditationibus imbuatur. Reliquos item ſacerdotes omni ſubmiſſione & officio demerebere: curabisq́; vt ex ijs quamplurimos ad eaſdem meditationes Deo adiuuante perducas. Præfectus item præſidij, qualis qualis ille ſit, enitere quantū poteris, vt amicus ac propitius tibi ſit: neq; res vlla erit tanti, vti dicto factoue illum exaſperes: vbi hominem tibi arctè deuinxeris; tū ſi & malè audierit, & monendo reddi meliorem putaris poſſe; & occaſio commoda inciderit; quàm amiciſſimè ac demiſſiſſimè, & ore placido eidem expones, quinā de illius actis & vita ſermones hominum ſint: ſuadebiſque, vti famæ pariter & officio conſulat. Multi erunt, qui de illo ad te querimonias deferant; tuamq́; apud eū prophanis in rebus implorent opem. hiſce tu occupationum tuarum & magnitudinem excuſabis, & genus. addes, vereri te, ne parum ea legatione proficias. qui numen & conſcientiam ſpernat, hunc tua quoque monita nihili eſſe facturum. Cum ſodalitio miſericordiæ, fac vt quàm optimè tibi conueniat: ſodalesque ipſos, quoad eius fieri poterit, manſuetudine ac beneuolētia comprehendas, ac totum opus, quibuſcūque licuerit rebus, pro virili parte promoueas. Aegrotos in publico noſocomio; & vinctos in carcere identidem viſes; hortaberiſque ad cœleſtes iras per ſacram confeſsionem auertendas, quandoquidem ij, propter admiſſa piacula fermè plectuntur, & ſunt qui Sacramentum Pœnitentiæ nunquam obierint. Adhæc, vbi res poſtulauerit, ages cum præſidibus vtriuſque loci, vti maturè cógnoſcantur ſingulorum cauſæ; ac ſimul, vt egentibus miſeriſque ad tolerandam vitam neceſſaria præbeantur. Iam, inter nauigandum, & poſteaquā exſcenderis; omni ope cōtendes, vti per idoneos certoſque homines, Armuziani populi mores ac vitia domi foriſq́;; genera pactionū & quęſtuū; nec nō in forenſi re corruptelæ, factiones, calūniæ, & alia id genus, quibus opprimitur veritas, tibi quàm notiſſima ſint: quò ad ea poſtmodū curationes ac medicinā ſciēter accōmodes. Hoc tibi ad rē ex animi ſententia gerēdam lōgè vtilius fuerit, quàm librorū attenta peruoluta

tio, mi-

tio, minimè tamen alioqui omittēda. Mihi quidē, in omnes partes plurimū ſemper illam notitiā profuiſſe perſpexi. in capeſſenda aūt Chriſtiana re, delectuq; negotiorū habendo; illud vitabis in primis; ne, quorū fructus ad vnū vel ad paucos pertinet, anteponas ijs, quę plures, vel etiā vniuerſos attingunt: ſed quò latius quidque, eò potius & antiqui⁹ tibi ſit. Quos in Societatis noſtrę diſciplinā admiſeris; eorū profectū caue ne acrioribus tentamētis explores, quàm quæ pati, vt ægroti natura, ſic tyronis imbecillitas poſſit. ſed ſemper infra potius, quàm ſupra vires probatio ſit. alioquin exacerbantur multi, ſenſimque deſperāt; ac domitis ad extremum frænis, in auia & dirupta præcipites abeūt. Atq; hoc toto in genere, prorſus vitanda cēſeo experimenta, quæ vel inani & abſurda nouitate, vel etiā procaci quadā & cynica libertate, aut riſum, ſpectantibus, aut ſtomachum mouent. Tu verò ſectabere quæ & in vulgus accepta ſunt, & cum ratione pariter ac pietate conſentiunt, cuiuſmodi ſunt quæ poſui modò: carcerem & valetudinaria frequenter inuiſere: vinctis & decumbentibus, in vtroque homine patienter ac ſedulò miniſtrare: itemque, ad paupertatis voluntariæ documentum, panes & numulos emendicare palam: & alia id genus. Porrò, ad regendos, & in virtute promouendos alūnos, illa res vna vel maximè proderit, comitate quadam eos & paternæ beneuolentiæ ſignificatione perlicere ad arcana pectoris ſui planè tibi nudanda: ſic prorſus, vti omnia cogitationum initia, quibus vel à deprauata natura, vel à malo dæmone ſolicitantur, extemplò ad te differre non dubitent. Hæc differendi & communicandi fiducia & conſuetudo, mirum, in omnes partes quantopere conducat. ſiquidem occultæ hoſtium fraudes, & improbæ petitiones, in mediū protractæ, vel ipſa luce protinus euaneſcūt: vel, ſi vrgere perſtiterint, varijs remedijs opprimūtur. quib⁹ in remedijs expertę virtutis illudeſt: vbi quempiā inani gloria, corporū illecebris, aliaue parū honeſta cupiditate irritari cognoueris, huic prę ſcribere ſpatium aduerſus ea vitia meditādi: tū, quę excogitauerit, iubere

vt ea

vt ea populo per occaſionem adhortationis impertiat. Hinc duplex percipietur fructus ; tenacioris memoriæ, quòd ferè quæ commenti ſumus, promēdo & cōmemorando, altius noſtris animis infiguntur: ſalutaris verecūdiæ; quòd nos ea non exſequi pudeat, quæ ipſi alijs facienda præcepimus. In Sacramento Pœnitentiæ, cū negotiatoribus præſertim amplis & opulentis, ſunt quæ ante criminū cognitionē, in ipſa cognitione, & poſt cognitionē obſerues. Ante cognitionē; curabis, vti reus idē & actor (niſi id myſteriū frequenter obire cōſueuerit) biduū aut triduū ſumat ad anteactæ vitæ reputāda peccata, & ſimul memorię cauſſa in ſchedulā ex ordine referēda: vt ne imparatus, & ſine aliquo morſu doloris pudoriſq;, ad accuſationē accedat. In ipſa verò cognitione, ſi turpitudine flagitiorum, aut magnitudine ſcelerum, quod ſæpe fit, abſterreri hominem ſenſeris quominus ipſe ſe prodat; hilari facie, blandoque ſermone, quinetiam, ſi opus fuerit, varijs te quoque morbis animi olim implicitum fuiſſe teſtando, vti ſingula probè fateatur, adduces. & cùm alia diligenter inueſtiganda & elicienda ſunt; tū verò accuratiſſimè, quæ ad nefaria lucra, & res dolo malo partas aut retentas pertinent. etenim, ſi quem fœnore contaminatum, aut peculatu, vel iniquis pactionibus, in vniuerſum interroges, num aliena poſſideat; vt eſt procliuis ad ſui tutelam, & ſibimet libenter ignoſcit hominum natura; facilè inficiabitur : ſin genus vitæ artiſue quam factitet, ſi vſuras, & contrahendi, mercandi, vendendi formulas nominatim exquiras, & (ſi regius fortè præfectus curatorue ille ſit) ſi de interuerſa interceptaue pecunia, de monopolijs per vim nefasque inſtitutis, deque alijs quæ magiſtratus contra voluntatem Regis, & ius cōmune plerunque ſibi pro poteſtate & imperio vindicant, ſingillatim percunctere; multorū haud dubiè delictorum confeſſionem exprimes, quæ reus alioqui, vel per malitiam, vel per inſcitiam ſilentio forſitan inuoluiſſet. A confeſſione, ſi noxius tibi dura & perfricta viſus erit fronte; comperendinabis videlicet, eique certos in-

tos interea locos ad commentandum aſſignabis, quorum conſideratione, tamquam repetitis ictibus, è ſilice pectoris ſui, pios gemitus, & aliquas amoris diuini ſcintillas excutiat. Quòd ſi fraudati quid fortè reſtituẽdum, vel condonandæ iniuriæ, vel ſcorta relinquenda, vel eiuſmodi quippiam expiandum ſit; planè videbis, vtiante latam ſententiam expietur, neu te largis cuiuſquam pollicitationibus induci permittas: nam qui piaculis eiuſmodi obſtricti tenẽtur, ab ſacerdote appellati, magis in promittendo interim faciles, quàm in præſtando, poſtmodum fideles exiſtunt. Vbi ſine fallacia ab reo ſatisfactum eſſe didiceris, tum demum, æternis vinculis abſolutum, temporario aliquo ſupplicio ritè iniuncto, dimittes. Si qua pecuniæ ſumma, ſeu propterea quod iuſti domini copia nulla ſit, ſeu etiam pietatis ac beneficentiæ ſtudio erit in pauperes conferenda; nequaquam ego tibi ſim auctor, vt illius pecuniæ te ſequeſtrum ac diribitorem exhibeas. ſed eam tu (niſi ſi tibi ſecus interdum in re præſenti videbitur) ad Miſericordiæ ſodales extemplò reijcies: atque id multis grauibusque de cauſis. primùm, quod tibi non æquè ac ſodalibus nota eſt mendicorum & egentium turba: quorum, alij ſæpè morbum, alij probitatem & ſanctimoniã, alij etiam inopiam ipſam egregiè ſimulant. Ad hæc, ſi percrebuerit, humanis neceſſitatibus & egeſtati paratum in tua facilitate ſubſidium eſſe; tanti vndique petentium concurſus ad te fient, vti ad Apoſtolicas functiones, quæ tibi primæ eſſe debent, otij nihil ſuperſit. Non eſt porrò æquũ, te qui ad Euãgelium prædicandũ veneris, relicto verbo Dei, miniſtrare menſis. Poſtremò, ſi pecunias ipſe tractare aſſueueris, metuendum eſt, ne famæ tuæ atque exiſtimationi aliqua labes ab iniquis, & omnia peiorem in partem interpretantibus, adſpergatur. Quæ cuncta incommoda effugeris, ſi haſce Chriſtianæ caritatis & officij partes, eidem Sodalitio delegaueris. Quotidiani vſus præcepta, ad æternam ſalutem præcipuè neceſſaria, in B. Virginis, & in Miſericordiæ templo palam in tabella propones. Ad ea perlegenda,

exſcri-

exſcribenda, &, quod caput eſt, obſeruanda, cùm cæteros inuitabis; tum verò pœnæ loco, ſi res poſtulet, adiges in tempus certum, quorum ipſe confeſsionem exceperis: vt inde perpetuam, ſi fieri poſsit, eius diſciplinæ conſuetudinem ſponte retineant. Singulis verò noctibus, voce ad commiſerationem accommodata, vicatim populo commẽdabis opportuna deprecatione adiuuandas animas, quæque in hac vita peccato letali tenentur; quæque in altera purgatorio igne torquentur. ſtatis per hebdomadam diebus operam conferes ad ſimultates ciuium dirimendas, reſtinguenda odia, forenſes deniq; controuerſias componendas, quippe quatum impenſæ magno ciuium damno ſępe ſortem exſuperant. Ergo ijs omni ope obuiam ibis: atque ipſos etiam quorum interdum culpa lites aluntur, ſcribas ac leguleios, tibi aliquo pacto deuincire, & ſalutari quopiam remedio ſanare conaberis. In concionibus autem, quò magis commune bonum id eſt, eò maiorem, vti dicebamus, induſtriam, & aſſiduitatem, & operam collocari, neq; illas ad vulgi oblectationẽ plauſumque, ſed ad morũ emẽdationem, & vnius Dei gloriã omninò referri par eſt. Animorũ quippe agitur ſalus: adhibẽda vulnerib⁹ remedia; nõ prurientes aures curioſis quæſtionibus, & inani ſermone ſcalpendæ. ac ꝓinde accerſita, fucata, dubia, obſcura, cõtrouerſa, ne in mediũ adduxeris. virtutis amorẽ, vitiorum odium excitare contendes: & ex ijs quæ pro vniuerſo mortalium genere Chriſtus Dominus acerbiſsima pertulit, locum ſubinde aliquem inducendo, ad malè actæ vitæ deteſtationem, ad lacrymas, ad pœnitentiæ & Euchariſtiæ Sacramenta populum vehementer impelles. Inter dicendum autem, vide ne quem eorum præſertim qui cum imperio ac poteſtate ſunt, apertè perſtringas. Exulcerare plagas hoc quidẽ eſt, non curare. & qui longius in eo genere prouehuntur, efficiũt nihil, niſi vt magno labore, fructu nullo, gratias perdant, odia colligant. Priuatæ obiurgationes in priuato adhibendæ ſunt, & quidem plurima humanitate conſperſæ. opulentis verò ac potentibus viris, quòd fermè delicatũ &

faſti-

faſtidioſum eſt genus, inter ipſam admonitionem ſubinde etiam te ad pedes abijcies; vel, ſi res tulerit, caros da bis amplexus: planè vt perſpiciāt non triſtitia te vlla, vel ſeueritate, vel negotiorū appetentia, ſed eximia quadā beneuolentia & caritate, ad officiū reprehenſionis adduci. Iam verò, de familiari conuictu, & quotidiana cum hominibus conſuetudine, haud leuis eſt animaduerſio; multaſque & magnas ea res habet cautiones: quarum prima illa eſt: Ita vtendum amicis, quaſi non tu quidem illis, ſed illi tibi olim infenſi infeſtique futuri ſint. Id ſi præſumſeris animo; longè attētius omnia circumſpicies, teque ipſe in officio continebis, neque in ſecuritatem effuſus, admittes quòd aliquando tibi exprobrari, aut obijci poſsit. In vniuerſum tamen, te cunctis mitem, iucundum, affabilem præbeas velim; vt ea comitate illecti (nam alioqui anceps & periculoſa curatio eſt, quod item ſupra monuimus) omnes tibi pectorum ſuorum latebras, ac receſſus aperiant. Alter locus cautionis eſt, operam des vti ſtudioſos recti, veroſque diſcipulos, à fictis prauiſque dignoſcas; & conuenientē vtriſque facias medicinam. Non enim deerunt plurimis obſiti vlceribus, qui, vel metu ne illa detegas, vel etiā captandæ ad cæteros commendationis cauſa, vltrò ſeſe tuam in amicitiam ac familiaritatem inſinuare non dubitent. ij, ſi te inter cætera ad prandiū aut cœnā inuitēt; i ſanè; ac tu viciſſim illos ad Sacramentum Confeſsionis inuita: curaque, vti prorſus intelligant, fixū eſſe tibi certumque, eos omni ratione ad Chriſtianam ſeueritatem, ac diſciplinam, à laxiore vita delicijſque traducere. ſic fiet, vti vel in poſterum te fruſtra interpellare deſiſtant; vel (quod optandum eſt magis) ad meliorem frugem, te duce ac magiſtro, tandem aliquando perueniant. A donis muneribuſque (friuola quædam excipio; quæ ſi recuſes, largitor vtique Luſitanus contemni ſe putat) omnino abſtinebis, vulgati prouerbij memor; Captum eſſe, qui ceperit. Ioannes tibi Rex omnia ad victum, cultumque neceſſaria detulit. eius vtere benignitate, atque idipſum modicè, vel etiam intra modum; vt vo-

vt votiuæ paupertatis religioſa profeſſio conſtet. Si multis è partibus ad te cibaria cocta ſeu cruda mittentur; ea tu ad carcerem, vel ad valetudinarium publicè deportanda curabis. atque hoc pacto, in tractandis hominum ingenijs tua tibi ratio longè ſolutior & expeditior fuerit. Quos ad vitia proiectos, & in peccandi libidine perperam obſtinatos offenderis; gehennæ quidem illos, & futuri terrore iudicij maximè commoueri, oportebit: ſed quoniam hæc nimium abeſſe longè, ſtulti homines putant, multi etiam propter fidei imbecillitatem, ſintne omninò vlla, turpiter ambigunt; at tu, morbos, ærumnas, calamitates, exſilia, vincula, cædes, orbitates, naufragia, bonorum proſcriptiones direptioneſque, & alia malorum genera ſexcenta percurres, quibus in hac etiam vita impios ac praui tenaces homines afficit Deus: eaque denuntiatione perditos & inſanos ab amentia reuocare conaberis. Si cum irato & flagrante cupiditate vindictæ, res tibi fuerit; blanda primùm oratione, quaſi aliud agens, mulcebis hominem: dein, capto circuitu, ſenſim ad cauſam accedes, vt quam ille queratur iniuriam eleues verbis, & multo minorem opinione fuiſſe demonſtres: aut etiam diuino permiſſu relatam, quod iniurioſum ille quoque ſe quondam in alios fortaſſe præbuerit. ad hac & alia id genus dicta, ſi te auerſabitur, cedes tempori ſcilicet: ſi dederit ſeſe, premes paulatim acrius, & identidē inſtabis, quoad ſedata perturbatione reliquam abs te medicinam libenter accipiat. eadem fermè obſeruatione, ad leniendum dolorem, mœroremque, & cæteras animorum ægritudines, vti licebit. Atque hæc cum ijs qui Chriſtiani cenſentur. Conuertendis autem ad Chriſtum Iudæis, ethnicisque, ſuum item ſpatiū ac laborem imperties: quam ad rem, ne longior ſim, non pauca ex ijs quæ ſupra poſuimus transferri commodè poterunt. Verùm de his hactenus. redeo ad prima.

Tu fac in aliorum curationem ita, mi Gaſpar, incumbas, vt interea tuæ ipſius perfectioni ac ſaluti quàm diligentiſſimè conſulas. Vale.

EIVSDEM AD SOCIOS Goam.

IAPONEM Deo adſpirante attigimus Auguſto menſe, die Aſſumptioni Mariæ Virginis ſacro, cùm feſto ipſo Diui Ioannis Baptiſtæ die natali, Malaca ſub veſperam ſoluiſſemus. Nauiculario vſi ſumus ethnico, mercatore Sina, qui ſuam in id operam præfecto Malacæ detulerat, ac primò ſanè feliciter nauigauimus: ſed mox (vt ſunt barbarorum ingenia ad leuitatem atque ad inconſtantiam prona) profectionis mutare conſilium nauicularius cępit, & in occurrentibus paſſim inſulis tempus fruſtra conterere. Nobis autem in eo itinere cùm alia multa, tum illa duo pręcipuè moleſtiſſima contigerunt: alterum, quòd oblata diuinitus tempeſtate nautæ per nequitiam abuterentur; qua elapſa, ad oram Sinarum appellere, ibique totã hyemem, curſum exſpectãtes ponere cogebamur: alterum, quòd in eadem naui ſimulacrum vehebatur dæmonis; cui nautæ, quanquam inuitis nobis & inſpectantibus, patrio ritu ſacrificabant: ab eodem etiam per ſortes de ipſa nauigatione petebant reſponſa; quæ (vt aiebant, credebantque barbari) modo læta, modo triſtia reddebantur. Centum à Malaca leucas, Sinas verſus prouecti, quandam ad inſulam ſtetimus: ibique aduerſus maris illius ſæuitiam naualibus inſtrumentis, aliaque materia comparata, poſt multas cæremonias & ſacrificia quæſitum eſt ab idolo, proſperam deinceps fortunam eſſemus habituri, necne: cùm valde proſperam reſpondiſſet, proinde ne moraremur diutius, ſuſtulimus anchoras, velaque gratulabundi fecimus omnes: illi, ſimulacro quod in puppi locatum candelarum luminibus, odoramentiſque ex incenſo ligno quodam Aquilino venerabantur: nos conditore cæli terræque Deo, & eius filio Domino IESV CHRISTO confiſi, cuius cultum religionemque ampli-

amplificandi ſtudio in ea loca deferebamur. Cùm iam eſſemus in curſu, placuit nautis ab dæmone percontari, vtrum nauis qua vehebamur, Malacā eſſet ex Iapone redditura. cùm in Iaponē quidem peruēturam omnino, ſortilegi retuliſſent, verùm ex Iapone Malacā minimè reuerſuram; tum verò inſtitutæ nauigationis pœnitere barbaros cæpit, ſatiuſque ijs videri apud Sinas hyemare, & Iaponicam profectionem in alterū annum differre. Noſter autē quis animus, quis tum eſſet dolor, cogitare vobiſcum poteſtis ipſi, cùm de tota itineris noſtri ratione conſuleretur dæmon. Mox in orā terræ quam Cocincinam vocant, delati, duo, vno eodemque die (qui fuit Diuæ Mariæ Magdalenæ ſacer) veſpere, ſanè quam aduerſa pertulimus. Etenim exaſperato vehementius mari, ingenteſque voluente iam fluctus, cùm iactis anchoris agitaremur in ſalo, apertura in oſtium ſentinæ vnus è comitibus noſtris Emmanuel Sina fortè præteriens decidit. mortuū credidimus: nam & altè ceciderat; & à capite pęne ad vmbilicum obrutus aliquātiſper in aqua iacuerat. Verumtamen extractus magno cū labore exanimis grauiterque caput ſauciatus, adhibita curatione, paucis diebus, Deo fauente conualuit. Nondum hujus planè curatum erat vulnus: ecce tibi eodem fermè caſu, eademque nauis iactatione, filia nauarchi in mare delabitur, & in omniū oculis fruſtra conantiū opitulari, ſubmergitur. Cuius interitum tanti ſunt eiulatus ac lacrymę cōſecutæ; tanto præterea, quotquot in naui eramus, vitæ in diſcrimine verſabamur, vt admodum digna miſeratione res eſſet. Barbari ad propitiādum per ſacrificia dęmonē verſi, nulla capta quiete, diem noctemque totam mactādis idolo auibus, ferculiſque apponendis operam dederunt, per ſortes etiam quæſiere cauſam infortunii. Reſponſum eſt: ſi is qui prius in ſentinam ceciderat Emmanuel fato functus fuiſſet, puellam in mare non fuiſſe lapſuram. Cernitis ipſi profectò, quantum nobis eo tempore dæmon ab ſuis miniſtris crearit periculum: & nobis quid futurum fuerit, niſi furentis rabiem Dominus compreſſiſſet. ſed me tamen in primis graues illæ in Deum iniu-

iniuriæ, & barbarorũ ſacra illa ſacrilega permouebant. itaque fuſus in preces, Deum rogaui ſæpius, vt priusquã fluctibus operiremur, homines ab ſe ad ipſius imaginẽ ac ſimilitudinem conditos, tam falſis opinionum erroribus impijſque ſuperſtitionibus liberaret. tetrum quippe ſpectaculum, & indignũ eſt facinus, Dei vice ab hominibus ad vnius Dei laudem factis, adorari perpetuũ ipſius humani generis inimicum. Cuius de minis atque terroribus, quibus ille mortales, nactus occaſionem, aggreditur, quòd multa mihi eo die nocteque Dei beneficio cõtigit experiri, quamquam ea ſane cognitu vtilia ſunt, tamen breuitatis cauſſa cætera prætermittam; vnum illud ſummatim attingam: huiuſmodi ipſius petitiones eludi nulla ratione facilius, quàm animi magnitudine quadã ac ſecuritate præſtanda, non illa quidem, quæ proprijs viribus, ſed quæ vnius Dei tutela præſidioque nitatur. veniſſe tempus vlciſcendi ſui, crebrò mihi ponebat ob oculos. ſed magis tali in re ac tempore nobis timendum eſt, ne fixam in Deo fiduciam, quæ debet eſſe firmiſſima, remittamus, quàm ne ab hoſte (qui nihil valet niſi Domino permittente) vincamur. Porrò, quid nobis in extremo ſpiritu futurum eſt, fratres, cùm debilitatis corporis animique viribus grauiori quàm vnquam antea tentatione vexabimur, niſi per otium prius ſpem totam in Deo reponere, atque ad eum tempeſtiue confugere didicerimus?

Ad nauigationem reuertor. lenita paulùm tempeſtate, vela ventis mœrentes dedimus, paũciſque diebus in portu Sinarum quem Cantonium vocant, peruenimus. Ac nautis quidem, non dubium fuit, quin hyemandum eſſet ibidem; quamuis nos partim rogando, partim etiã eam iniuriam cum Luſitanis, & cum præfecto Malacæ expoſtulaturos minando, fruſtra eos reuocare à propoſito niteremur. Sed neſcio quomodo factum eſt, vt ſtationis mutandæ petendique portus Cincei (qui in eadem eſt ora) ſubitò conſilium caperent. Eò cùm iam appropinquaremus, nauarchus à quibuſdam prænauigantibus repente fit certior, Cinceum portum à piratis

compluribus obſideri. Præſens omninò periculũ imminebat: eratque ventus Cantonem reuertẽti, aduerſus: Iaponem petenti, ſecundus. quocirca ſubita re perculſi nautæ, volentes, nolentes, curſum in Iaponem dirigere, & nos quò polliciti fuerant (& quidem reliquis portubus inſulæ excluſi) rectà Cangoximam, quæ Pauli noſtri patria eſt, inuito dæmone perducere ſunt coacti. ibi, cùm à Pauli cognatis, tum à reliquis oppidanis amiciſſimè excepti, dies ipſos quadraginta in addiſcendis Iaponicæ linguæ elementis haud exiguo cum labore poſuimus. iamque Decalogi præcepta, Deo fauente promulgare ſumus aggreſſi, quæ Paulus noſter, & cætera Chriſtianæ fidei capita patrium in ſermonem accuratè conuertit: ac nos quamprimum typis mãdare decreuimus; quò Chriſti notitia faciliùs latiuſque fundatur. Idem cognatos amicoſque homo impiger dies ac noctes ad ſalutem hortari ac docere non deſtitit: breuique vxorem, & filiam, multos præterea vtriuſque ſexus in ouile Domini compulit. Nec ſanè (quod cernimus adhuc) eorum conſilium improbatur in vulgus: & quia plerique norunt litteras, perfacilè Chriſtianis precationibus aſſueſcunt. Die qui fuit Archangelo Michaeli ſacer, cum Rege Saxumano collocuti ſumus: qui nos perhonorificè acceptos, vt Chriſtianæ legis volumina diligenter adſeruaremus admonuit: paucis deinde poſt diebus edixit licere omnibus qui ſub eius imperio ſunt, fieri Chriſtianos. Hæc nobis initia ſeſe dant: læta vtique, veruntamen admodum, incerto ſucceſſu. Magna quippe multitudo eorum eſt, qui nefaria huius terræ ſacra procurant. Cum ipſorum placitis atque commentis, quòd Chriſtiana tãtoperè pugnat veritas, valdè ſuſpicamur fore, vt licet in præſentia nobis fauere videantur, tamen cùm res paulatim progredi cœperit, noſtram in perniciem tum ſæuiant ipſi, tum vero populum concitent, alioqui per ſe minimè nobis infeſtum. Fixum autem ac certum eſt nobis, ſicuti ab omni prorſus contumelia & iurgijs abſtinere, ita ab gentibus ad cognitionem Conditoris liberatoriſque noſtri Ieſu Chriſti vocandis, nulla

ratio-

ratione deſiſtere. Quod ſi euenerit, vt in cauſſa tam honeſta, tamque pio ac ſalutari negotio vitam ponamus; næ nos id in magni beneficij loco accipiemus à Domino, cuius præceptis, animarum ſalutem, corporis noſtri iactura mercari iubemur. Vtinam modo nos mentis candorem & ſimplicitatem, quæ Sancti Spiritus gratiſſima ſedes eſt, cum fide præſtemus. quam tamen ad rem multum nos loci opportunitas adiuuabit. Etenim remotis adeo in regionibus, inter impios dęmonum cultores ab amicorum conſpectu longiſſimè poſiti, omnique pæne mortalium ope ac ſolatio deſtituti; nimirum noſtrimet paulatim obliuiſcimur: noſque in Deum totos neceſſario effundimus. quod ſecus, vbi Chriſtiana viget religio, fieri conſueuit. parentum quippe vel patrię caritas, affinitates, neceſſitudines, amicitię, ad omnes corporis animique vſus parata ſubſidia, Deũ inter & homines interponunt ferè ſeſe: atque inde ſenſim ipſius Dei ſubrepit obliuio. quocirca eximiam in nos, hoc etiam nomine, Dei benignitatem experimur: qui cùm, hac ſuſcipienda peregrinatione, aliquod præſtare nos illi putaremus obſequium; ipſi nos potius ſingulari eiuſdem beneficio affectos, multiſque vinculis ſolutos agnoſcimus, quæ ſpem in Deo noſtrám & cogitationem cœleſtis patriæ diſtinebant. Ad hæc illud quoque non leue commodum accedit, quod delicijs ijs, quæ alibi carnis ſtimulos irritare, mentiſque & corporis vires ſolent infringere; hîc caremus omninò. Etenim Iaponij nullum altile mactant vel comedunt, piſce veſcuntur interdum, oryza & tritico non abundant: herbis ac pomis vt plurimum victitant. & quidem ita proſpera valetudine ad multam vſque ſenectutem viuntur, vt facilè appareat, quam paucis ſit eadem, quæ alioquin eſt inſatiabilis, natura noſtra contenta.

Vos item, cariſſimi fratres, (quoniam tanta vobis prouincia pateſt) vigilate animis, veſtramq; induſtriam ac pietatem in theatro cæleſti probare contendite. id aſſequemini, ſi Chriſtianam humilitatem, & ſenſibus intimis coluerітis, & moribus expreſſeritis ac vita: quod ad

 exiſti-

exiſtimationem auctoritatemq; attinet, totũ id Domino permittentes, qui vobis eã ipſe, per ſe conciliabit profectò quòd ſi facere omiſerit: veſtra cauſſa videlicet, ne, q̃ Dei ſunt vobiſmet arrogetis, omiſerit. Illud verò vos ego etiã atq; etiam obteſtor, vt verã inter vos pacẽ atq; concordiam omni ratione retineatis: ſummaq; ope nitamini, vt ne qua in vobis ſemina diſſenſionis exiſtãt: præclaros illos veſtros conatus ac ſtudia patiendi pro Chriſto, conferatis interim ad omnem diſcordiæ ſpiritũ debellandum, memores affirmaſſe Chriſtum, ea re ſuos cognitum iri, ſi ſe diligerent inuicem. Gratiam ſuam Dominus Deus noſter ac voluntatem animis noſtris inſinuet, quò ex ea quàm maximè cuncta faciamus. Cangoxima. Nonis Nouembr. MDXLIX.

PAVLI IAPONII AD SOcietatem Ieſu in Indiam.

QVod mihi maximè fuit optatũ, vt in Iaponẽ redire, matrem meam, & vxorẽ, ac filiã, cognatos prætereà ac familiares meos ab impio dæmonũ cultu ad Chriſti religionem traducere mihi liceret; id iam Dei Domini noſtri clementia ſingulari ſum conſequutus. Nunc autem alia me coquit cura, vt ij, quemadmodum ad Chriſtum conuerſi ſunt, ſic in fide quam ei dederunt, firmi ſtabileſque perſiſtant. quod ego cùm à Domino precor identidem; tum vos, per Chriſtum, vt in precibus veſtris ac ſacrificijs mei meorumq; memores ſitis, obteſtor: quandoquidem ad ſalutẽ (niſi principijs conſentiant exitus) cœpiſſe nil prodeſt. Iaponij me ſanè quã libenter audiunt de Ieſu Chriſto verba facientẽ. itaq; multos, fauẽte Deo, Chriſtianos fore cõfido. Nos hîc oẽs corpore (vtinam æquè ſpiritu) bene valemus. & quamquã à vobis locorum interuallo diſiuncti ſumus; tamen & animis in præſentia coniũcti videmur; & erimus aliquãdo corporibus: videlicet cùm ad extremũ iudicium excitabimur, vtinã cum Domino regnaturi. Cangoxima. Nonis Nouemb. MDXLIX.

IOANNIS FERNANDI AD Franciſcum Xauerium.

POST tuum ex hac vrbe diſceſſum,inflati animis domum ad nos conuenêre Iaponij,vt varijs nos interrogationibus fatigarent:videlicet rati,qui ipſorum argumenta refelleret,abſente te, fore neminẽ.Sed Coſmus Turrianus, Deo fauente,ſpiritus eorum repreſſit: etenim interprete me ad ſingulas quæſtiones ita reſpondit,vt ſatisfaceret:quas ego Iaponicè quoniam ipſius mandato litteris conſignaui,deeſſe nolui quò minus ex ijs aliquas ad te perſcriberem.

Queſitũ eſt,ex qua materia Deus animũ cõdidiſſet.nã corpus quidẽ è quattuor conſtare elementis non ignorabant.Reſpondimus ad hoc;quemadmodùm Deo,vt elementa,Solem,ac Lunã,& reliquum mundi fabricaretur ornatum,non opus fuit priore materia:ſed vt exiſterent, ipſo nutu verboq; fecit;ſic animos etiam ab eo creari ſola ipſius voluntate,materia nulla.Tũ illi percontari:qui color animi,quænam eſſet ſpecies.Nullã reſpondimus, etenim hoc proprium eſſe elementorũ & corporũ.Cum inde efficerent,quoniam corpus non haberet, nihil eſſe animũ;Coſmus vt eos verbis ipſorũ conuinceret, interrogauit num eſſet aër in mundo.cum annuiſſent,quæſiuit denuo,eſſet ne coloratus aër:negarunt. Tum ille:ſi aër,cùm res corporea ſit,nullo eſt colore;quanto minꝰ (inquit)animus,cũ careat corpore?Hoc audito,ceſsêre.

Quæſiêre alij,dæmones quidnam eſſent.cùm reſponderetur eſſe multitudinem Angelorũ duce Lucifero,qui elati ſuperbia,quòd Deo ſeſe æquiparare voluerant,cœleſti gloria ſunt diuinoque aſpectu priuati;cur,aiunt,homines tentat diabolus,eſtque eis adeo vehementer infeſtus:quòd eos,inquit Coſmus,ad beatitudinem illam, quam ipſe amiſit,conditos nouit:propterea eis inuidet, laboratque vt in fraudem inducantur.

Interrogauêre nonnulli,cur,ſi erant cuncta ꝙ Deus fe-

cerat bona, Luciferum ſpiritum malũ & contumacem creaſſet? Ad ea, Luciferum, inquit, quique ſunt eius ſectam ſequuti, condidit Deus & clara intelligentia præditos ad bonum dignoſcendum ac malum, & libera voluntate ad vtrumlibet eligendum: vt eos, ſi bonum exoptaſſent, gloria, ſin malũ, inferni cruciatus exciperent. qua facultate quòd Lucifer ac reliqui dæmones abuſi, pro Deo adorari concupiuerunt; idcirco pœnas dedere, & ſua ipſorum culpa mali ac ſuperbi euaſere: quod ſecus bonis contigit Angelis, qui ſemet ſubdentes Deo, meruere gloriam ſempiternã. Percontabantur alij, quid eſſet Deus, vbi eſſet, nũ aſpici poſſet: alij, cur Deus cum ſit adeo clemens, aditũ gloriæ tantis difficultatibus circunſepſerit. denique tantus erat à matutino tẽpore vſq; ad veſperam hæc & alia ſciſcitantium numerus, domus vt oppleretur. ſed Coſmus (vt dixi) fecit omnibus ſatis. Bonzij nos, quòd eorum ſcelera coarguimus, maledictis inſectari non deſiſtunt. Confinxere quidam ex ijs, diabolum è ſimulacro pronuntiaſſe, nos ipſius eſſe diſcipulos: eundem noſtra de cauſſa è cœlo, multis inſpectantibus, regiam fulmine percuſſiſſe: quidã etiam humanæ carnis voracitatem, nobis exprobrant. Ad hæc, illa quoque incõmoda vel Dei potius beneficia accepimus. Commotum enim oppido bellum, quod regis obitu deinde ſedatum eſt, adeo exitioſum & graue, vt vrbs octo dierum ſpatio conflagraret incendijs, & ſanguine redũdaret: quippe ſublatis legibus, impune victrix vbiq; graſſabatur improbitas: paſſim homicidia: paſſim rapinæ, atque eo ſane toto tempore nos ad cædem inquirebamur aſſidue, partim ab ijs, qui nos oderant, partim ab ijs, qui noſtras qualeſcunque ſarcinulas adamauerant: itaque magno in diſcrimine vitæ ſæpe verſati ſumus: verũ ex omnibus periculis eripuit nos clementiſſima Domini mater, quæ clientes adeo præcipua cura tuetur ſuos. Cum enim ſtatus rerum eſſet huiuſmodi; Coſmus Antonium miſit ad Nacrondoni vxorẽ, vt ab ea cõſilium peteret: illa iuſſit nobis renuntiari, cõfeſtim veniremus ad ſe porro inter eundũ cõplures in cateruas armatorũ in-

idi-

cidimus: ij inter ſe per eorum ordines tranſeuntibus nobis, quin, aiunt, è medio tollimus hoſce de Cengecu (ſic enim Europæos appellant) quandoquidem ipſorum culpa, lignea vel lapidea ſimulacra neque alijs, neque ſibi ſalutem dare poſſe negantium, Dij indignati, excitata diſcordia, tantam huic populo cladem intulêre? hæc autem dicebant illi, propterea quòd eo bello cœnobia multa cum ſimulacris ignis abſumpſerat: imminuta magnopere idolorum & præſtigiatorum auctoritate, vel ob id ipſum, quòd Regi in primis vt noſti, ſuperſtitioſo, nihil eam ſuperſtitionem profuiſſe conſtiterat. Ex eo diſcrimine elapſi, Nacetondoni domū peruenimus, cuius vxor dato puero qui proſequeretur, nos ad Bonziorū cœnobium, quos ea ſuis alebat ſumptibus, amandauit: illi verò grauiter nobis offenſi, reſpuere: dæmonas dicere, nec locum excipiendo tam improbo hominum generi ſibi ſupereſſe. Cur nos Deus, qui habitat in cœlo, cuius legem exponeremus, ex ijs periculis non in cœlum eriperet? Tamen ad extremum ſiue Dominæ metu, ſiue famuli precibus adducti, phani particulam nobis ad hoſpitium aſsignârunt. ibi toto biduo commoratos mulier nos domum ſuam rurſus accerſit, & in poſticis ædiū partibus ambulatiunculam quandam nobis ad diuerſandum attribuit. hic nos quot periculis, quot laboribus perfuncti fuerimus, ne longior ſim, in præſentia ſileo. Sanctis ſacrificijs, & precationibus tuis nos admodum commendamus, & patrum fratrumque cariſſimorum: quos ego ad hanc gentem ſalutaribus erudiēdam præceptis, & veram in agnitionem Dei cōditoriſque ſui trahendam, propediem venturos eſſe confido. Amangutio, 13. Calend. Nouembris. M D LI.

EDVARDI SYLVII AD SOCIETATEM IESU GOAM.

AMangutianas res primùm, deinde verò Bungẽſes ad Diuinę maieſtatis gloriam hac epiſtola perſequar. Poſtquã à nobis Petrus Alcaceua diſceſſit in Indiam (diſceſſit autem Octobri menſe, anno Domini MDLIII.) Amãgutiũ veni cum Coſmo Turriano. ibi ex familia Regia multi inſignes ac nobiles, & cum eorum ſingulis alij xv. fermè, vel xx. Chriſtiani ſunt facti. ad eum numerum acceſsere Meacenſes Bonzij duo, quorum alter, earum legum in primis peritus, multa percontatus à Coſmo, totam illi ſuam viciſſim de mundi opifice, deque hominis anima ſententiam patefecerat, cuius erat ſumma, nullum eſſe planè verum omnium conditorem. Veruntamen ipſemet conditor ſuam illi gratiã impertiri dignatus eſt, vt quanto verſaretur in errore, & quam eſſent vera, quæ à Coſmo dicebantur, liquidò cerneret. itaque Dominum Deum noſtrum ex animo colere ſtatim decreuit. id quò melius faceret, omnibus rebus, quibus ad eam diem vtebatur, abiectis, exiguum ſibi tectũ, aliqua ex parte à nobis adiutus, cum ſocio ſuo Barnaba extruxit: ibi morantur ambo, & victum ſibimet ſuis manibus operantes quærunt: nihil è domo noſtra, nihil aliunde gratis accipiunt: vnam acquirendæ virtutis rationem ſectantur à nobis, in qua, ceu nouellæ plantę, adeo feliciter creſcunt, vt mei me ſane ex eorum cõparatione pœniteat. Eodem tempore Iaponius alius quidam ad Deũ conuerſus eſt, magna humanitate vir, acutoq; iudicio, annos natus plus quinquaginta: & quãuis, antequam conſtitui Chriſtiana ſacra ſuſcipere, diaboli tentationibus adeo vexatus eſt, vt in morbum inciderit, poſtea tamen quàm Deo ſeſe commiſit, [illegible], & nunc de priſtina ſua impietate, deq; excellentia diuinæ legis loqui non deſinit. is no-

no-

uo nomine Paulus appellatur: & quod magna prudẽtia & ingenio præditus eſt, & nihil vnquã adorauit in vita (nã Iaponiorũ ſuperſtitionem inane ſemper neſcio quid iudicauit) ſuo exemplo multos ad religionem impulit Chriſti: cui ille haud ſanè fictè dat operam, ſiue transferendis in patriam linguam ſcriptis quibuſdam, (qua in re valet plurimum, & ſtylus eius valde probatur) ſiue alijs mortalibus omni ratione ad veritatis viam trahendis: præſertim verò confirmandis ac retinendis in fide neophytis, quos antea tam vehementer inſectabatur. Vxor eius, & filij ſunt iam Chriſtiani, cum ipſius fratre non minus ingenioſo, & ornato, alijs præterea ipſius affinibus, & amicis.

Septuageſimum vel octogeſimum alius circiter annũ agens, vir nobilis, ac dynaſta, ſuperſtitionem ſuam cum Chriſtiana religione commutauit: idolorum ante id tẽpus cultor egregius, quippe cui, ſimulacris humi demo re ſtatuendis venerãdi cauſſa, præ aſſiduitate laboris occalluerant manus. nũc verò tanta ei lux veritatis oborta eſt, vt de laboribus à ſe fruſtra ſuſceptis, deq; ſua cœcitate verba facere nunquam deſiſtat. is idolorũ loco templũ ædificare decreuit, quo Chriſtiani ad ſermones inter ſe de cultu diuino ſerendos augẽdæ pietatis cauſa cõueniant: & vniuerſis qui ſub imperio ſuo ſunt, omni conatu perſuadere cõſtituit, vt ad Baptiſmũ accedant: quo luſtratus eſt eius quoque filius annos natus triginta, qui domũ noſtrã Chriſtianę doctrinæ & ſacrorũ cauſſa ventitat. Tria paſſuũ millia diſtat ab vrbe Amãgutio vicus quidam. ibi ad quinquaginta, vel ſexaginta neophytos ruſticos operarios omnes, tantum rerum diuinarum ſtudium ceperat, vt litterarũ prorſus ignari, litteratos homines populares ſuo argumentãdo conuincerent. Quin etiã eius loci Bozius ipſe, cum illos ſæpe ſermone atq; altercatione laceſſeret, turpiter ab iiſdẽ ſuperatꝰ ac victus, exiſtimationi ſuæ deniq; migrãdo cõſuluit. eius diſceſſu neophyti valde leuati ſũt. Iidẽ pariter vniuerſi certũ in locũ ſæpe ſe conferũt, vbi de cultu diuino diſſeritur, admonentq; inuicẽ ſeſe, & ad fidẽ & religionẽ hortantur.

Verùm

Verùm de ſtatu rei Amangutianæ plura cognoſcetis ex
epiſtola Coſmi Turriani, quam miſit in Bungũ; ex qua
ego hæc quæ ſequuntúr excerpſi. Ex hiſce pauperibus
" multi facti iam ſunt, fiuntque ſemper aliqui Chriſtiani.
" ijdem precationes tenent, eaſque ad ianuam ferè quoti-
" die recitant: tum ſingulis caxa (quod monetæ genus eſt)
" in eleemoſynã datur: quare illi admodũ læti, & Domino
" gratias agentes domum ſeſe recipiunt. ijdem, Domini-
" cis diebus, cùm in ordinẽ diſcubuêre; qui Chriſtiani ad
" ſacrificium veniunt, aliquid ijs præbent eleemoſynæ
" cauſſa: itaque & illi beneficio gaudent, & Chriſtiani rei
" totius diſpoſitione atque ordine delectantur, & om-
" nes in vniuerſum Domino gratias agunt; cuius ſibi mu
" nere, anteactæ ipſorum vitæ fœditas patuit. Paulus &
" Barnabas Meacenſes Bonzij, duo mirabiliter in fide
" proficiunt. Faxit Dominus, vt ad finem vſque perſeue-
" rent. Die qui fuit DD. Coſmo & Damiano ſacer, veſ-
" pere mortuus eſt Ambroſius Eunadus Faiſumius, Re-
" gis œconomus, eius funeri mecum interfuêre plus du-
" centi ſexus vtriuſque neophyti. ſignum Crucifixi vnus
" è neophytis præferebat, & quoniam demortui domus
" à noſtra plurimum abeſſet, pompa mediam per vrbem
" neceſſario ducta eſt. Efferebatur autem corpus admo-
" dum excelſo feretro, tantaque funalium multitudine,
" vt ipſam diei lucem repræſentarent; ac cetera quanto li-
" cuit apparatu cæremonijsque mandatum eſt. Commo
" uit ea res aliquantum ad impias ſectas deferendas cog-
" natos ipſius, & maiorem ciuitatis partem: quas quidem
" ſectas planè relinquerent, ſi diuinæ legis interpretũ hîc
" foret copia. Vxor autem eius continuo pauperibus fe-
" cit benignè: nam & ipſo quatriduo præbuit ipſis epu-
" lum, & è domeſtica ſupellectili multa diſtribuit in iis
" etiam veſtem ſericam, ex qua conficietur pecunia ad æ-
" dificandam illis domum in area, quam idcirco no-
" bis neophytus quidam attribuit. Hoc eius rectè factum,
" cæteraque neophitorum erga inopes beneficia, qui-
" bus bis certe cibaria ſingulis menſibus largiuntur,
compenſet Dominus: quem vos rogate fratres mihi ca-

riſſimi,

riſſimi, vt hæc ab illis fiunt, nullam ob aliam cauſam; niſi vt eidem placeant: & ſimul in officio me ſua benignitate confirmet.

Domus ea, cuius meminit Coſmus, perfecta iam eſt. Abſolutum eſt opus, v. Calend. Iulij, & diebus aliquot ibidem ſacrificatum, ſermoneſque de ipſius fundatione ſunt habiti. Hactenus de rebus Amangutianis. Nunc ad Bungenſes venio. Anno MDLIII noſtri lapidationibus ibi malè accepti ſunt, confictis in eos criminibus, quòd carne veſcerentur humana: ſed rex, cauſſa cognita, rem totam breui compreſſit, diſpoſitis cuſtodiæ cauſſa circa domum noſtram interdiu noctuq; vigilijs, atque ea ſanè præclara fuit neophytorū probatio: quippe nos quò maioribus cinctos videbant anguſtijs, eo maiorem ipſi firmitudinem animi conſtantiamque præſeferebant. Eo tēpore multæ ad neophytos conciones, multæ cōtra Bonzios diſputationes habitæ ſunt: qui victi, cùm quid agerent non haberent, inſigni mendacio populū onerarut, nulla re ſcilicet Chriſtianā à Iaponica religione differre. Res erat ſanè periculoſa. itaq; noſtri diuinæ gloriæ zelo inflāmati, nil aliud per eos dies docere populum inſtiterūt, niſi hæ duę religiones quātopere inter ſeſe differrēt: legē quippe Iaponicā fabulis atque mendacijs: Chriſtianā verò planè certiſſimis niti principijs. Atque ob id ipsū Balthaſar Gagus librū Iaponico ſermone conſcripſit, ac dedit Regi; quē Rex corā ſe, ſuisq; conſiliarijs recitatum, ac vehementer probatū, ſuo ſigno obſignauit, atq; ad Balthaſarē remiſit, iubens ei renūtiari, ſe libri eius exemplū deſcriptū habere apud ſe: proinde exēplar obſignatū vt craſ oſtenderet magiſtratibus, vt eos perſpecta Chriſtiana veritate & doctrina, beneuolos & amicos haberet. Ex eo tēpore adhuc in pace fuimus, Bōzij in Dominū crediderūt complures. in ijs quidā legisperitus ex eorum ordine, qui cōmentationibus vacant, noſter antea vehemēs aduerſarius. huic ita deinde clarū veritatis lumē affulſit, vt in exquirendo Chriſtiani hominis officio nunquam defatigetur. Tāta verò tranquillitate fruitur animi, atque ita [illegible] beneficia ipſius hærent infixa memoriæ; vt pro

ijs à

ijs à quibus Chriſtiana myſteria didicit, & à quibus huc miſſus eſt, denique pro cunctis Euangelij præconibus preces ad Dominum aſſiduè fundat. Anſelmus eſt quidam Dominus vici non longè ab vrbe poſiti. is, vt vxorem ad cultum Dei traduceret; anno ſuperiore venit ad nos, & Balthaſarem domum ſuam adduxit; qui fœminam, & domeſticos omnes, alioſque complures neceſſaria ad religionem rudimenta edocuit, & conuertit ad Dominum. Horum exemplo tantus in reliquis eius vici incolis motus animorum eſt factus, vt omnes ferè Chriſtiana iam ſacra ſuſceperint. Vicus eſt alius, decem leucas ab vrbe: illuc item anno ſuperiore lucri cauſa ſe contulit neophytus operarius quidam, Antonius nomine: ibi ille reperit hominem, qui ab dæmone ſeptem iam diebus ita præfocabatur, vt nihil neque eſculentum, neque poculentum per fauces poſſet demittere. Hunc miſeratus Antonius, & ſimul recordatus latronis eius, cui culpam ſuppliciter agnoſcenti Dominus noſter IESVS CHRISTVS ignouerat, aquam in vas infundit, expiatque manu ſua per ſignum Crucis: deinde hortatur ægrotum, vt peccatorum ſuorum agat pœnitentiam, & credat in eum, à quo & conditus fuerit, & ſalutem poſſit accipere. Annuit ægrotus, & continuò porrectum ſibi poculum aquæ totum penitus hauſit, appoſitumque oryzæ paululum, ſine labore comedit. Quæ res ægrotum ita permouit, vt cum primum per corporis vires liceret, ad nos conferre ſeſe Chriſtianæ religionis ſuſcipiendæ cauſa decerneret: itaq; fecit: omnem ſuperſtitionẽ abiecit, Chriſtianos ritus ac precationes edidicit, paucíſque poſt diebus eſt mortuus. Alium etiam conuertit ibidem Antonius, claro admodum genere natum: Lucas nouo iam nomine dicitur. Is cum Baptiſmi cauſſa ad nos veniſſet, poſtea quam ablutus eſt, Balthaſarem domum ſuam cum Ioanne Ferdinando, Antonioque perduxit: ibi dies aliquot inſtituendis baptizandiſque ita multis vacarunt, vt ex vna tantum Lucæ familia, ſexaginta capita (in his vxorem Lucæ, duoſque filios virili ætate) cœleſti lauacro purgauerint. Quorum tanta conſtantia,

tantũ animi robur apparuit;vt ſuo exēplo alijs ad fidem
trahendis numerum deinde trecentorum impleuerint.
Annus circiter agitur,cùm quidam oculorum acie ſanè
debili baptizatus eſt. is Dei benignitate factum eſt, vt
vnà cum animi lumine oculorum quoque lumen reci-
peret:etenim continuò clarè cœpit videre: cuius rei fa-
ma cùm latius manaſſet;Iaponiorum ad nos concurſus
hinc inde ſtatim eſt factus,partim cœcorũ,partim vario
morborũ genere, vt lepra,febri,alijſque huiuſmodi la-
borantium,in quibus Dominus pro ſua ſapientia,cœle-
ſtis numinis vim ſæpe declarat.Quod vt facilius cogno-
ſcatis, nonnulla referã, quæ in hoc genere contigerunt.
In popularibus neophyti illius, quem ex oculorum de-
bilitate repente conualuiſſe docuimus; iam inde ab ip-
ſo abauo quidam hæreditario veluti iure, & quaſi per
manus acceperat,vt à dæmone torqueretur.atque is im-
petrandæ ſalutis cauſſa,in victimas & impia ſacrificia
patrimonium pænè conſumpſerat. Verùm dæmones i-
dolis inhabitantes,quò maiores ſibi honores haberi cer-
nebant,eò vexabant hominem grauius; nec illius tan-
tummodo cruciatu contenti, arreptum ipſius quoque
filij annos natũ triginta adeò malè accepére,vt multos
dies nihil omnino guſtaret,nec iã patrem, vel affines ag
noſceret Balthaſar vbi id reſciuit,contulit eò ſeſe,cum-
que filium in ipſis tormentis offendiſſet,iuſſit eum Di-
ui Michaelis nomen pronuntiare. paruit ille, & in ipſa
pronuntiationis clauſula tam vehementer intremuit,
tanta cum geſticulatione,motuque membrorum, vt qui
aſtabant, rei miraculo perhorreſcerent. Verùm diuinæ
placitum eſt bonitati,vt ſimulatque ſuper eum Baltha-
ſar ſacra illa effatus eſt verba: In nomine Patris & Filij
& Spiritus ſancti,à nequiſſimo ſpiritu liberatus; conti-
nuò & cibum & vſum mentis rationiſq; receperit. Dein
de verò vnà cũ patre Chriſtiana rudimenta edoctus, &
vterq; ſacro fonte luſtratus eſt;ac filius quidem, Micha-
elis:pater autem, Pauli nomen aſſumpſit. Paucis poſt
diebus,eiuſdem Pauli filia, ſoror Michaelis,ad templũ
noſtrum

noſtrum acceſſit, quæ item triginta iam annis malè i dæmone habebatur. Ea cùm velle ſe Chriſtianam eſſe dixiſſet, vehementi pariter ipſa timore corripitur. Tum Balthaſar ad exorciſmos confugit, cæpitque mulieri ſua dere, vt nomen IESV, nec non D. Michaelis pronunciaret. illa verò diſcruciata grauiſſimè, ore compreſſo, voce veluti in cantum ſoluta, reſpondit, ſi, Xacæ & Amidæ, qui legem dedêre Iaponijs, idola repudiarentur, neminem adorandum eſſe præterea: neque verò ſe cuiuſpiā vi, ab eorum cultu poſſe abduci. Poſtridie (qui dies fuit Beatiſſimæ VIRGINI ſacer) templo Chriſtianis referto, cùm mulier quoque adeſſet; Balthaſar ſacro peracto, ad exorciſmum rediit. Hic dæmon verſum eiulare, iniuriā conqueri, fœminamque torquere. Cum in eo ſtatu res eſſet, Chriſtiani qui aderant, in preces dedêre ſeſe, nec ita multo ſpiritus ille nequam erupit, mulier autem valde leuata eſt, atque integra prorſus mente, potum petijt, porrectamque ſibi aquam luſtralem ſeu benedictam, ebibit. Tum iuſſa dicere IESVS, MARIA, tam ſuauiter pronuntiauit, vt vox Angeli videretur. Ex eo tempore nunquam deinceps à dæmone vexata eſt, iamque Chriſtiana ſacra ſuſcepit. Qui ægroti huc deuenêre, ex iis ad trecentos iam Chriſtiani cernuntur. quorum ſermones inter ſe de beneficijs à Domino poſt Baptiſmum acceptis, operæpretium eſt audire, dum hic patientiam in morbo ferendo, ille recuperatam prope valetudinē prædicat. ſolent autem huiuſmodi ægroti, decē alios, quindecimve ſinguli ad Chriſtianam religionem ſecum adducere, quorum corpora non alio medicamento curantur à nobis, niſi aqua benedicta; cui⁹ virtus in hoc regno multis experimentis, præſertim verò in oculorum curatione, quibus Iaponij vulgò laborāt, eſt comprobata: vt eius petendæ cauſa à leucis decem vel duodecim vndique concurratur ad nos.

Hoc anno, qui poſt Chriſtum natum eſt MDLV. in hac æde ſacra Funaienſi, à Cineralibus ad Paſchalia vſq; ſolennia, conciones quotidie cū ſacrificijs habitæ ſunt, tanta neophytorum frequentia, vt eos domus noſtra

non caperet, tantoque animi ardore, nonnulli vt è pa-
gis pridie domum noſtram venirent, quò poſtridie ma-
nè ad tempus concioni adeſſent; nonnulli autem ad
templum duabus ante lucem horis accederent. quibus
rebus homines ita vehementer inflammabantur, vt quo
tidie fermè deni, duodeni, vel etiam viceni poſt catechiſ-
mum fierent Chriſtiani. Itaque baptizati ſunt eo toto
Quadrageſimæ tempore, quadringenti. A Paſchalibus
ferijs vſque ad Pentecoſten eodem feruore ac ſtudio
continuatæ ſunt quotidiè conciones, neophytorũ ro-
gatu, qui propitiandi Domini cauſſa, myſterium Con-
feſſionis ſanè quàm diligenter frequentant; quorum vi-
tæ morumque immutationem poſt Baptiſmum, noti
affineſque eorum valde mirantur, quippe, vt quiſq. ma-
xima pro Chriſti nomine ignominia afficitur, ita ſe bea-
tiſſimum putat. Quidam etiam, cùm initio conuerſio-
nis, nonnullorum metu tectius latitaret; ita ſe nunc palam
penitus in cauſſam Chriſtianam tanta ſua cum delecta-
tione demiſit, vt verbo Dei potius quàm cibo ſuſtenta-
ri atque viuificari. Cæremonia quoque noſtra funebris
magna cum admiratione probatur ab ethnicis: vt funus
quod primum duximus, hominum plus tria millia ſpe-
ctandi cauſſa celebrauerint; cum autem pauperibus æ-
què ac diuitibus honorem à nobis vident haberi, tum
verò legi Domini Dei noſtri ſimile nihil fatentur eſſe.
atque lex ea ſanè latè vagatur in hoc regno Bungenſi:
nam præter Funaiũ neophytorũ gregem; Iucali quin-
quaginta, vel ſexaginta, Siquidi totidem, Quinctani
(pagorum hæc nomina ſunt) plus ducenti viſuntur. Neo-
phytus quidam eſt, quem cæteri ob eius virtutem paren
tis loco venerantur & colunt; qui ſæpe ad ſacrificia &
conciones huc venit ex his ea circum loca, & cunctos ad
officium adhortatur. Superioribus diebus Balthaſar
Gagus cum Ioanne Ferdinando Firandum profectus
eſt ad Luſitanorum, qui ibi erant, confeſſiones audien-
das. Rex autem antequam diſcederet, venit ad nos, iuſ-
ſitque Balthaſarem de commeatu ſine cura eſſe; da-
turum ſe, qui eum proſequeretur, & omnia ad iter

neceſſaria compararet, idemque, ſi Balthaſar vellet, præſtaret in reditu: præfectis etiam, quacunque transeundum eſſet, iumenta & cætera quæ opus forent, ſe imperaturum. Eum nunc in ſingulos dies exſpecto. mecum hic de neophytis remanſére ſenex quidã, Antonius nomine, quinquaginta vel ſexaginta natus annos: & alij præterea quattuor vel quinque homines impigri ad neceſſaria negotia obeunda.

Scriptis iam litteris, ex Ida pago non longè ab vrbe poſito mulier quædam cum marito ad hoc templum Baptiſmi cauſſa ſe contulit. Sed vterque, quod Balthaſar aberat, domum ſuam re infecta, conſilioque pæne mutato reuertebantur. Id vbi cognouit Antonius is quem modò nominaui, me appellauit, vt preces ab omnibus, qui aderant, ad Dominum pro vtroque eorum habendas curarem. itaque dum orationem Dominicam clara voce multi pronuntiamus, conſpecta mulier eſt adeò vehementer intremere, vt illam ipſi tres homines regere & continere non poſſent: dentibus verò tam acriter infrendebat, vt viderentur effringi: interea conſtrictis ipſius manuum digitis, mulierem ſigno Crucis, & aqua benedicta luſtrabat Antonius; nobis ex altera parte in oratione Dominica & Angelica ſalutatione perſeuerantibus. Poſt hæc mulier aliquantulum conſopita, ſimulatque expergefacta eſt, iuſſa dicere, I E S V S, M A R I A, primùm veluti indignabunda pronuntiauit. tum ei manus arctius iterum vinciuntur, precationi ſimul omnes inſiſtimus; nec ita multo poſt fœmina dolere manibus, & lamentari, & rogare, vt ſeſe quàm citiſſimè ſoluerent. Deinde, pia admodũ voce proferens, I E S V S, M A R I A, verum Creatorem ſuum adorare ſe dixit, grauemque ſeſe peccatricem agnoſcere. Eadem mihi poſtea affirmauit, ſe toto ſeptennio cordis ingentem ſenſiſſe grauedinem, ſed iam ea leuatam, & exhilaratam eſſe. Poſtridie manè cum marito diſceſſit; redituri ad Baptiſmum cùm primùm Balthaſar Firando reuerteretur. Mihi ſanè magnam tota res attulit voluptatem, & ex eo die planè alia mulier atque antea, viſa eſt. multa præterea hac

no-

regione geruntur à Domino: qui nos pro ſua bonitate idoneos vineæ ſuæ cultores dignetur efficere. è Bungo 12. Cal. Octob. MDLV.

TAQVAE REGIS FIRANDI ad Melchiorem Nonnium.

PATER Mag. Franciſcus cùm meum in hoc regnum veniſſet, Chriſtianos fecit magna animi mei voluptate non nullos, quos equidem commendatos habeo, & ab omni iniuria tueor. Bis deinde ad nos venit etiam Pater ille, qui Funai verſatur, baptizauitque cùm ex affinibus meis aliquot; tum ex reliqua nobilitate permultos: quem ego virum aliquoties audiui, eiuſque doctrinam, quæ mihi penitus hæret in medullis, ita probaui, vt Chriſtum ſequi plane decreuerim. Quocirca te in meo Regno videre magnopere cupio: ſemel quippe mētitus, non mentiar iterum. Tu ſi ad nos te contuleris; & rem Deo gratiſſimam feceris, & à me quàm honorificentiſſime liberaliſſimeque tractaberis. Firando.

Taqua Nombo Firandi Rex.

COSMI TVRRIANI AD Societatem Ieſu in Luſitaniam.

EX quo tempore à Franciſco Xauerio, qui poſtea migrauit è vita, Amangutij ſum relictus, res per humani generis aduerſarium minimè tranquillæ fuerunt: qui cùm intelligeret quantum Euangelij promulgatione proficeretur, omni ratione eam impedire conatus eſt: bellum enim Regē inter ac populares eius ita pernicioſum excitauit, vt vigeſimo poſt meum aduentū die, Rege ipſo cum filijs

 inter-

interfecto, alium, qui Regis Bungi erat frater, in mag-
na tamen principum diſſenſione, ſuffecerint. Nec ta-
men à nobis interea ceſſatum eſt: nam ad annum
M D L V I. (quod ſpatium fuit annorum circiter ſex)
aſſiduis concionibus, cæteriſque ex inſtituto noſtro
miniſterijs obeundis, Chriſtianorum duo millia feci-
mus: quo tempore nonnulli è proceribus, coniunctis
viribus contra nouum Regem, ſectatoreſque ipſius, vr-
bi Amangutio ſæuum adeò incendium intulerunt, vt
cùm amplius decem millibus familiarum incoleretur,
vnius horæ ſpatio vniuerſam flamma peruaſerit. Nec
ſanè domus noſtra, templumque ab eo incendio fuit
immune. Poſthæc affertur nuntius, aduentare hoſtes;
quo audito Chriſtiani conueniunt, communique ſen-
tentia ſtatuunt, non eſſe mihi in ijs tumultibus com-
morandum: denique vigeſimo poſt incendium die,
cùm iam hoſtium exercitus ab vrbe non plus tribus
millibus paſſuum abeſſet, vehementer à me efflagitant,
orantque vt inde diſcedam. quorum ego precibus eo
animo ceſſi, vt poſt eas turbas, ac ſeditiones redirem.
Conſilio profectionis meæ cognito, reliqui Chriſtia-
ni ad me concurrunt, nullam ea nocte partem capiunt
quietis, cum alij peccata confiterentur, meumque diſ-
ceſſum lugerent; alij mecum vnà decedere decreuiſ-
ſent. quos ego vt potui, verbis ſolatus, diſceſſi, mul-
tis me nihilo minus ad nouem millia paſſuum proſe-
quentibus ſummo cum dolore ac gemitu. mortuum
parentem in conſpectu eos habere dixiſſes. Nimirum
præſagire iam tum videbantur calamitates, quæ po-
ſtea contigere: quippe deinde, & vrbs funditus euer-
ſa eſt, & ſumma annonæ inopia, aliaque id genus mul-
ta incommoda conſecuta. In itinere cùm diuelleren-
tur à me, ecce tibi denuò lacrymæ virorum, mulie-
rumque, puerorum, quæ me ſanè magno mœrore, triſti-
tiaque affecerunt: atque ita illi ad ſuos regreſſi ſunt,
ego Funaium iter intendi, qua in vrbe verſabatur Bal-
thaſar Gagus cũ duobus ferè millibus Chriſtianorum,
quos ibi fecerat, eratque magna apud Regem in gratia,
ad

ad quem Prætor Indiæ certum hominem Regis Luſitaniæ nomine cum pretioſis muneribus miſit, egitque gratias quod nos adeò humanè liberaliterque tractaret. Hoc ille officio permotus, ædes nobis optimas ex materia cedrina eſt elargitus: è quibus templum exſtruximus cum reliquis ad incolendum neceſſarijs ædificijs, operam ſuam in id nauantibus admodū impigrè Chriſtianis. Decreuit etiam nobis aureorum quinquagenum vectigal. Inde cùm æſtus belli iam deferbuiſſe videretur, ethnici multi ad verbum Dei confluebant, ac ferè ſemper ad Dominum conuertebantur aliquot, decem interdum, interdum quindecim, pluresque aut pauciores, prout mentes eorum Spiritus Sancti claritas illuſtrauerat. Amangutio etiam Rex, regniq; proceres, miſſis per Chriſtianos epiſtolis, nos ad ſe inuitarunt. qua de re cùm Regem ipſum Būgi amicitiæ cauſſa conſuluiſſem, reſpondit adhuc maturum non eſſe: ſimulac foret, ſe moniturum: ſuſpicati ſumus occultam aliquam coniurationem ipſo conſcio aduerſus Amangutij Regem eſſe conflatam: nec ſanè temere, nam ex principibus quidam potens, Amangutium ex incendio fermè iam inſtauratum aggreſſus, diruit, magna ciuium parte vel ſpoliata, vel in ſeruitutem abducta, Regis etiam fratre cum omnibus ijs, qui partes eius ſequebantur, occiſo. Ea re cognita, Bungi Rex magnas copias ad Amangutium occupandum miſit, quo euentu, adhuc incertum eſt.

Anno MDLV. octauo Idus Septemb. Rex apud nos ſanè quàm iucundè cœnauit: in cœna de Deo verba fecimus. ipſe per quendam ex amicis iuſſit nobis renuntiari velle ſe certos pecuniæ fructus aſſignare alendis ijs, qui in ſua ditione Dei legem docerent. Reſpondimus, nobis hoc non eſſe tam neceſſarium, ſed in pauperum ſubſidium hoſpitalem domum à nobis ædificatam eſſe, quæ huiuſmodi ope admodum indigeret, orare nos Regem, vt beneficium illud in eam domum conferret; quod fecit, & ſimul iuſſit nobis attribui aream in vrbe i[illegible] ſui admodum ampla ac celebri Facata nomine,

mine, ab vrbe regia quinque dierum itinere, vbi iã Balthaſar Gagus aliquot fecerat Chriſtianos. Eò nunc Balthæſar idem eſt rediturus, vt ibi diutius commoretur, atque commodius Euangelium prædicet. Chriſtus Dominus noſter, eas vires nobis eaſque virtutes impertiat, quæ ad aſsiduos huius prouinciæ labores atque pericula ſunt neceſſariæ. Valete vj. Idus Septembris. MDLVII.

GASPARIS VILELAE ad Societatem Ieſu.

ANno MDLV. cùm in hæc loca Melchior comiteſque perueniſſemus, nihil ad vos ſcripſi, propterea quòd redituro mox in Indiam Melchiore, ſatis fuſè de moribus hiſce, ac regionibus ex ipſo vos cognituros putabam. Nunc ea perſequar, quæ poſt eius diſceſſum præſente me contigerunt, quò in omnibus immenſa Dei bonitas magis eluceat.

Vbi terram hanc attigi, iuſſus ſum Funaij habitare cum Coſmo Turriano, partim vt ingraueſcentem iam illius ætatem, in tantis ac tam multis laboribus aliquo auxilio ſubleuarem; partim etiam, vt ex eius conſuetudine ediſcerem, qua ratione horum Chriſtianorum ingenia colenda tractandaque ſint. Balthaſar autem Gagus, qui ibi erat, Firandum eſt miſſus, vbi portus eſt in primis celebris, & Chriſtiani nonnulli: Regulus præterea vrbis eius valde nos diligit, fecitque nobis poteſtatem areæ coëmendæ, qua in area Virginis Matris ædẽ ſacrã extitauimus ad pios Chriſtianorũ vſus, cùm Iaponiorum incolarum, tum Luſitanorum, qui eò cõmeant. Gagus ad Regulo humanè exceptus eſt cum alio fratre noſtro, itemque alio Iaponio Chriſtiano in rebus diuinis admodum erudito, quos ſecum adduxerat. Hos deinde cognouimus in neophytis inſtituendis magna cum laude verſari. poſt Gagi diſceſſum, arcam coëmimus patentiórem, donauitque Rex nobis peramanter quaſ-

dam

dam ædes in proximo, quæ ſtatim nobis vſui fuêre. ex iis quippe templum exſtruximus, addidimusque tecta nonnulla nobis ad incolendum neceſſaria. Opus ad culmen perductum eſt die ſanctis omnibus ſacro, anno MDLVI. Melchior primum in eo ſacrum fecit ſolenne. Inter hæc tempus aduenerat, quo Melchiori in Indiam redeundum erat. quem à nobis dimiſimus, nulla ſpe in hac quidem vita nos reuiſendi. Inde Chriſtianæ rei ex inſtituto dedimus operam non ſine aliqua difficultate propter occultas conſpirationes aduerſus Regem in vrbe conflatas à reliquiis cõiuratorum, quos menſe ante noſtrum aduentum capitali ſupplicio affecerat, ac deinde ad cæteros minori ſuo cum periculo puniendos in inſulam quandam, quæ arcis inſtar eſt, ſeſe receperat. Hiſce tumultibus & recentes Chriſtiani vehementer, & nos etiam aliquantum perturbabámur animis, quod ex Regis interitu (ſi forte id contigiſſet) aut mors nobis imminere ſine dubio videretur, aut certe multa ac grauia incommoda, quæ magno nobis impedimento forent, quo minus rem ex animi ſententia gereremus. verumtamen nonnullis à Rege conceſſis, pax inter eum & ciues compoſita eſt, & qualecunque otium conſecutum.

Inſtituti autem noſtri in Iaponiis adiuuandis eiuſmodi ratio eſt. Primum, quoniam plurimis tantę ſunt tenebræ, vt animam ſimul cum corpore interire, nullumq; Dei iudiciũ de rebus in vita bene vel malè geſtis futurũ exiſtiment; duos menſes quotannis, Nouembrẽ ac Decẽbrem, vſq; ad octauum diem ante ante Natales Domini ferias, ponimus in quotidianis, de morte, iudicio, pœnis inferni, deq; cæleſti beatitudine cõcionibus; ad quas vniuerſi fere conueniunt Chriſtiani. Die verò mortuorum omniũ commemorationi dicato, in eandem rẽ maiori etiã ſtudio ac ceremonia incũbimus. Toto aũt eo tempore, cenotaphiũ habemus atratũ: ſuꝑ id, reſponſum vnum verbis conceptis quotidie ꝓnunciamus, & ſacra rituũ illorũ myſteria populo exponimus. Quo quidẽ anni tẽpo tanta vis frigoris eſt, vt præter aſſiduum gelu matuti-

 num,

num, multa etiam è cœlo decidat nix. Sed Dominus pro ſua clementia, acceſſaria nobis remedia ſuppeditare non deſinit.

In feſta Natalia, dimiſſis per finitimas villas nuntijs, Chriſtianorum conuentum indiximus; quorum, à viginti quatuor, ac triginta millibus paſſuum, tanta multitudo confluxit, vt eos templa duo coniuncta, ædesque noſtræ priuatæ non caperent. Media nocte ſacrum ſolenne ritè peregimus cum hymnis quibuſdam pijs, de laudibus Natalium Domini, & nonnullas è ſacris litteris hiſtorias expoſuimus, quibus rebus Chriſtiani admodum delectati, & in ſacroſancta fide firmati ſunt. Poſt eorum dierum celebritatem cùm æquum eſſe non videretur, vt intra domeſticos parietes incluſi, animas IESV CHRISTI ſanguine redemptas in deſertis regionibus perire pateremur, miſſus ſum cum Ioanne Fernando ad vicum, quem Cutamen appellant, vbi aliquot Chriſtiani viſuntur, quò & gentilibus viam veritatis oſtenderem, & Chriſtianis ſolatium aliquod atque vtilitatem afferrem. Et quoniam iter illud pedibus iniquo anni tempore ſine vllo commeatu faciebamus; nec frigoris nec famis incommodum defuit. Peruenimus ad montem, vbi nos quidam ethnicus excepit hoſpitio, & paululum oryzæ dedit in cibum: & quia lucebat adhuc, ab eo petijmus, vt viam nobis ad vicum quendam finitimum mõſtraret ne grauaretur: quò cùm perueniſſemus, ad vetulam Chriſtianam probi viri vxorem item Chriſtiani, diuertimus: cuius nobis in miniſtrando ſtudium, & alacritas, cum veteris illius, ac naſcentis Eccleſiæ laudibus procul dubio comparanda, omnem præteriti laboris moleſtiam, ac defatigationem abſterſit. Cœnam pro ipſius anguſtijs parauimus ex herba inamè quam appellant, atque naſturtijs, cùm anus ad nos calefaciendos ignem paucis quas habebat paleis excitaſſet. Eadem monita à nobis, vt aliquos ad Euangelium conuocaret, quamquam nox erat, frigusque permagnum, tamen tãtam in ea re diligentiã adhibuit, vt multos barbaros adduceret, ad quos cùm apud ſenẽ

n-

quendam de ſalutis ipſorũ ratione verba feciſſemus, decẽ ex iis permoti diuinit⁹ Euãgelio credidêre: quos ſimul atq; opportunum eſt viſum, magna noſtra lætitia baptizauimus. Acceſſit ad hos etiam ſenex annos natus ſeptuaginta, cuius domi ſermo de Deo (quem diximus) habitus fuerat. Is cùm annos circiter octo graui admodũ valetudine laboraret, ita vt membris pæne ſolutis, inter loquendum vehementiſſimè tremeret, multis in vita homicidiis perpetratis, dæmonis cultor, cuius ſpeciem ſe ſe identidem offerentem adorabat vt Deum, biduo poſt Baptiſmum Dei beneficio ſanus, ac liber ab omni tremore ſurrexit, & omnibus inſpectantibus, diabolicas ſyngraphas aliaque id genus igne combuſſit.

Ex eo loco profecti, antequã Cutamen peruenimus, nos in itinere nox oppreſſit in magnis tenebris, frigore, gelu, incerti qua iter eſſet, aut quem percontaremur, Deum precati nos in viam dedimus, & in cuiuſdam ethnici hoſpitium incidimus, qui nos ad Chriſtianum honoratum hominem habitantem in ea ſolitudinẽ miſit, quẽ antequam inuenimus, iterum errauimus, ſed ea ipſa noctis hora nobis obtulit Dominus, qui nos ad optatas illius Chriſtiani ædes aliquando perduceret. Is nos ſimul ac vidit, ſtatim nobis prouolutus ad pedes, nunquam ſe tanto in honore fuiſſe dicebat: ea nocte in conſolandis animandiſque Chriſtianis eius domeſticis ibi poſita, poſtridie manè profecti, Cutamen venimus, acceptique hilariter ſumus à Chriſtianis, qui cognito noſtro aduentu obuiam nobis proceſſerant. Hic, dierum aliquot moram fecimus, quò & Chriſtianos confirmaremus, & paganos ad Chriſtum adduceremus, quorum decem conuerſi, alii miſerabili quodã errore liberati ſunt: cùm enim ſeſe de more dominis ſacramẽto fidelitatis obſtringerent, idque ante idolum ſtantes, ſanguinemque mittẽtes è brachio, deſcriptis ex eo litteris quibuſdam, quæ legi non poſſent, & ad extremum ſyngrapha concremata hero ſe fidem ſeruaturos eſſe iureiurando promitterẽt; omni ſtudio fecimus, & effecimus, vt ſi ab ea conſuetudine retortus nollent abſiſtere, ſaltem per Deum condi-

torem cœli terræque iurarent, quod nobis omnes ſe factúros eſſe polliciti ſunt, potiuſq; mortem oppetituros, quàm ad priſtinam iuriſiurandi formulam redituros. Ea res Dominis eorum pergrata fuit, ipſorumque fidem, nunc multo quàm antea pluris æſtimāt. Circumſpectis huius prouinciæ miſerijs & inopia, Coſmo viſum eſt, è re communi futurum, ſi in vrbe Funaio valetudinarium inſtitueretur. Itaque conſilio cum Rege communicato, peramplam domum exſtruximus, bifariamque diuiſimus, vt altera pars elephantiacos (quorum magnus in his locis eſt numerus) altera leuioribus morbis ægrotantes exciperet. Confluxêre ilicò elephantiaci complures, quorum curationi præfecimus vnũ è fratribus noſtris chirurgiæ peritum, qui cõtemptis vt Chriſtum pauperẽ ſequeretur, delicijs diuitijsque quas poſſidebat, in Societatem noſtram adſcriptus eſt. Et quoniam vrbe tota mõtibusq; finitimis multi præterea inopes, ęgrotiq; verſantur: cõſtitutus eſt Iaponius Chriſtian⁹ annos natus quatuor & viginti, ſpectatæ virtutis adoleſcẽs, qui caſtitatis voto alijſq; nõnullis Deo ſeſe dicauit, vt is egentibus, viduiſque diuideret eleemoſynas, quas Chriſtiani conijciunt in arcam ob eam ipſam rem publicè poſitam. Augetur autem quotidie huiuſmodi pauperum, atque ægrotantium multitudo, in hoſpitali quam diximus domo, magno cum rei Chriſtianæ adiumento, & barbarorum pudore, cùm videant populares ſuos ægrotos omnes gratis à nobis curari, neceſſarijs medicamentis adhibitis.

Ineunte Quadrageſima, inſtituti ſunt ſermones de ſacra Confeſsione, quam Iaponij tanto cum labore, lacrymiſque peragebant, vt noſtrum nobis teporem tacitè exprobrare quodammodo viderentur.

Per idem tempus multa ac magna capitis pericula adiuimus; cùm enim Rex arce ſe contineret, quæ abeſt ab vrbe vigintiquinque millia paſſuum, cumque magna latronum vis, ſublatis iudicijs, vrbe tota volitaret, quorum animi in cædem noſtram à Bonzijs ſolicitabantur; hyeme tota, necẽ in ſingula momẽta exſpectãtes, pauco

viro

vino in vſum ſacrificiorum, alijſq; rebus nõnullis vt potuimus abſconditis, cùm vel in cibo capiendo mors nobis ob oculos verſaretur, vigilijs inter nos diſtributis (q nunc etiam facimus) vitã noſtram, magno ſanè labore incommodoq; tutati ſumus. Quo tẽpore iuſſit Rex nobis renunciari, ſe nihil opis in tali re nobis afferre poſſe: proinde noſtræ ſaluti conſuleremus, moleſtũ ſibi fore, ſi quid nobis incõmodi accidiſſet. Ac reliqua ſanè vrbe nẽ vigiliæ agebantur, ſed omnis noſtra ſpes, atque fiducia ex vnius Domini clementia ac bonitate pendebat. Inter hos metus hyeme exacta, nullo tamẽ Quadrageſimæ die nõ habitus eſt ſermo de rebus Diuinis, aliquot ſeſe quotidie diuerberantibus, cùm ſexta quaque feria noctu de paſſione Domini verba fierent, flagriſque in corpus ſuum omnes domeſtici noſtri vna cum Iaponijs centum fermè, ſæuirent, qui ad audiendum Euangelium ventitabant. Semihora dicẽdo abſumebatur: inde Chriſti Crucifixi proponebatur vexillum: poſtremò extinctis luminibus veniebatur ad verbera, nec ante cædendi modus fiebat, quam pſalmus quinquageſimus ad finem vſque pronuntiatus eſſet, idque ea pietatis ſignificatione, vt cuiuſuis animus ad religionem, & lacrymas commoueri poſſet. Inter hæc rurſus Amanguriũ inuitamur: ſed quia in Bungo conſtabat operæ fructus, & ſimul, ne Ioannis Firandi auxilio priuaremur (nam et proficiſcendum fuerat) Amangutianis reſcripſimus, Paſchalibus feſtis nos eò venturos. Sacroſancta hebdomada, quanta maxima potuit cæremonia religioneque peracta eſt. Primùm Dominico die Palmarum, ſolenni ſacrificio facto, ramiſque de more diſtributis, prodijmus ſupplicantes, Crucemque præferentes per magnam; emenſaq; area ſpatioſa è regione ianuæ, foribus in reditu occluſis, Coſmus, qui extra templũ cum ſigno Crucis populoq; remanſerat, clamare cæpit, Attollite portas: cui reſpondebat è templo chorus, vt aſſolet. cùm tertio denique admiſſus eſſet, & ad aram maximam ordo comitantium, non ſine ſumma omniũ lætitia perueniſſet; ſacrũ miſſæ continuò cæptũ eſt. Paſſione Domini decãtanda,

ingens

ingens animorum motus, & eorum, qui recitabant, & eorum qui audiebant eſt factus: tantumque dolorem de lictorum atrociſſima innocētiſſimi Domini mortis narratio omnibus attulit, ſimulque intimum ſolatium ita magnum, vt ſatis appareret, omnia hæc à Spiritu Sancto proficiſci. atque ita ſacrum peractum, & ritus illi ſanctiſſimi quid ſibi vellent, populo expoſitum eſt. ad hæc templi parietes pullo periſtromate conueſtiti, & ſepulcrum excitatum eſt ad ſacratiſſimum Chriſti corpus condendū, ac perſoluenda iuſta ſolennia, adiuuantibus quinq; Luſitanis, qui in hac vrbe hyemauerant, ſeque ad nos Confeſſionis cauſſa receperant. Quartæ feriæ tenebras quas appellant, alternantibus choris canticum Zachariæ, cum ſymphonia; deinde pſalmus idem quinquageſimus magno cum ſenſu, lacrymiſque Chriſtianorum; gentilium verò admiratione, & approbatione concluſit. Poſtridiè, ad ſacram Euchariſtiam admiſſi Luſitani & Iaponij aliquot, qui quidem ad tantum myſterium idonei videbantur: & quia, tum primum cæleſte illud conuiuium inibant, ſumma animi dulcedine ac voluptate perfuſi ſunt. His rite peractis, corpus Chriſti condidimus, templum circumeuntes accenſis luminibus. In ſepulchri præſidio Luſitani duo, cum totidem pueris, armati maculis ferreis, galeiſque, ſunt collocati: quæ res cùm tempus illud referrent, quo Chriſtus liberator noſter in terris verſatus eſt; Chriſtianos mirum in modum commouebat, magnoque malè actæ vitæ dolore afficiebat vniuerſos. Sextæ feriæ exſequias maior populi frequentia celebrauit. decantata paſſione Domini, & corpore Chriſti recluſo non ſine motu & comploratione omnium, mirabilis erat ſacris peractis dolor ac mœſtitia Chriſtianorum domum redeuntium. Iidem Sabbato ſancto ſacris adfuerunt. Ara in medio templo exſtructa, ſacello etiam maximo aulæis pictaque tabella exornato, in qua Chriſti reſurgentis effigies cernebatur, multis præterea candelis ardentibus, pullum prætendebatur ſiparium: id, ſimulatque chorus, Kyrie eleiſon, nonies cecinit, ſubitò demiſſum, aram ipſam, & Coſmum

ſtan-

ſtantem aperuit, qui è choro clam ſe ſubduxerat, ſeq; or natu ſacrificantis induerat. Vbi verò Angelicus hymnus intonuit, confeſtim æra campana vi ſumma pulſantur. quæ res tanta ac tam repentina lætitia Chriſtianos affecit, vt mente pæne emoti viderentur, ſiue id ex præterito mœrore, ſiue ex rei nunquam ante id tempus viſæ nouitate contingeret. ſane ij nobis dicebant ſe iam nunc in hac vita fructum cœleſtis beatitudinis prægustare. At que his rebus in Chriſtiana fide non mediocriter confirmati ſunt. Paſchali die quæ conſequuta eſt, corpus Domini circumtulimus ſub vmbella, cereis & candelis accenſis. Symphoniaci, cæterique miniſtri ſertis amœniſſimis redimiti iucundè pſallebant. Nec tempeſtiuus tormentorum aliquot fragor, nec magna populi vis celebritati defuit. itaque concurſus multitudinis nullum eo die locum ſacro ſermoni reliquit.

Dum hæc geruntur, affertur Amangutio nuntius, dynaſtam quendam nomine Moridonum copijs adductis, Regeque Amangutij & principibus interfectis, vrbē totam flamma ferroque vaſtaſſe. Ac nobis vtique ſi eò veniſſemus, fuerat moriendum: ſed videlicet nos Dominus dignatus hoc honore non eſt, quem habere ij tantūmodo, quos præcipuè diligit. vrbis excidium ingens fames excepit, quæ cùm e barbaris multos, tum è Chriſtianis nonnullos abſumpſit: vniuerſum verò ciuitatis ſtatum ac ſobole in multos annos omnino perturbauit, ac perdidit. Atq; hi ſanè bellorum tumultus, quod adhuc experti ſumus, Chriſtianæ fidei propagationem magnopere diſtinuent; ſed nihilo minus eo ipſo tēpore in Bungi regno multi Chriſtiani fieri cæpti ſunt, præſertim ex inopi plebe. nam diuites ferè mundo ſeruiunt, & obtrectatorum voculas pertimeſcunt. Firando etiam à Balthaſare Gago litteras accepimus, in parua quadam inſula, triginta vel quadraginta homines Baptiſmum petere, Chriſtianos eius regionis in IESV Chriſti cultu proficere, phanumque extruxiſſe, quamquam pro multitudine populi exiguum. Quod verò ad nos ipſos attinet, nūquā occaſiones deſunt, quibus ꝓbemur & exerceamur.

Ete-

Etenim Bonzij fictis criminib⁹ falſiſq; teſtibus nos apud
populũ in inuidiã conãtur adducere, quòd ſcilicet huma
na carne veſcamur: atq; ad faciendã mẽdacijs fidẽ veſtes
manantes ſanguine in ædiũ noſtrarũ fores occultè con-
ijciunt. idque non ſemel hoc anno fecerunt, qui eſt à
Virginis partu M D L V I I. quocirca totò pæne Iapone
percrebuit, nos dæmonas eſſe, nec verbis noſtris haben-
dam fidem. quod etiã ſcriptis in ianua noſtra propoſitis
palã edicunt. A pueris etiam interdũ lapidibus petimur.
Cõplures præterea nos fœdè cõtumeliosè cõpellant, ta-
metſi contra honeſti viri permulti reuerentur, & colũt.

Huiuſmodi periculis (vt dicebã) tentamur à Domino,
& præclarè docemur, quã parũ ſine illius ope valeamus
ipſi. Idem tamen hæc Iaponiorum peccata diſſimulans,
clementiæ ſuæ non obliuiſcitur, ad alliciendos ad ſe a-
nimos nonnulla ſupra naturam interdum efficiẽs. Quẽ-
dam multis iam annis pæne paralyticum Baptiſmo lu-
ſtratum intra paucos dies ſanitate donauit. Mulierem
aſſiduo ſingultu etiam dum loqueretur & cibũ caperet,
iam diu laborantem, per Baptiſmum eo vitio liberauit.
Aliam energumenam, vt primùm Chriſtiana facta eſt,
dæmon reliquit. E montanis quidã cùm febri conflicta-
retur, ad templum noſtrũ deſcendit, certus inde non an-
te diſcedere quàm ſanitatem reciperet, poſtridieq; cõua-
luit. Iam in ipſo valetudinario, quod diximus, vulnera,
vetereſque decem atq; etiam viginti annorum abſceſſus
quarto decimo interdum die ſanantur. Atq; hæc omnia
neceſſaria ſanè ſunt ad huius gentis tenebras diſpellen-
das, detegendoſq; diaboli dolos, atq; præſtigias. ſimulat
quis ex compoſito ſe mortuum eſſe, hunc venefici extra
ctum è ſepulchro ſe ad vitam reuocaſſe mentiuntur. In-
terdũ etiam adiuuante dæmone ægrotos aliquos curãt.
Quidam cùm multos iam dies nuſquã appareret, vene-
ficorum opera repente comparuit. Defunctus cũ efferre
tur neſcio quis, vbi ad feretrum detegendum ſepeliendi
cauſſa ventũ eſt, nullum cadaueris ne indiciũ quidem in-
ueniunt. Hiſce alijſque id genus artibus miſeros Iaponi-
os diabolus decipit: quorũ ad cætera ſcelera, quæ multa
ſunt,

ſunt,illa etiam accedit immanitas, vt filios infantes cru-
deliter enecent,vel quòd vnum aut alterũ ſobolis cauſſa
ſatis eſſe,quòd in rei familiaris anguſtijs eorũ fœlicitati
hoc pacto ſe cõſulere arbitrentur. Perſuaſum habent et-
iam alicubi: quæ mulieres ventrem ferant,eæ fœminam
ſi pepererint,ad inferna dãnari:qua re permotæ fœtũ in
vtero medicamentis interimunt. Iã verò vetantur Iapo-
nij de vitæ exitu cogitare,ne videlicet mortis metu à fla-
gitijs deterreantur. quocirca mortem repentinam exop-
tant,beatumque putant cui ita obire contigerit. Sunt et-
iam qui dæmonem colant,eoque familiariſſimè vtan-
tur,quos Iamambuxas hoc eſt milites conuallium appel-
lant,ij ad famam ſanctimoniæ colligendam,ſeſe graui-
ter puniunt,ſtant,vigilant,cibo parciſſimo vtuntur;alte-
ro denique,vel tertio menſe,vbi ſatisfactum eſſe diabo-
lus pronuntiauerit;nonnullis amentiæ ſocijs vnà ſecum
adhibitis emendicata à popularibus ſtipe,mare petunt,
nauiculamque conſcendunt, cuius ſentinam ita perfo-
rant,vt accepta paulatim aqua mergatur. Adhæc,diabo-
lus magnopere ſatagit quò brutorum animantium ſpe-
cie vulgo adoretur. atque vt boues colant,hominem oc-
cupat;percontantibus nomen, reſpondet ſe regem eſſe
boum:rogatus vt abeat,negat ſe ex homine diſceſſurũ,
niſi templum ſibi exædificaturos eſſe recipiant. Si polli-
ceatur,abſcedit. ſi promiſſa nõ fecerint,rurſus reuertitur,
oppreſſumq; hominem varijs cruciatibus torquet,quo-
vſque phanum ædificent,in quo varias belluarum figu-
ras pro numine venerantur,capitali etiã alicubi propo-
ſita pœna,ſi quis bouem occiderit. Interdum etiam vena-
tores,ſi quam feram interemerint,ſuis veneficijs in mor-
bum inducit. Itaque eius rei metu feras pro dæmone ſup-
pliciter colunt. Quæ omnia facit ille nimirum ob eam
cauſſam,vt mortales vero Dei cultu deſerto mutent glo-
riã incorruptibilis Dei in ſimilitudinẽ imaginis corrup-
tibilis hominis,& volucrũ,& quadrupedum, & ſerpen-
tium. Iaponiorũ doctrina ſeu ſuperſtitio multiplex eſt.
alij neſcio quem iam mortuum colunt nomine Amidã,
alij quendam,quem Xacam nominant. eſt etiã hæreſis

eorum,qui lingua patria Fotoqui vocitantur,in opinionum ſuarum prauitate vſque adeo pertinaces, vt aurem Euangelio prorſus occludant. negant enim fidem habendam niſi,ſcriptis iјs quæ apud ſe habent:& pro miraculo eſt,ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſcipiat. Deniq́ue Soli etiam,ac Lunæ deorum honores habentur, necnon ipſi dæmoni,cui tēpla erigunt, atque in ipſis templis effigiē eius multo quā nos fœdiorem ac deformiorem depingunt. Multi ſunt etiam cœtus cœnobitarum vtriuſque ſexus,albo veſtium colore,ruſo, nigroque diſtincti,vita moribuſque turpiſsimi.

Societatis noſtræ in his partibus tria domicilia ſunt. Amanguti vnum, vbi multi erant Chriſtiani: verùm ædes eæ vnà cum vrbe ipſa incenſæ, & ſolum à barbaris templo Idolorum poſtea dicatum eſt:tametſi nunc audimus nōnullos qui ſi perſtiterunt Chriſtianos,idipſum iudicio reperiſſe,eiuſque poſſeſſionem noſtro nomine recepiſſe. Alterū eſt domiciliū Firandi. Tertium,idemque omnium maximū eſt hoc Bungenſe,quod in primis ſtabile Deo propitio futurum videtur,tū propter Regis (quamuis nondum Chriſtiani)eximiam erga nos beneuolentiam,& alijs rebus & in conſilio dando probatam nobis,& cognitam,tum etiam propter exiſtimationem à nobis apud præfectos regios magiſtratuſque collectam. Accedit quod Rex Euangelij promulgationem in ſuo regno ſibi gratam eſſe demonſtrat. Ad quem ſi Rex Luſitaniæ Ioannes patronus ac parens Societatis noſtræ legatum quempiam mitteret, multum ea res(vt arbitror)ad eius conuerſionem valeret. Vos etiam atque etiam Dominum obſecrate chariſſimi fratres,vt Regem hunc excitet:nam vtique ex eius conuerſione huius regni totius inſularumque conuerſio pēdet;quippe cùm ſit Iaponis Regum hodie in primis potens.

Septembri menſe Firandum, cùm ibi Balthaſar Gagus eſſet, duæ Luſitanorum naues appulſæ. Itaq; à Coſmo ad eius ſubſidium in Confeſſionibus audiendis, alijsque laboribus,quos noua prouincia ſecum affert, eò ſum miſſus. Meo aduentu Gagus,& Luſitani,&ipſe regu-

lus

lus oppidi valde gauiſi ſunt. Et quoniam Chriſtianorum veterum vita moreſq; apud hos populos in vtranq; partem plurimum ad exemplum valent; primum omnium ſuadere Luſitanis inſtitimus, diligenter cauerent, nequē neophytorum exemplo ſuo offenderent. Multos Confeſſione purgatos ſacra Euchariſtia refecimus. omnibus verò dominicis feſtisque diebus ad Luſitanos à nobis, ad prouinciales à Iaponio Chriſtiano comite noſtro magnæ virtutis homine, & ſalute ſuorum cupidiſſimo conciones habebantur: ſemel etiam cum ſymphonia ſacrificauimus, & ſolenni ſupplicatione. præibant ſclopetarij quadraginta cum diſploſione feſtiua: hos tibiæ ſequebantur: deinde Luſitani duo cum funalibus, & cruci fer vnus dalmatica indutus. tum è fratribus duo Litanias concinebant: poſtremum locum tenebat ornatu corporis pretioſo Balthaſar Gagus ſacerdos. Vbi in conſpectum nauium ventum eſt, in quibus erāt vexilla ſublata varijs Crucibus coloribusque fulgentia, prætereuntes nos maioribus tormentis honoris cauſa conſalutarunt. Frequēs tum ibi fortè mercatus erat, quò ex omnibus ferè partibus negotiatores cōuenerant. Itaq; ſpectaculū magna Chriſtianorū lætitia, magno barbarorū cōuentu atq; approbatione celebratū eſt. Cùm ad Crucem perueniſſemus, quam non longè ab ædibus noſtris locauimus; habita de laudibus Crucis oratione, ad tēplum eodē ordine redijmus. Faxit Dominus vt ꝑ hos ſanctos ritus qui cernuntur, Creatorem ſuum agnoſcant homines, qui corporis oculis cerni non poteſt. Interim nunciatur lætus rerum Bungenſium progreſſus, ſimulq; Pauli obitus natione Iaponij, quē ægrū Funaij reliqueram, virum magnis virtutibus præditum. Hunc ferunt, agentem animā, intermortuis vocibus nihil tamen æquè clarè pronuntiaſſe ac Ieſus, Maria: cuius mortem homines pariter vitamq; admirati ſunt. Is triēnium iam in vinea Domini laborauerat fidelis operari⁹ comesq; noſter magno animi ardore, ſpiritu, curaq; ſalutis humanę. Itaque multum eius morte dāni fecimus. ęgrè enim in tāta hominum nequitia ſimilē Paulo reperias. Balthaſar Gagus

Coſmi iuſſu ex eo loco Facatam profectus eſt, vt poſſeſſionem adiret areæ quam Rex nobis ad ædes ædificādas attribuit. Inde Bungi Regē inuiſet, vt is totam rē auctoritate ſua confirmet. ſperamus aūt id valde è re publica futurū. eſt enim ea vrbs cæteris aliquanto pacatior, qđ mercatores opulenti, qui ibi commorantur, diuitijs metuentes ſuis, imminētis belli pericula largis muneribus, & congiarijs redimunt. Hic locus quartum iam quintūue annum abundat annona. exſpectamus viciſſim vaccas Pharaonis ſtrigoſas, quas vtinam Deus arceat. effodit enim pectus, infantium multitudo à parentibus tali tempore pereuntium: quibus ſi nunc in ipſa vilitate nō parcunt, quid in caritate putandum eſt? Magna.n. (mihi credite) fratres cariſſimi ſterilitatis incōmoda ac difficultates in his regionibus ſunt, prorſus vt ipſi diuites herbis tolerent vitā. Idcirco nos Ioſephi prudentiā imitati, in annum inſequentem aliquid ſemper cuſtodientes, Chriſtianorum inopiæ, ac neceſſitati conſulimus: tametſi inter Ioſephi horrea noſtraque permultum intereſt, quippe apud nos non niſi naſturtiorum folia, lactucæq; ſole toſtæ adſeruantur. Res frumētaria in his locis eſt perexigua: nam triticum vbi maturum eſt, imbrium vi tempeſtatumque deperditur. Oryzam fere demetunt, eamque non ita multam, vt vniuerſæ vrbi ſufficiat: nec ea paupe res, niſi ſi quando gratulationis cauſſa veſcuntur: quos tamen omnes Domini benignitas alit, ac ſuſtinet.

Scriptis his litteris, cognatus quidam Reguli Firādenſis armis Regi Bungenſium illatis acie victus eſt: quem quoniam Firandenſis Reguli ope adiutū Rex Bungi cognouit, va ſtitatem eius regno inferre conſtituit. propterea Funaio ſcripſit ad me Coſmus rumorem eſſe, Bungē ſem exercitum infeſtis ſignis in hæc loca venturum: proinde ſi opus eſſet, rebus noſtris maturè proſpicerem. Ex hoc denique intellexi quid eſſet, cur antea me Rex Bungi vt Octobri menſe hinc diſcederem, per litteras monuiſſet. Huius belli metu perterriti afflictique Chriſtiani quidam ad me noctu venerunt, profeſſique ſunt, ſi ego Firandi remanerem, ſe ad oppetendam mecum vnà

mor-

mortem in templum noſtrum eſſe venturos:ſin minus, intra priuatos parietes vitæ finem exſpectaturos:quos ego ſalutaribus præceptis inſtructos,ijs verbis quæ tempori ac rei conuenire videbantur,bono eſſe animo iuſſi.Huius inſulæ Firandi circuitus nouem paſſuum millia colligit,& aliquot habet vicos,quorum maximus eſt hic vbi ſum in præſentia familiarum omnino ducentarum.In reliquis ſunt Chriſtiani nõnulli,quos, niſi bellum impediat,ſingulis hebdomadis inuiſere ſtatui.

Hæc habui, mihi cariſſimi fratres, quæ de hoc anno MDLVII.ſcriberem.vos oro per IESVM Chriſtum, vt precibus veſtris mihi veræ ſummiſſionis,perfectæque obedientiæ virtutem ab eo impetretis, qui mea cauſſa ad ignominioſam vſque Crucis mortem eſſe obediens voluit. Ex inſula Firando quarto decimo Calend.Nouemb. MDLVII.

MELCHIORIS NONnij ad Societatem Ieſu in Luſitaniam.

ANNO poſt Chriſtum natum MDLV. ad vos dedi litteras ex ora Sinarum, vbi hyemare coactus fueram, cùm Iaponem tenere non potuiſſem. Multa in eo itinere & magna vitæ pericula adiuimus, cùm aut in vada incideremus;aut naues inter ſe concurrerent. In eo autem portu Sinarum ad menſem Iunium vſque ſubſtiteramus,quod anni tempus Iaponicæ nauigationi vulgo putatur idoneũ.Sed cũ repente decretũ eſſet inſequentem quoq; hyemem ibi traducere;continuò Luſitanos qui ſimul aderant circiter trecentos inſtitimus conſuetis officijs adiuuare.Caſa itaq;&tẽplo è paleis raptim exſtructo,quotidie Chriſtiana doctrina tradebatur:omnibus verò dominicis feſtiſq; diebus ſacrũ miſſæ & verba de rebus diuinis non ſine magno fructu fiebant.Quo quidẽ tempore dici non poteſt,fratres cariſſimi, quantũ voluptatis animo ceperim,cũ viderẽ in Sinarũ regione,

inter tot ſeculorum idololatras, diuina ſacrificia peragi, & Euangelium promulgari: & præſertim hebdomadæ ſacroſanctæ Paſchatiſque ſolennia, multis eorũ qui aderant lacrymis lætitiaque celebrari. Illud etiam percõmodè factum eſt, vt Luſitani aliquot redimerentur, ab incolis iamdiu in vinculis habiti, & capite ſine culpa damnati. Tenebantur aũt adeo tetra immanique cuſtodia, vt niſi hiſce oculis ego ipſe vidiſſem, nunq̃ fieri poſſe putaſsẽ, vt quisquã eo vitæ genere ſpiritum duceret.

Quadrageſima exacta, Cantonẽ Sinarum vrbem (quæ Oliſiponi magnitudine pæne par eſt) triſtes nuntij perferuntur, quibus oẽs valde perterriti ſumus: in Sancij prouincia, tantã repentè aquæ vim ſcaturigine crebra è terræ viſceribus erupiſſe, vt omnem circa regionem ad paſſuum centum octoginta millia inundauerit, vrbes ſeptem villaſque cõplures obruerit, omnibuſ incolis vel ipſa inundatione demerſis, vel ſi inundationẽ effugiſſent, demiſſo cœlitus igne cõſumptis. Quod ita pro certo eſt habitum, vt Chaurel, qui magiſtratũ Cantone ſumma cum poteſtate gerebat, quod patrem atque familiam ea calamitate amiſiſſet, adminiſtratione depoſita (id enim in patris luctu ſolenne eſt) ad obrutam Sancij regionem magno cum ſqualore diſceſſerit. Hæc autem de Sinis tãtummodò cognita ſunt; nam Luſitanis alijſve omnino aduenis mediterranea penetrare nõ licet. Inde, anno proximo, Iunio menſe Iaponem verſus nauigare perreximus, & duas inter inſulas certum naufragij vitæque diſcrimen Dei beneficiò euaſimus. cuius clementia, & in eiuſmodi periculis cura ſalutis noſtræ, noſtram in ipſo fiduciam non mediocriter auget, magnamque ſpem affert fore, vt Bungi Rex ad Chriſtum adiungatur, præſertim cùm eius rei, Rex ipſe, ſcriptis ad Prætorem Indiæ litteris, ſignificationes dederit non obſcuras.

Cùm ad Bungiorã appropinquaremus, ad oppidũ quod cãappulimus, cuius oppidi principes, ſumptis armis ab Rege defecerant. ibi ex incolis qui ad nauem acceſſerãt, audimus vrbem totam euerſam eſſe, aufugiſſe Regem, putare ſe noſtros etiam ſocios qui ibi commorarentur

occi-

occiſos. Ea res quãuis falsò nuntiata, omnes quotquot eramus in naui, magnopere conturbauit, ac perculit. Sed illuc nihilominus vento aduerſo cõtendimus, & Socios omnes incolumes Dei beneficio offendimus. Quos ego nobis ad littus obuiam prodeuntes quanto meo gaudio viderim, verbis exſequi fratres cariſſimi nequeo, prorſus vt à morte reuocati mihi viderentur. Neque verò in eo congreſſu Coſmus ille Turrianus temperare lacrymis poterat, bonus vtique ſenex, & vir planè egregius. Annos aliquot Amangutij vixerat, in ea vrbe relictus à Franciſco Xauerio. ibi rem Chriſtianam adminiſtrauit egregiè, multis magniſq; laboribus, ac difficultatibus fortiter ſuperatis. Etenim vel intra priuatos ipſos parietes à Bonzijs lapidibus ſputiſque appetitus, illuſus, & contumeliosè tractatus eſt, cùm ſine magno periculo domo pedem efferre non poſſet, idque ob eam maximè cauſsã, quod poſt Franciſci Xauerij ex eo regno diſceſsũ, Rege ipſo Amangutij ex inſidijs interfecto, aſſiduo pæne bello ac ſeditionibus, cum vniuerſæ fere nobilitatis ac magiſtratuum cæde regnum illud exarſerat: cuius rei culpam Bonzij (quorum eſt magna apud plebem auctoritas) cùm in Chriſtiana ſacra ſuſcepta, neglectaſque Deorũ religiones conferrent; tantã in inuidiã Coſmũ adduxerant, vt & mundus illi crucifixus, & ille mundo viciſſim iure optimo dici poſſet. Sed eum in hiſce incõmodis & ærumnis præclara nimirum conſcientia ſuſtentabat: quippe qui ad Chriſti Domini noſtri gloriam retuliſſet omnia, & Amangutianã Eccleſiã interim conſeruari atque augeri intelligeret. Deniq; mihi narrabat, nunquam ſe in vita, lętitię ac voluptatis tantum cepiſſe, quantum per id tempus Amãgutij percepiſſet. planè vt exiſtimem illum è lacrymarum mira ſuauitate & copia, magna ex parte oculorum aciem perdidiſſe. Vt in Bungum veni, dedi operam vt Regem ipſum inuiſerẽ, multiſque eum rationibus ad Chriſtum traducere ſum conatus: ſed fruſtra, partim quòd hoſtium metu in locũ munitum ſeſe præſidij cauſſa recepiſſet, partim etiã quòd ſibi intelligeret Chriſtiana lege mores eſſe mutandos.
 Acce-

Accedebat illa quoque ſuſpicio, fore vt populares ſui Chriſtianum regem ferre nollent. Sed illud maximè retardabat hominem, quòd dæmoni deditus eſt in ea Bōziorum ſecta, quæ animum ait vnà cum corpore interire, ſpiritum eſſe nullum, & nihil omnino præter ea quæ ſenſu percipimus. Sunt autem Bonzij cum regni proceribus affinitate coniuncti, nobis verò, quod plebi eorum ſcelera fraudeſque detegimus, iniquiſſimi, tantiſque mēdacijs populum onerant, nihil vt Euangelio in his terris maiori impedimento eſſe videatur. Quod idem Franciſco quoque Xauerio (quamuis id nos celaret) vſu véniſſe nunc demum cognoui. Quot ille in ijs locis incommoda ſuperauit; cùm pedibus iter aſſiduè faceret, cùm per vias, ædeſque Bonziorum, ac principum concionaretur, vulgaribuſque cibarijs, quæ inſipidiſſima ſunt, victitaret! In magnis verò frigoribus, inſtar famuli à pedibus, Iaponios equites citato greſſu perſequebatur, talari veſte nunquam depoſita, & quidem ſarcinula onuſtus, vt eo comitatu inſidias latronum effugeret. Idem in caſtigandis Iaponiorum flagitijs & ſuperſtitionibus adeò fuit liber ac vehemens, vt trepidaret comes eius, qui mihi hæc deinde cuncta narrauit. Quoties ille puerorum inſectantium vociferationes, iurgia, lapidationes conſtanti ſemper inuictoq; animo pertulit! Mortem verò pro Chriſto vſque adeo optabat, vt eam vltro pæne quærere videretur. Regis quidem Amangutij nefario flagitio liberè atque acriter accuſando, non obſcurum adijt vitæ diſcrimen. Iaponijs proceribus quibuſdam eum parum honorificè compellantibus; trementem interpretem, & mucronis ictum in ſingula momenta exſpectantem, ijſdem compellationibus (tametſi citra contumeliam) reſpondere iubebat. idque non contumacia elatus, ſed quòd illud ſentiret ac diceret: nullā (vt tum res erāt) ſuæ doctrinæ dictorumq; in ijs locis auctoritatem futurā, niſi maiore apud eos eſſet in honore, quàm ipſimet Bonzij, quos illi ſanè valde reuerentur. Quam eius animi magnitudinem vitæque contemptum Iaponij vſque adeò mirabantur, vt i

Xauerius etiamnum magnum apud multos nomen ſanctitatis obtineat. Ego in grauiſſimam febrim incidi magno ſanè vitæ periculo: ex qua tertio denique menſe prę ter opinionem euaſi: cumque res Iaponicæ turbulentæ exiguam ſpem profectus oſtenderent, infirmo etiãtum corpore ad meum prouinciale munus in Indiam mihi renauigandum exiſtimaui. Huc nos (qualem nec videre me in vita memini, nec verò exiſtere vnquam poſſe putaui) ſæuiſſima dierum quinque tempeſtate iactati, incolumes Deo miſerante peruenimus: cuius bonitatem ſupplices exoramus, vt quos è tot periculis ereptos in hæc loca perduxit, eoſdem obedientia duce ad cœleſtia regna ſedeſque peruenire patiatur. Cocino iiij. Idus Ianua. MDLVIII.

GASPARIS VILELÆ ad Societatem Ieſu Goam.

ANno ſuperiore, fratres mihi cariſſimi, ad vos fusè perſcripſi res cũ alijs huius prouinciæ locis, tum præſertim Firandi geſtas, vbi annum ſum commoratus. quo temporis ſpatio Chriſtiani mille & trecenti facti, tẽplaq; tria Chriſto dedicata ſunt, quæ Idolorũ antea fuerant. quam rerũ conuerſionẽ aduerſarius ægrè ferens, magnas in nos turbas per Bõziũ quendã excitauit, qui ex incremento rei Chriſtianæ acri odio in nos iã ante cõcepto, habita inſuper nobiſcũ diſputatione turpiter victus, adeò exarſit dolore ac rabie, vt in perniciẽ noſtram ex illa die neruos oẽs intẽderit. Cõfeſtim praua Bonziorũ dogmata atq; mẽdacia vulgo prædicare aggreſſus eſt, idq; eo euentu, vt cuius nomen Firandi ante id tempus obſcurum atq; ignotũ fuiſſet, plurimos iã ſectatores haberet; nec plebs modò, ſed ipſi Bonzij ex eius penderent. Inter hæc ille populum in nos omni arte incitare; monere & hortari, vti nos, ſicuti Franciſcum Xauerium ante, exterminarent, atque

ita Deorũ ab ſe iram ac minas auerterent. quibus rebus effectũ eſt, non ſolũ vt multi in nos falſum dicerent teſtimoniũ, ſed etiã quod Chriſtianos pupugit vehementer (vt Crucem effringere non dubitarent in ſacro cœmeterio poſitam: quam iniuriam & Regulus ipſe, & aliquot alij Chriſti gloriæ cupidi, quanquã vlciſci parati, iuſtis tamẽ de cauſſis patienter tulerunt. Dominus verò Deus noſter nihil ijs alijsq; multis eorum ſceleribus cõmotus, ſed recordatus miſerationũ ſuarum antiquarũ, pro flãmis atq; fulminibus ſigna miſit è cœlo ad eorũ tenebras fugandas perq̃ clara & illuſtria: etenim in media aeris regione ſpecies Crucis apparuerunt, aliaque prodigia valde conſpicua. verũenimuerò vſq; adeò denſa caligine mentes eorũ obductæ ſunt, vt inſolitã lucẽ intueri nequiuerint; ſed poti⁹ in ſua ꝑtinacia obfirmatiores, neophytos à Chriſti cultu ſumma vi reuocare conati ſint.

Meacũ eſt vrbs totius Iaponis caput, frequentiſſima academia, litteratorumque conuentu percelebris: cui ciuitati quòd Euangelij lux nondum affulſit, Coſmo Turriano Rectori noſtro viſum eſt faciendum, vt aliquis noſtrum ad explorandum ciuitatis ſtatum, ſimulque tentandum quis ibi locus Euãgelio ſit, mitteretur. Eius rei gratia crebris ſupplicationibus ac ſacrificijs ritè peractis, hæc mihi prouincia obtigit, quamuis ad tãtum onus haudquaquã idoneo. Sed qui illud mihi impoſuit Dominus; idem ferendo quoq; ſuppeditabit vires. Equidem, quod ad me attinet, mortem, iniurias, incommoda, & frigora quæ in ijs regionibus maxima ſunt, mihi propono. Iaponicæ linguæ tametſi conſuetudinem aliquam nactus ſum, tamen quò facilius atq; commodius cum Iaponijs agere poſſim, interpretem è Societate noſtra Iaponium mecum duco, iamq; me ad iter accingo. Itaque ne longior ſim, temporis anguſtiæ prohibent. Illud à vobis fratres cariſſimi enixè peto quæſoque, vt me in tali tantaque re omnis opis egentem, Domino quàm diligentiſſimè commendetis. Ex Iapone. Cal. Septemb. MDLIX.

IOAN-

IOANNIS FERNANDI AD Melchiorem Nonnium.

ACTA proximi ſuperioris biennij cognoſces ex litteris ijs quę publicè miſſæ ſunt. Nunc accipe quæ mihi in præſentia occurrunt. Bungenſium Chriſtianorum in ſuſcepta religione maior in dies firmitas atque cōſtantia cernitur: quippe ſeſe pœnitentiæ, & Euchariſtiæ ſacramētis identidē muniunt: ſacris concionibus adſunt, ſubinde ſe verberibus puniunt, aliaq; pia munera diligenter obeunt: horarias preces quotidie recitant, cruciatibus Domini in horas ſingulas ita diſtributis, vt vniuerſam eius hiſtoriæ ſeriē ſingulis diebus ea ratione percurrant. Neq; verò Facatę, quāquam templo à militibus direpto & diſturbato, ceſſatum eſt. Nā præter fœminas pueroſq;, patres familiarum ſex baptizati ſunt, quorum opera illam Eccleſiam propediem reſtitutum iri confido. Atq; vt intelligas, Iaponij Chriſtiani quantum in virtute profecerint; narrabo quid vni eorum nobili genere nato contigerit. Is cùm eſſet Amāgutij apud amicum opulentū, qui agros oryzæ feraces ei fruendos dederat, cumque videret ſe occupationibus diſtineri, quò minus Chriſto, quemadmodum optabat, totum ſe manciparet ac traderet; fundo vectigalibuſq; relictis, Facatā vnà cùm vxore, liberis, ac ſeruis venit, vbi non modò ſe ipſum Deo verè atq; ex animo dedidit; ſed filium quoq; indolis egregiæ nobis tradidit tenera adhuc ætate, Societatis noſtræ doctrina præceptiſq; imbuendūm. Idem, vt vni Deo vacaret, abiectis omnibus negotijs, totū Quadrageſimæ tempus poſuit apud nos: quidquid à quotidiano ſacro & concione ſupererat otij, totū id, precando, contemplandis ſempiternis præmijs atq; ſupplicijs, morteq;, & extremo iudicio inſumēs: quibus rebus in Domini noſtri IESV Chriſti cognitione & amore creſcebat in dies. Accedebat ad eius conſtantiam virtutemq; corroborandam, rerum à martyribus piè fortiterq; geſtarum aſſidua recordatio: è quibus præcipuè diui Stephani delectabatur præclaro

facinore, pro lapidatoribus ſuis in extremo ſpiritu Dominum deprecantis. Vbi hebdomadæ ſacræ dies venerunt, vitæ maculis per Confeſſionem diligenter elutis, ipſo Paſchatis die cum alijs quattuor aut quinque cæleſti pane ſeſe pauit ac munijt. Quinto autem ſextove poſt die, capta vrbe Facata, è principibus quidam qui ſeditione commota in regem Bungi arma ceperat, is apud quẽ noſter Chriſtianus (vt diximus) Amangutij antea vixerat, ſe ab illo deſertum indignatus, eum à ſicarijs ad necẽ conquiri iubet: quos ille vbi ſe adorientes aſpexit, non modò arma non ſumpſit, cùm eſſet vir alioqui fortis ac ſtrenuus; ſed etiam quaſi manſuetus agnus in genua procubuit, tã diu ad Dominum Deum oratione conuerſa, quoad vſq; impio ferro confoſſus eidem animam reddidit. nec dubitamus quin pro interfectoribus fuderit preces. Etenim diui Stephani exemplũ intimis eius medullis inhæſerat. Filius apud nos, vxor autem & filia apud ſanctam fœminam precationi ac pœnitentiæ deditæ, magnos in virtutibus habent proceſſus.

Alexander eſt quidã alius Chriſtianus. is cùm eſſet in famulatu potentis viri in agro Facatenſi, haberetq; in eodem famulatu ſocrum & coniugem, quæ vxori domini ſeruiebant; à Spiritu ſancto permotus, ea familiaritate ſalarioq; relicto, Facatam, Baptiſmi petendi cauſſa conceſſit. quo impetrato, perceptis iam Chriſtianæ fidei rudimentis, tota de re dominum fecit per litteras certiorẽ, eumque ita Ieſu fauente cõmouit, vt coniugem & ſocrũ ad ipſum continuò dimiſerit, quæ item ad Eccleſiam aggregatæ ſunt. & coniux quidem, quindecim poſt diebus exceſſit è vita, Ieſus, Maria piè pronuntians: quam multis rationibus in cœlum aſcendiſſe confidimus: Alexander verò vxoris morte ſanctiſſimè obita adeò permotus eſt, vt omnem pecuniam abijcere, vitam cœlibẽ agere, & quoad ſpirauerit, Coſmo Turriano parere decreuerit. Pijs ſacrificijs tuis & reliquorum patrum fratrumque mihi cariſſimorum me valde commendo. è Bungo, iij. Nonas Octobris. MDLIX.

Libri primi finis.

SEL E

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA

LIBER SECVNDVS.

LAVRENTII IAPONII ad Socios.

ACcepi veſtras litteras,quæ mihi periucundæ fuerunt: & quoniam intelligo quanto viciſſim deſiderio teneamini aliquid de ſtatu noſtro cognoſcendi; exponã paucis,quæ nobis in hac Meacenſi prouincia contigerunt. Primùm igitur Didaci domum deuenimus in Sacomoto vico: qui vicus iacet ad montis Frenoiamæ radices,in quo cùm cœnobia litteratique permulti:tum verò inſignis cuiuſdam principis Bonziorum domicilium cernitur. ad eum montem cùm perueniſſemus, miſit me Gaſpar cum litteris ad Bonzium nomine Daizembum,quibus ille perlectis,aduentusque noſtri cauſſa cognita; reſpondit, magiſtrum ſuum ex principibus eius ordinis vnum, qui è Bungo nos euocauerat, anno ſuperiore extremum diem obijſſe; & ſe tenui re familiari,auctoritate nulla relictum,præſidio nobis eſſe non poſſe. ad eum tamen poſtridie Gaſpar, & ego reuertimus: & quoniam nos auidè ipſe decemque eius diſcipuli Bonzij audire videbantur; apud eos verba fecimus:

cimus:

cimus: à quibus admoniti nullas religiones in ea loca iniuſſu Bonzij eius regionis maximi induci poſſe; dedimus operam diligenter, vt eum conueniremus. Sed cùm res parum procederet; oppidi præfectum poſtremò rogauimus, vt nos ad illum introducere ne grauaretur. Tum ille: Si diſputandi cauſſa veniſtis (inquit) excludemini, ſin ædium viſendarum, id ſpectaculum vobis pecunia muneribusque mercandum eſt. Gaſpar, vt omnes aditus clauſos Euangelio vidit; à Frenoiama profectus, Meacũm contendit. In ea vrbe quatuordecim dies in ædibus conductis morati ad docendum minimè accommodatis, in alias migrare coacti ſumus loco celebriore poſitas. Huc Meacenſes nonnulli iam ad audiendum euangelium ventitabant. poſt quintum autem & vigeſimum diem, Bonzio nos deducente, viro in primis ciuitatis honeſto, Regem ſeu Imperatorem Gaſpar adiuit, à quo ita amicè acceptus eſt, vt ex ipſomet eius poculo, honoris & amicitiæ cauſſa biberet. tum verò frequẽtiore etiam vrbis parte nobis ad habitandum aſſignata, magna vis omnis generis hominum ad nos, vel audiendi, vel diſputandi cauſſa, confluxit: ſed animis initio tam obduratis, vt verbo Dei audito partim blaſphemarent, partim etiam irriderent nos, atque deluderent. per eos dies cùm honeſta mulier Meacenſis ad concionem veniſſet; vbi peroratum eſt, Baptiſmum petijt ſtatim: ſed rem diſtulit Gaſpar, eò quòd mulierem nondum ad id Sacramentum idoneam repperit. Cungues præterea duo (magni honoris nomen id eſt) noctu ad nos audiendos ita ſe conferebant, vt noſtram doctrinam valde probare viderentur: quidam verò è principibus oppidi Gamangoxini, qui Meaci habitat, cum decem alijs apud nos Chriſtianus eſt factus. poſtea cùm Gaſpar ad Mioxindonum, qui præcipuum Meaci obtinet dignitatis locum, auxilij petendi cauſſa à primario quodam ciue deduceretur; tota vrbe percrebuit Mioxindoni iuſſu primarium illum virum in vincula Gaſparem conieciſſe. rurſus, cùm vrbis præfectus per compita edixiſſet, ne quis Gaſparem læderet; fictis rumoribus multi edictum eſſe mentiebantur.

tieban-

tiebantur, vt Gaſpar oppido pelleretur. huiuſmodi multa prætereo, quæ ſingillatim enarrare nimis lõgum eſt. Sed iuuante Domino Ieſu Chriſto confidimus, nos, vt adhuc fuimus, ita etiam in poſterum incolumes futuros magna cum diuini nominis gloria, rabieque ac dolore diaboli, quando iam noſtri in hanc vrbem aduentus, ad Banduenſem vſque Bonziorum academiam fama penetrauit, ſexcentis paſſuum millibus Meaco diſtãtem. interim Bonziorum minis, atque importunitate compulſus hoſpes is, ad quem diuerteramus, nos domo ſua dimiſit: itaque in aliam nos recepimus. Hic acrius etiam in nos aduerſarij ſæuire cæperunt, cùm nos alij ſimias, vulpes alij, alij denique à dæmonibus occupatos, anthropophagosque appellarent: pueri etiam eorũdem inſtinctu cùm cæteris iniurijs, contumelijsque, tum etiã lapidum, glebarum, & arenæ coniectu infeſtarent, atq; laceſſerent. Quanquam his rebus, Domino adiuuante, minimè deterriti ſumus, quo minus Euangeliũ ad menſem Aprilem vſque nuntiaremus, cui Iaponij centum circiter fidem habuêre, baptizatique ſunt. ſub id tempus Bonzij quinque nos conuenerunt ex ea ſecta quam Baracaque appellant, qui meditationibus quibuſdam vacant arbitratu ſuo confictis. ij cùm nonnulla de nobis quæſiſſent eiuſmodi, vt appareret eos à dæmone agi, Gaſparis reſponſis victi abiectique conciderunt. Duo præterea ex ea ſecta quæ Tendaui dicitur, cùm diu nobiſcum de religione atque acriter diſputaſſent; conceſſêre ad extremum verâm noſtram eſſe doctrinam, tametſi eorum nemo ſe ad Chriſtum adiunxit.

Alius in primis eruditus, cùm è ſermone Gaſparis cognouiſſet vnum eſſe opificem rerum omnium, animosque hominum nunquam interire; idcirco negauit ſe Baptiſmum petere, quod ex impuriſſimo flagitiorum cœno emergere, caſteque viuere ſe poſſe diffideret.

In Bonziorum ordine magnum eſt nomen eorum, quorum eruditionem duo quidam ex principibus ſuo chirographo comprobauerint. Ea veluti quædam, canonizatio eſt: in ſella conſtitutos adorant, eorumque approba-

probationem ſcripto teſtantur. ex eo tempore qui probati ſunt, certos locos cæteris ad meditandum proponunt. Hûc dignitatis gradum adeptus Bonzius quidam, nomine Quenxu, qui ipſos triginta annos in meditando conſumpſerat; in charta pratum, & in eo aridam arborem depingendam curauit. ad arboris autem radices carmina duo deſcripſit iudicum chirographo confirmata; quorum hæc erat ſententia:

Prioris; Cedo, quisnam te ſeuit arbor arida?
Ego, cuius principium nihil eſt, finis nihil.
Poſterioris, Meũ cor, quod neq; eſſe, neq; nõ eſſe habet;
Neque it, neque redit, nec retinetur vſpiam.

Is igitur Bonzius cùm ad Gaſparem veniſſet contumacia inflatus, quòd diceret iam ſibi perſpicuum eſſe, quidnam antequam naſceretur fuiſſet, quid tunc, quid denique poſt mortem eſſet futurus; ſeque non diſcendi cauſſa, ſed animi tantùm, ad nos acceſſiſſe; diuinitus ita repente immutatus eſt, vt verè nihil eſſe quiquid ſciebat, ſibique Chriſtianam doctrinam eſſe neceſſariam intellexerit. Baptizatus itaque ſumma populi admiratione, vitæ exemplo, quam ducit ſanctiſsimam, alios aliquot partim conuertit ad Chriſtum, partim vehementer commouit. Coſmus autem amicus noſter qui ante ſexennium in Bungo baptizatus eſt, aduentu noſtro cognito nos ſtatim adiuit, parentibuſque ac patria relictis Dominum cœlebs colere, & Gaſpari obedire conſtituit. Bonzius erat quidam admodum ſenex, annos iam quadraginta in meditando verſatus. is Chriſtianam religionem ita auidè arripuit, vt id ætatis homo ad verbum Dei audiendũ à ſex paſſuum millibus ventitet. Ad hęc, Bonzij circiter quindecim Chriſtum ſecuti, partim legitimis iungi nuptijs, partim cœlibem vitam agere (quod in eo hominum genere maximè mirum eſt) decreuerunt. In vico Farima habitat Bonzius, qui piſcibus, carnibus, tritico, hordeo, denique oryza abſtinet, herbis tantùm

victi-

victitans, arborumque baccis ac pomis, quique æternæ ſalutis adipiſcendæ cauſſa voto ſe obſtrinxit è libro quodam X[illegible]cæ, quem Foquequium appellant, ſe gratis plebem erudíturum. Narrauit autem nobis, ſe ante decennium per nocturnam quietem ſibi viſum eſſe verſari cum ſacerdotibus, qui è Cenghequu, hoc eſt Europæ regione veniſſent, ſibique rectum ad ſalutem iter oſtenderent, experrectumque poſtridie, ſtatim audiſſe Amangutij eſſe presbyteros quoſdam è Cenghequu, de vita futura publicè diſputantes. Hic audito Euangelio gauiſus eſt; ſed quoniam ſine commeatu Meacum [illegible]ſtinè venerat, dixit ſe Farimam rediturum eo animo, vt ſublatis rebus neceſſarijs, votiſque neglectis, & fallaci illa vitæ aſperitate depoſita, Meacū reuerteretur, & Chriſtiana ſacra ſuſciperet. occultè etiam ad nos contulêre ſeſe au[illegible]angelij cauſſa viri inſignes duo, quorum alter in me[illegible]ando exercitatus, quodam quaſi Epiſcopi munere fungebatur: alter erat Bonzius legum peritus, & concionator, qui in eo congreſſu Gaſpari apertè confeſſus eſt, in Iaponica philoſophia ſimplex nihil eſſe, vel ſolidum. Bonziorum quoque familia, quæ à Foxequu nomen duxit, vitamq; ſæueriorem cæteris omnibus profitetur; audito Dei verbo, noſtraque vitæ ratione perſpecta, quod Gaſpar gratis populum doceat, & cùm ipſe omni fœminarum conſuetudine abſtineat, tum laicos vna tantùm vxore iubeat eſſe contentos; offendi cæperunt in Bonzio quodam præfecto cœnobij, quem antea venerabantur vt Deum, quòd amicas habeat in occulto, & laboris in docendo ſui mercedem exigat: cumque carnium ac piſcium eſu cæteris interdicat, ea ipſe clam comedat; quocirca eum è cœnobio pellere; aliumque pauperem ac bene moratum in eius locum ſufficere decreuerunt. Tres præterea iiſdem meditationibus clari, quintum iam diem conciones noſtras aſſiduè celebrant, quos propediem baptizatum iri confidimus, eam rem ad exemplum magnopere profuturā. Non longè ab ædibus noſtris incendiū excitatū eſt: cuius incendij in nos vt veneficos, diaboliq;

præcones cauſſa conferebatur: ſed iam Bonziorum furor aliqua ex parte deferbuiſſe videtur. quorum cùm ita multæ,ac diuerſæ numerentur ſectæ, ſuam quiſque profiteri nos dicunt;Xingouini,idipſum Denichi, quod illi prædicent:Ienxuani Foben quoddam ſuum:Foquexani Mion(diſciplinarum ea nomina ſunt) Iondaxuenſes Amidam:Xintani denique Quoquium: ſed vt ſperamus,non longè aberit,quin omnes fateantur legē ſummi cœlorum terræque opificis noſtro præconio promulgari:quem pro ſua infinita clementia facturum eſſe confidimus, vt ipſum agnoſcant,agnitoque omnē laudem, & gloriam tribuant. Veſtras etiam atque etiam, fratres mihi cariſſimi, & iſtius Eccleſiæ, quibus ego maximè,deprecationes imploro. *Meaco iiij. Non. Iunias,MDLX.*

CONSALVI FERNANDI ad quendam è *Societate* Ieſu.

HIſce litteris nonnulla,frater mihi cariſſime,perſequar,quę,in Iapone dum eſſem,in vinea Domini geſta ſunt. Verſabatur eo tempore Firandi Gaſpar Vilela, cuius iuſſu Gulielmus vias vrbis ære campano circumiens, pueros ad Chriſtianam doctrinam Iaponicè diſcendam in templũ cogebat: ex quibus vnus admodum paruulus nondum ad cetum Chriſtianorum adiunctus;Gaſparem adijt Baptiſmum magnopere efflagitans.quem Gaſpar, id ætatis puerum, patre ethnico, cùm prius perdiſcere iuberet capita Chriſtianæ doctrinæ,reſpondit ille, nequaquam ſe inde abiturum,quoad Baptiſmo luſtratus eſſet.deniq; domum ad ſuos regreſſus, ita cum parentibus egit, vt patrem, matremque, fatres, ac ſorores ad Baptiſmum adduxerit. Ad aliud venio non minus mirabile. Diuturno morbo vexatus ethnicus quidam ex optimatibus, cùm varias curationes fruſtra tentaſſet, ſuadenti Chriſtiano cui-

dam,

dam, vt ad valetudinem recuperandam, Chriſtiana religione ſuſcepta, ad templum noſtrum accederet, aquamque luſtralem ebiberet; paruit ægrotus: ſtatimque in priſtinam valetudinē eſt reſtitutus. alij præterea morbi complures in his regionibus eadē aqua pellūtur.

Alius Chriſtianus cùm è graui morbo iam prope animam ageret; me accerſitum rogauit, vt quoniam eſſem è Societate Ieſu, pro ſe Dominum deprecarer: ſanitatem ſe continuò recepturum. pſalmis ſeptem pœnitentialibus recitatis, magnam ipſius fidem Dominus reddita ſtatim valetudine remunerari dignatus eſt.

Profectus ex eo loco Gaſpar in inſulam quandam ad promulgandum Euangelium, incolas plus ſexcentos triduo baptizauit, Chriſtianæ fidei præceptis imbutos. quæ res tanto diabolum affecit dolore, vt vnum è Bonzijs eò miſerit, qui populo perſuaderet, falſa eſſe quæ Luſitanus concionator docuiſſet. qua re cognita Gaſpar confeſtim eodem legauit è noſtris, qui apertis rationibus aduerſarij mendacia redargueret. quæ res Chriſtianos non mediocriter recreauit.

Haud ita multo poſt, barbari tres è principibus ciuitatis, communi conſilio profecti ad excindendam Crucem in monte à Chriſtianis erectam, vixdum ſcelere perpetrato, inter ſe rixari cœperunt, ſibique inuicem idipſum facinus exprobrare: demum eò rixa peruenit, vt eo ipſo in loco, vbi Crux poſita fuerat, inter ſe ex prouocatione dimicauerint: quorum duo poſtridie manè mortui ibidem reperti ſunt: tertius verò nuſquam poſtea apparuit (ablatus à dæmonibus creditur) nec aliud quidpiā de illo auditū eſt, niſi quod biduo poſt adoleſcens quidā repente ab immundo ſpiritu occupatus palā dicebat: ſe nimirum eſſe qui Crucē præciderat, & propterea ſe in altera vita torqueri acerbiſſimè. quod vbi videre Iaponij, rei occultandæ gratia adoleſcentem abſcondere ſtatuerunt, atque ita ex oculis noſtris euanuit, vt nihil de ipſo deinde cognouerimus, incertumque ſit, eum ne interfecerint. qui partim hiſce de cauſis, partim quòd ſexcentos quos dixi neophytos viderent

rent alios idola cremantes, alios in mare proijcientes, concurſu ad Regem facto poſtularunt, vt Gaſparem regni finibus pelleret. quib⁹ Chriſtiani cùm ex altera parte reſiſterent, reſque iam ad arma ſpectare videretur, Rex miſit qui Gaſpari nuntiaret, nequaquam ſibi placere eũ in ſuo regno interimi: proinde ad Socios ſeſe reciperet. quocirca in Bungum vbi erat eo tempore Coſmus Turrianus, inde conceſsit non ſine magno quidem animi dolore: quippe qui in ſpem veniſſet, Regis ipſius ad Dominum traducendi. is enim ſæpius Gaſpari præſente me dixerat, ſe animo ac voluntate eſſe Chriſtianum, & pro Chriſtiano ſe gerere, quòd præclarè intelligeret patriæ ſuperſtitiones quantum à veritate diſtarent.

Valetudinarium & ſodalitium, quod Miſericordiam vocant, à Coſmo inſtitutum in vrbe Funaio Regni Bungenſis, ethnici magna cum approbatione inſpiciunt: cùm enim inter ſe ex animo ac vere non amentur in primis, reperiri in toto orbe terrarum, qui pauperes curet, iiſque neceſſaria cuncta ſuppeditet.

Duo ſanè admirabilia mihi narrata ſunt, quæ in hoc oppido contigêre. ethnicus quidam è primoribus ciuitatis ancillam habebat Chriſtianam. atque, vt ethnici fermè Chriſtianos auerſantur, conuerſus ad famulam, Cur, inquit, tu Chriſtiana es, cùm ego ſim ethnicus? niſi continuò ab iſta religione receſſeris, hiſce ego te manibus interficiam. Cui ſerua Dei, non eo conſilio ſe Chriſtiana ſacra ſuſcepiſſe reſpondit, vt ijs mox deſertis ad barbaros ritus rediret. tum herus eius perſeuerantia cognita, cùm mortis minis interdixit, ne ex eo tempore ad Crucem adorandam ſeſe conferret. illa verò diuino fulta præſidio, nihil idcirco ab inſtituta Crucis latria deſiſtere, quoad eam herus obuiam in itinere factus, occidit.

Alterum illud eſt. Paucis ante diebus, quàm ego ad hunc Firandi portum venirem, Sinarum nauis Luſitanum quendam qui apud Sinas in vinculis fuerat, in eundem portum aduexit. Sinæ aliquot ibidem commorantes cùm ad nauim acceſſiſſent, vt Luſitanum viderent,

quærere de nauarcho Sina populari ſuo cæperunt; quo conſilio Luſitanum in ea loca perducere auſus eſſet, cum Rex Firandi ſacerdotem Luſitanum ex oppido pepuliſſet; niſi ſpoliari ſe ab Rege nauigio vellet, continuò Luſitanum interficeret. Hæc dum agitantur, diuinitus factum eſt, vt Chriſtianus Iaponius quidam interueniret. is vbi mœrentem Luſitanum aſpexit, ad eum confeſtim accedens, cauſſa mœſtitiæ cognita manu apprehenſum bono animo iubet eſſe: quantum per ſuas facultates liceat, nihil ei apud ſe defuturum inde perducit domum, ibique hominem habuit quoad vſque nos eò peruenimus. Et ſanè Luſitanos Chriſtiani tanta beneuolentia proſequuntur, vt in eorum ædes æquè liber illis atque in illas ipſorum aditus ſit: ſed tum præcipuè præclarum amoris ſui documentum dedêre, cùm Iaponij facta in eos coniuratione arma ceperunt. quod vbi à Chriſtianis cognitum eſt, communi ſtatim conſenſu ad eorum defenſionem ſe vel capitis periculo compararunt: cùm ex eis quidã extrema iam ætate, reliquorum domos circumcurſaret, hortareturque omnes ad mortẽ pro Chriſtianis fortiter oppetendã: quare perterriti barbari, à ſuſcepto conſilio deſtiterunt. Obſecrate fratres cariſſimi Dominũ, vt huius gentis animos ad ſuos errores ac miſerias recognoſcendas illuminet. Cal. Decem. M D L X.

LVDOVICI ALMEIDAE AD ſocios in Luſitaniam.

IN ijs litteris, quæ à vobis ad nos aſſiduè perferuntur, inſignes amoris erga nos veſtri, & caritatis cernuntur notę. apparet etiam quanto ſtudio teneamini ad nos ſubleuãdos in hæc loca veniendi hanc plenã pietatis voluntatem, quoniã nos remunerari nõ poſſumus, Dominus ipſe pro ſua benignitate compenſet: quanquã vt a[illegible] veſtro nos etiã aliqua ex parte reſpondeamus

 (quo-

(quoniam auetis ſcire quid à nobis in re Chriſtiana geratur) anni huius præſertim acta ad vos perſcribere ſtatui.

Balthaſar Gagus hoc anno ex Iapone profectus in Indiam, aduerſa tempeſtate retentus, hyemauit in ora Sinarum: atque id fuit cauſſæ, cur à nobis huiuſce anni litteras non acceperitis. Poſt eius diſceſſum nuntij Meaco allati ſunt, Bonziorum in Gaſparem Vilelam odium aliquantulum refrixiſſe. itaque rurſus aures dare cæpiſſe Euangelio, fierique aliquos Chriſtianos, atque in ijs nobiliſſimos homines, & in rebus Phyſicis admodum intelligentes. Miſſæ ſunt etiam aliquot à Meacenſibus illis neophytis ad Bungenſes Chriſtianos epiſtolæ; quarum vna duodecim circiter paginarum magnam harum regionum Chriſtianis attulit voluptatem, ſæpiuſque deſcripta, omnia Chriſtianorum loca peruagata, & ſimul recitabatur etiã ethnicis. Summa erat epiſtolæ, ſectarum Iaponis omnium (quæ plus vndecim ſunt) expoſitio ſimul & confutatio, cum religionis Chriſtianæ confirmatione: nec verò pacatas vnquam res Iaponiorum fore, quoad omnes fierent Chriſtiani: atque idipſum multis apertiſque rationibus probabatur. Menſe Iunio ineunte, ex Gaſparis ipſius litteris cognouimus illum iter cepiſſe ad vrbem Sacaium, quæ bidui diſtat Meaco; vbi ſpes magna meſſis vberrimæ oſtendebatur, non modò quòd ſit libera, & in primis ampla Iaponis totius; ſed multo etiam magis, quòd cum quidam è principibus ciuitatis illuc per litteras inuitaſſet, ædeſque ſuas ipſi ad Euangelij promulgationem obtuliſſet. cuius tantum eſt eius rei deſiderium, vt in Bungum etiam certum hominem cum mandatis miſerit ad Coſmum Turrianum. Recordabitur, vt ſperamus, pro ſua bonitate Dominus harum gẽtium, eaſque conuertet ad ſe: nos autem in ſuo confirmabit obſequio.

Quod ad Bungenſem Eccleſiam attinet, quæ nunc quidem eſt Iaponis omnium maxima; admodum augetur in dies (cæptis adſpirante Domino) cùm virtus veteranorum, tum etiam tyronum numerus: quorum tanta

ta eſt pietas, vix vt poſſim verbis aſſequi: nonnulla tamen attingã, vt ex ijs reliqua intelligatis. Primùm nulla nox præterit (vt mihi quidẽ videtur) quin verberationes in templo fiant, ac ferè ſemper omnium quotquot ibidẽ eo tempore ſunt. quibus in tẽplo non licet, ij ſeſe intra priuatos parietes cũ vniuerſa familia verberant. Quotidiè, quã uis ningat, Chriſtianis refertũ eſt templum: nec reſeratur fere, quin multi reperiantur ad limina præſtolantes. Feſtis autem anni celebrioribus, tanta vis hominum cõfluit, vt ad multitudinem capiendam vmbracula è frondibus raptim exſtructa cum templo continuare neceſſe ſit: atque alij quidem præcipuis anni feſtis, alij verò diebus Beatiſſimæ Virgini ſacris, alij quintodecimo, alij etiam [illegible]uo quoque die Confeſſione maculas abluunt. Sed B[illegible]genſium ſtudium ac pietas Quadrageſimæ præſertim [illegible] vicet. res profectò viſenda: quippe in ſingulos annos creſcit huius Eccleſiæ religio ac probitas.

In pueris ijs, qui ad nos Chriſtianæ doctrinæ gratia ventitant, aliqui ita parui cernuntur, vt nihil pæne præter catechiſmum eloqui poſſint: itaque idipſum quod tenent memoriter, oppido concinunt. Prope templum noſtrum duodecim circiter Iaponij patresfamilias habitant, quorum filij puerique ſingulis noctibus audito ſigno ſalutationis Angelicæ, ad Crucem conueniunt in ea vicinitate defixam; ibique nixi genibus totam horam quotidie in Chriſtiana doctrina decantanda conſumunt: idque parentum iuſſu, quorum tanta eſt pietas, vt infantibus Chriſtiana rudimenta vnà cum lacte paulatim inſtillent, eoſque tenera adhuc ætate noſtram in diſciplinam domeſticam traditos Domino conſecrent. nec verò parentum pietatem non imitantur liberi, atq; vnus præſertim natu maximus omnium, annũ agens tertiũ decimum; cui ſuper mẽſam cruciatus CHRISTI Iaponicè recitanti, fluunt interdum ex oculis lacrymæ, nulla vultûs mutatione. alij verò eorundem cruciatuum recordatione commoti, pijs Chriſtum liberatorem verbis affantur, ita ſuauiter, vt cuiuſlibet ferreum quam-

uis pectus emolliant. Itaque horum quos domi educamus operam ad conuerſionem harum gentium magno nobis vſui fore ſperamus: quippe cùm Iaponios auditores patria lingua magis quàm peregrina retineat. alios præterea quinque Iaponios apud nos habemus prouecta iam ætate viros admodum probos: tres videlicet Funaij, quartum Meaci cum Gaſpare Vilela: poſtremus comes eſt peregrinationis meæ, annum agens alterum & vigeſimum, tanta in dicendo ſuauitate ac lepore præditus, vt auditorum animos mirabiliter capiat: hæreſes verò Iaponicas, multaque de phyſicis ita callet, vt hoſce philoſophos omnes refutet, ac vincat. faxit Dominus, vt eorum animis ignem inijciat. Chriſtiani Facatenſes, ac præſertim vnus è principibus, Coſmum miſſis nuntijs per Deum obteſtati ſunt, vt eò aliquem è Societate mitteret: velle ſe optimum templum exſtruere, & alere ſumptibus quotquot è noſtris ibi commorarentur: quod iam fieri cæptũ eſt. hiſce de cauſis, & ſimul, quod multi Chriſtianorum vici alicuius è nobis aduentum ſermonesque iam diu deſiderabant, decreuit Coſmus, vt initio Iunij anni MDLXI. ad eos pagos, & loca finitima inuiſenda diſcederem.

Pridie quàm Facatam perueni, aduentu meo cognito Chriſtiani obuiam mihi alij ad tria paſſuũ millia, alij etiam longius magno cum gaudio proceſſerunt. ego comp[illegible] dies in ea vrbe moratus, incolas circiter ſeptuaginta [illegible]o fonte luſtraui. in quibus erant Bonzij duo Iaponicarum legum ſanè periti, cùm alter etiam regius concionator fuiſſet. is ſeptem dies mecum diſputando, interrogando, quæ dicebam in commentarios referendo conſumpſerat, cùm immenſa Dei Domini noſtri lux ei tandem affulſit, & illius exemplo multorum præterea tenebras diſpulit.

In eadẽ vrbe Facata cùm alij cõplures, tum præcipuè duo morbo graui laborãtes diuina ope ſanati: quorũ vnus paterfamilias tãto capitis dolore torqueri ſolitus, vt violẽtas ſibimet manus inferre ſæpe tentarit, tertiodecimo die Dei benignitate cõualuit. alter erat iunior a

fœdiſſima coopertus.is,quòd de Chriſtianis honorificè pie … ſentiret, putaretq; iuuante Domino ſibi per me ſanitat… reddi poſſe;in meũ conſpectum adductus eſt:quẽ vt vi… …,negaui me ei morbo poſſe facere medicinã:verũ tame… ne planè mœſtus à me diſcederet ipſe, quiq; eum adduxerant; remedium quoddam illi præſcripſi facillimum, & poſt tertium diẽ ad me redire iuſſi:ita nitidus rediijt,vt nulla vnquàm ſcabie laboraſſe videretur. equidem obſtupui perſpecta hominũ fide,aperteq; denuntia… … Chriſti… …is,ne ſanitatẽ pharmaco,ſed Deo Domino fideiq; ſuæ acceptam referrent:quæ quidem etiam in animos eorũ qui morbo liberati fuerant, redundauit. nam vterq; Baptiſmo petito,& poſt catechiſmũ impetrato,ad Eccleſiã aggregatus eſt.cũque iã diſceſſus mei tẽpus ap… …aret,quo æquiore animo id ferrẽt, ſpẽ illis maturi reditus … …orũ duo primores ita obfirmato animo itineris mei comites eſſe ſtatuerũt,vt eorũ ſtudijs remittere, aut eos de ſententia demouere nulla ratiõe potuerim.

In exitu Iunij Facata diſceſſimus in inſulam Tacaxumã,ambitu paſſuum ſex millium,in ditione viri principis Firandenſis,Antonij nomine:vbi cùm eſſent quingẽti circiter Chriſtiani,ethnici tantũ octo;ij quoq; ad Deũ noſtro aduentu conuerſi ſunt.Præeſt aũt eorum inſtitutioni,excellenti virtute vir,qui è Bonzio Chriſti ſeruus effectus eſt.ædẽ habent,quæ idolorũ antèa fuerat,in primis ornatam:cuius vectigali, itemq; el… …oſynis quas erogat inſtitutum ibi quoq; Miſeric…iæ ſodalitium, non modò ipſe antiſtes alitur,ſed etiam inopes peregrini,qui illuc ſanè multi (quod vidi per eos dies) religionis cauſſa ventitant.eadem ſtipis per Miſericordiæ ſodales rite fideliterque diſtribuendę ratio,ſeruatur etiam in vicina inſula Iquicuchi , itemque in cæteris inſulis , in quibus Eccleſiæ ſunt. quò fit, vt ad iter in ijs regionibus faciendum ſarcinæ & impedimenta minimè ſint neceſſaria:quippe,quocũque peruenias, omnia tibi gratis, ac ſedulò cõparantur;maritimo itinere naues, terreſtri comites & iumenta:quæ ſi recuſes, iniuriã videlicet ſibi … …ſeq; in Chriſtianis officioſis numerari non putant.

Firãdo cùm ad hanc inuiſendam Eccleſiam aliquot Luſitani veniſſent, horum Chriſtianorum religione, precandi ſtudio, obedientia, amore non modò in ſacerdotes noſtros, ſed etiam in omnes eorum vicarios tantopere delectati gauiſique ſunt; vt mihi affirmarent Socios noſtros qui in cæteris orbis terræ partibus [illegible] antur, ſi vel particulam norint eorum, quæ cum [illegible] hriſtianis geruntur, omnes Iaponicam hanc pr[illegible] ciam expetituros: quod equidem credo: nam vn[illegible] pr[illegible] fectò Chriſtianæ doctrinæ decantatio multas vobis præ lætitia lacrymas exprimat. quid enim ſi videatis pueros centum ac puellas, bis quotidie catechiſmi cauſa conuenientes, qui paucis ante diebus dicati diabolo fuerant, iam Chriſtianos templum ingredi, aqua luſtrali ſe aſpergere, demum ad precationem ritè genua fle[illegible]re? quid ſi duobus eorum voce præeuntibus, ſubſeq[illegible] cæteros, doctrinæque præcepta concinentes audiatis? idque tanta cum modeſtia, ac verecundia, vt oculos ſemper humi defixos habeant, ac duo illi præſertim, qui voce præeunt (quos ego de induſtria non ſemel, ac curioſè notaui) & quidem in maximis caloribus, cùm [illegible] ſudore manarent, tanta fuére conſtantia, vt m[illegible] los, pedes nunquam mihi mouere conſpecti [illegible] ptos profunda aliqua contemplatione dixiſſes. nec verò doctrina tantùm decantanda contenti ſunt: nam eius quoque explicationem libentibus nobis requirunt. Iam verò quanta cum animi veſtri voluptate intueamini Iaponios hoſce Chriſtianos poſitis genibus, manibusque ſublatis, Chriſtum è Cruce pendentem adorantes, lacrymis ad ſolum vſque fluentibus, in tormentorum Domini cogitatione ita demerſos, vt pene ecſtatici videantur? atque hæc quidem in hiſce inſulis prope deſertis. quid de ijs locis exiſtimandum eſt, in quibus (vt in Bungo) Sacramentorum eſt vſus frequens? quæ cùm ita ſint; miſereat (quæſo) vos fratres cariſſimi harum Eccleſiarum, Deumque cum gemitibus obſecrate, vt ſupplementum aliquod è Societate noſtra dignetur huc mittere. quod ſi fortè nimis diu diſtulerit, quàm vereor, ne qui venerint

ſtat, paucos ſuperſtites è nobis offendant: ſiquidem tres hac æſtate magnum vitæ diſcrimen adiuimus, quam tuetus Dominus, vt opinor, quoad alij nobis ad nouam hanc vineam tuendam colendamque ſuccedant.

Ex ea quam dixi inſula, in aliam traieci maiorem, quæ Iquitſuquî vocatur. incolas habet circiter mille quingentos: in ijs Chriſtianos fermè octingentos. ij, quod iam ante de meo aduentu cognouerant, obuiam mihi nauem cum primoribus aliquot Chriſtianis miſerunt: quam vt conſcendi, in ipſa nauigatione, tribus paſſuum millibus ante quàm ad inſulam peruenimus, Crucem aſpexi edito loco poſitam, quam ſatis amplo interuallo circumiens murus, ſepeliendis Chriſtianis cœmeterium efficit vbi deſcendimus, humaniſsimè excepti, continuò ad ſalutandam Crucē de more perreximus: inde tēplum eorum inuiſimus, eleganter ornatum. atque illos in præſentia quidem ne inopem plebem non ſine iactura ab inſtitutis operibus auocarem, dimiſi, concione in matutinum & veſpertinum tempus, puerorum verò catechiſmo in pomeridianum indicto. itaque tanti concurſus fieri cœpti ſunt, vt cùm multi excluderentur, aream [illegible] veſtibulum templum eſt, ſtoreis pro renata contegere neceſſe fuerit. Templum eſt autem excelſo loco, lucoque denſo, & ad aſpectum iucundo. in id aſcenditur gradibus, quibus in imis ſtagnum eſt aquæ, nudis pauperum pedibus abluendis, non ſuperſtitione, vel cæremonia, ſed ne templi cataſtromata calcata commaculent. Poſtridie quàm huc veni, cæteras quoque ſacras ædes luſtraui pulcherrimè poſitas, quippe quæ ante id tempus idolorum fuiſſent, quibus colendis optima loca diligenter exquirebantur: hoc autem tempore æditui Iaponij ſunt illi ipſi qui nuper Bonzij, nunc Chriſtiani appellantur, antea dæmonem, nunc IESVM Crucifixum ſupplices venerantur, & colunt. Et quoniam ex altero pago eiuſdem inſulæ ſanè frequenti, ad alterius pagi templū trium ferè miliariū interuallo Chriſtiani magno ſuo incōmodo venire cogebantur; tēplum ibi quoq; exædificandū curaui, quod paucis diebus mul-

torum ſubſidio, magnaq; omniũ alacritate perfectũ eſt tabula picta, cæteroq; ornatu ex vrbe Firando illuc necto. Chriſtianorum animis recreatis, cæleſtiq; ante purgatis iis, qui ad Baptiſmum videbantur idonei, ad alium Chriſtianorum pagum, quem Xixi vocant, ipſe perrexi, vt eos per Euangelium ſolarer, & ſimul vt in æde noua, quæ tum ab ijs ad tectum perducebatur, ſacellum exſtruendum curarem, Iquicuchienſibus Chriſtianis officios è nobis in eam rem fabros lignarios ſeptem, aliaq; auxilia neceſſaria deferentibus. ibi igitur amantiſsimè excepti à Chriſtianis; qui quaſi regem exſpectarẽt, ita ſedulò vias ante purgatas ornauerãt, prima luce, & veſpere de rebus diuinis diſputare inſtituimus, quò cõmodius cæteris horis diei ſacello exædificando vacarent, quod ſumma eorũ diligentia paucis diebus eſt abſolutũ. Catechiſmi deinde cura certo homini tradita, [illegible]ecimus eo conſilio, vt Facatam propediem reuerteremur, quod eius peregrinationis ſpatium Coſmus nobis ad Auguſtũ exeuntem vſque præſcripſerat. Iræ, Cruce ſalutata, cum incolis egimus, vt ibi templum (nullum enim erat) communi conſilio facerent. ad quod nobis Firãdo ſacræ imagines, cæteraque neceſſaria ornamenta tranſmiſſa ſunt. nonnullis concionibus habitis, quibus in fide Chriſtiani ſunt confirmati, Baptiſmoq; luſtratis qui luſtrandi ſupererant, Caſungam inde contendimus: vbi tanta nobis hominũ multitudo ſeſe obuiã effudit, vt feſti alicuius diei ſolẽnis celebritas videretur. Cruce adorata, ad primariũ quendã Chriſtianum diuertimus, apud quẽ nonnullis concionibus habitis, magna omniũ voluntate decretũ eſt templum, in quo ſacerdotes ſacrificarent, ſi qui in ea loca venirent: quò item Firãdo neceſſarius ſacrorũ apparatus eſt miſſus. Interea dũ hic agimus, mihi grauis homo narrauit Iquicuchi mulierẽ Chriſtianam ſuadente diabolo, ſiue eius miniſtris, abortus faciendi gratia pharmacũ ſumpſiſſe eiuſmodi, vt infantẽ ipſamq; parentẽ necauerit. Hui⁹ corp⁹ Chriſtiani, quippe q noxa capitali obſtricta migraſſet, in ipſorũ cœmeterio in quo Crux eſt poſita, ſepeliri cùm vetuiſsẽt; illa poſt ali-
quot

[Q]uot dies periculosè ægrotāti adoleſcēti cuidā Chriſtia[no] [p]er viſum, Corpus (inquit) meū ſacra ſepultura prohi[bitu]m eſt illud quidem: ſed ne idcirco me Chriſtiani dam[n]atam exiſtiment: nam ante quàm è vita diſcederem, Dominus contritione mea lacrymiſq; placatus eſt. quibus rebus Chriſtiani ex adoleſcente cognitis (namq; is deinde conualuit) valde animati ſunt.

Ex eo loco rurſus ad pagum Iquicuchi, atque inde, ſpe [r]editus Chriſtianis relicta, Firandum diſceſſi ad quædā ſacrorum inſtrumenta accipienda, quæ nobis Luſitanorum nauis aduexerat.

Firandum vt venimus, nauarchum Luſitanum allocuti, ad Antonium diuertimus ſtatim, qui cum vniuerſa familia nos peramanter accepit, detinuitque ad multam noctem nonnulla de officij religione perco[ntans]. poſtridie nauarchum adiui, vt permagnam tabulam pictam in naui proponeret Chriſtianis viſendam, quos in proximum Dominicum diem (quod eorum commodo fieret) ad concionem ſimul & ſpectaculum, dimiſſis per agros nuntijs, euocauimus. interea nocturnis hortationibus cùm cæteri Chriſtiani in fide animati ſunt, tum ethnici circiter quinquaginta ad Baptiſmum adducti: in ijs, è proceribus quidam Antonio non inferior. Et quoniam Firandi ſacra ædes erat nulla, petijt nauarchus ab Rege, vt in area noſtra excitare liceret ædiculam, in quam Luſitani qui verſabantur ibi nonaginta, religionis cauſſa conuenirent; eademque Firandenſes Chriſtiani deinceps vterentur. cui Rex ſe deliberaturum reſpondit. ea erat diſſimulata negatio. itaque id vbi reſciuimus, apud Chriſtianum in area noſtra habitantem priuatum ſacellum exſtruere, atque adornare conſtitui. quod ille tanta animi alacritate ſtudioque recepit, vt ædium duarum quas poſſidebat alterius, vltrò mihi optionem daret, ſeque cuſtodem fore profiteretur. igitur, Antonio præſertim operas & cætera neceſſaria benignè ſuppeditante, paratum oratorium eſt, & omnibus rebus inſtructum, in quo ſingulis noctibus Litaniæ & ſacri ſermones habebātur. vbi

Dominicus dies aduenit,è pagis inſuliſque finitimis ingens Chriſtianorum multitudo confluxit tum ad verbum Dei audiendum, tum verò ad ſacram viſendam imaginem,poſitam,vt dicebamus,in naui,loco periſtromatibus,vexillis, virẽtibuſque arborum ramis ornato, referta iam ſpectatoribus naui,cùm peroraſſem, eos omnes nauarchus,quod longè ab domibus ſuis abeſſent, liberali cibo,potuque refectos dimiſit.

Iam dies obrepſerat, quo die mihi in Bungum redeundum eſſet:quocirca ſacra tabula ex oneraria in nauiculam tranſlata, vt inde Facatam deueheretur; Chriſtianos Iquicuchenſes monui,me ſabbato proximo (vt promiſſa facerem) ad eos ex itinere venturum, & inde poſtridie veſpere profecturum:qua illi re audita, parata naui continuò ad me deducendum venerunt.ſub nocte conſcendi,comitibus pijs aliquot Luſitanis, qui me rogauerant,vt mecum ſe ad illas Eccleſias inuiſendas venire permitterem.Deſcendentibus nobis ad littus obuiam prodiére Iaponico more cum facibus multis:eodemque comitatu ad templum venimus,vbi nos magna populi multitudo cum pueris exſpectabat. Concione habita, & puerorum catechiſmo peracto,quòd iam intempeſta nox erat,plebem dimiſi, maneque poſtridie (Dominicus erat dies) poſt concionem incolas circiter tredecim Chriſtiana doctrina iam inſtitutos baptizauimus. Inde profecti,magna in itinere ac varia incommoda moleſtiaſque pertulimus.Nam & mari,paruis lintribus, iiſque monoxylis,vaſtos interdum ſinus præcidere ſumus coacti,vixque imminẽtium piratarum manus effugimus, qui captos homines diu multumque vexatos in ſeruitutem diuendunt;& terra,iumentis conſultò relictis,lutulenta via atque teterrima cingulo tenus cœno demergebamur:quæ tamen ſordes occurrentibus paſſim riuis eluebantur.Acceſſit ad hæc,aſſiduum pæne profluuium ſanguinis,quo ſanè grauiter acerbeque vexabar. Sed eas omnes difficultates, Chriſtianorum erga nos ſtudium caritaſque compenſabat egregia:cùm & hoſpitij commorationiſque noſtræ mercedem conſtanter ac benig-

ne re-

ne reſpuerent:& abeuntes,viatico omnibuſque rebus neceſſarijs liberaliter inſtructos vberrimo fletu proſequerentur:&,quod longè admirabilius eſt,impreſſa à nobis humi veſtigia ipſa;obſtupeſcentibus rei nouitate ac miraculo,qui mecum aderant Luſitanis,oſcularentur. Verùm, ne longior ſim,modum epiſtolæ faciam , ſi vnum addidero,ex quo facilè iudicare poſſitis,quanta ſit Iaponicæ gentis ac nominis ad humanitatem religionemque propenſio . Cùm feſſus è via , morboque pæne confectus,in quodam ethnicorum oppido ſubſtitiſſem; tameſi nullum erat deſiderium cibi, tamen ne planè deficerem , oryzam reformidans , putridaque piſcium ſalſamenta (hæc enim incolarum cibaria ſunt) miſi qui oua coemeret . is autem mihi mox oua cum ipſis nummulis retulit. Cauſam quærenti,reſpondit, incolas oua, quod dies ille feſtus ipſorum eſſet,vendere noluiſſe: quòd ægroto quærerentur,dono dediſſe. Denique in Bungum ægrè peruenimus:ibi quanquam à Coſmo,ac Socijs amantiſſimè acceptus , humaniſſimeque tractatus,vix tamen adhuc è diuturna ægrotatione conualui. Vos clementiſſimum Ieſum obſecrate fratres , vt mihi ad ſe perfectè colendum vires animumque ſuppeditet. è Bungo, Calend. Octob. MDLXI.

E SOCIETATIS IESV LITteris in Europam de obitu Conſalui Syluerię Luſitani.

CONSALVI Syluerię noſtri felicem obitum hac epiſtola perſequemur. Is circa initium anni MDLX.cum Socijs duobus Goa diſceſſit in regna quæ dicuntur Inhambanis & Manomotapæ, vt nationibus illis Euangelium nuntiaret,quod concionatorum inopia nunquam probè cognouerant. Vt primùm Inhambanē attigêre,morbo corripiuntur ita graui, vti Conſaluus natura valentiſſimus , oculorum acie vehementer hebetata fra-

fractiſque viribus, propemodum extinctus ſit. Vbi paulo melius habuêre, ad vrbem Regiam Tongen iter intêdunt. ibi Regem vnà cum vxore, ſorore, liberis, cognatis, regnique proceribus, populo deniq; pæne toto intra paucos dies magna omnium gratulatione atq; lætitia ſacro fonte luſtrarunt. Rex Conſtantini, Regina Catharinæ, ſoror Eliſabethę nomen aſſumpſit. Inde Conſaluus rei Chriſtianæ cauſſa relictis apud Regem Socijs, Manomotapam ire pergit. comitabantur amici Luſitani ſex. oram vnica biremi legebant. Moſambico inſula ſuperata, vix ad *Maſutæ fluminis* oſtiũ, *leucas nonaginta* proceſſerant, cùm atrox coorta tempeſtas, Conſalui deprecatione repente ſedatur atque comprimitur. Inde exſcenſione facta, die qui fuit Diuo Hieronymo ſacer, plicatilis ara in ipſo littore ad ſacrificiũ excitatur, ita vehementi Solis ardore, vt calceati Luſitani, terrę calorem ferre vix poſſent. Conſaluo autem inter ſacrificandum eruperunt ex toto capite puſtulæ: quas cùm ad curandas medicamenta nequaquam deeſſent, præclaro ſui ipſius odio incenſus ille cuncta repudiauit, ſeque naturæ dumtaxat ſanandum permiſit, ac tempori. Triduum ibi morati, tranquillo mari prouehuntur ad Colimanem fluuium. eò reflantibus iterũ ventis, ægrè ſubuecti, ad Mingoaxanem Giloæ regem veniunt amicum Luſitanorum: à quo benignè ac liberaliter accepti, facta etiã promulgandi Euangelij poteſtate, diutius tamen ibi nõ ſubſtitêre, quòd ad Manomotapæ Regem feſtinarent: quo vno ad Chriſtũ adiuncto, finitimos reges longè viribus atque auctoritate inferiores ad Chriſtum deinde facilè perduci poſſe confiderent. Hinc ad amnem ingentem tẽdunt Cuamam, leucas à Sofala triginta, ex quo rurſus in Lindem proximum ſinum periculoſa procella cõpulſi, tredecim ibi ſtetêre dies. Ab Linde cùm ad Cuamam denuo peruentum eſſet, in ipſo introitu fluminis re diuina peracta Conſaluus à Luſitanis comitibus petijt primùm, vt quoniam fines Manomotapæ ingredi inciperent, totum legationis ſuæ negotium Domino ſuppliciter commendare ne grauarẽtur: deinde vt equi bonique

ſarerent,ſi reliqua tota nauigatione ſe,vt precibus vacaret,à ꝗ eorum conſpectu atq; conſuetudine remouiſſet: in rebus, præſertim grauioribus, conſulto potiſſimum Deo exoratoq; opus eſſe.tum iubet in certa nauigij parte velum ſibi prætēdi.in eo receſſu octo ipſos dies ita delituit,vt ſemel tantùm quotidie toſti ciceris pugillo, & exiguæ ha ſtu frigidæ ſeſe reficeret,& quicquid à precatione ſupererat temporis,in euoluendo libro conſumeret,qui ſcriptas ſanctorum continebat vitas.

Octauo igitur die,cùm ad Senam (qui terminus nauigationis erat) veniſſent,vicum ſanè frequentem;ibi deſcenſum eſt ,nuntiuſq; à Conſaluo ad Regem de ſuo aduentu in intima regni miſſus.à quo dum reſponſum exſpectat,interim Chriſtianos aliquot inquilinos à peccatis per confeſſionem abſolutos, à turpi concubinarum conſuetudine ad ſacras nuptias legitimaſq; traduxit,catechiſmum publicè docuit,& è Luſitanorum ſeruitijs ibidem capita fere quingenta baptiſmo luſtrauit.Regem etiam Inhamioris,Regis Manomotapæ ſtipendiarium, tribus paſſuum millibus à vico Sena,cùm aliquoties adijſſet,cohortationibus ſuis ita permouerat, vt ſe vnà cū vxore & liberis, libentiſſimè Chriſtianum fore profiteretur.Sed Conſaluus, partim quòd non haberet quem apud illum catechiſmi cauſa relinqueret, partim etiam ne Manomotapæ Regis offenderet animum,ſi prius ſtipendiario quā ipſimet Chriſtiana ſacra impertiſſet,Inhamioris Regem vt potuit conſolatus,hortatuſque vt ipſe cū ſuis Dei bonitate fretus in ſuſcepto conſilio permaneret;totam rem in tempus aliud diſtulit.Iamq; alter effluxerat menſis,cùm Antonius Caiadus Luſitanus, qui morabatur in vrbe Regia Manomotapa, legatus à Rege ad Conſaluum aduenit Manomotapam perducendum. Cōſaluus ſacrorum ornatu cū ſacrato lapide & calice in ſarcinā colligato,ſublatoq; in humeros, ſe in viā dedit.Cū ad fluuios vētum erat,qui multi in ea regione ſunt,ſi quidem vado ſuperari poſſent.quamuis ad iugulum vſque pertingerent,tranſibat,manibus elata ſeq; capite ſarcina:ſin minus, vaſi ligneo impoſitū peramplo

Conſaluum,natantes ipſi propellenteſque traijciebant Cafres,quo nomine gentes eæ appellantur. ſub noctem natalem Domini ad Chetuchin pagũ haud longè a Manomotapa ventum eſt, factumque ter ſacrum ſumma Luſitanorum animi voluptate. In de Natalium feriarum octaua,cùm vrbem Manomotapam introiſſet, miſit confeſtim Rex,qui Conſaluum cum muneribus viſeret, auri pondere ingenti,bobuſque permultis, & famulis ad miniſteria quotidiana: quippe qui de Luſitanis mercatoribus iam ante cognouerat, Conſaluũ nõ modò vitæ ſanctitate virtuteq; præſtantem,ſed etiam generis claritate ac nomine in primis eſſe conſpicuum. Conſaluus gratijs actis,muneribusq; repudiatis,ex ipſo legato Regem cogniturum eſſe reſpondit, quod genus auri, quaſve diuitias quæſiturus in ea loca veniſſet. Obſtupuit ea animi magnitudine Rex,venientemq; ad ſe deinde Conſaluum tanta gratulatione & ſignificatione honoris excepit,quanta neminem vnquam antea. Nam & in ipſa penetralia, quò nulli eſt aditus, introduxit: & aſſidente matre, conſidere Conſaluum etiam in tapete iuſſit, Antonioque Caiado è concluſis ianua interprete adhibito, Rex quatuor continuò ſciſcitatur,quot fœminas,quid auri,prædiorũ,boum deniq; vellet; quos incolæ non minoris quàm aurum ipſum æſtimare dicuntur. Cùm nihil ſe præter ipſum Regem reſpondiſſet optare;conuerſus ad interpretẽ inquit Rex: Profectò neceſſe eſt,qui nihil horũ accipiat quæ à cæteris tãtoperè adamantur,longo interuallo à reliquis diſtare mortalibus: & nihilominus ad extremum multa benignè pollicitus, amantiſſimis verbis Conſaluum ad hoſpitiũ remiſit. Ibi dum ille manè rem facit diuinam , è principibus quidã prætereuntes cùm è foribus aſpexiſſent in ara propoſitã perelegantem Mariæ Virginis imaginem,quam in tabula depictam ex India Conſaluus aduexerat,ſpecie decepti ad Regẽ deferunt,Conſaluũ egregia forma puellã apud ſe habere,hortantur vt ab illo depoſcat. Nec moram mittit ille,qui Conſaluo renuntiet,audiſſe ſe,illũ vxorẽ ſecum adduxiſſe : vehementer cupere,vt eam ſibi ſiſtat.

Tum Conſaluus tabulam pretioſa veſte inuolutam ad Regem affert. Cuius deſiderium quò magis exacuat, præfatur illā eſſe effigiem matris Dei, cuius in ditione ac poteſtate ſint omnes Reges, & Imperatores orbis terræ totius: ac tum denique tabulam aperit, Regis quoque matre præſente. Rex imaginem veneratus, Conſaluum etiā atq; etiam obſecrat, eā ſibi largiatur, domi habere ſe velle. Libenter verò Conſaluus annuit: quin etiam ipſemet in regio cubiculo collocat, ibidemq; quaſi ſacellū quoddam precādi cauſſā periſtromatis pretioſis exornat. Narrant qui inde venêre Luſitani, noctibus deinceps circiter quinq;, Reginam cœli ea ipſa ſpecie quam tabula oſtenderet, diuina circumfuſam luce, ſuauique ſplendore fulgentem, auguſtiſſimo ſimul ac iucūdiſſimo aſpectu, dormitanti Regi aſtitiſſe. quod ille manè matri narrabat, rei nouitāte vehementer attonitus, itemque Luſitanis, qui ſtatim id Conſaluo renuntiabant. Poſtremò Rex Conſaluus ipſum accerſit, ait ſe mirū in modū angi, quod ſermonem Reginæ eius quæ ſecū ſingulis noctibus loqueretur, non intelligeret. Cui Conſaluus cùm eā eſſe linguam diuinā dixiſſet, quam nemo noſſet, niſi qui ſacroſanctis eius Reginæ filij legibus pareret, quippe qui Deus eſſet, generiſq; totius humani redemptor; Rex in præſentia quidē, ſi minus verbis, vultu certè ac ſignificatione ſe Chriſtianū velle fieri oſtendit: bidui deinde ſpatio interiecto, per Antoniū Caiadum Cōſaluo apertè denuntiat, certum eſſe ſibi matriq; Chriſtiana ſacra ſuſcipere: proinde ad ſe baptizandum quamprimū veniret. Conſaluo tamen dies aliquot ſuperſedere ſatius viſum, dum Rex Chriſtianæ fidei præceptis ac rudimentis imbuitur. quibus, cùm ſatis iam operam dediſſe videretur, quinto circiter & vigeſimo poſt aduentū ſuum die Conſaluus Regem ſimul & matrē non ſine ſolenni pōpa & gratulatione baptizat. Regi, Sebaſtiani: matri, Mariæ nomen eſt inditū. Eo ipſo die Rex Conſaluo, quoniā aurū reſpueret, boues centum donauit: ille ad Antonium Caiadum miſit, vt in fruſta diſſecti diſtribuerentur in pauperes. Quā eius liberalitatem ac beneficentiā populus ingēti cū ad-

 mur-

murmuratione ſuſpexit. Regem imitati trecenti fermè è regni proceribus, Chriſto ſeſe pariter addixêre. Hi nunquam à Cōſalui latere diſcedebāt. adferebantur etiā dona Conſaluo: lac, oua, butyrum, hœdi, aliaque id genus: quæ ille nec aliud genus carnis omnino guſtabat, cocto dumtaxat milio quodam exiguo, herbiſque, & ſylueſtribus victitans pomis. Iamq; ſpectata vitæ morumq; ſanctimonia ſtudioq; ſalutis humanæ, tantam ſibi ſummorū infimorumque beneuolentiā conciliauerat, tantoſq; in omnium animis effecerat motus, vt in Chriſtianā religionem vniuerſa multitudo videretur incumbere; cùm à Mahometanis quattuor potentibus & callidis viris, & apud Regem gratioſis, Conſaluo parantur inſidiæ. Auctor conſpirationis Moſambicanus Minguames nefariæ ſuperſtitionis antiſtes, ſiue, vt ipſi appellant, Cacicius. ij Regi partim coram ipſi, partim per idoneum internuntium valde ſibi dolere demonſtrant, quòd tantū in capitis regniq; diſcrimen vltrò ſe ipſe demiſerit. Conſaluū, cui tantū fidei & honoris habeat, miſſu Proregis Indiæ, terræq; Sophalæ regulorum, ad explorandum Regis ſtatum, ſolicitandoſq; ad defectionem populariū animos aduenisse, vt motibus excitatis ipſi deinde infeſto exercitu ſubſequuti, Regem opprimant. Addunt inſuper fabuloſa portenta, Conſaluum magum eſſe teterrimum omnium, & ſagaciſſimum, varia veneficia ac medicamenta ſecum attuliſſe ad incolarum animos occupandos, Regemq; mactandum. quicunque caput ſuū aqua perfundi paterentur, conceptis præſertim verbis Langariorum (ſic enim Luſitanos vocant) à Conſaluo pronunciatis, confeſtim volentes nolentes in eius poteſtatem venire: id ipſum alibi contigiſſe. proinde videret etiam atque etiam Rex quò progrederetur, cui ſe ſuaque crederet. Si Conſaluum abire permittat incolumem, fore vt ciues mutuis inter ſe cædibus amentes atque lymphati miſerandum in modum graſſentur atque concurrant. Hiſce aliјſque mendacijs onerato Regi, adoleſcēti præſertim, ac matri, facilè perſuaſum eſt, vt Conſaluum primo quoque tempore interficiendū curarent. Nec dū ea conſilia

erupe-

truperant,clandeſtinis agitata colloquijs;cùm ad Antonium Caiadum Conſaluus,haud ignaro(inquit) mihi, nec imparato,mors inſtat ab Rege. Caiado autem ita incredibilis viſa res,vt ſubridens prorſus negaret. iamque dies aduenerat necis,vel vitæ potius, qui dies natalis erat,idem D.Suſannæ Virginis martyriſque: Conſaluus ab Antonio magnopere petit, vt Luſitanos duos treſve ad ſe confeſtim accerſat. Confeſſionem (inquit) illorum tuamque ſimul excipere, & ſacra Euchariſtia hodierno die reficere vos omnino conſtitui:nec enim poſtea potero. Hos ille dum abſentes euocat, Conſaluus ad meridiem vſque præſtolatus,cùm non adeſſent,conſecratas conſumpſit hoſtias duas:factiſque eodem die Chriſtianis circiter quinquaginta, veſtem ad corporis cultum, roſaria ad precandum diuiſit. Luſitanos verò ſub veſperam redeuntes,confeſſionis Sacramento, quoniam Euchariſtiæ non licebat,purgatos, mira vultus hilaritate animique tranquillitate animabat inſcios quid ille conditum haberet in animo. Iiſdem ſacrorum apparatũ dat in ædes Antonij deferendum. ipſe linteatus cum effigie Chriſti ad Crucem affixi,domi remanſit, reuertentique rurſus Caiado,pectus hominis manu leniter apprehendẽs; Antoni Caiade(inquit)profectò paratior ad mortem obeundam ego ſum,quàm ipſimet inimici ad inferendam: Regi autem ac matri libenter ignoſco. Mahometanorum quippe artificijs ac dolis inducti ſunt. Hæc ille ſerena facie atque hilari cùm dixiſſet, Antonius ab eo digreſſus,tametſi vix fieri poſſe putabat,vt Rex tam nefario ſcelere ſeſe obſtringeret; tamẽ, quoniam ex recenti quodã ſermone,eius animum exulceratũ, cõtra quàm exiſtimaſſet,offenderat; famulos duos ad Conſaluum cuſtodiendũ ea nocte miſit, à quibus ea q̃ ſequuntur,accepta ſunt: Conſaluum,cùm ſecus diuerſorium in area ad multã noctẽ,quaſi è corporis cuſtodia exire geſtienti mora nimis longa videretur,ita citatis greſſibus ambulaſſet,oculis ſemper intẽtis in cælũ,manib⁹ modò ſublatis ad ſidera,modò Crucis in figuram extenſis,ducẽs ex intimo corde ſuſpiria; ſuũ deniq; tuguriũ ſubijſſe,

 fuſi-

fuſiſque precibus coram Chriſti ſigno, quod vnũ ſolatij illi ſupererat; in arundineum ſtratũ decubuiſſe, & in ſomnum incidiſſe iuſtorũ: id enim ex inſidijs cõſpicati ſatellites octo circiter, illicò irrumpunt: in ijs barbarus nobilis nomine Mocrumes, qui ſæpe cum Conſaluo conuiuium inierat, iacentis pectus opprimit inſidetq́; arreptii inde pedibus & brachijs, humo tollũt alij quattuor: duo reliqui collo inijciunt funem, quo vtrinque adducto Conſaluus expreſſam ex ore naribuſque magnam ſanguinis copiam effudit, & ſpiritum ſimul Domino reddidit. Tum verò Chriſti ſimulacro ſacrilegis manibus cõminuto, defuncti corpus reſte ligatum, attractumque interfectores in præterfluentem Monſengeſſem deijciunt, ne videlicet (quod Mahometani confinxerant) cadauer ipſum tam malefici hominis ſub dio relictum veneni ſui tabe cunctos inficeret. Hunc habuit exitũ pia Conſalui legatio: quo ſublato, Rex eadem ſæuitia percitus Chriſtianos pariter quinquaginta, quos ille extremo die ſuo pepererat, magiſtri donis exutos iubet occidi. Id ſimulatque cognitum eſt, regni proceres, quos Encoſes vocant, rei atrocitate permoti conſenſu adeunt Regem; &, ſi hominibus (inquiunt) hiſce mors idcirco debetur, quòd aquam infundi capitibus ſuis à Conſaluo permiſerint; eadem & omnium noſtrum, & verò tua quoque cauſſa Rex eſt: omnibus vno eodem leto occumbẽdum. Qua denuntiatione repreſſus Regis furor cùm aliquantulum reſediſſet, eum biduo poſt Luſitani quoque conueniunt, docent quàm graui ſcelere ſeſe obligauerit: terrores inſuper addunt, non Deum modò indignam innocentiſſimi viri necem debitis pœnis, ſed etiam homines ipſos nobiliſſimi, bello atque armis vlturos. Ad ea Rex diligenter excuſare ſeſe, culpam in ſuaſores impulſoreſque reijcere, magnum perpetrati facinoris dolorem oſtendere, denique vt factis verba conſentiant, è quattuor conſiliarijs duos confeſtim interficit: nam reliqui duo, quorum alter fuit princeps nefarij conſilij Minguames, rem odorati, maturè diffugerant: qui tamen quòd ſumma diligẽtia conquirebantur, nequaquã

euaſuri potentiſſimi Regis manus exiſtimabantur. Hiſce rebus perlatis in Indiam, Antonius Quadrius noſter, id ipſum vehementer optante Prorege, idoneam nauigãdi tempeſtatem exſpectabat, vt Socios aliquot Manomotapam mitteret ad cœpta promouenda, quæ felicem omnino progreſſum habitura ſperabant, eius Eccleſiæ fundamentis tam innocenti caſtoque ſanguine poſitis.

Nobis interea, cariſſimi fratres, omni cultu & obſequio propitiandus eſt Dominus; ac præter cæteros ipſe quoq; Sylueria ſuffragator adhibendus, vt pari ſpiritus ardore ſuccenſi, deuotas Chriſto animas, Dei gloriæ & ſalutis hominũ cauſa tandẽ aliquando fundamus. Goæ.

GASPARIS VILElæ ad Socios.

ANno ſuperiore, Coſmi Turriani miſſu, è Bungo diſceſſurus Meacum, de mea profectione feci vos per litteras certiores. Nunc, quoniam id fore vobis gratum atq; iucundum exiſtimo; ea perſequar, quæ mihi ex eo tempore contigerunt: vt cùm Deo Domino gratias agatis, tum fratrem hunc veſtrum à veſtra cõſuetudine tanto locorum interuallo diſiunctum, ſupplicationibus veſtris adiuuandum intelligatis.

Anno igitur à Virginis partu M D L I X. comite Chriſtiano Iaponio, Laurentio nomine, probo iuuene, & linguæ huius rerumq́ue peritiſſimo, nauigium ethnicorũ conſcendimus: iter autem noſtrum (quòd facilè iudicari potuit) aduerſarius multis rationibus impedire conatus eſt. primùm enim ipſo nauigationis initio, tanta repente malacia ac tranquillitas exſtitit, vt nauis loco moueri non poſſet. Tum barbari vt muneribus pacem ventumq́ue à Dijs obtinerent, ſtipem ſingillatim à vectoribus corrogare cœperunt. Vbi ad me ventum eſt, negaui me vnius Dei conditoris cœli terræq́ue cultorẽ, in quo ſpes meas omnes haberem repoſitas, quidquam in ipſo-

rum delubra collaturum. quo illi reſponſo adeo excanduerunt, vt eius incommodi cauſſam apud me reſidere, ac proinde me in mare proijciendum eſſe affirmarent. Hic nos ad Deum mente animoque conuerſi: cuius beneficio inflari vela manè poſtridie cæpta ſunt. Sed cùm aliquot paſſuum millia proceſſiſſemus, aduerſo vento rurſus retenti, quatriduum ſtare coacti ſumus. Tum verò barbari planè in nos cauſſam eius rei conferre, verbiſque & ſignificationibus conceptam iram oſtendere: quæ tamen Domino miſerante cohibita eſt. Denique ad portum quendam delati, ibique decem dies tempeſtate coacti ſubſiſtere, communi ſententia decreuerunt, nequaquam nos ſecum ex eo loco auehendos: & ipſo quoque nauarcho in eam ſententiam adducto, nos deſcendere coegerunt: quem tamen, cùm aliam nauem nullam in eo portu offendiſſem, precibus placatum, inuitis omnibus perpuli, vt me vltra eum locum paſſuum ſex & triginta millia deferret. Et quoniam nauarcho vlterius progrediẽdum nõ erat; barbari circũ naues quotquot in eo portu erant circumcurſare ſtatim incipiunt, & gubernatoribus apertè denuntiare, ſi proſperam optent nauigationem, nos omnino reijciant: ita cunctis abeuntibus, nos in littore ſumus relicti: ſed paulò poſt diuinitus alio confeſtim nauigio appulſo, tam feliciter nauigauimus, vt portum citius ijs qui ante nos ſoluerant (cùm etiam aliquot eorum in piratas incidiſſent) ſine vllo periculo tenuerimus. Tum denuo inſtare barbari, & nauicularijs perſuadere conati ſunt, ne porrò nos ad vrbem Sacaium veherent: ſed fruſtra. etenim incolumes eò peruenimus quarto Idus Sextileis: qui dies quoniam Diuo Laurentio erat ſacer, ipſum Chriſti martyrem, eius nationis patronum aſciuimus. eſt autem vrbs Sacaiũ perampla, plurimiſq; ac pecunioſis mercatoribus frequẽtiſſima, ſuiſque legibus ac moribus more Veneto gubernatur. Hic nos ex itinere aliquantulum recreati, ad montẽ contendimus Frenoiamam, ab vrbe Meaco paſſuũ millibus decem & octo. mons autem eſt permagnus: habitatur à Bonzijs, & caput eſt regni, ad cuius radices iacet lacus

cus plenus piſcium, paſſuũ nonaginta millia in longitudinem, vnum & viginti in latitudinem colligens, quem multi confluentes efficiunt amnes. in eius littore locus eſt ad montem pertinens cœnobijs plus quingẽtis viſendus, multis alijs bellorũ iniuria deletis, quę quondã trium millium & trecentorum ſummam impleſſe dicuntur. Hæc autem cœnobia Bonzij variarum habent ſectarum, bipedum ſuperbiſſimi: ac cęteri quoque montis incolæ ad litteras natura propenſi videntur, in quibus (vt opinor) excellerent, ſi ſe ad Chriſtianam religionem adiungerent. ijs nos Euangelij lumen inferre conati, nihil profecimus, & nemo nobis aures, præter ſenem quendam Bonziũ, dedit: cui, & ſimul diſcipulis eius aliquot, demonſtrauimus vnum eſſe Deũ opificẽ rerũ omnium, animoſque hominum eſſe immortales. tum ille mihi in aurem inſuſurrans, orationem meam, quamuis placitis Iaponiorum aduerſaretur, planè ſibi probari dixit, & præſertim quæ de animorum æternitate à me fuerant diſputata: ſed quominus Chriſti ſacra ſuſciperet, ſe Bonziorum metu, capitiſque periculo deterreri. vbi igitur fruſtra nos laborare intelleximus, inde profecti, paucis diebus Meacum hyeme tum ineunte peruenimus: eſt autem vrbs perampla, tametſi maior olim fuiſſe traditur, cùm eſſet eius longitudo paſſuũ vnius & viginti millium, nouemque latitudo. Hanc montes editiſſimi cingunt: quibus in imis ingentia vbique & opulenta cœnobia, atque ædificia antiqua cernũtur: quanquam ſeditionibus & incendijs vnà cũ ipſa vrbe, magna ex parte diſiecta & exciſa; vt, quod nunc vrbis incolitur, priſcæ magnificentiæ tenuis quædã velut imago eſſe perhibeatur. Regio eſt in primis frigida, partim ex copia niuium, partim ex arborũ cæduarũ inopia. Sterilis autem adeò, vt raphanis, rapis, malis inſanis, & leguminibus vulgo veſcãtur. hæc autem ciuitas dicitur quondam religione ac litteris floruiſſe: cuius rei argumentũ etiã illud afferunt, ꝙ ex eadẽ vrbe monteq; omnes Iaponiorum ſectæ manauerint, quarũ principes ac magiſtri in his locis ſibi in hoc vſq; tẽpus ſedes ac domicilia collocarunt. Meaci igitur,

 con-

conducto hoſpitiolo, cùm nemo ferè ad nos ignotos adhuc, & obſcuros audiendos accederet, mihi faciẽdum exiſtimaui, vt primùm omnium Regem ſiue Imperatorem honoris cauſſa inuiſerẽ, vt eo beneuolo, propitioq; vteremur: deinde ſumpta Cruce, in mediã viam ex ædibus prodiens Christũ palã prędicare inſtitui. quas ad voces ingens continuò populi multitudo conuenit, alij rerum nouarũ ſtudio, alij etiam cauillandi atq; irridendi. Quorum interrogationibus cùm ita Deo adiuuante reſponderetur à nobis, vt ipſorum rationes planè infirmari ac refutari cõſtaret; aduentus noſtri fama totã vrbem ita peruaſit, vt omnium ſermone celebraretur: partimq; improbaretur noſtra doctrina, partim etiam defenſores aliquos inueniret. Bonzij quidem furentes circumcurſare vicos, plebem in nos incitare, Euangelium probris maledictiſque proſcindere, falſis etiam teſtibus criminari, nos carnes humanas vorare, repertaq; domi noſtræ oſſa cadauerum: alij denique nos hominum ſpecie dæmonas dicere: hortari etiam vicinos, vt nos finibus pellerent: ædium verò domino exprobrare, quòd nos in ſuis tectis morari pateretur: qui ipſorũ dictis impulſus, mihi renuntiari iuſſit, vt confeſtim migrarem: cumq; incertus quò me reciperẽ, haud ita continuò paruiſſem; ſtricto gladio in me impetum fecit, quamuis intelligeret, ſi me occidiſſet, ſe vel patrijs legibus capite punitum iri, vel eius ignominiæ vitandæ cauſſa, mortem Iaponico more ſibi vltrò eſſe oppetendam. Ac meus quidem quis tum eſſet animi ſenſus ac ſtatus, cùm impendentem mihi è barbari manibus enſem aſpicerem, exiſtimare poteſtis ipſi. Et ſanè mihi affirmanti credite fratres, permultum intereſſe, vtrũ quis mortem apud ſe tacitus meditetur & cogitet, an oblatam ſibi propius intueatur ac cernat. Ego me (ad quem enim confugerem?) Domino totum cõmendaui ac tradidi, cùm vna me res eo tempore ſolaretur, quòd inter eos terrores minaſq;, verbũ Dei in hac vrbe, quæ omniũ Iaponicarũ ſuperſtitionũ eſt parens, diſſeminari & creſcere intelligerẽ. Eo periculo perfunctus, cùm iã aliquot Chriſtianos feciſſem, iniquorũ

furori

furori cōcedere, & in alias ædes migrare conſtitui, quas nobis vini propola quidam exhibuit perincommodas. quippe quæ Ianuario menſe in magna niuium copia, frigoribus maximis, & parietibus, & omni alio munimento carerent. Hic nos maiore etiam animo cęptis inſtitimus, Dei beneficio parati, vitã, ſi opus eſſet, in Chriſtiana cauſſa profundere, iamque & è ciuibus plures, & è paganis permulti Chriſto nomina dare non dubitabãt, quamuis ob idipſum vulgo deſpicerentur; & Bonzij, quamuis aliqua ex parte placati, nondum tamen calumnijs ac maledictis nos lacerare deſiſterent, quinimmo ne vſpiam conſiſtere nobis liceret, communi conſilio emptores ab eius taberna qui domum nobis locauerat, auocare cæperunt: quo ille permotus incommodo, ſæpius egit mecum, vt inde migrarem: ſed tamen ſolitudinem noſtram miſeratus, quòd nullus præterea foret nobis in vrbe locus, tres menſes de habitatione commodare decreuit. quo temporis ſpatio multa frigoris, laboris, valetudinis incommoda non ſolùm æquo, ſed etiam libenti animo (Domino auxiliante) pertulimus. Iamque æſtas appetebat, cùm Regem rurſus adiuimus, vt nobis in vrbe tutò manendi faceret poteſtatem. ac, tametſi obtrectatores non defuêre, feliciter tamen diploma ſtatim abſtulimus, mortis propoſita pœna, ſi quis nos aut iniuria affeciſſet, aut quò minus ſuſcepto munere fungeremur, impedire auſus eſſet. Ea re & iniquorum impetus retardati, & Chriſtianorum numerus ita auctus eſt, vt neceſſe fuerit perampla domo ad eam rem coêmpta tēplum inſtruere, quò non Chriſtiani ſolùm, ſed etiam ethnici confluebant. quorum alij ſe ad Eccleſiam aggregabant, alij cùm verba noſtra vehementer probarent, Baptiſmi tamen petitionem ſe differre dicebant, quoad latius res Chriſtiana pateſceret. Annum iam in opere verſabamur, meliusque res ibat in dies, cùm perpetuus ille hoſtis bonorum omnium, Bonzios, aliosque barbaros impulit, vt magna pecuniæ vi in commune collata magiſtratus corrumperent: qui muneribus deliniti inſcio Rege nos ſumma cum ignominia exterminaſſent vti-

que, niſi cognita re ethnicus quidam primarius, vir bonus, & noſtram cauſſam apud Regem agere ſolitus, nocte antequam domum noſtram irrumperent inimici, me per nuntium monuiſſet, vt Bonziorum rabiem in præſentia declinarem, meque in arcem quandam ſuam ad ſextum decimum lapidem ab vrbe, reciperem. Conſilio à Chriſtianis probato, magna eorum manu, ea ipſa nocte ad arcem vſque deductus, fere quatriduum latui. Sed cùm iam res poſtulare videretur, ne diutius abeſſemus, Meacum occultè regreſſi, ad Chriſtianum quendã diuertimus. quo tempore varius erat de noſtro diſceſſu populi rumor: cùm alij iniuria, alij iure optimo nos oppido pulſos dicerent. Chriſtiani verò clam eò ventitantes, quibuſcunque rebus poterant, conſolari nos & iuuare conabantur: quorum opera quattuor menſium induciјs impetratis, vt interea de noſtra manſione, vel profectione ageretur; in publicum magna omnium bonorum gratulatione prodiuimus, neque ita multò poſt ſacra ædes nobis eſt reſtituta. Quæ dum geruntur; ad Regem delatum eſt, contra ipſius edictum quàm iniqui in nos Bonzij ac magiſtratus fuiſſent. qua re permotus, multo nobis in poſterum diligentius cauit. aduerſarij verò fracti ac debilitati non modò nos vltra vexare deſtiterunt, ſed etiam facta iam nobis libera commorandi poteſtate, nonnulli fauere viſi ſunt. ita, quod conſilium diabolus in noſtram perniciem ceperat, idipſum vel maximè nobis diuinitus profuit.

Reſtat vt nonnulla de ſuperſtitione, ſacriſq; huius gẽtis attingam, vt ipſorũ cæcitate perſpecta, eò magis enixè pro ipſis Dominũ deprecemini. Primùm Auguſto mẽſe concelebrant ludos quos vocant Gibon (quæ vox hominẽ ſignificat) quod ij ludi homini ſacri eſſe dicantur: quorũ eiuſmodi eſt ratio. Primùm in vrbis vicos, opificũque collegia, deſcribunt pegmata excogitãda moliendaq;. inde vbi feſtus dies aduenit, veluti ad ſupplicationẽ populus coit. Agmẽ currus quindecim, vel viginti præcedũt ſericis pretioſisq; tapetibus co operti: in ijs pueri muſici pſallẽtes, vel tympana pulsãt, vel tibijs concinunt. Singulos

gulos aũt currus hominib⁹ tricenis, aut quadragenis impulſos ſua quemq; artificũ turba ſectatur. Alia deinde ſequũtur vehicula hominib⁹ armatis inſtructa, ſericis itẽ, varijsq; priſcarum rerũ monumentis ornata Hoc ordine põpa delubrum prætervehitur, cuius delubri ea celebritas eſt: qua in re matutinũ tempus omne cõſumitur. Sub veſperã inde binæ lecticæ prodeũt: altera illius quẽ colunt Dei, lecticarijs ita cõpoſitis, vt pręſentis numinis põdere valde fatigari premiq; videantur; alteram eſſe aiunt amicæ cuiuſdã ipſius. neq; ita multo poſt, tertia lectica vxoris iuſtæ geſtatur, cui ſimul ac maritus per nuntiũ ſignificauerit ſe vnà cum pellice aduentare; lecticarij ſtatim huc atq; illuc lymphati diſcurrunt, itaque vxoris zelotypiam inſaniamque ſignificant. Hic populus magna edit ſigna doloris, atq; mœſtitiæ: plorant multi, multique ad conſolandum Deæ animum poſitis genibus eam ſupplices venerantur. denique lecticæ coniunctę ad phanum redeunt: atque ita ludis finis imponitur.

Neque ille minus miſerabilis error eſt. Eodem Auguſto menſe biduum tribuunt colendis Manibus mortuorum. ſub imminentem noctem in ædium foribus lampadas multas accendunt vario genere picturæ, & ornatu: inde vrbem tota nocte perambulant, alij religionis, alij etiam ſpectandi cauſſa: magna etiam populi vis, cùm aduesperaſcit, ex vrbe, aduentantibus (vt ipſi videlicet opinantur) ſuorũ Manibus obuiã prodit. Vbi quendã ad locum peruentum eſt, quo loco eos ſibi occurrere arbitrãtur; humanis primùm verbis excipiunt: Felix (inquiunt) fauſtusque ſit veſter aduẽtus. Iãdiu aſpectus veſtri fructu caruimus: cõſidete parumper, ciboq; vos ex itineris defatigatione reficite. Tum oryzam, poma, & alios apponunt cibos: quibus ea per inopiã non licet, ij aquã calidam ſecũ afferunt: ibique totam horam morati, quaſi finẽ epularum exſpectent, precibus eos in ſuas domos inuitant, aiuntque præcedere ſe, domus inſtruẽdæ cauſſa, parandiq; conuiuij. Vt biduũ illud affluxit, accẽſis funalib⁹ oppido plebs egreditur, lumina diſcedẽtibus pręferens, ne ſcilicet in tenebris offendãt, aut quopiã incur-

cur-

currant:inde in vrbem reuerſi,ædium tecta lapidationibus diligenter excutiunt,ne qui fortè ex Manibus(à quibus nimirum aliquod ſibi metuunt damnum) occultè remanſerint:tametſi eos miſerantur nonnulli,quòd paruulos dicant eſſe,&,ſi fortè eos in itinere imber oppreſſerit,extingui miſellos.Interrogati Iaponij,cur iſtis epulum præbeant,reſpondent, eos ad paradiſum tendentes ſuum,qui abeſt leucarum decies millies millena millia, quod iter nos minus quàm triennio conficitur, feſſos è via,recolligendarum virium cauſſa huc diuertere. Per eos etiam dies omnia ſepulcra diligenter purgant:Bonzij autem videlicet regnant; nemo eſt enim re familiari quamuis exigua , quin ad expiandos ritè ſuorum Manes,Bonzijs munus aliquod afferat.Videtis fratres mihi cariſſimi huius gentis errores,& tenebras, in quibus hæret adeo pertinaciter, vt eam inde ægrè admodum eruas.Obſecrate Dominum,vt eos pro ſua bonitate conuertat.

Ad hæc,alios etiam agunt celebri cum certamine ludos menſe Martio ſanè deteſtabiles. Conueniunt pòſt meridiem quibuſcunque libuerit, armati, deorumque ſuorum imaginibus picti humeros. tum duas in acies diuiſi,pueri primùm lapidibus , deinde cæteri ſagittis,& ſclopis,mox contis,poſtremò gladijs dimicant. qua ex pugna ſemper ferè nonnulli deſiderantur, complures vulnerati diſcedunt, omnibus qui in eo prælio quempiam occiderint,aut plagis affecerint, impunitate propoſita.omnino bellicoſa eſt natio. hoc ipſorum ſtudiũ, hæc eſt oblectatio: militibusque pro numero ac dignitate capitum , quæ ex hoſtibus cæſa retulerint, præmia perſoluuntur.

Dæmon a , em tanto apud hoſce miſeros in honore eſt,vt ei magnificentiſſima phana exſtruantur:in quibus horribili ſpecie ſeſe identidem offerens, cùm alibi adoratur à populo,tum præſertim in monte ſuburbano, in quo fuiſſe quondam aiunt cœnobiorum ſeptẽ millia, quamuis nunc minus multa viſantur:quorũ eſt vnum in primis opulentum, & confluenti omnium ordinum

mul-

multitudine vſque adeo celebre, vt cùm Reges bella geſturi ingentem auri vim ei delubro voueant, & victoria parta perſoluant; tum infima quoque plebs in ſuis difficultatibus atque periculis eodem auxilij cauſſa confugiat. quibus dæmon per quietem apparens perſuadet, ſe ipſorum religione placatum, eos è periculo eripuiſſe, perindeque ijs cætera in poſterum ceſſura, vt ipſum ritè negligenterue coluerint. quibus ille artificijs ita imperium in has gentes exercet, vt magnopere metuatur, obſeruetur, denique adoretur ab omnibus.

Ille quoque deplorandus hominum error eſt. Bonzium quendam Combadaxi nomine, ante octingentos annos ferunt in hac vrbe verſatum: quem equidem exiſtimo hominis forma dæmonem fuiſſe: adeo nefaria ſcelera ab eo excogitata, cæteriſque demonſtrata narrantur. hunc tradunt deducere ſtellas è cœlo, & futura prædicere ſolitum: inuentorem etiam litterarum fuiſſe, quibus Iaponij vtuntur, ſibique multa eaque magnifica tēpla ædificari iuſſiſſe, extremaque iam ætate ſubterraneū ſibi effodi ſpecum, in quem vltrò ſe condidit, cùm diceret, ſe iam vitæ huius ſatietate teneri, & in eo ſpecu viuentem velle quieſcere ad annorum decies millies millena millia, quo tempore fore, vt magnus quidam in Iapone doctor exiſteret, ſeque tum in lucem hanc eſſe rediturum: eo ſermone habito, ſe intra ſpecum obturato oſtio occludi imperaſſe. magnum eſt eius vbique nomen, & viuere etiamnum creditur, multiſque ſe per viſum offert, & ab eo pleriq; ſuppliciter opem implorant. anniuerſaria verò illius diei ſolennia, quo die ſeſe in ſpecum abdidit, mirum quanta remotarum etiam nationum frequentia celebrentur.

Alij præterea alijs ætatibus fuēre tres vel quattuor Bōzij ſumma eruditionis exiſtimatione, quibus item magni honores habentur: ſed vni præſertim, quem ante annum trigeſimum vixiſſe perhibent, auctorem ſectæ eius, quam Icoxos vocant: magna apud plebem auctoritate: cui ſectæ Bonzius ſemper cum imperio præſidet, ſtupris, flagitijſque palam turpiter deditus. quem plebs nihilo-

hilo minus tanta pietate,ac veneratione proſequitur,vt eum ſi modò aſpexerit,vim lacrymarum profundat,ſoluique ſe admiſsis noxis ab eo ſuppliciter petat. eidē tantum pecuniæ deferunt,vt magnam Iaponicarum diuitiarum partem vnus obtineat. Feſtos verò eius dies quotannis ita conferta populi multitudo concelebrat,vt in ipſo cœnobij aditu,cùm fores aperiuntur, obtriti aliqui ſemper intereant: quibuſcum ita præclarè agi putatur, vt nonnulli religionis cauſa ſeſe pedibus irrumpe[illegible] vltrò calcãdos necandoſque ſubſternant. Nocte autem, oratio de laudibus eius dum habetur, tanta auditorum comploratio oritur, vt ſi publicè magnum aliquod incommodum ac vulnus eſſet acceptum.

Magna eſt etiam ſanctitatis opinio Bonzij Nequirõ, qui ante quingenteſimum annum floruiſſe dicitur,& Foquexanæ familiæ princeps fuiſſe.

Hactenus de rebus Meacenſibus. venio ad Sacaianas. Ego Sacaium Coſmi iuſſu Meaco me contuli,vbi ſum in præſentia: quam vrbem, cùm ex concurſu hominum ad nos audiendos (quorum aliqui iam baptizati ſunt) lætam nobis animarum ſegetem allaturam; tum quod copioſiſsima ac munitiſſima eſt,tutum nobis in tumultibus bellicis perfugium fore confidimus.

Multa vidi poſt meum aduentum memoratu digna, è quibus ne longior ſim, vnum duntaxat exponam. Iulio menſe feſtum diem agunt Daimaogini,quem excellenti ſanctitate virum,aſſeclam aiunt fuiſſe priſci cuiuſdam Imperatoris.hunc Sacaiani adorant,templis compluribus ei dicatis,& ludos eiuſmodi faciunt. Horis pomeridianis viam vrbis longam ad paſſus ducētos tranſuerſis vtrinque tignis ac tabulatis obſepiunt,ne plebi introſpicere liceat: tum magna hominum multitudo à tribus paſſuum millibus eò contendit. in primo agmine idolum procedit equo inſidens,ſtricta ingenti machæra, pueris duobus deinceps comitantibus,quorum alter arcum eius & pharetrã,alter accipitrem gerit. pueros multæ equitum turmæ certis inſignibus diſtinctæ ſequũtur, & magna præterea peditum vis,qui voto ſeſe ei celebri-

tati

tati obſtrinxêre;ſaltantesque concinunt, Xenzairaquu, Manzairaquu;hoc eſt annos mille voluptatis,mille millena millia gaudij. Hanc turbam Bonzij primùm candidati pſallentes, deinde vniuerſa nobilitas in equis mitrata,poſtremò quinque vel ſex veneficæ magno mulierũ comitatu linteatæ ſequuntur: extremum agmen claudunt ingentes armatorum copiæ ad excipiendam Daimaogin lecticam prodeuntes ad viam, quam clauſam eſſe dicebamus. Lecticam verò ipſam inauratam lecticarij ferunt viginti,qui varias cantilenas velut intercalari quodã carmine concludunt, Xenzairaquu, Manzairaquu. Eandem,ſimulatque profertur in publicum, iactata ſuppliciter ſtipe, alijsque ſimilibus veneratur populus. Hanc ego ſuperſtitionem, & alias in hac vrbe conſpexi, quas Dominus aliquando penitus abolere dignabitur. Meacum ad Natalem Domini cum Chriſtianis agendum poſt menſes quattuor cogitabam, vt menſe Martio Sacaium denuo reuerterer, Chriſtianamq; rem omni conatu fulcirem, quoad nobis ſupplementum iſthinc in tanta operariorum inopia ſubmittatur. Vos per Dominum obteſtor fratres mihi cariſſimi, animum inducatis ad hanc prouinciã adeundam. Etenim ſi quod vnquam tempus amplificandæ Catholicæ Eccleſiæ fuit idoneum, nunc certè egregia ſeſe præbet occaſio. Iaponica lingua haud ſanè difficilis eſt, vtique ad intelligendum.patientia tantùm,animique ſubmiſſione opus eſt,ad ea quæ,Dominus permiſerit,perferenda:quas ille virtutes pro ſua benignitate profectò impertiet ijs, qui huic colendæ vineæ ſeſe alacri animo obtulerint. Quæ nos etiam atque etiam obſecramus,vt in animis veſtris & omnium ſemper inhabitet. Sacaio. XVI. Calend. Septemb. MDLXII.

EX EPI-

EX EPISTOLA ARIAE SANctij ad Socios.

EGo in hac vrbe fratres mihi cariſſimi operam nauo curandis ægrotis, qui in Hoſpitali domo ſunt; & ſimul pueros quindecim partim Iaponios, partim etiam Sinas, qui apud nos educantur, literas & muſicen doceo, quò maiore cæremonia cultuque ſacra in poſterum peragantur: quam rem ad conuerſionem barbarorum non mediocriter profuturam eſſe confidimus. In his pueris duo numerantur, alter quattuordecim, alter vndecim natus annos, tam excellenti ingenio præditi, vt id ætatis, Chriſtianos concionibus ſuis ad lacrymas vſque permoueant. Sed maiorē Coſmus Turrianus Meacum miſit ad ædem ſacram tuendā, & Gaſparem Vilelam in opere ſubleuandum: minor apud nos remanſit. Inſtitutum noſtrum in Iaponiis erudiendis, eiuſmodi eſt. Ioannes Fernandus, qui bene iam nouit Iaponice, edocendis neophytis primùm operam dat: deinde certum in locum ſe confert, quò multi ad eum ſciſcitandi & quærendi cauſſa conueniunt, quibus ille reſpondet; refutatque, cùm opus eſt, errores ipſorum: idque ſæpenumero bis in die. vertendis etiam Iaponicè neceſſariis quibuſdam libris vacat, adhibitis ad eam rem nonnullis incolis Chriſtianis, vt verſio purior, clarior atque ſuauior ſit: ex iis qui Chriſtiana diſciplina inſtituuntur, aliqui ſunt viri primarij, quorum vnus ante baptiſmum, Bonziorum cœnobio cum poteſtate præfuerat, in Iaponicis ſuperſtitionibus litteriſque apprimè verſatus.

Ad conciones, quæ ſingulis anni feſtis diebus, per Quadrageſimam verò multò ſæpius habentur, operibus ſuis & ratione lucri neglecta, tam alacriter auideq; ventitat plebs, vti freno potius, quàm calcaribus egeat. quātum verò concionibus proficiatur, ſatis apparet vel ex pietate cultuque ſacrorum, vel ex conſenſu mutuaque

Chriſtia-

Chriſtianorum beneuolentia, quam ſanè augeri conſtat in dies. Hebdomadæ ſacræ diebus cùm cætera ſolennia ritè ſunt perſoluta, tum verò quinta feria in cœna Domini, poſteaquam pauperum pedes de more abluti ſunt, agmen proceſſit eorum, qui ſeſe flagris cædebant; ſequebantur tredecim pueri ornatu funebri, paſſionis Domini argumenta geſtantes: ij ſuum quiſque carmen elata voce tanto cum animi ſenſu pronuntiauerunt, vt nemo omnium, quotquot erant in templo, lacrymas tenere potuerit. Paſchali autem die Dominico, hiſtoriæ quædam è ſacris litteris actæ ſunt: vt exitus Iſraëlitici populi ex Aegypto, ſpecie rubri maris in veſtibulo templi machinationibus artificioſis exhibita, quæ tranſitum Iſraelitis præberet, ingreſſum autem Pharaonem vnà cum exercitu obrueret. Ionæ quoque Prophetæ caſus, aliaq; ſimilia ſpectacula edita ſunt. ſupplicationibus abſolutis, dialogus publicè eſt habitus, in quo ſuperiorum dierum ex morte Domini luctus atque mœſtitia cũ Paſchalis celebritatis lętitia & gratulatione cõferebatur: quibus rebus mirum quanta voluptate affecti fuerint Chriſtiani. Atque iam ante, ipſis quoque Natalis Domini ferijs, orbis terrarum totius inundationem, cuſtodias Loth, Abrahami victoriam, denique paſtorum aduentum ad oppidum Bethleem, ſermoneſque cum Virgine Dei matre habitos ita ad viuum effinxerant, non modò vt ſpectatores, ſed actores etiam ipſi præ intima animi dulcedine collacrymarentur. Atque hæc de rebus Bungenſibus.

Nunc de cæteris Iaponis partibus pauca complectar. Gaſpar Vilela Meaco Sacaium profectus primarij cuiuſdam viri precibus inuitatu, non ſolùm peramanter ab eo acceptus eſt, ſed etiam eiuſdem benignitate ſumptuque templum ædificauit, quo populus ad Euangelium conueniret: ſtatimque conſtitit operæ fructus, nonnullis ad Baptiſmum adductis, in ijs adoleſcente filio eius, apud quem Gaſpar diuerterat, præclara indole puero, qui tam illuſtria virtutis ac pie-

tatis dedit indicia, vt eius opera parentes quoque ipſius, fratremque natu maiorem, qui iam ad religionem Chriſtianam valde ſe propēſum oſtendit, ad Eccleſiam Dei aggregatum iri Domino fauente ſperemus. Puerum hunc Gaſpar deinde, parentibus non inuitis, quos nimirum adoleſcentulus precibus vicerat, in Bungum miſit, vbi quid egerit, è Ludouici Almeidæ epiſtola cognoſcetis.

Quod ad Amangutianam Eccleſiam pertinet, quam iam diu nobis luſtrare non licuit, morem præceptaque ſibi à Coſmo tradita Chriſtianos ſtudiosè retinere cognouimus. Dominicis diebus in templum ſacra tabula picta, quam eò miſit Coſmus, ornatum, frequentes conueniunt: atque vbi Deum ritè precati ſunt, vnus eorum ex Catechiſmo Iaponicè ſcripto nonnulla recitat, de quibus deinde diſſerunt inter ſe.

Habent etiam quoſdam quaſi œconomos ægrotis ac pauperibus ſubleuandis pecunia, quæ tum ad eam rem, tum ad curanda Chriſtianorum funera in commune confertur. Aliqui etiam in Bungum ad Confeſſionem, & audiendum verbum Dei ſe conferunt. eam Eccleſiam Coſmus, quoniam per operarios non poteſt, ſaltem per litteras conſolari & confirmare non deſinit.

De Firandenſibus autem rebus illud accepimus, Regem hoc anno ſe denuò Chriſtianis æquum præbere cœpiſſe, templique exſtruendi iam nunc illis poteſtatem feciſſe eo fortaſſe conſilio, vt cum Coſmo in gratiam redeat, & hac ratione cum Luſitanis fœdus & hoſpitium renouet: quorum ſibi amicitia, atque commercium quam ſit fructuoſum, vt clarius deſiderando ſentiret, nauem eorum, ſuperioribus diebus Firandum appulſam, & Coſmo, & Luſitano viro nobili, qui tum in vrbe Funaio verſabatur, nauarchi eius auunculo viſum eſt faciendum, vt in alias oras auerterent. Igitur abeundi poteſtate ab Rege Bungenſi quamuis ægrè impetrata de Coſmi valetudine atque incolumitate ſolicito, Firandum vterque profecti ſunt. Funaij autem, vbi à Chriſtianis auditum eſt, Coſmum profectionem parare, mœren-

tes continuò ad eum ventitare cæperunt, parentem illum atque paſtorem agnoſcere, manibus hi, illi etiam humi proſtrati, pedibus oſcula figere: quibus Coſmus expoſuit, quàm iuſtis de cauſſis iter illud ingrederetur, & ſimul mandauit, vt vicarijs, donec rediret (quod propediem erat futurum) diligenter obtemperarent: atque ita ab eij digreſſus eſt, multis eum viris, mulieribus, pueris magno cum luctu ac mœrore extra oppidum proſequentibus. quo abſente, cùm barbari ſe in templum noſtrum inſolenter inferrent, ea re cognita Rex miſit è familiaribus ſuis, qui templum aſſiduè cuſtodirent, & in vincula abriperent, ſi quis in eum locum ſe contumeliosè geſſiſſet: atque eiuſdem præſidij negotium duobus etiam primarijs ciuibus dedit, in ea vicinitate habitantibus. In ipſo autem itinere labores atque pericula Coſmo non defuêre: tertio quippe die in latronum inſidias incidit, quorum vnus intentum iam arcum in Coſmi pectus non ſine magno eius vitæ diſcrimine obuerterat, cùm ex ipſius comitibus quidam ante ſagittam emiſſam, adductas arcus habenas præcidit. Firandi autem magna cum gratulatione à Luſitanis exceptus, qui nauis vexilla ſuſtulerant, & tormentorum ſtrepitu lætitiam ſignificauerant, in ædiculam diuertit ab Ludouico Almeida raptim, dum templum ædificatur, exſtructam: vbi cùm cæteros Chriſtianos, cognito Coſmi aduentu terra ac mari vndique confluentes, tum nautas ipſos Luſitanos admiſſis noxis per confeſſionem abſoluit, iiſdemque facilè perſuaſit, vt cum oneraria ex eo portu diſcederent. Hæc habui de Iaponenſium rerum progreſſu quæ ſcriberem. Vos Dominum precari aſſiduè inſiſtite fratres, vt nos idoneos veritatis Euangelicæ præcones efficiat. è Bungo. v. Idus Octobris.

MDLXII.

LVDOVICI ALMEIDAE ad Socios.

ANno ſuperiore cum Eccleſijs Facatæ Firandi, alijsque luſtratis in Bungum ægrotus ex itinere redijſsē, vt primùm è morbo conualui, de tota peregrinatione mea feci vos per litteras certiores. quas quoniam vobis eſſe gratas intelligo, pergam ea ſcribere, quæ quidem in ijs locis euenêre, in quibus mihi verſari ex eo tempore contigit: nam cætera ex aliorum litteris cognoſcetis.

Firandi erat Chriſtianus quidam quintum circiter, & ſexageſimum agens annum, ſcriba Regis intimus, quē ille apud ſe in honore habebat, liberaliterque tractabat. is igitur Chriſtianus cùm animaduerteret ſe iam ad vitæ exitum appropinquare; ſuſceptas in vita maculas matura Confeſſione delere; & (quoniam nullus erat ibi ſacerdos) Bungum vel cum Regis offenſione, periculoq; rei familiaris petere omnino conſtituit. rem itaque cum vxore communicat; quæ (vt erat præſtanti virtute ac pietate mulier) conſilium vehementer probauit: illud ſolummodo monuit, vt quàm occultiſſimè abiret, ne in ſe Regis iracundiam prouocaret. Quocirca nauem Chriſtianus intempeſta nocte conſcendens, in Bungum iter intendit: cuius diſceſſu poſtridie cognito Rex, partim quòd eius opera admodum indigeret, partim quòd ſe inconſulto inuitoque abijſſet, iratus, nauigio ſtatim inſtructo, miſit qui hominem perſequerentur. Iamque magno ſuo bono è finibus Firandenſis regni in Reguli cuiuſdam ditionem euaſerat; cùm ſuperuenientibus qui ad eum capiendum miſſi erant, Reguli iuſſu, cui cum Firandenſi rege amicitia intercedebat, eodem Rege poſtulante oppreſſus, & in cuſtodiam traditus eſt. Firandi vbi cognitū eſt illum inuentum fuiſſe, nec tamen vt rediret vllo pacto adduci potuiſſe; legauit ad eū Rex cognatos ipſius nonnullos, qui ad redeūdum

hortarentur: ſed vxor contrà per litteras ei ſuaſit à ſuſcepto itinere nequaquam deſiſteret, bonoque animo eſſet, ſe laborum ipſius periculorumque breui conſortem futuram. Sed videlicet currentem incitabat. Coſmus autem vbi id reſciuit, egit cum Rege Bungi, vt Chriſtianũ ab regulo per litteras impetraret: quas qui pertulit litteras, offendit hominem magna in Deum fide, ſpeque ſubuixum, de ſe ipſo autem adeò demiſsè, maleque ſentientem, vt non modò qui in Bungum ad Confeſſionem incolumis perueniret, ſed qui vllo prorſus beneficio afficeretur à Deo Domino noſtro, ſe prorſus indignum affirmaret: tantoque in ſe ipſum odio erat incenſus, vt ad quotidianas verberationes & precandi aſſiduitatem, & alia quoque voluntaria ſupplicia adiungeret, tanta cum ſui cognitione, vt precibus Chriſtiani, qui regiam epiſtolam attulerat, nequiuerit adduci, quicquam vt de inſtituta vitæ auſteritate remitteret. Denique ſolutus in Bungum ægrè peruenit tanta animi ſui cum voluptate, tantasque Deo gratias agens, vt rem verbis aſſequi nequeam. Cuius aduentus cùm ad cætera multa profuit, tum ad Chriſtianorum fidem ac ſpem in Domino augendam. Eum Coſmus, pueris, quos alimus domi, inſtituendis præfecit, & pijs quibuſdam libris in Iaponicum ſermonem vertendis. Magnum apparet in eo precandi ſtudium, & caritas; &, licet extrema ſit iam ætate, vix vnquam ceſſantem reperias. Eum Dominus ad finem vſque conſeruet.

Per idem tempus nobilis quædam mulier, primarij ciuis vxor, ex familia regis Bungenſis, à dæmone agitata, per campos tanto cum vlulatu, atque impetu ferebatur, vt à nemine contineri poſſet. Hanc ſibi Coſmus à Chriſtiano quodam inſigni viro commendatam ad ſe perduci, & in cubiculo publici valetudinarij, perpetuis cuſtodibus adhibitis, collocari iuſſit. Et quoniam in ſpem venerat mulier, ſe baptiſmi beneficio ſanitatem eſſe recepturam, habebatque mentis eius animique vexatio dilucida interualla; ijs opportunè Coſmus eſt vſus ad eam Chriſtianis præceptis ritè imbuendam,

quibus vt ſatis erudita viſa eſt, in magna Chriſtianorum corona, eam Dominico die baptizare conſtituit. Erat mulier tum ſanè quieta, ſed cùm primùm caput ſalutari aqua perfundi cæptum eſt, tanta repēte vi ſe commouit, clamoreſque edidit ita magnos, vt omnes quotquot aderamus, perterrefecerit. Tum Coſmus à quattuor viris apprehenſam, teneri ad finem vſque Baptiſmi imperauit. quo abſoluto miſera fractis viribus concidens, inter famulorum manus in hoſpitale cubiculum eſt relata. Ex eo tempore nullum eiuſmodi incommodum, aut moleſtiam hucuſque perpeſſa eſt. quare & Chriſtianorum fides non mediocriter aucta, & maritus ipſius ita permotus eſt, vt ab Rege petierit, ſibi per eum liceret Chriſtiana ſacra ſuſcipere: quòd ei Rex ita prolixè libenterque permiſit, vt diceret gratum ſibi fore, ſi eum reliqua familia imitaretur. itaque baptizatus ipſe cum liberis, cognatis, & famulis, ſanè quàm in virtute proficiunt. Ego interea vires è morbo collegeram. quocirca menſis Octobris initio miſit me Coſmus, comite è Chriſtianis domeſticis vno, ad templa quinque viſenda, varijs locis regni Bungenſis commodo Chriſtianorum exſtructa. menſem in eo itinere poſui, multos baptizaui ethnicos; Chriſtianos autem docui, qua ratione templa concelebrarent, ſermoneſque inter ſe de religione ſererent, ſi quando ad vrbem venire nō poſſent. quaſdam etiam areas defixis Crucibus Chriſtianorum ſepulturæ dicauimus: deniq; in ſingulis templis benedictum, ſeu piaculare granum relictum cum codicillo, qui deſcriptas grani indulgentias contineret. Inde ad Coſmum reuerſus, Cangoximam menſe decembri tetendi. profectionis cauſſa fuit Emmanuelis Mendozæ cum ſex Luſitanis aduentus, qui vt per Confeſsionem peccatis ſunt abſoluti, Coſmum rogarunt etiam atque etiam, vt me Cangoximam ad hyemem ibi cum ipſis exigendam, Chriſtianos viſendos, & promulgandum genti Euangelium mitteret. idipſum Regi quoque Cangoximano fore gratiſsimum, quippe qui magnam eius rei voluntatem ſcriptis ad Prætorem Indiæ litteris, item-

que

que ad Antonium Quadrium eidem prouinciæ pro Societate Præpoſitum, oſtendiſſet. è Bungo igitur (vt dicebamus) profecti, gelu, & frigoribus maximis, quatriduo ad mare peruenimus: cùm ſemper, vbi ſub veſperam conſtiteramus, verba de rebus diuinis ad incolas feciſſemus. Inde ſolutis anchoris, inter nauigandum, aduerſo vento in oppidum ſanè frequens coacti deſcendere, cùm ſpectaculi nouitate permota (nunquam enim Luſitanos antea viderant) magna hominum vis ad nos conueniſſet, per eam occaſionem eis Euangelium nuntiauimus: quo illi audito, obſtupefacti, ad nos audiendos iterum ac tertiò rediêre, atque vniuerſi pænè profeſſi ſunt, niſi Reguli metus obſtaret, ſe Chriſto nomina libenter daturos, idque eo cum animi dolore ſenſuque, vt nos ad miſericordiam prouocarent. Dixi me cum Regulo acturum (qui Bungenſis Regis eſt ſtipendiarius) vt cuilibet Chriſtiano eſſe impunè liceret: eoſque ſolatus vt potui, ex eo loco diſceſſi. digreſſu meo lacrymæ nonnullis obortæ, vt ſi diu mecum vixiſſent, apud quos non toto biduo fueram. ex quo facilè iudicare poſſitis, quanta ſit huius gentis ad humanitatem, religionemque propenſio. Angunem delati, & à Regulo peramanter excepti, vt primum opportunum eſt viſum, de rebus diuinis, & animorum immortalitate cum eo colloqui cæpimus: multiſque ſermonibus vltrò citroque habitis, cùm etiam familiæ partem à cœna ad audiendum accerſiſſet, ſera iam nocte ab Rege dimiſſi, nauarchum quendam Luſitanum ſanè tempeſtiuè conuenimus: cùm enim noſtra hortatione permotus, concubinam, ex qua duas ſuſceperat filias, iuſta cũ dote in matrimonio legitimo collocaſſet, paucis poſt diebus eſt mortuus. Ex eo portu Tamarim tendentibus, vbi Emmanuelis Mendozæ nauis in ſtatione erat, arx in itinere occurrit Hexandoni viri principis, in edito monte poſita, omnium quas in vita videre me memini, & loco & opere munitiſſima. quippe quam decem fere propugnacula cingunt, inter ſe non niſi ponte ſubductili peruia, magnoque interuallo di-

ſtantia, foſsis ita profundis, vt deſpicientium oculis altitudo caliginem offundat, perpetuo (vt aiunt) ſilice ferramentis exciſo: quod equidem vix hominum manu fieri potuiſſe crediderim. ibi cùm Hexādoni vxorem, & quattuordecim præterea Chriſtianos multis iam annis Franciſcus Xauerius Deo peperiſſet, mihi faciendum exiſtimaui, vt me ad eos conſolandos, confirmandoſque conferrem. qui me omnes, ſed vxor præſertim Hexandoni amiciſſimè acceptum, multa cùm de Franciſco Xauerio, tum de Bungenſi, Meacenſi, cæteriſque in Iapone conſtitutis Eccleſijs percontati, feliciq́ue ipſarum progreſſu valde lætati ſunt. me autem idcirco etiam libētius viderunt, quod iamdiu neminem omnino è Societate noſtra conſpexerant. quo toto temporis interuallo eos in Chriſtiana fide partim ſenis cuiuſdam Chriſtiani, honorati viri velut magiſtri familiæ ſtudio, partim etiam quibuſdam miraculis diuina prouidentia retinuerat. Relictum ſibi libellum deſcriptis Xauerij manu Litanijs, alijſq́ue precandi formulis, æquè ac ſacras reliquias pia mulier admodum religiosè cuſtodiebat, expertæ virtutis remedium. Etenim ægrotos complures, in ijs Hexandonum iam deſperatum, corporibus ipſorum impoſitus libellus ille ſanauerat. Nec minore cura ſenex traditum ſibi ab eodem ſeruabat flagellum, quo ſinguli Chriſtiani interdum (nec enim ſæpius permittebat ille, veritus ne vſu nimio abſumeretur) ſeſe cædere conſueuerant, quòd eam rem non ſolùm animis, verùm etiam corporis prodeſſe diuinitus intelligerent: itaq; mulier ipſa quam diximus, morbo grauiſsimo implicita, cùm varia medicamenta fruſtra tentaſſet, ad ipſum flagellum poſtremò confugiens; Franciſci Xauerij, vt putandum eſt, meritis continuò in priſtinam valetudinem eſt reſtituta. cum omnibus igitur de re diuina familiariter colloquutus, ara etiam excitata cum Beatiſsimæ Virginis imagine pereleganti, quam eò mecum attuleram; pueris nouem, in ijs duobus Hexandoni filijs Baptiſmo luſtratis (quos iā ſenex ille Chriſtianis rudimētis imbuerat) incredibili cū eorū mœrore poſtridie

mane

manè diſceſsi, commeatu ab ipſis affatim inſtructus, atque pollicitus me in reditu, quindecim dies apud ipſos commoraturum. Cãgoximam ſimulatque peruenimus, Regem adiui confeſtim, eoque collaudato quòd Euangelium in ſuo regno promulgari cuperet, multiſq; prætereà verbis habitis, petij vt liceret mihi in præſentia Tamarim vſque ad Luſitanorum ſtationẽ excurrere. quod ille cùm permiſiſset ea tamẽ conditione, vt auum ipſius ex itinere inuiſerem; Tamarim tridui itinere, diuertentes ad Regis auum, ire perreximus; maxima niuium copia, quæ aciem oculorum retunderet, viaque teterrima, occultis paſſim occurrentibus foueis, è quibus iumenta ſeſe ægrè admodum expedirent. In eo igitur portu, ægrotis primùm curatis, quorum ingens erat numerus partim ſæuitia frigorum, partim etiam cibariorum inopia: deinde ethnicis nouem, qui idipſum à me diu multumque contenderant, baptizatis: certo prætereà nauis loco, ad fœminarum tutelam de Iaponijs coemptarum (quas illi ex ora Sinarum aduexerant) cuſtodibus binis appoſitis; denique communi conſilio indicta pecuniaria multa, ſi quis temere iuſiurandum vſurpaſſet; (latè enim patebat hoc vitium) Cangoximam redij, & conciones ad Chriſtianos habere inſtitui. nam ethnici veriti Bonziorum offenſionem, ad nos venire non audebant: quod ego cùm animaduertiſſem, cepi cõſilium familiaritatis, ſi quo modo poſsem, atque amicitiæ cum Bõzijs ineundæ, quò deinde populus ad nos maiore cum fiducia ventitaret. Erat in eo ordine vir quidam inſignis, magna etiam ante id ſacerdotium exiſtimatione, tum verò & Regis ipſius conſiliarius, & amplis cœnobijs tribus ſumma cum poteſtate præpoſitus. Hunc igitur adij, collyrio ad oculos curandos, quibus ipſe laborabat, allato: atque ille meo ſanè quàm lætatus aduentu, ſibi valde optatum fuiſſe dicebat, quæ Xauerius diſputaret, cognoſcere; ſed interpretem defuiſſe. Inde me multa de ſummo rerum opifice, de immortalitate animorum, de tempeſtatũ varietate, terræ tremoribus, pluuijs, alijſq; rebus huiuſmodi interrogans, magna ſua cum voluptate to-

tam eam noctem apud ſe detinuit. Quibus ille ſermonibus captus, cùm ad me ſæpe, alio item Bonzio comite, ego viciſſim ad illum familiariter ventitarem, cumque doctrinam noſtram tum apud alios, tum apud Regem ipſum ita collaudaſſet, vt Rex Xixona (hoc eſt ſanctam rem) publicè reſponderet; vel eo Regis teſtimonio, vel confirmata atq; illuſtri mea cum Bonzio conſuetudine animati ethnici ad nos audiendos venire cæperũt: è quibus multos Deo adiuuante ad Chriſtum adiunximus. In eo numero fuêre primarij duo Regis ipſius cognati, quos catechiſmo inſtitutos vnà cũ vxoribus & parte familiæ (triginta quinq; in vniuerſum fuêre) baptizauim', quorum deinde omnium ope ac ſtudio ſacrum Deo Domino templum exſtructum eſt.

Rebus ita conſtitutis, per Chriſtianũ nuntium in arce Hexandoni magnis precibus accerſitus, optimis cùm Chriſtianorum, tum etiam reliquorum ſtudijs me magnopere expetentium deeſſe non potui: è quibus circiter quinque primarij audito aliquoties Euangelio ad Eccleſiam adſcripti ſunt: in ijs quidam adeò excellenti ingenio, vt in commentarium relatis ijs, quæ de mè didicerat, librum confecerit exorſus ab ipſo mundi initio ad vſque Chriſti Domini noſtri in terras aduentum, eius præcipuè cruciatibus ſingillatim enumeratis. quæ ipſius lucubratio & hominibus illis, & alijs etiam populis, ad quos eam ego ipſe deinde circumtuli, maiorem in modum profuit. Idem iuſſus à me Iaponica quædam ſcripta de Chriſtiana religione deſcribere, mandatum ita auidè arripuit, vt opus vniuerſum (omninò folijs quinq; & quinquaginta conſtabat) vnius dimidiatique diei ſpatio abſoluerit. Hunc ego, & Hexandoni filium natu maximum, quem Xauerius baptizauerat, docendis in templo cæteris Chriſtianis præfeci, regula præſcripta, quam in eo munere obeundo tenerent. quam quidem in rẽ, vt quibus otium ſuppetit, diligenter incũbunt, præſertim verò librarius ille quem dixi: qui quidem Chriſtianis lectiónibus, & commentationibus mirificè delectatus, ſeque cum libro quem à me deſcripſit, in lucum abdens,

quæque legit ex eo ſecum identidem reputans, tanta voluptate perfunditur, quòd ad hanc Dei rerumque cœleſtium cognitionem peruenerit, vt lacrymas præ gaudio cōtinere non poſſit. Is ipſe in Chriſtianorum cœtu poſt Litanias publicè decantatas interrogatus à me quidnam eſſet facturus, ſi Rex ei diceret, Chriſtiana ſacra fac deſeras, quoniam ex meis popularibus es, meiſque ſumptibus victitas, reſponſurum ſe dixit illicò: Here, vis ne me in te ſine fuco ac ſimulatione beneuolum? in re tua familiari procuranda fidelem? vis me ſubmiſſum? vis perferentem iniuriarum? vis denique in omnes clementem ac benignū? iube me eſſe Chriſtianum: haſce enim virtutes omnes vna religio Chriſtiana complectitur. Ac cæterorum quoq; Chriſtianorum (ad quorum numerum ibidē alij ſeptuaginta per eos dies acceſsêre) egregia pietas, aſſiduum precandi ſtudium, mirus inter ſe amor atque concordia cernitur; vna tātùm res ipſorum animos vehemēter angebat, quòd Hexandonus communiū meritorum Eccleſiæ expers tamdiu in Iaponica ſuperſtitione perſiſteret. pro cuius conuerſione cùm preces ad Deum, & lacrymas cuncti, ſed vxor ipſius præſertim quotidie funderent: tum ego eiuſdem vxoris rogatu hominē adij, & ex eo quæſiui, cur veritatem ſæpe iam cognitam depoſitis Iaponiorum erroribus ſequi negligeret. Tum ille Deum teſtatus Chriſtianam religionem ſibi planè probari, alioquin permiſſurum ſe nequaquam fuiſſe, vt eam familia ſua tota ſuſciperet; vna re quominus eos imitaretur, impediri ſe dixit, quod vereretur, ne grauius animum Regis offenderet: ſperare ſe Deo propitio fore aliquando, vt Rege ipſo libente, Chriſtum, quem intimis ſenſibus adorabat, palam ac liberè profiteri poſſet. quo illius reſponſo Chriſtiani valdè lætati ſunt. Inde cùm rurſus ad Cangoximanos veniſſem, Coſmi litteris per Chriſtianum Bungenſem ad me perlatis eo conſilio ſum reuocatus, vt ad Regem Vocoxiuræ proficiſcerer, qui nos in ſuū regnū liberaliſſimis conditionibus inuitauerat: cùm præter alia multa, & Luſitanis omnibus in eum portū commeātibus, quique cum ipſis negotia

contraherent,in decenniũ ab omni portorio immunitatem ſe daturũ eſſe promiſiſſet;& quicquid circa eſt agri ad paſſuum octoginta millia Coſmo obtuliſſet,vt intra eos fines ethnicus nemo ipſius iniuſſu habitare poſſet. Cangoximæ igitur inſtitutis qui Chriſtiano grege in tẽplum ſtatis diebus aduocato,paſtorum vice ac munere fungerentur,baptizatiſq; ijs,qui iã ad id Sacramentũ idonei videbantur;cæteros quibus potui verbis ſum cõſolatus: duos præſertim Bonzios illos,de quibus dixi: quos in diſceſſu meo perquàm ſtudioſè Chriſto nomina profitentes,in aliud tempus idcirco reieci,quòd à curandis Iaponico ritu Regis procerumq; funeribus, nulla ratione ſe poſſe deſiſtere dicerẽt,eaq; re Chriſtiana ſacra,quæ ipſi apud ſe taciti colerent,minimè pollutũ iri arbitrarẽtur. denique à Chriſtianis vario commeatu peramanter inſtructus,& magna cum doloris amoriſq; ſignificatione dimiſſus, ad arcem Hexandoni(quæ ab oppido Cangoxima paſſuũ abeſt decem &octo millia)dũ nauis paratur,biduũ ſubſtiti.atq; inde incredibili Chriſtianorũ dolore ac gemitu,ipſis etiã ex arce ſumma fœminis ad mare me deducentibus, &,quaſi in eo ſalus omnium verteretur,ita me vt celeriter ad ſe redirem enixè rogantibus, conſcendi,& decimo ſeptimo die in Bungũ magna noſtrorũm gratulatione perueni.atque inde tertio Nonas Quintiles Vocoxiuram,qui locus vltra Firandum eſt quattuor & viginti paſſuũ millibus, diſceſſi:quò vt perueni,ſalutatis ex itinere Facatẽſibus (qui cùm initio diu multumque Euangelio reſtitiſſent,bellis deinde perdomiti ac velut ſubacti,diuinum ſemen libentius acceperunt,bonamq; in primis virtutum frugẽ tulerunt) Regẽ Vocoxiuræ primùm adij,qui me honorificè ſanè bis cõuiuio excepit.deinde cum eius miniſtro, qui Regis ipſius nòmine ad Coſmum litteras dederat,de re cõmuni agere inſtitui.cumque ille quædam ex ijs quæ per epiſtolam nobis vltrò detulerat,reuocaret;faciendum mihi exiſtimaui,vt ad Coſmum ſcriberem,eique totam rem integrãm reſeruarem. Ad portum igitur reuerſus, dum in Chriſtianos ex inſtituto adiuuandos incumbo,Firando

nuntij perferuntur, quanto cum rei Chriſtianæ adiumẽto Damianus Iaponius familiaris noſter excellenti pietate virtuteque iuuenis, qui nuper Facatenſibus quoque ſumma cum omnium admiratione operam nauarat egregiã, in eo oppido verſaretur nec ita multo poſt, quędam, parantibus nobis, quæ ad Coſmum mitterentur, ecce tibi repente affertur ipſum adeſſe Coſmum. Primò incredibilis viſa res: ea Coſmi ætas ac valetudo, ea difficultas itinerum eſt; ſed vbi iam ad portũ applicuit, quanto gaudio affecti ſimus facili⁹ eſt vobis exiſtimare, quã mihi ſcribere. is me confeſtim ad Regem legauit, vt cum eo rem omninò tranſigerem. quòd ego cùm feciſſem ablatis etiam ſyngraphis, in Bũgum ipſius Coſmi iuſſu ad epulas in ædibus noſtris (id enim ſemel in anno ſolenne eſt) Regi Bungenſi parandas excurri: quò ſecum ille filium hæredem regni futurum meo rogatu cum proceribus duxit. Cumque in eo conuiuio candidati pueri noſtri domeſtici quattuor magna cum omnium delectatione fidibus canerent, Regis filius menſa relicta ſeſe ad ęquales ſuos hilariter ac feſtiuè recepit. puer ille quidem, ac pæne potius infans (annum quippe agit quintũ) ſed in quo ſenſus animi ac ratio longè præcurrat ætatem. è Bungo rurſus Vocoxiuram reuerſus, qui lócus à Chriſtianis incolitur, habetque in monte ſummo Crucem, quæ eminus valdè conſpicitur, à Petro Barreto nauarcho Luſitano defixam, quòd eodem loco tribus deinceps diebus ſub veſperam, inſpectante ſe, alijſque compluribus, ſublime in aëre ſignum Crucis appatuiſſet; Coſmum ſanctiſſimis (vt ſolet) occupationibus diſtrictum offendi. Tanti ad eum Confeſſionis & Euchariſtię cauſſa concurſus vndique Chriſtianorum fiebant, vt omnis perturbationis vitandæ cauſſa, triceni per vices ordine ſibi ſuccedere iuberentur. quorum erat ita magna in Coſmum obſeruantia ac veneratio, vt coram eo oculos attollere non auderent: tanta religio ac pietas, vt in ſacris myſterijs obeundis, ac præſertim in corpore Chriſti ſumendo, copiam lacrymarum effunderẽt: ea denique animi virtus, ac probitas morum, vt barbari

ipſi

ipſi Chriſtianorum vitę admiratione ſeſe colligerent,& ſæueriorem vltrò diſciplinam induerent. Per eos dies Facatenſium Præfectus nauigium cum hominibus ferè triginta ad Coſmum miſit rogatum, vt quoniam tres è militibus ſuis in prælio ſclopis icti grauiter ægrotarent, opem illis ferre ne grauaretur. Fecit Coſmus, vt Facatam è domeſticis noſtris adoleſcentem Iaponiū mitteret chirurgiæ laude præſtantem, qui non modò vulnera extractis artificiosè glandibus mira felicitate ſanauit, ſed etiam oblatam ſibi mercedis loco magnam argenti vim, ſtupentibus barbaris conſtanti animo excelſoque repudiauit. Qua re commotus Præfectus, vt nos aliqua ratione remuneraretur, immunitati noſtræ toto ſuæ ditionis imperio, qua ſæpe nobis iter habendum intelligebat, publicis diplomatibus cauit.

Reſtat vt epiſtolā hanc eximiæ indolis adoleſcentuli cōmemoratione concludā: in quem cùm omnia & animi & corporis bona quaſi ſecum ipſa certans natura cōgeſſerit; tum etiam dona acceſsêre cæleſtia, quæ ſingulare pueri ingenium, memoriam, oris corporiſque totius dignitatem ac ſpeciem multo admirabiliorē efficerent. tanta enim in eo caſtitas ac ſanctimonia cernitur, vt octauo quoque die poſt confeſſionem ritè peractam cæleſte Euchariſtiæ conuiuium non ſine lacrymis ineat: tanta verò animi ſubmiſſio & humilitas (cùm illuſtri admodum loco ſit natus) vti ad Bungenſem inuiſendam Eccleſiam à Gaſpáre miſſus ex vrbe Sacaio, bona cum parentum venia, quos puer precibus expugnauerat, eò ſimulatque peruenit, vt ſcilicet vnus è Chriſtianorum grege videretur, non modò comam ſibi totonderit, quòd in Iapone valde inuſitatum eſt, verùm etiam omni delicatiore cultu ornatuque abdicato; de contemnendis rebus humanis publicè diſputare inſtituerit. Idem in patriam à parentibus reuocatus, Vocoxiuram, vt inde Sacaium renauigaret, à Coſmo perductus eſt, quem aiunt ex itinere in vrbe Firando apud vxorem Antonij viri principis, eiuſque ancillas, cùm ſe per id tempus ad ſacram confeſſionem pararent, de Pœnitentia ſanè opportunè verba

feciſſe:

feciſſe: quam ille Chriſtianæ philoſophię partem, iam antea ſæpius à ſe tractatam, callet egregiè. Huiuſmodi pueri ſunt (fratres mihi cariſſimi) quorum opera faces amoris diuini Deo aſpirante Iaponiorum cordibus iniectum iri ſperamus: atque ob idipſum apud nos delectam eorum manum Societatis noſtræ præceptis atque inſtitutis imbuimus. Interea Socios omnes noſtros per Ieſum Chriſtum obteſtor, ab eo precibus impetrent, vt mihi det in ipſius obſequio ac famulatu vitam ponere. ex Iapone. octauo Calend. Nouemb. M.D.LXII.

REGIS CANGOXIMANORUM ad Luſitanum Indiæ Prætorem.

ANNO ſuperiore cùm duo ex Societate IESV meum in hoc regnum concionandi cauſſa veniſſent; bellicis occupationibus impeditus, quem & ego cupiebam & ipſi merebantur honorem, illis habere non potui. Eadem fuit cauſa, cur Luſitani ad Omangum portum naui delati, nō modò perinde ac voluntas mea, & ipſorum dignitas poſtulabat, accepti non ſint; ſed etiam pro piratis habiti (quibus ora maritima per id tempus erat infeſta) commiſſo prælio Alphonſum Vaſcum non ſine meo quidem dolore, è ſuorum numero amiſerint. Tu ſi ad me litteras dederis, magno me decore auctum atque ornatum exiſtimabo, atque ipſe viciſſim ad te ſcribam quotannis. Luſitani verò, vel ſacerdotes tui, ſi ad me cum tuis litteris venerint, eo erunt apud me loco, qui rebus tuis iure debetur. Xaxuma anno quarto.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium Indiæ prouinciæ pro Societate Ieſu Præpoſitum.

SOCII duo Coſmi Turriani, qui in Bungo verſatur, meũ in hoc regnum ſe contulerũt: quorum ea eſt animi magnitudo robúrque, ea in dicendo vis atq; doctrina, vt mihi cœleſtia quædam tonitrua eſſe videantur. Sed illud in primis admiror, aut Luſitanos mercatores negotiorũ cauſa, aut veſtri ordinis homines vnius rerum opificis gratia (præſertim cùm ita latè pateat propiuſq; abſit India) è remotiſſimis regionibus totũ pœne terrarũ orbem circũeuntes, ad aquam calidam ebibendam paruas in haſce inſulas tam longa & periculoſa nauigatione cõtendere. Sanè ante Chriſtiana ſacra ſuſcepta nihil erat in his locis, præter calores maximos: vt mihi Socij veſtri Nauabangi, quaſi ventilatóres videantur, qui corda mortaliũ ſalutari aura opportunè refrigerent: qui profectò libenter meum in hoc regnum eſt cur veniant, quamuis exiguum. nam vt alibi aduerſos maris æſtus, hic quidẽ certè ſemper ſecundos offendent. Ac licet populares mei Chriſtiani ipſorum præſentia deſtituti, ſe interea Crucis aſpectu excelſo loco ſublatæ ſuſtẽtent; meũ mihi tamen hoc regnũ à Socijs veſtris relictũ, quandam obducti nubibus cœli, aut Solis propria luce defecti reddit imaginem. Simul etiã Luſitanos negotiatores, quorum mihi perſpecta fides ac probitas eſt, in meæ ditionis terras commeare mihi gratiſſimum fuerit: qui ſic habeant, ſe non modò ab omni iniuria tutos fore, ſed etiam amiciſſimè, liberaliſſimeque tractatum iri. nec latronũ inſidias metuant, qui, quibꝰ in oppidis Chriſtiani ſunt, nulli verſantur. Te quidem certè obſecro, vt de tuis aliquos primo quoque tempore mittas, quos ego magno cum deſiderio in ipſo littore opperior. Datæ anno quarto, menſe ſeptimo, octauo die, & vigeſimo.

Libri Secundi finis.

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER TERTIVS.

GASPARIS VILELæ ad Societatem Ieſu.

ANNO MDLXI. Auguſto menſe vrbem Sacaium ingreſſus ſum, quæ in Septentrionem ſita, gradus obtinet quinque & triginta, & ſemis. Cumq; Euangelium in ea promulgare cepiſſem, multos repperi, qui verum id eſſe faterentur, ſed quò minus ex eo viuerent, famæ & exiſtimationis ratione impediri. gentem enim diuitijs affluentem, & dignitatis inprimis auidam facilè abſterret diabolus iniurijs & contumelijs proponēdis, quib⁹ in hac vita Chriſtiani ferè ſemper obnoxij degunt, ſi ducem ac liberatorem ſuum imitari voluerint. quò fit, vt ęgrè admodum Sacaiani ad Baptiſmum accedant. quanquā in ijs ipſis difficultatibus quadraginta circiter baptizati ſunt, in quibus erant milites quatuordecim prætoriani, quorū ita inſignis, vitæ morumque mutatio conſtitit, vt è lupis agni manſueti non ſine magna omnium admiratione facti eſſe videantur.

Atque vt Sacaium per eos dies Meaco diſcederem, diuinitus equidem factum credo, ne videlicet in ea peri-

cula inciderem, quæ mihi nec opinanti imminebant. Etenim mēſe poſtquā inde exceſſi, Meacum quadraginta millium armatorum obſedit exercitus: quæ etiam cauſſa fuit, cur ad Christianos, ſicuti promiſeram, non redirem. Illius aūt incommodis belli Sacaium vrbs fuit immunis, in primis Iaponis totius contra omnes hoſtium impetus munitiſſima. nam ab Occidente alluitur mari, ab alijs verò partibus profundiſſima cingitur foſſa, & aquis plena perpetuis. Atq; etiam inteſtino omni tumultu ac ſeditionibus vacat, nec rixæ fermè audiuntur. cùm enim vrbis viæ ſuas quęque portas, & cuſtodes habeant, ſtatimque cùm opus ſit, occludantur; nullus noxijs ad fugam exitus patet, ſed continuò comprehenſi ad tribunalia pertrahuntur. Quamquam ij qui inter ſe inimicitias gerunt, ſi alter alteri ad iactum lapidis extra mœnia occurrant, ſe inuicem malè admodum accipiunt. Sed ad bellum Meacenſe reuertor, cuius exitus fuit eiuſmodi. Cognita vrbis obſidione patruus Regis, confeſtim ei cū exercitu in ſubſidium venit: huic obuiam iêre ex altera parte Neugori Bonzij, qui hominum ordo quandam militiæ Rhodiæ ſpeciem refert. Caſtris igitur Meacum inter, & Sacaium locatis, crebra prælia committebantur: ita tamen, vt res Bonziorum ſemper eſſet ſuperior. denique vigeſimo die, cùm ad vniuerſam dimicationem ventum eſſet, Regis patruus victus, quoddam in caſtrum cō fugit. Rex autem Meaci, eius rei nuntio audito, ſe in arcem recepit vrbe deſerta, quæ ab hoſtibus capta, rapinis incendioque vaſtata eſt. iidem ſequuti victoriam, ſignis ad caſtrum de quo diximus, motis; patruum Regis, eiuſque copias omninò delere parauerant: cùm Rex Meaci exercitu viginti millium hominum quàm occultiſſimè inſtructo, & ingenti flumine ſuperato, hoſtes nec opinātes tāto impetu oppreſſit, vt cū eſſent ad hominū triginta millia, fuſi fugatique ſint. quos Rex deinde coniunctis cum patruo viribus fugientes Meacū vſque inſecutus, tāta ipſorum cæde vrbē recepit, vt multos in annos ea victoria debellatū eſſe exiſtimetur. Itaq; aduerſa factio extremam ſibi perniciē metuens, pacem ab Rege petijt, ſeq;

inter-

interponente Vo, ſiue Dairi, qui rebus ad honorem dignitatemque pertinentibus toto Iapone præſidet, impetrauit. In his tamen belli periculis, & calamitatibus, têplum noſtrum Dei beneficio integrũ, & incolume perſtitit: & in ipſa obſidione Laurentius Iaponius Meacum bis penetrauit (nam meipſum per litteras Coſmus ante ſedatos tumultus eò redire planè vetuerat) ſemel ad celebrandas cum Chriſtianis Natales Domini ferias: iterũ ab iiſdẽ euocatus ad gratias principibus ciuitatis agendas, qui Bonzios cùm templum noſtrũ per vim occupaſſent, iniuſta poſſeſſione magno bonorũ gaudio depulerant. Toto eo belli têpore, quod annũ circiter viguit, pia quędam munia Chriſtiani Meacenſes obiêre, tribus in ſingulos menſes viris inſtitutis ad pauperũ incômoda ſubleuanda eleemoſynis, quæ ob eam ipſam rẽ in commune conferebantur: cũ etiã ſemel in menſe in conſilio publico de ipſorum pauperum commodis ageretur. Mulier verò Chriſtiana in primis locuples, & honeſta, cùm liberos non haberet, partem ſuã bonorum à marito obtinuit; eamque in mendicos, lepra vlceribusque tota vrbe finibuſq; Meacenſibus laborantes, quamquam nonnullis obtrectantibus Bonzijs, magna tamen cæterorũ omnium, qui nihil vnquam ſimile viderant, admiratione atque approbatione diſtribuit.

Multa in his locis cœnobia Bonziorũ viſuntur, in quæ (vt aiunt) pœnitentię cauſſa ſe recipiunt, qui mundo nũtium remiſêre, denſis adeo tenebris obcæcati, vt nefaria flagitia in hiſce cœnobijs admittere nulla religio ſit. nã diſcrimine rectè vel perperã facti côfuſo, ſeditionibus, furtis, rapinis, cædibus, cuncta miſcentur. Quam etiã ob cauſſam ex iis quidam nomine Cacubau, vt ex ea videlicet hominum colluuione, fæceque emergeret, ſocijs aliquot ſecum adhibitis, Bẽziorum formam inſtituit, eorum qui Neugori nominantur: quorum alij precibus vacant, alij militiæ alij quinis quotidie ſinguli perficiẽdis ſagittis. Arma verò ſemper habent parata, principẽque familiæ ſuæ Cacubau in deorum numero venerantur. Rectorem cui pareant, habent nullũ. viribus namq;

 certa-

certatur. & quamquam in conſilijs, qui ætate præeunt, priores ſententiam rogantur; ſuffragiorum tamen iura vſque adeo promiſcua ſunt, vt quòd reliqui omnes communi ſententia decreuerint, vnus modò ſi interceſſerit, prorſus impediat. Itaque ad vnam eandemque deliberationem toties conuenitur, quoad planè diſſentiat nemo. Vbi verò tenebræ ſe intendêre, ſæpe ſeſe inuicem perimunt, ac diripiũt: nec tamen idcirco ſe putant leges violare, cùm ijdem muſcam, aut paſſerem necare nefas ducant, quod legibus ſuis quicquam animatum vetentur occidere.

Nunc paucis exponam, quod anno ſuperiore me fugit, Iaponij miſeri, cùm ad ſedes, vt ipſi putant, beatorum migraturi ſunt, qua ratione ſe ad iter accingant. Eas autem eſſe varias opinantur: alias infra maria, alias alibi, certis præpoſitis dijs, qui à quibus in vita culti ſunt, eos in ſuum quiſq; domicilium præmij loco perducãt, atque ad infernas quidem ſedes qui profecturus eſt, hoc maximè modo ſe cõparat. Dies complures ſtat vigilans, & ex quodam quaſi ſuggeſto de mundi contemptu concionatur. huic alij ſeſe comites adiungunt, alij ſtipem eleemoſynæ cauſſa largiuntur. nouiſſimo autem die orationem habet ad comites, qui pro amicitia ſimul omnes epoto vino, conſcendunt nauiculam, impoſita falce ad ſpinas rubuſque qui occurrunt in itinere precidẽdos: nouiſque induti veſtimentis, manicas lapidibus infarciunt: ad collum autem ingenti ſaxo religato, quò citius ad paradiſum illum ſuum perueniant, ſeſe e nauigio ſpontè præcipites dant. Quem mihi videre contigit, hũc ſeptem comites ſequebantur, qui quidem tanta cum animi alacritate & gaudio in mare ſeſe proiecerunt, vt nouitate ſpectaculi planè obſtupuerim. Qui autem Amidam venerantur, alium ritum obſeruant. Cùm eos tædium cepit vitæ, in ſpecum ad inſtar dolij, in quo conſidere poſſint, ſeſe conijciunt, ita ex omni parte contectum, vt vna tantùm ex arundine perforata ſpiritum ducant. atque ita ieiuni ad mortem vſque perſiſtunt, aſsiduè Deum illum ſuum, ſeu potius dæmonem inuocantes.

Nuper

Nuper in hac vrbe Sacaio contigit (quod tamen vt audio haud inſolitum eſt) vt Bonzius quidam pecunioſus, omni ſcelere ac nequitia infamis, annos natus ſeptuaginta, cùm in morbum incidiſſet, ſe mori nolle affirmaret. Idem interdiu comedens repente ex omnium conſpectu prorſus ablatus eſt: quod ipſi quoque Iaponij malum & infauſtum interpretantur. Eſt autem in his locis opinio è falſis vatum prædictionibus, ex hoc tempore omnia fore ſemper pacata. id autem ea ratione confirmant, quòd annus hic poſt milleſimum & quingenteſimum alter & ſexageſimus; poſtremus ſit (vt ipſi aiunt) inferiorum, quos à quadringẽteſimo ſeptuageſimo numerãt: & propterea hoc anno dicũt facinoroſos omnes bello cõſumptũ iri, vt pax in poſterum vigeat, quã illis dare dignetur Dominus, quò latiꝰ ſanctiſſima ipſius religio ꝓpagetur.

BALTHASARIS GAGI ad Socios.

CVI ſtatus eſſet rerum Iaponicarum, & quibus Deo fauente laboribus in vrbe Facata perfuncti eſſemus, per litteras vobis expoſui anno M D L I X. nunc ea perſcribam, quæ mihi Goam ex Iapone repetenti in itinere ſeſquianni ſpatio cõtigerunt. Cùm certis de cauſſis Coſmo Turriano neceſſarium viſum eſſet, vt aliquis noſtrum proficiſceretur in Indiam; ego eam peregrinationem obire iuſſus comite vno è fratribus qui cælum Iaponium non ferebat, Rege, Socijs, & vniuerſa Bungi Eccleſia ſalutata, ſexto Calend. Nouemb. M D L X. iuncum (nauis genus id eſt) vterque cõſcendimus, & duodecim dies vento vſi ſumus ita ſecundo, vt nobis iam in conſpectu eſſet ora Sinarum, poſtridieque nos putaremus portu Veniaga potituros, vbi ſemper quingenti, aut ſexcenti Luſitani morantur. vectores igitur & reliqua naualis turba, proſpera nauigatione plus æquo elati, præmaturis gratulationibus atque conuiuijs commeatum nauticum conſumere atque exhaurire cæperunt. In hac animi iucundi-

tate,cùm ita prope ab continente abeſſemus,vt quolibet vento littus teneri poſſe videretur;eo ipſo die ſub veſperam aduerſo repente flatu increbreſcēte,imbribuſq; denſiſſimis tam ſæua tempeſtas exorta, adeoque ingentes excitati ſunt fluctus,vt iuncus modò attolleretur altiſſimè, modò infimè magno omnium cum horrore deſideret. Augebat perturbationem ac metum, cùm intempeſta nox cœcæque tenebræ,tum minantes circa ſcopuli. quo in diſcrimine cùm aduerſo flatu retineremur, ecce tibi noctis hora circiter decima gubernaculū nauis effractum in mare delabitur,quo amiſſo de huiuſmodi nauibus planè actum exiſtimatur,ſtatimque propterea præciditur malus,ne iuncus ex vehementi agitatione mergatur: & ſimul ipſa quoque vela cum antennis in mare prolapſa ſunt. Tum verò omnes longè alijs ac pridie ſenſibus animi,ſeriò de morte cogitare,certatimque ad Cōfeſſionem concurrere incipiunt,tāto omnes terrore perculſi,vt mente pæne emoti viderentur,neq; iam in ſumma naui quiſquam appareret. vnus gubernator in vada explorando,contemplandoque per magnetem curſu toto tam eam noctem abſumpſit. Poſtridie, ſæuiente adhuc mari,fuſiſque armamentis, ſalutis ſpes iam ferè nulla ſupererat. tantum argenti pondo ad aureorum centum millia vehebantur,quæ tali tempore nulli nobis vſui eſſe poſſent,cùm ita vehemens eſſet agitatio, vt alterum in latus procumbente iunco,ima carina appareret: & ſimul ex leuitate ſaburræ, & pondere tabulatorum non modò diu retineretur, quò minus in alteram partem recumberet,ſed etiam compagibus reſolutis, carina fatiſceret: quocirca tertio tempeſtatis die malum alterū, qui ſtabat ad puppim, nautæ præcidere, & mercatorum cubicula leuandi oneris cauſa diſturbare, ipſos denique foros è craſſis trabibus aſſeribusque compactos reſoluere ſunt coacti, vaſto iam nauis alueo, ac propemodum vacuo. hic velum exiguum nauclerus è mappis, cubiculumque linteis & ornamentis, veſte ſerica, alijſque nonnullis, quæ tum ſeſe obtulerant, pro re nata concinnat & cōparat: quod ipſum ſtatim impetu venti diſcerptū eſt. iāque

que humana opis vnũ illud ſupererat: validior clauus ad extrema tempora reſeruatus, ſed in ijs procellis metuendum erat, ne repoſitus ad puppim ſtatim effringeretur. Veruntamen, ne in Bornei ſyrtes incideremus, quo in loco nonnulla nauigia Luſitanorum è Sinis in Indiam curſu directo perierant (præſertim cùm illuc nos impetus maris deferret, nec plus centum & quinquaginta millia paſſuũ inde abeſſemus) tutius viſum eſt, gubernaculum reſtituere, paruumque ſarcire velum, quod vnum reſtabat. Sed omni iam veſte conſumpta, mœrentibus omnibus, quòd nihil ad reſarciendum occurreret; diuinitus factum eſt, vt qui rimas iunci, obturandi cauſſa ſcrutabantur, in ſarcinam veſtium inciderent, cuius antea non ſine luminibus diu multumque fruſtra quæſitæ, cùm merces in Iapone exponerentur, pretium domino magiſter nauis aureis octoginta perſoluerat. Ex hac igitur ſarcina aduerſus venti vim duplici velo confecto, & baculis quibuſdam, arundinibuſq; craſsis aptato, clauoque ſummo conatu locato, quem ego prius precationibus pijs, & piaculari aqua ritè luſtraueram, cæteris eo tẽpore vota nuncupãtibus variaſq; fundentibus nõ ſine lacrymis preces; diem vnũ noctemq; proceſſimus: ſed cùm nauis iuſtis careret velis, atroci tẽpeſtate vſq; adeo quaſſabatur, diffractum vt denuo ſit gubernaculũ. Tum verò ſeruandi argẽti ſpes prorſus amiſſa accerſiti nautæ barbari Sinæ, vt vectoribus in ſcaphã confugiẽtibus, ipſi in iunco remanerent, aliamq; ſibi raptim exſtruerent, ſe deliberaturos ea nocte reſpondẽt; inde ad ſortes dæmoneq; inuocandum conuerſi: quòd ego cùm cernerem, orabã Dominum, ne nos dæmonis arbitratu interire permitteret. Manè, ſimulatque illuxit, nautæ ſeſe ſtatim ad alium clauum reficiendum, ſcaphamque parandam expediunt. Clauus è refixis iunci tabulis refectus, & collocatus, non diutius ſuſtinuit impetũ maris, quàm quanto temporis ſpacio Litaniæ recitatæ ſunt: quò magis in ſuſcepta ſententia perſiſtebant Chriſtiani, vt in ſcapham, quotquot ea caperet, ſeſe reciperent, & iuncum vnà cum argento cæteriſque desererent. atque ego ſanè libe-

taliter inuitatus in ſcapham,partim ne pericula adirem noua,partim ne plus ducentos mortales,ſcaphæ excluſos anguſtijs,omni ſolatio deſtitutos in iunco relinquerem,ſacerdotes duos è noſtris & fratrem vnum imitari omnino decreueram,qui ſuperioribus annis è Luſitania proficiſcentes in Indiam,ad inſulas Maldiuanas naufragio & fame perire,quàm ſcapham conſcendere,quæ Cocinum incolumis tenuit,cæteriſque vectoribus deſertis in extremo periculo vitæ,maluerant;inque eo officio vitam naturæ debitam Chriſto Domino piè fortiterq; reddiderant.Sed interea fabri lignarij quartum iam gubernaculum reparauerant,ad quod collocandum, pacemque à Deo expoſcendam ſtipe à vectoribus in hoſpitale domicilium Bungenſis Eccleſiæ corrogata, miſerante Domino factum eſt,vt clauus is omnium infirmiſſimus nos ad continentem aliquando perduceret.Quindecim ipſos dies ea tempeſtate iactati ſumus,quotidie(vt erant pericula)morientes:cùm etiam vulgò neglectæ,nec iam clauibus cuſtoditæ argenti laminæ pedib⁹ traherentur. Eiuſmodi quippe tẽporibus pauper ſpiritu eſt quilibet.

Initio tempeſtatis eius,vectores nautaſq; maturè monuimus,vt animarum ſaluti conſulerent: qui in mea poteſtate ſe planè fore cũ promiſiſſent,ego vt ſublatis peccandi occaſionibus ad gratiam diuinam magis eſſent idonei,primùm illud curaui, vt fœminæ quæ vehebantur in naui,certum in locum abderentur, vbi quinque menſes remotæ à virorum oculis perſtiterũt:deinde ad cæteros animandos confirmandoſq; conuerſus,tantum Deo adiuuante profeci,vt qui principio abiectis animis concidiſſent,ad æquitatem ac fortitudinem reuocati, pro admiſſis in vita noxis leue ſibi ſupplicium illud atque incommoda ducerent:placandoque Domino certatim dediti,vel precibus ac litanijs vacarent, vel ſublatis in cœlum oculis pia cum prece ſuſpiria mitterent, vel alta apud ſe cogitatione defixi lacrymas funderent: alij etiam flagris ſemet cæderent : alij mare ſacris reliquijs,& aqua ſanctâ luſtrarent:alij denique nummos in cultum Diuorum à vectoribus peterent,quorũ vis tanta

colle-

collecta eſt, vt quindecim dumtaxat viri locupletes, aureos ferè mille contulerint. Ac mihi ſanè credite fratres, in hac vita labores & incommoda eſſe expetenda, quippe quorū amaritudinem, magna ſuauitas, & firma ſpes comitetur: quòd ſecus, in rebus proſperis vſu venire vel primis nauigationis diebus clarè perſpeximus. Inter has igitur difficultates rurſus in terræ conſpectum delati, & cùm iam contenebraſſet, nimia cupiditate prouecti, periculum fuit, ne vi ventorum ad terram alliderémur. Sed ex eo periculo, cùm primum illuxit, euaſimus: & à Sinis nautis cognitum eſt, nos permagnam Sinarū ad inſulam proceſſiſſe, nomine Ainanem: ex qua inſula nautici commeatus, & anchoralia à Sinis ferè petuntur. hic dum portum ſubimus, qui in Septentrionem ad gradus decem & nouem eſt poſitus, in aliud repentè omnium maximum vitæ diſcrimen incidimus. In ipſo enim aditu iuncus in arenam bis adeò vehementer incuſſus eſt, vt planè iam carina dehiſceret, ac pereundum nobis vtique fuerat, niſi Præfecti ſeu Limenarchæ permiſſu, præſentem incolæ nobis opem tuliſſent: quos nōnullis donis remunerati deſcendimus 11. Calend. Decembr. quem ipſum in diem Præſentatio Dei matris MARIAE VIRGINIS incidebat. & quoniam iunco afflicto, ac pæne iam diſſoluto, ad portum Veniagam nauigari non poterat; Luſitanum quendam continuò ad Cantonem oppidum, atque inde Amacanem ad Luſitanos mercatores pedeſtri itinere miſimus, qui de noſtra ſalute iā deſperauerant. Amacanē peruenit nūtius Natali ipſo die Domini, anno MDLXI. ſtatimq; ad nos deportandos Luſitani aliquot nauigia ſubmiſerunt. Et quoniam in Ainane inſula mēſes quinque poſuimus, ex qua deinde Amacanem trigeſimo die peruentum eſt; de eius inſulæ & incolarum natura ac moribus, ne longior ſim, pauca de multis attingam. Eſt autem Ainanis regio cùm fructibus Indicis, & omni ciborum genere abundans, tū etiam margaritis & vnionibus nobilis: frequenter incolitur, vrbibus opere lapideo exſtructis: gens verò ipſa moribus ruſtica, veſtitu brachata, eminentibus è capite

pite ad inſtar boum cornibus binis è tenui confectis ve-lo, forficibuſq; ceu tonſorum è ſumma fronte, præacu-tis, eius ornatus cauſſam cognoſcere numquam potui; niſi, ſi fortè dæmonem effingunt ſpecie belluæ ſeſe of-ferentem. In hac ego inſula ſacrificaui aliquoties, & Sa-cramenta diſtribui. Inde proficiſcentes ad Sinas, cùm parua nobis inſula ipſo Paſchali die Dominico ſeſe obtu-liſſet; partim eius diei celebritate, partim etiam ipſius loci amœnitate inuitati, deſcendimus, & commodū in mon-te quodam ingenti ſpecum & fornicem in templi for-mam excauatum offendimus. ibi, ara excitata, ſacroque peracto, cæleſti pane Luſitanos refeci. Ex eo loco ad Si-nas delati, idoneam tempeſtatem exſpectantes, ad alte-ram vſque feriam Natalium Domini anni MDLXII. ſubſtitimus. atque inde ſolutis anchoris tertio decimo die Petram albam felici nauigatione tenuimus. Hic imminentibus tenebris territi quò minus fretum Sinca-puranum inueheremur, exſcenſione facta Domino gra-tias agebamus vniuerſi, cùm repente vela complura pi-ratarum apparuêre (Aceni vulgò appellantur Somatræ populi) ad regnum Iantanæ tendentium. Tum nobis Malacenſis quidam denuntiauit, nos vt inſtrueremus, Acenorum regem centum nauium claſſe aduentare, quonam conſilio, ſibi incertum eſſe. Ea res nobis ſanè metum attulit, quod oneraria pretioſis mercimoniis referta, ab armis autem eſſet inops. ac nihilo minus nau-tæ vectoreſque ſeſe ad pugnam expediunt. Sed claſſe Acenorum ſine iniuria præteruecta, ad dimicationem ventum non eſt. Poſtridie verò Sincapuranum fretum inuecti, cùm ventus deficeret, anchoras iecimus. inte-rim Acenorum naues fermè triginta, in iis maioris for-mæ decem, quibus totius claſsis vehebatur Præfectus, ad nos aduentantes, partim ad puppim onerariæ ſeſe op-ponunt, partim etiam latera ipſa pæne abradunt, vt appa-reret eos mercib⁹ adamatis (neq; enim ignorabāt ex quo loco profecti eſſemus) pugnā optare. cūque biremes ma-ioribus bombardis, atque ſagittis, quas præſenti vene-no in ipſa naui aſſiduè inficiebant, nos infeſtare cæpiſ-ſent

ſent, quamquam noſtri quorum erat numerus ad ducentos, arma parauerant, ſeque omnes ad propugnandum inſtruxerant; tamen certiſsimo in capitis diſcrimine verſabamur: cùm ex altera parte hoſtium claſsis multò viris armiſque ſuperior immineret, ex altera verò littus eſſet propinquum, ſalo in quo ſtabamus non plus cubitos quatuor profundo. itaque aut præciſis ab hoſte anchoralibus, quod vrinantes faciunt, in vada incurrendum, aut in manus hoſtium planè deueniendum fuiſſet, niſi nos inſperantes præſenti periculo Dominus exemiſſet. quippe hoſtes comiter amiceque à nobis compellati, nonnulliſque muneribus deliniti, non modò nos laceſſere deſierunt, verùm etiam ita beneuoli diſceſſêre, vt ſibimet ipſi Luſitanos, & nobilitate, & belli gloria compararent. Malacam inde peruenimus tertio decimo Calend. Februarias, qui dies Diuo Sebaſtiano ſacer eſt: vbi è ſocijs noſtris amantiſſimè excepti, ad octauum vſque Idus Februarij piratarũ metu cõmorati ſumus. Malaca dum ad Colanum portũ, in quo arx eſt Luſitanorum, contendimus, Ceilanijs iam ſyrtibus ſuperatis, vento admodum proſpero in Cilanos ſcopulos rectà deferebamur, niſi ad iactum lapidis animaduerſo periculo, & mutata repente velificatione Comorinum promontorium feliciter præteruecti (quòd vix fieri poſſe videbatur) ipſo die Paſchali Dominico, magna Melchioris & reliquorum Sociorum gratulatione, qui in eo matris Dei collegio ſunt, Cocinum appuliſsemus: quo ex loco ad hoc Goanum D. Pauli collegium dudum exſpectati quinto decimo die peruenimus. Cuius equidem collegij cùm egregia rei Chriſtianæ adiuuandæ ſtudia, tum várias plurimáſque exercitationes, & ſpiritales, & litterarias, deniquè ipſius Eccleſiæ incrementa vehementer ſum admiratus: quam porrò Dominus ad gloriám ſuam tueatur, & augeat. Hactenus de nauigatione. nunc de Iaponicis rebus pauca perſtringam. In Iapone Eccleſiæ numerantur nouem tẽplo quæque ſuo inſtructæ: quorum templorũ quinque circiter idolis ante dicata, nunc ſacris altaribus, & IESV

CHRI-

CHRISTI, MARIAEQVE VIRGINIS DEI matris ima-ginibus exornata diuino cultui ſeruiunt. Facatenſe templum Chriſtianus quidam, Coſmus nomine extruxit, idemq; vt nos in ora Sinarum tempeſtate retentos cognouit, argenti laminam mihi in ſubſidium miſit. Nam Cutamenſe (quod templum eſt permagnum in agro Funaiano regni Bungenſis, paſſuum ab vrbe viginti quinque millibus) ſuo ſumptu ædificatum Chriſtianus Lucas cœmeterio circundedit, excelſa lapidea Cruce in medio poſita, ad quam ſe poſt mortem ſepeliri iuſſit. Cutamenſis porrò ager ipſe, vectigalis eſt dynaſtę cuiuſdã ethnici, cum quo ipſiusque comitibus, dum Eccleſiã Cutamenſem inuiſimus, de rebus diuinis ſæpe collocuti ſumus. quibus ille ſermonibus, noſtraque conſuetudine delectabatur adeo, vt quattuor horas totas interdum nobis aures præberet, atque ita commouebatur nonnunquam, vt velle ſe Chriſtianum fieri diceret: ſed hominum rumuſculos veritus (quæ res toto terrarum orbe plurimum poteſt) à ſuſcepta ſententia deſtitit. Idem apud Lucam rurſus totum veſpertinum tempus nos audiendo conſumpſit, clareque perſpectis ex ea diſputatione Iaponicarum ſectarum omnium erroribus atque fallacijs: comitibus ſuis, qui ſecum aderant, apertè profeſſus eſt gratum ſibi fore, ſi quis eorum Chriſtiana ſacra ſuſciperet. quæ res nonnullos ex ijs adduxit, vt conceptum animo Baptiſmi deſiderium expromerent: quo ille ita gauiſus eſt, vt eos ipſemet hortaretur, vti conſtanter in propoſito permanerent. Ac ferè omnes Iaponij proceres nobis amici ſunt. nam etſi aliqui, acie mentis retuſa flagitijs, lucem Euangelij aſpicere nequeunt; valetudinis tamen cauſſa, ſi quando ipſi, aut ipſorum familiares in morbum incidunt, ad nos confugere conſueuerunt. vt iam in his terris Chriſtianam rem non modò Theologi, ſed etiam medici chirurgique promoueant. quod ipſum apud Sinas quoque propediem fore confidimus: qua in prouincia rumor iam diſſipatus eſt, candidam gentem promiſſa barba, Sinarum Imperij potituram. quod ſi (vt ſperamus) euenerit,

tit, paucæ omninò pro meſſis eius, itemque Iaponicæ, & Indicæ copia, Chriſtianarum ſodalitatum omnium operæ fuerint.

In Iapone, ſimulatque cognitum eſt me in Indiam profecturum, Chriſtiani omnes à viginti ſeptem paſſuū millibus ad me ſalutandi cauſſa venerunt: qui verò longius aberant, mihi ſe per litteras excuſarunt. Itaque in meo diſceſſu tanta hominum multitudo conuenerat, vt eos nec templum, nec atrium noſtrarum ædium caperet. Hic ego fratres mihi cariſſimi, Chriſtianorum lacrymas conſultò prætereo, quorum mœrorem ſolari conabar noui ſupplementi ſpe, cuius cauſſa me ad Socios mecum ex India reducendos abire dicebam. Ad mare tendentem ingens me agmen omnis ætatis virorum, atque mulierum ita obfirmato animo proſequutū eſt, vt ad eos domum remittendos bis in itinere ſubſiſtere neceſſe fuerit. quorum equidem precibus (nam ijs mè magnopere commendaueram) nos è tantis periculis diuinitus ereptos puto. Sunt autem Iaponij acceptorum beneficiorum adeò memores, gratique, vt ſi modò ipſorum eleemoſynas acceperimus, quòd illi ſibi honoris loco ducunt (non enim dico ſi eos inuiſerimus, aut alia quapiam re adiuuerimus) eorum primarij ad agendas nobis gratias domum vſque contendant. quod ipſum interdum etiam ethnici eorum cognati faciunt. quòd ſi qui nobis (vt fit) in domeſticis miniſterijs operam dederint, illam dumtaxat mercedem requirunt, vt ſub veſperam hilari vultu dicamus: Goxinro de oniar, hoc eſt, laboraſtis egregiè. Id ſi reticeatur; valdè mœſti afflictique diſcedunt.

Bungenſium Rex proficiſcenti mihi dedit eleganti opere gladium, aureaque vagina in anguis formam elaboratam, mittendum ad Regem Luſitaniæ, quem eſſe tenera adhuc ætate cognouerat, itemque præclarum Indiæ Proregi pugionem: quæ omnia in Iaponem idcirco remiſimus, quod tempeſtatis iniuria nitorem ſuum atque decorem amiſerant. Ad ipſum autem Bungi Regem Conſtantinus Prorex munera & litteras miſerat: & ſi-

& ſimul eum affecerat laudibus, quòd Euangelij præcones in ſuis regnis tueretur, benigneque tractaret: quòd ille munus ac litteras ita illuſtri gratia excepit, vt non modò eum qui attulerat, aureis donarit amplius ſexcentis, verùm etiam ad Prætorem viciſſim miſerit in bellicos vſus affabrè factum thoracem auro ſericoque diſtinctum, cum inaurata galea, cupreoque frontali, item haſtilia duo pugionibus præfixa, argenteis cruſtis ornata, quas Nanguinatas appellant, aliaque ſimilia. Nos autem ipſos mirum quanta beneuolentia proſequatur. nam cùm cæteris rebus amicè nobis fauet, & commodat, tum in conſilio dando fidem præſtat cum humanitate & facilitate coniunctam, liberumque permittit, ſequamur id, quod optimum eſſe iudicauerimus. In Chriſtianorum verò negotijs, quanti nos faciat, planè demonſtrat. etenim vel infimorum hominum res, commendatio noſtra ſi acceſſerit, ſuas putat, eoſque nominatim appellat, quod magnum eſt apud Iaponios honoris indicium, aditusque eis ad ſe præbet facillimos: denique illis etiam internuntijs ad nos vtitur. quibus rebus Chriſtiani maiorem in modum animantur.

Vos tanto Regi fratres meliorem in dies mentem: nobis ad cæpta ſtrenuè promouenda lucem, viresque precamini. Goa.

GASPARIS VILELAE ad Socios.

ANnum in vrbe Sacaio moratus, Mecum pacatis iam rebus, diſceſſi anno MDLXII. magnaq; Chriſtianorum lætitia acceptus, conciones habere continuò inſtiti: & quo maiore gratulatione ſtudioq; celebrarentur inſtantes iam Natales Domini feriæ, Iobeleum promulgaui ſeptimo ante anno datum à ſummo Pontifice. quo illi ita permoti ſunt, vt ipſorum & in Confeſſionibus diligentiam, & in feſtorum Natalium exſpe-

ctatio-

ctatione pietatem ac ſtudium magnopere admirarer. Natalis Domini dies feſtus cùm aduenisset;nouem,qui mihi maximè idonei viſi ſunt,expoſita pri' ipſis auguſti illius ac tremendi myſterij ſanctitate ad ſacram Euchariſtiam admiſſi,eo ſenſu pietatis affectos,vt magno temporis ſpatio lacrymantes ante perſtiterint. Reliquorum autem deſideria idipſum auidè expetentium , verbis leniui;totaque ea nocte in laudibus ſummi parentis ac Domini exacta,matutino tempore ſacrum feci, deque ipſo natali , tanto cum omnium gaudio ac voluptate diſſerui,vt identidem priſca illa mihi ſubirēt naſcentis Eccleſiæ tempora,cùm Chriſtiani omnes vno amoris vinculo caritatiſque coniuncti,ad feſtos dies agendos,& conuiuia ſpiritalia celebranda caſtiſſimè conuenirent. Peractis ferijs, deinceps ad conciones redij , ad quas ethnici multò iam tùm pauciores,quàm antea ventitabant:credo propterea quòd initio ad nos audiendos cauillandi ſtudium ac petulantia complures impelleret , quos nūc perſpecta veritas ab ea deriſione deterret. Nec fere nobis iam aures atque operam dant , niſi qui feriò ſaluti ſuæ conſulere, ac rationi parere in animum induxerunt. quòd ipſum cæteri quoque Meacenſes vtique facerent, niſi eos fictis rationibus deceptos ab eo conſilio dæmon abduceret. aiunt enim,cùm perpetuum quēdam innocentis vitæ curſum religio Chriſtiana requirat , ſe eiuſmodi militiæ ſacramento obligari , & pugnam aduerſus voluptates deliciaſque nolle capeſcere; vt cùm ſe magna ex parte huius vitæ iucunditate priuarint, tum ſempiternis in altera vita ſupplicijs,niſi ad finem vſque perſeuerauerint,deinde macteutur.

In hebdomadæ ſacroſanctæ Paſchalibuſque ſolennibus,eadem Chriſtianorum fides, atque religio conſtitit. celebritatem auxēre nouem Baptiſmo luſtrati , in ijs ciuis quidam locuples,& Iaponicis ſuperſtitionibus admodum eruditus , cuius oculos mentis ,cùm nihil poſt mortem omninò ſupereſſe putaret, Dominus ita aperire dignatus eſt,vt ſacroſanctum Baptiſmum magno animi ardore lacrymiſque ſuſceperit.

Per

Per eos dies ſeditione Meaci rurſus exorta, quam iniqui in Christiana ſacra conferebant (multò iuſtius Regis ipſius tyrannidi tribuendam, qui regna ſeptem vi metuq; tuetur, nec ſpei quidquam habet in ciuium caritate repoſitum) ad reuiſendos neophytos, Sacaium, de Chriſtianorum Meacenſium ſententia diſceſſi. Meacenſis templi Eccleſiæque cuſtodia Chriſtiano admodum ſeni relicta. Meacum reuertar (vt ſpero) ad feſtum diem agendum natalis Reginæ cœli MARIAE VIRGINIS, cui ædem idcirco dicauimus, quòd eo ipſo die Meaci primùm ſacra miſſæ peracta ſunt. In hac autem vrbe Sacaio, non admodum magna mihi ſpes propinquæ menſis, nunc quidem oſtenditur. tanta enim eſt incolarum ſuperbia ac leuitas, vt cœlum honoris exiſtimationiſque iactura mercari ſe nolle fateantur: quanquam tempore procedente ſperandum eſt agrum hunc ipſum bonam pietatis frugem laturum. Rationem inſtituti noſtri in Bonzijs hiſce tractandis, aliaque nonnulla cùm de ipſorum ornatu cultuque corporis, tum de incolarũ natura moribuſque ſeparatim perſcripta ad vos mitto: quò ijs cognitis gratias Domino noſtro agatis, qui nos ex infinito prope cœcorum numero exemit; & ſimul eidem ſupplicetis, vt ad ipſum conuertantur hæ gentes, Indica Brachmanarum ſuperſtitione depoſita, quam ab Indico magiſtro ex regno Sionis acceptam huc vſque retinent: quòd ipſum ex delubris etiam apparet, quæ in oppido Indiæ Ceilano eadem quæ in Iapone videre me memini. idque vobis idcirco ſignificandum putaui, vt praua huiuſce religionis origine cognita, vos ad eam reprehendendã, & confutandam facilius comparetis. Precibus veſtris, ac ſacrificijs vt me Domino commendetis, à vobis etiam atque etiam peto. Sacaio V. Calend. Mai. MDLXIII.

Scriptis iam litteris, rogat me per nuntium ethnicus quidam vir, opibus præpotens, vti ad ſe baptizandum veniam in vrbem Naram. Omninò vereor vt verbis hominis fides habenda ſit: grauem enim adhùc ſe rebus diuinis aduerſarium præbuit. Verumtamen, quicquid

ex-

ſit, experiar: præclarè mecum exiſtimans actum iri, ſi in Chriſtiana cauſſa vitam ponere mihi contigerit. nec enim permittet Dominus, vt exiguam huiuſce lucis vſuram animæ meæ ſaluti, atq; immortalitati anteponam. Sin ethnicus ille vera narrauerit, ſeque ex animo ad ſacroſanctam Eccleſiam aggregarit; næ ego tum omnia Societatis noſtræ Collegia nouam in hanc meſſem per litteras euocare non dubitem. magnum enim in his locis eius viri nomen, magna auctoritas eſt. Faxit Dominus quod è ſua gloria maximè fuerit, cui me inter acies gladiorum, intentaque in me inimicorum tela verſantem, planè commiſi totum ac tradidi.

LVDOVICI FROII AD SOcietatem Ieſu in Indiam & in Europam.

E MAXIMIS nauigationis periculis ſummo Dei ac Domini noſtri beneficio liberati, ex ora Sinarum incolumes in hunc Iaponis portum deuenimus, quem Vocoxiuram appellant: obuioſque habuimus in littore Chriſtianos incolas omnes tanta ex aduentu noſtro voluptate ac lætitia geſtientes, vt nos humeris ipſimet ſuis ſublimes tollere atque aſportare velle viderentur, quorum ducenti circiter nos ad templum vſque deduxerunt. Coſmi verò Turriani gaudium fuit ita magnum, vt collacrymaretur, ſatiſque ſe vixiſſe iam diceret, quoniam quidem operarios ſibi in ſubſidium miſſos à Domino in tanta negotiorum mole, tamque opportuno tempore cerneret. Ioannem autem Fernãdum è magnis aſſiduiſque laboribus ita conſumptum macieque confectum offendimus, vt animam agere videretur. Etenim ad domeſticas & quotidianas Coſmi occupationes, accedebat etiam magna frequẽtia principum virorum, & Chriſtianorum tum ex alijs regionibus,

tum ex hoc regno, vel baptizandi vel ſalutandi cauſſa aduenientium. Ioannes autem poſt ſacra miſſæ à Coſmo peracta, totum ferè diem & ſæpè noctem partim rudimentis Chriſtianæ doctrinæ vulgò tradendis, partim etiam proceribus ac Bonzijs qui ad Baptiſmum accederent, ſeparatim inſtituendis ponebat. Mihi verò baptizandi onus impoſitum eſt: ac nono poſt noſtrum aduentum die primùm ſexaginta Baptiſmo luſtrati ſunt, multique deinceps è prima nobilitate, Barptolemæi regis maximè hortatu ac perſuaſionibus incitati: quorum plerique catechiſmum ſua manu continuò deſcribebant, quò facilius memoriæ commendarent, eundemque domeſticis traderent. ſingulis autem, à Baptiſmo, ſanè quàm enixè ac ſtudioſè petentibus, Crucis ſigillum è collo geſtandum, itemque Roſarium precandi cauſſa dabatur.

Firandi autem, ſimulatque Sodales ex India aduenisse auditum eſt; Antonius & vxor ipſius Eliſabetha miſſo confeſtim nuntio Coſmum magnopere obſecrarunt, vt quoniam tres è noſtris in hoc portu ſacerdotes eſſent, vnum ex ijs ad Firandenſem cæteraſque eius tractus Eccleſias inuiſendas omninò mitteret. quod ſi per litteras ab ipſo non impetraſſent, duos è filijs ſuis ablegatum iri, qui idipſum humi ſtrati ſupplices peterent. Neque ita multo poſt, ab vrbis Ximabaræ Tono ſeu regulo (qua in vrbe Chriſtiani eo tempore plus mille & quingenti numerabantur) nobilis vir cum mandatis ad eundem Coſmum eſt miſſus, vt ab eo promiſſa exigeret. promiſerat enim Coſmus, ſimulatque ſupplementum ex India adueniſſet, miſſurum ſe qui Ximabaræ cõmoraretur. Eadem erant poſtulata Regis quoque Bungenſis, quo in regno annum iam ſacra miſſæ facta non fuerant. Atque in Bungum quidem, quòd eius Regis gratia ad rem Chriſtianam iuuandam in primis eſt neceſſaria, Baptiſta Montanus paucis poſt diebus profectus, amiciſſimeque ab ipſo Rege acceptus eſt. Antonio autem Firandenſi: itemque Tono Ximabarano Coſmus reſpondit, ſimulatque per occupationes li-

ferret, ſe ipſum ad illos eſſe venturum. Chriſtiani verò, quique inſulas, quique Firandum oppidum incolunt, vbi reſciêre nos piaculares orbiculos ſeu grana benedicta ex India, itemque Veronicas attuliſſe; multi cum vniuerſa familia, ijque admodum pauperes, conductis mercede nauigijs ad hunc portum traiecêre. interrogati cuius rei cauſſa, nullius præterea, reſpondebant, niſi vnius petendæ Veronicæ. nam qui orbiculum optabant, octo diebus ante, ſupplicationes ad Deum habebant, quò facilius impetrarent: atque etiam, cùm ſibimet ipſi diffiderent, Luſitanis apud nos deprecatoribus vtebantur: eaque dona quàm ſibi grata eſſent, ipſis etiam lacrymis teſtabantur. Iam verò alij Chriſtiani Amangutio, quinquaginta aut ſexaginta leucarum itinere, alij Facata, alij denique alijs è regionibus ad nos hucuſque Confeſſionis cauſſa contenderunt. quorum ſanè religio caritaſque eſt admirabilis. Per idem tempus Barptolemæus quoque Rex ad Coſmum inuiſendum in hæc loca ſe contulit: quem continuò adiuimus, eique xenia dedimus, Roſarium ex equo marino, itemque granum vnum auro inſertum, quę ille quanti faceret, vel ex eo oſtendit, quòd vtrumque ſtatim è ceruice ſuſpendit. cuius aduentus magna Luſitanorum quoque gratulatione (namque illum omnes admodum diligunt) concelebratus eſt. Regis autem ipſius animi ſubmiſſio ac pietas, cùm ſacro miſſæ intereſſet, potiſſimum elucebat. etenim cùm in templum quotidie manè, multo ante lucem veniret, (maximam enim noctis partem fere Iaponij proceres vigilant) non modò ſacerdotem ad ſtatam horam vſque præſtolabatur; ſed etiam plebem infimam aduentu ſuo ſummoueri planè vetabat, vixque parato ſibi honoris cauſſa ſtragulo ad conſidendum vtebatur: prorſus, vt quilibet vnus è populo videretur eſſe. Sermones verò de rebus diuinis ita auidè expetebat, vt ſacro interdum peracto, ante recitatum à pueris de more catechiſmum templo nequaquam excederet. idemque vt quædam ſacrificij & Euchariſtiæ myſteria probè cognoſce-

ret, accerſitum ad ſe eius rei gratia nocte Ioannem Fernandum ſumma ſua cum animi voluptate pæne ad lucem detinuit multa percontans, quæ ſibi partim ad comites ſuos docendos, partim ad Bonzios refutandos, neceſſaria diceret. quæ ille, & ſimul purgatorij ignis infernique ſupplicij diſcrimen à Ioanne cùm didiciſſet; ad Coſmum ſalutatum acceſsit: cui id honoris etiam habebat, vt in ædium ingreſſu pugionem cæteraque arma deponeret. Paucis diebus in his locis moratꝰ, ad ſubſidium fratri ſuo germano Rimanorum Regi ferēdum, qui bello erat implicitus, proficiſci coactus eſt. & quoniam conſueuêre Iaponij principes Manibus mortuorum decem dialia ferè ſacra, non ſine magna Bonziorũ præda ſaginaque perſoluere; Barptolemæus rex, patre qui eum adoptauerat, per eos dies vita functo, re cum Coſmo communicata, pro exſequijs illis, Bonziorumq; conuiuijs, totidem dierum epulum ſex pauperum millibus præbere conſtituit: partim vt ſibi ipſi, quoniam impio parenti non poterat, diuinam gratiam conciliaret: partim etiam, ne poſt Chriſtiana ſacra ſuſcepta, priſtinę benignitatis atque clementiæ oblitus eſſe videretur. Idem, in rebus diuinis multo plura præſtare quàm polliceri ſolitus, ſimulatque Vmbrā regiam vrbem regreſſus eſt, demortui Regis imaginem, quam odoramentis ſuffire venerarique ſolebat antea, igne comburi iuſſit: quod à Bonzijs ingens piaculum eſt habitum. cumq; ex itinere ad oppidum Omuram ſe contuliſſet, vbi erat eo tempore vxor ipſius Regina; multis ei rationibus perſuaſit, vt vnà cum omni famularum comitatu ad baptiſmum accederet. quæ res eò mirabilior viſa eſt, quòd antea Regem ab eo conſilio reuocare ipſa tentarat. ſimul etiam Rex templum ibidem magnificum ædificare conſtituit, Bonzijs ad eam rem è cœnobio quodam ædeque pulſis. quapropter etiam Aloyſium præſtanti virtute virum, regiæ vrbis præfecti fratrem, ſibique in primis familiarem, ad Coſmum cum mandatis miſit. quibus rebus ira permoti barbari impellente dæmone, Regi ipſi inſidias compararunt. Capita coniurationis fuêre duodecim

viri vrbis adminiſtrationi præpoſiti. ij, ad rem occultandam, Regemque fallendum, Chriſtianos fieri velle ſe ſimulant. quos tamen Rex, quaſi eorum ſcelus præſagiret, diu multumque ante Baptiſmum probari iuſſit. Et quoniam Gotondonus ſpurius regis demortui filius, Barptolemæo in legitimi filij locum ab Rege ac Regina adoptato, hæreditario iure regnoque priuatus fuerat; Gotondonum coniurati cum alio quodam è proceribus facinoroſo homine Feribo, in ſocietatem conſilij aſſumunt. omnes denique Barptolemæum hortantur vt regni poſſeſſionem cum pompa ſolenni aliquando capiat, & ſimul Reginæ Baptiſmum ac cæterorum, Coſmo accerſito, quanta maxima poſſit cæremonia & ciuium gratulatione concelebret: namque eo ipſo die ſtatutum facinus perpetrare decreuerant. ſed veriti mox, ne ipſorum conſilia patefierent, rem aggredi anteuertunt. Aloyſium regis internuntium vltro citroque ad Coſmum rei Chriſtianæ cauſſa commeantem Feribus in itinere adortus interimit: cuius in comitatu ne Coſmus eſſet, diuinitus factum eſt: præmiſſo quippe ad Regem Alexandro Aloyſium ſubſequi deinde ipſe decreuerat. Eadem ipſa nocte XII. viri regijs ædibus vrbique incendium inferunt, ex quo Rex cum præfecto vrbis Aloyſij fratre paucisque præterea comitibus, in arcem proximam confugiens, haud ita multo poſt Rimanorum Regis auxilijs Regnum prope vniuerſum ingenti Chriſtianorum gaudio recepit, miſitque Coſmo nuntiatum, ſe Vocoxiuram, cùm primum poſſet, ad ipſum inuiſendum eſſe venturum. Interea Gotondonum, & Feribum, aliosque rebelles varijs locis Rex Rimanorũ obſidebat, eorumque agros ita vaſtabat, vt ex hoc ipſo portu incendia cernerentur. multi etiam ſeditioſi, Regis imperio capite plectebantur: quam rem ad Chriſtianæ religionis propagationem magni momenti fore confidimus. Sed paucis mihi perſtringendum videtur, quanam ratione Barptolemæus Rex ſeſe ad Chriſtum adiũxerit. Is claro in primis genere natus, Cegandono patre admodum ſene (qui viuit adhuc) acerrimo & Bonziorũ

fautore,& Chriſtianæ religionis inimico;ab Rege,vt diſcebamus,adoptatus eſt,(quem arcta affinitate contingebat)populo magiſtratibusque approbantibus. Aliquot deinde poſt annis Coſmus, cùm Vocoxiuram ſe contuliſſet, Rex ad eum ſalutandum ineunte Quadrageſima venit,quem antea nunquam viderat. Ad ipſum verò poſtridie Coſmus Luſitanis nonnullis comitantibus, qui in hoc portu hyemabant,honoris cauſſa adijt,eumq; in ędes noſtras in poſterum diem ad prandium inuitauit. A prandio Coſmus partim ſuo ipſe ſermone,partim Ioannis Fernandi,qui bene Iaponicè nouit,opera , cùm alia multa Regem de rebus diuinis edocuit, tum de animorum æternitate, inſcitiaque & errore illorum,qui nihil eſſe omnino præter materiam primam opinarentur. habita eſt hæc diſputatio in ſacello quodam optimè ornato, propoſita MARIAE VIRGINIS imagine cum filiolo IESV,cuius ille tabulæ cùm cætero aſpectu mirificè gaudebat,tum ſtupebat in primis, quòd quamcunque ſe in partem verteret,defixos in ipſum oculos puer IESVS habere videretur. Atque ille quidem omnia quæ dicebantur,clarè percepit.in digreſſu autē,Coſmus ventilabrum aureum Regi donauit, Cruce præfixum cum clauis tribus,& nomine IESV eleganter ſanè deſcripto: quod ventilabrum Gaſpar Vilela ex vrbe Meaco miſerat.cuius argumenti litterarumque nouitate permotus Rex, vt ea omnia per otium cognoſceret, rurſus ad nos cum magno comitatu ſe contulit, cæteriſque in atrio relictis,vno Aloyſio ſecum adhibito, templum ingreditur,ibique rurſus de ſacris fidei Chriſtianę dogmatibus,deque ſanctiſſimi nominis IESV,Crucisque myſterijs atque virtutibus, Regis ipſius rogatu Ioannes admodum fuſè copioſeque diſſeruit: è quibus multa Rex ſua ipſe manu in commentarium retulit.ex eo die,aureæ Crucis ſigillo munitus,quod ſecū de Coſmi ſententia dies noctesque geſtabat, ſe identidem IESV CHRISTO commendans , crebrisque Coſmi cohortationibus incitatus, denique nomen CHRISTO Domino dare conſtituit. Nocte igitur domum

ad nos cum ſuis familiaribus venit, pijs de religione ſermonibus ad inſequentem vſque lucē aures præbet, quibus Coſmi iudicio iam ſatis inſtitutus, ſacro Baptimate ab eodem luſtratus eſt, manibus in modum precantis magnaq; cum ſubmiſſionis pietatiſque ſignificatione cōiunctis, comitum ſuorum è præcipua nobilitate corona circundatus, qui pariter eius conſuetudine monitiſque adducti, in eandem Baptiſmi voluntatem valde incubuerant. Xumitanda appellabatur antea: ex eo tempore Barptolemæus nouo nomine vocitatus eſt. Inde ad bellum diſceſsit, Coſmum obteſtatus, vt pro ſua ſuorumq; ſalute, ac felici vxoris partu Dominum precaretur. Porrò in itinere Mariſtenis delubrum, quem Deum rei militari præpoſitum Iaponij magno cultu cæremoniaque venerantur, iniecto igne conſumpſit, eodemq; loco ſignum Crucis erexit, quod ipſe & vniuerſus ipſius comitatus ſupplices adorarunt. In caſtra verò ſimulatque peruentum eſt, miſit qui toto regno Deorum phana comburerent. Ex ipſis verò lucis materiam cęduam gratis ad naues parandas ac reficiēdas Luſitanis attribuit. Quin etiā in caſtris, quicquid à bellicis occupationibus otij ſupereſt, id totū nocte dieq; in militibus ad Chriſtianam pietatem informādis inſumit, quos paulatim ad nos, quò res minus inuidioſa apud ethnicos ac Bonzios ſit, baptiſmi cauſſa dimittit. Eiuſdem, in bello inſignia ſunt nomē Ieſu cū clauis tribus in humerali depictū, Crux è collo dependēs, & piaculare granū in baltheo. Deniq; tanto rei Chriſtianæ ſtudio incenſus eſt, vt neminem intra inſulæ huius fines habitare patiatur, quin concionibus ſacris interſit. Chriſtianos verò, contra omnium, etiam parentis Cegandoni iniurias ac vim tuetur egregiè. & quoniam Rex eſt ſplendore atque auctoritate præcellens; magnopere, vt dixi, fore ſperamus, rebus pacatis, vt Euangelium ipſo adiutore Dominus longè lateque diſſeminet. Vos interim ego etiam atque etiam oro, vt ſacroſancta ſacrificia veſtra, piaſque ſuffragationes mihi deeſſe ne patiamini. Vocoxiura XVIII. Calend. Decemb. MDLXIII.

LVDOVICI ALMEIDAE AD Socios in Indiam.

EXponam his litteris fratres mihi cariſſimi, quanā ratione Rimanum in regnum, vrbemque Ximabaram nuper inducta Chriſtiana religio fuerit. Ac portus quidem hic ſeu emporium Vocoxiuræ, quod cōmutato iam nomine Mariæ Virginis adiutricis vocatur, compluribus Facata, Firando, Meaco, aliiſque ex oppidis huc ad Coſmum Chriſtianæ doctrinæ cauſſa commigrantibus, ita frequenter habitari cæptum eſt, vt Eccleſiam hāc regionis huiuſce totius caput aliquando fore ſperemus; Barptolemæo etiam rege vnà cum ipſo flore nobilitatis haud ita pridē ad fideliū numerum aggregato. Eius autem frater, Barptolemæi monitis precibusq; ſæpius excitatus, vt à Iaponicæ ſuperſtitionis erroribus ad rectā veritatis Euangelicæ ſemitā ſe traduci pateretur; à Coſmo magnopere petiit, vt aliquē ad ſe inſtituendū in caſtra (bellum enim per id tempus gerebat) omnino mitteret. Miſſus ego ſum, benigneq; ab eo acceptus, nocturno tempore, quod à negotiis magis erat vacuum, de rebus diuinis ad Regem diu multumq; dixi. quod ipſum deinde per alias occaſiones alibi cū ipſius rogatu feciſſem, iis ſermonibus admodum delectatus permotuſq; Rex, certis de cauſſis Chriſtiana ſacra ipſemet in præſentia ſuſcipere ſuperſedit, ſed duas mihi dedit epiſtolas, alterā ad Coſmum, cui poteſtatem per eas litteras faciebat Euangelii toto ſuo regno liberè promulgandi; alteram ad incolas oppidi maritimi Cochinoci, in qua erat ſcriptū, vt ad audiendū Euangeliū ad me conuenirent. ad quos me qui ꝑduceret vnū ex amicis ac familiaribus mihi comitē dedit: quò ſanè breui peruenimus, hoſpitioq; excepti ab vrbis Præfecto, verbū Dei diſſeminare inſtituimus. Nec ſanè fruſtra. etenim baptizati ſunt quinquaginta ſupra ducentos, in quibus fuit cum vxore, ac liberis ipſe ad quem diuerteramus, vrbis præfectus. Deinde cùm in

aedes

ædes regias in primis inſtructas loci maieſtate deterriti timidius incolæ ad nos & ipſi venirent, & filios mitterent, veriti, ne ab ijs ædium ornatus, & cataſtromata fœdarentur; vbi id animaduerti, egi cum Præfecto de alijs ædibus, populi docendi cauſſa, comparandis. ille mihi ſanè liberaliter omnium quotquot eſſent in oppido, dedit optionem. delectum eſt ædificium quoddam peramplum, ſed magna ex parte dirutum, ſecus aream, quam nobis Rex templo ædificando attribuerat. Operæ centum ad ruinas inſtaurandas ædemq; ſacram exſtruendā Præfecti imperio ex cenſu ciuium exhibitæ, opus vtrunque celeriter abſoluerunt. Tū verò liberius ad Chriſtianæ doctrinæ rudimenta, ſacraſq; conciones pueri ſeneſque ſeſe conferre: è quibus deinceps non ita multo temporis ſpatio centū & ſeptuaginta Baptiſmo luſtrati ſunt. deſignatum eſt etiā Chriſtianis humandis prope ædem ſacram Cruce defixa peramplum ſoli ſpatium, quo primùm illati ſunt infantes duo tertium circiter annum agentes, quos Dominus pro ſalute harum gentiū deprecatores in cœlum aſciuit. Secuta deinde eſt in Barptolemæum regem coniuratio, belliciq; tumultus, quibus tametſi oppidani cōmoti, atque à Bonziorum fautoribus potentibus viris ad Chriſtianam religionem deſerendā ſolicitati ſunt, Cruce etiam ipſa contumelioſè diffracta; ipſi tamē in fide fortiter perſtiterunt. quod egómet deinde ex eorum ſermonibus clarè perſpexi, cùm ad eū portum per id tempus naui acceſſiſſem. cùm enim ab hoſtibus Chriſtianæ religionis vrbe occupata, publico edicto nos intromittere vetarentur; ad ſtationem noſtram, ſera admodū nocte, parato nauigio frequentes venerunt, ſe diligenter excuſantes, quod nos excipere hoſpitio ſibi per aduerſarios non liceret, pietatem tamen ſuam atque conſtantiam verbis teſtantes huiuſmodi: Chriſtiana religione deſerta, quam porro ſectabimur? in difficultatibus noſtris atque periculis ad quem confugiemus? an ad lignea ſiue lapidea ſimulacra, quæ huc vſq; coluimus? quis inſitam vnius Dei caritatē ex animis noſtris euellet? Quibus ego verbis maiorem in modum recrea-

tus,eoſque viciſſim,vt potui,conſolatus;ad Coſmum cęteroſque Socios Vocoxiuram ex eo loco profectus ſum, qui ſeſe cum Chriſtianis ad hoſtium furorem vitãdum, in onerariam receperant. verùm ſedatis iam maxima ex parte tumultibus,& Barptolemæo,qui in arcem quandã ex incendio regiæ vrbis cum paucis vix viuus euaſerat, in regnũ reſtituto,metus hoſce omnes iuuante Domino propediẽ ſublatũ iri confidimus:ſed de his hactenus.

Venio ad res Ximabaranas:quam ego in vrbẽ ab ipſo Tono accerſitus,Coſmo iubẽte,me contuli, benigneq́; exceptus,& in optimo totius vrbis domicilio ſum collocatus. Poſtridie me Tonus inuitat ad cœnã. A cœna familiares ſuos atq; domeſticos in cœnaculũ conuocat. Hic ego bene longam de Chriſtiana religione diſputationẽ inſtituo. illi verò multa ac varia me interrogant:quibus ego dum ad ſingula reſpondeo, noctis magna pars abijt. Mane cùm illuxiſſet, Tonus rogatu meo popularibus omnibus Chriſtianę capeſſendæ religionis fecit publicè poteſtatem. ex eo tempore ter quotidie concionari cępimus, matutinis primùm horis, tũ pomeridianis, poſtremò veſpertinis, tanta hominum vi confluente,vt nõ domus ſolùm,ſed etiam via auditoribus oppleretur. Secundum hunc rei Chriſtianæ curſum more ſuo aduerſarius non ſemel impedire conatus eſt. Tria viſuntur Ximabaræ cœnobia Bonziorum,qui cùm alijs de cauſſis plurimum poſſunt,tum quòd principes ciuitatis affinitate cõtingunt. Eius ordinis hominũ fallacias atque ſuperſtitiones ꝙ palã coarguimus,populumq́ue ab ea ſecta ad Chriſtum omni ope traducimus,capitali nos vbique fere odio inſectantur. Ximabaræ autem, ſimulatque ita propẽſam in nos populi voluntatẽ intellexêre,inimicitijs quas antea inter ſeſe exercebant, communi metu ſuadente depoſitis;calumnijs fictiſque criminibus nos oppugnare conſtituunt. Ad Tonum adeunt,mirantes cur in ſuis terris tam improbum genus hominum verſari patiatur, Anthropophagos eſſe nos, & quocunque Chriſtiana ſacra inferamus,eodẽ continuò bellum excidiumq́ue importare. Si nobis in vrbe habitatio detur,Luſitanos ipſos illi

impe-

imperium erepturos. Adhęc, plebem incitare conantur, partim vt nos ex vrbe pellendos vna voce abs Tono depoſcat, partim etiã vt nos publicè conuitijs maledictiſque proſcindat. Eã rem vbi parũ procedere animaduertunt, conſilium ętiã audacius capiunt. Dum ego in ædibus noſtris de re Chriſtiana ad populum maximè diſſero, facta manu quidã è Bonzijs de communi cæterorum ſententia in ædes noſtras irrumpit, poſitamq; ibi Crucẽ effringit. Sanè indigna viſa res eſt, valdeq; oẽs, ſed hoſpes præcipuè noſter, eo facto cõmoti. Itaq; nihil propius factum eſt, quàm vt eum interficerent: Bõzij aũt furore elati ſcelus ſcelere cumulant. Mos eſt neophytorum ſuſceptam à ſe Chriſtianã religionem Cruce in charta depicta, atque in ædium foribus collocata publicè profiteri. id illi ſibi non modò apud Deum ſalutare, ſed etiam apud homines glorioſum exiſtimant. Hæc omnia inſignia Bonzij poſtridie, primoribus vrbis pro affinitate fauentibus, diſcerpere, ac lacerare decernũt. Quod vbi Tonus reſciuit, Chriſtianis confeſtim totam rẽ iuſſit renuntiari, eoſque hortatus eſt, vt tumultus vitandi cauſſa, eã iniuriam æquo animo ferre ne grauarentur: ſe ipſum in Bonzios vtique animaduerſurum, ſed tempore. Quorũ amentia ac furor eò vſque proceſſit, vt quicunque ad nos audiendos venirent, eos vſu etiam fontis arcerẽt in proximo ſiti, ad quem plurimi aquationis cauſſa ventitabant. prorſus, vt nobis eius moleſtiæ vitandæ cauſſa, in aliam vrbis partem migrare neceſſe fuerit.

Iam verò illa quoq; res accidit, nõ minus euentu felix ac læta, quã initio triſtis ac turbulenta. Adoleſcẽtes duo ad nos audiendos rei nouitate inuitati ex oppido finitimo venerant. dumque in ędibus noſtris morãtur, in familiari & iuuenili colloquio (vt fit) vnus eorum alterius procaci interrogatione laceſſitus, ſtricto mucrone in ſociũ præceps iracundia ferebatur; cùm illũ ex his qui aderãt Iaponij quidam (aderant autẽ fere centũ) vi arreptũ retinent, eiq; de manibus ſicã extorquẽt: quo ille facto ita iratus inde diſceſſit, vt aut eã vlciſci iniuriã, aut mortẽ ſibimet inferre Iaponico more, ſtatuerit. Acceſſit ad

exſti-

exſtimulandum iuuenis animum ſatis iam per ſe incita tum: patris quoque denuntiatio vehemens, ne ſuum in conſpectum veniret omnino, niſi prius ab ædium præcipuè domino apud quem res illa cōtigerat, doloris pœnas exegiſſet ſui. igitur adoleſcens, amicis affinibusque coactis, vim comparat: quod vbi Ximabaram allatū eſt, Chriſtianos omnes magnopere cōturbauit; me verò potiſſimum, verentem, ne ſi ad manus ventum eſſet (quæ res non ſine multorum cæde erat futura) tum verò Bonzij ciuibus quod cupiebant planè perſuaderent, nos rixarum ac ſeditionum vbique terrarum auctores eſſe perpetuos. Iamq; ſe, quamquam in magno omnium mœrore oppidani ad Ioannis (ſic enim appellabatur) hoſpitis noſtri defenſionem inſtruxerant, aduentabatque armatum agmen aduerſariorum; cùm iuuenis ille dux agminis repente præter omnem ſpem gentisque conſuetudinem exterritus ſubſtitit, ſatis dignitati ſuæ, ſatis parentis imperio factum exiſtimans, ſi vacuam nobilis cuiuſdam viri domum ingreſſus in ſuburbano poſitam, reſiſtente nemine, pugionem inde viciſſim abſtuliſſet, atq; ita (vt fecit) in patriam reuertiſſet. id à Chriſtianis vbi reſcitum eſt, tanta voluptate lætitiaque perfuſi ſunt, vt ab ipſo noctis crepuſculo, quamquam eos domum dimittente me, nihilominus gratias Deo cuncti ſimul agentes, factum inuicem gratulabundi narrantes, ad inſequentem lucem vſque perſtiterint. Nec tamē inter haſce aliasq; difficultates, & Bonziorū inſectationes, Domino Deo fauente, ceſſatū eſt. nam prçter quotidianas cōciones & catechiſmū, Baptiſmi celebres varijs tēporibus cō plures habiti ſunt. Ac primùm ethnici quinquaginta nomē Chriſto dedère. deinde rurſus circiter ſeptuaginta. tertio deniq; Baptiſmo, cādidati trecenti numerati ſunt, è quib' baptizauimus dūtaxat eos, quos ſatis probè inſtitutos Chriſtianis prçceptis inuenimus. cçteri qui minus adhuc idonei videbātur, in aliud tēpus reiecti. Chriſtianorum primitias libauit Dominus in hoc item oppido, ſex videlicet trimos aut quadrimos infantes: quorum qui prim' exceſſit è vita, Chriſtianç fidei veritatē illuſtri

ſanè

ſanè teſtimonio comprobauit. cùm enim iam ageret animam, ſublatis ad ſydera manibus; Tem iangate mairo, id eſt, confeſtim (inquit) in cœlũ migrabo. cuius rei miraculo neophyti magnopere confirmati ſunt. Ipſe autẽ Regulus tametſi nec dũ Chriſtianus eſt, & certis de cauſſis in aliud tempus Bonziorum ſcelus ac maleficia debitis vindicare ſupplicijs diſtulit; ſuam tamen erga nos beneuolentiam, & Chriſtianæ religionis vel tuendæ vel amplificandæ ſtudiũ plurimis rebus oſtendit. primũ enim nobis honoris cauſſa familiariter ſæpe conueniendis nomen noſtrum apud Ximabaranos in admiratione & in gratia poſuit: deinde aream templo ædificando optimam, materiamq; ſuo ſumptu cõuectam, operaſq; ducentas nobis attribuit ad arcis ruinas æquãdas ſolo, quæ arx quondam illa ipſa in area fuerat. in tẽpli verò ipſius apparatum & cultum familias ſeptuaginta in ea vicinitate habitantes certum vectigal pendere iuſſit, exturbationis pœna propoſita, niſi in officio perſtitiſſent. Idem, quòd Chriſtiani ad templum, æſtu maris accedẽte, ægrè admodum veniebant, ingenti ponte ad ipſius templi valuas vſque perducto, facilem ijs tutumq; aditũ præbuit. Auctus verò filiola (quam nos quòd clariſſimo genere orta eſt, magno Chriſtianæ rei adiumento futuram aliquando ſperamus) eam nobis tradidit baptizandã, quod fecimus, & nomine Chriſtiano Mariam appellauimus, vt eam videlicet nomen ipſum ad omnem virtutem ac ſanctimoniam incitaret.

Hæc ferè in oppidis Cochinoco, & Ximabara geſta ſunt: quam ego vtranque Eccleſiam per id tempus ſæpe reuiſi, & alteri Damianum, alteri Paulum comites ac familiares noſtros, interim dum ego abeſſem, præpoſui. Vos etiam atque etiam obſecro fratres, vt pro hac vniuerſa Iaponica vinea Domino Deo noſtro quàm diligentiſſimè ſupplicetis. Ex portu Mariæ Virginis adiutricis. v. Cal. Decemb. MDLXIII.

IOAN-

IOANNIS BAPTISTAE Montani Ferrarienſis, ad Michaelem Turrianum è Societate Ieſu in Luſitaniam.

ANNO ſuperiore in Iaponem peruenimus, & maritimum in oppidum Chriſtianorum deſcendimus, vbi Coſmus Turrianus cum vno è fratribus noſtris rem Chriſtianam præclarè gerebat. quib⁹ ego cùm nauare operam ibidem vellem, in Bungum à Coſmo idcirco ſum deſtinatus, quòd ſeſquiannum iam ea princeps Iaponis totius Eccleſia ſacerdotem deſiderabat. Ibi quanta Bungenſiũ & lætitia & benignitate acceptus fuerim, exponere nimis longum ſit. Regem ipſum etiam inuiſi aliquoties, à quo ſemper honorificè humaniſſimeq; tractatus ſum, qui tametſi ethnicus adhuc eſt, in ea ſecta quæ nihil ſupereſſe poſt mortem exiſtimat; Chriſtianæ tamen religioni tantum tribuit, rebuſque noſtris vſque adeo fauet enixè, vt vnus è fidelium numero eſſe videatur. credo propterea quòd ominibus ducitur, videtque ſe ex quo tempore Euangelium in ſuis terris promulgari cæptum eſt, non ſolùm imperio, atque opibus auctũ, ſed etiam filio, quod vehementer optabat. Quod ad conuerſionem harum gentium attinet, Euangelium longè lateque iam peruagatum eſt, & ſanè probatur in vulgus, & fere ſemper ad Baptiſmum, Dei beneficio aliqui perducuntur. Ratio autem noſtra cum illis agendi eſt eiuſmodi. Quæritur primùm quam ſectam ſequantur. deinde, non modò quam ipſi profitentur, ſed etiam reliquę omnes Iaponicæ ſectæ multis rationibus ita cõfutantur, vt earum ope ac præſidio æterna ſalute ſe nequaquam poſſe potiri intelligant. Id vbi perceperunt, docentur eſſe vnum rerum omnium opificem, qui ex nihilo cuncta creauerit, eaque omnia fungi officio præter

An-

Angelos deſertores,& hominem,qui è primo illo ſtatu ſua culpa exciderit,in quo ab Deo parente poſitus fuerat;idemque naturæ legibus,rectæque rationi aduerſetur.Diſcunt deinceps,Deum eſſe trinum & vnum,cuius imperium primus ille homo neglexerit.Et quoniam infinitæ maieſtati ac numini facta iniuria,infinitam quoque ſatisfactionem exigeret,ſecundam Trinitatis perſonam,cùm genus humanum,aliave omnino creata natura ſoluendo non eſſet,humanitatem noſtram vltrò aſſumpſiſſe atque induiſſe, vt idem homo ſimul & Deus innocentiſſimus pœnam noſtris ſceleribus debitam pretioſo ſanguine ſuo acerbaque perſolueret morte, ac nos in omnipotentis Dei gratiam reſtitueret. Hæc illis omnia clarè & copioſè explicantur.tum ad eorum quæſtiones probè reſpondetur, & omnis ex eorum animis,quoad eius fieri poteſt,dubitatio tollitur; atque, vt illis certæ precandi formulæ traditæ, præceptaque Decalogi expoſita ſunt,promittunt ſe barbaros ritus ſuperſtitionesque depoſituros.denique ſacri Baptiſmi vis atque myſteria ijſdem explicantur, atque ita Chriſto dant nomina ac baptizantur. Verſamur autem in hiſce Iaponicis regionibus hoc tempore è Societate ſacerdotes ſeptem,fratres quinque. multi præterea ſunt incolæ familiares ac veluti ſodales noſtri,prçſtanti virtute homines, qui nos in opere haud ſegniter adiuuant. Sed vniuerſi pro meſſis copia ſanè quàm pauci ſumus,nec nobis (quod facilè credas)ab occupationibus multum ſupereſt otij. itaque ſubſidio vehementer indigemus. Pijs deprecationibus tuis & cæterorum me valde commendo.è Bungo. v.Idus Octobris.M D L X I V.

EX ALIA

EX ALIA EIVSDEM IO. BAPtiſtæ Epiſtola ad Ioannem Polancum è Societate Ieſu Romam.

NVNC aliqua mihi de Bungenſium Chriſtianorum pietate ac deuotione dicenda ſunt: quæ virtus cùm ſemper in iis apparet eximia, tum verò Quadrageſimæ tempore præſertim elucet. nam præter aſperitatem vitæ priuatam, & aſſidua ſupplicia voluntaria, Chriſtiani ſexta quaque feria frequentiſſimi in ſacram conueniunt ædem: atque vbi de paſſione Domini peroratum eſt, extinctis luminibus atrociſſimè cuncti ſeſe diuerberant. Equidem vt primùm interfui, attonitus rei nouitate miraculoque, prorſus obſtupui. Neque verò dũtaxat virorum hoc decus eſt: ipſæ quoque mulieres in hanc partem ſe admodum ſtrenuè atque acriter incitãt, quarum nonnullæ cùm me ſummis precibus obſecrarent, ſibi vt in templo ſumptis ne dignoſcerentur virilibus tunicis, echinatis globulis ferreis in ſua terga ſæuire liceret, negaui ſcilicet: primùm id minus decorum arbitratus; deinde etiam veritus, ne ſi ad cæteram auſteritatem & pœnitentiam, qua ſe ipſæ pæne conficiunt, verberum quoque tormentum acceſſiſſet, certum adirent vitæ diſcrimen. idipſum graui admodum ætate ſenes à me magnopere contenderunt. Iam verò ſacræ hebdomadæ officia, quo animi ſenſu ac lacrymis; Paſchalia autẽ ſolennia quanto animi gaudio, atque hominum multitudine celebrentur, dici vix poteſt. Nec ſanè minor eſt Natalium feriarum gratulatio & celebritas. quin etiam pia ſimul & iucunda per eos dies ſpectacula committũtur, illuſtribus aliquot actionibus è ſacra hiſtoria Iaponicõ verſu deſcriptis: quæ poëmata Chriſtiani magno ſuo bono memoriter hauriunt, nãq; ea ratione & magnam

ſacra-

ſacrarum litterarum partem addiſcunt, & hiſce carmini bus identidem concinendis, profanas cantiones quibus antea aſſueuerant, paulatim dediſcunt. Nam quid ego de Confeſſionibus dicam? quo in genere ita ſolertes accuratique ſunt, vt aliud nil egiſſe videantur in vita. Quibuſdam ego, id vehementer optantibus, per interpretem aures præbui: quorum nonnulli ſcriptam Confeſſionem ſuam ſecum attulerant. Credas mihi affirmanti velim, quotidianas me ſeſquianni totius (tam diu enim ſacerdote caruerant) recognitiones actionum ſuarum, quæ examina dicimus, in ijs ſcriptis liquidò comperiſſe: ea diſpoſitione atque ordine in commentarium crimina ſuis quæque diebus notata retulerant, cùm ante id tempus octauo vel quintodecimo quoque die Sacramentum Confeſſionis obire conſueſſent. quæ mihi eorum diligentia eò laudabilior videtur, quòd ex mediocribus interuallis peccata ritè confiteri haud ita difficile duxerim: ipſorum verò octodecim mēſium errata in tēporum ſeriem digeſta proferre, id verò in primis mirandum eſt. Quid quæris? contritione ſua animique candore ita me ſibi obligarunt, vt cum Chriſto Domino ingētes & agam & habeam gratias, quòd me in hæc loca perduxerit; tum etiam tibi plurimum R. P. vel eo nomine debeam, quòd auctoritate ſtudioque tuo perfectum eſt, vt aliqua mihi pars demandaretur huiuſce tam fructuoſæ prouinciæ: quam ego vt ex inſtituto ac ſpiritu noſtræ Societatis geram, peto abs te, vt infirmitatem meam tuis ad Deum precibus ac ſacrificijs ſubleues.

è Bungo. vi. Idus Octob.
MDLXIV.

LVDOVICI FROII AD Socios in Indiam.

ANNO proximo, Vocoxiura vico ab hoſtibus concremato, & exciſo; Coſmus Turrianus cũ Ludouico Almeida, & Iacobo Conſaluo officij cauſſa conquiſitus à Chriſtiano quodam nobili viro Tacaxim oppidũ Regis Bungenſis æger naui deuectus eſt. Ego autem ab Antonio Firandenſi viro Principe accerſitus, Coſmi iuſſu Tacaxumam contendi febri frigoribuſque vexatus, quæ me quatuor menſes malè habuerunt. Eodem venit poſt menſem Ioannes quoque Fernandus. Inſulani ſunt numero trecenti circiter & quinquaginta, Chriſtiani omnes, quorum quibus licuit, aduenienti mihi nauigiolis obuiam prodiêre, cæteris in littore prꝫſtolantibus, quorum omnium quanta ſit pietas atque religio, ex eo facilè iudicabis, quod bis in nocte ad Dominum deprecandum, Chriſtiue tormenta necemque ſecũ reputandã ſurgere è lectulo conſueuerunt. Quin etiã primis tenebris multi cùm ſe in preces fuderunt, ad mediam vſque noctem in ea cogitatione ſuimet pæne obliti perſiſtunt. Pyxidiculam ego cerearum agni cœleſtis imaginũ, quas Romæ ſummus Pontifex conſecrauerat, Socijs noſtris attuleram ex India. id vbi reſciuit Chriſtiana quædam anus Facatenſis, multis precibus vnam mihi earum extorſit. Eius rei fama ſtatim hoc toto tractu percrebuit. itaque ad me quotidie & Firando, & alijs ex locis nauigia veniebant virorum fæminarumque pleniſſima, è reliquijs illis amoris (ſic enim appellant) aliquid à nobis efflagitantium; negari non poterat. itaque totius ceræ conſecrationiſque myſterium exponebat Ioannes, deinde in eos diſtribuebatur. & ſanè ceram in particulas ita minutas ſecare coacti ſumus, vt Chriſtianis mille quingentis ac triginta ſufficerent. quas pro ſui quiſque copijs vel argentea theca, vel ænea, vel ſtannea vel ex aurichalco includebant; ex altera parte nomine

IESV

IESV ſpinea corona circumdato, ex altera tribus ad imam Crucē clauis inciſis. Templum autē ipſum, quod Firando, alijſque ex inſulis confluentem ad nos multitudinem non caperet, per eos dies amplificatum, & ſacrario atque ædificijs ad hyemem traducendam ornatum eſt. opere abſoluto, dum Iaponius quidam apud nos ceram in candelarum vſum ad ignem liquat, arida palearum materia, è quibus parietes erant exſtructi, flāmam ita auidè arripuit, non modò vt hoſpitium noſtrum ædemque ſacram, ſed etiam quindecim fere vicina Chriſtianorum tecta comprehenderit atque conſumpſerit. quorum ſanè mihi æquitas animi ac patientia viſa eſt admirabilis, cùm incenſis domibus domeſticoque inſtrumento, in publicum ſe coacti proripere, tempeſtate perfrigida, cùm è cœlo denſa nix caderet, vnà cum coniugibus liberiſque, qui nonnullis eorum erant ſeptini, octoniue, noſtram tamen vicem magis quàm ſuam ipſorum dolerent. Ex ea clade ſacrorum apparatus Dei beneficio ereptus eſt, & aliquid è ſuppellectili veſtibuſque, quas nos omnes egentibus Chriſtianis ijs, quorum domus arſerant, miſeratione commoti diuiſimus. Ioannis verò Fernandi commentarius multis iam annis elaboratus, in quem ille ſacras conciones, & catechiſmi explicationem Iaponico ſermone retulerat, ſanè quàm incommodè perijt. Ego interea cùm ægrotus decumberem, ex eo periculo me ad quendam Chriſtianum recepi, ibique in ſumma egeſtate ſtorea mihi pro ſtragulo fuit, lignum pro ceruicali: eò ſtatim magna vtriuſque ſexus hominum ac puerorum turba confluxit, incommoda noſtra & calamitatem, lacrymis proſequentium: mortuos parentes lugere dixiſſes: atque, vt eſt gens ad omnem humanitatem ac miſericordiam prona, quamquam in ſummis rei familiaris anguſtijs, alij ad me contegendum ſuiſſe, et veſtimētis exuere ſe ſe, alij in cibum duas treſue coc[illegible]as, alij virides cepas, alij deniq; ſyluestre allium afferre. aliquot etiā Firandenſes, & Facatenſes Chriſtiani, qui in eam inſulā anno priore Vocoxiura migrau[illegible]rant, cocta nobis cibaria ſeptem octoue dies è

 ſuis

ſuis domibus miſêre. Eius incommodi nuntio Firandum vicinaſque in inſulas perlato, confeſtim ad nos ſubleuandos Chriſtiani cum fabris, paleis, funibus, arũdinibus aduolarunt: quorum opera cùm ædes noſtræ, templumque, tum etiam incenſa Chriſtianorum tecta magno omnium gaudio ac voluptate refecta ſunt.

Sed idem tempus ecce noua calamitas. Aducctum ex India pretioſum ornatum ſacrorum vnà cum aureo textili, & ſimul vitria vaſa donanda principibus, Firandũ Coſmus, vt ibi videlicet ab incendijs tutiora eſſent, ad Chriſtianum amicum cuſtodienda tranſmiſerat. Hic dum ludos quoſdam profanos ipſo Cinerum die agunt barbari, vnus ex ijs temere arreptum ignem in ædificium conijcit, qui vento adiuuante, adeò vehemens ac ſęuum excitauit incendium, vt bonam vrbis partem cum ædibus Antonij dynaſtæ, & Chriſtiani eius qui noſtra ſeruabat, momento pæne temporis hauſerit. quæ res magnam mihi præcipuè, febri, tali anni tempore, laboranti, patientiæ materiam præbuit, quòd in eas ego quoq; ſarcinas, Diui Thomæ partes, quæ appellantur, itemque nonnulla valetudinis aduerſæ remedia, quibus admodum inops eſt hæc terra, conieceram. Inde, paucis interiectis diebus, vigilias agere ſumus coacti latronũ & hoſtium metu, quibus paruum hoc Firandi regnum infeſtum eſt: paratiſque nauigijs quibus aliò, ſi res ferret, aueheretur ſacra veſtis & inſtrumentum, nos cum Chriſtianis in editum locum munitumque recipimus. Sed belli tumultus ille Deo fauente ſublatus eſt. Et quoniam Iaponicæ linguæ ignoratio rem Chriſtianam magnopere diſtinet, erepto ex aſsiduis occupationibus tempore, faciendum ſibi frater noſter Fernandus exiſtimauit, vt de Iaponico ſermone grammatica præcepta conſcriberet. ijs duplex etiam Lexicon addidit: in altero Iaponicas voces, in altero Luſitanicas alphabeti ordine cum ſua cuiuſque ſignificatione prætexens. Sexto vel ſeptimo menſe, haud tamen idcirco intermiſſis concionibus, cæteriſque muneribus, eam lucubrationem abſoluit, in primis vtiq; neceſſariã Iaponijs excolẽdis.

In ferijs Natalibus, atque Paſchalibus, incolarum ſumma religio. Nocte Natali ſub veſperã ientaculo exceptos bifariam in templo diuiſimus. Ibi alternantibus choris certos ex veteri teſtamẽto locos, ſacraſq́; Prophetarum prædictiones tempori accommodatas verſu Iaponico decantarunt. Deinde ſolennia miſſarũ ſacra peracta ſunt. Dominica in palmis cùm ſacrum fieret, Paſſione Domini per vices, vt fit, recitanda, tanta populi cõploratio orta eſt, vt vix inter pronuntiandum nos mutuo exaudire poſſemus. Iam ſexta feria, quæ proximè conſecuta eſt, complures tum Firãdo, tum ex finitimis pagis Chriſtiani ad verberationem cum flagris ac tunicis cõfluxêre, quòd Firandi conuentus huiuſmodi ab Rege prohibentur. nec ſæuientibus eo die procellis atque imbribus deterriti ſunt, quò minus acriter ſeſe cædẽtes, ſanguinemq́; mittentes, per multos paſſus agmine compoſito incederent. quod ipſum ſeparatim mulieres quoque, Chriſti amore incenſæ fecerunt, idq́; ſumma cum pietate, & ſanctimonia. Porrò aquam Sabbato ſancto benedictã, magno ſtudio ac fide ad morbos pellendos partim apud ſe religioſè aſſeruãdam ſumpſerũt, partim etiã Firandum, ceteraſque in inſulas atque oppida Chriſtianis dono mittendam. Paſchali verò die Dominico, ad ſummam gratulationem ſpecies tantùm & pompa magnifica defuit. cętera ſanè egregia. Vnum dumtaxat pallium erat nobis, quo eodem pro vmbella in ſupplicatione vſi ſumus. ſub ea geſtabam ego ſacratiſſimũ CHRISTI corpus in calice, linteatus præibat Fernandus corona roſea redimitus, & quamquam macie ita cõfectus, vt vix hærere veſtigijs poſſe videretur; valde tamen iucundè canebat, Dic nobis MARIA, quid vidiſti in via? Cui reſpõdebat ex altera parte Iaponius quidam ſenex, nullam bacillo pulſans: nec enim vlla in his locis organa muſica ſunt. Eo die cibum apud nos cuncti ſumpsêre, quod feſtis fermè celebrioribus factitant, præſertim verò die Viſitationi MARIAE VIRGINIS ſacro, quẽ diem præcipuo cultu atq; honore exigunt Miſericordiæ ſodalitia, cõuiuij curatoribus in qualibet Eccleſia cõſtitutis.

Ipſis hebdomadæ ſacroſanctæ diebus, Firandi res accidit, ad prouidentiam Domini iuſtitiamque declarandam admodum illuſtris. Princeps Bonziorũ erat in vrbe quidam, Saſimandaque nomine, regni totius huiuſce tanquã Archiepiſcopus, capitalis Chriſtianæ religionis inimicus, cuiꝰ ſcelere antea & Cruces præciſæ, & Gaſpar Vilela cum reliquis omnibus è Societate noſtra Firando pulſi excluſique fuerant. quam rem Antonius dynaſta grauiſſimè tulerat, nec tamẽ vindicarat, eò quod Bõzius principum affinitatibus admodum potens eſſet. Is igitur ab eodem Antonio, qui tum regij exercitus Imperator vnà cum Rege militabat, per interpretem petijt fundum quendam continuandum prædijs delubrorum ſuorum. Id cùm Antonius apertè negaſſet, accenſus ira miſit continuò Bonzius primùm, qui Antonij villas, deinde ſex circiter Chriſtianorum Antonij popularium domos incenderent. Enimuero tum Antonius rei atrocitate commotus Regem adit; Bonzij improbitatem diutius ait tolerari non poſſe: niſi in ipſum Rex animaduertat, ſeſe confeſtim rei militaris cura depoſita, ad vlciſcendam eam iniuriam profecturum. cui Rex quamquam inuitus ac mœrens, tamen quod Antonij viri nobiliſſimi, & ſecundum ſe opulentiſſimi opera plurimum indigeret, reſpondit ſe totam rem ipſius arbitrio planè permittere. Tum recordatus iniuriarum, quibus ille nos affecerat, poſtulauit Antonius, vt Bonzium eo dignitatis gradu dejectũ, Firandenſis regni finibus in perpetuũ exterminaret: &, ne qua ſpes reditus ei relinqueretur, agros illius ac bona alijs poſſidenda aſſignaret: Quo ſtatim facto, & Chriſtiani moleſto grauiq; aduerſario liberati, & Bonzijs dedecus ingens, ac dolor iniuſtus eſt.

Decem menſes Tacaxumæ fuimus: quo tẽporis ſpatio vicinas inſulas, quæ in Antonij ditione ſunt, bis Fernandus inuiſit nec ſanè fruſtra. nam & Chriſtiani, ipſius aduẽtu mirum in modum recreati, & barbari multi ad ouile Chriſti perducti ſunt: in ijs vetula quędam annum agens circiter nonageſimum, mulier honorata, multiſq; affinitatibus pollens. Hæc beatitudinis gratia, multa Ia-

ponis

Iponis delubra ſuperſtitioſis peregrinationib' circumie-rat, habebatque papyraceam tunicam, quæ deſcriptā Amidæ vitam continebat, quam illi cum alijs diplomatibus & indulgentijs (Eccleſiaſticos enim ritus dæmon effingit) Bonzij pretio ingenti vendiderant, polliciti, ſi eo amictu, ſupremo die ſuo efferretur, omnibus noxis ſolutam, rectà ad beatas Amidæ ſedes procuidubio peruenturam. Aegrotum quendam eius propinquum Ioannes inuiſerat, cuius domi caſu ipſa quoque tum aderat. Eam igitur Ioannes acceſſi iubet, ſi pauca de Redemptore generis humani deque altera vita cognoſcere cupiat. audituram ſe reſpondit mulier: verùm enimuero falli, ſi quis idcirco ſe Chriſtianam futuram exiſtimet. Sed vbi dæmonis malitiam, fraudes Amidæ, cui illa tantopere fideret, Euangelicam denique veritatem Ioannes aperuit; vt Iaponica ingenia facilè rationibus cedunt, eius orationem mulier ita approbauit, vt lacrymis obortis baptiſmum continuò peteret. quid multa? ſolennes precationes edidicit, chartaceam illam tunicam, aliaque Bonziorum ſcripta quæ diximus, ad Ioannem attulit comburē-da, ſibi poſthac ſacrum fore nihil, aut religioſum affirmans, præter nomen Ieſu. ae deinde baptizata, tantam animi pietatem atque ardorem oſtendit, vt cùm vniuerſos Chriſtianos, tum eos præſertim, qui eam antea nouerant, ingenti gaudio affecerit: quam metuebant prius, nūc autem metu duplicatum in amorem conuerſo, maximè diligunt: ac mirantur quæ prius præ imbecillitate corporis ſtare vix poſſet, eam nunc quotidie templum petentem, Angelicamque ſalutationem trecenties recitā tem, & ſingulis noctibus orandi cauſſa bis è cubili ſurgē tem. Eadem poſtea ad me Tacaxumam cum alijs Chriſtianis naui contendit, vt rei diuinæ intereſſet, & granum aliquod benedictum & ceræ, quam diximus, conſecratæ particulam à nobis expoſceret.

Hiſce rebus, alijſque peractis, quas ego breuitatis cauſa prætereo, Fernandus ad me reuertit. Et quoniā Firandenſes Chriſtiani magno noſtri deſiderio tenebātur, mihi aūt per Regem à Chriſtiana religione [illegible] initio

ſimulauerat, alienum, in ea vrbe rem diuinam facere non licebat; ſupplicationibus habitis, & re cum Antonio communicata, omnino viſum eſt faciendum, vt ſaltem Fernandus eò ſeſe conferret: vbi ille dum fideles in officio retinet, labantes in fide confirmat, ethnicosq; præceptis Chriſtianis inſtituit; interea naues Luſitanorum duæ in hanc oram è Sinis delatæ. quarum magiſtri cùm iniuſſu meo Firandi portum inuehi nollent, Rex ratione lucri coactus (nam alioqui, ſecus ac primis aduentus noſtri in Iaponem annis ſimulauerat, & nobis, & Chriſtiano infenſus eſt nomini) ſe mihi per quendam è ſuis familiaribus excuſauit, quod bellicis diſtrictus negotijs nondum mihi ſalutem nũtiari iuſſiſſet; & ſimul magnopere petijt à me, vt Luſitanos vrbis aditu ne prohiberem: ſe primo quoque tempore de mea quoq; introductione cum nauarchis acturum. Illi igitur, permittente me deſcendunt, & promiſſa ab Rege ſæpius exigunt, templum ære ſuo ſe exædificaturos recipiunt. Rex tergiuerſando rem extrahere, noſque iam apertè fruſtrari, cùm eo ipſo tempore oneraria, cui à ſancta Cruce eſt nomẽ, aduenit, ſanè opportunè. nam & ſacerdotes è Societate tres Melchiorem Ficeredum, Balthaſarem Acoſtam, & Ioannem Capralẽ ſumma cum animi noſtri voluptate ac lætitia nec opinantibus nobis aduexit, & occaſionem optimã præbuit Regis ab ea perfidia reuocandi. Hanc ego nauem actuario quæſitam reperi in ipſo curſu velis adhuc inflatis: & Petro quidem Almeidæ nauarcho pro excellenti eius probitate, & in Societatem noſtram obſeruantia, facilè perſuaſum eſt, vt vela ſubmitteret ſtatim, ibidemque ſubſiſteret: mercatores autem ſiue nauigationis nauſea tędioque, ſiue alia quauis de cauſſa, nullis rationibus de ſententia deduci potuêre quò minus ſcaphis oppidum peterent, & mercimonia exponerent. magno illis ea deſceaſio ſtetit: namq; à furibus igne apothecis eorum iniecto, non exigua mercium parte vel flamma ventoque ſæuiẽte conſumpta, vel etiam ab ipſis furibus inter eam trepidationẽ ablata, aut eorũ circiter duodecim [illegible] damnum fecêre. Interea Petrus Almeida,

hi iactis anchoris, ab oppido ſex millia paſſuum ſtabat, rogatu meo Regi apertè denuntiat, ſe niſi nobis reſtitutis nequaquam appulſurum. Rex autem, dierum aliquot mora interpoſita, ad extremum metuens, ne ſi rem diutius diſtuliſſet, magna rerum ſuarum iactura nauarchus alios portus peteret; nobis & vrbem intrandi, & ſacræ ædis exſtruendæ poteſtatem fecit. Deſcendentibus nobis ad littus die natali D. Barptolemæi Apoſtoli, gratulatio ingens & à nautis Luſitanis ſignificata eſt, & ab incolis Chriſtianis, cùm ſe præter ſpem, voti compotes factos viderent. Nos cum nauarchis & magno præterea comitatu Regem adiuimus, eique gratias egimus. accepti ſanè frigidè, quod dedit accepimus. inde Antonio eiuſque matre ſalutata, ad inſtaurationem tẽpli continuò animum adiecimus. ex onerarijs Luſitanorum tribus, pecunia in ædificationem corrogata, opus celeriter ad culmen perductum eſt. Itaque in eo templo natalem diem MARIAE VIRGINIS egimus Balthaſare ſacrificante, & magno omnium gaudio concionante. Tanto autem ſtudio à nobis de hac Firandenſi commoratione multis de cauſſis laboratum eſt: primùm quòd ita mandauit Antonius Quadrius: deinde ne Chriſtiani incolæ ſumma virtute ac religione homines deſerantur: tum vt iacta à nobis in animis puerorum, qui ſanè præſtanti ſunt indole, ſemina Chriſtianæ doctrinæ, ad bonam frugem noſtra opera perducantur: poſtremò Luſitanorum etiam gratia, qui ad hoc emporium libentiſſimè commeant, ad merces diſtrahendas ac diuendendas opportuniſſimum. Dum hæc ad Firandum geruntur, cognitum eſt Coſmum Turrianum Bungenſis regis hortatu, atque auxilio ad oppidũ Rimani regni Cochinocum perueniſſe, eamque Eccleſiam, quam hoſtes afflixerant, eiuſdem Regis ope ac beneficio reſtitutam. Eò Melchior Ficerdus cum mandatis ac litteris, quas afferebat ex India, ad Coſmum profectus eſt. Nec ita multo poſt Coſmus ad nos ſcripſit, vt ad ſe ego & Balthaſar Acoſta veniremus; Caprali, &

Fernando Firandi relictis, quæ prima nauigandi facultas fuerit, proficiſcemur. atque ego me, niſi per mea ſteterit peccata, Meacum ad Gaſparem Vilelam miſſum iri confido. nam noſtrorum hominum ſubſidium aliquod non ipſe modò, ſed etiam Meacenſes vehementer exoptant: quippe qui ad eum, ſacrorum cauſſa, è remotis vrbis ampliſſimæ partibus ægrè admodum ventitāt. Cuius profectò res geſtæ ſatis declarant, nihil eſſe tam arduum atque difficile, quod non animi robur ac perſeuerātia ſuperet. Nam qui primis legationis ſuæ temporibus, contumelijs, probris, lapidationibus nullo defenſore appetitus, diuque vexatus eſt; tantū conſtantia, patientiaque profecit, non modò vt populo, ſed etiam vt principibus, Regeque iam ipſo æquo ac beneuolo vtatur. In agro Meacenſi intra quadrageſimum circiter lapidē Eccleſias ſeptē inſtruit, multis è prima nobilitate ad Chriſti cultum adductis: magnum denique rei Chriſtianæ ſtudium in illis gentibus excitauit. Verùm hæc, & reliqua huius prouinciæ acta ex aliorum litteris fuſius cognoſcetis. Vos ego patres, fratreſque mihi cariſsimi per Deum obſecro, vt veſtris in ſacrificijs precibuſque memoriam mei retineatis. Firando, Quarto Non. Octobr. MDLXIV.

IOANNIS FERNANDI AD Franciſcum Petreium è Societate Ieſu.

ET ſi putabam vos de rebus Meacenſibus è Gaſparis Vilelæ ipſius litteris cognituros; tamē cùm Chriſtiani duo certi homines nuper ad nos Meaco veniſſent, faciendum mihi exiſtimaui, vt quæ ab illis accepimus, tibi per litteras primo quoque tempore exponerem. Anno ſuperiore, cùm Gaſpar ad Bonziorum furorem atque impetum declinandum, ex Vrbe Meaco Sacaium Chriſtianorum hortatu precibuſque ſe recepiſſet; Didacus quidam neophy-

tu, ad Xamaxinodonum in ius adijt, debitam ſibi à neſcio quo pecuniam iudicio repetens. hunc Xamaxinodonus vt agnouit, per ludibrium ſitne Chriſtianus interrogat. Ego verò ſum, inquit ille: cui rurſus Iudex: cedo, veſtra quæ dogmata ſunt? recuſanti reſpondere Didaco, ſeque excuſanti quod tyro eſſet etiamnum; acrius inſtare denuo barbarus, & vrgere, vt aliquid in medium afferret. Neceſſitate pæne coactus Didacus de animorum immortalitare, deque æterno totius vniuerſitatis parente cæpit nonnulla diſſerere: quibus permotus Xamaxinodonus, abi (inquit) nuntia magiſtro tuo, vt ad ſuam mihi doctrinam declarandam accedat. nam ſi tu rudis adhuc & nouitius tam bene diſputas, quid de ipſo doctore tuo putandum eſt? quòd ſi veritatem religionis Chriſtianæ probarit; eam ego fortaſſe & Quequidonus collega ſuſcipere non grauabimur. Didacus igitur non ſine diuino conſilio id factum exiſtimans, forenſi actione depoſita, Sacaium illicò ad Gaſparem excurrit, eique iudicis mandatum exponit. Gaſpar rem cum Chriſtianis, qui ibidem aderant, communicat. illi negant ſe dubitare quin ea ſit inſidioſa euocatio; proinde nequaquam eundum. omnino probabilis erat ea ſententia: verumtamen, ne cui, verbum Dei audire ſe velle dicenti, aliquo pacto defuiſſe videretur; Laurentium Iaponium comitem ſuum ad eum legauit: qui, quamquã propoſito vitæ periculo, libens diſceſſit, ea cõditione, vt niſi intra quatriduum reuertiſſet, minus commodè cum eo actum exiſtimaretur. Dies duo, tres, quattuor: nec tamen redit. pro mortuo ſcilicet, vel certè malè accepto eſt habitus. mittitur de communi ſententia Meacum vnus è Chriſtianis Antonius nomine, vt cuncta Sacaium explorata certaque referat. Huic in ipſo itinere occurrit Laurentius & comites duo cum iumento tendentes ad Gaſparem deportandum, quod iam Xamaxinodonum & Quequidonum Laurentij opera Dominus ad ſe conuertiſſet. Meacum igitur cum Socijs tribus Gaſpar profectus (ij ſunt Iaponij Laurentius, Auguſtinus, & Damianus miſſus ad eum menſe Decembri)

Xamaxino donum & Quequidonum Baptiſmo lu[...]
uit. Erant ambo venefici, & dæmone familiariter vte[...]
tur. iidem iuris Iaponici peritiſſimi, ſummaque prude[...]
tiæ & eruditionis fama. itaque ab ipſo Rege & iis qui re[...]
rum potiuntur, de religione belloque conſulebantur.
Chriſtianæ autem religionis adeo acres aduerſarii, vt i[...]
ea affligenda & Gaſpare exturbando Bonzii ipſorũ præ[...]
cipuè opibus, gratia, auctoritate niterentur. Nunc aut[...]
diuinitus immutati ambo tanto ſtudio in Chriſtian[...]
cauſſę defenſionem incumbunt, vt Iaponicarum opini[...]
num prauitatem atque fallacias ſcriptis arguere atque a[...]
perire inſtituerint, Euangelica veritate ad calcem operi[...]
addita: quem librum ad communem omnium vtilita[...]
tem ſalutemq; ſunt edituri. Sanè grauem ex eorum co[...]
uerſione plagam ac dolorem Bõzii accepêre, præſerti[...]
quòd illos imitatus Xuicaidonus quoque, vir in Iapon[...]
cis meditationibus exercitatiſſimus, & Mioxindoni re[...]
militaris præfecti cognatus, ad Chriſtum acceſſit, atqu[...]
inde in patriam reuerſus paſſuum ab vrbe Meaco vigi[...]
ti quattuor millia, quę Imoris appellatur, eſtque in Mi[...]
xindoni ditionē, tantum apud affines & amicos exem[...]
plo ſuo monitiſque profecit, vt eò Laurentius ipſoru[...]
rogatu miſſus à Gaſpare, patritios ſexaginta, eorumqu[...]
familias, omnino capitum ad quinque millia, baptiz[...]
uerit, æde ſacra confeſtim exſtructa. quorum tanta fu[...]
in fide virtus atque conſtantia, vt poſt Laurentii diſce[...]
ſum, à Bonziis ethnicisque ad defectionem ſolicitati [...]
ceſſitique partim altercationibus, partim etiam ludi[...]
briis & inſectationibus, non modò non ab incæpto de[...]
ſtiterint, ſed etiam pro defenſione Euangelii diem [...]
num in armis fuerint. Quibus rebus Xamaxinodon[...]
cognitis, Gaſpari perſuaſit vt ad Mioxindonum (cui[...]
domicilium ab Imori caſtro, vnius diei diſtat itinere) [...]
ſe conferret, cauſſamque Chriſtianorum apud eum a[...]
ret. Ab eo Gaſpar benignè acceptus, cùm de rebus di[...]
nis ipſo valde approbante verba feciſſet, ſumma eiuſ[...]
voluntate obtinuit, vt Imorenſes ethnici Bonziique ne[...]
phytis negotium poſtea ne faceſſerent. quare Chriſti[...]
ni m[...]

ni moleſtia liberati & magnopere confirmati recreatique ſunt: ad quorum numerum tredecim alios in reditu Gáſpar adiunxit, poſtridieque Meacum reuertit. Ex eo tempore in agri Meacenſis munitis oppidis quinque ad paſſuum non vltra quinquaginta millia totidem Eccleſiæ inſtitutæ dicuntur. Regis autem ipſius Meacenſium tanta eſſe fertur in Gaſparem animi propenſio, vt cùm Gaſpar ab Amangutianis litteras accepiſſet, eam Eccleſiam à Moridono tyranno vexari, pijs ipſorum diſcuſſis cœtibus, euerſo templo, areaque ipſa per vim occupata; Regem adierit, atque ab eo impetrauerit, vt ad Moridonum ſcriberet, gratum ſibi eſſe facturum, ſi Chriſtianos commendatos haberet, eorumque templi inſtaurationem atque ædificationem adiuuaret. Eam epiſtolam Rex inſigni cuidam viro dedit ad Moridonum in caſtra leucas triginta vltra Amangutium perferendam; eiuſdem epiſtolæ ſeparatim exemplo ad Chriſtianos Amangutianos allato, qui propterea magnam in ſpem rerum meliorum venerunt. Hæc habui quæ de Meacenſibus rebus in præſentia ſcriberem, vt tam læti nuntij quàm primum in Indiam peruenirent. Gaſparem ipſum de eiſdem rebus aiunt ſcripſiſſe. Eius litteræ, quas Bungi itinere pergens alius neſcio quis ferre dicitur, vt ſperamus, propediem ſubſequentur. Hactenus de alijs. Quod verò ad me ipſum attinet, te per IESVM CHRISTVM R.P. obteſtor, vt mei in ſanctis ſacrificijs tuis nominatim memineris, atque idipſum à reliquis omnibus Socijs peto: quò ipſorum deprecatione placatus mihi Dominus tantum virtutis impertire dignetur, vt Societatis noſtræ diſciplinam ac leges ad finem vſque vitæ cuſtodiam. Firando. VI. Idus Octobris. MDLXIV.

LVDO-

LVDOVICI ALMEIDAE AD Socios in Luſitaniam.

COmplectar his litteris, fratres mihi cariſſimi, ea dumtaxat, quæ mihi, certa Iaponis obeunti loca in itinere contigerunt: nam cætera noſtri Meaco, Firando, atque aliunde, ad vos ipſi perſcribent. Anno proximo Pater Coſmus Turrianus, Vocoxiura, vbi tum commorabatur, miſit me, duo in oppida regni Rimani ad prædicandum Euangelium; quibus in oppidis intra tertium circiter menſem (quæ Dei benignitas eſt) non infimæ conditionis homines amplius mille ducenti ad ouile CHRISTI perducti ſunt. Atque illa quidem iam cognouiſſe vos arbitror: Barptolemæum Regem valde potentem Rimani Regis fratrem, magna cum nobilitatis parte conuerſum ad Chriſti fidem, aliosque deinde complures. Didiciſtis præterea, vt opinor, Vocoxiura vicus ac portus, noſtris ab eodem Barptolemæo attributus, cùm ædificijs, tum verò neophytis in dies quàm feliciter creſcere cæperit. Hunc adeo lætum rei Chriſtianæ progreſſum cùm diabolus ferre non poſſet, Bonzios permultos è popularibus Barptolemæi ſollicitare non deſtitit, quoad facta coniuratione armiſque clam ſumptis, Reges ambos repentino impetu aggreſſi; Barptolemæum, quòd idolorum cultu ſublato phana ipſa Deo vero dicaſſet, regno deturbatum, in arcem quandam compulerint, intra quam ſeſe continebat hoc tempore; fratrem verò eius, quod in regnum ſuum patefeciſſet aditum Euangelio, dimidia fere parte oppidorum ſuæ ditionis exuerint. In eo tumultu, Vocoxiura vicus, iniecto furtim à vicinis hoſtibus igne, confeſtim incenſus eſt. Coſmus in Rimani cuiuſdam neophyti nauem confugit, Leonis nomine, qui periculo cognito ſtatim præclarè inſtructis nauigijs duobus ad opem Eccleſiæ temploque ferendam aduenerat: quod tamen ipſum vnà cum ædibus Chriſtiano-

rum agricolarum, cùm iam Coſmus, vt dixi, nauigium conſcendiſſet, inſpectantibus nobis eodem conflagrauit incendio. Spectaculum noſtris oculis graue admodum, & acerbum. Vicus primùm exuſtus ac dirutus is, qui modò & conuenarum numero, & plurimo Dei cultu florebat: innocentes pueri permulti, quorum pijs vocibus, ac quotidianis precationibus in Dei laudem nuper omnia perſtrepebant, raptim in naues impoſiti, dilapſique: cætera neophytorum turba cum liberis atque familijs, ſine tecto, ſine cibarijs, ſine vllo præſidio relicta crudelitati hoſtium atque ſæuitiæ. Rebus igitur deſperatis mœrentes curſum direximus ad portum, qui primus regni Bungenſis occurrit, leucas à Vocoxiura circiter quinquaginta. In ea nauigatione, digna memoratu nonnulla accidêre; è quibus hoc vnum in præſentia exponam. Cùm ad alias eius oræ ſtationes, tempeſtatis cauſſa, coacti ſumus appellere; tum ad quendam regni Rimani portum, citra eum locum quem petebamus, paſſuum millia quinque & viginti. Eius portus atque oppidi facilè princeps erat Leo: qui inde Vocoxiuram ad nos, vt diximus, nauigijs duobus erat profectus. Eò igitur delati, quòd Coſmus valetudine admodum vteretur aduerſa, deſcendimus, ibique dies octo ſubſtitimus. quo tempore Chriſtianorum concurſus ad Coſmum ingens fieri cæptus; quod neminem è ſacerdotibus noſtris antea viderant. Verùm noctu ferè ventitabant, exploratorum metu, hoſtiumque Chriſtiani nominis, quibus oppidum erat refertum. Nam Regis pater, qui ætate iam exacta Regni adminiſtratione deceſſerat, cognita ſeditione ac bello in filium excitato, rebellibus renuntiari iuſſerat, omnia ipſorum arbitrio compoſitum iri; ſpoponderatque, ipſum filium Regem; itemque nepotem, in exſilium ituros; Cruces Chriſtiano ritu defixas auulſum iri, Chriſtianos ad patrios ritus Chriſto deſerto redituros. Id erat cauſſæ cur neophyti minus apertè Coſmum inuiſerent, quorum erat numerus fermè octingentorum. Ipſi verò pueri Chriſtiana doctrina ſic erant eruditi, vt cuncti

pre-

precandi formulas, pleriq; etiam Catechiſmum totum tenerent ij, curabat Coſmus vt inter ſeſe, dialogi more, fictis ad tempus perſonis, de Christiana religione, Gentilique ſuperſtitione certarent; idque tanta cum animi voluptate, vt perſpecta gentis huiuſce fides ac pietas, omnem pæne acceptæ cladis dolorem abſtergeret. Sed hoc ipſum quoque ſolatium nobis humani generis hoſtis inuidit, ac Bonzios impulit, vt facta manu, diuerſorij noſtri arundinea tecta nocturnis lapidationibus magno cum ſtrepitu peterent: quo maximè tempore neophyti ſpiritalium ſermonum delicijs fruebantur. Quocirca nihil hoſtium vim ac potentiam veritus Leo (quod alius nemo præter ipſum auderet) nos ædium ſuarum excepit hoſpitio: cumque nihilominus Bonzij furerēt, tantō dolore ipſe cum omnibus ſuis exarſit; vt inſcientibus nobis arma capere, ignemque cœnobijs Bonziorum inferre, ſumma præſertim vxoris voluntate, decreuerit. Eam rem odorati Bonzij, furere deſierunt. Verùm quia commoratio noſtra diuturnior, periculoſa neophytis eſſe videbatur, idque ipſimet ita iudicabant; quamquam magno cum dolore, quem ex ipſorum ſolitudine & calamitate capiebamus, magnaque mutuæ beneuolentiæ ſignificatione, ſilentio noctis digreſsi; poſtridie Tacaxim oppidum Bungenſis oræ tenuimus. Ibi Coſmus loco propinquo conſiſtere, & neophytorum animos, epiſtolis, inter eos terrores atque diſcrimina confirmare, totiuſque rei exitum exſpectare conſtituit. & quò eſſe ibi tutò liceret, ad regem Bungi me miſit, duarum & triginta leucarum itinere: vt is de manſione ſua cum Tacaxiano Præfecto per litteras ageret; quod Coſmus ipſe propter valetudinem longius progredi nō auderet. Rex erat eo tempore Voſuqui (id oppidi nomen eſt) quem vt conueni, Coſmique mandata expoſui, Rex valde lætatus Coſmum in ſuis verſari finibus, protinus mihi dedit ad Præfectum epiſtolam; Coſmo aream ædeſque ad habitandum attribueret, & ex incolis, Chriſtianum, quicunque vellet, fieri permitteret. Atque hæc quidem eo ipſo die: poſt menſem autem, Coſmum regni proceri-

ſus per litteras magnopere commendauit. Poſt menſes verò duos, cùm Chriſtianam rem parum procedere cognouiſſet, duas edidit tabulas ornatas auro, nigroque colore diſtinctas, quarum alteram Coſmus apud ſe, alteram vnus è noſtris haberet in alio pago percelebri (Çauaxirim appellãt) leucas à Tacaxi ſeptem. Earum in vtraque rei Chriſtianæ tribus capitibus chirographo ſuo cauit quàm diligentiſsimè. Primùm enim edixit licere in ſuo regno, ſummis, medijs, infimis Chriſtianos fieri: deinde pœnas propoſuit, ſi quis diuinæ legis præcones, aut impediſſet, aut vlla ratione læſiſſet: tertiò declarauit placere ſibi in perpetuum tota ſua ditione prædicari Euangelium. Ac mirum ſanè, quantopere Chriſtianæ religioni faueat, quamquam ei nondum addictus. Petentibus nomine Bõziorum quibuſdã, vt nos exterminaret; alienum eſſe eius dignitate, ferre qui Deos ſuos tam impudenter, tam contumeliosè proſcinderent; infames item edacitate carnis humanæ (hoc enim illos nõ pudet crimen noſtris obijcere) & quocunque pergerent, euerſiones atque excidia ſecum afferentes: cùm hæc, inquã, & alia ſexcenta in nos probra iactarent; annus, reſpondit ille, circiter quartusdecimus agitur, ex quo hi homines in hæc loca magno vtique meo bono delati ſunt: tribus quippe dumtaxat regnis ante præfueram, nunc verò quinque poſſideo. antea pecuniæ laborabam inopia, nunc Iaponis Reges omnes diuitijs ſupero; atque ad populares etiam meos hoc beneficium pertinet. deniq; omnia mihi ex eorum hoſpitio ſecunda acciderunt: quin etiam filio magna mea voluptate ſum auctus, cùm nullum antea ſuſcepiſſem. Quæro nunc ex vobis; ecquid attulerit mihi cõmodi religionis veſtræ defenſio? proinde cauete, ne in poſterum ad me iſtiuſmodi verba faciatis. quo illi reſponſo fracti abiectique ceſsêre. Idem fere Meaci contigiſſe cognouimus, cùm Bonzij ex ea vrbe Gaſparem Vilelam exturbare conarentur. Mos eſt Iaponiorum, cùm aliquam pecuniæ ſummam principibus largiuntur, chirographum illis offerre, ex quo ipſi deinde per ſuos domeſticos eam pecuniam exigant.

gant. Eiuſmodi chirographum, facta collatione, Meac-
ſes Bonzij detulerant ei, qui cauſſas ipſorum apud Re-
gem agere cōſueuerant, vt idem ille noſtros Meaco pel-
lendos curaret. Is auditum aliquoties Dei verbum (vt e-
rat bonus natura) probauerat. Itaque rem ſuſtinere, &
chirographū apud ſe detinere conſtituit, quoad clarius,
quæ tradebantur à Vilela, cognoſceret. Adit igitur & au
dit hominem magno cum aſſenſu: redit iterum, ac ter-
tiò: denique clariore oborta ſibi luce Chriſtianus effici-
tur. atque hac maximè ratione Dominus hominē hunc,
ſicut & cæteros qui ſe haud difficiles præbent, ad veri-
tatem ab errore traduxit. Verùm, vt ad inſtitutam narra
tionem reuertar, tabulas ego regias ad Coſmum miſi,
quarum vnam Eduardus Syluius Cauaxirim promul-
gandi Euangelij cauſſa pertulit. Ego in regia vrbe mo-
ratus ſum à natalitijs Domini ad Paſchatis vſque pera-
cta ſolennia. Interea quanta, quàm aſſidua concionum
frequentia; quàm crebri Baptiſmi; quæ in publicum ho-
ſpitale caritatis officia; quot eleemoſynę; ferijs verò Na-
talibus, quàm pia è ſacris hiſtorijs ſpectacula exhibita,
per quadrageſimam, qui ardor animorū, quàm graues,
quàm acerbæ pœnæ à neophytis vltrò ſuſceptæ: paſcha-
libus denique diebus quàm feſtiuæ ac iucundæ gratu-
lationes tum publicè, tum priuatim extiterint, quoniā
ea vobis minimè noua ſunt, nihil attinet ſcribere. Per
eos dies Eduardus Cauaxire dum incenſus rei Chriſtia
næ ſtudio, immemor cibi potusq; ad Euangelium dies
ac noctes prædicandum incumbit, grauem morbum
è ſummo labore contraxerat. Ad eum ego curandum
(abeſt autem Cauaxiris oppidum ab regia vrbe leucas
paulo plus triginta) Coſmi iuſſu ingenti labore per-
rexi; quòd è perpetuis imbribus amnes adeò intumue-
rant, vt vado tranſmitti non poſſent. Ita coactus de recta
via deflectere, quinto demum die perueni Cauaxirim,
fratremque noſtrum offendi humanis omnibus reme-
dijs, in magna diuinorū ſolatiorum copia, deſtitutum;
macieque pæne extrema confectum: ſic prorſus, vt non-
nulla, quæ mecum ad inſtaurandas ægroti vires attule-
ram

iam, parum illi exhauſta propè iam naturali virtute pro fuerint. Et quoniam Coſmi viſendi, antequàm migraret è corpore, magno deſiderio tenebatur, noctem quietam nactus, ipſius Coſmi iuſſu Tacaxim eum naui trāſuexi, quem acceptum amantiſſimè, officioſiſſimeque tractatum, Coſmus fruſtra ſanare conatus eſt: decem ſuperuixit dies: ſumpto bis corpore Domini lætus abijt, præclaro nobis cùm virtutum aliarum quæ in ipſo elucebant, tum verò Chriſtianæ humilitatis ac patientiæ documento relicto. Quàm multas ille, ſui præſertim aduentus initio difficultates, & incommoda pertulit! quot imbecilli corpuſculi vexationes pœnitentiæ nomine ſubijt! quanta verò induſtria, quāto fuit ſtudio Chriſtianę religionis propagandæ! equidem nil vidi ſimile, ceſſabat nunquam. itaque præter cæteros labores, non Iaponicas modò, verùm etiam Sinenſes, quæ multo difficiliores cognitu ſunt, didicerat litteras; artemque Iaponicæ linguæ grammaticam, & copioſa lexica primus ipſe confecerat. Sed redeo ad Coſmū. Is eo ipſo tempore ab rege Rimanorum accerſitus, tametſi cum eo congredi vehementer optabat, atque ob idipſum etiam in oppido Tacaxe remanſerat; prius tamen regem Bungi conſtituit tota de re facere certiorem: binas interea litteras ad Rimanum dedit, quas cum mādatis ego deinde ſum ſubſequutus: ignoſceret moræ: ita de ſe meritū eſſe Bungenſem, vt illo inconſulto proficiſci fas eſſe vix duceret. Rimam Tacaxe tendentibus pagus occurrit, quam Leonis patriam eſſe iam diximus. Eò vt perueni, me viſo, & profectionis meæ cauſſa cognita; neophyti, dici vix poteſt quanta lætitia affecti ſint. Serum erat diei: totum id tempus confluentibus ad me ſalutandi cauſſa datum eſt: Baptizati quoque nonnulli; in ijs ethnici cuiuſdam filius, qui pro ea conſuetudine, quam cum Chriſtianis ſanctè inſtitutam habebat, non modò ſeſe Deo commendare iam cæperat, verùm etiam Chriſtianæ doctrinæ rudimenta memoriter hauſerat. Poſtera luce ex eo loco profectus Rimam quinque leucarum interuallo deueni. Rex cùm cætera comitate, tum etiam

cœna me excepit; multaque de Bungenſi re percontatus, quod ad Coſmum attinebat, ita reſpondit: Cochinocum ſuæ ditionis emporium eſſe Chriſtianorum (quadringenti & quinquaginta fere neophyti numerantur) eò Coſmum poſſe concedere, ibique exſpectare, dum debellatum eſſet; daturum ſe, qui me illuc vſque perduceret, mihique aream, ac domum in vſus Coſmi aſſignaret. itaque factum eſt; ceſſitque res è ſententia. Coſmus bona Regis Bungēſis venia conſcendit ſtatim, & Cochinocum naui delatus, magno omnium gaudio exceptus eſt; nullaque interpoſita mora, neophyti ſolum purgare, ædesque inſtruere aggreſſi ſunt. Ille perſpecta hominū virtute ac probitate magnopere delectatus; iſtud præcipuè mirabatur, cùm temporis ſpatio non plus trimeſtri ad CHRISTVM Dominum cuncti conuerſi fuiſſent, tam recenti re, nullis hoſtium minis aut denuntiationibus de ſuſcepta religione potuiſſe deduci. Grates Domino, qui illos tanto animi robore, ac fortitudine impertijt. è Bungo. Pridiè Idus Octobr. MDLXIV.

SELE-

SELECTARVM EPISTOLARVM EX INDIA LIBER QVARTVS.

LVDOVICI ALMEIDAE AD Societatem Ieſu, in Indiam & Europam.

ET communis officij ratio, qua ad alloquendos litteris amicos abſentes impellimur, & præcipuus animi fructus, quē vos percipere ex Iaponicarum rerum cognitione intelleximus, me hortatus eſt, vt cōfectum Dei beneficio iter Meacenſe, cariſſimi fratres, hac epiſtola vobis exponerem. Cùm ſtatuiſſet Pręfectus noſter Coſmus Turrianus, vt ego & Ludouicus Froius Meacum eo conſilio peteremus, vt ipſe quidem maneret ibidem, & Gaſparem Vilelam adiuuaret in opere, ego autem vt Ludouicum illuc vſque proſecutus, quod ad ſpem propagandæ in ijs locis Chriſtianæ religionis attinet, comperta atque explorata referrem omnia; Cochinoco Rimani agri vico maritimo, quod his temporibus Coſmi Turriani domicilium eſt, ab ipſo Coſmo non ſine magna beneuolentiæ ſignificatione fauſtiſque precationibus ad nauem vſque deducti, ſolutis anchoris eo ipſo die

ad vrbem Ximabaram ſecundo vento deuenimus;atque ibidem (vt eſt grex ille neophytorum eximio quodam rerum diuinarum ſtudio) vel concionum frequentia, vel eorum qui ad CHRISTI fidem traducti ſunt genere ac numero,bidui fermè operam adiuuante Domino ſanè quàm præclarè poſuimus.Cùm iam hora profectionis adeſſet, à neophytis parato nauigio ad mare deducti ſumus.quidam etiam(ex quo facilè hominum in nos amor eluceat)qui ad tempus adeſſe nequiuerant, curriculo tendere ad naues, & aquis eodem impetu ſeſe credere , vt nos iam in ſalo ſtantes, affari ſibi liceret. Ioannes verò dynaſta proprio nauigio nos longius proſequutus,curſum inde ad Barptolomæum regem intendit, qui paucis ante diebus Coſmo Turriano Crucem auream dono miſerat cum epiſtola,in qua erat ſcriptum,ſe Crucis eius beneficio , quam ſecum ſemper tuliſſet,non modò magnis è periculis euaſiſſe, verùm etiã multas ex hoſte retuliſſe victorias. Id argumentũ ſuæ fidei & amoris mittere ſe ad Coſmum, cupere tamen aliã ſibi viciſſim ab eo remitti;eam, quòd Coſmi fuiſſet, maiore etiam apud ſe in honore futuram. Crucem igitur Ioanni dynaſtæ Coſmus tradidit ferendam ad Regem; additæ muneri ab Ludouico Froio nonnullæ reliquiæ. Cui vos quoque Regi tam pio , tamque de Chriſtiana religione bene merenti, fratres cariſſimi, felices bellorum euentus ab immortali DEO precamini. ijdem enim & Barptolemæum & Chriſtianam religionem hoſtes oppugnant.Ximabara igitur Tacaxim,qui Bungenſis Regni Rimanique eſt limes , atque inde Funaium terreſtri decem fermè dierum itinere,non ſine ſumma difficultate perreximus : nam præter vim frigoris acerbiſſimi , & confragoſa atque inuia loca ; diuturnus etiam imber calles ita lutulentos effecerat ; vt ſæpenumero prolapſi fuerimus : cùm interea defatigatis corporibus ad reficiendas vires in diuerſorijs naſturtiorum & inhamis herbæ folia præberentur. Cutamis eſt pagus , à Fungio millia paſſuum ſeptem & viginti,egregio templo viſendus,quod ibi Chriſtianus quidam exſtruxit.In

eo pa-

eo pago noctis vnius demum quiete capta, Funaium poſtero die peruenimus. Rex erat eo tempore Voſuqui. Eum conuenire ſeptimo poſt die placuit, deque ſuſcepta peregrinatione facere certiorē. Ille verò nobis benignè & comiter acceptis, litteras etiam ad amicos Meacenſes commendatitias dedit. In vrbe Voſuqui Chriſtiani viſuntur aliquot: in ijs noſter hoſpes in primis CHRISTO deuotus, & probus. Is non paruo nos affecit ſolatio, cùm totam precationum ſuarum nobis rationem exponeret. Ea erat eiuſmodi, vt orſus à ſummo Pontifice cæteriſque Eccleſiaſticis ordinibus, & regibus Chriſtianis; ad vniuerſos noſtræ Societatis homines, ſed nominatim ad vnumquenque noſtrum, qui verſamur in Iapone, deſcenderet; tum pro conuerſione ethnicorum, ſed regis Bungi præcipuè, ſupplicaret: longam inde pertexuit ſeriem petitionum, certis in ſingula rerum capita obſecrationibus diſtributis: tam copioſè præterea de contemptu mundi, tam ſcitè de alliciēdis ad Chriſtum Iaponijs proceribus diſputauit, vt eius pietatem vehementer admirati fuerimus. Quid multa? noſtram vicem Doctoris officio functus eſt. Nos Funaium inde reuertimus. Funaio Meacum verſus iter intendimus, magno neophytorum numero nos ad paſſuum tria millia proſequente. Verùm aduerſa tempeſtate Funaium reiecti ſumus omnino ter: cùm ipſi palam neophyti faterentur, ſe nobis contrariam à Deo nauigationem enixè precari, vt apud ſe Natalem Domini Diem feſtum agere cogeremur. Spatium id fuit menſis vnius: quo tempore non deſtitimus vicinis locis verba facere ad incolas; & hoſpites noſtros ad CHRISTI fidem & cultum ſuſcipiendum hortari; cùm ipſi quoque Bonzij ementito corporis habitu ſe mulierum cætibus inſerentes, clam ad nos audiendos accederent, ijdemque à ſuis popularibus proditi, ac diſputationibus noſtris Domino adiuuante conuicti facilè cederent. per eos dies Tonus ad Chriſti ouile aggregatꝰ eſt, inſigni nobilitate vir, ingenioq; prꝑſtanti. Iā Natalitia Domini aderant: ijs ingēti Chriſtianorū gaudio celebratis, denuo ſoluimus, &

vento ſecundo ad inſulam nomine Hiu ſanè haudquaquam ſecuri peruenimus. Sæuiebat maiorem in modum mare: parua erat nauis :vectorum mira colluuies, Lunam, Solem, ceruos, aliasque belluas vario ritu adorantium. Metum augebant præterea in oculis noſtris è recenti aliorum naufragio reliquiæ & ſarcinæ fluitantes. Verumtamen nos Dominus, quo nitebamur vno, ad eius quam diximus inſulæ portum, leucas à Bungo quadraginta perduxit. Eius circuitum inſulæ paſſuum aiunt patere millia fermè trecenta. Quattuor in regna diuiditur, oryzæ ferax. Locus autem ipſe, ad quem ſumus appulſi, Fore, gentis vocabulo nominatur. Ibi aliquot reperti Chriſtiani, qui Euangelium in vrbe Meaco perceperant. Ex ijs quidam in primis honeſtus, continuò nos gratulabundus inuiſit: noctemque totam apud nos traduxit, alijs nullis niſi de benignitate diuina ſermonibus. Equidem nullum adhuc vidi tanta vel auctoritate, vel prudentia, vel cognitione veritatis Chriſtianæ Iaponium. Filium annos vndecim natum egregiæ puerum indolis, cultui CHRISTI dicauit. Reliqui eius domeſtici eximia ſanctitate & religione ſunt omnes, ſed vxor præcipuè, quæ ventrem ferens, & quidem proxima partui, vt audiuit CHRISTI ſacerdotes adeſſe, inſperato gaudio elata, poſtridie confeſtim ad nos, ancillis ac liberis comitata, bene longo interuallo ſe contulit, verboque Dei refecta, veſpere cum ſuis domum reuertit, eaque ipſa nocte peperit filium, cuius rei nuntium diluculo miſit ad nos. Dies octo ibidem commorati, ſex incolis conuerſis ad CHRISTVM, eadem naui Xiuaquim (nam eò vſque erat conducta) ſexto die prouehimur, qui portus in itinere medio ſeſe offert Sacaium è Bũgo petentibus. Hyemis initium erat aſperrimæ: iuga montium niue cooperta, quæ aſſiduè cadebat denſa adeo, vt iam tum experiri liceret, inter eius regionis & aliarum frigora quantum intereſſet. Ibi quòd nullam in curſu maioris formæ nauem inuenimus, paruum nauigium coacti conducere, per infeſta piratis loca (incertum maiore frigore, an metu) quem petebamus portũ beneficio

Dei

Dei tenuimus. Sacaium inde peruentum eſt, cùm quidē proxima nocte incendium eminus apparuiſſet nobis, quo mille circiter vrbis eius tecta conſumpta ſunt. Atque vt nos aduentare cognouit ex optimatibus quidam Chriſtianus, nomine Sanctius, certos homines obuiam miſit nobis inſtructo maiore nauigio, in quod è noſtro myoparone tranſcendimus, ad eumque perducti liberaliter admodum & amanter excepti ſumus. Domum habebat peramœnam in vſus hoſpitum atque aduenarū intra ædium ſuarum ſepta more patrio ſeparatam ac propriam: eam nobis ad diuerſandū aſſignauit. Ibi poſt quietem, nobis affuit illicò Sanctij ipſius vxor & liberi (quod ex ipſo congreſſu facilè apparuit) admodum ingenuè & liberaliter educati. Horā circiter iucundè fuêre nobiſcū: inde recepêre ſeſe. Ac Ludouicus quidē Froius, qꝫ ita omnino ſtatuerat, poſtridie benè comitatus Meacum iter intendit: ego remāſi, vt negotijs quibuſdā expeditis, ſine mora ſubſequerer. Ille cùm ad oppidū Ozaquā veſpere proceſſiſſet leucas à Sacaio tres, ea ipſa nocte flāmis ædificia illius oppidi nongenta deleta ſunt. qua re perterriti neophyti, qui Froium deducebant, veritique ne quid illi ab oppidanis incommodi accideret (quòd noſtri nominis fama iam valde percrebuit, rumoribus improbiſſimis diſſipatis, nos vrbium clades & exitia circumferre) patrem ex vrbe quàm occultiſſimè tectum eduxêre, eoque ipſo die tanta vis niuium cœlo delapſa eſt, quanta his annis quinquaginta nunquam. Verumtamen Deo adiuuante ex hiſce difficultatibus Meacum Froius euaſit incolumis. Ego è frigoris, quod in itinere pertuleram, acerbitate, in magnos incidi corporis dolores, qui me quinque circiter & viginti dies adeò vexauêre, vt pæne confecerint. Eo autem toto tēpore Sanctius in me curando planè paternam aſſiduitatem ac diligentiam præſtitit; cùm & nocte ipſemet cum duobus tribuſve adminiſtris ægrotanti mihi ſedulò adſtaret excubaretque, & vxor ac filij ſubinde me amiciſſimè atque humaniſſimè inuiſerent. Neque verò medicus defuit præſtanti eruditione Chriſtianus. Conualui deni-

que Dei beneficio. Et quoniam ad ingrediendum iter nondum ſuppetebant vires, erantque nonnulli, qui me audire cuperent, interea prædicare Euangelium inſtitui. credidêre octo, baptizatique ſunt. ad quos inflammandos excitandoſque, Sanctij quoque & filiorum ſpectata pietas & ardor animi, vt puto, non mediocriter valuit. Per eos ipſos dies Sanctij filia venit ad me, nomine Monica (grandiori natu fœmina proſequente) fuſiſque ritè precibus coram Deiparæ Virginis effigie, quam ferre mecum in itinere conſueui, ad me verba fecit in eã ſententiam, vt diceret, ſe quidem ſumma Dei benignitate Chriſtianam eſſe: & eiuſdem CHRISTI, Virginiſq; Matris inſtinctu decreuiſſe iam pridem virginalem vitam ad mortem vſque traducere: quin etiam illud ſibi certum fuiſſe, tondere comam, quod apud Iaponios relicti ſeculi ſuſceptæque vitæ ſeuerioris indicium eſt; & à Sanctio patre contendere, vt ſe in vilibus miniſterijs pro mancipio haberet in poſterum: nunc autem inaudiſſe (nimirum ſuis peccatis id poſtulantibus) ſe auunculo ſuo à parentibus eſſe deſponſam ſuperſtitioſo in primis homini, & falſorum Deorum libros, Bonziorum ritu dies noctesq; peruolutanti: præclarè intelligere ſeſe, quanto id cum ſalutis ſuæ periculo futurum eſſet; proinde petere à me & orare, vt Sanctium patrem ab ea mente deducerem: ſe valde confidere, CHRISTO fauente, rem omnem feliciter eſſe ceſſuram. Ego, collaudato puellæ conſilio, primùm admonui, vt ſecum reputaret etiam atque etiam, ſe tenera eſſe admodum ætate (ſextum decimum agebat annum) necdum expertam varias dæmonis artes inſidiaſque, quas ille ad tam ardua nitentibus tendere conſueuit. ſanè, ſi ad extremum vſque ſpiritum in virginali caſtimonia perſtitiſſet, ingens præmium à CHRISTO Domino laturam in cœlo: ſin fortè offendiſſet, enimuero & ſibimet detrimento, & parentibus nobiliſſimæque familiæ magno futuram eſſe dedecori. Quocirca ſi robur haud ſentiret ſibi ineſſe tanto certamini par, nubere ſatius eſſe, non tamen auunculo. Tum illa, Chriſti fretam auxilio ſperare ſe dixit & de ſe

ipſa

ipſa, & de inimico generis humani victoriã: ſeſe periclitandi cauſſa quid in eo genere poſſet, triduũ totum, & quidẽ magna cum animi ſui voluptate atque lætitia per ingediatrãſegiſſe: itaq; ſtatuiſſe apud animum ſuũ, qui in eo ieiunio & vires & ſolatia ſibi ſuppeditaſſet Ieſus, eundẽ ſibi cæteris omnib⁹ in difficultatibus affuturũ. His ego auditis, tam pium eius propoſitũ admiratus, hortatuſque etiam atq; etiam, vt vigilaret in retinenda conſtantia; virginem à me dimiſi. poſtridie Sanctium alloquor, filiæ voluntatem expono, doceo matrimonium illud tribus maximè de cauſſis eſſe nefarium. Primùm quòd vir ſit ethnicus, & colendis Idolis adprimè deditus; deinde quod Monicæ auũculus; poſtremò qđ ipſa repugnet & renitatur puella. Ad hæc ille; neminẽ eſſe tota vrbe Chriſtianum, quicum filiam matrio poſſit honeſtè coniungere; perditum idololatram per eam occaſionem facilè ad CHRISTVM poſſe conuerti; denique ſibi non eſſe iam integrum, quippe qui conſ.ijs principibus ciuitatis, homini in primis opulento potentique, filiam enixè cupienti deſponderit: vereri ſe, vt inimicitias & inuidiam ſuſtinere poſſit, ſi rem inchoatam, ac pænè confectam, repente reuocare nitatur. quæ cùm ita ſint, tamen quoniã id matrimonium ſaluis Chriſtianis legibus cõtrahi nequeat, ſe omnino, quicquid ego velim, eſſe facturũ. Laudaui pietatem hominis. Ille perturbato in præſentia receſſit animo: ſed mox, vt eſt vir egregiè prudens, Deo duce ac præſide, inceſtas nuptias mira lenitate diſcuſſit. Neque ego interea deſtiti Monicam ſalutaribus præceptionibus inſtituere. quas illa cùm & eximia quadam animi ſubmiſſione, & magna gratiarum actione ſemper exciperet, priſcas illas mihi Virgines reddere videbatur, quas optimo iure Catholica Eccleſia ob excellentem vitæ ſanctimoniam in numero cæleſtium collocauit. Eſt autem puella maiorem in modum ſolitaria & precationibus dedita: cubiculum habet remotũ ab omni domeſtico ſtrepitu, cum ſigno Crucifixi & ſpiritalibus libris, quibus, vt eſt legendi ſcribendique bene perita, dat operã. Frater eius eſt Vincentius nomine, annos circiter

vnde-

vndecim natus. Is, percũctanti mihi, quem ſibi modum ſtatueret amoris in IESVM Chriſtum Deum ſuum ac Dominum; vt ſanguinem (inquit ille) ipſius cauſſa profundam, & quamuis minutiſſima in fruſta diſſectus, me Chriſtianum eſſe profitear. Interim ego iam firmior cœperam eſſe. Itaque noſtrorum monitu, qui Meaci verſantur, ethnicum quendam adire conſtitui in Sacaianis finibus eo tempore commorantem, cuius auctoritas & opes in vrbe Meaco magnæ eſſe dicuntur. Id iter pedibus conficere me Sanctius nequaquam eſt paſſus. nam & longius erat, & ego vires nondum planè receperam. Lecticam ab eo ſum coactus accipere cũ lecticarijs duobus admodum leuem, commodè ſedẽtis hominis dumtaxat vnius capacem, quadrata forma, feneſtellis ad latus additis, quæ ab inſidente aperiri claudique ad libitũ poſſint, quo maximè vehiculi genere vtuntur nobiles ornatu magnifico, & opere quàm elegantiſſimo. Sic igitur ad eum quem dixi dynaſtam alieno miniſterio deferor. Scribam habebat Chriſtianum apud ſe: cuius beneficio nobis & facilis ad eum patuit aditus, & de rebus diuinis agendi benignè poteſtas eſt facta. Comes erat mihi Iaponius quidam in eo genere in primis exercitatus. Is cùm de vanitate plurium Deorum, de Iaponicę ſuperſtitionis origine, itemque de vno rerum omnium opifice & cõditore vero Deo diſſereret, (auditores autem aderant præter Dynaſtam viginti) eoſque ipſos ſtatueret iudices, vter cultus verior eſſet exiſtimandus; ingens apparebat omnium approbatio: ſcriba verò gaudio triumphare, quippe qui Chriſtianam religionem ante ſuſceperat. & cùm omnes eo ſermone commoti, tum tres præcipuè nobis aures deinde ſæpius præbuẽre, baptizatique ſunt. Sed quia cognoueram eo ipſo tempòre Gaſparem Vilelam eſſe Imori, quod caſtrum leucas diſtat ab vrbe Sacaio ſex, reuerſus ad Sãctium, dixi, diſcedere poſtridie ſtatuiſſe me. Tum ille, quoniam quidem mihi abire certum eſſet, velle ſe, ait, nonnulla mihi è ſuis theſauris oſtẽdere. Ritus eſt Iaponiorum, qui quidem nobilitate ac diuitijs præſtant, hoſpitibus paulo honoratioribus in

digreſſu

digreſſu beneuolentiæ cauſſa præbere ſpectanda, quæ apud ſeſe pretioſiſſima ſunt. id eſt, omne inſtrumentum neceſſarium ad potionem herbæ cuiuſdam in puluerem redactæ, ſuauem guſtu, nomine Chià. Eſt autem modus potionis eiuſmodi. pulueris eius, quantum vno iuglandis putamine continetur, conijciunt in fictile vas, ex eorum genere, quæ porcellana vulgus appellat. Inde calenti admodum aqua dilutum ebibunt. Habẽt autem in eos vſus ollam antiquiſſimi operis ferream, figlinum, poculum, cochlearia, infundibulum eluendo figlino, tripodem, foculum denique potioni calefaciẽdæ Hæc igitur Iaponiorum eſt gaza, nec ſanè apud eos minoris, quàm apud noſtros homines annuli, gẽmę, & è carbunculis atque adamante monilia. Sunt etiam periti earum rerum æſtimatores atque proxenetæ. Puluis autem ipſe magno admodum pretio venit, eiuſque propinationem ſolennes præcedunt epulæ. Quinetiam certæ ædium partes dicantur hiſce conuiuijs, quarum eſt mira munditics, nec in alios patent vſus. Poſtridie igitur me per nuntium accerſit Sanctius, cuius è cubiculis per anguſtam admodum ianuam cum neophytis duobus in xyſtum educimur. Inde ſcalæ nos excipiunt cedrinæ, admirabili quodam artificio elaboratæ, eædemque ita purgatæ mundęque, vt nunquam ad eam diem calcatæ pedibus eſſe viderentur. per eas in atriolum aſcendimus. inde arcto aditu in cœnaculum ducimur conuiuio deſtinatum, vſque adeo egregio perfectum opere, vt hominum manu fieri potuiſſe vix credas. pars erat eius cœnaculi armarijs inſtructa more noſtro. Stabat è creta nigerrima foculus vlnæ ambitu; ipſa nigredine (quod mirère) ſplendorem æquante lucidiſſimi ſpeculi; olla tripodi ad modum eleganti ſuperimpoſita, pulchra ad aſpectum, quam dixit mihi vnus è neophytis, optima conditione ſexcentis aureis coemptam à Sanctio, ſed re vera multo pluris eſſe. Interea menſa nobis apponitur, non tam ciborũ varietate (quos terra ipſa non fert) quã genere miniſterij, & munditijs elegans. Eximia eſt enim gentis in conuiuiorum apparatu ſolertia. Nullus præ-

terea

terea quamuis in maxima diſcumbentium multitudine ſtrepitus, vix hiſcere famulum cernas. omnia ad modeſtiam & grauitatem mirè compoſita. peracto prandio, flexi omnes genibus (nam hoc apud Iaponios Chriſtianos in more poſitum eſt) Deo gratias egimus. Tum Sanctius potionem quam dixi Chià, ſua ipſe manu miſcuit nobis atque porrexit. Deinde ſuppellectilia, quæ tunc ibi erant, expoſuit. In iis ferreum tripodem exiguum, paulo plus dodrantis circuitu, ad ſuſtinendum ollæ, cùm aperitur, operculum. Eum ego tripodem attrectans manibus, quòd vetuſtate rimas ageret, ferruminatum duobus locis offendi. Ac nihilominus aiebat Sanctius eum in primis nobilem eſſe Iaponis totius, ſibique aureis conſtitiſſe mille & triginta, quamuis eum ipſe longè pluris faceret. Porrò hæc inſtrumenta ſericis tegumentis inuoluta conduntur arculis pretioſis. Alia præterea minimè vilia dixit mihi Sanctius in præſentia non oſtendere ſe, quòd ad manum non eſſent, verùm in reditu prolaturum. Quæ vobis æſtimationes minus à vero abeſſe videantur, ſi reputetis id quod res eſt, Meaci eſſe quendam ex principibus ciuitatis, qui vaſculum fictile ad vrceoli magnitudinem, in vſum eius quam dixi, potionis, aureorum triginta millibus æſtimet: omnino carius, ſed certè multi non deerunt, qui decem millibus cum eo libenter decidant. Nam quæ tribus, quatuor, quinque millibus æſtimentur, idque frequenti commercio, alia vaſa plurima ſunt. Atque etiam gladijs quibuſdam eſt eadem apud Iaponios dignitas. Iamque profectionis inſtabat hora. Salutata igitur vxore Sanctij & liberis, in ſuburbanum quoddam, ientaculo de more præparato, deducor ab ipſo Sanctio, eiuſque filio, fratribus, & cognatis, & neophytis aliquot egregio corporis cultu, quod ad honorem meum id pertinere arbitrarentur. Ab eo comitatu digreſſus, ad amnem deuenio nauigabilem hora poſt Solis ortum tertia, ab vrbe Sacaio nouem millia paſſuũ. Prꝫſtolabantur ibi me duo nauigia, quꝫ nobis Chriſtianus vir, Imorenſis caſtri primarius, factus de profectione mea certior, ad tempus oc-

cur-

currere iuſſerat. quorum in altero filius erat ipſius, duodecim circiter natus annos, in humero ſclopum gerens, virili planè ac militari corporis habitu; in altero largè & copioſe exſtructa cibaria. Is, vt me ad conſcendēdum inuitauit, continuò mihi mandata parentis expoſuit. ignoſcerem ſibi, quòd ipſemet obuiam mihi non prodijſſet: ſe id cupijſſe vehementer, ſed quòd recentem hoſpitem Gaſparem Vilelam ſibi deſerere non liceret, vicarium eius officij miſiſſe filium, qui me domum vſque perduceret. Ad montis radices in quo ſummo caſtrum eſt poſitū, aduerſo flumine ſub occaſum Solis delati, quòd arduus admodum & aſper ad iugum vſque reſtabat aſcenſus, deſcendenti mihi præſto fuit lectica: & quamquam accelerantibus gradum lecticarijs, circa medium cliuum oppreſsêre nos tenebræ in ſylua cedris & pinis ingentibus frequentiſſima; ſed opportunè obuiam habuimus è caſtro, cum accenſis funalibus homines: quæ res ad itineris difficultatem leuandam non mediocriter profuit. Denique oppidum intrauimus, magna cum Gaſparis Vilelæ, tum hoſpitis noſtri ac familiæ voluptate. Caſtrum eſt totius regionis huiuſce munitiſſimum in Mioxindoni ditione, qui rerum fermè potitur hoc tempore, ibiq; cum fideliſſimis habitat, qui magna ex parte Chriſtiani ſunt. Ij poſtero die cùm animarum ſordes per Confeſſionem eluere cuperent, ad concionem, quæ bis habebatur quotidie de Sacramento Pœnitentiæ, conuenêre veſtitu ſerico verſicolori, inauratis fermè præcincti pugionibus, & quidem tanta noſtrorum hominum reuerentia, vt eos plerumque manibus humi poſitis perinde alloquerētur vt reges. Crux erat domi noſtræ poſita; hanc vbi ſuppliciter adorarunt, Gaſpare magna demiſſione ſalutato, aures admodum attentas Dei verbo dedêre. Inde multa ſciſcitati, quæ pertinerent ad refutanda Genxuenſium mendacia (quod hominum genus & ſecta, Iaponicarum omnium vehemētiſſimè Chriſtianæ religioni aduerſatur) itēque alij alia percontati, cū Gaſpar ad omnia reſpōdiſſet, læti digreſſi ſunt. Poſtridie Confeſſionum initium eſt factum.

factum. quo in opere Gaſpar hebdomadam poſuit. adiuimus etiam ſalutandi cauſſa Regem, quod ſemel quotannis Gaſpar facere conſueuerat. Ille verò nobis non poculum modò porrexit (quod ſummum honoris indicium eſt) ſed etiam, quam diu apud eum fuimus, flexis æquè ac nos genibus perſtitit, ac verbis humaniſſimis vtrunque dimiſit. Inſula eſt paſſuum mille & quingentorum fermè circuitu ad montis eius radices, quam grandis ambit fluuius, & in ea templum Chriſtianæ religioni conſecratum. Hanc poſſidet præſtanti fide neophytus, & miro incenſus deſiderio nominis Iaponici totius ad CHRISTVM adiungendi. qui, vt ædem ſacram in vrbe Sacaio ædificandam curarem, non modò me multis rationibus adhortatus eſt, ſed etiam Caxarum (monetæ genus id eſt) in eos ſumptus quinquaginta millia liberaliter detulit. eoque ſubſidio rem aggredi nobis erat in animo. Ad hanc igitur inſulam miſſæ celebrandæ gratia Sabbato ſub veſperum venimus. Templum pro noſtra tenuitate exornauimus in poſterum diem. Tum prima luce Chriſtiani affuêre: Gaſpar diuina peracta re, de matrimonij Sacramento ſermonem habuit, quòd nonulli cuperent nuptias Eccleſiaſtico ritu contrahere. Baptizati ſunt etiam nobiles ferè octo. Inter quę me rurſus è frigore tormina corripuêre acerbiſsima. Meacum igitur Gaſparis hortatu delatus æger decubui menſes duos. Exacta dein hyeme, vt cœlũ intepuit, recreatus, quæ circa Meacum ſunt Chriſtianorum loca, quòd ita Coſmus Turrianus mihi mandarat, luſtrare conſtitui. de quibus ad vos pauca perſcribam, quoniam quidem ſeparatim res Meacenſes è Ludouici Froij epiſtola cognoſcetis. Naram igitur veni primùm, diei vnius itinere. Vrbs ea ditionis eſt Daiondoni inter Meacenſes proceres longè potentiſſimi, & apud Mioxindonum atque Cubum gratia & auctoritate ſumma. Neophytos è prima nobilitate duos adij protinus, hortatuſque ſum, vt ſacri Baptiſmi beneficium agnoſcerent, & immortales Deo Domino gratias agerent. Illi me ad præfectum in arcem deduxêre munitiſſimam, aſpectuque pulcherrimam. Collis

erat præcelſus è lapide molliori. Eum collem ante quinquennium Daiondonus fabris adhibitis ad iuſtam planitiem ita depreſſit, vt eadem opera ex ipſomet lapide ſolido turres & propugnacula exſiſterent. In medio autem complures effodit puteos negotio facili, quippe cũ ad tertiam ſtatim cubitum, aquarum copia ſcaturiret. Tum illuc è popularibus ſuis ditiſſimum quemque ac fideliſſimum euocauit: ſolum in areas deſcriptum illis ædificandi cauſſa diſtribuit. Illi porrò certatim ædes exſtruxêre magnificẽtiſſimas, contignationibus multis, & more noſtro ſpecularibus feneſtris inſtructas. Illud verò præcipuè delectat intuentium oculos, quod non priuata ſolùm ędificia, ſed mœnia etiam ipſa turreſq; tectorio inductæ ſunt læuiſſimo prorſus ac nitidiſſimo. Nihil in orbe noſtro tale conſpexi. Calcem quippe non arena commiſta, ſed candidiſſimo quodã chartæ genere ſubigunt. Nam quid ego de tegulis dicam, quæ duorum digitorum craſſitudine, nigricantes, & varietate figurarũ oculos retinent, & in quingenteſimum annum atque eò amplius durare dicuntur? Oeci porrò & cubicula cedrina ſunt gratiſſimi odoris, pergulæ omnes ex vna duntaxat eiuſdem materiæ tabula. parietes pretioſè cęlati priſcis annalium monumentis. quod inter effigies eſt ſpatij, totum id inauratum eſt. Columnæ cum epiſtylijs ac ſpiris ex aurichalco item inauratæ, cælatura magnifica, quibus è medijs eminent eiuſdem operis roſæ peramplæ, viſuque pulcherrimæ. Iam verò lacunaria tum alijs commentis opificum, quæ dicendo aſſequi nequeo, admirabilia, tum verò tabularum iuncturis adeo artificioſè latentibus, vt quamuis defixos fallant obtutus. Sed mihi inter cætera mirabile viſum eſt cubiculum vlnarũ quaquauerſus quattuor & ſemis, è ligno croceo vndatim criſpante, venuſtatis eximiæ, ita polito ac ſplendido, vt cum ſpeculorum fulgore certet. quamquam ego dotem eam ipſius materię fuiſſe minimè credidi, quòd ad eum modum ſine aliquo artis lenocinio radiare vix poſſet. Huic ædium dignitati hortorum reſpondet amœnitas, quibus dici nihil puto poſſe iucundius. Multa ſunt

Meaci viſenda,ſed nihil ad hæc. Itaque non immeritò locus hic confluentibus vndique animi tantùm & oblectationis cauſſa viris principib' celebratur. Nobiliſſima phana ſunt etiam, quorum vnum Cobucui nomine, poſt cõcionem ad neophytos habitam adiuimus ipſorũ rogatu poſtridie. Eius propylæa triplici conſtant atrio cum totidem periſtylijs. In primo aditu egregij ſunt operis lapideç ſcalæ, quib' in ſummis, ad poſtes ianuæ, coloſſi duo præclarè facti cernũtur, clauas, quaſi cuſtodiæ cauſſa tenentes. poſt tertium deniq; periſtylium, templi ſeſe facies aperit. In id gradibus item lapideis artificioſè factis aſcenſus eſt. Valuas coloſſæi leones duo cuſtodiũt. In medio templo, ſedentium habitu, ſeptenûm cubitorum tria ſigna ſunt poſita, Xacę & filiorũ, latera ipſius cingentiũ. Pauimentum omne eſt è quadrato lapide. Sed miraculo præcipuè ſunt columnæ ſeptuaginta cedrinæ, diametro & altitudine planè viſenda, quarũ ſingulas caxarum decies, hoc eſt aureorum quinq; circiter millibus conſtitiſſe, codices & rationes templi teſtantur. Eas cum reliquis parietibus valde iucunda miniati operis pictura cõueſtit. Tectum eo quo dicebamus tegulæ genere affabrè & variè laqueatum, ad vlnas quattuor porrigitur extra parietes, mirum vt videatur tantæ molis procurrens põdus ſuſtineri ac ſuſpendi poſſe. Ad templi latus cœnatio Bonziorum ſanè magnifica, & eadem qua templum ipſum ſtructuræ atque operis firmitate, vlnas in longitudinem quadraginta, duodecim in latitudinem extenditur. Dormitoria porrò cubicula in duos diuiſa ordines, & centum & octoginta numerantur. Multi præterea & perampli ſunt Oeci, quorum vnus penſilis, columnis quattuor & viginti, vlnæ vnius & dimidiatæ ambitu ſuperimpoſitus, bibliothecam continet Bonziorum, tanta quidem librorum copia, vt vel feneſtras ipſas propemodum obſtruere videantur. Balnea præterea, & cellæ in vſus domeſticos, & promptuaria viſuntur artificioſiſſimè elaborata. Iam verò culinæ quanta mundities, quod id Iaponiorum omnium cõmune eſt, nihil attinet dicere. Ahena quibus aquã ad potandũ calefit (frigidam enim neq;

hyem-

hyeme,neq; æſtate bibunt) vlnæ altitudine,duorũ digitûm craſſitudine,oris ambitu vlnarũ triũ,ſtant ex ęre puriſſimo. Culinã riuus præterfluit. Tota nocte,vt in magnis ędibus (conclauia numerantur minimum quattuor & viginti) laternæ collucent. Ab huius templi ædificatione ſexcenteſimus iam annus ęſt. Stagnum habet ante ſe vlnarum in omnem partem circiter quinquaginta pleniſſimum piſcium, graui pœna propoſita, ſi quis eos attigerit Inde ad Caſungæ delubrum acceſſimus dicatum idolo, à quo diuitias, honorẽ,vitæ diuturnitatẽ, & quicquid in hoc ſeculo eſt optabile promiſſum ſibi cultores inani ſpe deluſi,miſerandum in modum exſpectant. Itaque magna in veneratione & honore apud Iaponios eſt. Adeuntibus,pratum occurrit primùm, aſpectu grato,herba non vltra dimidium palmum excreſcente:pratum excipit lucus,iſque denſiſſimus;hunc perpetua & ęquabili ad templum vſque latitudine limes interſecat,paſſuum longitudine circiter mille,planus ad iter vſque medium:inde in cliuum aſſurgit lapideis gradibus vlnas binas inter ſeſe diſtantibus. Vtrinque admiſta pinu cedrus extollitur tantæ proceritatis,vt meridiano diei tempore totus pęne limes opacetur:ſtipitibus ita craſſis,vt ex ijs mali in vſum cuiuſuis quamlibet capacis onerariæ nauis confici poſſint. Sanè cedros ex ijs vidi complures vlnarum quinque ambitu,rotunditate planè tornatili. Loci amœnitatem augebat præterlabens etiã riuulus. Vt propius ventum eſt,duplex apparuit ordo pilarum è lapide quadrato cum baſibus,laterna ſuperimpoſita lignea nigricante cum emblematis ex aurichalco inauratis cælatiſque magnificè,& lapideo tegmine turbinato ad flatus arcendos ac pluuias. Aliæ erant laternæ è ſolido metallo,item auro coopertæ, opere admodũ ſumptuoſo. ex vtraq; parte ſtant quinquagenæ,quarũ ſingulæ omnibus ardent noctibus. Media autem pila nomen oſtentat aureis litteris inciſum eius,qui delubro laternam quamq; dicauerit,annua pecunia in vſum perpetui luminis attributa. Tum ingẽs domus Bonziarum exſurgit nobiliũ fœminarum,quæ annũ egreſſę quintũ

& quadrageſimum, ſeſe delubri miniſterio mancipatũt. Student cultui corporis, ornatu ſerico, & maximè peregrinorum ex toto Iapone religionis cauſſa aſſiduè confluentium, leuandæ ſiti dant operam. Ex hac Bonziorũ domo porticus admodum pulchra ad vſque ſacra pertinet phani, quo nemini patet ingreſſus, niſi qui ipſius loci antiſtites ſunt, quorum vidimus aliquot intra ſedentes togis amplis è ſerico indutos, tectoſque capita pileis plus dodrantem altis. In eam autem porticum nummi iactantur à populo. Aliud eſt in eadem ſylua delubrum, quod Fachimanum appellant, ſimile cæteris: niſi quòd laternarũ eſt etiam pretioſior cælatura, & auri maior copia. Circa, eſt atrium candido & nigro ſtratum lapillo, medicis conſitũ malis, ordine certo diſpoſitis, magnitudine pari, in ſingulis interuallis vaſe lapideo collocato, quod fruteta continet, altitudine haud ſupra binos dodrantes, iucunda roſarum & florum varietate commiſta. Inde, quòd redeuntibus domum, minus nobis erat deuium, phanum inuiſimus aliud extra nemora poſitũ conſecratum Idolo Daibut, quæ vox magnæ ſanctitatis denotat virum. Huius phani frons ianuas habet tres, ſed vnam præcipuam; atrij verò latera ſingulas, altitudinis atque amplitudinis omnes miræ. Patet autem atrium id quadrata forma vlnas omnino ſexaginta, quoniam eiuſmodi eſt apud Iaponios ædificiorum & priuatim & publicè ratio, vt quanta cuiuſque menſura ſit, primo ſtatim intuitu intelligas. In eius atrij medio eſt phanum vlnas longum quadraginta, triginta latum. Scalæ & pauimenta ex ingenti quadrato lapide: vbi portam intraueris maximam, duo ſeſe oſtentant coloſſi, maioris etiam formæ, quàm quos antea diximus. Duo præterea ſtant ianitores ad latera, truci admodum aſpectu, vlnarũ quattuordecim altitudinis, inſtar turrium, membris inter ſe præclarè conuenientibus: alter Tamondea dicitur, alter Beſamondes, quorum ſingulos vni cœlo præeſſe vulgus opinatur, calcantq; pede ſinguli dæmonẽ. In medio aũt tẽplo tria ſedent ſigna. Canon, & Xixi, parentem Xacã interlocant. Xacę ſtatua ex ære cyprio in amplà & pulchra

qui-

quieſcēs roſa, quattuordecim vlnas latitudinis obtinet: reliquæ duæ nouenas, ligneæ, ſed omnes affabrè admodum auro intectæ, radiis tanta claritate micantibus, vt intuentis aciem pæne perſtringant. poſt hæc, alia duo ſimulacra cernuntur; Homocondis, & Zoiolis (quibus etiam actorum præfectura vulgo tribuitur) ſuperioribus omnino ſimilia. porrò ex vtraque templi parte pulpitū cernitur. ea eſt quadriforis manſio, parietibus duarum vlnarum altitudine. Interiùs alia eſt eiuſdem formę domuncula, in eius medio ſtat cathedra eximię maieſtatis. Totum verò ſuggeſtum parua ambit operis egregij porticus, trium dodrantium latitudine. Iam verò lacunaria templi columnæ cedrinæ ſuſtinent octo & nonaginta, miræ altitudinis, æqualiter teretes, ambitu vlnarum trium & ſemis Templi conditi, ſeptingēteſimus annus eſt. Annis viginti exſtructum perhibetur fuiſſe. Idem anno abhinc quadringenteſimo conflagrauit, ac reſtitutum eſt denuò, ſed nequaquam pari magnificentia materięque præſtantia, quod ipſum indicant lapideæ columnarum baſes ex incendio relictæ, quarum amplitudo longè maiorem columnarum formam poſtulare liquidò cernitur. Iam verò extra periſtylium templi, turris lignea firmo admodum opere ingentibus triginta pilis impoſita, tintinnabulum ſeu campanam ſuſtinet æneam tantæ magnitudinis, vt eam dimenſus præſente me neophytus quidam, vlnarum os duarum, ſex ambitum, trium & ſemis altitudinem; æris verò ipſius craſſitudinem dodrantis vnius dimidiatique compererit. Suauiſſimum edit ſonum, exauditurque longiſſimè. Qua templi patent fines, itemque vrbe tota, & circa vrbem paſſuum ad duo circiter millia plurimi cerui & palumbes non modò vagantur impunè, ſed etiam tecta ciuium ſubeunt, attrectante nemine, propterea quia delubro dicati ſunt. Ac de phanis quidem huius vrbis & monaſterijs, ne ſim longior, hactenus. Quæ poſtquam rogatu, vt dixi, neophytorum inuiſimus, poſtridie Nara Tochim leucarum quinque interuallo veni ſub veſperam; acceptuſque ſum à Chriſtianis incolis ingenti lætitia, credo

quòd Iaponij cuiuſdam opera conuerſi ad dominum, cùm Gaſpar plurimis maximiſque occupationibus impeditus eos adire non poſſet, nullum adhuc è Societate noſtra conſpexerant. Gens eſt fere nobilis. præfectus Cubum cognatione attingit Iraque vulgo cùm adeunt hominem, nõ niſi celſitudinem ipſius inter loquendum appellare mos eſt. Triduum apud eos fui dumtaxat. Concio defuit nunquã. Multa de quibus ambigerent ſinguli quæſiêre: precationi verò mirum omnes ij quàm deditì ſint. Digredienti autem mihi nõ modò munuſcula quædam obtulêre beneuolentiæ cauſſa, quæ, ne ſe contemptos putarent, recuſare non potui; ſed etiam equos & exploratores itinerum peramanter dedêre. Itaque Sauam, ſed à Tochi leucas, iter intendimus. Id caſtrum in editiſſimo poſitum iugo, leucas à Meaco viginti diſtat in Orientem, ſitu amœniſſimo, quippe omne circa ſpatium, cùm aliæ formoſæ varij generis arbores, tum cedrus plurima pinuſq; conueſtit: & inde in ſubiectos agros apprimè conſitos frequẽteſq; ædificijs atq; cultoribus, ad paſſuum millia circiter ſexaginta proſpectus eſt. Huc ergo dum tendimus, medio fermè itinere, ſtratos equos duos, & quidẽ optimos nullo ſeſſore conſpicimus, ſagittarijs fere quindecim comitantibus, quos nobis Chriſtianos omnes, Chriſtianus ipſe dominus loci Franciſcus obuiã miſerat. Igitur Tochianis domum remiſſis, & gratijs actis, nouo comitatu Sauam magna Chriſtianorum voluptate peruenimus. Franciſcus autem ipſe, vt nos lautius exciperet, ſimul etiã, vt nobis occurreret in itinere, venatum ex oppido exceſſerat eo ipſo die, ſed in nos idcirco nõ incidit, quòd opinione celerius ambulauimus. Sauæ porrò diuertimus ad ædem Chriſtianorum ſacram, cui coniuncta domus eſt Socijs noſtris excipiendis, itemque ſeparatim laicis, qui ſe ſe noſtris hominibus comites dederint, è credrina ferè materia opere egregio fabrefacta. Hanc etiam porticus ambiunt, longiſsimo, vt dixi, gratiſſimoque proſpectu. Sub noctem Franciſcus affuit magna cum domeſticorũ & clientium manu, aprum ingentẽ afferens, nõ ſine magno quidẽ & labore

quæſitum & impendio, quippe non canes modò, ſed etiam quoſdam homines fera malè multauerat. Pictam in templo Chriſti reſurgentis imaginem, quam è noſtro effingendam exemplari Franciſcus egregij artificis manu curauerat, nixi omnes genibus pia cum prece veneramur primùm venatorio nondum ornatu depoſito: deinde me perbenignè ſalutat Franciſcus, agitque gratias, quòd ad ſe tam longè contenderim; tum, veritus credo ne mihi feſſo de via moleſtus eſſet, magna cum amoris humilitatiſque ſignificatione ſe domum recepit. Vir eſt inter populares ſuos corpore ſimul & animo eminẽtiſſimus: nam & ſtatura Iaponijs quotquot vidi ad hanc diem omnibus antecellit: & eximia humanitate atque animi magnitudine præditus eſt. Accedit ſumma cùm in armorum vſu dexteritas agilitaſque membrorum; tum Iaponicę ſuperſtitionis legumq; peritia: quod ille ſtudiũ cùm ad veritatem religionis Chriſtianę transtulerit, tantos breui tempore proceſſus effecit, vt Dei magnitudinem aſſiduè prædicare, cæteroſque ad virtutem exemplo vitæ, pleniſque pietate ſermonibus incitare non deſinat. Sanè ego eum ex abdito quodam loco exaudiui cùm ad domeſticos aliquot, quorum erant ethnici nonnulli, de fide Chriſtiana diſſereret, doceretque quantum inter patria Idola Deumque verum intereſſet. Qua in diſputatione, elatus ardore animi, eò deuenit, vt diceret, nõ modò fidelis miniſtri, ſed ne hominis quidem loco, qui Chriſtianus non eſſet, poſthac neminem apud ſe futurum. Atque hæc viri fides religioque eò admirabilior eſt, quòd vix ante annum ad Chriſtum adiunctus eſt, eũque ſemel tantùm à Baptiſmo Gaſpar inuiſit. Caſtrum eſt Sauæ finitimum, cuius qui potitur à Daiondono rege deſciuerat. Hunc quamquam magno propoſito periculo nõ dubitauit adire Franciſcus, nobis qui Sauæ remanſeramus, enixè Dominum pro ipſius incolumitate precantibus: tantaque prudentia tractauit ingenium rebellis, vt quocunque voluerit flexerit hominem, eumque Daiondono, cuius in ditione ſunt ambo, reconciliauerit. Magnam Sauanis lætitiam attulit ea res, pacem

optantibus. Nec modò ſecularia procurauit ibi Franciſ-
cus, ſed etiam nactus occaſionem, Euangelio promulga-
to & Iaponicarum opinionum vanitate detecta, prima-
rios quoſque eius loci viros deſiderio Chriſtianæ re-
ligionis accendit. Paulo pòſt, alium dynaſtam conue-
nit ethnicum, eumque cum familia tota conuertit: qui
paucis ante diebus Baptiſmi Sacramento Eccleſiæ ad-
iuncti ſunt. Poſtea legatus ad Mini regem, duos regni
proceres ad Chriſtum eadem felicitate traduxit, quos e-
go cùm excluſus temporibus baptizatũ ire nõ poſſem,
ad Gaſparem ſcripſi Meacum, vt aliquem eius rei cauſſa
ad illos mitteret, quòd eorum Baptiſmus ad Chriſtia-
nam religionem augendam non mediocriter pertine-
ret. Atque hæc & alia id genus multa Franciſcus. Nos au-
tem Sauæ & conciones, & priuata colloquia de rebus di-
uinis habuimus, & varia ſciſcitantibus incolis factum
eſt ſatis. Baptizati præterea nouem: in ijs claro admo-
dum loco natus adoleſcens, qui de Chriſtianæ fidei
myſterijs à populari quodam neophyto edoctus, ad me
Sauam vſque leucarum decem interuallo Baptiſmi cauſ-
ſa venerat. Dum hæc geruntur, affertur ad nos nauem in
portu Sacaiano ſtare paratam: quam ego ne occaſionẽ
amitterem, quamquam mœrentibus digreſſu meo Saua-
nis, inde diſceſſi. Et quia Sacaium petentibus periculoſa
quædam loca erant prætereunda, Franciſcus non modò
neceſſaria nobis ad profectionem omnia, ſed etiam ſclo-
pis alijſq; telis armatos quattuor & viginti cuſtodes at-
tribuit, nec omnino quicquam eſt paſſus nos initer illud
impendere. Compenſet Dominus egregiam hanc in nos
viri benignitatem. Vos verò cariſſimi fratres pro eiuſdẽ
ſalute Dominum aſſiduè deprecamini. Sacaium vt veni,
ingenti gratulatione me Sanctius eiuſque domeſtici rur-
ſus excipiunt. Triduum ſubſtiti dum nautæ ſoluerent,
nec interea neophytos confirmare, officijq́ue monere
deſtitimus. Cognoui etiã Monicæ virginis in ſuſcepto
cõſilio conſtantiã: quæ ab alio quodã Meacenſi procere
nõ mediocriter expetita, oẽs conditiones animo excelſo
repudiarat. Sed cùm iam hora profectionis inſtaret,
Imo-

Imorenſis oppidi Princeps, qui magna virorum nobiliũ manu Sacaium ad me ſalutatum acceſſerat, itemque è Saçaiano grege Chriſtiani primarij nos viatico inſtructos, honoris cauſſa ad nauem vſque deducunt, nauarchoque commendant diligentiſſimè. Comes verò nauigationis nobis magno Dei beneficio acceſſit Sacaianus medicus eximia eruditione atque exiſtimatione vir, qui à ſuperſtitionibus patrijs conuerſus ad Dominum, non modò communis officij laudem, verùm etiam Euangelicæ perfectionis culmen expetijt; ſeculoque planè relicto, ſe ad noſtram Societatem aggregare decreuit. Itaq; vt prorſus exiret de terra ſua, & de cognatione ſua, rogauit me, vt in Bungum, aliove ſe mecum adducerem. Ceſſi facilè hominis precibus, iuſſumque omni patrimonio cedere filio item medico, pretioſum dumtaxat ornatum corporis retinere, quò facilius nobis ea ratione ad Iaponios principes, qui externa fere ſpecie ducuntur, aditus pateſieret; ad Coſmum Turrianum inde perduxi, cuius mandato, ingenti neophytorum approbatione concionari iam de rebus diuinis inſtituit. Idemq; nuper in vrbe Sacaio tam ſumptuosè indui, & tanto comitatu incedere ſolitus, mirum quanta nunc humilitate, quanta manſuetudine verſetur in domeſticis miniſterijs apud nos. Verùm ad rem redeo. Sacaij conſcendimus circa Idus Maias, & Funaium die tertiodecimo ſecunda nauigatione peruenimus. Lętis nuntijs de re Meacenſi, Eccleſia illa tota valde gauiſa eſt. Quarto poſt die Voſuquim perrexi, vt regem inuiſerem, à quo humaniſſimè acceptus, petij neophytis id in primis optantibus, locum templo ibidem exſtruendo: ille verò non aream modò nobis ad mare ſecus arcem optimo ſitu, verùm etiam fabros ad ædificationem libenter attribuit, quam rem ſperamus ad Chriſtianæ religionis incrementum magnopere profuturam. His peractis Funaium redij: Funaio perueni octauo die Ximabaram, quò Coſmus etiam Turrianus trigeſimo circiter ante die Cochinoco ſe transtulerat. Magnos ibi concurſus offendi ethnicorum ad verbum Dei audiendum. Chriſtiani facti pau-

ois illis diebus ad centum & octoginta. Tonus etiam ipſe, itemque ſeparatim vxor ſtipata grege cognatorum & ciuium, Coſmum Turrianum adiêre, & concionanti cùm aures præbuiſſent, magis etiam quàm antea propẽſo ac beneuolo in nos animo receſsêre. Tum cõfeſsionibus omnium Chriſtianorum auditis, nauigijsque duobus peramplis ipſorum opera comparatis, Cochinocum magna nos turba longè proſequente renauigamus. Et quoniam allatum erat, Ioannis Pereriæ Luſitani onerariam nauem appulſam eſſe ad portum Rimani regni Facundam, leucas à Cochinoco quinque circiter & viginti; miſit eò me Coſmus ad Luſitanos viſendos: eodemque Melchior Ficeredius quintodecimo poſt die ad eorum confeſsiones audiendas, & ſacrum miſſæ faciendum è Bungo peruenit. Hic dum vterque moramur, me Barptolemæus rex Omuram ad ſe per nuntios euocat. Ego, approbante Ficeredio me in viam dedi Iaponio comite viro ſectarum Iaponicarum in primis perito, nec Chriſtianæ religionis ignaro. Aduentu noſtro Barptolemæus, qui neminem ex noſtris biennio toto vidiſſet, valde lætatus eſt. multa deinde percontatus, addit vereri ſe, ne familiares ſui, & ij quidem quibus maximè fidat, inter diuturnas bellorum occupationes Chriſtianę doctrinæ rudimenta dediſcant, itaque renouata inſtitutione opus eſſe. A cœna igitur è domeſticis ſuis primarios euocat, iubetque arrectis auribus noſtrum ſermonem excipere. Non omittam hoc loco quædam ad huius Regis Chriſtianam humilitatem & pietatem declarandam magnopere pertinentia. primùm ad menſã, diu renitente ac repugnante me, peruicit denique, vt loco ſuperiore quamuis inuitus accumberem. Sublata menſa, familiariter ſe inter me & Iaponium comitem interlocat, & ſtudiosè docet hominem (eo enim vtebamur interprete) quam potiſſimum in ſententiam ad ſuos quorum optimè norit ingenia, verba facere oporteat. Inchoato deinde ſermone, idem in inferiorem locum ſeorſim ac demiſsè in famulorum turbam eo ſeſe conſilio recipit, vt re ipſa exemploq; ſuo demonſtret, quantus honos

Euan-

Euangelio, quantus Euangelij prǽconibus debeatur. Ac prima quidem illa diſputatione ex ipſis creatis naturis vnum eſſe omnium creatorem euidenter oſtendimus. Tum declaratum eſt, quę Iaponiorũ numina, quis Chriſtianorum Deus eſſet infinita bonitate, potentia, ſapientia præditus. Quæ illi cùm ſtupentes audirent, magnopere videlicet lætabantur, ſeſe ab inanium Deorum veneratione ad talis tantique Domini cultum eſſe traductos. Reliquis verò diebus actum de cœleſti beatitudine, pœnis inferorum, alijsque rebus eiuſmodi, quas maximè neophytis initio proponere conſueuimus. Et ſanè talibus egere monitis viſa eſt mihi Barptolemæi familia: nam ipſius quidem Regis in fide conſtantia planè vicit exſpectationem meam. Quæ viri laus eò maior eſt, quòd nec ita pridem Chriſtiana ſacra ſuſcepit, & eo ipſo nomine à popularibus ſuis per ſummum ſcelus atque perfidiã regno ſpoliatus, finibusque ſuis exactus eſt, vix vno ſibi relicto puero victus quotidiani adminiſtro. quanquam deinde in regnum eſt diuinitus reſtitutus, rebellibus partim ſupplicio affectis, partim, cùm ad ſanitatem redirent, veniamque ſupplices peterent, in fidem receptis. Ego dies aliquot apud eum commoratus, Facundam ad Luſitanos reuerti. Ibi redduntur mihi à Coſmo litteræ vt ad ſe primo quoque tempore veniam, inde mihi neceſſariò in Bungum eſſe proficiſcendum. Cochinocum ergo traieci minimè tuta nauigatione, etenim nocte deſertum quendam ad portum appulſos duo piratarum inuasêre myoparones, qui tamen præclarè inſtructo nauigio noſtro, propugnatoribus acriter dimicantibus reiecti ſunt. Coſmus interea in febrim inciderat: ea ſimulatque leuatus eſt, in Bungum ab eo diſceſſi, tum aliarum rerum cauſa, tum verò vt Ioanni Baptiſtæ noſtro in eius Eccleſiæ procuratione ſuccurrerem. Primo poſt profectionem die Ximabaram delatus, Ariam Sanctium ibidem reperio in erudiendis Catechumenis occupatum. Et quoniam neophyti magno concionum deſiderio tenebantur, dies aliquot rogatu ipſorum in eo munere poſui. Candidatos

etiam aliquot Chriſtianis præceptionibus probè inſti-tos, ſacro fonte abluimus. Tonum ego præterea, & me viciſſim inuiſit, audijtque cum ſuis peratentè de-bus ſpiritalibus diſſerentem. Quin etiã cœmeterio Chri-ſtianorum, quod illi mirum in modum expetebant, lo-cum idoneum, itemque nouo templo exſtructo, & in alios etiam vſus, inſulas tres excelſa conſitas pinu benig-nè largitus eſt. porrò grex ille neophytorum in primis flagrat ſtudio rerum diuinarum. quod cùm alijs rebus plurimis clarè perſpeximus, tum illa præſertim. Inſta-bant anniuerſaria quædam ethnicorum feſta, ludiue celebritatis eximiæ, ad quæ, vt apud nos ad Corporis Chriſti ſolennia, omnes omnium ordinum homines ritu patrio conuenire conſueuerant. Cùm ſe Chriſtiani affuturos negarent, enimuerò Bonzijs cæteriſque indig-num facinus viſum. Itaque Tonum adeunt, iniuriam Chriſtianorum queruntur, obſecrant etiam atq; etiam, ne patrijs dijs & ciuitati vniuerſæ, ſibi denique ipſi tan-tam inuri contumeliam ſinat. Permotus hac oratione Tonus, vocatos ad ſe Chriſtianorum primarios diligen-ter hortatur, ludos ne deſerant. Aiunt illi, ſe Chriſtianis legibus prohiberi, ſpectaculis intereſſe, quæ idolorum tribuantur honoribus: proinde nequaquam affuturos. Ad ea Tonus, ſi minus idolis, mihi certè meiſque iuſſis hoc date. Illi verò in propoſito omnes obfirmati, Quid-quid volueris, inquiunt, nobis facito, leges noſtras ne-quaquam violare decreuimus. atque ita ab Tono di-greſſi, in templum ſeſe vniuerſi recipiunt, martyrium fortiter exſpectantes. Et ſanè (vt acri ſunt & vehementi Iaponij fermè dynaſtę natura & ingenio) mirum eſt To-ni imperio cunctos non illicò fuiſſe mactatos. Sed eorũ fortaſsè multitudine territus, iuſſit illis renuntiari, quo-niam in ſua religione tam obſtinati perſiſterent, quod attinet ad ludos, agerent quod probarent, ſe illos vltrà non cogere. Quare neophyti magnoperè in fide pietate-que cõfirmati ſunt. E principibus ciuitatis Chriſtianus quidam Leo nomine, Toni propinquus, nuper eſt mor-tuus. Is, quòd ære ſuo templum additis liberaliter hor-

tis exſtruxerat, & Chriſtianam religionem non modò contra cæteros ethnicos, ſed etiam contra ipſum Tonũ, vbi opus eſſet, egregiè tuebatur, Bonziorum ſcelere creditur veneno fuiſſe ſublatus. Hunc neophyti, vt mutuã inter ſe Chriſtianorum caritatem publicè oſtenderent, quàm magnificentiſſimè extulêre: feretrum cum Litanijs & precibus magnaque cereorum ardentium multitudine ſeptingenti ferè neophyti ſequebãtur. arca veſpere conditus eſt circumſuta ſerico. poſtridie lapideum additum eſt monumentum, & lignei circumquaque cancelli, Crucibus duabus, altera ad oſtium ſepti, altera ad monumenti caput, impoſitis opere politiſſimo. Itaque vulgò locus quotidie celebratur ac viſitur. Verùm de Ximabaranis hactenus. Ego inde Funaium, mox veni Facundam: ibi hæc ſcribebam ad vos ſeptimo Cal. Nouembr. MDLXV.

LVDOVICI FROII AD *Socios in Indiam.*

ANNO ſuperiore, fratres cariſſimi, ad vos ſcripſi Firando, conſtituiſſe Coſmum Turrianum, vt Meacum ſubleuandi Gaſparis Vilelæ cauſſa proficiſceretur, quod multa eſſet ibi meſſis, operarij pauci; mihique comitem itineris ab eo aſſignatum fuiſſe Ludouicum Almeidam. Nunc mihi, tam longa peregrinatione Dei beneficio peracta, viſum eſt faciendum, vt ea potiſſimum per litteras vobis exponerem, quæ vobis cognitu iucundiſſima putarem fore. Et quoniam totum hoc ſcribendi munus ita inter nos ego & Almeida initio diſtribuimus, vt ille iter ipſum quæque in itinere geſta ſunt, ego res Meacẽſes, & alia nonnulla de Iaponiorum natura moribusque probè comperta perſequerer; omiſſa peregrinatione, ego quòd mearum eſt partium hiſce præſtabo litteris: vos autẽ maior videlicet huiuſce gen-

tis mi-

ris miſeratio capiet, reputantes quanto artificio, quanta ſolertia ſagaciſſimus ille humani generis aduerſarius, per ſpeciem religionis, cæremonijs plurimis ritibuſque deceptas Iaponiorum mentes ad interitum perducat, ac pertrahat. Ac primùm in eorum animis prorſus extincta eſt notitia omnis, non modò CHRISTI liberatoris noſtri, verùm etiam vnius Dei rerum omnium opificis. Superſtitionum verò permultæ ſunt ſectæ, quarum quã quiſque voluerit liberum eſt ſequi; ſed præcipuæ duæ, quæ ab Amida & Xaca denominantur. Itaque complura viſuntur cœnobia non modò Bonziorum, ſed Bonziarum etiam vario corporis habitu, quippe alij internis tunicis albis, externis nigris vtuntur, alios cineraceus diſtinguit color, quorum idolum eſt nomine Denichi. ab ijs Amidani magnopere diſſident. Bonzij porrò ferè omnes magnificè habitant, habentque perampla vectigalia. Iiſdem cœlibatus indicitur, nuptias contraxiſſe capitale eſt. In phano medio aram excitant: in ea ſignum Amidæ ligneum, corpore ſupra lumbos nudo, muliebrem in modum auribus perforatis, in roſa item lignea conſidet præclara ad aſpectum. Ingentes habent bibliothecas, cœnationes ad cibum vnà ſumendum, æramenta ſeu tintinnabula, quibus ad precationes horarias excitantur. Veſpere præfectus certum vnicuique argumentum ad meditãdum proponit. à media nocte ante aram templi, alternantibus choris quaſi matutinas recitant preces è Xacæ libro nouiſſimo: prima luce horam vnam ſinguli meditando conſumunt. mento capiteque ſunt raſo. ampliſſima periſtylia cõſtruunt, & in ijs Fotoquiorum (hoc nomine Iaponij quidam ſancti appellantur) ſacella. dies per annum feſtos agitant multos. Sunt autem Bonzij claro vt plurimum genere: namque Iaponij proceres multiplici prole onerati, quibus filijs amplum ſatis patrimonium relinquere ſe poſſe diffidunt, hos ferè ad Bonziorum numerum aggregant. Inſignis eorundem ſacrificulorum eſt auaritia: omnes conficiẽdæ pecuniæ norunt vias. Vendunt artificio miro multa chirographa, quorum præſidio ſeſe tutum à dæmoni-

bus

bus fore vulgus putat. Mutuantur etiam nummos, quos in altera vita multiplicato reddant fœnore, dantque cautionis cauſſa ſyngraphas creditori, quas è vita diſcedens ſecum ad inferos deferat.

Alia eſt familia ſanè frequens eorum, quos Ianambuxos vocitant, criſpante ac vibrato capillo. ij res vel amiſſas, vel furto ſublatas ita comperiunt. Statuunt ante ſeſe puerum, hunc dæmon certis euocatus carminibus occupat: ex eo deinde puero: quod auent cognoſcere, ſciſcitantur. Horum preces in vtranque partem multum valere creduntur. Itaque precationes eorum fauſtas æquè diraſque pretio populus comparat. Huius ordinis candidati, antequam admittantur, bis terue milleni ſimul montem quendam editiſſimum petunt. ibi ſexageſimum diem pœnitentiæ nomine, vbi ſeſe voluntario ſupplicio macerauerint (quo ipſo tempore ſeſe illis dæmon varia ſpecie viſendum offert) quaſi iam laurea donati, & in cæteram adſcripti familiam, floccis quibuſdam albis ornantur è collo pendentibus, atriſque pileolis qui non niſi ſummum capitis verticem tegant: atque his tanquam inſignibus inde Iaponis prouincias peragrant, ſeque operamque ſuam vbique venditant, aduentum ſuum in oppida ſignificantes pulſu catilli, quem ſecum circumferre ſinguli ſoliti ſunt. Non deſunt alio nomine Genguis, qui res item furto ſurreptas, fureſque ipſos per diuinationem demonſtrent. Ij in præcelſo montis iugo ſibi domicilium collocarunt: oris atro colore ob aſſiduam ſolis, pluuiæ, venti, geluque patientiam. Vxores ducunt, ſed non niſi ex ſuo genere ac ſtirpe. Iiſdem (vt fertur) è capite quaſi corniculum quoddam extuberat. Editiſſimas rupes atque cacumina ſubeunt, fluuios traijciunt maximos vnius arte dæmonis, qui vt infelices magis in errorem inducat, iubet illos montem quendam altiſſimum aſcendere. Hic cum miſeri ad præfinitum vſque tempus magno cum deſiderio præſtolantur. Tum illis denique circa meridiem, aut ſub veſperā ſeſe offert dæmon, quem ſub Amidæ nomine venerantur, tranſitq́ per mediū eorum

coetum

cœtum. ex eo viſo tanta in hominum pectoribus ac medullis inſidet ſuperſtitio, vt nullis deinde rationib' poſſit euelli. Conſueuerat etiam diabolus in alio quodam monte ſeſe Iaponijs viſendum præbere. Quiſquis maiore beatarum ſedium ac paradiſi deſiderio tenebatur, cõferebat eò ſeſe, eamque viſionem expectabat [illegible] oblatum ſibi viſum, eiuſdem ſuaſu, in interiores vſque ſequebatur receſſus ad foueam profundiſſimam, in hanc dæmon deſiliens, cultorem vnà ſecum ad interitum detrahebat. patuit in hunc modum fraus. Senem ea ſuperſtitione captum filius ab eiuſmodi conſilio reuocare fruſtrà conatus, ſumpto arcu & ſagittis ad locum vſque occultè proſequitur. Comparet ibi dæmon humana ſpecie non ſine ſplendore quodam. Hunc ſenex dum venerabundus adorat, adducit arcum properè filius, emiſſaque in ſpectrum ſagitta, pro viro vulpem immutata repente figura confixit. Inde fugientis cruorem beſtiæ perſecutus, ad præcipitium illud, quod dixi, peruenit, quo in imo permulta oſſa reperit mortuorum, quos dæmon per eam ſpeciem ante deceperat. atque ita & à præſente parentem interitu, & cæteros ab opinione vſque adeo peſtifera liberauit. Ad hæc locus eſt frequentibus Bonziorum cœnobijs admodum celebris (Coiam appellant) quorum princeps auctorque perhibetur fuiſſe Combendaxis veterator callidus, atque dicendi famam ſanctimoniæ conſecutus; cùm tamen diabolica planè iura legeſque deſcripſerit. Inuentor etiam fuiſſe dicitur litterarum, quibus nunc vulgò Iaponij vtuntur. Is cùm ad ſenectutem perueniſſet, ſeſe vltrò defodit ſcrobe profunda quadratæ formæ, cubitorum circiter quattuor, eamque deinde ſeueris verbis aperiri omninò vetuit, neque enim in præſentia mori ſe; poſt aliquot millies millena annorum millia virum quendam doctrinæ laude præſtantiſſimum in Iaponis regna venturum, nomine Mirozu: tum ſe quoque demum è fouea proditurum: interea feſſum diuturnis laboribus corpus quiete velle reficere. Circa ipſius ſepulcrum lampades ardent multæ è varijs eò miſſæ prouincijs

tijs; perſuaſum eſt enim genti, quicunque in id monumentum exornandum largi ac benefici fuerint, eos non in hac modò vita diuitijs auctum iri, ſed etiam in altera ipſius Combendaxis patrocinio futuros incolumes. Eius porrò cultui qui ſeſe mancipant, intra ea cœnobia [illegible]ita concluduntur, capillo in ſpeciem abdicatæ vitæ ſecularis abraſo, cùm tamen ibi deinde, prout eos egit libido, in omni flagitiorum genere volutentur. in illis ædibus, quæ (vt dixi) permultæ ſunt, præter magnam laicorum turbam, Bonziorum ſex circiter millia numerantur. Mulieribus aditus eò non eſt, capitali ſi acceſſerint pœna propoſita. Fatonochaiti præterea domicilium eſt Bonziorum. Hi magnam puerorum turbam varijs artibus ad omne doli furtique genus erudiunt. Si quos eximia nacti ſunt indole, hos de regum ſingulorum edoctos proſapia ac ſtirpe, & procerum ritibus; armorum etiam vſu, dicendique arte exercitatos, regio ornatu in alias prouincias dimittunt eo conſilio, vt ſeſe regum filios ementiti, per commendationem ſpeciemque nobilitatis conciliata mutui nomine pecunia, bene nummati ad ſe reuertantur. Itaque locus is tanta eſt apud Iaponios infamia, vt ſi quem ex ea diſciplina fortè deprehenderint, confeſtim interimant; nec tamen impoſtores idcirco ab improbitate malitiaque diſcedunt. Iaponiæ terræ in Septentrionem adiacet ampliſſima ſylueſtrium hominum regio, leucas ab vrbe Meaco trecentas. Beſtiarum pellibus induuntur, toto hirti corpore, ingenti barba, myſtacibus maximis, quas paxillo ſubrigunt potaturi. Vini gens auida in primis, ad bella ferox, formiduloſa Iaponijs. In prælio ſauciati, ſalitis aquis abluunt vulnera. id vnum genti remedium eſt. ſpeculum geſtare dicuntur in pectore; ad caput gladios alligant ſic, vt in humeros manubrium deſinat. Sacra habent nulla, cœlum dumtaxat venerari ſoliti ſunt. Aquita per[illegible] eſt vrbs in regno [illegible]onis Geuano. illuc frequentes commeant mercimonij cauſſa, itemque viciſſim ad eos Aquitani, ſed rarius, quòd illuc delati, ferè perimantur ab incolis. Multa erant præterea

in hoc genere quę ſcriberē: ſed ne ſim lōgior, ad Iaponiorū inſanias redeo; qui ad memoriā ſui nominis propagādam illud velmaximè pertinere arbitrātur, inanis glorię cupidiſſimi, vt quanto maximo apparatu pompaq; vita functi ſepeliātur. Funerum autem & exſequiarū in vrbe Meaco ritus eiuſmodi eſt. Hora circiter antequam domo efferatur cadauer, amicorum turba veſtitu quàm optimo ad rogum anteit. mox propinquæ ac notæ mulieres progrediuntur amictu candido (color ille funeſtus eſt) verſicolori velo caput obductæ. familiā etiā pro ſuis quæq; facultatibus ducūt, albo itē ornatu ſubſerico. quę verò dignitate atq; opibus præcellunt, cædrina ſingulæ magnifico apparatu & artis eximię lectica vehūtur ſecūdo loco incedunt pedibus viri permulti ſumptuoſo veſtitu. Longo deinde interuallo Bonzius earum ſuperſtitionum antiſtes auro ſericoque refulgens lectica geſtatur ampla & præcelſa pretioſi operis, Bonzijs ſtipatus ferè triginta paraſatis linteatisque, atro ſuperindutis pallio textu pertenui. tum cineraceo quidam veſtium colore (nam is quoque funeſtus eſt) accenſa prælonga pinea face, demortuo (ne offendat erretue ignarus viarum) iter monſtrat ad pyram. Huic Bonzij fermè ducenti ſuccedunt, nomen concinentes dæmonis eius, quem defunctus in vita præcipuè coluit: ſimul etiam ingens catinus ad rogum vſque tintinnabuli vice pulſatur. tum chartacei duo perāpla & expanſa figura caniſtri præfixi haſtilibus, chartaceæ item roſæ varij coloris copiā continent: quos qui geſtant, tardiori procedentes gradu, ſic haſtilia ſubinde concutiunt, vt flores illi paulatim in ſpeciem pluuiæ decidant, ventoque flante ſpargantur: eum videlicet imbrem argumento eſſe aiunt, mortui animam ad paradiſi gaudia penetraſſe. poſt hæc autem, octo prima lanugine Bonzij diuiſi bifariam, prælongas arundines cum vexillis cubitalibus, quibus item idoli nomen inſcriptum eſt, per terram auerſa trahunt cuſpide. Tum ijſdem inſignes litteris, ardenti incluſa candela decem laternæ feruntur, obductis velo pertenui lateribus. Ad hæc iuuenes duo

cinereis veſtimentis pineas prę̃ferunt faculas, dodrantium trium longitudine, haud tamen accenſas, quibus deinde rogo flammas inijciant. Eodem veſtimenti colore permulti ſequuntur, verticem capitis adoperti exiguis admodum pileolis mento ſubligatis, è nigro fulgente corio formâ triquetra (quod apud eos honoris indiciũ eſt) ijdem ſchedula inſignes, capiti affixa, in qua nomen eius, quem dixi, dæmonis legitur: quod ipſum quò magis celebretur, pone certus homo tàbellam oſtentat cubiti longitudine, dodrantis latitudine, albo velo tenuiſſimo tectam, inſcripto ex vtraque parte eodem illo nomine litteris aureis. Tum demum à quattuor viris, lecticâ ſedens magnifica defunctus ipſe geſtatur in veſte candida, demiſſo capite, iunctiſque precãtis habitu manibus. ad cæterũ amictum extima toga papyracea ſuperadditur libro exarata, quem Deus ille ſuus, cùm in terris ageret, ſcriptum reliquiſſe perhibetur; cuius præſidio meritiſq; vulgò ſe compotes fore ſalutis exiſtimant. Cadauer filij ſubſequuntur, quàm elegantiſſimo cultu corporis: quorum natu minimus pineam item fert facem ad ignem pyræ inferendum. Extremum agmen eſt magnæ hominum multitudinis ijſdem quæ modò dixi pileorum inſignibus. Vt ad locum exſequiarum peruentum eſt, Bonzij vniuerſi & cætera ſimul turba cum ſtrepitu æramentorum catinorumque horæ ſpatio dæmonis illius nomen magnis clamoribus inuocant. Deinde hoc maximè modo fit buſtum. Area quadrata ſatis ampla, cancellis eminentibus, & velo craſſiore ita præcincta eſt, vt ſingulis in quattuor cœli plagas ianuis introitus pateat. In medio fouea referta lignis, tecto eleganti opere ex vndulata materia ſuper eam excitato, duas habet è regione menſas vario ciborum genere (piſcibus tamen exceptis & carnibus) præſertim verò carycis, medicis malis, placentis affatim inſtructas. Stat etiam in earum altera vaporarium vaſculum ſuffimenti cauſſa prunis impoſitum, & lignum aquilanũ in diſco. Vt igitur eò deuentum eſt, lecticæ vinculum inijcitur è fune prælongo, quem, qui adſunt, certatim manu appreher-

 den-

denteſ vociferantur, vt diximus: poſtea totum ſeptum introrſus terna luſtratione circumeunt. Deinde lectica pyræ ſuperimpoſita Bonzius earum cæremoniarũ antiſtes, carmen effatus, quod circũfuſa turba nequaquã intelligat, accenſam faculam ter ſupra caput in orbem idcirco cirmumagit, vt eo ſignificet gyro, defuncti animã nec originem habuiſſe, nec verò finem aliquando habituram eſſe. Rotatam inde faculam abijcit: hãc duo è defuncti filijs cognatiſúe arreptam ſtantes ad lecticæ latera ad Solis ortum alter, alter ad Occaſum, ſuper cadauer ipſum mutuo ſibi quaſi honoris & officij cauſſa ter vbi porrexerint, deinde in lignorum ſtruem inijciunt. Superinfunditur oleum ſtatim, cum aquilano ligno & alijs odoramentis, prout copiæ ſuppetunt, magnoque incendio corpus in cinerem vertitur. Interea filij ad menſam accedũt, & aquilano ligno in vaporarium indito, ſolenni ſuffitu parentem quaſi iam ad cœleſtium numerum adſcriptum ſupplices venerantur. Adoratione peracta, merces laborum Bonzijs pro dignitate perſoluitur: Antiſtiti quinque vel decem vel etiam viginti aurei nummi: cæteris vel argentei deni viritim, vel certus caxarum numerus: prandium verò paratum (amicorum ac Bonziorum turba dimiſſa) vel buſti miniſtris, vel pauperibus vlceroſiſque relinquitur. Poſtridie liberi cum affinibus & amicis ad rogum reuerſi, cineres, oſſa, dẽteſq; demortui in vas inauratum impoſita, domum referunt, ipſumque vas veſte contectum in medijs ædibus locant. frequentes adſunt iterum Bonzij ad priuatas exſequias: eædemque ſeptimo die denuò repetuntur. Deinde tranſlati certum in locum cineres terræ mandantur, quadrato impoſito lapide, in quo ductis à ſummo ad imum vſque maioribus litteris, nomen deſcribitur dæmonis, quẽcunque demortuus in vita coluerit. inde cõtinuis diebus ad ſepulcrum ſe filij conferunt, ibi ſpargunt roſas, ibi calidam apponunt, vt habeat defunctus, vnde ſitim leuet. nec ſolùm die, ſed menſe etiam & anno ſeptimo priuatos intra parietes eadem funebria iuſta recurrunt, ingenti videlicet Bonziorum ſagina, crebriſque vindemijs.

Omninò

Omninò in hæc funera impenſa fit à locupletioribus aureorum trium circiter millium, à tenuioribus ducentorum trecentorumúe. nam quorum tanta eſt inopia, vt funeri ſumptus deſit, eos per noctẽ ac tenebras nullo apparatu vel pompa in ſterquiliniũ abiectos humi defodiunt. Aliud eſt etiã genus funeris, quod virtutibus in ora præcipuè maritima ducitur. Ij cùm Amidæ ſeſe eximio quodam cultu deuouerint, eius viſendi cupiditate flagrantes, mortem vltrò ſibimetipſi conſciſcunt. Ac primùm emendicata per dies aliquot ſtipe, & in manicas indita, publicè concionantur ad populum, totamque conſilij ſui rationem exponunt, magna omnium approbatione; tantam quippe ſanctimoniam cuncti ſuſpiciunt: deinde ſumptis falcibus ad vepres ac ſentes, qui ad beatorum ſedes iter impediunt, præcidendos, nauigium conſcendunt nouum, ſaxiſque ad collum, brachia, renes, crura, pedeſque religatis, in altum prouecti, vel perforato de induſtria merguntur alueo, vel etiam deinceps in mare ſinguli ſeſe præcipitant. Alueo vacuo confeſtim ignis ab amicis ac propinquis officij cauſſa proprio ſeparatim nauigio proſecutis inijcitur, nefas putantibus nauem tantis religionibus conſecratam, ab vllo prorſus in poſterum attingi mortalium. Sanè, dum nos peteremus Meacum, octo diebus antequam ad Inſulam Hiu peruenimus, viri ſex, fœminæ duæ ſimul eo genere lethi perierant ad oppidum Fore. His deinde populus ædiculam vniuerſis, columnam pinumque ſingulis perpetui honoris cauſſa prope littus erexerant, & impoſita baculis complura chartæ ſegmenta, ædiculæ toto tecto defixerant, carminibus plurimis intra parietes propoſitis, quæ beati illius cœtus egregias laudes celebrarent. Itaque viſebatur locus die nocteque ſuperſtitioſiſsimè. Ac fortè per eos dies dum ad quendam infantem Baptiſmo luſtrandum ego & Ludouicus Almeida tendimus, illac nobis iter facere contigit: atque eo ipſo tempore prodeuntes è ſacrario quinque circiter vetulæ cum globulis precatorijs, quæ vulgò roſaria dicimus, (adeò Chriſtianos mores Lucifer æmulatur)

partim ludibrio noſtram ridere dementiam, partim ſeuero vultu nobis impietatem exprobrare, ſacrum illud monumentum nulla veneratione honoriſue ſignificatione prætereuntibus. Reſtat vt de Bonziorum concionibus pauca perſtringam. Eæ ſi minus crebræ quàm apud nos, certè quàm apparatiſſimæ. In templo permagno cum ſerica supernè vmbella ſuggeſtus attollitur. In eo ſtat ornatu ſumptuoſo cathedra: ante cathedram mēſa cum tintinnabulo & libro. Vbi concionis tempus aduenerit, ad ſuum quæque doctorem in varia templa frequentes Iaponiorum ſectæ conueniunt. Ille ſuggeſtum aſcendens, & in ſella conſidens, magnificè ſeſe circumſpicit: deinde indicto campana ſilentio, pauca ex eo quem diximus, recitat libro, quæ mox idem fuſius explicat. Sunt autem hi concionatores viri fermè diſerti, atque ad flectendos animos auditorum idonei: & quoniam hiat ſemper auaritia Bonziorum, eò potiſſimum omnis ſpectat eorum oratio, vt populum inducant ſpecie pietatis ad ſua locupletanda cœnobia, tanto beatiorem in altera vita fore quemque affirmantes, quanto, quæ ad ſacra vel exſequias pertinent, maiore pompa & impenſa curarit. Cumque ita multæ atque ita inter ſe pugnantes numerentur ſuperſtitiones atque familiæ; in eo tamen vel maximè laborant magiſtri, vt ſua quiſque mendacia & fabulas ita diſcipulis probent, nihil vt præterea verum, nihil ad æternam ſalutem tutum, nihil dignum quod audiatur, exiſtiment. Accedunt alia quoque artificia, inceſſus grauitas, oris atque habitus dignitas, denique ſpecies omnis exterior, quibus rebus Iaponiorum pectora tantis opinionum peruerſitatibus imbuuntur, tantamque ex ijs fiduciam ac ſpem ſalutis æternæ concipiunt, non ſolùm vt domeſticos intra parietes, verùm etiam in publico, totaque vrbe roſaria ferè ſemper manu percurrant, ab Amida Xacaque diuitias, honores, bonam valetudinem, ſempiterna gaudia ſuppliciter poſtulantes.

Quæ cùm ita ſint, cariſſimi fratres, exiſtimare poteſtis ipſi, quanto Dei auxilio indigeant, non modò qui in hoc

loca Euangelium afferunt, ſed etiam qui allatum accipiunt,ſeque relictis idolis ad Chriſtum adiungunt:quippe tot à diabolo machinis oppugnantur, ita ſolicitantur aſſiduis Bonziorum diſſuaſionibus,poſtremò ab affinibus amiciſque adeo contumelioſè,moleſtè, acerbeque vexantur, vt niſi diuina gratia ſacrificijs ac precationibus Eccleſiæ Catholicæ conciliata ſubueniat, multorũ vel potius ferè omnium fidem atque conſtantiam his certè naſcentium Eccleſiarum initijs valdè periclitari neceſſe ſit. Quò magis vobis, qui ſalutem animarum tã vehementer expetitis,Iaponicos hoſce greges præcipuè in Domino commendatos eſſe par eſt. Nos Sacaium ex itinere venimus quinto Calen. Februarias. Ludouicus Almeida quibuſdam negotijs primùm, deinde etiam valetudine aduerſa impeditus,ibi diutius ſubſtitit: ego diei non amplius mora facta,profectus inde,Meacum leucarum tredecim interuallo peruení pridie Calend. Februarias. Aduentu meo cùm cæteri Chriſtiani, tum Gaſpar Vilela præcipuè, qui neminem è noſtris Meaci toto fermè ſexennio viderat,mirum in modum recreatus eſt. Is quadrageſimum nondum ætatis annum excedit,ſed cani ſeptuagenarium indicant, frigorum vi vehementer affecto conſumptoque corpuſculo. Meacenſi lingua, quæ, vt celeberrimi populi regiæque vrbis fertur elegantiſſima ,iam nunc vtitur ita peritè, non modò vt confeſſiones intelligat, ſed habeat etiam conciones. Quoſdam inſuper libellos ad pietatem vtiles in eãdem vertit linguam,alioſque deinceps non intermittit ſubſeciuis operis vertere. Quod reliquum eſt,nos omnes Dominus pro ſua bonitate perpetuò tueatur, opemque nobis ad voluntatem ipſius & rectè interpretandam , & ritè exſequendam impetrat. Meaco. II. Calend. Martias. MDLXV.

EIVSDEM AD SOCIOS.

EX ijs litteris,quas ad vos dedi menſe Februario, multa de Iaponicis ritibus atque ſuperſtitionibus cognouiſſe vos arbitror: alia nunc de rebus præcipuè Meacenſibus addam hac epiſtola, quã puto vobis fore non iniucũdam. Ego, vt ſcripſi ad vos antea, Meacum attigi magna Chriſtianorum lætitia pridie Calendas Februarias: incidit meus aduentus in ipſum noui anni initium, quod hac hyeme Iaponij à Calendis Februarijs auſpicati ſunt; varius enim eſt in his regionibus anni curſus; longè alia atque apud nos ratio temporum, atque deſcriptio. Vetus eſt autem gentis mos, vt anno ineunte, ab die nono Lunæ aduſque vigeſimum, regni proceres, & Bonziorum principes ad Regem quiſque ſuum ſalutandum non ſine donis accedant. Ea ſunt ferè magnus chartæ numerus, aurea flabella, arma affabrè facta, & alia eiuſmodi. atque hæc conſuetudo, iam inde ab antiquis ducta temporibus, cùm in alijs omnibus regnis, tum verò in hoc Meacenſi tanto diligentius retinetur, quanto Cubus, honore atque amplitudine cæteris omnibus Iaponis Regibus antecellit: atque idem honos vxori quoque ipſius, matrique tribuitur. Hos autem ſalutatores Cubus longo cubiculorum ordine admittit ille quidem in penetralia, operis eximij periſtromatis aureis adornata; ſed ad eorum verba ſalutationesque (ea loci & perſonæ maieſtas eſt) nihil omninò reſpondet: inſignibus tantùm Bonzijs quibuſdam id habet honoris, vt flabellum quod tenet manibus, paululum inclinet; atque in hunc modum primæ nobilitatis viri inducuntur: nam inferiorum ordinum hominibus, quamquam locupletiſſimis, & longè pretioſiſſima dona ferẽtibus, nullo pacto ad eum aditus eſt. Et quoniam ad viam Euangelio múniendam, & exiſtimationem apud rudem ignarumque veræ virtutis & gloriæ populum colligendam pertinere magnopere

viſum

viſum eſt, vt Euangelij præcones nequaquam excluſos inde fuiſſe conſtaret; dedit operam Gaſpar, vt illum ipſe quoque per idem anni tempus inuiſeret. ac ſuperioribus quidem annis aulici cuiuſdam beneficio potētis viri, ad Chriſtianam religionem propenſi, aliquoties introductus eſt; nunc verò mihi quoque eiuſdem opera patuit aditus. Cubum ergo primùm, deinde vxorem, poſtremò ſeparatis in ædibus matrem inuiſimus, honeſto comitatu ad regiam vſque deducti: & cùm benignè accepti ſumus ab omnibus: tum verò à matre humaniſſimè, quippe quæ non modò potionem nobis miſceri iuſſit à famulis, verùm etiam Zacanam (ſalſamenti genus id eſt oliuarum inſtar) de more paxillis inſertam; ſuis ipſa manibus honoris cauſſa porrexit. Eam inuenimus in cœtu nobilium fœminarum ſedentem ante ſacellum ornatiſſimum, in quo erat Amidæ puerilis effigies egregiè picta cum diademate, aureis è capite radijs emicantibus. mirum ibi ſilentium, mira modeſtia, mira denique domeſtica diſciplina: vehementer dolendum vt ſit, tantam indolem tantis diaboli fraudibus opprimi; orandusq́; ſit etiam atque etiam Dominus, vt haſce tenebras, Euangelij ſplendore pro ſua infinita bonitate diſijciat.

Vt eo functi ſumus officio, poſtridie Gaſpar ad neophytos reuiſendos abijt Imorim; ego Meacenſibus prædicare Euangelium inſtiti, cùm alijs, tum verò quibuſdã è Cubi familia viris illuſtribus, qui ad nos ventitare cæperunt: ex ijs tres audito iam aliquoties verbo Domini, Baptiſmum à nobis vehementer efflagitant; ſed idcirco differtur, vt interea melius Chriſtiana rudimenta atque inſtituta percipiant. Auditores habemus mirum in modum curioſos; nullum quærendi finem faciunt, præſertim qui ſunt è Ienxuana familia, quæ omni ſublato numinis metu, corporis voluptates pecudũ more perſequitur, ij nihil in animum inducunt credere, niſi quod cernunt oculis, manibuſque contrectant: quamobrem expugnantur difficillimè, nec niſi euidentibus planè demonſtrationibus cedunt. Obijciunt autem nobis inter alia; ſi quidem eſt Deus, vt dicimus, idemque adeo bo-

nus eſt;cur ad hoc vſque tempus celauit bonitatem ſuã, eamque tam ſerò Iaponijs declarauit? reſpondetur autẽ ad hæc omnia ſic,vt contradicere nequeant: ſed tantæ, tam denſæ illis tenebræ ſunt,vt inſolitam Euangelij lucem vix pauci admittant: qui tamẽ eo ſunt ingenio atq; indole præditi,vt vbi verbum Dei quaſi terra ſemẽtẽ acceperint,quò tardius acceptum,eò diligentius amplectãtur ac foueãt. In vniuerſum autem, Iaponiorũ ingenia ad Chriſtianam religionem in primis idonea ſunt,præſtantque non ſolùm in cognoſcenda veritate ſedulitatẽ ac ſtudium,ſed etiam in retinenda fidem atque conſtantiam. tres quidem ij quos modò diximus,aulici,tanta in eo genere diligentia ſunt,non modò vt Chriſtianæ doctrinę pręceptiones ac formulas ſuo deſcriptas chirographo deinceps memoriæ mandẽt,idq; celerrimè;ſed etiã quæ ex concionibus noſtris audiêre,domum regreſſi in commentarios referant,præſertim quæ de mundi creatione,de immortalitate varijsq; viribus ac facultatibus animę diſſeruntur. Eos deinde cõmentarios offerunt Socio noſtro Damiano recognoſcendos identidẽ. Et cùm eiuſmodi gentis natura,tum illud quoque vel maximè Chriſtianã cauſſam adiuuat,quòd multæ ſunt ſuperſtitionum ſectæ,non ſolùm diuerſæ ac varię, ſed etiam inter ſe pugnantes:quò faciliuseſt,diabolica mẽdacia fraudeſque conuincere. Circa Meacũ in patentibus campis plurima ſunt idolorum phana,è quibus adij Chriſtianorũ ductu nonnulla:in ijs quoddam eſt Amidæ ſacrũ ab vrbe quattuor ferè paſſuum millibus,à priſcis Imperatoribus conditum ac ſubinde renouatum.longitudine vlnarum centum circiter & quadraginta. ingentes habet valuas in medio.ingredientibus obijcit ſeſe ſuggeſtus, in quo Brachmanis habitu, perforatis auribus, mentoq; & capite raſo ingens Amidæ ſtatua conſidet,ſupra ſtatuam quaſi pro vmbraculo pendent excepta catenis multa magnaque tintinnabula:circa, ludentiũ ſpecie triginta cernũtur milites,ſtrictis telis armati,ſaltãtes Aethiopes, anus veneficæ, dæmoneſq; teterrimi: effingitur etiã certa quadã imagine ventus,horrificoq; aſpectu tonitrua:

ad hæc

ad hæc ſepteni gradus ad templi totius longitudinẽ porriguntur: in ijs ordine certò diſpoſitæ vnius Canonis Amidæ filij imagines omnino mille, hinc inde quingenę, eadem omnes forma, ore venuſto, egregiè factę, tricena brachia totidemque manus oſtentant: è quibus duo tantùm ad reliqui corporis magnitudinẽ apta proportione conueniunt, cætera parua ſunt, duo etiam lumbos præcingunt. Singulę porrò ſtatuæ bina tenent iacula, pectus inſignitę ſeptenis hominum vulticulis, corona capiti impoſita cum diademate radiante. Sunt autem cuncta eius templi non modò ſimulacra, ſed etiam quæ diximus tintinnabula, & ipſæ catenæ magna obryzi auri copia ſcitè admodum ab imo ad ſummum vſque verticem intecta. ſic, vt fulgorem intuentes oculi ferre vix poſſint: locus eſt celeberrimus, multique eò longinquis è regionibus religionis cauſſa confluunt.

Inde paſſuum interuallo duûm circiter millium, collis attollitur, ad cuius radices veterem quandam academiam multis diſtinctam cœnobijs tenui fluens aqua riuus circuit amœniſſimus: multa ibi delubra, quorum in aliquibus magnò cultù adoratur ſtatua cacodæmonis, facie magis etiam quàm apud nos pingitur, fœda & & horribili. in ſummo autem colle ingentia tria lignea templa, ligneis item columnis mira craſſitudine ſuſpenduntur, infimo pauimento ſtrato laterculis læuigatis. In eorum vno coloſſæum immanis magnitudinis Xacæ ſignum, ſingulas habet ad dextram læuamque ſtatuas paulo minores: à tergo autem quoddam quaſi folium exſurgit, ex quo ſigillorum vnius palmi duo circiter millia prominent, infanteſq; præterea bimi ferè quadraginta. denique latus vtrumque templi, ſparis armati dæmones bini cuſtodiunt: hæc autem aurata ſunt omnia. Alterum eſt templum probandis, & laurea donandis veteri academiarum more ſcholaſticis deſtinatum. In eo pulpitum, vexillis compluribus è ſuperiori parte pendentibus, eminet ligneum, in quod ſcalis tribus aſcenditur eſt ibi mẽſa cum cathedra parata magiſtro, qui actibus eiuſmodi

præ-

præſidet, itemque ad imum ſuggeſtum altera in vſum diſcipuli, qui eo iudicio probandus, inſignibuſque doctrinæ publicè decorandus eſt. templum autem ipſum lacertæ, ſeu ſtellioni dicatum eſt, quem vulgò Deum & præſidem litterarum & eruditionis exiſtimant: huic nulla neque ara, nec ſtatua, vt cæteris Dijs erigitur. in ſummo tantùm laqueari, multiplicem conuolutus in ſpiram ingenti orbiculari depingitur forma, vt ſcholaſtici dum eum ſupplices venerantur, oculos mentemque ſimul ad ſuperna cogantur attollere. Tertium phanum altitudine duo proxima ſuperans, clauſum offendimus. è regione ſunt ædes peramplæ, cælatura magnifica; ſcholaſticorum id domicilium eſt. multa erant præterea ibidem viſenda, ſed imminente iam nocte reuertimus.

Hæc habui quæ ad vos in præſentia ſcriberem. ea ſi minus læta videbuntur, quòd parum videlicet ad rei Chriſtianæ amplificationem attineant; eò diligentius orandus erit vobis Dominus, vt de Eccleſiarum incrementis, & rei Chriſtianæ progreſſibus multa nobis in poſterum ad vos, maiore cum animi noſtri veſtrique fructu, ſpiritalique ſolatio ſcribere liceat. Quamquam poſt noſtrum ab vrbe Firando diſceſſum non peſſimè poſita eſt opera: Deo quippe adiuuante Iaponij ſexaginta ad Chriſtianorum numerum adiuncti ſunt. Quod reliquum eſt, nos omnes pro ſua clementia Dominus perpetuò tueatur, ac protegat. Meaco, pridie nonas Martias. MDLXV.

EIVS-

EIVSDEM AD SOCIOS.

QVOD vos velle maximè intelligo, id hiſce litteris agam, vt Eccleſiaſtica primùm, tum cætera perſequar. Quadrageſimæ diebus Dominicis omnibus Gaſpar Vilela Euangelium declarauit. quarta quaque feria Damianus noſter de Pœnitentiæ Sacramento copioſè diſſeruit. ſexta, ſacro miſſæ peracto, non deſtitit Iaponius puer ex ijs quos educamus, de Paſſione Domini verba facere: quam in ſententiam, conuenientibus nocte neophytis, Vilela denuò diſputabat, ijs præcipuè locis inſiſtens, quibus auditores ad pietatem excitari maximè poſſent. Dominica in Palmis (quoad eius fieri potuit in tanta ædium anguſtia) Catholico more cæremonijſque tranſacta eſt. inde ex oppidis finitimis atque etiam remotioribus neophyti ad indulgentias (quas à ſummo Pontifice datas Catholico ritu proponimus) Paſchatiſque ſolennia frequentes venire cæperunt. in ijs quidam cum vxoribus liberiſque nobiles viri, quamquam lecticis aut equis vſi, tamen aſſidua pluuia valde vexati, pietatis laudem cumulauêre patientiæ meritis. Vilela ducentorũ ferè & quinquaginta confeſſionibus auditis, quinta feria in cœna Domini mandatum Euangelicum de mutua dilectione publicè docuit. poſtea cùm de Euchariſtia ſuauiſſimè peroraſſet, cœleſtem panem Chriſtianis circiter ſexaginta diſtribuit: qui cùm ex intimo ſenſu, & gaudio ſpiritali, copiam funderent lacrymarum, ſanè quàm ingenti nos affecêre ſolatio. in ſacello intimo Ludouicus Almeida ſepulcrum erexerat ornatiſſimum. in eo Corpus Domini conditum eſt, armatique cuſtodes adhibiti. Veſpere, ſolennibus officijs perſolutis, puer Iaponius in exponenda Paſſionis Domini ſerie collecta è quattuor Euangeliſtarum hiſtorijs, horas duas fermè conſumpſit. quæ deinde explicatione potiſſimum indigere ſunt

viſa,

viſa, in iis Vilela ex inſtituto declarãdis immoratus eſt, ſuadẽs auditorib⁹ pœnitentiã; ſed calcar videlicet currẽtibus: nã cùm ſæpe aliâs, tũ eo maximè anni tẽpore volũtarias ab ſeſe pœnas, eaſque adeo acerbas exigere ſoliti ſunt, ſummopere gratulandũ vt ſit, in vltimis hiſce terrarũ finibus, inter tot idolorũ cultores, in ipſo denique (vt ita dicam) regno diaboli, ſacratiſſimæ Crucis trophæa; ſalutaremq; humano generi mortem Chriſti Domini; tam incitatis hominum ſtudijs, tanta religione, tam grata memoria celebrari. Maioris hebdomadæ luctũ atque triſtitiam, ingens gaudiũ Dominicæ Reſurrectionis excepit. à media nocte, domus Chriſtianis completa eſt, liturgiam & ſupplicationem matutinam exſpectantibus: ea peracta, ſimul etiam Chriſtianis aliquot Euchariſtiæ Sacramento refectis, concio habita eſt de Reſurrectione Domini Paſchalibuſque myſterijs. inde conuiuio excepti ſunt, quod Natali die & Paſchate Domini ſolenne Gaſpar inſtituit eo conſilio, vt quàm arctiſſimis Chriſtianorum animi caritatis ac beneuolentiæ vinculis inter ſe iungantur. ſimul etiam per eam occaſionem colloquia de rebus cœleſtibus habita, ductaque præ dulcedine ad veſperam. quædam præterea è diuinis laudibus decantata. quo ſtrepitu exaudito gentiles, præſertim quòd nõnihil de apparatu ædiculæ noſtræ cognouerant, inſtare vehementer vt fores aperirentur: obſiſti non potuit: introiêre permulti, pleræque verò mulieres diuino quodã inſtinctu nixæ ante aram genibus, manibuſque ſublatis, effigiem Chriſti Domini ſupplices adorarunt. Poſthæc neophyti, qui ex oppidis vicinis ad feſta conuenerant, Gaſpare officioſiſſimè ſalutato digreſſi ſunt. nunc autem id Gaſpar agebat, vt ſibi diuerſoriũ conduceret prope regiam in ſuperiore vrbis parte, quod toto iam ferè triennio fruſtra conatus eſt; vt ibi quoque poſſet Euangelizare commodius. Verùm ſatis iam de rebus Eccleſiaſticis: ad alia veniamus. Ante diſceſſum Almeidæ, cùm tempus eius reuerſionis adeſſet, perducti ſumus vterque ad inſignia quædam vrbis ædificia ac templa, quorum tanta eſt religionis ac magnificentiæ fama, vt ad ea viſenda

ex a-

ex alijs omnibus regnis peregrini Meacum fere aſſiduè confluant. Ex ijs nõnulla perſtringã: infinitum eſt enim ſingula perſequi. Aedes igitur quaſdã Cubi primùm adiuimus eximio quodã artificio atq; elegantia exſtructas oblectationis & animi cauſſa. nihil ego nec in Europa, nec in tota India tale conſpexi. ijs horti ſubiecti ſunt cũ alijs arboribus ignotis in orbe noſtro, tum cedro, cupreſſo, pinu, malis medicis conſiti: quę omnes arbores, varias in figuras artifici manu coactæ, cameras, tintinnabula, turres, aliaque id genus plurima referunt. iam lilij, cyani, roſæ, florumque tanta eſt copia, tanta colorum odorumque varietas, non ſolùm vt aduenas ac peregrinos, verùm etiam domeſticos ipſos atque cultores cum voluptate atque admiratione retineant. neque horti modò, ſed vrbs ipſa quoque pulcherrima. viæ latæ ac directæ, foribus arcium inſtar (quæ res furta & latrocinia maximè prohibet) occluduntur. in ijs variarum mercium inſtitores, opifices, ac ſellularij, cùm alia in vſus deliciaſque mortalium, tum præſertim aurea flabella conficiunt, ſericamque cuiuslibet operis textrinam exercent. in medio celeberrimum Amidæ phanum cùm omnibus horis diei, tum verò ſub noctem clauſis iam tabernis frequentiſſimè viſitur, iactantur à populo nummi cum precibus, & ſimulacrum adoratur. nos eò ex hortis Cubi via longa lataque perducti, inde ſumptuoſiſſimas præfecti Meacenſis nuper inſtauratas ædes adiuimus: quibus item horti coniuncti, non modò arborum multitudine artificioſiſque figuris delectant oculos, verùm etiam aquæ limpidiſſimæ copia, quæ à nouem circiter paſſuum millibus exciſa rupe, regali ſumptu perducta, lacum in hortis medijs efficit, in quo complures variæ magnitudinis inſulæ, ligneis lapideiſque peruiæ pontibus, vſquequaque lætiſſimis arboribus opacantur. Inde quanquam feſſos iam, ac reditum cogitantes, neophyti nos longius pertraxêre. multa igitur prætereuntes phãna, ingentem ingredimur lucum, in quo Bonziorum cœnobia quinquaginta miræ amplitudinis, à regum & principum libe-

liberis qui ſacris addicti ſunt, magnificè & ſumptuoſè incoluntur: facitq; ipſa vicinitas, vt eorum præfecti ſe inuicem elegantia munditijsque ſuperare contendant. Ex ijs aliquot inſpeximus obiter. Cuiuſdam eſt ianua lignea egregio quodam artificio, longeq; alia atque apud Europæos forma. hæc nos in xyſtum induxit ſtratũ quadrato lapide nigro, parietibus vtrinque excurrentibus opere tectorio læuoris atque candoris eximij. Xyſto nouum quoddam genus hortorum prætenditur; in quibus manu facti colles è ſaxis ad eàm rem è longinquo petitis, frutetis conſiti, pontibuſque coniuncti cernuntur. Solum partim arena craſſiore admodum candida, partim etiam atris lapillis obducitur, è quibus paſſim elati maioris formæ lapides, ex imo leucoia, violas, ac flores emittunt adeo artificiosè commiſtos atque diſpoſitos, vt cùm in orbem ſingulis anni temporibus floreant, ver ibi perpetuum eſſe videatur. Multa prætereo, tum ne longior ſim, tum quod ea verbis aſſequi me poſſe diffido; ſed illud non omittã, quod in reditu vidimus. In medio phano quodam, machina lignea ſculptilis varijſque picta coloribus, multis forulis collocatos continet libros ab vno Xaca conſcriptos. eademque, vt eſt verſatilis, quem quiſque voluerit librum offert protinus. & quidem tanta eſt voluminum copia; vt incredibile ſit, vel vna ætate à multis auctoribus, vel multis ętatibus ab vno auctore confici potuiſſe. eorum autẽ vſus eſt maximus non in Iapone modò, ſed etiam in Sionis regionibus, vnde omnis Iaponica fabuloſitas & ſuperſtitiones primũ exſtitiſſe, atque inde paulatim oram Sinarum, Peguſiam, Bengalanam, totumque eum tractum in Biſnagam vſque peruagatæ dicuntur. Aliud etiam phanum in reditu vidimus inferorum regi dicatũ, cuius præcelſum horrifico trucique adſpectu ſimulacrum regio ſceptro inſignitum, duobus hinc inde ingentis item ſtaturæ dæmonibus cingitur, quorum alter calamo deſcribit hominum noxas, alter deſcriptas in tabula recitat. parietes picti, varias inferorum oſtentant pœnas, quibus plurimi ſexus vtriuſque mortales dæmonum miniſterio cruciantur.

ſantur. Celebratur autem ędes hæc, augeturque pecunijs fere aſſiduè: nunquam enim deſunt, qui ad regis effigiē timore perfuſi, & ab ſeſe tormenta atque ſupplicia deprecentur. Atque hæc illo die. Poſtero autem, Chriſtiani cuiuſdam principis inuitatu ad audiēdas Bonziorum conciones in ſuburbana cœnobia (ſunt autem exitus ex vrbe ſpatiandi cauſſa gratiſſimi) venimus. egreſſi, turbā virorum æquè ac fœminarum cum ſuo quemque roſario ſupplicantes adſpicimus. percōtati à neophytis, quid nam id eſſet, dimiſſam tum concionem eſſe reſpondēt: interrogati de numero, aiunt homines earum rerum periti, capitum eſſe quinque circiter millia. addunt inſuper, in eo templo quotannis centum diebus cōtinuis ab vno eodemque Bonzio conciones haberi, multis magniſque indulgentijs auditori perſeueranti propoſitis. Optatum erat nobis omnino aliquem ex iis concionatoribus audire, cognoſcendi maximè ſtudio, ſaluaque religione & officio transferendi ad vſum noſtrum, quę ad conciliandos permouendoſque Iaponiorū animos pertinere viderentur. & quoniam allatum eſt, rem adhuc integram eſſe in alio quodam cœnobio, pergere porrò illuc vſque decreuimus. eò tendentibus igitur nobis primò Guiuani phanum occurrit, quod ingenti frequentia, ſuperſtitione, anniuerſarijs mimorum ludis varijſq; ſpectaculis magnopere celebratur & colitur. Inde exeuntes, viam ingredimur pinis vtrinque iucunda admodum ſpecie cōſitam: ſimul adſpicimus populi concurſum, ad concionem citato greſſu tendētis. nos vt ad locū peruenimus, moniti à Chriſtianis periculum eſſe, ne Bonzij ſi nos adeſſe ſentirent, cōcionari deſiſterent, occulto loco ad initiū vſque concionis, non ſine magna quidē vel admiratione, vel pudore ſubſtitimus è conſcientia teporis ac negligentiæ noſtræ concepto, cùm interim vnius horæ ſpatio auditores illi omnes ad parui pulſum tintinnabuli nixi genibus, incredibili quadam ſignificatione pietatis, roſaria manuſque tollentes in cœlum, in oratione perſiſterent, vociferantes aſſiduè: Namu Amida Ambut. Hoc eſt: Da ſalutem Amida: quod ipſum nomen etiam

domi foriſque;ſeu emant aliquid, ſeu vendant, modulata quadam pronuntiatione geſtientes ac libentiſſimè ſæpius inuocant. quin etiam pauperes ipſi inter emendicandum, ijs à quibus eleemoſynam petunt, propitiùm precantur Amidam. Bonzij verò ac legiſperiti verba illa plebi inculcare non deſinunt: Ichinem, Amidabut, Sucumet, Murioo, Zai: id eſt, quiſquis Amidæ ſanctum nomen ex animo inuocauerit, procul dubio ſaluus erit. Imperato deinde maiore campana ſilentio, vt concionator ſuggeſtum aſcendit, tum nos quoque ſenſim irrepſimus. phanum erat ad fores vſque ac porticus refertum viris ac fœminis. in ipſis autem aræ gradibus multi Bonzij conſidebant manibus intra togam abditis, oculiſque demiſſis. Porrò concionator claro, vt aiebant, genere, decora quidem in primis facie, aſpectuq; gratiſſimo, in excelſa vnde ab omnibus cõſpici poſſet ſedens cathedra, ſericis ad talos vſque perquam ſplendidè veſtimentis indutus, interiore candido, exteriore purpureo, flabellum tenens aureum; ex libro quem habebat in menſa propoſitum, quędam inſtitit ſubinde recitare, tum fuſius explicare, tanta non ſolùm actionis venuſtate, ſed etiam (vt Gaſpar Vilela affirmabat, eius linguæ bene peritus, & cęteri qui nobiſcum aderant) orationis elegantia atque artificio, vt mirum videri non debeat, eiuſmodi homines tanto in honore ac veneratione eſſe apud veritatis ignaros. Mihi quidem hæc apud animum meum reputanti, venit in mentem, non ſine *Sancti Spiritus* vehemẽti quodam inſtinctu Franciſcum olim Xauerium tam acri ſtudio tam longinquam hanc peregrinationem expetijſſe Iaponicam. profeçtò enim hæ gentes, naturæ bonitate, ingenijſque præſtantia multis Europæ noſtræ (quod earum pace dictum ſit) nationibus antecellunt. Quòd ſi minus magnificè de Iaponijs vel ſentiunt negotiatores Luſitani, vel prædicant; id nimirum idcirco fit, quòd nõ niſi cum populis maritimis negotia contrahunt, qui ab interioribus tantum abſunt vitæ cultu, morumque elegantia, vt præ ijs ruſtici videri propemodum poſſint. Itaque per contemptum ſylueſtres etiã vulgò à Meacenſibus ap-

pel-

pellantur, cùm tamen alioquin ab humanitate ipſi quoque maris accolæ nequaquam abhorreant. Sed iam finis epiſtolæ ſit. plura propediem: atque vtinam cuiuſmodi omnes optamus. Meaco v. Calend. April. M D L X V.

EIVSDEM AD SOCIOS.

De ſtatu rerum Meacenſium, & religionis Chriſtianæ proceſſibus ad Paſchatis vſq; peracta ſolennia, ſuperioribus litteris ad vos fusè perſcripſi. attexā nunc fratres cariſſimi reliqua, è quibus facilè iudicare poſſitis, quàm aſſiduis veſtrum omnium ſacrificijs pijſque deprecationibus egeamus.

Poſtquam à Paſchali conuentu neophyti in ſuas domos & vicina caſtella digreſſi ſunt, nos Meacenſibus Euangeliū pdicare perreximus. auditores minimè deerāt: multi etiā diabolicis fraudib⁹, & iaponicę ſuperſtitionis prauitate conuicta, ſic immutabātur afflati diuinitus, vt cōſtantiſſimè crederent, in vno Chriſto Domino ac Redemptore noſtro omne ſalutis humanæ perfugium eſſe repoſitum. Ventitabat etiam ad nos cum alijs principibus ciuitatis, quidā Regis Mini cognatus, vir ſanè perſpicax: is cū à nobis multa ſubinde perquireret, litteriſq; reſponſa mandaret cōmentandi cauſſa; tantus illi paulatim veritatis illuxerat ſplendor, non modò vt ipſe in voluntatem Chriſtianæ ſuſcipiendæ religionis vehementer incumberet, ſed etiam ſpem nobis adferret fore, vt Mini regnum vniuerſum ipſius opera atque auctoritate ſacroſanctum acciperet Euangelij lumen. Ad hæc, Iobeleum à ſummo Pontifice datum, ad felicē euentū Tridentini Concilij precibus ac ieiunijs impetrandum, in hac vrbe propoſitum eſt octauo ante Pentecoſten die. cuius rei nuntio in pagos & caſtella perlato, magno ſtudio ac pietate ſeſe comparauêre neophyti ad tam inſigne Chriſti Domini beneficiū: & quāquam per eos dies Gaſpar in febrim incidit, & ego non optima ſum vſus valetudine, tamen concurſu ad nos Chriſtianorum facto, Dominica

Pentecoſte, imbecillitatem noſtram Domino fulciente, per occaſionem tam amplæ conſequendæ indulgentiæ, multos & verbo Dei, & ſacratiſsimo CHRISTI corpore pauimus, quod illi nimirum, vt ſolent, vberrimo fletu crebriſq; ſuſpirijs percepêre. is erat Chriſtianæ rei curſus, vt in tantis gentium tenebris, tantaque aduerſariorum potentia, ſat ſecundus: iamque parabat Vilela totam hanc Meacẽſem obire prouinciã, & prout ſe obtuliſſet occaſio, per ethnicorum pagos & oppida circũferre Euangelium; cùm cæptis interuenit atrociſſimum, & poſt hominum memoriam inauditum facinus, quod non modò conatus noſtros omninò impediret, ſed etiã nos ipſos in extremum vitæ diſcrimen adduceret. Nam Regulus Imorẽſium (de quo ſcripſi ad vos antea) Mioxindonus, deuictis à ſe gentibus quibuſdam potentia atque opibus auctus, ipſum quoq; Cubũ, vt in pace otioq; ſecurum, & imparatum à rebus omnib⁹, certè nihil eiuſmodi metuentem, imperio quòd magna cum æquitate regebat, per ſummum ſcelus atque perfidiam deturbare, ac tyrannidem occupare conſtituit: neque apud inflammatum dominandi libidine animum, vel Cubi virtus & probitas, vel plurima eaq; maxima ab eodẽ in ſe profecta beneficia valuêre. Igitur aſſumptis latrocinij ſocijs duobus, Narenſium tyranno Daiondono, & alio quodã dynaſta; cum delectis armatorũ duodecim millibus repente Meacum iter intendit eò certiore ſpe rei perficiendæ, ꝙ & ipſe Cubi nomine vniuerſæ rei bellicæ præerat, & plurimos habebat in vrbe Meaco ſatellites & clientes. copijs ergo prope vrbẽ iuſſis opportuno loco ſubſiſtere, ipſe cũ fidelium manu ſpecie officij Meacum introit, nimirum vt quibuſdam recentibus honoris inſignibus à Cubo decoratus, ei gratias agat. atque vt quòd volebat quàm maximè ſine tumultu tranſigeret, ad alia verborũ officia illud etiam addit, vt Cubũ in ſuburbanum quoddam Bonziorum cœnobium blandis precibus ad cœnã inuitet. namque ibi circumuentum adoriri placuerat. Sed cùm res parum procederet, quòd Cubus de conſidẽte prope Meacũ exercitu factus demũ certior, & ſuſpica

tus id quod erat;non modò ſe Mioxindono minimè crederet,ſed etiam fugam pararet (ex qua deinde imprudenti comitum ſuorum conſilio reuocatus eſt) Mioxindonus apertè ratus agendum,copias omnes ad regiam propius admouet:ac nę inexpiabili in ſuum Imperatorem ac Regem odio accenſus eſſe videretur, dum inops conſilij Cubus cum familiaribus trepidat,præmittit ad Regiam qui palam denuntiet,ſe Cubi ipſius caput minimè petere,certis tantùm eius cognatis amiciſq; grauiter infenſum,eorũ potentiam vltra ferre non poſſe:itaq; tũ demum rem conuenturã,ſeq; inde cum pace abiturum, ſi complures proceres,quos nominatim in ſchedula deſcripſerat,quamprimum interfici iubeat.ad hæc tam inſignis impudentiæ poſtulata, ira percitus is qui ad ea cognoſcēda Cubi iuſſu prodierat, grandis natu aulicus ille ipſe qui nos ad Cubum introducere conſueuerat, abiecta quam legerat ſchedula,verbiſq; grauiſsimis in parricidas inuectus,ad extremũ addit, rebus iam deſperatis quoniam quidẽ alia ratione nõ poſſit, certè voluntaria morte ſeſe officio fideiq; ſuæ ſatis eſſe facturũ.His dictis regreſſus in regiam,coram ipſo Cubo ſtrictũ pugionem gentis more ſibi condit in viſcera, & moribundus occumbit. eodẽ ipſo leto quattuor alij, cùm præ timore occluſis ianuis non admitterentur, mox in ipſo regię periêre veſtibulo.Senis verò demortui filius,vt patrem conſpexit exanimem,præceps dolore atq; iracundia fertur in coniuratos infeſtus, pugnanſq; perimitur: tum illi pluribus locis palatio flammas inijciunt,quòd Cubus vbi ſenſit;certus prælio potius quàm incendio mortẽ oppetere,ex honeſtiſſimæ grauiſſimæq; fœminæ matris amplexu ſe proripit,vaditque cũ ſuis armatus in confertã hoſtium aciem: ibi quàm acerrimè dimicans, vẽtrem haſtili, caput ſagitta confixus, duobus præterea vulneribus acceptis in facie,cõcidit:ſuper eũ prçliantes egregiè centũ circiter aulici primæ nobilitatis viri ſternuntur:quorũ cùm animi magnitudo ac fidelitas omnium,tum præſertim adoleſcentuli cuiuſdã quartũ,deci-mum annũ agẽtis enituit:qui cùm in certamine hoſtes

pæne obſtupefeciſſet audaciæ miraculo, eumque viuum ſublato vndiq; clamore conarentur excipere; ille Cubū defunctum intuitus, ſibiq; turpiſſimum ratus Regi ſuo Dominoque ſuperſtitem eſſe; gladio confeſtim abiecto ſicam arripuit, abſciſſoque ſibimet gutture eandem ſicā adegit in viſcera. Inter hæc hoſtes, qua per incendia patuit aditus, in regiam frequentes irrumpunt; fratrem Cubi Bonzium vnà cum matre, nequaquam vel huius ſenectutem, vel illius adoleſcentiam miſerati, acerbiſſimè contrucidant: regia gaza diripitur: cuncta ferro flammaque miſcentur: honorariæ puellæ ac pediſſequæ regulorum fere ac principum filiæ & clariſſimis ortæ familijs, omnia miſerabiliter eiulatu gemitibuſque complentes, inter obſeſſos armatis exitus conantur ſibi fuga conſulere; quarum aliquæ veſtimentis etiam in illa ipſa immanitate petulāter atq; procaciter à militibus exuuntur: aliæ verò ad viginti, dū ancipiti metu diſtractę, hinc micātes horrent gladios, inde ſæuienti perterrentur incēdio; in conclaue quoddam abditæ, quo nondū flammæ peruaſerant, igne deinde graſſante opinione celerius, ibidem oppreſſæ, atq; ad vnam omnes abſumptę ſunt. porrò Cubi ipſius filiæ duæ ad pedes hoſtium proſtratę ſuppliciter, Chriſtiani cuiuſdam beneficio, in ædes propinquas amicorum, incolumes euaſêre. at mater ipſarum regina, inter ancillarum greges tum quidem elapſa feliciter, in quoddam ſeſe cœnobium recepit, paſsibus mille circiter & quingentis ab vrbe diſiunctum; ſed paulo poſt à conquiſitoribus deprehenſa, vbi ſeſe Daiondoni & Mioxindoni iuſſu morti deſtinatam eſſe cognouit; chartam atque atramentum popoſcit, ſcripſitq; ſua manu multis verbis ad filiam vtramque litteras, quarum erat clauſula, viro ſuo per ſummam iniuriam à rebellibus interempto, ſe quoque nullo ſuo merito ad necem rapi: verumtamen ęquiſſimo animo ſeſe mortem obire, nec dubitare quin hoc totum pro ſua infinita clementia de ſe ſtatuiſſet Amida, quò citius ad paradiſi gaudia peruenire, ibiq; Cubo ſuo in perpetuū perfrui ſibi liceret. Deinde obſignata epiſtola, cūm Bōzijs apud quos deli-

fuerat gratias egiſſet, ad arã Amidæ perrexit: ibi manibus ſublatis in cœlum, obtinendæ indulgẽtiæ cauſſa Amidam bis inuocat nominatim, & ſimul cœnobiarcha ad abſolutionis indicium manus capiti ſupplicantis imponit. inde regreſſa in cubiculum, elatis manibus Amidam rurſus appellans, à militibus iugulata eſt. Iam verò qui Cubo in extremo certamine affuerant, eorum ædes direptæ, ſuburbana ædificia ſolo æquata, corpora ſimul cum ipſo palatio concremata ſunt. Cubi tantùm cadauer, hoſtiũ permiſſu, à Bonzijs ad rogũ ac ſepulturam elatum eſt in cœnobium, quod ille ad eam ipſam rem ingenti ſumptu conſtruxerat. primarius autem quidã è Cubi familiaribus peregre proficiſcens, cùm rem geſtam in itinere cognouiſſet, Meacum rediјt illicò: atque vbi regiam deletam, & omnia verſa vidit in cineres; ſepulturæ locum rectà petijt, ibique diſſecto ſibimet ventre ſuper Cubi tumulum corruit. Sorores Cubi duæ ſunt Bonziæ; quas, quamuis incluſas cœnobio, nihilo minus aiunt peti conuitijs atque ludibrijs hoſtium: atque ob idipſum à ſodalibus perpetuò cuſtodiri, vigilijs diſtributis, ne ſibimet necem ex deſperatione conſciſcant. Nos interea ciuitate ad acerbum adeo ſpectaculum ingẽti pauore perculſa, cùm domum noſtram neophyti confugiſſent, ad preces ac Litanias conuerſi videlicet, mortem exſpectabamus in ſingula pænè momenta. nec ſanè, quod Bonziorum in nos odium eſt, quæque eorundem apud Mioxindonum atque Daiondonum gratia & auctoritas, multũ ab extremo periculo abfuim⁹. ſed cùm ad nos clã veniſſet pro amicitia ſcriba Mioxindoni, pectus feriens, & impietatẽ Domini ſui grauiſſimè deteſtãs increpãſq; multis deinceps nuntijs atque interpretibus vltrò citroq; miſſis, magno vix tandẽ labore impetratum eſt, ſacra iã veſte cæteroque inſtrumento in pacata loca præmiſſo, vt exſulatũ nobis abire liceret. Itaque Gaſpar Imorim ad Chriſtianos profectus eſt, ego paruam ſum relegatus in inſulam nomine Cangam. Atq; vt intelligatis, niſi hęc tã atrox repente procella exſtitiſſet, q̃ lætos Domini vineca fructus oſtẽderet, quo die diſceſſimus (is fuit ſanctæ

Mariæ Magdalenæ ſacer)eo ipſo die, quamquam in magna trepidatione ac tumultu, Bonzius vnus, laici duo è Mioxindoni familia Baptiſmi Sacramento renati ſunt. Quod ſupereſt patres fratreſque cariſſimi, vobis orandus eſt etiam atque etiam Deus, vt afflictas res pro ſua bonitate ſapientiaque reſtituat: ne ſtultis ratiocinatoribus, & occulta iudicia Domini parum æqua lance penſantibus, plus diabolus ad euerſionem Eccleſiæ Meacenſis, quàm Chriſtus ad eiuſdem tutelam defenſionemque valuiſſe videatur. Ex Iaponis inſula Canga. menſe Auguſto. MDLXV.

ORGANTINI BRIXIENSIS ad Socios Romam.

NON eram neſcius (fratres mihi cariſſimi) quàm grata veſtris auribus accidere ſoleant ea, quæ de noſtrorum hominum laboribus atque periculis ex India perferuntur ad vos. Quocirca prætermittere nolui, quin ex ijs quæ hoc anno præcipuè contigerunt, nonnulla perſcriberem, præſertim verò felicem Franciſci Lupij obitum, qui vnà cum fratribus noſtris duobus, ante vnum menſem, pro conſtanti Catholicæ fidei confeſſione à Mahometanis interfectus eſt: vt ſimul intelligatis & quantopere diuino ſubſidio veſtriſque deprecationibus egeamus; & quæ maximè requirantur in eo, qui Indicam hanc expeditionem atque prouinciam expetat.

Illud igitur primum: Patres duos, Ramirum & Alcarã è vita migraſſe (quos ignota quapiam in regione viuere putabamus) hoc anno denique pro certo cognouimus. Ij ante biennium Iaponis regna petituri, onerariam quãdam in vrbe Cocino conſcenderãt, ſanè inuiti, vel quod nauicularius vir potens, nimia lucri cupiditate, mercatores in ſuam vnius nauẽ merces imponere per vim & iniuriã cogeret: vel quòd ob idipſum nauis iniuſto põdere præ-

prægrauata preſſaque interitum haud obſcurè denuntiaret Verùm, vt æquè clemens ac iuſtus eſt Dominus, ſacerdotes hoſce duos permiſit in eodem verſari diſcrimine, quorum officium ac pia ſedulitas tot mortalibus per confeſſionem ſacram expiandis confirmandisque in extremo ſpiritu non deeſſet. Secunda nauigatione Malacam vſque delati, atque inde prora in Sinas directa, cùm iam in Sionis perueniſſent ſinum, atrox repēte procella cooritur, eo vento excitata quem Typhonem appellant. Is, ex Occidentali fermè plaga violentus erumpens, & rapida vertigine circa orizontem rotatus, aſſiduis incrementis horarum circiter viginti ſpatio circulum conficit: impetu horribili ſæuisque turbinibus vaſta illa æquora vehementiſſimè cōmouens agitanſque: decumanis vndique fluctibus inſurgentibus, qui inter ſeſe velut arietantes atque colliſi, omnem ſalutis ſpem nauigantibus adimunt. Ad hanc igitur tempeſtatem adeo periculoſam, cùm ingens etiam oneris iniqui pondus accederet, ſolutis carinæ compagibus totam nauem æſtus abſorpſit, ſic, vt nullæ planè reliquiæ ſuperfuerint. Erat in eodem curſu iuncus (onerariæ Sinenſis eſt genus) qui ſingulari Dei beneficio portum tenuit. ex eo deinde cognitum eſt, nauem, cùm imminentis exitij ſignum æneo tormento fruſtra dediſſet Sinis, proprio metu laborantibus atque ſolicitis, paulo poſt hauſtam fluctibus apparere deſijſſe.

Perculit caſus is vehementer Indiæ colonos: nam & aureorum quadringētorum millium, & permultorum hominum damnum eſt factum, complures etiam viduę atque inopes relictæ mulieres. Neque verò, humana ratione rem æſtimantibus, eius incommodi pars minima perueniſſe videtur ad nos: duobus è Societate noſtra viris amiſſis, quorum opera magno rei Chriſtianæ vſui in hiſce regionibus eſſe procul dubio potuit. quamquam ſperamus illos eò migraſſe, vbi vel maiori eſſe nobis auxilio ſuis apud Deum ſuffragationibus poſſint: neque enim parui ducendum eſt, in eiuſmodi cauſſa pro Chriſto laborantes, è vita exceſſiſſe.

Periculo ſimili perfuncti ſunt etiam Andreas Fernandus, & Ioannes Capralis: alter Sinas, alter è Sinis Iaponem petens: quorum vterque aſſeuerat pro miraculo haberi, ſi quis Thyponis violentiam effugiat, præſertim verò, ſi totam noctem ſæuire perſeuerauerit: itaq; in tali re, nautas, deſperata ſalute corporis, ad vota potius quàm ad armamenta; ad expianda peccata, quàm ad humana remedia ſolere conuerti: quippe non modò vela vis venti dilacerat, diſtringitq; malos, & quicquid exſtat ex aqua diſſoluit; ſed etiam ipſa nauigia (præſertim ſi minus onuſta ſint) arrepta, & in terras vſque longo tractu contorta affigere dicitur. Occupat autem ventus hic marium quicquid eſt Malacam inter & Iaponem, frequens à menſe Maio vſque ad Septembrem, quo maximè anni tempore hęc maria nauigantur. Vos itaque, fratres cariſſimi, qui Sinenſem hanc & Iaponicam expeditionem Chriſtianæ fidei propugnandæ gratia optatis, comparate vos ad mortem in itinere obeūdam, ſicuti obiêre duo illi priores: & contra, putate vos iter incolumes poſſe conficere, quemadmodum poſteriores hi duo, quos diximus, confecerunt. qui in hiſce verſatur orbis terræ partibus, huic nihil minus quàm de tuendo corpore laborandum eſt: ea quotidie vitæ pericula occurrunt. Et ſanè ita conſtitutum & affectum animo quemque eſſe oportet, mortem vt omninò contemnat: nimius quippe metus, & cura corporis, ſpiritalem & noſtrum & aliorum profectum haud mediocriter impedit: quod in ſe quiſque re ipſa experiri & cognoſcere facilè poterit.

Anno proximo, Franciſcus Viera Goam è Molucis veniens, cùm paululum proceſsiſſet, nauis in ſyrtes & ſcopulos incidit, factoque naufragio, mari ſeſe commiſit imperitus homo natandi: & bis ad ima demerſus, ab vrinatoribus denique ſemiuiuus ad littus extrahitur: quò cùm cæteri quoque comites fere omnes, aliqua etiam parte commeatus tormentorumque recepta, ſe contuliſſent; nouum eos periculum confeſtim excepit. cùm enim incolæ Mahometani à Luſitanis hoſtiliter

diſſide-

diſſiderent,magna eorum manus ad eos trucidandos accurrit:ſed noſtri in locum natura munitum ſeſe receperant,cuius opportunitate, itemque tormentorum vſu, ab hoſtium incurſibus tam diu ſe defenderunt, quoad nauis alia Molucenſis ereptos eo periculo Malacam abduxit. Multa Franciſcus capitis pericula narrat,quæ noſtræ Societatis homines in Molucis inſulis fere quotidie ſubeunt:mira etiam de neophytis prædicat,qui eo præcipuè anno Chriſtianæ fidei cauſſa crudeliter oppugnati,magna etiã ex parte varijs cruciatibus interfecti ſunt: cùm quidem mulieres ipſæ filiolos partim ſinu complexæ,partim manu trahentes, opulentis inſtructiſque domibus conſultò relictis, per ſyluas errarẽt,ne ſuſceptam recens Chriſtianam religionẽ eiurare aut deſerere cogerentur: aliæ verò vnà cum liberis, in IESV Chriſti confeſſione fideliter perſiſtentes, gladijs impiorum occumberent:multi præterea adoleſcentuli, eiuſdem fidei retinendæ cauſſa, ingentia maris ſpatia traijcerent,ex inſula tranantes in inſulam. Atque etiam illud,idẽ Franciſcus addebat: quo tempore Mahometanorum metu, poſt naufragium ſeſe munito illo quem diximus,continebant loco,eodem contendiſſe pueros,non plus decimum aut duodecimum agentes annum,qui noctu natantes, veriti ne per imprudentiam iaculis peterentur, clamarent: Ne librate, ne librate, Chriſtiani ſumus: quorum conſtantia noſtri ad lacrymas vſque permoti, & cæterorum quibus opem ferre non poterant calamitatem miſerati,eos in comitatum ſuum gratulantes acciperent. Quin petitis, fratres, vt vitam vobis in hiſce regionibus ponere liceat, quoniam quidem ipſæ mulierculæ puerique ad mortem pro CHRISTO obeundam exemplo ſuo nos prouocant?

Qui è noſtris in ora Comorinenſi rem Chriſtianam procurant,ijs grauiſſima impendent pericula tum à Mahometanis,tum à Narſinganis,quos Badagas vocant,regiorum fermè vectigalium exactoribus. Eſt etiam in primis importunum & contumax genus hominum militarium, qui Naires vulgo dicuntur. Ex ijs quidam iuri

dicundo præpoſitus, cùm in templo noſtro forum ageret, Andreas Fernandus (qui Romano in iſto collegio quondam verſatus eſt) indignitatem rei non ferens, Mahometanum inde amouere omnino cõſtituit: ad eumq́; conuerſus: An tu facilè patiaris (inquit) eiuſmodi munera in veſtris phanis exercere Chriſtianos? reſpondit ille: nequaquam. Rurſus Andreas: ita ne verò? delubra veſtra dæmoni dedicata, nulli functioni quæ vobis minus decora videatur, patere permittitis: nos noſtra templa vero Deo ac Domino conſecrata per ſummum ſcelus profanari ac pollui negligemus? tum acriori etiam ſpiritu: Apage, inquit, apage te. Atque hac increpatione permotus barbarus in præſentia exceſsit ille quidem, ſed paulo poſt, vt erat animo elato ac ſuperbo, doloris impatiens, armatorũ plus centum coacta manu rediijt, vt Andream occideret: quaſi verò non vnus in id facinus foret ſatis. Andreas aũt, cognita re, neophytum comitẽ ſuum, ne quid primo illo impetu caperet detrimẽti, magna feſtinatione in templo concluſit: ipſe pro foribus, innixus arundine conſtitit, mortẽ exſpectans. & Mahometani quidem arcubus & ſclopis inſtructi cùm adeſſent, hortati ſe inuicem ad manus Andreæ inferendas, ibidemq́ue ſatis diu morati (ex quo diuinam prouidentiam in Andrea tuendo facilè intelligas) deniq; re infecta, nullo planè reſiſtente, diſcedunt, hominem prorſus intactum atque illæſum relinquunt: ille verò, eiuſmodi euentu erectus, & in ea ſententia confirmatus eſt, placere Deo, vt improba illa ethnicorum iuris dicundi cõſuetudo è ſacris ædibus tolleretur. itaque rem magno conatu aggreſſus, quod voluit ea tota regione perfecit. Idem cùm neophytum, qui à baptiſmo ſeſe Mahometanis ritibus contaminare non dubitauerat, in cuſtodiam tradi iuſſiſſet; pagani ij apud quos neophytus piaculum illud admiſerat, publicis nuntijs ab Andrea petunt vt hominem eximat è cuſtodia, liberumq́; dimittat. æquũ eſſe negat Andreas. Illi iterum ac tertiò repetunt, mortem inſuper minitantes. cùm nihilo magis flecteretur, facta manu in hominẽ ire conſtituunt. certior fit ea de re Andreas

dreas à quibuſdã Chriſtianis monentibus vt neſcio quò ſe recipiat: verùm ipſe recuſat, vtrumque locum inquiens hoſtibus æquè eſſe obnoxium. Tum è Chriſtianis quidam: Vis ne, ait, pro tua defenſione populus ad arma concurrat? Nequaquam, reſpondit. nauigiũ vos mihi dumtaxat in fugam, ſi opus erit, inſtruite. Hæc verba dum fiunt, ecce tibi repente magna hoſtium multitudo ſuperuenit; qui cùm Andream aliquandiu circumſteтiſſent (mirum dictu) ne aſperioribus quidem verbis eo compellato, nedum occiſo digreſſi ſunt.

Pagus eſt alius Mahometanorũ, qui, cùm acre incenſumque Andreæ ſtudium Chriſtianæ fidei propagandæ ferre nõ poſſent; communi conſilio cùm primum illac ei tranſire contingeret, ipſum è medio tollere decreuerant. verùm ſimulatque eò peruenit, tanto eos terrore Dominus perculit, vt quaſi cum ingenti exercitu in oppidum irrupiſſet Andreas, ita ſeſe abderent omnes, nec apparere quiſquam auderet in publico.

Hæc, vt dixi, atque alia huiuſmodi pericula in eo tractu ſunt pæne aſſidua: vt noſtri imminentibus hoſtibus, loca ſæpè mutare, ſæpe etiam lintres conſcendere, atque in mari pernoctare cogantur. Mahometana eſt natio Malabarica. ij fermè piraticam exercent, Chriſtianis maximè infeſti, quod multi iam è Societate noſtra ſenſerunt. Petrus Vaes vnà cum Socio miſſus Damanum, pæne iam abſoluta nauigatione, quinque Malabarium biremes obuias cùm vidiſſet, quàm celerrimè ad littus appulſo nauigio, cum reliqua nauali turba, vectoribuſque deſcendit: nec tamen ita maturare licitum eſt, quin Malabares extremum agmẽ aſſequuti, viros aliquot fœminaſque perimerent. Noſtri duo non tam pernicitate corporis, aut robore (triduana præſertim inedia & valetudine prope confecti) quàm ſingulari quodam Dei beneficio præſentique ope, ex hoſtium elapſi manibus, imminente iam nocte ſeſe ignotis inuijſque itineribus ac ſaltibus commiſere. Augebant metum hinc indagantes piratæ, inde incolę Chriſtianis infenſi cumq; totam fere noctem errassent, deniq; labore ac defatigatione victus

Alfon-

Alfonſus in itinere ſubſtitit, ſociumque compellans: Mihi quidem, inquit, harum gentium feritatem (quoniam ſic placet Deo) diutius euitare non licet. Tu tibi, frater, ipſe conſulito. Interea ſe dies aperit, armatorum aduentantium manipulum adſpiciunt: haud dubiam rati ſibi cædem imminere, ad preces, vt in re tali, cõfugiunt, ambo ſe ſe victimas offerunt Deo. Sed res contra quàm putauerãt, cecidit; nam Brachmanes quidam eius regionis in primis opulentus, deſcenſione piratarum audita, ad noſtros conquirendos periculoque eximendos, eam armatorum manum vltrò dimiſerat: ij ſublatum in humeros Alfonſum, pone ſequente ſocio, ad Brachmanem perduxerunt, qui eos liberaliſſimè exceptos, cibo ſomnoque refectos, datis etiam præſidij cauſſa comitibus, liberos Damanum abire permiſit. Eximiam huiuſce Brachmanis (in tanta præſertim barbaria) humanitatem ac beneficentiam Dominus pro ſua benignitate compenſet. Idem Alfonſus Damano Goam reuertens, in piratas denuò incidit, verùm euentu meliore, quippe à Chriſtianis prælio commiſſo, birẹmi vna, celocibus duabus prædones exuti ſunt.

Petrus quoque Martinius hoc anno Bazainum ex obedientia nauigans, in hoſce Malabares incidit: à quibus proculdubio captus eſſet, niſi egregiè inſtructum, quo vehebatur actuarium, medios hoſtes felici conatu atque impetu perrupiſſet: quæ tamen res, haud omnino ceſſit impunè: etenim nauarchus noſter in ipſo tranſitu grauiter à prædonibus ictus eſt.

P. verò Dionyſius hoc item anno tendens Cocinum, cùm ex itinere Mangalorem attigiſſet, vbi tum caſtris poſitis Luſitani vrbem obſidebant Reginæ cuiuſdam Chriſtiani nominis inimicæ (quam vrbem deinde captam euerterunt) rogatus vt deſcenderet ad militis confeſſionem audiendam periculoſo vulnere laborantis, cùm iam eſſet in littore, barbari nec opinantes Luſitanos magna vi repente adorti, nonnullos etiam qui erãt cum Dionyſio occidunt: ipſe vt ſe ad actuarium reciperet, non minori periculo in mare ſe proijcit, natandi

peritia nulla, mortique præſenti quorundam ope ſubtractus eſt.

In eodem exercitu verſabatur cum Socio vno Ioannes Franciſcus Stephanonius. is pręter quàm quod militum confeſſionibus audiẽdis, cùm res exigeret, operam dabat, ſæpe etiam hoſtium telis caput obijciebat ſuum. quippe qui, quotieſcunq; certandum eſſet, in primis ordinibus imaginẽ pręferens Crucifixi, militibus cohortãdis inſtaret. circa quem pugnantes cùm caderent plures, incolumem ſemper eum diuina prouidentia præſtitit.

Naues Chriſtianorum duæ cùm ab Armuzia ſoluiſſent, in Malabares inciderunt, quarum altera capta eſt: altera Dei beneficio effugit, quam Petrus Touarius cũ Socio item vno conſcenderat.

Iam verò tres alij è noſtris, in ijs Melchior Nonnius, Goa Cocinum verſus profecti, circa mediam nauigationem Malabaribus hiſce piratis occurrunt, qui celocibus aliquot, & hippagine equis onuſta, quam de Chriſtianis antea ceperant, onerariam noſtram aggredi non dubitarunt, in primis totius Indiæ grandem ac validam. Sed non paruo ipſis ea ſtetit audacia: victi quippe fuſique ſunt, multis ipſorum in prælio cæſis: hippagine etiam à noſtris recepta. Nimis longum faciam, ſi cunctas eorum inſidias perſequar, quas nemo noſtrorum hoc anno expertus non eſt, cui quidem hæc maria nauigare contigerit.

Salſetanæ inſulę in proximo ſunt, in quibus ethnicorum ducenta, Chriſtianorum duo circiter millia numerantur, in eccleſias quinque deſcripta, quibus in ſingulis bini è Societate rem Chriſtianam adminiſtrant. Has porro inſulas euripus bene longus à continenti diſiungit. in euripi littore ſtatio quædam eſt, vbi à prætereuntibus etiam viatoribus Salſetani barbari vectigal per ſummam iniuriam exigunt. eò cùm perueniſſet vnus ex decem ijs, quos in ea diœceſi verſari diximus, paucis neophytis cuſtodiæ cauſſa comitantibus, vt è Socijs quendam inuiſeret, Mahometanorum actuariolis permultis, breui temporis ſpatio circumuentus eſt. Ac

primo

primò quidem ſat molli brachio de noſtris conqueri incipiunt, quòd in tranſitu ad portorium ſoluendum appellere negligant: deinde, cùm ſacerdos mercatorem ſe negaret eſſe, nec huiuſmodi oneribus obnoxiũ; irati nauigiola ſenſim applicant, neophytorum arma nonnulla ſurripiunt, ſacerdotem ipſum *iniectis manibus* vi conantur abducere: quod vbi minus è ſententia ceſſit, vniuerſam denique feritatem ac malitiã expromunt: contis, iaculis, lapidibus hominem petunt, ingenti arrepta parma ſe protegentem, neophytis etiam egregiè propugnantibus: quorum vnus, cùm iam eius loci præfectus grauem ictum in caput ſacerdotis libraret, aliam nullam cernens defendendi rationem; ex arcu quem habebat ad ductum, emiſſa repente ſagitta Mahometanum traijcit: is continuò moribundus in mare delabitur, tum cæteri ſe recipiunt, ſacerdote ex altera parte ſemiuiuo relicto, parma (cuius munimento ſeruatus eſt) locis compluribꝰ perforata. Eo caſu cognito vicini Brachmanes in ſubſidium frequentes accurrunt, & quadam quaſi lectica è lignis ac linteis raptim extructa, exceptum hoſpitio ſacerdotem admirabili quadam humanitate, quibus poſſunt medicamentis curant, deinde vehiculo ſatis commodo impoſitum, ad ipſius ædem, vt inde Goam tranſueheretur, deportant: Goam demum delatus ex vulneribus æger, dies amplius quadraginta decubuit. Atq; iam antea ille ipſe præfectus alios tres è noſtris ibidem interceptos domumque ſuam abreptos, multis probris, contumelijsque vexauerat.

Nondum vigeſimus agitur dies, cùm ibidem Balthaſar Gagus eſt captus: ac Pondam perductus, à Mahometanis Præfecto regio ſiſtitur. Expoſtulanti quod vectigal ſibi non ſolueret, & quædam alia querenti, Balthaſar ſatisfecit egregiè. Tum ad Chriſtianos quoſdam iuſſus diuertere, incolumis ad noſtros poſtero die remiſſus eſt: nimirum propterea quod Prætor Indiæ cognita re, ſtatim omnes huius inſulæ exitus cuſtodijs occuparat, edicto propoſito ne cui prorſus Mahometano excedere liceret: multo etiam vehementius acturus atque

ſeuerius, ni Gagus tam propere dimiſſus fuiſſet.

In eadem Salſetana regione Gagus in latrones cùm incidiſſet, ſummo Dei beneficio manus eorum effugit: quod ſclopus iam in ipſum intentus, flammam è fomite non arripuit. Hoc verò tempore ea loca Mahometanis aliiſque graſſatoribus admodum infeſta nuntiabantur, magno vtique noſtrorum periculo: quos tamen (vt ſperamus) Dominus pro ſua clementia proteget. Prætor etiam, quo die hæc ſcripſi, militum cohortem ad eos fines tuendos miſerat.

Iam verò de Franciſco Lupio noſtro quid dicã fratres? de cuius obitu è Melchioris Nonnij epiſtola, regionibus illis pro Societate præpoſiti, ſic accepimus. Idoneam nactus nauem, & cùm cæteris rebus, tum verò epibatis nautiſque plus centum inſtructam, vnà cum fratribus, eiuſdem Melchioris iuſſu conſcenderat. iter vnius diei prouecti, poſtridie in Malabarium celoces quindecim incidunt. pugna committitur, quam noſtra nauis, vt erat egregiè ornata, ad veſperã vſq; fortiter ſuſtinet. ad extremum, intentis in præliũ Chriſtianis, tormentario pulueri caſu quodam ignis admotus adeo vehemens excitauit incendium, vt primo impetu ſuperiore nauis parte diffracta, homines aliquot in mare proiecerit. quo viſo hoſtes nauigia propius admouent, partim vt natantes excipiant: partim etiam vt aliquid, ſi poſſint, ex onerum reliquijs rapiant. ſæuiebat ignis interea, multiſque iam partibus comprehenſis, oneraria inſtar fornacis ardebat. Vectores ac nautæ, prout ad quemq; ignis acceſſerat, ita ſe quiſque è naui præcipites dare: cum vita ſeruitutem paciſci. noſtri quattuor, etiamnum in angulo, quo nondum flammæ peruaſerat, continere ſeſe, & preces ad Dominum fundere, incerti quod potiſſimum optarent exitij genus: quippe, ſi eodem loco perſiſterent, iã iam deflagrandum: ſin mari ſe crederent, vel aquarum vi moriendum ſibi eſſe cernebãt, vel hoſtium certè iaculis, ni vellẽt in ipſorum poteſtatem venire, quos à Societate noſtra præſertim, capitali odio diſsidere non ignorabant.

tabāt.cùm diutius deliberaſſent,rem totam denique Dei bonitati committere,ac cæteros imitari cōſtituunt.dum igitur in alto iactantur, Franciſcum è tonſura capitis pro ſacerdote cognitum illicò Mahometani in celoces accipiunt,certi hominem aut vita priuare,aut à CHRISTO diſiungere.quærūt ex eo proinde,velitnè,CHRISTO deſerto, Mahometem ſectari: ego verò nequaquam,ait egregius CHRISTI miles. inſtare illi acrius,cædemque,ni pareat, ſtrictis intentare mucronibus. at ipſe fortioribus etiam oculis, eadem illa reſpondit. qua viri conſtantia ad rabiem concitati ac furentes barbari crudeliter hominem contrucidant. ille præclaro nobis veræ virtutis documento relicto, dæmonis victor migrauit ad Dominum. Huiuſmodi triumphi ad ſacroſanctæ fidei amplificationem vtinam Dei benignitate quam plurimis nobis obtingant.

De reliquis,duo,vel eundem exitum ſortiti, vel inter narandum lanceis confoſſi putantur.id autē ex eo coniicitur,quòd omnium captiuorū indicem,ſeu catalogum accepimus, in quibus vnus dumtaxat numeratur è noſtris:quocirca duos,vt dixi, mortuos arbitramur. Melchior ab eodem loco abeſt propius. is totum euentum clarius fortaſſe cognouerit,Romamque perſcripſerit.

Reſtat quartus, Antonius Dionyſius nomine. hunc ad terram enatantem prædones cur diutius perſequerētur,non fuit:alij quippe iam in littore ad prædam parati conſtiterant:à quibus Antonius,quæ gentis eſt impudentia & immanitas, omnibus etiam interioribus veſtimentis exutus, in oppidum quoddam abreptus eſt. Hunc Mahometani incolæ adhuc ignari quiſnam ſit, in vincula catenaſque coniectum ita benignè tractare dicuntur, vt nudus humi cubet ſtragulo culcitrave nulla, non plus ſcutellam oryzæ quotidie in cibum accipiat. ſed eum Goæ propediem affore ſperabamus, quandoquidem in redemptionem eſt iam curata pecunia.

Nunc,quoniam tum ex hiſce difficultatibus & incommodis,tum ex alijs, quæ ad vos è Iapone fortaſſe perſcripta ſunt,ſatis vt arbitror intelligitis, in haſce Indiæ

regiones

regiones venire, aliud eſſe nihil, niſi doloribus mortique, Chriſti Domini cauſſa vltrò offerre ſeſe; modum epiſtolæ faciam, & alia pericula ſilentio prætermittam, quæ maiorem etiam animi virtutem roburque deſiderant. Illud vos tantùm rogo, & per commune omnibus nobis beneficium huiuſmodi noſtræ vocationis obteſtor: vt pia quadam abdicatione rerum omnium non omiſſis interim aut neglectis ijs, quæ veſtræ fidei curæque commiſſa ſunt) expetatis ardenter, Deumque aſſiduè deprecemini, vt liceat vobis ad animas veſtras & corpora eidem immolanda, in hæc loca contendere, vtique ad idipſum in primis accommodata. Quod vt impetrent pauci, non parum tamen omnes ea petitione profecerint. etenim ſi Dei thronum atq; præſentiam frequẽtare, caput vitamque veſtrã pro ſalute animarum ei deuouere non deſieritis: profectò veſtra ille ſtudia non modò pro ſua bonitate approbabit, ſed etiã pro merito cuiuſq; remunerabitur. Præterea, fieri non poteſt ad mortem vt ſe quiſpiam cõparet, quin idem ab hac vita miſera ſeſe diuellat ac ſeparet. Dicam planius: quiſquis pro Chriſti Domini gloria mortem verè & ex animo exoptat, idem nullo negotio prauas animi cupiditates coërcet, quę res ad Deum & ſanctè colendũ & facilè, valet plurimum. Itaque ſic habetote fratres mihi cariſſimi: eos impetus animi eaque deſideria, quæ fundamentis huiuſmodi non nituntur, aſſidua precandi exercitatione coniuncta, nequaquam eſſe huic Indicæ legationi atque oneri paria: quippe, quò min⁹ fundata ſunt, eò facilius varijs & quotidianis incommodis labefactata ſubſidunt paulatim & concidunt. contra, ſi matura ſtabilique virtute ſubnixa fulciantur, ingruentibus laboribus atque periculis non modò non quatiuntur, aut corruunt, ſed etiam magis magiſque confirmantur & corroborantur in dies. Quocirca obſeruet etiam atq; etiam vnuſquiſque ſe, videatque quemadmodum ambulet: omnibus autem nobis ad ſanctam ipſius voluntatem ac placita ritè exſequenda, ſpiritum Deus ipſe, vireſque ſuppeditet. Amen. Goa V. Cal. Ianuarij. M D L X V I I I.

FRANCISCI CAPRALIS, AD Io. Baptiſtam Montanum.

SVperioris anni res geſtas in vinea Domini ſcripſi ad te antea fuſius. nūc quæ ſint deinceps acta narrabo. In ditione Barptolemæi dynaſtæ verſatus adhuc eſt Ficeredius, vbi Chriſtiani ſubinde facti complures, in ijs nobiles aliquot. Cætera ex ipſiusmet Ficeredij litteris cognoſcentur. Porro in hac vrbe Cochinoco, vbi fermè agit Balthaſar Lupius, multæ confeſſiones per interpretem ſanè magno cum animarum fructu ab eodem exceptæ. Complures etiam inſigni ante id tempus pertinacia, flexêre tandem animos, & præter omnium ſpem ſeſe ad Chriſtum adiunxêre. Præterea, cùm graue inſtaret huic neophytorum gregi periculum partim ab ipſomet regulo, qui à Chriſtiana religione vehementer abhorret; partim etiam à quorundam leuitate, qui nondum erant in fide fundati; diuinitus factum eſt nec opinantibus nobis, vt multi primùm ad verbum Dei audiendum, deinde etiam ad Baptiſmi ſacramentum accederent: & hoc ipſo tempore numerus augebatur in dies. Quo de genere toto quoniam ad vos puto Balthaſarem ipſum plura ſcripturum; hæc ſtrictim attigiſſe contentus, veniam ad res Amaguſanas, qua in vrbe ego, & Ludouicus frater, & Laurentius Iaponius hyemauimus hoc anno, ipſius Amaguſani Toni rogatu: qui cùm Euangelij audiendi cauſſa crebris me litteris inuitaſſet; nec mihi, nec ijs quos ea de re conſului, vllo pacto amittenda viſa eſt adeò præclara Chriſtianæ propagandæ religionis occaſio. Fūdum igitur venimus primùm. quo nomine oppidum in primis munitum ac frequens, quidam ex Toni popularibus obtinet. Hic, vbi è naui deſcēdimus, obuiam nobis è nobilitate prodiêre permulti nō ſine lectica, qua trium circiter millium interuallo ad oppidum vſque deueherer. neque tamen ea ſum vſus, quāquam id illis admodum ęgrè ferentibus. Bonziorum de

inde

inde cœnobio excepti ſumus, vnde ipſi cum ſuis idolis Toni iuſſu paulo ante migrauerant. Huc ille nobis cùm xenia protinus miſiſſet, paulo pòſt ipſemet nos gratulabundus inuiſit. Affuêre mox magiſtratus etiam, publicè gratias agentes nobis, quod ad legem Dei prædicandam veniſſemus ad ſe. Paucis dehinc diebus in adeundis officij cauſſa principibus, & ciuium beneuolentia concilianda conſumptis; conciones in eodem cœnobio haberi cæptæ; ad quas preter cæteram turbam Tonus quoque cum arcis præfecto & alijs proceribus ventitabat, eo quidem animi ſenſu, vt ex ijs aliquot ipſo ſtatim initio baptiſmum expeterent. Sed enim Diabolus in humani generis perniciem intentus, cùm futuræ meſſis copiam cerneret, conatui noſtro ſeſe vehementer obiecit. Dynaſta Xichienſis eſt Amaguſano finitimus, cuius in ditione nonnullas habemus Eccleſias, Michaele Vaſæo præſide; is ad Luſitanorum allicienda nauigia, tantiſper dum eos falleret, ſuſcepta Chriſtiana religione, deinde per ſummum ſcelus perfidiamque deſerta; dæmonis inſtinctu (quem ſibi apparentem aſpectabili forma & adorare coram & alloqui dicitur) nec non Bonziorum ſuaſu, quos plerunq; graues aduerſarios experimur, cognita propenſione Amaguſani populi ad fidem Euangelicam; tam multiplices adhibuit machinas ad Tonū cæteroſque ab ea mente auertendos; vt res tota frigere continuò cæperit. Quod ego magno meo dolore cùm vidiſſem; ne in ijs locis operam diutius perderē; parum abfuit quin re infecta redirem. ſed ne nullum omnino exſtaret operæ pretium, placuit experiri ecquid in oppido vicino profici poſſet, cùm alijs nominibus celebri, tū quod illic Tonus maiorem ferè partem temporis habitat: ſed ibi quoque deſertoris eiuſdem, & aliorum Diaboli ſatellitum ſcelere aditus nobis omnes ad animarum ſalutem obſtructos offendimus. itaque trium circiter menſium ibidem ſpatio per ingentes labores, ſummamque hyemis aſperitatem exacto, cùm nulla iam ſupereſſet rei bene gerendæ ſpes; ecce tibi repente immutata diuinitus voluntate Amaguſanus Tonus baptiſmū

efflagitat,idq́; cum multis,quos imitati deinceps ex alijs quoq; vicis,& oppidis plurimi ſeſe ad Chriſtianã Eccleſiam aggregarũt. in ijs etiam (quod mirére) Bonzius cõcionator inſignis, idemq́; princeps Icoxuanæ familiæ, q̃ in his locis hominũ ſecta Lutherianæ videlicet in Europa reſpõdet: ſiquidẽ ad beatitudinẽ requiri aliud nihil affirmant, præter vnius nomẽ Amidæ: eiuſque præſtãtiſſimis & ſalutaribus humano generi meritis iniuriã fieri, ſi quis ópera virtutis, & ſuam cuiuſq; induſtriam eſſe præterea neceſſariã ducat. Cõuerſus ad Chriſtũ eſt etiã Toni filius adoptiuus, eximia ſpe ſummæ virtutis adoleſcẽs: huic ante baptiſmum magna fuêre cũ Bõzijs, & Camiſama Toni vxore certamina. ſed omnes difficultates Deo adiuuante prupit amor cognitæ veritatis, & mira quædam animi inuicti conſtantia. idemq́; duodecimo quàm renatus eſt die, cùm audiſſet nos profectionẽ parare, voluit omnino vel minima quæq; delicta ſacramẽto cõfeſſionis eluere. ac mihi negãti opus eſſe, quod è recẽti baptiſmo emerſiſſet ab omni labe purus ac ſplẽdidus; inſtitit nihilominus ille, cũ diceret ignorare ſe quidnã ſibi euenturũ eſſet abſente me. Ceſſi igitur deniq; incenſis officio precibus, & aures neophyto præbui, tã ſcienter, tã diſpoſitè ſingula recenſenti, vt non ſine ſtupore ego quidẽ oblatam eius animo lucem, & impertita diuinitus chariſmata recognoſcerem. Atque hæc antequam ego diſceſſi. poſtea verò (quemadmodũ ad me delatũ eſt) Camiſama accerſitum adoleſcentem interrogat; num Chriſtiana ſacra ſuſceperit, quãquam inuita ac repugnãte ſe. Ille verò quod erat fatetur ingenuè. Tũ indignata mulier, & ſua in eũ beneficia, & illius ingratum in ſe animum exprobrans; iubet illum vultu ſeuero confeſtim è ſua domo faceſſere, neque ſuum in conſpectum venire poſt hac. qua denuntiatione adoleſcens non modò non exterritus eſt; ſed etiam diſertè reſpõdit: ingenti ſeſe gaudio exſilij ignominiam, & incommoda pro Chriſti nomine ſubiturũ. ſed cùm ad templum à neophytis nuper exſtructũ veniſſet, reiq; totius manaſſet oppido rumor, adfuit Tonus ipſe continuò, & Bonzio quodã nobili ſe-

cum

cum adhibito, qui adoleſcentem à teneris educarat; multis precibus mitigata Camiſama, in eius gratiã innoxiũ filium incolumi Chriſtiana fide reſtituit. Cum his ergo manipulis Dei beneficio Bũgum verſus inde profectus; Fundum ex itinere attigi denuo: prolatisque Toni litteris, quibus ad audiendum verbum Dei cunctos adhortabatur, ea fuit rerum cõuerſio, is ardor animorum, vt qui paulo ante nefario conatu prædicationẽ Euangelij vel maximè diſtinuerant, in ijs etiã quidam è numero Bonziorum, immutati ſubitò ſeſe ad nos adiuuandos enixè conferrent. Itaq; diebus octo decemve quibus ibi ſubſtitimus, præter aliam turbam, plus viginti è principibus ad Chriſtum adiuncti ſunt. exædificandi præterea tẽpli cura mandata certis hominibus, tantus denique omnium exſtitit motus, vt cùm primùm huc redirẽ, ſeſe Chriſtianos fore vniuerſi promitterent. ipſe verò dynaſta Fũdanus cur nomen Chriſto dare ſuperſederet, id cauſſæ afferebat, quod è patrijs legibus neceſſe foret ſibi, dũ gens tota prophanos ritus abijciat, publicis eorum ludis atque celebritatibus intereſſe. itaque baptiſmo in proximum annum dilato, precandi formulas interim è catechiſmo ediſcebat. Qui in Amaguſanis finibus baptizati ſunt, eorum numerus in vniuerſum eſt duum circiter millium. In Bungenſi autem ditione conuerſi aliquot: quidam etiam languentes erecti. Iam verò in ipſa quoque Xichi regione, quamuis deſertore illo dynaſta furente minaciter, cùm aliqua facta eſt ad Chriſti gregem acceſſio, tum inſuper edita nonnulla ſunt veræ fidei ac pietatis illuſtria documẽta. Cùm enim è neophytis quidam propoſita capitis pœna perterritus, quæ humana fragilitas eſt, à Chriſti nomine defeciſſet; id vxor eius ita indignè tulit, vt vnà cum filio ſeſe à viri conuictu & cõſortio protinus remoueret, fortiter increpãs: Auertat à me Dominus, vt cũ eo viuam, qui mortis metu Chriſtum eiurauerit: quo facto miſer ille compunctus intimis ſenſibus, & culpã agnoſcẽs, noctu clã ad Michaelem Vaſcum acceſſit: & effusè flens, ducensque ex alto corde ſuſpiria, locum pœnitentiæ ſuppliciter petijt, pa-

ratus tanti peccati quodlibet ſubire ſupplicium: quin etiam certum ſibi eſſe affirmans, relicta patria fortuniſque omnibus in Chriſtianorum loca migrare, vt religionem ſuſceptam liberius colere ſibi liceret. nec fefellit fidem. nocte intempeſta ipſe cum fratre ac duodecim præterea conſilij eiuſdem ſocijs, abijt. qui omnes re familiari & agris, facta iam ſemente, neglectis, vagi & egentes Chriſto ſeruire potius, quàm domi diuites, & apud Principem gratioſi ac potentes idola colere, maluerunt. Nec minor in cæteris illius terræ neophytis, quam quam numero paucis teneriſque virtus enituit. Grauibus enim edictis contra Chriſti cultores à tyranno propoſitis; tantum abſuit, vt illi ab inſtituto recederent: vt etiam in exſilium voluntarium Chriſtianorum oppida patrijs focis boniſque relictis abire; vel ſi res ita ferret, vitam pro Chriſto profundere communi conſenſu decreuerint. Qua cognita re, dynaſta damnum ſimul & inuidiam veritus, reuocauit edicta: & accito ad ſe Michaeli noſtro multa promiſit.

Facata eſt vrbs in primis celebris, quæ hoſtili rabie cum alijs oppidis nuper incenſa & euerſa, ac denuò propter loci opportunitatem exſtrui cœpta, paulatim ſpeciem veteris frequentiæ recepit: numeratque iam nunc ædificiorum ad tria millia, cùm decem millibus antea cenſeretur. hic ego & Ludouicus in tranſitu dies quattuor vel quinque morati, Chriſtianos aliquot fecimus; multo plures vtique facturi, ſi menſem vnum ibi ponere licuiſſet, is erat hominum vndique concurſus ad nos. Aedificabat ibidem hoc tempore templum ſuo ſumptu neophytus quidam. totus verò grex aliquem ſacerdotẽ magnopere poſtulabat: ſed nemo erat quem daremus, magno ſanè meo dolore: nam & illius populi inclinatio ad fidem; & ingens nationum varietas eodem commercij cauſſa confluentium, præclaram oſtendit copioſæ materiem frugis. Nuper etiam dynaſta quidam decem circiter à Cochinoco leucis, & locum nobis templo excitando, & in parochi ſumptus vectigal annuum detulit. Alijs item locis noſtri ob idipſum valde expe-

tuntur:

petuntur:ſed tanta paucitas eſt, vt nedum alia quærere, ſed ne parta quidem tueri poſſimus: perit enim non vno loco Chriſtiana res operarum inopia:quanto animi noſtri mœrore non dico.magna tamen eramus in ſpe fore, vt Dominus pro ſua clementia ac bonitate ſubſidium nobis aliquod tam neceſſario tempore mitteret: præſagiebatque neſcio quo modo mens,te quoque affuturũ. optabam quidem certè vel maximè:non ſolùm vt amiciſſimi viri congreſſu & colloquio fruerer: ſed etiam vt exemplo tuo monitus ipſe me recolligerem,quippe iam pridẽ varijs curis &occupationibus valde diſtractus.Nobis Deus vberem gratiam & ſui nominis caritatem cunctis infundat,vt omnibus in rebus ei quàm diligentiſſimè ſeruiamus. Amen.Cochinoci.IX.Calend.Octobris. MDLXXI.

LVDOVICI FROII ad Antonium Quadrium in Indiam.

QVA mentis humanæ peruerſitate fieri dicendum eſt,Pater,vt quæ nobis Deus bona largitus eſt,ea carendo fere magis quàm fruendo ſentiamus? Id adeò ex obitu Vatandoni Comidoni clariſſimi atque optimi viri quotidie certius ego quidem experior.cuius de incredibili ſtudio erga nos nomenque Chriſtianum vniuerſum,licet ſæpius te per litteras docuerim ante hac;tamen hoc tempore, cùm ille ingenti mœrore bonorum omnium in bello ceciderit, faciẽdum mihi exiſtimaui,vti paulo fuſius ad te perſcriberem,nam & grati memoriſque animi officium id vtique poſtulat,& ipſa commemoratio laudum ipſius, leuat aliqua ex parte dolorem meum;& ad celebritatẽ & gloriam Diuinæ prouidentiæ pertinere videtur, intelligi,nobis, in tam remotis regionibus inter Bonziorũ inſidias,& intenta in nos barbarorum tela verſantibus,nõ

deeſſe ne ex ipſis quidem principibus ethnicorum;tum noſtræ ſalutis,tum Chriſtianæ religionis ac fidei propu gnatores acerrimos. Ac quò res tota clarius pateat,repetam paulo altius initia ipſa & originē eius amicitiæ,quæ nobis cum illo interceſſit. Chriſtianus eſt quidā in hoc Meacenſi tractu nō modò generis claritate conſpicuus, verùm etiam propter egregiam virtutem ac probitatem ſumma apud oēs gratia, nomine Darius Tacaiama Fidanus. Is cùm pro ſua in Deum pietate,proque ea neceſſitudine,quæ ſibi erat cum Vatandono, de rebus diuinis,deque inſtituto noſtræ Societatis eſſet aliquoties cū eo familiariter collocutus;hominem denique perpulit, vt concionis audiendæ cauſſa ad templum noſtrum accederet. Cùm igitur ad Gaſparem Vilelam vterque veniſſet,ex ipſo Catechiſmi exordio diſputatum à noſtris eſt horę amplius ſpatio,vnum eſſe Deum fontem & originem rerum omnium; qui quæ videntur quæque non videntur,ex nihilo cuncta creauerit;ac ſimul peruerſitas & amentia ſectarum Iaponicarum multis rationibus refutata eſt. Quæ omnia Vatandonus homo ingenioſus cùm & patienter ad finem vſque audiſſet,& tamquam rationi rerumque naturæ conſentanea valde probaſſet;egit in præſentia Gaſpari gratias,operamque ſuam illi benignè admodum detulit. & quoniam certis de cauſis erat ei confeſtim in regnum Vomi (quæ ipſius fuit patria) recedendum;ad extremum adiunxit, vbi vacaret, ſe ad audiendum Dei verbum eſſe rediturum. Sequuta deinde Cubi cædes eſt, cumque ab iiſdem coniuratis, qui Cubum oppreſſerant,crudeliſſimis hominibus, & Chriſtianę fidei inimiciſſimis,nos quoque ad necem inquireremur; fuga nobis coacti conſulere,multis peragratis locis,ad vrbem Sacaium denique venimus,vt ibi tuto loco,& Meacenſi ditioni finitimo,bellorum exitum,& occaſionem aliquam redeundi Meacum exſpectaremus. Interea Vatandonus, cuius animo altius inſederāt quæ de vno cœli,terręq; Domino ac Deo nuper audierat;mirabiliter auidus plura diſcendi,petiit à Dario Tacaiama per litteras,vt à Gaſpare Vilela Iaponium aliquem Diui

næ le-

næ legis interpretem ſuo nomine poſtularet. quod vbi Gaſpar cognouit; miſit ad eum protinus Damianum, in erudiendis Iaponijs popularibus ſuis in primis exercitatum. qui dum magna ſpe rei bene gerendę concepta, Vomim iter intendit; eo ipſo tempore demortui Cubi frater Cauadonus Voiacata, elapſus è coniuratorum custodia, ad Vatandonum opis implorandæ cauſſa confugit ſupplex: quem ille non modò benignè exceptum ingenti ſumptu & munificentia plus annum in arce ſua Coca fouit atque cuſtodijt, magno ob idipſum ære alieno cõflato; ſed etiam, vt in fraternum imperium reſtitueret; finitimos Reges nationeſque circumire, atque omni ratione ſolicitare non deſijt, quoad Nubunanga Rex Voaris, armatorum quinquaginta millium exercitu cõparato; & Mioxindoni & Daiondoni, qui coniurationis principes fuerãt, repreſſa audacia, quem dixi exſulem, in fraternis opibus & gradu honoris ampliſſimi collocauit. Id fuit cauſſæ, cur Vatandonum abſentem patria, & rebus grauiſſimis occupatum Damianus inuenire, ac per otiũ (vti ſperauerat) religionis Chriſtianæ myſteria docere nequiuerit. Venit deinde Sacaium Vatandonus vnà cũ præcipuis ducibus exercitus Nubunangæ; cumque apud eum eſſet etiam Darius Tacaiama, tempus opportunum ratus Meacenſis Eccleſiæ ſubleuandæ; Vatandonum docet, occiſo priore Cubo; nos etiam factione Bonziorum per ſummam iniuriam pulſos Meaco, nunquam poſtea redeundi poteſtatem impetrare potuiſſe; neophytorum gregem paulo ante ab idolorum ſeruitute ad cultum vnius veriq; Dei traductum; orbum paſtoribus in luctu & ſqualore iacere, de noſtra magis, quàm de ſua ſalute atque incolumitate ſolicitum. orat, & obſecrat, vt dignum ſe ſuiſque rebus geſtis patrocinium noſtri ſuſcipiat, ſeq; pro ęquitate ac iuſtitia perditorum hominum ſceleri furorique opponat: id ſi fecerit, magnam non à Chriſtianis modò, ſed etiã ab ipſo Chriſto Deo gratiã initurum. Quę vbi Vatandonus audijt; alacritate mirabili delatam ad ſe cauſſam recepit illicò: meque confeſtim (nã Gaſpar in Bungũ iampridẽ euocatus abierat) ad ſe nocte eadem

acceſſit, ad quem cùm adijſſem; tanta ſum ab eo non dico comitate, ſed veneratione acceptus, vt in conſeſſu principum (quod Europæi noſtri vix credant) de ſella mihi quamuis enixè renitenti diſceſſerit, aliaque more patrio ſigna ſummi cuiuſdam honoris habuerit. Mecũ ego Laurentium noſtrum adduxeram: quem vbi Vatandonus Iaponium cognouit eſſe, conuerſus ad eũ: Quin, inquit, niſi incommodum eſt, mihi, & proceribus hiſce de Chriſtiana lege, deque vno rerum omnium conditore aliqua exponis: Tum ille, qua eſt facundia præditus, in eam ſententiam ita copioſè tanta cum auditorum attentione diſſeruit; vt in mediam vſque noctẽ ſermo protractus ſit. cùm peroraſſet, eius orationem, & argumẽta magnis laudibus Vatandonus extulit, & ſimul noſtram cauſſam principibus qui aderant, ex animo commendauit: quos ego cùm officij cauſſa poſtridie conueniſſem, non modò me perhonorificè accepêre ſinguli, ſed etiam ſuum omnibus in rebus mihi ſtudium operamque benignè polliciti ſunt. Ad hæc Vatandonus, qui Sacaiani populi tumorem & ſuperbiam noſſet, nec ignoraret, nos ex quo tempore Meaco ſumus exacti, quaſi profugos & abiectos homines vulgo cõtemni; ad conciliandam nobis authoritatem & gratiam; ſemel iterumque honoris cauſſa domum noſtram non dubitauit venire, tanto ſtipatus grege amicorum, vt multitudinem via ipſa non caperet. Quinetiam Fabium Reoquęium indidem Chriſtianum primarium virum, quod nos in eo exſilio benignè fouiſſet, acceſſitum ad ſe non modò magnopere laudauit gratiaſque egit illi mirificas, verùm etiam hominem de ſuo liberaliter admodum muneratus eſt, addens inſuper, quicquid in nos officij ac beneuolentiæ contuliſſet vel conferret in poſterum, id ſe perinde gratum eſſe habiturum, ac ſi totum in ſemetipſum collatum fuiſſet.

Poſt hæc Meacum reuertit: paucisque diebus interiectis, fecit me per litteras certiorem, ſe de reditu noſtro cũ Nubunanga, & nouo Cubo tranſegiſſe: itaque Darium propediem ad me reducendum eſſe venturum. itaque fa

ctum eſt; quãto neophytorũ gaudio, tu ipſe exiſtimabis, cùm id propter aduerſariorũ ſummã gratiam atque potẽtiam ſperare vix iam vllus auderet. Tandẽ igitur veni Meacum, & quoniam ædes noſtras quidam tribunus militum occuparat; diuerti ad Chriſtianum ciuem Meacẽſem, Antonium nomine, virum in primis honoratum, ac nobilem: ſtatimque nos Vatandonus ter deinceps inuiſit, hoſpitique noſtro item vt Sacaij fecerat, dedit munera, ac petijt, nos ad aliquod tempus habere domi ne grauaretur: intellecturos breui Chriſtianos quanta cum fide curaque Vatandonus patrum negotia tranſegiſſet. quæ tanta ſignificatio beneuolentiæ dici vix poteſt, quã tam nobis apud illos exiſtimationem attulerit. Nec ita multo poſt (ſanè præter opinionem infidelium) quæſitum ipſemet me magno comitatu deduxit in regiam, fecitque & effecit omni artificio, vt inſpectantibus, & tabeſcentibus Bonzijs, in magna principum frequentia, cùm à Nubunanga, tum à Cubo quàm honorificentiſſimè admitterer. Ad hæc, noſtræ non modò manſioni, & incolumitati, ſed commodis etiam & ornamentis per litteras regias diligenter cauit: quæ quoniam ab ipſis etiam ducibus, atque à principibus Bonziorum, non niſi magno auri argentiue pondere comparantur; cùm idcirco Vatandonus inſciente me ad Nubunangam decem auri laminas iuſtæ magnitudinis attuliſſet; negauit ille ſubridens, in tali cauſſa opus eſſe muneribus: decretum ipſemet, qua maximè vellet formula ſcriberet: ſe id confeſtim ſuo chirographo muniturum. Tum ille tanta regis in nos propenſione animaduerſa, ſcripſit non modò vt nobis tutò Meaci habitare liceret; graui pœna propoſita, ſi quis nobis negotium faceſſeret; ſed etiam vt ædes noſtræ ab hoſpitio militum (qui fere in templa, & cœnobia diuiduntur) ac præterea vti vicinitas noſtra tota à vigilijs obeundis, præbendis ad munitionem operis, alijſque id genus oneribus eſſet immunis. quæ omnia cùm à Nubunanga, & Cubo, quamuis contra nitentibus aduerſarijs, impetraſſet; ſubſcripta diplomata (quorum ipſe in ſuo tabulario exemplum retinuit) magna ſui ani

mi voluptate vocato ad ſe Laurentio tradidit; pollicitus inſuper, ſe daturum operam, vt Tribunus ille qui noſtras occupauerat ædes, iampridem à Chriſtianis deſertas, excederet: idque multis adhibitis internuntijs tam diligenter curauit, vt ille denique in ſuperiorem vrbis partem, ingenti populi admiratione migrauerit.

Multo deinde poſt, cùm Rex Micauæ inuiſendi Cubi cauſſa Meacum ingenti comitatu veniſſet, exceptus eſt non ita remoto ab æde noſtra diuerſorio. cumq; ad accipiendos amicos eius, quotquot erant propinqua Bõziorum ædificia occuparentur; veritus Vatandonus, ne quid nobis quoque moleſtiæ exhiberetur, ſcribam ſuum, & aliquot præterea è familiaribus miſit ad ædes noſtras, qui ſpeciem præberent occupati iam ab ſe hoſpitij: quæ res vtique nos ab omni eiuſmodi incommodo liberos prǽſtitit. neque verò id ipſum egregiæ beneuolentię commentum ille ſignificauit nobis; è ſcriba deinde cognouimus ipſius conſcio ſecretorum. & ſanè tum hiſce, tum alijs in rebus, quæ vel ad commodum, vel ad dignitatem noſtri ordinis pertinerent; tanta fuit eius diligentia, & amor in nos; non modo vt preces noſtras, verùm etiam voluntates ſuis ipſemet fideliſſimis conſilijs, officijs, benignitate præteruerteret.

Quandiu Nubunanga Meaci commoratus eſt; ad eum ego de Vatandoni ſententia aliquoties acceſſi, tam facili mihi ex illius commendatione aditu ad regem, vt multis interdum dynaſtis, & principibus Bonziorum ad limina præſtolantibus, ego extra ordinem intromitterer. Sed cùm proximè ad regem ſub eius profectionem adijſſem; longa illa diſputatio, de qua ſcripſi ad te antea; de immortalitate animorum incidit mihi cum Nichioxine Bonzio, viro in primis diſerto, & propter egregiam rei militaris peritiam (neque enim hoc ſacerdotum genus abhorret à bellicis artibus) magna apud regem auctoritate. ex quo certamine cùm ille turpiter victus abijſſet; in eam exarſit rabiem, vt nunquam ex eo die perniciem nobis moliri deſierit. cuius furori

& amen-

& amentiæ cùm locis omnibus apertè ſeſe Vatandonus non modò conſilio, ſed etiam armis opponeret, nec illum vſquam conſiſtere pateretur; ſuperatus ille viri cõſtantia, vbi ſe viribus imparem ſenſit; omni deinceps dolo & inſidijs graſſari conſtituit. Diſſimulata igitur in tempus iracundia, falſis criminationibus circumuentum Vatandonum eo tempore ęgrotantem, adeo artificioſè & callidè apud Nubunangam accuſauit, multis diaboli ſatellitibus in eius flagitij ſocietatem adſcitis; vt Rex mendacijs oneratus, adeuntem ad ſe valetudine recuperata Vatandonum, non modò aditu congreſſuque per ſummam ignominiam arcuerit, ſed etiam aureorum viginti millium annuo reditu, & nobili in primis arce multarit. quo ille tam inſigni accepto incommodo, tantùm abeſt, vt quicquam idcirco de ſuſcepta in nos beneuolentia, ſtudioque remitteret; vt etiam palam dictitaret, venientibus ad ſe conſolandi gratia principibus, præclarè verò ſecum actum eſſe, cui noſtra cauſſa in tantam calamitatem incidere contigiſſet: atque adeò, quò illuſtrior eſſet amor ipſius erga nos, quamquam tanta facta & rei familiaris, & dignitatis imminutione; tamen diligentius etiam quàm antea, vbicunque opus foret, nobis omni ope curaque affuturum. Interim ex altera parte Nichioxines, & cæteri Bonziorum antiſtites, oppreſſa innocentia impune volitare; nobis ferrum, flammamque minitari; de templo noſtro funditus euertendo, ſerendoque ibidem ſale per ignominiam perduellibus conſtitutã, in ſuis cœtibus multa iactare; nec tamen ceſſit illis ea res è ſententia: nam & Nubunanga, Cubuſque nos nulla noſtra culpa aut domo, aut ex vrbe pelli paſſi nõ ſunt; & machinationis eius artifex Nichioxines, iuſto Dei iudicio compluribus eiuſdem flagitijs ac facinoribus patefactis, haud ita multo poſt à Nubunanga multis verbis malè acceptus, & omni dignitate ſpoliatus eſt: & anno vertente Vatandonus cùm ad Nubunangam, qui tum fortè Meacum redierat, ſor..datus veniſſet; Diuino prorſus beneficio, amicorum deprecationibus ad cauſſam dicendam admiſſus,

tantam ſuæ cladis miſericordiam exciuit, vt illum Rex, viri meritis & probitate perſpecta, in priſtinum gratiæ locum reſtituerit, & inſuper dena aureorum millia ad viginti quibus antea fruebatur, addiderit.

Iam, qui apud alios cauſſam noſtram tam diligenter agere ſolitus fuerit, qui ad potentiſſimos Reges aditum nobis tam ſtudiosè munierit, qui denique pro nobis fortunarum & capitis diſcrimen adierit; ineptum arbitror explicare quàm benignè, quamque honorificè nos accipere conſueuerit ipſe venientes ad ſe vel Meaci valde remoto à nobis loco; vel in ſuis extra vrbem oppidis, aut arcibus habitantem. Qua ille cura cauebat exceptis hoſpitio, ne quid nobis omnino deeſſet! quàm familiariter nos in ipſis ædium penetralibus, quò pauciſſimis è familia patebat introitus, vnà cum vxore, liberiſque adhibebat ad menſam! quoties, rei Chriſtianæ cauſſa iter habentibus per infeſta latronibus loca nobis equos & corporis cuſtodes attribuit! quàm ſæpe xenia miſit humaniſſimè! quàm ſuauiter ſi quid viciſſim ad illum nos allatum ex Europa, vel ex India mitteremus, quod Nubunangæ, vel Cubo gratum fore intelligeret, remiſſum idipſum ad nos, monuit vt illis potius opportuno tempore largiremur! Neque verò nobis fauebat ille tantũmodò: ſed etiam Chriſtianam rem tanto erat ardore cõplexus, vt de Diuinæ legis præſtãtia, de ſempiternis poſt mortem pręmijs atque ſupplicijs, de virtutibus Chriſtianis in cœtibus principum ſereret ipſemet ex occaſione ſermones. Quinetiam multos, dum eſſet Meaci, per cauſſam inſpiciendi horologij, ignotæ in his regionibus machinæ, domum noſtram adductos, eadem opera ſacris concionibus admouebat; atque vbi peroratũ eſſet, ſummam totius doctrinæ iterabat ipſemet, præcipuis locis inſiſtens, & Bonziorum fraudes & errata redarguens.

Iam verò neophytorum, quos omnes fratrum numerabat loco, defenſionem ac patrocinium quàm ex animo ſuſcepiſſet; cùm alijs plurimis rebus oſtẽdit, quas ego, ne longior ſim, conſulto prætereo; tum verò inſigni quodam pietatis & iuſtitiæ documento. id fuit eiuſ-

modi

modi. Vetula quædam erat de grege neophytorum, Dominica nomine, cuius filius in templo noſtro miniſtrare conſueuerat. hanc ethnicus neſcio quis potens cùm de quarundam ædium poſſeſſione deturbare per vim & iniuriã conaretur; confugit illa ſupplex ad Vatandoni fidem, cuius deinde beneficio quicquid cupiebat, obtinuit. ſed prima luce ad eum profecta, dum exſpectat ad fores, pueri quidam è Vatandoni familia, roſariũ, quod de more muliercula percurrebat, interea per ludibrium, vt fit, vellicare; ſtanneam icunculam è roſario pendentem abripere. tum illa indignari, & impietatem facti muliebriter accuſare. contra pueri quò magis irritatam vident, eò inſtare acrius, & illudere. cùm ſtrepitus inualeſceret; exaudit è cubiculo Vatandonus fœminam quiritantem. quærit continuò; quid ſit rei. proteruitate puerorum cognita, iubet ex ijs tres protinus comprehendi, ſeuerè admodum increpans declaraturum ſe, quantopere velit Chriſtianos omnes ab omni contumelia tutos, domi ſuæ præſertim. cumque dubiũ eſſet nemini, quin grauiter eſſet in eos animaduerſurus, muliercula primùm pro illorum ſalute deprecari: cùm nihil ipſa proficeret; monitus ego ſtatim ad eum mitto Laurentium: qui cũ nihilo magis hominem placare potuiſſet; ego ipſe denique ad illũ acceſſi: multisq; rationibus iracundiã mitigare conatus ſum. ſed nec vetulæ preces, nec Laurẽtij legatio, nec noſtra contentio flectere animũ hominis valuerũt, quominus vnũ ex ijs, quippe notiore petulantia adoleſcentulũ, in arcem ſuã ab vrbe amandatũ, capite plecteret. tantã ille venerationem rerũ diuinarum, tãtum cultum religionis imbiberat. Denique, vt finem faciã, Chriſtianos omnes omnibus minimis maximiſque rebus fouebat, ſicuti liberos indulgentiſſimus parens. Miretur fortaſſe quiſpiam, quæ res catechumenum eò pietatis ardoriſque prouexerit. Primùm, vt ego quidem arbitror; inſita illi conſtantia, & bonitas tam inſignis, vt fortes viri permulti relicto vberiore ſtipendio, ad ipſius ductum & imperium ſeſe vltrò conferrent: deinde, ac multo etiam magis, frequens auditio, & cogitatio verbi Dei;

 cui

cui quoties per bellicas aliasque grauiſſimas occupationes licebat, aures dabat quàm ſtudioſiſſimè. captus erat quippe vehementer honeſti pulchritudine, & Chriſtianę fidei veritatem & excellentiam magis admirabatur in dies. & ſanè, cùm primùm ei Laurentius æternitatem animæ, & varias ac multiplices eiuſdē vires expoſuit; ſtupore propemodum attonitus Vatandonus, qui ad eam diem in hæreſi fuiſſet Ienxuanorum, qui nihil omnino poſt mortem ſupereſſe opinantur; palam exclamauit: ſe tum demum ex quo ea didiciſſet, hominem ſibi videri: antea quidem in tantis errorū tenebris, infra ipſas pecudes iacuiſſe miſerrimum. atque etiā Tacacaquim (id arci nomen) eundem Laurentium ad ſe magnis precibus euocauerat, quò commodius catechiſmo vacaret: eoq; probè peracto; Chriſtianæ militiæ obligare ſeſe baptiſmi ſacramento decreuerat. ſed hæc parantem, & aſſiduè meditantem oppreſſit mors illi immatura, Chriſtianis omnibus luctuoſa; quem tibi caſum exponā, vt potero.

Iquenda eſt regio finitima ditioni Vatandoni: quam regionem bellicoſi admodum incolunt populi. in eius limite cùm Vatandonus caſtella duo excitaſſet; non tulit factū Iquendæ regulus, exercitu repente coacto, primū omniū præmia pronūtiauit aureos annuos M D. ſi quis ad ſe caput Vatandoni retuliſſet: deinde verò poſtridie ad vnius è caſtellis oppugnationē tetēdit infeſtus. Quod vbi ſenſit præfectus præſidij Darius Tacaiama, citato equo miſit protinus nuntium ad Vatandonū in arce vicina Tacacuqui morantem. is cognita re, quas habebat eo tempore copias, præcipiti agmine ducit obuiā hoſtibus. ducenti eius latera ſtipabant lectiſſimi viri: cum his intrepidus anteceſſit, reliquos opinione ſua pauciores (haud plus quingenti fuêre) cum filio ſubſequi iuſſit. Hoſtis cōperta paucitate noſtrorum, veritus ne ſi Vatandonus id ipſum reſciret; omiſſa pugna ſe in caſtella reciperet; maiorem partē exercitus iubet occultè conſidere ad montis radices: cæteris imperat, Vatandonum ad certamen eliciant. Vt propius ventum eſt, Vatandonus puniceo inſignis galero, quem dono à Luſitanis acceperat, ardens cu-

piditate pugnandi, non exſpectato ſubſidio, cum ſuâ cohorte dumtaxat, ex equo deſiliens (neq; enim equites in Iapone pugnare mos eſt) ſeſe in aduerſos ferociter intulit, neque ante prouidit inſidias, quàm conſurgente vndique multitudine circumfuſus eſt. Pugnatum vtrinque acriter: quoad Vatandonum multis acceptis vulneribus egregiè dimicantem obtruncauit ex hoſtibus quidā, cū quo gradum fortè contulerat; verùm is quoque letaliter ſaucius, dum certa præmij ſpe caput aſportat, paucis cōfectis paſſibus moribundus occubuit. reliqui ſtipatores Vatandoni ex præcipua nobilitate ad vnum omnes cęſi. Qui erant in ſubſidijs, cùm ſe lōgè impares cernerent, fuga repente dilapſi. Vatandoni filius in arcem Tacacuquim cum admodum paucis confugit. hoſtes victoria vſi, vaſtatis agris, villis incenſis ad arcem caſtra poſuêre. ego quo die malè pugnatum eſt, eram in inſula Sāga ijs ipſis locis ita propinqua, vti fragorem tormentorū exaudirem. Sed nihil tale ſuſpicanti mihi triſtis adeſt repente nuntius, Vatandonum cæſum eſſe cum ſuis. id vbi Meaci cognitum eſt, Organtinus Italus, & Laurentius Iaponius Bonziorum inſolentiam veriti, neophytorum hortatu omnem apparatum ſacrorum in tutum aſportandum curarunt. ego ne quid aduerſarij contra Chriſtianā rem audacius molirentur, quo ipſo die hæc ſcripſi, manè Laurentiū ad Nubunangā, & amicos ipſius cum muneribus miſeram. omnino turbulentæ erant res: multi circū quaque inimici: neophytorū grex metu ac mœrore perculſus. auxerat inuidiam obitus ipſe Vatandoni, & rumor improborum ſcelere diſſipatus: oēs quicunque nos foueant, tandem iratis Dijs funditus interire. Nos in tanta ſolitudine periculiſque vna ſcilicet fiducia bonitatis Diuinæ ſuſtentat: quam quò magis magiſque demereamur in dies: tuas pater optime, fratrumque noſtrorum omnium pias pro nobis deprecationes, & ſacrificia vehementer expetimus. Meaco. IV. Calendas Octobris.

MDLXXI.

EIVSDEM AD ANTONIVM Quadrium in Indiam.

QVANTA eſſet rerum perturbatio, qui Chriſtianorum dolor ex obitu Vatandoni dynaſtæ, viri fortiſſimi noſtrique amiciſſimi; nuper ad te fusè perſcripſimus. Ex eo die, inſperata quędam, eademque cùm ad muniendam Euangelio viam, tum ad leuandum mœrorem noſtrum in primis accommodata extitêre. quos ego euentus hac epiſtola perſequar.

Quod ipſemet noſtri iampridem, Frenoiama excelſus in primis eſt mons, nouē circiter millibus paſſuū ab vrbe Meaco ſitus ad orientem. In eo monte Rex quidam Iaponis, patriæ ſuperſtitioni apprimè deditus, ante annos octingentos templa cōſtruxit ad tria millia & octingenta, ędibus adiunctis dumtaxat in vſum Bonziorū, qui legū ac diſciplinarū in ſtudio verſarētur. quod vt ſine vlla interpellatione quàm commodiſſimè facerent; non modò turbas, ac ſtrepitus oēs agricolarū inde remouit; ſed etiā vicos duos, vnde omnia neceſſaria peterent, ad montis radices ædificauit, ſuperū inferumq; Sacomotū (id locis nomen) iiſdemque Bonziis inſuper, tertiam fere partem vectigaliū Regni Vomenſis attribuit. Quod opus ab illo Rege fundatum, poſteri eò impenſius adiuuerunt; quòd vniuerſæ Academiæ ſummo cum imperio præponi ſolitus eſt aliquis vel ex filiis regis, vel q̄ arctiſſima certè cū rege affinitate coniunctus. Itaque in tātā amplitudinem excreuerat olim Academia, tātumque illi honoris, & auctoritatis acceſſerat, non ſolùm vt Meacenſis omnis iuriſdictio illorū hominum arbitrio regeretur, ſed etiā vt omnes fermè Iaponicarum ſuperſtitionū interpretes, duceſq; ſectarum, inde tanquā ex perenni fonte, vel ſeminario quodam exiſterent. ſed imminuta paulatim regia poteſtate, rebuſque (vt fit) bellorum iniuria ac vetuſtate labentibus, ingens ille templorum numerus, quę ſexdecim diſperſa cōuallibus, antea viſebantur;

tur;ad octingenta vel paulo amplius redijt. ac ſimul Bõziorum illa qualiſcunque diſciplina ſenſim ita ſoluta eſt; vt omni abiecto pudore ſeſe turpiſſimis voluptatibus flagitijſq; dediderint;atque ad armorũ vſum ac latrocinia ſtudio doctrinæ religioniſq; conuerſo;cũ alia multa per vim nefaſque patrarint;tum verò annis ab hinc ſeptem & triginta Meacum vrbem,ingenti facta hominum cæde pæne totam incenderint. Verùm iuſto Dei iudicio, cùm præſertim allatum ad ſe CHRISTI Euangelium obſtinata reſpuerent mente;contigit anno ſuperiore, vt graui bello inter Nechienis Regem, & Nubunangã exorto; illius copias Bonzij tecto & commeatibus iuuerint; Nubunangam verò præter cæteras iniurias etiam tranſitu prohibuerint. Qua re ille maiorem in modum offenſus fremenſque,pactis cũ hoſte inducijs,in regnum Voaris redijt;ac primùm Bonzios eius regionis Icoxos (qui dicuntur)caſtellis omnib⁹ exuit;& quotquot viuos vel ex ipſis,vel etiam ex eorũ popularibus capere potuit, omnes cruci ſuffixit:deinde aucto exercitu,victricia ſigna repente ad Frenoiamam, ira ſtimulante conuertit. Tum primùm temerarios Academicos,& omnia ſibi ſecunda pollicitos,verus belli terror inuaſit, pœnituitque laceſsiti Nubunangæ;cumque ſe viribus longè inferiores cernerent;miſſis legatis,magno primùm auri pondere, deinde loci religione, metuque numinum placare conati ſunt Regem: quibus ille cùm reſpondiſſet;nec ſe pecuniæ cupidum,ſed vindicem ſcelerum,& vltorem iniuriarum adeſſe:nec inanium Deorum vlla terreri formidine;tum illi vt in re trepida,cõtra hoſtium impetus omni ratione ſe cõparant.Erat in ipſo montis vertice tẽplum Quanoni dicatum,quem deum vel dæmonẽ potius miro cultu veneratur Iapone toto cœca gentilitas, plurimique mortales votiua peregrinatione ſuſcepta eodem aſſiduè cõfluebant,quod perſuaſum haberent ab illo Deo longioris vitæ ſpatia,bonam valetudinẽ, diuitias impetrari: Frenoiamani verò Bonzij ſacra quotãnis eidẽ ac ludos ingẽti apparatu ſumptuq; perſoluere ſoliti ſunt,quibus continuò in vrbe Meaco Gibonis ſolennia-

ſuccedebant eo pompæ ordine, hominũ frequẽtia, cõmentis artificum, vt ſatis appareat æmulum diuinæ gloriæ Sathanam, in iis locis, anniuerſariam apud nos corporis Chriſti celebritatem effingere voluiſſe. In illud igitur montis cacumen & Bonzij, & è proximis pagis promiſcua turba ſeſe recipiunt: ſtationibuſque diſpoſitis, hoſtem ex eo loco prohibere cõſtituunt. At Nubunanga Sacomoto & Catata vicis cum incolarum internecione incenſis euerſiſque, montem ipſum Frenoiamam, ne quis è numero Bonziorum elaberetur, corona circundedit. deinde inſtructũ exercitum in eos aduerſo cliuo ſubmiſit: reſtitêre aliquamdiu è ſuperiore loco Bõzij: vrgente dein multitudine hoſtiũ, effractiſque clauſtris, & ſuperata munitione, trucidati fere omnes: ac ſimul, iniectis maximo ac nobiliſſimo templo facibus, ea tota moles horribili prorſus incendio conflagrauit: atque id ipſo die feſto Michaelis Archangeli, 3. Cal. Octob. vt ad hoſtes Chriſti delendos, tollendaque prorſus illa nequitiæ cubilia, & ſcelerum officinam, princeps militiæ cœleſtis præſenti ope affuiſſe videatur. Poſtridie verò, qui dies fuit natalis Beati Hieronymi, Nubunanga circummiſſo milite, latitantes ferarum inſtar Bonzios qui prælio ſuperfuerant, protractos è dumetis aut ſpecubus interemit. ſub hæc domus eorum direptæ, fana plus CD. cum omni ſacrorum inſtrumento pariter concremata, ingens omnibus circa nationibus terror incuſſus. Meacum dein Octobri menſe ineunte victor Nubunanga ſe contulit. Hic egò & Orgãtinus ad eum officij cauſſa cùm adijſſemus; non modò comiter ambos accepit; verùm etiam (quod vix credat quiſpiam) ſeſe in nos peramanter effudit. Quod ſupereſt, te Pater etiam obteſtamur, vt nos totumque Iaponicum gregem hunc tuis & ſociorum pijs deprecationibus & ſacrificijs adiuuare ne deſinas. Meaci. Natali die Sancti Franciſci. M D L X X I.

Scriptis iamdiu litteris necdum datis, alia quædam interim euenêre; quæ ego ad Diuinæ iuſtitię ac prouidẽtiæ fidem gloriamq; deeſſe nolui, quin adſcriberem.

Germani duo fratres erant in vrbe Meaco, tum gene-

re, tum

re,tum diuitijs clari: ijdemque Xacæ cultores egregij. quorum vterque ſeſe religioni Chriſtianæ in primis acrem aduerſarium aſſiduè præbuit,ijdēque ſuperioribus annis anteſignani fuêre factionis eius,cuius ſcelere noſtri Meaco ſemel iterumque per ſummam iniuriam exacti ſunt. Anno deinde poſt fere ſexto,cùm ego Vatādoni opera ac ſtudio reſtitutus ad Cubum ſalutandi cauſſa de more veniſſem,die quodam accidit vt ex his fratribus natu maior adeſſet,nomine Taquenus Vchiſamidonus.Is,quo erat in nomen Chriſtianum odio ac rabie, non potuit ſeſe continere, quominus corā ipſo Cubo, me ſociosque maledictis inceſſeret;nobiſque cùm alias calumnias,tum præſertim eſum humanæ carnis obijceret;quæ tamen crimina ab iracundia ac furore profecta, apud Cubū cæteroſque qui aderant, minimè valuerunt. Idem nuper,Euangelij progreſſum, & collabentē Deorum ſuorum exiſtimationem incredibili quodā animi dolore cùm cerneret; fretus tū ſuis opibus, tum gratia principum,nouam Xacæ ſectam condere aggreſſus eſt. iamque repudiata coniuge,mentoq; & capite raſo,Bonziorum habitum & cultū induerat;cùm ad illum adiungere ſe dœmonis inſtinctu cæpêre cōplures : quibus ille magno ſumptu amplum cœnobium exſtruebat(numerus enim diſcipulorum ad C D. aſcenderat) concionibuſq; pænè quotidianis populum contra Chriſtiana ſacra legeſque miris artibus incitabat.ſed cùm illum tantis debita ſceleribus vltio Diuina maneret;accidit aliquādo vt intemperantia linguæ prouectus præſente Cubo Nubunangam Regem dictis amaris haud obſcurè perſtringeret,affirmans illum iam ad ſummū potentiæ culmen euectū, diuti⁹ in eo faſtigio ſtare nō poſſe quin rueret,vel certè quaſi maturavel poti⁹ vieta ex arbore bacca decideret.quib⁹temere iactis;nō defuêre cōfeſtim,qui ad Nubunangā cunctadeferrēt.quibus ille auditis,vniuerſo Bonziorum generi multis iam ante nominibus infenſus,vt diximus,adeò excanduit;vt in regnum ſuum Voaris Meaco decedēs,cōprehenſum nouum hęreſiarcham, & equo impoſitum , quamuis magnopere deprecante

Cubo alijſque proceribus;quindecim à Meaco lucis in ipſo itinere ſecuri percuſſerit.ad hęc,liberi,euerſis & ſolo æquatis domibus eorum,& cœnobio nuper ædificari cæpto,in exſilium acti ſunt triduo autem poſt(quod mirandum eſt magis)frater ipſius æquè acerbus CHRISTI inimicus, in vrbe Sacaio infixa pedi ſpina dolore confectus,ac miſerabili genere leti defunctus eſt: vt in vtroque euidenti ſignificatione cœleſtis iræ vindicta ſatis appareat.

Franciſcus Capralis ad noſtrorum luſtranda in his Meaci partibus domicilia non ita pridem acceſſit. eum ego deinde in regna Mini, Ceunoquuni,Cauachiſq; deduxi. Paſchalia verò feſta Sangæ peregimus: quo fructu,ex alijs litteris (vt ſpero) cognoſces.Te Pater optime Dominus tueatur incolumem. Meaci. IV. Idus Auguſti. MDLXXII.

EIVSDEM AD FRANCISCUM Capralem.

NVLLAM puto regionem ex ijs, quæ Chriſtianorum nauigatione,vel armis apertæ ſunt,in tanta rerum viciſſitudine ac varietate verſari, quantā aſſiduè patitur hæc terra Iaponica.Mitto cætera quæ tibi nota ſunt.Poſt tuum à nobis digreſſium, quot cædes, populationes,euerſiones vrbium, & incendia conſecuta! Cubo enim (vt noſti) Nubunangæ opibus reſtituto, cùm res Meacenſis vtcumque pacata videretur eſſe,repente quibuſdam interpoſitis offenſionibus (vt ſunt irritabiles animi Regum, & omnis imperij ſuſpicioſa communio) periculoſum & graue bellum inter eoſdem exarſit, cuius belli initio cùm ſe Cubus, euocatis vndique militibus, in arcem munitiſſimam recepiſſet, & cum hoſtibus Nubunangæ inita ſocietate(qui multi potenteſque ſunt)tantum virium collegiſſet,vt Nubunanga nequaquam è ſuis finibus egreſſurus in præſentia

crederetur;tum ille nihil hoc apparatu perterritus, præter omnium exſpectationem cum robuſtis legionibus affuit:captuſque miſericordia populi, cùm fruſtra per interpretes de conditionibus pacis egiſſet,malo cogendum ratus, qui monitis nō pareret;quamquam inuitus, atque adeo illacrymans tantæ cladi (vt affirmant),omnibus paſſim tectis agrorum,multiſq; prætereа idolorum fanis,Bonziorumque cœnobijs,ad hæc vicis frequentibus vno die centum exuſtis,prædaque ingenti rerum nō modò agreſtium, ſed etiam vrbanarum abacta(quod ciues tumultus initio,veriti ne Meacum rectà contēderet, pretioſam ſuppellectilem cum liberis vxoribuſque in ea loca raptim auexerant;)rurſus Cubum inſtitit ad pacem inuitare. At ille fœderatorum copias propediem exſpectans,cùm interim omni ope reſiſtere,& vltima experiri decreſſet;tum verò Nubunanga vehementius irritatus vrbem ipſam euertere ſtatuit.Eſt autē pro ſitu loci diuiſa bifariam,ſic vt altera pars Meaci,ſuperior; altera inferior nominetur. Superiorem longè celeberrimā totius Iaponis, præcipua nobilitas incolebat. ij direptionis & incendij metum ingenti pecunia conati redimere,nihil profecerunt. inferioris vrbis exitus felicior fuit:ſiquidē ciues,& in ijs Chriſtiani permulti,non tam argenti pondere,quàm precibus infimis & humilitate veniam & pacem à Nubunanga impetrarunt: itaque totis caſtris graui pœna propoſita iuſſit edici,ne quis inferiori Meaco damni quicquam inferret.Interim in ſuperiori parte cōſceleratі aliquot,ne in patriæ direptione & exitio nulla ad ipſos prædæ portio perueniret, vltro ignem tectis inijcere anteuertunt,qui tota ea nocte longè lateque vagatus,tertiam fere oppidi partem abſumpſit. poſtridie verò Nubunanga cum ſuis inuectus, quod erat reliquum omne combuſſit. eo incendio ædes priuatæ ad octo millia:Bonziorum cœnobia,viginti:& in ijs duo Xacæ, & Amidæ nobiliſſima & maxima; minoris verò formæ ad octoginta conflagraſſe dicuntur;quorum in vnum trepida fuga ſe ſe abdiderant Bonziæ, mulieres ad ſexaginta ex ijs, quæ ſtipi cogendæ ad inſtaurationem fani

Daibud in regno Thematis religionis cauſſa dabant operam. Non defuit in tam luctuoſa clade res pæne ridenda. Manibus mortuorum ad inferos primùm, deinde ad beatas Amidæ ſedes, cùm tempus fuerit, deducendis, Ijzum neſcio quem, ferali inſtructum tridente præfecit Iaponica fabuloſitas. Huius Ijzi delubro (quod in Meaco inferiori colebatur) Bonzij metuentes exitium, ſortibus coram ipſo iactis, quæſiêre num illud inde amoueri expediret. cùm reſponſum eſſet vtique amouendum, idque continuò, etenim loco imminere ſine dubio flammas; antiſtites templi, & vniuerſa vicinitas magna cum veneratione ac cæremonia ſtatuam in Meacum ſuperius tranſtulêre: cumque iam in tuto rem eſſe putarent, ecce tibi conflato repente, vt dicebamus, ibidem incẽdio, ſimulacrum penitus deflagrauit. Interea incluſus arce Cubus nihilomagis flecti, quoad Nubunanga, caſtellis circa ipſam arcem quattuor excitatis, obſidione hominem premere, & operibus oppugnare conſtituit, minis inſuper additis Imperatoriæ dignitatis ab ipſo in Dairis filiũ transferendæ. Quo metu victus Cubus, poſitis tandem ferocibus animis, præſertim cùm exſpectata dudum auxilia non adeſſent, pacem expetijt: neque abnuit Nubunanga, quamquam lõgè ſuperior, & explorata pæne victoria. Scriptis itaque conditionibus obſides dati: qui tamen quod non primę ſunt notæ, negabant pleríque Cubum in conditione manſurum; ſed hanc moram interpoſitam, quoad auxilium à ſocijs quandoque veniat: adeo gratia quæ Nubunangæ à Cubo pro ſingularibus eius in ſe promeritis maxima debebatur (quæ humani eſt ingenij prauitas) in odium vertit.

Nobis inter hoſce tumultus, quorum vix minimã partem hiſce litteris attigi, tametſi rem Chriſtianam amplificare non licuit, tamen haud omnino ceſſatum eſt. ſiquidem & neophytos exanimatos metu ſolati ſumus, & multos inopia rerum omnium preſſos, conquiſitis eleemoſynis recreauimus, & plurimis rebus viciſſim eorum in nos fidem ac beneuolentiam ſumus experti.

Qua

Qua illi cura ſacrum inſtrumentũ,& imagines, ne quid paterẽtur iniuriæ, locis idoneis abdiderunt! Quanto ſtudio nos in eas arces &oppida certatim inuitarũt,quę maximè remota ab hiſce periculis videbantur! Quo ſenſu poſt ſedatos tumultus incolumitatem nobis frequentes gratulati ſunt! cùm quidẽ præ gaudio plæriq; lacrymas non tenerent. Iã verò illa quoq; res magno nobis fuit ſolatio,quod inter ipſas armatorũ cateruas multa militũ vexilla ſalutari ſigno Crucis diſtincta conſpeximus: in quibus Ioannes Naetondonus Tãbæ regulus, idemque rei militaris laude inſignis, in ipſa galeæ criſta nomen Ieſu maioris formæ litteris aureis geſtabat inſcriptũ;cuius viri egregia pietas atq; conſtantia ſilentio mihi prætereũda nõ eſt. Primùm enim ethnica matre, cùm tu hic eſſes,ab hoſtibus interẽpta, anno deinde vertente à ſuis monitus,vt mortuæ ritu Iaponico parẽtaret,ac Bõzijs de more munera mitteret,ille verò ſeſe paratũ inquit iuſta parẽti perſoluere;quippe ſi minus illi quæ ſua culpa Euãgelicæ lucis expers,è vita migrauerat,ſibi certè ac fratribus haud dubiè profutura. Cõfeſtim ergo pauperibus è regno Tãbæ inuitatis (conuenêre aũt circiter mille) ante ipſa arcis mœnia & largũ epulum vniuerſis, & certã pecuniæ ſummã ſingulis præbuit; Chriſtianas inferias ethnicis ingẽti cũ approbatione mirantibus. Idẽ, cùm ipſo tumultus initio duo millia lectiſſimorũ militum ad vrbẽ Meacũ adduxiſſet (quo maximè præſidio fretus Cubus arcem tueri decreuit) ſacramento rogatus Cubi nomine,verbis ethnico ritu conceptis,quibus ni fidẽ pręſtent Imperatori,vel Regi,Duces militeſve,ſeſe caputque ſuũ æternis inanium deorum ſupplicijs deuouent; negauit ille ſe falſos deos fidei ſuæ teſtes adhibiturum,ſed vnum Deum rerum omnium conditorem;nec alio iureiurando obligari ſe paſſus eſt; eodemque die ſub veſperã venit ad templum Chriſtianis dumtaxat militibus comitantibus. ibi cùm aliquandiu precationi vacaſſet;pœnitentiæ Sacramentum à me popoſcit ſupplex, & ſimul rationem ac viam confeſſionis bene atq; ordine peragẽdæ. Præceptiones igitur illi quaſdam tradidi Iaponica

lingua cõſcriptas, quibus perlegẽdis,& notando ſi quid opus eſſet, totam eam noctem nulla capta quietis parte conſumpſit,ac deinde peccata de more confeſſus,arcem introiit. Gerit autem ad aſſiduam mortis recordationẽ propalam è roſario maiuſculæ formæ caluariam,aliaq; eiuſmodi religionis inſignia præ ſe fert eò clariore tum virtutis indicio, tum pietatis exemplo, quod idem & in ipſo flore iuuentæ nunc eſt, & bellator egregius. Idem in illo Meacenſi diſcrimine veritus templi noſtri direptionem,non modò milites ad eius cuſtodiam,ſed etiam iumenta miſit ad ſuppellectilem auehendam,& ſumma cura quotidie ex arce, quo loco res eſſet, per internuntios exquirebat: meque codicillis monebat identidem, vt ex iis periculis Tambam effugerem ad ſuos,datis ad eos litteris vt me perinde ac ſemetipſum acciperent. Rebus deinde vtcunque compoſitis, vt primùm Nubunanga diſceſſit, confeſtim ſalutandi cauſſa venit ad me,ſuaque mecum aſſiduè negocia communicare non deſinit; ac præter inſignem probitatem & fidem tam docili eſt eſt ingenio,vt Luſitanicas notas imitari bis terve dumtaxat aggreſſus,recentiſſimas ad me litteras dederit Luſitanico charactere conſcriptas. Præterea cum Bonziis, apud quos diuerſatur, de religionis veritate concertat: refellitque mirum in modum eorum inſanias, quin etiam ſuis militibus pium aliquem librum quotidie lectitat ipſemet,eoſque ad Chriſtianam fidem ſtudioſè adhortatur. In prædiis ac locis,quæ virtutis ac præmii nomine Cubus eidem attribuit, fanum eſt Maſſunogi neſcio cuius,in primis totius Iaponis & ipſo ornatu & genere ſtructuræ viſendum. id ille diſturbare conſtituit,& ex ea materia in oppido ſuo Tamba templum extruere ad populares ſuos Chriſtiana religione imbuendos. & ego ob idipſum, ſedatis motibus hiſce, mittere illuc Laurentium cogitabam. Frater ipſius natu maior, Guẽbadonus nomine iam triduo pergit noſtris cõcionibus intereſſe,quæ ter,quaterue ſingulis diebus habentur. alii præterea è Ioannis familia ventitant, itemque Naitus Ioſadonus ordinum ductor ex eadem regione, in Ien-

xuana

ſuana ſecta valde verſatus. is, quindecim concionibus auditis, baptiſmum efflagitat; ſed cum ego, vt cæteros fere candidatos, ad finem vſque catechiſmi reieci. E militibus Naetondoni diem extremum obijt neophytus, cui nomen erat Romano; huic ego morienti affui in tempore: eundem extulimus publicè magna hominum frequentia; ſiquidem funus à Chriſtianis omnibus Meacenſibus, & ab vniuerſis commilitonibus non modò fidelibus, verùm etiam ethnicis concelebratum eſt.

In Regno quoque Voaris, quamquam in ſumma operariorum inopia, feliciter admodum Chriſtiana religio pullulat. Supplet autem doctoris vicem, egregia fide & caritate non ignotus tibi neophytus, Conſtantinus, cuius viri de laudibus mira perferuntur ad me. Domi ſuæ oratorium ornauit, quò Chriſtiani omnes philoſophandi cauſſa conueniunt. in eo cœtu explicat ipſe præcepta Decalogi, ex commentarijs quę habet apud ſe. mortuos etiam Chriſtiano ritu ſepulturæ mandat: baptizat infantes: ethnicis Euangelium prædicat: redarguit Bonzios: denique puſillum gregem pro viribus tuetur adeò, vt Voarenſes Chriſtiani vulgo Conſtantini diſcipuli nominentur. Conuertit etiam ſubinde (Spiritu Sancto adiuuante) ad Chriſtũ aliquos, è quibus nuper quoſdam duxit ad nos eo animi candore, ſummiſſione, virtute viros, vt primitias ſpiritus in iiſdem facilè agnoſcas. ij, cùm ad obeunda hebdomadæ ſacroſanctæ ſolennia amplius quatridui itinere per infeſta latronibus loca Meacum veniſſent, templum ingreſſi, proſtrauêre ſeſe illicò ad aram, effusè flentes, agenteſque Domino gratias, quod ſe ad ſacra illa officia incolumes perduxiſſet. Singulis ego piacularem globulum Roma tranſmiſſum donaui, quod illi munus perinde ac theſaurum quempiam ita ſimul & venerabundi, & læti accepêre, vt vel eam vnam ob rem tanti fuiſſe labores itineris omnes, & omnia vitæ pericula dicerent. Conſtantino verò præbui etiam icunculas, & ſtanneas Cruces, Voarenſibus diuidendas; itemque linteum exſequias defunctorum:

rum. Hiſce muniti præſidijs, & catechiſmo probè iterato, poſt feſta Paſchalia in patriam rediêre, Meacēſibus Chriſtianis ad ſex millia paſſuum officij cauſſa proſequentibus.

Venio ad res Cauachenſes, quo in Regno complures item numerantur eximia fide ac probitate neophyti: cuius rei haud obſcurum præbuit documentum Hector ille, qui ibidem ad te (ſi meminiſti) cum vxore ac liberis adijt. Cùm enim adoleſcentem ethnicum nobilem ipſius curæ concreditum, intemperanter agentem, amicè obiurgaſſet, vt ſunt iuuenes, diuites præſertim, aduerſus monita contumaces & aſperi; ita offenſus eſt nequam ille, vt paulo poſt percuſſores ad interficiendum Hectorem dæmonis inſtinctu ſummiſerit; quos bonus Chriſti diſcipulus, vt in ſe repente vidit irruentes, deuexa iã ætate vir; & inermis, apprehenſo quem è ceruice geſtabat globulo, IESV dulce nomen implorans, multis vulneribus crudeliter confoſſus occubuit. Eius vxorem quatuor cum filiolis Chriſtianis conquiſitam recepit illicò in fidem ſuam Iquenda Sangadonus primarius vir e Mioxindoni familia, eiuſque inopiam ac ſolitudinem in oppido Sanga ſuſtentat ſanè quàm inſigni pietate vir, & Chriſtianorum omnium quotquot in eo ſunt Regno, parens tutorque fidiſsimus. Hunc arci Vacaianæ præpoſitum, cæteroſque neophytos commorantes ibidem, ethnici tres cùm occidere ſtatuiſſent, arcemque hoſtibus prodere; conſcelerata eorum conſilia diuinitus patefacta ſunt in ipſo pæne articulo aggrediendi facinoris. itaque & Chriſtiani periculum euasêre; & infideles illi paulo poſt, Mioxindoni iuſſu cogitati ſceleris capite pœnas dedêre, cuius euenti felicitas iure tribuenda videtur precibus meritiſque Sangadoni.

In eadem loca (vt ſcripſi ad te antea) Organtinus Italus cum Laurentio, & Matthæo profectus paulò ante natalem Domini diem ingenti Chriſtianorum lætitia acceptus eſt, cumque in ipſis natalitijs circiter quindecim ſacro fonte abluiſſet, pleroſque è Mioxindoni domo; redire parantem, Sangadonus vnà cum reli-

quis Chriſtianis magno adhibito conatu, varijsq́; rationibus ad vſque Paſchalia feſta retinuit. Interea quid actũ ſit à noſtris, ex eiuſdem Organtini epiſtola cognoſces, cuius præcipua capita hoc loco mihi ſummatim addere viſum eſt. Organtinus Brixianus, Ludouico Froio Meacum. Dominico die palmarum cùm Sangam vndique Cauachenſes neophyti cõueniſſent amplius CC. (nam per Quadrageſimæ tempus nonnulli ſe ad Chriſtum adiunxerãt) eo ipſo die magno omnium gaudio ſupplicantes inceſſimus; in Paſchate verò, ſacramentum confeſſionis obiêre nonaginta quinque; Cõmunionis autẽ ſeptuaginta. quo ne maior eſſet numerus, ſacerdotũ inopia factum eſt, ſolus enim eram, ſed in omnium animis vtique poſt illa myſteria liquidò vis gratiæ cœleſtis apparuit. deinde rurſum alternantibus choris, fidibusque ſubinde canentibus, agmine compoſito proceſſimus ad Crucem vſque magna turba ſpectante gentilium. ea cæremonia peracta, ego ſacrum ritu ſolenni peregi, concionem Laurentius habuit ingenti auditorum tum approbatione, tum fructu; ac ne ſua corporibus quoque refectio deeſſet, quotquot aderant Chriſtiani Sangadonus omnes ibidem excepit admodum liberali conuiuio. Sic illi abierunt dies. Nunc ego Sacaium parabam excurrere, vt quibus neophytis Sangam venire non licuit, eorum ibi cõfeſſiones audirem. Vale. Sanga. Hactenus Organtinus, qui quoniam Iaponijs iam nunc ſine interprete ipſe per ſe prębet aures, vel inde exiſtimabis quàm breui quantum in huius linguæ cognitione profecerit.

Ego paucis hiſce diebus baptiſmatis fonte luſtraui Naitum Toſandonum, quem ſupra dixeram concionibus frequentem adeſſe (is Thomam nouo nomine appellari ſe voluit) deinde Guembadonum Ioannis Naetondoni fratrem, qui hoc tempore in familiaribus eſt Cubi, eritque, vt ſpero, huic Meacenſi Eccleſię non paruo adiumento. acceſſit etiam filius ipſius Guembadoni annos natus nouem, quorum alteri Iuliani, alteri Benedicti nomen indidimus. Is deinde Iulianus milites Cubi prætorianos, è quibus habet complures ſibi

coniunctos, cæpit paulatim ad noſtras conciones allicere: audiuntque libenter, & capiunt quæ dicuntur, iamque nonnulli ſe ad Chriſtum adiungere decreuerunt.

Organtinus, & Laurentius ante octo dies huc Sanga rediêre, itaque Laurentium celeriter miſi Tambam, ad Euangelium promulgandum, vehementer id efflagitante Nacrondono.

In Regno Iquendæ vnus duntaxat eſt Chriſtianus, ſed mirum in modum ſtudioſus fidei propagandæ Huius adhortatione permotus vnus è triumuiris Regno adminiſtrando, venit hodie cum aliquot è ſuis ad me, audiendi Euangelij cauſſa; quod hiſce militibus labore & diligentia maxima ab horis meridianis ad veſſperam vſque ſine intermiſſione explicatur ac traditur. Ex ijs multi iam è catechiſmo cùm alia, tum ipſas precatiunculas chirographo ſuo deſcriptas, admodum facilè memoriter havsêre. Sanè quàm optatum fuerat nobis, in Iquendæ regionem inferre verbum Dei: gens enim eſt acri in primis ingenio, nec dum nobis ad eam adſpirare licuerat.

Sed paginę iam nimis multæ procedunt. itaque modum epiſtolæ faciam, ſi quædam adhuc de Nubunanga ſubiunxero. Præter Frehoiamenſem, (quam ille Rex, vt antea ad te ſcripſi, funditus euertit) alia ſunt etiam Bonziorum Academiæ. in ijs & longa ſexcentorum annorum pace, & varijs opibus ad omnes deliciarum vſus eò congeſtis, in primis clara celebriſque fuit ea, quam patrio nomine Facuſangin appellant. Multa viſebantur ibi cœnobia Bonziorum, & ſeparatæ præterea ipſorum ædes numero mille quàm ornatiſſimæ, cōmodiſſimæque. In horum quoque Bonziorum perniciem intentus iam diu Nubunanga, ſuſtinebat tamen ſe, dum aliqua ſe offerret cauſſa probabilis. Ea vt apparuit, quippe præda quam è regno Voaris quidam ex hoſtibus eius abegerat, apud hoſce Bonzios depoſita & cuſtodita; enimuerò ille nihil cunctandum ratus, poſt factas cum Cubo inducias, confeſtim cum exercitu

venit

venit illuc: multiſque incenſis ædificijs, & cuncta illa Bonziorum gaza direpta, egregiè ſuas iniurias vltus eſt. Ac vide quàm non diſſimulanter factis dictiſque Iaponicæ ſuperſtitioni, eiuſdemque cuſtodibus bellum indixerit. Xinguen eſt Rex Cainochuni, qui patre in exſilium pulſo per vim, fratre autem natu maximo in cuſtodiam incluſo, regnum inuaſit; inſano deorum cultui vſque adeò addictus, vt poſt aditam regni poſſeſſionem, barba & capillo poſito, ſe in Bonziorum ordinem adſcribi voluerit: nec ſolùm eo habitu, & ſtola ornatus incedit, ſed etiam ter quotidiè ſacris operatur, ſexcentos ad eam rem ſecum trahens Bonzios. Is per cauſſam inſtaurandæ Frenoiamæ, & diruta Quanonis templa reficiendi coacto exercitu, & locis aliquot dolo magis & fraude quàm vi aperta occupatis, antiſtitem ſe, & aſſertorem profitetur auitæ religionis: & ſibi iactat eſſe propoſitum, in ea tuenda colendaque vincere Xacam ipſum, fama ſanctimoniæ celeberrimum. Idem cùm ante aliquot menſes dediſſet ad Nubunangam litteras cum arroganti inſcriptione, Tendaino, Taxu, Xamon, Xinguen, hoc eſt, ſummus in domicilio Regum, religionumque Xinguen; viciſſim illi reſpondit hic alter cum horrendo planè ſui nominis titulo: Dainoquu, tennomauon, Nubunanga: id eſt, Nubunanga domitor dæmonum, hoſtis oppugnatorque ſectarum. Nec ſanè falsò: pergit enim diabolicos hoſce ritus, & nefaria ſacra, & omnia, quibus Iaponij mirum in modum ducuntur, & ſacrificulos omnes non modò palam irridere atque contemnere, ſed etiam deteſtari, & omni conatu delere: vt non immeritò ab hiſce neophytis flagellum diuinæ iuſtitiæ nominetur. nec deſunt qui eundem (licet nondum id apertè præferebat) intimis tamen ſenſibus eſſe Chriſtianum exiſtiment. Quæ cùm ita ſint, pro certo putarat Iaponicum vulgus, Nubunangam religionis tam multis locis tam grauiter violatæ, breui pœnas daturum. Nunc verò contra, cùm videant omnia illi è ſententia cedere, fierique potentiorem in dies; valde offendi cæpere in ſuis dijs, & conceptam à

pueris opinionem de ipſorum numine ac maieſtate paulatim deponere: quæ res minimè aliena noſtris rationibus videbatur, atque vtinam percrebreſcat.

Hæc ego, Pater optime (quominus œconomiam in ſcribendo requiras) ex interuallis ad te fere noctu exarabam, erepto è ſummis occupationibus tempore. Si quid proinde acciderit litteris dignum, non decero veſtris omnium deſiderijs. Vos interim iſtic valete, noſtramque imbecillitatem veſtris holocauſtis, pijsque ſupplicationibus fulcire quotidiè pergite. Meaco, xv. Cal. Iulias. MDLXXIII.

Selectarum Epiſtolarum ex India Finis.

DE QVIN-

DE QVINQVAGINTA DVOBVS E SOCIEtate Ieſu, DVM IN BRASILIAM NAVIGANT, PRO CATHOLICA FIDE INTERFECTIS, *EPISTOLAE DVAE.*

PETRI DIAZII AD LEOnem Henricium Prouincię Luſitanæ pro Societate Ieſu præpoſitum.

EXponã his litteris felicem exitum. Ignatij Azebedij Braſiliæ Præpoſiti Prouincialis, & comitum. Nonis Iunij, cum Aloyſio eiuſdẽ Braſiliæ prouinciæ pro Luſitaniæ Rege præfecto, claſſe nauiũ ſeptem, Oliſipone profecti, octauo die Materiam hanc inſulam proſpera nauigatione tenuimus. Nouem circiter & ſexaginta in vniuerſum è Societate noſtra conſcenderamus, in tres onerarias diſtributi. Quæ S. Iacobi dicebatur, ea cum Didaco Andradio multisque alijs è noſtrorum numero vehebatur. Ignatius. Franciſco autem Caſtrio cum fratribus duobus, & pueris orphanis, Ioannis Fernandi obtigerat nauis. Me Socijs cum amplius viginti, eadem quæ Aloyſium Præfectum nauis exceperat. Et quoniam certis de cauſſis in hoc Materiæ por-

tu aliquandiu ſubſiſtere decreuerat Aloyſius; vectores & nautæ S. Iacobi, quod multa negotia haberent in Palma ex Canarijs, ſeu Fortunatis inſulis vna, magnopere efflagitarunt, vti ſibi liceret præire: ſe expeditis maturè negotijs, aduenienti reliquæ claſsi præſto futuros. Atque initio quidem recuſabat Ignatius, in tanto maris & piratarum diſcrimine à cæteris digredi periculoſum ratus: verùm deinde victus precibus, abeũdi veniam ab Aloyſio petijt: qua impetrata, quaſi diuinaret ea quæ poſtea conſecuta ſunt, pridie eius diei qui Apoſtolorũ Principi ſacer eſt, Sacramento Confeſſionis & Communionis præmuniẽdos curauit omnes, & ſimul diuiſit ijs Agni cæleſtis cereas imagines aliquot, à ſummo Pontifice conſecratas, & alia quædam religioſa munuſcula, quæ ex vrbe Roma ſecum attulerat.

Hiſce peractis, ſoluêre pridie Kalen. Iulij vento ſecundo, qui tamen eos in medio curſu defecit. Porro Dominico die proximo, quinto nonas Iulias, allatum huc eſt, Iacobum Soriã maritimæ rei pro Nauarræ Regina præpoſitũ (is Caluini ſectator egregius, capitales inimicitias cũ Papiſtis, ſic enim Catholicos per ludibriũ hæretici appellant, exercere ſeſe palam profitetur, ac prædicat) ſtare cum nauibus circiter ſeptem in portu ad quinque leucas hinc ſito, cui à Sancta Cruce nomẽ eſt. Perturbauit is nũtius vehementer omnium animos, ſtatimque Aloyſius, oppidique præfectus cum populo vniuerſo ad pugnam cõparauêre ſeſe. Itaque Sabbati luce quæ conſecuta eſt, cùm ſe Iacobus Soria in conſpectum noſtrum dediſſet, occurrentibus ſibi Catholicis, qui probè inſtructa militibus tormentiſque nauigia decem eduxerant, perterritus ceſſit, fugaque ſibi conſuluit. Hoſtẽ fugaſſe contenti noſtri poſtridie reuertũtur: ille verò hoc perfunctus periculo, Canarias petijt, ac die Iouis inſequenti ad aſpectum vſque Palmæ Inſulæ, & onerariæ noſtræ, quæ portum capere nunquam potuerat vento deſtituta, ſanè feliciter eſt prouectus. eo autem ipſo die Ignatius manè cum cæteris fratribus ad Tertiæ cohortis (id loco nomen) vicum à portu leucas quinque circiter, ſcapha

con-

contenderat eo cōſilio,vt ſi daretur facultas, ad portum terreſtri itinere perueniret: ſed cùm res exitum non haberet,in nauim ſe denuò recipere ſunt coacti. Vt vel ex hoc ſatis appareat, expetendum id genus mortis paratum illis fuiſſe diuinitus:eoque magis, quòd iter illud leucarum octoginta, vix diebus quindecim ab ipſis emenſum,addo naui minimè impedita, vento etiam initio (vt diximus) valde ſecundo;id iter totum nauibus quinque(& quidem earum nonnullis admodum onuſtis)non plus triduò ab Iacobo Soria decurſum eſt. Poſtridie noſtri eadem malacia nouem fere millia paſſuū à littore detenti,vbi aduentantes Caluinianos aſpiciunt, paucis diſpoſitis tormentis ad defenſionem extemplò parare ſeſe: Ignatius autem ſumpta Mariæ Virginis imagine,quam Roma ſecum extulerat , prout res & tempus poſtulabat, ad officium,atque ad pietatem cunctos hortari. Interea vnum è nauigijs hoſtes ad noſtram onerariam applicant,in eamque tres primò, in ijs nauclerus magna apud eos exiſtimatione,tranſiliunt. atque ij quidem ſtatim à Luſitanis interfecti:ſed maiore deinde hoſtiū irrumpente numero,diutius obſiſti nō potuit. Tum Iacobus Soria, vbi cognouit noſtræ Societatis homines ibi verſari,omnes ad vnū occidi imperauit,vociferatus: interfice,interfice, quoniam ad praua dogmata diſſeminanda Braſiliam petunt In eorum numero, qui onerariam occupauerant,erat Iacobi cognatus quidam:qui cùm vitam aliquot Catholicis promiſiſſet,id iuſſit Iaco bo renuntiari. quæſiuit ille,cunctine presbyteri(ſic enim noſtros vocabat)eſſent interempti: cùm interemptos eſſe reſponſū fuiſſet, tum ab alijs manus abſtineri non vetuit.quo facto ſanè præclarè ſuū in nos odium exprōpſit, præſertim quòd paucis ante diebus,intercepto nauigio, quo Franciſcani concionatores duo, totidemque ſeculares,vt appellant,ſacerdotes in Luſitaniam vehebantur, eorum nulli necem intulit: nactus deinde noſtros magna ex parte adoleſcentulos tyroneſque, nulli pepercit omnino . Mactatus eſt autem omniū primus Ignatius,

quem obuiam hoſtibus prodeuntem elata manibus ea quam dicebamus imagine, magnoque animo profitentem ſeſe cum ſuis eſſe Catholicum, lanceæ tribus ictibus confoderunt, & ſacram imaginem extorquere fruſtra conati ſunt. tum Didacus Andradius in amplexum ruit Ignatij: atque ita coniuncti ſimul ambo confecti vulneribus præcipitantur in mare vnà cum ipſa imagine, quæ de Ignatij manibus nunquam exciderat. Inde tabulata onerariæ ſubeunt, quo Ignatius in eo tumultu fratres octo & triginta (tot enim erant eum ex hoc portu profecuti) condiderat: binoſque, ac ternos ordine deinceps eductos ad nauis marginem, ac talaribus tunicis, quamquam exigui admodum pretij, exutos, adacto bis terve ſingulis in viſcera pugione, ſemianimes è naui deturbant: quorundã etiam præcidunt brachia, vt omnẽ prorſus euadendi ſpem ijs adimant. Atq; hũc exitũ felix comitatus ille ſortitus eſt. Poſtea quæſitũ de trium illorum cæde, qui ex hoſtium claſſe in onerariam primi tranſcenderant. Eius auctores cædis onerariæ gubernatorem cum adminiſtris duobus, ad ſe perduci furore percitus iubet Soria. ibi, ipſo non ſolùm imperante, ſed etiam inſpectante, viuentium pectora diſſecantur, & extracta crudeliter inteſtina deijciuntur in pelagus. Iam verò hanc immanitatem Caluiniani illo etiam ſcelere cumulant. in onerariam reuertuntur, ſacroſanctum caput vnius ex vndecim Virginum millibus, quod ſolatium neophytorum Ignatius in Braſiliam afferebat, è carcheſij fune contumelioſè nefarieque ſuſpendunt; deinde arreptam aliam Virginis Deiparæ effigiem, egregio perfectam opere, quam item Roma Ignatius auexerat, cum ſacris alijs imaginibus permultis, in angulo nauis per ludibrium collocant: in eaſque vt in ſcopum ſicas eiaculari laſciuientes incipiunt. Roſaria verò benedicta, ac ſanctorum reliquias, libroſque de religione, & alia ſcripta quædam ad Braſiliæ prouinciæ rem magnopere pertinentia, vt ſibi minus vtilia, vel ſuperuacanea potius, alto mandarunt. Huius rei geſtæ ſeriem totius à Luſitanis duobus accepimus, qui ſpectatores affue-

runt,cùm per eos dies à Caluinianis captiui detineren-tur. Qui è noſtris occiſi ſunt, æquè nouitij ac veterani, præclaris erant adiumentis rerum gerendarum inſtru-cti: itaque ad rem Chriſtianam promouendam valde ha-bebantur idonei.

Obſtupeſco ſanè,mecum ipſe conſiderans mutatio-nes migrationeſque noſtrorum è naui in nauem Oliſi-pone primùm,deinde in hac inſula Materia : vt felix ille manipulus,ſicuti Gedeonis quondam milites,pæne viri-tim à Domino lecti fuiſſe videantur. Me in S. Iacobi na-uem imponere,ipſe apud Aloyſium præfectum remane-re Ignatius iam prope decreuerat, ſed mutauit deinde conſilium:partim vt equidem exiſtimo, ne laborem at-que periculum ſubterfugere voluiſſe videretur; partim etiam quòd ego tanto indignus bono videlicet fui. Reli-qui ſumus nunc è Societate ad triginta. Cæptum iter numinis fiducia perſequi certum eſt : vtrum eodem euē-tu,neſcimus : illud quidem intelligimus : Iacobum So-riam id vehementer expetere,nobiſque tendere inſidias. Sed iam inſtat hora profectionis,itaque finem ſcribendi facio, meque & comites tuis cæterorumque ſacrificijs ac deprecationi commendo. Ex inſula Materia,xv. Ka-lend. Septemb. M.D.LXX.

FRANCISCI HENRICI Præpoſiti Domus Oliſiponenſis ad ſocios, Romam.

EXITVM Ignatij Azebedij,&Sociorum nouem & triginta iam cognouiſtis, vt credimus; qui Braſiliam vna cum Aloyſio regio Præfecto petentes, vt in ea pro-uincia,rei Chriſtianæ procurandæ cauſſâ more noſtro collegia inſtituerent,in iti-nere à Caluinianis oppreſſi, vitam in profeſſione fidei Catholicæ profuderunt. Nunc aliorum X I V° quē anno poſt, in eadem cauſſa parem præſtiterunt animi

fortitudinem (ad ſeptuaginta enim è noſtris Oliſipone diſceſſerant plures in naues impoſiti) perſequemur eo ipſo ordine, quo rem totam alter duorum, qui Dei benignitate ſuperfuére, nobis expoſuit.

Poſt obitum Ignatij, cùm Luſitanicæ naues è Materia inſula curſu in Braſiliam directo ſoluiſſent, aliæ alium euentum ſortitæ ſunt: ea verò, qua Petrus Diazius cum Socijs aliquot vehebatur, ad Cubæ inſulæ portum, cui à ſancto Iacobo nomen eſt, fluctibus & procellis adeò labefactata peruenit; vt eam relinquere planè ſibi neceſſarium duxerint. Sed cùm alia eſſet ibi nulla, ad Abanam eiuſdem inſulæ portum, in Orientem procedere ſtatuunt; ac tridui primùm iter emenſi pedibus; & quidem excalceatis, imbre denſo atque perpetuo, via teterrima; difficultatibus præterea vt in eiuſmodi regione, maximis; exiguo & aperto ſeſe commiſêre nauigio, ventis pluuiæque adeò expoſiti, vt non commeatus modò corrumperetur humore nimio, ſed & ipſa quibus erant induti veſtimenta pæne putreſcerent. Eo nauigio quattuor & ſeptuaginta leucas Abanam vſque prouecti, maioris formæ naui in eo portu conducta, Auguſto menſe denique ad inſulas Tertias, Aloyſium regium Præfectum, & è noſtra Societate Franciſcum Caſtrium, & quinque fratres qui anteceſſerant, aſſequuntur. Hic Aloyſius, nauali turba vehementius imminuta, quod & ex oneraria ipſius, in tam difficili ac diuturna menſium quindecim nauigatione viri ſexaginta perierant, & ad Antilias multi ſubſtiterant; multi etiam laboribus periculiſque defatigati, mutato conſilio in Luſitaniam inde reuerterant; cùm ſupereſſet vectorum & nautarum vix quod in vnam ſatis eſſet onerariam (in quibus tamen ipſis fœminæ quinque & viginti, imbelli cum puerorum grege numerabantur) redactis in vnum omnibus, cæptum iter vnica naui peragere inſtituit; ſoluitque feria quarta, octauo Idus Septembris. Porro è Societate noſtra (totidem alijs ferè tempeſtate diſiectis, de quibus nihil dum certi compertum eſt) quattuordecim ade-

rant,

rant, Patres duo, Petrus Diazius & Franciſcus Caſtrius; duodecim fratres; Alfonſus Fernandus, Gaſpar Goes, Andreas Pais, Ioannes Aluarus, Petrus Diazius, alter eodem, quo Sacerdos nomine; Fernandus Aluarus; & ex nouitiorum numero; Michael Tarraconenſis, Frãciſcus Paulus, Petrus Fernandus, Sebaſtianus Lupius, Didacus Fernandus, Didacuſque Caruallius. Dies octo in altum Oceanum proſpero flatu prouecti, naues quinque ſole iam occidente conſpiciunt, quarum erant Gallicæ quattuor, vna Anglica. Eæ, diſſimulato in noctẽ vſque conſilio, conuerſis deinde repente proris, vento ſecundo nauem noſtrã inſequũtur. Id vt animaduertit Aloyſius, ratus (id quod erat) & hoſtes eſſe, & hæreticos; aduocata ſtatim concione, ſocios nauales ad prælium acriter ineundũ hortatur, mortemque vt Chriſtianos deceret, pro Catholica religione fortiter oppetendã. deinde arma expediri, culcitras locis opportunis prætendi, ſaxorũ vim cõgeri, ſulphurei pulueris cados ꝓmi celeriter imperat: diſpoſitis denique ad pugnam ſtationibus, peccata ritè confeſſus eſt ipſe, & cęteri quibus ea nocte cõfitendi ſpatium datum eſt. verùm inalbeſcente iam die, roſtrata hoſtium nauis ex earum genere, quos Galeones appellant, ad noſtram appropinquauerat, amplior & eminentior multo; duabuſque tormentorũ ſignificationibus, de more, iuſſerat à Luſitanis vela ſubmitti. Cùm illi nequaquã parerent; tum hoſtes facto ter in onerariã impetu, quinque ex eorum numero occidunt, ſeptemdecim, eoſq; ferè omnes in cruribus vulnerant, ſic, vt funibus, ne caderent, altera manu apprehenſis, non niſi altera decertare poſſent. Et quamquam hæretici è ſuperiore admodum loco pugnabant; haud tamen incruentum eis fuit certamen: ſiquidem & initio dimicationis de ſuis ferè viginti amiſère, vulneratis præterea circiter vndecim; & deinceps tribus bombardæ ictibus læſi grauiſſimè ſunt, quorum vno diffractus malus & vela proſtrata; altero perforatum carinæ latus non ſine magno eorum diſcrimine aquas accepit; tertio diſcerpti decem ſimul hæretici: quę ametſi erant omnia non leuia incommoda, nihil tamẽ

 hoſtes

hoſtes æquè perturbauit ac vela deiecta, prorſus vt de ſe actum iam arbitrarentur. Tum verò ex ipſa deſperatione omnibus connixi viribus, quartùm iam noſtros inuadunt, & minore quàm putauerant negotio ſuperant. decẽ quippe non amplius propugnatores erant relicti, quorũ quinq; in prora collocati, primo impetu ceciderc. Itaq; patefacto iam aditu, hæretici ad ſexaginta vi maxima irrumpunt. quos Aloyſius, cùm duas ferreas glandes alteram accepiſſet in pectore, alterã in crure, quamq̃ exhauſtis iam corporis viribus, magno tamen animo cõſtituit opperiri; gladioq;, & ſcuto nunquã abiecto, ad extremum vſq; ſpiritũ dimicauit egregiè. Eius morte à reliquis deditio facta. quæ tamen ad mitigandam hoſtium crudelitatẽ minimè valuit. nã diabolicis inſtincti furijs, obuios quoſque obtrũcant: Aloyſium, ignari quis eſſet, nundatum, itemque aliorũ corpora multis adhuc ſpirãtibus, in vndas proijciunt. Verſus deinde in Sanctorũ reliquias, & ſacras imagines furor, quarũ erat ingens in ea naui numerus. Has hæretici Catholicis per vim extorquere, trahere per tabulata, calcare pedib⁹, in ignẽ deniq; gratulabundi conijcere: ſimul, ore impuriſſimo, in Sanctos quorum erant illæ reliquiæ, blaſphemias euomentes, quas horret animus ſcribere. quin etiã, repertas vigeſimo poſt die ſtatuas duas, alterã ſacratiſſimæ Virginis, alteram Angeli, elatas in publicum, ſacrilegis fregêre manibus, caput Angeli per ludibriũ tota naui circumferentes. Tertiũ & trigeſimum vagati diẽ, capto etiam Algarbienſi nauigio, prædam expoſuêre poſtremò ad Ortuium promontoriũ oræ Callaicæ. Claſſi prępoſitus erat Ioannes Cadauilius Gallus, hæreticus vehemens, & Eccleſiaſticorum ordinum inimicus acerrimus: roſtrãta vehebatũr eadem, qua Iacobus ante Soria Ignatium Azebedium & comites ceperat & occiderat. In Aloyſium verò pręfectum incidêre Caluiniani, cũ ab inſula Gomera, cã depopulati, ſoluiſſeat. atq; is fuit Aloyſij & Luſitanorũ obitus. cui⁹ viri de fortitudine virtuteq; frater noſter ita multa cõmemorat; vt pro certo habendũ ſit, animam eius in cœleſte domiciliũ cõmigraſſe. Nunc veniam⁹ ad

noſtræ

noſtræ Societatis homines, quod maximè nobis propoſitũ eſt. Ij, cũ hoſtes infeſti aduentarẽt, à media nocte ad lucẽ vſq; expiandis per Confeſſionẽ criminibus quiſque ſuis vacarunt. Deinde tabulata ſubire iuſſi, nõ niſi cõmiſſo prælio aſcenderunt ad animãdos milites, cibo recreãdos, & cũrãda vulnera. Sed quo tẽpore facta eſt deditio, in ſumma naui, præter Caſtriũ exſtabat eorũ nemo: namque is paulo ante ad excipiendã vnius è gubernatoribus Cõfeſſionẽ aſcẽderat, ad imã proræ turrim ex vulnere animã agentis. In eo munere occupatũ, hæretici vulneribus quàm plurimis punctim cæſimq; confodiunt, ira maxima perciti, nimirũ eo quod Eccleſiæ ſacramenta miniſtrantem offenderant. Nã in cæteros non adeo ſæuiêre: in Caſtrium verò certatim oẽs. Sub idem tempus Petrus Diazius, qui ad eã vſque horã Cõfeſſionibus eorũ qui ſub tabulatis erant, operã dederat, atq; hilari ſemper ac ſereno vultu animauerat cæteros, Gaſpare Goe ſequente, in apertũ prodijt. Vt primùm apparuêre, vtrunq; Galli confeſtim occidunt. nec puero quidẽ ætatis admodũ teneræ parcunt, qui à Petro ægrè ſeſe diuelli patiebatur. Atq; hoc maximè modo tres ij primo congreſſu cæſi ac nudati, deijciuntur in pelagus. Tum vndecim reliqui, ſedato iam paulisper tumultu, ſeſe inuicẽ plenis pietate ſermonibus adhortati, vltrò in editiora nauis euadunt: nec modò, latẽdi cauſſa, in cæteram turbam ſeſe non inſerunt; ſed etiã in vnum, dedita opera, conglobati omnes, apertè profitentur ſe & eiuſdem eſſe religionis cuius tres modò perempti, & ęquè paratos ad mortẽ cõmunis Domini gratia ſubeundã. Quos, circũfuſi cõfeſtim hæretici, dictis factiſq; eo die toto contumelioſè ac petulanter illudere ac diuexare non deſinunt, cũ illi reſponderent nihil, niſi ſi quid ad honorem Dei, vel ad dignitatem Eccleſię Catholicæ pertineret. Vbi nox adfuit, manus ad terga religantur inſontibus: atque inter vinciendum, accidit vt Michael Tarraconenſis è vulneribus, quæ in brachijs principio acceperat, ingemiſceret. Quæ res tantum abfuit, vt hæreticos ad miſericordiam permoueret, vt etiam arreptum furenter hominẽ, multa ingerẽtes probra, è naui

præ-

precipitauerint; &, ne incomitatus abiret, Franciſcũ quoque Paulum (nam is erat proximus) eodem impetu deturbarint. Cæteri omnes, vinclis (vt dicebamus) iniectis, in Aloyſij cubiculũ detruduntur: adhibitiſque cuſtodibus, totam eam noctem, partemque inſequentis diei, prope per inediam tranſigunt: cũ interea ſuper alios alij ad oſtium adeſſent carceris, modò læta, modò triſtia nuntiantes: quidã etiam truci obtutu, ſtrictis minaciter gladijs fremerent: Papiſtæ, Latrones, ecquis erit aliquando qui vitam vobis eripiat? & alia eiuſmodi. Interea noſtri, quaſi futura proſpicientes, magno animo ſeſe ad extrema quæque parauerant: nec eos feſellit opinio. Nã educti è carcere, damnantur capitis. Iamque parabantur laquei vt ſuſpenderentur ſinguli è máximo nauis malo; cùm Præfectus, maioris prædæ ſpe, quòd eos putaret pecuniam, ad templum in Braſilia exædificandum, ſecum attuliſſe, rem in præſentia diſtulit; ſed eorum comperta denique inopia, Petro Diazio, Didacoque Caruallio ibidem relictis, ſeptem reliquos in roſtratam ex oneraria transferri iubet. Hic eos hæretici denuo circumſiſtere; nec ſolum in fratres noſtros, verùm etiam in Romanum Pontificem Chriſti Vicarium, in Eccleſiaſticos ritus, in Sanctos eorumque venerationem, denique in Sacramentum ipſum altaris, cõtumelioſa atque impia verba proferre. ad quæ cùm illi fortiter admodum reſpõderent, cædebantur pugnis, alapiſque frequentibus, defenſores Catholicæ fidei: quin etiam exquirebantur diligenter in ſummis capitum verticibus, ſacræ quas appellant coronæ, quarum hæretici ſi quas inuenerant, has verò iterum iterũque ſinguli tundere: & ſimul iurgijs & maledictis in eoſdem inuehi cùm alijs multis, tum illis præſertim: canes, fures, veteratores: per vos ſtat quò minus conſpirent vniuerſi mortales atque conſentiant, ſublatiſque diſcordijs ac tumultibus, tranquilla omnes pace atque otio perfruamur. Veſtro ſcelere non modò Germania, & Gallia, verùm etiam Braſilia, atque adeo toto terrarum orbe praua doctrina diffunditur. Erat è nouitiorum numero Petrus Fernandus, faber lignarius: om-

nium recentiſſimus ille quidem: ſed apprimè humilis, & magna virtute vir. Is, initio deditionis, pileo talarique tunica exutus ab hoſtibus, ne deinde fallente veſtitu pro ſeculari haberetur, & præclarã pro Chriſto moriendi occaſionẽ amitteret: aggregabat ſe ad fratres identidẽ, vultu oculiſque ad modeſtiæ religioniſque ſignificationẽ ita compoſitis, vt vel ex eo ſatis intelligerent hæretici, hominem eſſe de noſtris. Quo etiam vehementius irritati, caput eius arreptum, vtraque manu ſubrigere, colaphis petere, digitis oculos aperire, palpebraſque diſtendere, paxillos denique mento ſubdere, ne vultum dimitteret. ad hæc illum cõtumelijs inceſſere eiuſmodi: Canis, attolle faciem: frontem exporrige. quæ ille nimirum excipiebat tanta non ſolùm animi æquitate, ſed etiam oris hilaritate, vt eo bono ſe indignum exiſtimans, conuerſus ad Deum, diceret: Quo meo mihi merito hoc tribuis, vt pro te patiar, Domine? Per hanc ſimul procacitatem atque ſæuitiam hæretici cùm ſeſe miſeri diutius oblectaſſent, alij demum aliò varios in vſus digreſſi ſunt, ſpatiumque fratribus datum ad inflammandos mutuis cohortationibus animos, vireſque recolligendas: quo in genere Petri maximè Fernandi, eius quem modò dixi caritas ac virtus enituit, cùm in ſingulos cõgreſſus, lætiſſimo ſemper vultu, cæteros ad conſtantiam ac fidẽ accenderet, atque ad agnoſcendam inſignem hanc in ſe Dei beneficentiam, multis rationibus excitaret. Cuiuſmodi ſermonibus dum ſe inuicem confirmant fratres, magna rurſus circumuenit eos hæreticorum manus. Inſtituitur de religione certamen: ex quo, vt genus videatis, vnum attigiſſe ſat fuerit. Oppugnabant hæretici ſupplicationes & preces, quibus auxilium à Sanctis more catholico expoſcimus. qua in diſputatione acrior coortus quidam ex ijs: Nonne, inquit, cernitis, in noſtra poteſtate vos eſſe captiuos? quin vos igitur Maria virgo, Sanctique, quorum opem implorandam affirmatis, è manibus noſtris eripiunt? cui fratres: Si expediat nos eſſe ſuperſtites: Beatiſſima Virgo Sanctique, & vitã nobis à Domino, & libertatem obtineant vtique: ſed quia emori præſtat

ſtat, idcirco non impetrant. Hæc & alia id genus reſpõdebant fratres: quæ illi cùm ferre non poſſent, amentes iracundia & rabie, conſputabãt ora ſubinde noſtrorum: quin etiam quodam Alphonſi Fernandi reſpõſo permotus vnus ex ijs, fureſque: ob idipſum, inquit, quòd ita dixiſti, peribis. cui Alphonſus, vtpote Prominiſter: Non ſolus ego, ſed omnes planè mori parati ſumus. Atqui exſpectate (ait hæreticus) moloſſi canes, caput egomet vobis præcidam, voſque (meam fidem teſtor) in mare proijciam. Hac altercatione in cœnam vſque ducta, diſcedunt hæretici: fratres verò tempus nacti rurſus moleſtiã vacuũ, de integro adhortari ſe mutuo; diuinam opem in tali tantoque ſalutis æternę diſcrimine expetere; Chriſti morte cruciatibuſque memoria repetendis, ſeſe ad perſeuerantiam atque ad fortitudinem incitare; Deo denique pro tam præclara ſibi oblata bene moriendi occaſione gratias agere. Intereà hæretici expleto epulis ventre, animi quoque feritatem extremo ſupplicio noſtrorum exſaturare conſtituunt: nec mora: ſingulos octoni deniue circumſtant, exutoſque tunicis, quanta maxima vi, quàm poſſunt longiſſimè à nauibus in altum eiaculãtur. Ac Petrus quidem Fernandus, & Ioannes Aluarus, natãdi minimè periti, fluctibus hauriuntur illicò; cęteri quinque vnum in locum diuinitus congregati, diu ſeſe ſuſtentant, poſtremũ vale ſibi dicentes inuicem, ac veniam inter ſe delictorum petentes. Didacus verò Fernandus, quem vnà cum Sebaſtiano Lupio (qui deinde ſuperſtites ambo fuêre) ſub noctẽ hęretici quidã quaſi diuino iuſſu, cibo potuq; refecerant, validus viribus, claſſem, quòd è repentina pluuia venti quieuerant, tardius euntẽ aſſequutus, & neſcio quo pacto in vnam nauium acceptus, Diuinæ conſilio prouidentiæ manſit incolumis. Luctantur cum fluctibus reliqui, & quamquã in ſumma difficultate ac defatigatione, Apoſtolico Symbolo, precibuſque fundendis ad Deũ, ſeſe contra ſpiritales nequitias cõmunire non deſinunt. iamq; nox erat media, cum Alphõſo Fernãdo in verba præeũte, certos è quinquageſimo pſalmo verſiculos decãtare cæperunt, atq; illum præſertim:

Tibi

Tibi ſoli peccaui,&c. Verùm laſſitudine tandem victus, & aquarum vi obrutus Alphonſus extinguitur, ſpectata probitate, ac religione vir, cuius præcipuè robur animi ac virtus in hæreticis modò refutandis eluxerat. Hūc aūt eo conſilio è Luſitania ſecum abduxerat Azebedius, vt Philoſophiam, cui magna cum laude vacauerat, in Braſilica prouincia profiteretur. Alphōſum ſecutus eſt mox, Ieſum inuocans, Andreas Pais: poſtremus omnium Fernandus Aluarus mergitur. Tum Sebaſtianus Lupius in mari medio, nocte intempeſta, dēſis tenebris, imbre maximo derelictus, elatum forte quadā in claſſe lumen eminus intuens, mille circiter & quingentorū paſſuum interuallo diſtantes conſequitur naues; quarum ad vnā, itemque alteram accedens, & vt admitteretur ſuppliciter poſtulans, cùm acerbè minitantes hoſtes, intentaque in ſe tela ſenſiſſet; quaſi ad extremum perfugium, contendit ad vnam è ſcaphis: cuius ad marginem ſtans fortè quidā hæreticus paulo mitior, tum Sebaſtiani anguſtijs, tū etiam fortaſſis ab ſe deſertę veræ fidei religioniſque recordatione commotus, excepit hominem: penulaque contectum, ac furtim in nauem impoſitum, commentis quibuſdam hoſtiū furori atq; immanitati ſubtraxit. Duos autem illos qui in Luſitanica naui relicti fuerant, eodem genere mortis, eadem animi magnitudine defunctos accepimus. Porrò nobis hæc omnia Sebaſtianus ipſemet Lupius expoſuit. nos totam rei geſtæ ſeriem his conſignatam litteris eidem Sebaſtiano recognoſcendam oſtendimus: cuius ille narrationis veritatem ac fidem ſuo rurſus teſtimonio comprobauit. Quo etiam ſtudioſius fecimus, vt hanc ad vos mitteremus epiſtolam, rati eò vobis gratiorem futuram, quò certiora perferret. Quod reliquum eſt, veſtris omnium ſacrificijs, precibuſque, nos etiam atque etiam Domino commendari percupimus. Oliſipone. v. Idus Decemb. MDLXXI.

FINIS.

IGNATII LOIOLAE VITA

POSTREMO RECOGNITA.

CLAVDIO AQVAVIVAE PRAEPOSITO GENERALI SOCIETATIS IESV

Ioannes Petrus Maffeius S. D.

QVAE parens & conditor noſtræ Societatis Ignatius, auctore ac duce Deo geſſit in terris; ea profectò digna ſunt, in quibus commendandis immortalitati, ſcriptorum omnium certet induſtria. Id ſcilicet fuit cauſſæ, cùm in eo munere alij non ſine pietatis & ingenij laude verſati ſint, cur ego quoque, delatam olim ad me à Patre noſtro Euerardo nonnullam huiuſce prouinciæ partem, neque ita grauatè receperim; & receptam, ſi minus cum apparatu & copia, certè cum fide curaque, Deo adiuuante confecerim. Nec ſanè dubium, quin, qui talem mihi laborem iniunxerat, huic potiſſimum laboris eius & operæ fructus ac prima libamina deberentur. Nunc, quando, priuſquam in vulgus exirent lucubrationes meæ,

nes mea, ad beatos ipſius Ignatij complexus, vti ſperamus, ille deceßit; ei nempe qui in vtriusq; Præpoſiti locum & curas nutu diuino ſucceßit, optimo iure dicandæ fuerunt. Ac tibi quidem, Pater humaniſsime & optime, in præclarum illud exemplar dies noctesque intuenti; minimè dubito quin opus hoc qualecunque, gratum acceptumque futurum ſit. Cæterùs vt perinde iucundum ac fructuoſum accidat; nimirum, ab IESV, tuis incenſis officio & caritate precibus & ſacrificijs impetrabis.

IGNATII VITÆ LIBER PRIMVS.

Ortus eius, & educatio. *Cap. Primum.*

IN ea Hiſpaniæ regione, quæ ad Pyrenæũ pertinet, ac vulgi ſermone Guipuzcoa nominatur, in primis clara eſt Loioleia familia. Eius familiæ princeps Bertramus, Ognis & Loiolæ dominus, quæ loca ſunt in finibus vrbis Aſpeithiæ, in matrimonium ducta Marina Sone, æquè clari generis fœmina, quinque ſuſcepit ex ea filias, filios octo: quorum minimus natu fuit Ignatius is, quem Societas Ieſu parentem agnoſcit; cuius de vita & moribus, quæ nobis fuerint comperta, in vnius Dei gratiam gloriamque litteris mandare decreuimus. Hiſce ergo parentibus natus Ignatius eſt anno poſt Virginis partũ M.CDXCI regnantibus in Hiſpania Fernando & Eliſabetha, cognomento Catholicis. Ac de prima ipſius pueritia id vnum conſtat, haud ita ſeuera diſciplina educatum à ſuis fuiſſe; atque ab ipſis incunabulis, vt in opulenta domo, profanos admodũ hauſiſſe ſpiritus: deinde litteris vixdum à limine ſalutatis, cùm eſſet eximia & animi & corporis indole, continuò in Fernandi regiam à patre miſſum, veteri Hiſpaniæ more, quo in regno principum liberi ea fere conditione ac iure naſcuntur, vt maximus ætate dumtaxat in patrimo-

nio imperioque ſuccedat;reliqui,ſiue ad acuendam gentis induſtriã,ſiue ad familiæ ſplendorẽ in vno capite retinendum,portiuncula quadã hæreditatis aſperſi quę tenuem in victũ cultumq; ſit ſatis,vel ſtudijs doctrinæ militiæve dant operam, vel aulæ regumque præſidio ad opes gloriamque nituntur.Hic ille cùm honorarios inter ephebos aliquãdiu apparuiſſet,aulicis imbutus moribus ad Antoniũ Manricum ſeſe contulit Naiarenſiũ ducem, ex ijs,quos in Hiſpania magnates appellant;quo cũ Loioleiæ genti neceſſitudo vetus intercedebat.Atque apud hunc domi foriſque in honore habitus,rei militaris tyrocinia poſuit:& quod ijs fermè vſu venit,qui nondum cæleſtes delicias deguſtarunt,id ipſum Ignatio contigit, vt ardenti laudis humanæ ſtudio,& communis conſuetudinis impetu abreptus,cùm eſſet in corporis ornatu elegantiſſimus, equorumque, & armorum vſu præcelleret;quod ſibi datum fuerat temporis ad negotiationem ſalutis æternę,id ille miſerabiliter,vt plerique mortaliũ, partim in factionum rixarumque periculis, partim in amatoria væſania,& cætera ſæculi vanitate conſumeret. Verumtamen inter eiuſmodi vitia,&cœcos errores,præclara quædam emicabant bonæ ac religioſæ mentis indicia. Primũ enim in tanta licentia militari,tamq; corruptis hominũ moribus,quamuis animo cõſternatus eſſet interdum,& multis vndiq; cinctus anguſtijs;nulla tamẽ ipſius atrocior vnquam audita vox eſt, quales multæ à nefarijs hominibus in Deum,ac Dei prouidentiã vulgo iactantur.Nec ſolùm ab omni verborum impietate ſemper abhorruit, ſed etiam ſacra omnia ſacrorumque antiſtites naturæ perpetuo inſtinctu admodum religioſè reueritus eſt.Erat prętereà intactus ab auaritię ſordibus, & à lucri cupiditate vehemẽter alienus:quod cùm aliâs, tum verò in expugnatione vrbis Naiaræ,quæ in Cantabriæ finibus eſt,perſpici potuit:quã iure belli, cùm dux militi diripiendam dediſſet;Ignatius,quamuis ad ipſum victoriæ pars non exigua pertineret,tamen nec præſentis prædę dulcedine,nec cæterorum exemplo adducti potuit,vt ſeſe alienæ rei contactu pollueret;nõ Chriſtiano

ſolùm, ſed etiam ingenuo homine id indignum exiſtimans. Quæ ipſius altitudo animi in priuatis quoque diſſidijs ac ſimultatibus eminebat, vt ſi quando ex certamine dignitatis (vt fit) ad manus pugnamque veniſſet, ſi locus reconciliationi daretur, illicò vnà cum armis odium omne deponeret, & cum inimicis in gratiam planè bona rediret fide. Neque verò eidem in magnis arduiſque negotijs capeſſendis alacritas, vel gerendis conſilium & cautio deerat. quocirca inter quoſdam Cantabriæ populos graui orta ſeditione, legatꝰ ad eos à duce Naiarę, breui controuerſias omnes magno partis vtriuſque conſenſu & approbatione diremit: ac licet iuuenis admodum eſſet ætate, in agendo tamen, tractandiſque hominum ingenijs, iam tum ſenilis quædam in eo maturitas apparebat; prorſus, vt negotiū nullū fermè ſuſceperit, quod non ad optatum exitum ſua lenitate ac virtute perduxerit. quamquam ob imperitiam rerum diuinarum, hæc tam egregia animi bona, & quaſi talēta non optimè collocabat interdum: ad hominū videlicet gratiam, ác ſui ipſius incrementa ijs artibus vtēs, quas ad vnius Dei honorem & gloriam omnino referri oportuerat.

Conuerſio eius ad Chriſtum. Cap. II.

HVNC maximè in modum adoleſcentia, atque ipſo ætatis flore conſumpto, cùm annum ageret iam nonum circiter & vigeſimum, à miſerabili errore, certoque æternæ vitæ periculo in rectum ſalutis iter ſummo Dei beneficio reuocatus eſt. Tota autem eius conuerſionis ratio fuit eiuſmodi. Ardebat eo tempore Hiſpania inteſtini belli tumultibus; quam nactus occaſionem Franciſcus Galliæ Rex, Nauarræ Vaſconum quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato ſuo recuperandæ, cuius pater ex eo regno Fernandi Catholici armis olim exactus fuerat; Andream Foxiū, cognomento Aſparotum, cum exercitu iuſſit in eas regiones impetum facere. qui celeritate vſus, cū aliquot loca

impro-

improuiſo aduentu cepiſſet;cumque nobilitas Henrici cupida ad Gallum ſeſe quotidie adiungeret;Naiaræ dux, qui Nauarræ ſummo cum imperio præerat, eius rei fama commotus,in vlteriorem Hiſpaniam ad auxilia contrahenda profectus eſt,Ignatio,paucisque præterea Pompelone cuſtodiæ cauſa relictis. Ac cæteri quidem,appropinquante Gallorum exercitu,magnitudine pedeſtrium & equeſtrium copiarum exterriti, & ſimul diffiſi oppidanorum animis, tempori cedere, & vrbem relinquere omnino decreuerant:Ignatius verò, multis verbis homines ab eo conſilio reuocare conatus,vbi ſe nihil proficere hortando perſpexit,ardentibus oculis deteſtatus ignauiam perfidiamque,ſpectantibus omnibus in arcem ſolus introijt,paratus illam cum aliquot in præſidio relictis omni ope tueri.quo virtutis exemplo permotus alius quidam Ignatij in ſtudio bellicæ laudis æmulus,eandem aleam ſubijt:reliquis verò ſalus,quàm aut fides aut gloria fuit antiquior. Ventum deinde in conſilium eſt à cuſtodibus de ſumma rei:cumque in tanta propugnatorum paucitate contra tantas hoſtium copias negarent plerique locum obtineri poſſe diutius,ac ſeniorum præſertim ſententiæ ad profectionem inclinarent;Ignatius, quo erat animi & corporis robore, quàm acerrimè ſeſe rurſus oppoſuit,remque diſiecit. Interea Galli, reſiſtente nemine,propius ad vrbem accedunt, & magna ciuium voluntate admiſſi, caſtris ad arcem poſitis, præfectum præſidij ad colloquium euocant. Ille accepta fide, cum tribus dumtaxat egreditur,in quibus erat Ignatius; qui cùm ab hoſtibus proponi conditiones iniquiores vidiſſet,exarſit nimirũ,easq; conditiones tam acri ac vehementi oratione cõmilitonibus diſſuaſit, vt ad extrema omnia perpetienda potius, quàm arcem deſerendã cunctos accenderit. Nec mora:Galli omiſſo colloquio,acrius inſtare,tormentis mœnia quatere,atque diruere; vndiq; aſcenſum tentare:Hiſpani cõtra,Ignatij præſertim exemplo atque adhortationibus incitati,fortiter ſeſe defendere,ſubeuntẽ hoſtem gladijs, telis,cõtis arcere;quoad Ignatio ante alios dimicãti,globi vi excuſſus è muro lapis,

læuam haud ita grauiter læſit tibiam; globus verò ipſe quamquam impetu refracto ſubſiliens, dextram adeo labefactauit atque confregit, vt è veſtigio ſemianimis alienata mente corruerit. Tum verò debilitati animis cęteri, & deditio facta. Ignatium porrò ſtratum, vel ad colligendam clementię famam, vel etiam virtutem in hoſte admirati Galli benignè ſuſcipiunt, & in vrbem ex arce trãslatum, in priſtino hoſpitio collocant, medicisque adhibitis, & rebus omnibus neceſſarijs diligenter curant. Huic Gallorum benignitati, pro ſua animi magnitudine egregiè reſpondit Ignatius, quippe tantum aberat, vt eos odiſſet, à quibus in illam calamitatem, vitæque diſcrimen erat adductus, vt cùm in lecto decumberet, ſingulos blandè comiterque compellans, omnia fere ſua in eos amoris cauſa diuiſerit; atque hunc clypeo, illum pugione, alium thorace donarit. Interiectis deinde aliquot diebus, cùm grauius laboraret quàm vt breui tẽpore ſanari poſſe videretur; ad cęteram humanitatem illud etiam additum à Gallis, vt Ignatium lectica Loiolam vſque (neque enim longè aberat) deportandum curarent. qui peramanter à ſuis acceptus, cùm ingraueſcente in dies morbo periculoſius ægrotaret, acceſſiti confeſtim vndique medici, crure inſpecto, ſeuerè pronuntiant, oſſa illa, ſiue id prioris chirurgi vitio, ſiue itineris agitatione contigerit, nequaquam eſſe bene locata: neque verò, niſi ea coagmentatione denuò reſoluta, fruſtiſque ſuo loco repoſitis, poſſe vllo modo fieri vt coaleſcant. Qua tam acerba denuntiatione Ignatius minimè exterritus, non modò ſtatim ęquo animo ſeſe paratum oſtendit ad omnia ſubeunda, ſed etiam inter ipſam curationem, quamuis eſſet aſperrima, nullum aliud indicium dedit doloris, niſi vt coactos in pugnum digitos valde conſtringeret. Ex eo die morbus maiorem in modum eſt auctus; cumque iam Ignatius omnes ferè cibos hauſtuſque ſtomacho faſtidiente reſpueret, aliaque in eo cernerentur lethalia ſigna; ſuorum admonitu, ſacris, quæ ad expiandum animum pertinent, ritè procuratis, ipſo B. Petri Apoſtoli peruigilio, cunctis mœrentibus, eò deductus

ctus eſt, vt medici prorſus actum affirmarent,niſi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur iamdudum Ignatius præcipuo quodam cultu principem Apoſtolorum: quin etiam eius laudes militariter olim carmine Hiſpanico celebrauerat: cuius profectò pietatis fructum non exiguum tulit.ſiquidem illa ipſa decretoria nocte per quietem videre ſibi viſus eſt eumdem Apoſtolum, optatam ſibi valetudinem diuinitus afferentem. nec ſanè in irritum ea viſio recidit: quippe continuò leuari doloribus,ciboque refici eſt cæptus. Iamque Dei beneficio periculum mortis euaſerat,magnaque ſuorum gratulatione melius habebat in dies: cùm repente animaduertit os quoddam genu ſub ipſo fœdius prominere: quod quoniam præter cætera incommoda impedimento etiā ſibi videbat fore, quominus graphicè quā ſoleret ac vellet, ocreatus incederet (vt erat idem & patientiæ militari, & vrbanæ munditiæ & elegantiæ apprimè deditus) percontatus eſt medicos, poſſetne vllo pacto deformitas tolli.qui cùm reſpondiſſent poſſe vtique, ſed dolore omnium quos ad eam diem ſenſiſſet, maximo & acerbiſſimo, propterea quòd in eam ſedem fragmenta iam firmiter coaluerant, non dubitauit Ignatius ingenti omnium vel admiratione,vel metu,concinnum ac decorum corporis habitum anteferre manifeſto vitæ diſcrimini: ſecarique de ſententia medicorum os iuſſit, clariore etiam,quàm antea,fortitudinis ac patientię documento:quandoquidem in ea carnificina (quæ quò lētior, eò fuit horribilior)nō modò ligari tenerive ſe nō eſt paſſus, verùm etiam,iis qui aderant, pauore propemodum exſanguibus,ab omni prorſus querimonia gemituque ſe ipſe continuit.Poſt hæc, doloribus magna iā ex parte mitigatis,nondum tamē greſſu recuperato,nec pedibus ad inſiſtendū idoneis, interea dum iacentis corpus terreſtres medici perſanare conantur,eiuſdem animi vulnera curare medicus cœleſtis aggreditur. Cùm enim affixus lectulo Ignátius,fallēdi temporis cauſſa profanū quempiam librum popoſciſſet ex iis, quos antea per otiū lectitare conſueuerat; diuino planè conſilio fa-

ctum eſt,nullus vt eo tempore domi liber eſſet eiuſmo di:at verò longè meliores alij duo reperti ſunt, Hiſpanico ſermone conſcripti; quorum alterius, Vita Chriſti, alterius (quo ſelecta virtutum exempla continebantur) Sãctorum flores, erat inſcriptio. Ea videlicet lectio ſalutis initium attulit homini. Dum enim oblatos ſibi libros, varijs locis quaſi aliud agens delibat, ſenſim capi cœptus eſt pulchritudine eorum quæ ſcripta reperiebat; atq; adeo inter ipſam lectionem, vbi quidpiam inſigne cognouerat, ſubſiſtere, ſecum ipſe deliberans: Quid ſi præclarũ hoc ſancti Dominici facinus, quid ſi hoc ſancti Franciſci, Deo fretus aggrediar? Neque verò, cùm hæc & alia ſibi multa proponeret, res occurrebat vlla tã ardua, tamque difficilis, quam non perficere ſeſe poſſe generoſa quadam alacritate confideret. Quæ cùm apud ſe diutius agitaſſet, emergebant rurſus rerum inanium voluntates, & ſæcularia deſideria: quorum ſeſe nonnullis adeò manciparat, vt dum eorum vel adipiſcendi rationem exquirit, vel potiundi ſpem animo concipit, plures interim horas per imprudentiam in ea cogitatione defixus hæreret. Iamque priora illa propemodum exciderant, accenſoſque nuper igniculos pietatis, voluptatum illecebræ, & pernicioſa rerum fluxarum blandimenta reſtinxerant; cùm periclitanti ſeruulo diuina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorũ videlicet recordatione, quæ legerat, meliorem ei mentẽ, & conſilia ſaniora ſubmittens. atque in hac item commentatione tamdiu morabatur, donec interuentu cuiuſpiam, alio mentem animumque conuerteret. Hac ille viciſſitudine, & quaſi cõflictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cùm in eius pectore voluptas & virtus pæne ex æquo certarent; contrarias in partes magna ſua perturbatione diſtrahebatur, incertus animi, hanccine viam, an illam, cùm primùm poſſet, inſiſteret. Veruntamen inter alternas fluctuantis animi propenſiones illud intererat, quòd blandis illis rerum fluxarum imaginibus, quamdiu præſentes obuerſabantur, tamdiu titillabatur Ignatij mens: abeuntibus verò, ſuccedebat illicò amarus quidam tor-

por,& ægritudo, & ſibimet diſplicentis animi tædium. At contra, præclari illi ad Chriſtianam laudem impetus, cogitationesque de adæquanda vigilantia & ſobrietate Sanctorum, de votiuis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horrido & aſpero; non modò cum aderant animum inſolita quadam iucunditate mulcebant, ſed in receſſu quoque, triſtitia ſubeunte nulla, ſecurum hilaremque præſtabant. Sed enim tantùm hoc ille diſcrimen, ſæculi tenebris occæcatus adhuc, hebesque ad ſubtiliora hominis interni iudicia, quaſi ignotum quidpiam præteribat, quoad clariore demum oborta ſibi luce, mentis aciem accuratius in eam varietatem cœpit intendere; ac denique non ſine admiratione quadam animaduertit, ab illis cogitationibus, vt erant inanes ipſæ, ſic ſe ieiunum & aridum, ab his autem, velut à pabulo ſalutari, lætum vegetumque diſcedere: liquidoque perſpexit, fucata & inſidioſa voluptas quantum à vero & ſolido gaudio & ſuauitate diſtaret. Atque hanc primam de intimis animi ſenſibus motibusque ratiocinationem habuiſſe fertur Ignatius: ad quam vbi maior deinde rerum diuinarum vſus acceſſit, tantam in ſpirituum diſcretione (quæ conſummatæ ſapientiæ virtus eſt) ſolertiam atque peritiam eſt conſecutus, vt egregia etiam illius generis præcepta in eo libro, qui Exercitiorum appellatur, poſteritati reliquerit. His ergo obſeruationibus, & aſſiduis librorum monitis è lethali animæ veterno excitatus, anteactæ vitæ peccata, & infinitam in ſe Dei clementiam aliquando cœpit agnoſcere; nec ſolùm de mutandis in poſterum moribus, verùm etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque numine, ſeriò cogitare. Atque in hanc deliberationem ingreſſus, denuò ſeſe ad Chriſti domini, Sanctorumque ſectanda veſtigia occulto quodam inſtinctu acriter ſentiebat impelli, & eorum præcipuè, qui in ſe ipſi quàm maximè duri ac ſeueri extitiſſent. artium quippe ſpiritualium, & Chriſtianæ philoſophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem ferè ſanctitatis & officij perfectionem in aſperitate vitæ, & in volunta-

ria corporis afflictatione ſtatuerat. quocirca iam tum agitabat animo, ſimul atque per valetudinem liceret, nudis pedibus Hieroſolymam petere, ac frequenti verberatione, longoque ieiunio tantas peccatorum pœnas vltrò ſuſcipere, quantas videlicet ab excelſo magnoq; animo, ſalutare odiũ ſui, & ardens diuinę gratię promerẽdę ſtudium exigebat. Iamque rectis euntem ſenſibus, & optima quæque expetentem, longè vehementius incitauit diuina viſio. Etenim nocte quadam vigilanti, auguſtiſſima ſpecie, ac beatiſſimo lumine fulgens MARIA virgo vnà cum paruulo IESV, non modo ſeſe palam oſtendit, verùm etiam incredibili benignitate ſpectandam aliquamdiu præbuit: quo viſo mirificè recreatus Ignatius, tantum repentè odium faſtidiumque concepit eorum quæ apud cæcos mortales prima putantur; ac præſertim quæ cum inhoneſta voluptate coniuncta ſunt, vt omnes rerum illarum, quàm diuturno vſu ac vetuſtate corroboratas imagines, ex hominis memoria confeſtim aſpectus ille deterſerit. Acceſſit ad hęc illud quoque non leue Dei beneficium, quod ei in omnem deinde vitam proprium ac ſtabile manſit: vt quotieſcunque ſublatis in cœlum oculis aſtra ſuſpiceret (quod ſanè ſæpe faciebat, ac diu) mortalia cuncta illi repentè ſordeſcerent; & miro quodam æternæ patriæ deſiderio raperetur.

Ad Montemſerratum religionis cauſſa proficiſcitur. Cap. III.

INterea ſimul & animo & corpore conualeſcens, è lectulo ſurgere, & intra cubiculi fines paulatim crura explicare, atque ingredi cœperat; nihilque longius ei videbatur, quàm vt de cognatione ſua, & de domo patris exire, & præteritæ vitæ peccata quàm acerrimè vindicare ſibi liceret. Sed quia nondum erat ad iter faciendum idoneus, conſtituit interim præclariſſimas quaſque Chriſti Domini, Sanctorumque res geſtas memoriæ cauſſa deſcribere:

bere:atque ad id ipſum exquiſiti cuiuſdam nitoris & elegantiæ codice comparato, quæ de virtutum exemplis præcipuè admirabatur, in eum codicem vario picturæ genere quàm compoſitiſſimis & quàm clariſſimis litteris ordine referebat. Atque huic operi dũ inſiſtit ardentius, quamquam ſua de inſtituendo nouo genere vitæ conſilia mortaliũ nulli aperuerat; hæc tamen tanta ſcribendi ac legendi aſſiduitas, contemptus corporis, frugalitatis amor & parcimoniæ, ſermo quotidianus non ad vrbanitatem, vel ad ambitionem, vt antea, ſed ad modeſtiam, pietatemque compoſitus: hæc igitur, & alia non obſcura immutati animi indicia, celeriter illum domeſticis prodiderunt. In ijs Martinus Garzia frater natu maximus, qui demortuo iam pridem Bertramo in dominatu, reique familiaris adminiſtratione ſucceſſerat, ſuſpicatus id quod erat, Ignatium vel morbi vexatione; vel eorum quæ legerat admonitione compunctum, ac pertæſum vitæ prioris, nouum aliquid ac magnum moliri, atque etiam fortaſſe nuntium rebus humanis, velle remittere, commotus animo vehementer, hominem ſeuocat, varijsque interrogationibus blandè pertentãs, ad extremum per communes parentes, perque fortunas omnes obteſtatur & obſecrat, videat etiam atque etiam quid agat, quò progrediatur, neu quid noui conſilij capiat, quod vel ipſi munitum & exploratum ad gloriam & opes iter impediat, vel ſempiternam Loiolciæ familiæ dedecoris notam inurat. Ad quæ Ignatius breuiter; quò ſe quàm primùm à fratre expediret, ſatis memorem fore ſeſe reſpondit officij: & ſimul, quoniam de recuperata propemodum eius valetudine ad Naiaræ ducem nuntij venerant, in oppido finitimo, cui Nauarreto nomen eſt, eo tempore commorantem; veniam à fratre petijt ducis pro amicitia reuiſendi; ac per eam cauſſam, duobus dumtaxat aſſumptis famulis, eques in viã ſe dedit, ac breui Nauarretum peruenit incolumis. Ibi duce amicisque ita ſalutatis, vt arcana conſiliorum ſuorum quàm accuratiſſimè tegeret, ſimul etiam certa pecuniæ ſumma in vſus pios inſumpta, Barcinonem pe-

tere, vt Hieroſolymas inde contenderet, famuloſque dimittere ſtatuit, quò liberius remotis arbitris in ſuum ſæuire corpus, & debita vitæ licentius actæ ſupplicia à ſemetipſo poſſet exigere. Solus ergo per ſummam diſſimulationem Nauarreto profectus, primùm omnium religionis cauſſa celeberrimam beatæ Virginis ædem adire decreuit, quæ in Monteſerrato à monachis Benedictinis incolitur, eſtque Barcinonem è Nauarra petentibus minimè deuia. Deinde reputans apud animum ſui partim voluptates, quibus antea indulſerat, partim etiã periculoſum & graue bellum, quod ſibi rurſum à carnis illecebris, atque ab inferioris animæ viribus imminebat; omni ratione ſe contra domeſtici hoſtis inſidias muniendum eſt arbitratus. Ergo non ſolùm inſtitutam, ex quo die Loiola diſceſſerat, cõſuetudinem obfirmato retinuit animo; vt ſingulis noctibus pœnæ nomine ſe acerrimè verberaret; ſed etiam ratus nullum continentiæ præſidium poſſe firmius inueniri, quàm Dei matris eiuſdemque Virginis perpetuæ patrocinium, recenti præſertim illius in ſe clemẽtia ac benignitate inuitatus; in eius maximè clientelam fidemq; cõfugit, ac ſtudio virtutis incenſus illicò fecit vt eidem Virgini Beatiſſimæ ſeſe irreuocabili voto caſtitatis obſtringeret. Quod religioſi animi obſequium & ſacrificium pro ſua infinita bonitate ratum & gratum Deus ipſe videtur habuiſſe: quandoquidem ipſa Virgine deprecante videlicet, ex eo tempore ad extremum vſque diem Ignatius planè omni ſenſu libidinis caruit. Cæterùm quò facilius omnes intelligant, quàm ſit periculoſum & anceps, in Chriſtianæ philoſophiæ curriculo ſine rectore ac magiſtro verſari; nõ omittã hoc loco quod ambulãti in feruore ſpiritus per eos ipſos dies Ignatio contigit. Erant eo tempore in Hiſpaniæ finibus, Maurorum multæ reliquiæ: quos nefariæ ſuperſtitioni Mahometis addictos, Fernandus Catholicus haud ita pridem è ſuo pepulerat regno. Ex ea igitur fæce quidam inſidens mulo, Ignatium fortè aſſecutus, comitem ſeſe illi adiunxit; ac nõnulla primùm (vt fit) de itinere ſciſcitantur, varijs deinde ſermonibus

eò deuentum eſt, vt de ſingulari MARIAE virginitate differerēt. quam cùm nefarius ille ante partum quidem integram illibatamq; fuiſſe fateretur, à partu verò nequaquam; contra Ignatius ab eiuſmodi errore quibuſcunq; poterat rationibus hominem reuocare contenderet; poſt multam altercationem magis magisque obſtinatus impius ille, cùm oblatam ſibi veritatis lucem intueri nollet, repente non ſine rabie quadam ſubditis mulo calcaribus anteceſſit, ſeque celeriter ex Ignatij conſpectu proripuit. Quo facto vehementius irritatus Ignatius, parum abfuit quin citato greſſu perſequeretur abeuntem, & pugione confoderet; facinus indignum exiſtimans non tam contemptum relictumque superbè ſe, quàm de ſumma caſtimonia & ſanctitate Reginæ Angelorum auſum fuiſſe viliſſimum caput ore polluto detrahere: cumq; militari etiam tum ſpiritu religionis officijque momenta perpenderet, ſeſe vix pietati ſatisfacturum putabat, ſi tantas blaſphemias pateretur inultas, neque ab impuro dæmonis mancipio pœnas petulantis linguæ repoſceret. Verùmtamen incitatum iam generoſi pectoris impetum retardabat ſuſpicio latentis in tam ſpecioſa cogitatione piaculi; metuſque probabilis, ne per hanc animaduerſionem, & cœleſte numen, & eam ipſam quam defendere conabatur, Virginem offenderet. Cùm igitur multa ſecum agitaſſet, motu corporis pariter atque animo varius; ad extremum, ſanè quàm præcipiti conſilio ſtatuit ad biuium vſque procedere, vnde Maurum ex habito colloquio ad proximum pagum nouerat diuertiſſe. in eo biuio laxatis omnino mulæ, qua vehebatur, habenis, ita de re tota interpretari, vt ſi beſtia ipſa per ſe Mauri veſtigijs inſiſteret, non dubitaret quin accepta futura eſſet vltio Maieſtati diuinæ: ſin minus, prò certo putaret, nequaquam id à ſe officij Deum, Beatamque Virginem poſtulare. Hac ille mente proceſſit ad biuium: cumq; pagus ille, quem diximus, abeſſet diuerticulo paſſuum non amplius quadraginta, via facili ac ſpatioſa; planè diuinitus factum eſt, vt ſponte ſua iumentū anguſtiore via Barcinonē verſus

ſus iter arriperet. Atque hunc in modum Ignatius in re tam graui, nullo pia ipſius ſtudia regente periclitatus, lethalis noxæ crimen felicius effugit, quàm ſapientius. Inde progreſſus ad vicum à Monteſerrato haud longè diſtantem, de peregrinatione Hieroſolymitana, deque auſteriore vita quamprimùm ineunda mirè ſolicitus, viatorium ibi coemit ornatũ, ſparteos videlicet calceos, talarem è ſacco tunicam, funemque pro baltheo, tornatilem baculum, & in vſum aquæ cucurbitã. Quæ omnia, vt Chriſti paupertatem non erubeſcere, & peruerſam recti verecundiam deponere paulatim aſſueſceret; ſuſpenſa propalam ex ephippijs, ad montem vſque lætus aduexit.

Acta eius in Monteſerrato. Cap. IV.

QVò ſimulatque peruenit, tẽplum ingreſſus, ac numine ſalutato, nihil antiquius habuit, quàm vt per ſacram totius anteactæ vitę confeſſionem, contractas animi ſordes elueret. qua confeſſione in primis fideliter atque accuratè de ſcripto peracta per triduum, ſumma deinde cum veneratione ad Sacramentum altaris acceſſit. Contulit etiam cum eodem patre, qui ſibi confitenti aures dederat, omnia ſua conſilia cogitationeſque de imitatione Sanctorum, quæ ad eam vſque diem prorſus nemini patefecerat. præterea, quicquid habuit pecuniæ, totum id in Chriſti domini gratiam pauperibus benignè diuiſit. Dein ſilentio noctis eius, cui dies feſtus Angelicæ ſalutationis illuxit, pretioſa veſtimenta quibus erat ornatus, quàm occultiſſimè potuit, pannoſo cuidam ex infima plebe largitus, confeſtim optato illo ſacco ſeſe alacer induit, ac fune præcinxit; dextro pedi, quòd ex reliquijs morbi ſingulis etiam tum noctibus intumeſceret, calceum induxit è ſparto; ſiniſtrum vtique nudum relinquere, & capite itẽ nudo prorſus decreuit incedere. Sed quia non ignorabat plurimos pallio tenus eſſe philoſo-

phos,

phos, veſtemque facilius multo mutari quàm mentem; omni ope ſibi enitendum exiſtimauit, vt illa exterioris amictus inſignia, ad intimos animi ſenſus occulta quadam affinitate pertingerent, cumque accepiſſet in more poſitum olim fuiſſe, vt nobiles equites antequam in ordines referrentur, in ſacris ędibus noctem vnam armati excubarent (quod in Hiſpania peruigilium armorum appellant) militarem illum ritum ad rudimenta Chriſtianæ perfectionis in ſemetipſo transferre conſtituit. Igitur gladio ac pugione, quibus antea mundo meruerat, è tholo ſuſpenſis, nouo inſtructus armorum genere, totam eam noctem peruigil ante aram ſanctiſſimæ Virginis, modò ſtans, modò nixus genibus, præteritorum veniam demiſsè precari, diuino cultui deuouere ſeſe, ac beatam præcipuè Dei matrem intenta ſupplicatione propitiare non deſtitit. Atque hunc in modum Chriſtianæ militiæ nomen ex animo dedit Ignatius anno poſt Chriſtum natum M. DXXII. quo fermè ipſo tempore, vt à multis non ſine admiratione quidem animaduerſum eſt, Martinus Luther infamis hæreſiarcha, magnis in Germania motibus excitatis, iuſſus à Carolo quinto Imperatore adeſſe Vormatiæ, malè preſſum ad eam diē virus opinionum ſuarum effudit in illo conuentu palam, Sedique Apoſtolicę & Catholicę veritati nefarium atque impium bellum temulentus indixit: vt ſatis appareat, cùm maximè furiam illam contra omnia diuina & humana iura, legesque ſacratas obarmaret Satanas; tum ex altera parte, præter alia militantis Eccleſiæ robora, nouum etiam hunc ducem excitatum diuinæ prouidentiæ nutu, quem CHRISTVS Imperator, & ipſum, & ſectatores ipſius, obligatos religionis arctiſſimæ ſacramento, adactosque nominatim in verba Romani Pontificis, furori ac libidini hæreticæ prauitatis opponeret.

Ardores eiuſdem in ſtudio pœnitentiæ.

Cap. V.

SACRA igitur vigilia, quemadmodũ dicebamus, exacta, quò celebritatem hominum, famamque ſanctitatis vitaret Ignatius nondum certa luce, relicto monachis iumento, pedes ipſe, obuoluto etiam tum faſcijs altero crure claudicans, per ſummum laborem à Monteſerrato diſceſſit, & è via militari paulo poſt deflexit ad oppidum Barcinonenſis agri Minoreſſam (hodie Manreſam vulgus appellat) nouẽ fere millibus paſſuum à Monteſerrato: vbi antequam longinquæ & periculoſæ peregrinationi Hieroſolymitanæ ſeſe committeret, ſæuiente præſertim Barcinone per id tempus peſtilentia, deuio & obſcuro loco aliquãdiu deliteſcere, & humilitatis Chriſtianæ, quæ cæterarum eſt parens cuſtoſque virtutum, ſolida iacere fundamenta decreuerat. Interea mendicus ille, quem Ignatius pridie ſuis veſtimentis induerat, cùm ex inſolito ornatu in furti ſuſpicionem veniſſet, illicò à loci magiſtratibus comprehenditur, & diuinam humanamq; fruſtra implorans fidem in vincla conijcitur. Cumque inter quęſtionem ea ſibi à viro quodam nobili clam donata iureiurando affirmaret, notaſque corporis, ignarus nominis, ederet; conquiritur extemplò diligẽter Ignatius. cùm nuſquam appareret, mittitur ad eum inſequendum feſtinè viator; qui ægrè procedentem facilè conſequutus, quærit ex eo, num cui quidpiam in Monteſerrato donauerit. Ad eam vocem, id quod erat, ſuſpicatus Ignatius, ſubſtitit; coactuſque innocentis periculo, pauperi cuidam veſtimenta ſeſe pridie largitum eſſe confeſſus eſt: cumque viator porrò inſtaret, quis tu, aut cuias? nullum omnino ad ea verbum Ignatius reddidit. ſed itinere cœpto perrexit tacitus, caſum inſontis apud ſe miſerans, ac ſemetipſum incuſans, qui ne benefacere quidem ſine ipſius

cui benefaceret damno, vel certè diſcrimine, didiciſſet. Vt igitur Minoreſſam acceſſit, oppidum ingreſſus quo dicebamus amictu, ad publicum infimæ plebis hoſpitium precario ſeſe contulit; ibique ſanctæ paupertatis ac pœnitentiæ ſtudio inter egentes ac ſordidos quam exſequemur vitam exorſus eſt. Victum oſtiatim precibus infimis emendicare quotidie: totam hebdomadam, excepto die Dominico, ieiunare; in ipſo cibatu ſimplici pane contentus, atque vbi ſitis vrgeret, aqua profluente; ſomni parciſſimus humo nuda cubare, auctoque ſupplicio, ſingulis diebus ter ſeſe flagellis quàm acerrimè cædere. Ad hæc, horas quotidie ſeptenas genibus nixus in oratione vocali perſiſtere; nam eius quæ mentalis dicitur, vſum & conſuetudinem adhuc ignorabat. Præterea ſacrificio matutino; Veſperarum & Completorij officijs attentiſſima cura ſemper intereiat. obibat etiam octauo quoque die ſacra Confeſſionis & Euchariſtiæ myſteria. Et quoniam ſuperioribus annis (vt diximus) & humanæ laudis famæque appetentior, & munditiarum ornatuſque fuerat ſtudioſior: vt vitium vtriuſque diligentiæ pari neglectu rependeret, natalium ſuorum generiſque ſplendorem, ne quis illi honos haberetur, ſtudioſè celare; & capillum quem pro eius ſæculi more promiſſum impenſius comere curareque conſueuerat, relinquere cæpit impexum & ſqualidum: quin etiam vngues ipſos excreſcere per diuturnam incuriam pati: atque in hoc tam aſpero, tamque horrido vitæ inſtituto, conſtanter id omne refugere, quod vllam poſſet afflictæ carni delectationem aut leuamen afferre. Itaque cùm eſſet decoro vultu, & egregia totius corporis firmitate; detractis paulatim viribus, omnis ille vigor acerrimi bellatoris, & forma viridis iuuentæ prorſus elanguit.

Moleſtiæ ſcrupulorum, ac tentationes eiuſdem. Cap. VI.

EIVSMODI vitæ curſum aliquandiu ſecurus Ignatius magno animi fructu ſine vlla offenſione tenuerat, nondum grauiora prælia & occultas dæmonum artes expertus, quibus incauta mens hominum ad præclara tendentium, ſi præſertim ſuis viribus ipſi confidant, facilè in fraudem inducitur; cùm repente quædam illi obijcitur ſpecies, cuius, quamuis identidem apparentis, formam & figuram ſatis explicare non poſſet, multis diſtincta luminibus, & grato quodam ſplẽdore collucens, quod ſpectrum diabolicum poſtea, vt dicemus, agnouit, ijſdemque ferè diebus cùm ſe illuuie & ſqualore obſitũ animaduerteret, atrox illa cogitatio nec opinantem inuaſit: Quæ, malum, ratio te, miſer, impulit, vt relicta patria, cognatis, amicisque potentibus, pedore ac dira macie deformatus triſtiſsimo & obſoletiſsimo veſtitu, vel ſtipem in triuijs corrogares, vel inter infimas plebis minutæ quiſquilias lateres inglorius? nonne intermiſſa militiæ honoratæ ſtipendia, dulciſſimoſque æqualiũ conuictus, & priſtinæ fortunæ cultum victumque, maiore cum tua tuique ſanguinis dignitate repeteres? Hæc, & alia id genus vbi animo vehementer obiecta; auctorem ſenſit Ignatius illicò: & quãuis initio pauliſper ea recordatione commotus, tamen vt ſe collegit, illam ita conſtanter ab ſe reiecit ac repulit, vt vltro etiam familiarius quàm antea, ſeſe cœtibus atque colloquijs egentium & mendicorum insereret. qua ſubmiſſione victus princeps auctorque ſuperbiæ, rurſus Ignatio templum ingredienti ad officia diuina celebranda, quibus mirà cum attentione ac perſeuerantia quotidie dabat operam, vt diximus; incœpti operis molem ac difficultatem ita repræſentauit, quaſi eius ærumnas & incommoda miſerans diceret: Hem infelix Ignati, annis vtique ſeptuaginta,

quot

quot ætas tua recipit, in tantis tibi laboribus, in tanta vitæ aſperitate degendum eſt: quos tu præſertim vrgente ſenio, tolerare quî poteris? Tum ille fortiter, nec ſine cōtemptu: Quaſi verò, inquit, mihi tu vel vnius diei ſpatium præſtare poſſis. Hæc duo prima poſt conuerſionem Ignatius de ſumma rerum certamina ſubijt: quorum vtroque turpiter ſuperatus humani generis hoſtis, vbi ſe irruptione & aperta vi nihil proficere intelligit, longè diuerſa bellandi ratione, dolo cuniculiſque graſſari conſtituit. Neque abnuit Chriſtus, pugnarum eiuſmodi iuſtiſſimus arbiter: qui vt neminem ſupra id quod poteſt, oppugnari permittit, ſic militibus ſuis, quos gratiæ diuinæ præſidio, & liberæ voluntatis arbitrio ad omnē virtutem exercet, ne parta ſemel victoria per otium torpeant, nouam in dies glorioſi triumphi materiam deeſſe non patitur. Eſt igitur in dæmonis artibus, quas ad bonorum perniciem aſſiduè meditatur, illa vel peſſima; vt quos ita videt ſtudio virtutis ac religionis addictos, vt inde terreſtrium vel honorū ſpe, vel commodorum & voluptatum illecebris auelli nō poſſint, hos per ſpeciem ipſiuſmet honeſti quod adamarunt, ad immoderatam inediam & carnis macerationem acrioribus incitamentis impellat, eoſdemque præteriti temporis piacula reputantes, ac cæleſtis iræ ſeruili metu perculſos, in ſingula momenta miſero quodam angore ſolicitet. id autem eo conſilio, vt vel planè defecti viribus, per cauſſam recuparandæ valetudinis paulatim ad ſocordiam atque ad ignauiam delabantur; vel aſſidua ſcrupulorum agitati moleſtia, dum ſe ipſi calumniari non deſinunt, ſi minus inertia, certè defatigatione ac laſſitudine ab incæpto deſiſtant. cuius vtriuſque cladis vtinam ne tam multa nobis quotidie exempla ſuppeterent. Hæc igitur eadem fraus Ignatium quoque in diſcrimen adduxit. Obtinuerat ille (quemadmodum dicebamus) ex quo ſeſe ad Chriſtum adiūxit, in ſumma vitæ auſteritate perpetuam animi tranquillitatem atque lætitiam; quam ne ex quotidiana copia vilem duceret, neu ſuis ipſe meritis per inſolentiam adſcriberet; ab ijs quas diximus, tentationibus cæ-

pit illi pater cæleſtis vniuerſam repente ſubtrahere, ſic, vt interdum cùm maximè gaudens exultaret in Domino, tunc ſubitò nulla præcedente ſignificatione, prorſus exui nudarique ſe omni gaudio & iucunditate ſentiret: nec iam in precibus, neque in pſalmis, neque in cæteris, quibus aſſueuerat, pietatis officijs vllam inueniret omnino delectationem aut requiem: idque cùm ei frequenter accideret, attonitus rei nouitate, animo ſuſpenſo ac mirè ſolicito, cauſſas eius varietatis & immutationis inquirere, ac dubitare apud ſe, rectè ne confeſſionem in Monteſerrato, quam diximus, peregiſſet: quidquam ne omiſiſſet, quod ad integram criminum accuſationem attineret: ac proinde num idcirco fortaſſè Deum adhuc iratum experiretur? Quæ ille dum anxius agitat, arrepta occaſione diabolus perturbandi hominis, deque ſuo ſtatu deijcendi, hanc ipſam ſuſpicionem atque formidinem inſtitit illi vehementer etiam atque etiam incutere. Ex eo tempore tyro vanis agitari terroribus, dies noctesque fletibus iungere, nullam capere partem quietis. Itaque dum amiſſam recuperare conſcientiæ pacem, & hærentem viſceribus peſtem omni ratione conatur euellere; non ſatis habuit peccata vetera, quorum de confeſſione ambigebat, iterum iterumque apud ſacerdotem exponere; ſed etiam cuiuſdam concionatoris monitu, qui Minoreſſæ per eos dies agebat, totius vitæ noxas, quotquot reuocare in memoriam potuit, in libellum relatas, quòd ad Montemſerratum antea fecerat, quàm accuratiſsimè rurſus explicuit. Sed (quòd ſæpe contingit) quòd ſibi adiumento fore putabat, id erat ei contrarium maximè. ſi quidem ipſa commemoratione rerum quas aliquãdo obliuiſci oportuerat, fiebat vt etiã ſi quid ipſa die mitigatum fuerat, recrudeſceret. Nec iam tantummodo ſuperiorum annorum delicta occupatum animum amariſſima ſuperſtitione torquebant, ſed etiam præſentis temporis cura pauorque, ne inuiſa Chriſto ſua eſſent ſtudia, neu Dominum ſuis omnibus dictis, factis, cogitatis offenderet. Quocirca multis iam rebus fruſtra tentatis, vnum dumtaxat oc-

currebat illi remedium, nec ſanè ſpernēdum; vt ſacerdos pro poteſtate omninò ſibi poſthac eiuſmodi ſuſpicionibus ac recordationibus interdiceret. Sed id ipſum conſilij ad eum deferre non audebat, peruerſa videlicet ratiocinatione deluſus, ac veritus ne ſibi minus ea medicina prodeſſet, cuius auctor ipſemet exſtitiſſet. Inter has ergo curas, graui preſſus mœſtitia cùm ita iaceret, vt nulla iam res mitigare dolorem poſſe videretur; inuaſit hominem atrox & ſæua cogitatio, vti ad luctus miſeriaſque finiendas è feneſtra cubiculi (Dominicanorum hoſpitio tum fortè vtebatur) ſemetipſe præcipitem daret. Quam ille cogitationem, ope diuina cùm acerrimè repuliſſet, ſubijt animum firmitas & conſtantia cuiuſdam anachoritæ, quem in Patrum hiſtoria legerat, impetrandi gratia neſcio quid quod vehementer optaret, omni cibo tamdiu abſtinuiſſe, quoad per eam abſtinentiam propitiato numine, voti compos exiſteret. & quamquam periculoſa admodum ea ratio videbatur, metuſque ſuberat, ne tam audaci incæpto Deum irritaret potius, quàm reconciliaret ſibi; tamen tota re apud ſe diu multumque agitata, ne quid omnino intentatum relinqueret, illum ipſum rigorē perſeuerantis inediæ ſine vlla dubitatione experiri conſtituit, atq; ita experiri, vt nihil interea de quotidiana precatione, verberibus, & cætera corporis maceratione remitteret. Dies igitur vnus, duo, tres, quatuor, nec tamen aut linqui animo, aut moleſtia liberari. itaque ad ſeptimum vſque diem obfirmata mente ieiunium extendit, extendiſſetque porro, ni ſacerdos idem, cui ſua non modò vitia, ſed etiam bona, & intimos omnes animi receſſus ac latebras diuino quodam inſtinctu nudas & apertas habebat, pro imperio vetuiſſet eum longius progredi, minis inſuper additis, ni paruiſſet, illum à ſacra corporis Chriſti communione prohibendi. hac igitur tam ſeuera denuntiatione deterritus, cibum ſumpſit Ignatius, & illo quidem ac poſtero die fuit illi quies: tertio verò eadem illa peccata rurſum occurſare memoriæ. quarum cogitationum initia

dum admittit incautius, ac ſpecies (vt fit) ſpeciem adducit; ſenſim in priſtinos fluctus, æſtusque ſolicitudinum reuolutus, cùm ex vna parte prorſus inſtaurandum Confeſſionis myſterium iudicaret, ex altera verò id ſibi non modò non profuiſſe, verùm etiam nocuiſſe antea cerneret; ex vehementi fluctuatione tam graue tædium præſentis miſeriæ mentem eius inuaſit, non quidem vt de morte oppetenda, ſed vt de abijcienda ſeueriore diſciplina, & ſeculi commodis repetendis magno quodam impetu cogitauerit. Verùm in tantis tenebris ac procellis nutanti, & in magnum adducto periculum, peropportunè radius diuinæ bonitatis affulſit, cuius beneficio diabolica diſcuſſa caligine, totius tentationis exordia progreſſuſque attentè conſiderans, liquidò comperit, omnes illos conſcientiæ ſtimulos, vanaſque ſuſpiciones, à malo ſpiritu fraudulenter immiſſas, ac proinde ſine vlla dubitatione conſtituit, præteritæ vitæ labes, quòd ad confeſſionem attineret, perpetua obliuione conterere. Atque in hunc modum ſingulari Dei beneficio, non modò infelicem illam ſui calumniandi miſeriam ac pœnam euaſit ipſe, verùm etiam alios curandi, qui eadem ægritudine laborarent, miram à patre luminum facultatem & ſcientiam eſt conſecutus.

Ignatij profectus in Spiritu. Cap. VII.

HISCE igitur periculis perfunctus Ignatius, ac veluti auulſus ab vbere; maiores quotidie efficiebat in ſolida virtute proceſſus: & quò acrior ac diuturnior probatio fuerat, eò magis idoneus euaſit ad noua omnipotentis Dei chariſmata capienda: in quibus fuit illud eximium. Cùm enim religionis cauſſa ædem Pauli Apoſtoli extra oppidum peteret, & in ipſo itinere ad Rubricatum amnem, qui Minoreſſam interfluit, conſtitiſſet; nec opinanti repente diuina quædam oborta lux eſt tanta, tamque mirifica, vt momento pene tem-

poris nullo magiſtro quã plurima clarè perſpexerit non ſolùm de fidei Chriſtianæ myſterijs, verùm etiam de alijs vel ſubtiliſſimis philoſophorũ quæſtionibus atque decretis: quaſi nitidiſſimo quodam in ſpeculo perſpicuè cerneret ea, quæ poſt multam accuratamq́ue lectionem, maximoſq́ue labores ac vigilias vix demum ſolẽt homines intelligentia comprehendere: atq; in eo cæleſti prorſus intuitu, non ſine ſumma animi voluptate diutius acquieuit. Quo tanto, tamq́ue inſigni accepto beneficio, cùm ad agendas Domino gratias acceſſiſſet ad Crucem in propinquo defixam; oranti ſeſe denuo in aëre ſpectrum illud obiecit, de quo diximus antea, ſed (quæ nimirum virtus ac poteſtas eſt Crucis) nequaquam pari ſplendore vel pulchritudine. itaque quòd ſuſpicatus pridem Ignatius fuerat, tum denique clarè perſpexit eſſe dæmonium: eodemq́ue deinde ſæpius apparente, tantũ abeſt vt moueretur, vt illud etiam baculo per contemptũ abigeret. Atque eius fere generis per id tempus planè diuinitus alia multa percepit. Quodam die, dum indicta publica ſupplicatione Minoreſſæ religioſum agmen inſtruitur; & Ignatius interim beatiſſimæ Virgini pſallit, inſiſtens gradibus templi Dominicani; ſubitò in Deum ita rapta mens eius eſt, quaſi per appoſita quædam, & maximè illuſtria ſymbola, Trinitatis ipſius numen auguſtiſſimum cerneret diſtinctum perſonis, vnum eſſentia. Qua viſione tanto gaudio eſt delibutus, vt neque in ipſo mox agmine lacrymis & ſingultui crebrò temperare valuerit, neque verò totum eum diem alia vlla de re, niſi de ſanctiſſimo illo fidei Chriſtianæ myſterio diſputare: idq́ue tanta ſimilium & exemplorum varietate & copia, vt cuncti obſtupeſcerent. quinetiam per eos ipſos dies non dubitauit homo litterarum propemodum ignarus, librum de Trinitate conſcribere quoquo potuit ſtylo: vſque adeo cœleſtes typi quos diximus, in eius memoria atque intelligentia diuinas illas rerum altiſſimarum notiones impreſſerant. Ac licet antea quoq; & monadem in triade, & in monade triadem ſanctiſſimè coleret, ſuaſq́ue & naturæ diuinæ communiter, & ſe

paratim ſingulis perſonis preces hymnoſque perſolue-
ret;ab hoc tamen raptu longè ſtudioſior & ardentior e-
uaſit in eodem officio pietatis;eamque laudabilẽ cõſue-
tudinem ad extremum vſq; vitæ retinuit,ſic,vt præcipu-
am caperet voluptatem,& proprio quodam ſenſu rerum
cæleſtium afficeretur,quotieſcunque ſanctiſſimæ Trini
tati ſacra perageret. Neque verò fuit hic finis mirabiliũ
viſionum: ſiquidem rurſus per ſignificationes arcanas,
& myſtica quædam exempla,oblatus eſt eius menti mo
dus ipſe,quẽ in huius vniuerſitatis molitione ſummus
ille rerum opifex tenuit: quas illuſtrationes atque do-
ctrinas,vt omnino vires naturales excedunt, ſic poſtea
negabat Ignatius poſſe verbis adumbrari,nedum expri-
mi. Præterea cùm ſacrificio Miſſæ in eodem templo Do
minicano intereſſet,dũ à ſacerdote de more hoſtia ſalu-
taris attollitur,apertiſſimè vidit Ignatius illa ſpecie Chri
ſtum Deum eundem & hominem veriſſimè contineri.
Factum eſt etiam aliquando (idque ipſimet qui interfuẽ
re,teſtati ſunt) vt alienatus à ſenſibus,à Cõpletorio Sab-
bati ad alterum vſque proximi Sabbati Completorium
in altiſſimo quodam exceſſu perſtiterit; qua ipſa hora,
multis adſtãtibus qui rei totius euentũ attentè exſpecta-
bant,quaſi è profundo ſomno excitatus,repente ſuſtulit
oculos,Ieſum perquàm ſuauiter inuocans. atq; interim
pij quidam homines mortuum rati; vtique terræ man-
daſſent,niſi contemplati omnia diligentius, ac pertenta
to corpore,latentem in eo vitam ex tenui cordis palpita
tione ſenſiſſent. Ad hæc,intento precationi, ſeſe non ſe-
mel tum Chriſtus Dominus,tum Virgo mater oſtendit.
quibus, & alijs id genus clementiæ diuinæ ſubſidijs in
recta fide vſque adeo confirmatus eſt, vt etiam ſi nulla
extitiſſent Chriſtianæ religionis monumenta vel teſti-
monia,nequaquam tamen dubitaſſet,ex ijs tantummo-
do quæ Deo ſibi aperiente cognorat,mortem pro defen
ſione catholicæ veritatis oppetere. & qui paulo ante vix
vocalis noſſet orationis vſum,paucis menſibus tantã re
rum ſpiritualium peritiam,ac tantam Dei familiaritatẽ
eſt nactus,vt quidam,eius omnia vel dicta vel facta cu-

rioſè obſeruantes, intempeſta nocte ſupplicantem anim aduerterint (eleuãte ſpiritu ſarcinam corporis) quatuor circiter cubitis à terra ſublimem: & quidem ex conſortio ſermonis Domini (quòd de Moyſe ſcriptum legimus) tota facie mirum in modum radiante.

De ſtudio collato ad proximos adiuuandos. *Cap.* VIII.

QVAE omnia, quamquam egregia atque expetenda per ſe, tamen eò pluris erant in Ignatio facienda, quò magis erant cũ aliorum fructu & vtilitate coniuncta. Nam in cęteris ornamẽtis ac beneficijs, quæ in eum Deus plena manu cõgeſſit, illud equidem vel præcipuum duxerim, quòd in tanto perfectionis ardore non dedit illi ſpiritum ſolitudinis, animumve vni ſibi vacantem, ſed Chriſtianæ propagandæ fidei cupidiſſimũ, ac mirè ſtudioſum diuinę glorię, ſalutiſq; communis. Cùm igitur acta eius in Monteſerrato (quamquã ea ipſe occultiſſima voluerat eſſe) inſtitutamque vitæ aſperitatem ac ſanctimoniam vicinis locis fama vulgaret, ac nobilitatem viri præcipuè, rumor (vt fit) etiam in maius attolleret; ingens hominũ concurſus ad eum fieri cæptus partim viſendi gratia, partim etiam conſulendi; quos ille vt omni conatu quàm acerrimè ad Chriſtum adiungeret, neu ſqualor ille nimius, & diutina illuuies ad ſe adeuntibus terrorẽ incuteret; primùm deponere ſordes, & externũ corporis habitum cępit aliqua ex parte componere: deinde cùm intelligeret difficilem in primis & ancipitem eſſe curationẽ animorum; quò cautius rectiuſque in re tanta procederet, ope diuina ſuppliciter etiam atque etiam implorata, ſuæ cõuerſionis originem, ac ſeriem, variaſque tentationum procellas ac tenebras, & ſubſequutam mox tranquillitatem ac lucem, quàm accuratiſſimè ſecum expendens, demum ex ijs quæ partim cæleſti magiſtro dictante perceperat, partim etiam ipſemet experiendo cognorat, de

fra-

fructuoſa ratione meditandi orandique, præclaras obſeruationes & ſaluberrima præcepta conſcripſit: qui liber (vt antea dictum eſt) Exercitiorum ſpiritualium titulo, tempore procedente deinceps ab eodem auctus atque recognitus, & Romani Pontificis iudicio ac teſtimonio comprobatus, ita multos omnis ætatis atque ordinis homines, tum in eligendo genere vitæ, tum in componendis moribus, perturbationibuſque ſedandis, ac præſertim in retinenda conſtantia ſalutari, mirum in modum iuuit, iuuatque quotidie; vt iure optimo videatur hoc non in poſtremis numerandū eſſe remedijs, quę diuina bonitas hac hominum ętate vel ad corrigenda ſęculi vitia, vel ad renouandam veterem Eccleſiæ diſciplinam clementer adhibuit. His ergo meditationibus, quos ad bonam perfectæ virtutis frugem Ignatius reperiebat idoneos, paulatim, & quaſi per gradus cæpit excolere: cæteros interim precibus monitiſque, prout ſeſe dabat occaſio, à vitiorum fœditate deterrens, atque ad ſtudium æternæ beatitudinis incitans: idque eò libentius atque ſecurius, quòd communicandis ijs, quæ à Domino acceperat, nihil interim ſibi religionis ac ſpiritus deperire ſentiret. Nec ſolùm venientes ad ſe, benigno excipiebat alloquio; ſed etiam inuitatus interdum ab alijs ad prandium, minimè recuſabat accedere; nimirum eo conſilio, vt ex re & ex tempore ſumpta occaſione, qui ſe in Dei gratiam terreſtri pauiſſent cibo, eoſdem ipſe viciſſim ſpiritualibus epulis, & opportuna quapiam adhortatione reficeret. Atque in hunc fere modum adiuuante Domino permultos ad arctam ſalutis ſemitam, à via lata & ſpatioſa traduxit.

Egra-

Ægraui morbo periclitatur. Cap. IX.

SED in eiuſmodi curam dum incumbit ardentius, nec tamen interea fere quidquam de aſſiduitate precandi, ac de quotidiana vitæ aſperitate diminuit, morbum ex ingenti labore contraxit adeo periculoſum & grauem, vt ſæuiente atrociter febri proximè ad mortem acceſſerit. quo tempore & oppidi magiſtratus periculo viri permoti, publicè diuerſoriũ illi curarunt neceſſarijs rebus inſtructum: & præter aliam amicorum turbam, honeſtæ matronæ, quę vitandæ peſtilentiæ cauſa Barcinone ſeſe eò receperant, certatim ægrotanti aſſidere, & nocturnas agere excubias; perinde quaſi in vnius vita ſalus omnium verteretur. Atque his populi officijs, ac pia ſedulitate bonorum, ereptus è præſenti vitæ diſcrimine, in id ipſum iterum ac tertiò recidit ob eam cauſſam, quòd nondũ planè confirmatis viribus (blandimenta videlicet carnis, & veteris hominis malitiã veritus) præpropera feſtinatione ad priſtinas occupationes corporis animique redierat: quarum põdere oppreſſus, denique didicit ipſe, alijſque deinde ꝑcipere ſolitus eſt, imbecilla valetudine minuendos labores, curandumque tali tempore, vt quantum de conſuetis exercitationibus infirmitas demat, tantum ad Dei gloriam, & proximorum ædificationem æquitas animi, & exemplum Chriſtianæ fortitudinis addat. Vetabat idem etiam corpus debito ſomno ciboque fraudari, multis eo tempore doctus experimentis, vt moderata ſobrietate vegetatur animus, ſic immoderata vigilia vel inedia vires adeo frangi ac debilitari, vt mẽs earum miniſterio deſtituta, vix munere ſuo fungi, aut ad contemplationem rerũ diuinarũ poſſit exſurgere. Vexatus igitur, vt dicebamus, diuturna & periculoſa ægrotatione, demũ ita conualuit, vt ex reliquijs morbi dolore ſtomachi moleſtiſſimo ſubinde cruciaretur: quapropter calceos induere, & panni craſſioris tunica cinerea, & capitis tegumento contra ſæuitiam hyemis munire ſeſe piorum hominũ benignitate precibuſq; coactus eſt.

De inanis gloriæ vitio ſuperato. *Cap. X.*

ACCESSIT ad illa corporis ægrotantis incommoda, grauis etiam animi cruciatus, ab importuna quadam inanis gloriæ tentatione profectus. Dum enim ingraueſcente morbo cõſcientiam ſuam diligentius excutit, ſeque ad extremum comparat mortis agonem; ſubijt illi repente, ſe iuſtum eſſe, neque vllo pacto ſibi de ſempiterna beatitudine dubitandum. Cui ſuaſioni dum reſiſtere vi ſumma conatur, intelligens vt quiſque ſibi maximè placet, ita Deo maximè diſplicere; diuturnum & anceps intra ſeſe certamen tanta tentatione metuque ſuſtinuit, vt miris modis quotidie torqueretur, maioremque ex offenſionis diuinæ formidine, quàm ex ipſa graſſantis morbi vehementia metum ac ſolicitudinem caperet. Verſabat videlicet in omnes partes hominis animum dæmon callidus, Chriſti permiſſu; & quem deſperationis iaculis paulo antè ſuperare nequiuerat, eumdem rurſus nimiæ confidentiæ ac vanitatis elatione ſupplantare & euertere nitebatur. Sed contra eiuſmodi cogitationes Ignatius & in ipſo (vt diximus) morbo, & recuperata poſtmodum valetudine cùm diutius dimicaret; partim agendis identidẽ Domino gratijs, partim naturæ humanæ fragilitatem apud ſe reputando; denique diuino præſidio deteſtabile hoc ingrati animi vitium ita debellauit, euulſitque radicitus, vt poſtea quotieſcunque ſalus animarum, aut Dei gloria poſtularet, ſua non minus bona, quàm mala ſine vlla prorſus cenodoxiæ titillatione palam & ingenuè expromeret.

De

De profectione Hieroſolymitana. Cap. XI.

INTER hæc anni fere ſpatio exacto, partim ſpiritualiū rerum ſcientia inſtructus, partim etiam arte quadam & conſuetudine regendarum animarū imbutus, cùm nihil vulgare aut exiguū agitaret animo, ſed egregia quædam & ardua in Dei gloriam ab ipſo conuerſionis initio concepiſſet; Hieroſolymam, quòd iamdudum habebat in votis, petere omnino conſtituit, non tam vt Chriſti Domini ſacratiſſima incunabula cerneret (tametſi idipſum vehementer optabat) quàm vt in conuertendis ad Euangelij lucem infidelibus qui ea tenent loca; vel operæ pretium faceret, vel certè martyrij palmam, cuius auidiſſimus erat, acquireret. Sed hoc ſuum de prædicando Euangelio conſilium, vitandæ ſcilicet humanæ laudis cauſſa, nemini prorſus aperiebat: peregrinationis verò propoſitum, cùm neceſſariò amicis patefeciſſet, multi primùm id ei multis rationibus diſſuadere, obteſtari etiam & orare ne populum ab ſe nuper è ſomno vitiorum excitatum ad ſtudia virtutis pietatiſque, repente deſereret, neu ſe ipſe, affecta præſertim valetudine, itineri tam longinquo, ac tam periculoſo committeret. deinde cùm nec precibus, nec ſuaſionibus eum de ſententia demouere poſſent, inſtare ſaltem & vrgere, ne incomitatus abiret; multa poſſe in tam remotis ignotiſque ſibi regionibus, ac tanta rerum humanarum varietate contingere, quæ præſentem cuiuſpiam fidelis opem ſolatiumque requirerent. Omnino probabilia videbantur afferre, & humano iudicio rem æſtimantibus, etiam neceſſaria: nec verò deerāt homines impigri, peritiq; linguarū, qui ſeſe illi comites laboris ac periculorū libenter offerrent. Verū Ignatius, qua erat animi altitudine, in cælum ſemper intentus, atque à diuina prouidentia vſquequaq; pendere mirabiliter cupiens, amicis omnia ſua in eum ſtudia profitentibus ita remiſit, vt diceret, in præcipuis

hominis Chriſtiani virtutibus,non modò fidem & cari-
tatem eſſe,verùm etiam ſpem. Eius porrò comparandæ
gratia,certum ſibi eſſe non modò ſine viatico,ſed etiam
ſine comite iter id ingredi;quòd clarè perſpiceret,ſi,qua
lia multa poſſunt homini accidere,peregrinanti præſer-
tim,ſibi quidpiam eueniſſet,fieri nõ poſſe quin aliqua
ſaltē ex parte comitis præſidio fideiq; confideret: proin
de quidquid in eo ſpei locaſſet,id vtiq; ex ea detractum
iri fiducia , quam totam in vno Deo clementiſſimo pa-
rente ac rectore vellet eſſe repoſitam.

Nauigat in Italiam. Cap. XII.

HAC igitur mēte ſub initiū anni MDXXIII.
magno omnium dolore Minoreſſa profe-
ctus venit Barcinonem , vt in Italiam ex eo
loco traijceret.cumque peropportunè para-
tam ibi nauem offendiſſet,egit cum nauarcho ſupplici-
ter,vt ſe mendicum egentemque gratis admittere ac trāſ
portare ne grauaretur.cui naulum quidem ille ſe remiſ-
ſurum promiſit;ea tamen conditione, vt nautici ſaltem
panis,quod erat neceſſarium,ſecum inferret. Eo reſpon
ſo cùm vehementer angeretur Ignatius, quòd commea
tus copiam quamuis exiguam , cerneret inopiæ illius
quam ſibi ſummam propoſuerat,legibus aduerſari;poſt
multas anxiaſque cogitationes totam rem denique per-
mittere ſtatuit arbitrio ſacerdotis,quem ſibi paucis illis
diebus Barcinone,tum ſuæ conſcientiæ iudicem,tū in-
terpretem diuinæ voluntatis elegerat.Ille re cognita,Ig-
natio reſpondit, æqua poſtulare nauarchum : proinde
non reſiſtendum eſſe,nec verò timendum, ne ſi cibaria,
tam vilia præſertim ac neceſſaria, ſibi parauerit, quid-
quam idcirco contra conſilium perfectæ paupertatis ad
mittat.Tum Ignatius quamquam ſoluto, vixdum reli-
gione animo,tamen partim ſacerdotis impulſu, partim
etiam metu occaſionis eius amittendæ ; emendicata de-
more pecunia,panes in nauem impoſuit,& ne quid præ-
terea ſecum inferret,paucos qui ſuperfuerant nummos

reliquit in ipſo littore: deinde ſolutis anchoris die quinta Caietam non minus periculoſa quàm celeri nauigatione delatus, Romam pedibus iter intendit. ac prima nocte diuertit ad villam militibus refertam; quibus nefaria quædam ac turpia molientibus, tanto animi ardore ac vociferatione ſe obiecit, vt illi partim verborum pondere, partim conſtantiæ miraculo obſtupefacti, à flagitioſo conatu deſtiterint. Inde laboribus maximis, cùm ſæuiēte per eos dies peſtilētia luridus ipſe ac macilentus, tectis ferè atque oppidis arceretur, denique in vrbem Romam haud ita acriter cuſtoditam, laſſitudine ac fame pæne confectus introijt ipſo Dominico die Palmarum. cumque venerabundus religioſiſſima quæque loca obijſſet, Adriani VI. Pont. Max. pedes exoſculatur. Mox parāti Venetias ire, vt in Palæſtinam inde tranſmitteret; rurſum Hiſpani amici nonnulli, qui Romæ eo ipſo tempore verſabantur, profectionem diſſuaſêre cùm alijs rationibus, tum præcipuè nauigationis longæ & infeſtæ periculis proponēdis: quippe cùm paulo ante per ſummum nominis Chriſtiani æquè damnum ac dedecus, Turca Rhodum inſulam expugnaſſet, quo nuntio videlicet omnis Italia cohorruerat. Sed cùm Ignatius ab inſtituta peregrinatione nullo terrore poſſet abduci; illud ſaltem hortari & orare inſtiterunt, ne ſe daret in iter eiuſmodi ſine pecunia, tum in alios vſus neceſſaria, tum vtique ad naulum pro tranſmiſſione ſoluendum. nam vt Venetias emendicato victu perueniſſet, quæ deinde ratio, quæ ſpes homini externo & ignoto foret, in tam remotas regiones traiectum nanciſcendi gratuitum? Proinde rectè amiceque ſuadentibus ne reſiſteret, iuuarique ſe in Chriſti gratiam aliquo ſaltem viatico pateretur. Cùm hæc, & alia eiuſmodi aſſeuerantes pariter ac miſerantes ingererent; ſæpius eadem iterando, cunctantem, ac tergiuerſantem denique perpulerunt, vt in ipſo diſceſſu aureos aliquot nummos acciperet. quo ille ſubſidio oneratus verius quàm inſtructus, non multum proceſſerat viæ, cùm rem totam attentè contemplans, ſeſeque ipſe accuſans grauiter, quòd de fiducia diuina hu-

mano metu ſe deijci, fixumque paupertatis propoſitum oblato auro paſſus eſſet infringi; parum abfuit quin omnem pecuniam illicò indignabundus abijceret: ſed quia id prodigum, ac Deo ingratum fore videbatur, decreuit certè in obuios pauperes paulatim inſumere. quòd cùm alacriter præſtitiſſet, breui & nummis omnibus vacuus, & ſtimulis conſcientiæ liber euaſit. Pergentem porrò Venetias, eadem quæ ſupra memorauimus incommoda & difficultates itinere pæne toto vexarunt. Sæuiebat etiam tum locis aliquot fœda lues atque contagio; diſpoſitique cuſtodes aditus oppidorum aſſiduè tuebantur. Ignatium verò ex ipſo corporis habitu vel in ſumma cæli temperie metuiſſes. Obſita erat ſqualore veſtis, & horrida, color exſanguis, cauum macie caput, conditi introrſum oculi, & inanes faucium ſinus. quocirca fiebat, non ſolùm vt excluſus à diuerſorijs omnibus pernoctare ſæpe cogeretur in publico, ſed etiam vt pallore & macie peremptum, rigentemque, prætereuntes aliquando nonnulli ceu monſtrum quoddam aut triſte ſimulacrum horrerent. Ipſe verò linguæ imperitus, ignarus itinerum, cùm præ defatigatione ſæpe deficeret; ad Foſſam tamen Clodiam Deo adiuuante peruenit, quo ex emporio breuis & quotidianus Venetias traiectus eſt. Ibi certior factus à viatoribus, obſeruari Venetijs omnia diligentiſſimè, & è ſuſpectis præſertim regionibus venientes acceſſu prohiberi; flexit inde itinere terreſtri Patauium, quorumdam conſilium ſequutus, qui idipſum periculi metuentes, faciliorem ſibi ex ea vrbe Venetias tranſitum fore ſperabant: ijdemque Ignatium adiunctum ſibi comitem, præ imbecillitate haud ita æquantem gradus, in campis circumpadanis repente deſtituerunt, vnius ope Chriſti ſubnixum: qui ſanè pro ſua infinita clementia laboranti ſeruulo in tanta ſolitudine minime defuit, ſed proxima nocte ſeſe illi, quemadmodum antea ſæpe fecerat, viſendum obtulit; recreatumque mirificè, intra ipſa Patauina mœnia primùm, deinde Venetias ſine vllo errore aut difficultate perduxit.

nemo

nemo quippe ex Patauinis cuſtodibus ad portas, nemo ex Venetis exploratoribus ad inſulas frequentiores appropinquantē (cùm nauim ingreſſi de more ſingulos vectores diligenter excuterent) Ignatium nulla munitū valetudinis teſſera, ne appellauit quidē: mirantibus, cognita poſtmodū re, Clodianis deſertoribus illis; quibus per adulterata videlicet ſymbola introitus in vrbē vtrâque non ſine magna vel ſolicitudine, vel contentione patuerat. Venetiarū vrbis, in receſſu intimo ſinus Adriatici, ea regio ac ſitus eſt, vt leniter ſtagnantes ex alto aquæ illā ex omni parte circumluant. ea inclytę vrbi & ad merces copiaſque inuehendas opportuna receptacula, & contra hoſtiles incurſus munimenta firmiſſima ſunt. Ex ijs porrò æſtuarijs, maiores minoreſque euripi totam vrbē intercurſantes, varijs mæandris ac flexibus ita diſtinguūt, vt, quot in partes pedibus, in totidē fere mari aditus ſit; egregio ſanè vel artis, vel naturæ miraculo. Inde vicorū, inſularū, ac pontiū ingēs numerus: vt qui diutius ibi verſati non ſunt, viarū locorumque modò varietate, modò ſimilitudine ſæpe fallantur. Sed contra eiuſmodi ambages, certū paratumque remedium eſt maxima multitudo cymbarū, quę vſquequaq; diſperſę, nominatim ad omnia & publica & priuata loca quēlibet haud ita magna mercede traijciāt. Ignatius naui Patauina, ex ijs quę per Medoacū flumē aſſiduè cōmeant, in area Marciana ſub noctem expoſitus, cùm neq; vias ad publica xenodochia noſſet, nec portitori conducendo ſuppeterent nummi; aſſuetus longo iam vſu malè cubare, ſub porticu Procuratoria, quā appellant, intendentibus iam ſe tenebris, vacuum opificis cuiuſdam fulcrum elegit, in quo feſſos artus vtcumque reficeret. Tenet fama, litteriſque multorū eſt memoriæ traditum, dum ille ibi noctem exigit, vicinum ſenatorem M. Antonium Triuiſanum (quem ipſi multo deinde poſt, eiuſdem ciuitatis principē vidimus) cœleſti voce excitatum, increpitumq; quòd in multa veſte, molliquc ſtrato decūberet ipſe, cùm interim Dei famulus peregrinus non longe à veſtibulo illius ædiū iaceret in publico pauper, & omni humana ope ac ſolatio deſtitu-

ſtitutus.itaque ingenti metu & horrore perfuſum proſilijſſe confeſtim,& quæſitum diligenter Ignatium excepiſſe perhonorificè.Sed ille poſtridie cùm in amicũ veterem Cantabrum incidiſſet,à lautiore hoſpitio ſeſe ad eum familiariter tranſtulit.

Nauigat in Palæſtinam. Cap. XIII.

IBI cùm aliquandiu moraretur,in omnem nauigandi occaſionem intentus;ecce tibi nouæ amicorum pugnæ (quos illi vbiuis breui cõciliabat cognita viri virtus atque modeſtia) eum varijs terroribus ab inſtituta peregrinatione reuocare conantium; quibus ille,Deo fretus,ita reſiſtebat,vt diceret,pro certo habere ſe,vt cætera cuncta deficerent,vel vna ſolũmodò tabula quò cupiebat vtique peruenturum. Nec eum fefellit bonitatis diuinæ fiducia.Cùm enim eo anno formidine Turcarum,vt diximus,ſolito minor eſſet in Iudęam peregrinantium numerus,& quotquot erant, ſimul omnes paulo ante ſoluiſſent;deſperata iam à cæteris re, Ignatius repente fit certior,nauem in Cyprum parari patricio Veneto,prætori eiuſdem inſulæ deſignato: cumque inde non ignoraret breuem atque facilem eſſe traiectum in Palęſtinam;nullo adhibito deprecatore, cùm tamen multi nec aſpernandi ſuppeterent, ad Venetorũ Ducem Andream Gritum adijt ipſemet,inſigni non minus humanitate quàm prudentia principem:ac Deo fauente facilè ab eodem impetrauit, vt gratis in Cyprum vſque deueheretur. Sed interea dum prætoria ornatur nauis, in febrim Ignatius incidit, factum diuinitus eſt, probandæ ſcilicet eius cõſtantiæ cauſſa,vt quo die pharmacum hauſerat, eo ipſo nautæ ſignum profectionis ediderint. qua re minimè conturbatus Ignatius veniam petit ab hoſpite;qui pertinaciter ipſum etiam atque etiam retinere conatus, cùm nihil omnino proficeret, conſulitur medicus. ille verò ſine cunctatione reſpondet,

det, hominem ad interitum ruere. Attamen Ignatius nihilò magis immutatus, & cæleſtis nimirum medici ductũ ſequutus, felici ſanè conſilio (quòd tamen admirandum potius, quàm imitandum alijs duxerim) fluctuante etiam tum in ſtomacho potione conſcendit; factumque eſt Dei beneficio, vt ora ſoluta, inter nauigandum, ex ipſa maris agitatione tantam vim peſtiferi ac vitiati humoris euomeret, vt morbo planè leuatum ſeſe celeriter ſenſerit. Recuperata valetudine inſtitit ſuo more, quoſcunque poterat factis dictiſque ad virtutem & pietatem adhortari. cumque in eadem naui per ſummã impudentiam committi grauia quædam flagitia comperiſſet, non dubitauit apertum dedecus deteſtari palã; & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, vt ij facta cum nautis coniuratione moleſtum ſibi monitorem in deſerta quadam inſula exponere, atque ab ſuo conſpectu & conſuetudine procul amouere decreuerint. quam rem odorati è vectoribus quidam Hiſpani ad Ignatium pro amicitia detulêre, ſuadentes etiam atque etiam, vt in loquendo cautior eſſet, ſibique conſuleret. ſed ille nihilominus turpiter peccantes obiurgare perrexit, diuinæ prouidentiæ ope ſubnixus: cuius beneficio factum eſt, vt ad inſulam ſceleri deſtinatam appropinquantes nautæ, aduerſo repente vento reiecti, volentes nolentes Ignatium in Cyprum vſque peruexerint: vbi cùm ſtare ad ſalinas peregrinam nauem, de qua ſupra diximus, audiſſet; illuc itinere terreſtri ſe contulit: in eamque gratis admiſſus, nihilo plus viatici ſecum intulit, quàm in priores intulerat, Chriſto vno videlicet fretus, qui tota illa nauigatione ſeſe illi non ſemel oſtendit; eumque magnopere confirmauit; ac denique incolumem ad portum Palæſtinæ perduxit.

Palaſtinæ loca ſancta perluſtrat. Cap. XIV.

INDE cum cætera peregrinorum turba progreſſus, vt ad conſpectum ſacratiſſimæ vrbis eſt ventum, incredibilē ex ipſo illius intuitu cepit animo voluptatem; ac deinceps partim in comitatu, partim etiā ſolus, loca illa Chriſti Domini, MARIAE virginis, & Apoſtolorum nobilitata veſtigijs, eximio quodam animi fructu venerabundus haud ſemel obijt: modò inclyti quondam templi reliquias; modò ſepulchra Prophetarum intuens: hic naſcentis & vagientis; illic docentis, & miracula patrantis filij Dei monimenta conſiderans. Vbi verò ad loca eiuſdem acerbiſſimis pœnis inſignia, & morientis in cruce ſanguine conſecrata, atque ad defuncti ſepulchrum accederet; effuſus in lacrymas, humo pia oſcula imprimere, immortales agere Domino gratiâs, incredibili quadam ſpiritus dulcedine & ſuauitate compleri. Ad hæc, antiquum beatiſſimę Virginis domicilium, itemque locum inſtituto primùm Euchariſtiæ myſterio, & ſancti Spiritus aduentu memorandum, & alia eiuſmodi quàm plurima, quæ per otiū deinde reuiſeret, à myſtagogo quàm accuratiſſimè addiſcere. Erat Ignatio iamdiu deliberatum, vt diximus, in anguſtis illis Iudææ ſedibus pedem figere, atque ad conuertendos ad Euangelij lucem infideles toto pectore incūbere; quòd non reperiret vel vbi ſanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuoſius operam collocaret. Neque, plurimis iam experimentis diuinæ bonitati confidere, & in diem paruoque viuere aſſuetum, rerum quę ad corpus pertinent, habebat cura vlla ſolicitum. Id verò laborabat vnum fragilitatis humanæ videlicet conſcius, ne ſpiritui quotidie deficienti, & noxarum ſordes aliquas contrahenti, opportuna ſacræ pœnitentiæ ablutio, & cæleſtis panis alimenta deeſſent. Quam ad rem idoneum ratus miniſterium fratrum è Franciſcana familia, qui loca illa religioſa tuentur, & peregrinis aduenienti-

entibus præſtò ſolent eſſe; adit ille ad cuſtodem cœnobij, ac litteras ei, quas ex Italia commendatitias attulerat, reddidit; &, quòd ad conuerſionem infidelium attinet, nihil ei ſuorum conſiliorum impertit; voluntatem verò ſuam in eiſdem ſedibus commorandi habitandíque demonſtrat: rogat proinde, vti ſe fratres dumtaxat tecto recipiant, ſibique Confeſſionis & Euchariſtiæ ſacramenta miniſtrent: ſe, quæ ad victum cultumque ſpectent, nullo prorſus eorum incommodo curaturum. Cuſtos, partim commendatione amicorum, partim poſtulati moderatione permotus, bene ſperare iubet Ignatium, ita tamen, vt rem in aduentum Prouincialis Miniſtri differret, qui per eos dies in Bethleem oppido verſabatur. nec dubitauit Ignatius quin æquè facilem Prouincialem eſſet habiturus, atque cuſtodē habuerat. itaque cùm reditus iam peregrinorum inſtaret, litteras ad amicos in Occidentem ſcribere aggreſſus eſt, quibus eos de ſuo ſtatu faceret certiores. Cùm igitur maximè ſcriberet, quòd in poſterum diem peregrinis erat indicta profectio; ecce tibi à cuſtode nuntius, adeſſe Prouincialem, & Ignatium accerſere; ad quem bonæ ſpei plenus cùm extemplò adijſſet, collaudat ille primò piā hominis voluntatem; ſed re apud ſe diligentius deliberata, videri ſibi ait ſatius, vt recedat; idque cùm alias ob cauſſas, tùm verò quòd ante id tempus nonnulli eodem ſtudio accenſi, dum ſecurius vagantur, à Turcis excepti, vel miſerè perijſſent, vel certè in acerbæ ſeruitutis calamitatem incidiſſent, quos deinde propter officium ac vicinitatem Franciſcani fratres non ſine magno cænobij detrimento redimere cogebantur. proinde ſe in diem inſequentē cum cæteris peregrinis ad iter accingeret. Ad quæ cùm ita reſpōdiſſet Ignatius, vt ſibi certum fixumq; eſſe affirmaret, Hieroſolymis omnino reſtare; ſimulque modeſtè ſignificaret, ſe, quāuis aliter ſentiēte Prouinciali, nequaquā, niſi aliqua oblata religione, à ꝓpoſito receſſurum: tum ille poteſtatē ſe à ſummo Pontifice habere ſubiunxit ſacris interdicendi ſi quis inuito ſe ibidē remanere conatus eſſet: iamq; poteſtatis eius diploma ꝓferre

paranti,confeſtim Ignatius,vt omnia eccleſiaſtica iura, & imperia valdè reuerebatur,nihil prolato opus eſſe reſpondit,credere ſe quæ diceret;& quoniam ita iuberet, dicto audientem fore. Dum igitur ad hoſpitium tendit mœrens,vt ſe ad reditum compararet;acris illum inceſſit repente cupiditas montis Olìueti illius celeberrimi reuiſendi,quo in ſummo cernuntur adhuc IESV Chriſti aſcendentis in cælum expreſſa veſtigia:ac ne quis fortè in tantis temporis anguſtijs impedimento ſibi eſſet, re nemini patefacta,&(quod periculoſius eſt) nullo propter inopiam Turca ſecum adhibito ex ijs qui mercede conducti peregrinis in ea regione præſidio ſunt;ſolus ad montem excurrit: cumque à cuſtodibus non admitteretur,cultellum è calamaria theca detractum mercedis loco ijs dedit,ſacri montis cacumen ſubijt alacer, & diuinorum pedum notas multa cum prece & ingenti gaudio veneratus,ad Bethphage properauit:vbi dum ſingula curioſè perluſtrat,ſubijt illius animum ſubitò,minus diligenter in Olìueti faſtigio ſeſe animaduertiſſe, vtra ex cæli plaga dextrum,vtra ſiniſtrum eſſet Chriſti veſtigium:qua dubitatione quaſi quibuſdam calcaribus incitatus,illicò ad montem recurrit, adnotauitque intentis oculis vel minutiſſima quæque ſic, vt locus in poſterum dubitationi non eſſet:vſque adeo inexplebile ſtudiũ ſacroſancta illa redemptionis humanæ monimẽta, & incunabula Chriſtianæ religionis penitus etiã atque etiam cognoſcẽdi recolendiq; mentem eius inuaſerat. Interea, cùm abeſſet diutius, nec in turba peregrinorũ appareret, ad Frãciſcanos defertur deſiderari ex eo numero Ignatium. Franciſcani ſuſpicati id quod erat,ac veriti ne per eam ſolitudinem Ignatius in aliquod vitæ vel ſeruitutis diſcrimen incurreret; Armenium quẽdam in eo cœnobio miniſtrantem,ad illum perquirendum celeriter mittunt.qui deſcendenti ex Olìueto commodum Ignatio factus obuiam, fuſte primùm,ac truci vultu acriter minitari,ac temeritatem aſperè admodum increpare:deinde immiſſa manu & brachio ferocius apprehenſum,ad diuerſorium trahere minimè ſanè renitentem, quin etiam

jam nouo cœleſtis gaudij rore perfuſum, quòd inter eas contumelias Chriſtum ſibi præſentem, & vſque ad hoſpitium præeuntem, incredibili quodam genere conſolationis aſpiceret.

In Hiſpaniam redit. Cap. XV.

VT igitur poſtera dies illuxit, cum reliquo peregrinorum agmine Ignatius abijt præ deſiderio triſtior, & relictam prouinciam ſine fine reſpiciens: nec tamen, quoniam præſenti neceſſitate victus inde recederet, de muniendo in poſterum ſibi quandoque reditu ac manſione deſperans. Cumque primo traiectu Cyprum tenuiſſet incolumis, tres ibi onerarias in Italiam paratas offendit: quarum vna erat Veneti mercatoris, maxima, & omnibus rebus inſtructa; altera minor, ſed bene firma, Turcarum: tertia Chriſtianorum, parua, & malè cõpacta. Ac cæteri peregrini, quòd tempus erat hybernum, & obnoxium tempeſtatibus, pro ſe quiſque tendere, ac certa mercede paciſci, vt in primam aſcenderent: cumq; Ignatius propter egeſtatem à nauarcho repudiaretur, ijdem illum enixè precari, vt hominem ſibi notum, probum, atque adeo ſanctum ne recuſaret admittere. quibus ille non minus amarè quàm ineptè facetus: Atqui ſancto, nihil opus eſt (inquit) naui. calcabit æquora multorum exemplo. neque vnquam exorari ſe paſſus eſt: ſed magno ei ſtetit cauillus, & contumacia. Cùm enim Ignatius inde per contemptum excluſus, facilè obtinuiſſet ijſdem deprecatoribus, vt in illam debilem gratis admitteretur: cumque ſimul omnia nauigia vento ſecundo ſoluiſſent; repente cooritur atrox adeo ac ſæua tempeſtas, vt Turcica nauis in omnium conſpectu miſerandum in modum fluctibus hauſta, nullo prorſus euadente perierit; Veneta verò in ſcopulos illiſa naufragium fecerit, ſaluis tamen hominibus: tertia tantùm, qua vehebatur Ignatius, minimè valida, ventis ac fluctibus diu

multumq́ue agitata, altero denique menſe in Apuliam, lacera ac valdè feſſa peruenit: quo ex loco ipſe deinde Venetias petijt, tam longa & perículoſa nauigatione mirè vexatus. Etenim ſtudio paupertatis, q́uæ fuit illi ſemper omnibus commodis & emolumentis antiquior, nudis cruribus, hyeme ſæuiente conſcenderat, femoralibus tantùm è tela, conciſaque ad humeros aploide, ac ſciſſili tunica breuiore ſemiamictus, cùm è cælo denſa caderet nix, ac triſti gelu cuncta inhorreſcerent. atque ad has cæli iniurias accedebant quotidiana vitæ diſcrimina, vigiliæq́ue, & cætera maris incommoda: quibus ille pæne confectus cùm Venetias perueniſſet Ianuario menſe anni M D XXIV. ab hoſpite Cantabro clementer acceptus, nummiſq́ue aliquot ad iter faciendum, atque ad fouendum ſtomachum nimio frigore languentem panni quodam fruſto donatus, Ferrariam venit. ibi maximum vrbis templum ingreſſus, dum religioſè numen adorat, mendicus quidam ex ijs qui ſacrarum ædium veſtibula conterunt, precationi apprimè intentum intuitus, confeſtim ad illum accedit, manumq́ue ad ſtipem porrigit ſupplex: cui cùm Ignatius ex ea quã habebat pecunia, nummulum hilari vultu dediſſet, atque is (vt fit) rem ad cæteros pauperes detuliſſet, alius aliuſq́ue deinceps ad Ignatium accurrere: quos ille cùm ſe per Chriſtum obſecrãtes fruſtrari fas eſſe vix duceret, à minoribus nummis ad maiores paulatim progreſſus, breui totam crumenam ita penitus exhauſit, vt ſibi deinde ad cibum illo die capiendum oſtiatim emendicare neceſſe fuerit. quam rem pauperes ijdem mox conſpicati, & maxima quadam admiratione correpti, ſanctum, ſanctum illicò exclamant. quibus plauſibus vocibusq́ue nequaquam inflatus ipſe, cùm vno bonæ conſcientiæ teſtimonio niteretur, Genuam inde ſine vlla cũctatione profectus eſt. Graue per id tẽpus inter Chriſtianos Reges vigebat bellum; & præcipua quęque Ciſalpinæ Galliæ tota, vel Hiſpanicis, vel Gallicis pręſidijs tenebãtur: cũq́ue ob id ipſum valdè infeſta cædibus ac latrocinijs itinera eſſe cõſtaret, admonitus à bonis quibuſdam viris

Ignatius

Ignatius eſt, vt per occultos tramites à via regia declinaret, ni cum ingenti vitæ periculo in manus militũ vellet incidere. At ille, quem ardens odium ſui, & amor imitandæ Chriſti patientiæ intrepidũ redderet, rectà nihil ominus ire perrexit. neque ita multum viæ proceſſerat, cùm ad oppidum neſcio quod in ſtationes circũſidentium Hiſpanorũ incurrit, qui tam periculoſo ac ſuſpicioſo tempore exploratorē ſine dubio rati, comprehenſum Ignatium, & in domunculam quãdam ſeductũ, blandè primùm interrogant; deinde omni veſtimento, & ipſis deniq; calceis ferociter exuũt, ſingulas partes proteruè ſimul & curioſè pertractant, numquid ad obſeſſos vel nũtij, vel litterarum afferat, diligenter exquirunt. cùm nihil eorum quæ putauerant, neque percunctando elicerent, neque perſcrutando inuenirent; ira cōmoti: Atqui te Præfecto ſiſtemus, inquiunt, & confeſsionem quam pertinaciter ſupprimis, exprimemus: cùm nihil recuſaret Ignatius, ac tantummodo peteret, vt ſua ſe tunica tectũ incedere paterentur; illi verò, ludibrij & ignominiæ cauſſa brachatum per media caſtra vulgò inſpectante atque irridente perducunt. quam ille tam inſignem contumeliam excepit ac ſubijt alacer, cùm alijs nominibus, tum præcipuè quòd interea ſibi ſpecies quædam eſt obiecta Chriſti Domini, cùm à Pilato per mediam vrbem ad Herodis tribunalia miſſus eſſet, ab eo per ſummam iniuriam atque indignitatem ſpreti & illuſi; & vniuerſo irridente ac ſibilante populo, per hominum ora ſemel iterumque traducti: cuius opprobrij ſe quoque factum eſſe vtcumque participem, mirificè lætabatur: ſed vbi ad Præfecti diuerſorium appropinquauit, repentino quodam timore perfuſus, cæpit ſubitò cogitare apud ſe, quonam modo ipſum alloqueretur. Etenim Ignatius, quòd olim in regia, ſermonis floſculos & verborum elegantiam nimium ſtudioſè captaſſet, ad eam vanitatem expiandam, conſultò poſt conuerſionem inſtituerat rudi & agreſti ſermone cũ ipſis quoq; dynaſtis ac principibus agere; & quò magis vulgò contemneretur, omne liberalioris educationis & nobilitatis in-

dicium ſtudioſè celare. tum igitur ſubijt illius animum, expediretne tali tempore quidpiam de ſuſcepta ſeu tarditate, ſeu ruſticitate deponere. Sed cùm rem totam accuratius intuens, ab humano timore profectam animaduertiſſet; vſq; adeo in ſemetipſum animo cõcitatus eſt, vt nulla habita ratione periculi, non modò mutata conſuetudine, ad orationis lenocinia non deſcendere, ſed nullum prorſus neque geſtus, neque verborum honorem habere Præfecto decreuerit. Quæ res cuipiam fortaſſe temeritatis potius, quàm conſilij videatur eſſe: ſed vtique ſeruorum Dei, præſertim in ipſo feruore pœnitentiæ, facta vel dicta, ad communem ſenſum ac normam exigenda non ſunt. Cùm igitur coram illo ſtetiſſet; vt erat ſeminudus & ſqualidus, ne aperto quidem capite, oculos humi defigit. multa ac varia ſciſcitanti, nullam omnino reddit vocem. tantùm ad illam interrogationem: Es ne ſpeculator? nõ eſſe, reſpondit; idque ob eam cauſſam, ne ſi nihil contradixiſſet, ſilentio ipſo, quod aiunt, rem affirmaſſe, & meritò quæſitorem in ſuam perniciem efferaſſe videretur. Tum ille inſanum ratus Ignatium, acriter milites increpat, quòd in conſpectum ſuum, non bene cognita re, dementem adduxerint; & ſimul, Abigite hunc, inquit, liberumque dimittite. qua reprehenſione magis magisque irritati, cùm aduerſus Ducem hiſcere non auderent, ſui doloris pœnas ab innocẽte Ignatio repetunt. nec modò iurgia & probra certatim ingerere, ſed etiam impetu facto, pugnis, cubitis, calcibus hominis latera faciemque contundere, mirabiliter in ipſo verberum dolore lætantis, quod aliquid innoxio ſibi ad Chriſti exemplum perpeti contigiſſet. Cumque verberando & conuitiando feſſi denique deſtitiſſent, miſeratus alius quidam miles excepit exanimem, ac fouit, ciboque recreatum inſequenti luce tutum abire permiſit. Sed antequam Genuam accederet, rurſus in ſtatiua Gallorum incidit, verùm euentu admodum diſpari: ſiquidem Dux, vt eum in Guipuzcoa natum audiuit Vaſco ipſe eidem regioni finitimus, quaſi popularem clementer agnouit, ac benignè tractari à militibus

iuſſum, poſtridie dimiſit incolumem. Inde cùm Genuam perueniſſet, Rhotericum Portundum ibi offendit Cantabrum, Hiſpanienſi, claſſi præpoſitum, in Fernandi quodam regia ſibi notum; cuius beneficio dum Barcinonē traijcitur, nihilo pacatiori vſus eſt mari, quàm terra paulo ante vſus fuerat. Etenim à piratis conſpecta nauis, qui valida per eos dies claſſe infeſtum habebant mare Liguſticum, ingenti nautarum labore metuque manus inſectantium effugit.

Barcinone ad ſtudia litterarum aggreditur.

Cap. XVI.

INterea Ignatium Hieroſolymitana commoratione prohibitum, grauis coquebat cura, quid ageret, quodnam potiſſimum vitæ genus eligeret. ac multa ſecum agitanti venerat illi dudum in mentem, cœnobium aliquod ingredi maximē diſſolutum, vt ibi, dum lapſam religionis diſciplinam, & verbo & exemplo conatur ad veterū inſtituta redigere; & cæteris aliquā ſe prodeſſet, & ipſe interea (quòd neceſſariò futurū videbāt) ab iis qui reſtringi ſe nollent, multa pro Chriſti nomine pateretur. Sed incertus num id maximè ad Dei gloriam pertineret, quam videlicet vnam in omni actione ſpectare conſueuerat; multa ac diligenti prece & ieiunio explorat numinis voluntatem: ac diu perplexus, in eam denique mentem ſeſe diuinitus planè ſenſit impelli, vt ſine dubitatione ſtatueret, primum operam ſuam, qualis qualis eſſet, nequaquam intra vnius familiæ cancellos includere: deinde, quo latius pateret vtilitas ac fructus animorum, eiuſdē conſilij ac propoſiti idoneos aliquot adlegere ſocios atque adiutores: poſtremò, vt ſine hominum admiratione verſari in adiuuandis hominibus poſſet, ad Sācti Spiritus vnctionem, doctrinę quoque ſubſidium, ac litterarum cognitionem adiungere, præſertim quod ea commendatione facultatem etiam repetendæ atque obtinendæ Hie-

dæ Hieroſolymitanæ prouinciæ (cuius illi cura viuebat in pectore) facilè ſe ab eccleſiaſticis magiſtratibus aliquando impetraturum ſperabat. Et quidem quòd ad litterarum ſtudia pertinet, cùm nodum intelligeret quàm illa ſibi totum hominem fere vindicent, ratus poſſe interim ſe animis quoque adiuuandis vacare, Minoreſſam ad gregem illũ ſuum reuerti decreuerat, vbi & ſparſa in hominum mentibus pietatis virtutiſque ſemina ad bonam frugem perducere, & Ciſtercienſis cuiuſdam monachi, ſpectatæ ſanctitatis ac doctrinæ viri, tum conſuetudine perfrui, tum induſtria erudiri magnopere cupiebat. Sed cùm illum, contra quàm putarat, demortuũ reperiſſet; Barcinonem ſibi ſtudiorum idoneam ſedem putauit fore, propter eam maximè cauſſam, quòd cùm paupertatem perpetuò colere, nihilque ab domo ſua & cognatis accipere decreuiſſet; in ea vrbe multos habebat ſpirituali neceſſitudine ſibi coniunctos: in ijs Ardebalum quendam peritum, vt locis ac temporibus illis, ludi magiſtrum; & Eliſabetham Roſellam primariam fœminam, quorum alter operam illi gratuitam in docẽdo, altera in quotidianos vſus quidquid opus eſſet benignè detulerat. Vt igitur Barcinonem reuertit, ſeque Ardebalo dedit in diſciplinam, repueraſcere in gratiam Chriſti matura iam ætate vir (quippe tertium circiter ac trigeſimum agebat annum) & elementarius propemodum fieri non erubuit. Cæterùm ad illa ſpinoſa rudimenta grammaticæ capienda, ediſcendaſque verborum inflexiones & nominum, cùm alia erant ei impedimento, tum illud præcipuè, quòd animum ad rerum cæleſtium ſenſa concipienda longo iam vſu promptum & agilem, ſi amãdi vocabulum, vel alia quæpiam eiuſmodi vox admonuiſſet eorũ, quæ piè ac religiosè cogitare & cõmentari cõſueuerat, ſubitò pæne abſtract⁹ à ſenſibus, in contemplationẽ diuinæ caritatis ac ſempiternæ beatitudinis tota mente raperetur. Ex quo fiebat, non ſolùm vt nihil noui mandare memoriæ poſſet, ſed etiam vt ſi quid antea impreſſum eſſet, id ipſum concurſu nouarũ & præſtantiorum imaginũ illicò deleretur, quam ipſam

rem,

ſem, quaſi futura præſagiens, pro ſua parte adiuuabat etiam vafer humani generis inimicus, eo maximè tempore crebra intelligentiæ lumina eidem offerens, & recondita patefaciens ſcripturæ ſacræ myſteria. Quod ille cùm cerneret, cumque adhibito ſæpe conatu, euagationē hanc fruſtrà cohibere tentaſſet; pro ea diſcretione ſpirituum quā diuturna exercitatione parauerat, facilè ſenſit diaboli fraudem ſeſe à litterarum ſtudio reuocare conantis. ac, quo conſilio Barcinonem ſeſe contulerat, id ipſum labore ac diligentia conſequi maiorē in modum exoptans, hanc iniijt rationem eius abigendæ moleſtiæ. Templum erat beatæ Virginis, cui à Mari cognomen eſt, gymnaſio proximum. in id templum fuſis ritè ad Deum, eamdemque Virginem precibus, Ardebalum pro amicitia acceſſit; rem illi totam, vt erat, exponit; deinde ſe ad pedes abijcit homini, etiam atque etiam obteſtans, ne ab incæptò deſiſtat; ſe vtique, modò ſibi panis, & aqua non deſit, in proximū biennium, & eò amplius, ſi opus fuerit, ad ſcholas frequentem eſſe venturum, ſeduloque daturum operam litteris: petere & rogare, vt ab ſe quotidie non minus quàm à cæteris penſum exigat; ceſſantem, quaſi quemlibet vnum è grege puerorum, arbitratu ſuo & verbis & plagis accipiat. Miratus viri humilitatem ac probitatem Ardebalus, bonū animum iubet habere, ſuamque illi operam denuò pollicetur. Atque hac ſubmiſſione victus denique dæmon abſceſſit, & importunis illuſtrationibus Dei beneficio recedentibus, operæ pretium Ignatius facere, & liberius in grammaticæ cognitione cœpit excurrere. Interea diſcendi mirabiliter auido, & omnia ſtudiorum compendia perquirenti, ſuasêre nonnulli, ad pietatem videlicet cū elegantiore doctrina iungendam, vt Eraſmi Roterodami, qui ea tempeſtate Latinitatis auctor idoneus habebatur, Enchiridion militis Chriſtiani ſtudiosè perlegeret. quòd ille facere cùm cæpiſſet, celeriter ſenſit ea lectione ſpiritus feruorem in ſe quaſi frigida ſuperfuſa reſtingui: conſultoque per preces Deo ita librum illum abiecit, vt neque in manus poſtea ſumpſerit

ipſe,

ipſe,& multo poſt, Generalis creatus, omnia ſcriptoris illius opera in Societate Ieſu legi vetuerit,non quòd ſingula hæretico veneno infecta putaret; ſed ne quis fortè captus facetijs ac dicacitate viri,ſenſim, vt fit, ab incorruptis ad vitioſa deſcenderet.Nec tamen eo tempore Ignatius,quamquam ſtudio litterarum adeo intentus, cōſueta caritatis officia & ſtudium pœnitētiæ omiſit.quin immo cùm Barcinonem valentiore quàm inde abierat ſtomacho reuertiſſet, nō ille quidem ad ſaccum redijt, neque orationi ita multum temporis tribuit; ſed tamen veſtitu admodum vili vſus eſt, & calceos ad oſtentationem vitandam ita perforauit, vt ſoleis paulatim magis magiſque diſcerptis, hyeme iam ſæuiente, nudis humi plantis incederet:atque etiam ſubſeciuis operis,erepto è ſcholaſticis exercitationibus tempore,inſtitit pia paſſim colloquia ſerere;plebē infimā doctrinæ Chriſtianæ præceptis imbuere;quoſdā etiam ſpiritualibus exercitijs ad virtutem ac perfectionē informare.Quarum rerū admiratione permoti præ cęteris viri quattuor,ſeſe ad Ignatij ductum atque inſtitutum aggregarunt (quibus tamen, vt ſuo loco videbimus, in propoſito conſtantia defuit) Calliſtus quidam,qui auctore Ignatio peregrinationem Hieroſolymitanam nuper obierat,alterum Artiagā cognomento appellabant;tertius fuit è Gotholaniæ Prorégis familia,nomine Cazeres:ad quos vltimo loco Ioannes adoleſcens, natione Gallus acceſſit. His ille ſocijs auctus; tametſi ſtudiorum metam quamprimum attingere optabat, quò liberius omnem curā atque operam in hominum ſalute cōſumeret; tamen quod ſibi nondum ſat firma grammaticæ fundamenta iecisse videbatur, numquam adduci potuit,vt ab Ardebali diſciplina diſcederet(quāuis ad ſuperiores artes vulgò idoneus haberetur)quoad inſignis quidam Theologiæ doctor, cui ſeſe excutiendum examinandumque tradiderat, facto periculo,ad reliquorum ſententiam acceſſit. Cuius auctoritatem & iudicium ne contemnere videretur,licet ipſe ſibi haud ſanè placeret, ad grauiora ſtudia Complutum vnà cum ſocijs abijt.

Eiuſdem

Eiuſdem commoratio Complutenſis. *Cap.* XVII.

IBI cùm ad publicum xenodochiũ ſuo more diuertiſſet: artium, vt appellant, curriculum inijt non admodum felici ſucceſſu: quippe qui eadem illa prępropera feſtinatione incitatus, nullo pænè ſeruato vel ordine vel diſcrimine diſciplinæ, multa & varia vno eodemque tempore aggreſſus eſt; & in logicis terminos, quos appellant, in phyſicis Albertum, in Theologia Magiſtrum ſententiarũ (qui maximè libri tum in Hiſpania terebãtur) euoluere, & plures quotidie in ſcholis audire cæpit interpretes; quæ res in ſpeciem vtilis & cõpendiaria, vel maximo ei in id ipſum quod properabat, impedimento fuit. Etenim, quod in rebus humanis ferè fit, cùm auidè ſequeretur omnia, nihil propemodum aſſequebatur: & ipſa varietas ac multitudo rerum, tum intelligentiæ tenebras, tum verò memoriæ perturbationem & confuſionem afferebat. Ad hæc illud etiam accedebat incommodi, quòd in ſumma paupertate, non ſolùm ex emendicato viuebat ipſe cum ſuis, verùm etiam aliorum inopiam ac difficultates, conquiſitis vndique eleemoſynis; magno labore & corporis & animi ſubleuabat. Prætetea, quòd eius curſum vel maximè retardauit in litteris; tanta cupiditate ardebat errantes animas ad bonam mentem atque ad legem Euangelicam reuocandi, vt ſe, quãuis alieno tum tempore, continere non poſſet quò minus & in ſcholaſticorum circulis de vera virtute ac pietate ſermones inijceret, & in triuijs pueros plebemque fidei Chriſtianæ præceptionibus erudiret, & omnium ordinum homines paſſim ad cultum Dei, ſtudiumque religionis acri, ac vehemẽti oratione incitaret. Quibus adhortationibus commoti multi cùm ad ſanitatem & officium redirent, & crebris altiſque ſuſpirijs veram cordis contritionem ac pœnitentiam teſtarentur; ab imperitis quibuſdam Ignatius in ſuſpitionem & crimen veneficij

vocari eſt cæptus: quaſi homines oratione ſua cardiacos redderet. Præterea cùm inſignes quædam in populo repente morum ac vitę mutationes exiſterent, & maior in dies hominum concurſus ad Ignatium fieret; breui rem ad ſacros Inquiſitores Toletum pertulit rumor. Gliſcebat eo maximè tempore apud Germanos Lutheriana peſtis, manabatque malum quotidie latius. Quinetiam in Hiſpania ipſa, inſani conatus eorum qui ſeſe Illuminatos ferebant, paulo ante magiſtratuum diligentia oppreſſi fuerant. Quocirca ſacri Quæſitores in omne eiuſmodi contagionis periculum excubantes animo, atque ex hac hominum frequentia & inuſitato agendi genere veriti ne quod nouum incendium exiſteret, Complutum celeriter aduolant, in Ignatij doctrinam ac mores diligenter æquè ac diſſimulanter inquirunt, cùm nihil neque in dictis, neque in factis à recta fide alienum inuenirent, Ignatium ne appellant quidem; tota re delegata Vicario Archiepiſcopi, Ioanni Figheroæ, qui deinde Regio conſilio præfuit, Toletum ipſi ad ſua tribunalia reuertuntur. Neque ita multo poſt, Vicarius ipſe, magis vſurpandi iuris cauſſa, quàm quod rem vlla animaduerſione dignam putaret, ad Ignatij diuerſorium adit quietè, & pauca quædam ab eo percunctatus, ad extremum exponit, inquiſitum in ipſius & ſociorum vitam eſſe acriter, neque inuentũ quidpiã vitioſum; proinde more ſuo animarum ſaluti operã darẽt, cum eo tamen, vt nõ vno eodemq; omnes habitu incederent; ne tali tempore nouam aliquã ſectam inducere viderentur. Natiui coloris lanea veſte cuncti vtebantur. iuſſit ille Ignatiũ & Artiagam nigro, Calliſtũ & Cazerẽ rufo colore diſtingui, adoleſcentẽ Gallũ nihil mutare. nec recuſauit Ignatius, vt erat magiſtratib⁹ apprimè obediẽs. Interiecto deinde quattuor fere menſiũ ſpatio, cùm nihil de inſtituta docẽdi ratione remitterent, nec perſuadere ſibi Vicarius poſſet, homines idiotas, in ijs tractandis quæ ad Chriſtianę fidei dogmata pertinent, nuſquam labi; rurſus in eos clã inſtitit quærere. ſed cùm nihilomin⁹ ſana cũcta reperiſſet, rem totã ſine vllo iudicij tumultu ſuppreſſit. Nec tamen

Nec ita multo poſt Vicarius idem tertiam in Ignatium quæſtionem exercuit, quorumdam calumnijs ac ſuſpicione compulſus. Confluebat ad nouum doctorem audiendum, vt diximus, populi turba promiſcua. in ijs fœminæ duæ honeſto loco natæ, grandis natu mater, & filia forma eleganti. hæ publicis Ignatij adhortationibus incitatæ, vt eſt ſexus ad pietatem propenſus, adeo exarsêre, vt cuncta Hiſpaniæ valetudinaria peragrare, & in Chriſti Domini gratiam toto vitæ ſuæ tempore pauperibus miniſtrare decreuerint. Hoc animi propoſitum Ignatiò cùm aperuiſſent; diſſuaſit ille magnopere cùm alias ob cauſſas, tum ne cuius oculos animumque ſolicitaret aſpectus adoleſcentulæ; non deeſſe Compluti pauperes, quos officij cauſſa, ſi vellent, inuiſerent; poſſe etiã operam dare ſacro Euchariſtiæ ferculo proſequendo, & alia id genus obire permulta, vtriuſque ſexui, alterius etiam ætati magis congruentia. Quibus rationibus, & ſimul auctoritate viri deterritæ, cogitatam quidem illæ depoſuêre prouinciam; veruntamen eadem agitatę ſpiritus vi, temperare ſibi poſtea nequiuerunt, quo minus inconſulto atque inſcio prorſus Ignatio, pedibus, ac mendicantium ſpecie aliud genus peregrinationis longæ difficiliſque ſuſciperent. Giennium in Bætica eſt vrbs, quam nonnulli Menteſam Oretanorum falsò putarunt, ſacro Sudario in primis viſenda, in quo crucem ſibimet baiulãtis expreſſa Chriſti Domini adoratur effigies. Ad id Sudarium venerandum, pedibus, vt dictum eſt, paucis admodum conſcijs profectæ, duodecim fermè dierum itinere, cùm in vrbe non apparerent, admiratio primùm affiniũ ac vicinorũ orta: deinde vbi à familiaribus cognitũ eſt peregrinantiũ habitu petijſſe Giennium, variè pro ſuo quiſq; ſenſu rem interpretari. nõnulli probare factũ, pleriq; reprehendere quòd eo loco fœminæ ſine comitibus, nullo apparatu ſe in iter periculoſum dediſſent. Doctor verò Cirolius, cuius in tutelà erãt mulieres, auctorẽ eius cõſilij ſuſpicatus Ignatiũ, vehemẽter excanduit, facinus indignũ exclamans, hominem externum & ignotũ, in aliena patria ſuis concionibus cũcta miſcere,

& ipſas matresfamilias à cura domeſticarũ rerum au-
care, nubiles verò puellas in pudicitiæ diſcrimen addu-
cere. Atque his querimonijs Vicarium perpulit, vt Igna-
tium in carcerem, miſſo repente viatore, conijceret. Erat
æſtiuum anni tempus, & ſatis laxa cuſtodia. itaque ad e-
um totis iam illis finibus celebrem, vel ſpectandi, vel au-
diendi cauſſa plurimi ventitabant. quibus ille ſecuritate
mirabili tum Chriſtianæ doctrinæ rudimenta, tum eti-
am, vbi res exigeret, ſpiritualium exercitationum præ-
cepta more ſuo tradebat. Georgius quidem Nauerius, in
ſignis ea tempeſtate doctor, & magna apud Carolum
Cæſarem gratia, cùm ad eum viſendum acceſsiſſet; ani-
mi magnitudinẽ, & dicendi vim admiratus, vt primùm
ad ſuos domum reuertit. Hodierna die vidi Paulum (in-
quit) in vinculis. Iamque ſeptimumdecimum diem ibi
tranſegerat non ſolùm innoxius, verùm etiam prorſus
ignarus cuius criminis nomine accerſeretur; cùm eius
interrogandi gratia (multa quippe ad eum ab iniquis de-
lata fuerant) Vicarius ipſe cum ſcriba publico in carce-
rem venit. At primùm (vt fit) varijs quæſtionibus verſat
in omnes partes Ignatij animum: dein ſciſcitatur ex eo-
dem, obſeruet ne Sabbata. cui ille, Vtique, in honorem
beatæ MARIAE virginis (inquit.) nam cæteròquin &
Iudaicos ritus ignoro, & verò Iudæum patria mea fert
nullum. Poſtremò, noſtin, ait, mulieres quaſdam duas,
matrem & filiam? Cùm Ignatius annuiſſet, Numquid
auctor illis fuiſti (adiungit) peregrinandi Giennium? Ni-
hil verò minus, ait Ignatius: quinimmo credas mihi iu-
rato velim, eiuſmodi concurſationes & itinera in vni-
uerſum vtrique diſſuaſiſſe me: &, ſi profectæ ſunt, me ig-
naro, atque adeo inuito profectas. Tum hilari vultu Vi-
carius, humeros Ignatij leniter apprehendens. Atqui ob
id ipſum, inquit, in cuſtodiam te ſcito fuiſſe coniectum.
His ita peractis, ac tota ſerie quæſtionis per ſcribam in
commentarios relata, Vicarius abijt. Interea peregrina-
tione confecta, ſecũdo & quadrageſimo denique die mu
lieres reuertuntur. è quibus Ignatij innocentia clarè per-
ſpecta, venit in carcerem ſcriba, & Vicarij ſententiam
Ignatio

Ignatio recitat:qua primùm iubebatur ipſe cum ſocijs cæterorum ſcholaſticorum habitu incedere;deinde quadriennij perſiniebatur ſpatium ſacræ Theologię cognoſcendæ,ante quod exactum ſpatium,de fidei Chriſtianę myſterijs ad populum verba ne facerent. Quibus auditis,quod ad habitum pertinet,nihil ſanè recuſabat Ignatius,dummodo in idipſum egenti ſibi neceſſaria præberentur : illam verò temporis finitionem ægrè admodum tulit,quòd ea re ſibi viam ad procurandam animorum ſalutem obſtrui cerneret. Itaque ſine vlla dubitatione Salmanticam ad ſua proſequenda ſtudia migrare conſtituit, cùm ſeſquiannum circiter Compluti moratus,inter eas ipſas difficultates & occupationes, non nihil tamen è logicis,phyſicíſque, & ex ipſis Theologiæ fontibus deguſtaſſet. Sed interim, ad gloriam Dei, ne quid in doctrina moribúſque ſuis reſideret infamiæ, Toletanum Archiepiſcopum (cuius in diœceſi Compluтum eſt)ſibi ex itinere adeundum, totamque ei rem geſtam,& omnem conſiliorum ſuorum rationem explicandam exiſtimauit. Is erat Alfonſus Fonſeca, morabaturque eo tempore Pintiæ.à quo benignè acceptus, animatusque ad cæpta ſtrenuè promouenda,necnon inſtructus viatico, Salmanticam venit, quò comites iam ante præceſſerant. quorum ille diuerſorium ignorans, primùm omnium ſacram ædem ingreditur, vbi orantem conſpicata pia quædam mulier,inſtinctu videlicet numinis, vltro ad eum acceſſit,& ſciſcitata nomen, ad ſocios iam ſibi notos læta perduxit. Verùm Ignatio ne Salmanticæ quidem quieto eſſe diutius licuit. Cùm enim quod ſupererat à ſtudijs otij,in cohortandis ad virtutem ac pietatem & priuatim & publicè non modò plebeijs,verùm etiam principibus viris inſumeret;neque verò, adiuuante Domino, fruſtra operam collocaret; omnium in ſe oculos repente conuertit, vrbemque totam celeriter eius nominis fama peruaſit. Erat omnino inuſitata res,& ipſa nouitate valde mirabilis; laicos homines,& externa re nulla differentes à cæteris (etenim eos Figheroa ſuo ſumptu Compluti ſcholaſticorum ve-

ſtimentis ornarat) Apoſtolico ac paſtorali propemodũ muneere fungi palam,& ſacerdotes ipſos ad partesſuas rectè obeũdas accendere. Et cùm eiuſmodi vitę genus valde probarent,ſuſpicerentq; permulti;tum verò non deerãt, qui totam rem ſecus interpretarentur,ac diligẽtius cautiuſque examinandam putarent. In ijs Dominicani fratres è diui Stephani præclaro cœnobio, quamquam eorum pro poteſtate non erat eiuſmodi quæſtio, tamen, quo erant caritatis ardore,ſat ſuum rati quod communem ad rem totius Eccleſiæ pertineret, Ignatium noſcere,ſpiritumque ipſius,& doctrinæ genus,& vitæ inſtitutum expendere omnino conſtituunt. Interim ignarus huiuſce conſilij Ignatius confeſſarium ex ipſo cœnobio ſibi delegerat. Is igitur confeſſarius aduenam iuſſu Vicarij (nam Prior,ſeu cœnobiarcha tum aberat) in proximum Dominicum diem ad prandium inuitat, nec renuenti,Fac (inquit) paratus accedas;quærenda ex te non pauca. Ac nihilominus,vbi dies aduenit,ſine cunctatione promiſſa fecit Ignatius. Exceptus eſt cum vno è comitibus Calliſto,comiter. Sublatis deinde menſis,vtrumque Vicarius cum eodem confeſſario,& alio è fratribus in ſacellum quoddam ſeducit. conſident omnes. Tum blando vultu Vicarius Ignatium intuens,gaudere ſe admodum inquit,ac valde probare,quòd ille cum ſocijs Apoſtolicum in morem peregrinando populos doceat, atque ad cultum Dei, ac ſtudium pietatis impellat. verumtamen auere ſe noſſe quibus maximè litteris operam dederint. Cùm id quod erat,Ignatius, minimè doctos fateretur eſſe:Quid igitur,inquit,expertes doctrinę, conciones de rebus diuinis habetis? Nos verò nequaquã concionamur,ait Ignatius; verùm de virtutis pulchritudine,de vitij fœditate,cùm occaſio ſeſe dat, familiariter & ex æquo loco diſſerimus, atque homines ad odium peccatorum,amoremque probitatis hortamur. Ad ea Vicarius:Sed vtique de virtutibus vitijſque ſine liberalium artium cognitione diſputari non poteſt, vel à magiſtris & libris accepta,vel infuſa diuinitus : vos verò neque litteris, neque doctoribus operam dediſtis,vt

ipſi

fateamini: reſtat igitur vt Spiritu ſancto vobis hæc dita ſint. atqui hoc ipſum eſt de Spiritu ſancto, quod maximè quærimus. Tum Ignatius vt peti ſe vidit repentino dilemmate, cùm aliquantulum ſubſtitiſſet: De his, inquit, hactenus. Cùm nihilominus inſtaret ille, ac Spiritus ſancti verbo hominem vrgeret, oppreſſus Ignatius tam perſeueranti interrogatione, in eodem tamen gradu conſtantiæ perſtitit, ſeque nihil præterea reſponſurum affirmauit, niſi quibus legitimè interrogandi ius eſſet. Quo loco Vicarius: Ita ne verò? inquit. Cùm nouæ impoſtorum ſectæ quotidie pullulent, & in errorem ac fraudem ita multos inducant; vos in reddenda veſtræ doctrinæ ratione tergiuerſamini? Atqui efficiam vt omnino reddatis. Triduum deinde in ſacros cœnobij fines detinentur, atque humaniſsimè tractantur à fratribus. Eo ſpacio exacto, ecce tibi à Baccalaureo Fria, Vicario Salmanticenſis Epiſcopi, notarius ambos perducit in carcerem, includitque ſeparato à reliqua reorum turba conclaui, mirum in modum ſqualido, ac perueſto, odoriſq; deterrimi; cuius tectum medium ſtipes ligneus fulciebat, ac ſtipiti ferrea catena erat affixa dodrantium longitudine circiter nouē, bifida ad extremū ſerie. huic ergo catenę altero vtrumq; pede adſtringunt, ſic, vt nuſquā alter ſine altero ꝓgredi, aut loco pæne mouere ſe poſſet. Igitur tota ea nocte per ſummū corporis incommodū nulla capta quiete, in hymnis & cāticis ꝑſtitēre. poſtridie vt per vrbē vulgata res eſt, cōtinuò boni viri cōplures cū ſtragulis, culcitriſq;, & ciborū apparatu adfuerūt, quorū benignitate recreat⁹ Ignatius, ac paulo clementius haberi deinde in ea cuſtodia cæptus eſt. Itaque, vt ante Compluti, ſic eo tempore cōcurſus ingens hominum ad eum fieri. ad quos ille admirabili tranquillitate, de contemptu rerū humanarum, de futuro extremo iudicio, deque ſempiternis præmijs atq; ſupplicijs diſſerebat. In ijs Franciſco Mēdozę (qui poſtea S.R.E. Cardinalis & Epiſcopus Burgēſis eſt mortuus) miſeranti caſum ipſius, & amicè ex eo quærēti, grauiter ne ferret cuſtodiā & vincula: Tantum ne malum tibi videtur eſſe carcer? inquit

Ignatius.atqui,ſcito,vrbe Salmantica tota non ita m[illegible]tas eſſe compedes, manicasve; quin ego plures Chri[illegible] Domini cauſſa vehementer exoptem.Interea Baccalaureus Frias ad carcerem accedit, Ignatium & Calliſtum diuerſos interrogat, ac varijs percontationibus, quales haberi à iudicibus ſolent,vtriuſque ſenſus & animum diligenter explorat. Cùm illi congruentia reſponderent, nec modò ſibi, ſed etiam inter ſe mirè conſtarent; denique librum Exercitiorum,de quo inaudierat,poſcit:nec recuſat Ignatius;quinetiam ſibi præterea eſſe tres in eadem vrbe ſocios aperit, editque diuerſorij nomen,ac notas,quibus inueniri ſine errore poſſint.neque verò ſuperſedit ille miſſis lictoribus eos in carcerem tradere inferiorem;ne quod ijs colloquium cum Ignatio, neu qua communicatio conſiliorum eſſet. Poſt hæc, ablatum Exercitiorum librum & ipſemet accuratè perlegit,& examinandum præterea tradidit tribus Theologiæ doctoribus:qui dum ſingula diligenter expendunt,accidit interea res ad innocentiam Ignatij & ſociorum declarandam non leuis momenti.Cùm enim cæteri, qui in vinculis tenebantur, per negligentiam cuſtodum effracto carcere omnes repente dilapſi eſſent;Ignatius comiteſque ſoli in ſumma fugiendi licentia poſtridie ibidem inuenti ſunt, & cunctis admirantibus, approbantibuſque,confeſtim in amplam domum & commodam inde magiſtratuum iuſſu traducti. Citatus præterea Ignatius ad Baccalaureum & reliquos libri ſui recognitores,cùm & de Exercitiorum ratione, & de præcipuis fidei Chriſtianæ myſterijs multa ex eo quærerentur, paucis ac demiſsè præfatus,neque ſe vacaſſe admodum litteris;& quæcumque ſentiret, diceretve,Eccleſiaſtico iudicio & cenſuræ cuncta ſubmittere; ad ſingulas quæſtiones de ſanctiſſima Trinitate,de Incarnatione Domini,de ſacramento Euchariſtiæ, aliasque complures ita reſpondit,vt iudices ipſi pæne obſtupeſcerent. Præterea è iure canonico proponitur ei difficilis quidam nodus, quem ipſe,cùm item reſponſa Doctorum ſe ignorare dixiſſet,illicò ſoluit egregiè. Poſtremò iuſſus primum De-

calog

gi præceptum, vti conſueuerant ad populũ, ſic ibi- repente explicare; in eam ſententiam vſque adeo arie & copioſe dixit, vt omnem illis præterea interrogandi cupiditatem exemerit. His rebus ita peractis, cùm dies vinculorum eſſet ſecundus iam & vigeſimus, vnà cum ſocijs euocatur ad iudicum ſententiam audiendã. cuius erat ſumma, innoxios eos, & ab omni hæretica labe intactos videri, ac proinde poſſe arbitratu ſuo in adiuuandos homines ac plebem erudiendam incumbere: tantùm ne intra quadriennium in Theologię ſtudio exactum, quæ cogitatio lethali, quæ veniali crimine teneretur (qui locus in toto pęne iure Pontificio ac Theologia difficillimus eſt) auderent ipſi per ſe definire, atque ſtatuere: id autẽ propterea quòd in Exercitiorum libro ſigna quædam tradita viderant iudices ad peccata capitalia à venialibus dignoſcenda: quæ tamen quòd nihil cõtinerent à recta fide alienum, nominatim improbare nõ audebant. Recitata ſententia; cùm honorificè tractatum ab ſe Ignatium putarent iudices; ille verò ſuis rebus è conſcientia apprimè confidens, vehementer indoluit, ab ijs quos veræ & Catholicæ fidei tutores ac præſides agnoſcebat, nullo in ſuis neque dictis, neque ſcriptis deprehenſo vitio, tamen in re tanta tamque neceſſaria ſibi ſilentiũ imponi; atque iter ad excolendos ac pro viribus adiuuandos homines impediri. Quę ipſa res inclinatum iam ante animum eius impulit, vti ſatius iudicaret ex hiſce difficultatibus quas in Hiſpania obijci ſibi ſubinde videbat, ad ſcholas Pariſiẽſes in Galliam vltrò ſeſe transferre: vbi tum ob ſuam nouitatem, & eius linguæ inſcitiam ſibi minus interim negotij putabat fore, tum propter illius academiæ celebritatem atque frequentiam, non defuturos deinde quos ad ſuum inſtitutum, atque ad Apoſtolica veſtigia ſectanda perliceret.

Lutetiam proficiſcitur.

Caput XVIII.

ET quoniam ad iter adeo longinquum & anceps, non idem erat ſocijs animus: atque etiam, vt maximè incolumes eò perueniſſent, incertum erat, apud ignotas nationes quam copiam in ſtudijs litterarum degendi eſſent habituri; communicato cum ijs conſilio ſtatuit Ignatius antecedere ſolus ipſe Lutetiam: & ſiquidem res facultatem habitura videretur, vt eos ibidem alere poſſet, ipſos euocare per litteras; ſin minus, tota de re facere certiores; vt quamquam diuerſis locis, eadem tamen coniunctione animorum, emenſo interim philoſophiæ ac Theologiæ curriculo, intermiſſam ad tempus conſuetudinem, Deo volente deinde repeterent. Rebus igitur ita compoſitis, quamquam è præcipua Salmanticenſi nobilitate multis ægrè ferentibus, ac maiorem in modum renitentibus, vigeſimo circiter die quàm è cuſtodia exierat, in viam ſe dedit Ignatius, onuſtum libris aſellum præ ſe agens; ac Barcinonem deuenit. Hic verò, vt inter veteres amicos ac familiares, omni ope certandum illi fuit, vt ſe à lacrymis atque à complexu carorum auelleret, etiam atque etiam deprecantium, ne patriam cum externa regione mutaret, neu ſe tali tempore in manifeſtum vitæ periculum vltrò demitteret. Vigebat adhuc bellum inter Hiſpanos Galloſque, & circa regni vtriuſque præcipuè limites infeſta latrocinijs loca, & recentes multorum cædes ad metum proponebantur. Sed ille nec terrore, nec precibus de ſuſcepto conſilio demoueri ſe paſſus, certè illud recuſare non potuit, quominus tum ad ſumptus itineris, tum ad neceſſaria Pariſijs comparanda, nummorum aliquid partim in numerato, partim in nominibus ab Eliſabetha Roſella, & alijs quibuſdam amicis accipe-

Quibus ille ſubſidijs,ac præcipuè diuinæ bonitatis ope munitus, hyeme ſumma, pedibus , vt ſolebat, nullo duce vel comite inde profectus eſt ſub initium anni MDXXVIII. cumque Ianuarium totum in itinere poſuiſſet, Februario menſe Lutetiam ſoſpes introijt. ibi quod ad ſtudia pertinet, reſpiciens perexiguum præteriti temporis fructum, rationibus ſuis accuratè ſubductis ad Dei gloriam ſtatuit in litteras toto pectore incumbere. cumque experiendo iam cognouiſſet, eam eſſe humanæ mentis imbecillitatem, vt in plura vno eodemque tempore vix atque ægrè ſufficiat, damnata priore feſtinatione, in poſterum, compendijs omiſſis, regia via procedere, & ſtudiorum ſuorum nouum initium ordiri decreuit. Igitur ad Mōtis-acuti collegium itare quotidie, ibique inter procacium puerorum greges, matura iam ætate vir, grammaticæ rudimenta repetere nōn dedignatus eſt. Simul etiam deſtato precationis tempore, & vexatione corpuſculi, quò plus otij ac virium ſtudio ſupereſſet, multum imminuit, ſic tamen, vt illa præcipuè tria nunquam omiſerit: primum, vt quotidie ſacrificio Miſſæ religiosè intereſſet: alterum, vt octauo quoque die poſt pœnitentiæ ſacramentum cæleſti pane ſeſe reficeret: extremum, vt bis quotidie ſua eius diei dicta, facta, cogitata quàm diligentiſſimè recognoſceret; conferenſque hodiernum cum heſterno die, hebdomadam cum hebdomada, menſemque cum menſe, ſuos in ſpiritu vel progreſſus, vel regreſſus perquàm accuratè exploraret atque perpenderet. Procurationem quoque alienæ ſalutis, & inſtitutam conſuetudinem agendi cum proximis, tantiſper dum litteris, ac præſertim philoſophiæ vacaret, aliqua ex parte remiſit, numquam tamen omnino depoſuit.

Extrema

Extrema inopia incommoda ſuperat. Cap. XIX.

IAM verò, ſatis vſu ipſo edoctus, quantum detrimentum ſtudijs afferat mendicitas, & cura tolerandæ in ſingulos dies vitæ; & nihilominus optans Chriſti Domini & Apoſtolorum exemplo nihil prorſus in hoc ſæculo poſſidere; piorum benignitate ac facultatibus totam rem ita moderari conſtituit, vt neque in diem, vt antea, precario victitaret, & nihil idcirco de voluntariæ paupertatis propoſito meritoque deperderet. Sed ea res primis vtrique menſibus minimè ceſſit illi è ſententia. Cùm enim ſeſe in Hiſpanorum aliquot contubernium contuliſſet, qui plurimi Pariſijs ipſo belli tempore verſabantur, & exactam è ſyngrapha Barcinonenſi pecuniā cuidam ex eadem natione cuſtodiendam dediſſet, eam ille clam ſuos in vſus non optima fide conuertit; cúmque poſtea reddendo non eſſet, reliquis iam nummis in ſumptis Ignatius, & à locupletibus amicis, quorum ope adiuuari poſſet, longo interuallo diſiunctus, tanta ſubitò rerum omniū inopia oppreſſus eſt, vt ei cibum oſtiatim quæritare quotidie, & in hoſpitalem ſancti Iacobi domum, infimis precibus exorato eius loci præfecto, demigrare neceſſe fuerit graui ſanè incommodo. Quippe Lutetia Pariſiorum, vrbs in primis Europæ totius & magnitudine & celebritate viſenda, trifariam eſt diuiſa, partem vnam, quam Sequana fluuius inſulam efficit, regia vetere, foro, & tribunalibus nobilem, vulgò Ciuitatem appellant. altera, quæ nouam regiam continet, Oppidum dicitur. tertia pars iam inde à Carolo Magno dicata Muſis, Vniuerſitas nominatur. in hac, præter cæteram incolarum turbam, ſcholaſtici maximè inhabitāt; ac numerantur ibi collegia permulta libero aditu, cum ſuis vnumquodque liberalium artium diſcipulis & doctoribus, & præfecto collegij, quem Primarium vocant.

[V]ur ex ea vicinitate in ſancti Iacobi hoſpitium, quod [pro]cul inde eſt in ſuburbio, extrema neceſſitate cõpulſus [I]gnatius, in tanto locorum interuallo, cùm alijs afflicta [ba]tur incommodis; tum verò quòd cùm ante lucem in academia inciperent ſcholæ, nec niſi nocte deſinerent; ipſe, illius hoſpitij legibus, nec manè ànte ſolis ortum egredi poterat, & veſpere ante occaſum regredi cogebatur, ſic vt inter eundum & redeundum, quamuis induſtrio ac vigilanti diſcipulo multum & de magiſtri dictatis, & de tota ſcholarum exercitatione deperiret. Cui tanto detrimento cùm in præſentia nullum aliud remedium occurreret, conſilium cepit more ſcholaſticorum egentium ea conditione locandi operam ſuam alicui ex academiæ Primarijs, doctoribusve; vt quòd ſibi à rebus domeſticis otij ſupereſſet, id totum in ſcholaſtica diſciplina, ſtudijſque doctrinæ conſumeret. Sed magis magiſque probante Deo conſtantiam & patientiam viri, conditionẽ eiuſmodi, quamuis magna adhibita diligentia, nactus eſt nullam. Itaque deiectus hac ſpe, cùm id ærumnoſæ vitæ genus aliquandĩu toleraſſet; & quos in Hiſpania reliquerat ſocios, de ſtatu rerum ſuarum per litteras monuiſſet, hortatus vt ibidem ex condicto circulum ſtudiorum abſoluerent; rationem inijt multo commodiorem, vt indictis vacationum ferijs, in Belgium, atque interdum etiam in Angliam ſiue Britanniam, ad Hiſpanos negotiatores excurreret: quorum benignitate cũ facilè obtinuiſſet annuam pecuniæ ſummam Lutetiæ toto ſtudiorum tempore certis penſionibus exigẽdam, commodius multo cæpit in liberalium diſciplinarum cognitione verſari. Cumque octodecim fere menſes Latinæ linguæ tribuiſſet in Montis acuti collegio, in collegium cui à ſancta Barbara nomen eſt, ad Philoſophiæ ſtudia tranſijt alacritate mirabili: ac primùm occurſantes denuò rerum cæleſtium importunas imagines, quã quam eximia cum animi delectatione coniunctas, eadem ſpiritus conſtantia, qua ſuperiores illas, iterum ab ſe reiecit, ac repulit, deinde magiſtris attentè audiendis, multa ac diligenti eorum quæ audierat commentatione;

ne, quotidianis denique gymnaſij exercitationibus ennio & menſibus ſex (quod ſpatium temporis curri lo philoſophiæ in academia illa tribuitur) ita profecit vt honorifico magiſtri iudicio ac teſtimonio (is erat Ioannes Penna philoſophus) poſt conſueta certamina, ritu ſolemni, laurea, cæteriſque doctrinæ inſignibus decoratus ſit. Poſt hæc in cœnobij Dominicani gymnaſio ſacram Theologiam aggreſſus eſt, ingenti ſanè labore & induſtria, cùm præter cæteras lucubrationes, hyeme ſæuiente, quotidie manè ante lucem ad ſcholas, quæ illa circiter hora ibi habebantur, accederet, atque ex eo ſtudio tantum Deo adiuuante percepit, quod ſatis eſſet ad fidei doctrinæque ſuæ rationem, ſine ſuſpicione vlla nouitatis, ex Patrum decretis atque auctoritate reddendam.

Variè propter Chriſtum exercetur. Cap. XX.

NEQVE verò, quamuis interim à plebis catecheſi atque à publicis actionibus abſtineret, idcirco tamen, quoad per ſcholas licitum eſt, ab adiungendis ad CHRISTVM hominibus; animandiſque ad ſtudium veræ laudis & gloriȩ deſtitit. quapropter multi nec infimæ ſortis viri, priuatis ipſius colloquijs ac monitis incitati, partim caſtigato vetere luxu, Chriſtianæ diſciplinæ ſeueritatem induerunt; partim etiam ſolemni voto varia religioſorum inſtituta profeſſi ſunt; partim denique ingenti academiæ totius admiratione, in Chriſti gratiam pecunia egentibus diſtributa, pauperem vitam agere, atque adeo ad conculcandum penitus omnem ſæculi faſtum, & expianda ſuperbiæ crimina, palam per vicos & compita manum ad ſtipem ipſi porrigere, victumque palam emendicare cæperunt. quos tamen amici, rem indignè ferentes, cùm neque precibus, neque minis à propoſito reuocare valuiſſent, facta manu deniq; ab hoſpitali domo ſancti Iacobi quò ſeſe cõtule-

rant, vi armiſque in priſtinum academiæ diuerſori-ad ſua proſequenda ſtudia retraxerunt. Ignatius vero tantam eiuſmodi rerum inuidiam ſubijt, vt præter cæteras iniurias & maledicta, falſis etiam criminationibus ad ſacrum Inquiſitorem ſemel iterum delatus ſit. Is erat ea tēpeſtate Matthæus Ori, ex Dominicana familia Theologiæ magiſter, tū eruditione, tum probitate conſpicuus; qui accuſatorum fraude comperta, Ignatium non abſoluit modò, ſed etiam miris ornauit laudibus, ipſumque Exercitiorum librum, qui præcipuè in ſuſpicionem criménque vocabatur, tantum abfuit vt damnaret, vt ſibi etiam eiuſdem exemplum Ignatij permiſſu deſumpſerit. præterea abſolutionis ac ſententiæ formulam, publici ſcribæ chirographo & ſigno munitam, quam contra iniquorum calumnias, quandocunque opus eſſet, proferret, tametſi minus gratum id potentibus quibuſdam viris fore videbat, Ignatio petenti conceſſit. Neq; verò pro Chriſti nomine ſolùm hac falſæ accuſationis procella defunctus Ignatius eſt; ſed eorum ipſorū opera, qui illū deinde vel maximè dilexerunt, virgarum quoque publicè periculum adijt. Mos eſt Pariſijs in ſcholaſticos improbos ac ſeditioſos, ad ſanciendam academiæ diſciplinam, in hunc fere modum animaduertere. Diſſimulato conſilio, ad condictam diem in aulam collegij Primarius, magiſtrique nodoſa inſtructi virga conueniunt: comprehenſúmque repente noxium, & in medio conſeſſu nudatum, certo plagarum numero ſinguli afficiunt. Id ſupplicij genus cùm ad ſenſum corporis peracerbum eſt, tū verò ad ignominiam ac dedecus longè turpiſſimum, deque ipſius loci nomine aula vulgò appellatur. Hunc igitur cruciatum ac notam maleficis conſtitutam, Ignatio inſonti, quòd condiſcipulos feſtis præcipuè diebus à ſchola ad oratorium & ſacra myſteria Confeſſionis Altariſque traduceret, vehementer iratus magiſter ipſe Ioannes Penna parauerat, Iacobo Gouea Luſitano collegij Primario in ſuam ſententiam facilè adducto, quippe qui iam ante priuatim erat infenſus Ignatio, quod familiarem quendam ſuū, Amatorē nomi-

nomine, ſeuerioris vitæ præceptionibus imbuiſſet, (vt pietatem ferè interpretantur homines) infatu abductum à curis inanibus, & iucundo conuictu amicorum, atque à priſtina conſuetudine. Vt igitur dicta ſupplicio dies illuxit; aduentans iam ad ſcholas, ab amico fideli maturè monetur Ignatius, ne intra collegij ſepta vtique illo die inferat pedem; concitatos in eum eſſe omnium animos; pœnas aulæ daturum extemplò, ni caueat. Ad cuius rei nuntium ancipiti deliberatione diſtractus Ignatius, quòd & pro Chriſti nomine verbera & contumelias perpeti mirificè optabat, & ſupplicij apud homines adeo turpis infamia, metuebat ne complures è iuuentute, ipſius opera iam ad meliora conuerſos, necdum in bono ſtabiles, à ſua conſuetudine atque auctoritate auocaret, iterq; ſibi ad alios etiam deinceps Chriſto lucri faciendos abrumperet; totam rem ad ipſius Goueæ arbitrium iudiciumque reijcere ſtatuit: quod ille re cognita decreuiſſet, id ex diuina maximè gloria & voluntate futurum. neque de eiuſmodi ſententia vllis amici denuntiationibus precibusve demoueri ſe paſſus, quã quam horrenti pœnæ imminentis acerbitatem, & renitenti carni vim fortiter intulit: ingreſſusq; collegium, & rectà Goueam petens nondum è cubiculo egreſſum, placido ac ſereno vultu, & altam animi pacem ac ſecuritatem indicante: Si meæ mihi (inquit) exiſtimationis &
„ incolumitatis, quàm diuinæ gloriæ, ſalutiſque animo-
„ rum cura prior eſſet ac potior; nequaquam hodierno die
„ pedem intra fines huiuſce collegij poſuiſſem. neque e-
„ nim antequam huc venirem, ignarus eram Gouea, quã-
„ tum è veſtra omnium indignatione dedecoris, quàm a-
„ cerba tormenta me maneant. Sed quoniam nihilomni-
„ no mihi vel ad meritum optabilius, vel ad veram digni-
„ tatem præclarius duco, quàm Chriſti Domini cauſſa, tã
„ grauia tamque multa pro me perfuncti, viciſſim pro-
„ bra, plagas, mortem denique perpeti; idcirco nimirum
„ ad ſcholas acceſſi, & vltro memet in tantum & corpo-
„ ris & famæ diſcrimen obieci. Verùm enim verò mihi
„ non modò quid votis meis ac deſiderio, ſed etiam quid
pro-

proximorum rationibus, & ſempiternæ ſaluti conducat, caritatis lege conſiderandum eſt. Multos habeo adoleſcentes Dei beneficio nuper è cœno flagitiorum emerſos, ac vixdum auulſos ab improborum peſtilenti conſortio. hos ego vereor, ne ſi me in tam honeſto conuentu publicè vapulaſſe conſtiterit, à meo ſermone congreſſuque protinus auocet infamiæ metus, ac proinde, vt ſunt flexibiles hominum voluntates, ad eadem illa ſaxa quibus paulo ante adhæſerant, ingenti dæmonum gaudio, & feruor ætatis, & prauæ conſuetudinis æſtus abripiat. Simul etiam (verum vt fatear) tui me Gouea, doctoriſque mei Pennæ me miſeret, qui Chriſtianã pietatem ac fidem ſacramento profeſſi, cæteriſque ad exemplum iuſtitiæ virtutiſque præpoſiti; CHRISTI famulum, CHRISTI cauſſam agentem, adeò acerbè inſectamini. & qui, qua pœna lex affici iubet eos qui ſcholaſticos deprauare, magiſtris illudere, ſeditiones conflare voluerint; eadẽ dignum iudicatis eum, qui iuuentutem à vitijs, doctores à iurgijs, academiam à tumultibus vindicare conatur. quæ quoniam mecum ipſe reputans, non leuis momenti ducebam eſſe, quamquam cupidus inimicorum odij vel meo ſanguine explendi, tamen pro noſtra neceſſitudine deeſſe nolui, quominus eadem tibi quoque, integra etiamnum re, conſideranda proponerem. Mihi, vt dixi, pro Chriſti nomine vexari ac torqueri optatiſſimum eſt: iamque ſi videtur, ſponte ad patibulum pergo. tu, Lutetiæ Pariſiorum, à ſanctæ Barbaræ collegio, in eiuſmodi cauſſa tale documentum vel pietatis vel æquitatis dari an expediat, pro tua ſapientia ac religione conſtitue. Vixdum Ignatius dixerat, cùm Gouea, vir & ni concitaretur aliunde, ſuopte mitis ingenio, & tum inſtinctu diuino valde compunctus; illicò cæpta damnauit, ac maiorem in modum deteſtatus eſt; apprehenſumque amiciſſimè Ignatium deduxit in aulam, quò iam collegæ cum reliqua turba parati conuenerant. Ibi ſilentio indicto, repente contra omnium exſpectationem de Ignatij laudibus

orationem inſtituit; in fortitudinem, innocentiam, ca-
ritatem extollens; ſe ipſum, & cæteros qui innoxio peri-
riculum ſtruxerant, vehementer accuſans. quam in ſen-
tentiam cùm multa dolenter grauiterque dixiſſet, ad ex-
tremum cohortis lacrymis, ad Ignatij genua procidit,
precatuſque delicti veniã, & apud cęteros illum in admi
rationem gratiamq; reſtituit, & ipſe in omni deinde vita
Ignatiũ & ſocios pręcipuo amore ſtudioq; cõplexus eſt.

De ſocijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI.

HASCE igitur, aliaſque eiuſmodi inſectationes atque pericula Ignatius Chriſti cauſſa contraxit, attamen idem plurimorum quoque ſibi gratiam ac beneuolentiam optimis artibus peperit. Fuit enim in illo, præter diuinitus infuſa chariſmata, mirum etiam atque efficax ingenium & ſtudium ad animos hominum demerendos. In principum amicitias opportunè inſinuare ſeſe, eaſdemque obſequio & ſubmiſſione tueri; pares facilitate ac ſuauitate morum allicere; inferioribus, & egentibus, auctoritate, opera, necnon è ſuis anguſtijs etiam pecunia præſto eſſe; morbo aliquo laborantes vel cũ valetudinis & contagionis periculo adire, ſolariq; amantiſſimè; eorum quibus cum viueret, ageretve, vel difficultatem naturæ, & arrogantiam perpeti; vel ineptias ac ſtultitiam, quoad ita res ferret, exſorbere diſſimulatione mirabili; ad aliorum arbitrium ac voluntatem, quibuſcunque rebus honeſtè poſſet, ſemper accommodare ſe ac flectere; omnibus denique in CHRISTI gratiam omnia fieri: vbi penitus in hominum ſenſus ac voluntates irrepſerat, tum demum officijs ac beneuolentia comprehenſos occupatoſque, pro ſuo quemque captu, ſenſim & cautè progrediens, Chriſtianę religionis & officij præceptionibus excolebat. Atque his fermè artibus, & ſimul ſanctimoniæ ac frugalitatis exemplo, multos, vt diximus, à turpi ac flagitioſa

Ita non modò ad ſobrietatem & continentiam, ſed etiam ad cõtemptum rerum mortalium, atque ad ſalutaria conſilia CHRISTI conuertit. Complures præterea hæreticos, graſſante iam tum peſte Luteriana, tempeſtiuis diſputationibus moniti ſque conuictos, ad ſacra Quæſitorum tribunalia volentes adduxit; & cum ſancta Romana Eccleſia in gratiã ſecreta abiuratione reſtituit. Iã verò, quod ei vel in primis propoſitũ initio fuerat, vt aliquos ingenio doctrinaque præſtãtes, ad ſuum inſtitutum ac vitæ rationem aggregaret; in id ipſum per Theologiæ maximè tempus incubuit; adiunxitque ſibi, Deo bene iuuante, iuuenes nouem ex academia vniuerſa lectiſſimos. quorum primus fuit Petrus Faber Allobrox, pago Villareto Gebẽnenſis diœceſis humili natus loco, ſed egregiè pius, quippe qui duodecimo ætatis anno per ſummum ſanctimoniæ ſtudium virginitatẽ Deo vouerat; idemque ad litteras à vita paſtorali traductus, tãtum ingenio induſtriaque profecerat, vt eum in locis Ariſtotelis difficilioribus magiſter ipſe Penna conſuleret. Hunc igitur Ignatius & ſtudiorum & contubernij communione ſibi coniunctum; licet ſocium glorioſi operis ipſo initio deſtinaſſet, non tamen cõtinuò illi rem aperuit, neque ad tantam perfectionem impellere confeſtim aggreſſus eſt. ſed cõſcientiam excutere, & in ſe ipsũ quotidie diligenter inquirere primũ edocuit, deinde ad totius antè actę vitę noxas per ſacrã Confeſſionem expiandas adduxit, poſtremò, cùm iam philoſophiæ curriculum exegiſſet, ſpiritualibus exercitationibus perpoliuit, adeo propenſum ad pœnitentiã, tantoq; animi ardore ſuccenſum, vt hyeme ſumma, concretũ glacie flumẽ Sequanã plauſtris impunè premẽtibus, in ſeparata Iacobęi vici domuncula propoſitas meditationes, & quidẽ inſidens niui ſub dio peregerit, ſexq; ipſos dies omni prorſ* cibi potuq; abſtinuerit, inediã lõgius vtiq; ꝓtracturus, niſi cũ, re animaduerſa, cõſultoq; ſuppliciter Deo vetuiſſet Ignati⁹. & ſanè reſpõdit operi fructus. Cũ enim antea in eligẽdo certo vitę genere Faber mira animi ſolicitu-

dine, varijsque ſcrupulorum moleſtijs adeo torqueretur, vt præ nimio angore ſeſe in auias abdere ſolitudines, ibique radicibus herbarum victitare pæne decerneret; ex hac ſpirituali exercitatione vocari ſe vnà cum Ignatio ad animorum ſubſidium non dubiè ſentiens, tantam ipſe pacem ac tranquillitatem conſcientiæ conſequutus, vt ex vehementiſſima tanquam agitatione ac ſalo, placidum tutumque portum ſe denique nactum eſſe profiteretur. Ex eodem contubernio Franciſcus quoque Xauerius nobilis Cantaber, idemque non vulgari eruditione, quippe qui laurea magiſtrali donatus Lutetiæ poſtmodum publicus Ariſtotelis interpres exſtiterit; quamquam principio ita non ſtudioſus Ignatij, vt eius pietatem (vt fit) etiam procaciter irrideret; tamen viri tum patientia, tum obſequijs adeo delinitus eſt, vt ad illius ductum abitriumque ſeſe omnino contulerit. Hunc & diuitiarum affluentia, & viuido ingenio, & viribus corporis præferocem, admirabili prudentia ac lenitate manſuefecit Ignatius, in eamque rerum humanarum deſpicientiam, & caritatis ardorem paulatim adduxit, vt inter ipſa Exercitia ſpiritualia, tum ad carnis macerationem quattuor dies ieiunus omnino tranſegerit; tum verò, quòd inter iuuenum greges deſultor eximius, corporis agilitate ſibi nimium placuiſſet; ad eius piaculum vanitatis, membris valido fune perſtrictis, non ſine acri ſenſu doloris dies aliquot incommentãdi orandique labore atque attentione perſtiterit. Hic eſt Xauerius ille, qui non multo deinde poſt, Ioannis Luſitaniæ regis rogatu, ex auctoritate Pontificis Romani miſſus in Orientem, plenus Apoſtolico ſpiritu, tota India maritima ſummis laboribus ac periculis peragrata, in vltimas Iaponiorum terras Euangelij lumen primus intulit, atque ingenti infidelium numero ad CHRISTVM adiuncto; multis clarus miraculis, in ipſo aditu Sinarum exceſſit è vita. Porrò Xauerium & Fabrum imitati ſunt Iacobus Laines Seguntinus, qui deinde Societati no-

re proximus ab Ignatio præfuit, vir de Chriſtiana re-
pub. in primis optimè meritus; & Alfonſus Salmeron
Toletanus, Græcis & Latinis litteris admodum eru-
ditus: vterque confecto Compluti philoſophiæ curri-
culo, Pariſioſque partim Theologiæ cauſſa, partim et-
iam Ignatij noſcendi gratia profecti, cuius de laudi-
bus iam tum in Hiſpania, conſtanti hominum ſermo-
ne multa cognouerant. Acceſſit ad hos etiam Nico-
laus Bobadilla Palentinus, doctus iuuenis, & philoſo-
phiam publicè profeſſus in oppido Hiſpaniæ Pintia:
itemque præſtanti indole Simon Roterigius Luſita-
nus. & poſt aliquanto, Claudius Iaius Gebennenſis, &
Ioannes Codurius Ebredunenſis, Paſchaſiuſque Broe-
tus Ambianenſis, Fabri præcipuè (cuius iam erat no-
men Pariſijs celebre) monitis & exemplo permoti.
Hi omnes, impulſu planè diuino, cùm alter alterius
conſilium ignorarent, poſt exactiſſimam totius vitæ
confeſſionem ſpiritualibus exercitijs ab Ignatio per-
quàm diligenter exculti, vehementi quadam ſpiritus
motione ſeſe non quidem in vmbram ac ſolitudinem,
ſed in ſolem ac puluerem euocari ad prælia Domini
prælianda ſenſerunt. nec fuit è nouem vllus fere, quin
ad propitiandum cæleſte numen, eiuſque voluntatem
ſuppliciter exquirendam; præter cæteram abſtinenti-
am, & incommoda voluntaria, tridui, vt minimum,
totius inediam ſponte pertulerit, nimis audaci fortaſſe
conſilio; niſi eos & multorum exempla, & feruor ſi-
mul ætatis ac pietatis excuſet. Hoſce igitur ſocios Dei
beneficio nactus Ignatius (quorum tres erant ſuperſti-
tes hæc ſcribente me, Salmeron, Roterigius, & Boba-
dilla) quod iam diu moliebatur & agitabat animo, re
ipſa aggredi primo quoque tempore ſtatuit; vt Hiero-
ſolymam Pontificis maximi permiſſu repeteret, gen-
teſque finitimas Chriſtiana quondam religione præ-
ſtantes, deinde Mahometis nefaria ſuperſtitione decep-
tas, vel à miſerabili errore ad veritatem Euangelij
reuocaret, vel certè (quod erat proximum) ſanguinem

ac vitam in cauſſa tam pia tamquè glorioſa profunderet. Neque ſanè difficile fuit, cæteros iam ſponte currentes, & Dei amore incenſos, in eandem ſententiam & propoſitum adducere. & quia plerique Theologiæ ſtudia nondum abſoluerant; ne interim conceptus ardor animi refrigeſceret, & ſimul vt ipſorum eò gratius diuinæ maieſtati obſequium eſſet, quò maiorem ſibimet ipſi neceſſitatem ſeruitutis ac religionis impoſuiſſent; implorato beatiſſimæ Virginis patrocinio, ac ſancti Dionyſij Areopagitæ, cuius in tutela Pariſij ſunt; in æde ſuburbana, quæ Mons martyrum dicitur, ſub Confeſſionis & Euchariſtiæ myſteria ſeſe voto obſtrinxêre ſinguli, emenſis Theologię ſpatijs continuò mortalibus rebus nuntium remittendi, atque in paupertate perpetua ſeruiendi gloriæ diuinæ, ſalutique animorum: ac nominatim, ad conſtitutam diem Hieroſolymam eo conſilio nauigandi, vt in conuerſionem infidelium totò pectore incumberent; palmamque martyrij ſtudioſè captarent. id conſilium ſi qua re impediretur, anni circumacto ſpatio denique Romam adirent, ſuamque operam ſummo Pontifici CHRISTI Vicario ad ſpirituale proximorum auxilium ſine vlla vel præmij pactione, vel temporum aut locorum exceptione deferrent. Id votum in eo templo vouêre ingenti conſenſu & alacritate, anno poſt Chriſtum natum M.D.XXXIV. decimooctauo Kal. Septembris, quo die Aſſumptionis Marię Virginis anniuerſaria gratulatio celebratur. idemque votum eodem loco dieque pariter anno proximo ac tertio renouarunt, atque ea res tum ad conſpirationem ac vinculum animorum, tum ad confirmandas in ſuſcepto conſilio mentes omnium mirificè valuit. Incendebant præterea ſtudium alter alterius omni genere officij & caritatis, duce ac moderatore ſimul Ignatio, quem omnes vt parentem eundem & vnicè diligebant, & valde reuerebantur. ac primùm ſpirituales modò apud hunc, modò apud illud agitare cœtus; ibique ſuauiſſima de rebus diuinis habere

lloquia,& ſeſe mutuò ad Chriſtianam laudem & de-
..s hortari; deinde in ſtudiorum difficultatibus , lo-
ciſque obſcurioribus adiuuare inter ſe;& lucubrationes
quiſque ſuas,lumenque doctrinæ & ingenij,cùm res ex-
igeret,in commune conferre : præterea inuicem ſibi o-
mnibus in rebus adeſſe certatim: denique à frequenti
ſacramentorum vſu,& aſſiduitate precandi meditandi-
que, nullo pacto recedere.quibus rebus & varias dæ-
monum inſidias tentationeſque, conantium eos ab
incæpto reuocare, vicerunt: & breui tanta coaluêre
concordia, vt quamquam è diuerſis, nec non in-
fenſis inter ſe orti nationibus, gratia tamen ſu-
perante naturam,intra eoſdem alti parie-
tes,atque adeo ex vno propemo-
dum omnes vtero in lu-
cem editi viderentur.

Libri primi Finis.

IGNATI VITÆ LIBER SECVNDVS.

AEger Hiſpaniam repetit. *Cap.* I.

INTEREA Ignatius graui morbo partim è maximis laboribus vigilijsque, partim etiam è Pariſienſis cæli grauitate contracto; vexatuſque ſubinde ſtomachi iam pridem affecti doloribus acerbiſſimis; poſt multa remedia incaſſum adhibita, iubetur à medicis ad patrium ſolum & incunabula ſe referre; quod vnũ ad inueteratas corporis ægritudines certiſſimum perfugium vulgò arbitrantur. Nec recuſauit ille, non tam valetudinis ratione, vel deſiderio ſuorum adductus, quàm duabus alijs maximè cauſſis: primùm, vt quibus olim in regionibus, malo publico, iuuenilis licentiæ ac vanitatis ipſemet ſpecimen exſtitiſſet, ibidem ad ſpiritualem ædificationem viciſſim aliqua Chriſtianæ humilitatis atque modeſtiæ documenta præberet; populareſq; ſuos & verbo & exemplo ad ſtudium pœnitentiæ ſalutaris accẽderet. deinde, vt, quoniam ſocijs aliquæ erant in Hiſpania rei familiaris tricæ; eas eodem itinere atque opera ipſe expediret; neque per eam cauſſam illi vel auocarẽtur à ſtudijs, vel recenti etiam tum vocatione, & expeditionis tam arduæ, tamque laborioſæ conſilio, patriæ dulcedinis, ac domeſticæ tentationis, qua nulla fere

peri-

periculoſior eſt, aleam ſubire cogerentur. Simul etiam, è relictis olim in Hiſpania ſocijs, cogitabat, ſi quem in propoſito conſtantem inueniret; ſecum in eandem expeditionem educere. Ceterùm ne quid è ſuo diſceſſu res Pariſienſis caperet detrimenti, primùm commilitones ad perſeuerantiam ac fidem paucis adhortatus, Petrum Fabrum & annis & vocatione antiquiſſimum, illis præpoſuit; cui interim obtemperarent, quem parentis ducerent loco. deinde tempus certum edixit iiſdem approbantibus, quo tempore cuncti, rebus omnibus preter viaticum & neceſſaria ſcripta ex voto abdicatis, nauigaturi Hieroſolymas Italiam peterent, ſeque iam antegreſſum Venetias conuenirent. Dicta profectioni dies eſt viij. Kalend. Februarij, anno MDXXXVII. ineunte, qua die Apoſtoli Pauli conuerſio beata recolitur. His ita cõſtitutis, anno MDXXXV. per autumni tempus ipſe non ſine lacrymis, mutuique amoris magna ſignificatione ſingulos in digreſſu complexus, cùm vellet de more pedibus quamquam ægro corpore proficiſci; coempto à ſocijs equo vti coactus eſt: breuique partim ex ipſa vectatione, locorumque mutatione, partim etiam è ſtudiorum intermiſſione morbo leuatus, Pyreneo ſuperato Guipuzcoam prouinciam attigit. Eius de aduentu propinqui feſtinè præmoniti ab ijs qui hominem ad Aquas Auguſtas, quam hodie Baionam appellant, in tranſitu agnorant; extemplò, quòd regni limes latrocinijs infeſtus eſſet, armatos homines ad eum excipiendum tuendumque dimiſerant: atque hos primùm Ignatius in Guipuzcoæ finibus, deinde etiam, quæ iam tum erat fama de ſanctitate viri, clericos omnes agmine compoſito ad oppidum Aſpheithiam honoris cauſſa obuios habuit. cumque ab ijs, & ab ingenti præterea gratulantium turba deduceretur ad ædes paternas; ille, vt oſtenderet quantopere ab eiuſmodi faſtu pompaque abhorreret, vt primùm potuit, ex eo comitatu ſeſe proripiẽs, ad publicam hoſpitalem domum diuertit, victumque continuò emendicare oſtiatim cæpit; frementibus videlicet cognatis, eamque rem (vt fere deprauata ſunt Chriſtia-

norum quoque iudicia, & pauci ex animo crucem amplexantur) ſummi dedecoris atque ignominiæ loco ſibi ducentibus. Deinde quamquam inuitis iiſdem, inſtitit plebem Chriſtianæ doctrinæ rudimentis imbuere, priuatiſque colloquijs eos qui ad ſe ventitabant, è peccatorum veterno excitare; feſtis verò diebus etiam cōciones habere tanta hominum frequentia, vt cùm eos templa non caperent, in agrum prodire neceſſariò cogeretur, vulgoque arbores audiendi cauſſa conſcenderent. Et ſane operæ fructus egregius Dei beneficio conſtitit. Complures ad virtutem ac Dei cultum à vitæ prauitate conuerſi, multæ ſublatæ diſcordiæ, & odia inueterata reſtincta, contra aleatores lata publicè lex, pœnæque propoſitæ; inſtitutum præterea, vt preces pro ſalute quotidie funderentur eorum omnium, quibus lethalis noxæ piaculo obſtrictis, in ſingula momenta exitialis exitus immineret: itemque vt ex Eccleſiæ Romanæ conſuetudine ſalutationis Angelicæ ſignum daretur manè, meridie, & veſpere. iam verò grauia quædam vitia, quæ nō in populum modò, ſed etiam in ſacerdotes irrepſerant, magna ex parte correcta. denique morbo incurabili affectis, & extrema preſſis inopia, ne vel oppido errarent, vel ſtrati paſſim in compitis cælum miſerabili queſtu complerent, publico ſumptu conſultum. Atque haſce leges moreſque cuſtodiendi, ne (quod fere fit) bene cœpta propediem obſoleſcerent; curam & munus Loioleia familia, placata poſtmodum Ignatio, ſibi deſumpſit. qui cùm in eo xenodochio aliquādiu ita verſatus eſſet, vt ſatis appareret ipſum exēplo Chriſti Domini laboribus & paupertate multo magis, quàm otio & rerum affluentia delectari; ad extremum quotidianis propinquorum precibus exoratus, ne cognationi aut nihil omnino dediſſe, aut etiam inimicitias palam denuntiaſſe videretur, in paternam domum ex hoſpitali ſe tranſtulit; ibiq; aliquot moratus dies, reſtituta domeſtica diſciplina, cunctis ad officium ac pietatem animatis; valentior multo quàm Lutetia diſceſſerat, ad ſociorum expedienda negotia proficiſci conſtituit. Atque hic nouum ecce tibi certa-

me Ignatiũ inter & cognatos exoritur; cùm ille pauperis habitu prorſus,& pedes iter facere deſtinaſſet animo: illi contra,quoniam quidẽ eum apud ſe diutius retinere non poſſent,certè non niſi bene comitatum, & pecunia inſtructum abire permitterent. Verùm certaminis denique is fuit exitus, vt Ignatius ne fruſtra diutius tenderet,ad viæ modicum in ſpeciem deduci ſe paſſus,breui domum & famulos & cætera cuncta remiſerit,pedibuſque porrò perrexerit;Gallicano equo miniſtris valetudinarij iamante relicto,quem illi deinde in Ignatij memoriam, veluti ſacrum & immunem ab opere, vagari in paſcuis ad extremum vſque ſenium permiſére.Ignatius igitur Nauarra primùm,deinde Caſtella peragrata,mandatisque recentium ſociorum exhauſtis,de veterum ſtatu ac voluntate cognoſcere nequaquam omiſit: verùm illi partim exſpectationis ac moræ tædio victi,partim etiã aſpero virtutis itinere fatigati, in alia ferè omnia dudum abierant.Ioannes tantùm Gallus,ne de animi ſalute periclitaretur,monaſticæ ſe addixerat vitæ. Calliſtus ab animorum cura, ad pecuniæ lucrum ſtudio repente conuerſo, in Indiam nauigauerat, vnde aliquanto poſt bene nummatus ingenti omnium admiratione qui eum antea norant, Salmanticam rediit. Cazeres cùm Segouiam patriam petiiſſet, mollioris vitæ commodis, & domeſticorum conſuetudine delinitus, otio ac voluptati ſeſe dediderat. Artiaga verò,curriculum honoris & ambitionis ingreſſus, & e Commendatorio factus Epiſcopus,cùm aliquandiu in eo dignitatis gradu vixiſſet, ad extremum ægrotus, epota per imprudentiam veneni laguncula(cùm duæ ſtarent, altera ſalubris aquæ,altera ſublimati,quod appellatur, medicamenti) miſerabili genere leti defunctus eſt.

Venetias ingenti labore contendit.

Cap. II.

IGnatius ergo cùm in Italiam properaret, & hoſce quos dixi ſocios tam longè lateque diſperſos in vnum redigendi, atque ad priſtina reuocãdi conſilia ſpes nulla ſe oſtenderet; occulta Dei iudicia ſecum expendens, fuſis pro ipſorum ſalute ad ſuperos precibus, Valentiam venit vbi videlicet nauem ſtare paratã audierat. ibi diſſuadentibus multis ne ſe tali tempore mari committeret, quòd præter cæteras difficultates, etiam nobilis archipirata Aenobarbus, loca opportuna, & littorum flexus valida obſideret claſſe; nullis terroribus de ſententia deceſſit Ignatius. & nauis prædones quidem effugit, veruntamen fœdiſſima tempeſtate coorta, clauo defracto, fuſiſque armamentis, cùm iam de ſalute vectores nautæque omninò deſperaſſent, lacera & quaſſata fluctibus Genuenſem portum ęgerrimè tenuit. Atque hæc tanta maris incommoda, non ſanè leuius terreſtris itineris diſcrimen excepit. Cùm enim ſolus, ignaruſque regionum Ignatius per Apennini tramites Aemiliam peteret, viam ingreſſus initio ſpatioſam, ſed in arctum deinde magis magiſque coëuntem; ſtudio procedendi, ſenſim in eas penetrauit anguſtias, vnde ſeſe expedire humana ope vix poſſet. Primò igitur ſolicitè veſtigium facere, deinde cùm neque progredi, neque iam regredi tutum eſſet, in exilitate ſalebroſa, & horrenda crepidine, torrente rapido minaciter ſubterfluente; hæſit aliquantiſper ſtupenti ſimilis, vbi repente ſeſe tot periculis cinctum animaduertit. Sed ad extremum fidenter implorato diuino auxilio, quod vnum reliquum eſſe videbatur, humi procubuit; & genibus manibuſque reptando, quadrupedis inſtar, ac prominentia modò ſaxa, modò à ſaxis enata virgulta prenſando, tandem euaſit labore,

quo

quos ad eam diem pertuliſſet, omnium maximo. inde per immenſæ altitudinis inuias rupes ac ſolitudines diu errabundus, cùm ad radices montium denique deueniſſet, omnia rurſus offendit partim niuium tabe, partim etiam hybernis imbribus impedita. Cumque nihilominus vrgeret progrediendi neceſsitas; via teterrima (& eſt mollis & cretoſus ager, ac ſemitæ per horum temporum incuriam exiguo munimento, nec vllis, vt olim, ſtratæ lapidibus) cum profundo ac tenaci limo diu multumque luctatus, ad Bononiæ portas tandem aliquando peruenit. Atque hic, ne quid deeſſet ad probandam æquitatem ac patientiam viri, ad cæteras miſerias illud etiam ludibrium acceſſit; vt in ipſo vrbis introitu, è ponticulo in foſſam, limo cœnoſo margine lubricante decideret, emerſuſque luto deformatus ac madidus, ab ijs qui tum aderant, non ſine ioco & facetijs (vt ſunt procacia in alienis malis hominum ingenia) rideretur. Sed ille nimirum identidem exerceri ſe à patre cæleſti prudenter intelligens, & in gratiarum actione perſiſtens, ſole ſiccatis vtcumque veſtibus, laſſitudine ac fame confectus cùm vrbis magnam partem fruſtra emendicando perambulaſſet, in collegium Hiſpanicæ nationis demum exceptus, ibique dies aliquot clementer eſt habitus. Inde cùm itinere iam facili & certo Venetias perueniſſet, exacta pecunia quam illi per trapezitas eadem Eliſabetha Roſella benignè curauerat; interea dum ſocios è Gallia præſtolatur, in varia pietatis opera ex inſtituto cæpit incumbere. Nec ſanè fruſtrà: ſiquidem complures omnium ordinum homines partim Chriſtianæ doctrinæ præceptionibus imbuit, partim ab impura & flagitioſa vita ad caſtum Dei timorem, ſtudiumque virtutis eodē Deo adiuuante conuertit. Quibuſdam etiam primarijs viris tum patritijs indidem, tum externis, praua animi affectione ac vitio laborantibus, non ſine copioſo fructu, ſpiritualium exercitiorum expertæ virtutis medicinam adhibuit. In ijs Didacum Guiam, & Stephanum germanos fratres è præcipua nobilitate Cantabriæ, ſibi quondam Compluti familiariter notos, ac tum Hieroſoly-

mis redeuntes, earumdem commentationum beneficio tantam ad rerum diuinarum intelligentiam, & humanarum contemptum adduxit, vt omnibus diuitijs & honoribus abdicatis, CHRISTI conſilia omnino ſequi decreuerint. Atque hos imitatus eſt poſtmodum Baccalaureus Hozius, item Hiſpanus, Theologiæ peritus: qui cum ad eaſdem commentationes peragendas valdè propenſus eſſet, verumtamen ex quibuſdam iniquorum ſermonibus haberet ſuſpectam Ignatij doctrinam ac dogmata; denium ſe Ignatio exercendum atque colendum ita commiſit, vt multos in cubiculum quo ſeceſſit, ſecum afferret libros, quibus Ignatij dicta, ſcriptaque ad ſanctorum patrum & conciliorum trutinam expenderet. Sed vbi appoſitas ab Ignatio epulas deguſtauit; tantũ abfuit, vt in ijs veneni deprehenderit quidquam, vt etiam ardenti quodam rerum cæleſtium amore inflammatus, mortalibus commodis nuntium ſponte remiſerit, atque vltrò ad Ignatij voluntatem & vitæ rationes adhæſerit. Ex Veneta verò nobilitate in primis eo ſeceſſu ac meditatione profecit Petrus Contarenus Zachariæ filius, is qui multo poſt, magna cum integritate ac ſanctimoniæ laude Paphenſem Epiſcopatum adminiſtrauit. Sed & aliorum ex Ignatij conſuetudine inſignis vitæ morumque mutatio eſt conſecuta. Quæ quoniam nec ab obſcuris hominibus, & incolis celeberrimæ ciuitatis fiebant, breui, vt alijs locis antea, ſic tum Venetijs Ignatij pietas in crimen inuidiamque vocari cæpta, non ferente diabolo, tantam ſibi prædam è faucibus eripi: ſtatimque vulgatum ab eiuſdem emiſſarijs eſt, Ignatium prauitatis hæreticæ ſemel iterumque conuictũ in Hiſpania elapſum è cuſtodia, in Galliam profugiſſe; ac proinde eius effigiem ab Hiſpanis Inquiſitoribus ignominię cauſſa publicè concrematam. eundem Pariſijs nouas molientem res, inficientemque pernicioſæ doctrinæ labe ſcholaſticos: vbi delatum ſuum nomen ad ſacra tribunalia odoratus fuiſſet, fuga præuertiſſe lictorum manus, & conſilia magiſtratuum. Quas criminationes Ignatius cum non modò in vulgus, iniquorũ opera ſparſas, ve-

rerum etiam ad Legatum Apoſtolicum Hieronymum Verallum, qui deinde S.R.E Cardinalis fuit, delatas inaudiſſet; non tam de ſua, quàm de ſociorum exiſtimatione ſolicitus, vltrò ad Legatum adijt, & acriter inſtitit, vt eorum criminum quęſtio exerceretur quod ita factum, & veritate comperta, honorificè à Legato eſt abſolutus, incumbente in eius cauſæ cognitionem Gaſpare Docto legati aſſecla; qui ex eo tempore Ignatium vnicè dilexit, ac ſacratiſſimæ domui Lauretanæ deinde præpoſitus, in Societatem vniuerſam plurima egregiæ voluntatis officia contulit.

Venetias ad Ignatium ſocij veniunt.
Cap. III.

DVm hæc in Italia gerit Ignatius, interim bello inter Chriſtianos ingraueſcente Reges, cum exercitu formidabili Cæſar per Inſubriū & Allobrogum fines in Galliā irruperat. Ea fuit ſocijs Ignatij cauſa & profectionis maturandæ, & itineris per Thuringiam, ſeu Lothoringiam atque Germaniam, ſanè incommodo anni tempore faciendi. igitur pecunia rebusq; omnibus; præter viaticū & ſcripta in Chriſti Domini gratiam diſtributis, menſe nouēbri anno circiter poſt diſceſſum Ignatij, ſuo quiſq; baculo innixi pedites viam capeſſunt, & quidem tanta cum alacritate ac feruore ſpiritus, vt ne à Iacobo quidē Laine, viribus nondum è recenti morbo recuperatis, extorqueri potuerit, quominus & pedibus ambularet vt reliqui, & inter ambulandum inſuper inualida membra diſcruciaret hiſpido in primis & horrenti cilicio. Veſtitus erat omnium, vt peregrinorum & pauperum, nequaquam elaboratus, & ad modeſtiam ſubmiſſionemque compoſitus. pendebat è ſcapulis mātica ex corio, in qua ſacra Biblia, & breuiarium aſſeruabantur, & ſcripta, quę diximus. Roſaria verò ad catholicam fidem vel inter ipſos hæreticos profitendam, palā geſtabant è collo ſu-

ſpenſa. Hoſpitium ingreſſi, primùm omnium, nullo adſtantium reſpectu, nixi omnes genibus Deo gratias agebant; eundem in egreſſu pariter ſibi propitium precabantur. Sobria & frugalis erat menſa; oratio ac meditatio non ſolùm in diuerſorijs, verùm etiam in ipſo itinere plurima. ſacerdotibus, qui tres erant, ſacrificantibus, cæteri quotidie cæleſti reficiebantur pane. ſermo niſi de rebus diuinis aut neceſſarijs ferè nullus. in decernendo ſi quid in deliberationem incideret, mira concordia: in ſuperandis viarum difficultatibus periculisque, ſumma conſtantia & æquitas animi. Autumnales pluuias tota ferè Gallia pertulerunt: occurrêre mox Alpes pæne obſtructæ niuibus: multa fuêre ſubinde famis, frigoris, defatigationis incommoda ſubeunda: nihil ſe illis obiecit tam arduum, aut tam extimeſcendum, quod eorum quemquam à concepta religione, officioque deduceret. Atque hac diſciplinæ pacisque cuſtodia, cum omnibus, per quorum fines tranſierant, populis, bonus odor in Chriſto fuiſſent; cunctis non catholicis modò, ſed etiam hæreticis nouum ac religioſum agmen magna cum approbatione mirantibus, ad tertium Idus Ianuarias anni MDXXXVII. Venetias ingenti omnium gaudio, & mutua gratulatione ſoſpites ad Ignatium peruenerunt. Atque vbi paululum è longa contentione ac laſſitudine quietis eſt captum; ſtatim Hieroſolymitanæ prouinciæ conſilia renouantur. primùm omnium, rati gratiora ſuperis fore ſua ſtudia, ſi ad ea ſummi totius Eccleſiæ Paſtoris auctoritas & conſenſus accederet; ſimul atque hyems remitteret, tunc vel maximè ſæua, Romam ire conſtituunt, & à Pontifice maximo ius tum ad ſacros ordines, titulo voluntariæ paupertatis; tum ad manſionem Hieroſolymitanam, & prædicationem Euangelij ſine vllo interdicti metu ſuppliciter petere. Interea Venetijs ne ceſſarent, atque adeò vt quædam quaſi rudimenta futuræ militiæ ponerent; publicis valetudinarijs inter ſe diſtributis, ægrotos ac pauperes omni ope adiuuare inſtiterunt: Confeſſionis & Euchariſtiæ ſacramenta gratis miniſtrare qui per ſacerdotium poterant: cæteri ſolari

iacen-

iacentes; afflictos mœrentesque ſpe cæleſtium bonorum erigere; adeſſe animam agentibus; cunctos denique ad patientiam, fidemque adhortari: nec modò ſpiritualibus officijs fungi certatim; ſed ne viliſſima quidē ac ſeruilia corporibus pauperum curandis, defugere miniſteria; ſternere lectulos, euerrere ſordes; purgare ſchaphia; cadauera defunctorum ritè curata humi condere; interdiu pariter noctuque omnibus præſto eſſe tanta cum alacritate ac diligentia; vt cuncti obſtupeſcerent, vulgatoque rumore, principes etiam viri ad ſpectaculum conuenirent. Quibus in officijs cùm aliorum omnium, tum Xauerij præcipuè caritas ac virtus enituit. Is cùm in quendam incidiſſet morbo Gallico miſerè deformatum, atque ad eius aſpectum exhorruiſſet, vt ea re infringi ac debilitari ſenſit caritatem in proximum, ita repente in ſemetipſum excanduit egregius CHRISTI miles, vt manantem ſaniem ex vlceribus purulentis (cuius rei vel mentionem aures delicatæ refugiant) obfirmato animo, ſemel iterumque non dubitarit exſugere. qua re non modò ſeipſum in præſentia præclarè vicit, ſed etiam in omne tempus propriam quandam atque perpetuā in elephantiacos atque vlceroſos clementiam & miſericordiam eſt conſecutus: quàm deinde, vbicumque terrarum fuit, quotieſcumque ſe dedit occaſio, diligenter exercuit. quidam etiam è ſociorum numero, pauperem lepra toto corpore coopertum cùm præfectus noſocomij non admitteret, in ſuum lectum accepit ipſe: cumque manè ſurrexiſſet cunctis ingemiſcentibus eadem ipſe quoque morbi fœditate correptus; poſtridie non ſine miraculo prorſus illæſus atque intactus apparuit. Hæc & alia eiuſmodi veræ pietatis & officij documenta cùm in ea vrbe dediſſent (quorum ibi grata in multos annos deinde memoria viguit) appetente iam vere, vti condixerant, Romam cuncti ferè præter Ignatium, diſceſsêre. Ipſe tum ad parta in Domino retinenda, tum ad expedienda quæ ad nauigationem pertinerēt, ibidem interea ſubſtitit. Atq; illi quidem eadem fere diſciplina quam ſupra diximus, ijſdemque imbriū diffi-

cultatibus, iter ingreſſi; ad ſuperiorem parcimoniam ac frugalitatem illud etiam addidêre, vt neque vllo prorſus viatico, diuinæ tantùm prouidentiæ bonitatiſque fiducia, Romam vſque contenderent: & quia tum Cineralium, ſeu Quadrageſimæ tempus erat; quotidie, quamquam in tantis laboribus, ritu catholico ieiunarent. Nec ſanè defuit illis & exercendæ ſpei, & CHRISTI Domini inopiam ac perſeuerantiam aliqua ſaltem ex parte imitandi materies: acciditque aliquando, vt cùm panis dumtaxat fruſtulum ſinguli manè ſumpſiſſent, imbre denſiſſimo ſtagnantibus latè campis, vt alicubi pectore tenus aqua pertingeret, nullo prætereà cibo, millia paſſuum fermè triginta nudis pedibus vno die peregerint, & quidem incredibili non modò tranquillitate animi, ſed etiam hilaritate pſallẽtes. Diuerſorijs verò cùm propter inopiam excluderentur, & ad publica xenodochia de more confugerent, quamuis oppido laſſi, tamen ijs quæ ſupra diximus, caritatis muneribus fungebantur: ſeque ipſi domare ac vincere magis magiſq; nitebantur in dies. Sanè Rauennæ quidam ex ijs cùm hoſpitalis lectuli ſordes, ac manantia tabe ſtragula nauſeabundus vitaſſet; quæ prima deinde occaſio data eſt ſuimet puniendi, non prætermiſit. in pago neſcio quo pauper phthiriaſi conſumptus è vita migrauerat. cùm in eum pagum noſtri veniſſent, diſtributiſque cubilibus nullum iam ſupereſſet, niſi quod phthiriacum fouerat; Pater ille amiſſam nuper palmam recuperare vehementer exoptans, nudus illicò per ſummum animi ardorem eaſdem ſubijt lodices, ibique ſeſe identidem verſans, cùm ingentes animalium greges ea tota pauiſſet nocte; ad ſudorem vſque defatigatus, nõ leues ab ſe prioris faſtidij ac deliciarum pœnas exegit. Denique ſanctam Vrbem ingreſſi, vt ſacra Apoſtolorum limina, & præcipuæ religionis templa caſtè obierunt; à Petro Ortizio Hiſpano Cæſaris procuratore ad Pontificem maximum introducuntur. Is erat eo tẽpore Paulus III. è gente Farneſia, cuius nomini plurimum vtiq; noſtra Societas debet. Cõſueuerat autẽ ſuper menſam non fabulatores aut mimos inducere, ſed præ-

ſtantes philoſophos atq; Theologos;& ipſemet, veritatis indagandæ atque illuſtrãdę cauſſa ponere de quo inter ſe diſputarent. ea erat grauiſſimi ſenis & prudentiſſimi Principis oblectatio. Ad has ergo diſputationes poſt pedũ oſcula Patres adhibiti, cùm egregium qua Chriſtianę humilitatis atque modeſtię, qua eruditionis & ingenij ſpecimen præbuiſſent; non modò quæ volebant de ſacerdotio, deque Hieroſolymitana prouincia, libente atque approbante Pontifice impetrarunt, ſed inſuper pecunia ab eodem inſtructi, & fauſta cum prece dimiſſi ſunt. Ad quam deinde pecuniam cùm è nationis maximè Hiſpanicę collatione acceſſiſſet quod aureorũ amplius ducẽtorum ſummam expleret; ſocij ne quid ex eo viatico præterquam in vſum votiuæ nauigationis attingerent, apud menſarios pecunia omni depoſita, & Romę victum emendicantes, admirabile dedêre ſpectaculũ ijs qui coram Pontifice diſſerentes illos audierant: & deinde quemadmodum venerant, ſic Venetias prorſus egentes ac vacui reuerterunt.

Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem & ſocijs in Veneta ditione geſtis.

Cap. IV.

POST hæc, diligenti adhibita præparatione, cùm ad eiuſdem Legati Veralli pedes perpetuæ paupertatis & caſtimoniæ nuncupaſſent vota, diuini amoris igne ſuccenſi, mirante, ac maiorem in modũ approbante populo, ſeſe denuò ad priſtinos illos labores, & aſſidua pauperum miniſteria retulerunt. Deinde in exitu menſis Iunij, Diui Ioannis Baptiſtæ die natali, Ignatius, & reliqui laici per omnes ordinum gradus ad apicem ſacerdotij à Vincentio Negoſantio Fanẽſi, Arbenſiũ Epiſcopo euecti ſunt, tanta non modò ipſorũ, ſed etiam ipſius Epiſcopi lætitia & animi voluptate, vt ſeſe inter eiuſmodi cæremonias nihil vnquam ſimile ſenſiſſe affirmaret. Interea Patribus neq; in eam diem vlla fuerat in Paleſtinã

tranſmittendi facultas; & eo ipſo tempore cùm graue bellum ex fœdere Chriſtianorum principum, Venetos inter & Solymanum Turcam exarſiſſet, ſublato repente commercio, omnis non modò peregrinorum, ſed etiam inſtitorum nauigatio conquieuit. vt ſatis appareat, cęleſte numen iratum gentibus ijs quæ creditum ſibi regnū Dei per ſummum olim ſcelus negligentiamque amisêre; Apoſtolicum hunc, deuotūque ſibi manipulum, in alias longè nationes atq; prouincias iuſto iam ante iudicio deſtinaſſe. Itaq; propter eam quam dixi cauſam, ſpe traijciendi ſublata, quamquā voti religiōe ſoluti videri propemodum poterant, tamen ne quis omnino ſcrupulus animis inſideret, finem anni vertentis, vti Pariſijs ante decreuerāt, prorſus exſpectare, ſeq; interim tū ad ſacerdotij primitias diuinæ maieſtati libādas omni diligētia cōparare; tum etiam poſt multam precationem & abſtinentiā, proximis operam ex inſtituto nauare cōſtituunt. Id quò liberius atque commodius facerent, è tantæ vrbis celebritate ac frequentia, in finitima eiuſdem ditionis oppida aliò atque aliò recepêre ſeſe: vt ſi fortè (quod tamen in præſentia vix fieri poterat) bello ſedato prętet opinionem tranſitus patuiſſet, è propinquo Venetias cuncti ſimul accurrerent. Franciſcus ergo Xauerius, & Salmeron, ad montem Celſum (id vico nomen ab vrbe Patauio millibus paſſuum fere quindecim) ſeceſſêre: Ioannes Codurius, & Hozius, Taruiſium: Claudius Iaius, & Simon Roterigius Baſſanum, oppidum agri Patauini; Paſchaſius & Bobadilla, Veronam; Ignatius verò, Faber, & Laines cùm Vicetiam petijſſent, hanc vitæ rationem iniêre. Erat extra vrbem domuncula ruinoſa & deſerta nullis foribus aut feneſtrarum obicibus, vēto cuilibet peruia. id ſibi diuerſorium, ne cui moleſtiam exhiberent, atquè vt ab vrbano ſtrepitu remoti liberius vni Deo vacarent, memores inſuper ſtabuli quod Regem ipſum Angelorum noſtra cauſſa naſcentem olim exceperat, vnanimes delegerunt, quotidianis muneribus ita inter ſe diſtributis; vt vnus ad cuſtodiam diuerſorij, & paucula victus miniſteria remaneret (qui fermè erat

Ignati-

Ignatius, quòd propter nimiam lacrymarum copiam (grauiter ex oculis laboraret) reliqui duo vrbem ingreſſi, cibum in ſingulos dies emendicarent: quod ab ea functione ſupereſſet otij, totum id omnes cœleſtium rerum contemplationi tribuerent. In hoc vitæ genere cùm quadraginta iam dies non minori cæleſtium donorum copia, & animorum voluptate, quàm corporum vexatione, & carnis incommodo perſtitiſſent, quanto nimirum ſpatio temporis, Chriſtum ipſum Dominum ac magiſtrum, ante quàm turbæ ſeſe committeret, abſtinuiſſe cibo, & in eremo cum beſtijs latitaſſe meminerant; ad eos reuiſendos Taruiſio repente Codurius affuit. cuius acceſſu læti, cùm ſpiritus vehementiam ex ea ſolitudine, aſſiduitate precandi, ieiunijſque conceptam diutius cohibere non poſſent; ad CHRISTI gloriam ex vmbra in arenam prodire, & quæ diuinitus acceperant bona, cum proximis communicare conſtituunt. Nec mora: Vicetiam ingreſſi, deſcriptis inter ſe celeberrimis oppidi partibus, eadem omnes hora de rebus diuinis ad populum dicere incipiunt, nullo prorſus aut loci apparatu, aut pompa verborum. In triuijs plateiſve, prout cuique locus obtigerat, deſumpto ex aliqua fortè officina ſcamno pro ſuggeſtu vtebantur. populum elata voce, & in gyrum acto ſupra verticem pileo, ad concionem inuitabant. ſermo, vt peregrinorum & hoſpitum, ex varijs linguis fere miſtus, ac minimè proprius. Verumtamen is erat orationis impetus, adeo graues ac veræ ſententiæ, tanta in omni geſtu atque habitu pietas, denique is ardor in oculis emicabat, vt peritiſſimus quiſque rerum æſtimator hos demum eſſe Chriſtianos concionatores, germanoſque præcones Euangelij dictitaret: multi etiam qui rei nouitate illecti cum cęteris initio per iocum laſciuiamque ludibundi confluxerant, prudentiſſimis eorum præceptis, & dicendi grauitate permoti, depoſita paulatim petulantia longè alij atque acceſſerant, dimiſſa concione recederent. Quòd ſi quis deinde ſeorſum ad Patres adiret, veritatis & officij ſtudioſior; hunc verò humaniſſi-

mè acceptum, pro ipſius ingenio priuatis inſtitutionibus ad omnem virtutem ac religionem informabant. Illud verò præcipuè rem adiuuabat, quòd neque inanes plauſus, vt diximus, fucata oratione captarent; neque inter ipſam concionem, aut vbi peroratum eſſet, quamquam in ſumma rerum omnium inopia, quidquam à circumfuſa multitudine vel peterent ipſi, vel etiam vltro delatum acciperent. breuique conſtare cæpit, paupere tecto ciboque contentos, & ab omni auaritia & vanitate abhorrentes, non aures populi ſcalpere, ſed vulneribus omni ratione mederi; nec ſuum potius, quàm Dei proximorumque negotium agere. Atque haud ſanè diſſimilis fuit cæterorum Patrum in ſua cuiuſque prouincia probitas & induſtria; vt etiam aliqui ex magnis laboribus & incommodis extremum adierint vitæ diſcrimen. Neque ita multo poſt, cùm euocati ab Ignatio vt de rebus communibus agerent, cuncti Vicetiam conueniſſent; tanta animorum inclinatio, ac beneuolentia populi Vicetini erga peregrinos apparuit, vt qua nuper in vrbe, tribus duntaxat, cibarij panis, ac ferè mucidi, quotidiana vix circuitione colligebatur quod ſatis eſſet ad vitam ægerrimè tolerādam; in eadem, ipſis iam vndecim, ex voluntarijs ciuium eleemoſynis omnia ad victum cultumque neceſſaria largè ac benignè ſuppeterent. Ibidem igitur primas diuinæ maieſtati hoſtias immolauêre noui ſacerdotes, vno Ignatio excepto, quippe, quippe qui ad ſe comparandum amplius adhuc temporis ſibi ſumpſerat, & Romæ poſtea ſacrificandi fecit initium ad ipſum Præſepe & incunabula Chriſti Domini, quæ in æde ſacratiſſima beatæ Mariæ ad Niues religioſè coluntur.

Ignatio

Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: & vnde Societati IESV nomen inditum fuerit.

Cap. V.

ET quoniam expeditioni tranſmarinæ præfinitum anni ſpatium erat in exitu; & infeſtum adhuc claſſibus mare; quid proinde agendum eſſet, Patres inter ſe deliberãt: nec dubium fuit, quin, vti Luteciæ vouerant, cuncti ſeſe ad fidei Catholicæ propagationem, & animarum auxilium, Sedis Apoſtolicæ cultui, & Romani Pontificis obſequio manciparent. Cuius officij procuratio (quoniã ſatis id eſſe videbatur) Ignatio, & duobus primarijs patribus Fabro & Laini mandata eſt; Romam adirent, & (quod bene verteret) CHRISTI Vicario hæc ſociorum ſtudia ac vota quàm primùm exponerent. Interea reliqui, ne conceptus è diuturna meditatione & ſacrificijs feruor ac ſpiritus euaneſceret, non modò ſe ipſi diligentiſſimè cuſtodire, ſed etiã præſidij diuini fiducia proximis omni ratione opitulari decernũt. ac præcipuis vrbibus inter ſe deſcriptis, præſertim in quibus litterarũ ſtudia florere, & frequentiſſimam iuuentutẽ verſari cognouerant; Codurius Hoziusque Patauium, Roterigius & Iaius Ferrariam, Xauerius & Bobadilla Bononiã, Paſchaſius & Salmeron Senas profecti, eadem fermè ratione quam paulo ante Vicetiæ adhibitam diximus, & priuatim & publicè cũ hominibus agere, eosque è lethali flagitiorum veterno excitare, atque ad contemptum rerum mortaliũ, & cogitationem futuri ſæculi omni conatu atque artificio impellere atque adhortari cæperunt. Cumque ipſa nouitate rei omnium in ſe oculos atque ora vertiſſent, paucis menſibus, Deo aſpirante, non modò id effecêre quod maximè optabant, vt magni animorum motus, & inſignes ad Chriſtũ conuerſiones exiſterent; ſed etiã, quod minimè laborabãt, vt ipſorum nomen ac fama Italiam ferè totã ingenti cum ad

murmuratione peruaderet. At Ignatius Romam duobus quos dixi comitibus rectà contendens, & ab eorum altero quotidie corpus CHRISTI religiosè caſteque ſuſcipiens; MARIA virgine potiſſimum præſide, atq; adiutrice, ſeſe ad ſacrum ſuo tẽpore faciendum, ac multa pro Chriſti nomine ſubeunda, dies noctesque ſimul intenta quadam animi cura, ſimul inæſtimabili ſpiritus dulcedine, & noua diuini luminis copia præparabat. Etenim ex quo primùm Hieroſolymis rediens ad litterarum ſtudia in Chriſti gratiam animum adiecerat, de rerum cæleſtium contemplatione, vt diximus, non ſine magna difficultate remiſerat multum, ſeque ipſe Domini caritate, ſpirituali conſolationi delicijsq; ſponte ſubduxerat. Sed ſtudiorũ exacto curriculo, deinceps & Venetijs, & in Vicetino receſſu, & in hoc de quo dicebamus itinere, tam crebra diuinitus lumina, tam liquidas animi voluptates, eadem ſcilicet Virgine fauente percepit, vt in antiquum ſtatum illum Minoreſſanum (quem poſtea ob ſingularem & eximiam illius temporis in ſe Dei benignitatem religioſò ioco primitiuam ſuam Eccleſiam appellare conſueuerat) non ſolùm ex integro, ſed etiam cum fœnore ſibi reſtitutus eſſe videretur. Sed præter cætera, quæ quòd mortalem naturam exſuperant, verbis exſequi difficillimum eſt; quo die Romam acceſſit, res ei contigit vel ad memoriam poſteritatis inſignis, vel ad confirmandum in propoſito Ignatium cæterosque haud mediocriter efficax. Etenim orandi cauſſa non longè ab Vrbe templum ingreſſo, qualia paſſim impoſita militari viæ cernuntur, ſtatimque, vt ſæpe ſolebat, abſtracto à ſenſibus, atque alta quadam animi contemplatione defixo, clariſſima in luce per ſpeciem illi ſeſe Deus pater oſtendit, Ieſu filio baiulanti crucem, & crudeliſſimis affecto ſupplicijs, præſentẽ Ignatium ſocios q; cõmendans; quos ille cùm in fidem ac patrociniũ libentiſſimè recepiſſet, ad Ignatiũ placido & ſereno vultu conuerſus, hæc ipſa effari verba dignatus eſt: EGO VOBIS ROMAE PROPITIVS ERO. Quo

tante

tanto tamque diuino ſolatio mirum in modum erectus & confirmatus Ignatius, ac ſocios deinde compellans: Quid nobis, ait, Romæ futurum ſit, fratres; in crucem ne, an in rotam agi nos velit Deus, ignoro. vnum ſcio, quidquid eueniat, Ieſum Chriſtum nobis propitium fore. ac ſimul totius viſionis ordinem expoſuit. Quæ res non in præſentia tantùm illos inſolita quadam lætitia & voluptate perfudit, ſed etiam in poſterum contra omnes difficultates atque pericula magnopere corroborauit, ac muniit: atque idipſum vel in primis fuit cauſſæ cur Ignatius confirmatæ poſt modum Societati ſalutare potiſſimum Ieſu nomen indiderit. quam tamen dein de verbo ſcriptoque minimam vocare ſolitus eſt, quòd reliquis religioſorum familijs (quas item ſocietates Ieſu licet optimo iure appellare) cunctis omnino tum de ſplendore, tum de antiquitate concederet.

Ignatius Romæ Chriſtianæ rei dat operam: in Caſinati monte animam Hozij cælum intrantem videt. Cap. VI.

IGITVR tam ſecunda numinis voluntate, tamque liberali promiſſo mirum in modum læti, ſic tamen vt non ſine myſterio Chriſtum Dominum crucifixi maximè habitu apparuiſſe apud ſe reputarent, cum gratiarum actione ac prece ſanctam Vrbē ingreſſi, nihil antiquius habuêre, quàm vt viatici nomine ſibi numeratam anno priore pecuniam, quoniam quidem nauigationis conſilia in irritum cecidiſſent, prorſus ad nummum ijſdem à quibus acceperant, redderent; quæ, vtpote ſacra, in alios pietatis vſus & opera expenderetur. Deinde, quemadmodum ante conuenerat, ſuam & reliquorum operam Pontifici maximo in Apoſtolicis præcipuè functionibus, citra honoris titulos, & dignitatis inſignia, detulêre. Neque aſpernatus eſt pia Patrum ſtu-

da Chriſti Vicarius:atque in præſentia, donec eiuſmodi aliqua ſeſe offerret occaſio, iuſſi Faber & Laines in almo Sapientiæ Gymnaſio ſacras litteras profiteri. quo munere dum alter in biblijs explicandis,alter in ſcholaſtica Theologia, vt appellant, pari cum eruditionis ac pietatis laude perfunguntur, atque etiam ſæpe coram ipſo Pontifice de grauibus rerum diuinarum quæſtionibus diſputant,interim Ignatius proximorum ſaluti de more operam nauabat cùm alijs artibus,tum verò ſpiritualibus præſertim exercitationibus, quippe ad curandas perturbationes admodum efficaci, virtutiſque iam pridem expertæ remedio: quibus ille per eos dies, præter cæteram turbam,inſignes aliquot viros diligenter excoluit.in ijs Gaſparem Contarenum Cardinalem, grauiſſimum Senatorem, eumdemque temporibus illis (quod eius varia monimenta præclarè teſtantur)ingenij & doctrinæ facilè principem.Is, Ignatij prudentia & conſuetudine vſque adeò captus eſt;tantumque eius præceptis conſilijsque profecit,vt qualem dudum optauerat animi regendi moderandique magiſtrum, denique ſeſe Dei beneficio nactum eſſe affirmaret. idemque tradita ſibi Exercitia (quod exemplum apud hæredes hodieque aſſeruari perhibent) ſua ipſe manu per quàm accuratè deſcripſit. Hunc imitatus Cæſaris procurator (de quo ſupra dictum eſt) Petrus Ortizius Theologiæ doctor inſignis,eaſdem exercitationes ad Chriſti Domini gloriam, & ſuam ſalutem omnino experiri conſtituit. Id quò liberius ſimul & fructuoſius faceret, procuratione interim vicarijs delegata, cum paucis quotidianæ vitæ adminiſtris, & Ignatio præceptore in montem Caſinatem ſeceſſit, quo in monte antiquiſſimum & nobiliſſimum cernitur ſancti Benedicti cœnobium. Ibi,remotis arbitris, maxima diligentia dies ipſos quadraginta piæ meditationi ex Ignatij præſcripto vacauit; idque tanto cum animi fructu,tantaque acceſſione virtutis, vt quamquam Chriſtianam philoſophiã multo ante profeſſus, tamẽ ſe tum demũ verè philoſophari cæpiſſe fateretur. ac parũ abfuit, quinquagenarius iã natu vir, & Imperatoris le-

gatus, illicò mortalibus rebus abiectis magno animo ſeſe ad laborioſũ Ignatij vitæ genus adiũgeret. ſed cùm id neque per ætatem liceret, neque per ſuſcepta negotia; certè quod proximum fuit, egregiè præſtitit, vt & ſancti moniæ ac pietatis exemplo in poſterũ ſui ordinis homi nibus perluceret, & Societatem deinde noſtrã quibuſcũ que poſſet rebus, per quàm ſtudioſè ornaret, atq; defenderet Non omittenda videtur hoc loco res memorabilis, quæ Ignatio in illa Caſinati cõmoratione diuinitus accidit. Dum enim pro ſalute Baccalaurei Hozij quẽ grauiter ægrotare cognorat, Domino ſupplicat, repente vidit in ſpiritu (quod ipſum ibidem D. Benedicto fertur olim in obitu Germani Epiſcopi contigiſſe) animam ſocij luce clariſſima radiantem, deducentibus Angelis in ſublime ferri, atq; ipſa demum cæli beatiſſima regna cõſcendere. eidemque Ignatio, paulo poſt, dum ad rem diuinam accedit, in ipſo Miſſæ introitu, Sanctis omnibus ritè appellandis, lucidiſſimum cæleſtium agmen ſubitò apparuit, ſic, vt in ijs Hozium eximio fulgore micantẽ ſine vlla dubitatione dignoſceret. Qua ex vtraque viſione tanto eſt gaudio delibutus, vt multos dies præ dulcedine lacrymis temperare nequiuerit. Huic Hozio Patauium (vt diximus) prouincia nuper obtigerat. vbi dum in officio, ſingulari cum induſtria & fide verſatur, ex ipſa rei nouitate ſuſpectus, & coniectus in carcerẽ ab Antiſtite Patauino, moxque ab eodem dimiſſus perhonorificè fuerat. cũque acrius denuò in proximorũ ſalutem incubuiſſet, è magnis diurnis nocturniſque laboribus lethali morbo correptus, ex hac vita migrauerat, cùm alijs miræ cuiuſdam ſanctimoniæ relictis indicijs, tum verò quòd qui ante obitum ſubniger fuiſſet, ac vultu deformior, in eiuſdem demortui facie tantus repente nitor ac venuſtas apparuit, vt eo ſpectaculo Codurius cõſors prouinciæ animũ exſaturare, & præ lætitia fletũ cohibere non poſſet. Huius igitur tam felici exitu maiorem in modũ gauiſus Ignatius, è Caſinate Romã vnà cũ Ortizio peracta cõmentatione regrediens; obuiũ habuit in itinere Franciſcũ Stratam Hiſpanũ, præclaræ indolis iuuenẽ,

ſibi antea non ignotum: qui cùm è cuiuſdam principis viri familia, pertæſus aulicæ vitæ, militandi cauſſa Neapolim peteret, vno Ignatij cõgreſſu atque ſermone (quæ hominis erat in dicẽdo vis) à ſæculi ſtipendijs ad Chriſti vexilla facili negotio traduci ſe paſſ' eſt: ac varijs deinde locis, eiuſdẽ Ignatij miſſu, & Societati noſtræ, & rei Chriſtianæ vniuerſæ concionator egregius haud mediocriter profuit. Hoc igitur auctus commilitone Romam Ignatius reuertit: ad quem deinceps aliquot etiam alij rebus gerendis idonei diuino impulſu paucis diebus adiuncti ſunt.

Romam Patres vniuerſi conueniunt: veterem plebis erudiendæ morem, & frequentem vſum Confeſſionis & Euchariſtiæ reſtituunt.

Cap. VII.

QVAE dum ardens Chriſti amore diligenter agit Ignatius, interim Patres cęteri, ſua quiſque prouincia bene geſta, Romam (vti decreuerant) circa mediam Quadrageſimam conuenêre. Is fuit annus poſt Chriſtũ natũ MDXXXVIII. Tecto recepti ſunt à Quirino Garzonio ciue Romano, ad villã Minimorum fratrum cœnobio proximam. Ibi in ſumma omnes egeſtate precario victitantes, communi conſilio ad rem Chriſtianam pro viribus adiuuandam aggreſſi, permiſſuque Antiſtitum varia Vrbis templa ſortiti, concionibus primùm ciuitatem ad omne officium atque virtutem vehementer accendere; deinde etiam veteri Eccleſiæ inſtituto plebem pueroſque Chriſtiana catecheſi (quæ iamdiu obſoleuerat) vicatim erudire inſtiterunt. Ac licet pijs eorũ ſtudijs dæmon omni conatu ſe opponeret; tamen partim exemplo vitæ, partim aſſiduitate dicendi hortandique cũ alia multa propediem aſſecuti ſunt, tum verò præcipuè, vt ſacræ Confeſſionis & Euchariſtiæ frequens vſus (quo nihil eſt humano generi ſalutarius) diaboli fraude iampridem extinctus, magno vtique Chriſtianæ Reipub.

commodo in principe magiſtraque orbis terrarum Eccleſia reuiuiſceret. ex quo deinde paulatim effectum eſt, iiſdem ſcilicet adiutoribus, non ſolùm vt in Italia, Gallia, Hiſpania, cæteriſque Catholicis Europę regionibus, verùm etiam vt in ipſa India, atque adeo in vltimis terris, vbi paulo ante ferales dæmonum dapes & nefaria ſacra viguerant, iam nunc, ingenti bonorum gaudio, per pœnitentiæ ſacramentum frequenter elutis animi ſordibus, diuina paſſim conuiuia celebrentur.

Falſis criminibus circumuenitur Ignatius, & abſoluitur. Cap. VIII.

QVAE nimirum ſatanas futura præſagiens, ipſis rerum initijs per ſe ſuoſque ſatellites obuiam ire non diſtulit. Auguſtinus quidam erat ex Eremitana familia concionator; prorſus indignus eo nomine atque ordine. Is Lutheris impij ſectator occultus, per ambages identidem perniciosa dogmata ſpergebat è pulpito: ac miris artibus auditores à recta in Deum fide atque à Romani Pontificis auctoritate ſenſim abducere conabatur. Id autem eò fidentius, quòd per eos fortè dies Pontifex aberat, maximis de rebus quæ ad ſalutem Eccleſiæ pertinebant, in fines Galliæ Narbonenſis, Nicæam vſque profectus. Hanc rem odorati è Patribus quidam; ne ad perniciem animorum latius manaret; communi conſilio totam ipſi cognoſcere atque inueſtigare non dubitant. ad eum concionatorem audiéndum cum cætera multitudine ſemel iterũque conueniunt; quæ ratio diſputandi ſit, qui ſcopus totius orationis, diligenter attendunt. neque verò, peritos dogmatum quæ per id tempus in controuerſiam vocabantur, diabolici miniſtri fefellit aſtus, ac latens lupi ſub ouis pelle rapacitas. Itaque ſatis iam comperta atque explorata re, primùm ex Euangelij præceptis priuatim ad hominem adeunt; quid ad ſe delatum, quid auribus ipſimet ſuis deinde perceperint, ijs potiſſimum verbis exponunt, quibus non de populi modò ſalute ſeſe, verũ

etiam

etiã de ipſius qui pcpulũ peſtifera, contagione inficeret, pro Chriſtiana caritate ſolicitos eſſe demõſtrent: rogãt, hortantur, denuntiant, praua dogmata corrigat, ambiguè dicta, quæque ad contemptum Sedis Apoſtolicæ, & Eccleſiaſticarum traditionum ac rituum facilè trahi poſſint, ad conciliorum decreta, normamque ſyncerae fidei quàm primum interpretetur: vtique à deprauanda Romana ciuitate, atque à perturbando ipſo veritatis fonte in poſterum abſtineat Ille (qui faſtus hæreticorum eſt) homines nimirum idiotas ex habitu ratus, eorum dicta primò eleuare, & eludere; deinde vbi ſe varijs vrgeri ac premi argumentis & rationibus vidit, verſante animum ſimul ira metuque, pauca pręfatus quæ ad occultandam in præſentia improbitatem valerent; cum inanibus promiſſis Dei famulos ab ſe dimiſit. Deinde vt ſe è timore collegit; diabolicis actus furijs, & amicorum opibus fretus, quos ille ſibi multos potenteſque parauerat, ad inſtitutam agendi conſuetudinem pari ſcelere atque impudentia redijt Quod vbi ſenſêre Patres, in rē tam atroci, tamque periculoſa nequaquam lenibus rati opus eſſe remedijs; conſilium cepêre dignũ hominibus diuinæ gloriæ ſtudioſis, dignum ſacræ Theologiæ doctoribus; vt improbi concionatoris mendacia palam, & ex ſuperiore loco ſuis ipſi concionibus refutarent. Id ergo cùm facere inſtituiſſent, bonis maiorem in modum approbantibus, cognita re Lutherianus vehementer excanduit; vocatiſque ad ſe confeſtim amicis rabiem doloremque ſuum impertijt; etiam atque etiam obteſtans, ne tantam ac tam inſignem iniuriam inultam eſſe paterētur. Illi, & eadem laborantes opinionum inſania & magiſtri ignominia valde commoti, facta conſpiratione, Ignatium & ſocios omni dolo per fas ac nefas euertere, nec modò fama, ſed etiã, ſi res procedat, vita ſpoliare conſtituunt. Primum igitur tota Vrbe fictis criminibus diſſipant, Ignatiũ ſocioſque omni ſcelerum genere coopertos, tum in Hiſpania, tum in Gallia, quin etiã nuper Venetijs, falſæ religionis, & probri flagitijq; damnatos; & elapſos è iudicum manibus, ad corrumpendam iuuentutem ſpe-

ſtẽ pietatis Romam ſe contuliſſe; ibi, quod bonis artibus nequeant, id, alios criminando accuſandoq; per ſummã iniuriam quærere, vt ſibi apud imperitum vulgus famã ſanctitatis eruditionisq; concilient. Cùm aures nacti ſecundas, hæc & alia id genus quàm appoſitiſſimè ad veritatis imaginem & per ſeipſi, & per emiſſarios oppido ſererent; tantam in inuidiam & odium breui ſeruos Dei adduxerunt, vt eos multi iam quaſi facinoroſos ac fugitiuos horrerent; ipſorũque congreſſum & conſuetudinẽ vulgo refugerent. Cumque iã res è ſententia flueret, leri ſucceſſu aduerſarij, præterea promiſſis ingentibus onerant ſubornantque qui iiſdem ferè nominibus quæ ſparſa in vulgus fuerant, apud Vrbis Præfectum inſontes accuſet. Has verò partes inexpiabili ſcelere ſibi deſumpſit Michael Hiſpanus quidam, qui iam ante Pariſijs in Ignatium debacchatus, ac deinde ſingularibus ab eodem Ignatio lucrãdi fratris mirabiliter cupido prouocatus officijs, egregiã viri beneficentiã (vt fere fit) minimè vulgari perfidia atque impietate rependit; atq; vt Ignatiũ & ſocios familiariter nouerat, confictis quàm maximè ad ſimilitudinem veri criminibus, apud Præfectum ſanè magnam in ſuſpicionẽ cũctos adduxit. Omnino res erat in ſigni infamia; nec modò in Vrbe vulgi ſermonibus terebatur, ſed apud exteras quoq; nationes atq; prouincias aduerſariorũ nũtijs ac litteris percrebuerat, Ignatianos cũ ſuo capite, deniq; manifeſtorũ ſcelerum, hæreſiſq; conuictos teneri: videlicet, vt quas noxij varijs locis effugiſſent pœnas, eas iuſto Dei iudicio Romæ in celeberrimo totius orbis terræ theatro perſoluerent. Interea Ignatius totius machinationis nequaquam ignarus; fretusq; tum præclaro conſcientiæ teſtimonio, tum etiam Chriſti promiſſis, qui ſe illi Romæ propitium ſpoſponderat fore; omnes inimicorum impetus, totamque belli procellã inuicto animo ſuſtinebat; Deumq; vnà cum ſocijs pro aduerſariorum ſalute precabatur aſſiduè. Iamq; cauſſæ dicendæ tempus appropinquabat; cùm incidit in eius manus epiſtola, q̃ antea Michael, recentibus quibuſdam Ignatij meritis delinit (quippe vel ferrea pectora interdũ patien-

patientia & caritate flectuntur) ad amicum neſcio quem ſumma cum Ignatij & ſociorum laude perſcripſerat. Ea videlicet epiſtola, delatoris cauſſam iugulauit. namque vbi iudicij aduenit dies; citato ad tribunal Ignatio, multa in eius vitam ac mores improbè mētitus eſt Michael. ad quæ cùm Ignatius admodum ſedatè reſpondiſſet, prolata ad extremum epiſtola ac recitata, inſtitit ab aduerſario quærere, nunquid earum rerum meminiſſet? num chirographum agnoſceret? Tum ille re inopinata perculſus, victuſque conſcientia, repente palleſcere, titubare, frigido ſudore perfluere. quod vbi animaduertit Præfectus (is erat Benedictus Conuerſinus, vir prudens, & in cauſſis cognoſcendis apprimè verſatus) confeſtim ſuſpicatus coitionem ac dolum, data opera Michaelem diligenter interrogat: cumque non obſcuris veſtigijs ad ipſa fraudis cubilia perueniſſet, ſeuerum calumniæ vindicem ſeſe præbuit: ac multis verbis increpitum calumniatorem (quamquam Ignatio pro ipſius periculo deprecante) inſuper multauit exſilio. Poſt hæc Ignatius flagitare & vrgere, vti cōſpirationis nefariæ principes, quæ priuatim in circulis cœtibuſque iactarant, eadem coram Præfecto palam ac legitimè exponerent, vt ſibi diluendi crimina, & ſe ſociosque purgandi copia fieret. Miſſo igitur viatore, vadimonium obire coguntur. At illi, veteratores & callidi, & cùm in foro iudicijſque diu multumque verſati, tum etiam recenti Michaelis malo facti cautiores, vbi ad tribunal adfuere, per ſummam diſſimulationem ſe de Ignatio ac ſocijs & ſentire quàm optimè, & ad eam diem ſenſiſſe reſpondent: neque vllum eſſe crimen, quod ipſi quidem in eorum vitam moreſque conijciant. Atque hæc, & alia eiuſmodi coram iudice: rati nimirum fore, vt Ignatius præclarè ſecum actum exiſtimans, quòd imminens calumniæ periculum euaſiſſet; tam eluſtri præſertim accepta ſatisfactione proinde quieſceret. At ille multa ac magna quæ ad iuuandam Eccleſiam pertinerent, mente ac cogitatione complexus; veritusque ne ſi quid ſuſpicionis incommodæ, aut ſi qua dedecoris nota naſcenti Societati adhæreſceret, vel om-
nes in

hes in poſterum ipſius conatus irritos redderet, vel certè magnū rebus gerēdis impedimentū afferret, à Præfecto etiā atq; etiā poſtulare, ne fictæ aduerſariorū palinodiæ fidem haberet: eos quippe alia tum ſermonibus, tū per epiſtolas longè lateque vulgaſſe, ac quæ tunc ad tempus accommodata, iudicij metu perterriti dixerint. quæ niſi à magiſtratibus ritè cognita & quæſita publicè coarguantur, malo videlicet publico per ſummum nefas hęſuram in Societate magnam infamiam. proinde iure ſe poſtulare, vt in ſua dicta vitamque omnem diligenter inquirat; ſe ſuoſque ad cauſſam vſque cognitam in vinculis habeat, ac pro vt re ipſa compererit, ita pronuntiet. Hæc igitur, & alia id genus, Ignatius. Contra, aduerſarij, veriti ne ſi quæſtio perageretur, ingenti ſuo periculo ac damno paterent ipſorum artes atque mendacia; per ſe ſuoſq; omni ope contendere ac niti, vt Præfectus ab inſtituta cognitione deſiſteret. Iamque vtpote qui plurimum opibus & gratia poterant; in ſuam ſententiā non modò Præfectum, ſed Legatū etiam, qui Vrbi pro Pontifice ſummo cum imperio pręerat, Cardinalem Neapolitanum adduxerant. quinetiam ex ipſiſmet Ignatij ſocijs non deerant, qui, aduerſarijs iam à ſuſcepta actione deterritis, & ſponte cedentibus, non vltra inſtandum, vitandas lites, paci & quieti cōſulendum eſſe cenſerent. At verò Ignatius in poſterum longè proſpiciens, eoque iudicio non tam ſuam, quàm Chriſti Domini cauſſam agi prudenter animaduertens; nullis neque minis, neque promiſſis, nec ſuaſionibus de ſententia deduci ſe paſſus eſt. cumque omni ad eā rem conatu nō ſemel adhibito, propter aduerſariorū gratiā atque potentiā nihil planè proficeret; non dubitauit, cōſulto per ſacrificia preceſq; Deo, ad ipſiuſmet Pontificis maximi fidē opemq; confugere, qui Nicæa per eos dies, adulta iam ętate redierat, & in Tuſculano ſeceſſu valetudinis cauſſa morabatur. Facili ergo ad principē aditu, quo die venit, admiſſus Ignatius, Latino ſermone (quippe qui nondum ſatis Italicè noſſet) eidem ex fide retulit, quo conſilio à militari vita ſeſe ad animorum auxilium, atque ad litterarum ſtu-

dia tranſtuliſſet: ac dum rem Chriſtianam pro virili parte adminiſtrat, quoties, quot locis, quibusve nominibus accuſatus & abſolutus fuiſſet. Nuper etiam ab Hieroſolymitana peregrinatione bello prohibitum (quod Pontifex ipſe non ignoraret) ſe, ceteroſque eiuſdem inſtituti laborisque ſocios, qui ſe vitamque ſuam ad Chriſtianæ religionis amplificationem Sedi Apoſtolicæ mãcipaſſent, cùm maximè in vrbe Roma populum docere inſiſtunt, paratique in omnem quamuis arduam atque longinquam expeditionem, eiuſdem Pontificis reditum nutumque auidè præſtolantur; circumuentos repente iniquorum inſidijs, & ſummam in inuidiam non modò in Vrbe, ſed etiam apud remotas nationes adductos, ne id quidem à magiſtratibus obtinere poſſe, vt iacta in ſuos mores vitamque crimina in cognitionem vocentur. Sibi quidem propriæ vtilitatis & nominis rationem (quamuis ea per ſe negligenda non ſit) minus antiquam eſſe: ſed quoniam eodem iudicio & ipſorum exiſtimatio, & animarum ſalus agatur (omnium enim qui ad rem publicam accedant rationes, non veritate ſolum, ſed etiam fama niti) petere ſe & orare, ne grauetur pro ſua ſapientia ac poteſtate perficere, vt Præfectus Vrbis inchoatam quæſtionem primo quoque tempore peragat; ne in Vrbe totius æquitatis parẽte, cõtra paucorũ factionem opesque nullũ inopię ac ſolitudini pręſidiũ fuiſſe videatur. Sub hæc audita Pontifex bono eſſe animo iubet Ignatium; & collaudata (quod antea fecerat) ipſius & ſociorũ induſtria & pietate, Præfecto per codicillos imperat, iudiciũ vtique reddat Ignatio, cauſſam ritè cognoſcat, feratque pro veritate ſententiam. Et quidem hoc loco adeſſe mihi animis velim eos, qui Deum res humanas negligentem circa cæli cardines otiari, non minus ineptè, quàm impiè fabulantur. ex ijs quippe quæ conſequuta ſunt, nemo ſanus, paternam cæleſtis numinis curam ac prouidentiam in ſuos, non clarè perſpiciat. Cùm enim tota aduerſariorum actio ea maximè calumnia niteretur; Ignatium ſociosq; varijs locis iure damnatos, ambuſtosq; iudicij, flãma per dolum effugiſ-

ſe cum

ſe;cùmq; longum & operoſum eſſet,nemine præſertim neceſſaria in eam rem impendia ſubeunte,ex tam remotis diſiunctiſque prouincijs rei geſtæ ſeriem litteris conſignatam,teſtibusque firmatam ex forenſi formula petere;planè diuinitus factum eſt,vt quotquot in Italia,Gallia,Hiſpania Ignatij iudices extitiſſent,ſub ipſum ferendæ ſententiæ tempus Romam ferè omnes alius alia de cauſſa conuenerint. Ioannes Figheroa, quondā Archiepiſcopi Toletani Vicarius,is qui Compluti primùm de Ignatij fama capiteque cognorat, grauibus de cauſſis Neapolim à Cæſare miſſus,in reditu commodum Romæ ſubſtiterat. Venerat eodem è Gallia, Pariſienſis Inquiſitor Matthæus Ori, Dominicanus, apud quem Ignatius,vt ſupra dictum eſt, ſemel iterumque ab improbis fuerat accuſatus.Denique in tempore Gaſpar etiam Doctus à Venetijs adfuit,qui habitæ in ea vrbe in Ignatium quæſtioni præfuerat. Hi omnes in iudiciū adducti,aduerſariorū commenta detexêre,cum ſumma teſtificatione virtutis ac pietatis Ignatij.Præterea litteræ ciuitatum, apud quas Italia tota Patres aliquandiu vixerant, per idem tempus allatæ,magnum pondus ad illuſtranda ipſorum merita,&refellendas iniquorum calumnias attulêre. Iam verò Hercules quoque,ſecundus hoc nomine, Dux Ferrarieſium,qui Patribus familiariter vſus,iiſdēque peccata ritu Chriſtiano confeſſus,ex eorū etiam manibus corpus Domini ſumpſerat; libentiſſimè fecit non modò vt per epiſtolā,ſed etiam vt per legatum, perſpectæ ipſorū innocētiæ ac ſanctitati debitū teſtimoniū laudesq; tribueret.Quibus rebus adductus Vrbis Pręfectus, vrgēte pſertim Pōtificis iuſſu,quamquā aduerſarijs omni ſtudio contra nitentibus,deniq; ſua ſententia Ignatiū & ſocios omni non modò culpa,ſed etiā culpę ſuſpicione liberauit verbis ampliſsimis,eiuſq; ſentētię,ad vindicandā inſontiū famam, varias in prouincias teſtato deſcripta exēpla dimiſſa. quibus ex reb⁹ dici vix poteſt quātum Patribus vbiq; honoris & exiſtimationis acceſſerit. Atq; hac maximè ratione diu ſuppreſſa atque occultata veritas extulit aliquando ſeſe,ac malitia ſuperata, pro-

ceſſit in medium: quæque machinamenta diabolus ad teneram adhuc Societatem deformandam atque adeo præfocandam artificioſè parauerat, ea ipſa, moderante rem numine, in eius maximè decus & incrementa ceſsêre. At verò inſidiatorum longè diſſimilis fuit exitus. Nãque adminiſter conſceleratæ calumniæ Michaël, fraude patefacta (quemadmodum dicebamus) in exilium actus eſt: E ducibus verò (quos nominare hoc loco neceſſe nõ eſt) vnus paulo poſt iudicium graui correptus morbo, ſemet acriter ac dolenter incuſans cum inſigni facinoris deteſtatione diem obijt. alter, cùm deinde manifeſtis hæreticarum opinionũ indicijs teneretur, maturè ſibi fuga conſuluit, effigiemque ſuam pro ſe iudicibus cremandam reliquit. tertius eodem nomine comprehẽſus, & cognita cauſſa perpetuo addictus carceri, ad extremum tandem morte iam imminente reſipuit; eidemque animam agenti quidam è Societate ad vltimum vſque ſpiritum aſſedit; quæque illi tempori tribui ſolent, pietatis & caritatis officia præſtitit. Porrò Lutherianus ille concionator, qui totam conſpirationem ſcelusq; conflarat, intra catholicorum caſtra per fraudem aliquãdiu verſatus, cùm religionis ac pudicitiæ ſimulationem vltra ſuſtinere non poſſet, larua depoſita, palam fidei & continentiæ bellum indixit, atque ad optata hæreticorum luſtra popinaſque ſe contulit.

Ignatius & cæteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Caput IX.

HAC igitur falſæ accuſationis procella Ignatius ſocijque defuncti, primùm omnium (vt æquum erat) ingentes & vniuerſi communiter, & ſinguli priuatim egêre diuinæ clementiæ gratias: deinde, partim quòd aliqui ſubinde ad Ignatij inſtitutum aggregabantur, partim etiam quòd inaudierant, aliquot è ſuo numero varias in vrbes atque prouincias iam tum rogatu Princi-

pum

pum à ſummo Pontifice deſtinari; viſum eſt faciendum, vti de ſtabilienda quàm maximè ad Dei gloriam, ſalutemque animarum Societate primo quoq; tempore inter ſe conſulerent. ad eam quippe diem, communi tantũ officio ac pietate ducti, ſine certis & ꝓprijs legibus ac magiſtratibus vixerant. Ergo precationibus, ieiunijs, & ſacrificijs in eam rem quàm accuratiſſimè adhibitis, quotidianæ vitæ munera laboreſque ita partiti ſunt, vt diurna tempora Dei verbo, conſuetiſque functionibus; nocturna verò priuatis inter ſe colloquijs, & neceſſariç conſultationi darent. Prima igitur nocte quæſitum eſt, vtrũ Pontificis iuſſu digreſſi, prout ſe daret occaſio, ſuam quiſque ſine aliorum conſenſu vel reſpectu rem agere; an potius, quamquam corporibus locisque diſiuncti, animorum tamen conſpiratione, & meritorum communione, vt adhuc fuerant, ſic in poſterum coniuncti eſſe deberent. Dictiſque ſine variatione ſententijs, nullum fuit dubium, quin tam ſuauis, tamq; arcta ſocietas, Dei prorſus munere ex tam diuerſis moribus linguiſque coalita, omni conatu ſtudioque retinenda foret, tum ne qua Spiritui ſancto iniuria fieret, à quo diuinitus fuerãt in eam conſenſionem adducti; tum verò, ne concordiæ atque vnitatis bonum amitteretur, quo nihil eſt ad res magnas atque arduas moliendas, & obſtantia quæque perrumpenda, valentius. Cùm hæc & alia multa in eam ſententiam ingenti alacritate & gaudio ſpirituali pro ſe quiſque dixiſſet, magnopere incenſis ad mutuam caritatem & beneuolentiam animis, cœtus ille dimittitur. Proximo deinde conſeſſu de religione relatum eſt, placeretne ad vota duo Paupertatis, Caſtitatiſque ritè ſuſcepta, tertium perpetuæ item Obedientiæ adiungere, & è ſuo corpore eligere, qui cæteris ampla cum poteſtate præeſſet. In eam rem, quod maioris momenti videbatur eſſe, diem proferri placuit, ſpatiumque ſeorſum ſingulis ad deliberandum dari, atque interim inſtauratis precationibus & ſacrificijs, diuinæ ſapientię lumen opemque diligenter expoſci. Vt igitur eius conſultationis dies aduenit, omnium in vnum congruêre ſententiæ, quandoqui

dem Chriſtum Dominum ac magiſtrū ſibi pro viribus imitandum cuncti ſuſceperant, quoniam ille ſeſe perfectum atque integrum holocauſtum Deo parenti pro ſalute humani generis obtuliſſet, prorſus oportere vt ipſi quoque pro ſuo modulo Chriſtum effingerent: ac quēadmodum ſingulorum corporis bona per voluntariam inopiam, corpus ipſum per caſtimoniam Deo immolatum eſſet; ſic animus quoque ante cæleſtes aras per obedientiam ſpiritualis victima caderet, præſertim cū hoc ſacrificio nullum diuinæ maieſtati gratius aut ſuauius eſſe conſtaret. Ergo ſine controuerſia deligendum videri, cui omnes in terris tanquam Chriſto parerent; cuius in verba iurarent; denique cuius ſibi nutum ac voluntatem inſtar diuini cuiuſdam oraculi ducerent. Hiſce ita conſtitutis, deinceps quęſitum de huius ipſius poteſtate, vtrum certo dierum ſpatio definitam, an verò perpetuam eſſe oporteret. Perpetuam eſſe placuit omnibus, idq; cùm alias ob cauſſas, quas commemorare hoc loco neceſſe non eſt, tum verò vt negotia grauiora, quæ ad conficiendum non modò plenæ libertatis, verùm etiam lōgi fere temporis indigent; leniter, & ex animi ſui ſententia poſſet ad exitum ſine vlla trepidatione perducere. Additum ad hæc, vt Societatis candidati, cùm alijs experimentis, tum verò præcipuè ſpiritualibus exercitationibus, peregrinatione, & infimis publici alicuius valetudinarij miniſterijs probarentur. Itemque, vt qui Societatis inſtituta profiterentur, ij ad tria ſolemnia vota, quæ nobis cum alijs dicatis Deo familijs fere communia ſunt, quartum nominatim adiungeret; quaſcunque ad fideliū vel infidelium terras Chriſtianæ rei cauſſa Pontifici maximo ipſos mittere placuiſſet, eò ſine vlla tergiuerſatione, atque adeo ſine vlla non modò mercede, ſed ne viatici quidem petitione proficiſcendi: ac ſimul, concepta verborum formula ſeſe obſtringerent, puerili ætati per catecheſim erudiendæ; quòd eo remedio nullum fermè efficacius foret ad intemeratā fidem tuendā, ac prauę religionis prohibenda contagia. Hæc igitur & alia id genus nonnulla per eos dies ab Ignatio patribuſque decreta

ſunt

ſunt: eidemque Ignatio negotium datum, vt ea in ſummam redacta, Pontifici maximo primū Apoſtolica auctoritate ſancienda atque approbanda proponeret; deinde vt eadem ipſe poſtea per otium fuſius explicaret ordinaretque, & quàm accōmodatiſſimas ad Societatis vocationem & ſpiritum leges canoneſque perſcriberet.

Patres in varia loca Pontificis iuſſu diſcedunt. Cap. X.

SVB hæc fermè decreta, Pontifex maximus aliquot operarios ab Ignatio in varias agri Eccleſiaſtici vineas poſtulauit. Id noſtrę Societati fuit Apoſtolicę peregrinationis exordium. Ennio Verulano, S. R. E. Cardinali per eos dies cum ampliſſima poteſtate legatio Parmenſis obuenerat. Huic, Pontificis iuſſu, legationis comites, & rerum ſpiritualium adminiſtri duo, Petrus Faber, & Iacobus Laines ab Ignatio dati: Senas verò in Etruriam, Paſchaſius ad inſtaurandam ſacri cuiuſdam cœnobij diſciplinam ab eodem Pontifice miſſus eſt. In Aenariam ſeu Inarimem inſulam, pacificationis gratia non leuis momenti, Nicolaus Bobadilla: Brixiam in Cenomannos ditionis Venetæ, Claudius Iaius grauibus item de cauſſis abijt. Ac per idipſum tempus etiam in extremas terras primùm Societati patuit aditus. Braſilicam oram, & prætèrea quidquid inter inacceſſum olim Bonæ ſpei promontorium, vltimoſque Sinas interiacet maritimi tractus, Indo & Gange ſuperato, Luſitani, armatis claſſibus; ante annos aliquot ingenti auſu & labore, æquè fortiter ac feliciter aperuerant. neque Ioannē hoc nomine tertium Luſitaniæ Regem inſigni virtute ac pietate virum, vlla magis angebat cura, quàm vt barbaras illas nationes à miſera dęmonum ſeruitute ad vnius veri Dei notitiā cultumq; traduceret: atq; ob idipſum, quos in ea mitteret loca præcones Euangelij, & moribus & eruditione præſtantes, tota Europa impendio conquirebat. Eius rei conſcius Iacobus Gouea, is qui Pariſijs in ipſo virgarū periculo ſingularem Ignatij fidem virtutem-

que, ingenti cum admiratione cognorat, procul dubio ſtatuit, illum & ſocios ad Indicam expeditionē fore quàm accommodatiſſimos, quoniam quidem ab Hieroſolymæ acceſſu bello impediti, quemadmodum audierat, in Italia ſubſtitiſſent. Neque tamen quidquam eius conſilij ratus impertiendum Regi antequam ipſius Ignatij voluntatem exploraſſet; pro amicitia ad illum ſcribit, quàm libente Luſitaniæ Rege, quàm ſpatioſus bonorum induſtriæ pietatique campus in India pateat. ſibi quidem, quando illum & ſocios ab Hieroſolymitana curatione arceat bellum, ſanctiſſimis ipſorū ſtudijs prouinciam in primis aptam videri. Si conditio placeat, vltro ſemet apud Regem totius negotij fore interpretem pollicetur. Ad ea, cum gratiarum actione reſcripſit Ignatius, neque ſe, neque ſocios eſſe iam ſui iuris, quippe qui ſummo Chriſti Vicario ſemetipſi perpetuo nexu Obedientiæ mancipaſſent. proinde agendum eſſe cum Romano Pontifice. quidquid ille iuſſiſſet, id verò ſine mora facturos. Quo accepto reſponſo Gouea, cùm facilè ſperaret à Pontifice impetrari poſſe; rem totā Regi ſuo per litteras aperit, ipſumque exemplar epiſtolæ Ignatij ad eum mittit cum ſummis illius & ſociorū laudibus, etiā atque etiā ſuadens, vt eiuſmodi virorū opera potiſſimū vtatur, neu tam præclaram occaſionem elabi patiatur è manibus, cui ſimilem fortaſſe nullam ſit in poſterum habiturus. Haud incaſſum adhibita hortatio. quippe Rex & ſua ſponte iam incitatus, & Goueæ talis viri monitis & auctoritate permotus, confeſtim Petro Maſcareniæ, ſuo apud Pontificem maximum Oratori mādat mox in Luſitaniam redituro, det operā vt quàm plurimos ex Ignatij diſciplina ſecum deducat, Euangelij cauſſa mittendos in Indiam, eaque de re cum Ignatio quàm primum agat: ſi res cum illo minus procedat, omni conatu cum ipſo Pontifice tranſigat. vtique, ne ſine tali comitatu reuertatur ad ſe. Hoc tam ſeuero mandato legatus accepto, ſine cunctatione Ignatium conuenit, ac pauca præfatus (vt fit) conciliandæ beneuolentiæ; mandatum ſui Regis exponit, Patreſque minimum ſex

in miſſionem Indicam poſtulat. Ad quem ille ſubmiſſa oratione, tam honorifico Regis de ſe iudicio gratias cùm egiſſet, eadem fermè quæ ad Goueam reſpondit: quod ab ſe petatur, totum id è ſummi Pontificis voluntate imperioque pendere. qui tamen, ſi, quid ego ſentiam quæris (inquit Ignatius) vnum aut alterum fortaſſe tibi concesſerit, plures verò nequaquam. At ille cùm nihilominus in eodem poſtulato perſiſteret, Dei fidem & hominum teſtans, nuſquam operam collocari fructuoſius poſſe; tum Ignatius, quaſi futura præſagiens, familiari ac placido vultu: Deus, inquit, meliora, clariſſime orator. quippe ſi è tam exiguo numero, ſex vnam dumtaxat in prouinciam demas, quantulum, quæſo, reliquo terrarum orbi ſupererit? Neque tamen idcirco ille ab incæpto deſiſtit, quoniam Ignatium flecti poſſe diffidat, ad ipſum adit Pontificem, narrat quid ſibi ab Rege mandatum ſit, ſuppliciter etiam atque etiam obſecrans, ne in tam honeſta cauſſa, tamque pia, fruſtrari ſe, Regemque ſuum concepta peropportuni ſubſidij ſpe patiatur. Hic Pontifex, quamquam lætus ab vrbe Roma potiſſimum, vt par erat, peti ſacri Euangelij nuntios, & inſuper, tanto Regi, tamque de Romana Eccleſia bene merito gratificari vehementer exoptans; tamen, vt in tali negotio, ne videlicet ſeruis Dei ad omne paratis obſequium abuti pro poteſtate videretur (qua erat lenitate ac ſapientia vir) audito legato, rem ipſam probauit, de numero ad arbitrium reiecit Ignatij. Is proinde (ſanè quàm ægrè ferente Maſcarenia, neque tamen aſpernante quod datum eſt) poſt multas in eam rem fuſas ad ſuperos preces, quemadmodum antea ſignificauerat, duos dumtaxat glorioſo muneri deſtinauit; Simonem Roterigium Luſitanum, & Nicolaum Bobadillam, qui cùm idcirco Romam euocatus, grauiter iſchiade laboraret, neque legatus Regius maturo iam reditu exſpectare diutius poſſet; ægro Bobadillæ, ſibique vicem ereptam dolenti, Franciſcus Xauerius repente ſufficitur. Erat omnino laborioſa prouincia, iterque longinquum: &, cùm ferè nullam in ſpem reditus, tum verò in apertum

pæne quotidie vitæ diſcrimen. Sed quæ alios ab eiuſmodi conſilio retardaſſent, ea ipſa incitamenta fuère Patribus, cùm ſe quiſque tali ſorte præ cæteris beatum exiſtimaret. Ac Simon quidem parata in Luſitaniã naui celeriter anteceſſit. ac deinde Regis Luſitanię iuſſu, procerũque rogatu, quamuis inuitus, in eadem prouincia ſubſtitit. Xauerius autem, vti delatum ad eũ eſt, confeſtim exſiluit gaudio, datoque ſibi tempore vix quod ſatis eſſet ad laceram attritamque tunicam reſarciendam, & ſalutãdos fratres; cum legato poſtera die profectus eſt, immortales agens Domino gratias, quòd ſe denique voti compotẽ effeciſſet. Perpetuas quippe clades pereuntium ex ignoratione Dei, in vltimis regionibus, animarum, iam ante miſerari, & meſſis potiſſimũ Indicę magnitudinem crebris conſueuerat vſurpare ſermonibus. Quin etiam per quietem non ſemel erat ſibi viſus Aethiopem in humeros ſuſtuliſſe vſque adeo ponderoſum, vt ipſa oneris magnitudine excitaretur è ſomno mirè defatigatus, mẽbriſque omnibus dolens: continuoque rem omnem Iacobo Laini patefaciebat eiuſdẽ cubiculi ſocio. Hæc igitur fuère noſtris hominibꝰ Pontificię miſſionis initia: Patreſq; in varia deinceps loca profecti, maiorẽ in modum aucta Societate, inſtitutiſq; ſupplementi cauſſa, tota ferme Europa collegijs, domibuſve, res eas Deo duce atq; adiutore geſsère, quæ proprio, & quidem iuſto volumine ipſæ per ſe ad enarrandum indigeant.

Ignatius plebi fame periclitanti ſuccurrit. Cap. XI.

NEQVE verò Ignatio & cæteris qui remanſerant Romæ, negotium defuit. Erat annus à Virginis partu MDXXXVIII. inſignis annonæ caritate, ac per hyemem præcipuè tanta frugum inopia, vt paſſim iacentes in publico pauperes frigore fameque confecti, miſerandum in modum exſpirarent. Quo ſpectaculo commotus Ignatius, tãtæ calamitati ſibi omni ope ſubueniẽdum putauit. Iamque è Garzonij villa, cum ſuis in Vrbis

fre-

frequentiora loca migrauerat, laxiore ſibi ab amicis domo conducta ad circum Flaminium, in ea regione quę ſancti Angeli ad forum Piſcarium hodie dicitur. In eius igitur domus ampla cœnatione fœno ſtragulisque diſpoſitis, & in pauperum alimenta eleemoſynis vndique corrogatis in omnes partes dimiſit, qui in id hoſpitium, vt quemque periclitantem extrema inopia inueniſſent, vel inter manus, prout res ferret, vel geſtatoria ſella deueherent. Cùm ſtrenuè curaretur, adhibitis etiam vbi opus eſſet, adiutoribus baiulisque, breui numerus decumbentium ad quadringentos aſcendit. Hic verò, eodem Ignatio præſide ac duce, Patrum fratrumque ſeſe caritas ac virtus exeruit. Diluculo quotidie linteati omnes ad imperia accipienda præſto aderant. Inde ad ſua quiſque officia diſcurrere ſine vlla perturbatione vel tumultu; alij recens illatos pauperes clementer exuere, & calida elutis corporum ſordibus in lectulo collocare; alij aſſidere languentibus, eoſdemque amiciſſimis conſolari verbis. hi cibos aut domi excoquere diligenter, aut aliunde miſſos inſtruere, illi fercula inferre, & longa inedia propemodum enectis pretioſos liquores inſtillare: hi cubilia ſternere, illi ſcopis pauimenta purgare: deniq; certatim omnes munere ſuo ita fungi, vt præclarè teſtarentur, in minimis illis agnoſcere ſe Regem regum & dominum dominantium. neque verò corpora ſolùm egentium, ſed animi quoque eadem opera curabantur. Plurimi quippe rudes, Chriſtianę doctrinę pręceptis probè inſtituti, multi à turpi quæſtu, fraudibusq; deterriti, & quod caput eſt, ſacra omnes cõfeſſione expiati, ac pane cæleſti lõgo interuallo refecti ſunt. Deinde, vt aliqui conualuerant, ſuccedentibus inuicem alijs, cum tegumentis ad frigus arcendum, & certo pecuniæ ſubſidio mittebantur. Ea res per Vrbem vulgata, magnam populi beneuolentiã cõciliauit Ignatio. atque ad eã Chriſtianæ humilitatis caritatisq; officinã viſendã interdiu promiſcua turba, noctu verò etiã viri principes ventitabãt: ac tãta fuit exẽpli vis, vt quidã, cùm præſentes nõ ſuppeterent ſibi nummi, depoſitis illicò in vſus pauperũ veſtimen

mentis, domum ſeminudi reuerterint. Alij etiam ſanctâ æmulatione incitati, eiuſdem conditionis homines, quorum non deerat paſſim copia, hoſpitio ſuſceptos benignè curarunt. Multi præterea proceres, in glorioſi operis perfectionem, Ignatio pecuniæ ſummam vltrò detulére non leuē. Qua in re Margaritæ Auſtriacæ Caroli V. filiæ, Octauio Farneſio nuptæ, Placentinorum & Parmenſium hodie Duci, pietas ac beneficentia vel in primis enituit. Atque eius pecuniæ, cùm Ignatius intelligeret, ſe vel maxima eorum qui contulerant voluntate, partem aliquam in ſuas & ſuorum neceſſitates erogare poſſe; tamen tanta fuit religione vir, vt ne obolum quidem niſi in externorum pauperum commoda inſumpſerit, relatis in codicem accuratè nominibus, vt omnium prorſus ratio conſtaret. Atque hunc maximè in modum labor ad exactam vſque hyemem ſecunda ciuitatis admurmuratione perductus. ac vere demum ineunte, frumenta partim ab ijs qui ſuppreſſerant, ſponte prolata; partim à magiſtratibus aliunde conuecta ſunt. Ea re non mediocriter annona laxauit; grauique perfuncta periculo plebs, Deo adiuuante, ad ſolitos quæſtus & opificia rediji.

Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII.

INterea, cùm ad Ignatium ſtudio religionis aliqui ſubinde ſe adiungerent, nequaquam immemor ille, quod ad Societatem confirmandam attinebat, negotij paulo ante ſuſcepti; quidquid à publicis occupationibus otij datum eſt, in eam ipſam rem diligentiſſimè contulit. ac primùm totius inſtituti formulam (fuſius poſtea explicandā) ad certa capita dilucidè redegit, ac breuiter. deinde nactus opportunitatem, quod Pōtifex maximus per autumni ferias è turba negotijsque Tibur ſeſe recéperat,

petat eam formulam auctoritate Apoſtolica ſanciendā eidem Pontifici ſuppliciter obtulit per Gaſparem Contarenum Cardinalem, de quo ſupra dictum eſt, ob egregiam virtutem ſapientiamque Principi in primis acceptum, noſtrique ordinis amiciſſimum. quam ille vbi perlegit; confeſtim; Spiritus, inquit, Dei eſt hic. ac multa prętera in eam ſententiam adiunxit, quare confideret recētem huiuſce manipuli ardorem, tali tempore diuinitus excitatum, afflictis Eccleſiæ rebus non leui tum præſidio, tum ornamento futurum. Verumtamen, vt in tanta re ne minus conſulte quidpiam ſtatuiſſe videretur, totum negotium delegauit tribus viris è ſacro Collegio Cardinalium, apud quos minimum loci fore putauit gratiæ. In ijs fuit Barptolemęus Guidicionius Lucenſis, vir diuini humanique iuris apprime peritus, idemque nouarum religionum adeò non amicus, vt de ijs ad certum numerum redigendis librum etiam conſcripſiſſe dicatur. Is, præiudicata iam cauſſa, collegas nequaquam propenſos in Ignatium, facilè in ſuam ſententiam adduxit, certamque propemodum confectamque rem, conſilio & auctoritate ſua pæne diſcuſſit. Quod vbi ſenſit Ignatius, parum præſidij ratus in hominibus eſſe, ad opem diuinam de more confugit. ac præter ieiunia, ſupplicationes, cæteraque ad numen propitiandum adhiberi ſolita, cæleſtes inſuper hoſtias eo tantùm nomine per ſe & per amicos immolauit ad tria millia. qua procuratione, intra finem anni vertentis, cùm cæterorum, tum præcipuè Guidicionij ita immutata voluntas eſt, vt cùm de multitudine religionum cohibenda idem quod antea omnino ſentiret, huic tamen refragari ſe vltra negaret poſſe, diuino videlicet monitu, & occulta ſpiritus operatione vehementer inſtinctus. Ita, qui diu valde anxios habuerat Patres, eorumque ſpem varijs fruſtrationibus propemodum extinxerat, idem vnà cum cæteris collegis repente placatus ac fauens, rem vltrò ſuſcepit, commendauitque Pontifici, Tibure denuò commoranti; qui libentiſſimo animo & Societatem ipſam, & Societati inditum nomen rite ſancteque approbauit V.

Non.

Non. Octobris, anno MDXL. idque teſtatum voluit eſſe publicis litteris eodem die locoque datis; cum eo tamen, vt in vniuerſum ſocij ne plures ſexaginta numerarentur. Ea videlicet fuit nouellæ Societatis quædam quaſi probatio. ſiquidem triennio poſt, cùm varijs locis atque prouincijs Deo aſpirante conſtaret egregius operae fructus; ab eodem Pontifice limes ille omnino ſublatus eſt, liberumque Ignatio & ſucceſſoribus relictum, cuilibet petenti Societatem dare. quod item apparet diplomate dato pridie Idus Martias anno MDXLIII.

Præpoſitus Generalis creatur Ignatius. *Cap.* XIII.

IGitur poſt multas difficultates approbata denique Societate; gratię primùm (vt æquum erat) actæ ſuperis, quorum benignitate res bene feliciterque vertiſſet; deinde, quoniam in dies à Pontifice miſſio Patribus imminebat; è ſuo corpore Præpoſitum Generalem (ſic enim qui cunctis pręeſſet appellare placuerat) primo quoque tempore deligere viſum eſt. Societatis autem ſtatus per id tempus erat eiuſmodi. Franciſcus Xauerius & Simon Roterigius in Luſitaniam erant profecti. Petrum Fabrũ Cæſaris legatus Ortizius ad Vormatienſem conuentum Pontificis permiſſu in Germaniam adduxerat. Iacobus Laines Parmæ, Claudi⁹ Iaius Brixiæ, Senis Paſchaſius agebant. In Brutios Nicolaus Bobadillã diſceſſerat. Cum Ignatio Romæ duo dumtaxat è Patribus verſabãtur, Salmeron, & Codurius. tyrones verò qui nomẽ dederant Societati, partim apud Ignatium erant, partim ſtudiorum cauſſa ab eodem Pariſios miſſi, neceſſaria ad bellum ſpirituale arma enixè parabant. quidam etiam ad res domeſticas componendas in Hiſpaniã profecti; & concionibus iam tum, & colloquijs, ingenti hominũ approbatione, Societatis nomen longè lateque vulgauerant. Hoc Societatis ſtatu, cùm Præpoſiti eligendi tempus adeſſet, Patres, qui quidem in Italia erant, per litte-

tas moniti, quod rei Chriſtianæ commodo facere poſſent, creandi Præpoſiti cauſſa ad Vrbem accederent; ſub initiū Quadrageſimæ anni MDXLI. cōuenêre omnes, vno dempto Bobadilla, quem in oppido Biſiniano tum maximè res gerentem, abduci rurſus ab opere Pontifex noluit. Is & cæteri qui longius aberant, ſuum quiſque in ſchedula ſuffragium rite obſignatum, partim in diſceſſu reliquerant Romæ, partim deinde miſêre incluſum epiſtolis. Ac pŕimū tridui ſupplicatio indicta, vetitumq; inter ipſos de Præpoſiti electione colloquium eſt. deinde coniectis in vrnam ſchedulis, triduum inſuper continuatæ preces: ac ſeptimo denique die legitimè extractis recitatisq; ſuffragijs, Prępoſitus declaratur Ignatius, nemine præter ipſum Ignatium diſcrepante: namque is conſulto, ne vnum nominatim ex omnibus deligendo, cæteros quodammodo notaſſe videretur; in ſchedula ſcripſerat, ſe ad eum accedere, in quem plurima ſuffragia conuenirent, vno ſe dumtaxat excepto. Igitur explorata iam numinis voluntate, ad Ignatium venerabundi accurrunt Patres. at ille, parendi nimirum longè quàm imperandi cupidior, ſeuero vultu iubet eos abſiſtere, negatque ſe munus viribus impar ſuis vlla ratione ſubiturum: multaque ſeriò diſputat, cur alium potius quemlibet ſibi ſufficere debeant. Sed videlicet quibus rebus putabat voluntates Patrum aliò poſſe transferri, eæ ipſæ vel maximè ſtudia eorum incendebant. nihil enim ad conciliandos homines æquè valet, atque animi moderatio atque ſubmiſſio. quo factum eſt, vt nihil eorū quæ ad munus detrectandum Ignatius afferebat, aliquandiu non modò ad animum admitterent, ſed ne ad aures quidem. Sed poſt multam denique altercationem ægrè Ignatius tenuit, vt amplius in tertium diem obſecratione protracta, rurſus in ſuffragium iretur. quo die cùm idē prorſus omnium conſenſus exſtaret, neque iam locus tergiuerſationi videretur eſſe, tum Ignatius: Quādoquidem vos in me potiſſimū eligendo perſtatis, inquit, ego autem, meæ conſcius infirmitatis, veſtro iudicio ſalua religione aſſentiri nequeo; reliquum eſt, vt huiuſce

contro-

controuerſiæ arbitrum deligamus eum qui mihi à con-
" feſſionibus eſt; quoque, vt ſcitis, vtor diuinæ voluntatis
" interprete. (is erat ante conditam Societatem frater qui-
" dam Theodoſius ex ordine Minorum, cœnobij quod ad ſancti Petri in Monte aureo, qui fuit olim Ianiculus, appellatur.) Quod, ne fruſtra diutius tenderent Patres, eò facilius conceſsêre, quòd minimè dubitabant, quin ipſorum ſuffragij prærogatiuam ille quoque ſua ſententia comprobaturus eſſet. neque eos fefellit opinio. Cùm enim rem totam ad eum detuliſſet Ignatius, imbecillitatem ſuam corporis animique commemorans, dein etiam atque etiam obteſtans, vt ſe tanto onere leuatum vellet; ille cognita re tantum abfuit vt precibus Ignatij cederet, vt etiam obiurgauerit hominem, quòd, tam explorata diuina voluntate, Spiritui ſancto diutius reſtitiſſet: & ſimul, ne diſſimulationi eſſet locus, vltrò adijt Patres, ac de ſuo reſponſo certiores fecit. Quibus rebus denique victus Ignatius, omni ſpe in vno Deo rei bene gerendæ repoſita, dedit manus, diemque conſtituit x. Kal. Maij, quo die ad auxilium diuinum implorandũ, præcipua ſeptem Vrbis templa ſimul omnes obirent, & in diui Pauli potiſſimum (quoniam eius maximè Apoſtoli veſtigia ſequerentur) ſolemni profeſſione ſuæ religionis vota ſuſciperent. Vt igitur ea dies adfuit, in eo tẽplo ad ſacellum beatæ Virginis, vbi tum Euchariſtia cuſtodiebatur, quod ſacellum ad imos gradus eſt aræ maximæ, ſub ipſam cœleſtis panis communionem, ipſe primùm qui ſacrificabat Ignatius, tum cæteri ſua quiſque vota clara voce de ſcripto ex Apoſtolici diplomatis formula nuncuparunt. deinde ſumpto ex Ignatij manibus corpore Domini, poſt gratiarum actionem, ſacratiſſima eius ædis loca religiose cùm adijſſent; circa aram maximam ſub qua Petri, & Pauli Apoſtolorum oſſa condita ſunt, cuncti conſiſtunt, flentesque præ gaudio, & ſuauiſſimè amplexantes inter ſe, gratulãtur denuò ſuperis, quòd cæptis adfuerint, ſuamq; Societatem arctiori vinculo colligarint: deinde reliqua tẽpla pari lætitia ac pietate circumeunt. Quibus rebus ingenti omniũ conſenſu

& conſpiratione peractis, magiſtratum Ignatius inijt: ac primùm omnium, ad conſtituendam domeſticam diſciplinā adiecit animum, quę digna tali inſtituto, digna Chriſtianæ Philoſophię profeſſoribus haberetur. Itaque ad cæteros prouocandos, atque ad iacienda in tyronum animis veræ humilitatis fundamenta, in ſordidis culinæ miniſterijs aliquandiu verſatus eſt ipſe, tanta cū alacritate ac diligentia, quaſi tū primùm ad ſuam ipſius emendationem, vitæ ſpiritualis curriculum eſſet ingreſſus, neque tamen interea grauioribus negotijs deerat; temporibus ita diſtributis, vt quantum liceret, vtrique muneri ſatisfaceret. accedebat ad hęc; ſummus paupertatis amor, ſumma in victu cultuque frugalitas: præterea in ſingulorum officijs exigendis, erratiſque puniendis admirabili miſta lenitate ſeueritas: in ſubleuandis verò omniū & animi & corporis neceſſitatibus, cura & vigilātia pluſquāpaterna. cumque ad ea caritatis officia, prout res poſtulabat, opportunas inſuper adhortationes & publicè & priuatim adhiberet; haud ſanè difficile fuit, in animos, recētiſſimo tū Societatis ſpiritu, ſpōte incenſos officio ac religione, eos mores eamque viuendi rationem inducere; vt (ſi cæleſtibus terrena comparare fas eſt) intra illa tecta parieteſque, angelorum in humanis corporibus quidam conuictus videretur eſſe, nullę tum querimoniæ, nullę detractiones, nulli ſuſurri, quibus incommodæ ſuſpiciones excitantur, & diſiunguntur animi; ſed acerrimum ſui cuiuſque deprimendi ſubmittendique certamen; in ſuperiorum iuſſis excipiendis exſequēdiſque alacritas ingens; mirus in communicando interpretandoque candor atque ſimplicitas; oculorum ac ſenſuum intenta cuſtodia; ſtudium precationis ac ſolidæ virtutis ardens; quæque ex his rebus neceſſariò prouenit, admirabilis in magna nationum, ætatum, ingeniorum varietate concordia. Itaque cōiectis, vt fit, omniū oculis in ordinem nouum; breui non ad noſtros tantū, verùm ad externos etiā, ſalutaris exēpli manare vtilitas cępit. Adoleſcēs quidam, egregijs naturæ adiumētis, è Septentrionali plaga Romā aduenerat, non modò Lutheria

na tabe infectus ipſe, verũ etiam mirè cupidus eiuſdem lõgè lateq; vulgandę. Is cùm ex occaſione ſeſe in hominũ cætus insereret, verbisq; venenatis clericorũ vitam ac mores ſummam in inuidiam vocaret primùm, deinde abductis à ſacerdotum reuerentia mentibus praua dogmata sẽſim inſtillare quotidie pergeret; patefacta re, iuſſu magiſtratuũ comprehenditur, qui cũ & ipſi per ſe, & ſacræ Theologiæ magiſtris adhibitis, illum ab opiniorũ inſania reuocare fruſtra conati eſſent; ne quid intentatum relinquerent, ætatem & ingenium miſerati, prius quàm in eum lege ageretur, accerſito Ignatio rem totam exponunt. quoniam ipſorum neque adhortationes, neq; minæ proficiant; habeat illum aliquandiu apud ſe, videat etiam atque etiam vt errantem ouiculam ad Eccleſiæ caulas aliqua ratione traducat. Ille clementer acceptum hæreticum domum adducit. neq; verò ſapientes iudices fruſtrata ſpes eſt. ſiquidem adoleſcens ab Ignatio ſocijſque amiciſsimè habitus; eorũ dictis, factis, & inſtitutis accuratè obſeruandis paulatim affici atq; immutari Dei beneficio eſt cæptus; & quã antea reſpuerat medicinam, libentius in dies accipere: ac demũ perſeuerantibus Patrũ officijs, & diligentiſsima curatione, eò proceſſit res, vt euulſis lethalium dogmatum fibris, priorem pertinatiam gemebundus agnoſceret: nec antè à ſalutari incæpto deſtitit, quàm voluntaria abiuratione deteſtatus errores, ingenti bonorũ tum admiratione, tum gaudio, cum Eccleſia ſancta in gratiam redijt. Is deinde, quærentibus viris grauibus cur qui antea tot machinis oppugnatus peruicaciſſimè reſtitiſſet, Ignatij deniq; & Patrũ hoſpitio & conſuetudine vinci ſe paſſus eſſet; ſine cunctatione reſpondit, ſe illorũ non tam diſputationibus argumẽtiſque (licet in eo quoq; genere valerent plurimũ) quàm ſpectatæ ſanctitati virtutique ceſsiſſe: quod ita apud ſe propè neceſſariò ſtatuiſſet: à tam incorruptis moribus, tanta pace atque concordia, tam bonis operibus rectam in Deum fidem abeſſe nullo modo poſſe. Quę res documento erit hominibus noſtris; licet ad conuertendas ad Chriſtũ animas ingenij ac doctrinę præſidia requirantur,

tur, tamen conſpecta vitę morũque innocẽtia plus multo quàm litteris aut cõcertationibus profici. Alius quidã, filius familias, deſertis liberalib⁹ ſtudijs, ac repudiata omni diſciplina, prorſus indomitus & effrænis, cùm neque à parentibus iam, neque à magiſtris regi vllo modo poſſet: Ignatio traditur. cuius lenitate, itemque cæterorum Patrum præceptis atq; inſtitutis accuratiſſimè excultus, poſita paulatim ferocia petulantiaque; cunctis admirantibus ita pudicos modeſtosq; induit mores; vt vix minimũ in illo vitium reprehenderes. Multi præterea omnium ætatum, atque ordinum, quos præceps in omnem licentiam natura cupiditaſque corruperat, Ignatij conſuetudine exemplisque incitati, collegêre ſeſe, atque ad bonam frugem Deo adiuuante rediêre.

Generalis Ignatius denuò Catechiſta munere fungitur. Cap. XIV.

PER eos dies nomen Societati dederat è Pontificia familia Petrus Codatius Laudenſis, vir honoratus, & opulento ſacerdotio præditus. Is, diuino prorſus inſtinctu, diuitijs & commodis omnibus propter Chriſtum abdicatis, Matthæ munus in Societate ſibi vltrò depopoſcit, & egregiè præſtitit; in alimenta Patrum (erat autem Vrbe tota notiſſimus, & apud principes gratioſus) eleemoſynis vndique corrogandis. quæ res Ignatium & ſocios magna moleſtia liberauit; quippe quos in ſpiritualem proximorum ſalutem omni ſtudio intentos, temporariæ curæ ad eam diem valde impedierant. Eiuſdem Petri opera templum etiam proprium Societas nacta eſt ſanctæ MARIAE à Strata, non ſatis amplum illud quidem, aut commodum, ſed tamen in celeberrima Vrbis regione, & ad Societatis functiones in primis idoneum: cuius loco, dum hæc ſcriberemus, Alexander Farneſius Cardinalis, Pauli III. Pontificis maximi nepos, ædẽ nomini IESV magnificentiſſimam regio ſumptu exſtruebat. Ei templo deinde

adiuncta domus eſt, quam hoc tempore Patres incolũt, Philippi Archinti beneficio, Salaſſiorum Epiſcopi, qui tum Pontificis vices in diœceſi Vrbana gerebat, viri de Societate vniuerſa in primis optimè meriti. In eo igitur templo Ignatius, profeſſionis lege, ſex & quadraginta diebus Chriſtianæ catecheſi operam dedit è loco ſuperiore, magna & aſſidua non modò plebis, verùm etiam præſtantium virorum frequentia: prorſus, vt quidam ex optimatibus palam gloriarentur, beatoſque ſe ferrent, quòd nullam omnino ex Ignatij concionibus omiſiſſent. Agendi autem rationem ſequebatur eiuſmodi. Fidei præcepta, & myſteria cognitu neceſſaria, primùm ad vulgi captum explanabat, iterabatque, vbi opus eſſet, eadem ſæpius: deinde opportunis digreſſionibus certos interim locos tractabat fuſius, non tam ad ingenij vel doctrinæ oſtentationem, quàm ad pietatem excitandam, populumque permouendum accommodatos. idque tam veris grauibuſque ſententijs, tam ardenti vultu oculiſque, vt diuini amoris ignem vndique ſpirare videretur, minimè fucatæ eloquentiæ vir, nec in ſingulas voces numeroſque ſolicitæ, ſed ingenti animo, prout impetus tulerat, ſua ſenſa proſequentis. Itaque perorationem eius, non ineptus populi plauſus, aut ſtulta facundiæ commendatio ſequebatur, ſed alta ſuſpiria gemituſque, & anteactæ vitæ deteſtatio ſalutaris: vt vel defixis humi oculis, triſtes ac ſibimet irati diſcederẽt, vel etiam illicò ſeſe ad ſacerdotum pedes abijcerent confitendi cauſſa, tanto cum fletu atque ſingultibus, vt linguam ſoluere, aut vocem in verba formare vix poſſent.

Societas augetur, diſtribuuntur prouinciæ. *Cap. XV.*

INTER hæc Societas maiorem in modum creſcere, ſublatiſque Pontificis decreto cancellis quos initio idem Pontifex (vt dictum eſt) illi probandæ præfixerat, multi certatim ad militiam ſpiritualem Ignatio dare nomina. Cumq;

noui ordinis fama, bonusq; odor inſtituti operis manaret quotidie latius; Patres varijs orbis terræ locis vehementer expetebantur. Itaq; ab Romana domo tamquã à metropoli, diſiunctiſſimas in regiones, ciuitatum Regumque inuitatu miſſæ coloniæ; domusque vel collegia ingenti approbatione conſtituta: primùm omnium in Luſitania, atq; adeò in ipſamet India, ſumptu ac munificentia Regum Luſitaniç; tum aliorum pietate in Hiſpania, Gallia, Germania, Italia. ſed cùm aliæ pleræque nationes auidè Societatem amplexç ſunt, tum verò Sicilia & inuitauit perhonorificè, & permiſſu Pontificis maximi acceptam, in primis copioſè ac benignè tractauit; adnitente præſertim Ioanne Vega Hiſpano (qui regnum illud pro Cæſare adminiſtrabat) præſtanti non minus religione, quàm prudentia viro; cuius, etiam antea, dum Romæ legatus Cæſaris ageret, plurima & maxima in Ignatium & ſocios egregiæ cuiuſdam beneuolentiæ documenta cõſtiterant. Itaque tam latè iam fuſa Societate, non modò collegijs domibuſve rectores præficere, vt antea, ſed etiam Prouinciales præpoſitos quos appellant, cum ampla poteſtate in ſingulas nationes deſcribere coactus Ignatius eſt. Ac primùm Luſitaniæ prç poſuit Simonem Roterigium, deinde Hiſpaniæ Antonium Araozium Cantabrum, Italiæ Iacobum Lainem, Indiæ Franciſcum Xauerium, Germaniæ Petrum Caniſium, Galliæ Paſchaſium Broetium, alijsque deinceps alios. Nam vrbanam prouinciam, niſi ſi quando grauiori valetudine premeretur, ad extremum vſque ipſe adminiſtrauit. Interea de Societatis vniuerſæ progreſſu mirè ſolicitus, à ſingulis Prouincialibus per litteras penſum exigere; vnicuique mãdare diligẽtiſſimè quæ è re communi eſſent: Romæ verò, præter domeſticæ diſciplinæ curam, de qua dictum eſt, cæterasque functiones, multa & grauia quæ ad incrementum ac defenſionem catholicæ fidei pertinerent, partim cum ſummo Pontifice, Cardinalibus, Legatisque Principum coram, partim etiam cum ipſis Regibus atque Principibus per epiſtolas interpretes agere. Accedebat ad hæc, ſolicitudo ingens,

OF THE

atq; indefeſſus labor in ſubleuandis pauperũ difficultati bus;orborum orbarumque educatione ac pudicitia procuranda tuendaque,& perditis mulierculis à turpi quæſtu ad frugem & continentiam traducendis.

Variæ in Ignatium tempeſtates excitantur.

Cap. XVI.

QVibus ille rebus dum Chriſti cauſſam agit intrepidè, multorum, vt fit, odia ſimultateſque contraxit. In iis aulicus quidam (cuius nomini parcitur) eo tempore potens & gratioſus, cùm abductã à ſe mulierculam, quam miſerè deperibat, & in malè nuptarum, vt appellant, cœnobio collocatam ferre non poſſet: ſæuiore in dies concepta rabie, quam libido & amor incendebat, ita demum exarſit: vt pæne furere videretur. ac primùm, facta manu, feneſtras cœnobij lapidibus petere, cuſtodes infeſtare, minari: deinde in Ignatium auctorem, & ſocios, in circulis cætibusque omnia maledicta conferre, quin etiam ex occurſu probris & contumeliis eoſdem inceſſere: denique ad eos funditus euertendos improbiſſimas in ipſorum vitam calumnias diſſipare: quæ domos primum nobilium circumlatæ, celebrataeque ſermonibus (quos partim prona in deterius perſuaſio, partim væſani illius artificium dolorque excitabat) ad Cardinales etiam, atque adeo ad ipſum Pontificem peruenerunt. Igitur vulgus, vt eſt pluma & folio leuius, quos nuper ſumma cum approbatione ſuſpexerat, eoſdem repente contẽnere, & acerbiore in dies odio exſecrari, & ſingulorum caput dira imprecatione defigere; prorſus vt iam non modò cum proximis agere, ſed ne pedem quidem ianua tutò efferre poſſent. Principes verò, licet magna ex parte fictas criminationes putarẽt, tamen rati ſubeſſe profectò neſcio quid, quod tantæ inuidiæ flammam foueret; vel immutata, vel certè labefa-

ctata

ſtata in Ignatium voluntate videbantur. At Ignatius, quamuis à ſua ſuorumque conſuetudine multos abduci non ſine rei Chriſtianæ iactura cerneret; tamẽ ratus mitigari hominis ferociam poſſe, primò rem diſſimulare, atque adeo officijs cum improbitate certare: deinde vbi malum ſerpere quotidie latius, & ipſa patientia corroborari audaciam ſenſit; non tam priuato dolore, quàm rei publicæ detrimento permotus, ad Summum Pontificem adijt, ab eoque ſuppliciter impetrauit, vt criminum, quæ ſibi ſuiſque denuò obijcerentur, acre iudiciũ exerceretur ab Archinto Vicario, & Franciſco Michaëlio Vrbis præfecto. Ij, citatis omnibus ad quos criminum vel ſuſpicio vel conſcientia pertinebat, ac per diligentem inquiſitionem calumniatoris fraude comperta, Ignatium & ſocios non modò abſoluerunt lata ſententia, ſed etiam debitis laudibus & honore verborum extulerunt, increpito valde aduerſario, pœnaque propoſita non leui, niſi à petulantia maledictiſq; deſiſteret. nam, ne grauius in eum animaduerteretur, Ignatio in primis deprecatore perfectum eſt. ita, quod antea ſemper, tum quoque Ignatij ſanctitatem illuſtrauit hominum iniuria: & Deo duce, virtus ac veritas, dum violatur, effulſit. Iiſdem ferè inſidijs poſtmodum appetitus Ignatius eſt à ſacerdote quodam, qui cùm domum catechumenorum adminiſtraret, ferre non poterat in ea regenda familia maiorem à loci præſidibus Ignatij rationem haberi, quàm ſui. Sed miſer, Ignatio ſilente ac pro eodem orante, breui perfidiæ pœnas dedit. atrocibus enim anteactæ vitæ ſceleribus iuſto Dei iudicio patefactis, quæ ad eam vſque diem aſturè ſuppreſſerat; ſacerdotio ſpoliatus, & perpetuo carceri addictus eſt.

Regimen fœminarum à Societate depellit Ignatius. *Cap.* XVIII.

INTEREA Eliſabetha Roſella Barcinonenſis, quæ Ignatij prima litterarum ſtudia fouerat, Societatis IESV coalitæ, & confirmatæ fama commota, Romam ex Hiſpania contulit ſeſe, partim vt Ignatium lōgo interuallo reuiſeret; partim etiam vt vnà cum quibuſdam alijs pijs fœminis ad normam illius atque præſcriptum ageret vitam. Atque Ignatius quidem, ſoſpitem aduentum mulieri de ſe optimè meritæ gratulatus eſt, & omnia officia detulit, quæ ſaluo religionis inſtituto præſtare poſſet: curam verò fœminarum ſuſcipere ſeſe negauit poſſe, plurimis grauiſſimiſque occupationibus impeditum. At illa nihil ominus inſtare; ſanctiſſima veteris amicitiæ iura teſtari; poſtulati æquitatem obtendere: denique vbi magis magiſque obfirmatum vidit Ignatium, ad aulicas confugit artes: atque vt erat nobili nata loco, per viros principes facile tenuit, vt Pontifex maximus Ignatio munus idipſum quod recuſabat, iniūgeret. Sed ea res magnum in Societatis commodum vertit, pręter ſpem: ac noſtros, non ſolùm in præſens, verùm etiam in poſterum à tam periculoſa prouincia liberauit. Etenim Ignatius, Pontificis iuſſu ea procuratione ſuſcepta, paucis diebus tantam difficultatem ac laborem ſenſit, dum querimonias mulierum audire, ſuperſtitiones euellere, inanibus & curioſis quæſtionibus reſpondere identidem cogitur; vt pæne plus ei negotij paucæ fœminæ, quàm Societas vniuerſa faceſſeret. Itaque licet Eliſabethæ, pro eius in ſe promeritis gratificari admodum cuperet, tamen reputans apud ſe, quantum ex huiuſmodi tricis detrimenti reſpublica pateretur, ſimul etiam cogitans fore vt harum exemplo aliæ deinceps religioſæ mulieres virginesve idem à Societate in poſterum expeterent; nequa-

quam ignarus quàm periculoſa, & ſuſpicionibus plena ſit ea conſuetudo; priuati officij rationem poſthabere communi vtilitati, ac totum hoc genus adminiſtrationis à Societate prohibere omni ratione conſtituit. Igitur adhibita (quod in omnibus grauioribus cauſſis faciebat) præparatione diligenti, imploratoque per iteratas preces & hoſtias cæleſti præſidio, ad Pontificem acceſſit, verbiſque ſupplicibus demonſtrauit, ex onere ſibi nuper impoſito, quàm exiguo cum fructu quantum laboris ac moleſtiæ pertuliſſet, ea ipſa re monitum quàm alien... ſit à Societatis inſtituto eiuſmodi præfectura, petere ſe & orare, vt non ab illis modò, ſed ab omnibus in perpetuum fœminarum collegijs gubernandis immunem Societatem eſſe iubeat; non defuturos aliorum ordinum idoneos homines, qui id munus libenter & cum fide obeant: ſibi quidem & ſuis, prouinciam videri minimè accommodatam. neque verò æquum eſſe, qui ſe ſe ad omnium gentium auxilium, ſine vlla regionum aut locorum exceptione, CHRISTI Vicario mancipauerint, eorum operam & induſtriam, non ſine graui communis rei damno, paucis regendis mulierculis implicari. Quibus rationibus ita permotus eſt Pontifex, vt ſupplicanti omnia largè ac prolixè conceſſerit. Itaque Societati ab eiuſmodi munere vacatio in perpetuum data, eiuſque vacationis auctoritas teſtata eſt trinis deinde litteris Apoſtolicis, quæ tempore procedente magno vſui fuêre noſtris hominibus ad eius generis pericula & moleſtias abigendas.

Honoribus in Societatem noſtram Ignatius aditum obſtruit.

Caput XVIII.

ATQVE ijs difficultatibus perfuncta Societas, proſperum Dei beneficio curſum tenere videbatur, cùm noua rurſus in eam coorta tempeſtas eſt, eò quidem grauior & periculoſior, quò in ſpeciem lenior blandiorque. In ijs, qui per Germaniam varijs locis Domini vineam excolebant, Claudius Iaius è primis Patribus vnus, virtutem & ſanctitatem ſuam cùm genti vniuerſæ, tum Romanorum Regi Fernando ita probauerat, vt eo Rex nullum prorſus ad curandas animas, atque ad paſtorale munus aptiorem exiſtimaret. Is pro ſua ſapientia cùm præclarè intelligeret, regni cauſſam cum cauſſa religionis ita eſſe coniunctam, vt quantũ de catholica religione detraheretur, tantũ de obſequio multitudinis, & de imperij maieſtate decederet; cõtra ſæuientem eo maximè tempore Lutherianam peſtem, velut vnicum remediũ, quàm optimos animarum paſtores & Epiſcopos omni diligentia conquirebat. Igitur vita functo per eos dies Tergeſtinorũ Epiſcopo, quæ ciuitas eſt Iſtriæ (cui tũ prouinciæ, quam dixi lues, propter vicinitatem Germaniæ imminebat) circumſpectis diligenter omnibus & perſonis & rebus, denique eccleſiam illam Claudio Iaio perſpectæ ſibi virtutis & doctrinæ viro tradere ac demandare conſtituit. Sanè, vt vulgo expetuntur huiuſmodi ſacerdotia, minimè timendum videbatur eſſe, ne delatum vltro præſertim honorem Claudius repudiaret: ſiquidẽ Tergeſtina cathedra cùm in primis eius regionis ampla & honorifica eſt, tũ verò (quod potiſſimum hodie quæri ſolet) vectigalibus haud ſanè contemnẽdis inſtructa. Verumtamen Rex, ne quid inſcio Claudio cũ Põtifice maximo ea de re tranſigeret; primùm omniũ [illegible]teras ad ipſum Claudiũ dat, Tridenti per id tempus rei

Chri-

Chriſtianæ cauſſa commorantem, ac nihil cogitantē minus: quarum erat ſententia, Tergeſtinum gregem orbū ſpirituali cuſtode, circumquaque frementibus lupis, in maximo verſari diſcrimine; dignam eſſe vigiliam caritate Iaij, ſtudioq; hominum ſeruandorum; petere ſe, vt ſi à Pōtifice maximo id ei muneris oneriſve imponatur, ne recuſet ſubire; & populo vtilem, & ſibi gratam operā vehementer fore. Perculſſus inopinata re Iaius, primò cohorruit: non quò deteſtandum quid ſibi oblatum putaret, ſed quòd Epiſcopus, qua curam gerit animarum, diuinam pæne virtutem, & omnibus numeris abſolutam poſtulet ſapientiam: qua gradus honoris eſt (& quidem ad continendam in officio multitudinē fermè cū ſplendore opibuſque coniunctus) à ſpiritu humilitatis ac paupertatis, quem profitetur Societas Ieſu, vehementer abhorreat. deinde, vt ſe ſe ex pauore collegit, fuſus in preces lacrymaſque, etiam atque etiam obteſtatus eſt Deū) vt à ſe tantum diſcrimen auerteret; neu ſe primum quaſi ianitore ſpecioſos titulos honoreſve in Societatem ad id tempus intactam inuehi fineret. tum reſcripſit ad Regem, multis rationibus ei ſuadens, vt tam honorifico iudicio decoraret alium digniorem, longè imparem ſuam imbecillitatem eſſe oneri: ac demum ita concluſit epiſtolam, vt omiſſis ambagibus, quod petebatur, præcisè negaret. Quæ res iam ſatis incenſum ſtudium Regis, multò vehementius inflammauit, quòd ita ſtatueret, tātam in ſumma virtute & eruditione modeſtiam, nequaquam priuatæ vitæ quaſi tenebris deliteſcere, ſed in editiſſimo faſtigio, vt luceret omnibus, collocari oportere. Ergo cùm ex litteris Claudij diffideret, vllis aut precibus aut promiſſis flecti eius animum poſſe; per Pontificem ipſum, inconſulto vltra Claudio, rem conficere ſtatuit. Ad eum igitur quàm accuratiſſimè ſcripſit, quanto in periculo Tergeſtina ciuitas verſaretur Epiſcopo deſtituta: ſe quidem pro ſua parte diligenter circu[...]aſſe, quem nominaret aptum ei muneri; nec vl[...] [...]ueniſſe aptiorē Claudio Iaio, Societatis Ieſu preſbytero, cuius innocentiam doctrinamque exquiſitam

pla-

plurimis rebus eſſet expertus; ſed fruſtra per litteras tentaſſe eius animum, in ſtudio Chriſtianæ humilitatis ita defixum, & ab honorum inſignibus admittendis vſque adeo alienũ, vt niſi pro poteſtate cogatur, nulla ſit ſpes laborantis illius eccleſiæ tã opportuno præſidio ſubleuãdæ. proinde ſuppliciter ſe etiã atq; etiã orare & obſecrare, vt Claudiũ pro imperio iubeat, delata ſibi gubernacula munusque ſine tergiuerſatione recipere, quoniam vt quiſque de ſe ipſe minimè alta ſentiat, ac proinde ſtudio ſe lateat, ita eccleſiaſticis functionibus & ipſo epiſcopatu digniſſimus ſit. Hæc igitur, & alia id genus multa, ad Pontificem. & ſimul Didaco Laſſo mandat oratori ſuo, vt idipſum & cum Pontifice, & cum quibus opus fuerit, quàm diligentiſſimè curet, prorſusque conficiat. Eius rei fama cùm per aulicos quoſdã ad Ignatium perueniſſet; primò haud ita ſanè commotus eſt. nam & Claudij conſtantiæ, & Pontificis æquitati ac ſapientiæ confidebat; & eiuſmodi petitiones iam ante Societas, Deo adiutore, non ſemel illuſerat. Verumtamen vt quid eſſet rei clarius cerneret; continuò Bernardinum Maffeium (qui tum erat Pontifici ab epiſtolis, ac poſtea in Cardinalium numerum cooptatus eſt) vltro conuenit, ac tota de re familiariter pro amicitia ſciſcitatur. Ille haud ſanè grauatè ipſam epiſtolam Regis oſtendit, ad Pontificem ſummis cum Claudij laudibus & vehementi contentione perſcriptam. qua lecta confeſtim Ignatius eadem de cauſſa ad Regis oratorem Didacum Laſſum adit; qui litteras item ad ſe propriè datas demonſtrat, & quidem magna ex parte ipſius Regis chirographo, etiam atque etiam poſtulantis mandantiſque, det operam, vt Epiſcopatus ab ſe in Claudium collati primo quoq; tempore auctor fiat Pontifex maximus, eiuſque auctoritatis diploma ritè confectum ad ſe tranſmittat. His cognitis Ignatius, vbi tã iniquo loco rem vidit eſſe, pertimuit; ſed ita, vti nequaquam animo caderet, ac licet ſe talibus aduerſarijs longè imparem ſciret eſſe, tamen fiducià numinis omni ope ſibi contra nitendum exiſtimauit. atque in præſentia Didaco ſuadere conatur, vt ab actione ra-

tioni Societatis tam aliena deſiſtat ipſe, & ſimul ab ea mente Regem aliquo pacto deducat. quibus verbis cùm nihil proficeret, quin potius ab homine rideretur, domũ regreſſus quàm intentiſſimas preces & ſacrificia de more ſuis indixit: deinde nactus opportunitatem, facilemque aditum, Pontifici demonſtrauit quanto res ea damno eſſet futura & Societati noſtræ priuatim, & Eccleſiæ vniuerſæ communiter. non quo dignitatis gradus ac tituli ipſi per ſe mali atque improbandi ſint, quippe ad Eccleſiam regendam & ordinum diſcrimina retinenda inducti diuinitus: ſed quod & perfectos viros requirant, quales pauci admodum omnibus ſæculis exſtiterint, & inſuper ab huius minimæ Societatis inſtituto valde alieni eſſe videantur. Etenim quibus artibus, quove ſpiritu excitata & conflata ſit, eodem profectò alendam & conſeruandam eſſe: non amplitudinis & ſplendoris nimirũ, ſed humilitatis & parcimoniæ. Quòd ſi aditus in Societatem honoribus pateat; multum vtique de vera caritate imminutum iri, quæ nihil omnino habet in vita propoſitum, niſi vnius gloriam Dei. nam (vt ſunt hominum ingenia) & complures fortaſſe ad hanc religionem acceſſuros opum cupiditate magis, quàm diuini obſequij ſtudio: & qui nuper adſcripti ſint, magnitudine laboris, & diſciplinæ aſperitate defatigatos, vt primum præſentis præmij commodum affulſerit, mutato repente curſu, nouæ ſpei velificaturos. atque vt maximè in officio cũcti perſiſtant; tamen niſi præſenti iacturæ eatur obuiam, ſine dubio Societati exitialem (quod Deus auerteret) exitum imminere. Id adeo vel inde facilè perſpici poſſe, quòd paucis illis annis, quattuor viris ex ea familia præcipuis totidem Epiſcopatus delati ſint, quos niſi fortiter ab ſeſe Patrum virtus & conſtantia reieciſſet, videlicet alio deinceps atque alio dilabente, breui miſeram Societatem ipſis luminibus carituram fuiſſe. Atque hęc, quod priuatim ad conſeruationem ipſius religionis attineat. Iam, ſi communem ſpectemus vtilitatem, nemini dubium eſſe quantum ex ea re detrimenti res publica perceptura ſ.. nihil enim omnibus ætatibus ęquè deploran-

randum fuiſſe,atque in tanta meſſis copia tantam operarum inopiam:atq; ex ea ipſa paucitate, qui vni cuipiam agro addicti affixique ſint,longè minus vtiq; perficere, quàm qui Apoſtolico ritu ſoluti ac liberi omnes eccleſias peruagentur,ad eamque potiſſimum reipublicę Chriſtianæ partem ſubleuandam accurrant, quam maximè laborare cognouerint. Præterea,ad faciendam populis fidem,& animos permouendos,nihil eſſe efficacius vitæ ac morum exemplo itaque adhuc Societatem (abſit verbo inuidia) Eccleſiæ non mediocriter profuiſſe,propterea quod minimè ab eius dictis facta diſſenſerint: nunc autem,ſi ad id faſtigium extollantur Patres, quomodo fieri poſſe,vt apud multitudinem inſciam arcanorum,ambitionis ac leuitatis crimē effugiant? qua porrò fronte,quo vultu,repente aucti ac decorati ipſi honorum inſignibus,de imitatione Chriſti, de fugienda gloria,de voluntario ſui contemptu ac ſubmiſſione verba facturi ſint? Hiſce,alijſque cauſſis Pontificem maximum etiam atque etiam obteſtari atque obſecrare,vt quā Societatem primus auctoritate & benignitate ſua confirmauerit,ornauerit, auxerit,eamdē ab omni ſuſpicione incommoda velit eſſe liberam,ſuaque in eam beneficia tā periculoſo pręſertim tempore tueatur. Audijt Ignatium Pontifex perbenignè,vt ſolebat;ſic tamen, vt integritatem hominis admiraretur potius,quàm conſilium approbaret. Itaque collaudata initio ipſius fide ac probitate,ſenſim flexit orationem,& contra ſententiam Ignatij cū alia multa diſſeruit, tum verò ex veteri oraculo: Cor, inquit,regis in manu Domini: quaſi diceret,in Claudio eligendo tantam Fernandi Regis contentionem planè diuinitus exſtitiſſe;ac proinde clariorē eſſe numinis voluntatem,quàm vt obſiſti vltra oporteret. Quæ cùm Ignatius grauiter ac dolenter accipere videretur; Pōtifex, qua erat lenitate,ne Dei famulum triſtē ac mœrentē abſe dimitteret,ad extremū iubet illum ſuper ea re ampliꝰ conſultare,preceſque ad Dominum fundere;ſe quoque idem eſſe facturum. Interea Didacus orator negotium vrgebat acerrimè.iamque inſtabat dies,quo die in Sena

tu de

tu de Tergeſtina eccleſia referendum erat. qua re Ignatius cognita, confeſtim Cardinalium pæne omnium domos, quarum erant multæ longis interuallis inter ſe diſiunctæ, ingenti diurno & nocturno labore circumijt, ſingulis eadem illa ferè proponens, quæ paulo ante Pontifici maximo. Sed videlicet eorum mentes iam ante occupauerat orator. Itaque mirè obfirmatos offendit in Claudij electione approbanda; partim quòd tanti Regis voluntati fauerent; partim etiã quòd vigiles & cuſtodes Claudij maximè ſimiles, tam formidoloſo tempore, in Eccleſiæ propugnaculis atque ſpeculis ipſimet collocandos putarent. Hac quoque ſpe deiectus Ignatius, vnum reliquum videbat eſſe remedium, ſi Fernandum ipſum Regem à ſuſcepto conſilio per litteras auocaret, quem pro ipſius pietate virtuteque ita in ſe ſuoſque animatum nouerat, vt minimè dubitaret, quin cognita re ſalutem Societatis, Tergeſtinorum rationibus antelaturus eſſet. Sed ne illa quidem ratio habebat exitum: quippe inſequenti luce de Tergeſtina cathedra Senatus erat futurus. Ignatius igitur excluſus anguſtijs temporis, numquã intermiſſis ad Deum precibus, quaſi ad extremum in rebus humanis perfugium ſeſe contulit ad Margaritã Auſtriacam Cæſaris filiam, de qua ſupra dictum eſt, fœminam, per id maximè tempus gratia & opibus florentiſſimam. Hanc pro ſpiritali neceſſitudine (erat enim illi à cõfeſſionibus) edoctam quanto in periculo Societas eſſet, infimis precibus obſecrat, vti Societatis cauſam in ſe recipiat; & imminentem relationem auctoritate ſua interpoſita tamdiu differat, quoad Regẽ ipſe per epiſtolã alloquatur, & ab eo reſponſum accipiat. Fecit illa quod rogabatur, & illicò datis ad Pontificem codicillis, optatã dilationẽ impetrauit. ea demum res aliquid laxamenti dedit Ignatio. etenim ſpatium nactus, ad Regẽ ſcripſit litteras, deprecationis & querimoniarum plenas; illum etiã atque etiã per Chriſtum obſecrans, ne Societatem nuper ad gloriã Dei tanto labore cõflatam, ſine cauſſa perditum iret; nõ ita de ipſius maieſtate, regniſq; & ſe ſocios eſſe meritos,

vt ab eo nulla eorum exiſtimationis,famæ,ſalutis deni que ratio habenda eſſet.non defore idoneos viros,qui rē Tergeſtinam capeſſant,ſineret modò ſui ordinis homines qua cæpiſſent paupertatis & humilitatis via,ad Chriſti gloriam,& ſalutem animorum ſine offenſione pergere. id ſi(vt ſperabat)permitteret;ſeſe & ſocios immortali beneficio Regi obſtrictos fore,preceſq; pro ipſius maieſtate ſaluteque numquam intermiſſuros. Hiſcę alijſque id genus incenſis officij religione rationibus precibuſque minimè reſtitit Rex:& quamquam inuitus,tamē ſuis rationibus amicorū vtilitati poſthabitis, quod vix fieri videbatur poſſe, per epiſtolam iuſſit oratorem ſuū ab inſtituta,vel potius pæne confecta actione deſiſtere. Quæ res vulgata,& Pontificem maximum facilè in Ignatij ſententiam adduxit; & Ignatium ipſum ac ſocios affecit ingenti lætitia.Itaque & in poſterum ſupplicationes decretæ,& in præſentia ſolemnis hymnus in gratiarum actionem publicè perſolutus eſt. Ac pari deinde conſtantia ſeſe Ignatius idem oppoſuit,cùm noſtris hominibus pinguia ſacerdotia,quibuſdam verò Cardinalatus etiam deferretur,ac nominatim Franciſco Borgiæ Hiſpano dynaſtæ,qui ampliſſimis in eo regno perfunctus honoribus,diuino inſtinctu poſt vxoris obitum rebus mortalibus valere iuſſis,& ſponte depoſito Gandienſi Ducatu, magna hominum admiratione Societati ſe addixerat.Quamquam in Aethiopica legatione,quæ poſtmodum Luſitanię Regis rogatu à ſummo Pontifice noſtris iniuncta eſt; cùm ad eam functionem Eccleſiaſticę dignitatis inſignia ,& honorum tituli neceſſariò quærerentur,imperanti pro poteſtate Vicario Dei, reſiſti non potuit.præſertim cùm periti rerum æſtimatores argutè conijcerent,nouam hanc manum,non ad opes & copias,verùm ad labores & aperta vitæ pericula deſtinari.

Con-

Confirmatur à Iulio III. Societas. *Cap.* XIX.

POST hæc, Paulus III. Pontifex maximus, ſenio curiſque confectus, è vita migrauit, comitiaque nouo creando Pontifici, in magna ſtudiorum ac voluntatũ varietate in aliquot menſes extracta ſunt. Quo ipſo tẽpore cũ Vrbs, vt in diuturno interregno, annonę difficultate vehementiſſimè laboraret, noſtriſque numero in dies auctis, extrema fames adeſſe videretur; Ignatius cùm aliorum, tum præcipuè ſacri Collegij Cardinaliũ eximiam in ſe ſuoſque benignitatem expertus eſt. quippe in ſummis occupationibus Patres auguſtos pia noſtrorum hominum recordatio ſubijt: communique conſilio ad eorum inopiam ſubleuandam non leuis pecuniæ ſumma ex ipſo Conclaui tranſmiſſa eſt: enixè in primis fauente atque adiuuante Rodulpho Pio Carpenſi, quem Ignatius iam ante ſibi ſocijſque patronum ac protectorem, vt appellant, è ſummi Pontificis auctoritate delegerat. Ac rebus diu multumque agitatis, Pontifex denique declaratur Iulius eo nomine tertius, qui quòd in Synodo Tridentina Legatus Fabrum, Lainem, & Salmeronem Theologos Apoſtolicos familiariter nouerat, multaque tum ex ijs, tum ex alijs de Societatis inſtituto didicerat; Ignatio ſupplicanti multa in ſocietatis incrementum ac rem, admodum liberaliter tribuit; nec enim ſolum prioris Pontificis de ordine noſtro iudicia & acta firma rataque voluit eſſe; verùm etiam eumdem ordinem nouis inſuper ipſe teſtimonijs atque decretis ornauit. Cuius rei publica diplomata exſtant verbis ampliſſimis.

Magiſtratu ſeſe abdicare conatur Ignatius. Caput XX.

HISCE rebus ita peractis, cùm ſatis in præſentia communi rei conſultum eſſe videretur; Ignatius qua erat humilitate, vigiliam ſuam alteri tradere, ſeque Generalatu omnino abdicare conſtituit. Igitur Patribus quotquot communis rei commodo potuit, Romam euocatis; cùm in cōſilium conueniſſent; ne, vt olim, ſibi fortè coram dicenti reclamaretur, per epiſtolam diſertis verbis expoſuit, ſe, qui vitia noſſet ſua, & initio inuitum, atque adeò coactum, Societatis gubernacula recepiſſe; & nunc grauiore etiam valetudine ætateque, multo minus idoneum eſſe tanto muneri proinde per Chriſti Domini ſanguinem petere atque obteſtari ſeſe, vt ſine vllo ſui reſpectu, communi vtilitati proſpiciant, & quamprimū ſibi ſufficiant virum & animo & corpore firmiorem. Id quò liberius faciatis, inquit, Ego in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vnius Dei ac creatoris mei, depono Generalatum ſimpliciter & abſolutè, meq; abdico hoc munere, priuoque: & omnibus animæ meæ viribus obſecro tum profeſſos omnes, tum ſi quos profeſſi adhibere ad hanc deliberationem volent, vt huic meo tam iuſto deſiderio faueant, piamque oblationem libenter admittant. Hac epiſtola recitata, magnus animorum motus eſt factus, cùm partim viri modeſtiam ac ſubmiſſionem ſatis admirari nō poſſent, partim etiam pro ſe quiſque metueret, ne quis alius fortaſſis Ignatij voluntati aſſentiretur. Verùm vt ad ſuffragia ventum eſt, idem planè conſenſus omnium in eo retinendo exſtitit, qui olim fuerat in eligendo: & enixè petenti, præciſè negatum. Denique per internuntium iuſſus Ignatius alia omnia cogitare: etenim ſe quidlibet potiùs, quàm alium gubernatorem ipſo viuēte paſſuros. Atque hæc communiter: dimiſſo deinde cœtu, priuatim ſinguli cum eodem expoſtulare, quòd ab incœptis deſiſtere, quòd vixdum conſtitutam Societatem, omnique cuſtodia egentem, quaſi

durus

durus pater teneram adhuc filiã deſerere conaretur. Pergeret porrò, & publicam rem ordinaret, legeſque perſcriberet: Deum, cuius manus alligata non ſit, in poſterum quoque, ſicut antea, pijs ipſius conatibus adfuturum. Itaque Ignatius, quamquam inuitus, & religioſæ quietis, vitæque priuatæ auidiſſimus, tamen ne minus dicto audiens videretur eſſe, Patrum auctoritati ac precibus denique ceſſit, ſeque ad inſtitutum opus legum ſcribendarum quàm diligentiſſimè retulit. Ac primùm, vnius Dei gloria, ſaluteque animorum ſibi propoſita, Societatem vniuerſam, quò facilius adminiſtratio tota cõſtaret, certas diuiſit in claſſes: prouiditque quantum ingenio & cogitatione aſſequi valuit, cùm vt cæteris vitijs, tum verò vt ambitioni & auaritiæ, quæ duæ pernicioſiſſimæ ſunt mortalium peſtes, omninò obſtrueretur aditus: vérçque humilitati & paupertati, quàm maximus & maximè diuturnus honos ab omnibus haberetur. Ad hæc, rationem præpoſiti Generalis creandi, necnon priuatam ac publicam diſciplinam, quæque alia cœtibus hominum regendis vſui ſolent eſſe, præſcripſit. Nec modò maiora, ſed minora quoque miniſteria curationesve, certis legibus ac præceptis quàm accuratiſſimè perſecutus eſt. Has deinde leges, quamquam longo tempore, ſummaque cura elaboratas & conditas, non tamen continuò pertulit, ſed per idoneos homines tota Societate promulgandas curauit, vt vſu ipſo, & magiſtra rerum experientia probaretur, ſatis ne ad Societatis propoſitum, atque ad Apoſtolicam inſtituti formulam conuenirent. neque ante ratas fixaſque voluit eſſe, quàm in proximo cõuentu Patrum tota re agitata & planè perſpecta, legitimè ſancirentur: iiſdemque Patribus deinceps addendi, moderandi, immutandi, ac demendi prout expedire videretur in Domino, plenum ius ac liberam poteſtatem reliquit.

Societati in Hiſpania valde laboranti ſuccurrit. *Cap.* XXI.

PER idem tempus Societas, videlicet ne lætiore ſucceſſu intumeſceret, vel ad otium ignauiamque delaberetur, varijs in Europæ regionibus diuino permiſſu vehementer exercebatur, idque partim ab inuidis & obtrectatoribus, partim etiam ab ijs, qui temporibus ita periculoſis tam inſolitā concionum frequentiam, tam aſſiduam Sacramentorum adminiſtrationem, & reliqua inſtituti noſtri munera, genuſque doctrinę ſuſpectū haberent. Quo in numero in alijs prouincijs alij, ſed in Hiſpania vel acerrimꝰ noſtrorum inſectator exſtitit Ioannes Siliceus Archiepiſcopus Toletanus. Is cùm à cęteris Societatis noſtrę miniſterijs valde abhorreret; tum Exercitiorum ſpiritualium, quibus noſtri eo tempore vel maximè in erudiendis hominibus vtebantur, nomen ipſum pati non poterat. Cõpluti verò, in ſua diœceſi, piorum ciuium liberalitate Collegium Societatis IESV repente excitatum, quò academia illa pæne tota conflueret, ita ægrè ferebat, vt de noſtris è ſua ditione pellendis, toto animo dies noctéſque cogitaret. Sed cùm in ipſos palam impetum facere vereretur, partim ſpectata vitæ innocentia, partim etiam virorum principum gratiâ, & ſummi (quod caput eſt) Pontificis auctoritate ſubnixos; iracundiæ ſuæ fulmina in populares ſuos, familiares noſtros, apertè contorquet. Ac primùm, quod è ſuo clero complures noſtra diſciplina ac meditationibus imbutos eſſe cognouerat; edicto minaci, iuris in Eccleſia Toletana dicũdi poteſtate priuat ſacerdotes eos, qui è noſtra formula ſpiritualibus exercitationibus operam dediſſent. deinde, præſenti anathematis pœna propoſita, vetat in academia Complutenſi omnino quemquam à noſtris hominibus Eccleſiæ ſacramenta ſuſcipere. Quæ res, vtpote inſigni infamia, varios illicò rumores hominum Hiſpania

pæne

pæne tota commouit: cùm alij noſtrorum acta, mores, inſtituta defenderent; alij contra, non ſine graui aliqua certaque ratione tantum Antiſtitem ita de Societate ſtatuiſſe diſputarent. Noſtri, quamuis Dei clementia, & conſcientiæ teſtimonio freti, re tamen tam atroci, tamque inopinata perculſi, angebantur animo; neque tam ignominia ſua, quàm Eccleſiæ damno permouebantur, quod ex tanta hominum alienatione, tantiſque calumnijs imminere neceſſariò videbatur. Itaque cùm obſecrationibus & ſacrificijs, & voluntaria corporum caſtigatione cæleſte numen de more propitiaſſent; per communes amicos Archiepiſcopum docent, nihil ab ſe vel contra Eccleſiæ rē, vel cōtra ipſius Archiepiſcopi dignitatē eſſe cōmiſſum, cur in rebus diuinis occupati, & nihil niſi Dei gloriam, & proximorū ſalutem ex Apoſtolica auctoritate quærentes, tantis iniurijs affici, præſertim indicta cauſſa, debuerint. Si quid ſecus ab inimicis ad eum delatum ſit, ſe ad purganda crimina, atque ad omnem ſatisfactionem in Domino paratos eſſe: tantū ab eo ſuppliciter petere, vti conceptā iram, ad cauſſam vſque cognitam, pro ſua ſapientia ac pietate ſuſtineat. Cùm ille nihil idcirco de acerbitate remitteret, ſatiſque appareret, noſtri nominis odiū altius in eius animo inſediſſe, quàm vt euelli aut mitigari vlla ratione poſſet; Ignatij voluntatem atque conſilium per litteras quàm primùm exquirunt. Ille, circumſpectis rebus omnibus, Deumque per ſe ſuoſque enixè precatus, vt ea res ad ipſius gloriam, ſalutemq; animarum, bene ac feliciter eueniret; ſine vlla dubitatione, ſi Archiepiſcopus in incæpto perſiſtat, iubet noſtros ad conſilium Regium prouocare; litteras Apoſtolicas proferre: Societatis cauſſam cum Chriſti cauſſa coniunctam æquè moderatè ac fortiter agere. ipſe interea ad Pontificem adit ſupplex; Archiepiſcopi factum exponit, ſummi tribunalis opem & auctoritatem implorat, ſine vlla tamen grauiore querimonia vel exaggeratione verborum. Ac noſtri quoque in Hiſpania ex Ignatij præcepto rem ad cōſilium deferunt: Pontificia diplomata, & iura Societa-

tis legitima oſtendunt: obſeptum ſibi aditum ad proximos adiuuandos expoſtulant. Quæ cùm nulla ipſorum culpa ab Archiepiſcopo acta eſſe conſtaret: eum deniq; exitum habuit res, vt & Regij conſilij decreto, & acri Pōtificis obiurgatione, Archiepiſcopus edicta ſua reuocare, noſtroſque omni moleſtia atque ignominia liberare coactus ſit. Quæ res lætitiam bonis omnibus attulit eò maiorem, quò magis de noſtra exiſtimatione ac fama ſoliciti fuerant. Atque haud ita multo poſt; Archiepiſcopo vita functo, noſtri à Toletana ciuitate benignè inuitati, & in ijs ipſis ædibus publicè collocati ſunt, quas idē Archiepiſcopus paulo ante clericis quibuſdam ædificauerat, vt ab ijs qui diuinam prouidentiam ex rerum humanarum euentis obſeruant, non ſine cauſſa animaduerſum fuerit, omnes tanti Præſulis in Societatem impetus & conatus eò deniq; recidiſſe, vt cùm maximè noſtros, opinionis errore deceptus, ex vniuerſa Hiſpania pulſos cuperet, tunc ipſum in ſua Toletana metropoli domum illis exſtrueret, ornaretque. Eiuſmodi fuit igitur Hiſpanienſis illius procellæ tranſitus. Ac pari felicitate in alijs quoque prouincijs coortæ in nos tempeſtates, Ignatij lenitate prudentiaque ſedatę ſunt: ac Dei beneficio vbique fere Societas maiora in dies incrementa capiebat.

De Iulij III. obitu; & de Marcelli II. in Ignatium noſtroſque beneuolentia.

Cap. XXII.

INTER hæc Iulius anno Pontificatus quinto demoritur: cui Marcellus Ceruinus Politianus ingenti bonorum omnium gaudio ſuffectus eſt. quidquid enim erat ſpei de publicis rebus, id pæne totum eius Pontificatus annis vulgo deſponderant. Ad hunc Ignatius pro veteri familiaritate cùm adorandi & gratulandi cauſſa veniſſet; arctè amplexatus hominem Pontifex, & ſuauiſſimè exoſculatus, multa cū eo inambulans de fidei Chri-

ſtianę propagatione, deque reſtituenda Eccleſiaſtica diciplina ſeriò contulit: atque ob idipſum nõnullos ab eo petijt viros, quos haberet apud ſe conſilij cauſſa. Cæterùm in primis dilexit Iacobum Lainem, & Martinum Olauium, quorum videlicet vtriuſque virturem ac ſapientiam optimè nouerat. nam de Franciſco Xauerio, cuius fama, rebuſque geſtis valde permouebatur, iam ante exorauerat, vt illum omnino Romam ex India reuocaret: quòd tanti viri videndi, ruendiq; in eius amplexum miro quodã deſiderio teneretur. quinetiã noſtros quotquot ea tempeſtate Romæ verſabantur, ad ſe in palatiũ adduci iuſſerat: quòd haſce copiolas recenſere, & ſingulos coram quaſi bonus Imperator milites vellet inſpicere. denique multis de noſtra Societate verbis vltro citroque habitis: Tu bellatores, inquit Pontifex, confice; nos vtemur. Cùm ab eo congreſſu, alijsq; deinde colloquijs lætus admodum diſceſſiſſet Ignatius, & optima ſpe Societatem impleſſet, breui ea lætitia cunctis euanuit. ſiquidem Marcellus altero & viceſimo die quàm Pontifex declaratus fuerat, febri extinctus; ingenti omnium luctu Chriſtianam rempublicam orbam ac debilitatam reliquit.

Ignatij obitus. Cap. XXIII.

SVCCESSIT Marcello Paulus eo nomine quartus, qui cùm propter nõnullas interpoſitas offenſiones acerrimus noſtri ordinis inimicus fore putaretur, hominum opinionem longè fefellit. Nam & in Ignatium ipſum, cunctis admirantibus, perhonorificũ ſeſe prębuit, & Societatẽ multis rebus decorauit, auxitq;: & noſtrorũ hominũ opera maximis in rebus Eccleſiæ plurimũ vſus eſt: & de fundãdo collegio ſeu academia, quã in Vrbe Ignatius magno reipublicę Chriſtianę bono inſtituerat, ſeriò cogitauit. Hunc Pontificem inter & Philippum Catholicum Regem exorto graui & periculoſo bello, quod breui deinde compoſitum eſt; cuncta miſceri; compleri armatis Vrbs: tympanorũ, ac tormen

torum horrifico ſtrepitu omnia perſonare;pacis artibus parum admodum loci eſſe. Quocirca Ignatius pertæſus temporum, & Societatis rebus vtcumque compoſitis, contemplandi ſtudio ſeceſſit in villam, quam non longè ab æde ſanctæ Balbinæ,ad Thermas Antonianas, in vſum præcipuè Romani Collegij, amicorum benignitate nuper exſtruxerat. Ibi,vel tectorio noui operis malè acceptus,vel vrgente iam ſenio,lethalem in febrem incidit;ſic(vt cum eius intima vrerentur præcordia, nullus in facie pallor,nulla in toto corpore ſigna mortis exiſterent,tantùm inſolita quædam laſſitudo in membris ac motu apparebat. Itaque domum relatus,in lectulo collocatur. accerſiti confeſtim medici bono animo iubent noſtros eſſe. At ille cùm ſibi vltimũ diẽ inſtare ſentiret, mirantibus cęteris,miſit qui à ſummo Pontifice ſibi decedenti ſalutarem expiationem & indulgentiam ritu catholico precaretur. deinde cùm ad multam noctem de more vigilaſſet, quinetiam nonnulla cum domeſticis in rem Collegij tranſegiſſet;ſopori ſe dedit: itemque qui aderant,cubitum diſceſsêre,nihil admodum periculi ſuſpicantes. at ecce manè poſtridie duo è fratribus, eius vitæ quotidianę adminiſtri cubiculũ viſendi Patris cauſſa introeunt;ad lectulum ſenſim accedunt,ac præter omnium opinionem vitali ſpiritu pæne defectum offendunt. Accurritur illicò ad ſocios. alij ad medicum aduolant: alij interea ad refocillandas vires (vt aſſolet) iuſculũ porrigũt: quibus ille cùm nihil iam opus eſſe dixiſſet, Ieſum intermortuis vocibus identidem appellans;placidiſſimè efflauit animam hora poſt ſolis ortũ prima, feria ſexta, pridie Kalen. Auguſti,anno poſt Chriſtũ natũ MDLVI. Qui verò ad Pontificem pridie ſub veſperam fuerat deſtinatus,quòd nihil tale metueret, re in proximam lucem dilata, cùm quod volebat, ſtatim impetraſſet libente Pontifice,& verbis amiciſſimis Ignatium proſequente: grauiter deinde ſemet incuſans, tempori non occurrit. Defuncti corpus tum inſpiciendi, tum execrandi cauſſa diſſectum,ſummam viri abſtinentiam & ſobrietatem liquidò cõprobauit. ſiquidem & ſtomachus,

venterque prorſus inanis, & præ ſiccitate diuturna mirè contractus apparuit: & iecur ea ipſa de cauſſa ita obduratum aridumque, vt pæne lapideſceret. Sanè Realdus Columbus, egregius ea tempeſtate ſector, qui aperiendo interfuit, in hepatis vena, quæ Porta dicitur, lapides tres ſeſe inueniſſe teſtatur in ſuo de Anatomia libro. vt pro miraculo non leui habitum ſit, vitalibus adeò affectis, ac propemodum exuſtis, hominem tamdiu viuere potuiſſe, præſertim hilari ſemper eodemq; vultu exſequentem Præpoſiti Generalis officia & munera. Mortuus eſt autem anno ætatis quinto & ſexageſimo, ſuæ conuerſionis fermè trigeſimo quinto, confirmatæ verò Societatis ſextodecimo. quam ille tam exiguo temporis interuallo tam longè lateque propagatam reliquit; vt iam tum ab ipſo conſtitutæ numerarentur prouinciæ duodecim, & in ijs varia noſtrorum domicilia fere centum. Vulgata eius morte, ingens confeſtim hominum concurſus viſendi cauſſa domum eſt factus, atq; hi manus, hi pedes certatim exoſculari: alia roſaria quæ vocantur, applicare corpori, multi etiam pilei, veſtiumve, quibus vti conſueuerat, fruſtulum aliquot enixè rogare: quibus tamen modeſtiæ gratia nihil à noſtris eſt datum. Corpus in eodem cubiculo vbi exſpirauerat, biduo fermè ſeruatum, ſabbato ſub veſperam incluſum arcæ, poſt exſequias mira populi frequentia celebratas, in templo noſtro ad dextrum latus aræ maximæ humatum eſt. ac ſtatim præſentem opem ex Ignatij patrocinio noſtri ſenſêre. Non enim, vt multi putarant, orba tali parente Societas mœrori ſe dedit, aut concidit: quinimo ſtetêre animis Patres; perque omnes ordines inſolita quædam ſuauitas ſpiritus, & mentium vigor ad ſubeundos CHRISTI cauſſa labores, & cæpta ſtrenuè promouenda peruaſit.

Libri ſecundi finis.

IGNATII VITÆ LIBER TERTIVS.

HACTENVS Ignatij toto vitæ curſu propoſito, nunc præcipua quædam de ipſius factis, dictis ac moribus, & quidem quo magis in promptu ſint, per ſpecies exſequemur. Ac primùm de ſtudio precandi meditandique, qua laude in primis Ignatius floruit.

De orandi aſsiduitate, & ſtudio pietatis.

Caput I.

INitio conuerſionis, vt ante diximus, precandi contemplandiq; cauſſa magnam ſibi vim intulit, partim in rerum caducarum, quibus aſſueuerat, vitanda recordatione; partim etiam in ſcrupulorum moleſtijs abigendis. Procedente deinde tempore, cùm magis in dies à cōtagione corporis, Deo adiutore ſe abſtraxiſſet, tantam eius generis facultatem adeptus eſt, non modò vt è cæli, ſiderumque aſpectu, quò maximè capiebatur, ſed etiam vt ex intuitu floris, aut herbæ, aut leuiſſimæ cuiuſlibet rei, confeſtim in Dei cogitationem amorem-

que

que ſuauiſſimè raperetur. Idque noſtris hominibus cupiebat eſſe familiariſſimum, vt in ſingulis creatis rebus, quoad eius fieri poſſet, creatoris potentiam, ſapiētiam, bonitatem agnoſcerent. Eoſdem monebat, vt cōtra quotidianas dæmonum inſidias, ne circumuenti repente in fraudem inducerentur; vel inſtructo, quod aiunt, agmine ſemper incederent, vel certè diſſipatis in varias curas & negotia viribus animi tamquam receptui canerent ſtatis horis diei; & in ſemet ipſi deſcenderent, ſuaque omnia dicta, facta, cogitata, coràm Deo quàm diligentiſſimè reputarent, adhibito etiam monitore, ſi opus eſſet, vel memoriæ, vel etiam notitiæ cauſſa: denique omnia probè contemplati, contra id vitium maximè pugnam capeſſerent, quo vitio ſe præcipuè vrgeri & laborare ſentirent; nec ante deſiſterent, quàm Deo duce debellatum eſſet. Sanè ipſe, quamquam ſe habebat ſemper in poteſtate, & ex diui Bernardi præcepto, non ſe rebus tradere, ſed commodare conſueuerat; tamen, qua erat diligentia, in ſingulas horas vltrò inquirebat in ſe: idque, propter diuturnam exercitationem, nullo negotio; magisque ac magis in ſpiritu proficere nitebatur, diem cum die, vt ſupra diximus, hebdomadam cum hebdomada conferens: qui curſus ad candorem animi ac perfectionem certiſſimus eſt. neque id ſolum, ſed etiam ſtatis quotidie temporibus, erepto ex ſummis occupationibus otio, contemplationi vacabat: quam ad rem aliquoties à domeſticis clam obſeruatus eſt hoc maximè modo ſe comparans. Vt enim ſuperiorem aſcenderat ædium partem vnde liber eſſet proſpectus ad ſidera: ſtabat aliquantiſper oculis in cælum defixis: tum prouolutus in genua, totius huiuſce pulchritudinis conditorem ſuppliciter adorabat; deinde propter imbecillitatem, humili ſcabello ſimul atque conſediſſet, continuò ex oculis vberes lacrymarum riuuli profluebant; idque nullo prorſus vel ſingultu vel ſtrepitu. Atque in hunc fere modum, æquè animo & corpore immotus, excipiebat diuini luminis radios; ac patri cæleſti mira quadam ſpiritus dulcedine

iunge-

iungebatur. Neque verò ad beatos hoſce congreſſus tantummodo ſub orationis horã componebat ille ſeſe, verùm in perpetua quadam erat vigilia contra omnes rerum mortalium illecebras, & otioſam mentis euagationem. nec minus accuratè animum ab omni labe tuebatur, quàm qui pretioſis ornati veſtibus, via lutulẽta coguntur incedere. intenta erat cuſtodia ſenſuũ; quotidiana cuiuſlibet omiſſionis cõfeſſio; iugis recordatio beneficiorum Dei: in aliorum factis dictiſque interpretandis nulla temeritas. deniq; sũma obſeruabat cura quidquid ad Chriſti gratiam vel tuendã, vel augendam, quoquo modo pertinere intelligeret. Mortaliũ rerũ curas, ac pręcipuè quæ ad affines cognatoſve pertinerẽt omninò refugit, illud Apoſtoli dictum reputãs apud ſe: Nemo militans Deo implicat ſe negotijs ſecularibus. Erat ei proneptis ex fratre, virgo, quæ deinde Ioanni Borgiæ nupſit, hodie Philippi Regis apud Cęſarem legato. de hac in matrimonio collocãda cùm ad eum ſubinde referretur, totam ille rem ſemper ad cognatos reiecit, nec adduci vmquam potuit, vt vel minimam eius negotij partem attingeret. Oranti aliquando per hyemem clauſo cubiculo, allatas è Guipuzcoa litteras ianitor feſtinè reddidit; ratus gratiſſimas fore, quòd nimirum longo & locorum & temporum interuallo afferrentur. at ille faſciculum, vt erat ligatus, illicò in ignem abiecit, re ipſa ianitorem admonẽs, qui ſeſe cæleſti militiæ addixerit, huic eſſe mortalia negligenda. Peregrinis hominibus, conditionem, ipſo interprete (quòd multum apud principes auctoritate valeret) in aula quęrentibus, negabat ſibi niſi cũ ſummi Regis aula rem eſſe: ad eam ſi aditũ optarẽt, daturũ ſe operam, quantũ labore ac precibus aſſequi poſſet, vt eſſent in intimis Regis amicis ac familiaribus. quo reſponſo vulgato, minus multi iam in eo genere moleſtiam illi exhibebant. Nihil maioris momenti aggrediebatur vmquam, niſi attentè conſulto ac propitiato Deo. nec vllum quamuis leue religionis obibat officium, quin eius animi ardor, ex toto corporis habitu, ac præſertim ex fronte atque oculis emicaret. ex quo facilè exi-

ſè exiſtimari poteſt, qualem ille ſe in horaria precatione pſalmiſque, & in ſacrificio Miſſæ præſtiterit. Sanè, cùm initio ſacerdotij, in medio Lateranenſi templo, Chriſti natalitia celebraret ad Aram ſacris Apoſtolorũ Petri, Pauli, & Andreæ reliquijs inclytam, tanta eſt repente ſpiritus dulcedine delibutus, vt inter diuinam rem peragendam lacrymas tenêre nulla vnquam ratione potuerit. Quo tam inſolito ſpectaculo commotus è circumfuſa multitudine quidam, ac rem longè ſecus interpretatus, Franciſco deinde Stratæ Ignatij adminiſtro in aurem inſuſurrans; Facinoroſum nempe virum, inquit, ſacerdotem iſtum tuum, & omnibus flagitijs coopertum, qui conſcientiæ ſtimulis agitatus, crimina ſua toto pæne ſacro defleuerit. Viſionum præterea exſtat libellus, ac luminum, quæ illi fermè ſacrificanti obuenêre, quo maximè tempore Societatem ordinabat: quas viſiones ipſemet pietatis & memoriæ cauſſa in ephemeridem retulit. Eum libellum qui attentius legat, clarè perſpiciat, qua præparatione, quo ſpiritu ad Sacramentum altaris accedere conſueuerit. Septem etiam Vrbis templa, & religione & Pōtificum indulgentijs celeberrima, certis anni temporibus diligenter & caſtè viſebat pedes, & quidem per hyemē lacernatus, haud ſine mantelo: nec vlla corporis laſſitudine, aut cæteros exemplo ſuo deſtitui, aut ſe tantorum bonorum communione fraudari patiebatur. Piacularia verò grana quæ dicuntur, & cæreas agni cęleſtis effigies, pictaſque Sanctorum icunculas, & alia id genus quæ ab impijs irridentur, ita ſtudioſè tuebatur, & caras habebat, vt in eius ſcrinio poſt mortem nihil fere aliud apparuerit. Pro Eccleſia catholica, ac nominatim pro Chriſtianis Regibus atque principibus, quotidie ardenter orabat: pro ſummo verò Pontifice numquam ſine vberrimis lacrymis. Et quoniam denuo lacrymarum incidit mentio; non omittenda videtur hoc loco res memoratu digna. In cæteris ornamentis ac beneficijs, donum etiam lacrymarum Ignatius à Chriſto Domino acceperat, ſic, vt in ſingulas preces illicò fletus erumperet, qua conſuetudine

eò denique adductus eſt, vti propter acrimoniam humoris paulatim exeſa luminis vi, aciem oculorum pæne amiſerit. hac ille iactura, quod ad ipſum priuatim attinebat, non ſanè mouebatur: quinimmo triumphabat ſe in obſequio Chriſti oculos perdere. Sed quoniam id fieri ſine magno communis rei detrimento non poterat; ſuorum præſertim accedente impulſu, precari Dominum inſtitit, vt ſibi liceret interdum à lacrymis temperare. nec fruſtra. ſiquidem ex eo tempore tantum in lacrymas ius & arbitrium obtinuit, vt earum quaſi habenas, prout vellet, adduceret idem atque remitteret. Quæ res cuipiam fortaſſe veritatis fidem excedere videatur: ſed nobis vtique in tam recenti memoria mentiēdi cauſſa non eſt.

Quod eius fuerit de perfectione iudicium.

Cap. II.

AC licet precationi vſque adeò deditus eſſet, tamen eo ſtudio, ſe vel à publica re adminiſtranda, vel à caritatis cæterarumque virtutum officijs minimè patiebatur abduci, & quamquam certum vnicuiq; ſpatium temporis quotidie neceſſarium eſſe dicebat ad ſe colligendum, vireſque diuinitus impetrandas; tamen eos non ita laudabat, qui dulcedine ſolitudinis, & diuinæ familiaritatis illecti, in arenam deſcendere, & ſua primùm vitia euellere, deinde etiam proximos adiuuare negligerent. quinimmo, pluribus doctus experimentis, aiebat, qui minus in eo genere ſibi temperant, eorũ pleroſque (niſi periti cuiuſpiam ductum ſequantur, vel præcipuo Dei fulciantur auxilio) partim dæmonum illuſionibus obnoxios eſſe, partim etiam contumaces, & ſibi placentes, & in ſua ſententia mirè obſtinatos ac peruicaces euadere: qua peſte nulla propemodum eſſet hominum cœtibus capitalior. itaque ſuorum ille profectum, non tam ex cōtinuata precatione, vel diuturno receſſu, quàm è ſolidæ virtutis officijs, ac præſertim ex manſuetu-

dine

dine atque animi æquitate ſpectabat. Cùm è familiaribus neſcio quis, fratrem præſtanti religioni collaudans, ad Ignatium cum admiratione dixiſſet: En hominē iugiter precationi vacantem: immò verò, mutata voce, en, inquit Ignatius, hominem ſibimet acriter imperantem. Alium quempiam, quòd ſtomachoſior eſſet natura, & ſubinde in amara verba prorumperet, ſeſe fratrum conſuetudini alieno tempore ſubtrahentem, Ignatius blandè compellans: Quin te, inquit, ſtatutis horis in fratrum conſuetudinem das? cùm ille iracundiam naturæ, bilemque prætenderet; Næ tu vehementer erras, ait Ignatius; etenim hæc & huiuſmodi vitia, non fugiendo, ſed reſiſtendo vincuntur. Denique licet piæ precationis laude præcelleret ipſe, vt dictum eſt, ſemper tamen ſpiritum, quem vocant mortificationis, ſpiritui ſpeculationis, antetulit. nam vt in eloquentiæ ſtudio, cùm & ars, & vſus ipſe ſit neceſſarius, longè plus tamen à ſapientibus viris vſui quàm præceptioni tribuitur; ſic in paradis virtutibus cùm & commentatio, & actio requirantur; multo plus tamen agendo & pugnando, quàm ſpeculando vel cogitando proficitur.

De caritate ipſius in Deum.

Cap. III.

CARITATE in Deū fuit, quāta par eſt eum eſſe, qui ipſius Dei gratia rebus humanis nuntium ſponte remiſerit. neque ſolum eatenus Dominum amabat, vt præ illo reliqua omnia nihil duceret, quę virtutis huiuſce præcipua eſt pars; verùm inerat in amore voluptas mira: prorſus vt quantiſlibet preſſus curis, ac moleſtijs fatigatus, in vnius Dei recordatione, & quaſi amplexu, per ſummā delectationem acquieſceret. CHRISTVM verò Dominum ac liberatorem videndi ſicuti eſt, tanta flagrabat cupiditate, vt eam ipſam ob rem ſolui corporis vinculis

culis vehementius in dies optaret. Itaque ſi quando grauiorem incidiſſet in morbum; concepta migrandi ſpe, abſtrahebatur illicò à ſenſibus, non ſine magno valetudinis detrimento; quocirca mentem à cœleſtibus rebus interim auocare etiam atque etiam iubebatur à medicis. & quoniam acerbiſſima Chriſti mors pro ſalute humani generis obita Ignatio ſemper obuerſabatur; viciſſim ille pro Chriſto per ſummos cruciatus quotidie cupiebat emori millies. Quoties verò ingeſta in illum conuitia & ludibria reputaret apud ſe; non modò rei atrocitate permouebatur vt multi, ſed etiam accendebatur generoſo quodam imitandi ſtudio; atque in ſemetipſum quaſi tãti ſceleris auctorem acerrimè exardeſcebat: ac niſi eum cohibuiſſet exiſtimationis ratio propter ſalutem aliorum, ſimulata dementia, ad plebem in ſe concitandam, nudus onuſtusq́; cornibus, aut alio fœdo corporis habitu prodire non dubitaſſet in publicum; & inceſſantes cœno vel ſtercore pueros, vocesque improbas, & ſputa, & omnes alias inſanæ multitudinis contumelias libentiſſimè pertuliſſet. Sed quoniam eiuſmodi nulla ſe dabat occaſio; certè quod erat proximum ſedulò faciebat, vt immortalia Domini beneficia in ſe, memoria coleret ſempiterna; & in eiuſdem vel indaganda voluntate, vel gloria quærenda, ſuas omnes curas cogitatiqnesque conſumeret. cuius rei vel hoc ſatis magno argumento ſit. Inter ipſam negotiorum molem perditas meretriculas tanto ſtudio conabatur ab impuritate auocare, vt ſi qua ex ijs reſipiſceret, ſeque intra pudicitiæ ſepta recipere vellet; grandis iam natu vir, & præpoſitus Generalis, antecedere ipſemet, ac perductoris quodammodo munere fungi, Chriſti cauſſa non erubeſceret. In quo cùm admoneretur à quibuſdam, fruſtra tempus ac laborem inſumi, quippe inſanibiles eſſe eiuſmodi fœminas, ac licet in præſentia pœnitentiam oſtenderent, breui tamen ad ingenium redituras: Ego verò, inquit ille, cuiuſlibet iſtarum, vnius dumtaxat noctis impediſſe flagitia & iniurias in Deum, omnis operæ ac vigilantiæ pretium duxerim.

De ce-

De caritate in proximos.
Cap. IV.

EX hoc tam incenſo in Deum amore, egregia nimirum illa caritas in homines redundabat. quos quoniã pretioſo eiuſdem ſanguine redemptos, ac proinde cariſſimos illi ſciebat eſſe, quidquid in Deum non poterat nullius egentem rei, omne id, ipſius gratia in proximos conferebat. Vt primùm è peccatorum cœno emerſit, cõfeſtim ad cæteros ex eodẽ cœno extrahendos incubuit. atque ob id ipſum (vti ſupra dictum eſt) ingenti labore & incommodo litteris operam dedit; & in Societate inſtituenda nihil ſpectauit aliud, niſi vt errantes animos ad rectum ſalutis iter omni ratione reduceret. Barcinone, cùm in grammaticæ ſtudio verſaretur, eodemq; tempore, animorum quoque ſalutem acerrimè procuraret; virginum quoddam collegium, cuius nomen conſultò reticeo, ſoluta admodum diſciplina corruptisque moribus, ad veterem ſanctimoniam ac ſobrietatem omni ſtudio reuocare nitebatur; ſuadebatque illis præcipuè frequentem vſum ſacræ Confeſſionis & Euchariſtiæ. Quã ad rem, temporibus illis inſolitam, quò facilius eas adduceret, præire ipſemet illis palam decreuit, adhibito ad id Puialto ſacerdote; quo ipſe ad confeſſiones vtebatur, ſpectatæ virtutis ac ſanctitatis viro. Igitur ex eius manu corpus Domini cùm ſubinde ſumpſiſſet, fœminis ex odæo ſpectantibus; tam præclaro exemplo & aſſiduis hortationibus incitatæ, pleræque ad ſalutarem pænitentiam officiumque traductæ ſunt. quod nefarij quidam amatores vbi ſensêre, aditumque ſibi ad optata flagitia magis in dies obſeptum videre; in extremam efferati rabiem, Ignatium & Puialtum ex inſidijs adoriri conſtituunt: ac die quodam è templo redeuntem vtrumque fuſtibus ita malè acceperũt, vt Puialtus paulo poſt è vulnerũ dolore ſit mortuus: Ignatius verò dies aliquot in lecto iacuerit. ſed vixdum receptis viribus, nec alterius nece, nec ſuo

malo perterritus,ad inſtituta caritatis officia rediſt alacer. cumque eum vulgo monerent, ac per Deum obteſtarentur amici, ne denuò in capitis diſcrimen daret ſeſe: Quid mihi optatius, inquit ille, quàm prò Chriſto Domino, meiſque proximis emori? Pariſijs,amicum à turpi cuiuſdam fœminæ conſuetudine fruſtra ſæpe reuocare conatus,cuius ille flagitij cauſſa vicum ſubinde petebat,non longè ab vrbe poſitum, denique egreſſus hominis & itinera diſſimulanter explorans, deterrẽdi eius conſilium tale commentus eſt. Stagnum erat propter viam qua tranſeundum erat illi de more;eò maturè præuertens Ignatius,tempeſtate perfrigida ſeſe nudus aquis collo tenus immerſit;ibique ſalutares amico tetendit inſidias.nam vt appropinquantem aſpexit, Deum precatus vt ea res vtrique feliciter eueniret,horribili repente in aduerſum intonuit voce: Quò, quò miſerrime properas? non intelligis in quãto verſère periculo? nonne intentum in te diuinæ iuſtitiæ gladium vides? Perge porro,perge nefariam iſtam explere libidinem. Ego me hic tandiu tua cauſſa macerabo, quoad cæleſtes iras meo malo auertam abs te. At ille ſubita voce perculſus, atque ad Ignatij aſpectum veluti deprehẽſus,obſtupuit: demiratuſque caritatem viri,nec dubio pudore concepto,retulit pedem, & in poſterum Deo adiuuante ſeſe ab illa peſtifera familiaritate continuit. Alius quidam Ignatij alumnus, præſtanti vir ingenio, magnos in virtute proceſſus effecerat,ac deinde (quæ humana fragilitas eſt) labore victus,dæmone ſolicitante, circumſpiciebat fugam. quod vbi ſenſit Ignatius, varijs ad eum retinendum hortationibus monitiſque incaſſum adhibitis,eò denique deſcendit,vt pro diſcipuli ſanitate totum triduum omni cibo potuque abſtineret, preceſque cum lacrymis ad ſuperos funderet,qua pœna,tamquam remedio,languenti animo applicito,reſipuit ille,ſuumque errorem gemebundus agnouit;ac deinde in ſuſcepto genere vitæ cum laude perſtitit. Pariſijs,vt antea dictum eſt,depoſita pecunia fraudatus à contubernali,ſic, vt ad ſeſe alẽdum ſtipem emendicare deinde cogeretur

magno ſtudiorum detrimento; non modò iratus amiſ-
co non eſt, verùm etiam inſigni beneficio rependit in-
iuriam. Cùm enim fraudator ille poſtea Hiſpaniam re-
petens, graui morbo ex itinere implicitus, Rhotomagi
ſubſtitiſſet (quæ vrbs tridui fermè iter diſtat Lutetia) in-
graueſcente valetudine paulatim ad omnium rerũ ino-
piam eſt redactus, cumque vt ignotus in alieno ſolo,
ſpem nullã ſubſidij cerneret, licet præterita meminiſſet,
ac præclarè ſibi eſſet conſcius, quàm malè de Ignatio me
ritus fuiſſet; tamen tantam opinionem de eximia viri
bonitate conceperat, vt non dubitauerit illum de ſuo ca
ſu per litteras facere certiorẽ: & aliquid opis ab eo ſup-
pliciter petere. Tum Ignatius, quaſi hæreditas aliqua ſibi
obueniſſet, ſic alacer nulla interpoſita mora ſe in viam
dat; Deum pro amici ſalute etiam atq; etiam obſecrans:
quinetiam (quod longè mirabilius eſt) ad propitiandum
illi numen, iter illud totum pedibus nullo prorſus cibo
potuque, ingenti celeritate confecit. Vrbem ingreſſus,
conquiſitum hominem amiciſsimè inuiſit, affectum ſe-
mianimemq; ſedulo miniſterio recreauit. atque vbi mor
bo leuatus eſt, litteras ei commendatitias ad amicos in
Hiſpaniam dedit; & mendicato ab ſe viatico inſtructũ
in nauem impoſuit, cùm ille ſimul pudore gaudioque
confuſus, dexteram Ignatij tenens, Deum ſuperoſque o-
mnes inuocaret ad gratiam illi pro ſe referendam, ſatis-
que mirari non poſſet, ſeneſcente iam mundo, tantum
caritatis exemplum in terris exſiſtere. Per idem ſtudio-
rum tempus, tametſi multum de ſpirituali functione re-
miſerat, numquam tamen potuit ſe continere quomi-
nus ereptum ex litterarijs occupationibus quotidie tẽ-
pus aliquod in proximorum ſalute conſumeret. itaque
& condiſcipulos ad virtutem ac pietatem ex occaſionẽ
incitabat: & ex collatitia pecunia multorum ſuble-
uabat inopiam, & ægrotos viſendo recreandoque
humaniſsimè ſolabatur. In ijs cùm ad quemdam ad-
ijſſet, graui & contagioſo vlcere laborantem; & mi-
niſtrandi cauſſa, vt fit, decumbentem ſubinde attrectaſ-
ſet; in receſſu metus Ignatium ſubijt, ne ex eo contactu

dextera peſtilentiam contraxiſſet: quæ ſuſpicio cùm ſolicitaret hominem vehementius, eumque ab huiuſmodi caritatis officio in poſterum auocaret: ille cognita fraude confeſtim in ſemetipſum exarſit: dexteramq; in os identidem inſerens, increpuit vltro: Qui de vna manu tam anxius es, quid vniuerſo corpori facies? Atque hac fortitudine & præſentem depulit metum, & ad eadem porro exſequenda pietatis opera ſeſe vegetum atque hilarem præſtitit. Atque hanc ægrotos adiuuandi conſuetudinem non modò priuatus, vbicumque terrarum fuit, verùm etiam Societati Præpoſitus diligentiſſimè tenuit. Nam è noſtris vt quiſque in morbum inciderat, cuiuslibet eſſet ordinis, & extemplò acciri medicum imperabat, ac nihil prorſus omitti eorum, quæ is præſcripſiſſet, oppigneratis etiam, diuenditiſque, ſi opus eſſet, lancibus, ſtragulisque, & cætera ſupellectili. Sanè, cùm ex laicis adiutoribus quidam ſæua conflictaretur febri: ad eumque recocillandum delicatiori cibo opus eſſet, quidquid nũmulorum domi erat, denarios tres eam vnam in rem inſumi iuſſit: ac reſiſtenti paulisper obſonatori, nihilque præterea pecuniæ ad cæteros alendos ſupereſſe dicenti: Atqui nos quidem, inquit ille, valemus: arido pane contenti eſſe poterimus. atque ita languenti coëmptum obſonium eſt. ipſos verò decumbentes inuiſebat ſubinde ipſemet, confirmans vnumquemque verbis planè diuinis atque cæleſtibus; dabatq; operam, vt omni depoſita ſolicitudine, ſuperioribus eſſe curæ ſe ſuamq; ſalutẽ, ſine vlla dubitatione ſentirent. Homines vel de ſe ipſo priuatim, vel de Societate cõmuniter bene meritos diligentiſsimè coluit, nullũque in eos neq; viuos neq; mortuos grati ac memoris animi officiũ prætermiſit. quippe non modo pro ipſorum ſalute Dominum per ſe ſuosque precabatur aſſiduè: ſed etiã, dum viuerent, ſæpe domum veniebat ſalutandi cauſſa, eoſdemque adeuntes ad ſe quanquam alieno tempore, accipiebat in primis hilariter: deque Societatis progreſſu, ac rebus præſertim Indicis, quarũ ipſa longinquitas habet delectationẽ, pergebat amiciſſimè facere certiores:

atque etiam, cùm opus eſſet, quibus rebus poterat, benignè adiuuabat. Hieronymo quidem Arzio, Hiſpano doctori (quicum erat ei magna neceſſitudo) non modò grauiter ægrotanti frequens adfuit ipſemet, ſed etiã fidelibus famulis deſtituto, probos & induſtrios è Societate viros miniſtrãdi gratia ſubmiſit. Andreas Lipomanus patritius Venetus, quem Trinitatis Priorẽ appellabant, vir non pietate minus, quàm genere nobilis, Collegio noſtrorum hominũ conſtituendo Patauij, opimum ſacerdotium eiuſdem vrbis addixerat, dimidia tantùm parte vectigalium, ſibi quoad viueret reſeruata. At verò Ignatius, ne ſe vinci pateretur officio; patentibus litteris eum vltro perpetuum ſacerdotij adminiſtratorem declarauit; neque è vectigalibus attigit quidquam, niſi quod ab ipſo Priore quotannis ad paucos è noſtris alendos per eleemoſynam præberetur. quinetiam eius fratris filio penſionem decreuit annuam aureorum ad quadringentos: quam tamen bonus ille Prior nequaquã admiſit. ac cæteros item, quorum beneficijs prouocatus eſſet, eximio quodam ſtudio & obſeruantia proſequutus eſt.

Manſuetudo eiuſdem, & comitas.

Cap. V.

AB omni faſtu & moribus imperioſis vehementer abhorruit. veſtigium in eo cõtumaciæ cerneres nullum, &, quod difficillimũ eſt, lenitatem ita cum grauitate miſcebat, vt neque facilitas de auctoritate, neq; ſeueritas quidquam de ſuauitate detraheret. Pariſijs per iocum inuitatus à nobili quodam, vellet ne trudiculis ludere (quibus in oblonga menſa per anguſtum fornicẽ, eburnea pila traijcitur) Ego verò ludã, inquit Ignatius. At enim qua ſponſione, ſubijcit ille, qui pecunia careas? Tum Ignatius: Hac ſponſione, reſpondit, vt certo vtique dierum numero tibi deſeruiam: verùm tamen, arbitratu tuo, ſi viceris tu; meo, ſi ſuperior ipſe diſceſſero.

Cùm ea conditio placuiſſet: Age ſanè. in certamen deſcenditur. cumque nihil minus calleret Ignatius, diuinitus factum eſt, vt in ſingulos omnino traiectus victor euaderet: ſubinde exclamāte aduerſario, ſe meritò plecti, qui Ignatium prouocaſſet: ſeq; diuinum iudicium prorſus agnoſcere. Peracto deinde certamine, victum victor ab inanibus curis & occupationibus, in aliquot dies abductum, è ſponſione, ſpiritualibus exercitationibus diligenter excoluit: torpentemque ſitu ac delicijs animum ipſius, ad ſalutarem Dei metum, æternæque vitæ cogitationem excitauit. Venetijs Patauium pedibus cùm iter haberet, domeſtica, eaque admodum attrita lacerna ob inopiam indutus, Iacobo Laine comite; pecuarius quidam puer, qui à via non longè armenta paſcebat, conſpectis eminus peregrinis, ad eos repente propius aduolat: habitusque fortaſſe nouitate permotus, defixis procaciter in Ignatium oculis, cachinnos tollere, eidemque licentius cæpit illudere. cumque Ignatius vultu placido ſubſtitiſſet; conuerſus ad eum comes: Quin, ait, acceleras gradum pater, teque iſtius pueri petulantię ſubtrahis? Immo verò, inquit ille, cur puerum oblata ſibi præter ſpem hac tanta oblectatio ne fraudem? Itaque conſulto etiam diutius hæſit in ijſdem veſtigijs: ac ſe curioſius intuendum ridendumque affatim proteruo adoleſcentulo præbuit: plus nimirum ex hoc qualicumque ſui contemptu ac ludibrio hauriēs voluptatis, quàm alij ex vulgi plauſu, fauſtaque acclamatione percipiunt. Atque hunc manſuetudinis tenorem diligenter in omni vita ſeruauit: ac ſatis conſtat, annis ipſis triginta, quibus Chriſtum ſequutus eſt, neminem prorſus ab eo fuiſſe nō modò contumelioſè tractatum, ſed ne appellatum quidem acerbius. Si quid præciperet; roganti erat propior quàm iubenti. Alloquendi verò eius cauſſa, nihil erat neceſſe tempus opportunum, aut molles captare aditus: qualibet adijſſes hora, ſiue corpore melius haberet, ſiue deterius, proſperis æquè atque aduerſis in rebus, & accipiebat benignè, & patienter ad finem vſque ſine interpellatione audiebat: ac nullum

quamuis infimæ ſortis hominem ſtare coram ſe, nedū aperto capite patiebatur eſſe, nec modò ex deſtinato congreſſu, verùm etiam ex occurſu fortuito, fratres ita lætis intuebatur oculis, vt vel ex hoc, inſitam animo in omnes beneuolentiam ſatis oſtenderet. Amicos præterea, tum domeſticos, tum externos interdum ad prandium aut cœnam, ſiue, vt appellabat ipſe, ad pænitentiam inuitabat; nec repudiabat ſi quis vltro ſe offerret: quin etiam interuenientes cœnæ vel in ipſo iam exitu, nihilominus iubebat accūbere, & fruſtula panis ipſe carpendo, & ſimulanda appetentia, conuiuium conſultò extrahebat, quoad nouiſſimus quiſque ſine rubore aut ſolicitudine, per otium abſolueret. Si quis ab eo quidpiam, ſibi alijſve peteret; vel dabat hilare, verbis etiam, quod aiunt, munus exornans; vel ſi abnueret, cauſſas afferebat eiuſmodi, vt ille ſeſe contemptum nullo modo exiſtimare poſſet. ac tanta ipſius erat in eo genere vel efficacitas, vel ſuauitas, vt qui ad eùm legati à quopiam venerant, cùm id quod volebant, minimè impetraſſent, Ignatij rationibus interdum ita victi pacatique diſcederent, vt vltro ipſi mutata ratione, apud eos à quibus miſſi fuerant, ipſius cauſſam pertinaciſſimè tuerentur.

Grauitas eiuſdem, & in cuſtodia diſciplinæ ſeueritas. *Cap. VI.*

AB hac porrò comitate, quemadmodū auſteritas, ſic etiam leuitas omnis aberat & ineptiæ. Ita enim compoſitus fuit moribus, vt neque manum, neque oculum membrumve aliquod ſine cauſſa & ratione moueret; & in ſtatu, inceſſu, accubatione, ſeſſione, decorum teneret. Iam in loquendo fuit adeò conſideratus & parcus, vt nullum planè verbum niſi conſultò ac meditatò proferret, neque figuris vel amplificationibus vtebatur, ſed rei geſtæ ſeriem, & rationum momenta ſine fuco exponebat. qua ſimplicitate plus valebat in perſuadendo, quàm alij calamiſtris & lenocinijs. De ſe ipſo, de ſuis rebus, niſi neceſſitas cogeret, vel Dei gloria

poſtularet, nihil dicebat vmquam. ab aliorum verò factis dictiſue exquirendis, niſi ad ſuam curam ſpectaret, omnino abſtinebat. Conſueuerat etiam eos reprehendere, qui de ſoluta Eccleſiæ diſciplina, deque emendandis Principum moribus temere diſputarent: quam tentationem ſe fugaſſe dicebat conſideratione extremi iudicij, & eorum quæ tali tempore à ſemetipſo propriè exigenda forent. quæ ſi pro ſe quiſque reputaret, haud ita facilè homines in aliorum vitam inquiſituros. Denique tanta inerat in eius ſermone prouiſio, tarditasque longo vſu parta, vt cùm bilioſus ac præferuidus eſſet natura, pituitoſus ob id ipſum ac lentus haberetur à medicis. Atque hi mores, cum admirabili vitæ ſanctitate coniuncti, incredibile eſt, quãtum illi conciliarent venerationis. nam vt quiſque intimus erat Ignatio, ita ſuſpiciebat eum maximè. Ludouicum quidem Conſaluum Luſitanum, qui domus Romanæ miniſter aliquandiu vixit, magno rerum vſu, magna prudentia virum, dicere ſolitum accepimus: antequam cum Ignatio coram egiſſet, præclarè ſeſe vtique de illo exiſtimare ſolitum, qui tali Societati præeſſet. at verò, poſtquam ipſo familiariter vſus eſt; Societatẽ magnifacere cæpiſſe, quam Deus tali præſide ac moderatore donaſſet. Iacobus verò Laines, qui proximus ab illo Societatis gubernacula tenuit, cæterique Patres, quamuis humaniſſimè cum illis Ignatius ageret, tamen eximiam viri virtutem ita reuerebantur, vt bene moratos vel parenti liberos, vel magiſtro diſcipulos, adſtare diceres. Quod ſi quando (quod tamẽ perraro fiebat) rei neceſſitate coactus, vultum indueret ſeueriorem, & aliquem increparet aſperius; tãta erat vis pondusque verborum, vt contra ne hiſcere quidem auderet quiſquam. idque præſertim in cauſſa viri cuiuſdam inſignis apparuit; qui cùm turbulẽtior eſſet, quàm vt eũ diutius ferri oporteret; cumque eius animum Ignatius blandis monitis præceptiſque nequicquam ſanare tentaſſet; ad extremum oratione conuerſa, diuinam teſtatus iuſtitiam, ac cœleſtis iræ minas intentans, tantum ardorem ſpiritus præ ſe tulit, ipſi vt parietes tectaque non

dubio motu nutare & concuti viderentur. quo terrore perculſi qui aderant, illicò procumbentes, Dei pacē precibus ac votis expoſcere. ipſe verò qui accuſabatur, exanimis ad pedes Ignatij ſeſe cōfeſtim abiecit, ac ſupplex cōfuſa voce, culpæ veniā petijt, ſeq; poſthac in officio fore pollicitus eſt. Continebat autē in diſciplina cùm cęteros omnes, tum eos maximè qui vel inſigni eruditione, vel generis nobilitate pręſtarēt: quippe quorū dicta facta ve ad exemplum in omnes partes valeant plurimum. Otiū verò, vt omnium vitiorum fomitem ac ſeminarium, in primis oderat: itaque duos tresve rei familiaris adiutores, cùm ad ianuam alieno tempore confabulantes, è ſuperiore loco aſpexiſſet, illicò iuſſit aceruum lapidum in proximo ſitum, in ſummam ædium contignationem ſine cunctatione transferre. eoſdē tertio poſt menſe cùm ibidem iterum otiantes animaduertiſſet, illam ipſam lapidum congeriem, vt in eumdem locum referrent vnde aſportauerant, imperauit: amicè inſuper admonens, nihil in Dei famulatu periculoſius eſſe deſidia. Cùm quendam in tradito ſibi munere valde remiſſum atque oſcitantem inueniſſet; quæſiuit ex eo, cuinam in tali miniſterio daret operā, Deo ne, an hominibus? cùm ille ſe Deo vtique deſeruire dixiſſet: Plectēris igitur, inquit Ignatius; nam in rebus humanis minus accuratè verſanti, iure forſan ignouerit quiſpiam; at immortali Deo miniſtrari negligenter, id verò nullo pacto ferendum eſt. Spectaculis publicis, quamuis alioqui licitis, vel etiam ſacris, adeſſe noſtros non ita facilè permittebat. quòd ſi qui, facta poteſtate, ſe ad ea conferrent; eos etiam atque etiam iubebat, ſine vllo arrogantiæ ſeu leuitatis indicio modeſtiam ac ſubmiſſionem tenere; cedere omnibus; & infimū ſemper locum (niſi aliter à circumſtantibus cogerentur) eligere. Cùm è Romano ab ſe nuper inſtituto Collegio, adoleſcentes quoſdam ſolutius in publico ambulantes vidiſſet; caſtigandos curauit palam, hortandoſque graui oratione, vt quē haberent inſitum animis pudorem ac verecundiam, eum externo item corporis habitu pręſeferrent: & quoniam Apoſtolo teſte ſpectaculum facti eſ-

ſent omnibus, cauerent etiam atque etiam, ne ſuperuacanea locutione, curioſo oculorum obtutu, aliove incōdito geſtu motuve corporis, quemquā offenderent; præſertim cùm eo de genere toto, multa cum precatione lacrymiſque conſcripta pulcherrima ipſe præcepta paulo ante edidiſſet. Nihil noui moris in Societatem induci ſe inſcio eſt paſſus: principijſque vigilanter & acriter obſtitit: quippe qui exempli vim noſſet, & rerum incrementa, fallentia. Quoſdam, qui ad vineam iniuſſu luſerant pila, laicum etiam ſaponem manus lauantem, haud impunè abire permiſit ſeditioſos verò, & alienæ laudis obtrectatores, & rerum nouarum cupidos, non diu tulit: ſed omnia expertus, quæ ad reuocandam dubiam indolem, & peiore loco poſitā facere viderentur; ſi parū proficeret, ad extremum è Societate pellebat. neque per ea tempora carcerem compedeſve in Societatis mores induci permiſit, negans, qui vinculis conſtringendi forēt, eoſdem eſſe ad noſtrum inſtitutum idoneos. itaque cuſtodiæ loco ianuam oſtentare conſueuerat. acciditque aliquando, vt iuſta de cauſſa complures adoleſcentes exauctoratos vnà dimiſerit. atque huiuſmodi fere (quòd ſilentio prætereundum non eſt) è Societate pulſi homines, exitialem exitum ſortiti ſunt, ſatiſque conſtat, alios inter ſymphoniam laſciuè ſaltantes repente occidiſſe, alios contracta rixa interfectos, alios denique alio miſerabilis lethi genere perijſſe. In puniendo autem id ſequebatur in primis, vt noxæ reſponderet animaduerſio, & in ſuo quiſque vitio plecteretur: ſuperuacanea verba ſilentio, ignauiam labore; honoris cupiditatē ignominia lueret. ac fermè animaduerſionū Ignatij gen' erat illud: circulū humi deſcribere, ex quo noxij ne iniuſſu excederent: colloquijs certorū hominum nominatim interdicere; verberationes ad præfinitum temporis ſpatium iniūgere: & alia eiuſmodi. Noxas aūt leuiores & quotidianas intelligo; cuiuſmodi in homines etiam ſtudioſos perfectionis cadunt: nam grauiores Ignatius minimè toleraſſet. Solebat etiam ſontibus, ad humilē menſam in triclinio accumbentibus, obiurgatorem inducere, infimæ ple-

rumque conditionis hominem,ſed ingenioſum & acrē; qui cunctis audientibus, vitia reorum increparet,exprobrarétque religionis annos,& negligentiam:idemq; cæteros carptim nec opinantes repente perſtringeret;nimirum edomandæ ſuperbiæ cauſſa, mentiſque è pigritiæ veterno excitandæ. Sed qui deliquerant, priuſquam ex conſuetudine punirentur, quàm leniſſimè operam dabat,vt ſuam ipſi culpam agnoſcerent; atque vltrò ſibimet mulctam irrogarent:quæ tamen ſi grauior videretur,confeſſione contentus;ita moderabatur,vt multum ſæpe de acerbitate minueret.

Eiuſdem animi ſubmiſſio, & quidnam de virtute Obedientiæ ſenſerit. Cap. VII.

NEGABAT, ſuo quidem iudicio, quemquam probè intelligere quàm vehementer in ſe quiſque diuinæ bonitatis operationem impediat: quantave illius beneficia &dona per ſocordiam ignauiamque corrumpat. quo crimine ſeſe accuſabat in primis. atq; ita de ſuis demiſsè & humiliter ſentiebat, vt ſe mortalium omnium infimum, & opis diuinæ maximè egentem putaret: ſibique cæteros omnes ad virtutem pietatemque & exemplo & incitamento fateretur eſſe. Priuatæ verò vitæ quanto deſiderio teneretur,& initio declarauit in recuſando magiſtratu;& deinde, cùm vt redigeretur in ordinem,aliuſque ſibi ſuccederet,omni ope contendit. quòd rametſi conſequutus non eſt,tamen obedientiæ ſtudium quibuſcunque rebus potuit, ſemper oſtendit. Romano quidem Pontifici,cuius in verba præcipuo ſacramento iurauerat,ita erat præſto,vt ad ipſius nutum ſeſe paratum exhiberet confecta iam ętate,vnius baculi adminiculo,pedibus quocumque opus eſſet, peregre proficiſci, vel etiam nauigium aſcendere planè exarmatū,ſęque eodem Pontifice iubēte,mari ventiſq; ſine vlla dubitatione committere. Quem ipſius animum vir

qui-

quidam primarius cùm haud ſatis probaret,&in eiuſmo di re conſilium prudentiamque requireret; prudentiam quidem,non obedientis,verùm imperantis eſſe, reſpondit Ignatius. Et ſanè cùm in Societate noſtra virtutem hanc cæteris omnibus anteferret; tum nihil huic laudi tam contrarium dicebat eſſe,quàm in ſuperiorum iuſſis & conſilio examinando moram,vel potius arrogãtiam. negabatque obedientis nomine dignum haberi oportere,qui legitimo ſuperiori non cum voluntate iudicium quoque ſubmitteret.Id enim demum eſſe Deo gratiſſimum holocauſtum,cùm omnes animi vires, ac præſertim intelligentia & mens,quæ ſummum in homine obtinent locum,in obſequium Chriſti coguntur. qui verò inuiti ac diſſentientes, actu exteriore dũtaxat, iuſſa prępoſitorum exſequerentur; hos inter viliſſima mancipia,vel pecudes potius numerandos aiebat. Exſtat eius epiſtola ad ſocios Luſitanos in hanc ſententiam ſcripta, (qua nihil ego quidem in eo genere vidi ſubtilius) quã qui accuratè perlegerit,facilè intelliget,quàm iure Ignatius tantum huic vni mentis & rationis obſequio tribuẽdũ putarit.Quinetiã in ſermone quotidiano ſæpiſſimè vſurpare conſueuerat;qui ad ſuperioris nutũ, volũtatis propenſionẽ ſolũmodo, non etiã iudicij conſenſionem accommodarent;eos altero tãtùm pede intra religionis ſepta verſari. Neq; verò eiuſmodi præcepta verbis tantũ explicabat ille, ſed,quantũ ei res & perſona concederet,etiã factis.Medico quidẽ,quoties ægrotaret,ita ſe dicto audientem præbebat,vt eius monita pro oraculis duceret,ac quodammodo prudentiam penitus exuiſſe, & omnem ſuæ ſalutis curam & ſolicitudinẽ in eundẽ proieciſſe videretur. Cùm ſtomacho grauiſſimè laboraret aliquando,ex nimio videlicet hepatis calore,vt ſupra diximus;adhibitus medicus,quo domus eo tempore vtebatur adoleſcente nec peritiſſimo;frigidæ corporis conſtitutioni cauſſam illicò tribuit. nec mora. quidquid excogitare potuit ad corpus & præcordia calefaciẽda,præſcripſit. ac primùm feneſtras,foreſque cubiculi,ne quid afflaret auræ obſerari diligenter iuſſit; deinde languentem

tem multa ſub veſte continere ſeſe; poſtremò quàm calidiſſimo cibatu, & exiguo mero, ſed quàm auſteriſſimo refici. quæ omnia Ignatius licet ſibi, non leuibus argumentis, minimè accommodata ſentiret, ac medicum ipſum nec litteratiſſimum, neque exercitatiſſimum ſciret eſſe; tamen ne cum extremo quidem vitæ periculo, contra eius edicta nihil vmquam effatus eſt. Aeſtas erat ſumma: calores, vt in Vrbe maximi: ingenti ſtromatum pondere premebatur Ignatius: manabat è membris omnib' tanta ſudoris copia, vt culcitræ ac veſtes maderent; ac nihilominus ex præcepto ſe intra calida fomenta cohibebat ægrotus. ardebat ſiti; nihil omnino poſcebat: diſcruciabatur doloribus acerbiſſimis, nullam edebat vocem; linquebatur animo interdum, neque tamen ſignificabat; denique peruerſa curatione eò adductus eſt; vt cũ vltimum ſibi diſcrimen adeſſe intelligeret, Societatis adminiſtratione Patribus delegata, aditu cubiculi domeſticos prohiberet omnes, vno excepto valetudinarij curatore: atque id demum exſtitit ſignum, deſperata iam valetudine, ſe ad vitę exitum comparantis. Itaque Patres in re tam ſubita conſilio habito, cùm non deeſſent qui medici præſertim iunioris placita reprehenderent; Alexandrum Petronium, ætate prouecta virum, & medicæ artis laude præſtantem, extemplò acciri iubent. Is vt inſpexit Ignatium, genuſque & ordinem adhibitę medicinæ cognouit; per ſummam indignationem vociferatur, hominem calore necatum eſſe: pandi confeſtim feneſtras & oſtia; leuari ſtragulis lectum; frigidæ hauſtus affatim dari æſtuanti imperat: quæ res prioris medici inſcitiam planè coarguit, ſiquidem refrigerato hepate, ventriculi tormina quieuère; & obedientiæ meritis Pater auctus, priſtinam inſuper valetudinem breui recepit. Rurſus, cùm ieiunia cineralia, ſeu Quadrageſimam quamuis affecto corpuſculo perſeueranter nihilominus obſeruaſſet; ipſa denique feria quarta ſanctioris hebdomadæ, febri correptus eſt; nec dubitauit idem Alexander, quin totum id ex imbecillitate nimia proueniret; quocirca pulli gallinacei eſum ad veſperam illi præſcripſit, abijtque

que admodum incertus animi, vtrum Ignatius tali tempore iuſſa facturus eſſet. redit deinde poſtridie, quæritq; ſolicitus, nũ ſe refecerit pullo. cùm annuiſſet Ignatius: Fatebor, inquit Alexander, ingenuè id quod res eſt. Cõplures non cuſtodita ſolemni abſtinentia, nihilominus hoc triduo in morbum incidere. quibus ego cùm accerſitus, carniũ cibarũ indixerim, vix ægreque ab ijs impetraui vt obtemperarent, propterea quòd per hos dies carnibus veſci, nimis graue piaculum ducerent. tu contra, peracto iam pæne curriculo, ad ipſas metas meo monitu non recuſaſti deſiſtere hoc ego, Pater, ſatis mirari nõ poſſum. Ad ea Ignatius ſerena fronte, quæ animi tranquillitatem indicaret: Atqui obediẽdum eſt, inquit. nec plura in eam ſententiam effatus eſt. quo reſponſo mirificè delectatus Alexander, & ſanctitatem viri magis magiſque ſuſpiciens, totam rei geſtæ ſeriem ipſemet mihi deinde narrauit. Atque ad ſapientem hanc ſanctamque ſtultitiam cœcæ, vt ipſe appellabat, obedientiæ ſuos, vt eſſent ad ſubita ac ſeria promptiores, interdum fictis etiam in rebus erudiebat. Sacerdos quidam, edito iam ſigno, paratus ad ſacrificium, & calicem tenens, cùm è veſtiario pedem efferret, per nuntium ab Ignatio qui totã rem è propinquo obſeruabat, repente iubetur, ſacro depoſito ornatu, pallium ſumere prodeundi cauſſa. Paruit ille ſine tergiuerſatione, ac palliatus Patri confeſtim apparuit. Tum Ignatius quærit ex homine, ſit ne ægrè paſſus, in procinctu iam ad immolandum, ſubitò ſe iuberi ſacra deponere veſtimenta, remque diuinam omittere? Cùm ille, ſe, ne tãtulum quidem eſſe commotũ affirmaret: Atqui me, ſcito (inquit Ignatius) non quò te in præſentia opus habeam, ſed periclitandi tui obſequij gratia id feciſſe de induſtria. & ſic habeto; plus te ſacrificio deſerendo eſſe meritum, quàm ſi id ipſum, vt deſtinaueras, illicò peregiſſes: nam & ſi altaris myſterium tanti apud Deum eſt, quanti profectò eſt: tamen, vt ſcriptum legimus, melior eſt obedientia quàm victimæ. Quemdam etiam, cùm maximè confeſſionẽ nobilis cuiuſdã exciperet, conſultò vocari ad ſe iuſſit. cùm ille ſe peracto

myſte-

myſterio mox affuturum dixiſſet: acceſſit eum denuò: at ipſe nihilominus confitentis rogatu hæſit paululum. ac venienti demum Ignatius: Ita ne verò iterum, inquit, euocandus es? Et grauioribus verbis accepit hominem: non quò illius tum quidem opera egeret: ſed obſeruantiam & agilitatem experiri voluerat. Sic enim aiebat: cupere ſe, quemadmodum cæteræ Deo dicatæ familiæ, ex inſtituto aliæ paupertatem, aliæ ſilentium, aliæ pſalmodiam, aliæ denique aliud præcipuo ſtudio colerēt: ſic in Societate nihil haberi prius aut potius alacritate amoreque parendi: & maximè proprium inſigne noſtrorū hominum eſſe Obedientiam; quippe quæ, diuo Gregorio teſte, virtus vna, cæteras omnes animo virtutes inſerat, inſertáſque cuſtodiat. Hiſce ergo artibus, & huiuſmodi, ſubinde alumnos exercere conſueuit: vt ad quamlibet præfecti vocem, aut ſignificationem parati, vel inchoatum apicem in ſcribendo relinquerent: ſicque expeditos vbi opus eſſet, illicò ſiſterent.

Paupertas eius, & caſtimonia. Cap. VIII.

VOLVNTARIAM paupertatem (quam ille religionis murum appellabat) ad extremum vſque conſtantiſſimè coluit; nec modò ipſe proprium habuit nihil, ſed ne alios quidem, quã uis genere nobiles, ac delicijs olim aſſuetos, quidquam habere permiſit. quinetiam quemquam è profeſſa domo apud Germanicum, Romanumve Collegium niſi admodum raro & iuſta de cauſſa prohibuit veſci: quò nimirum, ſi opus eſſet, iurare verius poſſet, nihil omnino ad ipſam domum ex Collegiorū fructibus perueniſſe. Pauperē autē ſpiritu eum ſibi denique aiebat videri, qui erga ea quibus vteretur, ſic eſſet affectus animo, vt inſtar ſtatuæ cuiuſdã videretur eſſe, quæ nullo pacto reſiſtit recuſatve, quominꝰ omni quis pretioſo amictu & ornatu cõfeſtim exuatur. Caſtitatis verò laudē Dei beneficio tantã adeptus eſt, vt ex quo die ſeſe in beatæ Virginis fidē ac patrociniū cõtulit

voto:

voto: nullam, vt initio dictum eſt, deinde quamuis præferuidus natura, carnis tyrannidem ſenſerit. Porro in Societate nobiliſſimã hanc virtutem tanto ſtudio cuſtodiri volebat, vt nihil omnino neque in dictis, neque in factis laſciuum aut petulans appareret: ac quoad fieri poſſet, noſtri cæleſtem vitam in terris agerent, ab omni corporis contagione ſeiuncti. Quinetiam in ſcholis Terentium explicari (ni perpurgatus eſſet) quamquam optimum Latinitatis auctorem, & Romanę comœdię principem, vetuit nominatim, quod eum videlicet parum verecundum ac parum pudicum arbitraretur. Noluit igitur ea lectione puerorum animos imbui; ne plus moribus noceret, quàm prodeſſet ingenijs. ex quo facilè exiſtimari poteſt, in cæteris rebus quàm acer & vigilans cuſtos pudicitiæ fuerit.

Aequitas animi, & conſtantia eiuſdem.

Cap. IX.

ADVERSVS ea quæ videntur acerba, & contra omnes varietates quæ in vita verſantur, animo fuit ſemper ita præſenti, vt nunquam vel à ſtatu naturæ, vel à religioſi dignitate diſcederet. Romæ cùm apud nobiles quoſdam, vt ſolebat, de rebus diuinis familiariter ageret, inſtituto iam ſermone, trepidus ab domo nuntius ei repente in aurem inſuſurrat, lictores in domeſticã ſupellectilem à creditoribus immiſſos, cuncta miſcere & euertere: vix ab eis impetratum ſuſtinerent tantiſper dum ipſe tota de re certior fieret. His auditis Ignatius: Bene habet, inquit: & inchoatam diſputationem admirabili tranquillitate animi abſoluit. Quęrentibus dein amicis quid ſubitæ rei accidiſſet: Noſter, inquit, œconomus ad neceſſariam ædificationem ære alieno contracto, in præſentia ſoluendo non eſt. impatientes moræ creditores ad auferenda pignora miniſterium forenſe miſerũt. ij perturbare dicuntur omnia. ſed me res non mouet.

nam

nam ſtrata ſi abſtulerint, humi pro noſtra paupertate cubabimus. vnum vereor, ne inter tumultum, cōmentarij de religione pereant, magna cura & labore confecti. hos ego ſanè velim ſaluos: cætera negligo. Tum ij qui aderant, Patris patientiam admirati, facinus indignum exclamant; domum noſtram aduolant, prædeſque pro Ignatio facti, ſatellitum proteruitatem magno cōuitio cohibent. neque ea res cuiquam amicorum fraudi fuit: ſiquidem aureis ducentis ab Hiſpano doctore, cuius modò meminimus, Hieronymo Arzio, & quidem quid accidiſſet ignaro, poſtera die ſubmiſſis, nullo ipſorū incōmodo æs alienum eſt perſolutum. Suſcepta negotia in finem vſque perſeueranter vrgebat; neque verò, quos ſibi ſocios expeditionū aſſumpſerat, torpere patiebatur. Vbi neceſſarium iter, vel quid aliud grauioris momenti deſtinaſſet in diē certam, præſertim ſi poſtularet occaſio, nulla vi tempeſtatis, aut alia quauis difficultate deterrebatur, quominus ad conſtitutum tempus cogitata perficeret. In adeundis principibus viris, quod ille neceſſariò & ſæpe faciebat; cunctas aulæ moleſtias, & indignitatem, & aulicorū contumaciā deliciaſque vorabat alacritate mirabili. acciditque aliquādo, vt aditu excluſus, commodā admiſſionem horas ipſas quatuordecim ieiunus obſederit. Si quid, re bene perſpecta, conſiliarijs etiam adhibitis, decreuiſſet; haud ita facilè ſe ab eo deduci patiebatur. Ad Eccleſiaſticam diſciplinam pro ſua parte adiuuandam, ſtatuerat ne quis ex alijs ordinibus, quāuis eruditione, aut eloquentia, aut alia qualibet laude clarus, in Societatem admitteretur. quinetiam ſi quis per imprudētiam irrepſerat, qui vel diem vnum in alienis caſtris fuiſſet, contra nitentibus interdum aduenæ propinquis, amicíſque gratioſis, remittebat ad priſtina ſigna, vel ſi minus pareret, certè è Societate pellebat: ne cæteri nimirū ordines de nobis conqueri poſſent; aut Societas quaſi quoddā perfugium deſertoribus eſſe putaretur. Neque minorem animi fortitudinem præſtitit in ijs tuendis, quos, probato ipſorum ſpiritu & vocatione, in Societatem adſcripſiſſet. quorum conſtantia cùm à

parentibus (vt fit) per ampliſſimos etiam viros acerrimè interdum oppugnaretur; Ignatius, vbi opus fuit, coram ſummo ipſo Pontifice, ſuorum cauſſam contra opes & gratiam, diuino fretus auxilio, ſine vlla dubitatione metuve, non ſolùm defendit, ſed etiam obtinuit. Itaque principes etiam viros Iulius III Pontifex maximus feſtiuè admonebat, ne cum Ignatio contenderent: vtique ni vellent è certamine victi diſcedere. Cùm lege cauiſſet ne quis è noſtris vel exſequiarum, vel ſacrificij, vel cuiuſpiam omnino miniſterij nomine pecuniam aut eleemoſynam vllam acciperet, nedum cogeret: eam ipſe legem diligenter ſancteque in omni vita ſeruauit: neque commiſit vnquam, vt fidem ſuam, in rebus præſertim ſacris, temerè obligaret: vel (quod vitãdum eſt maximè) ſpecie pietatis quæſtum facere videretur. quo in genere illud inſigne memorant. Grauiter ægrotabat ætate iam deuexa, idem Hieronymus Arzius. ad hunc, viſendi cauſa (fuit enim in colendis amicitijs diligentiſſimus) cùm veniſſet Ignatius, hominemque benigno & ſpirituali alloquio recreare conatus eſſet: ille de futura vita ſolicitus, aureos ducentos ad piacularia ſacra pro ſe faciendi ſudario inuolutos inſtitit Ignatio obtrudere. quos cùm obfirmato animo reieciſſet Pater, quòd diceret ſe alieno periculo doctum, ab huiuſmodi conuentis iam pridem abſtinere, neque plus oneris velle ſuſcipere, quàm quantum præſtare cum fide poſſet: admiratus ille ſanctimoniam & integritatem viri, eam ipſam ſummam paulò poſt ad eumdem ſine vlla conditione tranſmiſit. *Tum* Ignatius ſponte complures hoſtias ad expianda amici peccata decreuit: neque in officij & caritatis certamine vinci ſe ab laico paſſus eſt. Pacem & concordiam (quoad officium & Dei gloria pateretur) non modò cum ſuis, verùm etiam cum alienis omni cura ſtudioque retinuit ſemper; & cauit, ne, aut per ſe, aut per ſuos facto dictove quemquam offenderet. Cùm Martinus Olauius, qui collegio Romano annos aliquot magna cũ laude præfuit, excellenti vir ingenio doctrinaq;, theſes aliquot de more propoſuiſſet, in quibus erat caput de Immaculato, vt

appellant, Conceptu beatæ Virginis; licet ea de re Ignatius pro ſua egregia in Deum & Virginem pietate minimè dubitaret, tamen ne Fratres Dominicani, qui ad diſputationem inuitabantur, id ægrè ferrent, ſeque nominatim prouocari putarent, (contrariam enim ſententiam auctore D. Thoma tuentur eorum plerique) eam theſem induci tollique omnino imperauit. Anno Chriſti nati M. D. L I I I. cùm Societas in Hiſpania, DEO adiuuante, maiorem in modum creſceret; grauia in noſtros crimina repente conficta ab iniquis, & Exercitiorũ ſpiritualium præcipuè liber in ſuſpicionem apud ſacros Inquiſitores magno apparatu artificioque vocatus eſt. quo nuntio Romam allato, multi auctores Ignatio fuêre, vt ſe ſuoſque omni ope tueretur; accuſatorum calũnias & improbitatem in tanto præſertim ſuæ exiſtimationis ac famæ periculo redargueret. At ille, conſcientiæ teſtimonio ac Dei bonitate ſubnixus, nihil extimuit, rẽque totam ſine vllo tumultu magiſtratibus cognoſcendam reliquit. quorum opera, & veritas breui patuit omnibus, & ex eo tempore Societas in iiſdem prouincijs feliciores in dies habuit progreſſus. Nec minor anno inſequente in noſtros qui in Gallia verſabantur, procella deſæuijt. Siquidem graui ab aliquot illuſtribus Theologiæ doctoribus, decreto propoſito, vſque adeo lacerata ac tantam in inuidiam adducta Societas eſt, vt eam non modò profanum vulgus, verùm etiam concionatores ipſi quotidianis probris & conuitijs è ſuperiore loco proſcinderent. Ei decreto criminibuſque ſcripto refutandis cùm ſe aliquot è noſtris Ignatio paratos offerrẽt; ac res indigna, minimeque toleranda cunctis videretur eſſe; verbis ex Euãgelio deſumptis Ignatius: Pacẽ, inquit do vobis: pacẽ meã relinquo vobis: neq; certamẽ cũ aduerſarijs vllo pacto ſuſcipi eſt paſſus, quòd diceret, proculdubio fore, vt ipſa dies & noſtrorũ innocẽtiã ſatis ꝓbaret, & inimicorũ cogitationes & conſilia frangeret: id ꝙ nõ ita multo poſt, Dei beneficio eſt factũ: nã & accuſatio tota breui cõſenuit, & ipſis criminationib⁹ illuſtrata Societas radices in ijs regionib⁹ egit altiores. Admirabilem

bilem verò facilitatem, vel potius animi altitudinem Romæ oſtendit Pater in acerbiſſimis vicini cuiuſdam iniurijs perferendis. namque is, vt noſtros in proximam ſibi domum immigraſſe cognouit; cùm Ignatium ſociosque, vt alij multis ſine cauſſa peſſimè odiſſet; vna re valde lætatus eſt, quòd vendendi ſuas ædes, quippe noſtris valde opportunas, & conficiendæ pecuniæ præclaram ſibi occaſionem oblatam putaret. Ergo, vt peregrinum ad conditiones quamlibet iniquas cogeret, varijs artibus patientiam hominis exercere conſtituit. ac primùm in atrij cuiuſdam interiacentis, quod finibus noſtris contineri conſtabat, poſſeſſionem impudenter inuaſit: neque tamen Ignatius eam rem iudicio perſecutus eſt. In id atrium deinde pauones, & alia demiſit altilia; quę obuerſis in eam partem cubiculis noſtris moleſtiſſimo clangore diu noctuque obſtreperent: nequaquam expoſtulauit Ignatius. eidem, triclinij parietes in eam partē luminis cauſſa perforarè volenti, per ſummam contumeliam reſtitit ille: nihilominus quieuit Pater, atque ob id ipſum cœco aliquot annos triclinio eſt vſus. Cùm hæc maximè ageret vicinus, vltrò Ignatiū ac ſocios tota Vrbe inſtitit criminari, bipedumq; nequiſſimos & cupidiſſimos dicere, qui in alieno ſolo, non contenti malè parta ingenti pecunia, domibuſq; per falſam religionem occupatis, poſſeſſiones in dies continuare, ſeq; ipſum patrijs ædibus pænè per vim exturbare cōtenderent. Quæ res cùm delatæ ad Ignatium eſſent, non modò ſedato animo tulit; vt cætera, ſed etiam ex eo die Dominū deprecari pro aduerſario cæpit ardentius. Denique cùm ille diuturna importunitate noſtros ad quālibet iniquum pretium perduxiſſet, & piorum ſubſidijs domus tandem eſſet coempta; ita ex ea migrauit, vt, quaſi mox æquanda ſolo eſſet, ſic omnia inde ferramenta, fores, feneſtrarum obices, atq; adeo elaborati lapidis quidquid potuit, ſecum aſportauerit. neque tamē grauius ea de re queſtus Ignatius eſt. neque tali homini, aut vlli omnino mortalium vllo vmquam nomine litem intendit. Neque verò ab hominibus tantùm, ſed etiam ab ipſis

ſis pæne temporibus,inuictum animum præſtitit. ſiquidem nulla vnquam vel domeſtica inopia, vel publicæ annonæ caritate adduci potuit,vt contra Chriſti conſilium de craſtino ſolicitus eſſet;aut,qui nomen Societati profiterentur,modò ad inſtitutum idonei forent,eos, quamquam ingenti preſſus familia,repudiaret. Atque hoc,eò magis homines mirabantur,quòd illo ipſo tempore viri locupletes ac principes,inopiæ metu,multos è domeſticis conuictoribus non ſine rubore dimitterent. Itaque cùm ex Ignatio quidam è familiaribus pro amicitia ſciſcitaretur,quid ita alij diuites & pecunioſi, in tantis annonæ difficultatibus familiam ſumptuſque minuerent;contra ipſe nullis vectigalibus, nullo certo reditu fultus,eamdem augeret? Non ſatis attendis, inquit ille, quæ ſit vis ac natura virtutis illius,quam in Theologicis virtutibus ſecundam Apoſtolus numerat;cui, certis & exploratis in rebus locus eſſe quî poteſt? Spes enim,vt idem ait,quę videtur,non eſt ſpes.nam quod quis videt, quid ſperat? Neque verò timendum eſſe,ne qui aues cęli paſcit,& agri lilia ſplendidiſſimo veſtit ornatu,quæ neque ſerunt,neque nent,neque in horrea congregant;idē ſuis operarijs in Eccleſiæ vinea nullo ſtipendio laborantibus, neceſſaria ad exigendam vitam alimenta deeſſe patiatur. Quod ille videlicet cùm iam inde ab ipſa conuerſione multis documentis præclarè didiciſſet; tum verò poſt ſuſcepta Societatis gubernacula, magis magiſque experiebatur in dies. quo in genere,ne ſim longior, nonnulla ſubnectam. Cùm in ſumptus quotidianos aliquando eſſet opus præſenti pecunia; atque ad neſcio quid coëmendum Ioannes Cruceius rei domeſticæ curator exiſſet,incerta etiamtum luce quidam ei repente ſacculum auro plenum obtulit,ac nihil effatus,illicò ſeſe è conſpectu proripuit. Ioannes verò, qua erat ſimplicitate,vt auri ſpeciem vidit,illuſionem ac preſtigias diaboli ſuſpicatus,in proximam ædem beatæ Mariæ ſupra Mineruam ſeſe recipiens,diuinam opem ſuppliciter implorauit. domum deinde regreſſus, pecuniam inſpectā, & forma & materia probam repperit: Deique clemen-

tiam ac benignitatem admirans, in ea quæ deſtinauerat, ſine cuiuſquam damno vel moleſtia inſumpſit. Idem, cùm in magnis rei familiaris anguſtijs Deo ſuperiſque in Laterano ſupplicaſſet; in reditu ad Coloſſeum theatrum illi ſubitò vir quidam ignotus aureos centum in manum dedit, ac ſtatim apparere deſijt. Quare ioannes non tam lætitia quàm horrore perfuſus, pecuniam domum attulit. Ignatius verò gratias quidem egit Domino, ſed talibus iam pridem aſſuetus, nihil rei nouitate commotus eſt. Rurſus noſtris pecuniæ inopia laborantibus, quidam è Patribus dum neſcio quid exquirit in arcula tomento ſcrutiſque viliſſimis plena; nihil minus opinanti venit in manus chartaceum inuolucrum aureis refertum ita nitidis atque micantibus, ac ſi tum primùm ex officina prodirent: quo tam inſperato ſubſidio præſenti egeſtati peropportunè ſubuentum eſt. Quodam die ſub veſperam, cùm domi panes, vinum, ligna penitus defeciſſent; poſtridie manè, præter omnium exſpectationem, à nobili matrona vehes lignis onuſta ſubmittitur. ea ligna dum in cella vinaria, vt fit, condit ianitor; ianuã domus patentem reliquit imprudens: recordatus deinde, cùm ad occludendum accurriſſet, repente modios aliquot frumenti, & vini cados in ipſo veſtibulo reperit: neque adhibita quantauis diligentia vnquam reſcire potuit, quis ea dona miſiſſet. Hæc igitur & alia eiuſmodi ſubinde accidebant, quæ politico ſupercilio rem æſtimanti, friuola cuipiam fortaſsè videantur, ſed certè & paternam in famulos, Dei prouidentiam ſatis declarant; & Ignatij ſecuritatem atque fiduciam ab omni ſtultitiæ, vel temeritatis infamia vindicant.

Eiuſdem ratio gubernandi. Cap. X.

IN conſilio capiendo, & rebus gerendis, cùm Deum ſemper, vt dictum eſt, accurata ſupplicatione conſuleret, tũ verò (quòd mirum fortaſſe cuipiam videatur) non pietatis guſtum, ſed rationis ductum præcipuè ſequebatur: vt nō rationem ſpiritus dulcedo præiret, ſed dulcedinem ratio. Hoc enim aiebat vno maximè belluis homines antecellere, quòd hi ratione vtantur, illæ nequaquam. Idem ad exſequenda conſilia, quoad fas eſſet, omnes artes & humana præſidia ſic adhibebat, quaſi omnem ſpem in ijs repoſitam haberet; rurſus ita Deum orabat, & ex eo pendebat vno, ac ſi nihil omninò in rebus humanis opis aut perfugij collocaret. atque hoc pacto (quod longè optimum ac perfectiſſimũ eſt) prudentiam cum pietate iungebat; ipſaque negotia tanquam onera paribus examinata ponderibus, quamuis difficili ac lubrico itinere ad optatos plerumque exitus perducebat. Ad conſultandum autem, illud obſeruabat in primis, vt in quaque re ſemper eius rei peritiſſimos adhiberet. qua communicatione ac lenitate nimirum aſſequebatur, vt & rationes iniret optimas, neque in arte ſua ſe quiſquam ab eo vel præteritum, vel contemptum, iure conqueri poſſet. Ac cæteris etiam in rebus, videbat etiam atque etiam, vt vniuſcuiuſque dignitatis, ætatis, ac meriti ratio haberetur. Petronius erat Piſaurenſis, qui ante aliquot annos mortuus eſt, egregia pietate & virtute presbiter. is, cùm tres minores natu germanos fratres ad Societatem ſuis adhortationibus perduxiſſet; eum ſemper Ignatius adoleſcentulis loco parentis ac præſidis voluit eſſe: neque de ijs grauius quidquã, niſi ex illius auctoritate ac ſententia ſtatui paſſus eſt. Ad officia vel negotia, quæ per ſe obire non poſſet, cum viris principibus tranſigenda, viros eligebat, rerum vſu ac dicendi copia præditos; atq; ijs ita vel ſcripto, vel verbis mandata dabat, vt liberum ijs omnino relinque-

ret,cùm in rem præſentem veniſſent,ſuo ipſorum arbitratu cuncta ex re.&ex tempore moderari.Idemque ſub veſperam ad ſe redeunti cuipiam ex ijs,cùm rei geſtæ rationem ab eo repoſceret,primùm omnium:Satin' (aiebat)ex animi tui ſententia?quæ liberalitas hominis,& ipſi cauſſæ proderat multum;& ſuorum illi mirè deuinciebat animos: & eoſdem ad exequenda negotia perquàm alacres promptoſque reddebat. Anno poſt Chriſtũ natũ MDLIII.cùm ad res in Luſitania componendas Michaelem Turrianum legaret,haud ita pridem in Societatem admiſſum;licet ei varias præceptiones ac monita ediderit conſignata litteris;tamen cùm probè noſſet fidẽ ac prudentiã viri,nõ modò permiſit,vt cùm in prouinciam perueniſſet,ſuo arbitratu conſilia rebus aptaret; ſed etiam permulta ei dedit folia pura,ſuo munita chirographo,quibus ille prout opus eſſet,quidquid videretur,inſcriberet, ac deinde obſignatas epiſtolas cuicumque expediret,ipſius nomine redderet.atque hanc conſuetudinem laxè cum procuratoribus ac nuntijs agendi, ſemper magno cum emolumento retinuit. Quin etiam præfectis inferioribus minimè malignè ſuũ cuiq; ius ac poteſtatem impertire conſueuerat :cauebatque diligenter, ne,quæ per eos agenda forent, vſurparet ipſe ; vel ea re quidquam omnino apud ſubiectos de illorum auctoritate vel exiſtimatione minueret. Verùm tamen ijs ita laxabat habenas,vt eaſdem adduceret quoties vellet; nec non in eorum inſtituta,moreſque & adminiſtrandi genus diſſimulanter inquireret. Exſtat epiſtola ipſius ad Præpoſitum prouinciæ Luſitaniæ,in hanc ſententiã ſcripta;cuius mihi partem hoc loco inſerere viſum eſt:
„ Neque verò Prouincialis aut Generalis Præpoſiti officium
„ eſt,inquit,minuta quæque,ac temporaria præſertim,in
„ adminiſtrando ſectari:ſed cùm ad perſonæ dignitatem
„ honeſtius , tum ad tranquillitatem animi tutius eſt, ea
„ præfectis inferioribus delegare,&rei confectæ rationẽ
„ ab eis deinde repetere.Equidem in meo fungendo mu-
„ nere id ipſum ſequor : atque huiuſce conſilij maiorem
„ in dies fructum capio,quippe cùm & labore & ſolicitu-
dine

dine leuari me magnopere ſentiam. ac tibi quoque valde ſum auctor, vt curas & cogitationes tuas defigas in cõmodis & ſalute potiſſimum vniuerſæ prouinciæ: & in rebus quidẽ ſingulis ordinandis ac diſponendis, cũ opus eſt, & ipſe versêre, & hominũ tuo iudicio peritorũ ſentẽtiã exquiras; cæterũ ab iiſdem rebus per te curandis trãſigendiſque vt plurimum abſtineas, ſed inſtar excelſi cuiuſdam motoris, orbes tibi ſubiunctos æquabiliter & cum grauitate ciere pergas: à quibus deinde, vt à proximis cauſſis, propria cuiuſque effecta proueniant: quòd ſi feceris, & plura, & magis tuo muneri conuenientia, ſine tumultu ac trepidatione confeceris. Præterea illud eſt in hac ratione commodi, quòd ſi quid in agendo peccetur, eius peccati præſtat in tuis adminiſtris, quàm in te reſidere culpam: ac multo magis decet, quidquid ipſi deliquerint, corrigi abs te, quàm ſi tu erraueris (quod perfacilè eſt ſingula curioſius perſequẽti) te ab inferioribus emendari. Quod reliquum eſt, nobis Dominus IESVS CHRISTVS, ad ipſius voluntatem & clarè intelligẽdam, & ritè exſequendam pro ſua benignitate lumen ac vires impertiat. Romæ xi. Kalend. Ianuarias MDLII.

Hanc igitur Societatis gubernandæ regulam inſtinctu planè diuino tenebat Ignatius, eamque in omnes partes plurimum aiebat valere. Primùm, quòd inferiores præfecti, quò plus credi ſibi, & quò liberalius tractari ſe vident, eò libentius, ne videlicet humanitate vincãtur, vltrò ipſi cum ſuperiore communicent. deinde, quòd multo acrius ac ſtudioſius verſentur in opere: nam vt quiſque maximè ſuum habet negotium, ita ſummã in eius procuratione vigilantiam præſtat. accedit, vt maior ſit in diſpiciendo ac ſtatuendo claritas, maius auxiliũ Dei, quippe ſicut in rebus communibus, cum vniuerſali præpoſito numen cæleſte præcipuo fauore conſpirat; ſic idem proprijs cuiuſque præfecti muneribus, ſuo quodã ac peculiari munere aſſiſtit. quorum ſi facultas & auctoritas à ſuperioribus nimis arctè circumſcribatur, & quæ per hoſce tractanda ſunt, illi ſuſcipiant; primùm ipſa diffidentia odioſa eſt, & vt in alienis quodammodo re-

bus, continuò langueſcit induſtria. deinde per eam cupiditatem & ambitionem, peculiaris ille, de quo dictum eſt, diuinæ gratiæ quaſi concurſus amittitur. præterea, cùm ad rem bene gerendam, & facultas & ſcientia neceſſariò requirantur; ſciéntia plerumque ineſt ei, qui rem ipſam ex officio tractat, habetque ſubiectam oculis. huic ſi minuatur ius, & ſuperior ipſe, cauſa nō æquè bene cognita, rei tranſigendæ ſe immiſceat; ingenti prorſus malo poteſtas à cognitione ſeiungitur: atque hinc nimirum in omni cœtu ſuſpiciones, diſcordiæ, rixæ, cùm rectores & curatores non contenti ſuo munere, alter in alterius partes inuadunt: perque ſummam confuſionem tollitur diſcrimen officiorum, & ordo ille, quò nihil eſt in hac rerum vniuerſitate præſtantius. Ad hæc, vbi is qui deſtinatus eſt quopiam, certis alligatur præceptis, rarum eſt vt quidquam è ſententia poſſit efficere. magna enim conſilij pars eſt in tempore, & nouis quotidie caſibus interdum ipſa negotiorũ ſpecies immutatur: quibus in rebus dum religione occupatus animus hæret, dum fluctuat apud ſe, dum cogitur ad abſentes referre; interim, irreparabili ſæpe damno videlicet, occaſionis præteruolat opportunitas. Quæ cùm præclarè Ignatius noſſet, cum ſuis adiutoribus procuratoribusve, niſi ſi res aliter poſtularet, ea quam dixi facilitate vtebatur. Itaque & in magnis & arduis plerumque actionibus voto reſpondebat euentus; & tanta erat ipſo regente concordia, is ordinum conſenſus, vt ſocietas tota vno eodemque ſpiritu ductuque agi videretur. Beneuolentiam & caritatem ſuorum erga ſe, non ſolùm affabilitate, manſuetudine, cæteriſque virtutibus, verùm etiam induſtria quadam alebat: cauebatque, diligentiſſimè, ne quid admitteret, cur eorum quiſpiam ab illo ſe minus vel diligi, vel probari putaret. quòd in creando primùm Generali Præpoſito ſeruauit, vt dictum eſt: ac deinde retinuit in ſufficiendo ſibi, cùm ægrotaret, Vicario Generali: nec non in eligendis, qui Marcello Pontifici maximo, vt item ſupra dictum eſt, Pontificis ipſius iuſſu, in Palatio adſiſterent. quam nominationẽ

ad ipſorum Patrum conſilium reiecit; ne certos ipſe appellando, cæteros ad eiuſmodi munera minus idoneos iudicaſſe videretur. Præterea, ſi quid pro imperio aſperius exſequendum eſſet; eius inuidiam ad inferiores adminiſtros reijcere ſolitus eſt, ipſis videlicet non inuitis, communemque parentem piè ac religiosè tuētibus. Qui hominibus cum poteſtate præſunt, hos cùm aliæ fraudes & mala circumſtant, tum illud in primis, de quo ſanctus Bernardus ad Eugenium: Eſt item vitium, inquit, cuius ſi te immunem ſentis, inter omnes qui cathedras aſcenderunt, ſedebis me iudice ſolitarius, quia veraciter ſingulariterque leuaſti te ſupra te, iuxta Prophetā. Facilitas credulitatis hæc eſt: cuius callidiſſimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi ſatis cauiſſe verſutias. Ab hoc igitur ſcopulo, ſicut à cæteris, magnopere Ignatius declinabat: quippe ſatis ad omnem animaduerſionem ipſa varietate ſuorum temporum eruditus. ac delatoribus ita vnam aurem præbere conſueuerat, vt ſemper alteram reo reſeruaret abſenti. Quin etiam accuſatoris ipſius, inter dicendum, geſtus, oculos, vultuſque omnes attentè obſeruabat: crebriſque ac minutis interrogationibus, veritatis eliciendæ gratia fatigabat hominem: totam deinde rem; ſi opus eſſet, per ſe & per idoneos viros omnibus veſtigijs indagabat leniter ac ſine tumultu: cauebatque non modò ne quemquam damnaret indicta cauſſa, verùm etiam vt ne quid omnino præiudicati ad cauſſæ cognitionem afferret. Illud etiam, in rebus præſertim grauioribus, obſeruabat interdum; vt accuſatorē iuberet ſua manu ſcribere, quæ deferret: primū quòd hominum naturam prónam eſſe ad maledicendum intelligeret, & ſtylum quàm linguam longè facilius contineri: tum etiam, vt ſi quod mendacium, vt fit, temporeprocedente exſtitiſſet, id, ipſo delatoris chirographo teneri & coargui poſſet. atque hoc temperamēto fiebat, vt neque ſi quid grauius accidiſſet, ignoraret Ignatius, neque innocentes per calumniam aut per factionem circumueniri vel opprimi ſineret. Idem omnes reipublicæ partes vigilanter curabat; neque committebat

(in quo grauiter à magiſtratibus fere peccatur) vt dum vnam amplecteretur, deſereret alteram. Verùm tamen præcipua quadam fuit obſeruatione in hominibus ad Societatem adſcribendis. quam ille rem tanti momenti ducebat eſſe, vt cùm alioquin è cuſtodia corporis euolare quàm primùm optaret, hanc vnam ob cauſſam in aliquot annos propagari ſibi vitæ ſpatia cuperet; quoad nimirum tyrocinij formula ac diſciplina, ad Societatis vſum & inſtitutum probè conſtituta foret. Tyrones autē ille non à naturali quadam bonitate, vel potius tarditate; ſed à vigore magis ingenij, & rerum gerendarum adiumentis, legebat: negabatque, qui ad populi negotia factus non eſſet, eumdem eſſe ad miniſteria Societatis idoneum. Quòd ſi quis bardum quempiam eo nomine obtruderet, quòd ipſum vtique è ſæculi naufragio diceret euaſurum; nihilominus recuſabat Ignatius; neminē affirmans è Societate IESV dicendum eſſe, qui ad ſuā vnius, non etiam ad aliorum ſalutem, & acriter & ſcienter poſſet incumbere. Quos autem ad probationem admiſerat, eorum ſpiritum dabat operam vt quàm plurimis experimentis cognoſceret penitus: neque illos tantùm ad ſuauem quemdam ſenſum pietatis (quo imperiti omnia metiuntur) ſed ad veras ac ſolidas virtutes erudiebat: ac præſertim (quod ſæpe iam diximus) vt ad nullius rei quamuis cæteroqui laudabilis amorem tamquā ad ſcopulum adhæreſcerent, ſed ab omni alia cupiditate, vel etiam propenſione ſoluti ac liberi, ex vno tantùm ſuperiorum nutu ac voluntate penderent: neque aſſueſcerent abditos eorum ſenſus exquirere, vel imperitia ſciſcitari; vel quem, quibuſve de cauſſis, iidem aut ſupra cæteros tollerent, aut etiam infra, ſuo arbitratu deprimerent: ſed illis omne iudicium & conſilium à ſuperis datum; ſibi ſimplicitatis & obſequij gloriam eſſe relictam putarent: eſſentque proinde ad omnia quamuis ardua & abſurda & ſubita paratiſſimi. Omnes omnium querimonias perbenignè audiebat: ac ſolabatur verbis humaniſſimis. atque etiam diligenter curabat, vt ſalua religionis diſciplina, & Præfectorum dignitate, vnicuique ſatiſ-

ficeret.

fieret. Neque verò minori vigilantia & ſeueritate Præfectos ipſos quàm reliquos omnes in officio continebat; quinetiam tanto plura maioraque ab illis, quàm ab his exigere ſolitus eſt, quanto ſuperiores inferioribus, gradus & virtutum inſignibus antecellunt. Idem, in reſpondendo agendoque, ſimplicitatem ita cum cautione coniunxit, vt ſatis appareret, alteram alteri non modò impedimento non eſſe, verùm etiam ornamento atque præſidio. Suſpenſa, vel ambigua, vel obſcura verba, perplexum de induſtria incertumque ſermonem; vti barbaras artes; & ſubdola mendacij tegumenta, fideique ac ſocietatis humanæ pernitiem, ſemper eſt deteſtatus: ac ſuo monſtrauit exemplo veritatis cultor eximius, quantum inter prudentiam & calliditatem interſit.

Eiuſdem ratio proximos adiuuandi. *Cap.* XI.

MIRAE fuit ſolertiæ in ſolicitandis mortalibus, & à diaboli ſeruitute ad Chriſti Domini obſequium traducendis. ac quibus artibus dæmon ad animarum perniciem vtitur, eaſdem ipſe (quoad liceret, ac fas eſſet) ad hominum ſalutem ac beneficium transferebat. Voluntates ac naturas eorum quibus cum ageret, feſtinè odorari; ambitioſis ſplendida, auaris vtilia, voluptuoſis iucunda proponere; & ſuo, quod aiunt, hamo vel eſca quemque piſcari. Iam in congreſſu, maximè Principum, id obſeruabat in primis, vt ſermonis initia illis daret, extrema reſeruaret ſibi: cauebatque ne de rebus etiam diuinis ineptè vel ad ſatietatem ac faſtidiū ageret. Triſtem verò & horridam ſapientiam (vtiq; poſtquam in lucem hominum prodijt) ſemper vitauit: cũque philoſophiæ nomen ipſum, intelligeret, etiam ſi modeſtè tractetur, tamen ſatis odioſum eſſe per ſe; nihil in habitu ſuo, vel in genere vitæ, rarum aut notabile conſpici voluit: ac ſemper ſeſe, quibus rebus honeſtè ac religioſè

gioſè potuit, ad communem conſuetudinem accõmodauit; neque cõmiſit, vt quòd ipſe non faceret, id in alijs reprehendere putaretur: prorſus, vt eius mores prima fronte, vel eminus intuenti, vnus aliquis è populo videretur eſſe: verùm quò propius illum inſpiceres, quò diutius ac familiarius vtereré: cò magis præſtantiam virtuteſque viri, tanquam odorem ex affrictu ſentires: atque id ipſum eſt cauſſæ, cur noſtris nullam in veſtitu ornatuve, religionis iniunxerit notam: ſed quò facilius in hominum cœtus & conſuetudinem irreperent, ac tempeſtiuis colloquijs vnumquemque adiuuarẽt; vbicumque gentium verſarentur, quàm modeſtiſſimo eius gentis habitu iuſſit incedere: neq; vllũ dare ſignũ animi à ſenſu cõmuni vel ab humanitate abhorrentis. Idẽ valde vituperabat moderatores animarũ eos, qui vel vna eademq; via, ac fermè q̃ ipſi tenuiſſent, cæteros etiã ad ſtudium virtutis conarentur adducere; vel, dũtaxat ſi quis ad pietatem eſſet ſua ſponte propenſus, formandum regendumque ſuſciperent: ſed ipſe nimirum vel feros & barbaros homines non dubitabat aggredi, ſic, vt à ſingulis quod dabatur acciperet: & quos ad conſilia Chriſti prouehere non poſſet, certè ad præcepta ſenſim allicere nitebatur. atque vt bonus agricola nõ tantum rectas & fructuoſas arbores, ſed etiam deprauatas, neque ita fertiles colit: eaſque vel adminiculis erigit, vel circumcidendo caſtigat, vel ſub aliena latentibus vmbra cælum aperit, vel telluris vitio laborantibus mutat locum: ſic ille, rerum difficultate nequaquam exterritus, diſpiciebat inprimis quod ingenium qua ratione tractandum eſſet; iiſdemque ſæpe morbis, pro varietate naturæ, nõ diuerſas modò, ſed etiam contrarias inter ſe medicinas adhibere cõſueuerat. Quòd ſi quem, omnia expertus, tamen è cœno peccatorum extrahere nequiuiſſet, non ideo contrahebat animum, vel ſe angori dabat, quaſi óleum & operam perdidiſſet: ſed conſcientiæ & officij fructu contentus, acquieſcebat in alto Prouidentiæ diuinæ conſilio. De ſpirituum diſcretione (quàm ille ſcientiam habuit maximam) deque moderandis affectibus,

multa præcepit egregiè: quæ quoniam exſtant ſcripta (quemadmodum initio diximus) nihil eſt quod à nobis hoc loco ingerantur.

Vita eius quotidiana, & domeſtica. *Cap. XII.*

SOCIETATI Præpoſitus, deuexa iam ætate; viuendi priuatim hanc fer mè normam tenebat. Manè, vt primùm euigilaſſet, certum tempus dabat precationi, & contemplationi bonorum cœleſtium: deinde, ſi ſacrificandum illi eſſet (quod munus propter ſummam animi attentionem, & corporis imbecillitatem, ſæpe intermittere cogebatur) ſacro, ſub veſperã pridie, ad Vrbis conſuetudinem ordinato, & accuratè præcognito, rem diuinam faciebat: quæ recitanda forent, vel in priuato ſacello, nemine præter adminiſtrum adſtante, contra morem Hiſpanienſem elata pronuntians voce. vſque adeo Eccleſiæ Romanæ ritus omnes & cæremonias adamauerat. A pſallendo, quamquam inuitus abſtinebat, quòd ei propter vim lacrymarum, & frequentem ecſtaſim qua corpus mirè affligebatur, eiuſmodi officio ſummus Pontifex nominatim interdixerat. A ſacro, ſi cuius negotij cauſſa prodeundum eſſet, comite vno prodibat: ſi minus, admittendis audiendiſque vel domeſticis vel externis operam dabat, ſerena parique ſemper, vt diximus, fronte: minimè ſuſpicioſus ille quidem, aut timidus; attamen apprimè circumſpectus ac prouidus; vt illi non facilè quiſquam poſſet imponere. Actiones autem omnes, è diui Baſilij præcepto condiebat tacitæ precationis ſale: ſeque ipſum, vt dictũ eſt, excutiebat ſubinde, ne quid labis ex quotidiano mortalium rerum vſu contraheret. A prandio, poſt gratiarum actionem, remiſsionis cauſa, de rebus haud ita ſerijs moleſtiſve ſermones habebat iucundos; qui tamẽ, vt plurimum, ad agendi & gubernandi ſcientiam facerent.

Inde

Inde vel actibus publicis, vel ſubſcriptioni lectioniq́ue epiſtolarum, tempus dabat. ac multa etiã, prout res exigeret, ſua manu exarabat ipſe. tum, ſi hora ſuppeteret, ſuorum acta recognoſcebat. à cœna verò, inſequentis diei negotia diſponebat; accerſitiſq; adminiſtris, vel procuratoribus, ſua cuique ſeparatim dabat mandata; deinde cum eo quem ſibi à ſecretis elegerat, per otium agebat: eo demiſſo, ad multam noctem ſolus inambulabat innixus baculo, maiorem in modum attentus meditanſque apud ſe: poſtremò, quod ſupererat temporis, neceſſariæ tribuebat quieti: id erat ſpatium horarum circiter quattuor. Cubiculo vſus eſt perangusto ac tenebricoſo: cuius formam nec ſucceſſores quidem adhuc, religionis, vt puto, cauſſa mutarunt. cibi potuſq́ue fuit adeo parcus, vt guſtatum funditus perdidiſſe videretur: niſi ſi quando pauculis veſceretur caſtaneis, quibus patrio more puer olim aſſueuerat. nulli vmquam ferculo quamuis famelicus ac ieiunus, arriſit: nullum edulij vel condimẽti genus cuiquam indixit: nihil vmquam inter edendum eſt queſtus: licet per adiutorum inſcitiam incuriamve cibaria malè cocta conditaque: vinum etiam fugiens aut acidum præberetur. nihil denique ſibi propriè apponi voluit vmquam: & grauiter adminiſtrum aliquando punijt, quòd vuæ racemum vni ſibi præter cæteros attuliſſet. quæ ſanè peritus rerum æſtimator haud ita leuia duxerit, ſi hominis vel ætatem ipſam, cui multa dãtur, vel infirmitatem valetudinis plura imperantem, vel denique ſummam inter ſuos poteſtatem & licentiam, vt ita dicam, ſuo arbitratu viuendi, conſideret. Munditias in victu cultuque dilexit: ſed faciles, & nequaquam exquiſitas; cuiuſmodi & viatorem, & Chriſti famulum decent: placuitque ei ſemper, ad alliciendos præſertim homines, vt dictum eſt, non incompta frugalitas. Ac de Ignatio quidem (quòd me non fugit) alia id genus multa narrantur: verùm ſingula perſequi neceſſe non eſt, tãtùm ad viri mores virtutemque intelligendam, hæc pauca libauimus.

Pieta-

Pietatis opera publicè per eum inſtituta. *Cap.* XIII.

INTER ipſam Societatis adminiſtrationem, cui potiſsimum inſeruiebat, nõ exiguam partem curarum alijs quoque rebus impertijt, atque ijs maximè, quæ ad ſalutem & commodum populi, atque ad ſplendorem ac dignitatem ſanctæ Romanæ Eccleſiæ pertinerent. De curandis ægrotis, & pœnitentiæ ſacramento, Innocentij tertij Papæ lex eſt: Aegrotos niſi peccata ritè confeſſos, à prima inſpectione medici neve adeunto, neve curanto. Ea lex cùm ipſa deſuetudine propemodum antiquata eſſet, perfecit Ignatius vt ſalutaris illa conſuetudo, longo interuallo reuocaretur; viſendi tamen ſpatio in alteram vſque vicem extracto: qua moderatione videlicet, ſimul & publicæ exiſtimationi, & ſingulorum animis corporibuſque conſultum eſt. Mulierculas à maritis cum pudicitiæ capitisvè periculo diſsidentes, matronis ditioribus in officio continendas ac ſuſtentandas diuidere conſueuerat: ſed cùm creſceret numerus; ne cui grauior eſſet impenſa, locum ijſdem recipiendis alendiſque publicè parare conſtituit; ſuumque conſilium impertijt primoribus ciuitatis. quibus rem ita probantibus, vt nemo tamen ſe profiteri vellet tam glorioſi operis principem, hanc rationem Ignatius inijt rei ad exitum perducendæ. Ex area templi noſtri Petrus Codatius procurator lapides ingentes effoderat, cuiuſmodi multi ruinis veteribus continentur. hos igitur lapides, in magna rei familiaris inopia vendi, & ſummam ex ijs confici aureorum centum Ignatius imperauit: eam pecuniam cùm ad opus inchoandum primus in medio poſuiſſet, tantùm reliquis ardorem iniecit (inſita mortalibus natura propere ſequendi quæ inchoare piguit) vt ex voluntaria collatione inſtitutum ſit cœnobium, quo ei[illegible] generis fœminæ ſeſe reciperent, ibique ſecuræ t[illegible] deliteſcerent, quoad compoſitis controuerſijs[illegible]

riam cum maritis redirent: atque idcirco cœnobium (vt ſupra diximus) Malè nuptarum vulgò appellatum eſt. Ad eius autem loci cuſtodiam atque adminiſtrationē Ignatius piorum hominum ſodalitatem adhibuit, prudenti ſanè conſilio. Etenim in cōmunem vtilitatem intentus, ne vno dumtaxat munere implicitus teneretur, vt quodque opus abſoluerat, confeſtim eius operis procuratione certis atque idoneis hominibus demandata, ipſe animum & cogitationem ad alia deinceps atque alia transferebat. Parthenonē etiā ſanctę Catharinæ, cui à Funarijs vel à Roſa cognomē eſt, Ignatius idē inſtituit. quo in Parthenone puellæ forma eleganti, quarum pudicitia periclitaretur ob anguſtias rei familiaris, magna præfectorum diligentia conquiſitę, interdum etiam pro poteſtate, ſi res exigat, è complexu parentum abreptæ, hodie ad centum & quinquaginta ſub clauſtris, & ſanctimonialium fœminarum diſciplina, magno labore & impenſa educantur: eædemque, ſimul atque maturum eſt, vel perpetuæ religioni & caſtitati ſponte ſe conſecrant; vel idoneis viris dantur nuptui, dote à loci præſidibus perſoluta. Nō minus laudabile quod ſequitur. Cū plurimi bonæ interdū indolis pueri & puellæ, vt in Vrbe plena peregrinis & aduenis, deſtituti vel orbi parentibus, miſerandum in modū per plateas & compita ſeminudi & egentes errarent; vtriuſq; ſexus & cōmodis & ſaluti, eodem Ignatio ſuadente, prouiſum eſt. Itaque ex eo tempore duabus in ædibus, hoc eſt ſanctæ Mariæ in Aquiro, & ſanctorum quattuor Coronatorum, maſculi ſeorſum ac fœminæ, & gratis aluntur, & rudimentis Chriſtianæ fidei, ac partim litteris, partim etiam neceſſarijs ad vſum reipublicæ artibus atque opificijs imbuuntur. Vtriuſque autem ſexus eſt hac tempeſtate numerus capitum amplius ducentorum; quorum illi præter domeſticas exercitationes, ad funera quoque proſequenda pſallentes & candidati procedunt; hæ, vbi [illegible]doleuerint, vel maritantur, vel in ſacratarum virgi[illegible]collegia ſeſe conferunt. Quinetiam, quòd ĩ[illegible]tria ſua perfecerat, idipſum Romæ quoque mo-

litus

litus eſt: vt vlceroſi ac mendici per compita miſerè quiritantes, vnum in locum coacti, publica impenſa ex cenſu & collationibus alerentur. eamque rem ingenti ciuitatis approbatione ad exitum perduxiſſet, ni pauci potentes neſcio quo ſpiritu impulſi, huic tam præclaræ actioni obſtitiſſent. Ad hæc, è quiſquilijs Hebræorum ſi cuipiam Euangelij lumen affulſerat, hunc hoſpitio confeſtim acceptum Ignatius pro ſua tenuitate liberaliter ac benignè tractabat, quoad Chriſtianis præceptionibus eruditus baptiſmatis fonte renaſceretur. neque à procurandis neophytorum commodis ante deſtitit, quàm ex auctoritate ſummi Pontificis ædes paratæ ſunt, quas Catechumenorum appellant: quibus in ædibus hodie maſculos ſeorſum ac fœminas, cùm aliorum tum præcipuè Gregorij X I I I. Pontificis maximi munificentia largè ſuſtentat. atque etiam (quod expreſſius caritatis argumentum eſt) baptizati ex eo loco non ante mittuntur, quàm aut litterarum præſidio quas interim edocentur, aut artis cuiuſpiam, neceſſaria ſibi in reliquam vitam adiumenta parauerint. quo pietatis officio multi ex eadem ſecta permoti, magno bonorum gaudio, ſeſe quotannis ad Chriſtum adiungunt. Illud verò optimum, quòd ad Catholicæ fidei reliquias in Septentrionali plaga fouendas, augendasque, auctore atque adiutore in primis Ioanne Morono Cardinali ampliſſimo, Seminariũ clericorum in Vrbe condidit, dato negotio noſtris hominibus, qui conquiſitos bonę indolis adoleſcentes Romā ex ijſdem regionibus mitterent. atq; id Seminarium, ſiue collegium Germanicum, vt appellant, acerbiſſimis deinde tempeſtatibus, ingenti labore ac perſeuerantia tutatus Ignatius eſt; præſtantiſſimis è tota Societate doctoribus ad eam iuuentutem & litteris & moribus inſtituendam adhibitis: quòd opus & Eccleſiæ Romanæ ornamento, & Germaniæ magno adiumento & fuiſſe, & eſſe hodie vel maximè conſtat, cùm in eius pæne collapſi inſtaurationem & amplificationem, idem Gregorius XIII. pro ſua præcipua in eas nationes clementia & vo-

luntate vehementer incubuit. Nec Germanicæ modò, ſed cæterarum quoque gentium pueros & adoleſcentes Ignatius, pijs ac liberalibus diſciplinis imbuendos (quā vnam expeditiſſimam emendandi generis humani rationem ducebat eſſe,) per ſe ſuoſque admonitu planè diuino ſuſcepit: atque ob id ipſum, gymnaſia, quibus æquè infimi ac ſummi gratis erudirentur, non Romæ ſolùm, ſed etiam toto pæne terrarum orbe conſtituit, ſumma adhibita cura, vt ne quid profeſſores noſtri, quamuis acutum & plauſibile afferrent peregrini vel noui dogmatis, nedum ab orthodoxa fide abhorrentis, verùm in ſingulis quæſtionibus celeberrima quæque & probatiſſima doctorum placita ſequerentur.

Quædam de Ignatio mira. Cap. XIV.

PRAETER ea quæ ſuperioribus libris Ignatio diuinitus accidiſſe retulimus, nō pauca de eodem admirabilia prædicantur: quorum aliqua nobis hoc loco exponere viſum eſt. Recenti conuerſione, Hieroſolymam petens, dum Barcinone tranſmiſſionem exſpectat, interea diuinam rem, ſacras conciones, & alia religionis officia quàm accuratiſſimè obire non deſtitit. Accidit autem aliquando, vt cùm in templo verbum Dei audiret: conſpicata hominem fœmina princeps, peregrini habitu fœci plebis immiſtum, videre ſibi viſa ſit eius caput ac faciem eximio quodam fulgore ſplendentem, idque tanta ſua cum animi voluptate, vt quam quam inuita ac repugnans modeſtiæ cauſſa, tamen ab eo aſpectu oculos nulla ratione poſſet auertere. Igitur concione dimiſſa, nihil ei fuit antiquius, quàm vt mariti permiſſu, peregrinum per idoneos homines oppido conquiſitum hoſpitio acciperet. qui domum ingreſſus, percunctantibus illis, quis aut cuias eſſet, peregrinari ſe Hieroſolymam dixit, neque de ſe ipſo verbum vltra addidit: verumenimuerò ſermonem de rebus diuinis inſtituens, omnes qui aderant, cæleſti quodam ſolatio lætitiaque

titiaque perfudit. Qua re vehementius etiam permoti, operam dedêre, vt nobilis quidam vir, ipſorum propinquus, in Italiam traiecturus, vnà cum Ignatio cōſcenderet, rati, nauigiũ vtique tali vectore perire non poſſe; neque eos fefellit opinio: ſiquidem alia nauis, cùm eodem fere tempore vela feciſſet, non longè à portu vi tempeſtatis abſorpta eſt; at verò qua Ignatius vehebatur, celerrimo curſu Caietam incolumis tenuit. poſt reuerſionem verò, dũ Barcinone, vt initio dictum eſt, Grammaticæ rudimentis operam dat, res accidit ad viri ſanctitatem illuſtrandam haud leuis momenti. In parœcia beatæ MARIAE, cui à Mari cognomen eſt, ad plateam Lullianam, Lyſſani duo fratres de patrimonio diutius litigauerant. Ac deniq; à iudicibus lata ſententia, is qui cauſſa ceciderat, præ nimio dolore ad vltimam deſperationem redactus, impulſu dæmonis è cubiculi trabe laqueo ſe ſuſpendit: ea re cognita vicini ad tetrum illud ſpectaculum confluunt, mirantes hominis facinus, miſerantes inſaniam. Id ſimulatque Ignatius audiuit, confeſtim aduolat, pendentem ex infelici tigillo reſtem precidit, hominem vel cadauer potius collocari iubet in lectulo. deinde ſeorſum nixus genibus pro ſalute ipſius Deum orare non ſine lacrymis inſtitit. Res mira. deprecante Ignatio, cunctis qui aderant in lectulum obuerſis, & exſpectatione ſuſpenſis; miſer ille repente ſuſtulit oculos, vociſque vſum eatenus dũtaxat recepit, quoad vocato celeriter in id ſacerdoti peccata ritè cōfeſſus, ac demum expiatus, animam è Tartari faucibus ereptam Domino reddidit: cuius rei fama totam vrbem, fineſque illos magna cum omnium admiratione peruaſit; & ſuperſunt hodie, qui meminerint: à quibus ego id ipſum Barcinone diligenter quæſiui. Ac multo poſt, Romæ, conſtituta iam Societate aliud non minus mirũ Ignatio contigit. Cũ Alexãdro Petronio, cuius ante meminim⁹, & medico & philoſopho inſigni, magnum vſum amicitiamq; contraxerat. Ad eum ægrotum aliquando viciſſim ipſe, viſendi cauſſa cùm adijſſet, quamq̃ alieno tum tempore, tamen pro familiaritate à domeſticis introdu-

ctus,occluſis feneſtris in lectulo quieſcentem inuenit:& ex tenebris ratus hominem ſopori ſeſe dediſſe, ſuſpenſoq; veſtigio tacitus adrepens, puluino ſenſim aſſedit. ac nihilominus Alexāder è ſomno excitatus, & repente Felicitatem vxorē inclamans: Quis nouus hic ſplendor,quę tanta,inquit,lux cubiculum complet? At illa ſimpliciter, id quod erat, vnum Ignatium introiſſe reſpondit. Tum Alexander, homo grauis & prudens, non dubio argumento viri ſanctitatem interpretatus, ex eo die Ignatiū tamquam humano faſtigio celſiorem, magis magiſque ſuſpexit: totamque deinde rem ipſe mihi alijſq; ſeriò expoſuit. Pariſijs, Michael quidam Hiſpanus, quem Romæ deinde falſæ criminationis miniſtrū in Patres fuiſſe diximus, impatienter ferens patronum ſuum Franciſcum Xauerium è medio honorum curſu ad ſtudium humilitatis Chriſtianæ traductum fuiſſe, ira percitus, Ignatiū, vtpote eius rei auctorem, interficere omnino conſtituit: cumque in hoſpitium ipſius vltrò inuaſiſſet, ſtrictoq; iā gladio ſcalas furibundus aſcenderet, diuina repente voce perterritus: Quo tendis infelix? retulit gradū, totamq; rem conſcientia victus poſtmodū ipſe confeſſus eſt. Anno à virginis partu M. D. L I V. Rodulphi Pij Cardinalis opera, Societatis collegium ad Lauretanam ædē inſtitutum eſt; acciditque, vt domus noſtris ad habitandū attributa, lemurū terroribus, & faunorū ludibrijs admodum eſſet infeſta. cumque, noctu præſertim, modò hi, modò illi detractis è cubiculi ſtragulis, vel inſolito quodā cachinno excitati per cæcas tenebras trepidarent; ad eam peſtem auertendam multa nequicquā experti, denique per epiſtolam ad ſacrificia & preces Ignatij, tamquā ad ſacram anchoram cōmuni conſenſu cōfugiunt. Ille re cognita, Deū attentè precatus, reſcripſit ſocijs, bono eſſent animo, Diuino preſidio freti (quòd in tali re fecerat ipſe non ſemel) dæmonū terriculamenta nihili ducerent. Mirum dictu, recitatis litteris, omnes confeſtim ea moleſtia ſpectriſque non modò in præſens, verùm etiam in poſterum liberati ſunt. Cùm Ignatij defuncti corpus exequiarum cauſſa iaceret in feretro, Bernardna

quædam

quædam Romana, filiam ſtrumis iamdiu laborantem, quam arte nulla medici ſanare valuerant, ad oſculandas mortui manus admouere vehementer optabat, certam ex eo contactu, filiæ valetudinem ſibi pollicita: ſed cùm præ turba, impetu ſæpe capto puella numquam ad feretrum accedere potuiſſet, denique mater, quippe quam filiæ caritas valentiorem audacioremq; reddebat, non ante deſtitit, quàm ex Ignatij veſtimentis fruſtulũ adepta eſt. id fruſtulum virginis collo ſimul atque alligatum, velut præſenti numinis ope morbus enanuit: cuius miraculi rumor cunctis, vt par eſt, admirantibus longè lateq; manauit. Ac ne prophetiæ quidem inſigni dono caruiſſe putandus Ignatius eſt, ſiquidem aliqua partim abdita aperuit; partim longè à cõſpectu remota mõſtrauit; partim etiam multo poſt futura, ſine vllo errore prædixit. In iis Barcinone Ignatium maximè coluêre, ac precipuum ex eius conſuetudine & monitis fructum vtilitatemq; cepêre, vidua quædam fuit nomine Agnes, è Paſchala familia, hæc cùm cætera caritate Ignatium adiuuit, eiuſque ſuſtentauit inopiam, tum Pariſios proficiſcentem, ad vſque templum S. Andreæ tria millia ab vrbe paſſuum, officij cauſſa proſecuta eſt vnà cum Ioãne filio, optima ſpe ſummæ virtutis ac pietatis adoleſcẽtulo. Hunc in digreſſu cùm oſcularetur Ignatius, eique præcepta in reliquam vitam paterna daret: Cur, inquit ille, cùm alij abs te exculti, tuiſque monitis incitati, vel CHRISTI conſilia ſint ſequuti, vel certè in virtute magnos progreſſus effecerint, me vnum, parens optime, rudem informemque deſtituis? quid miſero mihi te abſente futurum eſt? Atqui bono animo eſto fili, reſpondit Ignatius, nequaquam tibi deerit exercendæ patientiæ, deque DEO bene merendi materies. namque vbi adoleueris, vxorem duces, multiſque incommodis afflictaberis, quæ te ſolui delicijs, & in auxilio diuino implorando torpere minimè patientur. Neque abfuit dicto fides. ſiquidem poſt aliquot annos ille cõtracto matrimonio multos ſuſcepit liberos; cumque haud ita diues eſſet, debitorum fraude quibus non

exiguam pecuniæ ſummam crediderat, rei familiaris naufragium fecit, hodieque confecta iam ætate ſenex, ſeque familiamq; ſuam quotidianis laboribus ægrè ſuſtentat. Eius deinde Agnetis mortem Barcinone ſanctiſſimè obitam, Romæ Dei monitu præſenſit Ignatius, vt litteræ Antonij Araozij qui morienti viduæ affuerat, nihil ei ſuper illa re noui poſtmodum attulerint. Quidam haud ita pridem in Societate verſatus, cùm ex impoſito ſibi munere tanta moleſtia afficeretur, vt ſomnum capere vix poſſet, ac de repetendo ſæculo cogitaret; Ignatius rem diuinitus odoratus, adoleſcentem nocte intempeſta è lectulo vocari ad ſe iuſſit, alioqui fratrum neceſſitatibus mirum in modum parcere ſolitus. Is cùm animo valdè perturbato veniſſet; ficta perſona quæſiuit ex eodem Ignatius, ſi quis hac vel illa tentatione ſolicitaretur, quidnam ei conſilij daturus eſſet? ac per eam ſermocinationem omnes illi obſtupeſcenti ſenſim eius animi receſſus ac latebras patefecit ſimul, & perturbationes admirabili dexteritate ſedauit. eodemque charitatis officio erga alios quoq; multos pari perſpicacitate perfunctus eſt, qui cùm ſuos morbos propter inſcitiam aperire non poſſent, vltrò iis ipſemet ante medicinam, & genus ægritudinis, & cauſſas detegebat. Vicetiæ, Fabro & Laine comitibus, dum ex voto finem anni vertentis exſpectat, cæteris item Patribus ob id ipſum Veneta ditione diſperſis, repente affertur, Simonem Roterigium, Baſſani, grauiſſima febri correptum, in extremo verſari vitæ diſcrimine. quo nuntio perculſus Ignatius, licet ipſe quoque febricula teneretur, tamen illicò ſurgit, ac Iacobi Lainis qui grauius laborabat, cura pijs hominibus demandata, ſequente Fabro ſe pedes in viam dat, eodẽque die paſſuum octodecim fere millia confecit ea quidem celeritate, vt præcedentem vix Faber conſequi poſſet. Cumque ex itinere, de Simone ſolicitus, orandi cauſſa paululum è ſemita diuertiſſet, ſupplicatione peracta, ſenſit auditas preces: atque ad Fabrum rediens, pro certo affirmauit, Simonem è morbo euaſurum. ad quem vt venit, arctè complexus hominem læta omnia ſperare, &

cer-

certam ſanitatem expectare iuſſit. Nec ſanè fruſtra: quandoquidem Simon paulo poſt, contra omnium opinionem priſtinæ valetudini redditus eſt: atque id beneficiũ hodieque ſecundum Deum Ignatio ſeſe acceptum referre teſtatur. Haud longè à Baſſani mœnibus loco edito templum cernitur beati Martyris Viti, ex quo in ſubiectam conuallem deſpectus eſt cum cætero cultu viſendam, tum crebris aquarum è Medoaco amne deriuationibus. Id templum eo tempore tuebatur ſolitarius quidam, Antonius nomine, vir doctrinarum expers & idiota quidem ille, verumtamen ſeuerus, & grauis, & ipſo totius corporis atque oris habitu venerabilis; ac proinde apud illas gentes magna virtutis & ſanctitatis opinione. Is Ignatium nihil inſigne præſeferentem, elato ſupercilio (vt ipſe poſtea fatebatur) contemnere apud ſe cæpit, ac paruifacere; quoad intentius aliquando ſupplicanti demõſtrare dignatus eſt Dominus, qui vir & quãtus eſſet Ignatius, quamque multorum adiumento & ſaluti diuina prouidentia deſtinatus. ex quo ſuam ille temeritatem dolenter accuſans, Ignatium ſtudioſè dein colere atque obſeruare inſtituit. Per eoſdem fortè dies quidam ex Ignatij ſocijs, partim anachoritæ conſuetudine, partim etiam ipſius loci amœnitate captus, ita cogitare cæpit apud ſe; Hem, Ignatij comites, vexatis tanto labore, tanta rerum omnium difficultate corporibus, de animorum inſuper ſalute periclitamur. rarò, quam extulimus domo, mentem ſpiritumque referimus: nimium pulueris ſordiumque campeſtri hoc opere exercitatione colligimus. ac cæteris quidem maior forſan gratiæ diuinæ fiducia, plus virium fuerit ad obuia quæque ſuperanda: mihi verò meæ infirmitatis præclarè cõſcio, nonne conducat, procul negotijs tumultibuſque cæleſtem in terris vitam vnà cum hoc ſancto eremi cultore tranſigere? & abiectis multiplicibus curis vni Deo vacare? Hæc apud ſe identidem reputanti, occurſabant ex altera parte Ignatij caritas, dulcedo ſociorum, cepta communia, datæ dexteræ, & deſerendi nefas. Eiuſmodi cogitationum æſtibus cùm aliquandiu fluctuaſſet; de-

nique conſultandi cauſſa ad anachoritam ipſum adire conſtituit. ſed nequaquam ceſſit illi res è ſententia. quippe vixdũ extra oppidũ extulerat pedem, cùm ei vni ſpectrũ eſt obiectũ, armatus vir, trucibus oculis, ſtricto gladio minitans. Exterruit primò ea ſpecies hominem: dein impetu capto cùm nihilominus pergeret; iratus ille ac furens in obuium irruere viſus. Tum verò peregrinus haud dubiè terga dat, ac ſine reſpectu in oppidũ auolat, mirantibus incolis quòd tam effusè fugientẽ aſpicerent, nemine perſequente. At ille à præcipiti curſu non antè deſtitit, quàm in ipſius Ignatij diuerſorium ſeſe cũ inſana trepidatione coniecit. Cui renidens Pater (totã quippe rem Deo reuelante cognorat) Siccine titubas? inquit: Modicæ fidei, quare dubitaſti? Qua ille interrogatione, & in præſentia valde compunctus, & in poſterum, ne ab inſtituto deficeret, magnopere confirmatus eſt. Cùm Ioannes Codurius, è primis Patribus vnus, è graui morbo in vltimũ vitæ periculum eſſet adductus: ad rem diuinã pro ſocij ſalute faciendam Ignatius ędem ſancti Petri in Monte aureo petijt: cuius & loci, & Apoſtoli, vt ſupra diximus, præcipua quadã religione tenebatur. cùm ad medium fere perueniſſet pontem Ianiculenſem, qui Sixti pons hodie dicitur; ſublatis intentiſque repente in cælũ oculis, retulit pedem attonito ſimilis; ac deinde conuerſus ad comitem (is erat Baptiſta Viola Parmenſis, ex quo hæc ipſa cognoui) Dominum redeamus, inquit: Codurius noſter migrauit è corpore. Creditus eſt Ignatius ex illo ſtupore, & ſyderum intuitu, & repentina reuerſione, vt olim Hozij, ſic tum Codurij animam vidiſſe cælum intrantem: licet iuſtis fortaſsè de cauſſis de hoc celauerit, quòd iuſtas item ob cauſſas de illo non reticuerat. nã & id ipſum alius aſpexiſſe ferebatur, & ex horarum ratione compertum eſt, eo ipſo temporis momento Codurium exſpiraſſe: & alioqui non fuit, cur amiciſſimi viri cognito exceſſu, domum extemplò reuerteretur, vel ad piaculare ſacrum eius cauſa de more faciendum, rectà pergere omitteret. Id autem accidit anno poſt Virginis partum M. D. XLI. quarto Kalend. Septem-

bris.

bris. Eodem fere loco deinde quiddam aliud accidit non abſimile. Cùm Stephanus Baroelius Nouocomenſis, qui viuit adhuc, periculoſo morbo implicitus teneretur, & cunctis de illius vita ſolicitis, Ignatius pro viri valetudine in eadem illa quam diximus æde ſancti Petri in Monte aureo perlitaſſet; in reditu comitem læto vultu compellans (is fuit Petrus Ribadeneria Toletanus, qui hæc ipſa mandauit litteris) non moriturum ex eo quidem morbo Stephanum conſtanter aſſeuerauit. nec vana fuit prædictio: ſiquidem haud ita multo poſt, ægrotus non ſine magna omnium admiratione conualuit. Cùm Patauij noſtris ad gymnaſium & reliqua Societatis munera, ſanctæ Mariæ Magdalenæ templum, & eius templi vectigalia tribuiſſet Andreas Lipomanus egregia pietate vir, cuius mentionem antea fecimus; de adeũda loci poſſeſſione graue certamẽ à nobiliſſimis viris iniectum eſt. Venetijs tum Laines & Salmeron Societatis cauſſam agebant: ij ad rem perficiendam omni conatu nequicquam adhibito, cùm aduerſariorum potentia valde premerentur, ac pæne ab incepto deſiſtere decreuiſſent; poſtremò (quod vnum reliquum videbatur eſſe perfugium) per litteras totam rem Ignatio commendant. Ille, cùm quinta circiter feria litteras accepiſſet, poſtridie (qui dies erat natalis Deiparæ Virginis) re diuina peracta, reſpondit CHRISTI cauſſam ne deſererent; eodẽ adiuuante, voti compotes fore, nec vana fuêre promiſſa: quippe, re in Senatu diu multumq; agitata, denique poſſeſſio noſtris adiudicata eſt cunctis fermè ſuffragijs: atque à peritis rerum æſtimatoribus non leue miraculum eſt habitum, in eiuſmodi ciuitate, à duobus ignotis & peregrinis hominibus, clariſſimorum ciuium opes & gratiam ſuperatam fuiſſe. Paulo IIII. Pontifice maximo, cùm inter bellicos tumultus vir quidam princeps, qui nuper eſt mortuus, Collegij Germanici tutelam, ac patrocinium, oneris & impendij grauitate defatigatus abijcere cogitaret, idemq; auctor eſſet Ignatio, vt, ne in re iam deſperata ac pæne collapſa, diutius operam & oleum perderet; ſanè

forti-

fortiter Ignatius illi reſpondit;Faceret ipſe quod vellet: ſe quidem, quoad viueret, eam procurationem numquam eſſe depoſiturum. neque verò dubitare ſe, quin tam præclarè inchoatum opus diuina prouidentia conſeruatura eſſet; ac datura aliquando Paſtorem, qui non modò neceſſarijs, verùm etiam copioſis ad victum cultumque vectigalibus id Collegium inſtrueret. Per eadem fere tempora, vir quidam pecunioſus, templi noſtri miſeratus anguſtias, ędem nobis ædificare voluit laxiorem. ſed cùm is deſcriptionem quandam ſuam ſequeretur, cum dignitate quidem illam & elegantia, verùm tamen ad religionis noſtræ vſus parum idoneam; Ignatius piam viri voluntatem vtique accepit, egitque, vt debuit gratias: rem verò ipſam animo fidenti reiecit; quòd ſibi compertum eſſe diceret, non defuturum olim, qui templum noſtris muneribus accomodatum extrueret. Quarum duarum præſenſionum alteram Gregorij XIII. Pontificis maximi ſumma, vt dictum eſt, pietas atque benignitas; alteram Alexandri Farneſij Cardinalis ampliſſimi eximia religio, & regia planè magnificentia comprobauit. Alia item de Ignatio miranda narrantur: quæ quia mihi haud ſatis explorata ſunt, neceſſe non habui adſcribere. præſertim quòd clarorum hominum ſanctitas, non tam ſignis atque miraculis, quàm caritate in Deum, & vitæ innocentia continetur.

Eiuſdem

Eiuſdem forma, & ſtatura corporis.

Cap. XV.

STATVRA fuit modica, & grato & pleno dignitatis aſpectu; colore inter album & aquilum; exporrecta lataque fronte; viuacibus oculis; oblongo & incuruo naſo, quam vel in primis certam prudentiæ notam metopoſcopi exiſtimant. claudicauit nonnihil è vulnere olim in propugnatione Pompelonenſis arcis accepto, ſed citra vllam deformitatem; vt nemo fere niſi curioſus animaduerteret. Effigies circumfertur illius, non admodum ad viuum, vt familiares affirmãt; ſiquidem ex mortui demum facie, gypſo imaginem expreſsère plaſtæ, quoniam ipſe, dum viueret, neque pingi ſe, neque fingi permiſit, omnibus in rebus humanę gloriæ contemptor egregius; ac dignus profectò, cuius vitæ ſanctimoniam præſtantiſſimaſque virtutes, pia poſteritas, tanti parentis memor, in omne tempus imitetur & celebret.

FINIS.

EPISTOLARVM INDEX.

ARIAE *Sanctij.* 96.
Balthaſaris Gagi. 117.
Cangoximanorum Regis. 111. 112.
Conſalui Fernandi. 64.
Coſmi Turriani. 35.
Eduardi Syluij. 26.
Franciſci Capralis. 228.
Franciſci Henrici. 263.
Franciſci Xauerij. 5. 9. 17.
Gaſparis Vilelæ. 38. 55. 85. 113. 126.
Io. Baptiſtæ Montani Ferrarienſis. 142. 144.
Ioannis Fernandi. 23. 57. 154.
Laurentij Iaponij. 59.
Ludouici Almeidæ. 67. 100. 136. 158. 165.
Ludouici Froij. 129. 146. 189. 200. 205. 211. 233. 244. 248.
Melchioris Nonnij. 31.
Organtini Brixienſis. 216.
Pauli Iaponij. 22.
Petri Diazij. 259.
Regis Cangoximani. 111. 112.
Societatis IESV *de Conſalui Sylueriæ obitu.* 77.
Taquæ Regis Firandi. 35.

IN

IN EASDEM RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ACENORVM claſſis 122.

Aedes elegantiſſimæ 177.207.

Aegrotus pia prece ſanatur 65

Agni Cæleſtis cereas imagines, & alia id genus quantopere expetant Iaponij Chriſtiani 146.

Ainan inſula, & gentis mores 121. & ſeq.

Aloyſij Luſitanicæ claſſis præfecti cædes 266.

Amaguſæ acta per Franciſcum Capralem & ſocios 228.

Amangutij cõuerſiones inſignes 24. Vrbs vaſtatur 45.

Amida, & Xaca Iaponiorum Dii 47.190. & ſeq. 202.207. 209. & ſeq.

Andreæ Fernandi Chriſtiana fortitudo 220.

Ancillæ Iaponiæ Chriſtianæ martyrium. 66.

Antonius Caiadus Luſitanus 79. Eius officia in Conſaluum Sylucrium 83.

Antonius Dionyſius à Mahometanis capitur 226.

Aqua ſalita ſaucijs remedium vbi 193.

Aquita vrbs ibid.

Aquæ luſtralis, ſeu benedictæ miracula 65.149.

Ariæ Sanctij acta 187. & ſeq.

Arx munitiſſima Hexandoni proceris 103.

B.

Balthaſaris Gagi res geſtæ 38. & ſeq. Eiuſdem nauigatio, & pericula 224. Capitur à Mahometanis ibid. Sclopus in eum intentus flammam non concipit 225.

Baptiſmatis miracula 5.79.

Barptolemæi Regis laudes 131. Conuerſio ad Chriſtũ 134. Epulum inſigne 132. Victoria de coniuratis 133. Baptiſmus 135. In militum catechiſmo ſedulitas, in bello inſignia ibid. In Coſmũ Turrianũ reuerentia 166. Chriſtiana humilitas 186. Victoriæ Crucis beneficio partæ 166.

Bibli-

Bibliotheca verſatilis 208.

Bonzij, ſeu Iaponiorum ſacerdotes 193. Eorum calumniæ & odia in Chriſti famulos 46.55.& ſeq. ritus & leges 190. & ſeq. Impoſturę 191.193. Sagina & vindemiæ 196. & ſeq. Cœnobia 207. Conuerſiones ad Chriſtum 26.27.62.

Boum ſpecie dæmon à Iaponijs colitur 47.

Brachmanarum in Chriſti ſeruos humanitas 222. 224.

Bungi Rex Chriſtianam rē enixè adiuuat 56.160.186 187. Eiuſdem ad Luſitaniæ Regem munera 125.

Bungēſium Neophytorum in fide conſtantia 57.

Bungenſium Eccleſia omnium in Iapone maxima. 68.

Bungenſium illuſtre pietatis exemplum 69. in Bungo res patrum geſtæ 29. 30.& ſeq.

C.

CAcubau impoſtor apud Iaponios 115.

Cæremoniæ Eccleſiaſticæ quàm efficaces 97. 149.

Cangoximæ acta per Almeidam 105. & ſeq.

Cangoximani Regis de patribus iudicium 111. & ſeq.

Candidus & Cinereus colores funeſti . 194.

Canon Amidæ filius, & eorum effigies 202.& ſeq.

Catechiſmi vtilitates 9.

Cegandonus Barptolemæi Regis pater 133.159.

Chia pulueris vſus in potu Iaponiorum 173.

Chriſtiani facti in ditione Barptolemæi Regis 228. & ſeq.

Chriſtianorum in patribus tuendis ardor 66. 67. In pauperes benignitas 115. Inſigne pietatis exemplum 131. De Malabaribus victoria 224. Fuga miſerabilis ab exuſta Vocoxiura 159.

Chriſtiani cuiuſdam precādi ratio 167.

Chriſtianorum quinq; millia facta Imori 156.

Cochinoci acta per Balthaſarem Lupium 228.

Coia frequens Bonziorum Cœnobij locus 192.

Combendaxis inſignis impoſtor 192.

Concionatoris Chriſtiani partes, & cautiones 13. & ſeq.

Conciones Bonziorum 198. 209.& ſeq.

Confeſſa-

Confeſſarij partes,&cautiones 12.&ſeq.
Confeſſionis, & communionis quàm frequens vſus apud Iaponios Chriſtianos 6.
Coniuratio in Barptolemęum Regę 132.&ſe.in Cubum Meacenſem 212.
Conſtantini Catechiſtæ Iaponij laudes 253.
Conſuetudinis quotidianæ præcepta 14.&ſeq.
Conſalui Sylueriæ expeditio 77.&ſeq.Nex propter Chriſtum 84.
Corniculum quibuſnã hominibus è capite extuberat 191.
Coſmi Turriani acta 23. & ſeq. 53. & ſeq.97. & ſeq. 109.&ſeq.129.&ſeq. 158. 163.165.
Crucis admirandæ virtutes 7.56.65.
Cubi Meacenſis ædes elegantiſſimæ 207. Horti cultiſſimi ibid. Cædes à coniuratis 213.

D.

DAEMONVM impoſturæ apud Iaponios 47.191.&ſeq. Horribili figura pinguntur 203.
Daiondonus cum Mioxindono in Cubum conſpirat 212.
Damiani Iaponij laudes 109.
Darij Tacaiamæ Fidani acta 234.
Didacus Andradius vnà cũ Ignatio Azębedio interficitur 262.

E.

EDuardi Syluij laudes 162.& ſeq.
Epiſtolæ Meacenſium neophytorum ad Bungenſes 68.
Examen conſcientię quã accuratè exercendum 9.
Exorciſmi virtus 31.

F.

FAcata vrbs, & res in ea geſtę 37. 57.70.232.& ſe.
Facatẽſium neophytorum pietas 57 & ſeq.duo ſanati diuinitus 70.
Facatenſis præfectus patrũ immunitati cauet 110. vrbs incenditur 232.
Facuſangis Academia nobilis vaſtatur à Nubunanga 256.
Firandi patrum acta, & labores 42.&ſeq.Chriſtianorum ardor 44.
Frãciſci Xauerij labores, & patientia 7.& ſeq.54.animi magnitudo ibid. Flagelli, & libelli neophytis ab eo relicti admiranda efficacitas 104. Eiuſdem præ-

præceptiones de vinea Domini excolenda 9.& ſeq. in Iaponē appulſus & itineris pericula 17.& ſeq. à Rege Xaxumano honorificè excipitur 20.
Frenoiamæ cœnobiorum euerſio 246.
Funaij res geſtæ 36.&ſeq.
Fundi acta 231.
Fundanus Dynaſta ibid.
Funera Meacenſium 194.
Funus primum Chriſtiano ritu peractum 33.

G.

GASPAR Vilela Coſmo Turriano comes adiungitur 38. eiuſdem peregrinatio Curamenſis 41. Meacenſis 55. & ſeq. 59. & ſeq. 97. Sacaiana 86. Eccleſiæ ab eodem inſtitutæ 154. apud Meacenſem Regem gratia 157.
Gotondoni & aliorum coniuratio in Barptolemæum Regem 133.
Grana benedicta & alia id genus quantopere à Chriſtianis in Iaponia expetātur 131.& ſeq. 146.

H.

HEctoris optimi viri nex 254.
Hexādoni Dynaſtæ, & vxoris eius pietas 104. 107.
Hiu inſula, & ibi patrum acta 16..
Horti cultiſſimi, & amœniſſimi 207.

I.

IAcobi Soriæ Caluiniani piratæ crudelitas 260. & ſeq.
Ianambuxi Bonziorum ſecta 191. qua ratione cooptentur ibid.
Iaponiorum ingenia moresque 7.& ſeq 21. 77. 17.. 198. 210. & ſe. Errores 46 & ſeq. 116. In fide conſtātia 44. 202. Varius anni curſus 200. quæſtiones, & curioſitas 23.& ſeq.
Iaponios iuuandi initia à patribus ratio 38.& ſeq.
Iaponem & Sinas Euangelij cauſſa petentes, quomodo affectos eſſe oporteat 218. 22.
Idolum Denichi 190.
Ienxuanorum ſecta epicureæ perſimilis 201. Chriſtianæ religionis odium 175.
Ignatij Azebedij & ſociorum felix exitus 259.& ſe. 263.
Indulgentias, & alios Chriſtianos ritus imitari vidētur Bonzij 215.
Infantis trimi à baptiſmo animam agentis dictum admirabile 141.

Iaham

Inhambanis rex vnà cũ proceribus à Conſaluo Sylueria baptizatur 78.
Ioannis Baptiſtæ Montani acta 142.& ſeq.
Ioannis Fernandi agendi ratio 96. Labores 129. 132. Lexicon Iaponicè & Luſitanicè 148.
Ioannis Cadauilij Caluiniani piratæ immanitas 266.
Ioannis Naëtondoni Tambæ reguli Chriſtiani laudes 251.
Iobeleum ad felicem Concilij Tridentini euentum 211.
Iquendæ regno Euangeliũ infertur 256.
Iquenda Sangadonus Chriſtianorum parens: & in eum coniuratio patefacta 255.
Iquicuqui acta per Ludouicum Almeidam 73. & ſeq. Iræ per eundem 74.

L.

LAVRENTIVS Iaponius Imori quinque millia hominum baptiſmo luſtrat 156.
Ludi & nefaria ſacra Iaponiorum 90.& ſeq. 188.
Ludouici Almeidæ peregrinationes, & acta 68. & ſe. 102. Vocoxiuræ 136. & ſeq. Ximabaræ, & Cochinoci 138. Meaci 161.& ſeq 163.& ſeq.
Ludouici Froij acta 129. & ſeq. 146. & ſeq Peregrinatio Meacenſis 165.& ſeq.

M.

MAgiſtratus in concionibus nunquam apertè conſtringendi 14.
Malabares piratæ patribus infenſi 221.
Manomotapæ regi beatiſſima Virgo per quietẽ apparet 81. idem baptiſmo expiatur cum trecentis proceribus ibid. Conſentit in Conſalui necẽ 82. facti eum pœnitet 84.
Manuum impoſitio apud Iaponios 215.
Mariſthenis delubrum Iaponiorum 135.
Martyrium Franciſci Lupij & ſociorum duorũ 216. & ſeq Molucenſium neophytorum 219. Ancillæ Iaponiæ 66.
Meacum totius Iaponis caput 56. Ibidem acta Gaſparis Vilelæ 59. 60. & ſeq. eadem vrbs vaſtatur 114. à Rege recipitur ibid. Eius in Patres humanitas 175. & ſeq.

Meaci ſuperioris excidium 245.
Meacēſium Chriſtianorum pietas 115.206.& ſeq.
Medicus Sacaianus ad Societatem adiungitur 185. Iuſſus filio cedit omni patrimonio ibid.
Melchioris Nonnij nauigatio in Iaponē 51.& ſeq. in Indiam renauigat 55.
Minguames Moſambican⁹ Manomotapæ regem in Conſaluum incitat 82. Idem fuga ſibi cōſulit 84.
Mioxindonus Cubū è medio tollit 213.
Mirozu impoſtor 192.
Miracula 34.41.46.& ſeq.
Molucis in inſulis aſſidua patrum diſcrimina 218. & ſeq.
Molucēſium Neophytorū in fide conſtantia & labores 219.& ſeq.
Monicæ virginis amor in cœleſtem ſponſum 170. & ſeq.184.& ſe.

N.

Nara vrbs 176.
Naræ arcis ædes elegantiſſimæ 177.
Neophytorum pietas 106. 156. 166. 167. & ſeq.175. & ſeq.
Neophyti Ximabarani conſtantes in fide 188.
Neophyti Molucenſes propter Chriſtum interfecti 219.& ſeq.
Neugeriorū ſecta 115 & ſeq.
Nichioxines Vatandoni, & Euangelij hoſtis 238.& ſe.
Nubunanga rogatu Vatandoni patribus fauet 237. eiuſdem ad Frenoiami res contra Bonzios geſtæ 245.
Nubunanga inferiori Meaco parcit ꝓpter Chriſtianos 249. Idē Iaponicarū ſectarum hoſtis 256. & ſeq. Quoſnam ſibi adſcribat titulos 257.

O.

Oeconomi ſubleuandis ægrotis, & pauperibus 98.
Organtini Brixienſis acta Sangæ 254.& ſeq.

P.

Paradiſus Iaponiorum 214.
Paſſionis Domini recordatione quantopere afficiantur Neophyti 6.44.& ſeq.
Paulus Iaponius Xauerij comes Cangoximę domeſticos conuertit ad Chriſtum 20.
Pauli alterius Iaponij præſtantis viri obitus 49.
Pileolus triquetra figura 195.

Puerulus enixè baptiſmum petit, parentes & propinquos ad Chriſtum adducit 64.
Pueri cuiuſdã Sacaiani laudes egregiæ 110. & ſeq.

R.

RAmiri, & Alcaræ ſociorum, naufragium, & mors 216.
Ratio agendi cum proximis 13. 14. & ſeq.
Regina Cæli Regi Manomotapæ per quietem aſſiſtit 81.
Reliquias amoris quaſnam appellẽt Chriſtiani 146.
Rex Amangutij interficitur 45.
Rex Cangoximæ, vide littera C.
Rex Firandi, vide littera F.
Rex Manomotapæ baptiſmo luſtratur 81. In Conſalui Sylueriç necem cõſentit 82. & ſe. Facti eum pœnitet 84.
Rex Meaci, vide Meacum.
Rex Vocoxiuræ, vide littera V.

S.

SAcaium vrbs libera 113. & ſeq.
Sanctij nobilis viri pietas 169.
Scribæ Mioxindoni officia in patres 215.
Scribæ Firandenſis Regis, itemque vxoris eius laudes 100. & ſeq.
Sebaſtianus Lupius ab hæretico ſeruatur 271.
Sectæ Iaponiorum 61. & ſe. 63. & ſeq.
Sigillorũ duo millia in tergo Xacæ 203.
Sinas & Iaponem petentes quomodo animatos eſſe oporteat 218. 227.
Societatis Ieſu domicilia apud Iaponios 48.
Socij variè vexantur 45. & ſeq. Eorum acta in Bungo 96. & ſeq. Meaco vrbe capta in exſilium abeunt 215. Eorum in ora Comorinẽſi pericula 219 & ſeq. In eoſdem officia Brachmanarum 222.
Stellio præſes doctrinarum 204. eius templum ibid.

T.

TAcaxumani precãdi ſtudio mirè tenẽtur 71. & ſeq.
Taqueni ſcelera & exitialis exitus 247.
Taqua Nombo Firãdi Rex 35.
Tectorij nitidiſſimi ſpecies 177.
Templa inanium Deorum magnificentiſſima 178. 208. & ſeq.
Templorum tria millia octingenta ab vno Rege ædi-

ædificata 244.
Templum inferorum regi dicatum, quale 208.
Tonus Amaguſanus Caprali fauet 228. baptiſmo luſtratur 229. & ſeq.
Toni filij adoptiui pietas 230.
Tonus Ximabaranus petit Euangelium 130. & ſeq. ad Chriſtum aggregatur 188. ipſius pietas ibid.
Typhonis venti vis 217.
Tyrones in religione quomodo tractandi, ac probandi 11.

V.

VAletudinarium à patribus inſtitutum 42.
Vatandoni dynaſtæ Catechumeni mirum Chriſtianæ rei ſtudium 234. & ſeq. in prælio circumuentus occiditur 243.
Vetulæ nonagenariæ mira conuerſio 151.
Vincentij pueruli ſenſus amoris in Chriſtum 172.
Vo ſeu Dairi 115.
Vocoxiuranus rex Euangelium efflagitat 107.
Vxor in fidei deſertorem maritum egregiè conſulit 231.

X.

XAcæ ſignum coloſſæum 203. Bibliotheca verſatilis 208.
Xamixinodoni & Quequidoni iudicum conuerſio 155. & ſeq.
Xichienſis dynaſta Chriſti deſertor 231.
Ximabaræ plurimi facti Chriſtiani 140. & ſeq.
xinguē rex Cainochuni Bōziorum defenſor 257.
xuicaidoni conuerſio, & acta 156.
xixienſium neophytorū pietas 74.

Z.

ZACANA ſalſamenti genus 201.

Indicis in epiſtolas Finis.

IN IGNATII VITAM CAPITVM INDEX.

Libri Primi.

ORTVS Ignatij, & educatio. Cap. I. 276.
Conuerſio eius ad Chriſtum. Cap. II. 278.
Ad Montemſerrarum religionis cauſſa proficiſcitur. Cap. III. 284.
Acta eius in Monteſerrato. Cap. IV. 288.
Ardores eiuſdem in ſtudio pœnitentiæ. Cap. V. 290.
Moleſtiæ ſcrupulorum, & tentationum eiuſdem. Cap. VI. 292.
Ignatij profectus in ſpiritu. Cap VII. 296.
De ſtudio collato ad proximos adiuuandos. Cap. VIII. 299.
E graui morbo periclitatur. Cap. IX. 301.
De inanis gloriæ vitio ſuperato. Cap. X. 202.
De profectione Hieroſolymitana. Cap. XI. 303.
Nauigat in Italiam. Cap. XII. 304.
Nauigat in Palæſtinam. Cap. XIII. 308.
Palæſtinæ loca ſancta perluſtrat. Cap. XIV. 310.
In Hiſpaniam redit. Cap. XV. 313.
Barcinone ad ſtudia litterarum aggreditur. Cap. XVI. 317.
Eiuſdem commoratio Complutenſis. Cap. XVII. 321.
Lutetiam proficiſcitur. Cap. XVIII. 330.
Extremæ inopiæ incommoda ſuperat. Cap. XIX. 332.
Variè propter CHRISTVM exercetur. Cap. XX. 334.
De ſocijs ad Ignatium adiunctis. Cap. XXI. 338.

Libri Secundi.

AEGER Hiſpaniam repetit Cap. I. 344.
Venetias ingenti labore contendit. Cap. II. 348.
Venetias ad Ignatium ſocij veniunt. Cap. III. 351.
Sacris initiatur Ignatius: & de rebus ab eodem, & ſocijs in Veneta ditione geſtis. Cap. IV. 355.
Ignatio Romam appropinquanti CHRISTVS apparet: &

vnde Societas IESV nomen inditum fuerit. Cap. V. 359.
Ignatius Romæ Chriſtianæ rei dat operam: in Caſinati monte animam Hozij cælum intrantem videt. Cap. VI. 361.
Romam Patres vniuerſi conueniunt: veterem plebis erudiendæ morem, & frequentem vſum Confeſſionis, & Eucharistiæ reſtituunt. Cap. VII. 364.
Falſis criminibus circumuenitur Ignatius, & abſoluitur. Cap. VIII. 365.
Ignatius & cæteri Patres de conſtituenda Societate deliberant. Cap. IX. 372.
Patres in varia loca Pontificis iuſſu diſcedunt. Cap. X. 375.
Ignatius plebi fame periclitanti ſuccurrit. Cap. XI. 378.
Confirmatur à Pontifice maximo Societas. Cap. XII. 380.
Præpoſitus Generalis creatur Ignatius. Cap. XIII. 382.
Generalis Ignatius denuo Catechiſtæ munere fungitur. Cap. XIV. 387.
Societas augetur, diſtribuuntur prouinciæ. Cap. XV. 388.
Variæ in Ignatium tempeſtates excitantur. Cap. XVI. 390.
Regimen fœminarum à Societate depellit Ignatius. Cap. XVII. 392.
Honoribus in Societatem noſtram Ignatius aditum obſtruit Cap. XVIII. 394.
Confirmatur à Iulio III. Societas. Cap. XIX. 401.
Magiſtratu ſeſe abdicare conatur Ignatius. Cap. XX. 402.
Societati in Hiſpania valdè laboranti ſuccurrit Cap. XXI. 404.
De Iulij III. obitu, & de Marcelli II. in Ignatium noſtroſque beneuolentia. Cap. XXII. 406.
Ignatij obitus. Cap. XXIII. 407.

Libri Tertij.

DE orandi aſſiduitate, & ſtudio pietatis. Cap. I. 410.
Quod eius fuerit de perfectione iudicium. Cap. II. 414.
De caritate ipſius in Deum. Cap. III. 415.
De caritate in proximos Cap. IV. 417.
Manſuetudo eiuſdem & comitas. Cap. V. 421.
Grauitas eiuſdem, & in cuſtodia diſciplinæ ſeueritas. Cap. VI. 423

Eiuſ-

Eiuſdem animi ſubmiſſio, & quid de Virtute obedientiæ ſenſerit. Cap. VII. 427
Paupertas eius, & caſtimonia. Cap. VIII. 431.
Aequitas animi, & conſtantia eiuſdem. Cap. IX. 432.
Eiuſdem ratio gubernandi. Cap. X. 439.
Eiuſdem ratio proximos adiuuandi. Cap. XI. 445.
Vita eius quotidiana, & domeſtica. Cap. XII. 447.
Pietatis opera publicè per eum inſtituta. Cap. XIII. 449.
Quædam de Ignatio mira. Cap. XIV. 452.
Eiuſdem forma, & ſtatura corporis. Cap. XV. 461.

IN EANDEM
RERVM MEMORABILIVM INDEX.

ABDICARE ſeſe magiſtratu conatur Ignatius. 402.
Abſtinentia & ſobrietas eiuſdem 291. 293.
Accuſatoribus qua obſeruatione aures præbere conſueuerit Ignatius, 443.
Adrianus VI. Pont. Max. 305.
Aegrotorum curandorum lex. 449.
Aenobarbus Archipirata. 348.
Agni cæleſtis cærea effigies. 413.
Alexandri Cardin. Farneſij pietas, & magnificentia. 387. 460.
Alexander Petronius medicæ artis laude præſtantiſſimus. 451. & ſeq.
Alfonſus Fonſeca, Toletanus Archiepiſcopus. 325.
Alfonſus Salmeron Toletanꝰ, Ignatij ſocius, 341. ad mōtem Celſum ſeceſſit. 356.
Ambitio & auaritia, duæ pernicioſiſſimę mortaliū peſtes. 403.
Andreas Foxius, cognomēto Aſparotus. 278.
Andreas Gritus, Venetorū Dux. 308.
Andreas Lipomanus, vir pietate & genere nobilis. 421. 459.
Animorum curatio difficilis. 299.
Antonius Araozius Hiſpa-

niæ prępositur 389. eius litteræ 456.
Apoſtolorũ limina, & pręcipuæ religiõis tẽpla noſtri Romæ obeunt 354.
Arbenſis Epiſ. Ignatium ad ſacerdotium euehit 355.
Ardebalus Ignatij præceptor. 319.
Artiaga ſe ad Ignatij inſtitutum aggregat 320. eius mors. 347.

B.

BAiona, olim Aquæ Auguſtæ. 345.
Baptiſta Viola Parmen. 458.
Barcinone ſtudia litterarũ Ignatius aggreditur 317. 417. 452.
Barptolemæus Guidicionius Card. 381.
Baſſanum, oppidum agri Patauini 356.
Bellum inter Gallos, & Hiſpanos 279. inter Venetos & Turcas 356. inter Paulum IV. & Regem Philippum 407. & ſeq.
Benedictus Conuerſinus, vrbis Romanę gubernator 368.
Bernardina quædam Romana, filiam admotam Ignatij defuncti feretro ſanat 454 & ſeq.
Bernardinus Maffei' Card. 396.
Bertramus Loioia 276.
Biſinianum oppidum 381.
Bononiam Ignatius peruenit 349.
Bononiam veniunt Xauerius, & Bobadilla. 359.
Brixiam mittitur Claudius Iaius. ibid.

C.

CAlliſtus ſe ad Ignatij ductum aggregat. 320.
Carcerem in Societatem induci nunquam permiſit Ignatius. 426.
Caritas Ignatij in Deũ. 415. & ſeq. in proximos. 417.
Caſtitatis laude inſignis Ignatius 431. & ſeq.
Caſtitatis virtutem in Societate magno ſtudio cuſtodiri voluit Ignatius. 432.
Catecheſi Chriſtianæ operam dat Ignatius. 387.
Catechumenorũ ædes, curãte Ignatio, paratæ. 451.
Cazeres Segouienſis Ignatij ſocius. 320. in patriam reuertitur. 347.
Chriſtus tentationum iuſtiſſimus arbiter. 293.
Chriſti patientiæ ſtudioſus Ignatius. 315. (379.
Circus Flaminius Romæ.
Claudius Iaius Gebennẽſis Ignatij ſocius 341. Baſſanũ ſecedit. 356. Brixiam abit. 375. Tergeſtinorum Epiſcopatũ reijcit. 395 & ſeq.
Collegium Montis acuti Pa

riſijs 331. (333.
Collegiũ S. Barbarę Pariſijs
Collegium Hiſpanicæ nationis Bononiæ 349.
Collegium Germanicũ Romæ 451. 459. & ſeq.
Collegiũ Lauretanũ 454.
Cõpluti artiũ curriculum init Ignatius 321.
Concionãtur Patauij Codurius, Hoziuſq; : Ferrariæ Roterigius & Iaius: Bononiæ Xauerius, & Bobadilla: Senis Paſchaſius, & Salmeron 359. Vicetię Ignatius, Faber, & Laines 357.
Cõcordia nihil valẽtius ad res arduas moliendas 373.
Confeſſio totius anteactæ vitæ Ignatij 288. iterũ iterumque ab eodẽ repetitur 294. quotidianæ cuiuſlibet omiſſionis 411.
Confeſſio generalis P. Fabri 339. & aliorum ſociorum Ignatij 341.
Confeſſionis frequens vſus ab Ignatio & ſocijs Romæ reſtitutus 364. & ſeq. commendatur ab Ignatio Barcinone 417.
Crucẽ pauci ex animo amplexantur 346.

D.

DAEmon Ignatium ab incepto reuocare conatur 292. Ignatio difficultates repræſentat ibid. & ſe. Ignatium à litterarũ ſtudia remouere nititur 319.
Detractiones & ſuſurri animos diſiungunt 385.
Didacus Guias Cantaber 349.
Didacus Laſſus Ferdinandi Regis orator 396.
Dignitatis gradus perfectos viros requirũt 397. à Societatis inſtituto valde alieni ibid.
Diſcretio ſpirituum, cõſummatæ ſapientiæ virtus 282. & ſeq.
Doctrinæ Chriſtianæ præceptis plebem imbuit Ignatius. 320. 346. 349. 364. 379.
Doctrinã Chriſtianã profeſſi tradere debent 374.
Dominicani fratres Salmãticæ Ignatij doctrinam expendunt 326.
Domus profeſſæ egeſtati Romæ mirabiliter ſubuenitur 433. 437. & ſeq.

E.

ECcleſia primitiua Ignatij quæ 360.
Eccleſia Rom. princeps magiſtraque orbis terrarum 364.
Eleemoſyna Ignatij in pauperes 314.
Eleemoſynis vndiq; cõquiſitis

ſitis alios ſubleuat Ignatius. 321.
Eliſabetha Roſella Ignatiũ victu benignè alit 318. pecunia eundem iuuat. 349. Romam venit. 392.
Emēdicat victum Ignatius Compluti. 321. Guipuzcoæ. 345. & ſocij Romæ. 355. 364.
Eraſmi libros abijcit Ignatius, & in Societate legi vetat. 319. & ſeq.
Euchariſtiam octauo quoq; die ſumit Ignatius. 331. idem quotidie. 360.
Euchariſtiæ frequens vſus Romæ ab Ignatio, & ſocijs reſtitutus. 364. commēdatur ab Ignatio Barcinone. 417.
Examen cōſcientię bis quotidie habetur ab Ignatio. 331. item in ſingulas horas. 441. 447. & ſeq.
Examen conſcientiæ P. Fabri. 339.
Exemplo vitæ ac morum nihil efficacius ad animos permouendos. 398.
Exercitiorum ſpiritualium liber ab Ignatio cōſcriptus. 283. à Rom. Pontifice comprobatus. 300. Salmāticæ examinatur. 328. à ſacro Inquiſitore Pariſijs receptus. 335. item in Hiſpania. 435.
Exercitijs ſpiritualibus perpolitur Faber. 339. Xauerius. 340. & alij ſocij Ignatij. 341. item multi Venetijs. 349 & ſeq. Romæ. 362. Nouitij probādi 374.

F.

Feminarũ regimen à Societate depellitur. 392.
Feminarum conſuetudo periculoſa. 393.
Ferdinādus Rex Rom. 394.
Ferrariā venit Ignatius. 314. Roderigius & Iaius. 359.
Fiduciæ diuinæ innixus Ignatius. 303. & ſeq. 306. 319. 348.
ad Foſſam Clodiam Ignatius peruenit. 306.
Franciſcanæ familiæ fratres Hieroſolymis. 310. & ſeq.
Franciſcus Borgia Gandiēſium dux, Societati ſe addicit. 400.
Franciſcus Mendoza. 327.
Franciſcus Michaelius, vrbis præfectus. 391.
Franciſcus Strata Ignatio ſe adiungit. 363. & ſeq. 415.
Franciſcus Xauerius Cantaber Ignatij ſocius. 340. 353. primus in Iaponiorũ terras Euangelium intulit. 340. Bononiam proficiſcitur. 359. ad montem Celſum ſecedit. 356. in Luſitaniā tendit. 382. in Indiā

Indiam mittitur. 377. & ſeq. Indiæ Prouincialis 3●9. in Sinarum aditu obi● 340.
Franciſci Xauerij per ſomnum viſio. 378.
Frias, Vicarius Salmaticenſis Epiſcopi. 327.

G.

GASPAR Contarenus Card. 362. 381.
Gaſpar doctus pro Ignatio & ſocijs. 371.
Genuam proficiſcitur Ignatius. 314.
Georgius Nauerius, inſignis doctor. 324.
Germanicum Collegiũ in vrbe inſtitutum. 451.
Giennium vrbs Bæticæ. 323.
Grammaticæ rudimẽta diſcit Ignatius. 319. eadem Pariſijs repetit. 331.
Grana piacularia. 413.
Greg. XIII. Pont. Max. 451. 460. (346.
Guipuzcoa prouincia. 276.

H.

HÆreticorum faſtus. 366.
Hæretici ab Ignatio cũ Rom. Eccl. in gratiam reſtituti. 339.
Hercules II. Dux Ferrar. Ignatij & ſociorum innocentiæ teſtimoniũ tribuit. 371.
Hieronymo Arzio ægrotãti frequens adeſt Ignatius. 421.
Hieronymi Arzij liberalitas. 433. 434.
Hieronymus Verallus Legatus Apoſtolicus Venetijs. 351.
Hiereſolymitana profectio ab Ignatio decernitur. 303. à Paulo III. impetratur. 355.
Hieroſolymam venit Ignatius. 310.
Honoribus in Societatem aditus obſtruitur. 394.
Hortatur homines Ignati⁹ ad odium peccatorum, amoremque probitatis. 326. 346. (ſijs. 333.
Hoſpitium S. Iacobi Pariad Hoſpitalem domum diuertit Ignatius. 321. 345.
Hozius Hiſpanus Venetijs Ignatio iungitur. 350. Taruiſium ſecedit. 356. Patauiũ proficiſcitur 359. eius mortui animam cælos penetrantem vidit Ignatius. 363.
Humilitas Chriſtiana virtutum parens. 290.
Humilitatis ſpiritum profitetur Societas. 395.

I.

IAcobus Gouea Luſitanus. 335. 375.
Iacobus Laines Ignatij ſocius.

tius. 340. Romæ ſacras litteras profitetur, 362. cum Petro Fabro Parmã contendit. 375. Italiæ prouincialis. 389.

Ieiunium P. Fabri 339. F. Xauerij 340. & aliorum Ignatij ſociorum. 341.

IESV nomen vnde Societati inditum. 361.

Ignatius etiam ante conuerſionem ab omni impietate atq; auaritia alienus. 277. in Pōpelonenſi obſidiōe vulneratus 280. grauiter ægrotat. 301. vrbanę munditiæ apprimè deditus. 281. lectione librorũ ſpiritualium conuerſus. 282. ad Montemſerratũ proficiſcitur. 284. & ſeq. ſingulis noctibus ſe acerrimè verberat. 286. ſingulis dieb⁹ ter ſeſe flagellis cædit. 291. Mariæ virgini ſe voto caſtitatis obſtringit. 286. in Maurum quēdam irritatus. ibid. & ſeq. de peregrinatione Hieroſolymitana ſolicitus. 288. 303. quo anno militiæ Chriſtianæ nomen dederit. 289. exceſſu quodam raptus. 298. magnam rerũ ſpiritualium peritiam nactus. ibid. cur interdũ ab alijs ad prandium inuitatus, accederet. 300. inanē gloriam ſuperat. 302. à diuina prouidentia pendēs. 303. & ſeq. in Italiam nauigat. 304. Romam ingreditur. 305. Adriani VI. pedes exoſculatur. ibid. Venetias ire parat. 306. à comitibus deſtitutus. ibid. Venetias perductus. ibid. nauigat in Palęſtinã. 308. Palæſtinæ loca ſancta perluſtrat 310. in Hiſpaniam redit 313. ab Hiſpanis militibus contumelia affectus 315. & ſeq. artiũ curriculum init Compluti. 321. in carcerem cōijcitur 324. 327. & ſeq. Salmanticæ examinatur 328. extremam inopiã ſuperat 332. Philoſophiæ ſtudia aggreditur Pariſijs 333. ſacrã Theologiã amplectitur. 334. varię propter Chriſtũ exercetur ibid. & ſeq. ad ſacrum Inquiſitorē Pariſijs defertur 335. ab eodē Inquiſitore abſoluitur ibid. virgarum periculo liberatus 336. & ſeq. multos à turpi vita conuertit 338. & ſe. æger Hiſpaniã repetit 344. Venetias contēdit 348 ſacris initiatur. 355. plebi Romæ periclitanti ſuccurrit 378. & ſeq. in culinę miniſterijs verſatur 385. Genera latu ſe

abdi

abdicare conatur 402. prophetiæ dono præditus. 445. & ſeq.
Ignatij ortus & educatio 276. acta in Monteſerrato 288. Minoreſſæ 290. in Guipuzcoa 345. & ſeq. Venetijs 349 & ſeq. Vicetiæ 356. & ſeq. Romæ 361. & ſeq. animi altitudo 318. ſubmiſſio 427. & ſeq. æquitas 232. & ſeq. ardor in ſtudio pænitētię. 290. caritas in Deū 415. & ſe. in proximos 417. & ſe. caſtimonia 435. & ſeq. cautio in negotijs gerendis. 278. cōſtantia 432. & ſeq. conuerſio ad Chriſtum. 279. & ſeq. Confeſſarius Dominicanus Salmanticę 326. alter ex ordine Minorū Romæ 384. clemētia & lenitas 385 fiducia in Deo 348. forma & ſtatura 461. grauitas & in cuſtodia diſciplinæ ſeueritas 423. & ſeq gubernādi ratio 439. & ſeq. manſuetudo & comitas 421. & ſeq. maturitas ac dexteritas in tractandis hominum ingenijs 278. Opera. liber Exercitiorum 283. libellus de rebus CHRISTI & ſanctorum præclarè geſtis 285. liber de Trinitate 297. epiſtola ad ſocios Luſitanos de Obedientia 428. epiſtola ad Præpoſitum prouinciæ Luſitaniæ 440. & ſeq commētarij de religione 433. carmina Hiſpanica de B. Petri laudibus 281. ſcripta de ſpirituum diſcretiōe, & de moderandis affectibus 447. paupertas 431. perſecutio Lutetiæ 335. & ſeq. Romę 366. & ſeq. pietatis ſtudium 410. & ſeq. profectus in ſpiritu 296. & ſeq ratio proximos ad iuuandi 445. & ſeq. ſcrupuli 292. & ſeq. ſermo de contemptu rerum humanarum 327. ſtudium ad proximos iuuandos 299. 321. 325. 358. virtutes 385. vita quotidiana & domeſtica 447. & ſeq.
Ignatio nocte vigilanti Maria virgo vnà cum paruulo Ieſu ſeſe palam oſtendit 284 eidem Romam appropinquanti Chriſtus apparet 360. & ſeq.
Ignatiū ſocij omnes, vt parentem diligunt ac reuerentur. 342.
Inanis gloriæ vitium ſuperat Ignatius. 302.
Indica expeditio noſtrorū ſtudijs apta 376.
Innocentij III. Papæ lex de

e uran-

curandis ægrotis 449.
Ioannes Borgia Philippi Regis legatus 412.
Ioannes Codurius Ignatij ſocius 341. Patauium proficiſcitur 359. Taruiſium ſecedit 356. graui morbo laborat 458.
Ioannes Cruceius, rei domeſticæ curator 437.
Ioannes Figheroa Vicarius Archiepiſcopi Tolet. 322. 371.
Ioannes Gallus Ignatij ſocius 320. monaſticæ ſe vitæ addicit 347.
Ioannes Moronus Card. 451
Ioãnes III. Luſitaniç Rex 340
Ioannis tertij Luſitaniæ Regis curæ 375.
Ioannes Penna Ignatij in philoſophia præceptor 334
Ioannes Siliceus Toletanus Archiepiſcopus, noſtrorum inſectator 404.
Ioãnes Vega Hiſpanus 389.
Iulius III. Pont. Max. Societatem confirmat 401. eius mors 406.

L.

LOiolarum familia 276.
Ludit trudiculis Ignatius 421. & ſeq.
Ludouicus Conſaluus domus Romanæ miniſter. 424.
Luſitani Braſilicam & Indicam oram aperiun[t] 37[.]
Lutetiam proficiſci[tur] Ignatius 330
Lutetiæ Pariſiorum deſcriptio 33[.]

M.

MAgnates in Hiſpani[a] qui vocentur 27[.]
Malè nuptarum cœnobiu[m] ab Ignatio inſtitutũ 45[.]
Marcelli II. Pont. electio, a[t]que obitus 406. & ſe[q.]
Margarita Auſtriaca, Octauij Farneſij vxor 380. 39[.]
Maria Virgo Ignatio noct[u] apparet. 28[.]
Mariæ virginis patrociniu[m] 319. 342.
Mariæ virginis ad Niues, æ[…]des Romæ 35[.]
S. Mariæ à Strata templu[m] 387.
in Mariæ virginis honorem ſabbata obſeruat Ignatiu[s] 324.
Martinus Garzia Ignatij fr[a]ter [.]8
Martinus Luther hæreſia[r]cha 28[.]
Martinus Olauius excellen[]ti vir ingenio 407. 434
Matthæus Ori, Dominica[]nus 3[.]
Medicis valde dicto ob[e]diens Ignatius 428. & ſe[q.]
Mendicitas maximum a[…] ſe[…]

etrus Maſcarenias, Regis Luſitaniæ orator 376.
etrus Ortizius, Cæſaris Legatus Ignatium & ſocios ad Pontificem maximũ introducit 354. Petrum Fabrum in Germaniam ducit 382. exercitijs ſpiritualibus ab Ignatio eruditur 362.
etrus Ribadeneria Toletanus 459.
hilippus Archintus, Salaſſiorum Epiſcopus 388. 391.
ietatis opera publicè per Ignatium inſtituta 449.
ontifici Romano ſuam operam defert Ignatius. 361.
ræpoſitus Generalis creatur 383.
rincipum Hiſpanorum filij quinam in Patrimonio ſuccedant 276. & ſeq.

Q.

QVæſitorum ſacra tribunalia. 339.
Querimonias ſuorum perbenignè audit Ignatius. 444.
Quirinus Garzonius Romę Ignatium & ſocios tecto recipit 364.

R.

RAuennæ quid acciderit cuidam ex Ignatij ſocijs 354.
Realdus Columbus egregius Anatomiæ magiſter 409.
Regulas perſcribit Ignatius. 373.
Rodulphus Pius Carpenſis Card. Societatis protector 401. 454.
Roma vrbs, totius æquitatis parens 370.
Romam ingreditur Ignatius 305. 363.
Romam Patres vniuerſi cõueniunt 364.
Romæ Faber & Laines ſacras litteras profitentur. 362.
Romæ Confeſſionis & Euchariſtię frequens vſus eſt reſtitutus 364

S.

SAlmanticam ad ſua proſequenda migrat Ignatius. 325.
Salmanticæ in carcerẽ conijcitur 327.
Scrupulorum moleſtijs agitatur 292
Seminarium Clericorum in in vrbe conditum 451.
Senas proficiſcũtur Paſchaſius & Salmeron 375.
Septem Vrbis templa Ignatius & Socij obeunt 384. 413.

Sequana fluuius. 332.
Simon Rotrigius Luſitanus Ignatij ſocius. 341. Baſſanum ſecedit. 356 in Indiam deſtinatus. 377. in Luſitaniam proficiſcitur. 382. item Ferrariā. 359. Luſitaniæ prouincialis. 389. Baſſani grauiſſima febri correptus. 456.
Sinę vltimi. 375.
Sobrietas moderata animum vegetat. 301.
Socij priores Ignatij. 320. inconſtantes. 347.
Socij poſteriores Pariſijs ad Ignatium adiuncti 339. & ſeq. Romæ fictis criminibus circumueniuntur, & abſoluuntur. 366. & ſeq. 368. & ſeq.
Socij & Ignatius de conſtituenda Societate deliberant. 372. & ſeq.
Socij in varia loca Pontificis miſſu diſcedunt. 375.
Societas IESV vnde dicta 361. minima ab Ignatio vocatur. ibid. confirmatur à Paulo III. Pont. Maximo. 381. item à Iulio III. 401. augetur, & diſtribuuntur prouinciæ 388. & ſeq. humilitatis & paupertatis ſpiritum profitetur. 395. quibus artibus conſeruanda. 397. varijs locis exercetur. 404. & ſeq.
Societatis dignitati in poſterū prouidet Ignatius. 369.
Spectaculis publicis adeſſe noſtros non facilè permittit. 425.
Stephanus Baroelius Nouocomenſis. 459.
Stephanus Guia Cantaber. 349.
Submiſſio plurimum valet ad conciliandos homines. 383.
Sudarium ſacrum, in oppido Giennio celebratum. 323.

T.

TAruiſium ſecedunt Codurius & Hozius. 356.
Tentatur à dęmone varijs artibus Ignatius. 292. & ſeq.
Tentatione patriæ ac domeſticorum nulla fere periculoſior. 344. & ſeq.
Terentium in ſcholis noſtris explicari vetat Ignatius. 432.
Theodoſius frater ex ordine Minorum, à confeſſionibus Ignatio Romæ 384.
Theologiam ſacram Ignatiu

fert detrimentum ſtudijs 332.
Meretriculas ab impuritate auocat Ignatius. 416.
Michael quidam Hiſpanus. 454.
Michael Hiſpanus Romæ noſtros accuſat. 367. & ſeq.
idem exilio multatur. 368. 372.
Michael Turrianus in Luſitaniam deſtinatur. 440.
Minoreſſa oppidum, hodie Manreſa. 290.
Mira de Ignatio. 452. & ſeq.
Miſſæ ſacrificium Ignatij ſocij Vicetiæ primum faciunt. 358. Ignatius autem poſtea Romæ. ibid. 447.
Miſſionis Pontificiæ exordium noſtris. 375.
Modeſtiam ſcholaſticis noſtris commendat Ignatius 425. & ſeq.
Monſſerratus 288.
Mons aureus Romæ 459.
Mons Caſinas 362.
Mons Celſus, vicus agri Patauini 356.
Mons Martyrum extra Lutetiam 342.
Montis acuti Collegium Pariſijs 331.
Mores nouos in Societatem induci non eſt paſſus Ignatius 426.
Mortificationis ſpiritus ſpeculationis ſpiritui anteſertur 415.
Muliebris ſexus ad pietatem propenſus 323.

N.

Negligentem in quodam miniſterio quẽdam arguit Ignatius. 425.
Neophytorum ædes Romæ. 451.
Nicolaus Bobadilla Palentinus Ignatij ſocius. 341. Veronam proficiſcitur. 356. Aenariam inſulam petit. 375. in Bruttios diſcedit. 382. in Indiam deſtinatus impeditus iſchiade. 377
Nouitij Societatis quibus exercitationibus probãdi. 374.
Nouitios quoſnam legere ſoleret Ignatius. 444.

O.

Obediens apprimè magiſtratibus Ignatius. 322. ſummo Pontificis 427.
Obedientiæ ſacrificio nullum Deo ſuauius eſt. 374.
Obedientiæ nexu noſtri Chriſti Vicario mancipati. 376.

Obedientiæ virtutem cæteris omnibus antefert Ignatius. 427. & ſeq.
Obedientiæ præclarum exemplum. 430.
Oliuetus mons. 312.
Orationi multum temporis tribuit Ignatius. 317.
Orandi aſſiduitas in Ignatio. 410. & ſeq.
Otium, vt omnium vitiorũ fomitem, deteſtatur Ignatius. 425.

P.

PAlæſtinæ loca ſancta perluſtrat, 310.
Pariſij in D. Dioniſij Areopagitæ tutela ſunt. 342,
Parthenonem S. Catharinæ à funarijs inſtituit Ignatius. 450.
Paſchaſius Broetus, Ignatij ſocius 341. Veronam tẽdit. 356. Senas. 375. Galliæ prouincialis. 389.
Patauium ingreditur Ignatius. 306.
Pauli III. Pont. Max. laudes. 354.
Paulus IV. Pont. Max. 407. 459.
in D. Pauli æde, extra vrbẽ, noſtri ſolemni profeſſione ſuæ religionis vota ſuſcipiunt. 384.
Paupertas voluntaria religionis murus eſt. 431.
Paupertatis ſpiritum profitetur Societas. 395.
Paupertatis amor ſummus in Ignatio. 385.
Peregrinatione probandi nouitij. 374.
Peregrinationis initium Societati. 375.
Perfectionis ſtudium. 413.
Peruigilium armorũ quid. 289.
Petronius Piſaurenſis tres germanos fratres ad Societatem perducit. 439. & ſeq.
Petrus Apoſtolus Ignatio ſanitatem affert. 281.
Petrus Caniſius Germaniæ Prouincialis. 389.
Petrus Codatius Laudenſis nomen dat Societati 387. Procurator domi profeſſæ Romæ. 44[illegible]
Petrus Contarenus nobil Venetus. 3[illegible]
Petrus Faber Allobrox I[g]natium primus ſequitu[r] 339. alijs ſocijs præpo[ni]tur ab Ignatio. 345. Th[e]ologiam Romæ profit[e]tur. 362. in Germania ducitur. 3[illegible]
Petrus Faber & Laines [illegible] rum ſpiritualium adm[i]niſtri Ennio Verula[no] Card. dati 3[illegible]

Petri

00036623

Digitized with financial assistance from
Observer Research Foundation
on 22 February, 2020